

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ, ΑΡΙΘΜ. 7

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

(ΕΚΛΟΓΗ)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΤΟΜΟΣ Α

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1962

ΦΩΤΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ 2000

ΕΚΛΟΓΗ ΚΑΙ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ *

1) ΑΚΡΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΥΠΟ Γ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

2) ΙΣΤΟΡΙΚΑ » » Γ. Α. ΜΕΓΑ **

3) ΚΛΕΦΤΙΚΑ » Δ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

4) ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ = Γ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ-Δ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

* Είς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἠσχολήθησαν προσέτι οἱ συντάκται Γ. Ν. Πολίτης καὶ Μαρία Ἰωαννίδου Μπαρμπάργου (βλ. κατ. εἰσαγ. σ. κζ'-κη').

** Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο προσετέθησαν ἔτι 9 ᾠσματα. Τεσσάρων ἐκ τούτων ἡ ἐκλογή καὶ ἡ ἐπεξεργασία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Γ.Κ. Σπυριδάκη, τῶν δὲ ὑπολοίπων πέντε ὑπὸ τοῦ Δ. Ἀ. Πετροπούλου. Ὑπὸ τοῦ τελευταίου συνετάχθησαν ἔτι εἰσαγωγικά σημειώματα εἰς 17 τραγούδια τῆς ἐκλογῆς Γ. Ἀ. Μέγα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α'. ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΩΔΟΥΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ ΓΕΝΕΣΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΙΣ ΑΥΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ

Ἡ ποίησις, ὡς γνωστόν, μὲ τὴν μελωδίαν, δηλαδὴ τὴν ἔκφρασιν μουσικῶν ἤχων καὶ τὸν χορὸν, εἶναι τὸ πλεον ἐκφραστικὸν μέσον ἐξωτερικεύσεως τῶν ψυχικῶν συναισθημάτων τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἑξαρσιν τῆς χαρᾶς καὶ τῶν ἐλπίδων του, τὴν ἀποκορύφωσιν τοῦ πόνου καὶ τῶν ἀπογοητεύσεών του, πρὸς δὲ καὶ εἰς στιγμὰς στοχασμοῦ καὶ φιλοσοφικῆς ὑπ' αὐτοῦ θεωρήσεως τῆς ζωῆς. Εἶναι, ὅπως ὁ χορὸς, κίνησις πρὸς μίμησιν, δηλαδὴ ἐξεικόνισιν διὰ τοῦ λόγου αἰσθητῶν πραγμάτων, ὡς π. χ. τοῦ κάλλους, τῆς ἡμερότητος ἢ τῆς ἀγριότητος τοῦ τοπίου, προσώπων, ζώων, ἀκόμη δὲ καὶ πρὸς ἀναπαράστασιν γεγονότων ἀπὸ τὸν βίον τοῦ λαοῦ καὶ καθημερινὸν κοινωνικὸν βίον τοῦ λαοῦ, ἢ ἔκφρασιν συναισθημάτων ἐκείνων τὴν εὐχαρίστησιν ἢ συμπάθειαν, «ψυχικὴν ἡδονήν», τοῦ ἀπρόσπαστου καὶ ἀποπροκαλουμένην συγκίνησιν.

Ἡ ποίησις ἀναφέρεται συνήθως γὰρ πρὸς τὸν ἀνθρώπου, οὗτος καὶ ἀποτελεῖ μοτίμον θέμα αὐτῆς. Παραπλήρως ὅμως καὶ ὁ περὶ αὐτὸν αἰσθητὸς κόσμος, δηλ. ἡ φύσις, ὡς τοπίον καὶ μετὰ τὸ ζῷον καὶ φυτικὸν περιβάλλον της, δύναται ἐπίσης νὰ ἀποτελέσῃ ποιητικὸν θέμα, ὅταν διάφοροι μορφαὶ του λαμβάνωνται ὡς σύμβολα ψυχικῶν γεγονότων ἢ εἶναι ἐμποτισμέναι μὲ περιεχόμενον ἀπὸ τὴν ζωὴν, τὰς πράξεις, τὰ αἰσθήματα καὶ γενικῶς τὴν μοῖραν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀπὸ τὴν ποίησιν ἡ προσωπικὴ ἔχει χαρακτηριστικὸν τῆς γνώρισμα ὅτι πηγάζει ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα ὠρισμένου ποιητοῦ καὶ ἐκφράζει τὰ συναισθήματα καὶ τὰς ἰδέας του, οὕτω δὲ εἶναι αἰσθητὴ εἰς αὐτὴν ἡ παρουσία τοῦ δημιουργοῦ. Ἀντιθέτως ἡ δημῶδης ἀποτελεῖ τὴν ἔκφρασιν εἰς ἔρρυθμον λόγον καὶ μελωδίαν συναισθημάτων, τὰ ὁποῖα συγκινοῦν γενικῶς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ εἰς αὐτὴν αἴσθησις τοῦ ποιητοῦ. Οὕτω τὰ δημῶδη ἄσματα ζοῦν ὡς μέρος ἀναπόσπαστον τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ, ὡς ἀπρόσπαστον καὶ κοινὸν κτῆμα του.

Περιεχόμενον τῆς δημῶδους ποιήσεως εἶναι πάντοτε τὸ συγκεκριμένον. Αἱ ἀφηρημέναι μορφαὶ εἶναι ξέναι πρὸς αὐτὴν. Ἡ φύσις πᾶσα, ἔμψυχος καὶ ἄψυχος, ὑπάρχει εἰς αὐτὴν ζωντανή. Οὕτω ὅχι οἱ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ζῷα καὶ τὰ πουλιὰ καὶ τὰ βουνὰ παρουσιάζονται νὰ συζητοῦν μεταξὺ των καὶ νὰ ἐκφέρουν κρίσεις διὰ τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, νὰ ἀποκαλύπτουν μυστικὰ καὶ νὰ προλέγουν τὰ μέλλοντα. Αἱ εἰκόνες δὲ εἰς τὸ ἄσμα τόσον ἀπὸ τὸν ἐξωτερικόν, τὸν αἰσθητὸν κόσμον, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν ἐσωτερικόν, τὸν ψυχικόν, ἔχουν ἰδιαίτουσαν πλαστικὴν δύναμιν.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι τὸ αὐθόρμητον τοῦ αἰσθήματος, ἡ εἰλικρίνεια, ἡ ζωηρότης, ἡ ἀπλότης, τὸ ἀνεπιτήδευτον τῆς ἐκφράσεως καὶ ἡ ἐπιγραμματικὴ συντομία. Εἰς τὴν ποίησιν οὕτω

του λαού, εις τὴν ὁποίαν περικλείεται ὁ ψυχικός του κόσμος ὅλος, διαμορφώνεται ἕνας ἰδιαίτερος ἰδανικός κόσμος, πού ἐκφράζεται μὲ αὐτὴν καὶ κηρύσσεται ὡς διδαχὴ πρὸς τὴν κοινωνίαν.

Ἡ μελωδία, ἥτις ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸν μέρος τοῦ ἔσματος, ἀσκεῖ μαζὶ μὲ τὸν λόγον μαγικὴν, οὕτως εἰπεῖν, ἐπίδρασιν εἰς τὸν ἀκροατὴν μὲ τὴν συγκίνησιν, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ εἰς αὐτόν, διὰ τὴν θέλησιν καὶ διεγέρσιν τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ συμπαθείας, ἀγάπης ἢ οἴκτου. Ἡ δύναμις αὕτη τοῦ μέλους εἶναι ἰδιαίτερος αἰσθητὴ ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὰ νανουρίσματα τῶν μητέρων, μὲ τὰ ὁποῖα ἀποκοιμίζουσιν τὰ μικρὰ παιδιὰ των.

Μὲ τὴν μαγικὴν αὐτὴν ιδιότητά του τὸ δημῶδες ἔσμα εἰς τὴν ἀτελεστέραν του μορφήν, ὡς ἀπλοῦν ἀκόμη ἐπιφώνημα, φαίνεται, ὅτι μαζὶ μὲ τὴν ὄρχησιν ὡς κυριαρχοῦν μέσον ἐκρησμοποιεῖτο ἀρχικῶς εἰς τὴν πρωτόγονον κοινωνίαν — τοῦτο παρατηρεῖται καὶ σήμερον εἰς κατὰ φύσιν ζῶντας λαοὺς — εἰς τὸ νὰ ὑποβοηθηθῇ ἡ βλάστησις, νὰ κερδηθῇ ἡ νίκη εἰς πολεμικὰς συγκρούσεις, νὰ διευκολυνθῇ ἡ κίνησις τῶν οὐρανίων σωμάτων κλπ.¹

Ἀπὸ τὰς πρώτας ἀτελεῖς αὐτὰς ποιητικὰς μορφάς, δηλ. τὰς ἐπιφωνήσεις, φαίνεται ὅτι διεμορφώθη καὶ ἀνεπτύχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς περιεχόμενον καὶ ἔκφρασιν ἡ δημῶδες ποιήσις,² ἡ ὁποία εἶναι οὕτω κατὰ μέγα μέρος δημιουργημα τῆς λαϊκῆς κοινότητος. Ἐξ αὐτῆς ἐκφρασιάζεται ἐκάστοτε ὁ προικισμένος μὲ ποιητικὸν τάλαντον ἀοιδὸς, ὁποῖος εἰς στιγμὰς ὕψλης συγκινήσεως τῆς ψυχῆς του ἀπὸ τὸν γύρω τοῦ ἀκούοντος κόσμον ἢ ἀπὸ γεγονότα τῆς κοινωνίας του, τέλος καὶ ἀπὸ αὐτῶν τὰ πύθμενά του, ἐκφράζει τὰ συναισθήματά του κατὰ μίαν ἢ κατὰ εἰδικὰ περὶ τῶν ἐκείνης κοινωνικῆς ζωῆς (γὰρ οὐ πανήγυρις, σαματός, εἰς ἐμμετρον ἀνάσκει τὰ μελωδίας, τὰ τραγῶν, τοῦ ποῦ εἰς τὸ ὁποῖον ἐξωτερικεῖται τὸ ἐμπνευσμένον αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ζωὴν, ἐὰν εὕρῃ ἀνταπόκρισιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀκούοντων ἐκείνης κοινωνίας, δηλ. ἐὰν δι' αὐτοῦ ἀποβῇ οὗτος ἐρμηνευτὴς τῆς κοινότητος, θὰ υἱοθετηθῇ καὶ θὰ τραγουδηθῇ, ἐντὸς δ' ὀλίγου θὰ λησμονηθῇ ὁ προσωπικὸς ποιητὴς καὶ θὰ ἀποβῇ κοινὸν ἀγαθὸν ὅλης τῆς κοινότητος. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν τὸ τραγοῦδι ἔχει καταστῆ πλεόν δημοτικὸν καὶ δύναται νὰ τυχῇ διαδόσεως καὶ εἰς ἄλλους τόπους.³ Παρὰ τὰ καθαρῶς λαϊκὰ αὐτὰ δημιουργήματα ἀπαντοῦν ἐνίοτε καὶ προσωπικαὶ ἡμιλόγια συνθέσεις, αἱ ὁποῖαι, ὅταν ἀπὸ ἐπόψεως νοήματος καὶ ἐκφράσεως δύνανται νὰ συγκινήσουν τὸν λαόν, τραγουδοῦνται ὑπ' αὐτοῦ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ μὲ τὴν χρῆσιν ὑφίστανται ἐπεξεργασίαν σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἰδέας του καὶ ἀποβαίνουν δημῶδεις.⁴

Διὰ τὴν γένεσιν, ἀνάπτυξιν καὶ τὴν συντήρησιν τῆς δημῶδους ποιήσεως κύριος παράγων εἶναι ἡ κοινωνία μὲ τὴν κλειστὴν οἰκονομίαν, πρὸς δὲ καὶ τὴν περιωρισμένην ἀκόμη εἰς αὐτὴν καὶ ὁμοιόμορφον πολιτιστικὴν ἀνάπτυξιν. Τὸ περιβάλλον τοῦτο εὐνοεῖ ἰδιαίτερος τὴν παρουσίαν καὶ εὐ-

1) Ἀ. Πηνιάτογλου, Τὸ πρωτεῖον τῆς οἰκογενείας, Δοκίμιον κοινωνικῆς ἀνθρωπολογίας, Ἀθήναι 1939, σ. 91.

2) Βλ. Στέλπ. Π. Κυριακίδου, Ἑλληνικὴ λαογραφία. Μέρ. Α'. Μνημεῖα τοῦ λόγου. Ἐν Ἀθήναις 1922/23, σ. 21.

3) Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ σύμμεικτα, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, (Γνωστοὶ ποιηταὶ δημοτικῶν τραγουδιῶν), σ. 214 - 215.

4) Πρβλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου, ἔνθ' ἄν., σ. 256.

δοκίμῃσιν ὄχι μόνον τῶν δημιουργῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἄλλων φορέων τοῦ λαϊκοῦ βίου εἰς τομεῖς ὡς ὁ πνευματικὸς βίος, ἡ λαϊκὴ τέχνη, ἡ ἐπαγγελματικὴ ζωὴ, ἐπὶ παραδείγματι τοῦ παραμυθᾶ, τῆς ὕφαντριάς, τῆς κεντητριάς κ. ἄ. Ἀντιθέτως μὲ τὴν εὐρείαν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας, τὴν εὐκολίαν τῆς ἐπικοινωνίας, τὴν πλατεῖαν διάδοσιν τοῦ ἐντύπου, πρὸς δὲ καὶ τὴν ραγδαίαν πρόοδον τῆς τεχνικῆς εἰς τὸν ὑλικὸν βίον, ὡς σήμερον, μέσα μὲ τὰ ὁποῖα διασπᾶται ἡ πολιτιστικὴ ὁμοιομορφία καὶ σχηματίζονται διαβαθμίσεις μὲ ἀναδυομένας προσωπικότητας, ἡ ποίησις αὕτη ὑποχωρεῖ, μαραίνεται καὶ τείνει πρὸς σιγήν, διότι ὁ κόσμος ποὺ συνεβόλιζαν τὰ δημοτικὰ τραγούδια κατεστράφη, ἡ ἔμπειρία δὲ τῆς ζωῆς, ὡς σήμερον, ἀναζητεῖ ἄλλας μορφὰς μὲ διαφορετικὸν περιεχόμενον. Οὕτω ἄσματα μὲ ἐπικὸν πλάτος δὲν δημιουργοῦνται πλέον. Αἱ συνθέσεις αὗται εἶναι σπάνιαι, ἀπλᾶ μᾶλλον στιχουργήματα, χωρὶς ἔμπνευσιν καὶ εἰς στίχους ὁμοιοκαταληκτοῦς. Εἰς ἀκμὴν εὐρίσκεται ἀκόμη μόνον ἡ σύνθεσις διστίχων μὲ περιεχόμενον ἰδίᾳ ἐρωτικόν, σατιρικόν, γνωμικόν ἢ φιλοσοφικόν κ. ἄ. Πρόκειται περὶ ποιητικοῦ εἶδους, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος κυρίως εἰς τὰς νήσους καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κρήτην. Σήμερον ἀκόμη ἀνθεῖ εἰς τὴν νήσον ταύτην ὡς ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλας νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν Δωδεκάνησον καὶ τὴν Κρήτην, πρὸς δὲ καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα.¹

Παρά τὴν ὑποχώρησιν ταύτην τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, τοῦτο μαζὶ μὲ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀπομυθιοῦ, τὰ παραμύθια, αἱ παραδόσεις, αἱ προσημῖαι καὶ τὰ ἔθνη, ἀποκαταλείπει θεοὶ καὶ θεοὶ καὶ ἔθνη καὶ δοξασίας κ. ἄ., τὰ ἀρχαῖα ἐπὶ χιτῶν τῆς ἀρχαίας καὶ μεσσηνιαίας διὰ τὸν πολὺν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐτύγγανε καὶ ἐκχρῆσται ἀνὰ μορφῶσιν. Ἀπετέλει οὕτω ἡ δημώδης ποίησις μὲ τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ τὴν ἱστορίαν του, ἥτις διετῆρει ζωηράν τὴν ἱστορικὴν του συνεύρεσιν τῆς ὁλότητος ἐθνικῆς μὲ συντήρησιν προσέτι εἰς τὴν μνήμην καὶ σπουδαίων γεγονότων τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς φυλῆς καὶ ἐνδόξων ἡρώων αὐτῆς. Ἔτσι εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἀντικατοπτρίζεται ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις. Σήμερον ἀκόμη τὸ ἄκουσμα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν παρὰ τὴν κατῆλκυσιν τῶν ἀστικῶν ἄσμάτων μὲ λαϊκὸν χαρακτῆρα συγκινεῖ τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν, διότι ἡ αἰσθησις τῶν παραμένει ζωντανή, οὕτω δὲ δύνανται νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἐθνικὴ κληρονομία εἰς γενικώτερον παιδευτικοὺς σκοποὺς διὰ τὸν λαόν ἀλλὰ καὶ διὰ προσωπικὰς ἀκόμη συνθέσεις εἰς τὴν περιοχὴν τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς μουσικῆς

1) Βλ. καὶ S. Baud-Bovy, *La chanson populaire grecque du Dodécannèse*, I, *Les textes*, Paris 1936, σ. 370. *Gustav Soyter*, *Das volkstümliche Distichon bei den Neugriechen*, *Laogr.*, τόμ. 8 (1921 - 25), σ. 391 κ. ἐξ., σ. 404 κ. ἐξ. *Στίλπ. II. Κυριακίδου*, *Ἡ γένεσις τοῦ διστίχου καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσομετρίας*, Θεσσαλονίκη 1947, σ. 4.

Β'. ΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημῳδους σήμερον ἑλληνικῆς ποιήσεως δύνανται ν' ἀναζητηθοῦν κυρίως εἰς τοὺς χρόνους τῆς μεταγενεστέρας ἀρχαιότητος καὶ τῆς ἀρχομένης βυζαντινῆς περιόδου. Ἐπεὶ τοῦτου ὡς καὶ τῆς ἀδιασπάστου συνεχείας αὐτῆς μέχρι σήμερον μαρτυροῦν ἔτι καὶ αὐταὶ αἱ ἐν χρήσει σήμερον λέξεις *τραγούδι*, *παραλογή* καὶ *κατάλογι*.¹

Ἐκ τούτων ἡ λέξις *τραγούδι* ἔχει τὴν προέλευσιν, ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς ἀρχαίας *τραγωδίας*,² ἣτις ἐσήμερις καὶ μέλος, ἡ δὲ *παραλογή*, ἐπικολυρικὸν σήμερον ἄσμα, ἐκ τῆς λέξεως *παρακαταλογή*, ἣτις, ἐδήλωνε μελοδραματικὴν ἀπαγγελίαν. Ἡ λέξις τέλος *κατάλογι* ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται κατὰ τόπους μὲ τὴν σημασίαν: δίστιχον, μοιρολόγι, παροιμία κλπ. ἔχει ἄμεσον ἐπίσης σχέσιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν *καταλογή*, ἡ ὁποία ἐσήμερις ἀπαγγελίαν ἄσματος ἄνευ μελωδίας.³ Πρὸς τοῦτοις ἀκόμη καὶ τὸ κύριον μέτρον τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ὁ λαμβικός καταληκτικὸς δεκαπεντασύλλαβος φαίνεται ὅτι εἶναι ἐξέλιξις τοῦ λαμβικοῦ καταληκτικοῦ τετραμέτρου.⁴

Πλὴν τῶν στοιχείων τούτων οὐσιώδεις διὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν σύνδεσιν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀποτελοῦν προσέτι καὶ αἱ ὑποθέσεις πολλῶν ἐκ τῶν σημερινῶν παραλογῶν, τῶν *διδάκων* καὶ *πυρὴν* τούλαχιστον, ὡς πιστεύει ὁ Στίλπ. Κυριακίδης, «ὅπως οὐ μὲν ἀρχαίους καὶ δὴ προσφιλεῖς εἰς τὸ θέατρον μύθους».⁵

Εἰς τὸ θέατρον τῶν πρώτων χρόνων αἰώνων, ἐντὸς τοῦ ἐκτεταμένου τότε ρωμαϊκοῦ κράτους εἶχε διασπορῶθαι ἐκ τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ἓν εἶδος θεάματος, ὁ τραγικὸς παντομίμος. Οὗτος ἦτο ὀρχηστικὴ τραγωδία, ἡ ὁποία συνοδεύετο ὑπὸ ὁρατοῦ ἐπικολυρικοῦ χαρακτήρος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑποθέσιν μυθικὴν ἢ τραγικὴν περιεχομένην. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως εἶχε τὸσον ἀναπτύχσῃ, ὥστε κατὰ ἄρβανε σπουδαίαν θέσιν εἰς τὸ θέατρον κατὰ τὸν 4ον μ.Χ. αἰῶνα, τὸσον δὲ ἦτο ἀρεστός ὁ παντομίμος οὗτος εἰς τὸν λαόν, ὥστε τὰ συνοδεύοντα τὴν ὀρχήσιν ἄσματα ἐξεμανθάνοντο ὑπὸ τῶν θεατῶν καὶ ἤδοντο κατόπιν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς κατ' ἰδίαν διασκεδάσεις.⁶

Χαρακτηριστικὴ περὶ τοῦτου εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (Migne, P.G., 60, 90) ὅτι «ἄπεισιν ἐκεῖθεν (δηλ. ἐκ τοῦ θεάτρου) οἵκαδε ἔκαστος, καθάπερ ἀπὸ τινος λύμης ἀναμαζάμενος πολλὰ τῶν αὐτόθι· καὶ ὁ μὲν νέος ἀπολα-

1) Βλ. Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημῳδους νεοελληνικῆς ποιήσεως. Ἀνατόπωσις μετ' ἐπιμέτρου. Θεσσαλονίκη 1954, σ. 16 κ.ἐξ.

2) Στίλπ. Π. Κυριακίδου, ἔνθ' ἄν., σ. 6-7.

3) Βλ. Σπ. Ζαμπελίου, Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις *τραγούδι*; Σκέψεις περὶ Ἑλληνικῆς ποιήσεως, Ἀθήναι 1859, σ. 51. Σίμ. Μεγάροδου, Ἡ ἱστορία τῶν λέξεων *τραγούδι* καὶ *τραγωδία*, Ἀφιέρωμα εἰς Γ. Ν. Χατζιδάκιν, ἐν Ἀθήναις 1921, σ. 25 κ.ἐξ. Στίλπ. Π. Κυριακίδου, ἔνθ' ἄν., σ. 6.

4) Στίλπ. Π. Κυριακίδου, ἔνθ' ἄν., σ. 6-7.

5) Ἐνθ' ἄν., σ. 8. Βλ. καὶ Γερ. Σπαταλά, Ἡ στιχουργία τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, Ἀθήναι 1960, σ. 15-16.

6) Στίλπ. Π. Κυριακίδου, ἔνθ' ἄν., σ. 9 κ.ἐξ. βλ. καὶ σ. 37-38, 45.

7) Βλ. πλείονα παρὰ Στίλπ. Π. Κυριακίδου, ἔνθ' ἄν., σ. 17 κ. ἐξ., σ. 44. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, Δημῳδὸς κοίησις καὶ ἱστορία, Λαογρ., τόμ. 12 (1938-48), σ. 473.

βών τινά τῶν σατανικῶν ἡσμάτων μέλη, ὅσα ἴσχυσε τῇ μνήμῃ καταθέσθαι, συνεχῶς ἐπὶ τῆς οἰκίας ἔβειν ὁ δὲ προσβύτης, ἅτε δὴ σεμνότερος, τοῦτο μὲν οὐ ποιεῖ, τῶν δὲ ἐκεῖσε λεγομένων ρημάτων μέμνηται πάντων».¹

Πρὸς τὰ ἔξομα αὐτὰ τῶν ὀρχηστικῶν τραγωδιῶν μὲ τὸν ἐπικολυρικόν, ὡς ἐλέχθη, χαρακτηῖρα συνάπτει ὁ Στίλπ. Κυριακίδης² τὰς νεοελληνικάς παραλογάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι διηγηματικά ἔξομα μὲ στοιχεῖα εἰς αὐτὰ λυρικά καὶ δραματικά.

Περὶ τῆς ὑπάρξεως δημῶδων ἔξομάτων εἰς τὸν λαὸν κατὰ τὸν 4ον αἰ. μ.Χ., τῶν ὁποίων ἀρκετὰ θὰ εἶχον παραληφθῇ καὶ ἀπὸ τοῦ θεάτρον, φαίνεται σαφῶς καὶ ἐξ ὧσων ἔτι σχετικῶς μαρτυρεῖ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἰς ἄλλην ὁμιλίαν του μὲ θέμα τὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν (Migne, P. G., 61, 105). Συζητῶν ἐνταῦθα περὶ τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν συνοδείαν τῶν νεονύμφων εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον ἐν ὥρᾳ βαθείας νυκτός, οἱ προπέμποντες τὸ ζευγος ὑπὸ τὸν ἦχον συρίγγων ἦδον ὥδᾳς «αἱ πάσης γέμουσιν ἀκολασίας, ἔρωτας ἀτόπους καὶ μίξεις παρανόμους καὶ οἰκῶν ἀνατροπὰς καὶ μυρίας ἐπεισάγουσαι τραγωδίας, καὶ πολλὸν τὸ τοῦ φίλου καὶ ἐρῶντος ὄνομα ἔχουσαι, καὶ τὸ τῆς φίλης καὶ ἐρωμένης; Καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ παρθέναι παραγίνονται τούτοις, πᾶσαν ἀποδυσάμεναι τὴν αἰδῶ, εἰς τὴν τῆς νυμφευομένης τιμὴν.... καὶ μεταξὺ νέων ἀκολάστον ἀσχημονοῦσαι τοῖς ἀτάκτοις ἔξομοις, τοῖς αἰσχροῖς ἔξομοις, τῇ σατανικῇ συμφωνίᾳ».³

Κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ γάμου, κατὰ τὸν ὁποῖον, λόγῳ τῆς πολυμέρου διαρκείας του, παρεῖχετο ἡ εὐκαιρία εἰς ἐποποιήσιν ἐκτέλεσιν ἔξομάτων καὶ χορῶν, συνεχίσθησαν, πλην καὶ ἄλλων μετὰ τὸν εὐκαιριῶν, π.χ. πανηγύρεων, νὰ παριστῶνται ὀρχηστικαὶ τραγωδίαι καὶ ἐκτέλεσιν καὶ τῶν συνδεδεμένων με αὐτὰς ἔξοματι, οὕτω ὡς ἀπὸ τῶν πορφύρων τραγουδιῶν κατὰ τὸν γάμον περιεσώθησαν ἐκ τούτων τινὰ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων.⁴

Πλὴν ὁμῶς τῶν σημερινῶν παρακινῶν τῶν ὁποίων οὕτω μέρος προέρχεται ἐκ τῆς πρώτης βυζαντινῆς περιόδου, ἀπὸ καὶ δὲ ἐκ τῶν κατόπιν χρόνων, μέχρι καὶ τῶν νεωτέρων, ὑπῆρχον ἔτι παρὰ τὴν ἑλλῆδα ἐν χρήσει κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν περίοδον εἰς τὸν λαόν, πλην τῶν ἀκριτικῶν, καὶ ἔξομα λυρικοῦ περιεχομένου: ἐρωτικά, μοιρολόγια, προσέτι λατρευτικά, συνδεδεμένα μὲ ἑορτὰς ἢ ἔθιμα, σκωπτικά, γνωμικά κ. ἄ.⁵

1) Βλ. καὶ παρὰ Στίλπ. Π. Κυριακίδη, ἔνθ' ἄν., σ. 24 - 25, σημ. 67.

2) Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 16 κ.εξ.

3) Βλ. καὶ παρὰ Στίλπ. Π. Κυριακίδη, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὡς λαογράφος, Λαογρ., τόμ. 11 (1934/37), σ. 636 σημ. Βλ. ἔτι καὶ δι' ἄλλα ἔξομα συνδεδεμένα πρὸς ἔθιμα καὶ ἑορτὰς Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Ἑλληνικὴ λαογραφία, ἔνθ' ἄν., σ. 32 κ.εξ.

4) Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ κλπ., ἔνθ' ἄν., σ. 18 - 19.

5) Βλ. κυρίως Ν. Γ. Πολίτου, Δημῶδη βοζαντινὰ ἔξομα, Λαογρ., τόμ. 3 (1911 - 12), σ. 622-652. Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Διγενῆς Ἀκρίτας: Ἀκριτικά ἔπη, Ἀκριτικά τραγοῦδια, Ἀκριτικὴ ζωή, [Ἀθῆναι 1926], σ. 62 - 63. Henri Grégoire, Ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας. Ἡ βυζαντινὴ ἐποποιία στὴν ἱστορίαν καὶ στὴν ποίησιν, New York, N. Y. (1942). Παῖδ. Κουκουλέ, Βοζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τόμ. Α' II, Ἀθῆναι 1948, σ. 6 - 41, ἔνθα παρατίθεται καὶ βιβλιογραφία. Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Γαμήλιον δημῶδες βυζαντινὸν ἔξομα, (Annuaire de l'Inst. de Philol. et d'Hist. Orient. et Slaves, τόμ. 11 (1951), Παγκάρπεια, Melanges H. Grégoire, 3, σ. 179 - 183). Γ. Κ. Στεριδιέρη, Εἰδήσεις περὶ σκωπτικῶν ἔξομάτων ἐκ τῶν Βοζαντινῶν χρόνων, Ἑλληνικά, τόμ. 15 (τιμητ. τόμος Σωκρ. Κουφέα), 1956, σ. 275 - 278.

Ἀπὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος γνωρίζομεν τὴν παρουσίαν καὶ ἡρωικῶν ἀσμάτων μὲ γεωγραφικὸν ἐπικέντρον τούτων τὰς ἀνατολικὰς ἄκρας, δηλ. τὰ σύνορα, τοῦ Κράτους εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Πρόκειται περὶ τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν, τῶν ὁποίων ἱκανὸς ἀριθμὸς σφύζεται ἀκόμη εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Τῆς ποιήσεως ταύτης συνέχειαν ὑπὸ ἄλλας συνθήκας ἀποτελοῦν μεταγενεστέρως, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, τὰ κλέφτικα τραγούδια.

Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν θὰ γίνῃ ἐνταῦθα εἰδικώτερος λόγος μόνον περὶ τῶν ἀκριτικῶν, τῶν ἱστορικῶν, τῶν κλέφτικων καὶ τῶν παραλογῶν, τὰ ὁποῖα καὶ περιλαμβάνονται εἰς τὸν παρόντα τόμον. Περί τῶν ὑπολοίπων θὰ διαλάβωμεν εἰς τὸν δεῦτερον τόμον, τοῦ ὁποίου θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἔκδοσις.

Γ'. ΑΚΡΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ἡ ἀκριτικὴ ποίησις ὀφείλει τὴν γένεσιν καὶ ἀνθησίν της εἰς τὰς εἰδικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν εἰς τὰ ἀνατολικά σύνορα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀπὸ τοῦ 8ου, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 9ου μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος, ἕξ αἰτίας τῆς ἀποκρούσεως τοῦ κράτους εἰς τὴν περιόχην ταύτην πάλης τῶν Βυζαντινῶν πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος ἰσχυρισμόν.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποκρούσεως τῶν ἐπενεργῶν ἐξ ἀνατολῶν καταστρεπτικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀράβων εἰς τὰ ἐσπέρικόν της Μ. Ἀσίας ἐπέβαλε τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ συστήματος τῆς ἐκείνου τοῦ Κράτους διὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν φρουρῶν (ἡμεῖς γινώσκοντες γεωγραφικὰς περιστάσεις μὲ ἀσφατοῦς τὸν καὶ τὴν ἐπὶ κοινὰ χαρακτηριστὴν ὑπὸ τὴν διοίκησιν στρατιωτικῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εὐχερούς καὶ ταχείας στρατιωτικῆς κινήσεως τῆς περιοχῆς ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης, ἀκόμη δὲ καὶ τῆς ὁργανώσεως τῆς ἀσφαλείας τῶν συνόρων (ἄκραι) μὲ εἰδικὰ στρατιωτικὰ σώματα.

Οἱ φρουροὶ οὗτοι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀκρίται, διότι εἶχον ἔργον τῶν νὰ φυλάσσουν τὰς ἄκρας, δηλ. τὰ σύνορα· ἦσαν «οἱ τὰς ἄκρας προνοοῦμενοι». Οὗτοι εὐρίσκοντο ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς παραμεθορίους ὄρεινὰς περιοχὰς πρὸς τὸν Εὐφράτην, τὸν Ταῦρον καὶ Ἀντίταυρον, εἰς γεωργικὰ κτήματα, τὰ λεγόμενα στρατιωτοτόπια ἢ τόπια. Αἱ γαῖαι αὗται, τὰς ὁποίας εἶχε παραχωρήσει εἰς αὐτοὺς τὸ Κράτος, ἦσαν ἀπληλαγμέναι ἀπὸ σχετικὰς φορολογίας τοῦ Δημοσίου μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τῶν καλλιεργητῶν, νὰ εἶναι ἐκγυμνασμένοι καὶ ἐφωδιασμένοι μὲ ὄπλα καὶ πολεμικοὺς ἵππους, ἔτοιμοι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν πρὸς ἀπόκρουσιν ἐχθρικῆς ἐισβολῆς.

Μὲ τὴν στρατιωτικὴν αὐτὴν ὁργάνωσιν αἱ ἀκριταὶ (συνοριακαὶ) ἐπαρχίαι παρουσίαζον συνεχῶς μορφήν στρατοπέδου, ὅπου οἱ ἀκρίται διῆγον τὸν βίον ἀνευ διακοπῆς ὑπὸ πολεμικὸν συναγερμόν, ἄλλοτε ἀποκρούοντες αἰφνιδίαν ἐπιδρομὴν, κοῦρσον, τῶν Σαρακηνῶν ἢ ἐπιχειροῦντες εἰς ἀντίποινα εἰσβολὰς εἰς τὰ ἐδάφη τῶν ἐπιδρομέων καὶ ἀρπαγὰς, ἄλλοτε δὲ ἐπιτιθέμενοι καὶ κατὰ τῶν ἀπελατῶν, οἱ ὁποῖοι ὡς λησταντάρται ἐλυμαίνοντο τὰς πρὸς τὰ σύνορα περιοχὰς¹.

Ἡ συνεχὴς ἀντιμετώπισις ὑπὸ τῶν Ἀκριτῶν τοσοῦτων κινδύνων μὲ ἀγῶνας σκληροὺς ἐσφυρηλάτει εἰς αὐτοὺς τὸ φρόνημα γενναῖον μὲ ψυχὴν ἀτρό-

1) Βλ. καὶ Στίλπ. II. Κυριακίδου, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, 3ῃ ἀν., σ. 59.

μητον. Οὔτοι καὶ ὅτε ἀκόμη δὲν εὐρίσκοντο εἰς πολεμικὴν δρᾶσιν, συνέχιζον κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀναπαύλης τὴν ἀσκήσιν των εἰς τὰ ὅπλα, ἐπεδίδοντο συγχρόνως εἰς ἀγωνίσματα, ἐπεχειροῦν κυνήγια, ὅπου ἐπεδείκνυνον τὴν προσωπικὴν των τόλμην καὶ ἀνδρείαν, τὴν δεξιότητα εἰς τὴν ἵππασίαν καὶ τὴν σκόπευσιν. Ἐκ τούτων δὲ ἀνεδεικνύοντο οἱ γενναιότεροι καὶ τολμηρότεροι, οἱ ὅποιοι ὡς ἥρωες πλεόν ἐπεβάλλοντο εἰς τὴν συνείδησιν τῶν λοιπῶν ὡς ἀρχηγοί, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ λοιποὶ Ἀκρίται ἦσαν πιστῶς ἀφωσιωμένοι.

Τῶν ἀρχόντων τούτων, οἱ ὅποιοι εἶχον καὶ τὴν προσωνυμίαν «ἀνδρειωμένοι», προσωπικαὶ ἀνδραγαθίαι κατὰ τὰς συχνὰς συγκρούσεις των μὲ τὸν ἐχθρὸν ἀλλὰ καὶ κατορθώματα κατὰ τὰς ἀνταρσίας των κατὰ τῆς νομίμου ἐξουσίας καὶ ἄλλα, ὡς ἀρπαγαὶ γυναικῶν ἢ ὑλικῶν ἀγαθῶν, δαμασμός θηρίων κλπ., ὁμνοῦντο κατόπιν εἰς σχετικὰ τραγούδια κατὰ τὰ συμπόσια καὶ ἄλλας διασκεδάσεις των, ὅπου ἐδέσποζεν ἐπίσης τὸ ἥρωικὸν πνεῦμα, ὁ ἔπαινος τῶν ἀντρειωμένων καὶ ἡ προβολὴ τῶν ἀνδραγαθημάτων των, ὅπου δ' ἀκόμη δὲν ἦσαν σπάνιαι καὶ συγκρούσεις καὶ ταπεινώσεις ἀλληλοαντιμαχομένων ἀρχόντων. Οὕτως εἰς τὰ ἔθνη μὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο κυριαρχεῖ ἡ προσωπικὴ ἀνδρεία, ἥτις ἐγγίζουσα εἰς τὰ ὅρια τοῦ ὑπερφυσικοῦ, τοῦ θρύλου, ἀποτελεῖ καὶ τὴν κεντρικὴν αὐτῶν ιδέαν.¹

Εἰς τὰ ἀκριτικὰ τραγούδια,² τῶν ὁποίων ἔχουμε ἄλλος θὰ ἦτο πολὺ πλατύτερος ἢ ὅσος διεσώθη εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν τότε χρόνων ἐπὶ χίλια καὶ πλεόν μέχρι σήμερον ἔτη, ἀναφέρονται ἡρώες καὶ ὁ Κωσταντῆς ἢ Κωσταντάς, ὁ Ἀνδρόνικος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρσιόπου, ὁ Κωσταντῆς, τὸ Σκληρόπουλο ἢ Σκληρόπουλο, ὁ Γουρῦφης, ὁ Φωκὸς (Βασίλειος Πέτρον), ὁ Νηπαφῆς ὁ Θεοφύλακτος, ὁ Πικρατῆς ἢ Βαρσάντης, ἔκ. α., ὅς ὅλων δὲ ἐκέρτερος καὶ ἀκαταμάχητος, πρῶτος τῶν ἀκριτῶν, ἀνδραγαθὸν ὑπερανθρώπου ἀνδρείας, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ὡς ἀληθινὴ τιτανικὴ μορφή. Οὗτος θὰ τολμήσῃ τέλος νὰ συγκρουσθῇ καὶ παλαίσῃ καὶ μὲ αὐτὸν ἀντιπάλον τὸν Χάρον.³

Ὁ Διγενὴς μὲ τοὺς ἄθλους του φαίνεται ὅτι εἰς συνεχιστὴς τῆς ἀρχαίας παραδόσεως περὶ τοῦ Ἡρακλέους, τὰ περὶ αὐτοῦ δὲ ἔθνη διὰ τοὺς γονεῖς του, τὸν γάμον του, τὴν ἀρπαγὴν τῆς γυναικὸς του, τὰ ἥρωικά του κατορθώματα καὶ τέλος τὸν θάνατόν του (πάλῃ μὲ τὸν Χάρον), ἀποτελοῦντα ἰδιαίτερον κύκλον, εὐρίσκονται εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς ἀνάλογα ἐπεισόδια εἰς τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος, τὸ ὅποιον, ὡς γνωστόν, διεσώθη διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως εἰς 6 παραλλαγὰς.⁴

1) Βλ. καὶ Στίλπ. Π. Κυριακίδου, ἐνθ' ἄν., σ. 48 κ.ἐξ. 59 κ.ἐξ. Βλ. γενικώτερον περὶ τῶν ἀκριτῶν καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ σύμμεκτα, τόμ. Α', 1920, σ. 250 κ.ἐξ. καὶ Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας (ἐκδ. Πέτρον Π. Καλονάρου, τόμ. Α', (Ἀθήναι 1941), εἰσαγ., σ. ια' - ιε').

2) Ὁ προσδιορισμὸς «ἀκριτικὰ», ἐδόθη εἰς τὰ τραγούδια ταῦτα ὑπὸ τῶν μελετητῶν τούτων, ἐκ τοῦ ὅτι τὰ θέματα των ἔχουν σχέσιν μὲ τοὺς ἀκρίτας. Ἡ διάκρισις τοῦ ποιητικοῦ τούτου κύκλου ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κωνστ. Ν. Σάθα (Μεσαιων. Βιβλιοθ., τόμ. Β', 1873, εἰσαγ., σ. μθ' σημ. 1), ὅστις διέκρινεν εἰς τὰ ἔθνη ταῦτα ἀκριτικά, ἀπελατικά κ. ἄ. Πολὺ προηγουμένως ὁ Max. Büdinger (Mittelgriechisches Volksepos, Leipzig 1866) ἐξετάσας τὰ τραγούδια τῶν οἶων τοῦ Ἀνδρόνικου ὑπεστήριξεν ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ 12ου αἰ., ἀναφερόμενον εἰς τὸν Ἀνδρόνικον Α' Κομνηνόν.

3) Πρβλ. καὶ St. Kyriakides, Zur neugriechischen Ballade, Südost-Forschungen, τόμ. XIX (1960), σ. 329.

4) Βλ. Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας... νέα πλήρης ἐκδοσις..., ὑπὸ Πέτρον Π. Κα-

Ἐκ τῆς ἀντιστοιχίας ταύτης ἁσμάτων πρὸς σκηνάς τοῦ Ἐπους ἐτέθη ἀπὸ πολλοῦ τὸ ζήτημα περὶ τῆς μεταξὺ τούτων σχέσεως καὶ μάλιστα περὶ τοῦ ἂν τὰ σχετικὰ δημῳδῆ ἅσματα εἶναι παλαιότερα, ὅποτε ἐχρησιμοποιοῦνθησαν ὑπὸ τοῦ συνθέτου τοῦ Ἐπους ἢ ἀπέρρευσαν ἐκ τούτου. Τὸ θέμα τοῦτο συνεζητήθη κατ' ἀρχάς ὑπὸ τῶν πρώτων ἐκδοτῶν τοῦ Ἐπους (διασκευῆς Τρα. πεζοῦντος) Κωνστ. Σάθα καὶ Hm. Legrand, σήμερον δὲ ὑπάρχει ἔτι ἀσυμφωνία μεταξὺ τῶν εἰδικῶν ἐρευνητῶν, τῶν μὲν δεχομένων τὴν ἄποψιν ὅτι ὁ συνθέτης αὐτοῦ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν του καὶ δημῳδῆ ἅσματα καὶ ἐπομένως ὅτι τὰ σωζόμενα τραγούδια εἶναι ἀρχαιότερα τοῦ Ἐπους, ἡ τῶν δὲ ὑποστηριζόντων τὴν γνώμην ὅτι τὰ τραγούδια, τὰ ὅποια ἔχουν ὁμοιότητας πρὸς ἐπεισόδια τοῦ Ἐπους ἐπήγασαν καὶ διεμορφώθησαν ἐκ τούτου κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους, ὅτε τὸ ἔργον τοῦτο ἀνεγινώσκετο εὐρέως ὑπὸ τοῦ λαοῦ.¹

Τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν ἔχει ἀκόμη λυθῆ, φαίνεται ὅμως ὅτι θὰ ὑπῆρχε παλαιότερα ἐπικὴ ὕλη τὴν ὅποιαν ἐγνώρισεν ὅπωςδὴποτε καὶ παρέλαβεν ἐξ αὐτῆς ὁ συνθέτης τοῦ Ἐπους περὶ τὸν Διγενή, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη τὸν 10ον αἰῶνα εἶχεν ἤδη διαδοθῆ καὶ εἰς τοὺς ἀπέναντι τοῦ Εὐφράτου Ἰσλαμικοὺς πληθυσμούς. Εἰς τὸ ἀραβικὸν μυθιστόρημα τοῦ Sayyid Battāl ἀναφέρεται ὁ Ακράτης, δηλαδὴ ὁ Ἀκρίτης, μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ παλληκαριοῦ ὅπως ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας εἰς τὸ ἔπος καὶ τὰ ἁσμάτων ἅσματα.² Οὕτω τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος βοηθεῖ εἰς τὴν χρονολόγησιν τῶν Ἀκριτικῶν τραγουδιῶν.³

Δὲν κατέχομεν μέχρι τοῦδε εἰδήσεις περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ἀκριτικῆς ποιήσεως. Ἡ γνωστὴ μαρτυρία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Ἀρέθα (850-925) περὶ ἰαφλαγόνων τραγουδιῶν, ὅποιοι ἀναφέρονται ἐν αὐτοῦ ὡς συνθεσθέντες «ὡδοὶ, ποθεὶ περὶ τραγουδιῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν καὶ πρὸς ὁδοὺν ἄδοντες καθ' ἐκάστην οἰκίαν», εἰς αὐτὰς ἐνδεικτικῇ ὅτι ἡδη ἀρχομένου τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἡ ποίησις αὐτῶν ἐπὶ τῷ ἔθνει ἐν ἀκμῇ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ μάλιστα εἰς περιοχὴν αὐτῆς ἐγγυὲς πρὸς τὸ θέατρον τῆς ἀκριτικῆς δράσεως.⁴

λονάρου, τόμ. Α', (Ἀθήναι 1941), εἰσαγ., σ. κδ' - λγ'. St. Kyriakidis, Forschungsbericht zum Akritas Epos, Bericht zum XI. Internationalen Byzantinisten - Kongress, München 1958, München 1960, σ. 2 κ. ἐξ.

1) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ σύμμετκα, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 254-256. (Περὶ τοῦ ἔθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων) ἐνταῦθα καὶ περὶ τῶν ἀντιθέτων μέχρι τότε γνώμων. Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ἐνθ' ἀν., σ. 34. Πρβλ. Henri Grégoire, L'épopée byzantine et ses rapports avec l'épopée turque et l'épopée romane, Bull. de la Classe des Lettres et des Sciences Morales et Polit. (Académie Royale de Belgique), 5e Série, tome XVII, Bruxelles 1931, σ. 477.

2) Ἀντ. Μηλιαράκη, Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας, Ἀθήναι 1920, σ. 11. Βλ. καὶ εἰς ἐκδοσιν ὑπὸ Πέτρου Π. Καλονάρου, ἐνθ' ἀν., εἰσ., σ. λγ' - λδ'.

3) H. Grégoire, ἐνθ' ἀν., σ. 477. Πλὴν τοῦ Ακράτης καὶ ἄλλος ἀκριτικὸς ἥρως ὡς ὁ Πορφύρης ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πέρσου ἐπικοῦ ποιητοῦ Firdousi μὲ τὸ ὄνομα Farfourius Ἑλλήν ἥρωας, ὅστις εἰσβάλλει εἰς Περσίαν. Βλ. Στίλπ. Π. Κυριακίδου, ἐνθ' ἀν., σ. 34-35 καὶ H. Grégoire, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ἐνθ' ἀν., σ. 28.

4) Βλ. Γεωργ. Ἱ. Κουρμούλη, Ἐπος καὶ ἐπικὴ ὕλη, Ἐπιστ. Ἐπετ. τῆς Φιλοσ. Σχολῆς τοῦ Πανεπ. Ἀθηνῶν, Περ. Β', τόμ. Ε' (1954-55), σ. 214.

5) Βλ. Σωκρ. Β. Κουγιά, Αἱ ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Ἀρέθα λαογραφικαὶ εἰδήσεις, Λαογρ., τόμ. 4 (1912/13), σ. 239-340.

6) Περὶ τῆς δημοτικότητος καὶ τῆς διαδόσεως τῶν τραγουδιῶν τούτων ἐπιμαρτυρεῖ ἡ

Οἱ ἥρωες τῶν περισωθέντων τραγουδιῶν τοῦ ποιητικοῦ κύκλου τούτου ἔχει γίνεῖ μέχρι τοῦδε προσπάθεια νὰ ταυτισθοῦν πρὸς ἱστορικά πρόσωπα τοῦ 9ου καὶ τοῦ 10ου αἰῶνος,¹ ὥς ὁ Ἀρμούρης πρὸς τὸν ἐξ Ἀμορίου αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Γ', ἐκδικητὴν τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἀμορίου τὸ 838 (βλ. κατωτέρω, σ. 44 - 45), ὁ Ἀρέστης πρὸς τὸν ἐκ Καππαδοκίας ἥρωα Ὁρέστην, στρατηγὸν τοῦ θέματος Μεσοποταμίας περὶ τὸ 913,² ὁ Πορφύρης μὲ τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν (βλ. κατωτ., σ. 54 - 55), ὁ Ἀνδρόνικος πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον Δούκαν περὶ τὸ 906 (βλ. κατωτ., σ. 59), ὁ Σκληρόπουλος πρὸς τὸν Ρωμανὸν Σκληρόν (11 αἰ.) (βλ. κατωτ., σ. 81-82), τὸ τραγούδι τῆς ἀλώσεως τοῦ Κάστρου τῆς Ὠριάς πρὸς τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀμορίου τὸ 838 (βλ. κατωτ., σ. 88 - 89).³ Αὐτὸς δὲ τέλος ὁ Διγενὴς πρὸς τὸν τουρμάρχη τῶν Ἀνατολικῶν Διογένη, ὅστις ἔπεσεν ἡρωικῶς τὸ 788 εἰς κλεισούραν τοῦ Ταύρου, μαχόμενος κατὰ τῶν Σαρακηνῶν.⁴

Ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ἀποψιν ὅτι ἡρωικά ἄσματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ γεγονότα καὶ πρόσωπα συνδεδεμένα μὲ τὸν ἀγῶνα τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τῶν ἀπ' ἀνατολῶν ἐπιτιθεμένων Ἀράβων θὰ ὑπῆρχον καὶ παλαιότερον, ἤδη κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα, πιθανὸν δὲ ὁ τόσον προσφιλεὶς εἰς τὰ ἀκριτικά τραγούδια ἥρωας Κωσταντῖνα καὶ Κωσταντῆς νὰ εἶναι ὁ Κωσταντῖνος ὁ Ε', ὅστις ἐδόξασε τὰ βυζαντινά ὅπλα εἰς τοὺς κατὰ τῶν ἀνατολικῶν ἀγῶνας του,⁵ τότε

παρομοίωσις ὑπὸ τοῦ Πτωχοπρόδρομου τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς Ἀκρίτην:

τὸν Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, τὸν εἰς ἀκρίτικας νότον
τὸν πολεμάοντα τὸν στερεόν τὸν κατὰ τὴν Ἀκρίτην,
ἐπάσθη τὴν ἀνατολὴν καὶ ἀπέσσετο τὸν ὄλον.

Βλ. εἰς *Em. Legrand*, *Bibl. Gr. Vulgaire* (Paris 1886) σ. 96, στ. 546 κ. ἐξ. Βλ. καὶ εἰς ἔκδ. ὑπὸ D. - C. Hesselring et H. Pernot, σ. 402-3, 400 κ. 400 ν. Εἰς ἀναφορὰν τοῦ ἔτι ὁ Πτωχοπρόδρομος πρὸς τὸν αὐτὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν ἀκρίτικῃν ζωὴν τῶν ἡγουμένων εἰς τὰς μόνάς ἀναφωνεῖ ἐκ τῆς ὀρχῆς:

ὦ τίς Ἀκρίτης ἕτερος ἐκεῖ νὰ εὐρέθῃ τότες,
καὶ τὰς ποδῆας του νὰ ἐπῆξεν, νὰ ἐπῆρε τὸ ραβδὶν του
καὶ νὰ τοὺς ἐουνέτριπεν τοὺς παλαμναίους μίσσους.

Βλ. ἔκδ. ὑπὸ D. - C. Hesselring et H. Pernot, σ. 45, III, στ. 164 - 166 καὶ *Em. Legrand*, ἔνθ' ἀν., σ. 83, στ. 180 - 184. Εἰς ἀκριτικούς ἐπίσης ἥρωας ἀναφέρονται πιθανώτατα καὶ τὰ «κλέα ἀνδρῶν», τὰ ὅποια ἤδον κατὰ τὸ ἔτος 1326 οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Νικηφόρου Γρηγορά κατὰ τὸ ταξίδιον τοῦ εἰς τὴν Σερβίαν (Νικηφ. Γρηγοράς, ἔκδ. Βόννης, I, 377). Πρὸς καὶ *Στίλπ. II. Κυριακίδην*, ἐν *Λαογρ.*, τόμ. 10 (1929/32), σ. 641. Τοῦ αὐτοῦ, *Zur neu-griechischen Ballade*, ἔνθ' ἀν., σ. 332.

1) *Henri Grégoire*, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, New York, N. Y., (1942), σ. 11 κ. ἐξ. 20 - 29, 31 - 36 κ. ἐξ., σ. 200 κ. ἐξ.

2) *H. Grégoire et H. Lüdeke*, *Nouvelles chansons épiques du IXe et Xe siècles*, Byzantion, τόμ. 14 (1939), σ. 240 - 42.

3) Βλ. καὶ *Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη*, Τὸ θημῶδες ἄσμα «τοῦ Κάστρου τῆς Ὠριάς», Σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν ἄλυσιν τοῦ Ἀμορίου τῷ 838 ὑπὸ τῶν Ἀράβων. *Ἐπετ. Λαογρ.*, Ἀρχ., τόμ. 13/14 (1960 - 61), ἐν Ἀθήναις 1962, σ. 3 - 34. Βλ. καὶ *Akten des XI. Intern. Byzantinisten - Kongress 1958*, München 1960, σ. 581 - 585.

4) *H. Grégoire*, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ἔνθ' ἀν., σ. 36 - 38.

5) Βλ. *H. Grégoire*, *Études sur l'épopée byzantine*, *Revue des Études Grecques*, τόμ. XLVI (1933), σ. 30 - 32.

ή χρονική περίοδος της άκμης της ποιήσεως ταύτης επιμηκύνεται, άρχομένη ούτω από τοῦ 8ου αἰ. καὶ ἐξικνουμένη μέχρι τοῦ 11ου, ὅτε ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου παρημελήθησαν στρατὸς καὶ ἀκριτικά σώματα καὶ διελύθησαν ταῦτα κατόπιν ἐκ τῆς κατακτήσεως μετὰ τὸ ἔτος 1071 τῆς Ἀνατολικῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τῶν Σελτζούκων Τούρκων.

Εἰς τὰ περισωθέντα ἄσματα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐλέχθη, χρονικῶς τοποθετοῦνται εἰς τὸν 9-11 αἰ. παρατηρήθη ὅτι ἔχει χρησιμοποιηθῇ καὶ ποιητικὴ ὕλη ἀρχαιοτέρα τοῦ 8ου αἰ., ἥτοι παλαιοτέρων τραγουδιῶν.¹

Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου οἱ ἀκριτικοὶ ἥρωες ἔνεκα τῆς περιβολῆς αὐτῶν καὶ μὲ μυθικὰ στοιχεῖα ἀπέβησαν ὡς ἱστορικὰ πρόσωπα δυσδιάκριτα, τὰ ἄσματα ὅμως διετήρησαν τὴν ἐπικήν των μορφήν, ἰδιαίτερώς εἰς τὰς Κυπριακὰς παραλλαγάς, τὴν ἡρωικὴν πνοήν, τὴν λιτότητα καὶ τὸ ζωηρόν τῆς ἐκφράσεως, πρὸς δὲ καὶ τοὺς χαρακτήρας τῶν ἡρώων των, ὡς ἡ τιμὰ συμπεριφορά των πρὸς τὸν ἀντίπαλον, τὸν ὁποῖον ὁ ἥρωας ἀποφεύγει νὰ κτυπήσῃ ὅπλον ἢ κοιμώμενον, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ Διγενὴς κατὰ τὴν πάλην του μὲ τὸν δράκον. Τὰ ἀκριτικά τραγούδια δύνανται οὕτω νὰ χαρακτηρισθοῦν περισσότερο ὡς ἱστορία παρά ὡς τέχνη.

Φορεῖς τῶν ἄσμάτων τούτων ἦσαν κυρίως λαϊκοὶ ραψῳδοί, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρέθα περιεφέροντο εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐτραγῶδουν ταῦτα ἐπ' ἄμοιβῇ «πρὸς ὅσον ἂν ἡ παράδοσις δ' αὕτη συνεχίζεται κατόπιν εἰς τὴν κλέφτικὴν ποίησιν καὶ εἰς ἄλλα τραγούδια».²

Ἐκ τῶν ἀκριτικῶν περισωθέντων ἀσμάτων κατόπιν τὰ ἄσματα ταῦτα καὶ εἰς τὸν λοιπὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦτου δὲ μετὰ τὴν ἐκείθεν ἐξοδὸν αὐτοῦ τοῦ 11ου αἰ. ἐνεστὶ τὴν οὐραϊκὴν λαλοῦσαν θὰ μεταφέρθησαν εἰς τοὺς τόπους τῆς νεῦρα ἐγκαταστάσεως του, τὴν Κύπρον, τὴν Δωδεκάνησον, Κρήτην, Θράκην καὶ ἅπαν τὸν ἑλληνικὸν κόσμον.

Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ ποίησις αὕτη συνετηρήθη εἰς τὸν ἑλληνισμὸν τοῦ Πόντου, εἴτα δὲ τῆς Καππαδοκίας, ἔκτα δὲ αὐτῆς πιστότερον καὶ ζῶσα εἰς τὰς νήσους, κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν Κύπρον, ἔπειτα εἰς τὴν Δωδεκάνησον καὶ τὴν Κρήτην,³ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὑπεχώρησεν ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῆς νεωτέρας τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν.

Ἡ μὴ ὕπαρξις σήμερον τοῦλάχιστον παραδόσεως περὶ τοῦ Διγενῆ ἢ ἄλλων ἀκριτικῶν ἡρώων εἰς τὸν ἡπειρωτικὸν ὥρον εἶναι ἐνδεικτικὸν σημείον ὅτι τὰ τραγούδια τοῦ κύκλου τούτου ὑπεχώρησαν πολὺ πρῶτως εἰς τὰ κλέφτικα τραγούδια, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ μεταχτετέυθη τὸ ἡρωικὸν πνεῦμα τῆς ἀκριτικῆς ποιητικῆς παραδόσεως.

1) H. Grégoire et H. Lüdeke, ἔνθ' ἀν., σ. 249.

2) Βλ. Στίλν. Π. Κυριακίδου, Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν λαογραφίαν, Ἀθήναι [1920] σ. 69. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ σύμμεικτα, τόμ. Α', 1920, σ. 225 - 26 (Γνωστοὶ ποιεῖται δημοτικῶν ἄσμάτων).

3) Παλαιότεραι μνεῖται τοῦ Διγενῆ εἰς τὸν λαὸν ἐκ τῆς γραπτῆς παραδόσεως εἶναι α) εἰς δημῶδες ἄσματα εἰς χειρόγραφον ἐκ τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰ. ἐν χειρογράφῳ τῆς Μονῆς τῶν Ἱβήρων τοῦ Ἀγ. Ὁροῦς (βλ. Betr. Bouvier, Δημοτικὰ τραγούδια ἀπὸ χειρόγραφο τῆς Μονῆς τῶν Ἱβήρων, Ἀθήναι 1960, σ. 11, ἀρ. 4 καὶ σ. 30 - 33. β) εἰς τὴν Κρητικὴν κωμῶδιαν τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου Φωτσόλου (1668 - 69) "Φορτουνατός", Γ', 776. Βλ. καὶ Γ. Κ. Σπυριδάκη, Εἰδήσεις εἰς τὸν Φορτουνατὸν περὶ τοῦ Βενετοτουρκικοῦ πολέμου. Ἑλλην. Δημογραφία, τόμ. 12 (1953), σ. 92.

Δ'. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Ἱστορικά τραγούδια θεωροῦνται ὅσα ἔχουν ὡς θέμα γεγονότα, οἷον κατορθώματα ἱστορικῶν προσώπων, μάχας, ναυμαχίας, πολιορκίας, ἀλώσεις καὶ καταστροφάς πόλεων, φρουρίων καὶ τόπων καὶ ἄλλα ἔτι συμβάντα, ἥτοι σεισμούς, λιμούς κλπ. Ἱστορικά τραγούδια εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ κλέφτικα καὶ τὰ ἀκριτικά ἀλλὰ διακρίνονται εἰς ἰδιαιτέρας κατηγορίας ἐκ τοῦ εἰδικοῦ πολιτικοῦ περιβάλλοντος ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ἐδημιουργήθησαν, πρὸς δὲ καὶ τοῦ διαφοροτικοῦ πνεύματος τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ εἰς τὴν ἐξύμνησιν προσώπων καὶ γεγονότων, πού ἀποτελοῦν τὰ συστατικά τῆς γενέσεώς των.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κλέφτικα εἰς τὰ ἱστορικά ἡ ἀφήγησις τοῦ γεγονότος παρουσιάζεται μὲ περισσοτέρας λεπτομερείας, ἥτοι ὑπάρχει ἡ μνεία τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου, τῶν προσώπων καὶ τῆς διαδοχῆς τῶν γεγονότων,¹ χωρὶς νὰ λείπουν ἀκόμη καὶ τὰ σχόλια τοῦ ποιητοῦ, ὅστις πληροφορεῖ δι' αὐτῶν τὸν ἀκροατὴν του, εἶναι δὲ συνήθως τὰ τραγούδια ταῦτα ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς συνθέσεώς των σύγχρονα πρὸς τὰ ἱστορούμενα εἰς αὐτὰ γεγονότα.

Ἡ ἐπιζητούμενη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ψυχικὴ συγκίνησις καταπνίγεται εἰς τὴν λεπτομέρειαν τῆς ἐκθέσεως τοῦ γεγονότος, ὅπου δὲ δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἔκφρασις αὐτῆς. Παρὰ ταῦτα ὁμως ὑπάρχουν καὶ ἄσματα τῆς κατηγορίας ταύτης, τὰ ὁποῖα μὲ συντομίαν εἰς τὴν ἀνέκδοκον των περιέχουν ἔντονα δραματικά στοιχεῖα καὶ ζωηράν λευκὴν ἀκρίβειαν. π. χ. τὸ τραγούδι τοῦ κρηόσου τῆς Ἀντιόχειας πάλιν, οἱ θρήνοι τῶν Περσῶν καὶ τῆς Τραπεζούντης, τὸ τραγούδι τῶν ἑκλάβων τῶν Μπαρυσταφίων κ. ἄ.

Τὰ ἀρχαιότερα ἐκ τῶν ἱστορικῶν τραγούδιων προέρχονται ἐκ τῶν ὑστερῶν βυζαντινῶν χρόνων, ὡς τὸ τραγούδι τῶν Παβρᾶ,² οἱ θρήνοι τῆς καταστροφῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως,³ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Τραπεζούντης,⁴ τὸ ἔσμα τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου⁵ κ. ἄ. Τὰ περισσότερα ὁμως τῶν γνωστῶν ἱστορικῶν τραγουδιῶν ἔχουν τὴν ἀρχὴν εἰς γεγονότα τῶν χρόνων μετὰ τὴν Ἀλωσιν, ἥτοι τῆς περιόδου τῆς δουλείας τοῦ Ἑθνους, ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦς Τούρκους, μέχρι τῆς κατόπιν ἥρωικοῦ ἀγώνος πολιτικῆς ἀποκαταστάσεώς του.⁶

Τὰ μεταγενέστερα ἱστορικά τραγούδια, ἰδίᾳ τῶν χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὀλίγον πρὸ αὐτῆς ὁμοιάζουν εἰς τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὸ πνεῦμα των πρὸς τὰ κλέφτικα, τὰ διακρίνομεν δὲ ἐκ τούτων ἐφ' ὅσον ἀναφέρονται εἰς δρᾶσιν προσώπου ἢ γεγονότα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν σχέσιν πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν ἀσυντάκτων ὁμάδων τῶν κλεφτῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ὀργανωμένον ἀγῶνα τὸ πρῶτον τοῦ Σουλίου καὶ κατόπιν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

1) Πρὸλ. καὶ Γιάννη Ἀποστολάκη, Τὸ κλέφτικο τραγούδι. Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ τέχνη του. Ἐν Ἀθήναις 1950, σ. 67. κ.ἑξ. 108, 109.

2) Βλ. κατωτ., σ. 121. 3) Αὐτόθι, σ. 122. 4) Αὐτόθι, σ. 124 - 131. 5) Αὐτόθι, σ. 123. 6) Αὐτόθι, σ. 131 κ.ἑξ.

Ε'. ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Τὸ ἥρωικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐνέπνευσε τὴν ἀκριτικὴν ποίησιν, ἦτοι τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν ἀραβικὴν λαίλαπα, αὐτὸ τὸ ἴδιον, συντηρούμενον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ἀπαντᾷ μὲ νέαν ἔκφρασιν ἐντὸς ἄλλου περιβάλλοντος καὶ ὑπὸ διαφορετικᾶς συνθήκας εἰς τὰ κλέφτικα τραγούδια. Ἐμπνέονται καὶ αὐτὰ ὁμοίως ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους κατὰ τοῦ ἰσλάμ, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι εἰς τὴν σκληρὰν αὐτὴν πάλην μὲ πρωταγωνιστὴν τὸν κλέφτην ὁ ἐχθρὸς κατέχει τὴν θέσιν τοῦ δυνάστου.

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν δυναμικὴν ἀντιμέτρησίν των μὲ τὸν ἀσιάτην κατακτητὴν καὶ ὅτε πλέον εἶχον παύσει νὰ ἔχουν ἐλπίδας σωτηρίας ἀπὸ ἐνεργὸν ἐπέμβασιν τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ συνηλθον ἀπὸ τὴν κατάπληξιν ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐθνικῆς καταστροφῆς, δηλ. τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤρχισαν ἀμέσως νὰ αὐτοσυγκεντρώνωνται εἰς τὴν σκέψιν τῆς ἐκ νέου πολιτικῆς των ἀνασυγκροτήσεως. Αὐτὸς ὁ θρήνος τῆς πτώσεως τῆς Πόλης μὲ τὸν στίχον «πάλε μὲ χρόνους, μὲ καιροῦς, πάλε δικὰ σου εἶναι» ἐκφράζει τὴν ἐθνικὴν αὐτὴν ἐλπίδα τῶν ὑποδούλων.

Μὲ τὴν προσδοκίαν αὐτὴν τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων παρὰ τὰς σκληρὰς καταπιέσεις ὑπὸ τοῦ ἀλλοδόξου τυράννου ὅστις ἠπείλει τὸν πλήρη ἐξαφαισισμόν του, δὲν περιέπεσεν ἐπὶ τὴν παρρησίαν. Ἐντὸς ὀλίγου δημιουργεῖται τὸ πνεῦμα τῆς ἐνεργῆς ἀντιστάσεως κατὰ πρῶτον εἰς ὀρεινὰς περιοχὰς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ὅπου ὑπάρχει τοῦτο ἀνεπτυγμένον ἐκ παραδόσεως ἐλευθερίου καὶ ἀνεπὸστατον καὶ τὸ ὁποῖον οὐτὸς δὲν πείσεται νὰ ἀνεχθῇ χωρὶς διαμαρτυρίαν καὶ κατ' ἐκείνους ἐγκλήματα τῶν Τούρκων, ἦτοι τὰς διαρπαγὰς ἀγαθῶν, τὰς ἀτιμώσεις καὶ ἄλλας βιαιοπραγίας. Εἰς τὰ βουνὰ κατέφυγον ἔτι καὶ ὅσοι ἄλλοι κατ' εἰρηοδόητον τρόπον κατεδιώκοντο ὑπὸ τοῦ τυράννου ὡς καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ ὅμως δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπομείνουν τὰ ἀφόρητα δεινὰ τῆς δουλείας.

Οὕτως ἐσχηματίσθη ὀρεσίβιος κοινωνία ἐλευθέρων σκλάβων, οἱ ὁποῖοι συγκροτοῦμενοι εἰς ομάδας διεμόρφωνον ἰδιόρρυθμον βίον. Οὗτοι διαβιούντες ἐν κινδύνῳ, ὡς διωκόμενοι, διήγον πάντοτε ἐν στρατοπέδῳ, ἦσαν δὲ ἡναγκασμένοι πρὸς συντήρησίν των νὰ ἐπιδίδωνται εἰς ληστρικὰς ἐνεργείας κατὰ τῶν Τούρκων, πολλάκις δὲ ἐξ ἀνάγκης καὶ κατὰ τῶν ὁμοεθνῶν των. Οὕτω προσέλαβον τὸ ὄνομα κλέφτες.¹

Πρὸς προστασίαν ἐκάστης περιφερείας ἐκ τῆς δράσεως ταύτης τῶν κλεφτῶν ὠργανώθησαν ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ εἰδικὰ σώματα ἥδη ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 16 αἰ.,² εἰς τὰ ὁποῖα ἀνετέθη ἡ περιφρούρησις τῆς τάξεως καὶ ἡ προστασία τῶν συγκοινωνιῶν εἰς ὠρισμένας στενάς διόδους (ντερβένια).³

1) Βλ. Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔκδ. 6η, 1932, τόμ. 5β, σ. 134, 140 κ.ἐξ. Ἰω. Βασδραβέλη, Ἀρματολοί καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλονίκη, 1948, σ. 4 καὶ 22.

2) Κ. Παπαρρηγοπούλου, ἔνθ' ἂν, σ. 134 κ. ἐξ.

3) Πολύτιμοι εἶναι αἱ πληροφορίες τοῦ Cl. Fauriel (Chants populaires de la Grèce moderne, τόμ. I, Paris 1824, σ. XLII - LXXIX καὶ Δημοτικὰ τραγούδια τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος, μεταφραστῆς Ἀπ. Δ. Χατζημμανουήλ, Ἀθήνα 1956, σ. 26 - 47) παρὰ συγχρό-

Οι προσλαμβανόμενοι εις τὰ σώματα ταῦτα ἐκαλοῦντο ἄρματολοι, ἐστρατολογούντο δὲ ἐν πολλοῖς ἐκ τῶν τάξεων τῶν κλεφτῶν, οἱ ὅποιοι συν-εθολογούντο μὲ τὸν κατακτητὴν, δηλ. ἦσαν «προσκυνημένοι» κλέφτες, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀνυποτάκτους, τοὺς «ἀπροσκύνητους». Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὁμάδος τῶν ἄρματολῶν ἀπὸ τὴν περιοχὴν (ἄρματολίκι) τὴν ὁποίαν ἐφρούρει εἶχεν ὕλικά ὀφέλη, διὸ καὶ κατεβάλλετο πολλάκις φροντίς νὰ περιέλθῃ κληρονομικῶς τὸ ἄρματολίκι εἰς μέλος τῆς οἰκογενείας του. Ἐκ τῶν ἀντι-ζηλιῶν οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν διαδοχὴν τοῦ ἄρματολικίου ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιθέσεων μεταξὺ καπεταναίων ἐπῆρχοντο οὐχὶ σπανίως συγκρούσεις μὲ ὀλι-κάς ζημίας, φόνους, αἰχμαλωσίας καὶ εἰς τὸν περίοικον ἑλληνικὸν πληθυσμόν.¹

Πολλοὶ ὅμως τῶν ἄρματολῶν, πρῶτον κλεφτῶν ἢ μὴ, περιέπιπτον συ-χνὰ εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν Τούρκων, ὅποτε οὗτοι κινδυνεύοντες τὴν ζωὴν, ἐὰν συνελαμβάνοντο, κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη ἀναλαμβάνοντες ἐκ νέου ὡς κλέφτες τὸν ἀγῶνα. Ἐκ τούτων καὶ ἀπὸ ἄλλους δυναστευομένους, οἱ ὅποιοι, ὡς ἐλέχθη, δὲν ἠδύναντο νὰ βλέπουν ἀδιαμαρτυρήτως τὰς πράξεις βίας τῶν Τούρκων ἐσχηματίζοντο πολεμικά σώματα, τὰ ὁποῖα μὲ ἐνδiciaitήματα καὶ ὀρμητήριά των δύσβατα καὶ ἀπρόσιτα ὄρη εἶχον σκοπὸν νὰ ἐκδικήσουν τὰς βιαιοπραγίας τοῦ τυράννου.

Ἀπὸ τὰ ὀρμητήρια των ταῦτα ἐπιτελοῦντο κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀπετέ-λουν δι' αὐτὸν τὸ ἀντίπαλον δέος.

Οἱ κλέφτες οὕτω εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀσκήσεως, ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 17ου αἰῶνος, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰ μέσα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου μέχρι τῆς Ἀποκαταστάσεως ἀπετέλουν τὴν ἐκτετατοτέραν τῆς ἐνεργητικῆς πο-λεμικῆς δρασεως τοῦ ὑποδούλου ἔθνους.

Ὁ ἀγὼν τῶν κλεφτῶν ἦτο ἀνίφορ καὶ ἐκ τοῦτο ἰσχυρὰ, πολλάκις δὲ δὲν ἔλειπον καὶ οἱ ὀλιγόπιστοι τῶν ὀμοσυνῶν οἵτινες συνειργάζοντο μὲ τὸν πολέμιον καὶ προσέδιδον αὐτοὺς. Ἐνεκα τούτου οἱ κλέφτες ἦσαν ἡναγχα-σμένοι πολλάκις νὰ στρέφονται ὄχι μόνον κατὰ τῶν Τούρκων ἢ τῶν Ἀλ-βανῶν ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν συμπραττόντων μὲ αὐτοὺς καιροσκοπῶν χρι-στιανῶν.

Ὁ τραχὺς ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς βίος τῶν κλεφτῶν ἐν μέσῳ καθη-μερινῶν κινδύνων καὶ στέρησεων ἐσφυρηλάτησεν εἰς αὐτοὺς πνεῦμα ἥρωι-κῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν δυσκολιῶν καὶ περιφρονήσεως τῆς ζωῆς, ἅμα δὲ καὶ φιλοσοφικῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς μοίρας. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα δὲ τοῦτο ἔχουν ἐξυμνηθῇ μὲ τραγούδια αἱ ἀνδραγαθίαι τῶν κλεφτῶν καὶ ἄλλα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς των.

Τὰ κλέφτικα τραγούδια αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόθεσιν των διακρί-νονται εἰς ἐκεῖνα ποὺ περιστρέφονται εἰς γεγονότα (περιστατικά, ἀνδραγα-θήματα, τραγικὸν τέλος, θάνατος) τῆς δράσεως ὀρισμένων κλεφτῶν καὶ εἰς ἄλλα, τὰ ὁποῖα φαίνονται ὡς καταστάλαγμα ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ κλέφτι-κου βίου καὶ ἔχουν ὡς θέμα των γενικώτερα ἐπεισόδια ἢ ἰδέας ἐκ τῆς κοι-

νων του, οἵτινες ἔζων τότε, τὸ 1824, τὸν κόσμον τῶν κλεφτῶν καὶ ἄρματολῶν καὶ τὰς παρα-δόσεις των, σχετικαὶ πρὸς τοὺς θησαυροὺς καὶ τὴν ὀργάνωσιν ταύτων, τὴν στάσιν των ἐναντι τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς, τὰς ἀσχολίας, τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, τὸν ψυχικὸν των κόσμον, τὸν χαρακτήρα των, τοὺς ἀγῶνας των κατὰ τῶν Τούρκων κλπ.

1) Βλ. καὶ *Εἰρήνης Σπανδωνίδη*, *Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης* (Παρνασοῦ), Ἀθήνα 1939, σ. 171 κ. ἐξ.

νονικῆς ζωῆς τῶν κλεφτῶν¹ μὲ ἐντονώτερον λυρικὸν περιεχόμενον.² Ἐκ τούτων πρωταρχικὰ εἶναι βεβαίως τὰ πρῶτα, δηλ. τὰ ἀναφερόμενα εἰς ὀρισμένα πρόσωπα καὶ συγκεκριμένα γεγονότα τῆς δράσεως τῶν κλεφτῶν, τὰ δ' ἄλλα μὲ ὑποθέσεις αὐτῶν ἀόριστα περιστατικὰ καὶ ἰδέας τῆς ζωῆς των, εἶναι υστερωτέρας ἐμπνεύσεως.³

Δὲν νομίζω, ὅτι ἔχει δίκαιον ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης ὑποστηρίζων ὅτι τὰ τραγούδια τῆς δευτέρας αὐτῆς κατηγορίας εἶναι νόθα ὡς πρὸς τὴν «γέννηση καὶ τὴν ἀξία» των,⁴ καὶ ὅτι «ἔχουν γεννηθῇ σ' ἐποχὴ ὅπου ἔχει λείψει καὶ ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ ἀπὸ τὸ πνεῦμα ἢ ἄμεση αἰσθησι τοῦ ἥρωισμοῦ κ' εἶναι κατασκευάσματα λογίων, τῶν ἀνθρώπων δηλαδὴ μὲ τὴν ἔτοιμη καρδιά, μὲ τὴν ἔτοιμη γλῶσσα, μὲ τὴν ἔτοιμη φαντασίαν».⁵ Πιστεύω ἀντιθέτως ὅτι καὶ τὰ ἄξια αὐτὰ εἶναι γνήσια, ὅπως καὶ τὰ ἀναφερόμενα εἰς ὀρισμένα πρόσωπα κλεφτῶν ἢ γεγονότα⁶ καὶ ὅτι ἀποτελοῦν ἀπόσταγμα τῆς ἐμπειρίας τῆς κλέφτικης ζωῆς, ἔκφρασι θυμοσόφου διαθέσεως πρὸ τῆς τραχύτητος τοῦ ὅλου βίου τῶν κλεφτῶν εἰς τοὺς κινδύνους, οἱ ὅποιοι τοὺς περιέβαλλον, τὰς κακουχίας των, τὴν σκληρότητα τῆς μοίρας κ. ἄ.

Εἰς τὸ ὅλον περιεχόμενόν των τὰ κλέφτικα τραγούδια ἐκφράζουν τὸ πνεῦμα τῆς ἀπεγνωσμένης ἀντιστάσεως τοῦ ἀτόμου μὲ ἐλευθέραν τὴν ψυχὴν κατὰ τοῦ στραγγαλισμοῦ τῆς ἐλευθερίας του, ἐρμηνεύουν τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν ἀπέναντι τῆς ζωῆς καὶ τῆς πίστιν εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὸ ἔθνος. Ἡ ἔκφρασις εἰς αὐτὰ εἶναι ἁπλοῦς καὶ μεγαλοπρεπὴς μὲ συμβολικοὺς παραλληλισμούς.⁷ Ἡ μορφὴ των περιέχει ἐπικὸν πλάτος μὲ δραματικὸν στοιχείον, ὡς δὲ ἐλέγχθη, καὶ ἐν τῷ ἑκτονῷ ἐπιπέδῳ εἰς τὸν ὅποιον πολλὰκις ὑποτίθεται τὸ ἐπικὸν στοιχείον. Τὸ πρῶτον παρακολουθεῖ ὁ ἀσπίτης εἰς λάθρημα ὁ θάνατος μέσα εἰς τὰ πᾶντορα τὰ χρώματα τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἀναγκαστικὴν ἀναγκασίαν τῶν προεστῶν ἐπιζητεῖ τὴν ἐξολοθρευσίν του. Εἰς τὴν ἀγωνιστικὴν αὐτὴν ζωὴν τῶν κλεφτῶν φαίνεται νὰ συμμετέχη καὶ νὰ συμπάσχη ὅλη ἡ φύσις, ἐμψυχος καὶ ἀψυχος, τὰ πουλιά, ὁ ἥλιος, τὸ φεγγάρι, τὰ βουνά, οἱ κάμποι. Μὲ τὰ πουλιά θὰ ἀναγγελη μετὰ τὴν μάχην ὁ θάνατος τοῦ ἥρωος, τὰ βουνά δὲ θὰ πάρουν πένθιμον ὄψιν μὲ τὸ ἀντάριασμά των καὶ οἱ κάμποι μὲ τὴν συννεφιάν, τὸ ἴδιο καὶ τὸ φεγγάρι μὲ μαῦρο ἢ κόκκινο χρῶμα. Οἱ ἥρωες δὲ ἐμφανίζονται ὡς πραγματικὰ μορφαί, ὀξυθυμοὶ καὶ μὲ σκληρότητα πολλάκις, ἐπιβλητικοὶ πού ἐγγίζουσιν νὰ καλυφθοῦν ἀπὸ τὸν θρῶλον, ἀκατάβλητοι ἀλλὰ καὶ ἔτοιμοι πρὸς αὐτοθυσίαν.

Εἰς τὸ κλέφτικο τραγούδι εἴτε πρόκειται περὶ κατορθώματος τοῦ ἥρωος ἢ τοῦ τραγικοῦ τέλους του ἢ καὶ περὶ ἰδέας ἐκ τῆς ἐμπειρίας του, ὁ ποιητὴς ἐπιζητεῖ μὲ τὴν λέξιν καὶ τὴν λυρικὴν ἔκφρασιν τοῦ πόθου του, τῶν αἰσθημάτων του, νὰ προκαλέσῃ συγκίνησιν.

1) Βλ. κατωτέρω ἄξια τῆς πρώτης κατηγορίας (σ. 183 - 270) καὶ τῆς δευτέρας (σ. 271 - 291).

2) Βλ. καὶ Γιάννη Μ. Ἀποστολάκη, Τὸ κλέφτικο τραγούδι, ἐνθ' ἀν., σ. 88.

3) Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 43 - 44, 88 - 89.

4) Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 88 - 89.

5) Ἐνθ' ἀν., σ. 89.

6) Βλ. καὶ Mario Vitti, *Canti dei ribelli Greci*, Firenze 1956, σ. 30.

7) Βλ. Γιάννη Μ. Ἀποστολάκη, ἐνθ' ἀν., σ. 96.

Ἐναλόγως πρὸς τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἐνέπνευσαν τὰ τραγούδια δύνανται ταῦτα νὰ διακριθοῦν εἰς ἰδιαιτέρας κατηγορίας, ὅπως ὁ κύκλος τραγουδιῶν περὶ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ὑμνοῦνται ὡς κλέφτες καὶ ἄρματολοι ('Αντροῦτσος, Γιώργης Μπαρτζόκας, Γιαννούλας, Γεώργιος Καραϊσκάκης, Ζίδρος, Κοντογιανναῖοι, Νικοτσάρας, Πανουργιάς, Στουρνάρης κ. ἄ.), τραγούδια μόνον διὰ κλέφτες (Δῆμος, Ζαχαριάς, Κατσαντώνης, Θανάσης Καραμπέλας, Λεπενιώτης, Λάπας, Χρῖστος Μιλιόνης κ. ἄ.), τραγούδια τοῦ κύκλου ἀγωνιστῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους (Σισμαναῖοι, Κατσαντώνης, Δίπλας, Κώστας Λεπενιώτης, Λαζαῖοι, Θύμιος Βλαχάβας κλπ.) κ. ἄ.

Ἡ κλέφτικὴ ποίησις, τῆς ὁποίας, ὅπως καὶ τῆς ἀκριτικῆς, φορεῖς ἦσαν παλαιότερον τυφλοὶ ραψῶδοι καὶ ἄλλοι ποιητάρηδες¹ ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κλέφτες μὲ τοὺς καπεταναίους των,² εὐρίσκετο εἰς ἀκμὴν μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ συντεταγμένη τότε καὶ καθολικὴ ἐξέγερσις τῶν Ἑλλήνων εἰς ἣν ἐνετάχθησαν καὶ ἠγωνίσθησαν καὶ τὰ σώματα τῶν κλεφτῶν, ἡ ἐπακολουθήσασα ἀπελευθέρωσις μεγάλου γεωγραφικοῦ τμήματος τῆς χώρας, τὸ ὁποῖον μέχρι τότε ἦτο πεδῖον δράσεως τῶν κλεφτῶν, πρὸς δὲ καὶ ἡ πνευματικὴ τότε ἀναγέννησις τοῦ λαοῦ ὑπὸ ἐλευθερον βίον, ἐπέφεραν τὴν παρακμὴν τῆς ποιήσεως ταύτης ἀπὸ ἀπόψεως συνθέσεως νέων τραγουδιῶν.³ Αὕτη συνεχίσθη κατόπιν ἐπὶ τινὰς δεκαετίαι, ὅτε ἡ δημορὰ ἀλύτρωτα ἐδάφη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου. Εἰς τὴν ἐξέγερσιν Ἑλλὰδα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὑμνήθησαν μὲ ἄσπετον ἔνθους κατὰ τὸ πρότυπον τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν ἥρωες μὲ ληστρικὰ ἔργα, ὡς ὁ Χρῖστος Νταβέλης, ὁ Ντούλας, ὁ Κροσαντέλλος κ. ἄ.

Σ'. ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ

Αἱ παραλογαὶ εἶναι διηγηματικὰ τραγούδια μὲ ἐπικὸν πλάτος, ἅμα δὲ καὶ μὲ στοιχεῖα δραματικὰ καὶ λυρικά.

Αἱ ὑποθέσεις των προέρχονται ἐκ παλαιῶν παραδόσεων ἢ μύθων, οἷον περὶ Ἀγίων, δράκων, στοιχειῶν, στοιχειώσεως ἀτόμου ἢ ζώου, παραμυθιῶν κ. ἄ. ἢ συνηθέστερον λαμβάνονται ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, δηλαδὴ ἀπὸ κοινωνικά γεγονότα τὰ ὁποῖα προκαλοῦν συγκίνησιν εἰς τὸν λαόν, ὡς αἱ ἔρωτικαὶ ἢ οἰκογενειακαὶ τραγωδίαι (ἀδελφικὴ ἀγάπη, πιστὴ σύζυγος, ἀτυχὴς ἔρως ἢ γάμος, ἀπιστία συζύγου, κακὴ πεθερά), ἄλλα συμβάντα εἰς τὴν κοινωνίαν (σκάνδαλα ἡθικοῦ περιεχομένου, φόνοι, ἐκδικήσεις, ναυάγια πλοίων), ἀκόμη καὶ διηγῆσεις ἐκ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς κλπ. Οὕτω προβάλλεται ὡς ποιητικὸν θέμα πρᾶξις τις, ἣτις παρουσιάζεται ὡλοκληρωμένη μὲ λογικὴν ἐνότητα καὶ συγκινεῖ ὡς ἄσπετον τὴν λαϊκὴν ψυχὴν, διότι τὸ θέμα του προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν τῆς κοινωνίας καὶ περιλαμβάνει ἐνέργειαν καὶ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν μοῖραν του.

1) Βλ. Cl. Fauriel, ἔνθ' ἄν., I, σ. XC κ. ἐξ. (μετάφρ. Ἀπ. Χατζηγεμμανουήλ, σ. 54-55), Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ σύμμεικτα, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 225 κ.ἐξ. καὶ Στέλλ. Π. Κυριακίδου, Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν λαογραφίαν, ἐν Ἀθήναις [1920], σ. 69.

2) Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου, ἔνθ' ἄν., σ. 226 κ.ἐξ.

3) Βλ. καὶ ἔνθ' ἄν., σ. 234.

4) Βλ. κατωτέρω, σ. 295 κ.ἐξ.

Τὸ δραματικὸν στοιχεῖον εἰς τὰ ἔξσηματα ταῦτα προκαλεῖ μὲν τὸν φόβον καὶ τὸν ἔλεον τοῦ ἀκροατοῦ διὰ τοὺς ἥρωας τῆς ὑποθέσεως, δὲν ἀποσκοπεῖ ὅμως πρὸς κάθαρσιν ἠθικὴν. Ἀπλῶς μόνον παρουσιάζονται εἰς αὐτὰ μορφαὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου σχετικαὶ πρὸς τὰ ἐπικρατοῦντα ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ γενικώτερον τὴν ἠθικὴν τοῦ λαοῦ ἀντίληψιν περὶ τῆς κοινωνίας.

Εἰς τὰ ἔξσηματα ταῦτα μὲ ἐπικολυρικὸν καὶ δραματικὸν χαρακτηρὰ¹ ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ, ὡς παρετήρησεν ὁ Cl. Fauriel, «ἐκδηλώνεται μὲ περισσὴν ποικιλίαν, ἐλευθερίαν καὶ δύναμιν».

Ἀρκεταὶ τῶν σημερινῶν παραλογῶν (τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἑρτας ἢ τῆς Τρίχας, τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, τοῦ γυρισμοῦ τοῦ ξενιτεμένου, τοῦ Χαρζανῆ, τοῦ κολουμβητῆ, τῆς μάννας φόνισσας, τῆς πάλης τοῦ πατρός (τοῦ Τσαμαδοῦ) πρὸς τὸν υἱὸν του κ.ἄ.),² ὧν τινες εἶναι διαδεδομένοι καὶ ἔξω τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου, δύνανται χρονικῶς νὰ θεωρηθοῦν παλαιότεραι τοῦ 9ου αἰῶνος ἀπὸ τοῦ ὁποῦ καὶ κατόπιν χρονολογούνται τὰ σωζόμενα σήμερον ἀκριτικὰ τραγούδια μὲ τὰ ὁποῖα καὶ ἔχουν ὁμοιότητα (βλ. ἔξσηματα τῆς ἀρπαγῆς, κατωτ., σ. 110 κ.ἑξ.), ἀλλὰ δὲ παραλογαί, αἱ περισσότεραι, εἶναι τῶν μετ' αὐτοῦ χρόνων καὶ μέχρι τῶν νεωτέρων.

Ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τῶν ἔξσημάτων τούτων ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Στίλπ. Κυριακίδου,³ ὅτι προέρχονται ἐκ τοῦ θεάτρου τῆς μεταγενεστέρας ἀρχαιότητος (τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων), ειδικώτερον δὲ ἐκ τῆς ἀκμαζούσης τότε ὀρχηστικῆς καὶ χορευτικῆς τοῦ τραγικοῦ παντομίμου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὁμοίαν ὑποθέσιν πρὸς τὸ σήμερον παραλογαί, δηλ. μυθικὰς μὲ ἐπικὸν καὶ λυρικὸν εἰς τὰς τραγωδίας ταύτας στοιχεῖον. Πρὸς τὴν σύνδεσιν ταύτην συμμαχοῦν καὶ ἡ λέξις παραλογαί, ἡ ὁποία φαίνεται προελευσασθαι ἐκ τῆς ἀρχαίας παρὰ τὰτα λέξεως ἢ ὁποῖα ἐσημαίνει πιθανῶς ἀπαγγελίαν μελοδραματικὴν ὑπὸ ἀντιοδελῶν ὁργανισμῶν ὀργάνων.⁴

Μὲ τὴν λέξιν παραλογαί ἐπιδείκνυντο παλαιότερον εἰς τὴν λαϊκὴν παράδοσιν τῶν Ἀθηναίων τὰ ἐπικὰ καὶ λυρικά τραγούδια.⁵ Τὸν ὅρον τοῦτον παρέλαβε κατόπιν ὁ Ν. Γ. Πολίτης πρὸς διήγησιν τῶν ἔξσημάτων μὲ διηγηματικὴν μορφήν. Μὲ τὴν αὐτὴν περίπου σημασίαν ἀπαντοῦν καὶ αἱ λέξεις: περιλοῆ εἰς ἔξσηματα παλαιότερα κυπριακά⁶ καὶ ἐπιλογὴ εἰς τραγούδια τῆς Ἑπείρου.⁷ Ἐλλάδος.⁸ Εἰς τὴν Κῶ τὰ πολύστιχα γενικῶς ἔξσηματα ὑπὸ τὰ ὁποῖα νοοῦνται καὶ αἱ παραλογαὶ λέγονται στιχοπλακίες. Ἡ λέξις εἶναι ἤδη γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 14ου αἰ. (1336), ὅτε ἀναφέρονται εἰς τὴν Τραπεζοῦντα λαϊκοὶ ποιηταί, οἱ ὁποῖοι συνέθετον «στιχοπλοκίας πρὸς τέρψιν τοῦ λαοῦ».

1) Βλ. καὶ Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαί, ἐνθ' ἀν., σ. 16.

2) Βλ. καὶ St. Kyriakides, Zur neugriechischen Ballade, ἐνθ' ἀν., σ. 332.

3) Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαί, ἐνθ' ἀν., σ. 9 κ.ἑξ., σ. 16.

4) Ἐνθ' ἀν., σ. 6 (βλ. καὶ ἀνωτ., σ. 7).

5) Βλ. Δ. Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Α', 1889, σ. 289.

6) Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν λαογραφίαν, ἐν Ἀθήναις [1920], σ. 38. Τοῦ αὐτοῦ, Ἑλληνικὴ λαογραφία, Ἀθήναι 1922-23, σ. 28.

7) Βλ. Εὐαγγ. Στ. Τζιάτζιου, Τραγούδια τῶν Σαρακατσαναίων, ἐν Ἀθήναις 1928, σ. 66, ἀρ. 126, στ. 2. Πρβλ. καὶ Δημ. Α. Πετροπούλου, Ἑλληνικά δημοτικὰ τραγούδια, Α', Ἀθήναι 1958, σ. κε'.

8) Βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Ποιητὰ δημοτῶν ἔξσημάτων εἰς Τραπεζοῦντα κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 16 (1951), σ. 263 - 266.

Αί παραλογαί, ἄσματα, ὡς ἐλέχθη, μὲ ἐπικὸν πλάτος, φαίνεται ὅτι ἀπηγγέλλοντο ἢ ᾄδοντο κατὰ τὸ ὕφος τῆς μουσικῆς ἀπαγγελίας, ὡς ἐν Κύπρῳ καὶ Κρήτῃ ἀκόμη σήμερον.¹

Ζ'. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Ἡ πρώτη συστηματικὴ συλλογὴ ἐλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἥτις εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ τοῦ γάλλου Cl. Fauriel (*Chants populaires de la Grèce moderne*, tom. I et II, Paris 1824-1825),² διὰ τῆς ὁποίας καὶ ἐγένοντο προσέτι γνωστὰ τὰ δημῶδη ἄσματα τῶν Ἑλλήνων τὸ πρῶτον εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον.

Πρὸ τοῦ Cl. Fauriel περισυναγωγὴν ἐλληνικῶν τραγουδιῶν εἶχε καταρτίσει δέκα ἔτη προηγουμένως τῷ 1814 ἐν Βιέννῃ ὁ βαρῶνος Werner von Haxthausen, ὅτε δὲ ἔλαβε γνώσιν τούτων ὁ Γκαίτε ἐξεφράσθη μὲ πολὺν θαυμασμὸν διὰ τὸ κάλλος ἐν γένει τῆς δημῶδους ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων.³ Ἡ συλλογὴ ὅμως αὕτη, ἔνεκα τῆς γενομένης μετ' ὀλίγα ἔτη ἐκδόσεως τοῦ Cl. Fauriel, παρέμεινεν ἀνέκδοτος, δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τῶν Karl Schulte Kemminghausen καὶ Gustav Soyter τελευταίως τὸ 1924.⁴

Παλαιότερον τῶν πρώτων συλλογῶν τούτων, πρὸς τὰ δημοτικά τραγούδια καὶ ἄλλας ἐκδηλώσεις τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων (κατοικία, ἔνδυμα, ἔθιμα) εἶχεν ἐλκυσθῇ ἡ προσοχὴ ἰδίᾳ τῶν περὶ αὐτῶν, οἵτινες ἐβλεπον εἰς αὐτὰς συνεχιζομένην τὴν ἀρχαίαν παραδόξον, ἐν ᾗ τοῖς ἐγόντο ὅπ' αὐτῶν ἀσπασμοὶ εἰς ἀρχαίον καταγραφὰν τραγουδιῶν.⁵

Ἐξαιρέσει τῆς συλλογῆς ἐκ τοῦ 1824 αὐτοῦ τοῦ Xavierius a Monte Acuto (père Xavier de Montaigu), Ἰησουίτου ἱεροῦ, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος,⁶ ἀξιόλογος εἶναι ἡ ἐκ τῆς αἰ. καταγραφὴ 13 ἄσματων μετὰ τῆς μουσικῆς αὐτῶν, ἥτις εὑρίσκεται εἰς Ἀγιορειτικὸν κώδικα (μονης Ἰβήρων). Ἡ συλλογὴ αὕτη, δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Σπ. Λάμ-

1) Πρὸλ. καὶ Στίλπ. Κυριακίδου, Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν λαογραφίαν, ἐν Ἀθήναις [1920], σ. 38-39.

2) Περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τῆς συλλογῆς ταύτης βλ. Σίμ. Μεγάροδου, Περὶ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν, ἐν Ἀθήναις 1925, σ. 16, καὶ Δ' Α. Πετροπούλου, Συμβολὴ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τῶν ἐλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Η' (1953-54), ἐν Ἀθήναις 1956/57, σ. 68 κ.ἑξ.

3) Βλ. Neugriechische Volkslieder gesammelt von Werner von Haxthausen. Urtext und Übersetzung, herausgegeben von Karl Schulte Kemminghausen und Gustav Soyter, Münster i. W. 1935, σ. 24 κ.ἑξ.

4) Βλ. ἄνωτ. σημ. 3. Περὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς συλλογῆς ταύτης βλ. Σ. Β. Κουγιάν, εἰς περ. Ἑλληνικά, τόμ. 8 (1935), σ. 376-382, Ἑλλ. Δημιουργία, τόμ. Ε' (1950), σ. 329-334, καὶ Γ. Α. Μέγαν, εἰς περ. Νέα Ἑστία, τόμ. 19 (1936), σ. 460-462.

5) Δ' Α. Πετροπούλου, ἔνθ' ἄν., σ. 58-62.

6) Βλ. Ém. Legrand, Recueil de chansons populaires grecques, Paris 1874, σ. VIII. Ὁ La Guilletière εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἔργου του Lacédémons ancienne et nouvelle εἶχεν ὑποτιθεῖ τὸ 1676 ἐκδοσὶν συλλογῆς δημοτικῶν τραγουδιῶν. Βλ. Cl. Fauriel, ἔνθ' ἄν., τόμ. I, préf. σ. I.

που,¹ ἐξεδόθη ἐκ νέου τελευταίως μετὰ διαφωτιστικῶν σχολίων ὑπὸ τοῦ ἐλβετοῦ φιλολόγου Bertrand Bouvier.²

Ἡ ἑλληνικὴ δημῳδὴς ποίησις ἐγένετο, ὡς ἐλέχθη, γνωστὴ διεθνῶς τὸ πρῶτον διὰ τῆς ὥς ἄνω ἐκδόσεως τοῦ Cl. Fauriel. Ἐκ τῆς ἐντυπώσεως ἣτις προεκλήθη καὶ τῆς ἀμέσου μεταφράσεως καὶ ἐκδόσεως ᾠμάτων ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν ἀγγλικήν, γαλλικὴν, γερμανικὴν, ρωσικὴν,³ πρὸς δὲ καὶ ἐκ τοῦ φιλελληνικοῦ συγχρόνως πνεύματος τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξ αἰτίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν μεγάλων θυσιῶν εἰς τὸν βῶμόν τῆς ἐλευθερίας, ἐκινήθη ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τὰ δημοτικὰ τῶν τραγούδια. Οὕτω ἐπεχειρήθησαν νέαι συλλογαὶ καὶ ἐκδόσεις δημοτικῶν τραγουδιῶν διαρκούσης ἔτι τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς ὑπὸ τοῦ Th. Kind τῷ 1827,⁴ καὶ μετ' αὐτήν.⁵ Σημαντικώτεραι ἐκ τούτων μέχρι τοῦ 1850 εἶναι ἡ συλλογὴ τοῦ N. Tommaseo⁶ τὸ 1842, ἡ τοῦ Firmenich,⁷ τοῦ Γ. Εὐλαμπίου⁸ καὶ ἀκολουθῶς τοῦ Κερκυραίου Ἀντωνίου Μανούσου,⁹ ἣτις κυρίως εἶναι ἡ πρώτη ὑπὸ Ἑλληνοῦ γενομένη συστηματικὴ συλλογὴ ᾠμάτων.¹⁰

Κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ πλεόν τοῦ 19 αἰ. πυκνώνονται αἱ ἐκδόσεις δημοδῶν ᾠμάτων εἰς περιοδικὰ (Πανδώρα, Ἐφημερίς Φιλομαθῶν, Χρυσᾶλίς, Εὐτέρπη, Ζωγράφειος Ἀγὼν καὶ ἄλλα) καὶ αὐτοτελῶς.¹¹ Ἐκ τῶν τελευταίων μνημονευταίαι ἐκδόσεις τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾠμάτων εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἶναι αἱ ἐκδόσεις τοῦ M. de Marcellus (Chants du peuple en Grèce, tome I - II, Paris 1841), τοῦ Ν. Γ. Πολίτου (Ἔθνη καὶ ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος, Κερκύρα 1852), Ἀ. Α. Πετροπούλου (Ἑλληνικὰ δημοτικὰ ᾠματα παλαιὰ καὶ

1) Νέος Ἑλληνισμὸς, τ. 1, σ. 429-432.

2) Δημοτικὰ τραγούδια ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τῆς Μοῦσας τῶν Ἰβήρων, Ἀθήνα 1960, 8ον μέγ., σελ. 78, εἰκ. 8.

3) Βλ. Σίμ. Μενάρδου, ἔνθ' ἄν., σ. 72-78.

4) "Τραγούδια τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, συλλεχθέντα καὶ μεταφρασθέντα εἰς τὰ γερμανικὰ καὶ ἐξηγηθέντα διὰ σημειώσεων ὑπὸ Καρόλου Θεοδώρου Κίνδ. Neugriechische Volkslieder, gesammelt und mit deutscher Übersetzung, nebst Sach- und Wortklärungen, herausgegeben von Karl Theodor Kind, in Leipzig, Grimma, 1827 (Eunomia, Dritter Band) 8ον μικρ., σελ. 150+XXXII.

5) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Βραχέα σημειώσεις περὶ τῶν προγενεστέρων συλλογῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾠμάτων, Νεοελλ. Ἀνάλεκτα, τόμ. Α' (1870-71), σ. 65 κ.ἑξ. Α. Α. Πετροπούλου, ἔνθ' ἄν., σ. 78 κ.ἑξ.

6) Canti popolari Toscani, Corsi, Illirici, Greci, vol. III, Venezia 1842. Εἰς τὸν καταρτισμὸν καὶ ἐκδοσὶν τῆς συλλογῆς ταύτης ἐπέδρασεν εἰς τὸν Tommaseo τὸ παράδειγμα τοῦ Cl. Fauriel, ὡς καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐπικοινωνία μαζί του. Πρὸς τοῦτο ἐβοηθήθη ἔτι καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων, ὡς ὑπὸ Μάρκου Ρενιέρη, κυρίως δὲ τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδη κ.ἑ. (Βλ. Γεωργ. Ζώρα, Θωμαζαῖος καὶ Φωριέλ. Ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία γιὰ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, Νέα Ἑστία, τόμ. 24 (1938), σ. 1156-1160. Ἐμμ. Κριαρᾶ, Ὁ Tommaseo, τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια καὶ τὰ νέα μας γράμματα, Ἀφιέρωμα στὴ μνήμην τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Ἀθήναι 1960, σ. 207, 209-214.

7) Τραγούδια ρωμαϊκὰ, Berlin 1840.

8) Ὁ Ἀμάραντος ἦτοι τὰ ῥόδα τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, Πετροῦπολις 1843.

9) Τραγούδια ἔθνικα συναγμένα καὶ διασωρηγμένα ὑπὸ—, εἰς Κέρκυραν 1850.

10) Βλ. περὶ τοῦ καταρτισμοῦ αὐτῆς εἰς Α. Α. Πετροπούλου, ἔνθ' ἄν., σ. 102 κ.ἑξ.

11) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἔνθ' ἄν., σ. 66-69.

καί νέων μετά διαφόρων εικονογραφιών, ἐν Ἀθήναις 1859) *Arn. Passow* (Τραγούδια Ρωμαϊκά. *Popularia carmina graeciae recentioris*, Lipsiae 1860), *Theod. Kind* (Anthologie neugriechischer Volkslieder, Leipzig 1861), *I. Χασιώτου* (Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἑπείρου δημοτικῶν ᾠσμάτων, Ἀθήναι 1866), *M. Aslékon* (Δημοτικὴ Ἀνθολογία, Ἀθ. 1868 (α' ἔκδ. τῷ 1852), *Émile Legrand* (*Recueil de chansons populaires grecques*, Paris 1874) *Ant. Jeannarakis* (Ἀσματα Κρητικά, Λεipzig 1876) κ. ἄ.

Αἱ συλλογαὶ αὗται ἠυξήθησαν πολὺ εἰς ἀριθμὸν ἀπὸ τοῦ 1900 καὶ ἐντεῦθεν, ἰδίᾳ μετὰ τὴν ὥθησιν ὑπὸ τοῦ Νικ. Πολίτου πρὸς λαογραφικὰς συλλογὰς διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδ. Λαογραφία καὶ ἀργότερον ἀπὸ τοῦ 1918 τῆς ἰδρύσεως τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, σπουδαίως δ' ἔτι καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Νικ. Πολίτου δημοτικῶν τραγουδιῶν ὑπὸ τὸν τίτλον: *Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Ἀθήναις 1914.*¹

Μέγα εἶναι τὸ πλῆθος τῶν δημοσιευθέντων ἔκτοτε μέχρι σήμερον τραγουδιῶν εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ αὐτοτελεῖς συλλογὰς οὐ μόνον γενικὰς, δηλ. μὲ τραγούδια ἐκ διαφόρων περιοχῶν, ἀλλὰ καὶ περιορισμένας τοπικῶς, οἷον τῆς Ἑπείρου, Μακεδονίας (Παγγαίου), Χαλκιδικῆς, Βορείου καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Εὐβοίας, τῆς Σκύρου, τῆς Σκιάθου, Στερεᾶς Ἑλλάδος (Ἀγόριανης Παρνασσῶντος, Δωδεκανήσου (Κάσου, Καρπάθου, Ρόδου, Νισύρου), Κύπρου, Κρήτης, Ὑψήλων, Καππαδοκίας κ.ἄ. Ἐκ τῶν γενικῶν συλλογῶν τούτων σημειώσαμεν τὰς παραγράφας: *Ἑντβ. Λόντεμ, Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια*, τόμ. Α' - Β' (ἑνὶν καὶ κείμενα, Ἀθήναι 1943 - 1947, σελ. ις' + 367, Ἀποστ. Μελαχρινού, *Ἑλληνικά τραγούδια*, Ἀθήναι 1946, σελ. ικ' + 222, *Αν. Θέμελ, Τραγούδια τῶν Ἑλλήνων*, τόμ. Α', Ἀθήναι 1951, 9ον μέρ., σ. 349, τόμ. Β', Ἀθήναι 1952, 8ον μέρ., σ. 331, *Δημ. Κατροπούλου, Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια*, τόμ. Α', Ἀθήναι 1953, 3ον μέρ., σελ. λα' + 274, τόμ. Β', Ἀθήναι 1959, 8ον μέρ., σελ. κζ' + 287.

Εἰς τὸν καταρτισμὸν καὶ ἔκδοσιν τῶν συλλογῶν τούτων οἱ ἐκδόται ἐκινήθησαν ἀπὸ διαφόρου ἑκαστος σκοπιᾶς. Οἱ μὲν ἐκκινούντες ἀπὸ ρωμαντικῆς διάθεσιν, κυρίως κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἐπρόσεξαν εἰς τὰ μνημεῖα ταῦτα τοῦ λόγου τὸ αἰσθητικὸν στοιχεῖον, οὕτω δὲ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης ἐξετάζοντες τὰ τραγούδια προέβαινον εἰς διορθώσεις τῶν δημοσιευμένων κειμένων μὲ μεταβολὰς εἰς τὸν γλωσσικὸν τύπον τῶν λέξεων ἢ ἀντικαταστάσεις φράσεων, τέλος δὲ καὶ εἰς προσθήκας στίχων ἰδίᾳς ἐμπνεύσεως πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀποκτήσῃ τὸ τραγούδι πληρότητα νοήματος καὶ αἰσθητικὴν τελειότητα. Παραλλήλως ὑπῆρχον καὶ συλλογεῖς, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς λογίᾳς γλώσσης ἐπεχείρησαν διορθώσεις, ἰδίᾳ φθογγικὰς, εἰς τὰς λέξεις, ἀλλοιώνοντες οὕτω τὸ γνήσιον κείμενον. Τοιαῦται ἐπεμβάσεις παρατηροῦνται ἤδη εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Fauriel, ὅστις, ὡς ἐκδότης, ἀντιμετώπισε τὰ κείμενα ταῦτα μὲ ὀρθὸν διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα. Οὗτος ὅμως καίτοι διετύπωσε τὴν ἄποψιν τῆς πιστῆς δημοσιεύσεως τῶν δημοδῶν κειμένων τούτων χωρὶς μεταβολὰς τινας,² ἐν τούτοις συμφώνως πρὸς τὴν γλωσσικὴν τότε ἄποψιν τοῦ Ἀδαμ. Κοραῆ³ μὲ τὴν συμβουλὴν τῶν Κλωνάρη,

1) Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔχει ἐπανεκδοθῆ μὲχρι σήμερον τρεῖς φορές, τὸ 1925 (2α ἔκδ.), τὸ 1932 (3η ἔκδ.) καὶ τὸ 1958 (4η ἔκδ.).

2) Τόμ. II, σ. 308 - 309 (μετάφρ. ὑπὸ Ἀπ. Χατζηγεωργαντοῦ, ἐνθ' ἄν., σ. 297).

3) Πρβλ. καὶ Σίμ. Μενάρδου, ἐνθ' ἄν., σ. 9.

Μακρῇ, Μαυρομάτη καὶ Τριανταφύλλου (τόμ. Ι, σ. ΙΙ-ΙΙΙ, V-VI. βλ. καὶ μετάφρ. ὑπὸ Ἀπ. Χατζηγεμμανουήλ, σ. 2-3) προσέθεσε τὸ σύμφωνον ὦ εἰς δνόματα καὶ ρήματα συμφώνως πρὸς τὴν γραμματικὴν π. χ. τὸν λόγον, τὸν κατακτητήν, παίρνομεν ἀντὶ τοῦ δημῶδους τύπου, τὸ λόγο, τὸν κατακτητή, παίρνομε κ.ά., μετέβαλε φθογγικῶς λέξεις τῆς δημοτικῆς πρὸς τὸν τύπον τῆς λογίας, π. χ. πραγματευτῆς εἰς πραγματευτής, Γιαννάκης εἰς Ἰαννάκης, κλάψω εἰς κλαύσω κ. ἄ. Ἐπὶ πλέον καὶ εἰς ἄσματα τὰ ὁποῖα παρουσίαζον χάσματα ἐπιχειρεῖ διορθώσεις, ὡς δηλώνει ὁ ἴδιος, παραλαμβάνων ἐξ ἄλλων παραλλαγῶν αὐτῶν.¹ Διορθώσεις ἰδίᾳ εἰς τὸν τύπον τῆς λέξεως καὶ τὴν φθογγικὴν μορφήν ἐπιχειροῦν, ὡς ὁ Fauriel, καὶ ἄλλοι μετ' αὐτὸν συλλογεῖς.

Αἱ ἐπεμβάσεις ὅμως αὐταὶ πρὸς διόρθωσιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα, ὡς γνωστόν, εἰς τὰς κατὰ τόπους παραλλαγὰς τῶν ἔχουν ὑποστῇ εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἐκ ποικίλων λόγων φθορὰς καὶ παραμορφώσεως, ἐκυστηματοποιήθησαν ἀργότερον, ἀρχῆς γενομένης πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Σπυρ. Ζαμπελίου. Οὗτος εἰς τὴν ἔκδοσίν του «Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκδοθέντα μετὰ μελέτης ἱστορικῆς περὶ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, Κερκύρα 1852» πρὸς συμπλήρωσιν κενῶν εἰς ἄσματα ἐπεχείρησε, πλὴν ἄλλων διορθώσεων, καὶ προσθήκας στίχων ἰδικῆς του συνθέσεως. Μὲ αὐτὸν ὅμως τὸν τρόπον ἐργαζόμενος ἐνόθευσεν, ὡς εἶναι φυσικόν, καὶ παρεμόρφωσε τὰ κείμενα, προσγράφων εἰς τὴν δημοτικὴν τὰ ἴδια προσωπικὰς συνθέσεις του.²

Τὴν μέθοδον ταύτην ἐπεσέβησαν ἐκδοθῆναι ἄσματα ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι μετ' αὐτόν, ἐν οἷς κατὰ τὴν Μ. Αὐλῆς (ἀ') Δημοτικὴ ἀνθολογία, Ἀθήναι 1852 (ἐκδ. β' πληρωμένη 1929, βλ. ἐπιδόρητον, τόμ. Α', 1888), εἰτα ὁ Π. Αραβαντινός (Συλλογὴ δημοτικῶν ἄσματων τῆς Ἱπείρου, ἐν Ἀθήναις 1886),³ ὁ Γ. Χασιάτου (Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἱπείρου δημοτικῶν ἄσματων, ἐν Ἀθήναις 1866) εἰς τὰ τραγούδια τοῦ δημοτικοῦ ἐκδοθέντα (σ. 150 κ.ἐξ.) ἐκ τῆς χειρογράφου συλλογῆς τοῦ Παύλου Λάμπρου, ἔπειτα καὶ ὁ Χρ. Χρηστοβασίλης (Ἐθνικά ἄσματα 1453-1821, ἑκδοσις δευτέρα ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας Ἑλληνισμὸς) συλλογῇ καὶ ἐπιμελείᾳ καὶ προσθήκῃ ἱστορικῶν σημειώσεων ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη, ἐν Ἀθήναις (1903), 16ον, σ. 336)⁴ κ. ἄ.

1) Τόμ. Ι, σ. ΙΙ-ΙΙΙ (préface), σ. 10 (μετάφρ. ὑπὸ Ἀπ. Χατζηγεμμανουήλ, σ. 89), σ. 36 (μετάφρ. ὑπὸ Χατζ., σ. 96), 95-96 (μετάφρ. ὑπὸ Χατζ., σ. 114). Τόμ. ΙΙ, σ. 173-174 (μετάφρ. ὑπὸ Χατζ., σ. 253), σ. 200 (μετάφρ. ὑπὸ Χατζ., σ. 260), σ. 309 (μετάφρ. ὑπὸ Χατζ., σ. 297) καὶ σ. 347 (μετάφρ. ὑπὸ Χατζ., σ. 312).

2) Ἐλεγχον τῆς ἐργασίας του ταύτης ἐπεχείρησεν ὁ Γιάννης Μ. Ἀποστολάκης εἰς τὸ βιβλίον του: Τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Μέρος Α', Οἱ συλλογές, Ἀθήναι 1929, σ. 12 κ.ἐξ. Πρὸς καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικά σύμμεκτα, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 274.

3) Βλ. Γιάννη Μ. Ἀποστολάκη, Ἡ συλλογὴ τοῦ Ἀραβαντινοῦ (Τὸ κλέφτικο τραγούδι), Ἀθήναι 1941.

4) Βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Ἡ συλλογὴ τοῦ Γ. Χασιάτου (1866) καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν συλλογὴν τοῦ Παύλου Λάμπρου, Ἐπετ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, τόμ. Η' (1953-54), ἐν Ἀθήναις 1956/57, σ. 118-123.

5) Βλ. κρίσιν ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου, ἐνθ' ἂν., σ. 272-286 (Πραχάραξις τῶν ἐθνικῶν ἄσματων) καὶ Γιάννη Μ. Ἀποστολάκη, Τὰ δημοτικὰ τραγούδια, Μέρος Α', Οἱ συλλογές, 1929, σ. 10.

Παραλλήλως πρὸς τὴν κίνησιν ταύτην εἰς τοὺς περισσότερους τῶν συλλογῶν ἐπεκράτησεν ἡ ὀρθὴ ἀντίληψις τῆς πιστῆς καταγραφῆς καὶ ἐκδόσεως κατόπιν τῶν ἁσμάτων ὡς φέρονται ταῦτα εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Μὲ τὴν μέθοδον ταύτην ἔχει ἐκδοθῆ σημαντικὸς ἀριθμὸς συλλογῶν μέχρι τοῦ 1909, ὅτε ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Νικ. Γ. Πολίτου καὶ τὴν ὑποδειγματικὴν δημοσίευσιν εἰς τὸ περ. «Λαογραφία» δημῶδων κειμένων αἱ συλλογαὶ τραγουδιῶν καταρτίζονται πλέον συστηματικώτερον καὶ μὲ σεβασμὸν πρὸς τὴν παράδοσιν τῶν κειμένων.

Τὴν ἔκδοσιν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀντιμετώπισεν ἐπιστημονικῶς πρῶτος ὁ Νικ. Γ. Πολίτης. Εἰς τὰς κατὰ τόπους παραλλαγὰς ἐκάστου ἁσματος, ὡς ἀναφέρει οὗτος, ἐπέρχονται διὰ τοῦ χρόνου φθοραὶ, ἀλλοιώσεις καὶ συμφυρμοὶ ἐξ ἄλλων ἁσμάτων, ὥστε «τὰ δημῶδη ἅσματα σπανιωτάτα περιέρχονται εἰς τὸν ἐκδότην ἄρτια καὶ ἀπληλαγμένα πλημμελείων. Ὁ τραγουδιστὴς ἄλλοτε μὲν δὲν τελειώνει ὅλον τὸ ἅσμα ἢ παραλείπει στίχους αὐτοῦ, ἄλλοτε δὲ αὐτοσχεδιάζων ἀντικαθιστᾷ λησμονηθεῖσαν λέξιν ἢ φράσιν καὶ ἄλλοτε πάλιν παραπλανώμενος ἐξ ὁμοίων ἐννοιῶν ἢ λέξεων συμφύρει στίχους διαφόρων ἁσμάτων», οὕτω δὲ οὐδεμία παραλλαγή ὑπάρχει ἄνευ ἐλλείψεων. Ἐν συνεχείᾳ προσθέτει ὅτι «διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἔκδοσις τῶν κειμένων ὅσον ἔνεστι συμφωνοτάτη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἱστορικοῦ ἀγῆρχον σπουδαῖται τινες δυσκολαί, τὰς ὁποίας προσεπάθησα νὰ ἐπεφυλάξω». Ὅταν δὲ «δὲν ἔχωμεν εἰμὴ ἓν μόνον κείμενον τοῦ ἁσματος, ἀλλὰ ἄλλους ἁπλοῦς ἀνάγκην νὰ παραλάβωμεν αὐτὸ κολοβὸν καὶ παρεφθαρμένον. Ἄν ὁ βιβλίος ὑπάρχουν πλείονες παραλλαγὰὶ τοῦ αὐτοῦ ἁσματος ἢ ἐπανόρθωσις καὶ ἐκλείψεων εἶναι δυνατόν, τότε αἱ διάφοραι παραλλαγὰὶ συμπληρῶνται ἢ διορθῶνται ἀπληλως».

«Τοιαύτην ἀκολουθῶν μέθοδον καθήκοντα ἐκ τῶν τῶν παραλλαγῶν ἐκάστου τῶν ἐκδιδομένων ἁσμάτων τὸ κείμενον αὐτῶν. Ἡ ἐκλογὴ μιᾶς παραλλαγῆς ἐκάστου δὲν ἤρκει, διότι καὶ ἡ τελειοτάτη παραλλαγή παρουσιάζει ἐλλείψεις, αἵτινες ὅμως εὐκόλως ἐπανορθοῦνται διὰ τῆς βοήθειας ἄλλων παραλλαγῶν. Ὅθεν ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν πάσας τὰς παραλλαγὰς τοῦ ἁσματος, παραβάλλων στίχον πρὸς στίχον αὐτάς, ἀποκαθιστῶν τὸ ἅσμα, οὐδὲν τὸ ἴδιον, οὐδὲ λέξιν, οὐδὲ γράμμα κἂν παρεμβάλλων. Ἡ ἐργασία μου εἶναι ὡς ἡ τοῦ ἐκδότου φιλολογικοῦ κειμένου, ὅστις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τοῖς χειρογράφοις γραφῶν τὸ ἐπεξεργάζεται, περιοριζόμενος εἰς μόνην τὴν ἀποκατάστασιν (receptio) καὶ μὴ ἀποτολμῶν διόρθωσιν (emendatio). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἰς τὰ τραγούδια, τῶν ὁποίων δὲν εἶχον πολλὰς παραλλαγὰς, παρέμειναν ἀτέλεια, ὡς λ. χ. χασμοῦδιαι ἡμετρικὰ σφάλματα ἢ ἐπανόρθωσις τούτων ἦτο βεβαίως εὐκολωτάτη, ἀλλ' ὅχι, ὡς νομίζω, καὶ ἐπιτετραμμένη».¹

Ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς φιλολογικῆς μεθόδου ταύτης, ἥτις ἀπέβλεπεν, ὡς ἀνωτέρω λέγει ὁ ἴδιος, εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἐκάστου ἁσματος εἰς τὴν ἀρχικὴν του σύλληψιν, προέκυψαν τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα περιέλαβεν εἰς τὴν συλλογὴν του «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, Ἀθήναι 1914».

Τὴν μέθοδον ταύτην ἐκδόσεως ὑπὸ τοῦ Ν. Γ. Πολίτου, ὡς καὶ προηγηθείσας ὑπ' ἄλλων διορθώσεις εἰς τὰ δημῶδη ἅσματα, ἤλεγξεν ὁ Γιάννης

1) Βλ. Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Ἀθήναις 1914, σ. ζ'. Πρὸς τοῦ αὐτοῦ, Λαογραφικὰ Σύμμεκτα, τόμ. Α', 1920, σ. 246, ἔνθα ὁ λόγος περὶ φθορῶν εἰς τὰ κείμενα τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν.

2) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ, ἐνθ' ἀν., σ. ζ' - ζ'.

'Αποστολάκης,' παρατηρήσας ὅτι εἰς τὰ τραγούδια «τὸ σπουδαιότερον δὲν εἶναι τὸ λογικόν, τὸ πραγματικόν, κάτι δηλαδή γενικόν, παρὰ — ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι — τὸ αἰσθητικὸ νόημα, ἡ ἔκφραση τοῦ εἶναι πάντα κάτι ἀτομικόν»² καὶ ὅτι ὁ Ν. Γ. Πολίτης, συμφώνως πρὸς τὴν ἄποψιν ταύτην, εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν τραγουδιῶν δὲν ἐπρόσεξεν ἀντιστοίχως καὶ τὴν αἰσθητικὴν ἀξίαν τῶν στίχων ἢ τῶν φράσεων, τὰς ὁποίας παρέλαβεν ἐκ τῶν παραλλαγῶν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅσματος (βλ. ἑ.ά., σ. 146-47). Συνεχίζων ὁ 'Αποστολάκης τονίζει ὅτι ἡ αἰσθητικὴ ἐξέτασις εἶναι ἀπαραίτητος μαζί με τὴν ἔρευναν διὰ τὸ λογικὸν νόημα καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀρχὴν τοῦ ὅσματος (βλ. ἑ.ά., σ. 147-48), ὅτι δὲ ὁ Ν. Γ. Πολίτης, ἐργασθεὶς ὡς ἀνωτέρω, δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τοῦ «τὰ ἰσότημα μοτίβα, τὴν ἰσοδύναμη ἔκφραση' θέλοντας λοιπὸν νὰ παρουσιάσῃ τὸ τραγούδι ὅσο γίνεται με ἀρτιώτερον νόημα δὲν προσέχει καὶ παίρνει πολλὰς φορές ἰσότημα μοτίβα ἀπὸ διάφορες παραλλαγὰς καὶ τὰ βάζει τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο. *Εἰσι τὸ ἴδιο νόημα, τὸ ἴδιο περιστατικόν, μ' ἓνα λόγο κάτι ποῦ εἰπώθηκε πρῖν, ξαναγυρίζει πάλι, τὸ ἀκούμε τὸ ἴδιο γιὰ δευτέρη φορά χωρὶς καμμιά ἀνάγκη, πρᾶμα ποῦ ἀδυνατίζει τὴν ζωντανίαν τοῦ ταιριασμένου τραγουδιοῦ καὶ ὑψώνει τὴν ἀξίαν τῆς δημοτικῆς παραλλαγῆς» (σ. 150). Συνεπῶς ὁ Ν. Γ. Πολίτης εἰς τὸ ἐν λόγω ἔργον τοῦ ἐπροχώρησεν εἰς «ποιητικὴ δημιουργίαν» (σ. 270), ὅπου τὰ κείμενα, δηλ. «τὰ δημοτικὰ τραγούδια, δὲ μένουσιν ἀπρόσβλητα καὶ ἐκ τῆς φυσικῆς τοῦς κατὰστασι παρὰ παθαίνουσιν ἀλλαγὰς, καὶ ἀλλοτρίωσι» (σ. 270).

Αἱ παρατηρήσεις αὗται τοῦ 'Αποστολάκη εἶναι ὀρθαὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεώς του, ὅτι τῶν παραλλαγῶν τῶν δημοτικῶν ὁσμάτων — προσθέτομεν ἡμεῖς καὶ ἐπὶ τῶν ἐπημείνων τῶν δημοτικῶν τραγούδιων — πρέπει καὶ ἀρτιῶς, ἐπ' ὅσον, ἐξεταζομένον ὅσμημα εἰς τὸν ἑαυτοῦ, νὰ ἐρευνᾶται ἐκάστη ἐξ αὐτῶν ὡς αὐτοτελὴς δημιουργία με ἰδίαν φωνητικὴν ἰσοδύναμιν. Ἐπομένως δὲ δὲν εἶναι ἐπιτετραμμέναι διορθώσεις τοῦ κειμένου (ἀλλὰ τὸ δοκοῦν, καὶ μάλιστα συμπληρώσεις τοῦ ὅσματος με στίχους πλασμένους ἀπὸ τὸν ἐκδότην, ὡς ἔτι καὶ ἡ εἰσαγωγή εἰς τὸ ἐκδιδόμενον ὅσμημα ἐκφραστικῶν στοιχείων ἐξ ἄλλης παραλλαγῆς, τὰ ὁποία δύνανται νὰ εἶναι αἰσθητικῶς ἰσοδύναμα πρὸς ὑπάρχοντα εἰς τὸ διορθούμενον κείμενον.

Καταδικάζων ὁμῶς με τὴν αὐστηρότητα τὰς ἐπεμβάσεις εἰς τὰ κείμενα τῶν ὁσμάτων δὲν ἀντιπροτείνει οὗτος τρόπον θεραπείας αὐτῶν εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς, ὡς εἶχεν ἤδη παρατηρήσει ὁ Ν. Γ. Πολίτης, εἰς τὸ στόμα τῶν ᾄδόντων πολλάκις ἐκ λησμοσύνης ἢ κακῆς ἀντιλήψεως φράσεων καὶ λέξεων, ὡς καὶ διὰ συμφυρμῶν ἐξ ἄλλων τραγουδιῶν, ἔχουν δημιουργηθῇ ἀλλοιώσεις ὀφθαλμοφανεῖς, αἱ ὁποῖαι παραμορφώνουσιν τὰ ὅσματα εἰς διάφορον ἐκάστοτε βαθμὸν τὸ καθένα εἰς τὴν κεντρικὴν ἰδέαν του.

Τὴν ἀρνητικὴν θέσιν αὐτὴν τοῦ Γ. 'Αποστολάκη εἶχε παρατηρήσει ἤδη τὸ 1930 καὶ ὁ 'Ι. Συκουτρῆς³ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ βιβλίου του: «Δημοτικὰ τραγούδια, Μέρους Α', Συλλογές», σημειώνει δ' ὁμοίως ὅτι ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ 'Αποστολάκη εἰς τὰς σ. 46, 53, 108, 214 φαίνεται, ὅτι θεωρεῖ οὗτος ἀναγκαίαν τὴν ἐπέμβασιν πρὸς διόρθωσιν τοῦ κειμένου.

1) Βλ. Γιάννη Μ. 'Αποστολάκη, Τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Μέρους Α'. Οἱ συλλογές, Ἀθήναι 1929, σ. 134 κ.ἐξ.

2) *Ενθ' ἂν., σ. 146.

3) Βλ. ἐν Byzant.-Neugr. Jahrb., τόμ. VII (1930), σ. 506.

Νομίζομεν, ὅτι ὁ ἐκδότης δύναται, ἔχει μᾶλλον χρέος, νὰ προβαίῃ εἰς σχετικὴν διόρθωσιν εἰς ἄσμα τοῦ χωρίου, τὸ ὁποῖον ἔχει ὑποστῇ φθοράν (λέξεως, φράσεως, στίχου) μὲ πνεῦμα συντηρητικὸν καὶ μὲ χρησιμοποιοῖσιν στοιχείων ἐκ παραλλαγῆς τοῦ ἄσματος τοῦ ἰδίου τύπου, ἢ ὁποῖα νὰ προέρχεται κατὰ προτίμησιν ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς μὲ τὴν διορθουμένην παραλλαγὴν, εἰ δυνατόν δὲ ἡ καταγραφή της νὰ μὴ ἀπέχη αὐτῆς κατὰ πολὺ χρονικῶς. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐφηρμόσαμεν,¹ κατὰ τὸ δυνατόν, εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς προκειμένης ἐκλογῆς.²

Η'. ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΗΣ ΕΚΛΟΓΗΣ

Α) ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΑΥΤΗΣ

Εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, τὸ ὁποῖον λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1918, ἔχει ἀποτελεσθῇ σπουδαιότατον ἀρχεῖον τῶν δημοτικῶν ἄσμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης ἦτις περιλαμβάνει σχεδὸν ὅλον τὸν θησαυρὸν τῶν τραγουδιῶν τοῦ λαοῦ μὲ μέγα πλῆθος παραλλαγῶν αὐτῶν, ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων, πρόκειται ἐν καιρῷ νὰ ἐκδοθῶν εἰς σῶμα (corpus) τὰ δημοτικὰ τραγούδια μετὰ τῆς μουσικῆς.

Ὡς πρόδρομος, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ἔργου τούτου τοῦ ὁποῖου ἡ ἐκτέλεσις θὰ βραδύνῃ ἔτι ἐκ τοῦ λόγου ὅτι διὰ τὴν ἀνάγκην περισυλλεχθῇ ἀντιπροσωπευτικῶς ἡ σχετικὴ ὕλη καὶ μάλιστα ἡ κοινὴ καὶ ἰσχυρὰ σκώπηται ἡ ἐκδοτικὴ ἐκλογὴ ταύτη, μὲ χαρακτηριστικὸν σκοπὸν νὰ κατακτεθῇ ὅλη ἡ ἐνδιαφερομένη διὰ τὸ δημοτικὸν τραγούδι, ὡς ἰδιότης ποιήσεως καὶ ὡς μουσικὴν, μεθ' ὧν οἱ ἐκπαιδευτικοί, οἱ ἀσκηταὶ καὶ οἱ ἐιδικώτερον εἰς τὴν λαογραφίαν καὶ τὴν δημῶδη μουσικὴν καὶ ἄλλοι.

Ἡ ἐργασία πρὸς παρασκευὴν τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1945 κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας.

Πρὸς ἐπιλογὴν τῶν καταλλήλων παραλλαγῶν ἡσυχολήθησαν κατ' ἀρχάς: ὁ γράφων εἰς τὰ ἐπύλλια (κατὰ τὸ πλεῖστον παραλογαί), ἡ Μαρία Ἰωαννίδου Μπαρμπάργου εἰς τὰ ἱστορικά, ἀκριτικά καὶ εἰς παραλογάς, οἱ δὲ Γεώργ. Ν. Πολίτης (μέχρι τοῦ 1948) καὶ Δημ. Πετρόπουλος εἰς τὰ κλέφτικα.

Ἐπὶ τῆς ἐργασίας ταύτης στηριχθεὶς ὁ Γ. Ἀ. Μέγας, διευθυντῆς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου μέχρι τοῦ 1955, προέβη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς τὴν τελικὴν ἐκλογὴν καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν παρατιθεμένων ἱστορικῶν τραγουδιῶν, πλὴν ἐννέα, τῶν ὑπ' ἀρ. Γ', Η', Θ', Ι', ΙΓ', ΙΔ', ΙΗ', ΜΔ', ΝΒ', τὰ ὁποῖα προστετέθησαν ἀργότερον ὑπ' ἐμοῦ καὶ τοῦ Δημ. Πετροπούλου. Ὁ τελευταῖος συνέταξεν ἔτι εἰσαγωγικά σημειώματα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ὑπογραφῆς, εἰς ἄσματα τῆς ἐκλογῆς ταύτης ὑπὸ Γ. Μέγα.

Τὸ 1956 ὅτε ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, ἔνεκα τῆς ἀνάγκης ἐκτελέσεως ἐπειγουσῶν ἀρχειακῶν ἐργασιῶν καὶ τῆς περισυλλογῆς δι' ἡχογραφήσεως μουσικῆς ὕλης πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παραθέσεως καὶ μουσικῆς τῶν ἄσμάτων, ἀνέστειλα ἐπὶ ἕν καὶ ἡμῖς ἔτος τὴν ἐργασίαν

1) Διορθώσεις μὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐπιχειρεῖ ἐπίσης καὶ ὁ συνεργάτης τοῦ τόμου τούτου Δημ. Πετρόπουλος εἰς τὴν ἔκδοσιν ὑπ' αὐτοῦ τῆς συλλογῆς: "Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια", Α', Ἀθήναι 1958 (Βασικὴ βιβλιοθήκη, ἀρ. 46). Βλ. εἰς εἰσαγ., σ. ιζ'.

2) Βλ. καὶ κατωτ., σ. κθ'.

διὰ τὴν σύνταξιν τῆς Ἑκλογῆς ταύτης, εἶτα δ' ὅμως, ἀναλαβόντες συντόνως τὸ ἔργον τοῦτο, εἰς τὸ ὁποῖον μετέσχον καὶ οἱ συντάκται Δημ. Πετρόπουλος καὶ Μαρία Ἰωαννίδου Μπαρμπαρίγου, ὁ πρῶτος εἰς τὰ κλέφτικα, ἡ δευτέρα εἰς τὰς παραλογάς, ὁ γράφων δὲ εἰς τὰ ἀκριτικά, προωθήσαμεν τὴν ἐκτέλεσίν του, ὥστε κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1959 νὰ γίνῃ ἔναρξις τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ ἀπανθίσματος μετ' ἐλικρῆν ἐπεξεργασίαν τῆς ὕλης ὡς ἑξῆς: τοῦ κεφ. τῶν ἀκριτικῶν ὑπὸ τοῦ γράφοντος, τῶν ἱστορικῶν, ὡς ἐλέγχθη, ὑπὸ Γ. Ἀ. Μέγα, διὰ συμβολῆς, ὡς ἀνωτέρω, τοῦ Δημ. Πετροπούλου καὶ ἐμοῦ, τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν ὑπὸ Δ. Α. Πετροπούλου καὶ τῶν παραλογῶν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1958, κατόπιν παραιτήσεως ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τῆς Μαρίας Ἰωαννίδου Μπαρμπαρίγου, παρ' ἐμοῦ καὶ τοῦ Δημ. Ἀ. Πετροπούλου, τῆς ἐργασίας ἐκάστου διακρινομένης ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ εἰσαγωγικοῦ σημειώματος τοῦ ἔξματος.¹

Αἰσθητὴ εἶναι ἡ μὴ παράθεσις εἰς τὰ ἔξματα καὶ τῆς ἀντιστοίχου μελωδίας τῶν εἰς μουσικὴν γραφὴν. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀντιμετωπίσθη παρ' ἡμῶν, εἰς τοῦτο δ' ὀφείλεται ἐν μέρει, ὡς ἐλέγχθη καὶ ἀνωτέρω, ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς ἐνάρξεως τῆς δημοσιεύσεως τοῦ τόμου. Δὲν κατέστη ὅμως τελικῶς δυνατὴ ἡ δημοσιεύσις καὶ μουσικῆς, διότι ἡ Ἑθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ τοῦ Ἀρχείου, λειτουργοῦσα ἀπὸ δεκαετίας μόλις καὶ μετ' ἀνεπαρκῆς εἰς ἀριθμὸν προσωπικόν, πρὸς δὲ μετ' πενιχρὰ οἰκονομικά, δὲν ἐπέτυχε μέχρι τοῦ ἔτους 1959 τὴν περισυλλογὴν ἐπαρκοῦς καὶ ἀντιπροσωπευτικῆς πρὸς τοῦτο μουσικῆς ὕλης. Εὐχόμεθα νὰ ἐπιτευχῇ ταῦτα εἰς τὸν Β' τόμον, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ περιληφθοῦν αἱ λοιπαὶ κατηγορίαι τραγουδιῶν, ἥτοι τὰ ἐρωτικά (τῆς ἀνάγκης τοῦ γάμου, τὰ πορνολογικά, τὰ ἐν νυκτὶ καὶ τὰ ὁμιλητικά, τὰ ὁμιλητικά, τὰ γυναικικά, τὰ σατιρικά κ. ἄ.), ὅπου, ἐν παραρτήματι δύναται νὰ παρατεθῇ καὶ ἡ μουσικὴ τῶν τραγουδιῶν τοῦ παρόντος τόμου.

Ἐν τῷ μεταξύ πρὸς πληγὰς τῆς ἀνάγκης τῆς προσφορᾶς μουσικῆς δημοδῶν ἔξματων καὶ λαϊκῶν χορῶν εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ἤρchiσεν ἐκδομένη ὑπὸ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου μουσικὴ συλλογὴ, τῆς ὁποίας ἡ ἐκτύπωσις ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ ἀχθῇ εἰς πέρας κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος.

Β) ΕΚΛΟΓΗ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΑΥΤΩΝ

Συμφώνως πρὸς τὸν ἐκτεθέντα ἀνωτέρω σκοπὸν ἐθεωρήθη ὀρθὸν ἡ Ἑκλογὴ αὕτη νὰ εἶναι περισσότερον ἀντιπροσωπευτικὴ ὅχι μόνον ὡς πρὸς τὰ περιεχόμενα ἔξματα κατὰ κατηγορίας (ἀκριτικά, ἱστορικά, κλέφτικα καὶ παραλογές, ὡς εἰς τὸν παρόντα τόμον) ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τῶν μορφολογικῶν τύπων ἐκάστου ἔξματος καὶ τῆς γεωγραφικῆς διαδόσεώς του. Ἐκ τούτου περιελήφθησαν ἔξματα εἰς πλείονας τῆς μιᾶς παραλλαγᾶς, πρὸς δὲ καὶ τοπικῶς ἔτι περιωρισμένα, τὰ ὁποῖα ἐκρίθησαν ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν, ὅτι ἔπρεπε νὰ μὴ ἀγνοηθοῦν, οὕτω δὲ νὰ παρασχεθῇ πληρεστέρα εἰκὼν τοῦ θησαυροῦ τῆς δημώδους ἐλληνικῆς ποιήσεως.

Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς τῶν κειμένων τῶν τραγουδιῶν ση-

1) Εἰς τὸ κεφ. τῶν ἱστορικῶν τραγουδιῶν παρατίθενται ἐνιαχοῦ καὶ εἰσαγωγικά σημειώματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν παραληφθῇ ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ν. Γ. Πολίτου "Ἑκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ", Ἀθῆναι 1914 καὶ φέρουν τὴν ἐνδειξὴν Ν. Γ. Π.

μειώνομεν ὅτι ἐκ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχεῖῳ παραλλαγῶν ἐκάστου ἄσματος, ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων, ἐπεζητήθη ἡ ἀρτιωτέρα ἀπὸ ἀπόψεως αἰσθητικῆς καὶ λογικοῦ περιεχομένου. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ τραγοῦδι παρὰδίδεται ὑπὸ περισσοτέρους τύπους παρατίθενται παραλλαγαὶ ἐξ ἐκάστου τῶν τύπων αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι ἐθεωρήθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ περιληφθοῦν εἰς τὴν Ἐκλογὴν.

Ὡς ἐλέχθη ὅμως, τὰ δημῶδη ἄσματα, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα μνημεῖα τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ, ἔχουν ὑποστῇ διὰ τοῦ χρόνου ποικίλας φθοράς, τὸ μὲν ἀνεπιγνώστως λόγῳ κακῆς μεταφορᾶς τοῦ ἄσματος διὰ τῆς μνήμης ἔνεκα τῆς παραλείψεως ἐκ λησμοσύνης στίχων, λέξεων καὶ φράσεων ἢ συσκοτίσεως τῆς ἐννοίας, ὡς παρητήρησεν ἤδη ὁ Ν. Γ. Πολίτης, τὸ δὲ καὶ ἐνσυνειδήτως ἐκ τῆς τάσεως τῶν ἀοιδῶν πρὸς διασκευὴν τοῦ ἄσματος διὰ προσαρμογὴν αὐτοῦ εἰς ὠρισμένην περίστασιν ἢ σκοπὸν. Διὰ τοῦτο τὰ δημῶδη ἄσματα πολὺ σπανίως ἔχουν περισωθῇ «ἄρτια καὶ ἀπηλλαγμένα πλημμελειῶν».¹

Τῶν βασικωτέρων ἀτελειῶν τούτων, δηλ. παραλείψεων καταφανῶς στίχων ἢ φράσεων δι' ὧν διασπᾶται ἡ συνέχεια τοῦ νοήματος, ἡμιτελῶν στίχων, παρεισφρήσεων λέξεων, αἱ ὁποῖαι δυσχεραίνουν τὴν ἀντίληψιν τοῦ νοήματος ἢ ἀλλοιώνουν τοῦτο, ἐπίσης ἐμφανῶν παραλλαγὰς ἐξ ἄλλων ἄσμάτων, ἐκρίναμεν ὀρθόν, ὡς λέγομεν καὶ ἀποφασίζομεν, νὰ προβῶμεν περιωρισμένους εἰς διορθώσεις ἀπολύτως ἀναγκαίους καὶ ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε ἄλλων παραλλαγῶν τοῦ αὐτοῦ τύπου καὶ ἐκ τῶν σωτηρίων κατὰ τὸ δυνατόν τοῦ. Εἰς τὰ ἄσματα ταῦτα παρατίθεται εἰς τὰς ἀρτιωτέρας ὑπομνήσας τὰ ἀντικεινόμενα ἢ διορθούμενα χωρίον (στίχος, φράσις ἢ λέξις), γίνεται δ' ἐτι καὶ μνεῖα τῆς παραλλαγῆς ἀπὸ τὴν ὁποῖαν παρεισφρήθη εἰσαγομένη εἰς τὸ κείμενον ὀρθοτέρα γραφή.

Εἰς τὴν γλωσσικὴν μορφήν τῶν κειμένων ἀπεφεύχθησαν μεταβολαὶ καὶ δι' ἄλλους λόγους ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ δύναται τις νὰ χρησιμοποιῇ τὰ κείμενα καὶ εἰς ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Οὕτω παρατίθενται ταῦτα ὡς ἔχουν καταγραφῇ γλωσσικῶς ὑπὸ τῶν συλλογῶν. Εἰς τὰ ἄσματα τὰ ὁποῖα παρελήφθησαν ἀπὸ τὰς συλλογὰς τῶν Cl. Fauriel, Werner von Haxthausen, Ἀ. Ἰατρίδου καὶ τινων ἄλλων ἀπηλείφη σιωπηρῶς τὸ τελικόν ῥ ἀπὸ λέξεις εἰς τὰς ὁποίας ἔχει τεθῇ τοῦτο ὑπὸ τοῦ συλλογῆως καὶ ἐκδότου ἐξ ἐπιδράσεως προφανῶς τοῦ τύπου τῆς λογίας γλώσσης (βλ. καὶ ἀνωτ., σ. κδ').

Ὅπου εἰς τὰ παραληφθέντα κείμενα σημειώνονται οἱ φθόγγοι b, d, g, τοὺς μετεγράψαμεν διὰ τῶν συμπλεγμάτων μ-π, ν-τ καὶ γ-κ. Ὁ φθόγγος γ, προφερόμενος οὐρανικῶς, τίθεται μεταξὺ δύο παυλῶν ἢ μιᾶς μὲ τὴν ἀκολουθοῦσαν λέξιν· π. χ. ἡ ὄ-ῥμορφη ἢ ἡ γ-ιδιτζή.

Διὰ τὰ ποντιακά, καππαδοκικά καὶ κυπριακά ἄσματα εἰδικώτερον ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ κάτωθι φωνητικὰ σημεῖα:

α) Ποντιακά καὶ Καππαδοκικά.

α̣ φθόγγος μεταξὺ ε καὶ α: ἐννᾶ (ἐννεᾶ), δα̣βαίνει (διαβαίνει), ἀδᾶλφα (ἀδέλφια), ἀγάλα (ἀγάλια), λιθᾶρα (λιθάρια).

1) Βλ. ἀνωτ., σελ. κε'.

2) Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἐνθ' ἄν., σ. 6-7.

ο φθόγγος μεταξὺ ε και ο: Θό (Θεό), νόν (νεόν), ἄξον (ἄξιον), ἄγρον (ἄγριον), κοράσσον (κοράσιον).

χ̄ δασὺ διὰ τὸν φθόγγον χ πρὸ τῶν ε και ι: χερομυλῖτσι, χέρα (χήρα), χαιρετίσματα, χίλιοι, ραχίν, ραχία, χόνα (χιόνια).

σ̄ παχύ ἴσον πρὸς τὸ γαλλ. ει.: τσαρούχα, ἀχπάσκειται, κάστρο, κυνηγόςκυλα, ἀσήμι, κόρασσον.

ξ̄ ἴσον πρὸς καθ.: ξυσμένα, πιδέξον.

ζ̄ ὡς τὸ γαλλ. j: τζοάπ, χαντζάριν.

ψ̄ ὡς reh: ψή (ψυχή).

β') Κυπριακά.¹

ξ̄ παχύ ἴσον πρὸς τὸ γαλλ. j: ἐξοῦσαν, σιζινίν.

τζ̄ παχύ, ὅταν μετὰ ἀπὸ τὸ * ἀκολουθῇ ε, ι: τζερνώ (κερνῶ), τζαί (καί), τζινῶ (κινῶ), εὐτζή (εὐκή), ἀλυτζή (ἀλυκή).

ντζ̄, ὅταν μετὰ γγ ἢ γκ ἀκολουθῇ ε ἢ ι: ἀντζελος (ἄγγελος), φέντζει (φέγγει), Φράντζοι (Φράγκοι), παραντζέλλει (παραγγέλλει).

σ̄ ὡς τὸ γαλλ. ει πρὸς διπλῶν φθόγγων χ, ὅταν ἀκολουθῇ ε ἢ ι: σέρι (χέρι), πῆσου (πῆχυ), εἶσι (εἶχε), εἶσι (εἶχε), τύση (τύχη), ἢ τοῦ ἐκ συνιζήσεως τοῦ ι μετὰ τὸ σ: τραῦσα (τραύλα), φορεῖσά (φορεσιά).

σ̄ ἴσται διπλοῦς φθόγγος ὡς τὸ ψαλλικόν ει πρὸς διπλῶν τοῦ συλλεγματος οκ, ὅταν ἀκολουθῇ α: ἔκο (εἶ), ι: κανισκίν (κανισκίν), γινώσ̄εις (γινώσκεεις), ὁσ̄ύλα (σκοῦλα), πρὸςκεπάζει (ποσκεπάζει), ἔσ̄συψε (ἔσκυψε), ὁσ̄οινίν (σκοινίν).

Τὰ διπλᾶ σύμφωνα εἰς λέξεις τὰ ὁποῖα προφέρονται κεχωρισμένως εἰς Κύπρον, Κῶ κ. ἄ., π. χ. ἀτύμιζω, καλύττερος, ἄππαρος, οὐλλον, ἀννοῖω, νιόνυφφη, δέν ἐδηλώθησαν μὲ διαχωριστικὸν σημεῖον, ἥτοι ἄπ-παρος, καλύτ-τερος, ἀν-νοῖω, νιόνυφ-φη, οὐλ-λον, διότι ἡ παρούσα ἔκδοσις, ὡς χρηστική, προορίζεται πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν ἁσμάτων ὡς κειμένων γραμματειακῶν διὰ διδακτικόν, λαογραφικόν ἢ καὶ ἄλλον παρεμφερῆ σκοπόν, οὐχὶ δὲ πρὸς γλωσσικόν. Ἄλλωστε ὁ Κύπριος ἢ ὁ Δωδεκανήσιος ἀναγνώστης, ὡς γνώστης τοῦ ἰδιώματος, δέν ἔχει ἀνάγκην διακριτικῶν σημείων προφορᾶς. Διὰ τοὺς μὴ γνώστας τῶν διαλέκτων τούτων σημειώνομεν ἐνταῦθα τὰ συνήθη διπλᾶ σύμφωνα, τὰ ὁποῖα ἀκούονται προφερόμενα πράγματι διπλᾶ: θθ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ, φφ. Σημειώνομεν ἔτι, ὅτι ἡ προφορὰ διπλῶν συμφώνων εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰ Καρπαθιακά τραγούδια, ὡς ἐπίσης καὶ εἰδικῇ εἰς αὐτὰ προφορὰ τῶν συμπλεγμάτων: βγ, γδ, νδ, ργ, ρδ καὶ τοῦ * πρὸ τοῦ ε καὶ ι.

Τὸ προτασσόμενον εἰς ἕκαστον ἄσμα εἰσαγωγικὸν σημεῖωμα λόγῳ τοῦ χαρακτήρος τῆς Ἐκλογῆς κατέχει ἕκτασιν ὅση εἶναι ἀναγκαία, ὥστε νά δύναται τις νά σχηματίσῃ ἰδέαν περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἄσματος καὶ τῆς ἱστορικῆς του ἀρχῆς ἢ ἐξελίξεως. Συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦτο καὶ ἡ πα-

1) Βλ. καὶ σημ. εἰς Ἐντβ. Λύντεκε, Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια, ἐνθ' ἀν., σ. 327-328.

ρατιθεμένη βιβλιογραφία περιλαμβάνει ἐκλεκτικῶς σχετικὰ μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δημοσιεύματα.

Ἀντὶ τῆς δηλώσεως βραχυγραφικῶς εἰς κάθε ἄσμα τῆς πηγῆς ἀπὸ τὴν ὁποίαν παρελήφθη, προετιμήθη δι' εὐθυγράμμισιν πρὸς τὰς βιβλιογραφικὰς ἐνδείξεις ἐπὶ ἀνεκδότων ἄσμάτων ἀλλὰ καὶ χάριν ἀρτιότητος τῆς παρουσιάσεως ἐκάστου ἄσματος νὰ παρατίθεται πλήρης ὁ τίτλος τοῦ δημοσιεύματος ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται τὸ παρατιθέμενον ἄσμα καίτοι οὗτος συμβαίνει ἐνίοτε νὰ ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ βιβλίου.

Ἡ ἐκτύπωσις τοῦ τόμου παρετάθη, ὥς μὴ ὠφείλεν, ἐπὶ πολὺ ἔνεκα κυρίως τοῦ βραδέος ρυθμοῦ μὲ τὸν ὁποῖον εἰργάσθη τὸ τυπογραφεῖον.

Εἰς διορθώσεις γενικῶς τῶν τυπογραφικῶν δοκιμῶν καὶ συμπληρώσεις τινὰς ἐρμηνειῶν λέξεων ἰδιωματικῶν ἢ ξένων ἐπεκούρησαν, ἐξ ἀρχῆς ὁ συντάκτης Στέφ. Ἡμελλος, ἀπὸ δὲ τοῦ 22ου τυπογραφικοῦ φύλλου καὶ ὁ συντ. Δημ. Οἰκονομίδης. Οὗτοι ἡσχολήθησαν ἔτι καὶ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν εὔρετηρίων, ὁ γραφεὺς δὲ Γρηγ. Δημητρόπουλος ἐπεμελήθη τοῦ τοπωνυμικοῦ χάρτου τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν.

ΠΕΤΡΟΣ Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ

- 1) Γ. Α. Μ.=Γεώργ. 'Α. Μέγας
- 2) Γ. Κ. Σ.=Γεώργ. Κ. Σπυριδάκης
- 3) Δ. Α. Π.=Δημήτρ. 'Α. Πετρόπουλος
- 4) Ν. Γ. Π.=Ν. Γ. Πολίτης
- 5) Ν. Γ. Π., 'Εκλογαί=Ν. Γ. Πολίτου, 'Εκλογαί από τὰ τραγούδια τοῦ 'Ελληνικοῦ λαοῦ, 'Αθῆναι 1914.
- 6) Λ. Α. ἀρ.=Λαογραφικὸν 'Αρχεῖον, ἀριθμὸς συλλογῆς.
- 7) Λ. Α. "Υλῇ=Συλλογὴ κυρίως δημοτικῶν τραγουδιῶν ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου, κατατεθειμένη εἰς τὸ Λαογραφικὸν 'Αρχεῖον.
- 8) ἔκδ =ἐκδοσίς.
- 9) λ. ἀρ.=λέξεις ἀραβικῆς.
- 10) λ. βεν. (ἀνατ.)=λέξεις βενετικῆς.
- 11) λ. γαλλ.=λέξεις γαλλικῆς.
- 12) λ. ἰτ.=λέξεις ἰταλικῆς.
- 13) λ. λατ.=λέξεις λατινικῆς.
- 14) λ. περσ.=λέξεις περσικῆς.
- 15) λ. σλαβ.=λέξεις σλαβικῆς.
- 16) λ. τ.=λέξεις τουρκικῆς.
- 17) Λαογρ.=περ. Λαογραφία.
- 18) συντ.=συντάκτης.
- 19) χειρ.=χειρόγραφον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- 10 Κι ὁ Δίπλας ἀποκρίνεται καὶ τοὺς ἀπολογιέται.
 «Ὅσο εἶναι ὁ Δίπλας ζῶντανός, τοὺς Τούρκους δὲ φοβάται.
 Ἐχει λεβέντες διαλεχτοὺς καὶ τοὺς Κατσαντωναίους,
 ποὺ τρῶν' μπαρούτι γιὰ ψωμί καὶ βόλια γιὰ προσφάι
 καὶ σφάζουν Τούρκους σὰν ἀρνιά καὶ σὰν παχιά κριάρια».

Πελοπόννησος (Ἀνδρέτσαινα). - Λ. Α. ἀψ. 2213 γ',
 σ. 172 (Δ. Πετρόπουλος, 1934).

ΙΖ'. ΤΟΥ ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗ

Ὁ Κατσαντώνης, διάσημος κλέφτης τῆς Αἰτωλίας, Ἀκαρνανίας καὶ τῶν Ἀγράφων, κατήγετο ἐξ οἰκογενείας Σαρακατσαναίων, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1770 εἰς τὸ χωρίον Πετροβούμι Ἠπείρου. Νέος ἀκόμη ἦλθεν εἰς προστριβὰς πρὸς τὸν Ἀλὴν πασὰν τῶν Ἰωαννίνων καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ βουνὰ ὡς κλέφτης, γενόμενος ἐντὸς ὀλίγου τὸ φόβητρον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἰδίᾳ τῶν «χαρατζήδων» καὶ «σαπηδίων».

Ὡς πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Δίπλα διεκρίθη διὰ τὴν μαχητικότητά του. Κατὰ τὸ 1800, ἀναγνωρισθεὶς κατὰ τὴν ἀσυνέχισαν τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐναντίον τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ πεισθεὶς κατὰ τοῦ ἐμπίστου τοῦ Ἀλὴ πασᾶ Βεληγκέκα, τὸν ὁποῖον καὶ ἐφώνησε «Προσβληθεὶς ὑπὸ ἐξανθηματικοῦ τύφου (βλογιᾶς) κατὰ τὸ 1800 ἐπὶ τὸν ἀσπῆλαιον παρὰ τὸ χωρίον Μοναστηράκη Ἠκαρνανίας» ἐκεῖ ἀνέλαβεν τὴν ἀγροδοσίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀλὴ πασᾶ καὶ ἐξηγήθη εἰς τὴν ἀναστάσει τῶν ἐκείνη ἐποχῇ φανερωθέντων.

Ὁ Κατσαντώνης εἶναι ἐκ τῶν ἰσοκύμων μορφῶν, τῶν πλέον θρυλικῶν κατὰ τὴν πρό τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 χρονικῇν περίοδον, πολλὰ δὲ τραγούδια ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δρᾶσιν του.

Δ. Α. Π.

Α'.

- Αὐτοῦ ποὺ πᾶς, μαῦρο πουλί, μαῦρο μου χελιδόνι,
 χαιρέτα μας τὴν κλεφτουριά κι αὐτὸν τὸν Κατσαντώνη
 πές τον νὰ κάτση φρόνιμα κι ὄλο ταπεινωμένα
 βγήκεν ἕνας δερβέναγας, αὐτὸς ὁ Βεληγκέκας,
 5 ζητεῖ κεφάλια κλέφτικα, κεφάλια ἀνδρειωμένα.²
 Καὶ τὸ πουλί ἐμίλησε καὶ σιγανὰ τοῦ λέει.
 - «Ἀντώνη μ', κάτσε φρόνιμα, κάτσε ταπεινωμένα,

1) Βλ. C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 161 κ.ἑξ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ Α', 14, Τ. Μπάριτα, Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος, σ. 176 κ.ἑξ. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τόμ. ΕΒ', (1925) σ. 223. Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἀρ. 65. Πρὸς καὶ σχετικὸν ἄρθρον Κ. Γ. Ζηζιίου, περ. «Ἐβδόμας», ἔτος 2 (1885) σ. 176. Εἰσαγωγικὸν σημεῖωμα Ἀρ. Βαλαωρίτου εἰς τὸ ποίημα «Ὁ Κατσαντώνης» (Ἀρ. Βαλαωρίτου, ἔργα, τόμος Α', ποιήματα, πρόλογος καὶ σημεῖώματα Κ. Καιροφύλα, ἄν. χρ., σ. 139-140).

2) χειρ.: καὶ ὅλα ξακουσμένα. Ἡ διόρθωσις κατὰ τὸν στίχ. 9.

βγῆκεν ἕνας δερβέναγας, αὐτὸς ὁ Βεληγκέκας,
ζητεῖ κεφάλια κλέφτικα, κεφάλια ἀνδρειωμένα».

- 10 Ὁ Κατσαντώνης τ' ἄκουσε καὶ ξύνει τὸ σπαθί του¹
καὶ πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια.

Δυτ. Μακεδονία. - Λ. Α. ἀρ. 1412,
σ. 10 (Ἀ. Διαμάντης, 1940).

Β'.

Στὲς δεκαπέντε τοῦ Μαΐου, στὲς εἴκοσι τοῦ μῆνα,
ὁ Βεληγκέκας κίνησε νὰ πάη στὸν Κατσαντώνη.

Ἐπάησε κ' ἐκόνεψε σ' ἐνοῦ παπᾶ τὸ σπίτι.

- «Παπᾶ, ψωμί, παπᾶ, κρασί, νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια».

- 5 Κ' ἐκεῖ πού 'τρῶγε κ' ἔπινε, ἐκεῖ πού ὠμιλοῦσε,
μαῦρα μαντάτα τοῦ 'ρθανε ἀπὸ τὸν Κατσαντώνη.

Στά γόνατα γονάτισε, «Γραμματικέ», φωνάζει,

«τὰ παλληκάρια σύναξε κι ὅλο τὸν τοῖφά' μου.

Ἐγὼ πηγαίνω ἐμπροστά, στὴν ἐκείνη τὴν βρυσούλα».

- 10 Στὴ στράτα ὅπου πῆγαινε, στὴ στράτα πού πηγαίνει,
οἱ κλέφτες τὸν καρτέρεψαν καὶ ἐκείνην κορῶτοδσαν.

- «Ποῦ πάς Βεληγκέκας, ποῦ πάς, ποῦ πάς, τοῦ Βεληγκέκας».

- «Σ' εἶπεν, Ἀντώνη, κερατὰ σ' εἶπεν, Κατσαντώνη».

Ὁ Κατσαντώνης φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζι.

- 15 - «Δὲν εἶν' ἐδῶ τὰ Γιάννινα, ἐδῶ εἶναι οἱ ραγιάδες,
γιὰ νὰ τοὺς ψένης σὰν τραγιά, σὰν τὰ παχιά κριάρια».

Ἐδῶ 'ναι τὰ ψηλά βουνά² καὶ κλέφτικα τουφέκια».

Τρία τουφέκια τῶδωσαν, τὰ τρι' ἀράδ' ἀράδα.

τὸ 'να τὸν πῆρε ξώδερμα καὶ τ' ἄλλο στὸ κεφάλι,

- 20 τὸ τρίτο, τὸ φαρμακερό, τὸν πῆρε στὴν καρδιά του.

Τὸ στόμα τ' αἷμα γέμισε, τὰ χεῖλη του φαρμάκι.

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce
moderne, tome I, Paris 1824, σ. 172.

Γ'.

Διψάει Ἀντώνης γιὰ νερὸ κι ποιὸς θὰ πάη νὰ φέρη;

Οὐ Γιώργους ἄρπαξι τ' ἀσκή, νερὸ νὰ πάη νὰ φέρη.

Στὴ στράταν ὅπου πάγινι, στοῦ δρόμου πού παγαίνει,

1) χειρ.: τὸ σπαθί. 2) τὸ στράτευμα, τὴν ομάδα (λ. ἀρ. tayfa). 3) ἀρχηγέ, καπε-
τάνι (λ. τ. bōlūkbasi'. 4) σύμβουλος (λ. ἀραβ. rīcal = ἐξοχὸν πρόσωπον, πρόκριτος).
5) δόλωμα, πρόλωμα (λ. τ. meteris'. 6) ἐκδ. Faur.: 'Iánnina. 7) ἐκδ. Faur.: ἐδῶ εἶναι
ἀνδρείος πόλεμος... ἡ ἀντικατάστασις κατὰ τὴν παραλλ. Γ. Χασιώτου (Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν
Ἑπικρον δημ. ἀσμάτων, σ. 100).

βρίσκει ταμπούργια¹ τούρκικα, Τούρκους στοῦ καρασούλι.²

- 5 Μπροστά³ νά πάη σκιάζιτι,⁴ πίσου νά μέν' φουβάτι.
Κί τοῦ σταυρό του ἔκαμι κί τοῦ σταυρό του κάνει.

Αἰτωλία. - Λαογρ., τόμ. 8 (1921/25)
σ. 45 ἀρ. 17 (Δ. Λουκόπουλος).

Δ'.

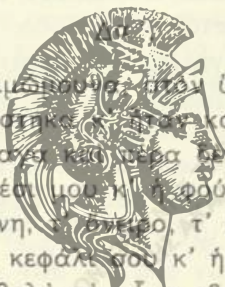
Εἶδα ἀπόψε στὸν ὕπνο μου κ' εἶδα καὶ στ' ὄνειρό μου,
εἶχα μιὰ γούνα κόκκινη κ' ἓνα πισλι⁵ γαλάζιο.

- «Ξήγα το, Γιώργη μ', ξήγα το, τί 'ναι τὸ ὄνειρό μου;»

- «Τί νά σοῦ εἰπῶ, 'Αντώνη μου, τί νά σοῦ μολοήσω.

- 5 Τὸ κόκκινο εἶναι ἀγλήγορο καὶ τὸ πισλι⁵ φαρμάκι!»

Εἰρήνης Σπανδωνίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης
(Παρνασοῦ), Ἀθήνα 1939, σ. 12, ἀρ. 19.

Στὸν ὕπνο πού κοιμᾶσαι⁶ στὸν ὕπνο πού κοιμᾶμαι,
βαρὺ ὄνειρο νειριάστηκε κ' ἔφαγε κακὸ γιὰ μένα.

Θολὸ ποτάμι πέρνασε καὶ ὕδαρ τὸν ἔβραζε
κ' εἶδά 'πεσε τὸ φέσι μου⁴ ἢ φούντα τοῦ σπαθιοῦ μου.

- 5 - «Ξήγα τ', 'Αντώνη, κ' ὄνειρό, τ' ὄνειρο πού εἶδ' ἀπόψε».

- «Τὸ φέσι εἶν' τὸ κεφάλι σου κ' ἡ φούντα τὸ κορμί σου
καὶ τὸ ποτάμι τὸ θολὸ τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς σου».

Τριφυλία. - Λ. Α. ἀρ. 251, σ. 71
(Μ. Σωτηρόπουλος, 1919 - 1920).

Ε'.

'Αντώνης ἐκαθούντανε σὲ μιὰ ψηλὴ ραχοῦλα
καὶ τὸ μουστάκι τ' ἔστριφε, τὰ γένεια του ξεγγλίζει.⁴

Τὰ παλληκάρια τὸν ρωτᾶν', τὰ παλληκάρια λένε.

- «'Αντώνη μου, τί σκέφτεσαι, τί 'σαι συλλογισμένος;»

- 5 - «Παιδιά μου, μὴ μέ βιάζετε καὶ θά σᾶς μολοήσω.

'Εψές μοῦ 'ρθαν τὰ γράμματα ἀπὸ τὸ γέρο Δήμο.

'Απόξω λέει τὸ ξώγραμμά καὶ μέσα λέει τὸ γράμμα.

Μοῦ πήραν τὴ γυναῖκα μου, τὸ μοναχὸ παιδί μου.

Χίλιοι τὴν πᾶν' ἀπὸ μπροστά καὶ πεντακόσιοι πίσω,

1) ὀχυρώματα (λ. τ. tabur). 2) φρουρά (λ. τ. karakol;) 3) ἔκδ. Λουκ.: πίσου.
4) φοβεῖται. 5) ἔνδυμα, εἶδος γιλέκου. 6) κτενίζει.

- 10 ὁ Βεληγκέκας τὸ σκυλί, τὸ ἄπιστο ζαγάρι.
 Παιδιά μ', χαζίρι γίνετε, ¹ πάρετε τὰ ντουφέκια,
 μέσ' στὸν "Αἰ - Γιάν" ² θὰ πάγωμε, τοῦ κάμωμε καρτέρι
 κι ἂν τύχη δὲν προφτάκωμε, στὰ Γιάννινα θὰ μπούμε».

Ἡπειρωτικά Χρονικά, ἔτ. Β'
 (1927) σ. 204 (Σ. Μουσελίμης).

Εα'.

- «'Αντώνη μου, τί σκέφτεσαι, τί 'σαι συλλοϊσμένος;»
 - «Παιδιά μου, μὴ μὲ βιάζετε νὰ σᾶς τὸ μολογήσω. ³
 Προφές μοῦ 'ρθαν τὰ γράμματα ἀπὸ τὸ Λεπενιώτη, ⁴
 γράμματα κακογράμματα, σὲ τρεῖς μεριές καημένα,
 5 κι ἀπόξω λέει τ' ἀπόγραμμα καὶ μέσα λέει τὸ γράμμα·
 μοῦ 'κλεψε τὴ γυναῖκα μου καὶ τὸ μικρὸ παιδί μου
 ὁ Βεληγκέκας τὸ σκυλί, ὁ ἄπιστος μουρτάτης. ⁵
 Ποῦ 'σαι, ρ' ἀδέρφι Γεωργακλῆ, βασιὰ γραμματισμένε·
 πιάσε καὶ κάνε γράμματα, στείλ' τὰ στὸ Λεπενιώτη·
 10 φωτιά νὰ βάνη στ' "Αγραφα, σ' ὅλα τὰ Καρπενήσι,
 νὰ κάψῃ χῶρες καὶ χωριά καὶ ὅλα τὰ μοναστήρια,
 νὰ κάψῃ τὸν ἡγούμενον, ποὺ προδίδε τοὺς κλέμνους,
 κι αἶπνε τὴ γυναῖκα μου μέτ' τὸ μικρὸ παιδί μου».

Καρπενήσι. - Δελτ. Ἱστορ. Ἐθν. Ἑταιρ.
 Ἑλλ. ἱστορ. 6 (1903), σ. 241 (Ν. Βέης).

Ζ'.

- Τρίτη Τετάρτη θλιβερή, Πέφτη φαρμακωμένη,
 Παρασκευή ξημέρωσε νὰ μὴ 'χε ξημερώσει.
 Τὸν Κατσαντώνη πιάσανε πέντε χιλιάδες Τοῦρκοι·
 χίλιοι τὸν πᾶν' ἀπὸ μπροστὰ καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω.
 5 Ὁ Κατσαντώνης φώναξε, ὁ Κατσαντώνης λέει.
 - «Τοῦρκοι, βαστάτε τ' ἄλογο, λίγο νὰ ξανασάνω,
 νὰ χαιρετήσω τὰ βουνὰ καὶ τίς ψηλές ραχοῦλες,
 ν' ἀφήσω διὰ τὰ στὰ παιδιά, στὸν Κώστα Λεπενιώτη ⁴
 φωτιά νὰ βάλῃ στ' "Αγραφα, σ' ὅλα τὰ μοναστήρια,
 10 νὰ κάψῃ τὸν ἡγούμενον μ' ὅλους τοὺς καλογέρους,
 ποὺ μὲ προδῶσαν ἄτιμα».

Κενουρία. - Ἑπετ. τῶν Βουρβούρων, τόμ. Γ'
 (1939) σ. 120, ἀρ. 8 (Κ. Μαντζουράνης).

1) ἐτοιμασθῆτε (λ. τ. hazir). 2) πρόκειται περὶ τοῦ μοναστηρίου τοῦ "Αι Γιάννη τῶν
 Ἀγράφων. 3) ἔχθ. Ν. Βέη: καὶ θὰ 'ς τὸ μολογήσω. 4) ἀδελφὸς τοῦ Κατσαντώνη. 5)
 ἀρνησιθρησκός, ἄπιστος.

Ζα΄

- Βαστάτε, Τουρκοί, τ' ἄλογα, λίγου νά ξανασάνου,
νά χαιρετήσου τὰ βουνά, τὰ πρῶτα μου λημέρια,
ν' ἀφήσου διάτα τὰ πιδγιά, διάτα τούν Λιπινιώτη,
φουτχιά νά βάλη στ' "Αγραφα στοῦ Μέγα μαναστήρι,
5 γιά νά καῖ κ' ἡγούμινους μ' ὄλους τοὺς καλουῖρους,
πού πᾶν' κί μί προυδῶσανι στοὺς Σκυλουαρβανίτις.
Μί πήραν κί μί πᾶιναν, στά Γιάννινα μί πάνουν,
στά Γιάννινα κί στοὺν Πασιά, στή φυλακὴ μί βάνουν.

Θεσσαλία. - Α. Α. "Υλη, ἀρ. 526
(Κ. Γιαννακόπουλος).

ΙΗ΄. ΤΟΥ ΛΕΠΕΝΙΩΤΗ

Ὁ Κώστας Λεπενιώτης, υἱὸς τοῦ Σαρακατσάνου ποιμένος Μακρυγιάννη καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κατσαντώνη, ἐγεννήθη περὶ τὸ 1780 εἰς Λεπενού, ὅθεν ἔλαβε καὶ τὴν προσωνομίαν. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀνεμείχθη, ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ σώματος τοῦ Κατσαντώνη, εἰς ἀγῶνας ἐναντίον τῶν Τουρκαλβανῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐξαπολεμήσει τὸν ἄλῃ πασᾶ πρὸς ἐξόντωσιν τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν καὶ εἰς τὴν πολεμικὴν του ἀρετὴν. Τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας του συνέχισε καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κατσαντώνη ἀντικαθεῖς εἰς δι' ἀκόλους εἰρηκῶς καὶ ἡττῶν ἄσπερος ἑπτανησίου. Ὁ γοῦτερον ἐδέχθη τὴν ἀμνηστίαν ποὺ ἐπὶ τῇ ἡμέρᾳ παρὰ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ εἰς τοὺς καταφυγόντας εἰς Ἰονίους νησιῶν ἑπτανησίου καὶ Στερεοελλαδίτας καὶ διωρίσθη ἀρματολὸς τῶν Ἀγράφων. Μετὰ ἕνα χρόνον ὅμως (κατὰ τὸ 1815) ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ Νίκου Θεοῦ, ὀργιστοῦ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ, ὡς ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ ἔσματα.¹

Δ. Α. Π.

Α΄.

- Ἐσεῖς πουλιά ἄγρια κ' ἡμερα, ἄγρια καὶ μερωμένα,
ἐσεῖς δουλειὰ δὲν ἔχετε αὐτοῦ στά Βλαχοχώρια
διαβᾷτ' ἀπάνου στ' "Αγραφα, ψηλά στὸ Καρπενήσι,
νά ἴδῃτε τοὺς ἀρματολοὺς καὶ τοὺς Λεπενιωταίους,
5 σὲ τί χώριά νά τρῶν' ψωμί, σὲ τί κεφαλοχώρια.
Ὁ Νίκο Θεός² φώναξε 'πὸ μέσ' ἀπὸ 'ναν πύργο·
- «Βαρεῖτε τοὺς ἀρματολοὺς, βαρεῖτε τοὺς τοὺς κλέφτες!»
Κι ὁ Λεπενιώτης χούγιαξε καὶ λέει τοῦ Νίκου Θεοῦ
- «Νίκο, κι ἂν θέλῃς πόλεμο, γιὰ στείλε μου χαμπέρι,³

1) Βλ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ Α', σ. 14, καὶ 88. Κ. Παπαρηγόπουλον, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. Εβ' (1925), σ. 223-24. Κ. Γ. Ζ(ησίον), Ἡ δολοφονία τοῦ Λεπενιώτη, περ. "Ἐβδομάς", ἔτος 2 (1885), σ. 135-136.

2) ὁ φωνεὺς τοῦ Λεπενιώτου. 3) εἰδήσιν (λ. τ. haber).

- 10 νά μάσω τὰ μπουλούκια μου, πού τὰ ἔχω σκορπισμένα,
τὸν Τζόγκα' ἀπ' τῇ Νευρόπολη, Φραγκίστα' ἀπ' τῇ Ρεντίνα
κι αὐτὸν τὸ Γιάννη Μπαταριά, τ' ἄξιο τὸ παλληκάρι,
νά ἰδῆς ντουφέκια κλέφτικα, πῶς πολεμοῦν οἱ κλέφτες!»

Ναύπακτος. – Γ'. Βλαχογιάννη, Προπύλαια,
τόμ. Α', Ἀθήνα 1900–1908, σ. 133.

Β'.

Ἀντάριασανε τὰ βουνά, συννέφιασαν οἱ κάμποι,
βγήκε κι ὁ ἥλιος κόκκινος καὶ τὸ φεγγάρι μαῦρο,
κ' ἐκεῖο τ' ἀστέρι τὸ λαμπρό, πού πάει νά βασιλέψη
κ' οἱ κλέφτες τὸ καρτέρεσαν καὶ τὸ συχνορωτᾶνε.

- 5 – «Πές μας, πές μας, ἀστέρι μου, κἀνα¹ καλὸ χαμπέρι;»
– «Τί νά σᾶς πῶ, μαῦρα παιδιά, τί νά σᾶς μολογήσω;
Τὸν Λεπενιώτη βάρεσαν μέσ' στὸ δεξὶ τὸ χέρι,
δὲν μπόρ' νά βγάλλῃ τὸ σπαθί, ν' ἀδειάσῃ τὸ τουφέκι».
Ψιλὴ φωνίτσα ἔσυρεν, ὅσο κι ἂν² ἰσχυροῦν³

- 10 – «Τὸ ποῦ ἔσαι, Τσόγκα μ' ἀδελφεάκη μου, Λάμπρο Σουλιώτη;
Γυρίστε νά μὲ πάρετε, πάρτε μὲ τὸν κρησινί,
νά μὴ τὸ πᾶρῃ ἡ Τουρκιά καὶ αὐτὸν τὸν ἄξιό⁴ Θεόν⁵».

Γ'.

Συχνολαλοῦνε τὰ πουλιά, τῆς ἀνοιχτῆς τ' ἀηδόνια,
κι ὁ Λεπενιώτης ἄρρωστος, στὸ χέρι λαβωμένος.
Τὸν κλαίει ἡ νύχτα κ' ἡ αὐγὴ, τὸν κλαίει τὸ μεσημέρι,
τὸν κλαῖν' καὶ τρεῖς ἀρχόντισσες ἀπὸ τὸ Μισολόγγι⁶
5 τὸν ἔκλαιγε κ' ἡ μάννα του κι ὅλη ἡ συντροφιά του.

– «Κώστα μου, τάξε τάματα σ' ὅλα τὰ μοναστήρια,
χίλια φλουριά μέσ' στὸ Προυσό⁷ καὶ χίλια στὴν Τατάρνα».⁸
– «Ἀφέντη μ', αἰ Διμήτρη μου, ἀπὸ τῇ Βαριτάδα,
ἂν δέ σέ φκειάσω ὀλόχρυσον, ἂν δέ σέ ζωγραφίσω!

- 10 νά γέρευε τὸ χέρι μου καὶ τὸ δεξί μου πόδι⁹
κι ἂν δὲν τὸν κάψω τὸ Φουρνά,⁷ μὴν ὥρα νά μὴ ζήσω».

Γιάννη Βλαχογιάννη, Προπύλαια
τόμ. Α', 1900–1908, σ. 134.

1) Κατὰ τὸν βιογράφον τοῦ Κατσαντώνη πρόκειται περὶ κοιλιτζήδων (φρουράρχων) τοῦ Λεπενιώτου· βλ. Γιάννη Βλαχογιάννη, Προπύλαια, τόμ. Α', 1900–1908, σ. 133, σημ. 1. 2) ἔκδ. Pass.: κ' ἔνα. 3) ἔκδ. Pass.: κἀν. 4) ἔκδ. Pass.: Νακοθέας. 5) εἰς μονὴν Προυσοῦ Εὐροτανίας. 6) εἰς μονὴν Τατάρνας, νῶν Τριποτάμου Εὐροτανίας. 7) εἰς τὴν παρὰλαλήν αὐτὴν τοῦ ἄσματος ὡς καὶ εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ 'Α. Τατρίδου (Συλλογὴ δη-

ΙΘ'. ΤΟΥ ΝΑΣΟΥ

Ὁ κλέφτης Νάσος τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ εἰς μίαν μόνην παραλλαγὴν ὁνομαζόμενος Νάσος Κομπόπουλος. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ Ν. Κασομούλη (Ἐνθυμήματα στρατιωτικά Α', σ. 15), ὅστις ἀναφέρει ὅτι εἰς τὸν Νάσιον Κουμπόπουλον, Δίπλαν καὶ Τζιάκαλον κατέφυγεν ὁ Κατσαντώνης ληστής καὶ ὅτι ἔπειτα ἀπὸ ἑξ μηνῶν οἱ τρεῖς πρῶτοι «ἐπροσκύνησαν» εἰς τοὺς Κοντογιανναίους, ἐνῶ ὁ Κατσαντώνης παρέμεινε ληστής. Ἡ μετὰ τοῦ Κατσαντώνη καὶ τοῦ Δίπλα σχέσις τοῦ Νάσου δηλοῦται καὶ εἰς τοὺς στίχους

ὁ Δίπλᾱς πάει στ' Ἀγραφα καὶ Ἀντώνης πάει σὺ Βάλτο
καὶ ὁ Νάσος πέρα πέρασε κατὰ τὰ Βλαχοχώρια

οἱ ὁποῖοι ἀπαντοῦν εἰς τὴν κατωτέρω ὥς καὶ εἰς ἄλλας παραλλαγὰς τοῦ τραγουδιοῦ. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ὁ Νάσος ἦτο σύγχρονος τοῦ Δίπλα καὶ τοῦ Κατσαντώνη, ἔπεσε δὲ θύμα ἐνέδρας, καθὼς ἀναφέρεται εἰς τὸ τραγούδι.

Δ. Α. Π.

Τὸ λέν' οἱ κουῦκκοι στὰ βουνά κ' οἱ πέρδικες στὰ πλάγια,
τὸ λέει καὶ ὁ πετροκότzuφας στὰ κλέφτικα λημέρια.

Οἱ κλέφτες ἐσκορπίσανε καὶ ἔβλεψαν μπουλούκια.²

Ὁ Δίπλᾱς πάει κατὰ τὰ Ἀγραφα καὶ Ἀντώνης πάει τὸ Βάλτο
5 καὶ ὁ Νάσος πέρα πέρασε κατὰ τὰ Βλαχοχώρια,

μὴ τὸ βροσίση ἐνὰ περὶ ἑξήκοντα ἔτασι μὴ τὸν τάλhρα.
Κουμπάρες τὸν κατέρεσαν μὴ τὸ πατοῖ στὰ χέρια.

Τὴν μιά κερνάει τὰ λhρα³ τὴν ἄλλη δίδει γρόσια
καὶ τὲς κουμπάροπουλὲς τὰς τάλhρα καὶ ρουμπιέδες.

10 Κ' ἐκεῖ ἀπιστιά τοῦ γίνhκα, τὸν Νάσον ἐσκοτώσαν.

N. Tommaseo, Canti popolari greci, Venezia 1842, σ. 411.

Κ'. ΤΟΥ ΛΙΑΚΟΥ

Μὲ τὸ ὄνομα Λιάκος φέρονται εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια τρεῖς ἀγωνισταὶ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ὁ Λιάκος Παναρίτης,⁴ ὁ Λιάκος Γκοντοβᾶς ἢ Κουταβᾶς καὶ ὁ Λιάκος Παλουμπιώτης.

μοτικῶν ἁσμάτων, σ. 80 - 81) τὸ χωρίον Φουρνᾶς ἀναφέρεται ὡς τόπος, ὅπου ἐπληρώθη ὁ Λεπενιώτης.

1) Λ.Α. Ὅλη, ἀρ. 2257α, ἐκ Καλαμάτας. Ἐνταῦθα φέρεται πολεμῶν μετὰ τὸν Λεπενιώτην, γεγονὸς ἄγνωστον ἄλλοθεν:

Τὸ τί ντουφέκια νὰ εἶν' αὐτά, τί θλιβερά βροντᾶνε;

Ὁ Λεπενιώτης πολεμᾷ τὸν Νάσο τὸν Κομπόπλο.

Ὁ Νάσος ἐσκοτώθηκεν, ὁ Γιῶργος πάει σὶνόν τόπο...

2) κοπάδια (λ. τ. bōlūk). 3) τάλhρα³ γενικὴ ὀνομασία νομισμάτων ἐκ πέντε μονάδων (λ. ἱ. tallerō). 4) μικρὰ χρυσὰ νομίσματα ἀξίας 10 - 12 γροσίων (λ. ἀρ. rubiye).

5) Κατὰ τὸν Ἀ. Ιατριδῆν (Συλλογὴ δημοτ. ἁσμάτων, σ. 42) ἦτο Ἀλβανὸς ἐκ τοῦ χωρίου Παναρίτι. Βλ. Εἰρ. Σπανδωνίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγρίανης (Παρνασοῦ), 1939, σ. 250.

Ὁ πρῶτος τούτων, δράσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος εἶναι ὁ ἐξυμνούμενος εἰς τὰ κατωτέρω τραγούδια, ὡς φαίνεται ἐκ παραλλαγῶν τῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὀνομάζεται Λιάκος Παναρίτης. Κατὰ τὸν Faugier (*Chants populaires*, tome I, 1824, σ. 131 καὶ II, 1825, σ. 313) ἦτο Θεσσαλὸς τὴν καταγωγὴν, ἐπὶ τρία ἢ τέσσαρα χρόνια πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Τσαχίλα¹ εἰς τὸν Ὀλυμπον, καπετάνιος ὁ ἴδιος ἀργότερον μετὰ τινος ἄλλου καπετάνιου, Καλογέρου ὀνομαζομένου. Μεθ' ὑπερφηφανείας ἀπέκρουσε πρότασιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ νὰ ὑποταχθῇ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ διορισθῇ ἀρχηγὸς ἀρματολῶν. Εἰς ἐπίθεσιν ὑπὸ τοῦ Βεληγκέκα, δερβέναγα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐφονεύθη.

Εἰς τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δύο ἐπομένων τραγουδιῶν ἐξυμνεῖται ἡ ὑπερήφανος ἀρνησις τοῦ Λιάκου νὰ δεχθῇ τὰς περὶ ὑποταγῆς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἡ ἥρωικὴ μάχη μετὰ τὸν Βεληγκέκαν· τὸ δεῦτερον ἀναφέρεται εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ κλέφτου.

Δ. Α. Π.

Α'.

«Προσκύνα, Λιάκο, τὸν πασιᾶ, προσκύνει τὸν βεζίρη,
νὰ πάρης τὸν μουρασελέ,² δερβέναγα, νὰ γένης».

Κι αὐτεῖνος τ' ἀπεκρίθηκε, χαίρει σὺ καὶ τοῦ στέλνει.

— «Ὅσο 'ν' ὁ Λιάκος ζωντάνει, τόσο εὖ προσκυνάει»³

πασᾶ νὰ δὲ ὁ Λιάκος τὸ σπαθὶ βεζίρη τοῦ τουφέκι⁴.

Κι Ἀλῆ πασιᾶς σάν τὸ 'μαθὲ πολλὴ τοῦ κάκοφάνη⁵

γράφει χαρτιά καὶ προβοδᾷ⁶ προστάγματα καὶ στέλνει.

— «Σὲ σέν', ἀγά δερβέναγα, σ' ὅλα τὰ τζεφτιλίκια»⁷

τὸν Λιάκο νὰ μοῦ πιάσετε, τὸν Λιάκο νὰ σκοτώστε.

10 Βγήκε κι ὁ Γκέγκας παγανιάς⁸ καὶ κυνηγᾷ τοὺς κλέφτες,

κ' ἐπήγε καὶ τοὺς πλάκωσε στὸν λόγγο, στὸ λημέρι

κι ἀρχίσανε τὸν πόλεμο τὰ βροντερὰ τουφέκια.

Κοντογιακούπης φώναξε ἀπὸ τὸ μετερίζι.⁹

«Παιδιά, γκαριέτι κάμετε,¹⁰ παιδιά, ντὲ πολεμᾶτε,

15 καὶ σύ, Λιάκο μπουλούκμπαση¹⁰, πολέμα σάν λιοντάρη».

Κι ὁ Μουσταφὰς λαβώθηκε στὸ γόνυ καὶ στὸ χέρι.

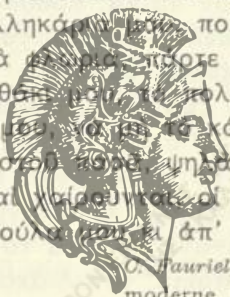
Werner von Hatzhausen, *Neugriechische Volkslieder*, 1935, σ. 68.

1) Κατὰ τὸν Ν. Κασμοῦλην, Ἐνθουμήματα στρατιωτικὰ Α', σ. 187, σημ. 1, "τὸ ἀρματολικὸ κῶλι τῆς Ραφάνης κατοχῇ τῶν Τζαχλιάων ἀπὸ τὰ παλιά", Βλ. καὶ Π. Ἀραβαντινοῦ, *Χρονογραφία Ἡπείρου* 1, 284 (α).

2) τὸν διορισμὸν (λ. τ. mürasele). 3) ἀρχηγὸς ἐνόπλου ὁμάδος διὰ τὴν φύλαξιν στενῆς διόδου. 4) εἰδήσεις (λ. τ. haber). 5) στέλλει. 6) ἐννοεῖ τοὺς τιμαριούχους (λ. τ. ciftilik = ἀγρόκτημα). 7) ὁ Βεληγκέκας ἔκαμε ἐπιδρομὴν. 8) ὁχύρωμα (λ. τ. metiris). 9) κάμετε ὑπομονήν, προσπαθήσατε (λ. ἀραβ. gayret = ζήλος, φιλοτιμία). 10) ἀρχηγέ, καπετάνιε (λ. τ. bōlükbaşı).

Β'.

- «Λιάκο, σὲ κλαίουں τ' "Αγραφα, οἱ βρύσες καὶ τὰ δέντρα,
σὲ κλαίει ὁ δόλιος ψυχογιός, σὲ κλαῖν' τὰ παλληκάρια.
Δὲν στό εἶπα, Λιάκο, μιὰ φορά, δὲν στό εἶπα τρεῖς καὶ πέντε,
προσκύνα, Λιάκο, τὸν πασά, προσκύνῃ τὸ βεζῖρη;»
- 5 - «Ὅσο 'ναι Λιάκος ζωντανός, πασά δὲν προσκυνάει.
Πασά 'χει ὁ Λιάκος τὸ σπαθί, βεζῖρη τὸ τουφέκι.
Κακὸ καρτέρι¹ τῷκαμαν ἀπὸ τὸ μετερῖζι.²
Διψοῦσ' ὁ Λιάκος κ' ἔρχεται μὲ τὸ σπαθί στο χέρι.
Ἔσκυψε κάτω γιὰ νὰ πιῇ νερό καὶ νὰ δροσίση.
- 10 Τρία τουφέκια τοῦ 'δωκαν, τὰ τρία ἀράδ' ἀράδα·
τὸ 'να τὸν παίρνει ξώπλατα καὶ τ' ἄλλο εἰς τὴ μέση,
τὸ τρίτο, τὸ φαρμακερό, τὸν πῆρεν εἰς τ' ἀστήθι.
Τὸ στόμα τ' αἷμα γέμισε, τ' ἀχείλι του φαρμάκι,
κ' ἡ γλῶσσα τ' ἀηδονολαλεῖ καὶ κελαηδεῖ καὶ λέγει.
- 15 - «Ποῦ εἴσθε, παλληκάρια, ποῦ εἴσαι, ψυχογιέ μου;
Γιὰ πάρτετέ μου τὰ παρὰ προσέ μου τὰ τσαπράζια,³
πάρτε καὶ τὸ σπαθί μου τὸ πολυξακουσμένο·
κόψετε τὸ κεφάλι μου, φέρτε τὸ κόψου. Τὸ δάκοι⁴
καὶ τὸ πηγαίνουν σὲ τὸν ὄρει, ψηλά εἰς τὸ βουνό.
- 20 τὸ ἰδοὺν ἐχθροὶ καὶ χιρσοῦνται, οἱ φίλοι καὶ λυποῦνται,
τὸ ἰδῇ καὶ ἡ μαννούλα καὶ ἀπ' τὸν καημὸν πεθάνῃ».

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome II, 1825, σ. 316.

ΚΑ'. ΤΗΣ ΛΙΑΚΑΙΝΑΣ

Εἰς τὸ τραγούδι ἐξυμνεῖται ἡ ὑπερήφανος ἄρνησις αἰχμαλώτου Ἑλληνίδος, τῆς Λιάκαινας, ἡ ἀλλάξη τὴν ἐθνικότητά της καὶ νὰ ὑπάνδρευθῇ Τοῦρκον. Πιθανώτατα πρόκειται περὶ τῆς συζύγου τοῦ Λιάκου τοῦ προηγουμένου τραγουδιοῦ. Εἰς παραλλαγάς, διαμορφωθείσας προφανῶς κατ' ἐπίδρασιν τῶν ἀκριτικῶν ὁσμμάτων περὶ ἀρπαγῆς γυναικὸς (βλ. ἀνωτ., σ. 110 κ.ἐξ.), καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἐπιδρομεῖς προσπαθοῦν ν' ἀναγκάσουν τὴν αἰχμάλωτον νὰ γίνῃ «Τούρκα», ἐμφανίζεται πάνοπλος ὁ γενναῖος Λιάκος, ὅστις φονεύων καὶ διασκορπίζων τοὺς ἐχθρούς, ὡς ἄλλος Ἀκρίτας, ἐλευθερώνει ταύτην. Εἰς ἄλλας παραλλαγάς ὁ Λιάκος ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τοῦ ἵππου του (τοῦ μάρου) πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς συζύγου, ὡς ἀκριβῶς γίνεται καὶ εἰς τὰ ἀκριτικά τραγούδια. Χαρακτηριστικὸν δείγμα τοῦ τοιοῦτου συμφυρμού ἀκριτικῶν καὶ κλέφτικων τραγουδιῶν εἶναι αἱ κατωτέρω παραλλαγαὶ Β' καὶ Γ'.

Δ. Λ. Π.

1) ἐνέδραν. 2) ὀχύρωμα (λ. τ. meteris). 3) ἀργυρὰ κοσμήματα ἀνδρικοῦ ἐνδύματος (λ. τ. cırpaz). 4) εἰς τὴν Κυβέρνησιν (λ. τ. divan).

Α'.

Πῶς λάμπ' ὁ ἥλιος τοῦ Μαγιοῦ, τ' Αὐγούστου τὸ φεγγάρι,
ἔτσι ἔλαμπε κ' ἡ Λιάκαινα μέσα στοὺς Ἀρβανίτες.
Πέντ' Ἀρβανίτες τὴν κρατοῦν καὶ δέκα τὴν ξετάζουν
κ' ἓνα μικρὸ Τουρκόπουλο κρυφὰ τὴν κουβεντιάζει.¹

- 5 - «Λιάκαινα, δὲν παντρεύεσαι, Τοῦρκον ἄντρα νὰ πάρης;»
- «Τί λὲς αὐτοῦ, Παλιότουρκε καὶ Παλιοαρβανίτη;
Κάλλια νὰ ἰδῶ τὸ αἷμα μου στὴ γῆς νὰ κοκκινίση,
παρὰ νὰ ἰδοῦν τὰ μάτια μου Τοῦρκος νὰ τὰ φιλήσῃ».

¹ *Ἡπειρος (Δοξέτω)*. - Λ. Α. ἀρ. 1422,
σ. 319 (Μαρία Λιουδάκη, 1940).

Β'.

Σάν τί τρομάρα ποὺ εἶδα 'γὼ στοῦ Λιάκου τὴν γυναῖκα!
πέντ' Ἀρβανίτες τὴν κρατοῦν καὶ δέκα τὴν τυραννοῦσι.
- «Λιάκαινά μ', Τούρκα γίνεσαι, Τοῦρκον ἄντρα νὰ πάρης;»
- «Κάλλιο γὰρ 'δῶ τὸ αἷμα μου στὴ γῆς νὰ πλυμυρίσῃ,
παρὰ νὰ ἰδοῦν τὰ μάτια μου Τοῦρκος νὰ τὰ φιλήσῃ».
Τὸν λόγῳ δὲν ἀπόσῳσε κι ἄλλο γινώσκον δὲν εἶπε
καὶ νὰ κι ὁ Λιάκος πρόφτασε μὲ τὰ ἁπαθὶ στὰ χέρια·
κόφτει κεφάλια τούρκικα, κεφάλια κ' Ἀρβανίτες,
καὶ παίρνει τὴν γυναῖκα του καὶ στὰ βουνὰ ἐβγαίνει.

¹ *Ἄσματα διαφόρων ποιητῶν...*,
ἐν Ναυπλίῳ 1835, σ. 63.

Γ'.

Τί 'ν' τὸ κακὸ ποὺ γίνεται στοῦ Λιάκου τῇ γυναῖκα!
πέντ' Ἀρβανίτες τὴν κρατοῦν καὶ δέκα τὴν ξετάζουν·
- «Λιάκαινα, δὲν παντρεύεσαι, δὲν παίρνεις Τοῦρκον ἄντρα;»
- «Κάλλιο νὰ ἰδῶ τὸ αἷμα μου τῇ γῇ νὰ κοκκινίσῃ,
5 παρὰ νὰ ἰδῶ τὰ μάτια μου Τοῦρκος νὰ τὰ φιλήσῃ».
Κι ὁ Λιάκος τὴν ἀγνάντευεν ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα.
Κοντοκρατεῖ² τὸ μαῦρο του, κρυφὰ τὸν κουβεντιάζει.
- «Δύνασαι, μαῦρε, δύνασαι νὰ βγάλῃς τὴν κυρά σου;»
- «Δύναμ', ἀφέντη, δύναμαι νὰ βγάλω τὴν κυρά μου,

1) Ὁ στίχος ἐλλείπων εἰς τὸ ἄσμα συνεπληρώθη ἐξ ἄλλης παραλλαγῆς (Λαογρ., τόμ. 8
(1921/25) σ. 47, ἀρ. 23). 2) ἔκδ. Faur: *κοντὰ κρατεῖ*.

- 10 μόν' νά μ' αὐξήσης τή ταγή, νά πάγω πέρα πέρα».
Σάν πήγε καί τήν ἔβγαλε, στοῦ Λιάκου του τήν φέρει.

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, Paris 1824, σ. 138.

ΚΒ'. ΑΡΠΑΓΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Τίς ἦτο ὁ κλέφτης Χρῖστος, τοῦ ὁποίου ἡ σύζυγος ἡχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, δέν γνωρίζομεν. Αἱ παραλλαγαὶ τοῦ τραγουδιοῦ προέρχονται μόνον ἐκ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καί δὴ ἐξ Ἡπείρου καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος· ἐκ τούτου ὑποθέτομεν, ὅτι εἰς τινὰ τῶν δύο τούτων περιοχῶν διεδράματίσθη τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀρπαγῆς τῆς συζύγου τοῦ Χρῖστος.

Τὸ τραγούδι ἔχει συντεθῆ ἐκ τυπικῶν στίχων, γνωστῶν καί εἰς ἄλλα ὅμοια, ὥς τὸ προηγούμενον τραγούδι τῆς Λιάκαινας.

Δ. Α. Π.

Τι 'ν' τὸ κακὸ ν-ἀποῦ εἶδα στὸν Χρῖστου τὴ γυναῖκα!
Τοῦρκοι τὴν παίρν' ἀπ' τὰ μαλλιά, στὴ Λάρισα τὴν πάνουν.¹
Κι οὐ Χρῖστος τὴν ἀγνάντιβιν ἀποῦ ψηλὴ ραχοῦλα.
«Ποῦ πᾶς ψηλὴ, ποῦ πᾶς λιγνὴ, ποῦ πᾶς καγκιλουφρύδα;»
5 - «Στὴ Λάρσα πάνου, Χρῖστου μου, πάνουν³ νά μὴ τουρκέψουν'
θὰ γίνου σκλάβα στοῦ τούρκου κουπέλα στοῦ βιζίρη».

* *Μεταφρ.* - Δ. Α. Ὑλη, ἀφ. 1948 (Ν. Βραχνός).

Β'.

Μὰ τὴν τρουμάρα πού εἶδα 'γὼ στοῦ Χρῖστος τὴ γυναῖκα!
Τοῦρκοι τὴμ πιάν'⁴ ἀπ' τὰ μαλλιά, νά πᾶν' νά τὴν τουρκέψουν.
Κι οὐ Χρῖστος τὴν ἀγνάντιβιν ἀποῦ ψηλὴ ραχοῦλα.
- «Ποῦ πᾶς ψηλὴ, ποῦ πᾶς λιγνὴ, ποῦ πᾶς καγκιλουφρύδα;»
5 - «Στὴν Ἄρτα πάου, Χρῖστου μου, μέσ' στῶν Τουρκῶν τὰ
χέργαι,
κ' ἰγὼ Τούρκα δὲ γίνουμι, ντσαμί δὲμ προσκυνάου.
Κάλλιου νά ἰδῶ τοῦ αἵμα μου στὴ γῆς⁵ νά κουκκινήσῃ,
παρὰ νά ἰδῶ τὰ μάτια μου Τούρκους νά τὰ φιλήσῃ».

Αἰτωλία. - Λαογρ. τόμ. 8 (1921/25)
σ. 48, ἀφ. 24 (Δ. Δουκόπουλος).

1) χερ.: στὴ Λάρσα νά τὴν πάνουν. 2) πηγαῖνω. 3) πηγαίνουν. 4) ἔχθ. Λοσκ.: τὴμ πᾶν. 5) ἔχθ. Λοσκ.: σιγιμῆς.

ΚΓ'. ΤΟΥ ΝΙΚΟΤΣΑΡΑ

Ὁ Νίκος Τσάρας ἢ Νικοτσάρας, υἱὸς τοῦ Τσάρα, ἀρματολοῦ Ἑλασσόνης, ἔδρασε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, εἰς νεαράν ἡλικίαν κατέλαβε τὸ ἀρματολίκι του, ἐκ τοῦ ὁποῖου ὅμως ἐξεδιώχθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ὡς κλέφτης μετὰ ταῦτα διεκρίθη εἰς τοὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν ἀγῶνας του. Ὀνομαστὸς ἐγένετο ὡσαύτως διὰ τὴν κατὰ θάλασσαν δρᾶσιν του μετὰ τὸ ἔτος 1795. Μετὰ τοῦ Γιάννη Σταθᾶ καὶ ἄλλων κλεφτῶν ἐξώπλισε στολίσκον καταδρομικῶν καὶ ἔχων ὥς ὀρμητήριον τὰς νήσους Σκιάθου καὶ Σκόπελον ἐπεχείρει ἐπιδρομὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας. Τὴν δρᾶσιν ταύτην ὑπαινίσσεται καὶ τὸ λαϊκὸν δίστιχον:

*Στὴν Σκιάθου καὶ στὴ Σκόπελο ποτὲ κατὴς δὲν κρένει,
εἰ 'ναι λημέρι τοῦ Σταθᾶ, βίγλα τοῦ Νικοτσάρα.*

Πλοῖα τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατεδίωξαν τὰ ἑλληνικὰ πειρατικά καὶ συνέλαβον ταῦτα, κενὰ ὅμως μαχητῶν, διότι οὗτοι κατῴρθωσαν νὰ διαφύγουν καὶ νὰ συνεχίσουν τοὺς ἀγῶνας τῶν κατὰ ἑρᾶν. Ἀργότερον ὁ Νικοτσάρας καὶ οἱ σύντροφοί του ἀνασυνεκρότησαν τὸν πειρατικὸν τῶν στολίσκων καὶ ἐπανάλαβον τὰς ἐπιδρομὰς. Κατόπιν γὰρ ἐπέτελλε ἐπιχειρήσεως τοῦ τουρκικοῦ ναυτικοῦ, τὸ 1806, ὁ στόλος τῶν κλεφτῶν ἐπὶ Σκιάθου καὶ ὁ Νικοτσάρας ἤλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τὸν ἐν τῷ Αἰγαίῳ ναυάρχον καὶ ῥωσικοῦ στόλου Ἀμ. Σεβέρη, ζητήσας τὴν συνδρομὴν του, ἐκ τῆς ὁποίας διήρτυξε διὰ Μακεδονίας εἰς Μολδοβλαχίαν καὶ ἐνδοθὲ μετὰ τοῦ ἐκεῖ ῥωσικοῦ στρατοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἐγκριθέντος τοῦ σχεδίου παρὰ τοῦ Σεβέρη, ἀνεχώρησαν οἱ Ἕλληνες ἀγωνισταὶ ἐκ Σκοπέλου κατευθυνόμενοι πρὸς βορρᾶν. Τὸ σχέδιόν των ὅμως ἐπροδόθη· στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῶν Τούρκων ἐκινήθησαν πρὸς διώξιν των ἐν Μακεδονίᾳ. Οἱ διωκόμενοι ἐτράπησαν πρὸς τὸν Στρυμόνα, ἵνα ἐκεῖθεν διαφύγουν πρὸς τὸν Αἶμον. Ἐμποδισθέντες ὅμως εἰς τὴν πορείαν των, ἠναγκάσθησαν εἰς ὑποχώρησιν πρὸς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας. Εἰς τὴν παρὰ τὸ Πράβι περιοχὴν τοῦ Στρυμόνος συνήντησαν ἰσχυράν δύναμιν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν. Ἐξαντληθέντων τῶν πολεμεφοδίων μετὰ τριήμερον ἥρωικὴν μάχην, διέσχισαν ξιφῆρες τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας καὶ κατηθύνθησαν πρὸς τὴν γέφυραν, διὰ νὰ διέλθουν τὸν Στρυμόνα. Ἀπέκοψαν τὴν ἄλυσον δι' ἧς ἦτο φραγμένη ἡ γέφυρα καὶ κατῆλθον εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὁρφανοῦ· μὴ εὐρόντες δ' ἐκεῖ ῥωσικὰ πλοῖα ἵνα ἐπιβιβάσθου, ὥς ἀνέμενον, κατέφυγον διὰ ἑρᾶς εἰς Ἄγιον Ὅρος.

Μετὰ τινὰ χρόνον ὁ Νικοτσάρας εὐρέθη εἰς Λιτόχωρον Μακεδονίας καὶ πολεμῶν εἰς τινὰ μάχην ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐφονεύθη τὸν Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον τοῦ 1807.¹

Εἰς τὴν παρὰ τὸ Πράβι ἥρωικὴν μάχην τοῦ Νικοτσάρα καὶ τῶν συντρόφων του ἀναφέρονται τὰ ἐπόμενα τραγούδια.

Δ. Α. Π.

1) Ν. Κασομούλη, Ἐνδομήματα στρατιωτικά, τόμ. Α', σ. 22, 40, 56 κ.ἐξ. Ν. Γ. Πολίτου, Ἑλλογαί, ἀρ. 66. Ἱ. Κ. Βασθαβέλλη, Ἀρματολοί καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 30 κ.ἐξ.

Α'.

- Τ' ἔχουν τῆς Ζίχνας τὰ βουνά¹ καὶ στέκουν μαραμμένα²;
 Μῆνα χαλάζι τὰ βαρεῖ, μῆνα βαρὺς χειμῶνας;
 – Οὐδὲ χαλάζι τὰ βαρεῖ, οὐδὲ βαρὺς χειμῶνας,
 ὁ Νικοτσάρας πολεμᾷ μὲ τρία βιλαέτια,³
 5 τῇ Ζίχνα καὶ τὸ Χάντακα, τὸ ἔρημο τὸ Πράβι.
 Τρεῖς μέρες κάμει πόλεμο, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.
 Χιόν' ἔτρουγαν, χιόν' ἔπιναν καὶ τῇ φωτιά βαστοῦσαν.
 Τὰ παλληκάρια φώναξε στὲς τέσσιρες ὁ Νίκος.
 – «Ἀκοῦστε, παλληκάρια μου, λίγα κι ἀντρειούμενα⁴
 10 σίδερο βάλτε στὴν καρδιά καὶ χάλκουμα στὰ στήθια,
 σῦριον πόλεμο κακὸ ἔχουμε μὲ τοὺς Τούρκους,
 αὐριο νὰ πατήσωμε, νὰ πάρωμε τὸ Πράβι».
 Τὸ δρόμο πῆραν σύνταχα καὶ φθάνουν στὸ γεφύρι⁵
 ὁ Νίκος μὲ τὸ δαμασκί, τὸ ξανσοῦ τοῦ κόφτει.
 15 Φεύγουν οἱ Τούρκοι, σπάζονται, πίσω τὸ Πράβ' ἀφήνουν.

Μακεδονία, – Λ. Α. "Υλη, ἀρ. 1413

(Γεροντιάνης)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- Τρία πουλάκια κάθουνταν, τὰ τρί' ἀράδ' ἀράδα¹
 τό 'να τηράει τὸν "Όλυμπο, τ' ἄλλο τὴν 'Αλασσόνα,
 τὸ τρίτο, τὸ καλύτερο, τοῦ Πράβι τὸ γεφύρι.
 Μοιργιολογοῦσε κ' ἔλεγε, μοιργιολογáει καὶ λέγει.
 5 – «Τὸν Νικοτσάραν ἔκλεισαν στοῦ Πράβι τὸ γεφύρι²
 Τρεῖς μέρες κάνει πόλεμο, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες,
 χωρὶς ψωμί, χωρὶς νερό, χωρὶς ὕπνο στὸ μάτι.
 Τὰ παλληκάρια χούγιαξε, τὰ παλληκάρια κράζει.
 Σύρετε τὰ σπαθάκια σας καὶ πάρτε τα στὸ χέρι,
 10 κ' εὐθὺς ὁρμή νὰ κάνωμε στοῦ Πράβι τὸ γεφύρι».

C. Fauriel, Chants populaires de la
Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 194.

1) εἰς τὴν περιφέρειαν Σερρών. 2) τραγουδιέται μὲ τὸ ἐξῆς τσάκισμα: "Τ' ἔχουν
 τῆς Ζίχνας τὰ βουνά, καημένε Νικοτσάρα μου, καὶ στέκουν μαρομμένα, Νικοτσάρα' ἀντρειου-
 μένε. 3) νομούς, περιφέρειάς (λ. τ. vilâyet). 4) ἰνν. σπαθί.

ΚΔ'. ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΣΤΑΘΑ

Ὁ Γιάννης Σταθᾶς, ἄρματολὸς ἐκ Βάλτου, εἶναι γνωστὸς κυρίως διὰ τὴν κατὰ θάλασσαν ἐπαναστατικὴν δρᾶσιν του. Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν μεταξὺ Ῥώσων καὶ Τούρκων τοῦ ἔτους 1807 καὶ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ῥωσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν ναύαρχον Δ. Σενιάβιν ἐκ τῶν παραλίων τοῦ Ἑλλησπόντου, οἱ μετὰ τῶν Ῥώσων ἀγωνισθέντες Ἕλληνες ἔμειναν ἔκθετοι εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων. Ὁ Ἀλὴ πασᾶς ἐξαπέλυσε στίφη Ἀλβανῶν εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Πρὸ τῆς πίεσεως ταύτης πολλοὶ ἐκ τῶν κλεφτῶν καὶ ἄρματολῶν τῆς περὶ τὸν Ὀλυμπον ἰδίᾳ χώρας, ὁ Καζαβέρνης, ὁ Βλαχάβας, οἱ Λαζαῖοι, ὁ Τσαχίλας, ὁ Νικοτσάρας, ὁ Γιάννης Σταθᾶς κ. ἄ. κατέφυγον εἰς Σκιάθον, ἔνθα συνεκρότησαν στόλον καταδρομικῶν ἐξ 70 περίπου πλοιαρίων, τοῦ ὁποῦ ἀρχηγὸς διωρίσθη ὁ Γιάννης Σταθᾶς καὶ ὑπαρχηγὸς ὁ Νικοτσάρας. Τὰ πλοῖα ἔφερον τὰ ὀνόματα: *Ἀσπρὴ θάλασσα*, *Κασσάνδρα*, *Ὀλυμπος*, *Μοριάς*, *Σκιάθος*, *Βάλτος* κ. ἄ. καὶ εἶχον ἀναπεπταμένην κυανὴν σημαίαν μὲ λευκὸν σταυρὸν εἰς τὸ μέσον· εἶχον δὲ βαφὴ κατὰ πάντα μελανὰ, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία «μαῦρο καράβι» εἰς τὸ κατωτέρω τραγοῦδι. Διὰ τῶν ἐπιδρομῶν των οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ κατέστησαν τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου, εὐρεθέντες πρὸ Ἰσχυρᾶς ἐνδοικῆς ἐπιθέσεως, ἠναγκάσθησαν ν' ἀποχωρήσουν εἰς τὰ παλαιὰ λημέρια τοῦ ἔθνους.

Μία τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Σταθᾶ ἐπὶ τὴν κυανερὰν κορβέταν εἰς τὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς ἐξυμνεῖται ἐν τῷ τραγοῦδι.

Δ. Α. Π.

Μαῦρον καράβι, πορεύεζε στα πέλας τῆς ἡαθᾶντρας
εἶχε παννιά καταμαύρα καὶ τὸ οὐρα τοῦ ποντιέρα.¹

Ἐμπρὸς κορβέτα μ' ἄλικο μπάρδ² τοῦ ἐβγήκε.

— «Μάινα,⁴ φωνάζει, τὰ παννιά, οὐδὲ τὰ, λέγει, κάτω».

5 — «Δὲν τὰ μαϊνάρω τὰ παννιά, οὐδὲ τὰ ρίχνω κάτω.

Μὴ μὲ θαρρεῖτε νιόνυφ⁵, νὰ βγῶ νὰ προσκυνήσω⁶

ἐγὼ 'μαι ὁ Γιάννης τοῦ Σταθᾶ, γαμπρὸς τοῦ Μπουκουβάλα.

Τράκο, λεβέντες, ρίξετε στὴν πλώρη τὸ καράβι,

τῶν Τούρκων αἷμα χύσετε, ἄπιστους μὴ ψηφᾶτε».

10 Οἱ Τοῦρκοι βόλταν ἔρριξαν⁵ κ' ἐγύρισαν τὴν πλώρη.

Πρῶτος ὁ Γιάννης πέταξε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Στὰ μπούνια⁶ τρέχουν αἵματα, τὸ κύμα⁷ κοκκινίζει.

'Αλλά! 'Αλλά! οἱ ἄπιστοι κράζουν καὶ προσκυνοῦνε.

Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς,

'Αθήναι 1869, σ. 586.

1) Βλ. Ν. Κασμοῦλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά, τόμ. Α', 13, 34-35. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, σ. 586. Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἀρ. 67. Ἰ. Κ. Βασιλαβέλλη, Ἄρματολοι καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 38.

2) σημαίαν μὲ κρονοὺν χρῶμα. 3) σημαίαν (λ. τ. bayrak). 4) ὑπόστεilon τὰ παννιά (λ. ἱτ. mainate). 5) ἐκδ. Σάθα: ἔρριψαν. 6) ὅπαι εἰς τὸ τοίχωμα τοῦ πλοίου διὰ τὴν ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων ἀπὸ τὸ κατὰστρωμα. 7) ἐκδ. Σάθα: ἡ θάλασσα. Ἡ διόρθωσις ἐγένετο διὰ τὸ μέτρον συμφώνως πρὸς τὴν γραφὴν τῆς ἐκδ. Ἀ. Οἰκονομίδου, Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου, 1881, σ. 22.

ΚΕ'. ΤΩΝ ΛΑΖΑΙΩΝ

Γενάρχης τῶν Λαζαίων, γνωστῆς οἰκογενείας ἀρματολῶν τῆς περὶ τὸν "Ολύμπον περιοχῆς, ὑπῆρξεν ὁ Λάζος, γεννηθεὶς εἰς Βλαχοφτέρην "Ολύμπου" περὶ τὸ 1710 καὶ κατοικήσας εἰς Μηλιάν. Οἱ τέσσαρες υἱοὶ τοῦτου, Γιάννης, Λιόλιος, Δῆμος, Κώστας, κατὰ τὸν Ν. Κασομούλην,² διακρινόμενοι διὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀνδρείαν των, ἤσκουν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν συγχρόνων των. Ἐλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς πολλοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῶν Τούρκων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐξαπολυθέντων ἀπηνδῶν διωγμῶν. Μετέσχον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1807, ἀλλὰ μετὰ τὴν καταστολὴν ταύτης ὑπετάχθησαν καὶ παρέμενον εἰς Ραψάνην, πλὴν τοῦ Κώστα, κρατηθέντος ὡς ὀμήρου εἰς Ἰωάννινα. Ὅτε κατὰ τὸ 1812 ἀνέλαβε τὸ πασαλίκι τῆς Θεσσαλίας ὁ Βελῆ πασάς, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ, κατεδίωξε πάντας τοὺς παλαιοὺς ἀρματολοὺς καὶ κλέφτες· κατὰ τοὺς διωγμοὺς τούτους ἐφονεύθησαν καὶ οἱ διαμένοντες ἐν Ραψάνῃ Λαζαῖοι, πλὴν τοῦ Κώστα, ὀμήρου ἐν Ἰωαννίνοις, ὅστις ἐφονεύθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.³

Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν κατωτέρω τραγουδιῶν τῶν Λαζαίων εἶναι μοιρολόγι ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ γενάρχου Λάζου. Εἰς τὸ δεῦτερον ἡ μῆτηρ τῶν Λαζαίων θρηνεῖ διὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν γυναικῶν τῆς εἰς τὰς νήσους μετὰ τὸ ἀποτυχὸν κίνημα τοῦ Α. Καποδίστρια κατὰ τὸ 1790. Τὸ τρίτον ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπαγωγὴν τῶν γυναικῶν τῶν Λαζαίων ὑπὸ τοῦ Βελῆ πασᾶ κατὰ τὸ 1812.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Τρεῖς περδικοῦλες καθύπερθε εἰς τὴν Μηλιάν ἐπάνω·
εἶχαν τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερά γραμμένα·
μοιρολογοῦσαν κ' ἔλεγαν, μοιρολογοῦν καὶ λέγουν.

– «Θεέ μου, τί νὰ γίνηκεν ὁ ἔξαρχος⁴ ὁ Λάζος,

5 πού 'ταν στὸν κόσμο ξακουστός, στὸν κόσμο ξακουσμένος·

Λάζε μου, τί δὲν φαίνεσαι τοῦτο τὸ καλοκαίρι,

νὰ περπατῆς ἀρματολός, στὸ μαῦρο καβαλλάρης·

νὰ λάμπουν τὰ τσαπράζια⁵ σου, τὰ φλωροκαπνισμένα,

δώδεκ' ἀράδες τὰ κουμπιὰ στὰ ρούχινά γελέκια·

10 νὰ ἔχῃς καὶ στὸ σπαθάκι σου χούφτα μαλαματένια,

νὰ κρούῃ ὁ ἥλιος τὴν αὐγὴν, νὰ κρούῃ τὸ μεσημέρι·»

Marcellus, Chants du peuple en
Grèce, τόμ. 1, Paris 1851, σ. 300.

1) Βλ. Ἀν. Γούδα, Βίοι παράλληλοι Ε', Ἀθῆναι 1872, σ. 399. Κατὰ τὸν Ι. Κ. Βασοδραβέλην, (Ἀρματολοί καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, 1948, σ. 26) οἱ Λαζαῖοι κατήγοντο ἀπὸ τὸ Λεβεζάδ: τοῦ "Ολύμπου, τῆς περιοχῆς Κατερίνης. 2) Ἐνθουμήματα στρατιωτικά, τόμ. Α', σ. 29.

3) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἀρ. 68. Ν. Κασομούλη, ἔνθ' ἀν. σ. 11, 18, 66 κ. ἄ.

4) ἡ λ. εἰλημμένη ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, σημαίνει τὸν καπετάναν. 5) ἀργυρὰ κοσμήματα ἀνδρικῆς ἐνδυμασίας, φερόμενα ἐπὶ τοῦ στήθους σταυροειδῶς (λ. τ. varna).

Β'.

Κλάματα κι αναστεναγμοί άκούγονται μιά μέρα
στον Κίσσαβο, στὰ Γρεβενά, στ' Όλύμπου τὰ λημέρια.
Ήταν ή καπετάνισσα,¹ ή μάννα τών Λαζαίων.
Μοιρολογούσε κ' έλεγε, μοιρολογάει και λέει.

5 «Γιά πάψτε λίγο την λαλιά, άηδόνια του Όλύμπου,
καί σεΐς πλατάνια φουντωτά, έλατα μυρωδάτα,
σωπάστε, μη βουΐζετε, μη βγάζετε ανάσα,
γιά ν' άκουστούν τὰ λόγια μου στὰ πέρατα του κόσμου,
ν' άκούσουν κ' οί άρματολοί και νά μ' άποκριθοΐνε.

10 Ποΰ εΐν' τὰ παλληκάρια μου, οί γιοί μου οί Λαζαΐτοι;»
- «Οί γιοί σου, καπετάνισσα, στην θάλασσα γυρίζουν,
ψάχνουν νά βροΐνε τούρκικα γκεμιά² νά πολεμήσουν».
- «Τί ζουρλαμάδα, βρέ παιδιά, νά φύγετε σάς ήρθε,
ν' άφήσετε τον Όλυμπο τὸ πατρικό σας κόλι³

15 και στο γιαλό νά τρέχετε μέσ' στή Στάθαινα,
δίχως νά συλλογίζεστε, χωρὶς νά σκεφτέστε,
πὼς Τούρκοι θά χαλάσουνε οί Τυρκοί, μοναστήρια».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τρία πουλάκια κάθονται στον Όλυμπο στή ράχη
τὸ 'να τηράει την θάλασσα, τ' άλλο την Κατερίνα,
τὸ τρίτο, τὸ καλύτερο, μοιρολογάει και λέγει.

«Τί 'ν' τὸ κακὸ ποὺ πάθαμε έμεις οί μαΐροι κλέφτες!

5 Μας χάλασ' ὁ Βελή πασάς, μάς πήρε σέ γαζέπι,⁴
μάς πήρε τές γυναΐκες μας, μάς πήρε τὰ παιδιά μας.
Στόν Τούρναβο τοὺς πάγησε, πεσκέσι του βεζίρη.
Μπροστά πηγαΐν' ή Δήμαινα και πίσ' ή συννουφάδα
κ' από κοντά ή Κώσταινα με τὸ παιδί στο χέρι,
10 σάν μῆλο, σάν τριαντάφυλλο, σάν μούλα στολισμένη».

Βελή πασάς άγνάντεψε από τὸ παραθύρι·

- «Ποιές εΐν' αὐτές οί κλέφτισσες κ' οί καπεταναραΐτισσες;»

- «Σκλάβες σου εΐν', άφέντη μου, γυναΐκες τών Λαζαίων».

- «Γιά πάρτ' αὐτές τές μπροστινές και βάλτε τες στή χάψη».⁶

Απ. Ράσσω, Τραγούδια ρωμαΐνα, Lipsiae 1860,
άρ. 122 (έκ ής συλλογής Ulrich).

1) έκδ. Ίατρίδου: κυρά Στάθαινα. 2) καράβια (λ. τ. yem). 3) φρουρά (λ. τ. kol).

4) έκδ. Ίατρίδου: πὼς θά χαλάσουνε οί Τυρκοί. 5) ύργή, καταδρομή (λ. άραβ. gazep).

6) πουλάκη (λ. τ. haris).

ΚΣ'. ΤΟΥ ΚΑΖΑΒΕΡΝΗ

Περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Καζαβέρνη δὲν ἔχομεν μαρτυρίας. Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐξυμνουμένων αὐτὸν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἔζησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18οῦ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19οῦ αἰ., διακριθεὶς διὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐναντίον τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.¹ Εἰς τὸ κατωτέρω ἔκδομα ὁ Καζαβέρνης φέρεται δρῶν ἐν Μακεδονίᾳ.

Δ. Α. Π.

- Ἀνάμεσα τὴν Χιλιαδού,² ζερβιά μεργιά τῆς Γούρας,³
ὁ Καζαβέρνης πολεμᾷ μὲ δυό, μὲ τρεῖς χιλιάδες,
μὲ Σέρρες⁴ μ' ὅλον τὸν καζά,⁵ μὲ τ' ἔρημο τὸ Πράβι.
Τρεῖς μέρες κάνει πόλεμον, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύκτες,
5 δίχως ψωμί, δίχως νερό, δίχως κανέν' μεντάτι.⁶
Τὰ παλληκάργια ἀρρώστησαν, δὲν θέ νά πολεμήσουν⁷
κι ὁ Καζαβέρνης χούγιαξε ἀπὸ τὸ μετερίζι.⁸
«Παιδιά, καίρέτι κάμετε⁹ καρδιά, καὶ πολεμᾶτε,
τί σήμερα εἶναι ὁ θάνατος, τί σήμερα εἶναι ὁ Χάρος,
10 σήμερα γεννηθήκαμε, σήμερα καὶ χαθοῦμε».¹⁰

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

1) Εἰς τὸ ὑπὸ Γ. Δ. Κίτορου ἐκδοθέν Καζαβέρνης ἐν Μεγάλῃ Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ σημειώνεται ὅτι ὁ κλέφτης ἐκείναις εἰς τὰ Χάσια κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18οῦ αἰῶνος καὶ ὅτι συνειργάσθη μὲ τὸν Λάζον, τὸν Νικοτάραν κ. ἄ. Βλ. καὶ Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἑπείρου 1, σ. 307, σημ. ζ. Ἱ. Κ. Βασιλαβέλλη, Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 38.

2) τοποθεσία τῆς Λοκρίδος. 3) Γούρα ἢ Γκούρα, κοινὴ ὀνομασία τοῦ ὄρους Ὁ - θροος. Φαίνεται ὅτι ἐδῶ γίνεται σύγχυσις τῶν τόπων ἢ Χιλιαδοῦ εἶναι εἰς πολὺ μακρινὴν ἀπόστασιν τῶν ἐν στίχῳ 3 ἀναφερομένων Σερρῶν καὶ Πραβίου. 4) ἔκδ. Tommaseo: Σέρας. 5) διοικητικὴ περιφέρεια, ὑποδιοικήσεις (λ. τ. kaza). 6) βοήθειαν (λ. τ. medet). 7) εἰς τὴν ἔκδοσιν Tommaseo ἀκολουθοῦν οἱ ἐπόμενοι στίχοι προερχόμενοι ἐκ συμφορμῶν:

Πιάνουν καὶ βάνουν τὰ σπαθιά καὶ ἀδράζουν τὰ τουφέκια
καὶ κάμνουν τὸν κατήφορον, μέσ' στὰ γεφύργια πᾶνουν,
βρίσκουν τὲς πόρτες κλειδωτές, τοὺς ἄλλους εἰργμένους.

8) δυόρωμα, πρόχωμα (λ. τ. meteris). 9) προσπαθήσατε, βάλτε τὰ δυνατά σας. Καίρέτι (λ. ἀραβ. gayret, gayret etmek = κίνω καίρέτι). 10) εἰς τὴν ἔκδ. Tommaseo ἀκολουθοῦν οἱ κατωτέρω στίχοι, μὴ προσαρμοζόμενοι εἰς τὸ ὅλον ὕψος τοῦ τραγουδιοῦ:

Δυὸ παλληκάργια ὡς τρέξουνε, φαγὶ νὰ κυνηγήσουν.
Πιάνουν ἀλάφια ψήνουν τα, στὰ παλληκάργια δίνουν.
Σὰν τὰ λιοντάργια πολεμοῦν τὴν μέρα καὶ τὴν νύκτα,
σκοτάνουν Τούρκους ἄμετρος, τοὺς Τούρκους διασκορπίζουν.
Κι ὁ Καζαβέρνης ἔφυγε μ' ὅλα τὰ παλληκάργια.

ΚΖ'. ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

Εἰς τὸ κατωτέρω ἔκσμα ἐξιστορεῖται, ὡς σημειώνει ὁ Ν. Γ. Πολίτης, ¹ ἡ καταβύθισις πειρατικοῦ πλοίου κατὰ τὴν καταδίωξιν τῶν πειρατῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στόλου ἀπὸ τοῦ 1771 - 1774.

Δ. Α. Π.

- Νὰ ἦμουν πουλὶ νὰ πέταγα, νὰ ἦμουνε χελιδόνι,
νὰ ἦμουν χρυσοφάναρο στὸ γκάβο τῆς Καλλιιάκρας, ²
νὰ 'φεγγα καὶ νὰ λόγιαζα τοῦ Ρούσου ν-τὴν ἀρμάδα,
πῶς κατεβαίνει παίζοντας, στὰ πρίμα βολτατζάρει, ³
5 καὶ εἰς τὰ δευτερόπριμα ὀρτσάρει, ⁴ δὲ μαΐνάρει, ⁵
νὰ εὔρη ν-τὸ Τζιτζάερλη, γιὰ νὰ τὸν πολεμήσῃ.
'Επῆγε καὶ ν-τὸν εὔρηκε 'πὸ κά' πὲ ν-τὴ Καλλιιάκρα.
«Μπρὲ ψεύτη, μπρὲ Τζιτζάερλη, μπρὲ κλέφτη, μπρὲ κουρσάρη,
ἔβγα νὰ πολεμήσουμε νὰ διοῦμ' ποιὸς θὰ νικήσῃ».
10 Μιὰ κανονιά ν-τὸν ἔρριξε, βουλιάζει τὸ κεφάλι,
γιομίζ' ἡ θάλασσα παννιά κι ὁ ἄνθρωπος παλληκάρια.

Ἡ ἀπόφωτος ἐκ τῆς ἐκδόσεως, τόμ. 1 (1909) σ. 586-587.
(Ἡ ἀπόφωτος ἐκ τῆς ἐκδόσεως, τόμ. 1 (1909) σ. 586-587.)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΚΗ'. Ο ΜΙΡΙΟΛΗΣ

ΑΘΗΝΩΝ

Περὶ τῆς δράσεως τοῦ Μιριολῆ οὐδὲν θετικὸν γνωρίζομεν. Ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ εἰς αὐτὸν ἀναφερομένου ἔκσματος ὑποθέτομεν ὅτι πρόκειται περὶ ἐπεισοδίου τῶν χρόνων τῆς φραγκοκρατίας ἢ τουρκοκρατίας. Τὸ ὄνομα Μιριολῆς ἀπαντᾷ καὶ εἰς τραγούδι ἀκριτικοῦ τύπου, ⁶ τοῦ ὁποίου τὸ θέμα εἶναι ἀσχετον πρὸς τὸ τοῦ ἐπομένου.

Δ. Α. Π.

- Οὐλαν τὰ κάτεργά 'ρχονται κι οὐλα περνοδιαβαίνουν,
τοῦ Μιριολῆ τὸ κάτεργο μὴδ' ἦρθε, μὴδ' ἐφάνη,
ἀπού 'χει Κρητικόπουλα, ὁμορφα παλληκάρια,
π' ὄντε σειστοῦν καὶ λυγιστοῦν καὶ παίξουν τὴν τρουμπέτα,
5 τρά' μίλια πὰ' τὸ κάτεργο.

Ant. Jeannarakis, ᾠσματα Κρητικά,
Leipzig 1876, σ. 170, ἀρ. 217.

1) Βλ. Λαογρ., τόμ. 1 (1909) σ. 587, ἀρ. 3.

2) πιθανώτατα πρόκειται περὶ τῆς μικρᾶς μονῆς Καλλιιάκρας, τῆς ἀνηκούσης εἰς τὴν μονὴν Κουτλουμουσίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους. 3) περιφέρεται (λ. ἱτ. voltaggiare). 4) προχωρεῖ (λ. ἱτ. orgzare). 5) δὲν κατεβάζει τὰ παννιά, δὲν ὑποχωρεῖ (λ. ἱτ. mainare).

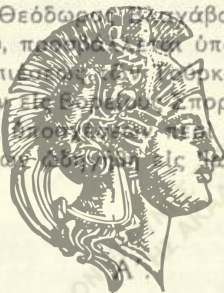
6) Βλ. Ant. Jeannarakis, ἔνθ' ἄν., σ. 92, ἀρ. 68.

ΚΘ'. ΘΥΜΙΟΣ ΒΛΑΧΑΒΑΣ

Τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος Θύμιου Βλαχάβα ἢ Παπαθύμιου εἶναι στενῶς συνδεδεμένον μετὰ τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος.

Υἱὸς τοῦ καπετάν Βλαχάβα, κλέφτου τῶν Χασίων, ὁ Παπαθύμιος ἐχειροτονήθη ἱερεὺς κατὰ τὴν νεότητά του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ὁμως ἐγκατέλειψε τὴν ἱερωσύνην, γενόμενος ἀρχηγὸς ἀρματολῶν· ἔκτοτε δὲν ἔπαυσε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του νὰ λαμβάνῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς πάσας τὰς ἐπαναστατικὰς ἐκδηλώσεις. Κατὰ συνέδριον τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ρούμελης εἰς τὸ Καρπενήσιον τὸ ἔτος 1805 ἐμφανίζεται ὡς ἡγετινὸν πρόσωπον. Ἀναγκασθεὶς ἐκ τῶν ἀπηνῶν διωγμῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ νὰ καταφύγῃ μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν Νικοτσάρα, Ρομφή καὶ ἄλλων εἰς Σποράδας, μετέχει εἰς τὰς κατὰ θάλασσαν ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Τὸ ἔτος 1808 ἐν συνεννοήσει μετ' ἄλλων ἀρχηγῶν καὶ ὑποκινούμενος ὑπὸ ἀπεσταλμένων τοῦ Καραγεώργη τῆς Σερβίας, παρασκευάζει ἐπαναστατικὸν κίνημα κατὰ ξηράν, προσεταιριθεὶς καὶ τοὺς δυσηρεστημένους Τούρκους τῶν Τρικκάλων καὶ τῆς Λαρίσης. Τὸ κίνημα τοῦτο ἐπροδόθη καὶ δυνάμεις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ φθάνουν εἰς Θεσσαλίαν ὑπὸ τὸν Μουχτάρ πασάν. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Παπαθύμιου Θεόδωρος Βλαχάβας, ὠχυρωμένος εἰς Καλαμπάκαν μετὰ τῶν ἀνδρῶν του, πικρῶς ἐκείνην ὑπὸ τοῦ Μουχτάρ πασᾶ καὶ φονεύεται. Πρὸ τῆς ἰσχυρᾶς πιέσεως τῶν Τούρκων ὁ Παπαθύμιος ἀποσύρεται εἰς Κασσάνδραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σποράδας. Πιεζόμενος ὁλονὲν ἰσχυρότερον καὶ δειλασθεὶς ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀμνηστίας, παραβδύει κατὰ τὰς ἐλπίδας τῶν προσκεκλημένων τοῦ ὅτι εἰς τὰς Σποράδας, καὶ ὑπερῶς περικον θάνατον τὸ 1809.¹

Δ. Α. Π.

Ἕνας πασὰς ἐβγήκε στὴν Εὐρύπολη,²
 ἄρματολους μαζώνει, κλέφτες κυνηγᾷ
 καὶ τὸν παπᾶν γυρεύει, τὸ γραμματικὸ.
 — «Ποῦ εἶσαι, παπᾶ μου, κλέφτη καὶ γραμματικέ;
 5 ἔλα νὰ προσκυνήσης μετ' ἀδέρφια σου
 καὶ με τοὺς ἐδικούς σου, τὰ ξαδέρφια σου.
 Σὲ κλαῖν' τὰ μονοπάτια ποὺ περπάταες,
 σὲ κλαῖν' οἱ κρυοβρυσσοῦλες μετὰ τὸ κρυὸ νερό».

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, 1824, σ 204.

1) Βλ. C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, σ. 199 καὶ ἐξ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ Α', 11, 18, 71, 81. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλήν. ἔθνους, τόμ. Εβ' (1925) σ. 220—221. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἡπείρου 1, σ. 301. Τ. Καρθηλιώρου, Ὁ ἀρματολισμὸς τῆς Ἠλοποννήσου, σ. 388 καὶ ἐξ. Ἱ.Κ. Βασιδραβέλλη, Ἀρματολοί καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 38, 41, 44.
 2) Ἐννοεῖ πιθανῶς τὴν περιφέρειαν τοῦ πρώην δήμου Νεβροπόλεως τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσας.

Β'.

- 'Αηδόνια μου περήφανα, πεύκια καμαρωμένα,
 φέτο νά μὴ λαλήσετε, φέτο νά μαραθῆτε,
 τὸν Παπαθύμιο πιάσανε, τὸν καπετὰν Μπλαχάβα.
 Στὴ μέση τ' ὁ Μουχτάρ πασάς, πίσω οἱ τσοχανταραῖοι!
 5 κι ἀπὸ κοντὰ οἱ μπέηδες κ' οἱ τουρκοπουλημένοι.
 Κι 'Αλῆ πασάς σάν τό 'μαθε δὲν πίστευε τὸ θᾶμα.
 'Ατός του τὸν προβόδισε, ἀτός του τοῦ μιλάει.
 - «Παπᾶ, βρὲ κερατόπαπα, μοῦ χάλασες τὸν τόπο,
 δὲ σ' ἄρεθ' ὁ 'Αλῆ πασάς, δὲ σ' ἄρεθ' ὁ Σουλτάνος
 10 καὶ μπαιράκι² σήκωσες, νά γίνης βασιλέας;»
 - «Μὴ βλαστημᾶς, 'Αλῆ πασά, μὴ βλαστημᾶς, βεζίρη,
 σὸφταιξα, σὲ πολέμησα καὶ σῶπεσα στὰ χέρια».
 - «Γίνεσαι Τοῦρκος, βρὲ παπᾶ, καὶ οὔλα σ' τὰ συμπαθαῶ;»
 - «Ρωμιὸς ἐγὼ γεννήθηκα, Ρωμιὸς θὲ γὰ πεθάνω».³

¹ Ὁ Μουχτάρ, τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς.
 Ὁ Μουχτάρ, 1869, σ. 595.

Α'. ΜΟΝΗ ΒΑΡΛΑΑΜ

Τὸ τραγούδι ἐστὶν ἀποδεδειγμένον κτενὸς (κ.τ.τ.) Ἡπειρώ, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας. Πρόκειται περὶ δηώσεως (πατήματος) τῆς Μονῆς Βαρλαάμ τῶν Μετεώρων. Εἰς παραλλαγὰς ἐκ Χαλκιδικῆς, Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης καὶ Ἡπείρου ἡ Μονὴ ὀνομάζεται «Βαρλάμη τὸ κελλί», εἰς παραλλαγήν ἐξ Ἡπείρου «μοναστήρι στοὺς Ἁγίους» καὶ εἰς ἄλλην ἐκ Θεσσαλίας «μοναστήρι στοὺς Σταγούς».⁴ Ὡς σημειωθῇ ὅτι εἰς παραλλαγὰς ἐξ ἄλλων περιφερειῶν τὸ ἐπεισόδιον τοῦ τραγουδιοῦ ἐντοπίζεται εἰς γνωστὰ ἐκεῖ μοναστήρια, τοῦ Προυσοῦ, τοῦ Σταυροῦ κλπ.

Τίς ὅμως ἦτο ὁ Παπαγιώργης τοῦ τραγουδιοῦ καὶ ἐκ ποίων λόγων προήρχετο ἡ ἐχθρότης αὐτοῦ κατὰ τῆς μονῆς Βαρλαάμ δὲν εἶναι γνωστόν. Εἰς τινες παραλλαγὰς ἀντὶ τοῦ Παπαγιώργη ἀναφέρεται Παπαθύμιος, ἐκ συγχύσεως προφανῶς πρὸς τὸν διάσημον ἱερέα καὶ ἀρματολὸν Θύμιον Βλαχάβαν (βλ. προηγούμενον ἄσμα) τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἴσως ἐποχὴν ἐξῆσε καὶ ὁ Παπαγιώργης.

Δ. Α. Π.

'Κούγω τὸν ἄνεμο κι ἀχάει,⁵ τὸν κούγω καὶ μαλώνει⁶
 μὲ τὰ βουνὰ ἐμάλωνε μὲ τὰί βουνὰ μαλώνει.

1) ἐπιλεκτοὶ σωματοφύλακες (λ. περσ. çuhadar). 2) σημαῖαν (λ. τ. bnyrak). 3) τοὺς στίχους 11-14 ὁ Κ. Σάθας θεωρεῖ ὀρθῶς ὡς μὴ γνησίους, πλασθέντας κατ' ἀπομίμησιν ποιημάτων τοῦ Ἀρ. Βαλαωρίτου.

4) Περὶ τῶν διαφορῶν γνώμῶν, τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόμ. Σταγοὶ βλ. Π. Γρίσπον, Ἡ τοπωνυμία «Σταγοί», Μαργαριτίου, περιοδ. Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, ἔτος Θ', τεύχ. 101, 1960, σ. 732-733. 5) Εἰς τὸ α' ἄρμ. ἐκάστου στίχου ἀκολουθεῖ τὸ τσάκισμα: μωρὲ παπᾶ, τελεῇ παπᾶ. 6) Εἰς τὸ β' ἄρμ. ἐκάστου στίχου ἀκολουθεῖ τὸ τσάκισμα: μωρὲ παπᾶ λεβέντη.

- Ἐσεῖς βουνά τοῦ Γρεβενοῦ καὶ δέντρα τοῦ Μετσόβου,
 ἐσεῖς καλὰ τὸν ξέρετε αὐτὸν τὸν Παπαγιώργη,
 5 πὺλ ἦταν μικρὸς στὰ γράμματα, μικρὸς στὰ πινακίδια
 καὶ τώρα στὰ γεράματα σηκώθ' κε πρῶτος κλέφτης.
 "Ὅλα τὰ κάστρα πάτησε κι ὅλα τὰ μοναστήρια,
 τὸ μοναστήρι στοὺς Ἀγιοὺς δὲν μπόρ' νά' ντὸ πατήσῃ.²
 Τρογύρω γύρω τό ἤφερνε³ καὶ σκάλα δὲν τοῦ βρίσκει.²
 10 Τὸν 'γούμενο ν-έφώναξε, τὸν 'γούμενο φωνάζει.
 «Κατέβα κάτω, 'γούμενε, νά μὲ³ ξεμολογήσῃς,
 γιάτ' ἔχω κάμει κρίματα κ' εἶμαι κριματισμένος'
 ἔχω σκοτώσει ἕναν παπᾶ ἐκεῖ πὺλ λειτουργοῦσε».

Βόρειος Ἡπειρος (Ἀργυρόκαστρον). - Λ. Α. ἀρ. 1665 Β'
 σ. 53 - 55 (Δ. Β. Οἰκονομίδης, 1951).

ΛΑ΄. ΤΟΥ ΠΛΙΑΤΣΚΑ

Περὶ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως τοῦ Πλιάτσκα δὲν ὑπάρχουν ἀκριβεῖς εἰδήσεις. Κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ ἀναφέρουσαν φήμην ἦτο ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς καὶ ἔδρασε κατὰ τὸ δέκατον μῆκος τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀναφορῶν τοῦ Λαζαίων, οἵτινες μνημονεύονται εἰς τὰς παραλλαγὰς τοῦ τραγουδιοῦ.³ Ἐξίστην καὶ ἀρχαῖα ἱστορικά, ἀνεγνώσθησαν τὴν ἀνατολὴν Ἑλλάσόνος, διὰ τὰ ἐπαναλαβὰ καὶ τὰ ἐν τὴν δρᾶσιν τοῦ κλέφτου εἰς τὴν περὶ τὸν Ὀλυμπον χώραν. Εἰς τὴν περὶ αὐτὴν φέρεται βαρὺς πληγῶθεις εἰς τινὰ συμπλοκὴν καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς. Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Πλιάτσκα ἀπεικονίζονται μὲ δραματικὸν τρόπον καὶ ἐπιγραμματικότητά εἰς τοὺς στίχους τοῦ κατωτέρω τραγουδιοῦ.

Δ. Α. Π.

- Κεῖτετ' ὁ Πλιάσκας, κεῖτεται στὴν ἔρημῃ τῇ βρῦσῃ,
 μὲ τὰ ποδάρια στὸ νερὸ πάλε νερὸ γυρεύει.
 Μὲ τὰ πουλιά συντύχαινε καὶ μὲ τὰ χελιδόνια.
 - «Τάχα, πουλιά, θά γιατρευθῶ, τάχα, πουλιά, θά γιάνω;»
 5 - «Πλιάσκα μ', ἂν θέλῃς γιατρεμα, νά γιάνουν οἱ πληγές σου,
 ἔβγα ψηλά στὸν Ὀλυμπο, στὸν εὐμορφο τὸν τόπο,
 ἀνδρεῖτο 'κεῖ δὲν ἄρρωστοῦν κ' οἱ ἄρρωστοι ἀνδρεῖωνουν.
 Ἐκεῖ 'ν' οἱ κλέφτες οἱ πολλοί, τὰ τέσσερα πρωτᾶτα'
 ἐκεῖ μοιράζουν τὰ φλωριά καὶ τὰ καπετανᾶτα.

1) χειρ.: εἰς. 2) χειρ.: πατήσουν' ἤφεραν' βρίσκουν' μᾶς. Ἐγένετο ἡ διόρθωσις κατὰ τὴν παραλλ. Λ. Α. "Γλῆ ἀρ. 2381, ἐκ Κονίστης.

3) Βλ. καὶ C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 29. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ Α', 11. Ν. Tommaseo, Canti popolari greci, σ. 330. Ἀ. Ἰατρίδου, Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠμάτων, σ. 77. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἡπείρου 1, σ. 307(α). Ν. Βέη, Νέα παραλλαγή τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Πλιάτσκα, Παναθήναια ἔτ. Ζ' (1907), σ. 19 - 20.

- 10 Τοῦ Νίκου πέφτ' ἡ Ποταμιά, τοῦ Χρίστ' ἡ 'Αλασσόνα,
ὁ Τόλιος καπετάνεψε φέτος στήν Κατερίνη
καί τὸ μικρὸ Λαζόπουλο πῆρε τὴν Πλαταμῶνα».
Κι ὁ Πλιάσκας ὁ κακόμοιρος, ὁ κακομοιριασμένος
στον Τούρβανο κατέβαινε, στὸν "Ολύμπο νὰ πάη!¹
- 15 καί οἱ ἐχθροὶ κατόπι τοῦ πῆραν τὸ κεφάλι.

C. Fauriel, Chants populaires de la
Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 32.

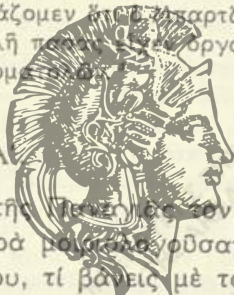
ΛΒ'. ΤΟΥ ΓΙΩΤΗ ΜΠΑΡΤΖΟΚΑ

Περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Γιώτη Μπαρτζόκα ὁ Π. 'Αραβαντινός² λέγει ὅτι «ἀγνοεῖται θετικῶς εἰς ποῖον μέρος τῆς Θεσσαλίας ἐχρημάτισε πρότερον ἄρματολὸς καὶ μετέπειτα κλέπτης ὁ Γιώτης οὗτος». Ἐκ τῶν παραλλαγῶν τοῦ ἐξυμνουῦντος αὐτὸν τραγουδιοῦ, ἔνθα ἀναφέρεται ὅτι εἶναι δύσκολοι οἱ καιροὶ διὰ τοὺς κλέφτας καὶ ἄρματολούς, διότι «τὰ δερβένια τούρκεψαν, τὰ πῆραν 'Αρβανῖτες,» εἰκάζομεν ὅτι ὁ Μπαρτζόκας ἔδρασε κατὰ τοὺς μετὰ τὸ 1783 χρόνους, ὅτε ὁ 'Αλῆ πᾶσι τὸν ὄργανῶσαι ἀπηνεῖς διωγμοὺς ἐναντίον τῶν κλεφτῶν καὶ ἄρματων.³

Δ. Α. Π.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Α

ΑΘΗΝΩΝ

- Τρία πουλάκια κάθονταν στὴν Παναγία στὸν πύργο,
τὰ τρι' ἀράδα ἔκλαιαν, πικρὰ μοῦρα πλοιοῦσαν.
- «Τί συλλογιέσαι, Γιώτη μου, τί βάνεις μὲ τὸ νοῦ σου;
καιρὸς δὲν εἶν' ἄρματολὸς ἢ κλέφτης φέτος νὰ 'βγῃς,
5 τί τὰ δερβένια⁴ τούρκεψαν, τὰ πῆραν 'Αρβανῖτες».
- «Κι ἂν τὰ δερβένια τούρκεψαν, τὰ πῆραν 'Αρβανῖτες,
παρακαλέστε τὸν Θεὸ καὶ ὄλους τοὺς ἀγίους,
νὰ γιατρευθῇ τὸ χέρι μου, νὰ πιάσω τὸ σπαθί μου,
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια,
10 νὰ πιάσ' ἀγάδες ζωντανούς καὶ Τούρκους κι 'Αρβανῖτες,
νὰ φέρουν τ' ἄσπρα στὴν ποδιά καὶ τὰ φλωριά στὸν κόρφο».

C. Fauriel, Chants populaires de la
Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 126.

1) Εἰς τὴν ἑκδ. Fauriel.... ἐκεῖ νὰ σεριανίσῃ. Ἡ διόρθωσις: στὸν "Ολύμπο νὰ πάη γίνετο ἐκ παραλλαγῆς ἀπὸ τὴν Γουριάν Μεσολογγίου (Λ. Α. ἀρ. 1595, σ. 93).

2) Χρονογραφία Ἠπείρου, 1 (1856), σ. 257 (γ). 3) Ὁ Β. Σκουθαράς (Τὸ παλαιότερον ἄρματολὸς τοῦ Πηλίου καὶ οἱ 'Αρβανῖτες ἐπὶ Θεσσαλομαγνησίᾳ, 1750-1790, Βόλος 1960, σ. 34-35) ὑποθέτει ὅτι γίνεται σύγχυσις μὲ τὸν Μπασιάντην, δηλαδὴ ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ ἄρματολὸς τῆς Θεσσαλομαγνησίας Μπασιάντη, δράσαντος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰ.

4) αἱ κλεισώρειαι, αἱ διαβάσεις τῶν στεγῶν (λ. τ. derbent).

Β'.

- Σηκώνομαι πολύ ταχιά, δυὸ ὄρες ὅσο νὰ φέξῃ,
παίρνω νερό καὶ νίβομαι, νερό νὰ ξαγρυπνήσω,
'κούγω τὰ πεῦκα καὶ βροντοῦν καὶ τὲς ὀξυὲς νὰ τρίζουν
καὶ τὰ γιατάκια τῶν κλεφτῶν κλαίγουν γιὰ τὸν Μπαρτζόκη.¹
- 5 - «Γιὰ σήκ' ἀπάνου,² Γιώτῃ μου, καὶ μὴ βαριά κοιμάσαι,
τ' ἢ παγανιά³ μᾶς πλάκωσε καὶ θέλει μᾶς βαρέσει».
- «Γιὰ πιάστε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέρτε μου γλυκὸ κρασί νὰ πιῶ, γιὰ νὰ μεθύσω,
νὰ εἰπῶ τραγούδια θλιβερά, τραγούδια λυπημένα.
- 10 Τί νὰ σᾶς 'πῶ, μωρὲ παιδιά, τί νὰ σᾶς 'μολογήσω,
φαρμακερὸ τὸ λάβωμα, πικρὸ καὶ τὸ μολύβι!»

Werner von Haxthausen, Neugriechische
Volkslieder, Münster i. W. 1935, σ. 48.

ΛΓ' ΤΟΥ ΚΟΣΚΙΝΑ

Κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντιῶν, ὁ Κοσκινᾶς κατήγετο ἐξ Ἀγρινίου (Βρα-
χωρίου καὶ ἔδρασε κατὰ τὸν ἐπὶ τοῦ 1821 αἰῶνα.
Εἰς τὸ ἐπόμενον ἄσμα παραπλήρως ἀντιπαρατίθεται τὸν Γιάννη Ἀραβαντιῶ
του, φανευθεὶς εἰς τινὰ σύγκρισιν, πρὸς τὸν παρὰ τὸ χωρίον Μακρυκάμπι
Παρνασσίδος.

- Βουνὰ μ', γιὰ δὲ μαραίνεστε, λημέρια μου, δὲν κλαίτε!
Τὸν Κοσκινᾶ βαρέσανε μέσα στὸ Μακρυκάμπι.
Ψιλὴ φωνίτσαν ἔβγαλεν, ὅσο κι ἂν ἐδυνάστη.
- «Ποῦ εἶσαι, Βασίλῃ μ' ἀδελφέ, Μπανούση ἀγαπημένε,⁵
5 νὰ πᾶτε ἀπάνω στὸ βουνό, ψηλὰ στὸ κορφοβούνι,
νὰ πάρετε τὸ αἷμα μου ν-ἀπὸ τὸ Δυοβουνιώτη».⁶

Εἰρήνης Σπανδωνίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης
(Παρνασσῶ), Ἀθήνα 1939, σ. 17, ἀρ. 28.

ΛΔ' ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑ

Μετά τὴν ἐπικράτησιν τοῦ καθεστώτος τοῦ ἀρματολισμοῦ ἀπὸ τοῦ
16ου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν οἱ κατὰ τόπους ἀρματολοὶ διωρίζοντο ὑπὸ τῆς
τουρκικῆς διοικήσεως ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς προεστοὺς τῶν χωρίων. Τοιοῦ-

1) ἔκδ. Haxth.: Βαρτζόκη. 2) ἔκδ. Haxth.: ἀπ' αὐτοῦ. 3) ἢ περίπολος.

4) Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου 1, 1856, σ. 284, σὺμ. (γ). Βλ. καὶ Εἰρ. Σπανδωνίδη,
ἔκδ' ἀν., σ. 271-272. 5) κατ' ἄλλην παραλλ.: ποῦ εἶσαι, Μπανούση μ' ἀδελφέ, φίλε μ'
ἀγαπημένε. 6) κατ' ἄλλην παραλλ.: τὸ αἷμα μου νὰ πάρετε ν-ἀπὸ τὸ γέρο - Γιάννη.

του εἰδους διορισμόν, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω ἔκθετος, ζητεῖ καὶ ὁ Γιαννούλας παρὰ τῶν «γερόντων καὶ κοτζαμπασῆδων» τῶν Ἀγράφων. Πότε ἀκριβῶς καὶ ποῦ ἔδρασεν ὁ ἀρματολὸς οὗτος δὲν γνωρίζομεν. Εὐρίσκομεν μόνον τὸ ὄνομα Γιαννούλας μεταξὺ ἄλλων εἰς καταλόγους κλεφταρματολῶν τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἐκεῖ ὅμως σημειώνεται ὡς ἀρματολὸς Λιθωρικίου¹ καὶ οὐχὶ Ἀγράφων, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ τραγούδι. Πιθανώτατα πρόκειται περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου.

Δ. Α. Π.

Γράφ' ὁ Γιαννούλας μιά γραφή κ' ἓνα καημένο γράμμα.²

– «Σὲ σὰς, γερόντ' ἀπ' τ' Ἀγραφα, σὲ σὰς κοτζαμπασῆδες, γλήγορα τὸ μορασιλές,³ γλήγορα τὸ χαράται,⁴

γιατ' ἄλλαξεν ὁ βόιβοντας καὶ πῆρ' ἄλλος μουσούλι.⁵

5 Βαρεῖ, τσακίζει κόκκαλα, κρεμάει τὰ παλληκάρια!»⁶

– «Κάνε, Γιαννούλα μ', πομονή, γιὰ βάστα, γιὰ νταγιάντα!»⁷

– «Τί ἀπομονή νὰ κάνω ἐγὼ καὶ τί νὰ νταγιαντήσω;

ὁ ψυχογιός μ' ἀρματολὸς κ' ἐγὼ ὁ Γιαννούλας κλέφτης».

Εἰρήνης Σπανδωνίδου, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης
(Παράδοσι), Ἀθήναι, 1939, σ. 3, ἀρ. 2.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΙΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1783 κατόπιν διαταγῆς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ὁ Ἀλῆ πασὰς ἀναλαμβάνει σφοδρὰς ἐπιθέσεις πρὸς τὸν ὄρειον τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν. Ὁ διορισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ δερβέναγας (δοροφύλαξ) Γιουσούφ Ἀράπης μὲ τακτικὴν στρατιωτικὴν δύναμιν ἐκ 3000 περίπου Ἀλβανῶν, ἐξορμᾷ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Φθιώτιδα καὶ τὴν Φωκίδα καὶ ἐνσπεῖρει παντοῦ τὴν καταστροφὴν. Εἰς τοὺς δυσκόλους ἐκείνους καιροὺς, ἄλλοι ἐκ τῶν καπεταναίων ὑποχωροῦν καὶ ἄλλοι ἀποσύρονται προσωρινῶς εἰς τὰ ὄρη τῆς τῆς τῶν. Οἱ Κοντογιανναῖοι, οἰκογένεια ἀρματολῶν ἐκ Βάλτου, κατέχοντες τὸ ἀρματολίκι τοῦ Πατρατζικίου (Υπάτης),⁸ προβάλλουν ἀντίστασιν καὶ συγκεν-

1) Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἑπείρου 1, 1856, σ. 285, ὑποσημ. Ν. Tommaseo, *Canti popolari greci, Venezia 1842*, σ. 359, σημ. 6^a βλ. καὶ σχόλια Εἰρήνης Σπανδωνίδου, ἐνθ' ἂν, σ. 170 κ. ἐξ.

2) Κατὰ παλαιὰν συνήθειαν ἔκαιον εἰς ἐν τῇ περισσότερᾳ ἄκρα ἐπιστολὴν ἀπειλητικὴν ἢ προειλητικὴν. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ εἰς ἐπιστολὰς δι' ὧν ἀνγγέλλετο συμφορὰ ἢ πένθος.

3) διορισμόν (λ. τ. mürasale). 4) τὴν πληρωμὴν, τὸν φόρον (λ. τ. haras). 5) τὴν ἀρχιτρίαν, ἀρμοδιότητα (λ. τ. mes'ul). 6) οἱ τίχοι 4 καὶ 5 εἰς ἄλλην παραλλαγὴν (λ. Α. Πλη ἀρ. 1244 ἐκ Λιθωρικίου) φέρονται ὡς ἐξῆς.

γιατὶ θὰ μοῦμε στ' Ἀγραφα, φωτιά γιὰ νὰ τὰ κάψω,

σπαθὶ θὰ βάλω στὰ χωριά, νὰ κόψω τοὺς ραγιαδες.

7) κάμε ὁκομονήν (λ. τ. dayanmak).

8) Κατὰ τὸν C. Fauriel (*Chants populaires de la Grèce moderne*, tome I, σ. 87-88) ἡ οἰκογένεια τῶν Κοντογιανναίων κατεῖχε κληρονομικῶς τὸ ἀρματολίκι, ὅπερ μεταβιβά-

τρώσαντες τὰς δυνάμεις των εἰς τὸ χωρίον τῆς Φθιώτιδος Μαυρίλλον, συνάπτουν μάχην κατὰ τὸ 1806 μὲ τοὺς διώκοντας αὐτοὺς Τουρκαλβανούς. Πρὸ τῆς ὀρμητικῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως οἱ Κοντογιανναῖοι σκορπίζονται. Ἐξ αὐτῶν ὁ Κωνσταντῖνος ὑποχωρήσας πρὸς τὸν Βάλτον μὲ 30 μαχητὰς καὶ θελήσας ν' ἀντισταθῇ εἰς τὴν γέφυραν τῆς Τατάρνας παρὰ τὸ χωρίον Τριπόταμος τῆς Αἰτωλίας φονεύεται. Τὸ κεφάλι του ἀποκόπτεται καὶ ἀποστέλλεται εἰς Ἰωάννινα. Ὁ ἀδελφός του Μήτσιος κατέφυγεν εἰς Βόνιτσαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λευκάδα.

Σφαγὴ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων τῶν Κοντογιανναίων ἐπικολούθησε μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς μαχητικῆς των δυνάμεως.¹

Δ. Α. Π.

Α'.

Τί ἔχουν τῆς Γούρας τὰ βουνά καὶ στέκουν μαραμμένα ;
μῆνα χαλάζι τὰ χτυπᾷ, μῆνα βαρὺς χειμῶνας ;
κι οὐδὲ χαλάζι τὰ χτυπᾷ, κι οὐδὲ βαρὺς χειμῶνας,
ὁ Κοντογιάννης πολέμῳ χεῖρ' ἔχων, καλοκαίρι.

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 92.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Κοιμᾷτ' ἡ καπετάνισσα, αὐτὴ τοῦ Κοντογιάννη,
μέσ' στὰ χρυσὰ παπλώματα, μέσ' στοὺς χρυσοὺς σελτέδες.²
Νὰ τὴν ξυπνήσω σκιάζομαι,³ νὰ τῆς τὸ 'πῶ φοβοῦμαι
νὰ μάσω⁴ μοσκοκάρυδα νὰ τὴν πετροβολήσω,
5 ἴσως τὴν πάρ' ἡ μυρωδιά, ἴσως τὴν ἐξυπνήσω.

Ζετο ἀπὸ πατρός εἰς υἱὸν δι' ἑνὸς σπαθίου, τὸ ὅποιον ἦτο τὸ ὄπλον, τὸ διακριτικὸν σημεῖον τῆς οἰκογενείας καὶ τὸ ἐγγενέστερον ἀντικείμενον τῆς πατρικῆς κληρονομίας. Ἐπὶ τοῦ σπαθίου τούτου ὑπῆρχεν ἡ ἐπιγραφή :

Ὅποιος τυράννους δὲν ἠρπᾷ
κ' ἐλευθέρους στὸν κόσμον ζῇ,
δόξα, τιμὴ, ζωὴ του
εἶν' μόνον τὸ σπαθί του.

Σημειωτέον ὅτι οἱ ἴδιοι σχεδὸν στίχοι ἀποτελοῦν τὴν 32αν στροφὴν τοῦ "Ὑμνου πατριωτικοῦ" τοῦ Ρήγγα Φεραίου (βλ. Α. Ἰ. Βρανούση, Ὁ "Πατριωτικὸς Ὑμνος" τοῦ Ρήγγα καὶ ἡ ἑλληνικὴ "Καρμανιόλα", Εἰς μνήμην Κ. Ἀράντου, Ἀθήναι 1960, σ. 332). 1) βλ. C. Fauriel, ἔνθ' ἂν., I, σ. 87-88. Ν. Κασομούλη, Ἐνθουμήματα στρατιωτικὰ Α', σ. 30 κ.ε. II. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἡπείρου 1, 1856, 258 (γ'). Γιάννη Βλαχογιάννη, Κλέφτες τοῦ Μοριά, Ἀθήνα 1935, σ. 181-182. Ἰ. Κ. Βασδραβέλλη, Ἀρματολὸι καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 21 καὶ 97.

2) μαξιλάρια (λ. τ. sille) 3) φοβοῦμαι. 4) νὰ μαζέψω.

Κι ἀπὸ τὸν μόσκον τὸν πολὺν κι ἀπ' τὰ πολλὰ καρύδια
σηκῶθ' ἡ καπετάνισσα καὶ μὲ γλυκορωτάει.

– «Τί νά' μαντᾶτα μοῦ 'φερεις ἀπὸ τοὺς καπετάνιους;»

– «Πικρά μαντᾶτα σοῦ 'φερα ἀπὸ τοὺς καπετάνιους»

10 τὸ Νικολάκη ἔπιασαν, τὸν Κωσταντῆ βαρέσαν».

– «Ποῦ εἶσαι, μαννούλα, πρόφθασε, πιάσε μου τὸ κεφάλι

καὶ δέσ' το μου σφιχτά-σφιχτά, γιὰ νά μοιριολογήσω.

Καὶ ποιὸν νά κλάψω ἀπ' τοὺς δυό, ποιὸν νά μοιριολογήσω ;

νά κλάψω γιὰ τὸν Κωσταντῆ, τὸν δόλιο Νικολάκη

15 ἦταν μπαῖράκια ² στὰ βουνά καὶ φλάμπουρα ³ στοὺς κάμπους».

C. Fauriel, Chants populaires de la
Grèce moderne, tome II, 1825, σ. 334.

ΛΣ'. ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΑΚΗ

Πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Κοντογιάννη, τοῦ ἀγαθοῦ ὀπλαρχηγὸς τῆς Ὑπά-
της ὁ Ζαχαράκης, κατὰ τὸν Ν. Πολίτην, τὸν ἔχοντα τὰ τραγ. ἑλλην. λαοῦ,
ἀρ. 62) εἶναι γνωστὸς κυρίως διὰ τοὺς ἀντίστοιχους ἐναντίον τοῦ Γιουσούφ
ἡρώων, ὅτις τὸ 1806 κατὰ διαταγὴν τοῦ ὀπλαρχ. διέτρεχε τὴν οὐλίαν
καὶ Φωκίαν, ἐνῶ καταπολεμοῦν τοὺς πασατζήους καὶ κλέφτες.

Ἡ ἡρωικὴ ἀντίστασις τοῦ Ζαχαράκη κατ' ἐποχὴν ὁ Γιουσούφ εἶχεν
ἐνσπείρει τὸν τρόμον, ἐξυμνεῖται εἰς τὸ ἑπόμενον ἄσμα.

Δ. Α. Π.

Τ' ἔχουν τοῦ Σούλιου ⁵ τὰ βουνά καὶ στέκουν μαραμμένα

μῆνα χαλάζι τὰ βαρεῖ, μῆνα βαρὺς χειμῶνας;

Κι οὐδὲ χαλάζι τὰ βαρεῖ, κι οὐδὲ βαρὺς χειμῶνας,

ἀχ τῶν κλεφτῶν τὰ κλιάματα κι ἀπὸ τὰ μοιρολόγια.

5 Σίντας ⁶ βῆκεν ὁ Σοῦφ ἀγάς, κι αὐτὸς ὁ Σοῦφ ἀράπη,

ὅσοι κλέφτες κι ἂν τ' ἄκουσαν ὅλοι ἐπροσκυνῆσαν,

κι ὁ Ζαχαράκης τὸ σκυλί δὲ θέλ' νά προσκυνήσῃ.

– «Δὲν σὲ φοβοῦμαι, Σοῦφ ἀγά, κ' ἐσένα, Σοῦφ ἀράπη

χίλιους ἔχω στὸ Σκάλωμα, χίλιους στὸ Καρπενήσι,

10 καὶ πεντακόσιους δυὸ κοντά, κ' εἶμαι κ' ἐγὼ ἀτός μου».

Γ. Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἠπείρου
δημοτικῶν ἄσματων, Ἀθ. 1866, σ. 101-102, ἀρ. 18.

1) Τί νά 'ναι τὰ μαντᾶτα ποῦ. 2) σημαῖται (λ. τ. bayrak). 3) σημαῖται, λάβαρα.

4) Βλ. καὶ Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, 1, 1856, σ. 282.

5) Εἰς τὰς περισσότερας τῶν παραλλαγῶν τοῦ ἄσματος ἀναφέρονται: τῆς Πάτρας
(Ἰπάτης) τὰ βουνά ἢ Γούρας τὰ βουνά. 6) ὅταν.

ΛΖ'. ΤΟΥ ΚΑΤΣΟΥΔΑ

Ἄρματολὸς τοῦ Καρπενησίου καὶ τῶν Ἀγράφων ὁ Κατσούδας ἐξῆσε περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰ. Ἐπειδὴ ὁ Ἀλῆ πασὰς ἀφῆρεσεν ἀπ' αὐτὸν τὸ ἀρματολίκι καὶ τὸ ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἀντίπαλόν του Κοντογιάννην, ἦλθεν εἰς Ἰωάννινα, ἵνα ἐνεργήσῃ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ὀπλαρχηγίας· ἐκεῖ ὁμῶς ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὡς ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ περὶ αὐτοῦ ἔσμα.

- Κύριε μου, τί νὰ γίνηκαν οἱ μαῦρ' οἱ Κατσουδαῖοι
κι οὐδὲ στὴν Πάτρα ² φαίνονται κι οὐδὲ στὸν Ἅγι Σώστη,
ὁ Φλώρος ³ ὁ περήφανος, ὁ κάλεσιος ⁴ Κατσούδας,
πού 'ταν στοὺς κάμπους φλάμπουρα ⁵ καὶ στάβουνα μπαῖράκια ⁶.
5 Κατσούδας πάει στὰ Γιάννενα, πάει νὰ προσκυνήσῃ.
– «Πολλὰ τὰ ἔτη, ντουβλετή». ⁷ – «Καλῶς τὸν τὸν Κατσούδα.
Κατσούδα, κάτσε καταγῆς, κάτσε νὰ σὲ ρωτήσω.
Πολλὰ σκιαέτγια ⁸ μοῦ ῥθανε, π' ὄλα τὰ βιλαέτια,
ἀπ' Ἀγραφα καὶ Πατριῶν ⁹ ἀπὸ τὸ Καρπενήσι».
10 – «Ἀλήθεια, ἀφέντη ⁹ σου ῥθανε καὶ νὰ μὲ συμπαθήσῃς»
χίλια φλωριά καζάνισα ⁹ τὸ ῥθὰ νὰ τὰ μετρήσω,
νὰ διώξωμε τοὺς Ἑλλήνους καὶ τοὺς Κοντογιανναίους».
κι Ἀλῆ Πασὰς δὲν ἔκαψε τὸ κεφάλι.

Ἄντ. Μανούσου, Τραγοῦδια ἔθνικά.
Μέρ. Α', Κέρκυρα 1850, σ. 121-122.

ΛΗ'. ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΖΑΡΝΙΚΙΩΤΗ

Περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Γιάννη Ζαρνικιώτη δὲν ἔχομεν ἱστορικὰς εἰδήσεις. Αἱ παραλλαγὰὶ τοῦ ἐξυμνουμένου αὐτὸν ἔσματος προέρχονται μόνον ἐξ Ἠπειροῦ κατὰ ταύτας ἀπὸ πουλὶ προερχόμενον ἀπὸ τὸν Βάλτον καὶ τὰ Ἀγραφα ζητοῦνται πληροφορίες περὶ τῆς τύχης τοῦ Ζαρνικιώτη. Ἐκ τούτου ὑποθέτομεν ὅτι εἰς τὴν ὀρεινὴν ταύτην περιφέρειαν τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος ἔδρασε κυρίως ὁ κλέφτης.

Δ. Α. Π.

Πουλὶ μου, ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε κατεβαίνεις;
μὴν ἔρχεσ' ἀπὸ τ' Ἀγραφα καὶ τὸν καημένο Βάλτο;

1) Βλ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἠπειροῦ 1, 1856, σ. 259, σημ. δ'.

2) Πάτρα = Ἰπάτη (Πατρατζίκι). 3) εἰς τὴν ἐκδ. Μαν.: Γλώρος. 4) κάλεσιος = φραῖος, ἄμορφος ἄνθρωπος. Βλ. Εἰρ. Σπανδωνίδου, Τραγοῦδια τῆς Ἀγóriανης (Παρνασσῶ), 1939, σ. 414. 5) λάβαρα. 6) σημαῖαι. Ὁ στίχος ἔχει τὸ νόημα ὅτι οἱ Κατσουδαῖοι ἦσαν τὸ καμάρι τῶν κάμπων καὶ τῶν βουνῶν. 7) κυβερνήτα, ἄρχον (λ. τ. devlet). 8) παρά-
πονα, κατηγορίαι (λ. τ. şikâyet). 9) ἐκέρδισα (λ. τ. kazanmak).

μηνά είδες κλέφτες πουθενά, μηνά είδες χαραμίδες,¹
 μηνά είδες τὰ Κομπόπουλα,² τὸν Γιάννη Ζαρνικιώτη;
 5 - «'Εψές, προψές τὸν εἶδαμε στοῦ Ράικου τὸ γιουφύρι,
 τοὺς Βλάχους ἐκουρμέκιαζε,³ τοὺς βλάχους κουρμεκιάζει,
 τοὺς πήρε πέντε πρόβατα, πέντε καλὰ κριάργια,
 πήρε τὴ στέρφη⁴ κάλεσια⁵ μὲ τὸ λαμπρό κουδούνι».

Γ. Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἑπειρον δημοτικῶν ᾠμάτων, Ἀθήναι 1866, σ. 110, ἀρ. 32.

ΛΘ'. ΤΟΥ ΓΙΑΚΩΒΑΚΗ

Οὐδεμία ἱστορικὴ εἰδησις μᾶς εἶναι γνωστὴ περὶ τοῦ ἥρωος. Ἐκ τῶν παραλλαγῶν τοῦ εἰς αὐτὸν ἀναφερομένου τραγουδιοῦ φαίνεται ὅτι ἔδρασεν εἰς Ἑπειρον.

Δ. Α. Π.

Σ' ὅλο τὸν κόσμον ξαστεργιά,¹ σ' ὅλο τὸν τόπον ἥλιος,
 στὴν ἔρημην τὴν Πράμαντη² ἔνα βαρὺ κουτάδι·
 μὴνα ὁ ἥλιος χάθηκε, μὴνα καὶ τὸ φεγγάρι;
 5 Μοῦδε ὁ ἥλιος χάθηκε, ν-οῦδε καὶ τὸ φεγγάρι,
 τὸν Γιακωβάκη σκοτώσαν στὴ Πράμαντη ἀπὸ κατῶ·
 τρία ντουφέκια τῶδωκαν, τὰ τὰ τὰ τὰ ἀράδα,
 τό 'να τὸν πήρε ξώδεσμα καὶ τὸ γὰρ μέσ' στὴ μέση,
 τὸ τρίτο, τὸ φαρμακερό, τὸν πήρε ἀπὸ κεφάλι·
 τὸ στόμα τ' αἶμα γιόμουσε, τ' ἀχείλι του φαρμάκι,
 10 κ' ἡ γλῶσσα τ' ἀηδονολαλεῖ, ἀηδονολαλεῖ καὶ λέγει·
 «Τὸ ποῦ εἴστε, παλληκάρια μου, λίγα κι ἀντρειωμένα,
 πάρτε μου τὸ κεφάλι μου, νὰ μὴ τὸ πάρουν ἄλλοι».

Γ. Χασιώτου, ἔνθ' ἀν., σ. 105, ἀρ. 25.

Μ'. ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑ

Ὁ Ζαχαρίας Μπαρμπιτσιώτης, εἰς ἐκ τῶν διασημοτέρων κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμῖσι τοῦ 18ου αἰῶνος, κατέστη πολυθρύλητος διὰ τὴν σωματικὴν του ἀντοχήν, τὴν ὠκυποδιάν καὶ τὸ ἀτίθασον τοῦ χαρακτῆρος.

1) ληστὰς (λ. ἀρ. λησάνη). 2) γνωστοὶ κλέφτες δράσαντες κατὰ τὴν αὐτὴν ὥς καὶ ὁ Ζαρνικιώτης περίοδον. 3) ἐφορολόγει, ἐλεηλάτει. 4) στεῖρον πρόβατον. 5) ὄνομ. προβάτου λευκοῦ ποῦ ἔχει μελανὰς γραμμὰς περὶ τοὺς ρώθωνας καὶ τοὺς ὀφθαλμούς.

6) ἔκδ. Χασ.: Πράμαντη. Πρόκειται περὶ τοῦ ἡπειρωτικοῦ χωρίου Πράμαντα.

Ἐγεννήθη τὸ 1759¹ εἰς τὸ χωρίον Μπαρμπίτσα παρὰ τὰς δυτικές ὑπώρειας τοῦ Πάρωνος ἐξ οἰκογενείας προερχομένης ἀπὸ τὸ ἀρκαδικὸν χωρίον Ἀρκουδόρεμα, ὁπότεν κατήγετο καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Κολοκοτρωναίων. Κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν ὑπηρέτησεν εἰς τὸν φοροεισπράκτορα (σπαχήν) τοῦ Ἀγίου Πέτρου Κυνουρίας Καρὰ Χαλὶλ ἀγάν. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του διὰ προδοσίας τοῦ ἀντιζήλου προεστοῦ Τσίμπου, κατέφυγεν εἰς Γαστιούνην τῆς Ἡλείας, ἐνθα εἰργάσθη εἰς κτήματα ταυφλικούχων Τούρκων. Ἀργότερον ἐπὶνῆλθε κρυφίως εἰς τὴν γενέτειραν, ἐνθα ἐξεδικήθη τὸν θάνατον τῶν συγγενῶν του, φονεύσας τὸν προδότην, καὶ προσεκολλήθη εἰς τὸ σῶμα τῶν γνωστῶν κλεφτῶν Νικολοπουλαίων ἐκ τοῦ χωρίου Λογγάστρα. Φύσει ἀνυπότακτος καὶ αὐταρχικός, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς Νικολοπουλαίους· διὸ ἀπεχώρησεν ἐκ τοῦ σώματός των καὶ κατήρτισεν ἰδίαν ὁμάδα ἐκ 40 παλληκαριῶν καὶ ὡς ἀνεξάρτητος πλέον ἀρχηγὸς σώματος κλεφτῶν ἐνήργησε πολλὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον Τούρκων καὶ τουρκιζόντων Ἑλλήνων, σκληρῶς τιμῶν καὶ ἐκδικούμενος πάντοτε τοὺς ἀνθισταμένους εἰς τὰ σχέδια καὶ τὰς ἀξιώσεις του καὶ πανταχοῦ ἐμπνέων τρόμον.

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Πόρτο Κάγιο τοῦ 1792, ὅτε οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Κατῶνην καὶ Ἀνδρουτσὸν ἠττηθέντες διεσκορπίσθησαν, ὁ Ζαχαριάς ἐβόηθησε τοὺς ὑπὸ τὸν Ἀνδρουτσὸν ἡττηθέντας νὰ διασωθῶν. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν ταύτην ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τὸν Ἀνδρουτσὸν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συμπράξουν, ἀποδεχόμενοι τὴν ἐκ τῆς Γαλλίας προσφερομένην βοήθειαν. Ἡ τουρκικὴ διοίκησις, ἀκούσας τῶν κινήσεων τοῦ Ζαχαριά, ἐπέλεξε ἐναντίον του στρατιωτικὰ μέτρα διὰ τὸ ἐξαλείψαι τὸν κλέφτην.

Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ζαχαριά, ἰσχυροὺν διάφοροι παραδόσεις. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην αὐτὸς ἐφονεύθη διὰ προδοσίας ὑπὸ τοῦ κουμπάρου του Κουκέα τὸ 1804 ἢ 1805, ἀνεκαυλῇ του ἀποκοπεῖσα ἐστάλη εἰς Τρίπολιν, ὅπου ἐξετέθη πρὸς θεάν κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς.²

Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δύο κατωτέρω τραγουδιῶν ἀναφέρεται εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Ζαχαριά ἐναντίον τῶν Νικολοπουλαίων. Εἰς τὸ δεύτερον ὁ Ζαχαριάς ὁμιλεῖ μὲ σαρκασμὸν καὶ πικρὰν εἰρωνεῖαν διὰ τὴν ἐκδίκησίν του ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ του παπᾶ τοῦ Ἀγίου Πέτρου.

Δ. Α. Π.

Α'.

Βγήκαν τὰ Νικολόπουλα καὶ κυνηγᾷν τοὺς κλέφτες,
καὶ κυνηγᾷν τὸ Ζαχαριά, τὸ Βλαχομπαρμπιτσιώτη.

1) Κατὰ τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἀντ. Κοντάνη (Ἀπομνημονεύματα ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀρ. 11, Ἀθῆναι 1957, σ. 14, ἐκδ. "Βιβλιοθήκη") ἐγεννήθη τὸ 1766. 2) Ἐκ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας βλ. κυρίως C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 63. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους Ε' β', σ. 141. Φ. Κονκούλε, Οἰκουσιανά, σ. 44-46 καὶ 70-72. Δ. Καμπούρογλου, Ἀρματοῦλοι καὶ κλέφτες, σ. 84 καὶ 85. Φ. Ζαννέτου, Ζαχαριάς Μπαρμπιτσιώτης 1759-1803, περιοδ. Λαοωνικά Α' (1932) σ. 83-166. Τ. Κανδηλώρου, Ὁ ἀρματολισμὸς τῆς Πελοποννήσου, σ. 97 καὶ 98. Γιάννη Βλαχογιάννη, Κλέφτες τοῦ Μοριά, σ. 61 καὶ 62. Πρβλ. καὶ Κανέλλου Δελγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Α', σ. 34. (Ἀπομνημονεύματα ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀρ. 16, ἐκδ. "Βιβλιοθήκη").

Κι ὁ Ζαχαριάς ἐκλείστηκε μέσ' στῆς 'Ωριάς τὸ Κάστρο.¹

Τὸν ἔζωσαν οἱ παγανιές,² οἱ Τοῦρκοι κ' οἱ Ρωμαῖοι.

5 «Γυρίστε πίσω, ρέ Τουρκιά, ρέ παλιοπαροραῖοι,³

τ' ἐμέ με λένε Ζαχαριά, με λένε Μπαρμπιτσιώτη.

"Ἐχω ντουφέκι σιουσινέ,⁴ μπιστόλα καριοφίλι,

ἔχω καὶ τὸ σπαθάκι μου στ' ἀσήμι βουτημένο».

'Αρχαδία. - Λαογρ., τόμ. 5 (1915/16)

σ. 146 (Μ. Τρανός).

Β'.

Τι 'ν' τὸ κακὸ ποὺ γίνεται τοῦτο τὸ καλοκαίρι;

Τρία χωριά μᾶς κλαίονται, τρία κεφαλοχώρια,

μᾶς κλαίγεται κ' ἓνας παπᾶς ἀπὸ τὸν "Αἰγίου Πέτρο.⁵

Τι τῶκαμα τοῦ κερατᾶ καὶ κλαίγεται ἀπὸ μένα;

5 μῆτε τὰ βόδια τ' ἔσφαξα, μῆτε τὰ πρόβατά του

τῇ μιά του νύφη φίλησα, τίς δυὸ τραυγατέρες,

τὸ 'να παιδί του σκότωσα, τ' ἄλλο τὸ πῆρα σκλάβο

καὶ πεντακόσια δυὸ φλουριά, τὸ ἄλλο τὸ πῆρα

οὐλα λουφέ⁶ τὰ μοίρασα, λουφέ σὺν τῇ μητέρᾳ,

κι ἄλλὰ μὲν δὲν ἐκράτησα τίποτα γὰρ, ἔβλεπα

Παλαιὸ ποίημα (Διγιάλεια). - Α.Α. "Υλη,

1914, (Μ. Βραχνός).

ΜΑ'. ΤΟΥ ΘΑΝΑΣΗ ΚΑΡΑΜΠΕΛΑ

Ὁ κλέφτης Θανάσης Καραμπέλας ἐκ Βερβαίνων Κυνουρίας, κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ λαϊκὰς παραδόσεις καὶ τὰ τραγούδια, ἔδρασε τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος.

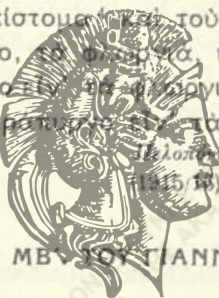
Κατὰ τὸ κατωτέρω ἔξισμα, ὁ Καραμπέλας, εὐρισκόμενος εἰς τὸ χάνι τοῦ Μεσσηνιακοῦ χωρίου Βελανιδιά, ἔλαβε γνῶσιν τῆς λεηλασίας τῆς μονῆς Μαλεβοῦ ἐν Κυνουρίᾳ, ἣτις ἐγένετο τὴν 8 Μαΐου 1876, ὡς εἰκάζεται ἐκ σημειώματος ἐν παραφύλλῳ Εὐαγγελίου τῆς μονῆς Θεοτόκου ἐν Σεπετῷ Ἀλιφείρας. Εἰς ἄλλο ἔξισμα, τοῦ ὁποίου διεσώθησαν παραλλαγαὶ μετὰ συμφορμῶν καὶ πλατυασμῶν, ὁ κλέφτης φέρεται πολεμῶν μετὰ τοῦ Μπουκουβάλα. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται, ὅτι κατὰ τινὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ διωγμῶν τῶν κλεφτῶν, πιθανῶς τὸν τοῦ 1805 - 1806, ὁ Καραμπέλας κατέφυγεν εἰς Στερεάν Ἑλλάδα, ἐνθα ἡ γνωστὴ οἰκογένεια τῶν Μπουκουβαλαίων κατεῖχε τὸ ἄρμα-τολίκι Ἀγράφων.⁷

Δ. Α. Π.

1) προσωνιμία κάστρου ἐπὶ τῶν ὕψους τῶν Πάργωνος (βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις. Μῆρ. Β', 1904, σ. 728, ἀρ. 88). 2) τὰ στρατ. ἀποσπάσματα. 3) κάτοικοι τοῦ χωρίου Παρόρι παρὰ τὴν Σπάρτην. 4) ἐμπροσθογεμὲς τυφέκιον μὲ ἐξάγωνον κάννον (λ. τ. zišipe). 5) κοινόπολις τῆς Κυνουρίας. 6) μισθόν, φιλοδώρημα (λ. τ. ulufe).

7) Ν. Α. Βέη, Ἀρχαϊκὰ γλωσσικὰ μνημεῖα, Δελτ. Ἱστορ. Ἑθνολ. Ἑταιρ. Ἑλλάδος,

- «Ποιός εἶδε ἥλιο ἀπὸ βραδυοῦ κι ἄστρι τὸ μεσημέρι,
ποιός εἶδε τὸν Καράμπελα, τὸν καπετάν Θανάση;»
– «Ἐγὼ εἶδα ἥλιο ἀπὸ βραδυοῦ κι ἄστρι τὸ μεσημέρι,
ἐγὼ εἶδα τὸν Καράμπελα, τὸν καπετάν Θανάση
- 5 σὸ χάνι στὴ Βελανιδιά,¹ σὸ χάνι σὸ Δερβέني.²
Πέντε χαντζῆδες τὸν κερνᾶν καὶ τρεῖς τὸν κουβεντιάζουν·
μὰ ἴνας χαντζῆς, καλὸς χαντζῆς, κρυφὰ τὸν κουβεντιάξει·
Ποῦ ἦσουν ἐφές, Καράμπελα, ποῦ ἦσουν προφές Θανάση;»
– «Ἐφές ἤμουν στὰ Βέρβαινα, προφές στὸν Ἅγιον Πέτρο,³
- 10 κι ἀπόψε μοῦ ῥθαν γράμματα, πικρά, φαρμακωμένα·
πατήσανε τὴ Μαλεβή, τὸ μέγα μοναστήρι·
πῆραν ἄσπρα, πῆραν φλωργιά, πῆραν μαργαριτάργια,
πῆραν τ' ἄσημοκάντηλα ἀπὸ τὴμ Παναγία,
πιάσαν τὸ διάκο τὸ μικρό, τὸμ Παπακωσταντάκη.
- 15 Τοὺς πῆρανε, τοὺς πῆγανε σὲ μιά ψηλὴ ραχοῦλα,
τοὺς βάλανε τ' ἀπίστομα· καὶ τοὺς τουρκοπαιδεύουν·
– «Μαρτύρα, διάκο, καὶ φλωργιά, κ' ἐσύ, παπᾶ, τὰ γρόσια»·
– «Στὸμ πέρα πύργου τὸ φλωργιά, σὸ δῶθε ἴναι τὰ γρόσια,
στὸν ἄλλο τὸν παπάκη, τὸν πῆρα μαργαριτάργια».

ΜΒ. ΓΙΟΥΤΙΑΝΝΙΑ

Ὁ Κλέφτης Γιαννιάς, πατὴρ τοῦ ἐν τῷ κατωτέρῳ ΜΓ ᾄσματι ὑμνουμένου Γιώργη τοῦ Γιαννιά ἢ Δεληγιώργη, ἦτο υἱὸς ἱερέως ἐκ Προστοβίτης Πατρῶν. Συνεργάτης καὶ φίλος τοῦ Ζαχαριᾶ, ἔδρασε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος.

Δ. Α. Π.

- Κάτου σὸ βάλτο, σὸ πηγάδι⁵
κλέφτες ρίχνουν τὸ λιθάρι.
Τὸ πετᾶν οἱ Ἀρβανῖτες
καὶ περνᾶν τοὺς Μοραῖτες.
- 5 Τοῦ Γιαννιά τοῦ κακοφάνη
καὶ τὸν Καραχάλιο⁶ κρᾶζει.

τόμ. 6, σ. 209 κ.ἐξ. Τ. Κανδηλιώρου, Ὁ ἀρματωλισμὸς τῆς Πελοποννήσου, Ἀθήνα: 1924, σ. 159. Πρβλ. Θ. Βαγενᾶ, Θανάσης Καράμπελας, ὁ παλυτραγουδημένος κλέφτης, Ἀθήνα: 1939.

1) Χωρίον τοῦ δήμου Ἀμφείας Μεσσηνίας· ἐνταῦθα καὶ ἡ μονὴ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου πηγῆς. 2) ὀνομασία τῆς στενῆς διαβάσεως μεταξὺ Ἀρκαδίας καὶ Μεσσηνίας. 3) κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Κονουρίας. 4) μετὰ τὸ στόμα πρὸς τὴν γῆν, πρηνηρόν.

5) Εἰς παραλλαγὰς: σὸ λιβάδι. 6) σημαιοφόρον καὶ πρωτοκαλλήταρον.

- «Καραχάλιο παλληκάρι,
σῆκω, πέτα τὸ λιθάρι
κι ἂν περάσης ἔν' ἀχνάρι,
10 μιὰ ἀσημένια ¹ στὸ ζουνάρι,
κι ἂν περάσης στὴν πιλάλα
χάρισμά σου καὶ τὴν πάλα». ²

Πελοπόννησος. - Ἑλληνισμός, περ. Β, τόμ. ΙΘ' (1928), σ. 339.

ΜΓ'. ΤΟΥ ΔΕΛΗΓΙΩΡΓΗ (Γιώργη Γιαννιά)

Ὁ Γιώργης Γιαννιάς ἢ Δεληγιώργης, υἱὸς τοῦ κλέφτου Γιαννιά (βλ. προηγούμενον ἄσμα), εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν τόλμην καὶ γενναιότητα τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν εἰς διαφόρους μάχας. Κατὰ τὸν Φ. Φωτάκον (Βίοι Πελοποννησίων ἀνδρῶν, σ. 8) «ἐξάλισε τοὺς Λαλαίους Τούρκους μαχόμενος κατ' αὐτῶν». Εὐθὺς μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔλαβε μέρος εἰς μάχας ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ σώματος Χαραλάμπη Βιλαέτη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βιλαέτη κατὰ Μάιον 1821 συνέχισε τὸν πόλεμον καὶ κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τῶν ὁπαδῶν του εἰς τὴν χερσὶν τῆς Ἡλείας ἐφονεύθη.³ Ὁ ἥρωισμός τοῦ Δεληγιώργη ἐξυμνεῖται ἐν τῷ ἄσμῳ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα ἄσματα. Εἰς τὸ Β' ὁ Δεληγιώργης φέρεται ἀποκατενεύει τὸν ἀνῶνα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

- Σ' οὐλον τὸν κόσμον ξαστεριά ⁴ σ' οὐλῶν τὸν κόσμον ἥλιος,
στά ριζοβούνια τοῦ Λοῖνου ⁵ πολὺ σκοτεινὰ,
κἂν ὃχ τὰ χιόνια τὰ πολλὰ κἂν ὃχ τὰ κοκοσάλια.⁶
Μήτ' ὃχ τὰ χιόνια τὰ πολλὰ μήτ' ὃχ τὰ κοκοσάλια,
5 τὸν Δεληγιώργη ἐκλείσανε πέντε χιλιάδες Τούρκοι.
Κι ὁ Δεληγιώργης μοναχὸς μετὰ δώδεκα νομάτους,
κι ὁ Χαντζηαράρης τοῦ μιλάει ἀπὸ τὸ μετερίζι.⁶
- «Ἐβγα, Γιώργη, προσκύνᾳ μας καὶ δώσε τ' ἄρματα σου».
- «Μουρτάτη,⁷ πῶς μετέρασες, νὰ βγῶ νὰ προσκυνήσω;
10 Ἐγὼ δὲν εἶμαι νιόνουφ, νὰ βγῶ νὰ προσκυνήσω,
ἐγὼ εἶμαι ⁸ ὁ Γιώργης τοῦ Γιαννιά τοῦ πρώτου καπετάνιου,

1) ἐνν. πιστόλα. 2) ξίφος κυρτόν.

3) Βλ. Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, Ἀπομνημονεύματα, σ. 107 (Ἀπομν. Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀρ. 3, ἐκδ. «Βιβλιοθήκη» ἐν Ἀθήναις 1957). Βλ. καὶ Κανέλλου Δεληγιάννη, Ἀπομνημονεύματα τ. Α', σ. 221 (Ἀπομνημονεύματα ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀρ. 16, ἐκδ. «Βιβλιοθήκη»). Κατὰ τὸν Φωτάκον (Χρυσανθόπουλον), Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐκδ. Γ' (1955), σ. 144, ὁ Γ. Γιαννιάς ἐφονεύθη παρὰ τὴν θῆσιν Καταραῶ.

4) Ὀλινοῦ κοιτὴ ὀνομασία τοῦ ὄρους Ἐρμάνθου. 5) χαλάζια. 6) ὀχρόρωμα (λ. τ. meteris). 7) ἀλλόθρησκε, βέβηλε (λ. ἀρ. murtedd). 8) χειρ. γιὰτ' εἶμαι.

πού θά βαστήσω πόλεμο δύο καὶ τρεῖς ἡμέρες,
ὥστε νὰ μῶρθῃ ἡ συντροφιά, νὰ ρθῇ καὶ τὸ μεντάτι'».

*Πελοπόννησος (Λαγκάδια Γορτυνίας). - Λ.Α.
"Υψηλ. ἀν. 1017 (Κ. Κασσιμάτης, 1894).*

Β'.

Πολλές μαννοῦλες θλίβονται κι ὅλες παρηγοριοῦνται,
τοῦ Γιώργ' ἡ μάννα θλίβεται, παρηγοριά δὲν ἔχει.

Στὸ παραθύρι κάθεται, τοὺς κάμπους ἀγναντεύει·
τὰ ριζοβούνια τοῦ Λουνου² βλέπει σκοτιδισμένα.

- 5 Μὴν ἀπ' τὰ χιόνια τὰ πολλὰ, εἴτ' ἀπὸ τὸ χειμῶνα;
Μήτ' ἀπ' τὰ χιόνια τὰ πολλὰ, μήτ' ἀπὸ τὸ χειμῶνα,
τὸν μαῦρο Γιώργη κλείσανε οἱ ἄπιστοι Λαλαῖτοι,
αὐτοὶ δὲν ἦταν λιγοστοί, ἦτον δυὸ τρεῖς χιλιάδες
κι ὁ Γιώργης ἦτον μοναχὸς μὲ δώδεκα νομάτους.

- 10 Ντερβίς Ἀράπης φώναξε πρὸς τὸν μετερίζι.³
- «Ἔβγα, Γιώργη, πρὸς τὸν μετερίζι καὶ δώσε τ' ἄρματα σου».
- «Ἐγὼ 'μαι Γιώργη τοῦ Γιάννη, τοῦ πρώτου καπετάνιου»
καὶ θά βαστάξω πόλεμο μὲ δώδεκα νομάτους».

- 15 - «Βάστα, Γιώργη, τὸν πόλεμο βάστα καὶ τὸ τουφέκι
κ' ἐγὼ μεντάτι⁴ σ' ἔρχομαι μὲ δυὸ, μὲ τρεῖς χιλιάδες».
- «Τί νὰ βαστάξω, θεῖε μου, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες
δίχως ψωμί, δίχως νερό, δίχως καμμιὰ κουβέντα;
Ποιὸς εἶν' ἄξιος καὶ γλήγορος στὰ Τρίκορφα νὰ πάγῃ,
20 γιὰ νὰ τὸ πῇ τῆς Γιώργαινας τῆς νεοπαντρεμένης,
νὰ μὴν ἀλλάξῃ τὴ Λαμπρή, φλωριά νὰ μὴν κρεμάσῃ;
Τὸν Γιώργη τὸν ἐσκότωσαν».

Voutier, Lettres sur la Grèce, Paris 1826, σ. 194.

ΜΔ'. ΤΟΥ ΜΟΥΣΑΜΠΑΡΔΟΥΝΙΑ

Ἰδιαίτερον γνῶρισμα τοῦ κατωτέρω ἄσματος εἶναι ὅτι δὲν ἀναφέρεται
εἰς κλέφτην τινὰ ἢ ἄρματολόν, ἀλλ' εἰς τὸν Μωαμεθανὸν Μουσαμπαρδού-
νιαν ἢ Ζαμπαρδούνιαν, τὸν ἄλλως καλούμενον Μουσάγαν.

Παρά τὸν Ταῦγετον εἶναι τὸ φρούριον *Μπαρδούνια*, μνημονευόμενον ἤδη
ὕπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν τὰ
παρὰ τὰς ὑπὸ κρηίδας τοῦ ὄρους μεταξὺ Μυστρᾶ καὶ Γυθείου *Μπαρδουνοχώρια*.

1) βοήθεια (λ. τ. medet). 2) Ὀλωνοῦ κοινὴ ὀνομασία τοῦ ὄρους Ἐρμάνθου. 3)
δρόωμα (λ. τ. meteris). 4) βοήθεια (λ. τ. medet.)

Τὰ χωρία ταῦτα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας κατ'εἰρήνησαν ἀπὸ τοὺς περιφήμους διὰ τὴν γενναϊότητά των Μπαρδουνιώτας, Μωαμεθανοὺς Ἀλβανικῆς καταγωγῆς.¹ Ἀρχηγὸς τούτων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἦτο ὁ Μουσαγάς, ὁ ἐπικληθεὶς Μουσαμπαρδούνιας (Ζαμπαρδούνιας), ὅστις, κατὰ τὸ 1806 ὑπέστη ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τουρκικῶν στρατευμάτων, ἔνεκα τῆς φιλικῆς στάσεώς του πρὸς σῶμα Ἀρβανιτῶν, οἵτινες, ἐνῶ εἶχον σταλῆ πρὸς καταδίωξιν τῶν κλεφτῶν, ἀπεστάτησαν καὶ κατέφυγον πρὸς αὐτόν. Κατὰ τὸ εἰς τὸν Μουσαμπαρδούνιαν ἀναφερόμενον ἄσμα, οὗτος ἐφονεύθη εἰς Σόφιαν, ὅπου πιθανώτατα εἶχε σταλῆ πρὸς καταστολὴν ἀνταρτικῆς κινήσεως.²

Δ. Α. Π.

Ἔσεῖς, πουλιά τῆς Ρούμελης κι ἀηδονία τῆς Μπαρδούνιας,
τὸ Μάη νὰ μὴν λαλήσετε μὴδ' ἄνοιξη νὰ φέρτε,
τί ὁ Ζαμπαρδούνιας πέθανε στῆς Σόφιας τὸ σεφέρι.³

5 κ' ἦρθαν τὰ παλληκάρια του κ' ἔφεραν τ' ἄρματα του·
φέραν καὶ μιὰν πικρὴ⁴ γραφὴ, σὲ τρεῖς μεριὲς καημένη·
κι ἀπόξω λέει τ' ἀπόγραμμα καὶ μέσα λέει τὸ γράμμα:

«Σὲ σέ, Μπραϊμη μου ἀδελφέ, ἀνέστη ἀγαπημένε,
νὰ μῶχης ἔγνοια τὸ παιδί, τὸν πρῶτο τῆς Μπαρδούνιας,
τί μένα μ' ἔστειλε ὁ πασάς στῆς Σόφιας τὸ σεφέρι,

10 στοὺς ἀποθνήσκοντες μπίμπασι⁵ καὶ νὰ τοὺς φυλάγῃ.
Μὴν ἐλμὴ ὁ Θεὸς καὶ ἀνολέξῃ τὴν νύκτα βῆλ στον ὅλο κόσμο,
νὰ ἴθουν τὰ μπαϊράκια μου, νὰ ἴδω τὰ πολεμῆσω».⁷

Werner, v. Haxthausen, Neugriechische
Volkshieder, Münster 1935, σ. 110, ἀρ. 9.

ΜΕ'. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

Ἡ Αἴγλη τῶν Κολοκοτρωναίων ὡς ἄρματολῶν καὶ κλεφτῶν καὶ οἱ περὶ αὐτῶν θρυλοὶ εἶδον ἀπήχησιν καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν μουσάν. Ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι τύποις δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀναφερομένων εἰς ἐπεισόδια τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τῶν Κολοκοτρωναίων κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν καὶ ἐπαναστατικὴν περίοδον συντελέθησαν καὶ διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Πρέπει ὅμως νὰ ση-

1) Ἰ. Φιλήμονος, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τόμ. Γ', σ. 40 κ.ἑξ. Κ. Π. Παπαμιχαλοπούλου, Πολιορκία καὶ ἔλθωσις τῆς Μονεμβασίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῷ 1821, ἐν Ἀθῆναις 1874, σ. 63 κ.ἑξ. Δ. Ἀλεξανδράκου, Ἱστορία τῆς Μάνης, ἐν Ἀθῆναις 1892, σ. 69 κ.ἑξ. 2) Γιάννη Βλαχογιάννη, Κλέφτες τοῦ Μοριά, Ἀθῆναι 1935, σ. 171. Πρβλ. Δ. Πετροπούλου, Ἀνέκδοτα κείμενα ἀπὸ τὰ κατὰλοιπα τοῦ C. Fauriel, Λαογρ. τόμ. 16 (1956/57) σ. 202-3. Γεω. Καραλή, Ἡ Βαρδούνια καὶ οἱ Τουρκοβαρδουνιώτες, Πελοποννησιακά, τόμ. Β' (1957), σ. 114.

3) ἐστρατεία (λ. τ. sefer). 4) ἔκδ. Haxt.: πικριά. 5) στρατιωτικὸν ἀξίωμα τῶν Τούρκων, ἀντισυνταγματάρχης (λ. τ. binbazi). 6) αἱ σημαῖαι, αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις (λ. τ. hayrak). 7) ἔκδ. Haxt.: νὰ ἴθουν τὰ μπαϊράκια μου, γὰρ νὰ πολεμῆσω. Ἡ διόρθωσις κατὰ παρὰ Passow, ἀρ. 181.

μειώσωμεν, ὅτι μερικά ἀπὸ τὰ τραγούδια αὐτὰ δὲν εἶναι προϊόντα αὐθορμήτου ποιητικῆς συγκινήσεως, ἀλλὰ συνθέσεις λογίων ἢ ἡμιλογίων, συγχρόνων τῶν Κολοκοτρωναίων ἢ νεωτέρων στιχουργῶν, θαυμαστῶν τῆς δόξης των καὶ ἐμπνεομένων μᾶλλον ἐξ ἀφηγήσεων καὶ οὐχὶ ἀμέσως ἐξ ἰσχυρῶν ἐντυπώσεων, τὰς ὁποίας προκαλοῦν ἡ δρᾶσις τῶν προσώπων καὶ τὰ γεγονότα.

Κατωτέρω παραθέτομεν παραλλαγὰς ἐκ τῶν ᾠμάτων τοῦ Κολοκοτρωναίου κύκλου, αἵτινες φαίνονται ἔχουσαι γνησίαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ποιητικὴν ἐμπνευσιν.

Δ. Α. Π.

1. ΤΟ ΚΑΜΑΡΙ ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

Ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐμφάνισις καὶ ὑπερῃφάνεια τῶν Κολοκοτρωναίων ἐξαίρεται εἰς τὸ ἐπόμενον τραγούδι, τὸ ὁποῖον παρὰ τὰ λεχθέντα περὶ ξένων ἐπιδράσεων εἰς τὴν σύνθεσίν του, ἔχει εὐρείαν διάδοσιν καὶ συχνότατα ἀκούεται καὶ σήμερον ῥεζόμενον.

Λάμπουν τὰ χιόνια στὰ βουνά κι ὁ ἥλιος στὰ λαγκάδια
ἔτσι λάμπει κ' ἡ κλεφτουργιά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πῶχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλὰ, τὲς ἀσημένιες πάλες
καὶ στὰ σελάχια τὰ γυροφόρες καπνισμένες.²

- 5 Καβάλλα πᾶν' στήν ἱστορίαν, καβάλλα προσκυνᾶνε,
καβάλλα παίρνουν ἡμεῖς ποτὶ τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.

Ἡλοπόννησος, Ἑλληνισμός, τόμ. Β'
(1928), σ. 338 (Χ. Κοσέλλος).

2. Ο ΦΟΝΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΖ ΑΡΑΠΗ

Τὸ ἐπόμενον τραγούδι ἀναφέρεται εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἀρβανίτου Μέτζ Ἀράπη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντ. Κολοκοτρώνη.³

— «Καλὰ ἦσουν, Μέτζο μ', στὰ βουνά, καλὰ καὶ στήν Ἀκράτα,
τί χάλευες,⁴ τί ἐγύρευες στὸν κάτω Ἀγι-Γιώργη,
νὰ σὲ σκοτώσουν ἄξαφνα οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
μαζὶ μὲ τοὺς συντρόφους σου καὶ μὲ τὰ παλληκάρια;»

- 5 — «Ἐγὼ κλέφτες δὲ σκιάζομαι καὶ κλέφτες πάγω νὰ ἴρω».
Μιά μπαταριά τοῦ δώσανε μ' ἐξηνταδυὸ κομμάτια,
κ' ἐκεῖνος τὸ σπαθ' ἔβγαλε κι ἀπάνου τους ἐχύθη.

Ἀ. Φραντζῆ, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης
Ἑλλάδος, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1839, σ. 25.

1) Κατὰ τὸν Γιάννην Βλαχογιάννην (Κλέφτες τοῦ Μοριά, 1935, σ. 248 κ.ἐξ.) τὸ τραγούδι εἶναι πλαστόν, συντεθέν ἐκ στίχων ἄλλου τραγουδιοῦ:

Ἡ Λάμια τοῦ γυαλοῦ ποὺ τρώει τὰ παλληκάρια,
γυναῖκεια πάει στήν ἐκκλησιά, γυναῖκεια προσκυνάει.

2) = ἐπιχρόσους.

3) Βλ. Ἀ. Φραντζῆ, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τόμ. Α', σ. 25 κ.ἐξ. Γιάννη Βλαχογιάννη, ἐνθ' ἀν., σ. 65. 4) ἐζήτεις.

3. ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΥΡΓΟΝ ΤΗΣ ΚΑΣΤΑΝΙΑΣ

Ὁ Κωνστ. Κολοκοτρώνης, πατήρ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ἀφοῦ συνέπραξε μετὰ τοὺς Τούρκους κατὰ τὸ 1779 διὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1769 δηρύντων τὴν Πελοπόννησον ἀλβανικῶν σιτιῶν, ἐκλήθη ἔπειτα ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης νὰ δηλώσῃ ὑποταγὴν (νὰ προσκυνήσῃ). Οὗτος ὅμως δὲν ὑπήκουσε καὶ παραλαβὼν πολλοὺς συγγενεῖς μετὰ τὰς οἰκογενεῖας τῶν ἐκ Γορτυνίας κατέφυγεν εἰς Καστάνισαν τοῦ δήμου Μελιτίνης Λακεδαιμόνος, ὅπου διέμενεν εἰς ὄχυροὺς πύργους ὁ φίλος του καπετάνιος Παναγιώταρος Βενετσανάκης.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1780 ὁ Καπετὰν πασάς κατέπλευσε μετὰ τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς Γύθειον καὶ ἐκάλεσε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ Παναγιώταρον νὰ παραδοθοῦν. Οὗτοι ἠρνήθησαν καὶ ὠχυρώθησαν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν τῶν καὶ ἄλλων πολεμιστῶν εἰς τοὺς πύργους, ἐλπίζοντες εἰς βοήθειαν ἄλλων καπεταναίων τῆς Μάνης, οἵτινες ὅμως ἠμποδίσθησαν ὑπὸ τοῦ μπέη Μιχαήλ Τρουπάκη. Πολιορκούμενοι ἐντὸς τῶν πύργων ἐπὶ δώδεκα ἡμέρας, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιχειρήσουν ἑξοδὸν διασχιζόντες τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον. Κατὰ τὴν ἑξοδὸν ταύτην ἄλλοι ἠχμαλῶν ὄντων καὶ ἄλλοι ἐφονεύθησαν, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Παναγιώταρος καὶ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ δύο ἀδελφοὶ του, ὁ Ἀποστόλης καὶ ὁ Γιώργιος, ὅτε σὺν τῶν αἰχμαλῶτων ἦσαν καὶ τέσσαρα τέκνα τοῦ Κ. Κολοκοτρώνη, τῶν τοῦ Θεοδώρου, τοῦ κατὰ τὸν ἄλφρα τοῦ 1821 καὶ τοῦ Μοριά. Ὁ πᾶς τὸν αἰχμαλῶτων ἦσαν ἐν τῇ περὶ τὴν ταύτην τῆς δράσεως τοῦ Κολοκοτρωνάτου ἀναφέρεται τὸ ἐπόμενον τραγούδι.¹

Δ. Α. Π.

Πολὺ σκοτίδιασ' ὁ οὐρανός, πάλιν ὁ δρόξῃ θέλει.

Σκοτίδιασε ἡ Μαυρομηλιά² καὶ τῆς Μηλιάς ὁ κάμπος·

ἑσύρανε τὰ ρέματα, ἑσύραν τὰ λαγκάδια,

κ' ἐκόπηκε τὸ πέρασμα κ' ἐκόπη τὸ γιοφύρι,

5 πού κεῖ περνάει ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,

μετὰ τὰ μπαϊράκια τὰ χρυσά, τίς ἀσημομπιστόλες.

Κινᾶν' καὶ πᾶν' στὴν ἐκκλησιά, γιὰ νὰ λειτουργηθοῦνε·

Φοροβν τὰ πόσια³ τὰ χρυσά, τίς ἀσημομπαλάσκες.

Σίντας⁴ ξελειτρουγήσανε καὶ βγῆκαν στὴν κουβέντα,

10 πετάχθηκε ὁ Κωσταντῆς καὶ λέει τοῦ Παναγιώτη.

«Τούτῃ ἡ χαρὰ ὁπῶχουμε σὲ λύπη θὰ μᾶς φέρῃ».

Πετάχθη ὁ Παναγιώταρος τοῦ Κωσταντῆ καὶ λέει.

«Τί λές, κουμπάρε Κωσταντῆ, τί λές, τί κουβεντιάσεις;

1) Κατὰ τὸ εἰσαγωγικὸν σημείωμα Ν. Γ. Πολίτου, 'Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγ. τοῦ ἑλλ. γλωσσίου, ἀρ. 53. Βλ. καὶ 'Ὁ Γέρων Κολοκοτρώνης, Διήγησις συμβάντων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ῥητὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, τραγούδια τῶν Κολοκοτρωναίων, Α', ἐν Ἀθήναις 1889, σ. 6 κ.ἑξ. Πρὸς Γεω. Καψάλη, 'Ἡ Καστάνια. Οἱ μάχες τῆς. Τὰ κλέφτικα τραγούδια τῆς Πελοποννησιακῆς Α', σ. 134-136.

2) Μηλία, χωρίον τῆς Δυτ. Μάνης. 3) κεντητὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς. 4) δταν.

- ποτέ δὲν ἐπατήθηκε τῆς Καστανιάς ὁ πύργος.
 15 Οὐδὲ ὁ Τοῦρκος πάτησε, μαῖδὲ καὶ ὁ 'Αλαμάνος»,¹
 Κι ἀκόμα λόγος ἔστεκε καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐζῶσαν,
 καὶ τὰ σπαθιά τραυήξανε οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
 μέσα γιουρούσι² κάνανε καὶ τῶν Τουρκῶν ἐφύγαν.

Πελοπόννησος. - 'Ο Γέρων Κολοκοτρώνης, τόμ. Β',
 ἐν 'Αθήναις 1889, σ. 109, ἀρ. 1.

4 ΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ ΤΟΥ 1806

Τὸ 1805-1806 εἶναι ἔτος μεγάλων δυσχερειῶν διὰ τοὺς κλέφτες τῆς Πελοποννήσου καὶ δὴ τοὺς Κολοκοτρωναῖους. Ὁ Πατριάρχης, πιεσθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐκδίδει συνοδικόν, μὲ τὸ ὁποῖον προτρέπει τὸν λαὸν νὰ ἐξεγερθῇ κατὰ τῶν κλεφτῶν³ συγχρόνως στέλλονται διαταγαὶ πρὸς τὰς τουρκικὰς στρατιωτικὰς μονάδας νὰ κινηθοῦν εἰς καταδίωξιν των. Πιεζόμενοι ἐκ τῶν διωγμῶν τούτων οἱ Κολοκοτρωναῖοι ἀναγκάζονται νὰ καταφύγουν εἰς διαφόρους τόπους, εἰς μοναστήρια, εἰς χωρία, ὡς καὶ ἀμυνόμενοι καὶ ἄλλοτε ἐπιτιθέμενοι.⁴ Τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς περὶ τὰς τῶν Κολοκοτρωναίων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπηχοῦν τὰ ἐπὶ τῇ τραγωδίᾳ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Δ. Α. Π.
 ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟ ΦΕΡΜΑΝΙΟΝ ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ

- Οἱ γέροντες καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ προύχοντες τοῦ τόπου
 πιάνουν καὶ γράφουν μιὰ γραφὴ στὸ βασιλιά στὴν Πόλην:
 «Σὲ σέν', ἀφέντη βασιλιά, σὲ σένανε βεζίρη'
 οἱ κλέφτες ποὺ εἶναι στὸ Μοριά εἶναι καὶ βασιλιάδες.
 5 'Ο Θεωδωρὴς εἶν' βασιλιάς κι ὁ Γιάννης εἶν' βεζίρης
 κι ὁ Γεώργιος ἀπὸ τὸν 'Αἰτὸ εἶναι κατῆς⁵ καὶ κρένει».
 'Ο βασιλιάς σάν τ' ἄκουσε, πολὺ τοῦ κακοφάνη
 Εὐθύς φερμάνι⁶ ἔβγαλε καὶ στὸ Μοριά τὸ στέλνει,
 τοὺς κλέφτες νὰ σκοτώσουνε, τοὺς Κολοκοτρωναίους.

Πελοπόννησος. - 'Ενθ' ἄν. σ. 119, ἀρ. 9.

1) ὁ Γερμανός. 'Ενταῦθα ἐννοεῖ τοὺς Φράγκους, τοὺς Αὐτοκροῦς γενικώτερον. 2) ἔφονον (λ. τ. yīfilyūs).

3) Βλ. Τ. Κανδηλώρου. 'Ο ἀφορισμὸς των 'Αρματολῶν κατὰ τὸ 1805 [=Μαλεβός 4 (1924) 227, 238 καὶ 253]. Σχετικὴ βιβλιογραφία καὶ παρατηρήσεις εἰς Μιχ. Σακελλαρίου, 'Η Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821), 'Αθήναι 1939, σ. 239.

4) Γέρων Κολοκοτρώνης Α', 1889, σ. 16 κ.ἑξ.

5) Τοῦρκος δικαστής. 6) διαταγὴ τοῦ σουλτάνου.

Β'.

ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ ΕΙΣ ΤΑ ΒΕΡΒΑΙΝΑ

- Θέ μου, καὶ τί νὰ γένηκαν οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
 μήτε σὲ γάμους φαίνονται μήτε σὲ πανηγύρια·
 Μᾶς εἶπαν πέρα πέρασαν, στὰ Βέρβαινα πηγαίνουν·
 Στέλνουν τὸν Πάλιο πάει μπροστὰ νὰ πιάσῃ τὰ κονάκια.¹
- 5 Στὸν ὄχτο βγήκε κ' ἔκατσε καὶ ρίχνει δυὸ τουφέκια.
 «Ἀκοῦστε, Βερβαινιώτισσες καὶ Βερβαινωτοπούλες,
 στρώστε κονάκια τῶν κλεφτῶν, τῶν Κολοκοτρωναίων,
 κ' ἓνα κονάκι¹ ξέχωρο, ξεχωριστὸ ἀπὸ τ' ἄλλα
 νὰ 'ναι κονάκι ἥσυχο καὶ νὰ μὴν ἔχῃ ἀντάρες,²
- 10 τί θὰ κονέψῃ³ ὁ Θεωδωρῆς, ὁ κύρ Κολοκοτρώνης».

Πελοπόννησος. - "Ενθ" ἀν., σ. 140, ἀρ. 27.

5. Ο Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΖΑΚΥΝΘΟΝ

Οἱ Κολοκοτρωναῖοι, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι κλέφται, κατὰ τὰς δυσκόλους
 στιγμὰς εὗρισκαν συνήθως ἄσυλον εἰς τὰς ὄρειας κορυφὰς. Ὁ Θεόδ. Κολοκο-
 τρώνης ἐπανειλημμένως εἶχε καταφύγει ἐνταῦθα. Ἐκεῖ εὗρισκόμενος
 ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ τῆς 1806 προηγεῖται καὶ ἀφαινεῖται εἰς τὸ ἐπι-
 μένον τραγῶδι.

- Κολοκοτρώνης κάθεται στὴ Ζακύνθο, πρὸ κάστρο,
 βάνει τὸ κιάλι καὶ τηράει καὶ τὸν ὄρορα 'γναντεύει.
 Βλέπει τὸ πέλαγο πλατὺ καὶ τὴν στεριά μεγάλη,
 βλέπει τὴν Ἀλωνίσταινα, βλέπει τὸ Λιμποβίσι,
- 5 καὶ τοῦ 'ρθε σάν παράπονο καὶ κάθεται καὶ κλαίει.
 Καὶ τοῦ Γιαννάκη μίλησε καὶ τοῦ Γιαννάκη λέει:
 - «Γιαννάκη, ποῦ 'ν' τ' ἀδέρφια μας ὁ Γιάννης κι ὁ Κουτάνης
 κι ὁ Γιώργος ἀπὸ τὸν Ἀιτὸ τὸ πρῶτο παλληκάρη;»

Πελοπόννησος (Γορτυνία). - Δ. Α. Ὑλη,
 ἀρ. 2057 (Κ. Κασσιμάτης, 1888).

6. ΠΡΟΔΟΣΙΑ ΚΑΛΟΓΕΡΟΥ

Ἡμέραν τινὰ τοῦ 1806 ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη Γιάν-
 νης Ζορμπᾶς, ὁ ἐξάδελφός του Γιώργης καὶ ἄλλοι συγγενεῖς ἐζήτησαν κα-
 ταφύγιον εἰς τὴν παρὰ τὴν Δημητσάναν μονὴν τῆς Αἰμυαλοῦς. Καλόγερος
 κλαδεύων εἰς τὸ ἀμπέλι εἶδε τοὺς ἐρχομένους καὶ σπεύσας εἰς Δημητσάναν
 ἐπρόδωσε τούτους εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς. Κατὰ τὴν γενομένην συμπλοκὴν
 μεταξύ ἄλλων ἐφονεύθη καὶ ὁ προδότης καλόγερος.³

1) οἰκία (λ. τ. kopak). 2) θορόβους, ἀνησυχίας. 3) θὰ ἐγκατασταθῇ.

2) Ὁ Γέρων Κολοκοτρώνης, Α', 1889, σ. 22 καὶ 2, σ. 151. Πρβλ. Δ. Α. Πετρο-
 πόουλου, Ἑλληνικά δημοτικὰ τραγούδια, τόμ. Α' (1958), σ. 205.

Καλόγερος ἐκλάδευε στοῦ Αἰμυαλοῦ ¹ τ' ἀμπέλια,
βλέπει δυὸ κλέφτες κ' ἔρχονται, δυὸ λεροφορεμένους,
κι ἀπὸ μακριὰ τὸν χαιρετοῦν κι ἀπὸ κοντὰ τοῦ λένε.
«Ὡρα καλή, καλόγερε». – «Καλῶς τὰ παλληκάρια».

- 5 – «Καλόγερε, φέρε ψωμί, νὰ φᾶν' τὰ παλληκάρια.
– «Ψωμί δὲν ἔχω 'δῶ, παιδιά, νὰ φᾶν' τὰ παλληκάρια.
Καθῆστε λίγο, βρὲ παιδιά, νὰ πάγω νὰ σᾶς φέρω».
– «Τήρα καλά, καλόγερε, νὰ μὴ μᾶς μαρτυρήσης!
Σοῦ κόβει ὁ Γιῶργος τὰ μαλλιά κι ὁ 'Αντώνης τὸ κεφάλι».
- 10 Μὰ κείνος δὲν τ' ἀγροίκησε τὰ λόγια ποῦ τοῦ λένε,
ἐπῆγε καὶ τοὺς πρόδωκε, πᾶει τοὺς μαρτυράει.
Καὶ ἡ παγανιά,² τοὺς ἔκλεισε μέσ' στοὺς ληνοὺς, στ' ἀμπέλια.
Πελοπόννησος. – 'Ο Γέρων Κολοκοτρώνης
τόμ. Β', σ. 155, ἀρ. 39.

7. ΜΑΧΗ ΕἰΣ ΤΑ ΤΡΙΚΟΡΦΑ

Τὸ ἐπόμενον ἄσμα ἀναφέρεται εἰς μάχην παρὰ τὰ Τρίκορφα Τριπόλεως.
Εἶναι ἀμφίβολον ὅμως, ἂν πρόκειται περὶ τῆς πρώτης πόλιορκίας τῆς Τριπό-
λεως ἢ περὶ ἄλλης τινὸς ἀποστασίας κατὰ τὴν ἀστικήν.

- Τί ἔχεις, καημένε κάρτακα, ποῦ σκρύζεις καὶ φωνάζεις;
Νὰ μὴ διψᾷς γιὰ αἷμα, νὰ μὴ πεινᾷς γιὰ λέσια;³
Ροβόλα κά' ⁴ στὰ Τρίκορφα, κ' ἀγνάντια στὸ Βαλτέτσι,
ἐκεῖ θὰ ἴδῃς τὰ αἷματα καὶ ἐκεῖ θὰ ἴδῃς τὰ λέσια,
5 πῶς πολεμᾶν' οἱ "Ελληνες μὲ τοὺς Στραβαραπάδες.
Κολοκοτρώνης φώναζε τοῦ Κόλια τοῦ Πλαπούτα.
«Κόλια γιὰ σύχνα ⁵ τὸν στρατὸ κι οὐλα τὰ παλληκάρια
νὰ πάρουμ' τὴν Τρομπολιτσά τὴν ξακουσμένη χώρα».

*Πελοπόννησος. – *Εὐθ' ἀν., σ. 174, ἀρ. 56.*

ΜΣ'. ΤΩΝ ΧΟΝΤΡΟΓΙΑΝΝΑΙΩΝ

Οἱ Χοντρογιανναῖοι κατήγοντο ἐκ τῆς περιφερείας Καλαβρύτων. Ὁ πα-
τὴρ Χοντρογιάννης ἔδρασεν ὡς κλέφτης μετὰ τοῦ Γιαννιᾶ (βλ. ἀν. σ. 230)
κατὰ τοὺς πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως χρόνους. Ὁλίγον πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς
Ἐπαναστάσεως, τὴν 16ην Μαρτίου 1821, εἶχεν ἐπιτεθῇ μετὰ τῶν υἱῶν του
καὶ ἄλλων συντρόφων, τοῦ Γ. Δημοπούλου, τοῦ Σταμάτη καὶ Λαμπρού-
λια, κατὰ τοῦ φοροεισπράκτορος (σπαῖ) Σεῖντῃ Χαμουτσᾶ Λαλιώτῃ, ὅστις,

1) ἑκδ.: Δαμνιανοῦ. Ἡ διόρθωσις ἐκ τῆς παραλλ. ἐν σελ. 154, στ. 38 τῆς αὐτῆς
ἐκδόσεως. 2) ἐχθρικά ἀποσπάσματα στρατοῦ.

3) ψοφίμια, πτώματα (λ. τ. les). 4) κάτω. 5) σάναζε, συγκέντρωνε.

κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη, ¹ «ἦτον εἰς τὴν πρωτεύουσαν μετὰ τοῦ Νικολῆ Ταμπακοπούλου, διὰ νὰ λάβουν χρήματα ἀπὸ τὸν βοεβόδαν Ἱμπραήμαγαν Ἀρναούτ Ὀγλούν, ἅτινα ἐχρεώσται εἰς τὸν Ταμπακόπουλον». Ὁ Σεῖντης Χαμουτῆς μετὰ τοῦ Ταμπακοπούλου διέφυγαν ἔφιπποι καὶ κατῶρθωσαν νὰ διασωθοῦν. Διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐκείνην ὁ Χοντρογιάννης κατηγορήθη ὑπὸ τῶν κληρονόμων τοῦ Ταμπακοπούλου μετὰ τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν, τὸ ἔτος 1830. Γενομένης δίκης ἐφυλακίσθη καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς φυλακὰς Μπούρτζι τοῦ Ναυπλίου. Οἱ υἱοὶ του κατήντησαν λησταὶ καὶ διαπράξαντες κακουργήματα ἐφονεύθησαν. Ἐκ τῶν κατωτέρω ἄσμάτων τὸ Α' ἀναφέρεται εἰς ἐπίθεσιν καὶ διαρπαγὴν διαπραχθεῖσαν ὑπὸ τῶν Χοντρογιανναίων, τὰ δὲ Β' καὶ Γ' εἰς τὴν θανάτωσίν των. Τὰ ὀνόματα τῶν φονευθέντων διαφέρουν ἀπὸ τῆς μιᾶς παραλλαγῆς εἰς τὴν ἄλλην, ὥς συμβαίνει συνήθως εἰς τὰ τραγούδια.

Δ. Α. Π.

Α'.

Δὲν κλαῖτε δένδρα καὶ κλαριά καὶ σεῖς κοντοραχοῦλες,
δὲν κλαῖτε γιὰ τὴν κλεφτουριά, γιὰ τοὺς Χοντρογιανναίους;
Μάιδε στοῦ Μάζη ² φαίνονται μάιδε καὶ στὰ Καλύβια, ³
μάιδε καὶ στὰ Καλάβρυτα, ποὺ ἦσαν τὸ γυρισμά τους.

5 Μᾶς εἶπαν πῶς ἐπέρασαν καὶ πῶς εἶναι βασιτίτζα. ⁴

Στοῦ Μεσσηνέζη πήγανε, στὸν ἔμπορ τῆς Πάτρας.

Πῆραν χροῖα, πῆραν φλωριά, πῆραν ἐπαρχιτάρια

κι ὁ ἱπὼργος ὁ περιμορφος πῆρε τὴν ἡρὰ Ζώϊκος.

Στὸν πασιοντά ⁵ τὴν ἔμπασε γιὰ νὰ τὴν προσβάλῃ

10 κι ὁ μοίραρχος ἐπλάκωσε μὲ τοὺς χερσουλάκους,

τὸ σπίτι ἐπεριώρισε κ' ἐπιάσανε τοὺς κλέφτες.

Πελοπόννησος (Δημητοῦνα). - Λ. Α.

*Υλῆ, ἀρ. 1164 (Χ. Μελετόπουλος).

Β'.

Στ' Ἀνάπλι σφάζουν πρόβατα, στ' Ἀνάπλι σφάζουν γίδια

κι ἀπ' ὄξω ἀπ' τὴν Πρόνοια ⁵ σφάζονται παλληκάργια,

τοῦ Χοντρογιάννη τὰ παιδιὰ, τὰ τρία στὴν ἀράδα.

Τὸ Γιώργη σφάζουνε μπροστὰ καὶ τὸ Σωτήρη πίσω

5 καὶ παραδευτέρωτερα σφάζουν τὸν κύρ-Ἀνδροῦτζο.

Κορινθία (Καμάρα Ἐργινῶν). - Λ. Α.

*Υλῆ, ἀρ. 1831 (Ν. Βραχνός, 1890-91).

1) Ἀπομνημονεύματα ἀγωνιστῶν τοῦ 21, (ἐκδ. "Βιβλιοθήκη") σ. 142. Κωνστ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τόμ. Ε'β, 1925, σ. 576. Πρβλ. καὶ Φωτάκου (Χρυσανθοπούλου), Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τόμ. 1ος, ἐκδ. Γ' (1955), σ. 66 - 67. Διον. Κοκκίνου, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Α', σ. 289.

2) Κατριβάνου, Χοντρογιανναῖοι. Πελοπον. Πρωτοχρονιά ἔτ. 1959, σ. 246 - 247.

3) χωρία τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. 3) Αἴγιον.

4) τὸ κύριον δωμάτιον τοῦ σπιτιοῦ (λ. τ. basoda). 5) προάστιον τοῦ Ναυπλίου.

Γ'.

Χαμανταριάζουν¹ τὰ βουνά, ἀντάριασαν κ' οἱ κάμποι,²
κ' ἐσύ, Λιάκου μ', δὲ φαίνεσαι, κλέφτης νὰ γκεζερίσης!³
— «Τὰ τί καλὸ ἔχω νὰ φανῶ, κλέφτης νὰ γκεζερίσω;
σκοτώσανε τ' ἀδέρφια μου, τὸ Μῆτσο καὶ τὸν Τάσιο.

5 Μπροστὰ τὸ Μῆτσο σκότωσαν καὶ δεύτερα τὸν Τάσιο».

*Εἰρήνης Σπανδωνίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης
(Παρνασσού), Ἀθήνα 1939, σ. 21, ἀρ. 33.*

ΜΖ'. ΤΟΥ ΧΡΟΝΗ

Τὰ παιδιά ἀγωνιστοῦ τινος Χρόνη συλλαμβάνονται καὶ φονεύονται
ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Τσεκούρα. Ἀπανθρώπως σαρκάζων ὁ φονεὺς διατάσσει νὰ
ἐπιδείξουν εἰς τὸν δυστυχῆ πατέρα τὰς κεφαλὰς τῶν τέκνων τοῦ ἐναποτε-
θειμένου εἰς σάκκον. Ἐκμανεῖς ὁ πατήρ, ἐπιτίθεται καὶ ἐκδικεῖται.

Ποῖος ὁ πατήρ Χρόνης δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Κατὰ τινες παρα-
λλαγὰς τοῦ τραγουδιοῦ, κυρίως ἐκ Πελοποννήσου, ὁ Χρόνης κατήγετο ἐξ
Ἀγραπιδохωρίου Ἠλείας, ὁ δὲ Ἀλῆ Τσεκούρας, ὡς φέρεται εἰς τὰς
αὐτὰς παραλλαγὰς, πρέπει νὰ εἴναι ἐκ τῆς Ἠλείας διὰ τὴν ὁμοιότητα καὶ ἀσέλ-
γειάν του πλούσιος Ὀθαμανοῦ ἐκ τῆς Ἠλείας, ὅστις, διαθέτων στρατιωτικὴν
δύναμιν ἐξ Ἀλβανῶν τοῦ χαρῆς του ἠγάπησε, σκληρῶς κατεπίεξε τοὺς χα-
ρῆς τοῦ Ὀθαμανοῦ κατὰ τὰς παραλλαγὰς τὸν κλέφτην τοῦ 18ου.

Εἰς ἄλλας παραλλαγὰς, ὡς καὶ ἐν τῷ κατωτέρῳ, ἀναφέρεται ἀορί-
στως τὸ ὄνομα Χρόνης καὶ πιθανὸν εἶναι, ὡς λέγει ὁ Νικόλαος Πο-
λίτης (Ἐκλογαί, ἀρ. 56), περὶ ἀνταρτοῦ ἐκ Δωρίδος, ζήσαντος κατὰ τὸ
δεύτερον ἡμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος, τὸν ὁποῖον τὰ τέκνα ἐφονεύθησαν ὑπὸ τι-
νος δερβέναγα Ἀλῆ Τσεκούρα.

Κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ υποθέσωμεν, ἢ ὅτι πρόκειται περὶ δύο χωρι-
στῶν ὁμοίων ἐπεισοδίων διαδραματισθέντων εἰς Ρούμελην καὶ Πελοπόννη-
σον, διὰ τὰ ὁποῖα συνετέθησαν τὰ τραγούδια, ἀνερχατῆτως τὸ ἐν τοῦ Ἀλ-
λου, ἢ ὅτι κατὰ τὸν τύπον τοῦ παλαιοτέρου ἐκ τῶν ᾠσμάτων διὰ τὰ παιδιά
τοῦ Χρόνη ἐκ Δωρίδος συνετέθη κατὰ συμφυρμὸν τὸ τραγούδι τῆς Πελοπον-
νήσου, ἀφορμῆς δοθείσης ἴσως ἐκ παρομοίου ἐπεισοδίου.

Δ. Α. Π.

Α'.

Πολλὰ τουφέκια πέφτουνε μιλιόνια καριοφίλια·
Μῆνα σὲ γάμον πέφτουνε, μῆνα σὲ πανηγύρι;

1) ἀρχίζουν νὰ συννεφιάζουν, νὰ καλύπτονται ὑπὸ ὁμίχλης. 2) ἄζεται μὲ τσακί-
σματα ὡς ἐξῆς:

Χαμανταριάζουν τὰ βουνά, μωρὲ Χοντρογιαννόπουλε,
ἀντάριασαν κ' οἱ κάμποι, μωρὲ Λιάκο Χοντρογιάννη

3) νὰ τρέξης, νὰ γυρίσης (λ. τ. gezmek).

4) Βλ. Ν. Βέη, Ἀρχαῖα γλωσσικὰ μνημεῖα, Δελτ. Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἑταιρ. 6 (1902)
σ. 229 κ.ἐξ.

- κι οὐδὲ σὲ γάμο πέφτουνε, οὐδὲ σὲ πανηγύρι·
 Ἀλὴ Τζικούρας χαίρεται καὶ ρίχνει στὸ σημάδι.
- 5 Πάγει κι ὁ Χρόνης γιὰ νὰ ἰδῇ, σεργιάνι¹ γιὰ νὰ κάμη.
 – «Πολλὰ τὰ ἔτη, μπουλούμπαση».² – «Καλῶς τὸν Χρόνη ποὺ ῥθε».
 – «Πῶς τὰ ῥχεις, Χρόνη μ', τὰ παιδιά, τὰ μαῦρα παλληκάρια ;»
 – «Σὲ προσκυνοῦν, μπουλούμπαση, καὶ σοῦ φιλοῦν τὸ χέρι.
 Δώδεκα μέρες ἔχω ῥγώ, στὰ μάτια δὲν τὰ εἶδα».
- 10 – «Σάν θέλεις, Χρόνη μ', νὰ τὰ ἰδῇς, νὰ ἰδῇς καὶ γιὰ νὰ μάθης,
 τήρα ῥδω μέσα στὸν τορβά,³ νὰ ἰδῇς κεφάλια π' ἔχω».
 Ὑπάγει ὁ Χρόνης, κοίταξε μέσ' στὸν τορβά³ καὶ βλέπει·
 βλέπει τὸ πρῶτο του παιδί καὶ πρῶτο παλληκάρι·
 κι ὁ νοῦς του ἐσκοτείνιασε, ὡσάν θεργιὸ μουγκρίζει·
- 15 χύνεται μὲ γυμνὸ σπαθί στῶν ἄπιστων τ' ἀσκέρια⁴
 σφάζ' Ἀρβανῖτες δώδεκα καὶ δυὸ μπουλουμπασάδες,
 χύνει τὸ αἷμα σάν νερὸ καὶ χορτασμὸ δὲν ἔχει.⁵

Tommaso, Canti popolari Greci,
 1927, σ. 201.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Β

ΑΘΗΝΩΝ

- Ἐφές, προφές ποὺ πέρναγα μέσ' στὸ Ἀνασπιδохώρια,
 ἀκῶ ντασούλια νὰ βαροῦν καὶ πατρίδες νὰ πέφτουν.
 Κᾶν Ἀγγελῆς ἐγλένταγε, κᾶν Ἀναστάσης πίνει.
 Εἴτε Ἀγγελῆς ἐγλένταγε, εἴτ' Ἀναστάσης πίνει,
- 5 Ντελὴ Τσεκούρας ροβολάει ἀπὸ τὸ Μακρὸ πλάι.
 Ἐβγῆκε Χρόνης γιὰ νὰ ἰδῇ, ν' ἀκούσῃ καὶ νὰ μάθῃ,
 τὸν ἔπιασε τ' ἀπόσπασμα, τὸν πάει στὸν καπετάνιο.
 – «Γειά σου, χαρά, μπουλούμπαση».² – «Καλῶς τὸν καπετάνιο».
 – «Χρόνη γιὰ πιάσε τ' ἄλογο καὶ τήρα στὸ δισάκκι,
 10 ἔχει δυὸ κιτρολέϊμονα, δυὸ κίτρα ἀπὸ τὴν Πάτρα,
 νὰ ἰδῇς τὰ φρύδια τ' Ἀγγελῆ, τὰ μάτια τ' Ἀναστάση».
 – «Κακό ῥκαμες, μπουλούμπαση, σὲ τέτοια παλληκάρια,

1) νὰ διασκεδάσῃ (λ. τ. seyrarı). 2) ὁμαθάρχα (λ. τ. böyükbasi). 3) κοίταξε
 ἰδῶ μέσα εἰς τὸν σάκκον (τορβάς· λ. τ. torba). 4) στρατός, πλῆθος. 5) οἱ τέσσαρες τε-
 λιευταῖοι στίχοι· προέρχονται ἐκ τῆς προσθήκης ὑπὸ Π. Μαζαράκη, ὡς αὕτη παρατίθεται ὑπὸ
 Tommaso, ἔνθ' ἂν., σ. 201, σημ. 1. Οἱ ἀντίστοιχοι στίχοι εἰς τὸ κείμενον Tomm., ὡς κατω-
 τέρω, εἶναι ποιητικῶς κατώτεροι, ὡς χαλαροῦντες τὸν δραματικὸν τόνον τοῦ τραγουδιοῦ.

Καὶ μὲ τὸ νοῦν του ἔβαλε καὶ μὲ τὸ νοῦν του βάζει
 καὶ τὸ σπαθί του ἔβγαλε καὶ τὸ σπαθί του βγάγει,
 κόβ' Ἀρβανῖτες δώδεκα καὶ δυὸ μπουλουμπασάδες.

πού πήρες τὰ κεφάλια τους κι ἄφηκες τὰ κορμιά τους». Μιά παταριά τοῦ ἔδωσε μὲ τρία ἀσημένια βόλια.

- 15 Τό 'να τὸν πήρε στὴν καρδιά καὶ τ' ἄλλο στὰ πλεμόνια, τὸ τρίτο τὸ φαρμακερό, τὸν πήρε στοῦ κεφάλι.

Πελοπόννησος (Γορτυνία). - Δ. Α. ἀρ. 926 Δ', σ. 19 - 20 ἀρ. 21 (Χ. Σακελλαριάδης, 1928).

ΜΗ'. ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

Περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ κλέφτου Δήμου δὲν ἔχομεν θετικὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις. Ἐξ ἐνδείξεων τινων, τὰς ὁποίας ἐσημείωσεν ὁ Τ. Γριτσόπουλος εἰς σχετικὴν μελέτην τοῦ φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ κλέφτου ὁ ὁποῖος ἔδρασεν εἰς Γορτυνίαν. Τὸ τοπωνύμιον «Πέντ' Ἀλώνια», τὸ ἀναφερόμενον εἰς πάσας τὰς παραλλαγὰς τοῦ ἄσματος, εἶναι γνωστὴ περίοπτος θέσις ἐν Γορτυνίᾳ παρὰ τὴν Ἀράχοβαν. Τοπικὴ ἐξ ἄλλου παράδοσις ἀναφέρει ὅτι κλέφτης Δήμος, ἔχων ὀρμητήριον τὴν Ἀράχοβαν, κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Ἀράπηδες, τὸ ὁποῖον εἶναι πλήρως ἠσπὸν ἐκ τῆς θέσεως Πέντε Ἀλώνια.

Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἀντιτάσσεται καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἄσμα εἶναι γνωστὸν κυρίως εἰς Πελοπόννησον ἔτι δὲ ἔστιν καταγραφὴ παραλλαγῶν τοῦ.

Δ. Α. Π.

Παραθήκαν τὰ δέντρα καὶ δὲ τὰ κλαδιά,
μαραθῆκε κι ὁ Δήμος ὅγ' τὰ κλαδιάτα,
βγαίνει στὰ Πέντ' Ἀλώνια, ὁ γυνάτιο στοῦ χωριό.
βλέπει φωτιὲς καὶ καὶνὲς μὲς στὰ σπίτια του
5 κ' ἓνα κακὸ μεγάλο μὲς στὰ πράματα.¹
Κ' ἡ μάννα του τοῦ λέει καὶ τὸ μ-παρηγοῶ.
- «Σώπα, καημένε Δήμο, καὶ μὴ μ' πικραίνεσαι,
κ' ἐγὼ σοῦ κάνω σπίτια, πύργους γυάλινους,
κ' ἐγὼ σοῦ παίρνω γίδια, στάνες δώδεκα».
10 Κι ὁ Δήμος ἀποκριέται, δίνει ἀποκρισιά.
- «Καὶ σάν τί λές, μωρ' μάννα, σάν τί μοῦ μολοῖς,
δὲ γ-κλαίω γὼ τὰ σπίτια μ', μαῖιδέ τὰ πράματα² μ',
μὰ κλαίω τῇ γυναικᾷ μου, πού τῇ μ-πήρανε
στὴν Ἀραπιά τῇ μ-πάνε σκλάβα νὰ γενῇ».

Πελοπόννησος (Ἀρκαδία). - Δελτ. Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἑταιρείας, τόμ. 6 (1902/6), σ. 251 - 252.

1) Ἀράχοβα ἢ Γορτυνιακὴ καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς δημῶδες ἄσμα τοῦ κλέφτου Δήμου, Ἀθήναι 1943. 2) Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἄσματος ἐν συγκρίσει πρὸς ὅμοιον βοσλγαρικὸν βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Βούλγαροι κλέφτες κατὰ τὰ δημῶδη βοσλγαρικὰ ἄσματα, Ἑστία τ. Κ' (1885), σ. 755 - 58 (= Τοῦ αὐτοῦ, Λαογρ. σύμμεικτα, τόμ. Α', 1920, σ. 287 - 296). Πρὸς Ν. Α. Βέη, Ἀρκαδικὰ γλωσσικὰ μνημεῖα, Δ.Ι.Ε.Ε.Ε., τόμ. 6 (1902/6) σ. 251 κ. ἑξ.

3) αἰγοπρόβατα.

ΜΘ'. ΤΟΥ ΣΚΥΛΟΔΗΜΟΥ

Τὸ ἔσση εἰς τὰς παραλλαγὰς τοῦ συμφύρεται συνήθως μὲ τὸ τοῦ Σκαλτσοδήμου (βλ. κατωτέρω) λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τοῦ θέματος. Ὁ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενος Σκυλοδημος ἀνῆκεν εἰς ἀρματολικὴν οἰκογένειαν τῆς Ἀκαρνανίας. Κατὰ παλαιότεραν εἰδησιν, τὴν ὁποίαν μᾶς παρέχει ὁ C. Fautiel,¹ ὁ νεώτερος ἐκ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν Σκυλοδημαίων, ὀνομαζόμενος Σπύρος, συλληφθεὶς κατὰ τὸ 1806, μετεφέρθη εἰς Ἰωάννινα καὶ ἐφυλακίσθη. Μετὰ τάλαιπωρίαν πολλῶν μηνῶν κατῴρθωσε νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τῶν φυλακῶν καὶ ἐγένετο ἀργότερον πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου. Οὗτος εἶναι πιθανώτατα καὶ ὁ ἥρωας τοῦ τραγουδιοῦ.

Δ. Α. Π.

Ὁ Σκυλοδημος ἔτρωγε στὰ ἔλατ' ἀπὸ κάτω,
καὶ τὴν Εἰρήνην στὸ πλευρὸ εἶχε νὰ τὸν κεράσῃ.

— «Κέρνα μ', Εἰρήνη μ' ἔμορφη, κέρνα μ' ὅσο νὰ φέξῃ,
ὅσο νὰ ἔβγ' αὐγερινός, νὰ πάῃ ἡ πούλια γιόμα»²

5 κι ἀπὲ σὲ στέλνω σπίτι σου μὲ δέκα παλληκάρια».

— «Δῆμο, δὲν εἶμαι δούλα σου, κρᾶσόν νὰ σὲ κεράσω,
ἐγὼ εἶμαι νύφη προεστῶν κι ἀρματοῦν κατὰ τὴν ἑσπέρην».

Κωνστ. Παπαρρ. : *Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους*, τόμ. Ε', ἐκδ. Ἰνστιτούτου ἑθνολογίας 1925, σ. 140 - 41.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ Ν. ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΣΚΑΛΤΣΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀρπαγὴ γυναικῶν ὑπὸ κλεφτῶν ἀνδραγατεύει συνήθως εἰς τραγούδια, ἀποδιδομένη εἰς διαφόρους κλέφτας. Γνωστόν ἐστιν ἕως τραγούδι μὲ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι τὸ ἐπόμενον μὲ ἥρωα τὸν Δῆμον Σκαλτσῶν ἢ Σκαλτσοδήμον. Οὗτος ἐγεννήθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος εἰς Ἀρτοτίναν Δωριδος καὶ διεκρίθη ὡς πολεμιστῆς κυρίως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε ὕψωσε τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ πατρίδα περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1821. Μετ' ἄλλων ἀγωνιστῶν μετέσχεν εἰς διαφόρους μάχας ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πλέον ἀξιόλογος εἶναι ἡ παρὰ τὴν Ἀμπλιανὴν, μεταξὺ Ἀμφίσσης καὶ Γραβιάς, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1824. Ὁ Δ. Σκαλτσᾶς ἀπεβίωσε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1826, ἐνῶ εὕρισκετο εἰς Αἴγιον.³

Δ. Α. Π.

Α'.

Στὴν ρίζ' ἀπ' ἓνα ἔλατο κάθετ' ὁ Καλτσοδημος
μὲ τὴν Κρουστάλλω στὸ πλευρὸ, μὲ τὴν παπαδοπούλα.⁴

1) Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 147 - 148. Βλ. καὶ Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἡπείρου 1, σ. 303, σημ. 1(β).

2) Ἐκδ. Παπαρρ. : γέμμα.

3) Βλ. Ν. Κασμούλη, Ἐνδομήμητα στρατιωτικὰ Α' σ. 371, 387, Β' σ. 295, 333, 371. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ ἑλλ. ἔθνους, τόμ. ΣΤ' α, ἐν Ἀθήναις 1925, σ. 61, 109.

4) Κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινόν (Συλλογὴ δημοτ. ἑσμάτων, ἐν Ἀθήναις 1880, σ. 69) κατέγχετο ἐκ τῆς οἰκογενείας Παπαδαίων.

Ὁ Γούλας ἀπ' τὴν μιὰ μεριά κι ὁ Δῆμος ἀπ' τὴν ἄλλη
κι ὁ Διάκος¹ ὁ σταυραδελφὸς στὰ μάτια τὴν κοιτάζει.

- 5 «Τί μὲ τηρᾷς, σταυραδελφέ, τί μὲ τηρᾷς, μπρέ Διάκο;
Πιάσε καὶ φτειάσε μιὰ γραφὴ καὶ στείλε τ' Ἀναγνώστη²
φωτιά νὰ κάψῃ τ' ἄσπρα του καὶ φλόγα τὰ φλωριά του,
ποὺ ἔγώ κοιμοῦμαι μοναχὴ στὰ κλέφτικα λημέρια
μὲ τὸ σπαθὶ προσκέφαλο καὶ τὸ τουφέκι στρώμα».

Arn. Passow, Τραγούδια ρωμαίικα, Lipsiae
1860, σ. 193, ἀρ. 260 (συλλ. Ulrich).

Β'.

Ἐμένα τό 'χει ἡ τύχη μου, τό 'χει τὸ ριζικό μου,
νὰ γένω στρώμα τοῦ Σκαλτσᾶ, προσκέφαλο τοῦ Διακού.
Στὴ ρίζα ἀπὸ 'ναν ἔλατο κάθετ' ὁ Σκαλτσοδήμος,
μὲ τὴ Ρηνούλα στὸ πλευρό, μὲ τὴ Μπαμπαλοπούλα.³

- 5 – «Κέρνα μας, Ρήνη μ', κέρνα μας, κέρνα ὡς ποὺ νὰ φέξῃ,
ὡς ποὺ νὰ σκάσῃ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος νὰ πάῃ ἡ πούλια γιόμα,
ὡς ποὺ νὰ 'ρθῇ κι ὁ ἀπὸ τῆς μάς, τὴν ξαγορά νὰ φέρῃ.
Κέρνα τὸ Γούλα μὲ φάρμακ' τοῦ Σκαλτσοδήμου πέντε,
τὸ Διάκο τὸν περπατᾷ νὰ τὸν κερνᾷ καμίνια!
10 καὶ ὁ Διάκος περνοῦν ἀπὸ τὴν τσιμπατὴν βουρῶνα,
στὰ μάτια τὴν ἐτήρασε, στὰ μάτια τὴν τηράει.

– «Τί μὲ τηρᾷς, σταυραδελφέ, τί μὲ τηρᾷς, βρέ Διάκο;
Πᾶρε τὸ καλαμάρι σου, τὸ φλουροκαπνισμένο,

- 15 πᾶρε καὶ κάνε μιὰ γραφὴ κ' ἓνα καημένο γράμμα
καὶ στείλ 'το στὸν πατέρα μου, τὸ γέρο Ἀναγνώστη.
«Φωτιά νὰ κάψῃ τ' ἄσπρα του κ' ἡ λαύρα τὰ φλουριά του
κ' ἐγὼ κοιμάμαι στὰ βουνά, στοὺς πάγους καὶ στὰ χιόνια...
καὶ τ' ἄσημένια χαϊμαλιά⁴ τὰ 'χω προσκεφαλάδες».

Εἰρήνης Σπανδωνίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης
(Παρνασσῶ), Ἀθήνα 1939, σ. 18, ἀρ. 30.

ΝΑ'. ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΑΓΡΑΦΙΩΤΗ

Μεταξὺ τοῦ Κώστα Ἀγραφιώτη, ἀνδρὸς διακρινομένου διὰ τὴν ἐπίδο-
σιν του εἰς τὰ πολεμικά, καὶ τοῦ γνωστοῦ ἄρματολοῦ ἐκ Λοκρίδος Ἰωάννου
Δουβουνιώτου (1763 - 1831) ὑπῆρχον ἀντιζηλῖαι καὶ διαμάχαι, αἵτινες κατέλη-
ξαν εἰς τὴν ἐξόντωσιν τοῦ πρώτου.

1) Ὁ Διάκος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1806 διετέλει πλησίον τοῦ Γούλα καὶ τοῦ Σκαλτσᾶ, ἡ δ' ἀπα-
γωγὴ τῆς γυναίκος θὰ ἔλθῃ χώραν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1807 καὶ 1814. Βλ. *Εἰρ. Σπανδωνίδη*,
ἐνθ' ἄν., σ. 277-78. 2) Κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν (ἐνθ' ἄν., σ. 69) ὁ Ἀναγνώστης, σόζογος τῆς
Κρουσάλλως, ἦτο εὐνοούμενος τοῦ Ἀλὶ πασᾶ. 3) Εἰς ἀρκετὰς παραλλαγὰς λέγεται Παπα-
δοπούλα, δηλ. ἐκ τῆς οἰκογενείας Παπαδοίων. 4) φυλακτὰ (λ. ἀρβ. hamailli).

Εἰς τὸ ἐπόμενον τραγούδι φέρεται ὁ Ἀγγραφιώτης ἐπικαλούμενος τὴν μεσολάβησιν ἄλλων προσώπων παρὰ τῷ Δυοβουνιώτῃ πρὸς διάσωσίν του. Τοῦτο συνέβη πιθανώτατα πρὸ τοῦ ἔτους 1820, ὅτε ὁ υἱὸς τοῦ Δυοβουνιώτου Γεώργιος πρὸς τὸν ὁποῖον θέλει ἀπευθυνθῇ παράκλησις περὶ μεσολαβήσεως εἰς τὸν πατέρα, καθὼς λέγεται εἰς τὸ τραγούδι, ἐστάλη ὡς ὁμηρος εἰς τὸν Ἀλῆ πασάν τῶν Ἰωαννίνων.¹

Δ. Α. Π.

Ἵσσοι εἴστε φίλοι μπιστικοί, φίλοι μ' ἀγαπημένοι,
οὔλοι ριντζά νά πέσετε² στὸ γιὸ τοῦ Δυοβουνιώτη,
κ' ἐκεῖνος στὸν πατέρα του, τὸν καπετὰν Γιαννάκη,
νά μοῦ χάριση τὴ ζωὴ ἀκόμα πέντε μέρες,
5 νά πάω νά μάσω τ' ἄσπρα μου, ποῦ τὰ ἔχω δανεισμένα.
Χίλια φλουριά ἔχω στὸ Δαδί, χίλια στὸ Παλιοχώρι
κι ἄλλα χίλια στὴ Παύλιανη σ' ἐνοῦ παπαῖ τὸ σπίτι.

*Εἰρήνης Σπανδωνίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης
(Παρνασσῷ), Ἀθήνα 1939, σ. 18, ἀρ. 29.*

ΝΒ'. ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΓΚΟΥΡΑ

Ἵσσοι εἴστε φίλοι μπιστικοί, φίλοι μ' ἀγαπημένοι,
οὔλοι ριντζά νά πέσετε² στὸ γιὸ τοῦ Δυοβουνιώτη,
κ' ἐκεῖνος στὸν πατέρα του, τὸν καπετὰν Γιαννάκη,
νά μοῦ χάριση τὴ ζωὴ ἀκόμα πέντε μέρες,
5 νά πάω νά μάσω τ' ἄσπρα μου, ποῦ τὰ ἔχω δανεισμένα.
Χίλια φλουριά ἔχω στὸ Δαδί, χίλια στὸ Παλιοχώρι
κι ἄλλα χίλια στὴ Παύλιανη σ' ἐνοῦ παπαῖ τὸ σπίτι.

Ὁ Γιάννης Γκούρας γεννήθη εἰς τὴν Πάρο τοῦ 1771. Ἀπεκρίνεται πρὸς τὴν γεννησιμότητα καὶ παιδικὴν ἐμμερίαν ὡς ἀνὰ καθορὰ νηπιουργίας, σκληρότητα καὶ φιλοχρηματίαν του.

Πρὸ τοῦ 1821 ὑπῆρξε μέλος τῆς ἑκταμελούς Επιτροπῆς καὶ ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδρουτσοῦ ὡς ἀρματούχος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Εὐθὺς ὡς ἐκηρύχθη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις κατέλαβε μὲ 700 περίπου πολεμιστὰς τὸ φρούριον τῆς Ἀμφίσσης τὴν 27 Μαρτίου 1821 καὶ μετέσχεν εἰς διαφόρους μάχας, εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς (8 Μαΐου 1821), εἰς τὰ Βασιλικά (26 Αὐγούστου 1821) κ. ἀ.

Διορισθεὶς φρουράρχος τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν τὸν Αὐγουστον τοῦ 1822, διέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, συντελέσας, ὡς γνωστόν, εἰς τὸν θάνατον τοῦ φυλακισμένου εἰς τὸν ἐν τῇ Ἀκροπόλει βενετικὸν πύργον Ὀδυσσεῶς Ἀνδρουτσοῦ, τὴν νύκτα 4-5 Ἰουνίου 1825.

Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως ὁ Γκούρας, περιφερόμενος τὴν νύκτα τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1826 εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ ὄχυράματα παρὰ τὸ θέατρον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ διὰ νὰ προλάβῃ τὴν δραπετεύειν ὀπλιτῶν, ἐφονεύθη ὑπὸ ἐχθρικῆς σφαίρας.³

Τὸ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενον τραγούδι εἶναι γνωστόν εἰς ὀλίγας παρλλαγὰς αἱ ὁποῖαι προέρχονται κυρίως ἐκ Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Δ. Α. Π.

1) Βλ. καὶ Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ Α', σ. 14 βλ. καὶ τὸ ἄρθρον Δυοβουνιώτης Ἰωάννης ἐν Μεγ. Ἑλλ. γλ. Ἐγκυκλοπ. καὶ Εἰρήνης Σπανδωνίδη, ἔνθ' ἀν., σ. 273-274.

2) Ὅλοι νά παρακαλέσετε (ριντζά ἐκ τοῦ ἀρβ. riciu).

3) Βλ. καὶ Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, ἔκδ. Γ', 1957 σ. 239.

- Δέν κλαῖτι δέντρα κί κλαριά κί σείς κουντουραχοῦλις,
 δέν κλαῖτι γιά τ'ς ἀρματουλοῦς, γιά τοὺς καπιταναίους,
 ποὺ πῆγαν κί τοὺς κλείσανι στοῦ κάστρου τῆς Ἀθήνας.
 Μιριά τοὺς δέρν' οὐ θάνατους, μιριά τοὺς δέρν' οὐ Χάρους,
 5 κί ἀποὺ μιριά οὐ Κιουταῆς μί μπόμπις, μί κανόνια.
 – «Ν-ἔβγα, Γκούρα μ', προσκύνῃσι τοὺν Κιουταῆ βιζίρη».
 – «Ν-ᾄσου 'ν' οὐ Γκούρας ζουντανός, πασιὰ δέ προσκυνάει'
 πασιὰ 'χ' οὐ Γκούρας τοῦ σπαθί, βιζίρη τοῦ ντουφέκι».
 Μόν' φώναζι κί ἔλιγι, μόν' φώναζι κί λέει:
 10 – «Ν-ἔβγα μί δικατέσαιρους κί 'γὼ μί τοὺν Ἀράπη, '
 νά ἰδῇς τοῦ Γκούρα τοῦ σπαθί, τ' Ἀράπη τοῦ ντουφέκι».

Παργασίς (Καλοσκοπή). – Λαογρ., τόμ. 12
 (1938/48), σ. 356-57 (Γ. Τ. Κόλιας).

ΝΓ'. ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ ΛΙΑΚΑΤΑ

Ὁ Γρηγόρης Λιακατᾶς, μὲν κλέφτης ἀπὸ τοῦ Κλεινοβοῦ Καλαμπάκας, ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 1800 αἰῶνος. Ἦχος ἀκόμη ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ἀρματολῶν ἐπὶ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, συμ-
 πράξας πολλὰκις μετὰ τοῦ Κλεινοβοῦ τοῦ Ν. Στουρνάρη ἀρματολῶν Ἀσπρ-
 ποτάμου.

Μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἑπανάστασης κατὰ Ἰούλιον 1821, ὁ Λιακατᾶς ὑψώνει τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν ἐπὶ τῶν κλεφταρματολῶν Ν. Στουρνάρη, Χατζηπέτρου καὶ Μάνταλου εἰς τὴν ἀρματολῆαν τῆς Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κατὰ τὰ ἔτη 1823-1824 ἠγωνίσθη ἥρωικῶς εἰς διαφόρους μάχας ἐναντίον τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου τὸ 1825, ὅτε ὁ Ν. Στουρνάρης διωρίσθη φρούραρχος τῆς πόλεως ταύτης, ὁ Λιακατᾶς ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ φρούριον Ντολμάς ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νησίδος πρὸς τὸ Αἰ-
 τωλικόν. Τραυματισθεὶς εἰς τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν ἐξ ἀποκόμματος ὀβίδος, ἀπεσῦρθη ἐκεῖθεν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1825. Μετὰ τὴν ἀφίξιν τουρκικῶν δυνά-
 μεων ὑπὸ τὸν Ἰμβραῖμ πασάν καὶ τὴν στενὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ὁ Λιακατᾶς εὐρίσκεται καὶ πάλιν εἰς τὸ φρούριον Ντολμάς, ἔνθα, ἥρωικῶς μαχόμενος, ἔπεσε τὴν 28ην Φεβρουαρίου 1826.¹

Ἡ λαϊκὴ μοῦσα ὕμνησε τὸν Λιακατᾶν διὰ τῶν ἐπομένων ἐξόχως ποιη-
 τικῶν στίχων.

Δ. Α. Π.

1) Ἐννοεῖ πιθανῶς τὸν ἐκ Γρανίτσας ἀγωνιστὴν Γεώργιον Ἀράπη, διακρίθοντα εἰς διαφόρους μάχας.

2) Βλ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ Α'. σ. 90 κ.ε., 278, 295 κ.ε., Ἀρ-
 τεμίου Μίχου, Ἀπομνημονεύματα, Ἀθήναι 1956, σ. 69-70, (Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνι-
 στῶν τοῦ 21 ἁρ. 5, ἐκδ. «Βιβλιοθήκης»). Κανέλλου Δεληγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, Ἀθήναι
 1957, (Ἀπομνημονεύματα ἀγωνιστῶν τοῦ 21 ἁρ. 18, ἐκδ. «Βιβλιοθήκης»). Ἀρθρον: Λιακατᾶς
 ὑπὸ Γ. Δ. Κ(ορομηλᾶ) ἐν Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπ. καὶ Β. Σκαφιδᾶ, Γρηγόρης Λιακατᾶς, Ἠπείρ.
 Ἑστία, ἔτ. Ζ' (1958) σ. 91-100.

Χρυσός αἰτὸς τριγύριζεν ἔξ' ἀπ' τὸ Μισολόγγι·
 Ρωτᾷ στήν τάμπια¹ τοῦ Μακρῆ, στήν τάμπια¹ τοῦ Δεσπότη²
 – «Μὴν εἶδατε τὸ Λιακατᾶ, τὸν καπετάν Γρηγόρη;»

- «Σὺρε, πουλί μ', στ' Ἀντολικό³ καὶ κοίταξε τριγύρω,
 5 κι ἀγνάντεψε πρὸς τὸν Ντουλμά⁴ κι ἀντίκρυ ἀπὸ τὸν Πόρο·
 κ' ἐκεῖ θὰ ᾽ῤῃς ἄσπρα κορμιὰ ποὺ κείτονται στήν ἄμμο,
 κι ἂν ἡμπορέσης διάλεξε τὸν καπετάν Γρηγόρη».

N. Tommaseo, Canti popolari
 Greci, Venezia, 1842, σ. 428.

ΝΔ'. ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης, ἐκ τῶν μεγαλυτέρων στρατιωτικῶν φυσιο-
 γνωμῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, διεκρίνετο διὰ τὸ ἀτθα-
 σὸν τοῦ χαρακτήρος, τὸ φιλόπρωτον, τὴν μαχητικότητα καὶ τὴν στρατηγικὴν
 ἰδιοφυΐαν του. Ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Μαυρομάτι Ἀργάφων τὸ 1780. Κατὰ
 τοὺς πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως χρόνους ἔζησε βίον πολυτάραχον,
 ἄλλοτε ὑπηρετῶν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια καὶ ἄλλοτε πολεμῶν τοὺς
 Τούρκους ὡς ἄρματολὸς καὶ κλέφτης ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως
 λαμβάνει ἐνεργὸν μέρος εἰς διαφόρους μάχαις καὶ πολλὰς διαφωνῶν
 καὶ οὐκ σπανίως ἤρκετο εἰς σύγκρουσιν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ.

Ἡ κορυφαία δράσις τοῦ Καραϊσκάκη ἡ αποφασιστικὴ βαρύνουσα
 εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὅλου ἀγῶνος, σημεῖον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς
 ζωῆς του, 1826 - 1827, ὅτε κατήγαγε καὶ ἀπελευθερυνεὶς νίκας του εἰς Ἀρά-
 χοβαν καὶ Δίστομον. Τὸ πολεμικόν του ἔργον ἐπισφραγίζει ὁ ἥρωικός του
 θάνατος εἰς τὸ Φαληρικὸν πεδίον τὴν 23 Ἀπριλίον 1827, ὁ ὁποῖος ἐπῆλθε
 μετὰ βαρὺν τραυματισμὸν του κατὰ τὴν γενναίαν ἐξόρμησιν ἐκ Κεραταινίου
 ἐναντίον τῶν πολιορκούντων τὰς Ἀθήνας τουρκικῶν σιφῶν.⁵

Εἰς τὴν τελευταίαν ἥρωικὴν μάχην τοῦ Καραϊσκάκη, τὸν θάνατόν του
 καὶ τὴν ἐκ τούτου προκληθεῖσαν θλίψιν, ἀναφέρονται τὰ ἐπόμενα τρα-
 γούδια.

Δ. Λ. Π.

Α'.

Νησιῶτες κάνουν τὴ βουλή, νὰ πᾶν' νὰ πολεμήσουν,
 Καραϊσκάκης⁶ τ' ἄκουσε, πολὺ τοῦ βαρυφάνη

1) τάφρον τοῦ φρουρίου, χαράκιμα (λ. τ. tabya). 2) πρόκειται περὶ τοῦ ἐπισκόπου
 Ρωγῶν ὅστις ἀπέβιασε κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. 3) Αἰτωλικόν. 4) τὸ ὄχυρόν
 ἐνθα ἔπεισε ὁ Λιακατᾶς.

5) Βλ. καὶ Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, ἔκδ. Γ', 1957, σ. 270. Δ. Αἰνιάνος, Ἡ
 βιογραφία τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη (1955) ἰδίᾳ σ. 110 κ.ἑξ. (Ἀπομνημονεύματα
 ἀγνωστῶν τοῦ 21, ἀριθ. 7, ἔκδ. «Βιβλιοθήκης»).

6) χειρ. : δ Καραϊσκάκης.

- καὶ τὸν τσαούσην¹ ἔκραξε καὶ τοῦ σεῖζη² λέγει.
 - «Σεῖζη, στῶσε τ' ἄλογο, θά πά' νά πολεμήσω».
 5 Καὶ τὸ σπαθί του ἔβγαλε καὶ πάει νά πολεμήσῃ.
 Πικρὴ³ βολιὰ τὸν χτύπησε, πικρὴ,⁴ φαρμακωμένη
 κι ὄλο τ' ἀσκέρι γκιότεψε⁵ κι ὄλα τὰ παλληκάρια⁶
 κι αὐτὸς τ' ἀσκέρι φώναξε, στέκει καὶ διατάζει.
 «Παιδιά μ', νά μὴ σκορπίσετε⁷ κι ἀφήστε τὰ ταμπούργια,⁸
 10 κ' ἐγὼ θά πά' στὴν Κούλουρη,⁹ νά γιάνω τὴν πληγὴ μου·
 σὲ πέντε ἡμέρες εἶμαι ἐδῶ, σὲ δέκα θά γυρίσω».
 Καὶ οἱ στρατηγοὶ σὰν τ' ἄκουσαν, πῆγαν νά πολεμήσουν
 καὶ ὁ Κιουταχῆς τοὺς πλάκωσε μὲ εἴκοσι χιλιάδες...⁷

Πελοπόννησος (*Ρουσβάναγα Μεγαλοπόλεως*). - Λ. Α.
 *Υλῆ, ἀρ. 363 (Κ. Κασσιμάτης, 1895).

Β'.

- Τρίτη, Τετάρτη θλιβερὴ νύκτα φαρμακωμένη,
 Παρασκευὴ ξημέρωνε¹ καὶ ἡμέρωσε,
 π' ἀνοίξανε τὸν πόλεμον² τὸν αἶμα τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Ἀθῆνας,
 π' ὁ Καραϊσκάκης κίνησε³ νά πολεμήσῃ.
 5 Πρῶτο γιουρούσι⁴ πῆκανε ὁ πόλεμος που πῆγε,
 μιὰ κανονιά τοῦ δώσανε⁵ οἱ πολεμικοὶ μέσ' στὰ στήθη.
 Τὸ στόμα του αἶμα γιούσε⁶ καὶ ἡ μύτη του φαρμάκι
 κ' ἡ γλῶσσα ἀηδονολάλαε⁷ πᾶν τὸ χελιδονάκι.
 «Παιδιά μου, νά μ' ἀκούσετε, παιδιά μου, νά μ' ἀκούστε.
 10 Νά πολεμήσετε τὴν Τουρκιά, ὅσο κι ἂν δυναστήτε,
 κ' ἐγὼ θά πά' στὴ Κούλουρη,⁸ μέσ' στοῦ νοσοκομεῖο.
 Ἐγὼ θά πά' νά γιατρευτῶ, ἐγὼ θά πά' νά γιάνω,
 σὲ πέντε μέρες θέλ' ἄ' ρθῶ, σὲ πέντε θά γυρίσω».
 Μάιδε σὲ πέντε γύρισε, μάιδε σὲ δέκα πέντε,
 15 καὶ τ' ἄλογό του, Γιώργο μου, ἀκόμα χλιμιντράει.

**Αρκαδία (Μάναρι)*. - Λαογρ., τόμ. 10 (1929/32)
 σ. 103 - 104 ἀρ. 181 (Δημ. Τσίριμπας).

1) λοχίαν (λ. τ. fanus). 2) ἱπποκόμον (λ. τ. seyis). 3) χειρ.: μικρὴ. 4) ἐξειλίασε (λ. τ. kōtā). 5) ὀχυρώματα (λ. τ. tabur). 6) τὴν Σαλαμίνα. 7) εἰς τὸ χειρόγρ. ἀκο-
 λουθοῦν οἱ κατωτέρω τρεῖς στίχοι, οἱ ὅποιοι παραλείπονται ὡς πλαστοὶ καὶ ἕμετροι.

*Ἐμπρὸς τοὺς πῆραν σὰν πρόβατα, σκοτώνει καὶ τοὺς κόβει.
 Χίλια κεφάλια ἐπῆραν αὐτῶν καὶ ζωντανούς τριακόσιους
 καὶ εἶσι χάθηκαν τ' ἀνδρεία παλληκάρια.

8) ἔφοδον (λ. τ. yūriyūs).

ΝΕ΄. Ο ΒΕΪΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΔΡΑΚΟΣ

Καταγόμενος ἐκ σουλιώτικης οἰκογενείας ὁ Λάμπρος Βείκος, μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σουλίου, τὸ 1803, ἀπεσύρθη εἰς Κέρκυραν. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἀνεδείχθη εἰς ἐκ τῶν γενναίων μαχητῶν εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα, λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς μάχας, ὡς καὶ εἰς τὰς πολιορκίας ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Μεσολογγίου.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου (4 Ἀπρίλ. 1826), ταχθεὶς ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην, ἐπόλεμυσεν εἰς τὸ Δίστομον, Ἀράχοβαν καὶ Φάληρον. Τὴν ἐπομένην τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη ἐν Φαλήρῳ τὴν 23 Ἀπρίλ. 1827, ἐξορμήσας μετ' ἄλλων ὀπλαρχηγῶν πρὸς κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν ἐξ ἐφόδου, ἐπέσε μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀναλάτου ἐν τῷ Φαληρικῷ πεδίῳ.

Εἰς τὴν αὐτὴν μάχην ἐτραυματίσθη βαρέως καὶ ὁ Γεώργιος Δράκος, Σουλιώτης ἐπίσης, ὁ ὁποῖος, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον τῆς Χαλκίδος, ὅπου τέλος ἠτύοκτόνησε.¹

Δ. Α. Π.

Τὸ λέν' τ' ἀηδόνια φλιβερά κ' οἱ αὐτοὶ λυπημένα
κι αὐτοὶ οἱ Ρωμαιοὶ τῆς Ρούμελης εἰς μαῦρα εἶν' ντυμένοι.

Πολλὴ μαυρίλα ν-έρχεται, παύσῃ καὶ καβάλλα·²

Γεωργάκη Δράκος χούγιαξεν ἀπὸ τὸν ἀρσούλι·³

— Λάμπρο, δὲν εἶμαστε καλὸν νὰ ποὺ παρὰ πέραν·⁴

Κι ὁ Λάμπρο Βείκος χούγιαξε παρὰ πέραν ἀπὸ τὴν κούλια.⁵

— «Ν-ὅπο 'ν' ὁ Λάμπρος ζωντανὸς, ἀμπεύρι⁶ δὲν ἀλλάζει».

Καὶ τὴν ἡμέραν τ' Ἀγι-Γιωργιοῦ ποὺ κάνουν πανηγύρι

κ' ἕνα γερούσι⁷ ν-ἔκαναν οἱ Τούρκοι στοὺς Ρωμαίους.

10 Πιάνουν τὸ Δράκο ζωντανό, τὸ Λάμπρο σκοτωμένο,
στὸ Ρούμελη⁸ τὸν πάησαν, στὸ Ρούμελη τὸν πάνουν.

— «Καλ' μέρ', ἀφέντη Ρούμελη», — «Καλῶς τὸ Δράκο πού 'ρθε.

Ν-ἔσυ 'σαι ὁ Δράκος ὁ κακὸς ν-ὅπου σκοτώνεις Τούρκους;»

— «Ν-ἔγώ εἶμαι, ἀφέντη Ρούμελη, ν-ὅπου σκοτώνω Τούρκους».

15 — «Γιὰ πάρτε τον καὶ σύρτε τον καὶ κάν'τε τον σοργούνι».⁹

¹ *Ἡπειρος (Ζαγόρι)*. — Δ. Α. ἄρ. 36, σ. 363.

(Δ. Μ. Σάργος, 1888-92).

1) Βλ. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλήν. Ἔθνους, τ. ΣΤ'α, ἐν Ἀθήναις 1925, σ. 178. Ν. Κασομούλη, Ἐνθουμήματα στρατιωτικὰ Β', σελ. 97, 158, 161· πρβλ. καὶ τὰ ἄρθρα: Βείκος Λάμπρος ὑπὸ Τ. Χ. Κανδηλώρου καὶ Δράκος Γεώργιος ὑπὸ Γ. Α. Κορομηλά ἐν Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλιον.

2) φυλακεῖον (ἱως λ. τ. karakol). 3) πύργον (λ. τ. kule). 4) προμαχώνα (λ. τ. tabur). 5) ἐξόρμησιν, ἐπίθεσιν (λ. τ. yūryūs). 6) ἐννοεῖ τὸν Κιοσταχὴν Μεχμέτ Ρεσίτ πασάν, ὅστις εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ Ρούμελη βαλεσῆ. 7) κάν'τε τον σοργούνι = νὰ τὸν διαπομπέσετε, νὰ τὸν ἐξοτελείσετε (λ. τ. sürgün = ἐξορία).

ΝΣ'. ΤΟΥ ΚΑΡΑΜΗΤΣΟΥ

Κατὰ τὸν Παν. Ἀραβαντινόν¹ ὁ ἥρωας τοῦ ἐπομένου ἄσματος Καραμή-
τσος, ὀπλαρχηγὸς ἐκ Βερροίας, ἔδρασε κατὰ τῶν Τούρκων ὡς ληστοπειρα-
τὴς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν παραλιακὴν
περιοχὴν μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Ἀθῶ.

Δ. Α. Π.

Ἀνάμεσα σ' τρεῖς θάλασσες, Χασάντρα κι Ἀγιον Ὅρος
βγῆκαν τρία ἀστέρια λαμπερά² καὶ τρία θαμπουμένα
καὶ τὸ φεγγάρι τὸ λαμπρό, πολὺ σκοτιδισμένον.

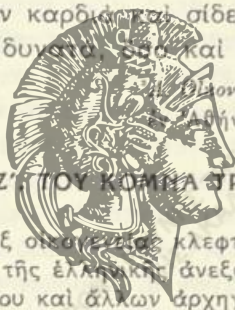
– «Ξήγα το, Μήτσου μ', ξήγα το, νὰ ἰδοῦμε τί θὰ δείξη».

5 – «Εἶναι σημάδια τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν καπεταναίων
πὼς θὲ νὰ τοὺς βαρέσουνε, πὼς θὲ νὰ τοὺς χαλάσουν».

Πολλὴ Τουρκιά σηκώθηκεν ἀπὸ τὴ Σαλονίκη
κι ὁ Καραμήτσος φώναζε, τὰ παλληκάρια λέγει.

Παιδιά μου, μὴν κιωτέβετε,³ παιδιά μου, μὴ φοβεῖσθε

10 βάλτε τζιλίκι⁴ στὴν καρδιά σας, σίδερο στὰ πόδια·
βαρεῖτε Τούρκους δυνατὰ, εἰς καὶ ἂν ἤμπορητε.

Ὁλκονομίδου, Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου,
Ἀθήναις 1881, σ. 18, ἀρ. 15.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΝΣ' ΤΟΥ ΚΟΜΝΑΣ ΤΡΑΚΑΣ

ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ Κομνᾶς Τράκας ἐξ οἰκίας κλεφτῶν τῆς Ἀμφίσσης (Σαλῶνων)
ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ
ἐπολέμησε μετὰ τοῦ Διάκου καὶ ἄλλων ἀρχηγῶν εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς,
τὴν Ἀμπλιανήν, τὰ Βασιλικά κ. ἄ.⁵ Εἰς τὴν γενναιότητα, τὴν ὁποίαν ἐπέ-
δειξεν εἰς τινὰ μάχην ἀναφέρεται τὸ κατωτέρω τραγοῦδι.

Δ. Α. Π.

Ὁ Δίπλας⁶ πέρα πέρασε, πέρα κατ' τὴ Μαγούλα
νὰ καρτερέσῃ ἕναν πασά, μὲ δυὸ μὲ τρεῖς χιλιάδες.⁷
Σὰν πῆγε κι ἀποκλείστηκε μέσα εἰς τ' Ἀλίσκου

1) Συλλογὴ δημοτῶν ἄσμάτων τῆς Ἠπείρου, ἐν Ἀθῆναις 1880, σ. 74, ἀρ. 84.

2) ἔκδ. Ὀλκονομ.: λαμπερά 3) μὴ δευλιάζετε (λ. τ. κῶτῆ). 4) ἀτσάλι (λ. τ. celik).

5) Βλ. Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, ἔκδ. Γ'. 1957, σ. 79–80, 92, 95. Ν. Κα-
σμούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ Β', τ. 333, 587, Γ', σ. 283. Κωνστ. Παπαρηγοπούλου,
Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔκδ. Β', ἐν Ἀθῆναις 1925, τόμ. ΕΒ', σ. 195, 197· βλ. καὶ τὸ ἄρθρον:
Κομνᾶς Θ. Τράκας ὑπὸ Γ. Θ. Δραβίλλα) ἐν Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπ.

6) οὕτω προσωνομάζετο ὁ Κομνᾶς Τράκας, ὡς ὁμοιάζων πρὸς τὸν Δίπλαν κατὰ τὴν
γενναϊότητα. 7) ἄζεται μὲ τσακίσματα ὡς ἐξῆς.

Ὁ Δίπλας πέρα πέρασε, Κομνᾶ Τράκῃ, μωρὲ Τρακόπουλε, πέρα κατ' τὴ Μαγούλα,
νὰ καρτερέσῃ, Κομνᾶ μ', ἕνα πατὰ–παιδιά τοῦ Πα–Κομνᾶ μ', τοῦ Παρνασσοῦ,
μὲ δυὸ μὲ τρεῖς χιλιάδες.

Τὸ γόρισμα ἐκαναλαμβάνεται καὶ εἰς τοὺς ἐπομένους στίχους κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

- φέρνουν τόπια ἀπ' τὴν Ἑγρίπο, ἰ κανόνια ἀπ' τὸ Ζητούνη, ὁ
 5 νὰ ρίξουν νὰ χαλάσουνε αὐτὸ τὸ γιό τοῦ Τράκα.
 Καὶ μιὰ φωνὴ ἀκούστηκε καὶ μιὰ φωνὴ τοῦ λέγει.
 - «Μὴν εἶσαι σὺ ὁ Πανουργιάς, μὴν εἶσαι κι ὁ Λυσσέας;»³
 - «Δὲν εἶμ' ἐγὼ ὁ Πανουργιάς, δὲν εἶμαι κι ὁ Λυσσέας,
 μόν' εἶμ' ἀπ' τὴν Ἀγόργιανη, τῆς Φούρκας τὸ ξεφτέρι, ὁ
 10 ποὺ θέλω χίλιους στὸ σπαθί. . . .»

Παρνασσός. - Περιοδ. Ἑλλ. Φιλολ. Συλλ.
 Κωνσταντινίου, τόμ. Η' (1873-74), σ. 496.

ΝΗ'. ΤΟΥ ΠΑΝΟΥΡΓΙΑ

Ὁ Πανουργιάς (1759 - 1834), καπετάνιος τῆς Παρνασσίδος, εἶχε σημαν-
 τικὴν δρᾶσιν ὡς ἀρματολὸς καὶ κλέφτης. Ἐπὶ Ἀλὴ πασᾶ ἀνέλαβε τὸ ἀρμα-
 τολίκι Σαλῶνων (Ἀμφίσσης) ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξεδιώχθη βραδύτερον, ἀντικατα-
 σταθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Λάμπρου Κοσμᾶ ἢ Σουλιώτου, ὅποτε ἐγένετο
 κλέφτης. Καταδιωκόμενος συνελήφθη καὶ ὠδηγήθη εἰς Ἰωάννινα, ὅπου διε-
 σώθη ἐκ βεβαίου θανάτου τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Ὁδοῦτσου Ἀνδρούτσου, ὁ ὁποῖος
 πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 εὗρίσκετο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλὴ πασᾶ.

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Πανουργιάς ἐγκα-
 τέλειψε τὰ Ἰωάννινα καὶ ἔσπευσε νὰ ἀφῇ εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἐπαλ-
 λησὲ κατὰ τὴν ἀφῆσιν τὸν πρῶτον βροχὴν καὶ ἀφίχθη καὶ κατέβη εἰς
 τὸν Σπερχειὸν ποταμὸν μετὰ τοῦ Δουδουλιώτου καὶ τοῦ Ἀθαν. Διάκου. Ἐνε-
 γγὼν μέρος ἔλαβεν ἐπίσης καὶ εἰς μάχαι ἐναντίον τοῦ Δράμαλη καὶ ἄλλων
 Τούρκων κατὰ τὰ ἔτη 1822 - 1824. Ἐπειτα ἐκλήθη ἐκ τῶν πολεμικῶν ἐπι-
 χειρήσεων, ἀνεμείχθη εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν
 διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος καὶ κατόπιν ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ Ὁθωνος.⁴

Τὸ κατωτέρω ἄσμα ἀναφέρεται εἰς τὰς διενέξεις τοῦ Πανουργιά με-
 τὰ τὸν Λάμπρον Κοσμᾶ ἢ Σουλιώτην.

Δ. Α. Π.

- «Τὸ⁶ ποὺ βροντοῦν, μωρὲ Πανουργιά, τὸ⁶ ποὺ βροντοῦν τὰ χαίμαλιά,
 μωρὲ Λάμπρο Σουλιώτη, τὸ⁶ ποὺ βροντοῦν τ' ἀλύσια;»
 - «Στοῦ Πανουργιά τὰ γόνατα, στοῦ Πανουργιά τὴ μέση
 ἐκεῖ βροντοῦν τὰ χαίμαλιά, ν-ἐκεῖ βροντοῦν τ' ἀλύσια.
 Τὸ Γαλαξειδί εἶναι πολὺ, κανεὶς δὲν τὸ πατάει
 5 κι ὁ Πανουργιάς τὸ πάτησε μὲ πέντε παλληκάρια. . .
 κ' ἡ παγανιά τοὺς πλάκωσε, τὸ φύλλο, τὸ χορτάρι.

Εἰρήνης Σπανδωνίδου, Τραγούδια τῆς Ἀγόργιανης
 (Παρνασσός), Ἀθήνα 1939, σ. 15, ἀρ. 23

1) τηλεδόξα ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν (λ. τ. τορ). 2) Λαμίαν. 4) ὁ Ὁδοῦτσος Ἀνδρούτσος.
 4) γράει: ἐνταῦθα μετὰ τὴν σημ.: παλληκάρια.

5) Βλ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ Α', 14, 247, Β', 333, Γ', 110. Τὸ
 ἄρθρον: Πανουργιάς ὑπὸ Τρούφ. Εὐαγγελίδου ἐν Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπ. καὶ Εἰρ. Σπανδω-
 νίδου, ἐνθ' ἂν, σ. 248.

6) ἔκδ. Σπανδ.: τὰ

ΝΘ'. ΤΟΥ ΤΣΕΛΙΟΥ

Ὁ Δῆμος Τσέλιος (ἢ Τζέλιος) κατήγετο ἐξ ἀρματολικῆς οἰκογενείας τῆς Ἀκαρνανίας, ἐγεννήθη δὲ περὶ τὸ 1780. Διεκρίθη διὰ τοὺς ἐθνικούς του ἀγῶνας πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ τὴν ἔκρηξιν ταύτης. Κατὰ τὸ 1812, ὅτε ἔνεκα τῶν διωγμῶν ἐπεκράτει μεγάλη ἀπογοήτευσις μεταξὺ τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν καὶ πολλοὶ τούτων ἠναγκάσθησαν νὰ δηλώσουν ὑποταγὴν, «νὰ προσκυνήσουν», ὁ Τσέλιος μὲ τὰ παλληκάρια του, 300 περίπου Ἕλληνας καὶ Τουρκαλβανούς, δὲν ὑπέκυψεν, ἀλλ' ἐξηκολούθησε νὰ ἀγωνίζεται κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Εὐθύς ὡς ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις, μετέσχεν αὐτῇ ἐνεργῶς, διακριθεὶς κυρίως εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα (1822) καὶ τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἐπειδὴ ἀνέμιχθη εἰς τὰς ἐναντίον τοῦ Ὀθωνος ταραχὰς τοῦ 1836, διεγράφη ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἀξιωματικῶν.¹

Διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ Τσέλιου συνετέθησαν δημοτικὰ ἄσματα, ἐν ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ κατωτέρω, ἀναφερόμενον εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς του.

Δ. Α. Π.

Βουνά μ' ἀπ' τ' Ἀσπροπόταμο μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια
τὰ χιόνια μὴν τὰ λειώσετε ὥστε νὰ ῥθοῦν καὶ τ' ἄλλα,
γιατὶ 'ν' ὁ Τσέλιος ἄρ' ἔπεισε βαριά γιὰ νὰ πεθάνῃ
καὶ τοὺς γιατροὺς ἐκεῖ ποὺ νὰ ἀποφασίσουν.

5 Κ' ἓνας γιατρός βαρύνει τὸν Τσέλιο καὶ τοῦ λείει,

Τσέλιο μου, δὲ γιατρεύω.

Μέλιος Μερλὶς: Τὸ ποίημα τῆς Ροῦμελης, Ἀθῆναι 1931, σ. 22.

Ξ'. ΤΟΥ ΛΙΑΚΟΣ ΓΚΟΝΤΟΒΑ

Κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινὸν (Συλλογὴ δημοτῶν ἄσμάτων τῆς Ἠπείρου, ἐν Ἀθῆναις 1880, σ. 100, ἀρ. 115) ὁ Λιάκος Γκοντοβάς² ἔδρασεν ὡς ὀπλαρχηγὸς εἰς τὴν περιφέρειαν Ἐλασσόνας. Ἐκδιωχθεὶς ἐκεῖθεν περιήρχετο εἰς διάφορα μέρη μετὰ τῶν συντρόφων του.

Εἰς συμπλοκὴν μὲ τὸν δερβέναγαν τῆς Θεσσαλίας Σουλεϊμάν Ταχίρ Ἀμπάζην ἐτραυματίσθη βαρέως, κατῴρθωσε δὲ νὰ διαφύγῃ τὴν σύλληψιν, ἀποσυρθεὶς εἰς κρυφὸνα ἐντὸς δάσους· ἐκεῖ ὁμως ἀνεκαλύφθη καὶ συλληφθεὶς ὠδηγήθη εἰς Λάρισα, ἐνθα ἀπηγχονίσθη τὸ 1839.

Τὰς δραματικὰς στιγμὰς τοῦ πληγωμένου κλέφτου ἐξεικονίζει τὸ κατωτέρω ἄσμα.

Δ. Α. Π.

Πολλὰ τὰ χιόνια στὰ βουνά, πολλοὶ δερβεναγάδες,⁴
κι ὁ Λιάκος ἔμειν' μοναχὸς καὶ βαριά λαβωμένος.

Σάν ποῦ νὰ κάμῃ ὁ ἔρημος, σάν ποῦ νὰ κάμῃ ὁ μαῦρος!

1 Βλ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ Α', 15, 75, 78. Β', 88 καὶ τὸ ἄρθρον: Τσέλιος Δῆμος ὑπὸ Χ. Γ. Εὐαγγελάτου ἐν Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπ.

2) ἔκδ. Μερλὶς: τό.

3) Εἰς ἄλλας παραλλαγὰς φέρεται καὶ μὲ τὰ ὀνόματα: Γκουντοβάς, Κουταβάς.

4) ὁδοφόλακις (λ. τ. derbent agasi).

- 5 νά πάη κατά τὸν Ὀλυμπον εἶναι πολλὰ τὰ χιόνια,
 νά πάη κατά τὸν Κίσσαβον εἶναι πολλοὶ οἱ Κονιάροι,
 νά πάη κατά τὰ Γρεβενά πολλοὶ ὁ δερβεναγάδες,
 νά πάη κατά τὸ Μέτσοβο, νά σμίξῃ τοὺς Τζαπαίους;
 ἔμαθε πὼς προσκύνησαν καὶ γίνηκαν ραγιάδες!

Μακεδονία. - Λ.Α. Ὑλη, ἀρ. 136 (Ν. Μπίτσιος).

ΞΑ'. ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΥ ΜΠΟΤΑΪΤΗ

Ὁ ἐν τῷ ἄσματι ἀναφερόμενος Μῆτρος Μποταΐτης, ἐκ τοῦ χωρίου Μποτιᾶ Μαντινείας, εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν γενναίαν πολεμικὴν δρᾶσιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάμιξιν του εἰς ἐσωτερικὰς ἔριδας καὶ διαμάχας εἰς Τρίπολιν κατὰ τὸ 1824. Κατ' ἀρχὰς εἶχε συνδεθῇ φιλικῶς πρὸς τὸν Μπεκίρ πασάν, θεῖον τοῦ γνωστοῦ Κιαμὺλ-μπεη τῆς Κορίνθου. Ὅτε ὁ Μπεκίρ πασάς, ἔκπτωτος τοῦ ἀξιώματός του, κατέφυγεν εἰς Αἴγυπτον, ὁ Μποταΐτης, ὑποβλεπόμενος ὑπὸ πολλῶν ἐχθρῶν του, τὸν ἠκολούθησε. Κατὰ τὸ 1824 ἐπανῆλθεν εἰς Τρίπολιν ἔνθα ἀνέμιχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν ἀντικοκοτακτικὴν φαντασίαν, ὡς μέλος τῆς ἑταιρείας «Ἀδελφότης». Μετὰ τὰς ἐμφυλίου πολέμου τοῦ ἔτους ἐκείνου ὠνομάσθη ἀντιστράτηγος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ βασιλιάτου καὶ διωρίσθη φρούραρχος Τριπόλεως. Ἐπειδὴ κατηγόρει τὸν βασιλῆα ὡς σφετεριστὴς ἔειπεν ὁ βασιλεὺς ὅτι ἐκείνου ἔμελλε νὰ τοῦ ἀφαιρεθῇ ἡ φρουράρχια καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὑπὸ τὸν Σκούρτζοβιτς εἰς τὸν Ἰμβράνι. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἔπεσε μαχόμενος πρὸς τοὺς Ἰνδιάνους Λάκκοι Μεσσηνίας.¹

Θέμα τοῦ ἀναφερομένου εἰς αὐτὸν ἄσματος εἶναι ἡ ἀγγελία τοῦ θανάτου του εἰς τὴν χήραν γυναῖκα του, «τὴν ἀποπαντρεμένην». Ἡ Β' ἐκ τῶν κατωτέρω παραλλαγῶν εἶναι ἐπηυξημένη διὰ τῆς προσθήκης στίχων οἱ ὅποιοι ἀπαντοῦν κοινοὶ εἰς τὰ ἀναφερόμενα εἰς φονευθέντα πολεμιστὴν τραγούδια.

Δ. Α. Π.

Α'.

Ποιὸς εἶν' ἄξιος κι ὀγλήγορος, ποιὸς εἶναι παλληκάρι,
 νά πάη νά πῇ τῆς Μήτραινας, τῆς μικροπαντρεμένης,
 νά μὴν ἀλλάξῃ τὴ Λαμπρή, φλουριά νά μὴ φορέσῃ
 τὸ Μῆτρο τὸν σκοτώσανε.

Μεσολόγγιον. - Λ. Α. ἀρ. 1768,
 σ. 125 (Δ. Πετρόπουλος, 1952).

1) χειρ.: πολλ' εἶν'.

2) Βλ. Ἰ. Φιλήμονος, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 178. Φ. Χρυσανθοπούλου ἢ Φωτάκου, Βίοι Πελοποννησίων ἀνδρῶν, ἐν Ἀθήναις 1888, σ. 208. Τοῦ αὐτοῦ, Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Γ', ἐκδ. Γ', 1955, σ. 395, 399. Ν. Α. Βέη, Ἀρκαδικὰ γλωσσικὰ μνημεῖα, Δελτ. Ἱστορ. Ἑθνολ. Ἑταιρ. Ἑλλάδος, τόμ. 6 (1902/6) σ. 216 - 217.

Β'.

Ποιός εἶν' ἄξιος κι ὀγλήγορος, ἄξιος καὶ παλληκάρι,
νὰ πάη, νὰ εἰπῇ τῆς Μήτραινας, τοῦ δόλιου Μποταῖτη,
νὰ μὴν ἀλλάξῃ τὴ Λαμπρή, φλωργιὰ νὰ μὴ φορέσῃ,
τ' τὸ Μῆτρο τὸν σκοτώσανε, τὸ δόλιο τῆς τὸν ἄν-τρα.

- 5 Κάτου στοὺς Λάκκους κείτεται, κορμὶ δίχως κεφάλι·
μαῦρα πουλιὰ τὸ ν-τρογυρᾶν' κι ἄσπρα τὸν παραστέκουν
κ' ἓνα πουλί, καλὸ πουλί, κάθεται στὸ κεφάλι.
Τ' ἄλλα πουλιὰ τοῦ λέγανε, τ' ἄλλα πουλιὰ τοῦ λένε.
Δὲ ν-τρῶς καὶ σύ, καλὸ πουλί, ἀπ' ἄν-τρειωμένου πλάτες,
10 νὰ κάνῃς πῆχῃ τὸ φτερό καὶ πιθαμὴ τὸ νύχι.

*Πελοπόννησος ('Αρχαδία). - Δελτ. 'Ιστ. 'Εθνολ. 'Εταιρείας
'Ελλάδος, τόμ. 6 (1902/6) σ. 216 (Ν. Βέης).*

ΞΒ'. ΤΟΥ ΑΓΓΡΙΟΓΙΑΝΝΗ

Ὁ κλέφτης Ἀγριόγιαννης, τὸν κινώτερω ψαματος κατήγετο ἀπὸ τὸ
χωρίον Μάτεσι Ὀλυμπίας. Κατὰ τὰς ἀρχαίων παραδόσιν ὑπῆρξε γενναῖος πο-
λεμιστὴς καὶ ἀνέστη ἥρωικα κατὰ τὰς ἐκτάσεις τῶν ὁρδῶν τοῦ Μπραῖμ
πρὸς τὸ 1820, ὅτε πολλοὶ ἀπὸ τῶν οὐλομένων ἀνέστη Ὀλυμπίας καὶ φέρου-
σὲν ἔδηλωναν ὑποταγὴν (ἐπροσκυνούσαν). Εἰς ἀπόπειραν γενομένην ὑπὸ τοῦ
«τουρκοπροσκυνημένου» ἑλλήνικ. Φίλου πρὸς ἐξόντωσίν του, ὁ Ἀγριόγιαν-
νης, παρὰ τὴν ἀσθένειάν του, ἐπὶ τῇ θύρᾳ γενναίως, ὡς λέγει καὶ τὸ τραγούδι,
καὶ τὸν φονεύει.

Δ. Α. Π.

Τρίτῃ, Τετάρτῃ θλιβερῇ, Πέφτῃ φαρμακωμένη
Παρασκευὴ ξημέρωνε, πού 'χε μὴ ξημερώσει,
πού κίνησε Μπραῖμ πασιάς στοῦ Μάτεσι νὰ πάη.

- Μὰ πῆγε καὶ ξεπέζεψε στοῦ Μάτεσι τ' ἀμπέλια,
5 βρίσκει γυναῖκες μὲ παιδιά, γυναῖκες μὲ τοὺς ἄντρες.
- «Γυναῖκες μαρτυρήσετε τῶν κλέφτων τὰ γιατάκια,²
γιατὶ σὰς κόβω τὰ παιδιά, σὰς παίρνω καὶ τοὺς ἄντρες.»
- «Τὸ βλέπεις κεῖνο τὸ βουνό, πού 'ναι καψαλισμένο,
ἐκεῖ κοιμᾶται Ἀγριόγιαννος μὲ δεκοχτῶ νομάτους.»
10 Βάνει τὸ Φίλιο ὀλουμπροστά, τὰ παλληκάρια πίσω,
μὰ πῆγαν καὶ τὸν ἤϋρανε στὸν ἥλιο καὶ λιαζόταν
κι ἀπὸ μακριὰ τὸν χαιρετᾶν' κι ἀπὸ κοντὰ τοῦ κρένου.
- «Δὲν προσκυνᾷς, βρ' Ἀγριόγιαννη, σάν τ' ἄλλα παλληκάρια,

1) Βλ. Ν. Βέη. Ἀρχαδικὰ γλωσσικὰ μνημεῖα, Δελτ. 'Ιστορ. 'Εθνολ. 'Εταιρείας Ἑλ-
λάδος, τόμ. 6 (1902/6) σ. 265 - 66.

2) θῆσις διανυκτερεύσεως (λ. τ. yatak).

- μόν' περπατεῖς ἀρματολός, μόν' περπατεῖς καὶ κλέφτης!»
 15 - «Δὲ σ' τό 'χω, βρὲ Μπραῖμ πασιά, ποῦ 'ρθες μὲ πεντακόσιους
 μόν' τό 'χω τῆς κολιάνιτσας, ποῦ μ' ἔχει λαβωμένο.»
 Βγάνει ὁ Φίλιος τὸ σπαθὶ κι ἀπάνου του πηγαίνει.
 Μιά πιστολιά τοῦ ἔδωσε τοῦ Φίλιου στὸ κεφάλι,
 γέμισ' τὸ στόμα τ' αἵματα, ἡ γλῶσσα του φαρμάκι.

Πελοπόννησος (Ὀλυμπία). - Δ.Α. ἀρ. 2200,
 σ. 17 (Ἀγ. Τσέλαλης, 1936).

ΞΓ'. ΘΟΔΩΡΑΚΗΣ ΓΡΙΒΑΣ

Ὁ Θεόδωρος Γρίβας (1797 - 1862) κατήγετο ἐκ τῆς γνωστῆς ἀρματολικῆς οἰκογενείας τῶν Γριβαίων, ἡ ὁποία προήρχετο ἀπὸ τὸ χωρίον Τόσκιζι τοῦ Σουλίου. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀνemeίχθη εἰς ἐθνικοὺς ἀγῶνας, κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸν Μπουκουβάλαν, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τὸν Πανουργιάν. Κατόπιν, ἀφοῦ ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν ὑπὸ τοῦ Ἀλέξη Νούτσου, εἰργάσθη πρὸς στρατολογίαν ἀγωνιστῶν μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἐργάζεται ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας, διωρίσθη χιλιάρχος ὑπὸ τῆς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὄνομά του εἶναι συνδεδεμένον μὲ ἐθνικοὺς ἀγῶνας, καὶ ἀνταρτίων μὲ τὴν μάχην τοῦ Πέτα (1822) καὶ τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

Φύσις ζωηρὰ καὶ ἀνυπότακτος ὁ Γρίβας ἐκτρέφετο εἰς πολιτικὰς ἀρχὰς ἀνταρτίων, μετὰ ἀνατίσκει εἰς ἑνὶ ἀπολύτῳ πολιτικῷ κινήματι καὶ μετ' ἀπίστευτοῦ ὀχυρότητος καὶ βαρβαρισμοῦ ἐνεκ' ἐν ἐνώπιον τῶν ἀντιπάλων.

Τὸ 1836, ἀναλαβὼν τὴν καταστολὴν κινήσεων ἐκτραγέντος εἰς Στερεάν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Δ. Τσέλιον καὶ Ν. Στράτη, ἐκατηγορήθη δι' αὐθαιρεσίας, γενομένης ὁμῶς δίκης ἠθωώθη. Ἐκτοτε χρονίσθη εἰς ἡμῖν τοῦ κατὰ τῆς δυναστείας τοῦ Ὁθωνος, διὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ ὁποίου ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ δρᾶσις τοῦ Γρίβα κατὰ τὸ κίνημα τοῦ 1843 ὑπὲρ τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ὡς καὶ κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὁργανωθείσαν ἐπαναστατικὴν κίνησιν ἐν Ἠπειρῷ τὸ 1854. Μὲ τὴν πολυτάραχον ζωὴν του, τὸν φιλελεύθερον καὶ ἀτίθασον χαρακτῆρα του ἐπεβάλλετο ὡς ἰσχυρὰ φυσιογνωμία κατὰ τὴν ἐποχὴν του, ἥ δὲ λαϊκὴ μοῦσα ἐξύμνησε δι' ᾠμάτων διαφόρους φάσεις τῆς δράσεώς του.

Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν κατωτέρω ᾠμάτων ἀναφέρεται εἰς τὸν κατὰ τὸ ἔτος 1823 ἀποκλεισμόν τοῦ Γρίβα εἰς Κατοχὴν Μεσολογγίου ὑπὸ τῶν ὀπληγῶν Τζόγκα, Μακρῇ κ. ἄ. ἔνεκα διχονοιῶν αἱ ὁποῖαι προήλθον ἐξ αἰτίας τῆς ἐξοντώσεως ὑπ' αὐτοῦ τῶν ἀδελφῶν Χασαπαίων. Ὁ Α. Passow (Τραγούδια Ρωμαίικα, σ. 184, ἀρ. 248) δημοσιεύει παραλλαγὴν τοῦ ᾠματός τούτου, ἡ ὁποία ἐγράφη ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Γρίβαν καὶ ἐδόθη εἰς χειρόγραφον εἰς τὸν Ulrich.⁴

1) παράλσεις τῶν ποδῶν.

2) Βλ. καὶ Κ. Μεταξά, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Ἀθήναι 1956, σ. 40 (Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀρ. 6, ἐκδ. «Βιβλιοθήκης»).

3) Βλ. Φωτάκου Φ. Χρυσανθοπούλου Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (ἐκδ. 3η, Ἀθήναι 1955), σ. 580 κ.ἐξ. καὶ 715 - 722. 4) Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου. Γνωστοὶ ποιεῖται δημοτικῶν ᾠμάτων, Λαογρ., τόμ. 5 (1915/16) σ. 512 καὶ Γιάννη Βλαχογιάννη, Προπόλαια Α' (1900 - 1901), σ. 61.

Ἀπὸ τὰ ἐπόμενα ᾄσματα τὰ δύο (Α', Β') ἀναφέρονται εἰς συγκρούσεις τοῦ Γρίβα μὲ τοὺς Τούρκους τῶν Ἰωαννίνων, τὸ τρίτον (Γ') εἰς τὴν ὀξείαν ἀντίθεσιν του πρὸς τὸν βασιλέα Ὁθωνα· τὸ τέταρτον (Δ') εἶναι θρήνος ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ.

Δ. Α. Π.

Α'.

Κεῖν' τὸ κακὸ ποὺ γίνεται καὶ ταραχὴ μεγάλη,¹
τὸ Θοδωράκη κλείσανε τέσσερα βιλαέτια.²

Ἦρθ' ὁ Μακρῆς ἀπ' τὸ Ζυγὸ κι ὁ Κώστας ἀπ' τὴν Κάζα·
ἦρθαν ἀπὸ τὰ Γιάννενα κι ἀπ' τὴν Καινούργια χώρα.

5 - «Ἐβγα, Γρίβα, προσκύνησε³ σάν τ' ἄλλα παλληκάρια».

- «Ὅσο ἔναι ὁ Γρίβας ζωντανός, πασὰ δὲν προσκυνάει·
πασὰ ἔχει ὁ Γρίβας τὸ σπαθί, βεζίρη τὸ ντουφέκι».

Πελοπόννησος (Βυτίνα). - Δ. Α. 2214, σ. 172-173
(Σπυρ. Περιστέρης - Γρ. Δημητρόπουλος, 1956).

Β'

Ὁ Ντελὴ Γρίβας κλείσθηκε⁴ τοῦ Κουτσουλίου⁵ τὸν τόπο·
εἶχε κοντά του διαλεχτοὺς⁶ τρεῖς νομάτους.

Ἀβδῆ πασὰς τὸν Κουτσουλίου⁷ τὸν ὄχλο, μὲ τρεῖς χιλιάδες.

Στήναι κρημνία δάσκα⁸ τοῦ Κουτσουλίου τὴν ῥάχη.

5 Ἀϊ-Θόδωρος ξημέρῳνε⁹ ἦσαν καὶ τ' ὄνομά του,

ποὺ πιάστηκεν ὁ πᾶσις¹⁰ τὴν ῥοχτα μὲ σκοτάδι.

Πολὺ γερούσι¹¹ ἔκανε τὸν Γρίβα γιὰ νὰ πιάση.

Ἀνάρια ἀνάρια ἔπεφταν τοῦ Γρίβα τὰ ντουφέκια

κι ὅσα ντουφέκια ἔπεφταν στὰ τούρκικα κεφάλια.

10 Μπροστά ἀπ' τὰ ξημερώματα προτοῦ νὰ βγῇ ὁ ἥλιος

ὁ Λαμπροθύμιος φώναξε ἀπὸ τὴν Πέρα ῥάχη.

- «Βάστα, Γρίβα, τὸν πόλεμο, βάστα καὶ τὸ ντουφέκι

κ' ἐγὼ μεντάτι¹² ἔρχομαι, μεντάτι¹³ νὰ σὰς φέρω·

φέρνω λεβέντες διαλεχτοὺς, Λακκιῶτες πεντακόσιους».

15 Ἀβδῆ πασὰς σάν τ' αἰκούσε τ' ἀσκέρι τοῦ¹⁴ μαζεύει,

στὰ Γιάννενα ἐγύρισε μὲ τὸ μισὸ τ' ἀσκέρι.

Ἡπειρος. - Δ. Α. ἀρ. 1370, σ. 398 (Π. Στάρας, 1939).

1) Τὸ ᾄσμα ᾄδεται ὡς ἐξῆς.

Κεῖν' τὸ κακὸ, Γρίβα, ποὺ γίνεται καὶ ταραχὴ, Γρίβα, μεγάλη,

τὸ Θοδωρά-τὸ Θοδωράκη, τὸ Γρίβα, κλείσανε¹⁵ τὸ Θοδωράκη, τὸ Γρίβα, κλείσανε τέσσερα
βι-, μωρέ, βιλαέτια

ν- ἦρθε ὁ Μακρῆς, ν-ἦρθ' ὁ Μακρῆς, παιδιὰ μ', ἀπ' τὸ Ζυγὸ.

2) περιφέρειται, νομοί (λ. τ. vilayet). 3) δῆλωσε ὁποταγῇν. 4) Κουτσελιό· χωρίον
τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων. 5) ἔφοδον (λ. τ. yūtiyūs). 6) βοήθεια (λ. τ. medet). 7)
στρατὸν (λ. ἁρβ. asker).

Β'α.

Ἦμουν μικρὸς κ' ἐγέρασα ἄρματολὸς καὶ κλέφτης
 κι ὅσους πολέμους ἔκαμα μὲ Τούρκους, μὲ Ρωμαίους,
 ποτέ μου δὲ ντροπιάστηκα ἐγὼ καὶ τ' ἄρματά μου,
 καὶ τώρα στὰ γεράματα θέλουν νά μ' ἀντροπιάσουν.

- 5 Στὸ ἔρημο τὸ Κουτσοσυλιό,¹ στὸν κάμπο τοῦ Γιαννίνου,
 ἐκεῖ ῥθαν καὶ μὲ κλείσανε μὲ προδοσιά, μὲ δόλο.

¹ *Ηπειρος*. - Λ. Α. ἀρ. 1365, σ. 35

(Σπ. Μουσελίμης, 1938).

Γ'.

Μᾶς ἦρθ' ἡ ἀνοιξη πικρή, τοῦ καλοκαίρι μαύρου·
 μᾶς ἦρθι κι οὐ φθινόπουρους πικρός, φαρμακουμένους.

Μᾶς ἦρθι Φράγκους βασιλιάς, μᾶς ἦρθι Βαρβαρέας,²
 μαζώνει στὴν Ἀρβανιτιά τρακόσοι διὰ χουμάτοι,

- 5 βάνει τιφτίσι³ στὰ χουργιά, σ' ὅλα τὰ βελαέτια,
 τοῦ Γρίβα γιὰ νά πιάσιτι, τοὺς ἀντρεπτοὺς, τοὺν κλέφτη.

- «Γρίβα μ', νά δώσης τ' ἄρματα τὴν Πάτρα ἀπὸ τοῦ χέρι».

«Ὁ Ἰγὺ τ' ἄρματα τὰ ὅσους τὴν ἀπὸ τὴν πόρτα
 τὴν μπαλὰ ἔχου συνουδιά, τὴν μπαλὰ ἔχου θάρρους».

¹ *Πελοπόννησος*. - Λ. Α. ἀρ. 1429,

(Σπ. Ἑλένη Ψωμᾶ, 1939).

Δ'.

Δὲν κλαῖτε χώρες καὶ χωριά, χωριά καὶ βελαέτια,

δὲν κλαῖτε γιὰ τὸ στρατηγό, τὸ Θεωδράκη Γρίβα.

Μηδὲ στὴν Πάτρα φαίνεται, μηδὲ καὶ στὴν Ἀθήνα.

Μᾶς εἶπαν κάτι ψέματα, μᾶς εἶπαν κάτ' ἀλήθεια,

- 5 μᾶς εἶπαν πὼς ἀπέθανε κάτω στὸ Μεσολόγγι·

τὸν κλαῖνε τὰ στρατεύματα καὶ ὅλα τὰ βελαέτια.

¹ *Υπάτη*. - Λ. Α. Ὑλη, ἀρ. 3042

(Σ. Ματσούκας, 1888).

ΞΔ'. ΤΟΥ ΖΙΑΚΑ

Ὁ Θεόδωρος Ζιάκας, ἐκ τῆς περιφήμου οἰκογενείας τῶν ἄρματολῶν
 Ζιακαίων ἐκ Μακρυνόρους Γρεβενῶν, ἔδρασε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γιαν-
 νούλα ὡς ὑπαρχηγός του κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀγῶνας. Μετὰ
 τὸν θάνατον ἐκείνου, τὸ 1827, συνέχισε τὸν ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα εἰς Μακε-

1) βλ. ἀνωτ., σ. 256, σημ. 4.

2) ἀπὸ τὴν Βασιλίαν ἐνν. ὁ βασιλεὺς Ὁθων. 3) εἰδοποιήσιν (λ. τ. teftis). 4)
 τὸν βάρβαρον.

δονίαν, Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἱδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ὁ Ζιάκας ἔδρασεν ὡς λησταρματολὸς μέχρι τοῦ 1854, ὅποτε, λαβὼν μέρος εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Χατζηπέτρου, ἐφονεύθη μαχόμενος εἰς τὸ χωρίον Σπήλιο τῶν Γρεβενῶν.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκδουλεύσεων ἀνεγνώρισε τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ζιάκα καὶ τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς ἀξιοματικούς Ε' τάξεως.¹

Δ. Α. Π.

Α'.

Ἐσεῖς, βουνά μ', Ζιάκα μ'², τῶν Γρεβενῶν καὶ πεῦκα τοῦ Με-
τσόβου

λίγο γιὰ χαμηλώσιτε, δυὸ ντουφεκοῦλες τόπο,
γιὰ νὰ φανοῦν τὰ Γρεβενά κι αὐτὸ τὸ Μέγα Σπήλιο,
πὼς πολεμοῦν τὰ Γρεβενά μετ' τὸ νιζάμ ἀσκέρι.³

5 πέφτουν τὰ τόπια⁴ σὰ βροχή, τὰ βόλια σὰ χαλάζι,

κι αὐτὰ τὰ λιανοντούφεκα σὰν τὴν ψιλὴ βροχούλα.⁵

— «Βάστα, Ζιάκα μ', τὸ πόλεμο, βάστα καὶ τὰ ταμπούρια!»⁶

— «Τί νὰ βαστάξ' ὁ ἔρημος; τί νὰ νταγιαντήσω;⁷

Δὲν εἶν' ἕνας, δὲν εἶν' ὁρὸς, δὲν εἶναι τρεῖς καὶ πέντε,

10 μόν' εἶν' ἀσκέρι⁸ ἀμείνων, ἀμείνων ἀσμενισμὸς δὲν ἔχει.

Δυτικὴ Μακεδονία. — Δ. Α. ἀφ. 1412
σ. 15. Δ. Α. ἀφ. 1412.

— «Ἐσεῖς πουλιὰ πετοῦσατε, ποὺ πᾶτε στὸν ἀέρα,
αὐτοῦ ποὺ πᾶτε κ' ἔρχεσθε καὶ πίσω δὲν γυρνᾶτε,
μὴν εἶδατε τὸ Θόδωρο, τὸ Θόδωρο τὸ Ζιάκα;»

— «Ἐψές, προψές τὸν εἶδαμε μέσ' στ' Ἄσπρο τὸ ποτάμι,⁹

5 παλληκαράκια μάζωνε ὅλα τῶν εἰκοσιένα.

Παίρνει τὸν Νάσιο Μάνταλο καὶ τὸ Σωτήρη Στράτο.

Τριῶν μερῶν περπάτημα τὸ παίρνει σὲ μιὰ μέρα,

στὰ Γρεβενά ξημέρωσε, στὸν ὁμορφο τὸν τόπο.

Ἦταν ἡμέρα τοῦ Βαΐου, ἡμέρα τοῦ Λαζάρου.

10 πάνουν ἀρχόντ' στὴν ἐκκλησιά, πάνουν νὰ προσκυνήσουν».

Μακεδον. Ἡμερολ., ἔτ. 1940, σ. 182
(Μιλτ. Παπαϊωάννου).

1) Βλ. L. Heuzey, Excursion dans la Thessalie turque en 1858, Paris 1927, σ. 48. Κ. Δ. Κρυσιόλλη, Οἱ Ζακαιοὶ. Ἐβδομάς, τόμ. 7 (1890), φ. 42, σ. 6 καὶ τὸ ἀρθρ. Ζιάκας, ἐν Μεγ. Ἑλλ. γ. Ἐγκυκλιπ. ὑπὸ Γ. Δ. Κ(ορομηλᾶ).

2) ἡ αὐτὴ ἐκίκλησις καὶ εἰς τοὺς ἐπομένους στίχους, ὅταν ἄζεται τὸ τραγοῦδι. 3) τακτικὸς στρατὸς (λ. ἀρβ. καὶ τ. nizam askeri). 4) τὰ τηλεβόλα, κανόνια (λ. τ. top). 5) χειρ.: σὰν τὴ ψιλὴ δροσούλα. Ἡ διόρθ. κατὰ τὴν παραλλ. ἐκ Δοτ. Μακεδονίας. (Ἡμερολ. Δοτ. Μακεδ., τόμ. Β' (1933) σ. 96). 6) τοὺς προμαχῶνας (λ. τ. tabur). 7) ὑπομείνω (λ. τ. dayanmak). 8) στρατὸς (λ. τ. asker). 9) τὸν Ἀχελῷον.

ΞΕ΄. ΤΟΥ ΣΜΑΗΛ ΑΓΑ

Εἰς τὸν κύκλον τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν ἀνήκουν καὶ ἄσματα μὲ ἥρωα οὐχὶ κλέφτην ἢ ἄρματολὸν ἀλλὰ σημαίνοντα Τοῦρκον, τοῦ ὁποίου ἡ δράσις ἢ τὰ παθήματα εἶχον εὐρυτέραν τινὰ ἀπήχησιν εἰς τὸν λαόν. Διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν ἄσμάτων τούτων χρησιμοποιοῦνται τυπικοὶ κατὰ παράδοσιν στίχοι τῶν ἀναλόγου περιεχομένου κλέφτικων τραγουδιῶν. Οὕτως ἐκ κοινῶν στίχων, γνωστῶν εἰς κλέφτικα τραγούδια, εἰς τὰ ὁποῖα θρηνεῖται ὁ σκοτωμὸς κλέφτου, ἔχει συντεθῇ τὸ ἐπόμενον τραγούδι, ἀναφερόμενον εἰς τὸν Σμαῆλ ἀγάν, Ἀλβανὸν φοροεισπράκτορα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅστις ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν κλεφτῶν παρὰ τὴν Σαμαρίναν τῆς Δυτ. Μακεδονίας.¹

Δ. Α. Π.

Δὲ σ' ἄρεζε, Σμαῆλ ἀγά, Φούρκα² κί Σαμαρίνα,
μού³ γύρευες καὶ τὸ Νιουτσ'κὸ⁴ νά πάρ'ς τ' ἄρματολίκι,
κ' οἱ κλέφτες σὲ καρτέρησαν ψηλά στήν Πέτρα πάνω.

– «Σμαήλη, ρίξε τ' ἄρματα, Σμαήλη, ξαρματώσου!»

5 – «Τὸ πῶς νά ρίξω τ' ἄρματα, τὸ πῶς νά ξαρματώσω;

Ἐγὼ 'μ' ἕνας Σμαῆλ ἀγὰς στήν ὁδοῦ ἀκουσμένος·

μὴ γάρ 'μι νύφ' νά προσκυνῶ καὶ χεῖρ' νά φιλήσω;»

Λαογρ., τόμ. 6 (1917/18)

ἔκτ. 162 Δ. Λουδοπούλου

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ξ΄. ΤΟΥ ΚΩΣΤΑΡΕΛΛΟΥ

Περὶ τοῦ ἥρωος Κωσταρέλλου γνωρίζομεν ὅτι μόνον ἐξ ὧσαν ἀναφέρει τὸ τραγούδι. Οἱ μνημονευόμενοι εἰς τοῦτο τόπον ὡς καὶ τὸ ὄλον θέμα τῆς προδοσίας ἄγουν ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ ἐπεισοδίων τῶν χρόνων τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, δηλαδὴ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος.

Δ. Α. Π.

ν-ΐσεῖς, πουλιά μ', τοῦ Κόζιακα, βρὲ Κουσταρέλλια, πουλιά καὶ
χελιδόνια,⁴

φέτου νά μὴ λαλήσιτι, φέτου τοῦ καλοκαίρι·

τοὺν Κουσταρέλλα βάρισαν τ' ἄξιου τοῦ παλληκάρι,

ποῦ ἦταν ἄξιους στοὺν πόλεμον, ἄξιους καὶ στοῦ ντουφέκι·

5 τοὺν γέλασαν, τοὺν πλάνιψαν οἱ σκύλ' οἱ Κουνταϊκιώτις.⁵

«Νά 'ρθῆς, βρὲ Κουσταρέλλα μου, νά 'ρθῆς στοὺν Κούνταϊκόν μας
νά χαρατσώσης τοῦ χωριὸ καὶ τοὺς κουτσαμπασήδες».⁶

1) Βλ. ἐν Λαογρ., τόμ. 6 (1917/18), σ. 167.

2) χωρίον τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. 3) μόνον. 4) Ὁ στίχος οὐχὶ πλήρης, συνεπληρώθη κατὰ τὸ δεύτερον ἡμιστίχιον ἐκ παραλλ. τοῦ ἄσματος ἐξ Ἑλασσόνος (Δ. Α. ἀρ. 981α, σ. 165). 5) οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Κονταϊκοῦ (Γαλατικῆς) πλησίον τῆς Σιατίστης.

6) προύχοντας (λ. τ. koca-basi).

- Γιλάστηκι ού Κουσταρέλλας στούν Κουνταϊκὸ νὰ πάνη
 κι ού Βλαχουγιώργους χούϊαζι κι ού Βλαχουγιώργους λῑέει:
 10 - «Πίσου, βρε Κουσταρέλλα μου, γιατί θά σέ βαρέσουν».
 Κι αὐτὸς δὲν ἀφηκράστηκι τὰ λόγια πού τοῦ λῑέουν.
 Τρία ντουφέκια τούν βαροῦν, τὰ τρία ἀράδα ἀράδα.
 Ψιλή φωνίτσα¹ ἔβγαλι, ψιλή φωνίτσα¹ βγάζει:
 - «Ἔλα μπρατίμ²,² ἀπάρτι μι καί σεῖς καλά ξαδέρφια!»

Μακεδ. Ἡμερολ., ἔτ. 1939,
 σ. 302 (Δ. Α. Πετρόπουλος).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

1) ἑκδ. Περ.: λειανίτσα. 2) ἀδελφοποιτοί (λ. βουλγ. bratim).

II. ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ

Α'. ΑΠΕΙΛΗ ΥΠΟ ΚΛΕΦΤΩΝ

Δέν εἶναι ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένον ὑπό τίνων καί πότε ἔλαβε χώραν ἡ ἐν τῷ κατωτέρῳ ᾠσμάτι ἀναφερομένη ἀπειλή κατὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν τῆς Ἄρτης. Ἐκ τοῦ αἰτήματος ὁμως περί ἀποδόσεως τοῦ ἀρματολικίου φαίνεται ὅτι πρόκειται περί ἀρματολῶν, οἵτινες, ἐκδιωχθέντες ἐκ τῆς περιφέρειας τῶν, ἐγένοντο κλέφτες.

Τοιαῦται μεταλλαγái ἦσαν συχνáι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τοῦ ἀρματολισμοῦ, ἰδίá περί τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος, εἰς οὓς χρόνους ἀνάγεται πιθανῶς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ τραγουδιοῦ.

Δ. Α. Π.

Κάτω στοῦ Βάλτο, στά χωριά,

Ἄγραφα καὶ Ξηρόμερο,

γιέ μ', στά πέντε βιλαέτια,¹

φᾶτε, πιέτε, μωρ' ἀδέρφια.

5 ν' Ἐκεῖ 'ν' οἱ κλέφτες οἱ ποδάρη,

ν' ὅλοι ντυμένοι στοῦ φλουρί

καθόναι καί τραῶν² καί πίναν

καί τὴν Ἄρτα φοβερίζουν.

Πιάνουν καὶ γράφουν μιά γραφή,

10 βρίζουν τὰ γένεια τοῦ κατῆ³

γράφουνε καί στοῦ Κομπότι,³

προσκυνοῦν καί τὸ Δεσπότη.

Ἀγάδες, κάνετε καλά,

γιατί σὰς καῖμε τὰ χωριά³

15 γρήγορα τ' ἀρματολίκι,

γιατ' ἐρχόμαστε σά λύκοι.

Μίλπως Μερλιέ, Τραγούδια τῆς
Ρούμελης, Ἀθήναι 1931, σ. 3-4.

Β'. ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ

Τὸ θέμα τοῦ τραγουδιοῦ περί τῆς ἐνέδρας πρὸς ἀπελευθέρωσιν αἰχμαλώτων, ὡς παρετήρησεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης (Ἐκλογαί, ἀρ. 29) προέρχεται ἐκ τραγουδιοῦ περί τοῦ Κάτω Κόσμου, ἐνθα γίνεται λόγος περί ἐνέδρας γενομένης εἰς τὸν Χάρον, ἐνῶ διέβαινε μὲ τοὺς πεθαμένους «τῆς Τρίχας τὸ γεφύρι». Τὸν Χάρον εἰς τὸ νεώτερον τραγούδι ἀντικαθιστᾷ ὁ βόιβοντας, ὁ πα-

1) διοικητικᾶς περιφέρειας (λ. τ. vilayet). 2) τοῦ δικαστοῦ (λ. τ. kadi). 3) χωρίον τῆς περιοχῆς Ἄρτης.

σάς, ἡ Κονιαριά κ.ἄ., τοὺς δὲ πεθαμένους οἱ ἄλυσωμένοι καὶ οἱ σκλαβωμένοι. Κατὰ τινὰ διήγησιν, προερχομένην ἐκ τοῦ Γ. Τερτσέτη, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Θ. Ν. Φιλαδελφῆος (ἐφημ. «Ἄστυ» τῆς 25 Μαρτίου 1905), τὸ τραγούδι συνέδεσεν ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης πρὸς ἀνδραγάθημά του. Ἦν ἡμέραν τῆς Λαμπρῆς, συμφώνως πρὸς τὴν διήγησιν τοῦ Τερτσέτη, ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς τὸ μεγαλύτερον βουνὸν τῆς Πελοποννήσου σύντροφοι τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη (Γέρου τοῦ Μοριᾶ). Ἐπειδὴ εἶχον τὴν εἰδῆσιν ὅτι θὰ μεταφέρουν οἱ Τούρκοι ἑκατὸν πενήντα ἄλυσόδεμένα ἄτομα, ὁ Κολοκοτρώνης προέτρεψε τοὺς συντρόφους του νὰ κινηθοῦν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων, στήνοντες ἐνέδραν εἰς τοὺς διερχομένους. Ἐδῶσε τὴν συμβουλὴν ταύτην ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἐτραγούδησε καὶ τὸ τραγούδι,

Καλὰ τρῶμε καὶ πίνουμε καὶ λιανοτραγουδάμε...

Ἡ ἐνέδρα ἐπέτυχε καὶ οἱ σκλαβωμένοι ἀπλευθερώθησαν.

Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης (Κλέφτης τοῦ Μοριᾶ, σ. 242 κ.ἑξ.) ὑποστηρίζει ὅτι ἡ διήγησις αὕτη εἶναι πλαστὸν κατασκευάσμα τοῦ Γ. Τερτσέτη. Εἶναι γνωστὸν ὅμως ὅτι ὁ διακρινόμενος διὰ τὴν δξύνειάν του Γέρος τοῦ Μοριᾶ ἐχρησιμοποιεῖ πολλάκις λαϊκὰς ρήσεις καὶ ἀνέκδοτα ὡς καὶ ἰδίας ἐπινοήσεως διηγήσεις διὰ νὰ διεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν συμπολεμιστῶν του καὶ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ. Ὅθεν παρατηροῦντα σημεῖα τῆς ἐκ τοῦ Τερτσέτη προερχομένης διηγήσεως ταῦτα. Ὁμοίως σημειώνει ὁ Βλαχογιάννης, δὲν δυνάμεθα κατηγορηματικῶς νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης προσήρμωσε τοὺς στίχους τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Γέρου εἰς τινὰ περίστασιν πρὸς ἐπιτυχάν τοῦ πλεμικοῦ του ἀπορρίψας ἐκείνην ἐκείνην παράλλαξ τοῦ τραγουδιοῦ.

Καλὰ τρῶμε καὶ πίνουμε καὶ ψιλοτραγουδάμε

δὲν κάνουμε κ' ἓνα καλὸ καὶ ὁ γιὰ τὴν ψυχὴ μας;

Ὁ κόσμος φκειάνουν ἐκκλησιές, φκειάνουν καὶ μοναστήρια

νὰ πᾶμε νὰ φυλάξουμε στῆς Τρίχας τὸ γεφύρι,

5 ποὺ θὰ περάσῃ ὁ βόιβοντας μὲ τοὺς ἄλυσωμένους,
νὰ κόψουμε τοὺς ἄλυσους νὰ βγοῦν οἱ σκλαβωμένοι.

Νὰ βγῇ τῆς χήρας τὸ παιδί, π' ἄλλο παιδί δὲν ἔχει

π' αὐτὴ τὸ 'χει μονάκριβο, στόν κόσμο ξακουσμένο.

Γουριὰ ἐπαρχ. Μεσολογγίου. - Λ. Α. ἀφ. 1595,
σ. 70 (Κ. Κώνστας, 1949).

Γ'. Ο ΜΑΡΑΜΜΕΝΟΣ ΠΛΑΤΑΝΟΣ

Ὁ πλάτανος, κατ' ἐξοχὴν μακρόβιον δένδρον καὶ ἐπιβλητικόν, ἔχει συνδεθῇ ἤδη ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος μὲ θρύλους καὶ παραδόσεις τοῦ λαοῦ. Ὡς συμβολικόν δένδρον ἔχει ὡσαύτως τὴν θέσιν του καὶ εἰς τὰ νεώτερα δημοτικὰ τραγούδια.

Εἰς τὰ κλέφτικα τραγούδια ὑπὸ τὸ βαθύσκιον τοῦτο δένδρον συγκεν-

1) Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Γνωστοὶ ποιηταὶ δημοτικῶν ἀγμάτων, Λαογρ., τόμ. 5 (1915/16), σ. 509 - 510.

τρώνονται συνήθως οί κλέφτες, αναπαύονται και διασκεδάζουν. Είς την έπομένη όμως παραλλαγήν, γνωστήν κυρίως είς την περιοχήν του κλέφτικου τραγουδιού (Πελοπόννησον, Στερεάν Ελλάδα, Ήπειρον, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν), ό πλάτανος είναι μαραμμένος, διότι έδέχθη είς την καρδίαν του έχθρικήν σφαίραν. Είναι άγνωστον έκ ποίας συγκεκριμένης άφορμής συνετέθη τό πρώτον τό ξσμα. Είς τάς παραλλαγάς του ώς έπιδρομείς φέρονται ό 'Αλή πασάς, ό 'Ιμπραήμ πασάς (κυρίως είς τάς έκ Πελοποννήσου), ό 'Ετέμ πασάς κλπ. Πιθανόν είναι ότι είς την αρχικήν μορφήν του τραγουδιού ώς έπιδρομείς άνεφέρετο ό πρώτος έκ τούτων, ό και διασημότερος επί κακουργία 'Αλή πασάς, περί του όποιου γίνεται και λόγος είς τάς περισσότεράς των παραλλαγών.

Δ. Α. Π.

Τί έχεις, καημένε πλάτανε, και στέκεις μαραμμένος,
 μέ τις ριζούλες στο νερό, μέ τη δροσιά στά φύλλα;
 Νά μή σέ βάρεσε ό βοριάς, κάνας¹ κακός άγέρας;
 - «Μουϊδέ βοριάς μ' έβάρεσε, μουϊδέ κακός άγέρας»

5 ό 'Αλή πασιάς έπέρασε μέ δικοχτώ χιλιάδες.

Μουϊδέ στον ήσκιο μ' έκατσε, μουϊδέ και στη δροσιά μου,
 παρά σημάδι μ' έβαλαν ούλες με τη σπάδα.

"Αλλοι βαρούν τους κλώνους μου, ή άλλοι βαρούν τά φύλλα,

κι ό σκύλος ό 'Αλή πασιάς παρ' όσα σ' έπ'η καρδιά μου.

Μαράθηκαν τά φύλλα μου, μαράθηκε ή καρδιά μου.

*Ελεήνη Παπαδάκη, Τραγούδια της 'Αγόριανης
 (Παρισιάν, 1939, σ. 10, άρ. 13.)*

Δ'. Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Τό κατωτέρω ξσμα, διαδεδομένον μόνον είς δυτικήν Κρήτην, άναφέρει-
 ται προφανώς είς πολεμιστήν, περί της δράσεως του όποιου δέν έχομεν άλλ-
 λοθεν είδήσεις. Τό ξσμα φαίνεται έκ του περιεχομένου του των χρόνων της
 Βενετοκρατίας έν τη νήσφ.

Δ. Α. Π.

- «Γιάννη, γιά 'ντα 'σ' άράθυμος,² Γιάννη, γιά 'ντα μαλώνεις;»

- «Πώς νά μήν είμ' άράθυμος και πώς νά μή μαλώνω;

ούλημερνίς στον πόλεμο και καθ' άργά στη βίγλα»³

κι ούλες ό βίγλες βλέπουνε⁴ κ' έσείς κοιμάστε μόνο.

5 - Παιδιά, δέν κράζου οί πετεινοί, παιδιά δέν ξημερώνει,

νά κατεβώ στον πόλεμο, νά πολεμήσω páλι,

νά κάμω μάννες δίχως γιούς, γυναίκες δίχως άντρες;»⁵

*Ant. Jeannarakis, "Άσματα Κρητικά,
 Leipzig 1876, σ. 170, άρ. 216.*

1) κανένας, κάποιος. 2) διατί είσαι δξόθυμος. 3) είς την σκοπιάν. 4) ελαιο αί
 φρουραί άγρυπνούν και φυλάσσουν. 5) Οι δύο τελευταίοι στίχοι κατ' έπίδρασιν του γνωστού
 είς την δυτ. Κρήτην άσματος: Πότε θά κάμω ξατεριά, πότε θά φλεβαρίσω (βλ. κατωτ., σ. 273).

Ε'. Ο ΒΑΡΛΑΜΗΣ

Τὴν ἐν τῷ κατωτέρῳ ᾠσματι εἰκόνα τοῦ Βαρλάμη ἐξηπλωμένου ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ πλατάνου ὁ Ν. Γ. Πολίτης ('Εκλογαί, ἀρ. 34) χαρακτηρίζει πλαστικὴν. Ἐξετάζων τὴν σύνθεσιν τοῦ ᾠσματος ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης (Τὸ κλέφτικο τραγούδι, 1950, σ. 114), θεωρεῖ τοῦτο ὑποπτον, ἂν δὲν εἶναι ἀπόσπασμα, διότι ἔχει περιγραφικὴν μορφήν, ἥτις εἶναι ἀσυνήθης εἰς τὰ γνήσια κλέφτικα τραγούδια.

Περὶ τοῦ ἥρωος τοῦ ᾠσματος δὲν ἔχομεν ἄλλοθεν εἰδήσεις.

Δ. Α. Π.

Τρία πλάτανα, τὰ τρία ἀράδ' ἀράδα
κ' ἓνας πλάτανος παχὺν ἤσκιον ὁπῶχει.
Στὰ κλωνάρια του σπαθιά 'ναι κρεμασμένα
καὶ στὴ ρίζα του τουφέκια ἀκουμπισμένα
5 κι ἀποκάτω του Βαρλάμη ξαπλωμένος.

Αἰν. Ράσσο, Τραγούδια ρωμαίικα, Lipsiae
1890, σ. 89, ἀρ. 110α (σὺλλ. Ulrich).

Ζ'. ΠΛΗΓΩΜΕΝΟΣ ΚΑΡΔΙΗΣ ΚΑΙ Ο ΙΠΠΟΣ ΤΟΥ

Μοναδικὸν εἶναι τὸ τραγούδι, ὡς καὶ διὰ τὸν ἥρωα τοῦ ᾠσματος, ὅστις
λεῖ πρὸς τὸν κατακείμενον εἰς τὸ ἐσθρὸν κύβητον τοῦ, κακῶν τεύτον νὰ ἰε-
πεύσῃ ἀλλ' ἐκεῖνος ἀδυνατεῖ.

Ὁ πληγωμένος Ἱππεὺς φέρει ἑπτὰ διάφορα ὀνόματα εἰς τὰς παραλλαγὰς τοῦ τραγουδιοῦ, ὡς: Βέβρος, Γκαζαλὴς, Δῆμος, Τζέλιος, Σεϊδάγας, μπέης, λεβέντης, ξένος· ἐπίσης ποικίλλουν καὶ οἱ τόποι εἰς τοὺς ὁποίους διαδραματίζεται τὸ γεγονός: στὸ Βαρδάρι, στοῦ Βαρδαριοῦ τὸν κάμπο, στῆς Δρόμπουλης, στῆς Βουλγαριάς ἢ στῆς Λειβαδιάς τὸν κάμπο, στοῦ Πασιά ἢ τοῦ Φονιά τὸν κάμπο, στοῦ Πύργου τὰ σεράγια, στὸν ἤσκιο τοῦ πλατάνου κλπ. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὡς ἤδη παρετήρησεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης ('Εκλογαί, ἀρ. 44), ὅτι τὸ κύριον μέρος τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ἡ συνομιλία Ἱππου καὶ ἀνθρώπου, θέμα μυθολογικόν, ἐκ παλαιῶν χρόνων γνωστὸν εἰς τὸν ἑλληνικὸν καὶ ἄλλους λαούς. Εἰς τὴν Ἰλιάδα ὁ Ἀχιλλεὺς συνομιλεῖ μὲ τοὺς Ἱππους Ξάνθον καὶ Βαλῖον. Παρόμοιοι μῦθοι εἶναι γνωστοὶ ἀργότερον διὰ τοὺς Ἱππους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Ἱπποὶ ὁμιλοῦντες ἀναφέρονται καὶ εἰς τὸ νεώτερον Ἰνδικὸν ἔπος, τὴν Ραμαϊάναν, ὃ Ἱππος τοῦ Ρουστέμ εἰς τὸ ἔπος τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Φιρδούση, ὡς καὶ ἄλλοι ὅμοιοι Ἱπποὶ εἰς τὴν Ἑδδαν τῶν Σκανδιναβῶν, εἰς ᾠσματα σουηδικά, δανικά, μεσαιωνικά γερμανικά, γαλλικά, ρωσικά, σερβικά κλπ. Τὸ θέμα εἶναι ἐπίσης γνωστὸν καὶ εἰς τὰ ἀκριτικά τραγούδια,¹ εἰς τὸν κύκλον τῶν ὁποίων ἔχει πιθανώτατα τὴν ἀρχήν του καὶ τὸ κατωτέρω ᾠσμα, τὸ ὁποῖον, διαπλασθὲν διὰ τῆς παρεμβολῆς τοπωνυμίων καὶ ὀνομάτων τοῦ ἥρωος, προσέλαβε τὸν χαρακτήρα νεωτέρου ἡρωικοῦ ᾠσματος.

Δ. Α. Π.

1) Βλ. ἀνωτ., σ. 95 κ.ἑξ. πρὸ. καὶ σ. 111 κ.ἑξ.

Α'.

Στὸ Βαρδάρι, στὸ Βαρδάρι
καὶ στοῦ Βαρδαριοῦ τὸν κάμπο,
Βέβρος ἦτον ξαπλωμένος
καὶ ὁ μαῦρος¹ του τὸν λέγει.

- 5 - «Σήκ', ἀφέντη μου, νὰ πᾶμε,
ὅτι πᾶγ' ἡ συντροφιά μας».
- «Δὲν μπορῶ, μαῦρε, νὰ πάγω,
ὅτι θέλω νὰ πεθάνω.

- Σῶρε, σκάψε μὲ τὰ νύχια,
10 μὲ τ' ἀργυροπέταλά σου
κ' ἔπαρέ με μὲ τὰ δόντια,
ρῖξε με μέσα στὸ χῶμα.

- Ἔπαρε καὶ τ' ἄρματά μου,
νὰ τὰ πάγης τῶν δικῶν μου.
15 ἔπαρε καὶ τὸ μαντήλι,
νὰ τὸ πάγης τῆς καλῆς μου.
νὰ μὲ κλαί' ὅταν τὸ βλέπηται.

B

Ε. Baur, *Quants regards de la Grèce moderne*, tome VI, 1825, σ. 184.

Μέσ' στοῦ Βαρδαριοῦ τὸν κάμπο
δένδρος ἦταν φυτευμένος
καὶ στῇ ρίζα 'πὸ τὸ δένδρο,
μπέης ἦταν ξαπλωμένος.

- 5 Στὰ κλωνάρια 'ποῦ τοῦ δένδρου
τ' ἄρματά του κρεμασμένα,
τὰ ντουφέκι' ἀκουμπισμένα
καὶ στῇ ρίζα ποῦ τοῦ δένδρου,
στέκει ὁ μαῦρος¹ του δεμένος,
10 στέκει ὁ μαῦρος καὶ τὸν λέγει:
- «Σήκω, μπέη, καβαλλίκα».
- «Σῶπα, μαῦρε, μὴ μοῦ κρένης,
μ' ἔχουν μαῦρο λαβωμένο,
στὴν καρδιά μου πληγωμένο».
15 - «Σήκω, μπέη μ', σήκω πάνω²
νὰ σὲ πάω στὴν κυρά σου».

Δυτ. Μακεδονία (Βλάστη). - Δ. Α. ἀρ. 1451
σ. 1 ('Αντ. Κεραμόπουλλος, 1940).

1) ὁ ἵππος. 2) χειρ.: σήκω, μπέη μ', σήκω.

Ζ'. Η ΚΟΡΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΛΕΦΤΕΣ

Κόρη μετημφιεσμένη εις άνδρα ζή ἐπὶ μακρόν με τοὺς κλέφτες μετέχουσα εις τοὺς πολεμικοὺς τῶν ἀγῶνας. Ἡμέραν τινά ὅμως ἑορτάσιμον, καθ' ἣν λαμβάνει μέρος εις ἀθλητικὰς παιδιὰς μεταξύ τῶν κλεφτῶν, διανοίγεται ἔνεκα ἀποτόμου κινήσεως τὸ ἔνδυμά της καὶ ἡ κόρη ἀναγνωρίζεται ὑπὸ νέου κλέφτου· τότε παρακαλεῖ τὸ κλεφτόπουλο νὰ μὴ τὴν προδώσῃ, ὅπως σχετὰι δὲ νὰ παραδώσῃ εις αὐτὸ τὰ ἄρματα της νὰ γίνῃ σύζυγός του κλπ.

Τὸ τραγοῦδι κατὰ τὸ θέμα του ὁμοιάζει πρὸς ἄλλο ἀκριτικὸν (βλ. ἄνωτ., σ. 3 κ.έξ.), κατὰ τὸ ὅποιον ἀντρειωμένη κόρη, ἐνδεδυμένη ἀνδρικὰ, μάχεται κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Διωκομένη ὑπὸ Σαρακηνοῦ καταφεύγει εις ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ὅπου ὁμως προδίδεται ὑπὸ τοῦ Ἀγίου εις τὸν διώκτην της. Φαίνεται ἐκ τούτου ὅτι τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ τραγουδιοῦ, δηλ. τῆς μετημφιεσμένης εις άνδρα κόρης ἡ ὁποία συναγωνίζεται μετ' ἀνδρῶν, ἔχει μακράν παράδοσιν εις τὴν δημῶδη ποίησιν.

Δ. Α. Π.

Α'.

Ποιὸς εἶδε ἥλιο τὸ βράδυ καὶ ἄσπερον τὸ μεσημέρι ;
ποιὸς εἶδε κόρ' ἀνύπαντρη καὶ κόρη με τοὺς κλέφτες ;

Δώδεκα χρόνους ἔκαμε ἀρματολὸς καὶ κλέφτης,

κανένας δὲν τὴν γινώριζε, κανένας δὲν τὴν εἶρεν.

Μιά Κυριακή, μιὰ Γεωργίου, μιὰ πύσημον ἡμέρα

πάσηςαν νὰ παίξουν τὰ σπαθιά, νὰ ρίξουν τὸ λιθάρι·

κ' ἡ κόρη ἀπὸ τῆ σφίξε της καὶ ἀπὸ τὴν ἀντρεία της

ἔκοψε τὸ θηλύκι της· κ' ἐβάνταν τὰ βυζιά της·

κι ἄλλοι τὸ λένε μάλαμα, κι ἄλλοι τὸ λέν' ἀσήμε,

10 κ' ἓνα μικρὸ κλεφτόπουλο, μικρὸ διαβολεμένο :

«Αὐτὸ δὲν εἶναι μάλσμα, δὲν εἶναι κι οὐδ' ἀσήμε,

μούν' εἶναι κόρ' ἀνύπαντρη, π' ἀκολουθαί μαζὶ μας».

Ἡπειρος. — Λ. Α. ἀρ. 322, σ. 11 (Ἄ. Γόνιος, 1881).

Β'.

Ποιὸς εἶδε ψάρι σὲ βουνὸ κι ἀλάφι σὲ λιμάνι ;

ποιὸς εἶδε κόρ' ἀνύπαντρη μέσα στὰ παλληκάρια ;

Δώδεκα χρόνους ἔκαμεν ἀρματολὸς καὶ κλέφτης,

κανεὶς δὲν τὴν ἐγνώρισε ἀπὸ τὴν συντροφιά της·

5 καὶ μιὰ Λαμπρή, μιὰ Κυριακή, μιὰ πύσημον ἡμέρα

βγήκαν νὰ παίξουν τὰ σπαθιά, νὰ ρίψουν τὸ λιθάρι.

Τὸ ρίχν' ἡ Χάιδω μιὰ φορά, τὰ παλληκάρια δέκα·

κ' ἡ κόρ' ἀπὸ τῆ σφίξε της κι ἀπὸ τὴν ἐντροπή της

1) τὴν κομμοδόχην της.

- ἐκόπη τὸ γελέκι τῆς κ' ἐφάνη τὸ βυζί τῆς.
- 10 "Ἄλλος τὸ λέγει μάλαγμα, ἄλλος τὸ λέγ' ἀσήμι·
κ' ἓνα μικρὸ κλεφτόπουλο ἐκεῖνο τῇ γνωρίζει:
«Κεῖνο δὲν εἶναι μάλαγμα, κεῖνο δὲν εἶν' ἀσήμι,
κεῖνο 'ν' τῆς Χάϊδως τὸ βυζί, τῆς Χάϊδως, χαϊδεμένης».
- «Σώπα, σώπα, κλεφτόπουλο, καὶ μὴ μὲ μαρτυρήσης.
- 15 νὰ σοῦ χάρισω τὴ ζωὴ κι ὅλα τὰ ἄρματα μου».

Arn. Ravsoiu, Τραγούδια ρωμαίικα, Lipsiae
1860, σ. 152, ἀρ. 205 (συνλ. Ulrich).

Η'. ΚΛΕΦΤΕΣ ΦΙΛΟΝΙΚΟΥΝ ΠΕΡΙ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

Παρά τὸν τραχὺν πολεμικὸν βίον τῶν κλεφτῶν δὲν ἔλειπαν καὶ αἱ δια-
μάχαι περὶ γυναικῶν. Τοιαύτη τις διένεξις, τῆς ὁποίας τὰς λεπτομερείας
ἀγνοοῦμεν, ἔδωσε τὴν ἀφορμὴν διὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ κατωτέρω ᾠσματος.

Δ. Α. Π.

Πέντε παιδιὰ μαλώνανε¹ γιὰ μιὰ παπαδοπούλα·
κι ὁ καπετάνιος ἔλεγε κι ὁ καπετάνιος λέει.

– «Παιδιὰ μου, μὴ μαλώνετε, παιδιὰ μου, ὀχτρευόσθε·

νὰ εἶμερ ταχὰ θὰ φύγουμε, σὶνὸν τὰς ἡμέρας νὰ πάμε

νὰ ἐκεῖ θὰν τις διαλέξουμε καθεὶς τὴν δικήν του».

Καὶ τὴν Ἀγγέλω τοῦ παπᾶ τὴν πέραν² ὁ καπετάνιος.

Παπαγιάννης (Ἀγιος). – Δ. Α. "Υλῆ
ἀρ. 1629 (N. Βραχνός, 1890).

Θ'. ΚΛΕΦΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΑ

Οἱ διάγοντες τραχὺν βίον κλέφτες ἠναγκάζοντο πολλὰκις νὰ καταφεύ-
γουν εἰς τοὺς εὐπορωτέρους τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου, τοὺς προεστούς καὶ
κληρικούς, πρὸς ἐξασφάλισιν στέγης καὶ προμήθειαν εἰς αὐτοὺς τροφίμων.
Ἐνίοτε εἰς περιπτώσεις ἰδίᾳ ἀπροθυμίας πρὸς παροχὴν συνδρομῆς προέβαι-
νον εἰς ἐκβιασμούς, λεηλασίας, ἀρπαγὰς γυναικῶν κ.τ. ὅ. Τοιαῦται δὲ ἐπι-
δρομαὶ ἀπετέλεσαν θέματα τραγουδιῶν. Οὕτω συνετέθησαν στίχοι, οἱ ὅποιοι
ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς κοινοὶ τόποι εἰς πολλὰ ᾠσματα μὲ παρόμοιον θέμα.
Τὸ κατ' ἐξοχὴν πρόσωπον τῶν τραγουδιῶν τούτων, τὸ φερόμενον ὡς θυμὰ
τῶν ἐπιδρομέων, εἶναι ἡ κόρη τοῦ παπᾶ (ἡ παπαδοπούλα), τῆς ὁποίας ἡ
ἀρπαγὴ ἀποδίδεται εἰς διαφόρους κλέφτας, ὡς τὸν Νάνον, τὸν Σύρον, τὸν
Κέντρον, τὸν Λάπαν, Γιάννην κλπ.

Κατωτέρω παραθέτομεν τρεῖς παραλλαγὰς τῶν τραγουδιῶν τούτων.

Δ. Α. Π.

1) Μετὰ τὸ πρῶτον ᾄσμα τοῦ στίχου ᾄδεται τὸ τσάνισμα: *παιδιὰ μαλώνανε, ἄντε
μωρέ, γιὰ μόν.* Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν ἐπομένων στίχων, ἀντικαθιστα-
μένου τοῦ ῥήματος *μαλώνανε* διὰ τοῦ ῥήματος ἐκάστου πρώτου ᾠμisticίου· π. χ. *ἔλεγε· μα-
λώνετε κλπ.*

Α'.

Στοῦ παπᾶ Λάμπρου τὴν αὐλὴ μαυρίζουν καλιοντσηδες¹
μαυρίζουν τὰ τουφέκια τους καὶ λάμπουν τὰ σπαθιά τους.
Θαρρῶ καὶ οἱ κλέφτες ἦρθανε, θαρρῶ 'ναι' ὁ Κλεφτογιάννος.

- «Παπᾶ, ψωμί, παπᾶ, κρασί, νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια»
5 παπᾶ, ποῦ 'ν' τὸ κορίτσι σου, κρασί νὰ μᾶς κερᾶσῃ».

– «Ἡ κόρη μου δὲν εἶν' ἐδῶ, πῆγε στοῦ μοναστήρι·
πῆγε νὰ γένῃ καλογριά, τὰ ράσα νὰ φορέσῃ».

– «Σῦρε, παπᾶ, καὶ φέρ' τηνε, σοῦ κόβω τὸ κεφάλι».

Κ' ἡ παπαδιά εἶναι φρόνιμη καὶ πάγει καὶ τὴν φέρει.

*Werner von Haxthausen, Neugriechische Volkslieder,
Münster i. W. 1935, σ. 114, ἀρ. 13.*

Β'.

– «Ποῦ πάς, ποῦ πάς, μπρὲ Σύρο μου, Σύρο καὶ καπετάνε;»

– «Στὴ Μακρυνίτσα, μπρὲ παιδιά, σ' ἐνοῦ παπᾶ τὸ σπίτι».

– «Παπᾶ, ψωμί, παπᾶ, κρασί, δῶσ' μας τὴν κόρη».

– «Ἐσεῖς καλὰ τὸ ξέρετε καὶ Τοῦρκοι καὶ Ρωμαῖοι,

τὴν κόρη τῆς ἐπ' ἀντιφάσεως τῆς τῆρας ὁ Γερασίουνης,

ποῦ ἔχει τὰ πολλὰ παιδιά, καὶ τὴν πολλὰς νυφάδες».

– «Γιὰ πιάστε, δέστε τὴν κόρη ἀπὸ χέρια, ἀπὸ ποδάρια».

Καὶ πῆγε καὶ τὴν ἔφερε, καὶ τὴν στολισμένο.

Ἀγνάντια τοὺς προσκύνῃ, ἀγνάντια τοὺς προσκ'νάει.

- 10 Ὅλοι τὴν κέρασαν φλωριά, φλωριά καὶ καραγρόσια
κι ὁ Σύρος τὴν ἐκέρασε ἀσ' μένιον ἀρραβώνα.

*Ἡπειρος (Πάπηκον Ζαγορίου). – Λ.Α.
ἀρ. 1370α, σ. 77 (Π. Στάρας, 1939).*

Γ'.

– «Τσαὶ ποῦ μᾶς πάς, μπρὲ Σύρο μου, μπρὲ Σύρο καπετάνε;»

– «Στὴ Μακρυνίτσα, μπρὲ παιδιά, σ' ἐνοῦ παπᾶ τὸ σπίτι».

– «Παπᾶ, ψωμί, παπᾶ, κρασί, νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια,
παπᾶ, φέρε τὴν κόρη σου, τὴ θέλει ὁ καπετάνος».

- 5 – «Ἐσεῖς καλὰ τὸ ξέρετε καὶ Τοῦρκοι καὶ Ρωμαῖοι,
ν-ὴ κόρη δὲν εἶναι ἰδῶ, πάησε στοῦ μαναστήρι·
πάησε νὰ γένῃ καλογριά, νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴ της».

1) ἄνδρες τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ (λ. τ. kalyoncu)· ἔκδ. Haxt.: καλαντοῖδες. Ἡ διόρθ. ἐκ τῆς παραλλ. παρὰ Arn. Passow, Τραγοῦδια ρωμαίικα, 1860, ἀρ. 142, στ. 1. 2) ἔκδ. Haxth.: κι. Ἡ διόρθ. ἐκ τῆς παραλλ. παρὰ Arn. Passow, ἐνθ' ἂν, στ. 3.

- «Παπᾶ, σοῦ βγάζω τὰ μαλλιά, σοῦ κόφτω καὶ τὰ γένεια·
τώρα νά πάς, τώρα νά ῥθῆς, τώρα νά μοῦ τῇ φέρης».

- 10 Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε, τῇ συντυχιά¹ βαστοῦσε·
νά την ἢ κόρη πῶρχεται σὰ μῆλο μαραμμένο·
πέντε μετάνοιες ἔκανε μπροστά στὸν καπετάνο·
ἄλλοι κερνούσανε φλωριά κι ἄλλοι κερνοῦνε γρόσια.

Ἦπειρος (Παραμυθία). - Δ. Α. ἀρ. 36, σ. 372,
ἀρ. 100 (Δ. Μ. Σάργος, 1888 - 93).

Ι'. Η ΛΙΧΜΑΛΩΤΗ ΝΙΟΝΥΦΗ

Πολλὰ καὶ ἐκ διαφόρων τόπων εἶναι τὰ τραγούδια μὲ θέμα τὴν λεη-
λασίαν χωρίου ἢ πόλεως ὑπὸ Τούρκων, Ἀλβανῶν ἢ ἄλλων ἐπιδρομέων καὶ
τὴν αἰχμαλωσίαν γυναικῶν. Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἄσματα αὐτὰ τυπικοὶ εἶναι
οἱ στίχοι περὶ τῆς σκλαβωμένης νιόφυης, ἡ ὁποία «κοντοστέκει» καὶ δὲν
προχωρεῖ μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας αἰχμαλώτους, ὅχι διότι τὴν βαραίνουν τ'
ἄσπρα ἢ τὰ φλωριά, ἀλλὰ διότι τὴν βασανίζει ἡ σκέψις τοῦ ἐγκαταλειφθέν-
τος νηπίου τέκνου ἢ τοῦ φονευθέντος συζύγου.

Εἰς τινὰ ἐκ τῶν ἁσμάτων τούτων εἰσάγεται ὡς λεηλατηθεὶς τόπος ἡ
Ναύπακτος, τὰ Βέρβαινα κ. ἄ. Ἐκ τῶν κατωτέρων ἁσμάτων τὸ πρῶτον (Α)
ἀναφέρεται εἰς λεηλασίαν τῆς Ναυπακτοῦ ἐπὶ τῶν ληστῶν Ρουπακιά καὶ
Χοσάδα κατὰ τὸ 1843 καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Νόβαινας, συζύγου τοῦ προ-
κρίτου Νόβα. Τὸ δεύτερον (Β) λέγει περὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Βερβαίνων εἰς
τὸ τρίτον (Γ) γίνεται ἀορίστως λόγος περὶ ἐπιδρομὰς τουρκικῶν καραβιῶν
καὶ ἀρπαγῆς γυναικῶν.

Α'.

Δ. Α. Π·

Κανέννας δὲν τὸ πάτησε τὸ κάστρο τῆς Ἐπάχτου,³
κι ὁ Ρουπακιάς τὸ πάτησε μὲ τὸν Γέρο-Χουσιάδα.
Πῆραν ἄσπρα, πῆραν φλουριά, πῆραν μαργαριτάρι,
πῆραν τοῦ Νόβα τὰ παιδιά, τοῦ Νόβα τῇ γυναῖκα.

- 5 Τὸ καρσούλι⁴ φοῦιάξε,⁵ τὸ καρσούλι σκούζει.
- «Δασιοπερπάτα, Νόβαινα, καὶ μὴν κοντανεμένης·
μὴ σέ βαραίνουν τὰ φλουριά, μὴ σέ βαραίνουν τ' ἄσπρα;»
- «Δὲ μὲ βαραίνουν τὰ φλουριά, δὲ μὲ βαραίνουν τ' ἄσπρα,
μόν' μὲ βαραίνει ὁ γιούλης μου, τὸν ἔχω μέσ' στὴν κούνια.
10 Κούνια μου, κούνα τὸ παιδί, μάννα μου, βύζασέ το·
μένα μὲ πῆραν τὰ παιδιά καὶ πάω μὲ τοὺς κλέφτες....»

Βγῆκαν στῆς Γκούρας τὰ βουνά⁶ καὶ στὰ παλιὰ λημέρια.

Εἰρ. Σπανδωνίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης
(Παρνασοῦ), Ἀθήνα 1939, σ. 38, ἀρ. 63.

1) τὴν σοξήτησιν.

2) Βλ. σχόλια εἰς *Εἰρήνης Σπανδωνίδη*, ἔνθ' ἀν., σ. 319 - 321.

3) Ναυπάκτου. 4) ἡ φρουρά (λ. τ. karakol). 5) χούγιαξε, ἐφώναξε δυνατά. 6)
τὸ μέσον τμήμα τοῦ ὄρους Ὁθρυός.

Β'.

- Πατήσανε τὰ Βέρβαινα,¹ τὰ κάμανε μπεργιάνι·²
 πήραν ἄσπρα, πήραν φλωριά, πήραν μαργαριτάρια,
 πήραν χίλια πουκάμισα καὶ πεντακόσια ράσα·
 πήραν τὸ χήρο Διαμαντή καὶ τὸν Κοντανανγώστη·
 5 πήρανε καὶ μιὰ νιόνυφη ἀπὸ τὸ νυφοστόλι.³
 Μπροστά τὴν πᾶν' δὲν περπατεῖ καὶ πίσω κοντοστέκει.
 – «Περπάτει αὐγὴ, περπάτει ἀστρί, περπάτει, νιονυφούλα·
 μὴ σὲ βαραίνουν τὰ φλωριά, μὴ σὲ βαραίνει ἡ γούνα;»
 – «Δὲν μὲ βαραίνουν τὰ φλωριά, δὲν μὲ βαραίνει ἡ γούνα,
 10 μού'·⁴ μὲ βαραίνει τὸ παιδί πού τ' ἄφηκα στὴν κούνια».

Πελοπόννησος (Κυνουριά). – Λαογρ., τόμ. 5
 (1915/16) σ. 562 ('Επαμ. Παπαμιχαήλ).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΗΝΟΝ

- Κόπτε στές ἄσπρες ἀλυσίδες· τρεῖς τρεῖς πρᾶπινες λεῖμονες·
 βγήκαν καράβια τοῦ ἰσχυροῦ καὶ πήρανε τὰ ρωμαϊκά·
 πήρανε μαννάδες μὲ παιδάκια καὶ πεθερὲς μὲ νύφες,
 πήρανε μιὰ ἀρχοντοπεθερά μὲ δώδεκα νυφάδες.
 5 “Ὅλες οἱ νύφες περπατοῦν καὶ πᾶν' κοντὰ τὲς ἄλλες,
 μὰ μιὰ νύφη, μικρότερη, δὲν πάει κοντὰ τὲς ἄλλες.
 – «Γιατί, νύφη μ', δὲν περβατεῖς, δὲν πᾶς κοντὰ τὲς ἄλλες;
 μήνα τὰ ροῦχα σὲ βαροῦν, μήνα τὰ σικιανδρίκια;»⁵
 – «Οὐδὲ τὰ ροῦχα μοῦ βαροῦν, οὐδὲ τὰ σικιανδρίκια,
 10 τοῦ γιοῦ σου οἱ πόνοι μοῦ βαροῦν, τοῦ γιοῦ σου, τοῦ λεβέντη.
 Μοῦ σκότωσαν τὸν ἄντρα μου, μοῦ πήρανε τὸ παιδί μου!»⁷

Θεσσαλία (Μεσθάνι Τρικάλων). – 'Εστία,
 τόμ. ΙΘ' (1885) σ. 80.

1) μετὰ τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον ἐκάστου στίχου ἄδεται τὸ γόρισμα: Μωρ' σήμερα, τραυά, λεβέντη μ', τραυά. 2) ἐρείπιον· ἐπροξένησαν μεγάλην καταστροφὴν (λ. τ. virane). 3) καθ' ἣν στιγμὴν τὴν ἐστόλιζαν. 4) μόνον, ἀλλά. 5) μετὰ τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον ἄδεται τὸ τσάκισμα: λεβέντω, εἰς τὸ τέλος δὲ ἐκάστου στίχου τὸ γόρισμα: λεῖμονιά μὲ τὰ λεῖμόνια. 6) μήπως αἱ στενοχωρίαι, αἱ πικρίαι (πιθανῶς ἐκ τῆς τ. λέξ. sikinti). 7) ἔχδ.: τὰ παιδιὰ μου.

III. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ

Α'. ΕΠΙΘΥΜΙΑΙ ΚΛΕΦΤΩΝ

Εἰς πολλά ὄσματα ἐκφράζεται ζωηρά ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀγωνιστῶν νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Τὰ τραγοῦδια αὐτὰ δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν εἰς τοὺς τέσσαρας ἐπομένους τύπους: Α'.) Οἱ κλέφτες περιμένουν τὴν ἀνοιξιν, ἵνα ἐπαναλάβουν τὴν ἐπὶ τῶν ὀρέων πολεμικὴν τῶν ζωὴν. Μὲ τὸν ἐρχομὸν τοῦ ἔαρος, ποὺ τὸν προαγγέλλουν ἡ ἀναβλάστησις τῶν δένδρων καὶ ἡ ἀνοδος τῶν ποιμένων μετὰ τὰ κοπάδια τῶν ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ εἰς ὀρεινότερα μέρη, ὁ κλέφτης ἐγκαταλείπει τὰ χειμερινὰ καταφύγια τοῦ καὶ ἀναζητεῖ τὰ παλαιὰ λημέρια καὶ τοὺς συντρόφους τοῦ. Εἰς τινὰς παραλλαγὰς τραγουδιῶν δὲν γίνεται λόγος περὶ κλεφτῶν ἀλλ' ἐκφράζεται ἡ φυσιολατρικὴ διάθεσις τῶν τραγουδιστῶν εἰς ρωμαντικὸν τόνον μετὰ τὴν ἀποστροφὴν τῶν πρὸς τὰ καλότυχα βουνὰ ποὺ περιμένουν τὴν ἀνοξιν, τὰς ποιμένας καὶ τὰ κοπάδια. Β'.) Φιλοπόλεμος Κρῆς παρίσταται ὁ Κανάρης νὰ ἀναλάβῃ τὰ ὄπλα καὶ ν' ἀγωνισθῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνοξιν, ὅς ἀνοίξῃ καὶ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καιροῦ. Τὸ τραγοῦδι τοῦτο, ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπιγραμμικὴν ἀνοξίν, ἀκούεται εἰς τὰ πλέον διαδεδομένα καὶ γνωστά εἰς τὴν φυτικὴν Κρήτην. Γ'.) Φυλακισμένος διακατέχεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ δυνήθῃ ν' ἀναλάβῃ πολεμικὸν ἀγῶνα. Ἐν τῷ ὅσμῳ αὐτοῦ ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὴν Κρήτην. Δ'.) Εἰς τὰς τραγοῦδια ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐκφράζεται ἐργάτως κατὰ τρόπον συμβολικόν. Διὰ τῆς μάχης τῶν ὀρνέων, τῆς ὁποίας ἐπιθυμεῖ τις νὰ γίνῃ θεατὴς, ἀναβαίνων ἐπὶ τῆς κορυφῆς δένδρου, συμβολίζεται πιθανῶς ἡ μάχη πρὸς τοὺς ἐχθρούς.

Δ. Α. Π.

Α'.

Ἐκὼς τούτ' τὴν ἀνοιξιν, τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
θέλω νὰ πάω ἄρματολός, ἄρματολός καὶ κλέφτης,
νὰ βγῶ στῆς Γκούρας τὰ βουνά,² στῆς Γκούρας τὰ λημέρια,
νὰ σμίξω τοὺς συντρόφους μου τὸ Λιάμο Φαναρίσιο³

5 σέ τί λημέρια βρίσκεται, σέ τί κρύες βρυσσοῦλες.

¹ Ηπειρος (Πάπικον Ζαγορίον). - Δ. Α.
ἀρ. 1370, σ. 383 (Π. Στάρας, 1939).

1) Βλ. κατωτέρω καὶ τραγοῦδια τῆς φυλακῆς (σ. 302 κ.εξ.).

2) τοῦ ὄρους Ὀθρύου. 3) πρόκειται πιθανώτατα περὶ τοῦ κλέφτου Λιάκου Παναρίτη (βλ. ἀνωτ., σ. 206, ἀρ. Κ').

Α'α.

- Θέλετε δένδρα ἀνθίσετε, θέλετε μαραθῆτε·
 στὸν ἥσκιο σας δὲν κάθουμαι, οὐδὲ καὶ στὸ δροσιό σας,
 μούν' καρτερῶ τὴν ἀνοιξη, τ' ὁμορφο καλοκαίρι,
 ν' ἀνοίξ' ὁ γράβος¹ κ' ἡ ὀξυά, νά ἥσκιώσουν τὰ λημέρια,
 5 νά βγοῦν οἱ Βλάχοι στά βουνά, νά βγοῦν κ' οἱ Βλαχοποῦλες,
 νά βγοῦν τὰ λάγια² πρόβατα μὲ τὰ χονδρὰ κουδούνια,
 νά βγοῦν καὶ τὰ κλεφτόπουλα νά ρίξουν στὸ σημάδι.

*"Ηπειρος (Πάπικον Ζαγορίου). - Λ.Α.
 ἀρ. 1370, σ. 74 (Π. Στάρας, 1939).*

Α'β.

- Καλότυχά 'ναι τὰ βουνά, εἴστε τους δὲ γερνᾶνε·
 τὸ καλοκαίρι πράσινα καὶ τὰ χειμῶνα χιόνια
 καὶ καρτεροὺν τὴν ἔνοιαν τ' ὁμορφο καλοκαίρι,
 νά μπουμπουκιάσουν τὰ χέρια, τ' ἀγαθὸν εἶναι τὰ δέντρα,
 5 νά βγοῦν οἱ στάνες³ στά βουνά, νά βγοῦν οἱ Βλαχοποῦλες,
 νά βγοῦν καὶ τὰ Βλαχοπαιδιά λαλώντας τίς φλογέρες.

*Πελοπόννησος ('Ανδρέτσανα). - Λ.Α. ἀρ. 2213γ',
 σ. 93 (Δ. Πετρόπουλος, 1934).*

Α'γ.

- Βελούχι⁴ μου παράμορφο κι 'Οξυά⁵ ζωγραφισμένη·
 λειώστε τὰ χιόνια γλήγορα νά χορταριάσ' ὁ τόπος,
 νά βγοῦν οἱ Βλάχοι στά βουνά, νά βγοῦν κ' οἱ Βλαχοποῦλες,
 νά βγῇ κ' ἡ Παναγιώταινα, ἡ πρώτη τσιλιγκέρα,⁶
 5 μὲ τὰ κατσίκια στὴν ποδιά καὶ μὲ τ' ἄρνιά στά χέρια.

*Κωνστ. Σταυροπούλου, 'Ο κεκρυμμένος θησαυρὸς
 τῶν λαϊκῶν παραδόσεων, 'Αθῆναι 1953, σ. 23-24.*

1) δασικὸν δένδρον. 2) χρώματος μελανοῦ. 3) Οἱ μάνδρες, δηλ. οἱ ποιμένες μὲ
 τὰ ποιμνιὰ των καὶ τὰ χρειώδη διὰ τὴν τυροκομίαν. 4) δημῶδες ὄνομα τοῦ ὄρους Τυμ-
 φρηστοῦ. 5) ὄρος μεταξὺ Τυμφρηστοῦ καὶ Κόρακος. 6) ποιμενίς (λ. σλαβ. tselinik).

Β'.

Πότε θά κάμη ξεστεργιά, πότε θά φλεβαρίση,¹
 νά πάρω τὸ τουφέκι μου, τὴν ὁμορφὴ πατρόνα²,
 νά κατεβῶ στὸν Ὀμαλό,³ στὴ στράτα τῷ Μουσουόρω,⁴
 νά κάμω μάννες δίχως γιούς, γυναῖκες δίχως ἄντρες,
 5 νά κάμω καὶ μωρὰ παιδιὰ νά 'ναι δίχως μαννάδες⁵
 νά κλαῖν' τὴ νύχτα γιὰ βυζὶ καὶ τὴν αὐγὴ γιὰ γάλα
 καὶ τ' ἀποδιαφωτίσματα⁶ γιὰ τὴν καημένη μάννα.

Δημ. Σ. Βουτετάκη, Τραγοῦδια
 Κρητικά, Χανιά 1904, σ. 25.

Β'α.

Χριστέ, νά ζώνουμουν σπαθὶ καὶ νά 'παρῶ κοντάρι,
 νά πρόβαινα στὸν Ὀμαλό, στὸν Μουσουόρω,
 νά σύρω τ' ἀργυρὸ σπαθὶ καὶ τὸν ἄρμα κοντάρι,
 νά κάμω μάννες δίχως γιούς, γυναῖκες δίχως ἄντρες,
 5 νά κάμω καὶ μωρὰ παιδιὰ νά 'ναι δίχως μαννάδες.

Δημ. Βουτετάκης, "Ἄσματα Κρητικά,
 1876, σ. 173, ἀρ. 225.

Β'β.

Εἰς τὸ ἐπόμενον τραγοῦδι οἱ στίχοι τοῦ ἀνωτέρω ᾠσματος ἔχουν δια-
 πλασθῇ πρὸς ἔκφρασιν γεγονότων τοῦ τελευταίου πολέμου (1941 - 44).

Πότε νά κάμη ξεστεριά, πότες νά φλεβαρίση,
 νά πάρω τὸ ντουφέκι μου, τὴν ὁμορφὴ πατρόνα,²
 νά κατεβῶ στὸ Μάλεμε, στὴν ἀεροκαθίστρα,⁶
 γιὰ νά σκοτώσω Γερμανούς καὶ νά αἰχμαλωτίσω.

Κρήτη. - Λ. Α. ἀρ. 1841 Α', σ. 79
 (Δ. Α. Πετρόπουλος, 1953).

1) θά ἔλθῃ Φεβρουάριος, ν' ἀνοίξῃ ὁ καιρὸς. 2) φουσιγγισθήκη (βλ. J. A. Νωτοπου-
 λος, Τὸ κρητικὸ τραγοῦδι τοῦ Ὀμαλοῦ καὶ ἡ "πατρόνα", Κρητ. Χρον., τόμ. ΙΒ' (1958),
 σ. 171 - 175). Πιθανῶς πρόκειται περὶ προσωπικοῦ ὀνόματος τοῦ ὄπλου. 3) ὁροπέδιον ἐπὶ
 τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τῶν Λευκῶν Ὀρέων Κρήτης πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς ἐπαρχίας Σελίνου.
 4) ἐκ τῶν βοζακτινῶν ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν παράδοσιν εἶχον ἐγκα-
 τασταθῇ εἰς Κρήτην τὸν 12ον μ. Χ. αἰῶνα. 5) πρωὶ-πρωὶ, τὰ χαράματα. 6) εἰς τὸ δυ-
 τικῶς τῶν Χανίων ἀπεροδρέμιον.

Γ'.

Χριστέ, νά σποῦσαν οἱ φ'λακὲς νά φύγω ἀπ' τὸ Κάστρο·¹
 νά πάρω δίπλα τὰ βουνά, νά βγῶ στὸν Ψηλορείτη,
 νά μοῦ βγορίσουν² τὰ Σφακιά, το' Ἀνώπολης³ ὁ κάμπος,
 ν' ἀκούσ' ἀρμάτω ταραχὴ καὶ φάλκο⁴ νά λαλήσῃ,
 5 ν' ἀκούσω τὴ Βαρδῆναινα πῶς ἔκλαιγε τσοὶ γιούς τση.

Κρήτη. - Λ. Α. ἀρ. 1841 Α', σ. 135
 (Δ. Α. Πετρόπουλος, 1953).

Γ'α.

Εἰς τὴν ἐπομένην παραλλαγὴν οἱ στίχοι τοῦ ἔσματος ἔχουν προσαρ-
 μοσθῇ εἰς γεγονότα τοῦ τελευταίου πολέμου (1941 - 44).

Θέ μου, νά σποῦσαν οἱ φ'λακὲς νά φύου οἱ φ'λακωμένοι
 νά πάρου δίπλα τὰ βουνά νά βγοῦν στ' Ἀποπηγάδι,⁵
 νά κάμου κύκλο στὸν Ἰόνιο, νά ζώσου τὸν Ἄϊ Ζήνα⁶
 κι ἀποκειδᾷ⁷ νά κατέβῃ τὴν Σπίνας⁸ τὰ φαράγγια,
 νά κατεβῇ στὴν Κάντανον⁹ τὸν Ἰόνιο
 νά ζώσουν τὴν Κάντανον⁹ νά ζώσουν τὸ τεράγιο,
 νά σφάξουνε τσοὶ Γερμανοὺς⁹ τσοὶ σκύλους Ἀλαμάνους,⁹
 νά σώσουνε τσοὶ χριστιανούς.

Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 35.

Δ'.

Συντράμετέ¹⁰ με, φίλοι μου, κ' ἐσεῖς οἱ γιέδικοί μου,
 νά τὸ συγκλίνω¹¹ τὸ δεντρί, ν' ἀνέβω στὴν κορφὴ του,
 ν' ἀκούσω γερακιοῦ φωνὴ καὶ φάλκο⁴ νά λαλήσῃ,
 ν' ἀκούσω καὶ τὴν πέρδικα νά συχνοκακαρίσῃ.

Κρήτη (Σελλιὰ Ρεθύμνης). - Λαογρ., τόμ. 9
 (1926/28), σ. 213, ἀρ. 11. (Γ. Ἰ. Κουρμούλης).

1) τὸ Ἡράκλειον Κρήτης. Τὸ ὄνομα Κάστρο καὶ μάλιστα Μεγάλον Κάστρο, εἶναι τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς πόλεως ἤδη ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων. Ἡ ὀνομασία Ἡράκλειον εἶναι τῶν νεωτέρων χρόνων καθιερωθεῖσα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως (τῷ 1822). (Βλ. Στέφ. Σανθουδῖδην εἰς Ἑστ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδ., τ. 3 (1926) σ. 61 - 62). 2) νά φανοῦν ἀπέναντί μου, νά ἰδῶ. 3) χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σφακιῶν. 4) ἱέρακα (λ. ἰτ. falco). 5) ὄψηλόν ὄρος εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ἐπαρχίας Σελίνου. 6) ἐκκλησία εἰς Ἀποπηγάδι. 7) χεῖρ· ἀπόκει. 8) χωρίον παρὰ τὴν Κάντανον Σελίνου. 9) κυλαῖον γερμανικὸν φύλον. Ἐνταῦθα ἔννοεῖ τοῦς Γερμανοὺς ἐν γένει. 10) βοηθήσετε. 11) νά τὸ λυγίσω.

Β'. ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΚΛΕΦΤΩΝ

Σημαντικὸν γεγονός εἰς τὴν ζωὴν τῶν κλεφτῶν ἀπετέλουν αἱ συναντήσεις τῶν μετὰ ἀπὸ μακροχρόνιον χωρισμόν, πού ὤφειλετο εἰς τὰς περιπετείας τῆς πολεμικῆς τῶν ζωῆς. Κατὰ τὰς συναντήσεις ταύτας διεσκέδαζον εἰς ἀτμόσφαιραν ἀδελφικῆς ἐγκαρδιότητος, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν συγκίνησιν καὶ καρτερικότητα ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ διέτρεχε πολλοὺς κινδύνους ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Τὰς ἐξαιρετικὰς ταύτας περιστάσεις ἀπεικονίζει τὸ ἐπόμενον ᾄσμα, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς διαφόρους παραλλαγὰς καθ' ὅλην τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Δ. Α. Π.

Καλῶς ἀνταμωθήκαμαν ἐμεῖς οἱ ντριτληδισ, ¹
νὰ κλάψωμε τὰ ντέρτια μας καὶ τὰ παράπονά μας.
Τοῦτον τὸν χρόνο τὸν καλὸ, τὸν ἄλλο ποιὸς τὸ ξέρει,
γιὰ ζοῦμε γιὰ πεθαίνουμε, γιὰ σ' ἄλλον κόσμον πᾶμε.

- 5 Πάλι καλὲς ἀντάμωσες, πάλι ν' ἀνταμωθοῦμε
στοὺν "Αἶ Λιά στοὺν πλάτανου, πού 'ναι μιὰ κρύα βρύση,
πῶχουν ἀρνιά πού ψένουντι, κριάρια σουβλισμένα,
πῶχουν κ' ἓνα γλυκὸ κρασί ὅπου κερᾶν καὶ πίνουν. ²

Πάριος. - Δ. Α. ἀρ. 1370, σ. 359

Π. Β. Στάρας, 1937).

Γ'. ΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ ΜΙΑΡΘΕΥΟΝΤΑΙ

Ἐπὶ τῇ σκληρᾷ ἀγωνιστικῇ ζωῇ τῶν κλεφτῶν ὑπῆρχαν καὶ στιγμαὶ ἀναπαύσεως, καθ' ὅς ἡδυνάμιτο οὗτοι νὰ ἐπαυροῦνται λουσόμενοι καὶ περιποιούμενοι τὴν κόμην καὶ τὸ γένειον. Ὁμοκυβήτες κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς ψυχικῆς ἡρεμίας ν' ἀναλογίζωνται τὸ ἀπὸ τὴν ζωὴς τῆς αὔριον καὶ μὲ σαρκασμόν ἢ παράπονον νὰ ἐκφράζωνται οὗτοι τὴν μοῖραν τῶν. Τὴν ψυχολογικὴν ταύτην κατάστασιν τῶν πολεμιστῶν θάβει ν' ἀποδόσῃ ὁ λαϊκὸς ποιητὴς διὰ τῶν ἐπομένων στίχων, οἵτινες, γενομένοι τυπικοί, προσαρμολογῶνται εἰς διαφόρους παραλλαγὰς τοῦ ᾄσματος.

Δ. Α. Π.

Α'.

Σὰν κίνησαν καὶ πηγαιναν τὰ τέσσερ' ἀδερφάκια
καὶ πᾶν' πέρα καὶ πέρασαν, πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι
καὶ βρίσκουν μιὰ κρυόβρυση, κρύα καὶ παγωμένη
καὶ κάτσαν καὶ ξυρίζονταν ὅλοι μὲ τὴν ἀράδα,

- 5 μ' ἓνα γυαλί γυαλίζονταν, τὰ κάλλη τῶν τηροῦσαν.
- «Μουστάκι μου καρσμπουγιὰ ³ καὶ φρύδια μου γραμμένα,
δὲν πρέπετι γιὰ κρέμασμα κι οὐδὲ γιὰ ἄλυσίδα,
μόν' πρέπετι γιὰ τὰ βουνά, γιὰ τίς ψηλὲς ραχοῦλες».

Δυτ. Μακεδονία. - Δ. Α. ἀρ. 1412, σ. 62 (Ἄν. Διαμάντης).

1) ἄνθρωποι μὲ πολλὰς πικρίας (λ. τ. dertli). 2) ὁ στίχος ἐλλιπὴς κατὰ τὸ δευτέρου ἡμιστίχιον συνεπληρώθη ἐκ τῆς παραλλαγῆς παρὰ Γ'. Χασιώτη (Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον δημο. ᾄσμάτων, 1866, σ. 51, ἀρ. 39 στ. 6). Ὡς ἐκφωδὸς (γόρισμα) λέγεται :

ἄι ντουνιά μου, ἄι ντουνιά μου,
δὲ σὲ χόρτασ' ἢ καρδιά μου.

3) μὲ μαύρην βαφήν, μαῦρο.

Β'.

Οί κλέφτες μπαρμπερίζονται καί στρίβουν τὸ μουστάκι
κ' ἓνας τὸν ἄλλον ἔλεε, κ' ἓνας τὸν ἄλλο λέει!

– «Μόρφα κεφάλια πῶχουμε καί μαῦρα 'ν' τὰ μαλλιά μας
καί δὲν μᾶς πρέπει κόψιμο, μουϊδὲ καί χαρμαγκιόλα,¹

- 5 μόνο μᾶς πρέπει ἄρματα, σοφίλια² καί ντουκάδες».³

*Ειρήνης Σπανδωνίδου, Τραγούδια τῆς Ἀγούριανης
(Παρνασοῦ), Ἀθήνα 1939, σ. 35, ἀρ. 59.*

Γ'.

Οί κλέφτες μπερμπερίζονταν καί κόβουν τὰ μαλλιά τους
κ' ἓνας τὸν ἄλλον ἔλεγαν, κ' ἓνας τὸν ἄλλον λέει.

– «Ἀσπρους λαιμούς ποῦ ἔχομεν, τὰ τσιγγελιά⁴ μουστάκια
δὲν πρέπει γιὰ τὰ Γιάννενα, πεσκέσι⁵ γιὰ τὴ Λάρ'σα».⁶

*Εὐαγ. Τζιάντζιον, Τραγούδια τῶν Σαρακατσάνων,
Ἀθήναι 1928, σ. 12, ἀρ. 28.*

Δ'. ΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ ΤΟΥΡΚΟΠΙΖΟΥΝ

Κατὰ διαφόρους χρόνους πέρασαν καὶ μακρὰς ἐπαναστατικῆς δράσεως τῶν ἑλλήνων σημειώσαντες καὶ τὸν διωγμὸν καὶ ἀπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἀλλοφύλων τῶν κατακτητῶν τοῦ χρόνου ὑπῆρξαν αἱ τῶν ἐτῶν 1779-1780 καὶ 1805-1806. Οἱ διωκόμενοι πέρασαν τότε εἰς δεινὴν θέσιν καὶ μάλιστα κατὰ τὸν χειμῶνα, ὅτε ἐκ τῶν ἀνθρώπων κατὰ μικρὰς ομάδας ἢ κατ' ἄτομον, διὰ νὰ ζητήσουν ἄσυλον εἰς ἀλλοτρίους φίλων ἢ κουμπάρων τῶν. Τὰ δεινοπαθήματα ταῦτα διεκτραγωδοῦνται εἰς δημοτικὰ τραγούδια ὡς τὰ κατωτέρω.

Δ. Α. Π.

Α'.

Δώδικα χρόνους ἔκανα ἄρματουλὸς κί κλέφτης,
πουτὲς δὲν ἀντρουπιάστηκα κ' ἰγὼ κί τ' ἄρματα μου,
σὰν τοῦτ' τὴ φετεῖνὴ χρονιά πουτὲς νὰ μὴν ξανάρθῃ
βγήκαν οἱ Τοῦρκοι στὰ χουριά κί δέρνουν κί ἀρπάζουν.

- 5 – «Πιδιά μου, νὰ σκουρπίσουμε, νὰ γένουμε πουλουόκια.⁷
Ἰγὼ θὰ πάνου στ' Ἀγραφα, κ' ἰσεῖς στοῦ Μισολόγγι,
πῶχ'τι⁸ τοὺς φίλους τοὺς παλιούς κί τοὺς παλιούς κουμπάρους».

*Θεσσαλία (Καρατσὸλ Τερνάβου) – Δ. Α. Ὑλη,
ἀρ. 668 (Κ. Β. Γιαννακόπουλος, 1902).*

1) καρμανιόλα, λαιμητόμος (λ. ἱτ. carmagnola). 2) εἶδος νομίσματος. 3) μεταλλοίνοι πόρπαι, κοσμήματα (λ. τ. toka). 4) κορτά ὡς ἄγκιστρον (λ. τ. cengel). 5) δῶρον (λ. τ. peskes). 6) Τὸ νόημα τοῦ στίχου εἶναι ὅτι δὲν πρέπει νὰ πέσουν θύματα τῶν Τούρκων πασάδων τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Λαρίσης. 7) ὁμάδες, κοπάδια (λ. τ. bölük). 8) ποῦ ἔχετε.

Β'.

Παιδιά μ', ἦρθε χινόπωρος, παιδιά, ν-ἦρθε ὁ χειμῶνας·
πέσαν τὰ φύλλα ἀπ' τὰ κλαριά, γδυθῆκαν τὰ λημέρια.¹

Παιδιά μου, νά χωρίσουμε, μπουλούκια² νά γινοῦμε.

Πιάστε τοὺς φίλους τοὺς μπιστοὺς καὶ τοὺς παλιοὺς κουμπάρους,

5 ὥστε νά πάρῃ ἡ ἀνοιξη, νά 'ρθῇ τὸ καλοκαίρι,

ν' ἀνοίξῃ ὁ γάβρος³ κ' ἡ ὀξυά, ν' ἀνθίσῃ τὸ σφεντάμι,⁴

νά βγοῦν οἱ Βλάχοι στὰ βουνά, νά βγοῦν οἱ Βλαχοποῦλες,

νά βγοῦν καὶ τὰ Βλαχόπουλα βαρώντας τίς φλογέρες.

Ἀρκαδία (Γορτυνία). - Λ. Α. ἀρ. 926 ε',
σ. 11 - 12 (Χ. Σακελλαριάδης, 1928).

Ε'. ΚΛΕΦΤΕΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΝ

Ἕνας ἐκ τῶν πλέον ἀπηνῶν διωγμῶν τῶν κλεφτῶν, ὡς καὶ ἐναντίον τῶν ἀνυποτάκτων Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων, ἡμεῶν καὶ ἀνταρτῶν, ὑπῆρξεν, ὡς ἐσημείωσεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης (Ἐκλογαὶ ἀπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὁργανωθεῖς ἐν ἔτει 1804, ὅτε διορισθεὶς ὡς ἀντικαρταγος τῆς Ρούμελης (Ρούμελη βαλῆσι) διέβη ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Κιάφιον καὶ Ἄρτα. Κατὰ τὴν διωγμὸν οὐκ ἔλαβον μέρος οἱ κλέφτες, ἀλλ' οἱ ἀνταρταῖοι, οἱ ποταγῆς καὶ δεινοπαθοῦντες, ἠναγκάζοντο νὰ ὑποταγῶν, «νά προσκυνήσουν». Ἡ ἥρωικὴ ἀντίστασις, ἡ εὐψυχία καὶ ἡ ἀνυποταγὴ τινῶν ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ θέμα δημοτικῶν τραγουδιῶν ὡς τὰ κατωτέρω.

Δ. Α. Π.

Α'.

Τοῦτο τὸ καλοκαίρι καὶ τὴν ἀνοιξη,

ἄσπρα χαρτιά μᾶς γράφουν, μαῦρα γράμματα.

«Ὅσοι κι ἂν εἴστε κλέφτες στὰ ψηλά βουνά,

ὅλοι νά κατεβῆτε ἀπ' τὸν Ὀλυμπο,

5 νά προσκυνήσῃ¹ ὅλοι τὸν Ἀλῆ πασά».

Δυὸ παλληκάρια μόνον δὲν προσκύνησαν·

ἐπῆραν τὰ τουφέκια, τὰ λαμπρά σπαθιά

καὶ στὰ βουνά ἀνεβαίνουν, τρέχουν στὴν κλεφτιά.

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, Paris 1824, σ. 124.

1) καταφύγια τῶν κλεφτῶν.

2) βλ. ἀνωτ., σ. 276, σημ. 7.

3) βασικὸν δένδρον.

4) ὁ σπένδαμνος.

5) Βλ. καὶ Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐκδ. 5ῃ, ἐν Ἀθῇ-
ναις 1925, τόμ. Ε'β, σ. 219 - 221.

Β'.

Οι κλέφτες έπροσκύνησαν καί γίνηκαν ραγιάδες,
 κ' ένα μικρό κλεφτόπουλο δέν θέλ' νά προσκυνήσῃ·
 ψηλά σέ πέτρα κάθονταν, τόν ταμπουρά' λαλοῦσε:
 «'Εγώ ραγιάς» δέν γίνομαι, χαράτσι³ δέν πλερώνω».

Ν. Κασμούλη, Ένθυμήματα στρατιωτικά,
 τόμ. 1, 'Αθήναι 1939, σ. 3.

Γ'. Ο ΚΛΕΦΤΗΣ ΠΟΥ ΠΕΘΑΙΝΕΙ

Αί τελευταίαι στιγμαί τῆς ζωῆς τοῦ κλέφτου ἀπετέλεσαν θέμα διαφόρων τραγουδιῶν. Ὁ έτοιμοθάνατος ἀγωνιστής, ἔνεκα τραυματισμοῦ ἢ γήρατος, ἐκφράζει τὴν ὑστάτην αὐτοῦ ἐπιθυμίαν καί ἀφήνει παραγγελίας, αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται εἰς τὸν ἥρωικόν τόνον τοῦ βίου του καί τὰς δοξασίας του περὶ τῆς πέρας τοῦ τάφου ζωῆς. Κατὰ κανόνα παρίσταται ἀντιμετωπίζων μὲ καρτερικότητα τὸν θάνατον· παρακαλεῖ τοὺς συντρόφους του νά φέρουν κρασί διὰ νά πλύνῃ τὰς πληγὰς του ἢ νά τοῦ στρώσουν στρώματα ἀπὸ κλαδιά καί νά τοῦ προσκομίσουν τὸ μουσικόν του ὄργανον (τὸν ταμπουράν), νά παίξῃ καί τραγουδήσῃ τὸ τελευταῖον τραγούδι. Εἰς ἄλλας παραλλαγὰς διατυπώνει τὴν ἐπιθυμίαν νά ἔλθῃ ὁ «καὶ φανός», διὰ νά τὸν κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἢ συμβουλαί, περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀγγελίας τοῦ θανάτου του εἰς τοὺς ἰδικοὺς του, ὁ ὡς ἀπαρτίζομενος ὑπὸ τοῦ φόβου μήπως ἐγκαταλειπόμενος ἔρημος καὶ ἀκράτος ἀπὸ τὰς βλάστησιν τῶν ὀρνέων καί θηρίων, παραγγέλλει εἰς τοὺς φίλους νά φέρσιν αὐτὸν διὰ τὴν ταφὴν τοῦ νεκροῦ. Μὲ τὴν πίστιν ὅτι καὶ μετὰ θάνατον θάσῃ μορφή νά συνεχίσῃ τοὺς ἀγῶνας του, ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν νά εἶναι ὁ τάφος του εὐρύχωρος, διὰ νά πολεμῇ ἐκεῖθεν τοὺς ἐχθρούς· νά εἶναι πλούσιον, διὰ νά εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, καὶ νά τὰς τὴν φύσιν μὲ τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἦτο ἐξοικειωμένος κατὰ τὸν βίον του.

Τὸ θέμα περὶ τῆς κατασκευῆς τάφου ὑπὸ τοῦ μελλοθανάτου εἶναι γνωστόν ἤδη ἐκ τῆς ἀκριτικῆς ποιήσεως, ὡς παρετήρησεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης (Έκλογαί, ἀρ. 43). Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, προαισθανόμενος τὸν θάνατον, κτίζει ὁ ἴδιος παρὰ τὸν Εὐφράτην πανώριον τάφον, κιβούρι τοῦ θανάτου, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Εἰς τὰ μοιρολόγια ὡσαύτως δίδονται παραγγελίαι ὑπὸ τοῦ νεκροῦ πλέον ἀνδρός, γυναικός, νέου ἢ νέας, πρὸς κατασκευὴν τοῦ τάφου, ὁ ὁποῖος θά περιλάβῃ τὸ σῶμα των.⁴

1) μουσ. ὄργανον (λ. τ. tambura). 2) ὁποτελῆς τῶν Τοῦρκων (λ. ἀραβ. tayā). 3) κεφαλαιὸς φόρος (λ. τ. haraç).

4) ἡ ἀγγελία τοῦ θανάτου νά γίνῃ εἰς αὐτοὺς ἀλληγορικῶς:

Μὴν πῆτε πὼς λαβώθηκα, πὼς εἰμαι σκοτωμένος,
 μόν' πῆτε πὼς παντρεύτηκα κι ἄλλη γυναῖκα πῆρα·
 πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα...

Πρόκειται περὶ στίχων μοιρολογίου, οἱ ὁποῖοι μετεφέρθησαν εἰς τὸ κλέφτικον τραγούδι. Βλ. καὶ Γιάννη Ἀποστολάκη, Τὸ κλέφτικον τραγούδι, Ἀθήναι 1950, σ. 36 κ.έξ. D. A. Pétrouliou, La comparaison dans la chanson populaire grecque, Athènes 1954, σ. 14 - 15. 5) Βλ. καὶ σχετικὰς παρατηρήσεις: C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, I, 1824, σ. 54. Γιάννη Ἀποστολάκη, Τὰ δημοτικὰ τραγούδια, Μέρος Α', Οἱ σολογίσ, Ἀθήναι 1929, σ. 94 καὶ 132 - 133. Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ κλέφτικον τραγούδι, σ. 44 κ.έξ.

Ὁ μετὰ τοσαύτης ἀδρότης ὅμως προσδιορισμός τοῦ εἵδους τοῦ κιβουριοῦ, συμφώνως πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ προσώπου τὸ ὁποῖον θὰ ἐναποτεθῇ ἐκεῖ, ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὰ κλέφτικα τραγούδια.

Δ. Α. Π.

Α'.

- Σηκώνομαι πολὺ ταχιά, δυὸ ὄρες ὅσο νὰ φέξῃ,
παίρνω νερὸ καὶ νίβομαι, νερὸ νὰ ξαγρυπνήσω·
τὰ πεύκια ἀκούω καὶ βροντοῦν καὶ τὲς ὀξυές καὶ τρίζουν
καὶ τὰ γιατάκια¹ τῶν κλεφτῶν κλαίγουν τὸν καπετάνον.
- 5 – «Γιὰ σὴκ' ἀπάνω, Γιώτῃ μου, καὶ μὴ βαριά κοιμᾶσαι·
μᾶς πλάκωσε ἡ παγανιά,² θέλουν νὰ μᾶς βαρέσουν».
– «Τί νὰ σᾶς πῶ, μωρὲ παιδιά, καημένα παλληκάρια;
φαρμακερὸ 'ν' τὸ λάβωμα, πικρὸ καὶ τὸ μολύβι.³
Τραυᾶτε με νὰ σηκωθῶ, βάλτε με νὰ καθήσω,
10 καὶ φέρτε μου γλυκὸ κρασί, νὰ πιῶ καὶ νὰ μεθύσω,
νὰ πῶ τραγούδια θλιβερά καὶ παραπονεμένα.
Νὰ ἤμουν στὰ ψηλά βουνά καὶ τὸν περὶ κρυνοὺς⁴ τοὺς ἥσκιους,
πού 'ναι τὰ στεῖρα πρόβατα καὶ τὰ περὶ κριάρια!»
- Σὺ νύχτωσε καὶ βράδιασε, πάει καὶ τὰς τῶν μερῶν,
πάει καὶ τοῦτ' ἡ συντροφιά, καὶ εἰς μίαν οὐλὴν μέρα.
Σύρτε, παιδιά μου, γιὰ ψωμί, φάτε καὶ φάτε βράδυ,
καὶ φέρτε τὸ παλιὸ κρασί τὸ δωδεκαχρονήσιο,
- 5 νὰ πλύνω τίς λαβωματιές, νὰ πλύνω τίς γιεράδες.⁵
Πικρὸ, παιδιά μ', τὸ λάβωμα, φαρμάκι τὸ μολύβι.⁶
Καὶ πάρτε με καὶ σύρτε-με σὲ μιὰ ψηλὴ ραχούλα,
καὶ κόψτε μπάτσες⁶ στρώματα κι οὐξυές προσκεφαλάδες,
καὶ βάν'τε με νὰ ξαπλωθῶ καὶ βάν'τε με νὰ κάτσω,
- 10 καὶ φέρτε καὶ τὸν ταμπουρά,⁷ νὰ τὸν βαρῶ γιομᾶτα.⁸
Φέρτε μου τὸ κιμέρι⁹ μου, γιὰ νὰ σᾶς τὸ μοιράσω·
φέρτε καὶ τὸν πνευματικὸ, νὰ μὲ ξεμολοήσῃ
καὶ πάρτε με καὶ χῶστε με σὲ ριζιμιὸ λιθάρι.
Κόψτε κλαράκι δροσερό, λελούδια σκέπασ'τέ με.

Εἰρήνης Σπανδωνίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης
(Παρνασοῦ), Ἀθήνα 1939, σ. 8, ἀρ. 10Α'.

1) καταφύγια (λ. τ. yatak). 2) ἡ ἐχθρική ἐφοδος. 3) ἐννοεῖ τὰ βλήματα, τῶν ἐχθρῶν. 4) ἐκδ. Faug.: χοινοδροῦς. 5) πληγὰς (λ. τ. yaga). 6) ἀκροκλώναρα· βλ. Εἰρ. Σπανδωνίδη, ἐνθ' ἂν., σ. 404 ἐν λ. 7) βλ. ἄνωτ., σ. 278, σημ. 1. 8) εἰς τὴν ἐκδ. Σπανδωνίδη ἀκολουθεῖ ὁ στίχος: Κατακαημένε τάμπουρα, γιὰ δὲ βαρεῖς γιομᾶτα;... 9) κιμέρι, ἡ ἡμεριανὴ ζώνη εἰς τὴν ὁποίαν ἐφολάττοντο τὰ χρήματα, βυλάντιον (λ. τ. kemer).

Γ'.

– «Γιὰ σήκω, καπετάνιε μου, καὶ μὴ βαρικοιμᾶσαι».
 – «Μὲ τί καρδιά νὰ σηκωθῶ καὶ χέρια ν' ἀκουμπήσω;
 μῶχουν τὰ χέρια τρίμματα, τὴν πλάτη τσακισμένη,
 παιδιὰ μου, μόνον σύρτε με πάνου ψηλὰ στὴ ράχη,
 5 πού 'ναι τὰ πεῦκα τὰ ψηλά, τὰ δέντρα τὰ μεγάλα
 καὶ κόψετε χλωρὰ κλαδιὰ καὶ βάλτε με νὰ πέσω·
 δώστε τὸ καριοφίλι μου, τὸ δόλιο μου ντουφέκι,
 γιὰ νὰ τὸ ρίξω τρεῖς φορές κι ἀπὲ νὰ ξεψυχήσω».

Πελοπόννησος ('Ανδρίτσαινα). – Λ. Α. ἀρ. 2213γ',
 σ. 137 (Δ. Πετρόπουλος, 1934).

Δ'.

Ροβόλα κάτω στὸν γιαλόν, κάτω στὸ περιγιάλι,
 βάλε τὰ χέρια σου κουπιά, τὰ στήθη σου τιμόνι,
 καὶ τὸ λιγνόν σου τὸ κορμὶ βάλε το σὰν καράβι.
 Καὶ ἂν κάμ' ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγιά, νὰ πλέξης' νὰ περάσης,
 5 νὰ πᾶς πρὸς τὰ λημέρια, νὰ εὐχόμεν καβούλι,³
 πού ψήσαμεν τὰ δυὸ πινέλα, φλώραν καὶ τὸν Τόμπραν.
 "Ἄν σ' ἐρωτήσ' ἡ συντροφιά, πῶς γιὰ ἐμένα,
 νὰ πῶς εἶπες πῶς χεῖρες καὶ πόδας, ἡ κοίμησάς
 μόνον εἶπε παντρεύτηκα στὰ ἄρματα τὰ ξένα·
 10 πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆν γυναῖκα,
 κι αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα ὅλα γυναικαδέλφια.

Χειρόφυλλο Βούλης. Βούλης, ἀρ. 28 (19 αἰ.), σ. 131.

Δ'α.

'Εσεῖς, παιδιὰ κλεφτόπουλα κ' ἐσεῖς Ρουμελιωτάκια·
 μὰ τὸ ψωμὶ πού φάγαμε, μὰ τὴν ἀδερφοσύνη,
 γλέπω νὰ 'ρδινιαζώσαστε⁴ στὸν τόπο μας νὰ πᾶτε
 κ' ἐμένα ποῦ μ' ἀφήνετε στὸν ἔλατ' ἀπουκάτου;
 5 Σὰν πᾶτε στὴν πατρίδα μας, στὸ τόπο μας, ἂν φτάσ'τε,
 ντουφέκια νὰ μὴ ρίξετε, τραγούδια μὴν εἰπῆτε·
 κι ἂν σᾶς ρωτήσ' ἡ μάννα μου κ' ἡ δόλια ἡ ἀδερφή μου,
 κι ἂν σᾶς ρωτήσῃ καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐδικοὺς μου,
 μὴν πῆτε πῶς λαβώθηκα καὶ εἶμαι πληγωμένος.
 10 Πέστε τους πῶς παντρεύτηκα, ἄλλη γυναῖκα πῆρα·
 πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα
 κι αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα⁵ ὅλα γυναικαδέλφια.

'Αρκαδία. – Λ. Α. ἀρ. 2255, σ. 344–345 (Γρ. Δημητρόπουλος, 1956).

1) νὰ πλεύσης. 2) βλ. ἀνωτ., σ. 277 σημ. 1. 3) ὡς ἔχομεν συμφωνίαν (λ. ἀρ. kavil). 4) ἐτοιμάζεσθε. 5) χεῖρες· κι ὅλα τὰ λιανολίθαρα. 'Ἡ διόρθωσις κατὰ τὸν στίχον 11 τοῦ ἀνωτέρω Δ' ἄσματος.

Ε'.

Σαράντα κλέφτες ἤμασταν, σαράντα δυὸ νομάτοι·
 ὅλ' ἓναν ὄρκο κάναμαν μέσ' στ' ἅγιο τὸ Βαγγέλιο·
 «Ἄν ἀρρώστησ' ὁ σύντροφος νὰ τὸν φυλᾶν οἱ ἄλλοι».
 Ἦρθε καιρὸς κι ἀρρώστησεν ὁ δόλιος μας ὁ πρῶτος·

- 5 σαράντα μέρες κάναμαν, σαράντα μερονύχτια,
 σὺν' ἑνὶ δυό, σὺν' ἑνὶ τρεῖς κουβέντιαζαν, σὺν' ἑνὶ πέντε κουβεντιάζουν.
 – «Παιδιά, νὰ τὸν ἀφήκουμε τὸ δόλιο μας τὸν πρῶτο».
 Κι αὐτὸς δόλιος τοὺς ἄκουσε, τοὺς κράζει καὶ τοὺς λέει.
 – «Παιδιά μ', νὰ μὴ μ' ἀφήκετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο»·
 10 βγαίνουν τ' ἀρκούδια καὶ μὲ σκιοῦν,² οἱ λύκοι καὶ μὲ τρώγουν,
 μούν' πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλὰ σ' ἐκεῖν' τῇ ράχῃ,
 πού 'ναι τὰ πεύκια τὰ ψηλὰ κ' οἱ μαρμαρένιες βρύσες·
 σκάψτε πλατιά, σκάψτε βαθιά, ἴσια γιὰ δυὸ νομάτους³
 καὶ στὴ δεξιὰ μου τῇ μεργιά ἀφῆκετε παραθύρι,
 15 νὰ στέκ' ὀρθὸς νὰ πολεμῶ καὶ ὀρθὸς νὰ νομίζω,
 νὰ ῥχονται τὰ κλεφτόπουλα καὶ νὰ μὴ μερᾶνε·
 νὰ μπαίν' νὰ βγαίνουν τὰ πευκοῦλα καὶ νὰ μὴ μερᾶνε,
 νὰ λείψ' ὡς ἔρθ' ἡ ἀνοιξή, πρὸς τὰ ἐλαιοκάρφη».

Γ. Χασάνης, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἑπειρὸν
 δημοτικῶν λαογραφικῶν Ἀθῆναι 1866, σ. 94 – 95.

Σ'.

- Νὰ ἔξεραι καὶ νὰ κάτεχα⁴ τί μῆνα θὰ πεθάνω,
 σὲ τί ἐκκλησιά θὲ νὰ θαφτῶ, σὲ τί μνημα μὲ βάνουν,
 νὰ πάρω τὰ πελέκια μου, νὰ μπῶ σὲ περιβόλι,
 νὰ βρῶ τ' ἀφράτο μάρμαρο, νὰ κάμ' ὠριὸ κιβούρι,⁵
 5 νὰ 'ναι πλατὺ γιὰ τ' ἄρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι·
 καὶ στὴ δεξιὰ μου τῇ μεριά νὰ κάμω παραθύρι,
 νὰ παίρν' ἀγέρα τὴν αὐγὴ, ὁροσιὰ τὸ μεσημέρι,
 νὰ μπαينوβγαίνουν τὰ πουλιά, νὰ φέρνουν τὰ μαντᾶτα,
 μαντᾶτα ἀπὸ τὸ σπίτι μου, μαντᾶτα ἀπ' τὰ παιδιά μου.

Γ. Εὐλαμπίου, Ἀμάραντος, ἥτοι ῥόδα τῆς ἀναγεννηθείσης
 Ἑλλάδος, Περτρούπολις 1843, σ. 22.

1) ἱκδ. Χασ.: σέ. Ἡ διόρθωσις ἐκ τῆς παραλλ. ἐκ Τσουμέρκων (Λαογρ., τόμ. 5 (1915)/
 16), σ. 69, ἀρ. 34, στ. 5). 2) μὲ τρομάζουν. 3) ἄτομα. 4) νὰ ἐγνώριζα. 5) τάφον.

Ζ'.

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος διατάζει:
 «Σύρτε, παιδιά μου, στὸ νερό, ψωμί νά φᾶτ' ἀπόψε·
 κ' ἐσύ, Λαμπράκη μ' ἀνιψιέ, κάθου ἐδῶ κοντά μου·
 νά! τ' ἄρματά μου φόρεσε, νά εἶσαι καπετάνος·

- 5 κ' ἐσεῖς, παιδιά μου, πάρτε τὸ ἔρημο σπαθί μου·
 πράσινα κόψετε κλαδιά, στρώστε μου νά καθήσω,
 καὶ φέρτε τὸν πνευματικό νά μὲ ξομολογήση,
 νά τὸν εἰπῶ τὰ κρίματα, ὅσα 'χω καμωμένα.
 Τριάντα χρόνι' ἄρματολὸς ' κ' εἴκοσι ἔχω κλέφτης
 10 καὶ τώρα μ' ἦρθε θάνατος καὶ θέλω νά πεθάνω.
 Κάμετε τὸ κιβούρι μου, πλατύ, ψηλὸ νά γένη,
 νά στέκ' ὀρθὸς νά πολεμῶ καὶ δίπλα νά γεμίζω,
 κι ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξιὸ ἀφήστε παραθύρι,
 τὰ χελιδόνια νά 'ρχωνται, τὴν ἄνοιξη νά φέρουν,
 15 καὶ τὰ ἀηδόνια τὸν καλὸν καιρὸν νά μὲ μαθαίνουν».

Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 56.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ Ζ'. Τῆς Οὐλᾶς τοῦ Κλέφτη ΑΘΗΝΩΝ

Κατ' ἀρχέγονον δοξασίαν ὁ Κλέφτης εὐρίσκεται εἰς στενωτάτον ἐσωτερικὸν δεσμόν πρὸς τὰ ἐνδυμένα τοῦ ὅπλα, ἐργαλεῖα κλπ., ἔχει μετ' αὐτῶν μυστικιστικὴν τινα συμβίωσιν, ἥτις αἰσθητικῶς ἐξασκοῦται ὑπάρχουσα καὶ μετὰ τὸν διὰ τοῦ θανάτου ἀποχωρισμόν. Ἐκ τούτου οἱ ἐπιζῶντες αἰσθάνονται φόβον καὶ εὐλάβειαν διὰ τὰ ἀντικείμενα τῶν ἀποθανόντων καὶ ἀποφεύγουν νά μεταχειρίζωνται ταῦτα. Οὕτως εἰς μοιρολόγιον λέγεται ὅτι τῶν «πεθαμένων τὰ σκουτιὰ δὲν πρέπει νά φοριῶνται», ἀλλὰ νά κρέμονται εἰς πύργον «νά τὰ λερῶνῃ ὁ κορνιαχτὸς καὶ νά τὰ λειῶνῃ ὁ ἥλιος». Ἡ δοξασία αὕτη, καθὼς παρετήρησεν ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης,¹ ἀποτελεῖ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ ἔξματος, καθ' ὃ τὰ ἄρματα ὀρισμένων πολεμιστῶν, ὡς τοῦ Ραγκαβάνη, τοῦ Πετροπέτσα κλπ., ἢ τῶν ἀντρειωμένων γενικώτερον, δὲν πρέπει νά πωλῶνται ἢ νά φέρονται ὑπὸ ἄλλων ἐπιζώντων, ἀλλὰ νά ἀναρτῶνται εἰς πύργον, δένδρον, ἐκκλησίαν.

Εἰς παραλλαγὰς τινάς, ὡς ἡ Γ' ἐκ τῶν κατωτέρω, διατυπώνεται ἡ ὑποθήκη, ὅπως τὰ ὅπλα ἀποθανόντων ἀνδρειωμένων περιέρχονται εἰς γενναίους, ἵνα καὶ ἐκεῖνοι ἐπιτελέσουν ἥρωικὰς πράξεις ὡς καὶ οἱ ἐκλιπόντες. Τὸ ἔξμα ὑπὸ τὴν μορφήν ταύτην συνετέθη προφανῶς ὑπὸ νεωτέρων τραγουδιστῶν, οἵτινες δὲν εἶχον πλέον σαφὴ ἔννοιαν τῆς παλαιᾶς δοξασίας περὶ τοῦ στενοῦ δεσμοῦ τοῦ ἀτόμου πρὸς τὰ ὅπλα του.

Δ. Α. Π.

1) ἔκδ. Faur.: ἀμαρτωλός.

2) Δελτ. Ἰστ. καὶ Ἑθν. Ἑταιρ. Ἑλλάδος, τόμ. Β' (1885-89) σ. 141, ἀρ. 1.

3) Τὰ δημοτικὰ τραγούδια, Μέρ. Α', Οἱ συλλογές, Ἀθήναι 1929, σ. 13.

Α'.

Τοῦ Ραγκαβάνη τ' ἄρματα δὲν πρέπει νὰ φοριῶνται,
μόν' πρέπει γιὰ νὰ κρέμονται μέσα στὰ σταυροδρόμια,
κι ὅσοι διαβάτες κι ἂν περνᾶν' οὖλοι νὰ τὰ ρωτᾶνε:

— «Ἄρματα, ποῦ εἶναι ὁ ἀφέντης σας, πού 'σαστε μοναχά σας;»

5 — «Ἀφέντη μας ἐμίσειψε¹ καὶ πάει βαρὺ ταξίδι».

Ἀρχαῖα, — Λαογρ., τόμ. 5 (1915/16),
σ. 150 (Μ. Τρανός).

Α' α.

Τοῦ Ραγκαβάνη τ' ἄρματα, τοῦ Προύσια τὸ τουφέκι
δὲν πρέπει νὰ φοραίνονται σὲ ὅτινους μεσοῦλα,
μὰ πρέπει γιὰ νὰ κρέμονται σὲ ἓνα δενδρὶ ἀποκάτω,
νὰ τὰ βαρῇ μαῦρος βοριάς, τετράζινο χαλάζι,

5 γιὰ νὰ περνᾷ ἡ κλεφτουριά, νὰ τὰ ξαναρωτᾷ:

— «Ἄρματα, ποῦ εἶναι ὁ ἀφέντης σας, καὶ ποῦ εἶναι ὁ ἀφεν-
τικὸς σας;»

— «Ὁ ἀφέντης μας ἐμίσεισε νὰ ποῦ τὰς νὰς τὸ βράδυ».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Παύλου Γ. Βλαστοῦ, — Λ. Α. "Υλη, ἀρ. 2055
(Κ. Πηλεκατζίτ, 1938).

ΑΘΗΝΩΝ

Β'.

Τ' ἀντρειωμένου τ' ἄρματα δὲν πρέπει νὰ πουλιῶνται·
πρέπει νὰ κρέμονται ψηλὰ σ' ἀραχνιασμένον πύργο·
ἢ σκουριὰ νὰ τρώῃ τ' ἄρματα κ' ἡ γῆ τὸν ἀντρειωμένο.

Λ. Α. "Υλη, ἀρ. 2570 (Παῦλ. Λάμπρος).

Γ'.

Τῶν ἀντρειωμένω τ' ἄρματα δὲν πρέπει νὰ πουλιοῦνται,
μὰ πρέπει νὰ γυαλίζουμε καὶ τσ' ἄντρες νὰ τιμοῦνε.

Νὰ τὰ θωροῦν οἱ γι' ἄλλοι νιοὶ νὰ τ' ἀποκαμαρώνουν,
κι αὐτοὶ νὰ κάμουν ἄρματα, νὰ παίζουν στὸ σημάδι,

5 στὰ καθιστά, στὰ πεταχτά, στὰ ἴσια, κ' εἰς τὸ γλάκι,²

λαγούς, τρυγόνια, πέρδικες νὰ μὴ ξεξευγαρώνουν,

μόνο στὰ κρέτα³ τῶν ἐχθρῶ ὄντε τσ' ἀποζυγώνουν.⁴

Παύλου Γ. Βλαστοῦ, Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ,
ἐν Ἀθήναις 1893, σ. 104.

1) ἀνεχώρησε· ἔκθ. Τρανού: ἐνίσσειρε.
κατα, σάρμας. 4) θταν τοῦς καταδιώκουν.

2) τρέξιμον, εἰς τὴν ἀγῶνα δρόμου. 3) κρέ-

Η'. Ο ΚΟΡΑΚΑΣ ΔΙΨΑ ΓΙΑ ΑΙΜΑΤΑ

Διὰ νὰ ἐξαρθῇ ἡ τραγικότης πολυνέκρου τινὸς μάχης προτρέπεται ὁ κρώζων ἐκ πείνης κόραξ νὰ πετάξῃ εἰς τὸν τόπον τοῦ πολεμικοῦ δράματος, ὅπου καὶ θὰ ἔχῃ ὡς βορὰν τὰ αἵματα καὶ τὰς σάρκας τῶν φονευθέντων.

Οἱ στίχοι οὗτοι εἶναι τυπικοί, χρησιμοποιούμενοι οὕτω διὰ πολεμικὰ γεγονότα διαδραματισθέντα εἰς διαφόρους τόπους, Βαλτέτσι, Τρίκορφα, *Αγραφα, Κόζιακα, Καλαμπάκαν κ. ἄ.

Διὰ τῶν ἰδίων στίχων εἰς παραλλαγὰς τινὰς ἐκφράζεται κατόπιν καὶ νόημα μὲ ἠθικὸν περιεχόμενον. Οὕτως ὁ κόραξ θὰ ἔχῃ ὡς βορὰν τὰ αἵματα καὶ τὴν σάρκα οὐχὶ τῶν ἡρώων, οἱ ὅποιοι ἔπεσαν εἰς μάχην, ἀλλὰ τοῦ ἀδικήσαντος βόιβοντα ἢ κατῇ κ. ἄ.

Δ. Α. Π.

Α'.

Τ' ἔχεις, καημένε κόρακα, ποὺ σκούζεις καὶ φωνάζεις;
Νὰ μὴ διψᾷς γιὰ αἵματα, γιὰ τούρκικα κεφάλια;
Πέρασε ἀπὸ τὰ Τρίκορφα, ὅπου ἔρε στὸ Ντερβένι,²
ἐκεῖ νὰ πιῇς ἐσὺ αἷμα καὶ κεφαλὴς Τούρκων κεφάλια.

Μαντινέας (Μανιάκι). - Α. Α. ἀρ. 1474,
καὶ Μαγδαληνὴ Τσάμωνα, 1938).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τ' ἔχεις, καημένε κόρακα, ποὺ σκούζεις καὶ φωνάζεις;
Νὰ μὴ διψᾷς γιὰ αἵματα, γιὰ μὴ διψᾷς γιὰ λέσια;³
*Εβγα ψηλά στοὺν Κόζιακα,⁴ δίπλα στὴν Καλαμπάκα
κι ἀγνάντισι τὴν Πουταμιὰ κι αὐτὴν τὴν Κρύα βρύση,
5 νὰ ἰδῇς κουρμιὰ ποὺ κεῖτοντι, κουρμιὰ δίχους κιφάλια.

Αἰτωλία. - Α. Α. ἀρ. 869, σ. 49 (Δημ. Λουκόπουλος, 1902).

Γ'.

Τ' ἔχεις, καημένε κόρακα, καὶ σκούζεις καὶ φωνάζεις;
Μὴνα διψᾷς γιὰ αἵματα, γιὰ τούρκικα κεφάλια;
Πέτα ψηλά κατ' τ' *Αγραφα, στοῦ *Ασπρου τὸ γεφύρι⁵
νὰ φᾷς κρέας ἀπὸ κατῇ⁶ καὶ πλάτ' ἀπὸ βοῖβοντα.⁷

Θεσσαλία. - *Α. Ἰατρίδου, Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠσμάτων,
παλαιῶν καὶ νέων, ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 9.

1) ὄρος τρικύροφον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας, ἀποτελοῦν διακλάδωσιν τοῦ ὄρους Μανιάλου. 2) τὰ Δερβενάκια. 3) πτώματα ἐν ἀποσυνθῇσει (λ.τ. λερ). 4) ὄρος τῆς Θεσσαλίας. 5) γέφυρα ἐπὶ τοῦ Ἀχελώου. 6) Τούρκον δικαστήν. 7) στρατηγὸν ἄρχοντα (λ. σλαβ. voivoda). Εἰς τὸ κείμενον τῆς συλλογῆς Ἰατρίδου συνεχίζεται τὸ ᾠσμα μὲ στίχους ἀπὸ τὸ τραγούδι τοῦ Μπουκουβάλα: τί 'ν' ὁ ἀχὸς π' ἀκούεται κ' ἡ ταραχὴ μεγάλη;

*Ο Μπουκουβάλας πολέμῃ...

Δ'.

Ἡ παραλλαγή αὕτη ἔχει διαμορφωθῇ ἐκ τῶν γεγονότων τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου τοῦ 1940.

Τ' ἔχεις, καημένε κόρακα, καὶ σκούζεις καὶ φωνάζεις :

Μήπως διψᾷς γιὰ αἵματα, μήπως πεινᾷς γιὰ σάρκα :

Σῶρε, πουλί μ', στὸ Λάμποβο,¹ ψηλὰ κατ' τῇ Χιμάρα,
νὰ ἰδῇς κορμιὰ πού κείτονται, τσολιάδες τοῦ σαράντα²

5 εὐζώνους τοῦ τριανταεννια.³

Δὲν ἔχουν μάννα νὰ τοὺς δῇ, μάννα γιὰ νὰ τοὺς κλάψῃ.

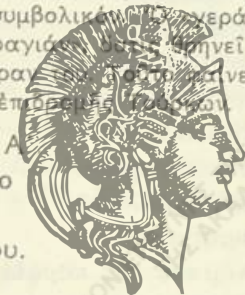
Μεσολόγγιον. - Λ. Α. ἀρ. 2258, σ. 127

(Σπ. Περιστέρης, 1957).

Θ'. ΓΕΡΑΛΑΦΟΣ ΚΑΙ ΖΑΡΚΑΔΟΣ

Εἰς τὸ κατωτέρω ὄσμη δὲν ἀναφέρεται ἡρωικὴ πράξις, ἥτις χαρακτηρίζει, κατὰ κανόνα, τὸ κλέφτικο τραγούδι τῆς ἀκμῆς. Εἰς τὴν ἀρχικὴν του μορφήν πιθανώτατα ἦτο τοῦτο ἐπύλλιον συντεθὲν ὑπὸ τινος στιχουργοῦ, ὅστις ἐνεπνεύσθη ἐκ τῆς ἐν τῇ φύσει ζωῆς. Ἀργότερον συνεδυάσθη τοῦτο πρὸς τὴν ζωὴν τῶν κλεφτῶν καὶ ἀπέβη συμβολικὸν ὡς «Γεράλαφος» συμβολίζει τὸν ὑποδουλωμένον Ἕλληνα, τὸν «ραγιά» ὅς ἐστιν ἡ γῆνὴ διὰ τὴν συμφορὰν του καὶ ἀνέχεται παθητικῶς τὴν μοῖραν αὐτοῦ. Ὁ Ζάρκαδος δὲ ἀναφέρεται εἰς τὴν παραλλαγὴν Β', ἐνθα γίνεται λόγος περὶ ἐπὶ τῇ γῇ τῆς ἀκμῆς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Δ. Δ. Π. ΔΘΗΝΩΝ

Στὴν κορυφῇ στὸν Ἐλύμπο
βόσκ' ἓνας γεράλαφος
κι ὄλο κλαῖν' τὰ μάτια του.

Ζάρκαδος ἐδιάβηκε

5 καὶ τὸν καλημέρισε :

- «Καλὴ μέρα σ', ἔλαφε !»

- «Βρέ, καλῶς τὸ ζάρκαδο».

- «Ἄλαφε, γεράλαφε,

τ' ἔχ'ν' τὰ μάτια σου κι κλαῖν',

10 χύνουν δάκρυ κόκκινα,

κόκκινα καὶ πράσινα

κι ὄλο νιρουγάλαζα :»

- «Τώρα πού μὲ ρώτησις,

θά σὶ πῶ, βρέ ζάρκαδι.

15 Κυνηγοὶ μὲ κυνηγοῦν,

ποῦ νὰ πάου 'γὼ πικρός,

χιλίοι δυὸ καβαλλαροὶ

μ' ἑκατὸ λαγονικά».

Μακεδονία (Πιερία). - Λ. Α. ἀρ. 383, σ. 8, ἀρ. 8 (Χρ. Γουγούσης, 1911).

1) χωρίον τῆς Βορείου Ἠπείρου. 2) εὐζώνους τῆς στρατολογικῆς κλάσεως τοῦ ἔτους 1940. 3) τῆς στρατολογικῆς κλάσεως τοῦ ἔτους 1939.

Β'.

- Πέρα 'κεῖ στὸν Ὀλύμπου
καὶ στὰ χαμοκέρασα
βόσκ' ἕνας γερόλαφος,
κι ὄλο κλαῖν' τὰ μάτια του·
- 5 χύνει δάκρυα κόκκινα,
κόκκινα καὶ πράσινα,
κι ὄλο καταμέλανα.
Ζάρκαδος ἐδιάβαινε
καὶ τὸν καλημέραε,
- 10 'στάθη καὶ τὸν ρώταε:
- «Τ' ἔχεις, βρέ γερόλαφε,
κι ὄλο κλαῖν' τὰ μάτια σου;
χύνεις δάκρυα κόκκινα,
κόκκινα καὶ πράσινα
- 15 κι ὄλο καταμέλανα;»
- «Τί νά 'χω, βρέ Ζάρκαδο;
βγήκαν Τοῦρκοι παρὰ τὸ
μὲ χίλια λαγωνικά
καὶ ἔλα τὰ ζαγαριά»·
20 - «Σιώπα, βρέ γερόλαφε,
μὴν παραπικραίνεσαι
μέσ' στ' Ὀλύμπου τὲς ἀσπίδας
δὲν πατοῦν λαγωνικά,
κι οὐδ' αὐτὰ τὰ ζαγαριά».³

Τ. Μάρτα, 'Αναμνήσεις φιλοπάτριδος,
ἐν Παρισίῳ 1861, σ. 147 - 148.

Γ'. ΒΟΥΝΑ ΜΑΛΩΝΟΥΝ

Τὸ «μάλωμα βουνῶν» ἔχει πολὺ παλαιὰν παράδοσιν. Ποίημα τῆς Κορίνθου (τοῦ 5ου αἰ. π. Χ.), ἐν παπύρῳ τοῦ 2ου αἰ. μ. Χ., ἀναφέρεται εἰς ἔριν μεταξὺ τῶν ὀρέων Κιθαιρώνας καὶ Ἑλικῶνος, τὰ ὅποια παρουσιάζονται εἰς τὸ ὄμμα διαγωνιζόμενα μὲ κριτὴν τὸν Ἑρμῆν.⁴ Τὸ θέμα ἀπαντᾷ καὶ εἰς νεωτέρας λαϊκὰς παραδόσεις, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι δὲν μαλῶνουν τὰ ἴδια τὰ

1) ὡς κυνηγοί. 2) κυνηγετικούς κύνες (λ. ἄρδ. sakar). 3) Τὸ ὄμμα συνεχίζεται μὲ τοὺς κάτωθι στίχους, οἵτινες προφανῶς εἶναι νεωτέρα προσθήκη:

Βλάχε, βρέ Βλαχόπουλε,
λάλα τὴν φλοέρα σου,
νὰ χορεύσω, νὰ πηδῶ
μέσ' στ' Ὀλύμπου τὴν δροσά.

4) Βλ. Ν. Α. Βέη, Τὰ μάλωματα βουνῶν στὰ νεοελληνικὰ γράμματα καὶ ὁ Βεροῖ-
ναῖος πάπορος 284, Νέα Ἑστία, τόμ. 35 (1944) σ. 242 κ.ἑξ. καὶ 335 κ.ἑξ.

βουνά· ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα ἢ οἱ ἀντρειωμένοι τῶν βουνῶν.¹ Ἀντιθέτως εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἔχομεν μάλωμα βουνῶν, ὡς τοῦ Ὀλύμπου καὶ Καλολίμνου ἐν Καρπάθῳ,² τοῦ Κέντρου, τοῦ Σφακιανοῦ καὶ τοῦ Ψηλορείτη ἐν Κρήτῃ.³ Πανελλήνιον διάδοσιν ἔχει τὸ σχετικὸν τραγούδι τοῦ Ὀλύμπου καὶ Κισσάβου (᾽Οσοῦς), τὸ ὁποῖον ἀνάγεται χρονικῶς εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῆς κλεφτουριάς. Ὁ Ὀλυμπος ἀνταγωνιζόμενος πρὸς τὸν Κίσσαβον ὑπερηφανεύεται ὃχι μόνον διὰ τὸ ψῆλωμα καὶ «τὶς πολλὰς κορφές», ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς πολυαριθμοὺς ἥρωικοὺς ἀγωνιστάς τῆς ἐλευθερίας, οἵτινες εὐρίσκουν ἐκεῖ καταφύγιον. Τὸ ἄσμα τοῦτο συχνὰ συνδέεται μὲ τὸ ἄσμα «αἰτὸς κρατεῖ στὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπινου κεφάλι», οὗτω δὲ προκύπτει νέα παραλλαγή νόθος μὲν, ἀλλὰ μὲ εὐρείαν διάδοσιν.⁴ Κείμενον τῆς παραλλαγῆς ταύτης παραθέτομεν κατωτέρω (Α'α).

Δ. Α. Π.

Α'.

ο

Ὁ Ὀλυμπος κι ὁ Κίσσαβος τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν.

Γυρίζει ὁ γέρο-Ὀλυμπος καὶ λέει τοῦ Κισσάβου.

- «Μὴ μὲ μαλώνης, Κίσσαβε, κοιμησάσθαι μένε.⁵

Ἐγὼ 'μαι ὁ γέρο-Ὀλυμπος στὸν κόρφο βόσκουσμένος.

5 Ἐχῶ ἐξήντα δυὸ κορφές καὶ τριάντα δυὰ βρουσοῦλες,

κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο,⁶ καὶ βρύση καὶ κλέπτει.

Παπαδόπουλος (Ἰσοπεία). Δ. Α. ἀρ. 908ε,
σ. 37-47. Δὲ Σακελλαριάδης, 1929).

Α'α.

Ὁ Ἐλυμπος κι ὁ Κίσσαβος τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν,

ποιοὶ νὰ 'ναι τὸ ψηλότερο, ψηλότερ' ἀπὸ τ' ἄλλο.

Γυρίζει ὁ γέρο-Ἐλυμπος τοῦ Κισσάβου καὶ λέει.

- «Τί λές, βρὲ παλιο-Κίσσαβε, βρὲ τουρκοπατημένε,

5 ποὺ σὲ πατᾶνε τ' ἄλογα, σὲ βόσκουν τὰ γελάδια;

Ἐγὼ εἶμαι ὁ γέρο-Ἐλυμπος, ὁ γεροπαινεμένος,

ἔχῳ ν-ἐξηνταδυὸ κορφές, κ' ἐξηνταδύο ρίζες,

πᾶσα κορφὴ καὶ φλάμπουρο,⁶ πᾶσα ρίζα καὶ βρύση.

Στὴ μεγαλύτερη κορφὴ ἓνας αἰτὸς καθόταν

10 καὶ κράτηγε στὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπινου κεφάλι.

1) Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. 1 (1904) σ. 59, 278, 285. 2) Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νονάρου, Δημοτικὰ τραγούδια Καρπάθου, 1928, σ. 156, ἀρ. 16α καὶ σ. 158, ἀρ. 16 β. 3) Ant. Jeannarakis, Ἶσματα Κρητικά, Leipzig 1876, σ. 107-8. Ἀρ. Κριάρη, Πλήρης συλλογὴ Κρητικῶν δημοτικῶν ᾠμάτων, ἔκδ. Β' (1920/21) σ. 339. 4) Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγ. τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, 1914, ἀρ. 23.

5) πατημῆνε ἀπὸ τοὺς Κονιάρους, Τούρκους τοῦ Ἰκονίου. 6) πολεμικὴ σημαία.

- πολλές βολές τὸ τσίμπαγε, πολλές βολές τοῦ λέει:
 – «Κεφάλι, τί κακὸ 'κάμες καὶ σὲ τραυᾶν' τὰ ὄρνια;»
 – «'Εγὼ μ' ὁ πρῶτος τοῦ χωριοῦ καὶ μοίραζα τὸ χρεῖ·
 15 στὴ φτώχεια ἔρριχνα ἑκατὸ καὶ στοὺς ἀρχόντους δέκα,
 μιὰ χήρα μὲ πολλὰ ὀρφανὰ βαρὺ χρεῖ τῆς ρίχνω».

Γεωργίας Ταρσοῦλη, Μωραΐτικα τραγούδια Κορώνης
 καὶ Μεθώνης, Ἀθήναι 1944, σ. 29, ἀρ. 25.

Β'.

- Ἔλυμπος κι ὁ Καλόλιμνος¹ τὰ 'υὸ 'ουινά² μαλλώνουν
 ἔχου ρεκαβαρίσματα³ κ' ἔχου κακιὰ κι ἀμάχη.
 Τό 'να μαλλώνει γιὰ νερὸ καὶ τ' ἄλλο γιὰ τὸ χιόνι.
 Κι ὁ Ἔλυμπος ἐρκίνηψε Καλόλιμνο νὰ 'βρίση,
 5 μὲ καταφρόνεςες πολλές νὰ τὸν ἀποτιμήσῃ.
 – «Βρὲ Ἔλυμπε μισόουνε, ἀσσαλλοπατημένε,⁴
 ποὺ σὲ πατοῦ τὰ πέταλα κατὰ ζούμπερα⁵ τοῦ κάμπου
 καὶ τὰ μουλαροόρδανα⁶ καὶ ταχυόρδανα⁷ τῆς χώρας.
 Μ' εἰώ μ' ὁ ὠριο⁸ πενταξακουσμένος,
 10 ποὺ 'χω σεράντα⁹ καὶ πενήντα καὶ δέκα πέντε βρύσες¹⁰
 ὅπου πορροῦ καὶ φεγγαροῦ καὶ ὅπου φεγγαροῦ βρύσας
 κι ὅπου βρύση καὶ κροῦ καὶ ποταμὸ καὶ ποταμὸ λαλημένον».

Ἐμμ. Μανωλακάκη, Καρπαθιακά,
 ἐν Ἀθήναις 1896, σ. 242, ἀρ. 48.

1) Ἔλυμπος, κώμη εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Καρπάθου. Εἰς τὸ ἔσχα θεωρεῖται ὡς ὄρος κατ' ἐπίδρασιν τοῦ γνωστοῦ ἄσματος, ὡς ἀνωτέρω (Α'). Καλόλιμνος, τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Καρπάθου (βλ. Μ. Μιχαηλίδου Νουάρου, Δημ. τραγούδια Καρπάθου, 1928, σ. 157 σημ.).
 2) δοῦ βουνά. 3) φιλονικίας (λ. ἱ. riciavare). 4) μισόουνε, τσαλαπατημένε, ποδοπατημένε.
 5) ζούμπερον = μικρόσωμον ζῶον, ἄγριον. 6) μουλαροόρδανον = ὁ ταχύπους ἡμίονος. 7) ταχυόρδανον = ὁ ὄναγρος. 8) πολεμικὴ σημαία. 9) τὸ ἔσχα συμφοροῦμενον, ὡς καὶ ἡ ἀνωτέρω παραλλαγή, μὲ τὸ «Ἄιτὸς κρατεῖ στὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπου κεφάλι», συνεχίζεται μὲ τοὺς ἐξῆς στίχους:

Κι ἅπάνω στὴ Θερόπολιν μάρη 'ισόλλα (=βεταίλα, γυπαετὸς) στέκει.
 Σφιζικοκραεῖ στὰ νύχια τῆς ἀνθρώπινῃ κεφαλῇ.
 Κάπου καὶ κάπου τὸ τοιμπῆ κι ἀρσινιτὰ τοῦ λέει:
 – «Κεφάλι κακοκέφαλο καὶ τί 'χεις καωμένα;»
 – Ἐγὼ μὲ πρῶτος τῶ πρῶτων ὁ προῖτος τῆς χώρας,
 ποὺ μοίραζα τὸ ὄσιμο κ' ἤκοβγα τ' ἀνεξούλι,
 τίς πλούσιους ἤβαλα κατὸ καὶ τοὺς φτωχοὺς ἱακόσια.
 Μιὰ χήρα μὲ τὰ τριὰ παιδιὰ ἡλλά πεντακόσια,
 γιὰτ' εἶχε σπῖδια τρέκατα κι αὐλὲς μαρμαρωμένες.
 Κι ὁ ἄσιλῶς ἐρέετο, ἡμιπίζετο τῇ χήρᾳ
 κ' ἐκείνη μ' ἐκατάκειεν κ' ἐκαταμίτωσέ με
 κ' ἔκογα τὸ κεφάλι μου στὸν ποταμὸ τὸ ῥίξαν».

Γ'.

Τρία βουνά μαλώνουνε κ' εἶναι νά σκοτωθοῦνε,
τὸ Κέντρος¹ καὶ τὸ Σφακιανό² καὶ τ' ἄλλ' ὁ Ψηλορείτης
κ' ἐμήνυσε τὸ Σφακιανό κ' εἶπε στὸν Ψηλορείτη:
- «Σταθῆτ' ἐσεῖς τὰ δυὸ βουνά μὰ γ'ὼ 'μαὶ τὸ θεριό σας».

Δ. Σ. Βουτετάκη, Τραγούδια Κρητικά,
Χανιά 1904, σ. 83.

ΙΑ'. Αἴτος

Εἰς πολλὰ κλέφτικα τραγούδια ὁ ἥρωικός καὶ ἀτίθασος κλέφτης συμβολίζεται μὲ τὸν αἰτόν. Οὕτως εἰς τὸ πρῶτον (Α') τῶν κατωτέρω τραγουδιῶν ὡς αἰτοὶ παρίστανται δύο ἀγωνισταὶ ὁμιλοῦντες περὶ πολεμικῶν πραγμάτων ἐκ τούτων ὁ εἰς ἦτο ἀρχηγὸς εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ποταμοῦ Λούρου ἐν Ἡπείρῳ.

Εἰς τὸ δεύτερον (Β') τραγούδι ὁ κλέφτης παρίσταται ὡς αἰτὸς ὑπερήφανος, ὅστις δὲν ἐγκαταλείπει τὰ ὄρεϊνὰ κρησφύγετα παρὰ τὰς ἐκ τοῦ χειμῶνος κακουχίας. Κλέφτες φαίνεται ἐπίσης ὅτι ἀποβιβάζουν καὶ οἱ αἰτοὶ τοῦ τρίτου (Γ') ἄσματος ποῦ «κλαίγανε τὰ νύκτα τὰς ἐλπίδας καὶ τὰ παράπονά τους».

Δ. Α. Π.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

- Ὡς σὰς αἰτὸς ἐκάρωσαν στὰς ἐλπίδας τοῦ ποταμοῦ
πᾶσα μερούλα κυνηγάει ἀηδονία καὶ περδικία,
στὲς δεκαπέντε τοῦ Μαγιοῦ καὶ τὸν ἐξ γυρεύει,
μόν' μαραμμένος κάθεται, χαλνᾷ καὶ τὴ φωλιά του.
- 5 "Ἄλλος αἰτὸς ἐδιάβαινε καὶ τὸν καλημεροῦσε.
- «Καλημέρα σου, σταυραετέ». - «Καλῶς τον τὸν σαῖνη».⁴
- «Τ' ἔχεις, καημένε σταυραετέ, χαλνᾷς καὶ τὴ φωλιά σου;»
- «Σαῖνη,⁴ κι ἂν μ' ἐρώτησες νὰ σοῦ τὸ μολογήσω.
'Απόψ' εἶδα στὸν ὕπνο μου, στὸν ὕπνο ποῦ κοιμούμουν,
10 σάματ'⁵ ἐπῆγα στὸν πασὰ στὸν Κούρτη στὸ Μπεράτι,⁶
κι ἄκουσα τὸν μουσαβερé,⁷ τοῦ Γιάχου τὴν κουβέντα.
'Ο Γιάχος ἐπροβόδαε⁸ στὸν βασιλιά στὴν Πόλη:
- «Φλωριά ὅσα κι ἂν θέλετε, διπλὰ νὰ σᾶς τὰ δώσω,
μόνον νὰ γένω βόιβοδας ἐγὼ στὸ μουλαλίκι,⁹
15 νὰ διώξω τοὺς Μπερατινοὺς, τὸν σκύλον χασνατάρη».¹⁰

C. Fauriel, Chants populaires de la
Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 26.

1) Κέντρος: ὄρος δυτικῶς τῆς Ἰδης εἰς τὴν ἐπαρχ. 'Αγ. Βασιλείου Ρεθύμνης. 2) Σφακιανό: τὰ Λεοκά ὄρη. 3) ποταμὸς τῆς Ἡπείρου. 4) εἶδος ἱεροῦ (λ. ἄρθ. sa-hin). 5) ὡτὰν νά. 6) Βεράτι: πόλις τῆς νοτίου Ἀλβανίας. 7) συζήτησιν, σύσκεψιν (λ. ἄρθ. müsavere). 8) προέπεμπε. 9) διοικητικὴ περιφέρεια. 10) θησαυροφύλακα (λ. περτ. haznedar).

Β'.

ν·Ένας αἰτὸς περήφανος, ἕνας αἰτὸς λεβέντης,
δὲν πάει στὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμάση,
μόν' μένει ἀπάνου στὰ βουνά, στὰ κρύσταλλα, στοὺς πάγους.
Μαρμάρωσαν τὰ νύχια του κ' ἐπέσαν' τὰ φτερά του.

- 5 Ἀγνάντιο βγήκε κ' ἔκατσε σ' ἕνα ψηλὸ λιθάρι
καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνα καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει:
– «Ἥλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς κ' ἐδῶ σέ τοút' τὴν ἀπογειούρα,¹
νὰ λειώσουνε τὰ κρύσταλλα, νὰ λειώσουνε τὰ χιόνια,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, νὰ γίνουν τὰ φτερά μου,
10 νὰ ῥθοῦνε τ' ἄλλα τὰ πουλιά καὶ τ' ἄλλα μου τ' ἀδέρφια ;»

*Πελοπόννησος (Ἀνδρίτσαινα). – Λ. Α. ἀρ. 2213γ,
σ. 34 (Δ. Πετρόπουλος, 1934).*

Ἕνας αἰτὸς περήφανος, ἕνας καλὸς λεβέντης
δὲν πάει στὰ ξεχειμάσια νὰ καλοξεχειμάση,
μὲ μένει ἀπάνω στὰ βουνά, στὰ ψηλά, στὰ κορφοβέση.
Ἐπέσαν χιόνια καὶ νερά, χιόνια καὶ κορκοσιάλια,²

- 5 ἐμάργωσαν³ τὰ νύχια του κ' ἐπέσαν τὰ φτερά του.
Παρακαλιέται στὸ Θεό, τὸν Παναγιά δοξάζει,
νὰ πάρη ὁ ἥλιος στὰ βουνά καὶ στίς κοντορραχοῦλες,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια του, νὰ γιάνουν τὰ φτερά του.

Πελοπόννησος (Δημητσάνα). – Λ. Α. ἀρ. 854 (Κ. Κασσιμάτης, 1894).

Β'β.

Σὲ ψηλὸ βουνό, σὲ ριζιμιὸ χαράκι⁴
κάθετον αἰτὸς, βρεμένος, χιονισμένος
καὶ παρακαλεῖ τὸν ἥλιο ν' ἀνατείλῃ.

- «Ἥλιε, ἀνάτειλε, ἥλιε, λάψε καὶ δώσε,⁵
5 γιὰ νὰ λειώσουνε χιόνια 'πού τὰ φτερά μου
καὶ τὰ κρούσταλλα ἀπὸ τ' ἀκράνυχά μου».

*Κρήτη (Βισταγή Ἀμαρίου). – Λ. Α. ἀρ. 428,
σ. 220 (Στ. Φραγάκης, 1905).*

1) μέρος ἀνήλιον καὶ ψυχρόν. 2) γάλαζα. 3) ἐπάγωσαν, ἐφύχθησαν. 4) εἰς ρι-
ζμαῖον βράχον. 5) κάμτε λιπαράδα.

Γ'.

Τρεῖς ἀετοὶ καθόντανε σὲ τρία μαῦρα λιθάρια
καὶ κλαίγανε τὰ ντέρτια¹ τους καὶ τὰ παράπονά τους.
Ὁ ἕνας κλαίει πού μέθυσε κι ὁ ἄλλος πού 'ναι χήρος.
Γυρίζει ὁ τρίτος καὶ τοὺς λέει, γυρίζει τοὺς μαλώνει:
5 - «Μὴν κλαίς, ἐσύ πού μέθυσες, γιατί θά ξεμεθύσης,
οὔτε κ' ἐσύ πού χήρεψες' ἄλλη γυναῖκα παίρνεις.
Νά κλαίω ἐγὼ πού γέρασα καὶ δὲν μπορ' νά πετάξω,
νά πάω σὲ κλαρί κορφή, ψηλά σὲ κορφοβούνι
καὶ νά σφυρίξω κλέφτικα στὶς ράχες, στὰ λαγκάδια».

*Πελοπόννησος (Πυλλὰ). - Λ. Α. ἀρ. 111, σ. 10-11,
ἀρ. 9 (Ἀριάνη Νικολοπούλου, 1918).*

Γ'α.

Τρεῖς σταυραῖτοι καθόσαντε σὲ τρία μαῦρα λιθάρια
καὶ κλαίγανε, βρ' αἰτοί, τὰ ντέρτια¹ τους καὶ τὰ παράπονά τους.
ν' ἕνας κλαίει 'πὸ μέθυσε καὶ δὲ θά ξεμεθύση,
ὁ ἄλλος κλαίει 'πὸ χήρεψε, δὲ θά βρῇ ἄλλη γυναῖκα.
5 ὁ τρίτος ὁ καλύτερος γυρίζει καὶ τοὺς λέει:
- «Ἐσύ, βρ' αἰτέ, 'πὸ μέθυσες πὸς θά ξεμεθύσης
καὶ σύ, βρ' αἰτέ, 'πὸ χήρεψες ἄλλη γυναῖκα παίρνεις'
νά κλαίγω 'γώ, 'πὸ γέρασα καὶ δὲ μπορ' 'ά πετάξω».

*Πελοπόννησος (*Ανδρίτσαινα). - Λ. Α. ἀρ. 2213γ,
σ. 65 (Λ. Πετράπουλος, 1934).*

1) τὰς στενοχωρίας, τὴν λύπην (λ. τ. *lert*). 2) χειρ.: καὶ δὲ μπορὰ βρῇ ἄλλη γυναῖκα εἰς τὸ δεύτερον ἡμιστίχιον. Διωρθώθη πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ μέτρου συμφώνως πρὸς τὴν παραλλ. ἐξ Ἀετοῦ Μεσσηνίας (Λ.Α. ἀρ. 2195, σ. 147, ἀρ. 203, στ. 5).

IV. ΠΕΙΡΑΤΙΚΑ

Ὁ κατὰ ξηρὰν ἀγὼν τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἐνισχύετο οὐχὶ σπανίως καὶ μὲ τὴν δρᾶσιν τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅμως ὅτι διὰ τὴν ἐξύμνησιν τῆς δράσεως ταύτης δὲν ἔχομεν τραγοῦδια ἀνάλογα πρὸς τὰ κλέφτικα κατὰ τὸ ποιὸν καὶ ποσόν. Μόνον ἀφηγηματικά τινα ἔξομα συνετέθησαν, σύμφωνα μὲ τὸν τύπον ποῦ ἐπικρατεῖ εἰς τὰς νήσους καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Κρήτην. Ἐκ τούτων παραθέτομεν τρία, τῶν ὁποίων οἱ ἥρωες εἶναι ἄλλοθεν ἄγνωστοι.

Δ. Α. Π.

Α'. ΤΟΥ ΓΙΛΑΝΤΕΛΗ

- Κλαῖε, καμένη Μπαρμπαριά, κλαῖε καμένη Μάρτα,
ποῦ πιάσατ τὸν Γιλαντελὴ οἱ δυόδεκα φρεγάες,
ἔνου¹ καὶ ξαγκωνίζουτ τοκ κ' εἰς τ' ἄρμπουρο² κρεμμοῦτ το.
– «Πέ μας, μωρὲ Γιλαντελῆ, πρὸς τοὺς λεβέντες εἶχες,
5 πόσους λεβέντες στὸ κορμὶ σου, πόσους στὸ τουφέκι;»
– «Εἶχα διακόσιους στὸ κορμὶ, διακόσιους στὸ τουφέκι,
εἶχα καὶ πένε³ στ' ἀμπάρου⁴ τοῦ χίλιου καὶ πεντακόσιους.
Μὴ ἀπ' ἐμὲ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ὧ⁵ νῆα λευτεριά μου
χωρὲς θὰ κάμω νὰ θύρῃ⁶ καὶ κάστρα νὰ μαυρίσου.
10 μάννες νὰ κλάψου γιὰ τὸν πατέρα, ὕναῖκες γιὰ τὶς ἄνδρες».

Μ. Μαχαλίδου Νουάρου, Δημοτικά τραγοῦδια
Καράθου, Ἀθῆναι 1928, σ. 136 - 137, ἀρ. 14.

Β'. Ο ΔΑΡΕΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΕΦΑΝΟΣ

- Σαράντα κάτεργά ῥεστα σὲ πόρτον⁷ ἀραμένα,
μὰ τσ' Ἀγγελάκαινας ὁ γιὸς ὁ Δάρειος κιντυνεύγει
στὸ γραῖο⁸ κ' εἰς τὸν ἄνεμο κ' εἰς τὴ βαρειά φουρτίνα.
Τὸ Δάρειο τὸν ἐπιάσανε καὶ πᾶν⁹ νὰ τὸν χαλάσουν.
5 χίλιοι τὸν σέρνουν ἀπ' ὀμπρὸς καὶ χίλιοι ἀπ' ὀπίσω
κι ὁ Δάρειος εἰς τὴ μέσην τῶν θλιφτὸς καὶ μαραμμένος.
– «Δάρειο, ποῦ εἶν' ὁ κύρης σου καὶ ποῦ ἔνι οἱ γι ἀδερφοί σου;»
– «Στὴν Κρήτη εἶν' ὁ κύρης μου, ἐκεῖ ν' κ' οἱ γι ἀδερφοί μου,
κι ἂν πάης, μπέη, θὰ σοὶ βρῆς κι ἀπόλαρέ¹⁰ μ' ἐμένα».
10 – «Ἄ σ' ἀπολάρω, Δάρειο μου, θὰ βγῆς παλιὸς κρουσάρης».

1) δένουν. 2) εἰς τὸν ἰστόν, τὸ κατάρτι τοῦ πλοίου (λ. βεν. alboro). 3) τὸ κότος τοῦ πλοίου (λ. τ. ambar). 4) ἰδῶ. 5) νὰ θλιθεῶν. 6) λημένα (λ. ἱτ. porto). 7) βορειοανατολικὸν ἄνεμον (λ. βεν. grego). 8) ἀπόλαρε, ἐλευθέρωσε.

- «"Α μὲ χαλάσης,¹ μπέη μου, θὲ νὰ τὸ μεταγνώσης·
 ἔχ' ἀδερφὸ τὸ Στέφανο πού 'ναι παλιὸς κρουσάρης». ²
 Μ' ὁ μπέης τὸν ἐχάλασε, τὸ Στέφανο ξετρέχει,
 ζητᾷ νὰ βρῇ τὸ Στέφανο σὲ πόρτον³ ἀραμένο,
 15 νὰ 'χη τὴ σκόντρυ⁴ ντου στὴ γῆς νὰ τήνε παλαμίζη⁵.
 Κι ὁ Στέφανος ὡς τ' ἄκουσε ζητᾷ νὰ βρῇ τὸ μπέη.
 Καράβι βγάν' ἀποὺ τὴ Χιὸ καρσί⁶ στὴ Μυτιλήνη
 κ' ἔχει 'Αλεξαντρινὰ παννιά κι ἀντένες⁷ ἀτσαλένιες
 καὶ παλληκάρια Κρητικά μὲ σίδερα ζωσμένα.
 20 Καὶ βγάνει βάρδια⁸ στὸ βουνὸ καὶ βάρδια στὸ κατάρτι,
 σκούζιεν⁹ ἢ βάρδια στὸ βουνό, σκούζεται στὸ κατάρτι,
 σκούζεται στὴν ἀκρογιαλιά, δάσκαλε Στεφανάκη,
 καὶ τραγουδεῖ ὁ σαλιεριστὴς¹⁰ καὶ χαίρουνται οἱ ναῦτες.
 'Ο μπέης εἰς τὸ πέλαγος ἔδειξε μὲ τσ' ἄρμάδες.
 25 Καὶ τοτεσὰς ὁ Στεφανιὸς φωνιάζει τῷ ναυτῷ ν-του:
 -«'Ορδινιαστήτε,¹¹ ναῦτες μου, πιάσατε τ' ἄρματά σας,
 νὰ ἱδῇ ὁ μπέης πόλεμο τὸν κρούσῃ¹² τὸν κρουσάρου».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Γ. Ο ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ ΚΙ Ο ΖΑΦΕΡΑΣ

ΑΘΗΝΩΝ

- 'Ο καπετάν Τζωρτζάκης ἦτον πλοῦτος,
 καράβιν ἄρματώνει γιὰ τὸ κρούσος
 στά δώδεκα νησιά πᾶ' νὰ μαλώνη,
 Τούρκους καὶ Τουρκοπούλες νὰ σκλαβώνη.
 5 Κ' ἔχει μιὰ Μηλιοπούλα καὶ κερνᾷ τον,
 μηδὲ Θεὸν ἢ σκύλα ἐφοβᾷτον.
 Κι ὁ καπετάν Ζαφέρας τὸ μαθαίνει,
 νὰ πιάσῃ τὸ Τζωρτζάκη ὁ νοῦς του θέλει.
 Τὸ Θιὸ παρακαλεῖ καὶ τὸ φεγγάρι,
 10 τὸν ἥλιο, νὰ τοῦ δώσουσι τὴ χάρη,
 τὸν καπετάν Τζωρτζάκη γιὰ νὰ πιάσῃ,
 καδένα¹³ στὸ λαιμὸ νὰ τοῦ περάσῃ.
 Μιὰν Κυριακὴν ἡμέρα, μεσημέρι,
 θωροῦνε μιὰ φριγάδα καὶ προβαίνει.
 15 Δὲν εἶναι ἢ φριγάδα μοναχὴν τση,

1) ἂν μὲ θανατώσης. 2) ἀναζητεῖ πρὸς καταδίωξιν. 3) λιμένα. 4) εἶδος πλοίου (λ. ἱτ. scottra). 5) ν' ὀλίσφῃ τὸ πλοῖον διὰ μείγματος ἐκ λίπους, πίσης καὶ θείου. 6). ἀνίκρυ (λ. τ. karši). 7) κεραίας (λ. βεν. antenna). 8) φρουράν. 9) σκούζει, φωνάζει. 10) τραγουδιστής. 11) ἐτοιμασθήτε. 12) ἀλυσίδα (λ. βεν. cadena).

- μόνο 'ν' κι άλλες φριγάδες στη βουλήν τη.
 Θωροῦνε μιὰ φριγάδα, κατεβαίνει,
 τὸν καπετὰν Ζαφέρα καὶ προβαίνει.
 Φωνιάζει ὁ Ζαφέρας τοῦ Τζωρτζάκη,
 20 ἃ θὰ παραδοθῇ μὲ διχῶς μάχη.
 -«Δὲ μαῖνάρω,¹ Τούρκους δὲ φοβοῦμαι,
 μηδὲ καὶ τὸ σταυρὸ δὲν ἀπαρνοῦμαι.
 Ἐλᾶστε, παλληκάρια μ', ἀντρειωμένα,
 ἀπού 'στε τοῦ πολέμου μαθημένα.
 25 Τὸν καπετὰν Ζαφέρα νὰ σκλαβώσω,
 κασσέλες τὰ φλουριά νὰ σᾶσε δώσω».
 Φωθιά τότε ὁ Ζαφέρας διατάσσει
 καὶ δυὸ χιλιάδες πέφτουν τοῦ Τζωρτζάκη.
 Σηκώνει κι ὁ Τζωρτζάκης τὰ πορτέλα²
 30 κ' ἐννιά χιλιάδες πέφτουν τοῦ Ζαφέρα.
 -«Μάινω 'δά³ Ζαφέρα, τὰ παννιά σου,
 γιατί σοῦ τήνε καίω τὴν καρδιά σου».
 -«Δὲ μαῖνάρω, Τζωρτζή, τὰ παιδιὰ μου
 μηδὲ δὲν τήνε καίω τὴν καρδιά μου».
 35 Μιὰν κανονιά τοῦ παίξει τὴν τιμὴν
 κι άλλες ἐννιά χιλιάδες τοῦ σκοτώνει.
 -«Μάινω 'δά,³ Ζαφέρα, τὰ παννιά σου,
 κ' ἐδᾶ³ τὰ ὀρφανεύγω τὰ παιδιὰ σου».
 -«Δὲ μαῖνάρω,¹ Τζωρτζή, τὰ παιδιὰ μου
 40 μηδὲ δὲν ὀρφανεύεις τὰ παιδιὰ μου».
 Καὶ κανονιά τοῦ παίξει στὴν πρυμῖτσα
 καὶ κάνει τὴ φριγάδαν του μιὰν πλύστρα.⁴
 -«Ἀφῆσ' με 'δά, Τζωρτζάκη, νὰ γλυτώσω,
 καὶ τ' ἄρματά μ' ὡς εἶναι νὰ σοῦ δώσω».
 45 -«Πῶς μοῦ τὸ λές, μωρέ, γιὰ τ' ἄρματά σου,
 ἀπού 'χουν οἱ λεβέντες μου καλλιὰ σου ;»
 -«Ἀφῆσ' με 'δά, Τζωρτζάκη, νὰ γλυτώσω,
 καὶ τούτην τὴ φριγάδα νὰ σοῦ δώσω».
 -«Πῶς μοῦ τὸ λές, μωρέ, γιὰ τὴ Μαλτζέζα,
 50 ἀπού 'ναι τῶ λεβέντω μου ἡ πρέζα ;»⁵

Ant. Jeannarakis, "Ἀσματα Κρητικά, Leipzig 1876, σ. 13 - 15, ἀρ. 16.

1) δὲν καταβιάζω τὰ παννιά. 2) τὰς μικρὰς θύρας, θυρίδας, τοῦ πλοίου (λ. ἱτ. portelo).
 3) τώρα. 4) ἡ ἐπίπεδος ἐπιφάνεια ἐπ' ἣς τριβονται τὰ πλυνόμενα ροῦχα. Ἐνταῦθα ἐννοεῖται
 ἡ ἀποκοπὴ τῶν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου. 5) λεία (λ. ἱτ. presa).

V. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΛΗΣΤΡΙΚΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ

Μετά την ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑθνους ἐκ τῆς τουρκικῆς δουλείας καὶ τὴν ἰδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τινὲς ἐκ τῶν παλαιῶν καπεταναίων καὶ κλέφτῶν, εἴτε διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προσαρμοσθοῦν πρὸς τὰς νέας πολιτικὰς συνθήκας, εἴτε διότι ἐθεώρησαν ἑαυτοὺς ἀδικουμένους ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε κυβερνήσεων, ἐξηκολούθησαν συνεχῶς ἢ κατὰ διαλείμματα τὸν ἐπαναστατικὸν τῶν βίων ὡς κλέφτες, ἀλλὰ καὶ ὡς ληστὰι πλέον, μὴ ὑπακούοντες εἰς τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας. Τὸν αὐτὸν ἄτακτον καὶ ληστρικὸν βίον διῆγον καὶ ἄλλοι ἀργότερον, πιεζόμενοι ἐκ τῶν στερήσεων τῆς ζωῆς ἢ ὀρμώμενοι ἀπὸ ἄλλα διάφορα ἑλατήρια. Πράξεις τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἠθικοῦ τῶν περιεχομένου, ἐγίναν θέμα δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Ποιητικοὶ τρόποι καὶ κοινοὶ τόποι τῶν κλέφτικων καὶ ἀκριτικῶν τραγουδιῶν, οἰκτεῖοι εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν προφορικὴν παράδοσιν, χρησιμοποιοῦνται, ἄλλοτε ἐπιδειξίως καὶ ἄλλοτε κακοτέχνως, εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν νέων τούτων τραγουδιῶν διὰ νὰ ἐξυμνήσουν τὴν δρᾶσιν τῶν ληστῶν ἢ νὰ ἐκφράσουν τὴν θλίψιν διὰ τὴν σύλληψιν τῶν καὶ τὰ δεινοπαθήματα τῶν εἰς τὰς φυλακάς.

Ἐκ τῶν πολλῶν ληστρικῶν τραγουδιῶν παρατίθενται κατωτέρω μερικὰ μόνον, ἀναφερόμενα εἰς τοὺς γνωστὸτεροὺς ληστῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Α. ΤΟΥ ΝΤΕΛΛΗ

ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ δύο ἀδελφοὶ ὁ Ἀγγελῆς καὶ ὁ Γεωργάκης ἀκοπεύοντες νὰ διαρπάσουν τὸν πλοῦτον καραβιοῦ, ἐγκαταλείποντες τὸν ἀνέναντῳ ὑπὸ τοῦ καπετάνιου εἰς ἐρημονήσι, ὅπου καὶ ταλαιπωροῦνται.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν μόνον ἀπὸ τὸ τραγούδι, διεδραματίσθη πιθανῶς περὶ τὴν Πελοπόννησον, ἔνθα εἶναι γνωστὴ ἡ παροιμιώδης ἔκφρασις «σάν τὸν Ἀγγελῆ στοῦ πέλαγο» ἢ «μαῖτ' Ἀγγελῆς στοῦ πέλαγο», ἢ ὁποῖα προφανῶς ἔχει σχέσιν μὲ τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἄσμα γεγονός.

Δ. Α. Π.

Τὸ κακὸ πῶπαθ' Ἀγγελῆς, ἄλλος νὰ μὴν τὸ πάθῃ,
μαῖδὲ Τοῦρκος, μαῖδὲ Ρωμιός, μαῖδὲ κανεῖς στὸν κόσμον!

Σ' ἓνα παπόρι ἐμπήκανε μιὰ 'κοσαριά νομάτοι,
ἐλέγαν τ' ὄρβανίτικα, νὰ γδύσουν τὸ καράβι.

5 Καραβοκύρης πονηρός, πολὺ διαβολεμένος,
ἐπῆγε καὶ τοὺς ἄραξε σ' ἓνα ξερὸ νησάκι.

- «Καραβοκύρη μ', ἀδερφέ, γύρισε νὰ μᾶς πάρῃς».

- «Σ' ἐξήντα ἡμέρες θέλ' ἂ 'ρθῶ νὰ πάρω τ' ἄρματά σας».

Σ' ἐξήντα ἡμέρες γύρισε νὰ πάρῃ τ' ἄρματά τους

10 βρῖσκει τὸν μαῦρο Ἀγγελῆ καὶ τρώει ὄχ τὸ Γεωργάκη.

¹ Ἀρχαῖα. - Λαογρ., τόμ. 5 (1915/16).

σ. 151 - 152, ἀρ. 27 (Μιχ. Τρανός).

1) Βλ. Ν. Γ. Πολίτην, ἐν Λαογρ., τόμ. 5 (1915/16), σ. 152, ἀρ. 27 σημ.

Β'. ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΝΤΑΒΕΛΗ

Ὁ ληστής καὶ κλέφτης Χρῖστος Νταβέλης ἔδρασε κατὰ τὴν μετὰ τὸ 1850 περίοδον εἰς Στερεάν Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν, Ἡπειρον καὶ Μακεδονίαν, ἔνθα εἶναι κυρίως γνωστὰ καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα τραγούδια. Εἰς τὸ Α' ἐκ τῶν κατωτέρω παρατιθεμένων ᾠσμάτων δίδεται γενικὴ εἰκὼν τῆς ληστρικῆς ζωῆς τοῦ Νταβέλη. Εἰς τὸ Β' περιγράφεται ἡ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1856 συμπλοκὴ τῆς συμμορίας Νταβέλη μὲ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Ἰ. Μέγαν εἰς Ζεμενόν, τὴν παλαιάν Σχιστὴν ὁδόν, λεγομένην σήμερον Σταυροδρόμι τοῦ Μέγα, κοντὰ εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Λεβαδείας - Διστόμου.¹ Εἰς τὸ Γ' τραγούδι παρουσιάζεται ἡ ἀνησυχία τῆς μάννας τοῦ ληστοῦ διὰ τὸν υἱὸν τῆς.

Δ. Α. Π.

Α'.

Μὰς πῆρε ἡ μέρα καὶ ἡ σάββα
γειὰ σου, Νταβέλη, ληστή,

μὰς πῆρε τὸ μεσημέρι,

γειὰ σ' Ἀράπη καὶ Νταβέλη.

Τὸ πρὸς θά ἡμεριάζουμε,

Νταβέλη, θὰ μὰς πιάσουνε

ποῦ θὰ κάνουμε λημέρι,

γειὰ σ' Ἀράπη καὶ Νταβέλη.

Κάτου στὸ ρέμα τὸ βαθύ,

10 γειὰ σου Νταβέλη, ἀρχιληστή,

κεῖ θὰ κάνουμε λημέρι,

γειὰ σ' Ἀράπη καὶ Νταβέλη.

Θὰ φέρνῃ ἡ Ρήνα τὸ ψωμί,

γειὰ σου Νταβέλη, ἀρχιληστή.

15 καὶ ἡ Χάιδω τὸ προσφαί,

γειὰ σ' Ἀράπη, παλληκάρι.

Πελοπόννησος (Ἀνδοῦσαινα). - Λ.Α. ἀρ. 1552,
σ. 5 (Δ. Πετρόπουλος, 1931).

1) Τὸ ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τῆς Εἰρήνης Σπανθωνίδου (Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης (Παρνασσῶ), 1939, σ. 330), ὅτι κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην ἐφρονέθη ὁ Νταβέλης δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι ὁ λήσταρχος φέρεται ὄντων καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τὸ 1880 χρόνους. Βλ. Α. J. D. Wace - M. S. Thompson, The Nomads of the Balkans, London 1914, σ. 166, 197, 200. Περὶ συμμορίας τοῦ Νταβέλη βλ. καὶ Σπ. Λάμπρου, Μικταὶ σελίδες (1905), σ. 344 κ.εξ.

2) Ἀράπησ ἢ Κακαράπησ, πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Νταβέλη.

Β'.

- «Κατακαημένη 'Αράχοβα,

*Νταβέλη, Νταβέλη,*¹

καί Δίστομο καί Δαύλεια,

*ἄχ μωρὲ Χρῆστο Νταβέλη,*¹

τοὺς κλέφτες τί τοὺς κάμετε καί τοὺς Κακαραπαίους».

- «'Αχ, στὸ Ζεμενὸ τοὺς ἔχουμε, τοὺς πολεμάει ὁ Μέγας,
ὁ Μέγας ἀπ' τὴ 'Ράχοβα κι ὁ Λούκας² ἀπ' τὴ Δαύλεια».*'Αράχοβα Παργασίδος.* - Λ. Α. ἀρ. 1153 Β'
σ. 41 (Μαρία Ἰωαννίδου, 1938).

Γ'.

Μιά Βλάχα, μιὰ παλιόβλαχα καί τοῦ Νταβέλ' ἡ μάννα
'πὸ πέτρα πέτρα περπατεῖ, 'πὸ πέτρα σὲ λιθάρι,
γιὰ νὰ 'βρῇ πέτρα σταυρωτὴ, νὰ σταυρωθῇ νὰ κάτση,
νὰ γράψῃ γράμμα καί γραφὴ καὶ ὄνομα τοῦ Νταβέλη.*Μακεδονία.* - Λ. Α. ἀρ. 2217,
1938 (Μ. Γιάννης, 1955).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΤΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑ ΣΑΜΑΡΙΝΙΩΤΟΥ

ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ ἥρωας τοῦ ἔσματος εἶχε τὸ οἰκογενετικὸν ὄνομα Χατζημπίρος, προσ-
ονομασθεὶς Σαμαρινιώτης ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ πατρίδος Σαμαρίνας. Λη-
στής ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ Τζούρκα κατὰ τὸ 1875 καὶ ὡς ἀνεξάρτητος βραδύ-
τερον ἀνεμείχθη καὶ εἰς ἐθνικοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας καὶ δὴ κατὰ
τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐξέγερσιν τοῦ 1878 εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος καὶ πολ-
λοὶ ἄλλοι, οἵτινες ἔδρων ὡς λησταί.

Ὁ Σαμαρινιώτης, φονεύων καὶ λεηλατῶν, ἐνέπνεεν οὕτως ἐπὶ τινὰ ἔτη
τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς του, εἰς τινὰς δὲ περιστάσεις ἔδρασε
καὶ μετὰ τοῦ λησιάρχου Νταβέλη, ἀδελφοποιητοῦ (βλάμη) του, ὡς ἀποκα-
λεῖται εἰς παραλλαγὰς δημοτικῶν ἔσμάτων.

Κατὰ τὸ 1880 οἱ Τοῦρκοι ἀπήγαγον εἰς Γρεβενὰ τὴν μητέρα καὶ ἀδελ-
φὴν τοῦ Σαμαρινιώτου ὡς δμηήρους, τὸν ἴδιον δέ, ἀφοῦ τὸν κατεδίωξαν
μετὰ τῶν συντρόφων του καὶ τὸν ἐνέκλεισαν εἰς στενόν, παρὰ τὸ Βογατσι-
κόν, τέλος τὸν ἐφόνευσαν. Εἴτα ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν του καὶ τὴν ἐξέθεσαν
εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Γρεβενῶν κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς τότε ἐποχῆς.³

Τὰ ἐπόμενα τραγοῦδια ἀναφέρονται εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ
Σαμαρινιώτου.

Δ. Α. Π.

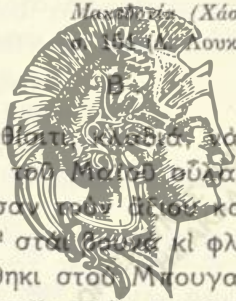
1) Τὸ γόρισμα ἐπαναλαμβάνεται ὁμοίως εἰς τὸ τέλος ἐκάστου πρώτου ἡμιστιχίου καὶ
στίχου. 2) εἰς ἐκ τῶν συμπολεμιστῶν τοῦ Ἰ. Μέγα.

3) A. J. D. Wood - M. Thompson, *The Nomads of the Balkans*, London 1914,
σ. 160 κ.ἑξ. 'Ελληνισμός, τόμ. Δ' (1901), σ. 498.

Α'.

- Ποιός θέλ' 'ν' ἀκούσῃ κλάματα,¹ μπρὲ Λιωνίδα μου,
 δάκρα κί μοιρολόγια,
 διαβῆτ' ἀπὸ τὰ Γρέβена, τοῦ Μίσια τ' ἀργαστήρια,
 ν' ἀκούσ'τι δυὸ ἀρχόντισσις, μάννα κί δυχατέρα,
 πῶς κλαίγουν κί μοιρολογοῦν, πῶς χύνουν μαῦρα δάκρα.
- 5 «Δέν σοῦ 'πα, γιέ μου, μιά βολά, δέν σοῦ 'πα τρεῖς κί πέντι,
 στὰ Γριβινά μὴν κατεβῆς, στὴ Σιάτ'στα μὴμ πιράσης!
 Δέν εἶν' οὐ περσινὸς κιρός, προυπέρσινῃ ἀντάρα
 φέτου κατέβ'κε 'Αλῆ-μπεης μαζί μί τ'ς 'Αρβανίτις,
 ν-ἔχει τὸν Τρέμη ἀμπρουστά μί τιτρακόσ' νομάτοι,
- 10 πῶχουν τὰ δόντια μιά π'θαμὴ κί τὸ μουστάκι πῆχυ.
 Πιάνουν τὸν τόπον δυνατά, πιάνουν τίς κρύις βρύσις,
 πιάνουν τοῦ Λιουνίδα ζουντανὸν μαζί μί τ' συντρουφιά του».

Μακεδονία (Χάσια). - Λαογρ., τόμ. 6 (1917-1918),
 Κ. Β. Γιαννακόπουλος).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

- Οὐδέμεις νά μὴν ἀνθίστῃ κλαύματα ἀά ξεράθητι
 κί τρεῖς λουκούδια τοῦ Μισιά εὐχὰ νά μαρεθῇτι,
 τὸν Λιωνίδα βάρισαν τὸν αἰὶον καπιτάνου,
 ποὺ ἦταν μπαῖράκι² στὰ βάρια κί φλάμπουρου³ στοὺν κάμπου
- 5 κί τώρα πῶς βαρέθηκί στοῦ Μπουγατσ'κό⁴ στὴ ράχη.
 Τὰ παλληκάρια ἔκραζι, τὸν ψυχουγιό του λέει:
 - «Γύρνα, Δαβέλη ψυχουγιέ, πᾶρι μί τοῦ κιφάλι,
 νά μὴν τοῦ πάρη ἡ Τουρκιά, οἱ Σκυλουαρβανίτις
 κί θά τοῦ πᾶν' στὰ Γιάννινα⁵ κί στὴ μιγάλη χώρα,
- 10 γιὰ νά τοὺς δώσουν ξαγορά. . .

Θεσσαλία (Καρατσὸλ Τιρνάβου) - Δ. Α. Ὑλῆ, ἀρ. 628
 (Κ. Β. Γιαννακόπουλος, 1902).

Δ'. ΤΟΥ ΒΕΛΟΥΛΑ

Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ ληστής Βελούλας ἔδρασεν εἰς τὴν περὶ τὸν
 Παρνασσὸν περιοχὴν καὶ εἰς Θεσσαλίαν κατὰ τὴν μετὰ τὸ 1850 χρονικὴν
 περίοδον.⁶

1) Ἑκδ. Λουκ.: κλαύματα. 2) σημαία καὶ μετφ. καμάρι (λ. τ. bayrak). 3) ση-
 μαία (λ. λατ. flammulum, τὸ μαν. φλάμπουρον). 4) χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας. 5)
 τὸ ὑψότερον Γρεβενά.

6) Βλ. Εἰρήνης Σπανθωνίδη, Τραγοῦδια τῆς Ἀγόριανης (Παρνασοῦ), 1939, σ. 338.

Οἱ κλέφτες ἐσυνάζουντο στὸ κάστρο τῆς Λαμίας,

κ' ἓνας τὸν ἄλλον ἔλεγε κ' ἓνας τὸν ἄλλο λέει :

- «Ποιὸς ἔχει ἀράδα σήμερα, νὰ βγῇ στὸ καρασούλι ;»¹

- «Βιλούλας εἶναι σήμερα νὰ βγῇ στὸ καρασούλι».

5 - «Βιλούλα μ', πρόσεξε καλὰ ν-αὐτοῦ ψηλὰ ποὺ βγαίνεις,
ὁ φίλος ποὺ ἤφερνε ψωμί μᾶς ἔχει προδομένους».

- «Ὅσο εἶν' Βιλούλας ζωντανός, τ' ἄρματα δὲν τὰ δίνει
στά δόντια σέρνει τὸ σπαθί, στα χέρια τὸ τουφέκι».

Βιλούλας βγαίνει τὸ σπαθί καὶ ρίνει δυὸ τουφέκια :²

10 - «Ὁμπρός, παιδιά μ', νὰ φύβουμε, στὸν Ἀλμυρὸ νὰ πᾶμε,
ἐκεῖ θὰ βροῦμ' τοὺς φίλους μας καὶ τοὺς παλιούς κουμπάρους».

*Εἰρήνης Σπανδωνίδη, Τραγουδιὰ τῆς Ἀγόριανης
(Παρνασσῶ), Ἀθήνα 1939, σ. 49, ἀρ. 77.*

Ε'. ΤΟΥ ΝΤΟΥΛΑ

Περὶ τοῦ Ντούλα δὲν ἔχομεν ἄλλας εἰδήσεις, πλὴν τῶν ἐν τῷ ᾄσματι ἀναφερομένων. Κατὰ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν, αὐτοὺς το ληστής, ὅστις συλλεηφθεὶς διὰ προδοσίας ἐθανατώθη. ³

Τὸ τραγοῦδι ἔχει συντεθῇ κατὰ τὴν περὶ τὸν ἀντικαταστῆν κλέφτικου, τὸ ὅποιον ἀνεφέρετο εἰς κλέφτην Ἀῆμον, ἔκλεγκτον ἐστὶν φυλακῆς Ἰωαννίνων.

- «Σήμερα, Ντούλα μ', Πασχαλῶν, σήμερα Πανηγύρι

στολίζουν μάννες τὰ παιδιά καὶ ἡμετέρες τὲς νύφες,

κ' ἐσύ, Ντούλα μ', στὴ φυλακή, μεθ' ὅτ' ἐβαθιά μπουντρούμια.⁴

Ντούλα μ', γιὰ' δὲν ἀντρειεύσαι, τὴ φυλακή νὰ σπάσης,

5 νὰ πάρης δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια,

νὰ πάρης σκλάβους δικαστές, σκλάβους καὶ τοὺς ἐνόρκους ;»

- «Μάννα τρελλή, μάννα ζουρλή, μάννα ξεμουαλισμένη!

Σῦρε, μάννα μ', στὸ βασιλιά, στοὺς ὑπουργοὺς μας, μάννα,

νὰ μοῦ χαρίσουν τὰ δεσμά, τὰ σίδερα ἀπ' τὰ χέρια,

10 τότε, μάννα μ', ν' ἀντρειωθῶ, τὴ φυλακή νὰ σπάσω,

νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια,

νὰ πάρω σκλάβους δικαστές, σκλάβους καὶ τοὺς ἐνόρκους,

ποὺ δὲ δικάζουν ἑξάμηνο, ποὺ δὲ δικάζουν χρόνον,

παρὰ δικάζουν ὁσβία, ὅση ζωὴ κι ἂν ἔχω.

15 Μάννα μ', δὲ φταῖν' οἱ δικαστές, μουῖδὲ καὶ οἱ γι' ἐνόρκοι,

μόν' φταῖν' οἱ ψευτομάρτυρες, ποὺ ψευτομαρτυρᾶνε».

Εἰρήνης Σπανδωνίδη, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 50, ἀρ. 80.

1) εἰς τὸ παρατηρητήριον ὡς φρουρὸς (λ. τ. karakol;) 2) ρίπτει δύο βολὰς μετ' τὸ ὅπλον.

3) Βλ. *Εἰρήνης Σπανδωνίδη, ἔνθ' ἄν., σ. 339.*

4) σκοτεινὰ διαμερίσματα (λ. τ. hodrum).

Γ'. ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΛΟΥ

Τὸ κατωτέρω ὄσμη ἀναφέρεται εἰς τὸν ληστήν Κωνσταντέλλον, ὅστις ἐδολοφονήθη μετὰ τῶν συντρόφων του Θανασοῦλα καὶ Σπαθιά εἰς τὴν οἰκίαν τῶν Σισμαναίων εἰς τὴν Ἀράχοβαν Ναυπακτίας περὶ τὸ 1870.¹

Α'.

Πολλὰ ντουφέκια πέφτουνε καὶ φοβερὰ βροντοῦνε,²
μαῖδὲ σὲ γάμο πέφτουνε μαῖδὲ σὲ πανηγύρι,
μόν' πέφτουν στὴν Ἀράχοβα, στὰ Σουσμαναίικα σπίτια·
τὸν Κωσταντέλλο βάρεσαν, Σπαθιά καὶ Θανασοῦλα.
5 Μωρὴ κουμπάρα Γιώργινα, κουμπάρα δημαρχίνα,
μωρὴ, γιατί μᾶς πρόδωσες.

Ναυπακτία. - Λ. Α. ἀρ. 2258, σ. 8
(Σπυρ. Περιστέρης, 1957).

Β'.

ν· Ἐσεῖς κουμπάρες Βλάχοι, κουμπάρες Βλαχοπούλες,
τὸ Μάη νὰ μὴν ἀλλάξετε, ἀλλ' ἀμυροφορεθῆτε·
τὸν Κωσταντέλλο λάβετε, Σπαθιά³ καὶ Θανασοῦλα⁴
κι ὁ Κωσταντέλλος φωνάζει, ὁ Κωσταντέλλος λέει:
ἐξήγαγε παιδικὰ, καὶ φέρετε μου φέρετε ἐξῆς αὐτὰ μου
τὴ μάννα μου καὶ τὰ γαστρά καὶ τὰ πέντε παιδιὰ μου·
πέστε καὶ τῆς γυναίκας μου, τῆς δόλιας μου γυναίκας,
πὲς τῆς νὰ μὴ με καρτερῇ, νὰ μὴ με παντηχαῖνη,
ὅτι ἐγὼ λαβῶθηκα καὶ μέλλω ν' ἀποθάνω».

Πελοπόννησος (Κορινθία). - Λ. Α. Ὑλη,
ἀρ. 1985 (Ν. Βραχνός, 1890).

Ζ'. ΤΟΥ ΚΑΓΚΑΛΟΥ

Κατὰ τὸν Γιάννην Βλαχογιάννην⁵ ὁ ἐκ τοῦ κατωτέρω τραγουδιοῦ γνωστός ληστής Κάγκκαλος ἐξῆσε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Τὰ μάθατε τί γίνηκε πέρα στὸ Λιμποῖσι,⁶
τὸν Κάγκκαλο τὸν πιάσανε καὶ πᾶν' νὰ τὸν κρεμάσουν.

1) Βλ. Ἀ. Καρκαβίτσον, ἐν Ἑστία, ἔτ. 1890, σ. 343. Εἰρήνης Σπανδοινίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης (Παραποῦ), 1939, σ. 336. Πρὸς καὶ σημειώσιν ὑπὸ Δημ. Λουκοπούλου ἐν Λαογρ., τόμ. 8 (1921/25) σ. 49, ἀρ. 28.

2) χειρ.: πολλὰ ντουφέκια πέφτουνε στὰ Σουσμαναίικα σπίτια. Διωρθώθη τὸ β' ἡμιστίχον κατὰ τὴν παραλλαγὴν ἐξ Αἰτωλίας (Λαογρ., τόμ. 8 (1921/25) σ. 49 στ. 1). 3) χειρ.: Σπαθιάς. 4) χειρ.: Θανασοῦλας.

5) Κλίφτες τοῦ Μοριά, 1935, σ. 262.

6) χωρίον τῆς Ἀρκαδίας παρὰ τὰς ὁπείρας τοῦ ὄρους Μαινάλου.

- Χίλιοι τὸν πᾶν' ἀπὸ μπροστά καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω,
 στῇ μέσῃ πάει ὁ Κάγκκαλος σὰ μῆλο μαραμμένος,
 5 σὰ μῆλο, σὴν τριαντάφυλλο, σὴν Πατρινὸ λεμόνι.
 - «Παιδιά μου, σᾶς περικαλῶ, σᾶς πέφτω καὶ μινέτι,¹
 μὴ μὲ περᾶστε ἀπὸ χωριά κι ἀπὸ τὸ Λιμποβίσι,
 γιὰτ' ἔχω ὀχτροὺς καὶ χαίρουνται καὶ φίλους καὶ λυποῦνται,
 γιὰτ' ἔχω μιὰ ἀγαπητικιά, μὲ βλέπει καὶ μ' ἀφήνει».

Πελοπόννησος (Καρούταινα Γορτυνίας). - Λ. Α. ἀρ. 968, σ. 468-469 (Χ. Σακελλαριάδης, 1929).

Η'. ΤΟΥ ΚΑΤΣΑΒΟΥ ΚΑΙ ΓΥΦΤΟΓΙΑΝΝΗ

Εἰς τὰς παραλλαγὰς τοῦ τραγουδιοῦ γίνεται λόγος περὶ ἀπαγωγῆς δη-
 μάρχου τινὸς ὑπὸ τοῦ Κατσαβοῦ καὶ Γυφτογιάννη ἢ Γιάννη Μπουζιώτη. Ἐκ
 τοῦτου εἰκάζομεν, ὅτι πρόκειται περὶ ἀνταρτῶν ἡ ληστῶν ἐξ ἐκείνων, οἵτινες
 ἔδρασαν μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν (1821).

Ποῖοι ὅμως ἦσαν ἀκριβῶς οἱ δρᾶσαι αὐτῆς ἀπαγωγῆς δὲν εἶναι
 γνωστὸν. Τὸ ἐπεισόδιον ἐκτυλίσσεται πιθανώτατα ἐν Πελοπόννησῳ, ὡς φαί-
 νεται ἐκ τῶν ἐνδείξεων ὅτι παραλλαγὰς τοῦ τραγουδιοῦ ἔχομεν κυρίως ἐκ
 Μεσσηνίας καὶ ἐκ ἐκείνων τούτων ἀπορρέει δὴ μάρχος φέρεται κατὰ γο-
 μένος ἐκ Βυζαντίου (Βυζαντινός). Εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Κορινθίαν καὶ Τριφυ-
 λίαν) ὑπάρχουν ἔτι δύο χωρία φέροντα τὸ ὄνομα, ἡ πόλις ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβε
 πιθανώτατα τὴν προσωνυμίαν ὁ εἰς ἐκ τῶν ἑσῶν ἀπαγωγέων, Γιάννης Μπου-
 ζιώτης, ὡς ὀνομάζεται εἰς τὸ ᾄσμα. Ἐνδεικτικὰ τῆς πελοποννησιακῆς προε-
 λεύσεως τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι καὶ τὰ τοπωνύμια Χρυστοβίσι, Πετροβούνι
 (παρὰ τὰ Μαγούλιανα Γορτυνίας), ἅτινα ἀπαντοῦν εἰς ἀνεκδότους παραλλαγὰς.

Δ. Α. Π.

- «Πουλάκια μ' ἄγρια κ' ἡμερα, ἄγρια κ' ἡμερωμένα·
 αὐτοῦ ψηλὰ πού πέτεστε² καὶ χαμπηλὰ τηρᾶτε,
 μὴν εἶδετε τὸν Κατσαβὸ καὶ τὸ Γυφτογιαννάκη;»
 - «Ἰψέ, προυψέ τοὺς εἶδαμε μέσ' στ' Ἀγιο μοναστήρι·
 5 εἶχαν ἄρνιά καὶ ψένανε κριγιάργια σουβλισμένα,
 εἶχανε σκλάβο δῆμαρχο καὶ τοὺς κερνᾷ καὶ πίνουν·
 Κέρνα μας, μωρὲ δῆμαρχε, κέρνα καὶ πιέ κι ἀτός σου
 καὶ πὲς νὰ ζήσ' ὁ Κατσαβὸς μὲ τὸ Γυφτογιαννάκη».

Ἀράχοβα Παρνασσίδος. - Λ. Α. ἀρ. 1153Α',
 σ. 103 (Μαρία Ἰωαννίδου, 1938).

1) παράκλησις μὲ δόξιν συγχωρήσεως ἢ ὑποταγῆς (λ. τ. minnet). 2) χειρ.: πέφτετε.

Θ'. Η ΒΑΣΙΛΩ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΣ ΤΩΝ ΛΗΣΤΩΝ

Τὸ ἄσμα, ἀναφερόμενον εἰς ἀπαγωγὴν πλουσίας νέας ἐκ Μετσόβου, ἀπαντᾷ διαδεδομένον εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Οἱ παλαιότεροι ἐκ τῶν σημερινῶν κατοίκων διατηροῦν εἰς τὴν μνήμην των λεπτομερείας ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου. Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1884 εἰς ἐκ τῶν νέων τοῦ Μετσόβου, ὁ Φλέγκας, διήρχετο ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου ὅπου ἐκάθηντο οἱ προσετώτες. Ἐγερθεὶς εἰς ἐκ τῶν ἀρχόντων, ὁ Ν. Ἀβέρωφ, ἔρράπισε τὸν νέον, διότι παρὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν ἐτόλμησε νὰ διέλθῃ ἔμπροσθεν τῶν εὐπατριδῶν, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ λοξοδρομήσῃ. Μένεα πνέων ὁ νέος ἠνώθη μετὰ τῆς συμμορίας τοῦ ληστάρχου Θύμιου Γάκη καὶ ἀπήγαγον τὴν θυγατέρα τοῦ Ν. Ἀβέρωφ Εὐδοκίαν, ἡ ὁποία ἀργότερον ἤλευθερώθη διὰ καταβολῆς λύτρων.

Ἡ ἀπαχθεῖσα φέρεται μὲ τὸ ὄνομα Βασίλω, διότι, καθὼς λέγουσιν οἱ ἀφηγοῦμενοι τὰ τοῦ ἐπεισοδίου, τὸ ὄνομα τοῦτο ἐταίριαζε καλύτερον εἰς τὸ τραγούδι.¹

Δ. Α. Π.

Δέν εἶναι κρίμα κι ἄδικο, δέν εἶναι κι ἁμαρτία,
νὰ εἶν' ἡ Βασίλω σ' ἔρημον, σὲ κλέφτικα λημέρια,
νὰ στρώνῃ πεῦκα στρώματα, καὶ ὀξυὲς προσκεφαλᾶδες·
κι ὁ Θύμιος Γάκης φωνάζει, ὁ Θύμιος Γάκης λέει:

5 «Σήκω, Βασίλω μ', ἐπὶ τὴν ἄλυσαν καὶ τὴν γιόμα
σὲ κλέβω, ἀνάψῃς τὴν σούρα, νὰ πᾶς τὴν κορὴ σου».

Μαυρακτῖα. - Δ. Α. ἀρ. 2258, σ. 66 - 67
(Σ. Περιστέρης, 1957).

Ι'. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ

Αἱ πικρίαι καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐγκαθεύξεως δεινοπαθήματα τῶν φυλακισμένων διεκτραγωδοῦνται εἰς διαφόρους τύπους τραγουδιῶν. α') Ἡ μάνα τοῦ ἐν φυλακῇ εὐρισκομένου θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται διὰ τὴν τύχην τοῦ υἱοῦ της (Α'). β') Σύζυγος ἐγκαθεύρκεται ἐπικαλεῖται τὴν ἐπέμβασιν τῶν Ἀγίων διὰ ν' ἀνοίξουν αἱ φυλακαὶ καὶ ἀπολυτρωθοῦν οἱ φυλακισμένοι (Β'). γ') Ὁ ἴδιος ὁ κατάδικος ἐκφράζει τὴν θλίψιν καὶ τὸν πόνον τοῦ ἐκ τῶν δεσμῶν (Γ'). Εἰς ἄλλην τέλος παραλλαγὴν ἀδελφῇ θανατωθέντων ἐν Ναυπλίῳ καταδίκων παρίσταται θρηνοῦσα ἐπὶ τῶν τάφων των.

Δ. Α. Π.

Α'.

Τοῦ Γιάννη ἡ μάνα κάθεται στῆς φυλακῆς τὴμ πόρτα
καὶ λέει τραγούδι θλιβερό καὶ παραπονεμένο:

- «Γιάννη μου, πόκανες Λαμπρὴ καὶ ποῦ «Χριστὸς Ἀνέστη»;

1) Πληροφορίας περὶ τοῦ γεγονότος τούτου ἐδημοσίευσεν ὁ Ἡλ. Βενέζης εἰς ἐφημ. «τὸ Βῆμα», τῆς 22ας Σεπτ. 1959.

2) ὁ ἀρχηγὸς τῆς συμμορίας ποδ ἀπήγαγε τὴν Βασίλω.

- «Στή φυλακή ἕκαμα Λαμπρή καί τὸ Χριστὸς Ἀνέστη».¹
 5 - «Γιάννη μου, σὲ θαμάζουμαι μὲ τὴν ἀντρείότη πῶχεις,
 πῶς δὲν τρυπᾷς τίς φυλακές, δὲ σπᾷς καί τὰ μεντέμια ;»²
 - «Μάννα ζουρλή, μάννα τρελλή, μάννα ξεμουλισμένη»
 τὸ πῶς τρυποῦν τίς φυλακές, πῶς σπᾶνε τὰ μεντέμια,
 ποὺ οἱ φυλακές ἔχουν σίδερα καί πόρτες σιδερένιες ; »

Πελοπόννησος (Ἀνδρίτσαινα). - Λ. Α. ἀρ. 1552,
 σ. 9 (Δ. Α. Πετρόπουλος, 1931).

Α' α .

- Τοῦ Χρίστου ἡ μάννα κάθεται μέσ' στὴ Μουρτζιά τὴν ράχη
 καί μὲ τὰ³ σύγνεφα μιλάει καί γλυκοκουβεντιάζει :
 - «Παρακαλῶ σε, οὐρανέ, σήκω τὴν κατσηφάρα,⁴
 γιὰ νὰ τηράξω ξέκαμπα, ποῦ κάνουν τὰ ζευγάρια,
 5 νὰ ἰδῶ τὸν Χρῆστο πουθενά μὲ τὸ γαρονό ζευγάρι.
 Ὁ Χρῆστος δὲν ἐφάνηκε, ὁ Χρῆστος δὲν ἀκούσθη,
 ὁ Χρῆστος εἶναι φυλακή κάτω στὴν ἰλαχμάτα.
 Τί γάρ τὸν ἔχουν ἔαμνηνο, τί γάρ τὸν ἔχουν χρόνο,
 ἐκεῖνος εἶναι ἀπόδικος, δὲν ἔχει τί θὰ γένη».

Πελοπόννησος (Καρόιαινα Γορτυνίας). - Λ. Α.
 *Υλη, ἀρ. 213 (Κ. Κασσιμάτης, 1894).

Α' β .

- Φωνές καί κλάματά ἔκουσα στῆς φυλακῆς τῇ πόρτα
 ἦλεα κ' εἶν' ἡ ἀσπῶ κ' ἐχάρηκα λιάκι.
 Τοῦ Κωσταντῆ ἡ μάννα ἔτονε κ' ἦκλαιε τὸν υἱότ της.
 - «Υἱέ μου, γιέ μου, Κωσταντή, ὡς ἦσουπ παλληκάρι,
 5 πῶς δὲ ραῖττεις φυλακή νὰ εἶρῃς⁵ τὸπ πορτάρη ; »
 - «Θαρρεῖς, μάννα, κ' ἡ φυλακή πῶς εἶναι περιόλι,
 νὰ σύρῃς τ' ἀμπελόκλαο νὰ μπῆς νὰ σιργιανίσῃς ;
 ἡ φυλακή ἔχει σίερα καί πόρτες σιερένες,
 ἔχει καί βάρδιες⁶ δυόεκα καί δέκα τρεῖς πορτάρους».

Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νουάρου, Δημοτικὰ τραγούδια
Καρπάθου, Ἀθῆναι 1928, σ. 168.

1) ὁ στίχος ἑλλείπων ἐκ τοῦ χειρ. ἐτέθη πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ νοήματος. 2) ὁρ-
 θότερον *μυπεντένια* = ἐπάλξεις κάστρου (λ. τ. *beden*). 3) ἡ λ. ἑλλείπει ἐκ τοῦ χειρογράφου.
 4) *ὀμίχλη* (ἐκ τῆς λ. *κατσηφός* ἀρχ. *κατηφής*). 5) νὰ ἀπωθῆσῃς, 6) φρουράς.

Β'.

Οὔλοι γλεντίζου τσοὶ ἑορτές κι οὔλοι διασκεδάζου,
μὰ μιὰ ξαθή στοῦ σπίτι τῆς κάθεται μοναχή τῆς,
κάθεται καὶ περικαλεῖ Χριστὸ καὶ Παναγία:

- «Χριστέ, νὰ σποῦσαν οἱ φ'λακές, νὰ βγοῦν οἱ φ'λακιασμένοι,
5 νὰ βγοῦνε κ' οἱ γι' ἀδίκαστοι κ' οἱ βαροδικασμένοι,
νὰ βγῇ κ' ἐμένα ὁ ἄντρας μου».¹

*Εἰρήνης Σπανδωνίδη, Κρητικά τραγούδια,
Ἀθήνα 1935, σ. 66, ἀρ. 69.*

Γ'.

Γιάντα² τσοὶ κάνουν τσοὶ φ'λακές, γιάντα τσοὶ 'νοματίζουν,
γιάντα σφαλίζουν πρόωρα κι ἀργοῦσι νὰ τσ' ἀνοίξουν;
Γιατ' ἔχουν μέσα δυ' ἀδερφούς, κ' οἱ δυὸ καλ' ἀντρειωμένοι,
κ' ἡ μάνναν-των στοῦ γυῖρον-των κλιτῆ³ καὶ χολιασμένη.

- 5 - «Γιέ μου, καὶ ποῦ λαμπράζεσαι⁴ καὶ ποῦ λαμπροσκολάζεις;»
- «Εἰς τῇ φ'λακῇ λαμπράζω, κ' ἐκεῖ λαμπροσκολάζω».
- «Θαμάζομαι σε, Κωνσταντέ, πῶς εἶσαι παλληκάρι,
πῶς δὲ ρατίζεις τσοὶ φ'λακές; ὁ ῥθης ἐδᾶ⁵ τσοὶ σκόλες».
- «Θαρρεῖς, μάννα, μὴν φ'λακές πῶς περιβόλιν εἶναι,
νὰ καὶ μὴλές καὶ καδελφές πορτοκαλίαι καὶ ρόδα
Σιδερα ἔχου; οἱ φ'λακές καὶ ῥοτὲς ἀτσαλένιες,
κι ὄντεν ἀκούσω τὰ ῥαβδία καὶ ἀνεβοκατεβαίνουν,
μέσ' ἡ καρδιά μ' κουφοχροντὰ καὶ βαρυναστενάζει».

*Ant. Jeannarakis, Ἀσματα Κρητικά,
Leipzig 1876, σ. 138, ἀρ. 138.*

Δ'.

Ἔβγα, μαννούλα, νὰ μὲ ἰδῇς καὶ νὰ μὲ καμαρώσης.
Μὲ πᾶν' οἱ χωροφύλακες τὰ χέρια σταυρωμένα,
μῶχουν ἀλύστους δώδεκα, λινάρια δεκαπέντε.

1) Παράλλαγή τοῦ ἔσματος τούτου εἶναι ἡ κατωτέρω ἐκ χειρογράφου τῆς μονῆς Ἰδῆ-
ρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τοῦ 17ου αἰ.

Ἔοιλο τὰ σίδερα βαστοῦν κι ὅλοι στήν φυλακὴ εἶναι
κι ὁ ταπεινὸς ὁ Κωνσ - ὁροσιά μου ὁ Κωνσ - τατῆς δὲν ἡμπορεῖ, πομένει,
γιατ' εἶν' τὰ σίδερα βαριά κ' ἡ φυλακὴ κλεισμένη.

- «Χριστέ, νὰ ῥαγῇ ἡ φυλακὴ, νὰ τσακιστοῦν οἱ θύρες,
5 νὰ πεφταν καὶ τὰ σίδερα, νὰ ἔβγαине ὁ καλὸς μου,
νὰ ἔβγαине ὁ Κωνσταντῆς ὁ πολυγαμημένος,
πῶχο καιρὸν νὰ τὸν ἰδῶ, χρόνους νὰ τὸν μιλήσω».

Bl. B. Bouvier, Δημοτικά τραγούδια ἀπὸ χειρόγραφο τῆς μονῆς τῶν Ἰδῆρων, Ἀθήνα 1960,
σ. 11, ἀρ. 3.

2) πρὸς ποῖον σκοπὸν. 3) κατηψῆς, ληπτημένη. 4) ποῦ περνᾷς, ποῦ ἐορτάζεις τῇν
Λαμπρῇ, τὸ Πάσχα. 5) τώρα.

Μὲ πᾶν' νά μὲ σκοτώσουνε στῆς Λάρ'σας τὰ μπουντρούμια·¹
 5 δὲ θά μὲ ἰδῆς, μαννούλα μου, θά σκοτωθῶ ὁ καημένος!

*Πελοπόννησος ('Ανδροῖτσαινα). - Λ. Α. ἀρ. 2213γ',
 σ. 96 (Δ. 'Α. Πετρόπουλος, 1934).*

Δ'α.

Ἐγέρασα, μαννούλα μου, πρωτύτερα ἀπὸ σένα.
 Δὲ μὲ γερνᾶν' τὰ γέρατα, δὲ μὲ γερνᾶν' τὰ χρόνια,
 μ' ἐγέρασαν ἡ φυλακὴ, τῆς Πύλου τὰ μπουντρούμια.
 Νύχτα καὶ μέρα καταγῆς στὸν τοῖχο ἀκουμπισμένος,
 5 ἔλειωσε τὸ κορμάκι μου καὶ τὸ δεξὶ μου χέρι.
 Περικαλῶ τὴν Παναγιά, τὸ χέρι νά μοῦ γιάνη.

*Πελοπόννησος (Στεμνίτσα Γορτυνίας). - Λ. Α.
 ἀρ. 968, σ. 295 (Χ. Σακελλαριάδης, 1929).*

Δ'β.

Στὸ Ἀνάπλι, στὸ Βουλευτικὸ, στὸ φράγμα καημένος,
 ἔλειωσε τὸ κορμάκι μου καὶ τὸ δεξὶ μου χέρι.
 ἔξω στὸ ἀνάπλι, στὴν Παναγιά Παρθένο
 νά γιάνη τὸ κορμάκι μου καὶ τὸ δεξὶ μου χέρι,
 5 νά πάρω τ' ἀλαφρὸ σπαθὶ καὶ τὸ φαρὸ ντουφέκι,
 γιὰ νά γυρίζω τὰ βουνά, οὔλα τὰ καπετανάκια,
 μήπως κ' ἐγὼ ἀνταμωθῶ μὲ τὰ καπετανάτα,
 νά πᾶμε γιὰ νά φέρωμε φλωριά, μαργαριτάρια.

*Πελοπόννησος (Λαγκαδία Γορτυνίας). - Λ. Α. Ὑλη,
 ἀρ. 828 (Κ. Κασμάτης, 1894).*

Ε'.

-«Μαριῶ μου, τί ἤθελες ἐδῶ, στ' Ἀνάπλι, ἔξω στὴν Πρόνοια,²
 ποὺ πέφτουν τὰ κανόνια».

1) σκοτεινὰ διαμερίσματα τῆς φυλακῆς· χειρ.: στῆς Λάρισας τὰ ὄρη. Ἡ διόρθωσις ἐκ τοῦ στίχου 3 τοῦ ἀμέσως κατωτέρω (Δ'α) ἄσματος.

2) Πρόκειται περὶ τοῦ κτηρίου ἐν Ναυπλίῳ, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ συνεδριάσεις ὑπὸ τοῦ Βουλευτικοῦ, τοῦ ἐτέρου ἐκ τῶν δύο σωμάτων τὰ ὁποῖα συνεστήθησαν ὑπὸ τῆς Α' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἐν Ἐπιδαύρῳ τὸ 1827· βλ. Θ. Σ. Δημόπουλον ἐν Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ., τόμ. 7, σ. 690.

3) Τὸ τραγούδι εἶναι χορευτικὸν καὶ τραγουδιέται μὲ τὰ ἐξῆς τρακίσματα καὶ γυρίσματα:

-«Μαριῶ μου, τί - μωρὴ Μαριῶ, Μαριῶ μου, τί - ἤθελεις ἐδῶ

στ' Ἀνάπλι, ἔξω στὴν Πρόνοια, ποὺ πέφτουν τὰ κανόνια».

-«Ἦρθα νά ἰδῶ - μωρὴ Μαριῶ, ἦρθα νά ἰδῶ - τ' ἀδέρριτα μου,

τ' ἀδέρριτα τὰ δικά μου, τὰ χαιρέται ἡ καρδιά μου» κλπ..

- «Ἦρθα νὰ ἰδῶ τ' ἀδέρφια μου, τ' ἀδέρφια τὰ δικά μου,
τὰ χαίρεται ἡ καρδιά μου».

- «Τ' ἀδέρφια σου τὰ κόψανε στ' Ἀνάπλι, ἔξω στήν Πρόνοια,
ποὺ πέφτουν τὰ κανόνια».

Παίρνει καὶ πάει στὰ μνήματα καὶ κάθεται καὶ κλαίει,
τὰ δέντρα τὰ μαραίνει.

5 Καὶ ἡ μάννα της τῆς ἔλεγε καὶ ἡ μάννα της τῆς λέει,
καὶ κάθεται καὶ κλαίει.

- «Ἄιντε, Μαριώ, νὰ φύγουμε, στὸ σπίτι μας νὰ πᾶμε
κ' ἐκεῖ τοὺς τραγουδάμε».

Πελοπόννησος (Ἀετὸς Τριφυλίας). - Λ. Α. ὑρ. 2195,
σ. 187 - 188 (Δήμητρα Πουλίτση, 1940).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ

Ι. ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΛΑΪΚΑΣ ΔΟΞΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΚΑΣ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Α'. ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

Ὑποθέσεις τοῦ ἔξματος εἶναι ὁ γάμος κόρης τινός, τῆς Ἀρετῆς ἢ τῆς Εὐδοκίας, εἰς ξένην χώραν (Βαβυλῶνα, Σαλονίκην, Ρωμανίαν).

Διὰ τὸν γάμον τοῦτον καὶ ξενιτεμὸν οὕτω τῆς κόρης δὲν συμφωνοῦν ἡ μητέρα της καὶ ἐκ τῶν ἐννέα υἱῶν της οἱ ὀκτώ. Μόνον ὁ τελευταῖος, ὁ Κωσταντῖνος (Κωσταντής, Κωσταντάς, Κώστας) ἐπιμένει, ὅστις τέλος πείθει τὴν μητέρα του νὰ συγκατατεθῇ εἰς τοῦτον, τῆς ὑπόσχεται δὲ δι' ὄρκου, εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης, νὰ τῆς φέρῃ ὀπίσω τὴν ἀδελφὴν του.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου ἀπὸ τοῦ γάμου ἀπέθανον καὶ οἱ ἐννέα υἱοί. Ἡ μήτηρ, ποῦ εἶχεν οὕτω μείνει μόνον ἐν ἔρημῳ, θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται, ζητοῦσα μὲ κατάρας ἀπὸ τὸν ἀποθανόντα υἱόν, τὸν Κωσταντῖνον, νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ νὰ φέρῃ κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν κόρην της. Ἐκ τῶν θρήνων καὶ τῶν γογγυσμῶν τῆς μητρός αὐτοῦ ἀγείρεται ἐκ τοῦ τάφου καὶ ἐπαναφέρει τὴν ἀδελφὴν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν. Ἡ συνάντησις τῆς κόρης μετὰ τὴν μητέρα της, ἡ ποία πληροφορεῖται ὅτι τὴν ἐξαπέστειλεν ἀπὸ τὴν ξενιτείαν ὁ νεκρὸς υἱὸς της, κατακλύβει μετὰ τὸν ἀνάσταντον ἀμφοτέρων ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς ψυχικῆς συγκινήσεως.

Εἰς τινὰς παραλλαγὰς, κυρίως εἰς Νεοελληνισμὸν καὶ Δυτ. Κρήτην (Β'), ἀποθνήσκει μόνον ἡ μήτηρ, ἡ δὲ κόρη, ὑπὸ ἀσφατοῦ λύπης κατεχομένη, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τὴν μεταμορφώσῃ εἰς πουλὶ (κουκουβάγιαν).

Τὸ ἔξμα μὲ τὸ ἐπικὸν τοῦτο καὶ δραματικὸν περιεχόμενον εἶναι ἀπὸ τὰ περισσότερα διαδεδομένα εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνισμὸν, ἀκόμη δὲ καὶ ἔξω τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου εἰς τοὺς λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἰῶμου (Ἀλβανούς, Βουλγάρους, Ρουμάνους καὶ Γιουγκοσλάβους) καὶ πέρα τούτων ὡς δημῶδες παράδοσις εἰς ἄλλας περιοχὰς κυρίως τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης.

Ἔνεκα τῆς διαδόσεως ταύτης τοῦ τραγουδιοῦ, τῆς ἀριότητος τῆς ὑποθέσεως καὶ τοῦ δραματικοῦ χαρακτήρος του, ἡσχολήθησαν πολλοὶ ἐρευνηταὶ μέχρι τοῦδε πρὸς καθορισμὸν τοῦ ἀρχικοῦ ἔξματος ἀπὸ τῶ ὁποῖον προήλθον αἱ παραλλαγαὶ του εἰς τὸν ἑλληνικὸν καὶ τοὺς ἄλλους λαοὺς, ὡς καὶ τοῦ μύθου, ὁ ὁποῖος ὑπόκειται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔξματος.¹

1) Κυριωτέρα βιβλιογραφία.

α) Ν. Γ. Πολίτου, Τὸ δημοτικὸν ἔξμα περὶ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, Δελτ. Ἰστ. Ἐθνολ. Ἑταιρ., τόμ. 2 (1885), σ. 193 - 261 καὶ 552 - 557 (ἐνθα καὶ ἡ προγενεστέρα βιβλιογραφία).

β) Ivan Schischmanov, Der Lenorenstoff in der bulgarischen Volkspoesie, Strassburg 1894, σ. 38 (ἀνατόμ. ἐκ τοῦ περιοδ. Indogerm. Forschungen, Bd. IV, σ. 412-448). Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἔξμα τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ εἰς τὴν δημώδη ποίησιν τῶν βαλκανικῶν λαῶν (βουλγαριστί), Sbornik za narodni umotvoreniia, Nauka i Kniznina, Sofia, τόμ. XIII (1896) καὶ τόμ. XV (1898).

Παλαιότερον εἶχον διατυπωθῇ γνῶμαι περί σλαβικοῦ (σερβικοῦ) ἀρχε-
τύπου ἀπὸ τὸ ὁποῖον προήλθε τὸ ἑλληνικὸν ἄσμα. Ἀργότερον ὁμῶς, τὸ 1885,
ὑπεστήριξεν ὁ Νικ. Πολίτης, τὴν γνώμην του δὲ ἐδέχθη καὶ ὁ ἐξετάσας ἐι-
δικῶς τὸ ἄσμα βούλγαρος Ivan Schischmanov, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἄσμα εἶναι
τὸ ἀρχαιότερον καὶ ὅτι ἐκ τῶν Ἑλλήνων διεδόθη κατόπιν εἰς τοὺς Βουλγά-
ρους καὶ ἐκ τούτων εἰς τοὺς Γιουγκοσλάβους.

Ὁ Ν. Πολίτης ὑποστηρίζων τὴν ἑλληνικότητα τοῦ ἀρχικοῦ ἄσματος
παρετήρησεν ὅτι ἡ πρώτη ἔννοια εἰς τοῦτο εὐρίσκεται «ἐν τῇ ἐπανόδῳ νε-
κροῦ ἔραστοῦ εἰς τὴν ἐρωμένην», οὕτω δὲ πιστεύει ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα
ὡς ὑπόθεσις ὁ ἀρχαῖος μῦθος τοῦ Ἀδωνίδος. Κατὰ τοῦτον, ὡς γνωστὸν, ὁ
προῶρος ἀποθανὼν Ἀδωνις, κατεχόμενος ὑπὸ σφοδροῦ ἔρωτος πρὸς τὴν
Ἀφροδίτην, ἐπανήρχετο ἀπὸ τὸν Κάτω κόσμον κατ' ἔτος κατὰ τὴν ἄνοιξιν
καὶ ἔμενεν ὀρισμένον χρόνον πλησίον της.

Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης κατόπιν καὶ ὁ Ἰταλὸς Br. Lavagnini ὑπεστή-
ριξαν, ὅτι εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἄσματος ὑπόκειται ἡ ἀγιολογικὴ διήγησις
περί θαύματος εἰς Ἑδεσσαν τῆς Μεσοποταμίας ὑπὸ τῶν Ἀγίων Γουρίου, Σα-
μωνᾶ καὶ Ἀβίου, οἵτινες ἐπανάφεραν εἰς τὴν μητέρα της ἀπὸ τὴν ξενι-
τεῖάν τὴν ὑπανδρευμένην καὶ δυστυχούσαν ἐκεῖ κόρην της.

Τελευταίως ὁ Γεώργ. Κ. Σπυριδιάνης ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι εἰς τὸ ἄσμα
διασφύζεται ὁ ἀρχαῖος ἐλευσινιακὸς μῦθος τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης (τῆς
Περσεφόνης) μετὰ τὴν ἀρπαγὴν ἐκ τῆς μητρὸς καὶ τὸν Πλούτωνος καὶ τὴν ἐπαναφορὰν
τῆς πλησίον τῆς μητρὸς ὑπὸ τοῦ Ἑλλοῦ. Ὁ μῦθος οὗτος θὰ διεσκευάσθῃ κατὰ
τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους εἰς ἀσπαστικὸν ἔργον διὰ τὸ θέατρον
θὰ συντεθῇ καὶ ἀντιστοιχῶς εἰς ποικίλους ἄσματα κατὰ τὴν παραγωγήν
τῆς τραγωδίας ταύτης, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ θέατρον διεδόθη κατόπιν εἰς τὸν
λαὸν καὶ διεσώθη εἰς αὐτὸν μὲν ὁ ἄσματος εἰς τὸ κατωτέρω δημῶδες ἄσμα.

Γ. Κ. Σ.

γ) Karl Dieterich, Die Volksdichtung der Balkanländer in ihren gemeinsa-
men Elementen, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, τόμ. 12 (1902), σ. 147-150.

δ) S. Baud - Bovy, La chanson populaire grecque du Dodécanèse, I Textes,
Paris 1936, σ. 163 - 168.

ε) S. Impellizzeri, Il motivo del «revenant» nella superstizione e nei canti
popolari greci. (Ἀνάτ. ἐκ τῶν Ἀκτῶν della Accademia... di Palermo, Serie IV, vol. IV,
parte II (1944), σ. 1-43).

ς) Γ. Βλαχογιάννη, Τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, Νέα Ἑστία, τόμ. 34 (1944),
σ. 1271 - 1279. - B. Lavagnini, La ballata neogreca del fratello morto e il miracolo
dei Santi Confessori di Edessa, Προσφορά εἰς Στίλπωνα Π. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1953,
σ. 399 - 404.

ζ) Γ. Κ. Σπυριδιάνη, Τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τοῦ ἄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ,
Ἀρχ. τοῦ Θρησκ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θησαυροῦ, τόμ. 1Α' (1944/45), σ. 193 - 208.

η) Λίνου Πολίτη, Τὸ θέμα τῶν ποσειδωνιῶν στὸ δημοτικὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ,
Ἐπιστ. Ἐκστ. Φίλος. Σχολῆς Πανεπ. Θεσ/νίκης, τόμ. Ζ' (1956), σ. 271 - 280.

θ) Gh. Vrabie, Calatoria fratelui mort sau motivul Lenore în folclorul sud-
est european. (Extras din culegerea «Limba și Literatura», vol. III, editata de So-
cietatea de Științe Istorice și Filologice din R. P. R. [București] 1957, σ. 257 - 294
+ 5 πίν. καὶ 2 χάρτ.). [Βιβλιοκρισία ὑπὸ Δημ. Β. Οἰκονομίδου, ἐν Λαογρ., τόμ. 17 (1957/
58), σ. 333 - 342].

Α'.

Καλόμοιρη, καλότυχη, τῆς Εὐδουκίᾳς ἡ μάννα,¹

ὁπᾶχει τοὺς ἱνιά ὕγιους, τὴν Εὐδουκία δέκα.

Προυξινιτάδης ἤρθαν ἀπὸ τῆ Βαβυλῶνα,

νὰ πάρουνι τὴν Εὐδουκία πουλὺ μακριὰ στὰ ξένα.

5 Μάννα κ' ὕιοι δὲ θέλανι κ' ἡ Κώστας τὴ σπουδάζει.

– «Μάννα μ', νὰ τήνι δώκουμι τὴν Εὐδουκία στὰ ξένα,

γιὰ νὰ τὴν ἔχου γύρισμα,² 'φόντ' ἔρθουμαι στὰ ξένα».³

– «Κώστα μ', σάν ἔρθῃ ἀρρουσιτιά, ποιὸς πάει νὰ τήνι φέρῃ;»

– «Μάννα μ', σάν ἔρθῃ ἀρρουσιτιά 'γὼ πάου κι τήνι φέρνου».

10 Ἦρθι ἀνάγκη κι ἀρρουσιτιά, πιθαίνουν οὐλ' οἱ γιοί της,

πιθαίν' κ' ἡ Κώστας ἡ τρανὸς κ' ἡ μάννα καταριῶτι.

– «Οὐλοὶ οἱ γιοί μ' πιθάνανι κι οὐλοὶ τοῦ χῶμα τσ' ἔφασε,

τοὺν Κώστα μ' τοὺν τρανύτιρουν ἡ γῆς νὰ μὴν τοὺν φάῃ,

ἀπ' ἔδουκε τὴν Εὐδουκία πουλὺ μακριὰ στὰ ξένα».

15 Ἀπ' τοῦ πουλὺ τ' ἀνάθιμα κι ἔστ' ὅταν νὰ ἀναλέτι,⁴

ἡ Κώστας ἀναστήθηκι πίσου ἀπ' τὸ ῥάμα,⁵

κι κίνησι κι πάου τὴν Εὐδουκία νὰ φέρῃ,

στὴ στράτα ὅπου πάλιν, στὴ στράτ' ὅπου πααίνει,

παρακαλοῦσι κ' ἔλι,⁶ παρακαλῶν κ' λέει.

20 – «Θέ μου, νὰ βρῶ τὴν Εὐδουκία στὴ βρύση νὰ γιουμίζῃ.

Καθὼς τοὺν παρακάλισι ἔτσ' πάει κι τὴν ἡρῆκι.

– «Γειά σου, χαρά σου, Εὐδουκία». – «Καλῶς τουνι τοὺν Κώστα».

– «Ἄιντ', Εὐδουκία μ', στὴ μάννα μας, ἄιντ', Εὐδουκία μ',

στοῦ σπίτι».

– «Κώστα μ', ἂν ἤρθις γιὰ καλό, ν' ἀλλάξου κι νὰ ἔρθου.

25 Κώστα μ', ἂν ἤρθις γιὰ κακό, νὰ βάνου μαῦρα νὰ 'ρθου».

– «Ἄιντι, ἄιντ', Εὐδουκούλα μου, καθὼς σὶ πῆρ' ἡ ὥρα».

Στὴ στράτα ὅπου πάλιν, στὴ στράτ' ὅπου πααίναν,

ἕνα πουλάκι κάθουνταν διξιά ἀπ' τ' αἰ Δῆμα⁵

κι δὲ λαλοῦσι σάν πουλί, καθὼς τὰ χιλιδόνια,

30 μούν' ἱλαλοῦσι κ' ἔλι⁶ ἀνθρουπινὴ κουβέντα.

– «Τί εἶν' αὐτὸ πού γένιτι φέτου τοῦ καλουκαίρι,

νὰ πιρπατῇ ἡ Εὐδουκία μαζί μὶ τ'ς πιθαμένοι;»

– «Κώστα μ', τί λέει τοῦ πουλί, τί λέει τοῦ χιλιδόνι;»

– «Ἄιντι, ἄιντ', Εὐδουκούλα μου, πουλάκι 'νι κι ἄς λέῃ».

1) χειρ.: καλόμοιρ' εἶν' ἡ μάννα. Ἡ διόρθωσις τοῦ β' ἡμιστιχίου κατὰ τὴν παραλλ. ἐξ Ἀγρινίου. Λ. Α. Ὑλη, ἀρ. 2124 (συλλ. τὸ 1887). 2) στήριγμα. 3) ὅταν μεταβαίνω εἰς τὰ ξένα. χειρ.: ἔρθουμ' ἀπ' τὰ ξένα. 4) θρηγῶν, κλάμα (λ. τ. pale). 5) ἄγιον Βῆμα. 6) ἔλεγε.

- 35 - «Κώστα μ', πῶς εἶσι κίτρινους, πῶς εἶσι μαραμμένους;
Κώστα μ', ποῦ 'νι τὰ κάλλη σου κί ποῦ 'νι ἡ 'μουργιά σου,
Κώστα μ', ποῦ 'νι τὰ δόντια σου, τὰ πυκνουφυτιμένα,
Κώστα μ', ποῦ 'ν' τοῦ μουστάκι σου κ' ἡ φούντα ἡ μανουσάτη;»¹
- «Ἀρρώστησ', Εὐδουκούλα μου, τώρα δώδικο χρόνια,
40 κί χάθηκαν τὰ κάλλη μου κί χάθηκ' ἡ 'μουργιά μου,
κί πέσανι τὰ δόντια μου, τὰ πυκνουφυτιμένα,
κ' ἐπισι τοῦ μουστάκι μου κ' ἡ φούντ' ἡ μανουσάτη.²
"Αἰντ', Εὐδουκιά μ', στή μάννα σου, σῶρ', Εὐδουκιά μ', στοῦ σπίτι
κ' ἰγὼ θὰ πάου ἀποῦ 'δῶ, ἀποῦ τοῦ αἰ Δημᾶ'
45 μῶπισ' ἡ ἀρριβῶνα μου κί πάου νά τὴν εὐρου».
'Ἡ Εὐδουκούλα ἔφτασι στῆς μάννας τῆς τοῦ σπίτι.
- «Ὡρα καλή σου, μάννα μου». - «Καλῶς τὴν Εὐδουκούλα.
Κόρη μου, ποιὸς σὶ ἔφιρι, κόρη μ', μὴ ποιόνι ἤρθις;»
- «Μάννα μ', ἡ Κώστας μ' ἔφιρι κί μὴ τοὺν Κώστα ἦρθα».
50 Κόρη μ', ἡ Κώστας πέθανε τὴν οὐλά σου τ' ἀδέρφια».
Κί σφιχταγκαλιασθήκαν κί ἀπὸ τὴν ἀγάπὴν τοὺς βγῆκιν.

Λ.Α. Ὑλη τοῦ Πάριος Διαμικατσαναίων. Π. Βογιατζῆς, 1888).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- Οὐλλες οἱ θῆρες θαίρονται τὰς οὐλλες χαραθκαβάζουν³
τῆσαι σάν τὴν θῆραν τὴν ὠρεάν⁴ μῆτε νά πᾶ' τῆσαι νά 'ρη.
'Οποῦ 'θεν τοὺς ἐννιά γιοῦδες τῆσαι⁵ μιά 'τον θυγατέρα,
τῆς' ὅπου τὴν ἔλουνε στὰ σκοτεινά τῆσαι πάντα ἦτον μέρα.
5 'Εσύραν τῆς' ἐπαντρέψαν τὴν τὴν 'Αρετὴν 'ς τὰ ξένα,
'ς τὰ ξένα τῆσαι 'ς τὴν ξενοιθκειάν, μακράν 'ς τὴν 'Εγγλιτέραν.⁶
Τῆς' οὐλλα τ' ἀδέρκια δέθ θέλαν, μὰ ὁ Κωσταντῆς ἐθέλεν.
- «Μάννα, νά τὴν παντρέψουμεν τὴν 'Αρετὴν 'ς τὰ ξένα».
- «Γιέ μου, νά τὴν παντρέψουμεν τὴν 'Αρετὴν 'ς τὰ ξένα'
10 τῆς' ἂν ἔρτη πλήξη γιὰ χαρά, πκοιὸς ἔν' νά μοῦ τὴν φέρη;»
- «Μάννα, νά τὴν παντρέψουμεν τὴν 'Αρετὴν 'ς τὰ ξένα.
τῆς' ἂν ἔρτη πλήξη γιὰ χαρά, πάω τῆσαι φέρνω σοῦ τὴν».
'Εσύραν τῆς' ἐπαντρέψαν τὴν τὴν 'Αρετὴν 'ς τὰ ξένα,
'ς τὰ ξένα τῆσαι 'ς τὴν ξενοιθκειάν, μακράν 'ς τὴν 'Εγγλιτέραν.

1) ὡς τὸ ἄνθος τοῦ μανουσίου. 2) αἱ χῆραι χαίρονται. 3) χαρὰν διαβάζουν, διέρ-
χονται τὴν χηρείαν τῶν μὲ χαράν. 4) τὴν χῆραν τὴν ὠρεάν. 5) ἕκδ. 'Αναγνωστ.: τῶ' ἢ
6) εἰς τὴν 'Αγγλίαν.

- 15 Τζ' ἦρτεν ὁ χρόνος δίσεκτος, τὰ 'ννιά 'δέρκια¹ πεθάναν,
 τζαί τοὺς ὀχτῶ τὸ μνημαν τοὺς χτίζει το μὲ τ' ἀσήμιν,
 τζαί τὸ μνημαν τοῦ Κωσταντᾶ χτίζει το μαναστήριν.
 'Σ οὐλλα τ' ἀδέρκια τζ' ἂν ἔκλαιε, 'ς οὐλλα τζ' ἂν ἀνεκα-
 λειέτουν,²
 'ς τὸ μνημαν τοῦ Κωσταντᾶ τρία μονοπάθκια κάμνει'
 20 τὸ 'να πῆαιννεν ποὺ τὸ πωρνόν,³ τ' ἄλλο τὸ μεσουμέριν,
 τὸ τρίτον τὸ καλύτερον ἦτο ποὺ ἔν' νά πέεση.⁴
 Τζ' ἀπὸ τὸ κλάμαν τὸ πολλὸ ὁ τάφος ἐβαρέθη.
 "Εγινεν ἡ πέτρα ἄλογον, τὸ χῶμαχ χαλινάριν
 τζαί νά σου τζαί τὸν Κωσταντᾶ 'ποπάνω καβαλλάρην.
 25 'Εννιά ὄρες τῆς ἡμεροῦς ἔπκισσέν τοὺς καπάλε.⁵
 Τὲς τρεῖς νά πά', τὲς τρεῖς νά 'ρτῇ, τὲς τρεῖς νά μπῇ 'ς τὸν "Αην.⁶
 Φτερνιστηρκᾶν τοῦ μαύρου⁷ του κόφκει ἐξήντα μίλλια.
 Πάλε ξαναῖπλάζει⁸ τὴν, ἄλλα 'κατὸν πενήντα.
 Πάλε ξαναῖπλάζει το 'ς τὴν 'Αρετῇ⁹ πᾶει.
 30 Τζαί ἡῦρεν τὴν τζ' ἐκάθετουν¹⁰ τὸν ἄλυσαν¹¹ τζ' ἐτραοῦαν.
 - «Καλῶς ἦρτες, ἂ Κωσταντᾶ, νὰ πᾶς νὰ πκῆς μιτὰ μας,
 νὰ φάης ἄγριν τοῦ λαοῦ,¹² νὰ φάς ὀρεῖνὰ περτίτῃν,
 νὰ φάς ἀρκατῆρακιον¹³ πὺς πρᾶς ἔν' ἡρεσμένοι,
 νὰ πκῆς γλυκόποτον κρασί, πὰς πῆινος χουμισμένοι». ¹²
 35 - «'Ανοῦ¹⁴ νὰ πᾶμεν, 'Αρετῇ, τζ' ἐπᾶν νά σου σέ θέλει». -
 - «Τζ' εἴντα¹⁵ μὲ θέλ' ἡ μάννα μου τζ' εἴντα 'ν' τὸ μυστικόν της;»
 Τζ' ἂν ἔν' ἡ μάννα μου καλὰ, νὰ πᾶω μὲ τὰ καλὰ¹⁶ μου,
 τζ' ἂν ἔν' ἡ μάννα μου κακὰ, νὰ πᾶω μὲ τὰ λινά μου». -
 - «'Ανοῦ¹⁷ νὰ πᾶμεν, 'Αρετῇ, τζ' ὅ,τι τζ' ἂθ θέλῃς βάλλε». -
 40 Σηκώστητζεν τζ' ἐφόρησεν ροῦχα τῆς φορεθᾶς της,
 οὔτε μακριά, οὔτε κοντά, ὅσον τῆς ἐλιτθᾶς της.¹⁸
 'Πουπάνω φόρησε γρουσά,¹⁹ πουκάτω κρουσταλλένα,
 τέλια²⁰ 'πουπάνω φόρησε τὰ μαρκαριταρένα
 τζαί καζακάν²¹ ὀλόγρουσον τζ' ἐθθέπασέν²² τα οὐλλα
 45 γρουσόμηλον²³ 'ς τὸ θέριν της τζαί παίζει το τζαί πᾶει.
 'Εκρόκατσεν τὸμ μαῦρον²⁴ του, πίσω του τὴν καθίσκει

1) τὰ ἐννέα ἀδελφία. 2) ἐμοιρολόγει. 3) τὴν πρῶταν. 4) τὸ ἐσπέρας, ὅταν ἐπρό-
 κειτο νὰ κατακληθῇ πρὸς ὄπνον. 5) συνεχῶς. 6) "Αθην. 7) μὲ ἓνα κτύπημα εἰς τὸν ἵππον
 τοῦ διὰ τοῦ πτερνιστήρος. 8) ἐπαναλαμβάνει ἐκ δευτέρου. 9) αἰῶραν, κούναν. 10) βλ. ἄνωτ.
 σ. 12, σημ. 5. 11) βλ. ἄνωτ., σ. 12, σημ. 6. 12) φημισμένοι. 13) σῆκω ἐπάνω. 14)
 καὶ τί. 15) μὲ τὸ ἐπίσημον φόρεμα. 16) τῆς ἡλικίας της. 17) χρυσά. 18) λεπτά
 μεταλλίνα σύρματα. 19) γυναικεῖον ἐπενδύτην. 20) ἐσκήπασε. 21) χρυσόμηλον. 22)
 ἐγονάτισε τὸν ἵππον.

- φετρνιστηρκάν τοῦ μαύρου του, κόφκει ἐξήντα μίλλια,
 πάλε ξαναἰπλάζει την ἄλλα 'κατὸν πενήντα,
 πάλε ξαναἰπλάζει την 'ς τὸν "Αἰ Γεώρκην πάει.
- 50 Τζ' ἠῦρεν ἐλιάν πλατύφυλλην, 'πουκάτω τζ' ἐκονέψαν.¹
 "Εγειρεν τζ' ἐτζοιμήθηκεν 'ς τὰ γόνατά της πάνω.
 Τζ' ἀνέφανεν ἔναπ πουλλὴν τῆς Βενετογιαλούσας,
 τζαὶ δὲν τζελάαν² νά λαλῇ σάν οὐλλα τὰ πουλάτζια,
 μόνον τζελάαν τζ' ἔλεεν ἀντζελιτζήφ φωνούλλαν.
- 55 - «Κρίμα 'ς τούτην τῇλ λυερήν, κρίμα 'ς τούτην τὴν κόρην,
 ποὺ περπατεῖ τζαὶ θαίρεται μὲ τοὺς νεκροὺς 'ς τὰ ὄρη».
 - «Ξύπνα, ξύπνα, Κωσταντά, εἴντα μυσηρκον³ πρᾶμαν,
 μυσηρκον τζαὶ παράουλον⁴ τζαὶ παραουλεμένον.
 'Ανέφανεν ἔναπ πουλλὴν τῆς Βενετογιαλούσας
- 60 τζαὶ δὲν τζελάαν νά-λαλῇ σάν οὐλλα τὰ πουλάτζια,
 μόνον τζελάαν τζ' ἔλεεν ἀντζελιτζήφ φωνούλλαν.
 - «Μὴν κλάψης, μῆχ-χολιάσῃς, μὴ πονεσθῇ ἡ χολά σου,
 τζαὶ τὰ πουλλιά τοῦ 'κατοῦ τζαὶ ἔτζ' ἔν' ποὺ τζελαδοῦσιν».
 - «Θαμάζουμαί σε, Κωσταντά, τὰ λόγια, ποὺ μοῦ λέεις»
 65 τζ' ἐσέναν τὸ πικάριον⁵ τοῦ 'κατοῦ 'θελ τζ' ἔν' καμένον;⁶
 - «Στρατὶς -έρες παλέρικς⁷ κορινιαχτός, τζετρεν».
 - «Θαμάζουμαί σε, Κωσταντά, τὰ λόγια ποὺ μοῦ λέεις»
 τὰ ροῦχα σου εἴντα⁸ χρωστὰ τζαὶ λιβανιές μυρίζουν;⁹
 - «Γεναίτζες ποὺ ἐπήραμεν¹⁰ τζαὶ μυρουθκές¹¹ μᾶς βάζουν.
- 70 Θωρεῖς ἐτζεῖνον τὸ στρατίν, τζεῖνον τὸ μονοπάτιν;
 Τὸ μονοπάτιν βκάλλει⁹ μας 'ς τῆς μάννας σου τὸ σπίτιν».
 - «'Ανου νά πᾶμεν, Κωσταντά, τῆς μάννας μου νά πᾶμε
 τζ' ἔθει τζαιρόν ποὺ 'έν ἤρτα τζ' ἐξήχασα τίς στρατέες».¹⁰
 - «Χρωστῶ τζερκά τ' "Αἰ Γεωρκοῦ τζαὶ πάω νά τὰ ἄψω».
- 75 Τζαὶ πκιάννει τζεῖνον τὸ στρατίν, τζεῖνον τὸ μονοπάτιν
 τὸ μονοπάτιν βκάλλει την 'ς τῆς μάννας της τὸ σπίτιν.
 Τζ' ὅσον τζ' ἐπαραστράτησεν τζαὶ πάε 'ς καμπόσον τόπον,
 ἐφάνην της τζαὶ ἄκουσεν ἀναῦρμόν¹¹ κοκκάλων.
 Τζαὶ πκιάννει τζεῖνον τὸ στρατίν, τζεῖνον τὸ μονοπάτιν
- 80 τὸ μονοπάτιν βκάλλει την 'ς τῆς μάννας της τὴν πόρταν.
 - «'Ανοιξέ μου, μανούλλα μου, τζ' ἐώ εἴμ' ἡ 'Αρετή σου».
 - «Τζ' ἂν ἔν' δκιαβάτης νά δκιαβῇ, περάτης νά περάση,

1) ἐσθάθμευσαν. 2) δὲν ἐκελάζει. 3) τί μοστήριον, παράξενον. 4) παράδοξον. 5) τὸ ὑποκάμισόν σου τί ἔχει καὶ εἶναι καμένον; 6) κορινιακτός. 7) Ὁ στίχος ἀρχίζει μὲ τὰς λέξεις: τζ' ἐσέναν, αἵτινες παρελείφθησαν ὡς προσθήκη τοῦ ὑπαγορευζαντος τὸ ὄνομα. 8) τέτοιες μορῶδες. 9) ὁδηγεῖ. 10) οἱ στίχοι 72-73, ἐλλιπεῖς, συνεπληρώθησαν ἐκ τῆς παραλλ. ἀπὸ τὴν Βασιλείαν (Α.Α. ἀρ. 1122, σ. 318, στ. 80-81). 11) ἀνασυρμόν.

- τῷ ἄν ἔν' ὁ Πικροχάρωντας, παιδικιά ἔν τῷ ἔχω νά μοῦ πικιάσῃ.¹
 Ἔχω μιὰ κόρην Ἀρετὴν τῷ ἐτρίν ἔν εἰς τὰ ξένα».
 85 - «Ἀνοιξέ μου, μανοῦλλα μου, τῷ ἐὼ εἴμ' ἡ Ἀρετὴ σου».
 Ἡ μάννα πορομάνιζεν² τῷ ἡ κόρη ψυχομάθεν.
 Ἐσφιχταγκαλιαστήκασιν τῷ ἐβκήκεν ἡ ψυθὴ τους.
 Κύπρος (Λευκωσία). - Λαογρ., τόμ. 5 (1915/16)
 σ. 371 - 73 (Γ. Π. Ἀναγνωστόπουλος).

Β'.

- Μιά μάννα εἶχ' ἐννιά τσοὶ γιούς καὶ μιὰ τῷ ἡ θυγατέρα·
 στὰ σκοτεινά τὴν ἔλουγε, στὸ φέγγος τὴ χτενίζει,
 στὸ φεγγαράκι τ' ἀργυρὸ τὴνε σουραδοπλέκει.³
 Κ' ἡ γειτονιά δὲν τὸ ἔξερε πὼς εἶχε θυγατέρα.
 5 Καὶ προξενεῖα τῷ μπέψανε ἀποῦ τὸ Σαλονίκι.
 Οἱ γι' ὀκτῶ ἀδερφοὶ δὲ θέλανε κι ὁ Κωσταντῖνος θέλει.
 - «Δῶσ' τὴνε, μάννα, δῶσ' τὴνε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα,
 νά ἔχω κ' ἐγὼ παρηγοριά στὰ ξένα νά γυρίζω».
 - «Κι ἂν τύχῃ ὁ χρόνος βίσεχτος⁴ πότε πᾶ' νά τὴνε φέρῃ;»
 10 - «Δῶσ' τὴνε, μάννα, δῶσ' τὴνε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα»
 - «Κι ἂν τύχῃ ὁ χρόνος βίσεχτος⁴ πότε πᾶ' νά τὴ φέρω»
 - «Δὲν τὴνε δούδω, Κωσταντὴ τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα,
 κι ἂν τύχῃ ὁ χρόνος βίσεχτος⁴ πότε πᾶ' νά μοῦ τὴ φέρῃ;»
 - «Δῶσ' τὴνε, μάννα, δῶσ' τὴνε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα»
 15 μ' ἂν τύχῃ χρόνος βίσεχτος, ἐγὼ πᾶ' νά τὴ φέρω».
 Καὶ δούδει τὴν ἡ μάννα τὴς τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα.
 Τυχαίνει ὁ χρόνος βίσεχτος,⁴ οἱ γι' ἐννιά ἀδερφοὶ ἴποθαίνουν.
 Κ' εἰς τῶν ὀχτῶ τὰ μνήματα βιόλες⁵ καὶ μαντζιοράνες⁶
 κ' εἰς τοῦ καημένου Κωσταντὴ στράτες καὶ μονοπάθια.
 20 Κ' ἐπέρασε κ' ἡ μάννα ντου κι ἀναθεμάτισέν τον·
 - «Ἀνάθεμά σε, Κωσταντὴ, κ' ἐσὲ καὶ τὸ καλὸ σου,
 ἀποῦ μοῦ τὴν ἐξώρισες τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα».
 Καὶ πάλι ξαναπέρασε κι ἀναθεμάτισέν τον.
 - «Ἀνάθεμά σε, Κωσταντὴ, κ' ἐσὲ καὶ τὸ καλὸ σου
 25 ἀποῦ μοῦ τὴν ἐξώρισες τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα».
 Τὸ τόσο μυριανάθεμα ὁ Κωσταντὴς ἴβαρέθη.
 Κάνει τὸ μνήμα ντ' ἄλογο καὶ τὸ λαζάρι⁷ σέλλα⁸
 καὶ τὰ κιβουροχάλικα σκάλες καὶ χαλινάρια·
 παίζει τοῦ μαύρου ντου βιτσιὰ στὸ Σαλονίκι φτάνει.

1) δὲν ἔχω παιδιὰ νά μοῦ ἀρπάσῃ. 2) ἡνοίγε τὴν θύραν. 3) σχηματίζει τὴν κό-
 μην εἰς πλεξίδας. 4) βίσεχτος, κακότυχος. 5) εἶδος λουλουδιοῦ, ἡ βιολέτα. 6) εἶδος λου-
 λουδιοῦ (λ. βεν. mazzogana). 7) τὸ σάβανον. 8) σάγμα, ἐπίπτιον.

- 30 Βρίσκει τὴν κόρη στὸ χορὸ μὲ τρεῖς παπαδοπούλες.
 – «Καλῶς τονε τὸν Κωσταντή, ποὺ φέρνει τὸ μαντάτο.
 "Ἄν εἶναι θλίψη, νὰ θλιφτῶ κι ἂν εἶν' χαρά, ν' ἀλλάξω
 κι ἂν εἶναι γιὰ τὸ γάμο σου, ὁλόχρουσα νὰ βάλω».
 – «Δὲν εἶναι θλίψη νὰ θλιφτῆς μηδὲ χαρά ν' ἀλλάξης»
- 35 μηδὲ καὶ γιὰ τὸ γάμο μου, ὁλόχρουσα νὰ βάλῃς
 ἢ μάννα σου σ' ἐζήτηξε καὶ θέλει σε νὰ πάῃς.
 'Αποὺ τὴ χέρα τὴν ἀρπᾶ, στὸ μαῦρο¹ τὴν καθίζει·
 παίζει βιτσιὰ τ' ἀλόγου ντου, σὰν τὸν ἀέρα πάει.
 Καὶ ὄντεν ἐπερνούσανε κοντὰ στὸν "Αἶ Γιώργη,
- 40 γροικᾶ² ἢ κόρη μιὰ μιλιὰ παράξενη καὶ λέει:
 – «Γιὰ ἰδὲ κοράσιον ὁμορφο, τὸ σέρνει ἀποθαμένος!»
 – «Γροικᾶς το, Κωσταντῖνο μου, τ' ἀηδόني εἶντα³ λέει;»
 – «Γροικῶ το, 'Αρετοῦσα μου, καὶ τὸ γνωρίζω κιόλας».⁴
 Καὶ ὄντεν ἐπερνούσανε στὰ μνήματ' ἀποπάνω:
- 45 – «Κατὲς⁵ τῶρ', 'Αρετοῦσα μου, στὸ σπῖτι μας νὰ πάῃς,
 γιατί χρωστῶ τ' 'Αγία⁶ καὶ τοὺς μακρὺς μου "λαμπάδα».
 – «Κατέχω, Κωσταντῖνο μου, τὸ σπῖτι μας νὰ πάω·
 μὰ γιάντα,⁷ ἀδερφεῖς μου, καὶ φωνεῖς εἰς τὸ δρόμο;»
 – «Ὁ γάμος δὲν ἀπρόφτασε γιὰ σὺν' νὰ ἄλλοι⁸ ἰδὲν»
 50 κι ὁ Κωσταντῆς ἐχάθηκε στὴ μέση τῶ μνημάτων.
 Παίρνει τὴν παραπόνη⁹ στὸ σπῖτι τζη καὶ πάει,
 βρίσκει τσοὶ πόρτες σφαιρῆς καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα
 καὶ τὰ πορτοπαράθυρα σφιχτὰ περατωμένα.⁸
 Φωνιάζει τσῆ μαννούλας τσῆ ὀγιά νὰ τῆς ἀνοίξη.
- 55 – «"Ἄν εἶσαι ἀέρας, πήγαινε, κι ἂν εἶσαι ὁ Χάρος, διάβα·
 ἂν εἶσαι ὁ Πρικοχάροντας, δὲν ἔχω μπλιό⁹ παιδάκια,
 ὅξω¹⁰ τὴν 'Αρετοῦσα μου κ' εἶναι μακριὰ στὰ ξένα».
 – «"Ἀνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε, μὰ ἢ γι 'Αρετοῦσα σου 'μαι».
 – «"Ἄν εἶσαι ἀέρας, πήγαινε, ἂν εἶσαι ὁ Χάρος, διάβα,
- 60 ἂν εἶσαι ὁ Πρικοχάροντας δὲν ἔχω μπλιό⁹ παιδάκια,
 ὅξω¹⁰ τὴν 'Αρετοῦσα μου κ' εἶναι μακριὰ στὰ ξένα».
 – «"Ἀνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε μὰ ἢ γι 'Αρετοῦσα σου μαι».
 – «"Ἄν εἶσ' ἀέρας πήγαινε κι ἂν εἶσ' ὁ Χάρος διάβα,
 ἂν εἶσ' ὁ Πρικοχάροντας δὲν ἔχω μπλιό παιδάκια
- 65 ὅξω τὴν 'Αρετοῦσα μου κ' εἶναι μακριὰ στὰ ξένα».
 – «"Ἀνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε, μὰ 'γὼ 'μ' ἢ γι 'Αρετοῦσα».
 – «Δεῖξε τὸν ἀρραβῶνα σου ἀπὸ τὴν κλειδωνιάστρα,¹⁰

1) ἵππον. 2) ἀκούει. 3) τί. 4) μάλιστα. 5) γνωρίζεις. 6) τοῦ ἑβρους τοῦ σώματός μου. 7) διατί. 8) μανδλωμένα. 9) πλέον. 10) ἐκτός. 11) ἀπὸ τὴν ὀπὴν τῆς κλειδαριᾶς

- κι ἂν εἶσαι ἡ γι' Ἀρετοῦσα μου, ἐγὼ θὰ σὲ γνωρίσω».¹
 Βάνει τὸν ἀρραβῶναν τῇ κ' ἐτότες τῆς ἀνοίγει,
 70 μὰ ὥστε νὰ καλογνωριστοῦν ἀπόθανεν ἡ μάννα
 κι ἀπόμεινεν ἡ γι' Ἀρετὴ ἔρημη καὶ παντέρμη.
 -- «Θέ μου, καὶ κάμε με πουλί, πουλί καὶ λωλοπούλι,²
 γιὰ νὰ γυρίζω στὰ στενὰ νὰ κλαίω τσ' ἀδερφούς μου».
 Κι ὁ Θιὸς τὴν ἐλυπήθηκε, σὰν ἀστραπὴ τὴν κάνει.

Ἀριστ. Κριάρη, Πλήρης συλλογὴ Κρητικῶν δημοδῶν
 ᾠσμάτων... ἔκδ. Β', ἐν Ἀθήναις 1920 - 21, σ. 221 - 24.

Γ'.

- Βαί τὴν μάνναν, βαί τὴν μάνναν, βαί τὴν καλὴν τὴν μάνναν,
 π' εἶχεν³ τοοὶ ὅκτῳ τοοὶ υἱοὺς καὶ τὴν Ἑρὴν τὴν κόρην.
 Τὴν κυρ' Ἑρὴν προξέναναν βαριά-μακρὰ 'ς σὰ ξένα,
 'ς σὰ ξένα, 'ς σ' ἀνεγνώριμα, 'ς σὰ πικρὰ τὴν Ρωμανίαν.⁴
 5 καὶ οἱ ἐφτά 'κ' ἐθέλεσαν⁵ καὶ ὁ Κωσταντῖνον θέλει.
 -- «Ἄγωμ', ἀδελφή μ', ἄγωμας πικρὰ καὶ φοριζικίαν».
 Ἑρὴν κλαίει καὶ θλίφκεται: «Τὴν ἀνὰ καὶ πάγω»⁶
 «Πέδη μ' ἔμισσε μ' ἄωσταν τὴν ἐργασίαν σου ταχέως»⁷
 «Ἄν ποῖγ' τ' ἀδέλφῳ μου χαρὰ εἴμ' εἰς σὺν στυγαράζ' με;⁸
 10 κι ἂν ἀποθάν' ἡ μάννα μου, εἴμ' ἐπὶ τὸν καλεῖ με;»
 Ὁ Κωσταντῖνον ὤμοσεν 'ς σ' ἄισαται 'ς σὰ Βαγγέλια:
 -- «Ἄν κάμ' τ' ἀδέλφῳ μου χαρὰ, ἐγὼ ἐπὲν στιχαράζω
 ἂν ἀποθάν' ἡ μάννα μου, ἐγὼ ἐσὲν λαλῶ σε».
 Ἑρθεν ὁ χρόνον δισεχτον, τὰ μῆνας ὠργισμένα
 15 ὅλ' ἐντάμαν ἐπέθαναν, ὅλ' ἐντάμαν ἐθάψαν.¹⁰
 Κλαίει ἡ μάννα τοὺς ἐφτά, κλαίει καὶ τὸν Κωσταντῖνον,
 π' ἐπαῖρεν ὄρκον κι ὕμνουσμαν κ' ἐπῆγεν ὠμνουσμένος.¹¹
 Ὁ Κωσταντῖνον ὁ καλὸν ἀφκά γῆς 'κ' ἐνεπέμεν,¹²
 ἀτόν ἡ γῆ 'κ' ἐδέχθηκεν, οὐδὲ καὶ τὰ θερία.

1) Τὸ ᾠσμα καταλήγει καὶ ἄλλως, ὡς ἐξῆς.

Δείχνει τὸν ἀρραβῶνα τῇ ἀπὸ τὴν κλειδωνιάστρα,
 κ' ἡ μάννα τς' ὥστε νὰ τὸν ἰδῇ ἀνοιξ' εὐτὸς τὴν πόρτα
 κ' ἐσφιχταγκαλιαστήκανε κ' εὐτὸς ἐξεψυχῆσαν.

Μὲ τὸ τέλος τοῦτο, δηλ. τοῦ θανάτου μητρὸς καὶ θυγατρὸς, εἶναι περισσότερον γνωστὸν τὸ
 ᾠσμα εἰς τὴν Κρήτην. 2) κουκουβάγια. 3) ἔκδ. Ἰωανν.: ποι'χ'σεν. 4) βλ. ἀνωτ.,
 σ. 130, σημ. 13. 5) δὲν ἤθελον. 6) δὲν πηγαίνω. 7) ψυχὴ μου. 8) ἂν κάμουν τ'
 ἀδελφία μου γάμον, ποῖος θὰ μὲ εἰδοποιήσῃ; 9) ὁ Κωνσταντῆς ὠρκισθῇ εἰς τὰ Ἅγια.
 10) ἐτάφησαν. 11) καὶ ἀπέθανεν ὠρμισμένος. 12) ὑποκάτω τῆς γῆς, δηλ. ἐν τῇ τάφῳ, δὲν
 εὖρεν ἀνάπαυσιν.

- 20 Ἀγιώρτς δι' ἄτον¹ ἄλογον καὶ ἡ Παναγία σέλλαν,
ὁ Ποιητὴς δι' ἄτον² πνοήν, καὶ ἀτὸς λαγκεύ' καὶ σ'κοῦται.³
Ἐπῆγεν κ' ἐπεκούμπιξε 'ς σὴ κυρ' Ἐρήν'ς τὴν πόρταν
καὶ ἀτ' ἔλουζεν τὸ νήπιον καὶ 'ς σὴν κλίνην ἐβάλλ'νεν.
- «Καλῶς, καλῶς τὸν ἀδελφὸ μ', καλῶς κι ἀπόθεν ἔρθες ;
25 ἂν ἔν' κ' ἔρθες γιὰ χαράν, χρυσὰ ἄς ἀνελλάξω⁴
καὶ ἂν κ' ἔρθες γιὰ πίκρεμαν, ἄς ἐμπαίνω σὲ μαῦρα».
- «Γιὰ ἄφ'σ', γιὰ ἄφ'σ', καλὲ ἀδελφὴ μ', σίτ' στέκεις, αἰτ' ἄς πᾶμε».⁵
- «Καὶ ντ' ἔπαθες. νὲ ἀδελφέ μ', κ' ἐκούφαναν τ' ὁμμάτῃ σ'»;⁶
- «Τ' ὁμμάτῃ μου ἐκούφαναν ἀπὲ τὴν ἀγρυπνίαν».
30 - «Καὶ ντ' ἔπαθες, νὲ ἀδελφέ μ', κ' ἐζάγκωσαν⁷ τὰ δόντῃ σ'»;
- «Τὰ δόντῃ μου ἐζάγκωσαν ἄσ' τὴν ἀναφαγίαν».
- «Καὶ ντ' ἔπαθες, ξάν' ἀδελφέ μ', καὶ ν-ἔλλαξεν τὸ χρῶμα σ'»;
- «Ἀτὸ 'δὲν 'κ' ἔν', ἐλέρωσα ἄσ' σὴν ἀναπλυσθᾶν».⁸
- «Ἐλα, ἀδελφέ μ', καλ' ἀδελφέ μ', καὶ καλὲ Κωσταντά μου»⁹
35 ἄς τρώγουμε κι ἄς πίνουμε, ἄς κεῖμες καὶ κοιμοῦμες,
ἄς πλύσκουμε καὶ ἀνδοκούμε κι ἀέτοσ' σ'κοῦμες καὶ πᾶμε».¹⁰
- «Γιὰ σοὺς, γιὰ σοὺς, καὶ ἀδελφὴ μ', σίτ' εἶμες, αἰτ' ἄς πᾶμε».
Ἀτ' ἔμπρου πάει τὸ κόραθον καὶ ἀποπίσ' τὸ βλεμίνην.¹¹
- «Ἀκούς, ἀκούς, νὲ ἀδελφὸ μ', νὲ λῆγ'νε τὰ πουλότῃ»;¹²
40 ἀτ' ἔμπρου πάει τὸ κόραθον καὶ ἀποπίσ' τὸ βλεμίνην».¹¹
- «Γιὰ ἄφες, σοὺς, καὶ ἀδελφὴ μ', ἀτ' εἰνταν θέλ'νε ἄς λέγ'νε».¹³
Ἀτὰ εἶναι μαρτόπουλα, νὲ καλαηδοῦν 'κ' ἐξέρ'νε».¹⁴
Ἐπαῖρεν ἀτεν¹⁵ κ' ἔφερεν ἀτοῦ 'ς σά γονικά τες.
- «Ἄνοιξον, μάννα, ἄνοιξον, ἔρθεν ἡ κυρ' Ἐρῆ»¹⁶ σου».
45 - «Ἄμε, Χάρε, νὲ ἄχαρε, ἄλλο πουλότῃ 'κ' ἔχω».¹⁷
Ἄρ' ἔνοιξεν τὴν πόρταν ἄτς, τὴν κόρ'ν ἄτς ἐγκαλάσταν,
κι ὁ Κωσταντίνον ἄχαρον 'ς σ' Ἀγιώργι τὴν πόρταν εὐρέθεν.

1) ὁ Ἅγιος Γεώργιος δίδει εἰς αὐτόν. 2) ἔκδ. Σ. Ἰωανν.: δι' ἄ. 3) καὶ αὐτὸς πηδᾷ καὶ ἐγείρεται ἐκ τοῦ τάφου. 4) χρυσὰ ἐνδύματα ἄς φορέσω. 5) ὅπως στέκεις, ἔτσι ἄς πηγαίνωμεν. 6) καὶ ἐκοιλάνθησαν τὰ μάτια σου. ἔκδ. Σ. Ἰωανν.: τ' ἔμμάτῃ σ'. 7) ἐσκωρίασαν. 8) αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε, εἶμαι λερωμένος ἀπὸ τὴν ἀπλοσίαν. 9) ὁ στίχος προσετέθη ἐκ τῆς παραλλ. ἐν Λαογρ., τόμ. 8 (1921/25) σ. 551, στ. 34 πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ νοήματος τοῦ ἐπομένου στίχου. 10) ἄς πλυθῶμεν καὶ καλλωπισθῶμεν καὶ ἔτσι ἄς σηκωθῶμεν νὰ πηγαίνωμεν. 11) ὁ νεκρὸς, ὁ βρικόλακας. 12) αὐτὸ ποῦ λέγουν τὰ μικρὰ πουλιά. 13) αὐτὰ δ,τι θέλουν ἄς λέγουν. Ἀκολουθοῦν οἱ στίχοι :

εἶναι μικρὰ καὶ παλαλά πορπάτ' καὶ αἰντ' ἄς πᾶμε.

Ἐπῆγαν καὶ ἔνταμῶθαν σ' Ἀγ'ωργῇ τὴν πόρταν.

14) δὲν ξεύρουν. Οἱ στίχοι ἐνταῦθα 42 - 47 παρελήφθησαν ἐκ τῆς παραλλ. ἐν Λαογρ., τόμ. 8 (1921/25) σ. 551 πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅσματος. 15) ἐπῆρεν αὐτήν. 16) ἔκδ. ἐν Λαογρ., ἔνθ' ἂν.: Ἐλγῇ. 17) δὲν ἔχω πιά πουλάκια ἐνταῦθα μεταφ.: τέκνα.

Δί' τὸν 'Αγιώργιν' τ' ἄλογον, τὴν Παναΐαν τὴν σέλλαν,
καὶ τὸν Ποιητὴν τὴν πνοὴν² κ' ἐκεῖνος ἐξεπνόισεν.³

Σάβ. Ἰωαννίδου, Ἱστορία καὶ Στατιστικὴ Τραπε-
ζούντος... ἐν Κων/πόλει, 1870, σ. 283, ἀρ. 15.

Β'. ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ ΤΟ ΓΕΦΥΡΙ

Τοῦ ἄσματος ὑπάρχουν παραλλαγαὶ ἐξ ὄλων τῶν ἐλληνικῶν τόπων. Εἰς τὰς περισσοτέρας τούτων τὸ δυσκόλως θεμελιούμενον γεφύρι εἶναι τῆς Ἄρτας, εἰς ἄλλας ὁμῶς, ὀλιγώτερον διαδεδομένης, τὸ γεφύρι εἶναι τῆς Τρίχας, τῆς Μπαρμπαραῖς, τῆς Ἀλεξάνδρας, τῆς Ἑλλάδας κλπ., κατὰ δὲ τὴν συνήθη εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια τεχνοπρίαν, οἱ τραγουδισταί, προσαρμόζοντες τὸ ἄσμα εἰς τὸν τόπον των, ἀντικαθιστοῦν τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτας μὲ γνωστὰ ἰδικὰ των, τῆς Λάρισας, τῶν Ἀδάνων, τοῦ Ρεθύμνου κ.ἄ.δ. Ἡ αὐτὴ τοπικὴ προσαρμογὴ παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς ἄλλους βαλκανικοὺς λαοὺς, Ἀλβανούς, Βουλγάρους, Γιουγκοσλάβους, Ρωμούνους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἐπίσης γνωστὸν τὸ τραγούδι.⁴

Τὸ μήνυμα τοῦ πρωτομάστορα πρὸς τὴν γυναῖκα του, νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ γεφύρι, ὅπου καὶ ἐντεγχίζεται, κατὰ τὰς περισσοτέρας τῶν παραλλαγῶν, διαβιβάζεται μὲ τὸ πουλί· κατ' ἄλλας ὁμῶς ἀντὶ τοῦ ὅτι ὁ πρωτομάστορας εἰς τὴν γυναῖκα του ἡ στέλλει τὴν εἰδησιν μὲ κατὰ τοιοῦτον ὁποῖο τοῦ.

Πηγὴ τοῦ ἄσματος, καθὼς ἔχει παρατηρήσῃ ὁ Ν. Γ. Πολίτης (Ἐκλογαί, ἀρ. 89), εἶναι ἡ παλαιὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων γνωστὴ δοξασία, ὅτι ὁ ἀνθρωπίνος οἰκοδομηματικὴ καὶ ἀντικατασκευαστικὴ ἐκ κτιζομένων, πρέπει νὰ ἐγκλεισθῇ ὡς εἰς τὰ θεμέλια τῶν τοῦ ἀνθρώπου. Μορφὰς τῆς δοξασίας ταύτης ἀποτελοῦν τὰ ἀναφερόμενα εἰς ἀρχαίους ἐλληνικοὺς μύθους καὶ βυζαντινὰς παραδόσεις περὶ ἀνθρωπίνων κατὰ τὴν θεμελίωσιν μεγάλων οἰκοδομημάτων. Ἡ ψυχὴ τοῦ θύματος εἰσέρχεται ὑπερφυσικὴν δύναμιν, ὡς ὅλαι αἱ ἀπολυτρωθεῖσαι τοῦ σώματος ψυχαὶ γίνονται «στοιχεῖα», προφυλάσσον τὸ οἰκοδόμημα ἐκ κινδύνων καὶ τιμωροῦν τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ βλάψουν αὐτό. Ὑπολείμματα τῶν τοιούτων δοξασιῶν διασφύζονται εἰσέτι κατὰ τόπους. Καρφώνουν π. χ. τὴν σκιάν ἀνθρώπου διερχομένου ἐκ κτιζομένης γεφύρας καὶ πιστεῖουσιν οὕτω, ὅτι ὁ καρφωθείς θά ἀποθάνῃ ἀλλὰ θά στερεωθῇ τὸ κτίσμα.⁵

Ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τοῦ τραγουδιοῦ ὁ Ν. Γ. Πολίτης (Ἐκλογαί, ἀρ. 89) παρατήρησεν ὅτι ἡ ὑπόθεσις του στηρίζεται ἐπὶ ἐλληνικῆς παραδόσεως, ὅτι δὲ τὴν ἐλληνικὴν ταύτην παράδοσιν παρέλαβον, προσαρμόσαντες εἰς ἐπι-

1) ἔκδ. Σ. Ἰωανν. : Ἀγ' ὄρη. 2) ἔκδ. Σ. Ἰωανν. : τὸ πνοή. 3) ἔκδ. Σ. Ἰωανν. : ἐξ-
πνοῖσεν ἔλασε τὴν πνοήν του, ἐγένετο νεκρός.

4) Βλ. K. Dieterich, Die Volksdichtung der Balkanländer in ihren gemein-
samen Elementen, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, τόμ. 12 (1902), σ. 105
κ. ἐξ. 5) Περὶ τῶν δοξασιῶν τούτων βλ. L. Sainéan, Les rites de la construction d'après
la poésie populaire de l'Europe orientale, Revue de l'histoire des religions, tome
45 (1902), σ. 359-396. Giuseppe Cocchiara, Il ponte di Arta e i sacrifici di con-
struzione, Annali del Museo Pitagorico, 1 (1950), σ. 38-81. Βλ. καὶ S. Baud-Bovy, La chan-
son populaire grecque du Dodécanèse, I les textes, 1936, σ. 168 κ. ἐξ. 6) Βλ. Ν. Γ.
Πολίτου, Παραδόσεις, Μέρ. Α', σ. 268 καὶ Β', σ. 1087. Φ. Κουκουλέ, Μεσαιωνικοὶ καὶ
νεοελληνικοὶ κατάδημοι, Λαογρ., τόμ. 8 (1921-25), σ. 326.

χώρια οικοδομήματα, και οι άλλοι λαοί της ελληνικής χερσονήσου (Ρωμιοί, Άλβανοί, Σέρβοι, Βούλγαροι). Έκ των ξένων έρευνητών, άλλοι μὲν αποδέχονται τὴν γνώμην τοῦ Ν. Πολίτου, άλλοι δὲ ὑποστηρίζουν τὴν ἐκ γειτονικῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς προέλευσιν τοῦ ἄσματος. Ἐξετάζων πάσας τὰς προηγουμένας ἐργασίας ὁ ἰταλὸς Giuseppe Cocchiara εἰς διεξοδικὴν μελέτην του, τάσσειται μὲ τὴν γνώμην τοῦ Πολίτου, ὅτι τὸ τραγούδι ἔχει ἑλληνικὴν τὴν προέλευσιν. Εἰς πρόσφατον ἔρευναν ἐπὶ τούτου ὁ οὐγγρος Lajos Vargyas,¹ διὰ τῆς ἐξετάσεως νέων παραλλαγῶν τοῦ ἄσματος καὶ τῆς ὅλης αὐτοῦ συνθέσεως, ὑποστηρίζει νέαν ἄποψιν, ὅτι ἀρχικὴ τούτου πατρίς εἶναι ὁ Καύκασος, ὁπόθεν διὰ τῶν περὶ τὸν μέσον ροὺν τοῦ Βόλγα κατοικούντων Μορντβίνων, λαοῦ φιννοουγγρικῆς καταγωγῆς, μετεφέρθη εἰς Οὐγγαρίαν. Ἡ γνώμη ὁμῶς τοῦ Vargyas, στηριζομένη εἰς ἀτελεῖ γνῶσιν τῆς ἐκτάσεως τῶν παραλλαγῶν τοῦ ἄσματος, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς δίδουσα τὴν ὁριστικὴν λύσιν εἰς τὸ θέμα τοῦτο.²

Δ. Α. Π.

Α'.

Σαρανταπέντε μάστοροι κ' ἐξήντα μαθητάδες
γεφύρι θεμελιώνανε στῆς "Αρτας τὸ ποτάμι.

Ὅλημερίς ἐχτίζανε, τὸ ποτάμι ἀρεμιζόταν.

Μοιρολογοῦνε μάστοροι καὶ κρῖνε μαθητάδες.

5 - «'Αλίμονο στοὺς καμαρῖνες, πρῶτα στὴ δούλεψή μας,

ὅλημερίς νὰ χτίζωμε καὶ ὅλημερίς νὰ γκαμαῖται!»

Καὶ τὸ στοιχειὸ 'περὶ τὴν ἐσπ' εἰς δεξιά καμάραι:

- «'Α δὲ στοιχειώσας, ἡσυχία τοῖχος δὲ θεμελιώνει.

Καὶ μὴ στοιχειώσ'τε ἀλλοῦ, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,

10 παρά τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὁμορφὴ γυναῖκα».

Τ' ἀκούει ὁ πρωτομάστορας, ραγίζει ἡ καρδιά του.

Μὲ τὸ πουλὶ παρήγγειλε, μὲ τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι·

ἀργὰ ντυθῇ, ἀργὰ 'λλαχτῇ, ἀργὰ νὰ πὰ' τὸ γιόμα,

ἀργὰ νὰ πὰ' καὶ νὰ διαβῇ τῆς "Αρτας τὸ γεφύρι.

15 Καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε κι ἄλλιῶς ἐπῆγε κ' εἶπε:

- «Γοργὰ ντυθῆς, γοργὰ 'λλαχτῆς, γοργὰ νὰ πὰς τὸ γιόμα,

γοργὰ νὰ πὰς καὶ νὰ διαβῆς τῆς "Αρτας τὸ γεφύρι».

Νά τὴν καὶ ἐξεφάνηκε ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.

Τὴν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του.

20 - «Ὡρα καλὴ σας, μάστορες κ' ἐσεῖς οἱ μαθητάδες·

μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κ' εἶν' ἔτοις χολιασμένος;»

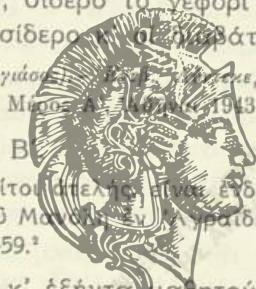
- «Τὸ δαχτυλίδι τοῦ 'πεσε στὴν πρώτη τὴν καμάραι

1) Forschungen zur Geschichte der Volksballade im Mittelalter, III. Die Herkunft der ungarischen Ballade von der eingemauerten Frau. (Acta ethnographica Academiae scientiarum Hungaricae, tomus IX, fasciculi 1-2, Budapest 1960, separatim, σ. 1-88). Βλ. ἐκτενὴ βιβλιοκρισίαν τῆς μελέτης ὑπὸ Γ. 'Α. Μέγα ἐν Λαογρ., τόμ. 18 (1960), σ. 561-577. 2) Βλ. καὶ Γ. 'Α. Μέγα, ἐνθ' ἄν.

- καὶ ποιὸς νὰ μπῇ καὶ ποιὸς νὰ βγῇ τὸ δαχτυλίδι νὰ 'βρῇ ;»
 – «'Εγὼ νὰ μπῶ, ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νὰ 'βρῶ».
- 25 Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέση μπῆκε.
 – «Τραῦα, καλέ, τὴν ἄλυσσο, τραῦα τὴν ἀλυσίδα,
 ὅλο τὸν κόσμον γύρισα καὶ τίποτα δὲν ἤῤῥα».
 «Ένας πιχάει' μὲ τὸ μυστρί κι ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
 πιάνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο».
- 30 – «Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμαστε κ' οἱ τρεῖς κακογραμμένες.
 'Η μιὰ 'χτισε τὸ Δούναβι κ' ἡ ἄλλη τὸν Αὐλῶνα
 κ' ἐγὼ ἡ πιὸ μικρότερη τῆς "Αρτας τὸ γεφύρι.
 'Ὡς τρέμει ἡ καρδούλα μου, ἄς τρέμῃ τὸ γεφύρι'
 ὥς πέφτουν τὰ μαλλάκια μου, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες».
- 35 – «Κόρη, τὸν λόγον ἔλλαξε κι ἄλλη κατάρα δῶσε
 κ' ἔεις ἀδερφὸ στὴν ξενιτειά, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ».
 – «Σίδερο ἡ καρδούλα μου, σίδερο τὸ γεφύρι'
 σίδερο τὰ μαλλάκια μου, σίδερο οἱ διαβάτες».

Λέσβος (Ἀγιάσος) Ἐπὶ τῇ γένεσι, Ἑλληνικά δημοτικὰ
 τραγούδια, Μουσ. Α. Καλλιμ., 1943 - 47, σ. 183 - 84.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ κατωτέρω παραλλαγή, καίτοι ἀπὸ τῆς ἑξῆς ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν
 ἐν αὐτῇ ἀναφερομένην γέφυραν τοῦ Μανδραίνου ἐν Ἀγραίδι Εὐρυτανίας, ἣτις,
 κατὰ τινὰ ἐπιγραφὴν, ἐκτίσθη τὸ 1659.³

- Χίλιοι τρακόσιοι μάστοροι κ' ἐξήντα μαθητοῦδια
 καμάραν ἐστεριώνανε, γεφύρι στὴν 'Ελλάδα·³
 'Ὀλημερίς ἐκτίζανε, τὴν νύκτα κρεμιζόταν.
 Πουλὰκ' ἐπῆγ', ἐκάθησεν ἐπάνω στὴν καμάραν·
 5 δὲν ἐκελάηδει σὰν πουλὶ, δὲν 'λάλει σὰν ἀηδόνη,
 μόνο λαλοῦσε κ' ἔλεγε ἀνθρώπιν' ὁμιλία.
 – «'Αν δὲν στοιχειώσῃς' ἄνθρωπο, καμάραν δὲν στεριώνει.
 Νὰ μὴ στοιχειώσῃς' ὄρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
 μόνο τοῦ πρωτομάστορα, τοῦ πρώτου τῇ γυναῖκα».
 10 Δύο καλφάδες ἔστειλε κ' εἰς τὴν κυρά τους 'πάγουν.

1) ἐπιχέει. 2) ὁ 'Α. Ἱατριδῆς (Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠμάτων, ἐν Ἀθήναις 1859, σ.
 30) σημειώνει τὰ ἐξῆς: Γέφυρα ἐν Ἀγραίδι, τοξοειδῆς καὶ πελωρία τῷ ὕψει, καὶ 6 πόδας
 ὡς ἕγχεστα τῷ πλάτει· ἡ ἐπὶ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἀριστεροῦ μέρους αὐτῆς ἐντεταχισμένη ἀνα-
 γραφὴ μέχρι τοῦδε σφῆζει ἀμυδρῶς τὰς ἀκολουθοῦσας λέξεις.

ΕΚΤΙΣΘΗ ΤΟ 1659.

ΟΙ ΚΤΙΤΟΡΕΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ.....

ΚΑΙ ΜΑΝΩΛΗΣ.....

3) Μεσαιωνικὴ ὀνομασία τοῦ Σπερχειοῦ, ποταμοῦ τῆς Φθιώτιδος, ὅστις ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς
 φραγκοκρατίας φέρει τὸ ὄνομα 'Αλαμάννα.

- «Σήκω, κυρά μαστόρισσα, σέ θέλ' ὁ μάστοράς μας».
 – «Πέτ', ἂν μὲ θέλῃ γιὰ καλὸ, νὰ στολισθῶ νὰ πάγῳ·
 πέτ', ἂν μὲ θέλῃ γιὰ κακὸ, νὰ ἔρθω καθὼς εἶμαι».
 – «Μηδὲ καλὸ, μηδὲ κακὸ, μόν' ἔλα καθὼς εἶσαι».
 15 – «Ἐγὼ τὸ ξέρ' ἡ ἄμοιρη, ἐγὼ τὸ ξεύρ' ἡ δόλια.
 Τρεῖς ἀδερφοῦλες ἤμασταν, τὲς τρεῖς στοιχεῖά μᾶς 'βάλαν'
 τὴν μιὰ 'βαλαν στὸν Τούρναβο, τὴν ἄλλη στοῦ Μανόλη,
 κ' ἐμένα τὴ βαριόμοιρη στὴ γυριστὴ καμάρᾳ.
 Καθὼς τρέμ' ἡ καρδούλα μου, νὰ τρέμῃ τὸ γεφύρι»
 20 καθὼς τρέχουν τὰ δάκρυα μου, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες¹».

¹ Α. 'Ιατρίδου, ἐνθ' ἄν., σ. 28-30.

Γ'.

- Ἡ γέφυρα, ἡ γέφυρα, τῇ Τρίχας τὸ γεφύρι,
 σεράντα μαστόρ' ἔχτιζαν κ' ἐξήντα μαθητάδᾳ·
 ὅλον τὴν μέραν ἔχτιζαν, ὅλην τὴν βραδίς χαλαοῦν.
 Μοιρολογοῦνε οἱ μαστοροὶ καὶ οἱ μαθητάδᾳ
 5 κι ἀτὸς ὁ πρωτομάστορας βάζει τὴν καρδίαν ἔχει.
 "Ἐρθεν φωνὴν ἀπὸ τῆς οὐδοῦ τοῦ γεφύρι' τὸ σκέλος³
 – «Πέτ' ὁ δαίς² με, προστομάστορ', καὶ στένω τὸ γεφύρι»·
 – «Ἄν δίγω σε τὸν κύρη μου, ἄλλον κύρη πάλ' κ' ἔχω,
 ἂν δίγω σε τὴν μάννα μου, ἄλλαν μάνναν πάλ' κ' ἔχω,
 10 ἂν δίγω σε τὸν ἀδελφόν μου, ἄλλον ἀδελφόν πάλ' κ' ἔχω,
 ἂν δίγω σε τὴν κάλην μου, καλύτερην εὐρίκω».
 'Κόμαν 'ς σὸ σπίτιν κ' ἔφτασεν, 'ς σὸ μεσοχάμ' κ' ἐκάτasen,⁵
 τὴν κάλην ἀτ' ἐπέντεσεν ἅπάν' 'ς σὸ σταυροδρόμιν.
 – «Καλῶς τὸν πρωτομάστορα καὶ ντ' ἔεις κ' εἶσαι φλιμμένος»·
 15 – «Ἐροῦξά' τὸ τθακούττι⁸ μου 'ς σὸ μέγαν τὴν καμάραν'
 τσ' ἔμπαιν' κ' ἐβγαίν' καὶ φέρ' μ' ἄτο, νὰ στένω τὸ γεφύρι»·
 – «Κόμαν τὸν Γιάννην κ' ἔλousα καὶ 'ς σὸ κουνίν¹⁰ κ' ἐθέκα¹¹
 'κόμαν τὰ χτήνη κ' ἔλμεξα καὶ 'ς σὸ μαντρίν κ' ἐφέκα,¹²
 'κόμαν τὸ ζ'μάριν κ' ἔζ'μωσα καὶ τὸ φουρνίν κ' ἐποίκα,¹³
 20 'κόμαν τὴν αὐλᾶν κ' ἔπλousα καὶ 'ς σὸ νερόν κ' ἐπήγα.
 Κι ἂν' ἔν' καὶ ντὸ ἀλληγορεῖς¹⁴ περμέσον,¹⁵ χάιτ', ἅς πᾶμε

1) ἔκθ. Ἰατρ.: διαβάται. 2) σκέλος. 3) τί μοῦ δίδεις; 4) οὐλί, δέν. 5) ἔκθ. Παρχαρ.: μεσοχάν' ἀκόμη δὲν εἶχε φθάσει εἰς τὸ σπίτι, εἰς τὸ προστώον δὲν εἶχε καθίσει. 6) τὴν καλήν (σύζυγον) τοῦ ἀπῆντησεν. 7) ἔρριψα, μοῦ ἔπεσε. 8) ἡ σφύρα. 9) ποῖος μπαίνει. 10) ἔκθ. Παρχαρ.: κούνιαν. 11) ἀκόμη τὸν Γιάννην δὲν ἔλousα, δὲν τὸν ἔβαλα εἰς τὴν κούνιαν. 12) τὰ ζῶα δὲν ἤμελξα καὶ εἰς τὸ μαντρί δὲν τὰ ἔβαλα. 13) ἀκόμη τὸ ζυμάρ' δὲν ἐζόμωσα καὶ δὲν ἔκαμα (δὲν ἤναιψα) τὸν φούρνον. 14) βιάζεσαι. 15) περιμένε.

- ἐγὼ μπαίνω, ἐγὼ βγαίνω καὶ παίρνω τὸ τθακούτθι σ'».
 'Εφόρεσεν κ' ἐνέλλαξεν κ' ἐχπάστεν κ' ἐχ' καὶ πάει.¹
 'Εχάρανε ὅλ' οἱ μαστόρ' κι ὅλα τὰ μαθετάδα.
 25 Σεράντα πήχες κατηβαίν' μὲ καρδᾶν χαρεμένην,
 κι ἄλλα σεράντα κατηβαίν' καὶ σίτᾶ² κλαίει καὶ λέει·
 - «'Αμον ντὸ³ τρέμ' ἡ καρδᾶ μου, νὰ τρέμῃ τὸ γεφύρι,
 καὶ ἄμον ντὸ τρέμ' τὰ γόνατά μ', νὰ τρέμ'νε καὶ οἱ δαβᾶτοι».
 - «Εὐχέθ', κόρη, εὐχέθ', κόρη, εὐχέθ', μὴ καταρᾶσαι.
 30 'Εεις ἀδελφὸν 'ς σὴν ξενιτᾶν καὶ ἔρχεται δαβαίνει».
 - «'Αμον ντὸ³ στέκ' ἡ καρδᾶ μου, νὰ στέκῃ τὸ γεφύρι,
 κι ἄμον ντὸ στέκ'ν' τὰ γόνατά μ', νὰ στέκ'νε κ' οἱ δαβᾶτοι,
 κ' ἔχω ἀδελφὸν 'ς σὴν ξενιτᾶν καὶ ἔρχεται δαβαίνει».

Πόντος. - Λαογρ., τόμ. 9 (1926/28),
 σ. 602 - 603 ('Αθ. 'Ι. Παρχαρίδης).

Δ'.

Ἡ κατωτέρω Κυπριακὴ παραλλαγή, ἀποσπασθεῖσα προφανῶς ὑπὸ ποιητάρη, ἔχει ἐπικὸν πλάτος.

- ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
 Ὁπποῦ τοὺς πέντε παταμούς¹ κάθ' ἑνὸς τοὺς πέντε ὁρόμους
 γιοφύριν ἔμ'² ποὺ χτίζετουν ἐν δαβᾶν καμάρες.
 'Ολημερίς ἐχτίζαν το τσ' ὅλονα χτίζετ' ἔχ' ἄλαν.
 'Ηρτεν βουλή ποὺ τὸν Θεὸν τζαὶ ποὺ τοὺς ἀρχαντζέλους,
 5 μὲν βάλλῃ ποὺ τὸ γένος του,³ γιοφύριν 'έν κρατίζει.⁴
 'Επῆεν εἰς τὴν μάνναν του τσ' ἦταν πολλὰ γλιμμένος,⁵
 γλιμμένος τζαὶ βαρύκαρτος τζαὶ παραπονημένος.
 - «Εἶντὰ⁶ ὄεις,⁷ γιέ μου, μονογιέ, τζ' εἶσαι πολλὰ γλιμμένος,
 γλιμμένος τζαὶ βαρύκαρτος τζαὶ παραπονημένος;»
 10 - «Μάννα, ὀρτεν βουλή ποὺ τὸν Θεὸν τζαὶ ποὺ τοὺς ἀρχαντζέλους
 μὲν βάλῃ ποὺ τὸ γένος μου γιοφύριν 'έν κρατίζει».
 - «Νὰ βάλῃς τὴν μαννίτσαν σου, μαννίτσαν 'έν ηῤῥίσκεις,
 νὰ βάλῃς τὸν τζυρούλλην σου,⁹ τζυρούλλην 'έν¹⁰ ηῤῥίσκεις,
 νὰ βάλῃς τὴν ἀρφούλλαν σου,¹¹ ἀρφούλλαν 'έν ηῤῥίσκεις,
 15 νὰ βάλῃς τὸν ἀρφούλλην σου,¹² ἀρφούλλην 'έν ηῤῥίσκεις,
 νὰ βάλῃς τὴν καλίτσαν σου,¹³ καλλύττερην ηῤῥίσκεις».
 Μηνᾶ, μηνᾶ μηνύματα 'ς τὴν Μαρουλλοὺν τζαὶ πάσι.

1) ἰξεκίνησε καὶ πηγαίνει. 2) ἐνφ. 3) καθὼς, ὅταν. 4) εἶναι. 5) εἰάν μὴ βάλῃ (μὴ ἐντειχίσῃ) ἀπὸ τὴν οἰκογενεῖάν του. 6) δὲν στερεώνεται. 7) θλιμμένος. 8) τί ἔχεις. 9) τὸν πατέρα σου. 10) δὲν. 11) τὴν ἀδελφοῦλάν σου. 12) τὸν ἀδελφοῦλήν σου. 13) τὴν καλήν σου, τὴν σύζυγον.

- «Ἐλα νά πᾶμεν, Μαρουλλοῦ, τζ' ὁ μάστορας σέ θέλει».
 – «Ἐψές ἤμουν 'ς τὸν μάστορα, σήμερον εἶντα μὲ θέλει»;
 20 Ἐάν μὲ θέλῃ γιὰ χορόν, νά πκιάω τὰ κουτάλια,¹
 ἂν μὲ θέλῃ γιὰ παρπερκόν,² νά πκιάω τὰ ξουράφκια».
 – «Ἐλα νά πᾶμεν, Μαρουλλοῦ, τζ' ὅ,τι τζ' ἂν θέλῃς πκιάσῃ».
 – «Σαρώννω σας, αὐλάες μου,³ μείνετε σαρωμένες,
 ζυμώννω σας, ψουμάτζια μου, μείνετε ζυωμένα,
 25 κλειδώννω σας, σεντούτζια μου, μείνετε κλειδωμένα,
 τζοιμίζω σε, μωράτζι μου, τζαί μεῖνε τζοιμισμένον».
 Ἐμπέηκεν τζ' ἐφόρησεν ροῦχα τῆς φορηθᾶς τῆς,
 μὲ μακρυὰ μὴ κοντὰ ἴθα τῆς ἐλιτθᾶς τῆς.⁴
 Πουπάνω χόρησεν⁵ χρυσά, πουκάτω χρυσταλλένα,
 30 τέλια τὰ πουπανώτερα,⁶ χρυσά, μαλαματένια,
 χρυσὸν μῆλον ἔμ πού 'πκισεν τζαί παίζει το τζαί πάει.
 Τζαί σάν ἐβκέην τοῦ σκαλιοῦ,⁷ ἐσείστην τζ' ἐλυίστην,
 σάν ἐκατέην τοῦ σκαλιοῦ, τζ' ἐκανατζίστην.⁸
 Πού τὸν χωρεῖ⁹ τὸν κροτάλιν, ἐπκιάστην ἡ φωνή τῆς.
 35 – «Εἶντα μὲ θέλεις, μάστορα, τζ' ἐμῆνυσές μου νά 'ρτω»;
 – «Ἡ ἀρραβώνα μου περὶ τὴν μέσα 'ς τὸ νιοφύριν».
 – «Τζαί κόψε τὰ μαλλάρων μου τὸ 'ξηνασπῶματῃ
 κάμῃ ἕναν ὁδοινὶν μικρόν, τζαί ἕναν ὁδοινὶν μεγάλον,
 τζαί μάσκαλα¹⁰ νά τὸν ὁδοινὶν τζαί νά μὲ κατεβάσῃς».
 40 Τζαί κόφκει τὰ μαλλάρων μου τὰ 'ξηναπαχηματᾶ
 κάμνει ἕναν ὁδοινὶν μιτζίν, τζαί ἕναν ὁδοινὶν μεγάλον
 τζαί μάσκαλα τὴν ἔδῃσεν κάτω τὴν κατεβάζει,
 τζαί τρεῖς γύρους ἔμ πού 'δωσε, τίποτες 'έν ηῦρα».
 – «Ταύρα με πάνω, μάστορα, τζαί τίποτες 'έν ηῦρα».
 45 – «Ξαναδίπλᾶσ' του ἄλλο τρεῖς, πέρκιμου¹¹ τὴ συμπλάσῃς».¹²
 Ξαναδιπλάζει ἄλλο τρεῖς, θέριν τοῦ δράκου πκιάννει.
 – «Ταύρα με πάνω, μάστορα, τζαί τίποτες 'έν ηῦρα».
 – «Γιὰ τζεῖνον σ' ἐκατέβασα τζαί δι¹³ νά σέ βκάλω.
 Φέρτε χαλλίτζια τζαί πηλὸν τὴν Μαρουλλοῦν νά χτίσω».
 50 – «Τζαί πόμεινέ μου, μάστορα, νά σοῦ ξανασυντύχω».¹⁵
 Ταύρα με πάνω, μάστορα, τζ' ἔχω ψουμίν 'ς τὴν σκάφην».
 – «Ἐσὺ ἔμ' πού τὰ ζύμωσες, ἄλλη ἄς τὰ φουρνίσῃ».

1) τὰ κρόταλα. 2) διὰ τὸ μαρμπεριό, κουρεῖον. 3) ἀλλάϊ μου. 4) τοῦ ἀναστή-
 ματός τῆς. 5) ἐφόρεσεν. 6) λεπτά μετάλλινα σῆματα τὰ πιδ ἐπάνω. 7) ἀπὸ τὴν σκάαν
 τοῦ σπιτιοῦ. 8) ἐκαμάρωνεν ἐαυτήν. 9) θεωρεῖ, βλέπει. 10) μικρόν. 11) ἀπὸ τὴν μασχά-
 λην. 12) ἴσως. 13) νά τὴν συναντήσῃς· ἔκδ. Παντ.: τῆς ἡμιπλάσῃς. 14) ὄχι. 15) νά
 σοῦ ξαναμύλῃσω.

Φέρτε χαλλίτζια τζαί πηλόν την Μαρουλλοῦν νά χτίσω».

- «Τζαί πόμεινέ μου, μάστορα, νά σοῦ ξανασυντύχω».

55 Ταῦρα με πάνω, μάστορα, τζ' ἔχω μωρόν 'ς τὴν σκάφην».

- «'Εσὺ ἔμ πού τὸ γέννησες, ἄλλη ἄς τὸ νεώση».

Φέρτε χαλλίτζια τζαί πηλόν την Μαρουλλοῦν νά χτίσω».

- «Τζαί πόμεινέ μου, μάστορα, νά σοῦ ξανασυντύχω».

Τρεῖς ἀερφάες ἤμαστιν τζ' οἱ τρεῖς γιοφύριν χτίσαν·

60 ἢ μιὰ χτίζει τὸν Γαλατᾶν, ἢ ἄλλη τὸν 'Αφρίτην, ¹

τζ' ἢ τρίτη ἢ μιαλλύτερη τῆς Τρίχας τὸ γιοφύριν.

Νά ράσσουν ² πού τὸ γένος μου, νά ράσσουν, νά περνοῦσιν,

νά ράσσουν πού τὸ γένος σου, νά γύρνουν, νά κρεμνοῦσιν».

Τζαί μιάν 'Αγίαν Τζεγκατζήν, χριστιανὴν ἡμέραν,

65 ἐράσσαν ² πού τὸ γένος της, ἐράσσαν τζ' ἐπερνοῦσαν,

ἐράσσαν πού τὸ γένος του τζ' ἐγύρναν τζ' ἐκρεμνοῦσαν.

Κύπρος (Αἰγυπιοῦσα). - Λαογ., τόμ. 6 (1917/18)

σ. 600-602 (Χρ. Παντελίδης).

Γ'. Ο ΚΡΙΜΑΤΙΣΜΟΣ

¹Επὶ τῇ προσελεύσει εἰς τὴν ἐκείνην πόλιν ὁ ἄγγελος μετὰ τῆς μητρός, ἧς ἀκούεται φωνὴ ἀπὸ τοῦ 'Αγίου Βασιλείου ἀποστόλου· «Ὁ κριματισμὸς τῶν νεκρῶν ἀποπνεύσμενος, ἀποκαλεῖται ἐκ τῆς ἐκκλητικῆς ἀκροαθείας φωνῆς μητέρα του, ὅτι κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἡ ταξίδιον ἡμάρτησε συνελθὼν μετὰ νεκρᾶς νέας, τὴν ὁποία ἀνέστην καὶ τὸν δεμένον εἰς κλάδον δένδρου ἀλογόν του, ἀνασκάψαν τὸ ἔδαφος καὶ τῆς ὀπλῆς του.

Τὸ θέμα τοῦτο τῆς νεκροφιλίας, ὡς οὐκ ἀμφισβητεῖται, εἶναι γνωστὸν ἤδη ἀπὸ τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων, ὅτε, κατὰ τὰς ὑπαρχούσας φιλολογικὰς μαρτυρίας, διεμορφώθη ὁ μῦθος περὶ τοῦ ἔρωτος τοῦ 'Αχιλλέως πρὸς τὴν Πενθεσίλειαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ 'Εκτορος ἐν Τροίᾳ ἦλθεν ἐκ Θράκης πρὸς βοήθειαν τοῦ Πριάμου ἡ Πενθεσίλεια, βασίλισσα τῶν 'Αμαζόνων. Πολεμήσασα κατ' ἀρχὰς νικηφόρως, ἐφονεύθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ 'Αχιλλέως, ὁ ὁποῖος, ἰδὼν αὐτὴν νεκράν, κατελήφθη ὑπὸ ἔρωτος, μετανοήσας, διότι τὴν εἶχε φονεύσει. Εἰς τὴν ἀρχαίαν 'Ελλάδα καὶ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἀναφέρονται καὶ ἄλλαι ὅμοιαι μυθολογικαὶ διηγήσεις, δὲν εἶναι δὲ ἀγνωστοὶ καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς.³ Ὅθεν δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ θέμα τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι παλαιότατον, διαπλασθέν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν χριστιανικῶν ἀντιλήψεων. Πότε ἀκριβῶς συνετέθη τὸ τραγούδι εἰς τὴν ἀρχικὴν του μορφήν δὲν εἶναι γνωστὸν· τὴν παλαιότεραν ὁμῶς γραπτὴν περὶ τούτου παράδοσιν ἔχομεν ἐκ κώδικος τῆς Μονῆς τῶν 'Ιβήρων ἐν 'Αγίῳ Ὁρει, τοῦ 17ου αἰῶνος.⁴

1) ἔκδ. Παντλ.: τὸν Ποσειδῶνα. Ἡ διόρθωσις συμφωνῶς πρὸς τὰς περισσοτέρας τῶν Κοπριακῶν παραλλαγῶν: 'Αφρίτην, 'Αδρίτην, 'Αδράτην. 2) ράσσω = συνωθεῖσθαι.

3) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Μέρ. Β', 1904, σ. 1202, σημ. 4. Πρβλ. Joh. Bolte, Die Sage von der erweckten Scheintoten, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, τόμ. 20 (1910), σ. 367 κ.ἑξ. Betr. Bouvier, Δημοτικὰ τραγούδια ἀπὸ χειρόγραφο τῆς Μονῆς τῶν 'Ιβήρων, 'Αθήνα 1960, σ. 36 κ.ἑξ. 4) Βλ. εἰς Νέον 'Ελληνισμὸν, τόμ. 11 (1914), σ. 430, ἀρ. 6. Πρβλ. καὶ B. Bouvier, ἐνθ' ἄν., σ. 12, ἀρ. 6.

Εἰς παραλλαγὰς τοῦ τραγουδιοῦ ὁ «κριματισμένος» εἶναι «ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος». Πρόκειται πιθανώτατα περὶ συμφυρμῶν τῶν μυθικῶν παραδόσεων περὶ τοῦ ἔρωτος τοῦ Ἀχιλλέως μετὰ τῆς νεκρᾶς Πενθεσιλείας πρὸς τὰς διηγήσεις περὶ τῆς ἐν τῇ Ἰνδικῇ συναντήσεως τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μετὰ τῶν Ἀμαζόνων καὶ τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὴν βασίλισσάν των Θαλήστριαν.

Δ. Α. Π.

Α'.

- Ἡ μάννα νιὸν ἐστόλιτξε νὰ πὰ' νὰ μεταλάβῃ
 γόμους τοῦ ἄλλει τὰ λινά, γόμους τὰ βελουένα¹
 καὶ γόμους τὰ μεταξωτὰ καὶ τὰ καμπουχαένα.²
 Ὅμπρὸς ὑπά' ἡ μάννα του κι ὀπίσω ἡ ἀερφή του.
 5 κι ἀπήτης ἐσιμώσασι κοντὰ στὸ μοναστήρι,
 τὸ μοναστήρι σείστηκε, τὸ Βῆμα πῆε κ' ἦρτε.
 – «Ποῦ πὰς, μωρὲ ἀμαρτωλέ, μωρὲ κριματισμένε;»
 – «Μάννα μου, φέρε μου παπῶ, φέρε μ' ἀξασοράρη,³
 γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα σου, ἔχω καωμένα».
 10 – «Γιέ μου, ἐγὼ ἔμα' ὅτι παπῶ κι ὁ ξομολογητὴς σου,
 καὶ πέ μου τὰ κρίματα σου, καί μες στὴ τζωή σου».
 – «Θυμώσαι, ἀνὴρ ἐπὶ τῇ ἐρητύ, ὁ πολέμιός σου ἐστὶ
 μετ' Ἀνδρονίκου τὸν υἱὸν τοῦ καὶ τῆς Γιαντισάρους,
 ποὺ ἔσασι τίς μαύρους τοῦ σὲ κύωνιδας⁴ κλώνάρι
 15 κ' ἐγὼ ἔσα τόμ μαῦρομαροῦ σὲ κιουριοῦ κρουκέλλι.⁵
 Τὴ πλάκαν ἐξεσκέπασε κ' ἤννοιζε τὸ κιοῦρι
 καὶ κόρη μέσα κελετο τριῶμ μερῶ θαμμένη
 κ' ἐρέχτηκα⁶ κ' ἐφίλησα κ' ἐμάρτεψα μετὲ της».⁷

Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νουάρου, Δημοτικά τραγούδια
 Καρπάθου, Ἀθήναι 1928, σ. 197, ἀρ. 12.

Β'.

- Σήμερα ψάλλουν ἐκκλησιές, ψάλλουν τὰ μοναστήρια,
 ψάλλει καὶ ἡ Ἀγιά Σοφιά μὲ δεκαοχτῶ καμπάνες.
 Κι ὁ βασιλιάς Ἀλέξαντρος βαριά ἀποκοιμήθη
 κ' ἡ μάννα του τὸν ἔλεγε καὶ τὸν παρακαλοῦσε.
 5 – «Σῆκω, ψηλέ μ', σῆκω, λιγνέ μ', σῆκω καὶ βασιλιά μου,
 σῆκω νὰ πὰς στὴν ἐκκλησιά καὶ στὸν καλὸ τὸ λόγο».⁸

1) τὸν φορτώνει μὲ λινά, τὸν φορτώνει μὲ βελουδένια. 2) ἀπὸ καμπουχὰν (ὑφασμα μεταξωτὸν). 3) ἐξομολογητήν. 4) ὁμάδι, μαζί. 5) ἔδεσαν τοὺς ἵππους των. 6) καὶ θωριάς. 7) κ' ἐγὼ ἔδεσα τὸν ἵππον μου ἀπὸ κρίκον κυδοριοῦ, μνήματος. 8) ἐπιθύμησα. 9) ἡμάρτησα μαζί της. 10) εἰς τὴν ἐκφώνησιν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τελευτῆς τῆς Ἀναστάσιως τοῦ τροπαρίου «τὴν Ἀνάστασίν σου, Χριστὲ Σωτήρ» κλπ.

Σηκώθηκε, ταραχτήκε, σηκώθηκε, πηγαίνει.

Μπροστά πηγαίν' ή μάννα του, κατόπ' ή άδερφή του,
μέσα στη μέση ό βασιλιάς σά μηλο μαραμμένο.

- 10 "Όταν τόν είδε ή έκκλησιά, σέ τρεΐς μεριές ραγίσ'κε,
κ' έκει παπαδες πδψελναν, διάκοι κανοναρχούσαν,
άκούστηκε ψιλή φωνή 'πό μέσα άπ' τ' "Αγιο Βήμα.

– «Έξω όργή μ', έξω σκυλί μ', έξω και βασιλιά μου».

Κ' ή μάννα του τόν έλεγε και τόν παρακαλούσε.

- 15 – «Τί ήταν, υγιέ μου, πού 'καμες, υγιέ μ' και βασιλιά μου,
και δέ σέ θέλ' ή έκκλησιά και ή 'Αγιά Σοφία;»

– «Μάννα μου, βρέ πνευματικό, νά πω τά κρίματά μου».

– «Έγώ, παιδί μ', πνευματικός, πέ μου τά κρίματά σου,
πέ μου τίς άμαρτίες σου νά σοϋ τίς συγχωρήσω».

- 20 – «Θυμάσαι, όταν μ' έστειλες τό πρώτο τό ταξίδι;
τό πλήθος ήτανε πολύ κι ό τόπος ήταν λίγος.

"Ολ' έδεσαν τούς μαύρους τούς σε δόξατες, σέ κλαδάκια,
κ' έγώ 'δεσα τό μαυρο μου σε μνηστήριδα κρικέλλια.

Κι ό μαυρος ήτανε μικρός, ήταν και παρ'ιδιάρης

- 25 και παζόντας και ρίχνοντας εσθλάς την πλάκα
και μέσα κόρη κείταναν τρέψ' έρωτ' έρωμένη

και φάνηκαν σγουρά μαλλιά και μπικνές πλεξίδες,
έλαμπε και τό πρόσωπο καλύτερ' απ'τόν ήλιο

κ' έσκυψα και την φίλησα στα μάτια και τά φρύδια,

- 30 στα σταυρωμένα χέρια της, τά κόκκινα χειλάκια».

– «Εσύ, παιδί μ', τό κριμα σου συχώριο δέ θά 'χη,

μόνο νά πäs στην έρημιά, νά πäs στο μοναστήρι

και νά νηστεύης πάντα σου και προσευχές νά κάνης».¹

Θεάκη (Αδριανούπολις). – Θρακικά,

τόμ. 1 (1928), σ. 199-200 ('Α. Ζήκος).

Δ'. ΦΩΝΗ ΝΕΚΡΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΜΝΗΜΑ

Τό κύριον θέμα του ήσματος «φωνή από τό μνήμα» συνδέεται πρός παλαιωτάτας δοξασίας περί έξοργισμού της έντός ή περί τόν τάφον εύρισκομένης ψυχής άποθανόντος εις περίπτωσιν διαταράξεως της γαλήνης της υπό τινος εκείθεν διερχομένου.¹ Του ήσματος ύπάρχουν πολλai παραλλα-

1) Τό ήσμα συνεχίζεται και τελειώνει με τούς κάτωθι στίχους, όστινες αποτελοϋν προσθήκην εις έτέροϋ ήσματος.

Κ' εκείνος αποκρίνεται σάν παραπονεμένος.

– «Σκάψτε βαθιά, σκάψτε πλατιά, ίσα για δυό νομάτοι,
νά πός' ό νιός με τ' άρματα κ' ή νιά με τά στολίδια».

2) Εδωρτέραν άνάπτυξιν του θέματος βλ. εις Δ. 'Α. Πετροπούλου, Τό δημοτικό τραγούδι "Φωνή από τό μνήμα", Λαογρ., τόμ. 16 (1956/57) σ. 513 – 529.

γαί εκ τῆς ἡπειρωτικῆς καὶ νησιωτικῆς Ἑλλάδος, αἵτινες διακρίνονται εἰς δύο τύπους, πού διαφέρουν μόνον κατὰ τοὺς ἀρχικοὺς στίχους.

Αἱ παραλλαγαὶ τοῦ Α' τύπου ἔχουν ἐρωτικὸν ἀλληγορικὸν προοίμιον. Ἐπιθυμῶν τις τὰ μῆλα μηλέας, πού εὐρίσκεται εἰς κρημνόν, ἀκολουθεῖ μονοπάτι διὰ τοῦ ὁποίου ἔρχεται εἰς ἐρημοκκλήσι, ὅπου ὑπάρχουν τάφοι. Ἐκεῖ, ἐνῶ πατεῖ ἐπὶ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, ἀκούει φωνὴν διαμαρτυρίας. Οἱ ἀρχικοὶ στίχοι περὶ τῆς μηλέας ἐλλείπουν εἰς τὰς παραλλαγὰς τοῦ Β' τύπου, εἰς τινὰς δ' ἐξ αὐτῶν ὁ διερχόμενος ἐκ τοῦ ἐρημοκκλησιοῦ, ἔνθα οἱ τάφοι εἶναι ἀπεσταλμένος ὑπὸ καπετάνιου πρὸς προμήθειαν οἴνου.

Κατὰ ποῖαν ἐποχὴν διεμορφώθησαν τὰ ἄσματα ταῦτα δὲν γνωρίζομεν, οὔτε δὲ ἔχει ἀκόμη προσδιορισθῇ ποῖος ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύο τύπων εἶναι ὁ παλαιότερος. Ὁ δευτέρος τούτων πιθανώτατα ἔχει διαμορφωθῇ κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, ὥς φαίνεται ἐξ ἐνδείξεων τινῶν εἰς παραλλαγάς, καθ' ἃς ὁ πατήσας ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ νεκροῦ εἶναι νέος ἀπεσταλμένος ὑπὸ καπετάνιου πρὸς προμήθειαν οἴνου «νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια», ὁ δὲ ἐκ τοῦ τάφου ὁμιλῶν καὶ διαμαρτυρούμενος εἶναι νέος φονευθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Δ. Α. Π.

«Μηλίτσα, πού εἶσαι στὸ γκρεμό,¹ τὰ μῆλα σου λιμπίζομαι μὰ τὸ γκρεμὸ φοβάμαι».

– «Κι ἂν τὸν φοβάσαι τὸ γκρεμό, ἔλ' ἀπ' τὸ μονοπάτι».

Τὸ μονοπάτι μ' ἔβγαλε ἀπὸ τὸν ἐρημοκκλησιό, ποὺ ἐκεῖ εἶν' τὰ μνήματα τῶν ἀδέρφων κι ἀξιδέρφια.

Κ' ἕνα μνήμα, παρὰ τὴν πύλην τοῦ μοναχοῦ του.

Δέν τὸ εἶδα καὶ τὸ πατήσα' ἀπάνου στοῦ κεφάλι.

Ἄκω τὸ μνήμα καὶ βογγᾷ καὶ βαριαναστενάζει.

– «Τί ἔχεις, μνήμα μου, καὶ βογγᾷς καὶ βαριαναστενάζεις;

10 Μὴν εἶν' τὸ χῶμα σου βαρὺ κ' ἡ πλάκα σου μεγάλη;»

– «Δέν εἶν' τὸ χῶμα μου βαρὺ κ' ἡ πλάκα μου μεγάλη, μόν' ἦρθες καὶ μ' ἐπάτησες ἀπάνου στοῦ κεφάλι».

Πελοπόννησος (*Αἰτὸς Τριφυλίας). – Δ. Α. ἀρ. 2195, σ. 100 (Δήμητρα Πουλίτη, 1940).

Α' α.

«Μηλίτσα, πού 'σαι στὸ γκρεμὸ² τὰ μῆλα φορτωμένη, τὰ μῆλα σου λιμπίζομαι μὰ τὸ γκρεμὸ³ φοβοῦμαι».

– «Σὰν τὸ φοβάσαι τὸ γκρεμὸ,³ πᾶρε τὸ μονοπάτι».

1) Διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ ἐπιφωνήματος βَاί μετὰ τὰς δύο πρώτας σλλαβὰς ἐκαστοῦ στίχου γίνεται γόρισμα καὶ τὸ ἄσμα ἄδεται ὡς ἐξῆς.

Μηλί – βَاί – μηλίτσα, πού εἶσαι στὸ γκρεμό,
μηλίτσα, πού εἶσαι στὸ γκρεμὸ, τὰ μῆλα φορτωμένη.

2) ἐπιθύμησα. 3) χειρ. : βουνό. Ἡ διόρθωσις σημερινῶς πρὸς τὰς πλείστας τῶν Κυκλαδικῶν παραλλαγῶν βλ. παραλλ. εἰς *Εὐαγγ. Μονογυιῶ, Τὰ Μυκονιάτικα* (Λαογραφία τῆς Μυκόνου), 1927, σ. 40, στ. 1 – 3.

- Τὸ μονοπάτι μ' ἔβγαλε σ' ἓνα ρημοκκλησάκι·
 5 βρίσκω σαράντα μνήματα ἀδέρφια κι ἀξαδέρφια.
 Ἔνα μνήμα, παράμνημα, ἦτο μακρὰ 'πὸ τ' ἄλλα,
 δὲν τὸ 'δα καὶ τὸ πάτησα ἀπάνω στὸ κεφάλι.
 'Κοῦω τὸ μνήμα καὶ βογγᾶ, τὸ νιὸ κι ἀνεστενάζει.
 – «Τί ἔχεις, μνήμα, καὶ βογγᾶς καὶ νιὲ κι ἀνεστενάξεις»
 10 μὴν εἶν' τὸ χῶμα σου βαρὺ κ' ἡ πλάκα σου μεγάλη ;»
 – «Δὲν εἶν' τὸ χῶμα μου βαρὺ κ' ἡ πλάκα μου μεγάλη,
 μόνου ἦρθες καὶ μ' ἐπάτησες ἀπάνω στὸ κεφάλι.
 Τάχα δὲν ἤμουν ἐγὼ νιός, δὲν ἤμουν παλληκάρι,
 τάχα δὲν ἐπορπάτηξα τὴ νύχτα μὲ φεγγάρι ;»

Νάξος (Φιλώτιον). – Λ. Α. ἀρ. 2303,
 σ. 78 (Στέφ. Δ. Ἡμελλος, 1959).

Β'.

Ἐφές προφές ἐδιάβαινα ἀπ' ἐπὶ τὴν ἀνὰ πύλην,
 κ' ἐκεῖ ἦσαν μνήματα πολλὰ ἀδέρφια καὶ ἑξαδέφια·
 καὶ ἐπὶ τὸν περικατήσα σ' ἓνα ἀνὰ πύλον μνήμα.
 Ἀκοῶ τὸ μνήμα καὶ βογγᾶ καὶ ἀνεστενάζει.

- 5 – «Τί ἔχεις, μνήμα, καὶ βογγᾶς καὶ ἀνεστενάξεις ;
 μὴν εἶν' τὸ χῶμα σου βαρὺ, μὴν εἶν' κ' ἡ μαύρη πέτρα ;»
 – «Μῆτε τὸ χῶμα μ' εἶν' βαρὺ, μῆτε κ' ἡ μαύρη πέτρα,
 μόν' τὸ 'χω σὲ παράπονο καὶ σὲ μεγάλη πίκρα,
 ὅπ' ἦρθες καὶ μ' ἐπάτησες ἐπάνω στὸ κεφάλι.
 10 Τάχα δὲν ἤμουν κ' ἐγὼ νιός, δὲν ἤμουν παλληκάρι,
 τάχα δὲν ἐπερπάτησα τὴ νύχτα μὲ φεγγάρι ;»

Ἰ. Αἰτιώδου, Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠμάτων, πα-
 λαιῶν καὶ νέων, ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 40.

Ε'. Ο ΒΟΣΚΟΣ ΚΑΙ Η ΝΕΡΑΪΔΑ (Ἡ ΛΑΜΙΑ)

Εἰς τὸν λαὸν ὑπάρχει ἡ δοξασία, ὅτι κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἢ κατὰ τὴν
 ὥραν τῆς μεσημβρίας, εἰδικῶς κατὰ τὸ θέρος, ἐπιφαίνονται εἰς τὴν ὑπαιθρον
 (εἰς σταυροδρόμια, πλησίον πηγῶν κ. ἄ.) δαιμονικὰ ὄντα (Νεραίδες, Λάμιες,
 Στοιχειά, Μεσημεριάτες), τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ βλάψουν τοὺς συχνάζοντας
 εἰς τοὺς τόπους τῆς παρουσίας των, ἂν οὗτοι δὲν προφυλαχθοῦν ἀπ' αὐτῶν.
 Ἡ πίστις αὕτη, ἥτις συνεχίζεται εἰς τὸν ἐλληνικὸν λαὸν ἤδη ἀπὸ τῆς

1) Ὁ στίχος ἐλλείπων ἐκ τῆς ἐκδ. Ἰατρίδου ἐλήφθη ἐκ παρ. ἀλλ. ἐξ Ἀραχόθης Παρ-
 νασιίδου (Λ. Α. ἀρ. 1153Α', σ. 13–14, Μ. Ἰωαννίδου, 1938).

Ἀρχαιότητος καὶ τῶν κατόπιν Βυζαντινῶν χρόνων μέχρι σήμερον,¹ ἀπαντᾷ ἔτι καὶ εἰς ἄλλους λαούς.²

Εἰς τὸ εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου ἰ' «Θύρσις ἢ φῶδῃ» στ. 15 - 17 εὐρίσκειται ἤδη διαμορφωμένη ἡ δοξασία αὕτη. Ἐνταῦθα γίνεται σύστασις ὑπὸ βοσκοῦ (αἰπόλου) πρὸς τὸν Θύρσιν νὰ μὴ σφυρίξῃ ἐν ὥρᾳ μεσημβρίας, διότι τὴν ὥραν αὐτὴν ἡσυχάζει ὁ θεὸς Πᾶν καὶ ἐκ τοῦ σφυρίγματος θὰ προκληθῇ διαταραχὴ τῆς ἡσυχίας του.

Οὐ θέμις, ὦ ποιμὴν, τὸ μεσαμβρινόν, οὐ θέμις ἄμυν
σφυρῶν. τὸν Πᾶνα δεδοίκαμες· ἢ γὰρ ἀπ' ἄγρας
τανίκα κεκμακῶς ἀμπαύεται . . .

Ὅμοίως καὶ εἰς τὸ κατωτέρω δημῶδες ἄσμα, τοῦ ὁποῦοι ἡ ὑπόθεσις προέρχεται ἐκ τῆς λαϊκῆς μυθολογικῆς παραδόσεως ταύτης, ἡ μάννα συμβουλεύει τὸν υἱὸν τῆς, τὸν Γιάννην, ὅστις ἐφύλασσε τὰ πρόβατα κατὰ τὴν μεσημβρίαν, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον ἐκ τῆς Λάμιας νὰ μὴ διαβῇ κάτω ἀπὸ μονοδένδρι οὔτε νὰ παίξῃ τὴν φλογέραν του. Ὁ βοσκὸς ὅμως παρήκουσε τὴν ἐντολὴν ταύτην, οὕτω δὲ ἐκ τοῦ ἥχου τοῦ ὄργανου του παρουσιάσθησαν αἱ Νεραίδες ἢ ἡ Λάμια τοῦ αἰγιαλοῦ. Οἱ δαίμονες οὗτοι, συμφώνως καὶ πρὸς τὰς σχετικὰς λαϊκὰς δοξασίας, τὸν ἠνάγκασαν νὰ παίξῃ τὸ ὄργανον, διὰ νὰ χορεύουν, τέλος ὅμως ὁ ὄργανοπαῖς ἐπαράκουσεν τὸ μανθῆλι τῆς Λάμιας, οὕτω δὲ τὴν νικᾷ. Κατ' ἄλλας παραδόσεις οὗτος ἡττᾶται καὶ καθίσταται σκλάβος τῆς.

Γ. Κ. Σ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Πέντε χιλιάδες πρόβατα καὶ πρὸς χιλιάδες γίδια,
τρία ἀδερφάκια τὰ φυλάσσει, τρία ἀγαπημένα.

Τό 'να ἀγαπάει τὴν κλεψιά, τ' ἄλλο τὰ μαῦρα μάτια,
καὶ μένει ὁ Γιάννης μοναχὸς στὰ γιδοπρόβατά του.

5 Κ' ἡ μάννα του τοῦ ἔλεγε κ' ἡ μάννα του τοῦ λέει.

— «Φύλα, Γιάννη μ', τὰ πρόβατα, φύλα, Γιάννη μ', τὰ γίδια·
σὲ μονοδέντρι μὴ σταθῆς, σὲ πεῦκο μὴ σταλίσῃς³
κι ἀπάνω σὲ ξερὴ κορφή φλουέρα μὴ λαλήσῃς».

Κι ὁ Γιάννης ἐπαράηκουσε τῆς μάννας του τὰ λόγια.

10 Σὲ μονοδέντρι στάθηκε, σὲ πεῦκο πάει, σταλίζει
κι ἀπάνω σὲ ξερὴ κορφή λαλάει τὴ φλουέρα.

1) Βλ. *Bernhard Schmidt*, Das Volksleben der Neugriechen und das hellenische Altertum, Theil I, Leipzig 1871, σ. 93 κ. ἐξ. *N. Γ. Πολίτου*, Νεοελληνικὴ Μυθολογία, τόμ. Α', Μέρ. Α', ἐν Ἀθ-ῆναις 1871, σ. 106 κ. ἐξ. *Τοῦ αὐτοῦ*, Παραδόσεις, Μέρ. Α', ἐν Ἀθ-ῆναις 1904, σ. 491 - 493, ἀρ. 806 καὶ 807. Μέρ. Β', ἐν Ἀθ-ῆναις 1904, σ. 1153 κ. ἐξ. (Ἐνταῦθα καὶ βιβλιογραφία). Βλ. καὶ *Δημ. Πετροπούλου*, Θεοκρίτου εἰδύλλια ὑπὸ λαογραφικῇ ἐπιτροπῇ ἐξεταζόμενα, Λαογρ., τόμ. 18 (1959), σ. 33 κ. ἐξ. 2) Βλ. *N. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις, Μέρ. Β', σ. 1157 κ. ἐξ. *Jungbauer*, Mittag, Handwört. d. deutsch. Aberglaub., τόμ. VI, 1934/35, σ. 396 κ. ἐξ.

3) σταλίζω = ὁδηγῶ τὰ αἰγοπρόβατα κατὰ τὴν μεσημβρίαν ὑπὸ σιγὴν πρὸς ἀνάπαυσιν.

Καί βγαίν' ἡ Λάμια τοῦ γιαλοῦ κ' ἡ Λάμια τοῦ πελάου:

- «Λάλα το, Γιάννη μ', λάλα το, τ' ὦριο ¹ σου τὸ τραγοῦδι,
κι ἂν σ' ἀποστάσω λάλημα, ν-ἐγὼ θὲ νὰ σὲ φάω·

15 κι ἂν μ' ἀποστάσης στὸ χορό, Γιάννη μου, νὰ μὲ πάρης».

Σαράντα μέρες λάλαγε, πέσαν τὰ δάχτυλά του,
κι ἀπάνω στὶς σαράντα δυὸ τῆς παίρνει τὸ μαντήλι.

*Εἰρήνης Σπανδωνίδου, Τραγοῦδια τῆς Ἀγόριανης
(Παρνασοῦ), Ἀθήνα 1939, σ. 56, ἀρ. 86B.*

Β'.

Τρία ἀδερφάκια ν-ἤμασταν καὶ τρία ἀγαπημένα·

ν-ἔνας πάγει γιὰ τὸ φιλί, ἄλλος γιὰ μαῦρα μάτια,

τὸ Γιάννη ἀφήνουν μοναχόν, τὸ Γιάννη ζυγουριάη.²

- «Φύλα, Γιάννο μ', τὰ πρόβατα, φύλα καὶ τὰ ζυγούρια».

5 Καὶ ἡ μάννα τοῦ τοῦ ἔλεγε καὶ ἡ μάννα τοῦ τοῦ λέει.

- «Γιάννο, σὰν θέλῃς τὴν εὐκή, σὰν θέλῃς τὴν κατάρα,

σὲ μονοδέντρι μὴν διαβῇς, σὲ λείκα μὴ σταλίσῃς,³

οὔτε στὴν ἀκροπελαγιά φλογέρα μὴ κόρησῃς

καὶ βγῇ ἡ Λάμια τοῦ γιαλοῦ κ' ἡ Λάμια τοῦ πελάου».

10 Ὁ Γιάννης δὲν ἀντάπησε ⁴ τὸ μένος τοῦ τὰ λέει

σὲ μονοδέντρι διάβηκε, σὲ λείκα εἰχέστα λῆσει

καὶ μέσ' στὴν ἀκροπελαγιά τὰ πλάσῃ ⁵ ἐβαροῦσε

καὶ βγῆκε ἡ Λάμια τοῦ γιαλοῦ κ' ἡ Λάμια τοῦ πελάου.

- «Λάλαγε, ὦ Γιάννη μ', λάλαγε τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες

15 κι ἂν μ' ἀποστάσης στὸ χορό, γυναῖκα θὰ μὲ πάρης·

κι ἂν σ' ἀποστάσω στὴ λαλιά, σκλάβο μου θὰ σὲ πάρω».

Λάλαγε ὁ Γιάννης λάλαγε τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες·

σαπίσαν τὰ νυχάκια του, πέσαν τὰ δάχτυλά του

κ' ἡ Λάμια τὸν ἐνίκησε καὶ σκλάβο τὸν ἐπῆρε.

*Ἀρχαία Μεσολογγίου. - Δ. Α. ἀρ. 1768,
σ. 144 - 145 (Δημ. Πετρόπουλος, 1952).*

Σ. ΤΟΥ ΚΟΛΥΜΒΗΤΗ

Τὸ ἄσμα ἀπαντᾷ εὐρέως διαδεδομένον ὑπὸ δύο τύπους. Κατὰ τὸν πρῶτον (Α') βασιλεὺς στοιχηματίζει μὲ νέον, ἔαν κατορθώσῃ κολυμβῶν νὰ διαπεράσῃ τὴν θάλασσαν, νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν σύζυγον τὴν κόρην του ἢ τὴν ἀδελφὴν του.

Κατὰ τὴν δευτέραν (Β') μορφήν ἡ Λάμια τοῦ γιαλοῦ ἢ τὸ στοιχεῖο (καὶ

1) τὸ ὥραϊόν. ἔκθ. Σπανδ.: τᾶρηο. 2) φύλακα τῶν ζυγουριῶν, διετῶν ἀρνιῶν.

3) βλ. ἀνωτ., σ. 330, σημ. 3. 4) ἤκουε, ὑπήκουε. 5) ὀνομαζία τῆς φλογέρας. 6) παῖζε τὸ ὄργανον.

θεριό), μεταμορφωθὲν εἰς ὥραϊαν κόρην, κάθηται εἰς τὴν ὄχθην τῆς λίμνης ἢ εἰς τὸ χεῖλος τοῦ πηγαδιοῦ καὶ θρηνεῖ. Ἐκεῖθεν διέρχεται νέος (υἱὸς ρήγα ἢ χήρας, κυνηγὸς κλπ.), ὅστις, ἐρωτήσας περὶ τοῦ αἰτίου τοῦ θρήνου τῆς, πληροφορεῖται ὅτι τῆς ἔπεσεν εἰς τὴν λίμνην ἢ εἰς τὸ πηγάδι τὸ δακτυλίδι τῆς.

Οὗτος δελεασθεὶς ἐκ τῆς ὑποσχέσεώς τῆς ὅτι, ἐὰν ἀνασύρῃ τὸ δακτυλίδι, θὰ τὸν ὑπανδρευθῇ, κατέρχεται ἐντὸς τοῦ ὕδατος, γενόμενος θῦμα τοῦ στοιχείου.

Τὸ θέμα τοῦτο παρετήρησεν ἤδη ὁ Νικ. Γ. Πολίτης ὅτι ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν. Οὗτος σημειώνει σχετικῶς τὰ ἑξῆς. «Ὁ βασιλεὺς τῆς Κρήτης Μίνως, ὀργισθεὶς διὰ τὴν τόλμην μεθ' ἧς ὁ Θησεὺς ἤλεγξεν αὐθαίρετον καὶ ἀδικον βουλὴν αὐτοῦ, ἐκφράσας πῶς καὶ ἀμφιβολίαν διὰ τὴν ἐκ τοῦ Διὸς γέννησίν του, ὅπως τὸν τιμωρήσῃ ἐξωθῶν εἰς ὅλεθρον, πύχθη μὲν εἰς τὸν Δία διὰ σημείου νὰ δείξῃ, ὅτι εἶναι υἱὸς αὐτοῦ γνήσιος, διέταξε δὲ τὸν Θησεά, πεσὼν εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Ποσειδῶνος, ἂν ἦτο ἀληθῶς πατήρ του, νὰ ἀνεύρῃ καὶ κομίσῃ τὸν δακτύλιον, ὃν ἐξαγαγὼν τῆς χειρὸς ἔρριπεν εἰς τὰ κύματα. Καὶ ἥστραψε μὲν ὁ Ζεὺς, τιμῶν διὰ σημείου τὸν φίλον υἱόν, ὁ δὲ Θησεὺς δὲν ἐδίστασε νὰ πέσῃ ἀπὸ τοῦ πλοίου εἰς τὴν θάλασσαν· δελφίνες τὸν ἔφερον εἰς τὸ ὑποβρύχιον μέγαρον τοῦ Ποσειδῶνος, ὅπου δεξιωθεὶς αὐτόν ἡ Ἀμφιτρίτη τῷ ἔδωκε καὶ στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἀβλαβῇ ἀνέβη αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Τὸν δὲ στέφανον ἔδωκεν ὁ Θησεὺς εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ Μίνως Ἀριάδνην, τὴν ὁποίαν κατ' ἄλλον μῦθον ἀπήγαγεν ἡ Περσὶς ἀνὰ τὸν ἀσπρόμοιος ἑλληνικὸς μῦθος φαίνεται, ὅτι ἔφερετο καὶ περὶ τοῦ ἡρώος τοῦ ἐπώνυμου ἱεροῦ τῆς ἰταλικῆς πόλεως Ἀράκων· τὴν αὖ τὸν ἡρώα τῆς μιλησιακῆς περὶ τοῦ Φορβίου, ὃς ἐκατεβῶν εἰς βαθύ φρέαρ, ὅπως ἀνέλθῃ, σέβιος χρυσοῦν τῆς Κλεοβοίας ἐφονεύθη ὑπ' αὐτῆς καὶ ὁ παρ' αὐτῇ ὄντων περιδεραίου) τῆς Ἀρμονίας» οὗτος ἔρριφθ' εἰς πηγὴν, καὶ ἂν αὐτὸς ἐπείθετο ν' ἀνελκύσῃ αὐτόν, ἠγείρετο κατὰ γίγινε.

Τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀνευρέσεως τοῦ ἐπιτήδεος εἰς τὴν θάλασσαν ριφθέντος δακτυλιδίου ὑπὸ τολμηροῦ κολυμβητοῦ, λαμβάνοντος συνήθως ὡς γέρας τὴν θυγατέρα τοῦ ρίψαντος ἢ αὐτὴν τὴν ρίψασαν τὸ δακτυλίδιον, εἶναι κοινότατον εἰς ἄσματα, παραδόσεις ἢ παραμύθια εὐρωπαϊκῶν λαῶν, τῶν ὁποίων πρώτη πηγὴ πρέπει νὰ θεωρηθῇ εὐλόγως ὁ ἑλληνικὸς μῦθος. Τῶν τοιούτων παραδόσεων ὀνομαστὴ εἶναι ἡ οἰκελικὴ περὶ τοῦ Cola Pesce (= Ψαρονικόλα) διὰ τὴν ποιητικὴν διασκευὴν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Schiiller. Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Schiiller, τὸν *Βουτηχτή* (Taucher), ἀφοῦ ὁ τολμηρὸς νεανίας κολυμβήτης ἐπανέφερεν ἐκ τῶν βυθῶν τῆς θαλάσσης τὸ ριφθὲν χρυσοῦν ποτήριον εἰς τὸν βασιλέα, οὗτος τὸ ρίπτει καὶ πάλιν ὑποσχόμενος νὰ δώσῃ εἰς αὐτόν γυναῖκα τὴν βασιλοπούλαν, ἂν ἐπαναλάβῃ τὸν ἄθλον. Ἀλλὰ πεσὼν εἰς τὴν θάλασσαν ὁ νεανίας δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπανεέλθῃ».¹

Φαίνεται ὅτι τόσοι εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἄσματα μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦτο, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἑλληνικόν, ὑπάρχει ἐπιβίωσις τοῦ παλαιοῦ τούτου ἑλληνικοῦ μῦθου.

Γ. Κ. Σ.

1) Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Ἀθήναις 1914, σ. 132 - 33, ἀρ. 90.

Α'.

Ὁ Κωσταντῆς, οἱ ἄρχοντες κι ὁ βασιλὲς ἀντάμα
κάθονται τρῶν' καὶ πίνουνε καὶ γλυκοχαιρετιοῦνται
κ' ἐκεῖ ποὺ τρώγαν' κ' ἔπιναν καὶ διπλοχαιρετιοῦνταν,
ὁ Κωσταντῆς καυκήστηκε μπροστὰ εἰς τὸν ἀφέντη.

5 - «Ἀφέντη μου, ν-τῇ θάλασσα πλεχτὸς θά ν-τῇ μ-περάσω».¹
Κι ὁ βασιλὲς σάν τ' ἄκουσε στὸν Κωσταντῆνο λέγει.

- «Σάν ν-τὴν περάσης, Κωσταντῆ, γαμπρὸ θὲ νὰ σὲ κάνω
θέλεις ν-τῇμ πρώτη μ' ἄδρεφῇ, θέλεις ν-τὴν ὑστερνὴ μου,
θέλεις ν-τῇ θεγατέρα μου, ν-τῇ λαμπρογεννημένη,

10 ὅπου γεννήθ'κε ν-τῇ Λαμπρῇ κ' ἐλάμψαν² τὰ παλάτια
κ' ἔλαμψε καὶ τὸ πέλαγος μὲ ὄλα τὰ καράβια».³
Σάν τ' ἄκουσεν ὁ Κωσταντῆς στὴ θάλασσαν-ε πέφτει.

Δώδεκα μίλια πήγαινε μὲ γέλια μὲ τραβοῦδια
κι ἄλλα δώδεκα πήγαινε μὲ κλαῖμα μὲ παραλόγια

15 κι ἀνάμεσα στὸ πέλαγος ψιλὴ γωνία θ' ἀγάζει:

- «Θάλασσα, πικροθάλασσα, ἀσπὴν καὶ ἁλμύρα τοῦσά,⁴

τόσες φορές σὲ πέρασα μὲ τὰ καὶ τὰ τραβοῦδια

κι ἀνὰ τὴν ἁλμύρα νὰ στολίσω καὶ τὸν ἁλμύρα νὰ μὲ πλέξω»⁵

Θεόδωρος Σαββανίδης, Λαογρ., τόμ. 1 (1909/10),
σ. 612 κ.έξ. (ἐκδοτ. Δ. Παπαϊωαννίδης).

1) ὁ στίχ. 4 τῆς ἐκδ. Παπαϊωανν.: «ὁ Κωσταντῆς καυκήστηκε ν-τῇ θάλασσα πλεχτὸς
θὲ νὰ περάσω» ἀντικατεστάθη διὰ τῶν στίχων 4-5 ἐκ τῆς παραλλ. ἐκ Μεσημβρίας (Λ. Α.
ἀρ. 1104 Α', σ. 143, στ. 1-2). 2) ἐκδ. Παπαϊωανν.: ἀνάψαν' ἢ διόρθωσις ἐκ τῆς παραλλ.
ἐκ Μεσημβρίας, ἐνθ' ἄν., στ. 6-7. 3) ὁ στίχος ἐλήφθη ἐκ τῆς παραλλ. ἐκ Μεσημβρίας,
ἐνθ' ἄνωτ., πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐν τῇ ἐκδ. τοῦ ᾠσματος κειμένου στίχου: καὶ ἀναγεν ἡ
θάλασσα τραγούρου μὲ ν-τὸν ἄμμο. 4) εἰς τὸ ᾠσμα ἀκολουθεῖ ὁ στίχ. «ὄλοι σὲ λένε θά-
λασσα κ' ἐγὼ σ' ἔλεγε ἀδοῦσα», ὅστις προφανῶς εἶναι παρεμβλητός ἐκ διστίχου. 5) οἱ στί-
χοι 16-18 εἰσῆχθησαν ἐξ ἐτέρως διατοπώσεως τοῦ ᾠσματος ἀπὸ τοῦ στ. 15 κ. ἐξ. (βλ.
Λαογρ., ἐνθ' ἄν., σ. 612). Τὸ παρατιθέμενον ἀνωτέρω τραγούδι ἀπὸ τοῦ στίχ. 16 κ.ἐξ. (ἐκδ.
ἐν Λαογρ., ἐνθ' ἄν., στ. 15 κ.ἐξ.) συνεχίζεται ὡς κάτωθι.

- «Πάρτε τὰ ρουχάκια μου, τὰ λινομέταξά μου,
καὶ πάν'τε τα ν-τῇ μάννα μου, ν-τῇ μικροκαταροῦσα,
ποὺ καταροῦσε κ' ἔλεγε Παρασκευὴ ν-τῇ μέρα.

- Παιδί μ', τὰ ψάρια νὰ σὲ φᾶν', παιδί μ', τὰ σαφριδιάκια,
κ' ἔφτασεν ἡ κατὰρα ν-της καὶ θὰ μὲ φᾶν' τὰ ψάρια».

Κ' ἐκεῖ ποὺ πνίγ'κ' ὁ Κωσταντῆς παλάς' ἐθεμελιώθη,
μὲ τὸ γναλί, μὲ τὸ ψηφί καὶ μὲ τὸ μαργατάρι,
καὶ πάνου κόρη κά'ντανε ξανθιά καὶ μαυρομμάτα,
ν-τῇ θάλασσα ἐμάλωνε καὶ ν-τὴν ἐκαταροῦσε.

- «Θάλασσα σὺ ν-τὸν ἐπνίξες ν-τὸν ἀγαπητικό μου».

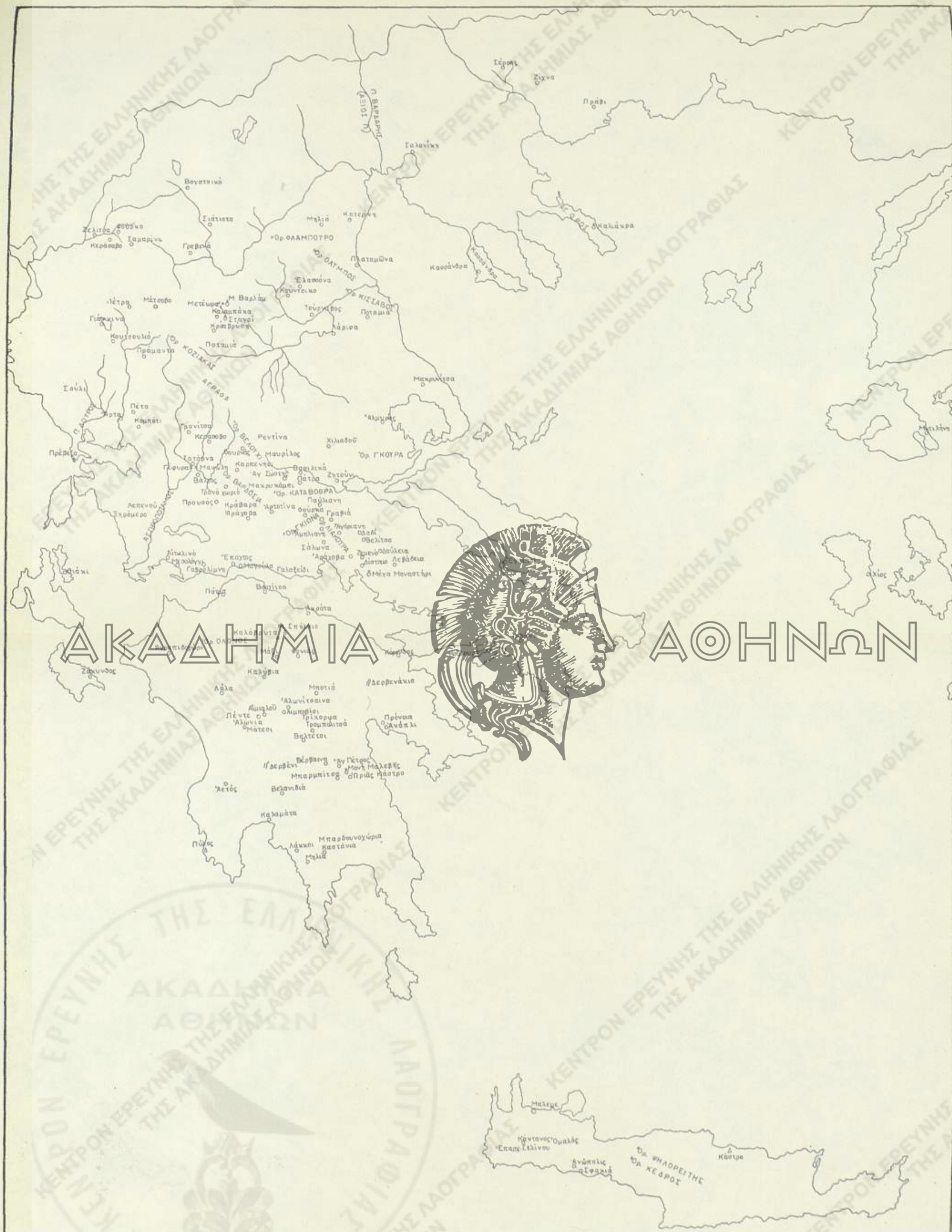
Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ τραγουδιοῦ παραλείπεται ὡς συμφορμὸς ἐξ ἄλλων ᾠσμάτων.

Β'.

- Σύρκεται τὸ δρακοντικόν, σύρκεται τὸ θερίον,
 σύρκεται, ἐβγαίν' ἀσ' ¹ τὸ λιμνὶν ἀσ' τὸ βαθὺν τὸν πόρον,
 χρυσέσσα κόρη γίνεται, ἀπάν' 'ς τῇ στράτα στέκει,
 τὰ δάκρυα τς ἐκατέβαιναν, Καλομηνέβ' χαλάζιν. ²
- 5 Κανεῖς, κανεῖς 'κ' ἐρώτεσεν, ἀπηλογιάν 'κ' ἐδῶκεν ³
 χέρας ⁴ υἱὸς ἐρώτεσεν, ἀπηλογιάν ἐδῶκεν.
 – «Ντὸ ἔπαθες, ⁵ χρυσὲ κόρη, τὰ δάκρυα σ' κατεβαίν'νε».
 – «'Ακεῖ 'ς τὸ μαῦρον τὸ λιμνὶν καὶ 'ς τὸ βαθὺν τὸν πόρον,
 'ροῦξεν ⁶ τοῦ κυροῦ μ' τὸ πουγγίν, τῇ μάννα μ' τὸ λογάδιν ⁷
 10 ὅποιος βουτᾶ καὶ παίρει ἀτά, ⁸ θὰ παίρ' κ' ἐμὲν κ' ἐκεῖνα».
 – «'Εγὼ βουτῶ καὶ παίρ' ἀτά, παίρω ἐσὲν κ' ἐκεῖνα».
 Σεράντα ὀργυιὰς ἐβούτεσεν καὶ μὲ τὴν τραγωδίαν, ⁹
 κι ἄλλα σεράντα ἐβούτεσεν τὴν μοιρολογίαν.
 – «Κόρη, καὶ ἂν εἴσαι ἡρώτησ' κ' ἐλαδοβαπτισμέντσα,
 15 σεράντα ὀργυιὰς τὸ μαῦρον τὸ λιμνὶν 'ς τὸ μαῦρο ¹⁰ μ' κεῖται
 τ' ἔναν τὴν ἄκραν τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἄλλο δέσσον 'ς τὸ μαῦρο μ'
 ἀπὸν ραβδοκωπὸν ἐστὶν 'ς τὸν ποταμὸν καὶ παρὰ μὲν.
 – «'Εγὼ, ἂν ἔμουν κρυσταίνη κ' ἐλαδοβαπτισμέντσα,
 ἀτοῦ 'ς τὸ μαῦρον τὸ λιμνὶν ἐγὼ ἐσὲν 'κ' ἐρροῦζ'να». ¹¹
- 20 – «Μεγάλ' 'Αγέρ' ¹² μεγάλ' 'Αγέρ', ποῦ ἔσ' κι ἀδὰ 'κ' εὐρέθες; ¹³
 'Σ σ' ἐσὸν ¹⁴ τὸ πρωτοφώνναγμα κόρη ἐλευτερᾶν!»
 – «Μεγάλ' 'Αγέρ', μεγάλ' 'Αγέρ', ¹⁵ ποῦ ἔσ' κι ἀδὰ 'κ' εὐρέθες; ¹⁶
 'Σ σ' ἐσὸν ¹⁷ τὸ διπλοφώνναγμα σ' καράβιν ἐβυθίστην».
 – «Μεγάλ' 'Αγέρ', μεγάλ' 'Αγέρ', ποῦ ἔσ' κι ἀδὰ ¹⁸ 'κ' εὐρέθες; ¹⁹
 25 – «'Εγὼ 'ς τὸ τριπλοφώνναγμα σ', ἐγὼ ἀδὰ ²⁰ 'κ' εὐρέθα».
 Τὸ κοντάρ'ν ατ' ἐπέρπαξεν. ἀτὸν ἀπάν' ἐξέγκεν. ²¹
 – «Γυναικωτὲ καὶ παλαλέ, πομπὴν τῇ συμπαιδίω,
 γυναικοῦ λόγον μὴ κρατῆς, μυστήριον μὴ βαστάξης».

Πόντος. – Ποντ. 'Εστία, τόμ. 1 (1950) σ. 357.

1) ἀπό. 2) ὅπως τὸ χαλάζει τοῦ Μαῖου. 3) κανεῖς, κανεῖς δὲν ἠρώτησε, κανεῖς ἀπάντησιν δὲν ἔδωκε. 4) χήρας. 5) τί ἔπαθες. 6) ἔπασε. 7) τῆς μητρός μου ὁ θ-η-σαυρός. 8) καὶ παίρνει αὐτά. 9) μὲ τὸ τραγοῦδι. 10) τὸ σχοινίον. 11) εἰς τὸν ἵππον. 12) αὐτὸν κτύπα τον μὲ τὴν ράβδον. 13) δὲν σὲ ἔρριχνε. 14) Μεγάλε 'Αγιε Γεώργιε. 15) ποῦ ἦσε κ' ἐδῶ δὲν εὐρίθης. 16) ἐν Ποντ. 'Εστ.: ἐγὼ 'σ τό. ζωρθ. Σ' σ' ἐσὸν τὸ πρὸς εὐδῶσαι τοῦ νοήματος. 17) ἐδῶ. 18) αὐτὸν ἐπάνω ἀνέσυρε.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τοπωνυμικός χάρτης των κλέφτικων τραγουδιών.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ζ'. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΟΝΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΝ ΔΡΑΚΟΝΤΑ

Δράκων ἐμφωλεύων εἰς πηγὴν κατέχει τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὕδρευεται ἡ πόλις. Οἱ κάτοικοι ὑποφέροντες πολὺ ἐκ τῆς δίψης ἀπέστελλον πρὸς βορὰν εἰς τὸ θηρίον καθημερινῶς διὰ κλήρου ἓνα παιδί, ὥστε νὰ ἀφήνῃ τὸ ὕδωρ ἐλεύθερον.

Τέλος ἔπεσεν ὁ κληρὸς εἰς τὴν βασιλοπούλαν, ἣτις καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν πηγὴν. Ἐνῶ ἦτο ἐκεῖ ἐκτεθειμένη, ἀναμένουσα τὸ μοιραῖον, παρουσιάσθη αἰφνης ἔφιππος νέος, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ὅστις ἐφόνευσεν τὸν δράκοντα καὶ ἤλευθέρωσε τὴν κόρην.

Τὸ θέμα τῆς κατοχῆς ἢ φυλάξεως ὕδατος ὑπὸ δράκοντος ἢ στοιχειοῦ καὶ τοῦ φόνου τοῦ ὑπὸ τινος ἥρωος εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος μέχρι τῆς σήμερον ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς.¹

Ἡ διήγησις εἰς τὸ δημῶδες ἔξομα περὶ τῆς δρακοντοκτονίας ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἶναι γνωστὴ ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ συναξαρίου τοῦ Ἁγίου ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος.²

Ὁ Νικ. Γ. Πολίτης παρετήρησεν ὅτι τὸ δημῶδες ἔξομα καὶ ἡ θρησκευτικὴ διήγησις περὶ τοῦ φόνου τοῦ δράκοντος ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παρουσιάζουν ὁμοιότητα πρὸς τὸν ἀρχαῖον μῦθον περὶ τῆς διασώσεως ὑπὸ τοῦ Περσέως τῆς Ἀνδρομέδας. Ὁ μῦθος ἐκτεθῇ εἰς κῆτος, ὅπως καταποθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ μῦθος οὗτος, ὡς καὶ ἡ ἀρχαία ἡμῶν παράδοσις εἰς τὴν Καππαδοκίαν κατὰ τοὺς βυζαντινὸς χρόνους φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποίηθη ἀντὶ τῆς ἐκτεθείσης κατὰ τὸν Ἅγιον Γεώργιον εἰς τὴν πόλιν καὶ τοῦ φόνου τοῦ δράκοντος ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.³

Εἰς τὴν κυρίαν διήγησιν τοῦ ἔξοματος, ὅπου δὲ τῆς ἐκθέσεως τῆς βασιλοπούλας, ἵνα κατασπαράχῃ ὑπὸ τοῦ δράκοντος, καὶ τῆς διασώσεώς της ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, παρενεύρονται εἰς παραλλαντὰς αὐτοῦ τὰ ἐπεισόδια: α) τῆς ἐμφανίσεως περιστερᾶς, ὅτε ὁ Ἅγιος ἐκοιμᾶτο ἐπάνω εἰς τὰ γόνατα τῆς βασιλοπούλας (ἔξομα Β') καὶ β) τῆς μεταφορᾶς τοῦ δράκοντος εἰς τὴν πόλιν, ἵνα πιστεύσῃ ὁ λαὸς καὶ βαπτισθῇ (ἔξομα Γ').

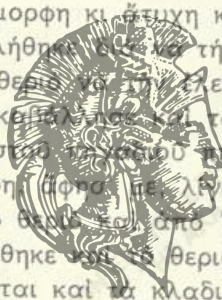
Τὸ ὅλον ἔξομα τοῦτο ἀποτελεῖ ἐγκώμιον πρὸς τὸν Ἅγιον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐψάλλετο ἴσως κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς μνήμης του, ὁ συνθέτης δὲ τούτου θὰ εἶχεν ὑπ' ὄψιν του σχετικὴν εἰκόνα τοῦ δρακοντοκτόνου Ἁγίου.⁴

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Ἄι Γιώργη μ', ἀφέντη μου κι ἀφέντη καβαλλάρη,
ἀρματωμένος με σπαθί καὶ με χρυσὸ κοντάρι·
ἄγγελος εἶσαι στὴ θωριά κι ἄγιος στὴ θεότη,

1) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Τὰ δημῶδη ἑλληνικὰ ἔξομα περὶ τῆς δρακοντοκτονίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, Λαογρ., τόμ. 4 (1912-13), σ. 207 κ.ἑξ. 2) Ν. Γ. Πολίτου, ἔνθ' ἄν., σ. 196 κ.ἑξ. 215· ἐν σ. 185 σημ. 1 καὶ 2 σημειώνεται ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. 3) Βλ. Georges K. Spyridakis, Saint Georges dans la vie populaire, L'Hell. Contemp. 6ème année, 1952, σ. 131. 4) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἔνθ' ἄν., σ. 219 κ.ἑξ. 5) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἔνθ' ἄν., σ. 196-197 καὶ G. K. Spyridakis, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 132.

- περικαλῶ, βοήθει με, ἅγιε στρατιώτη,
- 5 ἀπὸ τὸ ἄγριο θεριὸ καὶ δράκοντα μεγάλο,
ὅπου τὸν πῆγαν ἄνθρωπο κάθε πρωΐ καὶ ἄλλο.
Κι ἂν δὲν τὸν πῆγαν ἄνθρωπο κάθε πρωΐ στὴν ὥρα
κανέναν· δὲν ἄφηνε νερὸ νὰ πιῇ στὴ χώρα.
Τὰ πολιτσαῖά¹ ἐρρίξανε τίνος τὸ θέλει τύχει
- 10 κ' ἐπέσανε τὰ πολιτσαῖά εἰς τὴ βασιλοπούλα,
ὅπου τὴν εἶχε ἡ μάνα της μία κι ἀκριβοπούλα.
Σὰν τ' ἄκουσεν ὁ βασιλιάς, πολὺ βαρὺ τὸν ἤρθεν.
- «Τὸ βιὸ μ' ὅλο ἀπάρ'τε² το καὶ τὸ παιδί μ' ἀφήστε».
Λαὸς σηκοῦτ' ἀρίθμητος στὸν βασιλιά πηγαίνει.
- 15 - «Γιὰ δῶσ' μας τὸ παιδάκι σου, γιὰ παίρνομε κ' ἐσένα».
- «'Απάρ'τε² καὶ στολίστε τὴν καὶ κάμετέ τὴ νύφη
κι ἀμέτε τὴν τοῦ δράκοντα νὰ τὴ γλυκομασήση».
Στὰ μάρμαρα τοῦ πηγαδιοῦ 'δέσαν' τὴν ἀλυσίδα
κ' ἐδέσανε τὴν ὁμορφὴν καὶ ἄψευχὴ κορασίδα.
- 20 "Αἱ Γιώργης ἐβουλήθηκε νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ
κι ἀπὸ τὸ ἄγριο θεριὸ καὶ τὴν ἐλευθερώσῃ³
τὸν γρίβαν³ του καὶ νὰ τὸν δαμάσῃ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ
στὸ κεῖλος⁴ μέσ' στὸν ἄλκο⁴ τοῦ πηγαίου (καὶ καὶ εἶπε)
- «'Αφῆσ' με, κόρη 'Αφῆσ' με, ἄνο ὕπνο νὰ πάρω
- 25 κ' ἐγὼ φονεύω τὸ θεριὸ καὶ ἀπὸ 'δῶ σὲ βγάλω».
"Αἱ Γιώργης κοιμήθηκε σὲ τὸ θεριὸ ἀνεβαίνει,
τὰ ὄρη ὅλα σείονται καὶ τὰ κλαδιά σαλεύουν,
τῆς κόρης τὰ ματάκια τῆς ὥσάν τὴ βρύση τρέχουν.
- «Σήκου, σήκου, ἀφέντη μου, καὶ τὸ νερὸ ἀφρίζει
- 30 κι ὁ δράκοντας τὰ δόντια του γιὰ μένα τ' ἀκονίζει.
Σήκου, σήκου, ἀφέντη μου, μήπως φάῃ κ' ἐσένα
τοῦτο τὸ ἄγριο θεριὸ ὅπου θὰ φάῃ ἐμένα».
"Αἱ Γιώργης σηκώθηκε σὰν παραλογισμένος⁵
καὶ τὸ κοντάρι τ' ἄρπαξε σὰν πού 'ταν μαθημένος.
- 35 Μιὰν κονταριά τὸ ἔδωσε, τὸ κτύπησε στὸ στόμα
καὶ παρ'εὐθὺς τὸ ζάλισε κάτω στὴ γῆς τὸ χῶμα.
- «'Ατε, κόρη μ', ἄμ', πάαινε καὶ πά'νε⁶ στοὺς γονεῖς σου
καὶ πές τους ποιὸς σὲ ἔσωσε σήμερα τὴ ζωὴ σου».
'Ο βασιλιάς τὸν προσκαλεῖ, ὁ βασιλιάς τὸν λέει.

1) τὸν κληρὸν. 2) πάρτε ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μου. 3) τὸν ἵππον. χειρ.: τὴν θήγαν.
'Η διόρθ. ἐκ τῆς παραλλ. ἐξ Ἀγιάσου Λέσβου (Λ.Α. ἀρ. 1446 Γ', σ. 91, στ. 22). 4) χειρ.:
δόλοπιδίξει. 'Η διόρθ. συμφωνῶντος πρὸς τὴν ἐξ Ἀγιάσου παραλλ. (βλ. ἀνωτ., σημ. 3, στ. 22).
5) ζαλισμένος. 6) πῆγαινε.

- 40 - «Χάρη σου 'ναι ή χάρη μου, χάρη σου τὸ παιδί μου,
 χάρου καὶ τὴν κορώνα μου, πῶχω στὴν κεφαλὴ μου».
 - «Χάρου το, βασιλέα μου, χάρου το τὸ παιδί σου,
 χάρου καὶ τὴν κορώνα σου, πῶχεις στὴν κεφαλὴ σου».
 - «Γιὰ πές μου, ἐνδοξότατε, τί εἶναι τ' ὄνομά σου»,
 45 γιὰ νὰ σοῦ κάμω χάρισμα, νὰ 'ναι τῆς ἀρεσκείας σου».
 - «Γεώργιον μὲ λέγουσι ἀπ' τὴν Καππαδοκίαν·
 θέλεις νὰ κάμης χάρισμα, κάμε μιὰν ἐκκλησίαν
 καὶ βάλε καὶ ζωγράφισε Χριστὸν καὶ Παναγίαν
 καὶ στὴ δεξὴ τῆς τὴν πλευρὰ βάλ' ἕναν καβαλλάρη,
 50 ἀρματωμένο μὲ σπαθὶ καὶ μὲ χρυσὸ κοντάρι».

Μικρὰ Ἀσία (Σινώπη). - Λ. Α. ἀρ. 1151,
 σ. 91 - 93 (Μαρία Λιουδάκη, 1938).

Β'.

- Ἄι μου Γιώρκη, ἀφέντη μου, καὶ καβαλλάρη,
 ἀρματωμένος μὲ σπαθὶ καὶ μὲ χρυσὸ κοντάρι,
 στὴ δόξα καὶ στὴ δύναμη θεοῦ καὶ τοῦ βασιλῆως¹
 γιὰ τὸ θεοκτόν² ποὺ σκότωσεν τὸν ὁρμητὴ μεγάλο
 ἀπὸ τὸ χαίματόν³ τόπον⁴ μας σ' ἕνα ἄλλο πρᾶδι⁵
 ἀθρώπους τὸ ταῖζαμε κάθε πρᾶδι καὶ βράν⁶
 κι ἂν δὲν τοῦ παίρναν ἀθρώποις τὸ πρᾶδι νὰ δειπνήσῃ,
 νερό σταλιά δὲν ἔφηνε τὸν κόσμὸ νὰ ὑποσίψῃ.
 Ἐπαίξασι τὸ μπουλετὶ⁷ καὶ σ' ὅποιο θέ νὰ πέσῃ,
 10 ἐστέλλαν τὸ παιάκιν του τοῦ λιονταρκιοῦ πεσκέσι.⁸
 Ἐξέππεσε τὸ μπουλετὶ⁴ σὲ μιὰν βασιλοπούλα,
 ὅπου τὴν εἶχ' ὁ βασιλιάς μοναχορηγοπούλα.
 Ὁ βασιλιάς σὰν τό 'κουσε ἐπηλοήθη⁹ κ' εἶπεν.
 - «Οὐλλο τὸ βιός⁶ μου πάρτε το καὶ τὸ παιδί μ' ἀφήστε».
 15 Κόσμος, λαὸς σηκώστηκε κ' εἶπαν στὸ βασιλέα·
 - «Γιὰ στείλε τὸ παιάκι σου, γιὰ στέλλομεν ἐσένα».
 - «Στολίσετε τὴν κόρην μου μ' ἀτίμητα⁷ πετράδια,
 μ' ἀτίμητα, μ' ὀλόχρυσά καὶ μὲ μαρκαριτάρκια.
 Στολίσετε τὴν κόρην μου καὶ κάματέ τη νύφη
 20 καὶ πάρτε τὴν τοῦ λιονταρκιοῦ πεσκέσι νὰ δειπνήσῃ».
 Κόσμος, λαὸς τὴ λάλησε⁸ καὶ πᾶν⁹ τὴν εἰς τὴ βρύση,
 ἥθάργειν⁹ ἢ κακορρίζικη καὶ πᾶν⁹ τὴ νὰ σεργιανίσῃ.¹⁰

1) νὰ σὲ μνημονεύσω. 2) κληρον (λ. ἱ.ε. billettino). 3) δῶρον (λ. τ. peskes). 4) ἔπεσαν ὁ κληρὸς. 5) ἀπεκρίθη. 6) τὴν περιουσίαν, τὰ υπάρχοντά μου. 7) πολύτιμα. 8) τὴν ὠδήγησε. 9) ἐνόμιζεν. 10) νὰ κάμῃ περίπατον (λ. τ. scyran).

- “Ονταν τῇ ῥῆκα μοναχή, ἐπηλοήθην κ’ εἶπε.
 – «Ὅχου! ἡ κακορρίζικη καὶ βαριομοίρα πού ’μαι
 25 αὐτοῦ τοῦ ἄγριου θερκιοῦ φαῖν ἐμελετούμου». Ἡ κόρη
 ’κεῖ πού κάθουνταν θωρεῖ ἵνα στρατιώτη,
 ἀρματωμένο μὲ σπαθὶ καὶ μ’ ἀρκυρὸ κοντάρι.
 Δίνει βιτσιὰ¹ τ’ ἀλόδου του, στὴν κόρη πάνω πάει.
 – «ὦρα καλὴ σου, κόρη μου». – «Καλῶς τὸ στρατιώτη».
 30 – «Ἰέσυρε,² κόρη μου, νὰ ζῆς, νερό νὰ πιῶ λιάκι». Κ’ ἐπηλοήθην³ κ’ εἶπεν το μὲ τὰ καμένα χεῖλη.
 – «Πάαιννε, στρατιώτη μου, νὰ μὴν σὲ φάῃ κ’ ἐσένα
 αὐτὸ τὸ ἄγριο θερκιδό, πού θε νὰ φάῃ κ’ ἐμένα».
 – «Λιάκι θέλω νὰ κοιμηθῶ στὰ γόνατά σου πάνω
 35 καὶ τὸ θερκιδό σκοτώννω το κ’ ἐγὼ πού ’δῶ σὲ βκάλλω». Ἐπηλοήθην κ’ εἶπεν το μὲ τὰ καμένα χεῖλη.
 – «Ἔτσι τὸ λές, στρατιώτη μου, νὰ μὲ παρηγορήσης,
 ὄντες θε νὰ ὕγκη τὸ θερκιδό φῆς νὰ μὲ φήσης».
 “Ονταν ἐβγαίνει τὸ θερκιδό ἀπὸ τὴν σιοτρέμου,
 40 κ’ ἡ κόρη πού τὸ φωνάζει ἔτσι: «Ἄι μου Γιώρκη,
 δὲν ἦσουν σύ, πού πού ἔχεις νερόν πῶς δὲν φοῖσαι
 καὶ τώρα πᾶει μασ καὶ ὄνομα ἔχεις καὶ στὸ βαρκιοκομίσαι».
 Κεῖνος τ’ ὄνομαν τ’ ἀκούει πάλι τοῦ βαροφάνη.
 – «Ποῦ τό ’βρες, κόρη, τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἀνεθιβάλλεις;»⁴
 45 – «Ἐνα πουλλὶν ἐπέτασε, ἕν ἀσπρο πελιστέρι,
 κ’ ἐβάσταν τίμιο σταυρὸ κ’ ἔγραφε: «ἐβίβα, Ἄι Γιώρκη,
 κι ὅποιος ἀμόνει⁵ στ’ ὄνομα ποτές δὲν μετανοιώνει».
 Σηκώνεται ἀνατολικά καὶ κάμνει τὸ σταυρόν του,
 βκάλλει τὸ χαντζαράκιν του⁶ καὶ κόβκει τὸ λαιμόν του.
 50 καὶ ξαναδευτερώνει του τὸ κοντάρι στὸ στόμα,
 δαρμούς, ταραχισμούς ἔκαμε στὲς πέτρες καὶ στὸ χῶμα.
 Τὴν κόρην ἐκαλλίκεψε⁷ στὸ βασιλιά τὴν παίρνει.
 – «Ὅρισε, ἀφέντ’, ἡ κόρη σου, ὅρισε τὸ παιδί σου,
 ὅρισε κ’ ἡ κορώνα σου, πού ’χεις στὴν κεφαλὴ σου».
 55 – «Χαλάλι σου τὸ βίος μου κ’ ἔχε καὶ τὸ παιδί μου,
 χαίρου καὶ τὴν κορώνα μου, πού ’χω στὴν κεφαλὴ μου».
 – «Χαίρου το καὶ τὸ βίος σου, χαίρου καὶ τὸ παιδί σου,
 χαίρου καὶ τὴν κορώνα σου, πού ’χεις στὴν κεφαλὴ σου».
 – «Γιὰ πὲς με, στρατιγιώτη μου, πῶς λέσιν τ’ ὄνομά σου;»

1) ραβδισμὸν. 2) ἀνέληψε. 3) ἀπεκρίθη. 4) ἀναφέρεις. 5) ὀμόνει, ὀρκίζεται.
 6) τὸ μαχαίρι του. 7) ἔβαλε νὰ καθαλικέψῃ.

- 60 - «Έμένα Γιώρκη λέουν με, 'πού τη Καππαδοκία' όντες θά κάμης χάρισμα, χτίσε μιάν έκκλησία, άριστερά νά 'ν' ό Χριστός, δεξιά ή Παναγία, στή μέση τοῦ μοναστηριοῦ κάμ' ένα καβαλλάρη, άρματωμένο με σπαθί καί μ' άρκυρό κοντάρι».

Ρόδος. - Λαογρ., τόμ. 11 (1934-37), σ. 222, άρ. 3 ('Αναστ. Γ. Βρόντης).

Γ'.

Δευτέραν 'τουν της Καθαρής πού κάμνουν την νομάδα,¹ έξέβην 'Αι Γιώρκιος την πρώτην εβδομάδα.

Χαρτίν βαστᾷ 'ς τὸ θέριν του νά πάη σ' άλλον κάστρο τζαί τ' άλλούν του πού βαστᾷ ήταν άπάριν² άσπρο.

- 5 Τζαίν τρεῖς ήμέρες έκαμέ νά πάη στο Βερούτι, οὔτε ψουμί, οὔτε νερόν νά 'ρτη 'ς την χώραν τούτη. Κάχα³ Παρασκευήν ό δράκοντα 'ναν παῖν νά φάη, για νά χαμνίση⁴ τὸ νερό 'ς την πόλιν μας νά πάη. 'Ηρτε γυρίν⁵ τ' άφέντη της, τοῦ μέγα βασιλέα.

Κόρην την είδα μοναθή τζ' είδεν νά την παντρέψη, αλλάσσει την, ξηλλάσσει την 'ς τοῦ δράκου νά την πέψη.

'Επκiasε τζείνον τὸ στρατί, σπασίτν τζαί μονοπάτι, τὸ μονοπάτι βκάλλει την 'ς τοῦ δράκοντα τή βρύση. Ηῡρεν μιάν πέτραν ριζιμιάν τζ' έρηνη τζ' έστάθην πάνω.

- 15 - «'Αφέντη μου, 'ς τοὺς οὐρανοὺς τζ' έσύ πῶς τὰ βαστάγνεις τζαί σάν έμέναν τρυφερή ό δράκος νά με φάη;» Νά σου τόν 'Αι Γιώρκιο 'πού πάνω τζ' άνεφαίνει. Τζαί τρέδει, πάει πάνω της, νά την καταρωτήση.

- «Εῖντα γυρεύεις, λυερή, 'ς τοῦ δράκοντα τή βρύση;»

- 20 - «'Ετσι τὸ ξδ' ή χώρα μας, έτσ' έν' συνηθισμός μας, ό δράκος κάχα Παρασκευήν έναν παῖν νά φάη, για νά χαμνίση⁴ τὸ νερόν 'ς την πόλιν μας νά πάη».

'Ηρτεν γυρίν⁵ τ' άφέντη της, τοῦ μέγα βασιλέα, κόρην την είθεν μοναθή τζ' είδεν νά την παντρέψη,

- 25 αλλάσσει την, ξηλλάσσει την 'ς τοῦ δράκου νά την πέψη. Τζαί νά σου τζαί τὸ δράκοντα 'πουπάνω τζ' άνεφαίνει. - «Τρώω τόν παίδικιον μπουκκωμα,⁶ την κόρην μισομέρι, έτζα τζαί 'ς τ' άποδείλινα⁷ τρώω τὸ άλλούν τους»

1) είδος παιδιᾶς. 2) ἵππος. 3) κάθε. 4) ν' άφήση. 5) ή ασπρά. 6) ὡς πρόγευμα. 7) τὸ δειλινόν.

- «'Αν εἶναι "Αἰς Γιώρκιος, νά τὸν ἠζωγραφίσω,
 65 νά κάμω τὰ 'σσω' του γρουσά, τὰ 'ξω του' γρουσταλλένα,
 νά κουβαλῶ 'ς τὴν χάριν του πολὺν τζιερὶν τζαὶ λάδιν
 τζαὶ μὲ τὰ βορτολόμουλα' κάπνισμα τζαὶ λιβάνι».
 Ζωὴ τζαὶ γρόνια νά 'θετε ὅσοι τζ' ἄν τὸ γροικᾶτε '
 τζ' ἐτζεῖνου πρέπ' ἢ δόξαση τζ' ἐμένα τὸ σπολλᾶτε. »

Κύπρος. – Δ.Α. ἀρ. 1116, σ. 1-2
 (Hedw. Lüdeke, 1937).

Η'. ΔΡΑΚΟΣ ΕΜΠΟΔΙΖΕΙ ΤΗΝ ΥΔΡΕΥΣΙΝ ΤΟΠΟΥ

Ὁ δράκος ἀποτελεῖ τὸ θέμα διαφόρων τραγουδιῶν, ὡς π.χ. τὸ περὶ τοῦ Γιάννη ποῦ ἐξυπνᾷ τὸν δράκοντα καὶ παλαίει πρὸς αὐτόν. Οὗτος εἶναι ἀκόμη καὶ φύλαξ πηγῆς ἀποστερῶν τὸ ὕδωρ ἀπὸ τοὺς κατοίκους κώμης ἢ, ὅπως εἰς τὸ κατωτέρω ἄσμα, ἀπὸ τοὺς πανηγυριστὰς κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου, τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἄλλας ἑορτάς.

Τὸ θέμα τοῦτο τῆς παρακωλύσεως τῆς ὑδρεύσεως τῆς πηγῆς εἶναι παλαιόν, γνωστὸν καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν ἀποδόσεων, ἰδίᾳ ὁμῶς ἐκ τοῦ γνωστοῦ τραγουδιοῦ τοῦ φόνου τοῦ δράκου ἀπὸ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου.⁴ Ἐκ τοῦ τραγουδιοῦ τούτου φαίνεται ὅτι ὁ δράκος ἐμποδίζει καὶ τὸ κατωτέρω, τὸ ὅπου ἀφαιρᾷ τὸν ὕδωρ κατὰ διακροῦν καὶ τὸν ὕδωρ, ὡς καὶ τὸ ἄν. Γεωργίου (Ἀρχιεπὶς Πατριασίδος), τῆς Ἁγίας Τριάδος (Δαυλεία Λεβαδείας), τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος (Βλάστη Κοζάνης) κ.τ.λ.

Τὸ ἄσμα τοῦτο ἀπαντᾷ διαδεδομένῃ ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, Θεσσαλίᾳ καὶ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ, ἐπεκταθεῖς εἰς ἕκ τῶν περιοχῶν τούτων εἰς ὁρισμένους τόπους καὶ τῆς Θράκης.

Γ. Κ. Σ.

Πανηγυράκι γίνεται εἰς τὴν Ἁγιά Τριάδα,¹
 τὸ πανηγύρ' εἶναι πολὺ κι ὁ τόπος εἶναι λίγος.²
 κράτησ' ὁ Δράκος τὸ νερό, διψάγει τὸ πανηγύρι.
 Τρεῖς λυγρὲς κινήσανε, νά πᾶν' νά ποῦν τοῦ δράκου.

- 5 – «'Απόλα, δράκου μ', τὸ νερό, κ' ἐσύ, βρὲ νιέ, τὴ βρύση,
 νά πιοῦν οἱ εὐμορφες νερό, νά πιοῦν οἱ διψασμένοι,
 νά πάρουν κ' οἱ γραμματικοὶ νερό στὸ καλαμάρι».

Λεβαδεία (Δαυλεία). – Δ.Α. Ὑλη, ἀρ. 303
 (N. Καλλιαγκάκης, 1888).

1) τὴν ἐπιφάνειαν τῆς εἰκόνος. 2) τὸ πλαίσιον τῆς εἰκόνος. 3) μὲ τοὺς ἡμίονους.
 4) ἀκούετε. 5) τὸ «εἰς πολλὰ ἔτη».

6) Βλ. ἀνωτ., σ. 335 κ.εξ.

7) Τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἀλλάσσει εἰς τὰς παραλλαγὰς τοῦ ἄσματος. Ἐνταῦθα ἀναφέρεται ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Τριάδος, διότι πρόκειται περὶ πανηγύρεως ἐν Δαυλείᾳ, κατὰ τὴν ὁμώνυμον ἑορτὴν (τοῦ ἁγίου Πνεύματος). 8) χειρ. : ὀλίγος.

Θ'. ΦΟΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ (ΕΡΡΙΚΟΥ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ)
ΥΠΟ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑΣ

Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἢ Ἑρρίκας καὶ Ἑρρίκος (ἀλλὰ καὶ Ἐρωτας κλπ.), ἐκ τῆς Φλάντρας ἢ τῆς Ἀλεξάντρας, ἐζήτησεν εἰς γάμον τὴν βασιλοπούλαν Ἑλένην, ἥτις ὅμως τὸν ἀπέκρουσεν. Εἰς ἀντίποινα προέβη τότε μετὸν στρατὸν τοῦ εἰς ἀποκοπὴν τοῦ ὕδατος διὰ τὴν ὑδρευσιν τῆς πόλεως τῆς βασιλοπούλας, οὕτω δὲ ὁ λαὸς ὑπέφερε πολὺ ἐκ τῆς δίψης.

Ἡ κόρη, ἵνα ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα τῆς ἀπὸ τὴν δοκιμασίαν ταύτην, στολίζεται καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ πολιορκητοῦ, ὅπου κατορθώνει κατὰ τὴν νύκτα νὰ τὸν δολοφονήσῃ καὶ ἐπιστρέψῃ, ὥς παρθένος, ἄθικτος εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον.

Τὸ θέμα τοῦτο τοῦ ἔθους, ὡς ὑποστηρίζει ὁ Μαν. Μανούσκακας¹ εἰς εἰδικὴν μελέτην του, ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς ἱστορίας τῆς ἑβραίας κόρης Ἰουδήθ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἥτις καθ' ὅμοιον τρόπον ἐπέτυχε τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς χώρας τῆς ἀπὸ τὸν Ὀλοφέρνην, ὅστις εἶχεν ὁμοίως ἐμποδίζει τὴν ὑδρευσιν αὐτῆς (Ἰουδήθ, κεφ. VII - XVI).

Ἐκ τῶν κυρίων προσώπων τοῦ ἔθους, δηλ. τοῦ Ἑρρίκα καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὑπεστηρίχθη ὅτι τὸ ἀγνώριον, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ ἀρχικὸν ἔθνος, εἶναι ὁ Ἑρρίκος καὶ ὁ βασιλεὺς τραπεζοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸν λατίνον αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἑρρίκον τῆς Φλάντρας (Henri de Flandre) (1207 - 1216).²

Ἐκ τοῦ παραδεδομένου πρὸς τὸν ἀντικείμενον τοῦτον, κατόπιν δολοφονίας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἀνέβη, ἡγετεύσας ὁ Μανούσκακας, ὅτι διεπορφύθη θρόνος ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐβίβη τὸ ἔθνος με ἐπιδράσιν εἰς τὴν σύνθεσιν του τῆς βιβλικῆς ἱστορίας τῆς Ἰουδήθ.

Γ. Κ. Σ.

Ὁ Ἑρρίκας ὁ βασιλιάς,
ποὺ πέτουσε στὴν ἀντρεία,
σάν δράκος, σάν λιοντάρι,
ἤθελσε καὶ ἀγάπησε μίαν βασιλοπούλαν¹
ἦταν ὡραία καὶ ὁμορφὴ καὶ παινεμένη σ' οὐλάν.

5 Ὅσο αὐτὸς τὴν ἤθελε καὶ ἀνάδραμ' ἡ καρδιά του,
τόσο κι αὐτὴ δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ τ' ὄνομά του.

Ὁ βασιλιάς ἐβάρθηκε δεσπέτο⁴ νὰ τῇ κάμῃ
καὶ κλεῖ τὴ βρύση ἀπ' τὸ νερὸ τὸν κόσμον νὰ πεθάνῃ.

Ὁ κύρης τῆς τῆς ἔλεγε καὶ ὁ κύρης τῆς τῆς λέει.

10 - «Λένῃ μου, ἡ χώρα χάνεται, γιὰ σένα βλέπω ὡς τόσο».

- «Μὰ γὼ μπορῶ καὶ δύναιμι τὴ χώρα νὰ γλυτώσω».

Στὴν κάμαρά της κλείστηκε, ἐντύθηκε, ἐστολίστη

1) Τὸ ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγοῦδι γιὰ τὸ βασιλεὺς Ἑρρίκο τῆς Φλάντρας, Λαογρ., τόμ. 14 (1952), σ. 18 κ.ἑξ. καὶ Λαογρ., τόμ. 15 (1953) σ. 335 κ.ἑξ. 2) Βλ. ἐνθ' ἂν., σ. 29 κ.ἑξ. 37 κ.ἑξ. Ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀ. Ρωμαιοῦ ὑπεστηρίχθη ἀντιθέτως ἡ ἄποψις (βλ. εἰς Ἀρχαῖον Θρακ. Γλωσσ. καὶ Λαογρ. Θησ., τόμ. 18 (1953) σ. 341 - 365) καὶ τόμ. 19 (1954) σ. 225 - 274) ὅτι εἰς τὸ ἀρχαῖον ἔθνος τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος ἦτο Ἀλέξανδρος, ἦτοι ὁ Μίγας Ἀλέξανδρος. 3) Βλ. ἐνθ' ἂν., ἐν Λαογρ., τόμ. 14 (1952) σ. 49. 4) κείρα (λ. βεν. despeto).

- καὶ ἀπ' ὅ,τι ὠραία ἦτανε, πάλι ξαναμορφίστη·
καὶ βάνει καὶ στὸν κόρφο της ἓνα χρυσὸ λεῖμόνι,¹
15 γιὰ νὰ ρεβάρη μὲ τὲς μουσικίες² στοῦ Ἑρρίκου τὸ παβιόνι.³
Στὸ φόρον⁴ ἐκατέβαινε μόνο μὲ μιὰ βαίτσα
καὶ ἐκράτουνε στὸ χέρι της μιὰν ἀσημένια βίτσα.
Ὅντας τὴν εἶδε ὁ Ἑρρικας, ὀρθὸς ἐματαστάθη
κι ἀπὸ τὸν τόνο τσ' ὁμορφιάς ὁ λογισμὸς του ἐχάθη.
20 - «Καλῶς τὴν Ἑλενίτσα μου, καλῶς τὴν Ἑλενά μου,
σάν ποιὸς τὴν ἐπροβόδησε,⁵ γιὰ νὰ ῥθῃ ἐδῶ κοντά μου;»
- «Ἦρθα νὰ πάψης τὸ θυμὸ καὶ τὴ βοή τσῆ στράτας·
παρακαλῶ σε, ρήγα μου, πάψε τα τὰ φουσαῖτα».⁶
- «Μετὰ χαρᾶς σου, Ἑλένη μου, καὶ ὅ,τι θωρεῖ τὸ φῶς σου
25 καὶ πρᾶμα μεγαλύτερο νὰ ἴναι στὸν ὀρισμὸ σου».
Ἑκάτσαν· κ' ἐδειπνήσανε μὲ μιὰ χαρὰ μεγάλη
κι ὁ Ἑρρικας καμάρωνε τσῆ Ἑλενας τὰ κάλλη.
- «Χάρη σοῦ χάρισα, Ἑρρικε, χάρις ἔδωκα σοῦ χάρισης·
ἀπόψε κι ἄλλες δυὸ βραδιὲς θὰ ἴναι μὲς τὲς χάρισης».
30 - «Μετὰ χαρᾶς σου, Ἑλένη μου, θὰ ἴναι θωρεῖ τὸ φῶς σου
καὶ πρᾶμα μεγαλύτερο νὰ ἴναι στὸν ὀρισμὸ σου».
Ἐπέσαν, καμψήκαγε χωρὶς κομματιὸν αἰτίας
καὶ μέσ' στὰ ξημερώματα ἔκραε σὴν ἡ ἀκύλα.
Χρυσὸ μαχαίρι ἐβγαλεν ἀπὸ τὸν ὄμφα ῥηκάρι,
35 στὸν οὐρανὸ τ' ἀπέλυσε καὶ εἰς τὴν καρδιά του πάει.
Ὅντας ὁ γ-ῆλιος ἐβγαίνει μὲ τὲς λαμπρὲς ἀχτίδες,
ἡ Ἑλενα ἐκατέβαινε μ' ὅλες τὲς κορασίδες.
Ὅλοι οἱ ἄρχοντες τὸ ἔμαθανε, πολὺ θάμα τὸ πῆραν.
- «Ἄν τὸ ἔκαμες, ὦ Ἑλενα, σοῦ πρέπεται κορώνα
40 ποὺ κέρδιξες τὸ πόπολο⁷ κι ὅλη τὴ Βαβυλῶνα».

Κέκυρα. - Α.Α. ἀρ. 96, σ. 7 - 9 (Σπ. Κόκλας, 1914).

Ι'. ΑΣΚΗΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΒΟΛΟΣ (ΓΥΝΑΙΚΑ)

Εἰς πλῆθος βίων τῶν Ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας ἀπαντᾷ τὸ θέμα τῆς συνεχοῦς προσπάθειάς τοῦ Σατανᾶ νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς ἀγωνιζομένους πρὸς αὐστηρὸν βίον ἐγκρατείας ὁσίου καὶ ἀναχωρητάς καὶ παρασύρῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀμαρτίαν.*

1) χειρ.: ἔβαλε καὶ στὸ πέτο της ἓνα χρυσὸ κυδώνι. Ἡ ἀντικατάστασις τοῦ στίχου ἐκ τῆς παρ. ἐξ Ἀργυράδων Κερκύρας (Λαογρ., τόμ. 9 (1926 28), σ. 181, στ. 14). 2) χειρ.: τὸ μουσικίς· νὰ ἔλθῃ μὲ εὐωδίας, ἀρωματισμένη. 3) τὴν σκηνὴν (λ. γαλλ. pavillon). 4) ἀγοράν. 5) προέπεμψε. 6) σταμάτησε τὰ στρατεύματα. 7) τὸν λαόν.

8) Βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Τὸ ἄσκημα τοῦ ἀσκητοῦ καὶ τοῦ διαβόλου, Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου, τόμ. 6 (1950 - 51), ἐν Ἀθήναις 1951, σ. 62 κ.ἑξ.

Μεταξύ τῶν μέσων τὰ ὅποια μετέρχεται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ διάβολος ἀναφέρεται καὶ ἡ μεταμόρφωσις αὐτοῦ εἰς περικαλλὴ νεάνιδα, ὑπὸ τὴν μορφήν δὲ ταύτην παρουσιαζόμενος εἰς τὸν ἀσκητὴν προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐλκύσῃ πρὸς τὸν σαρκικὸν πειρασμὸν καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς ψυχικὸν ὄλεθρον.

Τὸ θέμα τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸ κατωτέρω δημῶδες ᾄσμα, τὸ ὁποῖον φέρεται διαδεδομένον εἰς περιοχὰς τῆς Θεσσαλίας, Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας.

Τὸ τραγούδι τοῦτο φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς θὰ συνετέθη εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Μετεώρων μὲ πρότυπον πιθανῶς σχετικὴν διήγησιν εἰς τὸν βίον τοῦ ὁσίου Μακαρίου τοῦ Ρωμαίου.¹

Γ. Κ. Σ.

Σαράντα χρόνους ἀσκητῆς, πενήντα χρόνους ἅγιος,

ᾤπηγε καὶ τὸν ἀπάτησε μιά ν-ἔμορφη κοπέλα.

Κι αὐτὴ ᾤτανε διαβόλισσα, ᾤπηγε νὰ τὸν κολάσῃ.

Κι ὁ ἀσκητῆς ἐκλείστηκε στὸ ἔρημο κελλί του

5 κ' ἡ κόρη ν-ἔξω ν-ἔκλαιε καὶ τὸν παρακαλοῦσε.

— «Ἄνοιξέ μου, πλεματικέ, νὰ μὲ ξομολοήσῃς».

— «Κόρη μου, φύγε ν-ἀπ' ἐμὲ καὶ θέλ'ς νὰ μὲ κολάσῃς».

— «Ἄνοιξε μ', ἅγιε δέσποτα, εἰς σ' ᾤπῳ τὰ κρίματά μου».

Κι ὁ ἀσκητῆς τῆς ἁμαρτίας ἐξέστη μ' ἡμῆκε μέσα.

10 — «Πλεματικέ μου κ' ἀσκητῆς, ἐξομολόγησέ με,

ὡς ἐπεὶ εἶμαι διὰ ν-ἀμαρτίας καὶ τοῦ κόσμου κολασμένη
ἔρθα νὰ γέν' ἀσκήτριά σου, σὺ μὲν δὲ ἀσκηταριό σου,
νὰ περβατῶ ξυπόλητα, νὰ γὰρ πόλιν καὶ στὰ ὄρη,
καὶ νὰ κοιμοῦμαι ξέγυρτα, νὰ γὰρ χιόνια καὶ στοὺς πάγους.

15 Λυπήσ', ἀφέντη μ' ἀσκητῆ, νὰ μὲ σώσω τὴ ψυχὴ μου».

Κι ὁ ἀσκητῆς γελάστηκε, τὴν πῆρε στὸ κελλί του

καὶ τὸ κελλί του ἔλαμψε ἀπὸ τὴν ἐμορφιά της.

Μιά νύχτα δὲν ὑπόφερε νὰ μείνῃ στὰ δικά του,

κ' ἡ κόρη τὸν ἐχάιδευε, γιὰ νὰ τὴν εὐλογήσῃ,

20 κι ὁ ἀσκητῆς ἐξέχασε σταυροὺς καὶ κομπολόγια.

— «Σύρτε, σταυροί, στίς ἐκκλησιὰς καὶ ράσα στ' Ἅγιον Ὅρος
κ' ἐσύ, ψυχὴ μ' ἁμαρτωλῇ, σῦρε στοὺς κολασμένους».

Ἡπειρος. - Ζωγράφ. Ἀγών, τόμ. 1 (1891) σ. 85-86.

ΙΑ'. ΠΛΟΥΣΙΑ ΓΕΝΝΑ ΦΙΔΙ ΚΑΙ ΠΤΩΧΗ ΠΑΙΔΙ

Ἐκ δύο γυναικῶν, νόμφης καὶ ἀνδραδέλφης ἢ ἀδελφῶν, πτωχῆς καὶ πλουσίας, γεννᾶται ὑπὸ μὲν τῆς πρώτης παιδί, ὑπὸ δὲ τῆς δευτέρας φίδι. Ἀπὸ τὴν νόμφην ἢ τὴν πτωχὴν ἀδελφὴν ἀρπάζουν κρυφίως τὸ τέκνον της καὶ τοποθετοῦν εἰς τὸ λίκνον, τὴν κούνιαν, τὸ φίδι πού ἐγέννησεν ἡ πλουσία. Τὸ

1) Βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, ἔνθ' ἂν., σ. 64 κ.εξ.

παιδί όμως μετ' ὀλίγον ὠμίλησε καὶ ζητεῖ τὴν πραγματικὴν τοῦ μητέρα νὰ τὸ θηλάσῃ.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ ἔξματος, δηλαδή τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ γεννηθέντος παιδιοῦ διὰ ζώου (ὄφως), ἀπαντᾷ ὡς θεματικὸν στοιχείον καὶ εἰς παραμῦθι. Ἡ κατ' αὐτὸ βασιλεὺς τις ἐπῆρε γυναῖκα τοῦ κόρη, ἡ ὁποία τοῦ ὑπεσχέθη νὰ γεννήσῃ δύο παιδιὰ, τὸν ἥλιον καὶ τὸ φεγγάρι. Ἐνῶ αὕτη ἦτο ἔγκυος ὁ σύζυγος ἀνεχώρησεν εἰς πολεμικὴν ἐκστρατείαν. Ἡ μητέρα τότε τοῦ βασιλέως, φθονοῦσα τὴν νύφην τῆς, ὅταν αὕτη ἐγέννησε τὸ παιδί, ποῦ ἔλαμπεν ὡς ὁ ἥλιος, διέταξε τὴν μαῖαν νὰ τῆς τὸ ἀντικαταστήσῃ τοποθετοῦσα εἰς τὸ λίκνον ὅφιν ἢ γάταν ὡς παιδί τῆς. Κατόπιν, ὅπως εἰς τὸ ἔξμα οὕτω καὶ εἰς τὸ παραμῦθι, λαμβάνει χώραν ἡ ἀναγνώρισις ὑπὸ τοῦ παιδιοῦ τῆς πραγματικῆς μητρός του.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Πέρα στὴν πέρα γειτονιά, πέρα στὴν πέρα ρούγα
κοιλοπονοῦν δυὸ λυγερὲς κ' οἱ δυὸ 'ταν ἀδερφάδες.

Ἡ μιά 'τον πλούσια κι ἄσκημη ἡ γι ἄλλη καλὴ καὶ φτώχια.

τῇ πλούσιας πᾶνε κ' ἔρχονται ἐκείνη καὶ ἡ μαμμηδες

5 καὶ τῇ καμμένης τῇ φτώχιας. Πᾶνε καὶ ὁ γιὸς τῇ.

Ἔκαμ' ἡ φτώχια τὸ παιδί κ' ἡ πλούσια κάνει φίδι.

Παίρνουν τῇ φτώχιας τὸ παιδί καὶ τὸν φέρνουν τῇ πλούσιας

καὶ τῇ καμμένης τῇ φτώχιας φέρνουν τὸ φίδι.

Τοὶ τρεῖς ἡμέρες τὸ παιδί τὸς ἀφίει καὶ λέει.

10 - «Ἀμέτε με τῇ μάννας μου, γὰρ ἐπεὶ πικρὸ νὰ φάω,
γιατὶ τῇ θειᾶς μου 'ναι πικρὸ καὶ ἐπεὶ πορὼ νὰ φάω».

Κρήτη (Παπαδιανὰ Κισσάμου). - Α. Α. ἀρ. 1161Δ,
σ. 55 - 56 (Μαρία Λιουδάκη, 1938).

Β'.

Ἡ νύφε κ' ἡ ἀντραδέλφισσα σὺν δύοσ βαρυσμέν' ⁴ εἶν'
ἀμνοὺς, ⁵ ἀμνοὺς ἐθέριζαν κι ἀμνοὺς ἀπάν' ⁶ κ' ἐβγάλ'ναν.

Ἡ νύφε κ' ἡ ἀντραδέλφισσα οἱ δὺ' κοιλοπονοῦνε.

Τὴν ἀντραδέλφισσαν ⁷ κρατοῦν χίλιοι, μύριοι μαμμηδες,

5 τὴν νύφε τὴν ξενίτσικον Ἀγέρτς ⁸ κ' ἡ Παναγία.

Ντ' ἔποικεν ⁹ ἀντραδέλφισσα; τρικέφαλον ὀφίδι!

Ντ' ἔποικεν ἡ ξενίτσικος; ὀλόχρυσον ἀγούρι. ¹⁰

1) A. Aarne's-St. Thompson, The types of the Folk-tale. A classification and bibliography, Helsinki 1961, ἀρ. 707 (F. P. Communications N° 184). 2) Βλ. παραλλ. τοῦ παραμυθιοῦ εἰς Νεοελλ. Ἀνάλ., τόμ. 1 (1870) σ. 19 - 20. Δημ. Λουκάτου, Νεοελληνικὰ λαογραφικὰ κείμενα, Ἀθ-ῆναι 1957, σ. 132 - 33.

3) χειρ.: ἔκαμ' ἡ πλούσια τὸ παιδί κ' ἡ φτώχια κάνει φίδι. 4) ἔγκυοι. 5) ἀμνός = τομὴς ἀγροῦ παραλλ. ἡλόγραμματος πλάτους περίπου ὀργουῆς. 6) δύν. 7) ἔκδ. Μελαν.: ἀντραδέλφισσαν. 8) Ἅγιος Γεώργιος. 9) τί ἐγέννησε. 10) ἀγόρι.

- Κ' ἡ πεθερά τς ἐν' μάγισσα κ' ἡ μάννα τς ἐν' ἀνούας,¹
 κοιμίζ'ν' τὰ λαμπαδόφωτα² κι ἀλλάζ'νε τὰ γουντάχα.³
 10 Τρὲν ἡμερῶν ἐγέντονε κ' ἔφαγεν τὸ φουντάρι.⁴
 - «Ἐγὼ νύφες υἱὸς εἶμαι, θείας γάλαν 'κί⁵ βυζάνω,⁶
 καὶ τ' ὀφιδί' πα τὸ γάλαν ἔκαφε τὸ στομόπο μ' ⁷
 καὶ τ' ὀφιδί' πα τ' ἐγκούνα ἔκαφαν τὰ μεσόπα μ',»⁸

Παντ. Μελανοφρύδου, Ἡ ἐν Πόντῳ ἐλληνικὴ
 γλῶσσα, Βατούμ 1910, σ. 44.

ΙΒ'. Ο ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΙΟΥ

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ τραγουδιοῦ, γάμος ἡλίου καὶ φεγγαριοῦ, φαίνεται ὅτι
 ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὰς σχετικὰς δημώδεις παραδόσεις. Κατ' ἄλλας ἐκ τούτων
 ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι εἶναι ἀδελφία, κατ' ἄλλας δὲ ὁ ἥλιος εἶναι ἄνδρας
 καὶ τὸ φεγγάρι γυναῖκα. Οἱ μῦθοι περὶ γάμου τούτων εἶναι πολὺ παλαιοί.⁹
 Τὸ ἔσμα, γνωστὸν μόνον ἐξ Ἡλείου, φαίνεται ὅτι ἦτο ἀρχικῶς ἡμι-
 λόγιον στιχοῦργημα διαδοθὲν εἰς τὸν λαόν, θὰ ἦτο δὲ τοῦτο γαμήλιον ἔσμα,¹⁰
 εἰς τὸ ὁποῖον ἐννοεῖται μεταφυσικὸν ἔκτερος τῶν νεονύμφων, ὡς ἥλιος ὁ
 γαμπρὸς καὶ ὡς φεγγάρι ἡ νύμφη.

Γ. Κ. Σ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

- Ὁ ἥλιος ἐκκέντρευτήν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸ φεγγάρι,
 ἐκάλεσε καὶ στή χαρά¹ πρὸς τὸν φεγγάριον τ' ἀστέρια·
 τὰ σύγνεφα τοὺς ἔστρωσε παράματα, γιὰ νὰ κάτσουν·
 τοὺς ἔβαλε προσκέφαλα τῶν παρῶν ν' ἀκουμπήσουν·
 5 τοὺς ἔβαλε καὶ τράπεζα στοὺς κάμπους τὰ λουλουδία,
 τοὺς ἔβαλε φαῖ νὰ φᾶν τὸ μόσκο καὶ τὰ ἄνθια.
 Κρασι τοὺς ἔδωκε νὰ πιοῦν θάλασσοι καὶ ποτάμια·
 κι ἀπ' ὅλα τ' ἄστρια τ' οὐρανοῦ Αὐγερινὸς δὲν ἔρθε·
 κι αὐτοῦ πρὸς τὸ ξημέρωμα Αὐγερινὸς ἐφάνη,
 10 φέρνει τὸν ὕπνο ζωντανὸ στὰ νιόγαμπρα πεσκέσι,¹²
 φέρνει καὶ στοὺς συμπεθεροὺς λυχνάρι νὰ τοὺς φέξῃ,
 νὰ φύγ'ν' νὰ πᾶν στὰ σπίτια τους, τὰ νιόγαμπρα νυστάζουν.

Ἡλίου. - Ζωγράφ. Ἀγών, τόμ. 1
 (1891) σ. 168, ἀρ. 316.

1) ἀφελής. 2) τὸ δειλινόν. 3) βρέφη. 4) φουντάρι=ἄρτος φουσκωτός. 5) οὐχί,
 δὲν. 6) ἔκδ. Μελαν.; γάλα βυζάνω. Προστέθη τὸ ἄρνητ. μόριον 'κί πρὸς εὐδόωσιν τοῦ
 νοήματος. 7) καὶ τοῦ φιδιοῦ τὸ γάλα ἔκαψε τὸ στοματάκι μου. 8) καὶ τοῦ φιδιοῦ τὰ
 σπάργματα (παιδιὰ μωροῦ) ἔκαψαν τὴν μίσην μου.

9) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ σύμματα, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1921, σ. 126
 κ. ἐξ., σ. 129. 10) Αἰτάθι, σ. 127-128. 11) Ἐνθ' ἄνωγ., σ. 128.

12) τὸν γάμον. 13) ὥρον (λ. τ. πεσκέσι).

II. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ

Α'. Η ΚΑΚΗ ΠΕΘΕΡΑ

Ἡ ἀντίθεσις τῆς πενθερᾶς πρὸς τὴν νόμφην τῆς, γυναῖκα τοῦ υἱοῦ τῆς, εἶναι θέμα τὸ ὁποῖον ἔχει τύχει ἰδιαιτέρας προσοχῆς πλὴν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ εἰς ἄλλους λαούς. Ἡ ἀσυμφωνία αὕτη, ἥτις ταρασσει, ὥς εἶναι φυσικόν, τὴν οἰκογενειακὴν γαλήνην, ἐκφράζεται χαρακτηριστικῶς εἰς λαϊκὰς παροιμίας καὶ γνῶμας, τραγούδια, παραμῦθια καὶ ἄλλας διηγῆσεις.¹

Εἰς τὸν κύκλον τῶν ᾄσμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εὐρίσκονται δύο σχετικὰ τραγούδια, εὐρέως διαδεδομένα εἰς πολλοὺς τόπους,² ἀπαντοῦν δὲ καὶ εἰς ἄλλους λαούς τῆς Εὐρώπης.³ Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν τούτων τραγουδιῶν εἰς τὸ πρῶτον (Α'), ὥς παρατίθεται κατωτέρω, ἡ πενθερά ζηλοτυποῦσα σφοδρῶς τὴν νέαν τῆς νόμφην, ἡ ὁποία ὁδηγεῖται ἐν πομπῇ μετὰ τὴν τέλει τοῦ γάμου εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν τοῦ συζύγου τῆς, παραγγέλλει εἰς τοὺς μαγεῖρους νὰ προσφέρουν εἰς τὴν νόμφην (κατὰ διαφόρους παραλλαγὰς : ὀρφανοῦλαν, πτωχοπούλαν, βασιλοπούλαν, ρήγα θυγατέρα, ἄνθρωπον τοῦ κόσμου κλπ.) δηλητηριασμένα φάρμακα κεφάλια ὀφειῶν, μαῦρο σκῶτι).

Ἡ ἀντίθεσις τῆς νόμφης καὶ τῆς πενθερᾶς ἐκφράζεται ἐν ἑλλήνων ἀπὸ τὴν ζωγραφίαν τοῦ διηγητοῦ μεθυστῆς καὶ ἀλλοστρατεύοντος ἀπὸ τὸν πενθερὸν καὶ τὴν πενθεράν τῆς καὶ βεβαίως ἐν ὁποίᾳ τῆς ἀρνοῦνται. Οὕτως ἡ νεόνυμφος ἀποθνήσκει, προτοῦ ἡ νόμφη τῆς προφθάσῃ νὰ τῆς φέρῃ νερό, διὰ νὰ κατασβέσῃ τὴν δίψαν τῆς.

Κατὰ τὸ δεύτερον (Β') ᾄσμα ὁ σύζυγος Κωνσταντῆς (Κωνσταντῖνος, Μικροκωνσταντῖνος καὶ Κωσταντάς), κατὰ τινὰς δὲ παραλλαγὰς Γιάννης ἢ Γιαννακῆς, λαμβάνει μὴνυμα νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς πολεμικὴν ἐκστρατείαν καὶ ἐμπιστεύεται, ἐκκινῶν, τὴν γυναῖκα τοῦ εἰς τὴν μητέρα του.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ συζύγου ἡ πενθερά ἀποστέλλει τὴν νόμφην τῆς ὥς βοσκὸν εἰς τὸ βουνό, ὅπου κατόπιν ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ συζύγου τῆς κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς του ὑπηρεσίας. Ἐπακολουθεῖ ὑπὸ τούτου ἡ τιμωρία τῆς μητρὸς διὰ τὴν σκληρὰν συμπεριφορὰν τῆς πρὸς τὴν νόμφην τῆς.

Τὸ θέμα τοῦτο τῆς κακῆς μεταχειρίσεως τῆς νόμφης ὑπὸ τῆς πενθερᾶς ἀπαντᾷ ἔτι καὶ εἰς παραμῦθι ὑπὸ διαφόρους μορφάς.⁴

Γ. Κ. Σ.

1) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ σύμμετκα, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 105 κ.ἑξ. (Ἡ πενθερά παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς). Deutsche Volkslieder. Balladen, Teil IV, ἐπὶ Er. Seemann καὶ Waller Wiora, Berlin 1959, σ. 137. Stith Thompson, Motif-Index of Folk-Literature, vol. 5, Copenhagen (1957), σ. 301 (S 51). 2) Βλ. Sam. Baud-Bovy, La chanson populaire grecque du Dodécanèse, I. Les textes, 1936, σ. 236 κ.ἑξ. (ὡς πρὸς τὸν κατωτέρω Β' τόπον τοῦ ᾄσματος). 3) Βλ. Deutsche Volkslieder, ἐνθ' ἂν, σ. 137 κ.ἑξ. 4) Βλ. Δημ. Λουκάτου, Νεοελληνικὰ λαογραφικὰ κείμενα, Ἀθήναι (1957) σ. 132-36 (παρατίθεται καὶ βιβλιογραφία).

Α'.

- Θωρεῖς τὴν 'κείνη τὴν κορφή, τὴν πράσινη μαδάρα·¹
 'Εκεῖ ἀπὸ πίσω κάνουνε μιὰς ὀρφανούλας γάμο.
 Χίλιοι τσὴ πήγαν τὰ προυκιά, χίλιοι τ' ἀπάνωπρουκία
 καὶ τοῦ γαμπροῦ τὸ κάλεσμα ἦσαν ἑννιά χιλιάδες,
 5 τσὴ νύφης δεκατέσσερεις σαφίς² μεγαλαρχόντοι·
 στὴ μέση τσὴ συνεπαρσᾶς³ ἡ νύφη στολισμένη.
 Χίλιοι κρατοῦν τὴ σκέπη τζη, τρακόσοι τὴν ποδιά τζη,
 καὶ κάθεταὶ στοὺ μαῦρο τζη ὥσαν βασιλιοπούλα·
 ἡ σέλλα τοῦ 'τονε χρυσή, τὰ χαλινάρια ἀσήμι,
 10 στὰ χέρια τζη ἐκράθεινε ἓνα χρυσὸ πουλάκι·
 δὲν ἐκίλαηδευε τὸ πουλί ὡς κιλαηδοῦνε τ' ἄλλα,
 μόνο ἐκίλαηδευε κ' ἔλεγε τσὴ νύφης μοιρολόγια.
 – «Κόρη μ', ἐκεῖ ποὺ πὰς ἐδᾶ,⁴ καλλιὰ 'ναι νὰ γυρίσης,
 κ' ἔχεις κακὰ πεθερικά καὶ πὺρ ρε καταλύσουν».⁵
 15 Κ' ἡ πρώτη ποὺ τσὴ νύφη ἔβγαλε τὸν ἡ πεθερά τζη
 κ' ἐπρόβαλεν εἰς τ' ἀπὸ τὴν νύφη τσοὶ καὶ προβαίνουν·⁷
 διακόσ' εἴν' οἱ μαγνητοὶ τζη ἔχοντα οἱ σεραβιτόροι.
 «Μαγνητοὶ μαγνεύετε τὸν γάμο διακαὶ παρδία
 καὶ ψήσετε τσὴ νύφη μου τὴν πεθερά τὸν ὄφι
 20 κι ὁ ὄφης νὰ 'ν' ἀπὸ τὸν γάμο νὰ 'ναι φαρμακωμένος».
 Πρῶτὴ μπουκιά ὁποῦ 'φᾶ τὸν φιδιοῦ κεφάλι
 κ' ἡ παραδευτέρωτὴ ἦτον τ' ὀραδάκι⁸
 κ' ἡ τρίτ' ἡ πλιά φαρμακερὴ ἦτον ἀποὺ τὴ μέση.
 'Ἡ πρώτη ἄφτει⁹ τὴν καρδιά κ' ἡ δεύτερη τὸ σ'κῶτι
 25 κ' ἡ τρίτ' ἡ πλιά φαρμακερὴ τήνε καταμαραίνει.
 Παίρνει τὴν τὸ παράπονο στοῦ πεθερᾶς τσὴ πάει.
 – «Δῶσε μου, κερά πεθερά, νερὸ δῶσ' μου τσὴ ξένης,
 νερὸ μοῦ δῶσε τὸ ὀρφανῆς καὶ τσὴ φαρμακωμένης».
 – «Δὲν ἔχομ' ἐδεπά¹⁰ νερὸ κι ἅμε στῶν κουνιαδῶ¹¹ σου».
 30 Δένει τὰ χέρια τζη σταυρὸ πάει στῶν κουνιαδῶ τζη.
 – «Κουνιάδες κι ἀδερφάδες μου, δῶστε νερὸ τσὴ ξένης,
 δῶστε νερὸ τσὴ ὀρφανῆς καὶ τσὴ φαρμακωμένης».
 – «Δὲν ἔχομ' ἐδεπά¹¹ νερὸ κι ἅμε στοῦ κύρ Γιαννάκη».
 Δένει τὰ χέρια τσὴ σταυρὸ πάει στοῦ κύρ Γιαννάκη.

1) μαδάρα = ὀρενὸς τύπος ἄνδρος. 2) καθ' ὁλοκληρίαν, ἄνευ ἐξαιρέσεως (λ. τ. safy). 3) τῆς συνοδείας. 4) τῶρα. 5) σκοτίζουν. 6) ἀνοικτὸν μέρος, ἄγναντον. 7) καὶ προβάλλουν, παρουσιάζονται. 8) μικρὰ οὐρά. 9) ἀνάπτει. 10) ἐδῶ. 11) ἀνδραδελφῶν.

35 - «Ἄντρα, ποὺ μ' εὐλόγηθες,¹ δῶσ' μου νερὸ τῇ ξένης·
δῶσ' μου νερὸ τῇ ὀρφανῇ καὶ τῇ φαρμακωμένῃ».

Πέμπει τρακόσους στοῖι γιατροὺς καὶ χίλιους στοὺς πηγαῖδι
κι ὥστε νὰ φτάξουν οἱ γιατροὶ ἦτον ἀποθαμένη!

Παύλ. Βλαστοῦ, Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ,
ἐν Ἀθήναις 1893, σ. 59 - 60.

Α'α.

Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ βουνό, τὸ πέρα καὶ τὸ δῶθε;
'Εκεῖ παντρεύουν τὴν καλὴ, τὴν ὁμορφὴ τοῦ κόσμου,
μ' ἐξήντα πέντε ἄρχοντες κ' ἐξήντα συμπεθέρους.

Μὰ ἕνας κακὸς συμπεθέρος ἀπὸ τοὺς συμπεθέρους

5 τὸ μαῦρο του καβάλλησε, στὴν πεθερὰ πηγαίνει.

- «Καὶ ποῦ 'σαι, μάννα τοῦ γαμπροῦ καὶ δόλια συμπεθέρα;

ἡ νύφη ποῦ σοῦ φέρνουνε εὐρέθη γνωστομένη,
κἂν δυὸ μηνῶ, κἂν τριῶ μηνῶ, κἂν ἑξήντῳ, κἂν πέντε».

'Ἢ πεθερὰ σὰν τ' ἄκουσε πολλὰ ἡς καὶ πᾶσιν

10 τσαπὶ ² καὶ φτυὰρι ἔπηρε καὶ τὴν ἑλπίδα πηγαίνει

τὸν κεφαλὴν τῆς ὀχιάς, κεφαλὴν τοῦ ἀνδριῆ

στοὺς μαγερά τὰ ἔστειλε, τσορβά ³ νὰ τῇ τὰς κἂν,

νὰ φάη ἡ νύφη ποῦ ῥχεται ἀπὸ τοῦ βένου τόπο

κ' ἡ νύφη καθὼς τὰ ῥαγε εὐτὺς ἀποπνιγκώθῃ.

15 Σταυρὸ δένει τὰ χέρια τῆς στὴν πεθερὰ πηγαίνει.

- «Καὶ ποῦ 'σαι, μάννα τοῦ γαμπροῦ καὶ πεθερὰ δική μου,
λίγο νερὸ γιὰτ' ἔσκασα καὶ κάηκε ἡ καρδιά μου».

- «Ποῦ 'ν' το, νυφούλα μ', τὸ νερὸ στὸν ἔρημο τὸν τόπο;»

Σταυρὸ δένει τὰ χέρια τῆς στὸν ἄντρα τῆς πηγαίνει.

20 - «Καὶ ποῦ 'σ' ἐσύ, δόλιε γαμπρὲ καὶ δόλιε νοικοκύρη

λίγο νερὸ γιὰτ' ἔσκασα καὶ κάηκε ἡ καρδιά μου».

Χρυσὸ λαήνι ἄρπαξε στὴ βρύση νὰ γεμίση,

κι ὥς νὰ γυρίσῃ ἀπ' τὸ νερὸ τὴν βρῆκε πλαντασμένη.⁶

Τὸ μαχαιράκι τοῦ ἔβγαλε ἀπ' ἀργυρὸ φηκάρι,⁷

25 στὸν οὐρανὸ τὸ ἔσυρε καὶ στὴν καρδιά του ῥάφη.

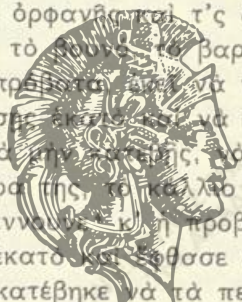
- «Σὰν ἤθελες, μαννούλα μου, νὰ ῥῃς ὕγιό καὶ νύφη,

ὅταν σοῦ γύρεψε νερὸ, νὰ ῥερνες ἀπ' τὴ βρύση».

Ἀθήνα. - Λαογ., τόμ. 4 (1913/14), σ. 79
(Π. Σεφερλῆς).

1) ἐσταφανάθης. 2) ἀξίνην. 3) εἰς ἐχίδνας. 4) εἶδος ὄφeos. 5) σοῦπα (λ. τ. sorba). 6) σκασμένη, ἀποπνιγμένη. 7) φηκάρι.

Β'.

- Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρὸς κι ὁ μικροπαντρεμένος,
τὸν Μάη φυτειὰν ἐφύτεψε, τὸν Μάη γυναῖκα ἔπηρε,
τὸν Μάη τοῦ ῥθε μήνυμα νὰ πάη στὸ σεφέρι.¹
Καὶ τὸ σεφέρι του μακρὺ κ' ἡ ρόγα² του εἶναι λίγη.
- 5 – «Μισεύεις, Κωνσταντῖνε μού, κ' ἐμένα ποῦ μ' ἀφήνεις;»
– «Πρῶτα σ' ἀφήνω στὸν Θεὸν καὶ δεύτερα ἔς τ'ς ἁγίους
καὶ τρίτον σὴν μαννούλα μου, στὰ δυὸ γλυκά μ' ἀδέλφια».
Μητ' ἓνα μίλι λείπει ὁ νιός, μητ' ἓνα μήτε δύο,
στὸ σκάνιο³ τὴν ἐβάλανε νὰ τὴν γλυκοκουρέψουν.
- 10 Κι ἀφόντας τὴν κουρέψανε κι ἀφόντας τὴν κουρεύουν,
τῆς δίνουνε καὶ δυὸ ἀρνιά κ' ἐκεῖνα ψωριασμένα,
τῆς δίνουνε καὶ τριά σκυλιά κ' ἐκεῖνα λυσσιασμένα,
τῆς δίνουνε καὶ τριά ψωμιά κ' ἐκεῖνα μουχλιασμένα
καὶ λένε τότε τ'ς ὀρφανίστ' τ'ς ἁμοιρὸς κοπέλας.
- 15 – «Θωρεῖς ἐκεῖνο τὸ ποῦνέ το βαρυχιονισμένο;
ἐκεῖ νὰ πᾶς τὰ περιβοσκῇ νὰ πᾶς τὰ γίδια,
κι ἂν δέν τὰ σώσῃ, ἐκεῖνα νὰ τὰ φθάσῃ χίλια,
σεοὺς κάμπους νὰ κηρύττῃς, νὰ τὰ περιβοσκῇ».
Ἦθελσε ν-ῆ μοῖρα τῆς τῆς καλῆς ριζικοῦ τῆς,
- 20 ἀρνί, ἀρνί τῆς γέννα⁴ κ' ἡ προβατῖνα πέντε.
Σὰν ἔσωσε στὰ ἑκατοῦσι ἔθωσε στὰ χίλια,
στοὺς κάμπους ἐκατέβηκε νὰ τὰ περιβοσκῇ.
Νά σου⁵ κι ὁ Κώστας πῶρχεται στοὺς κάμπους καβαλλάρης.
– «Γεῖά σου, χαρά σου, πιστικέ». – «Καλῶς τὸ παλληκάρη».⁶
- 25 – «Ποιανοῦ εἶν' αὐτὰ τὰ πρόβατα, ποιανοῦ εἶν' αὐτὰ τὰ γίδια;»
– «Τῆς βροντῆς εἶναι τὰ πρόβατα, τῆς ξακληριᾶς⁷ τὰ γίδια
κι ὁ πιστικὸς, ποῦ τὰ βοσκᾷ, τοῦ Κωνσταντῆ ἡ γυναῖκα».
Βιτζιά βαρεῖ τ' ἀλόγου του στὸ σπίτι του πηγαίνει.
– «Γεῖά σου, χαρά σου, μάννα μου». – «Καλῶς το τὸ παιδί μου».
- 30 – «Σὰν ποῦ ἔναι ἐμὲ ἡ γυναῖκα μου, τὸ δόλιο μου στεφάνη;»
– «Ἀπέθαν' ἡ γυναῖκα σου ἐδῶ καὶ πέντε χρόνους».
– «Πές μου ποῦ εἶν' τὸ μνημα τῆς νὰ πάω νὰ τὸ συγκλάψω».⁸
– «Τὸ μνημα τῆς ἐχόρτιασε καὶ γνωρισμοὺς δὲν ἔχει».
– «Κι ἂν φέρω τὴ γυναῖκα μου, σὰν τί θέλω σοῦ κάμει;»
- 35 – «Κι ἂν φέρῃς τὴν γυναῖκα σου, κόψε μου τὸ κεφάλι».

1) ἐκστρατεῖαν (λ. τ. sefer). 2) μισθός. 3) σκαμνίον, κάθισμα. 4) ἐγγέννα. 5) ἰδοῦ. 6) Ὁ στίχος προσετέθη ἐκ τῆς παραλλ. ἐξ Ἡπείρου (Ζωγράφ. Ἀγών, τόμ. 1 (1891), σ. 145-46, ἀρ. 253, στ. 37). 7) τῆς ἀκληρίας, τῆς δοστοχίας. 8) κλάψω ἐντόνως.

- «Μάνν', ἄξια εἶν' ἡ κρίση σου κ' ἐσὺ νὰ τὰ πατίρης». ¹
 Βιτζιά βαρεῖ τ' ἀλόγου του, στοὺς κάμπους κατεβαίνει.
 - «Γειά σου, χαρά σου, πιστικέ».- «Καλῶς τὸν καρβαλλάρη».
 - «Ποιανοὺ εἶν' αὐτὰ τὰ πρόβατα, ποιανοὺ εἶν' αὐτὰ τὰ γίδια;»
 40 - «Τῆς βροντῆς εἶναι τὰ πρόβατα, τῆς ξακληριᾶς τὰ γίδια,
 κι ὁ πιστικός, ποὺ τὰ βοσκᾷ, τοῦ Κωσταντῆ ἡ γυναῖκα».
 Βιτζιά βαρεῖ τ' ἀλόγου του κ' ἡ κόρη ἀπάνου εὐρέθη. ²
 Πάλι βιτσιὰ τοῦ βάρεσε στὸ σπίτι του γυρίζει.
 - «Μάννα μ', νὰ τ' ἡ γυναῖκα μου, μάννα μ', νὰ τ' ἡ καλή μου».
 45 - «Κώστα μου, σάν τὴν εὔρηκες, κόψε μου τὸ κεφάλι».³

¹ Ηπειρος. - Λ.Α. "Υλη, ἀρ. 2665 (Π. Λάμπρος).

Β'α.

- Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρός, ὁ Μικροκωσταντῖνος,
 ἀγνὰ τρώει, ἀγνὰ πίνει, ἀγνήν καλῶσαν παίρνει.
 Εἰς τὲς ἑννιά τοῦ γάμου του, ἡ τῆς ἀγάθης τῆς χαρᾶς του
 ἦρτεν τοῦ μαυροχάππαρο τζι⁴ ἡ κόρη ἀγνήν⁵ ταξίδι.
 5 Τζι⁶ ἡ κόρη, ποὺ τὸν ἀγαπᾷ, τὴν ἀγάθην του θέλει
 κρατεῖ τζι⁷ ἐπὶ τὴν φαντίζει τὴν παρθένην τζι⁸ ἀφ' οὗ
 - «Τζι⁹ ποὺ νὰ πᾶς, Κωσταντῖνε, τὴν ἑννὰ νὰ μ' ἀφήσης;»
 - «Φήννω σε πρῶτα 'ς τὸ Θεο¹⁰ ἡμεῖς τὴν Παρθένο,
 τέλεια τὸ κατωθικιώττερο¹¹ 'ς τὴν ἀγάθην μου μάννα.
 10 "Α μὲ σ' ἀρέσ' ἡ μάννα μου, λάμνε¹² 'ς τὴν ἐδιτζί σου¹³
 ἃ μὲ σ' ἀρέσ' ἡ γ-ιδιτζή, μεῖνε τζι¹⁴ μανιθ¹⁵ σου».
 Γονάτισεν ὁ μαῦρος του, πίσω του τὴν καθίσκει
 τζι¹⁶ ἐπὶ τὴν μάννας του ἕναν μικρὸν κανίθδιν.¹⁷
 - «Μάννα, 'φήννω τὴν κάλην μου, 'φήννω σε τὴν τζι¹⁸ μου.
 15 Μαεῖρευκέ της ἀνωρὶς τζι¹⁹ στρώννε της νὰ πέφετη,
 σήκωννέ τὴν τσιμπίν²⁰ πωρνό, μὲν τὴν μαράνη ὁ ὕπνος».
 - «Τζι²¹ λάμνε, γιέ μου, 'ς τὸ καλό, τὴν ἔννοϊαν της μὲν ἔδης.²²
 Ποττέ ἡ μάννα τοῦ παιδικιοῦ παραντζελιά δὲν θέλει».
 "Οσον τζι²³ 'φήννει τὸν τζι²⁴ πᾶ' δκυὸ μίλια τῆς θαλάσσης,
 20 σηκώννεται 'ποὺ τζαχαμαί²⁵ τζι²⁶ ἐπὶ εἰς τὴν χώρα.
 Παίρνει τὴν εἰς τὸ παρπερκὸν²⁷ τζι²⁸ κόβκει τὰ μαλλιὰ της,

1) νὰ ὑπομείνης (λ. ἱτ. patire). 2) ἀκολουθεῖ τελευταῖος ὁ στίχος: «χρυσὸ μαχαίρι
 ἔβαλε καὶ ἀργυρὸ φηκάρι», ὅστις παραλείπεται ὡς μὴ παρέχων νόημα. 3) τὸ ἄσμα, ἀτε-
 λές, συνεπληρώθη μετὰ τοὺς στίχους 43-45 ἐκ τῆς ἀνωτέρω (βλ. σ. 350, σημ. 6) ἐξ
 ἡπείρου παραλλαγῆς (στ. 56-58). 4) ἄγριον, δύσκολον. 5) εἰς τὸ τέλος. 6) πῆγαινε.
 7) μοναχή. 8) κανίσι, δῶρον. 9) ὀλίγον. 10) μὴν ἔχῃς τὴν σκέψιν σου δι' αὐτήν.
 11) ἀπὸ ἐκεῖ. 12) κουρεῖον.

- παίρνει την εἰς τὸ ρασσαρκὸν ¹ τζ' ἐόρασέ της ράσσα,
 παίρνει την εἰς τὸ κάλοηρκὸ τζ' ὀράζει καλοήραν,²
 παίρνει την εἰς τὸ τσαγγαρκὸν, ὀράζει της ποδῖνες». ³
- 25 Σηκώννουνται ἔπου τζαχαμαί τζαί στο χωρκὸν της πάσιν.
 Δικῖ ⁴ της πέντε πρόβατα, δικῖ της πέντε ἴδικια,⁵
 δικῖ της πέντε καυκαλιές ⁶ τζαί δεκαχτῶ κρομμύδικια,
 τὴν δθύλλαν τὴν λαωνιτζήν πέμπει τὴν τ' ἀπισών της.
 - «Ἄ μὲ θιλιάσης τὰ σφαχτά, μυριάσης τὰ κουλούτζα,⁷
- 30 θιλιάσης τὰ λαωνικά, ἔς τὸν κάμπον μὲν τὰ φέρης». ⁸
 Σφυρκὰν πάνω, σφυρκὰν κάτω, στὰ ὄρη τζ' ἀνεβαίνει
 τζ' ἡῦρεν μῖαν πέτραν ριζιμιὰν τζαί γείρνει τζαί κουμπίζει
 τζ' ἄνοιξεν τὲς ἀγκάλες της τζαί τὸν Θεὸν δοξάζει.
 - «Θεγέ, τζ' ἂν εἶμαι πλάσμα σου, Χριστέ μου, ἴπόκουσέ μου»
- 35 τ' ἀρνὶ ἀρνούτζιν νὰ γεννᾷ τζ' οἱ μάννες ἀποὺ πέντε
 τζ' ἡ δθύλλα ἡ λαωνιτζή κάθα τζοιλιά ἴκοσπέντε».
 Μαντέ ⁸ τζ' ἡ κόρη ἄγιος ἄγιος, Θεὸς ἐπόκουσέν της
 τ' ἀρνὶ ἀρνούτζιν νὰ γεννᾷ τζ' οἱ μάννες ἀποὺ πέντε
 τζ' ἡ δθύλλα ἡ λαωνιτζή κάθα τζοιλιά ἴκοσπέντε.
- 40 Μονογρονοὺ τὰ θιλιάσης τὰ κάμπους κατεβαίνει.
 Τζαί νὰ σου τζαί τὸν ἑρπαστάζ, ἴκοσπέντε τζαί.
 - «Σῦρε νερόν, καλόηρε, νὰ πκιῶ τζ' ἐγίῶ τζ' ὁ μαῦρος,⁹
 νὰ πκιῶ τζ' ἐγίῶ τζ' ὁ μαῦρος μου τζαί τὰ λαωνικά μου».
 Σαράντα κάους ¹⁰ ἔσυρε αἶμα πάνω δὲν ψηλώννει.
- 45 - «Σῦρε νερόν, καλόηρε, νὰ πκιῶ τζ' ἐγίῶ τζ' ὁ μαῦρος,
 νὰ πκιῶ τζ' ἐγίῶ τζ' ὁ μαῦρος μου τζαί τὰ λαωνικά μου».
 - «Λάμνε ¹¹ νὰ πάης, Κωσταντά, νὰ πάης τὸν ὁδόν σου
 τζαί βάλλω τὰ ζαρία μου τζαί θβίζουν ¹² τὸ πλευρόν σου».
 - «Τίνος ἔν' τοῦτα τὰ σφαχτά, τίνος ἔν' τὰ κουλούτζα».
- 50 - «Δικά σου ἔναι τὰ σφαχτά, δικά σου τὰ κουλούτζα».
 Σηκώννεται ἔπου δαχαμαί ἔς τὴν μάνναν του τζαί πάει.
 - «Μάννα, φέρ' μου τὴν κάλην μου τζαί φέρ' μου τὴν τζυρά μου,
 νὰ τὴν φιλήσω μῖαν τζαί δοκυό, νὰ γείρω νὰ πεζέψω».
 - «Τζαί πέζα, πέζα, γιούλλη μου, γιὰ ν' ἀποκαματίσης» ¹³
- 55 τζαί τὸ νερόν μου λείφτηκα τζ' ἐπῆεν νὰ μᾶς φέρη».

1) κατάστημα εἰς τὸ ὁποῖον πωλοῦν ράσα, ἐνδύματα ἱερέως. 2) ἔνδυμα καλοῦ ἡρώου.
 3) ὑποδήματα. 4) δίδει. 5) γίδια, αἰγας. 6) καυκαλιά = μισὸ ψωμί. 7) ἂν δὲν γιν-
 ῶσιν τὰ πρὸς σφαγὴν ζῶα, δὲν πολλαπλασιάζουσι πολὺ τὰ μικρὰ σκυλιά. 8) σάν. 9) ὁ
 ἵππος. 10) κάδους. 11) κίνησε. 12) καὶ βάλλω τοὺς κνηστεικοὺς κόννας μου καὶ σχί-
 ζουν. 13) νὰ ξεκουρασθῇς.

- Φτερνιστηρκάν τοῦ μαύρου του ¹ στή βρύση τζαί πααίννει.
 Βρίσκει τες οὔλλες λυερές, τές κοῦζες ² φορτωμένες.
 - «'Πὸ οὔλλες τουν τές λυερές, 'πὸ οὔλλες τουν τές κόρες,
 'πὸ οὔλλες τουν τές ὁμορφες, πκοιά ἔν' ἡ ἰδική μου;»
 60 'Πολοήθην μιὰ ἀπ' τῇ μέση τους πολλὰ διαστρεμμένη. ³
 - «Θαμμάζουμαι, βρὲ Κωσταντά, τὰ λόγια πού μοῦ λέεις.
 'Ποφῆς ἐπῆες, ⁴ Κωσταντά, τὴν κάλη σὸν ⁵ τὴν εἶδα».
 Φτερνιστηρκάν τοῦ μαύρου του 'ς τὴν μάνναν του τζαί πάει.
 - «Μάννα, φέρ' μου τὴν κάλην μου τζαί φέρ' μου τὴν τζυρά μου.
 65 νὰ τὴν φιλήσω μιὰν τζαί δοκυό, νὰ γεῖρω νὰ πεζέψω».
 - «Τζαί πέζα, πέζα, γιούλλη μου, γιὰ ν' ἀποκαματίσης ⁶
 τζαί τὰ ψουμιά ἐλείφτηκα τζ' ἐπῆεν νὰ μᾶς φέρη».
 Φτερνιστηρκάν τοῦ μαύρου του 'ς τὸν μάντζιπαν ⁷ ἐπῆεν.
 Βρίσκει τες οὔλλες λυερές, ψουμιά 'ταν φορτωμένες.
 70 - «'Πὸ οὔλλες τουν τές λυερές, 'πὸ οὔλλες τουν τές κόρες,
 'πὸ οὔλλες τουν τές ὁμορφες, πκοιά ἔν' ἡ ἰδική μου;»
 'Πολοήθην μιὰ ἀπ' τῇ μέση τους πολλὰ διαστρεμμένη.
 - «Θαμμάζουμαι σε, Κωσταντά, τὰ λόγια πού μοῦ λέεις.
 'Ποφῆς ἐπῆες, Κωσταντά, τὴν κάλη σου ἐννιά τῆς ⁸
 75 ἐπέθανεν ⁹ πκοιόν τὸν τζαί πάει.
 - «Μάννα, φέρ' μου τὴν κάλην μου τζαί φέρ' μου τὴν τζυρά μου,
 νὰ τὴν φιλήσω μιὰν τζαί δοκυό, νὰ γεῖρω νὰ πεζέψω».
 - «Τζαί πέζα, πέζα, γιούλλη μου, γιὰ ν' ἀποκαματίσης ⁶
 ἡ κάλη σου ἐπέθανεν τζ' ἔκαμα τές ἐννιά τῆς
 80 τζ' ἂ μὲν ⁸ πιστεύκης, Κωσταντά, ἔδε τὰ κόλλυφά της».
 Τζαί ἔγειρεν τζ' ἐπέζεψεν ἀποὺ τὸν μαῦρον κάτω,
 πκιάννει τον 'πού τὰ ρέτινα, ⁹ τῆς μάννας του δκιᾶ ¹⁰ τον.
 Σηκώννεται 'πού δαχαμαί 'ς τὴν ἐκκλησιάν τζαί πάει.
 - «'Πὸ οὔλλα τουν τὰ μνήματα, 'πὸ οὔλλους τουν τοὺς τάφους,
 85 'πὸ οὔλλα τουν τὰ μνήματα πκοιόν ἔν' τὸ ἰδικό μου;»
 Τζ' ἐπολοήθην ὁ παπᾶς τοῦ Κωσταντᾶ τζαί λέει:
 - «Θαμμάζουμαι σε, Κωσταντά, τὰ λόγια πού μοῦ λέεις.
 'Ποφῆς ἐπῆες, ⁴ Κωσταντά, κανέννας 'ἐν ἐτάφη.
 Τζαί 'πόμεινέ μου, Κωσταντά, τζαί νὰ σοῦ παραντζεῖλω.
 90 Τζαί κάμε μιὰν ἑορτὴ μικρὴ καί μιὰν ἑορτὴ μιᾶλη.
 κάλεσε οὔλλους τοὺς φτωχοὺς τζ' οὔλλον τ' ἄρκοντολόιν
 τζαί κάλεσε τὸ καλοηρίν, πού γλέπει τὸ κουπάδι,

1) κτύπημα τοῦ ἀλόγου διὰ τοῦ πτερνιστήρος. 2) στάμνες. 3) πολὺ κακοῦ χαρα-
 κτήρος. 4) ἀφ' ὅτου ἀνεχώρησε. 5) σοῦ θέν. 6) νὰ συνελθῇς ἀπὸ τὸν κάματον, νὰ
 ἀναπαυθῇς. 7) ἀρτοποιόν. 8) καὶ ἂν θέν. 9) χαλινούς (λ. ἰτ. redline). 10) δίδει.

- τῆς ἐτρεῖνον τὸ καλοηρὶν ἔν' νά σοῦ τὰ ξηγήσῃ.
 Ἔκαμνε μιάν ἑορτὴ μικρὴ τῆς μιάν ἑορτὴ μιάλη
 95 τῆς ἐκάλεσ' οὐλλοὺς τοὺς φτωχοὺς τῆς οὐλλον τ' ἄρκοντολόν,
 τῆς ἐκάλεσε τὸ καλοηρὶν, ποὺ γλέπει τὸ κουπάδι,
 ἐτρεῖνον τὸ καλοηρὶν, γιὰ νά τοῦ τὰ ξηγήσῃ.
 Εἶπεν τοὺς τὸ καλοηρὶν, γιὰ νά τοὺς τραουδήσῃ.
 - «Τραούδα, βρέ καλοηρὶν, γιὰ τὸ Θεὸ νά ζήσης».
 100 Φωνάζει του ἡ μάννα του: «Γιέ μου, ἄησ' τον νά πάη!
 Πααίνει εἰς τὸν μάστρον του, θδίζει του τὸ τομάρι».¹
 - «Τραούδα, βρέ καλοηρὶν, τῆς ἐγιώ τὰ ἴδικια γλέπω».
 - «Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρός, ὁ Μικροκωσταντῖνος,
 ἀγνά τρώει, ἀγνά πίννει, ἀγνήν καλῖτσαν παίρνει.
 105 Εἰς τὲς ἐννιά τοῦ γάμου του, ἔς τὲς δέκα τῆς χαρὰς του
 ἦρτεν του μαυροχάππαρο τῆς ἦρτεν ἄρκον ταξίδι.
 Τῆς ἡ κόρη, ποὺ τὸν ἀγαπᾷ τῆς τὸ καλόν του θέλει,
 κρατεῖ τζερίν τῆς φέντζα ποτήριν τῆς τζερινᾷ του.
 - Τῆς ποῦ νά πάς, Κωσταντῖνε, τῆς ἐμέναν νά μ' ἀφήσῃ;
 110 - «Φήννω σε πρῶτα τὴν ἑλπίδα, δευτέρα ἔς τὴν Παρθένο,
 τέλεια τὸ κατωθκιατῆρο τὴν φρεινή μου μάννα
 ἄ μὲ σ' ἄρεσ' ἡ μάννα σου, λαάνε ἡ τὴν ποδῖτη σου,
 ἄ μὲ σ' ἄρεσ' ἡ γ-θιπτή, μείνε τῆς μανιθῆ σου.
 Γονάτισεν ὁ μαῦρος τοῦ πῶν του τὴν καθίσκει
 115 τῆς ἐπῆρεν τὴν τῆς μάννας του ἕναν μικρόν κανίθθιν.
 - Μάννα, ἔφῆννω τὴν κάλην μου, ἔφῆννω σε τὴν τζυρά μου
 μαίρευκέ τῆς ἀνωρίς τῆς στρώννε τῆς νά ππέφτη,
 σῆκωννέ τὴν τοιμπὶν πωρνό, μὲν' τὴν μαράν' ὁ ὕπνος.
 - Τῆς λάμνε, γιέ μου, ἔς τὸ καλό, τὴν ἔννοια τῆς μὲν' ἔδης,
 120 ποτὲ ἡ μάννα τοῦ παιδικιοῦ παραντζελιά δὲν θέλει.
 Ὅσον τῆς ἔφῆννει τὸν τῆς πᾶ' δκυὸ μίλια τῆς θαλάσσης,
 σηκώννεται ἔπου τζαχαμαί τῆς ἐπῆεν εἰς τὴν χώρα.
 Παίρνει τὴν εἰς τὸ παρπερκόν τῆς κόβκει τὰ μαλλιά τῆς,
 παίρνει τὴν εἰς τὸ ρασσαρκόν τῆς ἑόρασέ τῆς ράοσα,
 125 παίρνει τὴν εἰς τὸ καλοηρκόν, τῆς ὀράζει καλοῆραν,
 παίρνει τὴν εἰς τὸ τσαγγαρκόν, ὀράζει τῆς ποδῖνες.
 Σηκώννουνται ἔπου τζαχαμαί τῆς ἔς τὸ χωρκόν τῆς πάσιν.
 Δκιᾶ τῆς πέντε πρόβατα, δκιᾶ τῆς πέντε ἴδικια,
 δκιᾶ τῆς πέντε καυκαλιῆς² τῆς δεκαχτώ κρομῦδκια,

1) θὰ πάη εἰς τὸν ἀφεντικόν του καὶ θὰ τὸν τιμωρήσῃ, ἐκδέρων αὐτόν. 2) τὰ γίδια, τὰς αἴγας, ἐπιλέπω. 3) ἂν δέν. 4) νά μή. 5) καυκαλιά = τὸ ἥμισυ στοργγύλου ἄρτου κομμένον ἐκ τοῦ πλῆγίου καὶ ἀπεξηραμμένου εἰς τὸν φούρνον.

- 130 τὴν θδύλλαν τὴν λαωνιτῆν πέμπει τὴν τ' ἀπισῶν της.
 - "Ἄ μὲ θιλιάσης¹ τὰ σφαχτά, μυριάσης τὰ κουλούτζα,²
 θιλιάσης τὰ λαωνικά, 'ς τὸν κάμπον μὲν τὰ φέρης.
 Σφυρκάν πάνω, σφυρκάν κάτω, 'ς τὰ ὄρη τῆς³ ἀνεβαίνει
 τῆς⁴ ἤρεν μιὰν πέτραν ριζιμιὰν τῆς αἰ γέλνει τῆς αἰ κουμπίζει.
 135 Τῆς⁵ ἀνοιξεν τὲς ἀγκάλες της τῆς αἰ τὸν Θεὸν δοξάζει.
 - Θεγέ, τῆς⁶ ἂν εἶμαι πλάσμα σου, Χριστέ μου, 'πόκουσέ μου.
 Τ' ἀρνὶ ἀρνούτζιν νὰ γεννᾷ τῆς⁷ οἱ μάννες ἀπὸ πέντε
 τῆς⁸ ἢ θδύλλα ἢ λαωνιτῆ κάθα τζοιλιά 'κοσπέντε.
 Μαντέ⁹ τῆς¹⁰ ἢ κόρ' ἅγιος ἦτουν, Θεὸς τῆς¹¹ ἐπόκουσέν της.
 140 Τ' ἀρνὶ ἀρνούτζιν νὰ γεννᾷ τῆς¹² οἱ μάννες ἀπὸ πέντε
 τῆς¹³ ἢ θδύλλα ἢ λαωνιτῆ κάθα τζοιλιά 'κοσπέντε.
 Μονογρονοῦ τὰ θίλιασε, 'ς τοὺς κάμπους κατεβαίνει
 τῆς αἰ νὰ σου τῆς αἰ τὸν Κωσταντὰ τῆς¹⁴ ἦρτεν 'πὸ τὸ ταξίδι.
 - Σῦρε νερόν, καλόηρε, νὰ πκιῶ τῆς¹⁵ ἐγίῳ τῆς¹⁶ ὁ μαῦρος,
 145 νὰ πκιῶ τῆς¹⁷ ἐγίῳ τῆς¹⁸ ὁ μαῦρος μὲν τὰ λαωνικά μου.
 Σαράντα κάους¹⁹ ἔσυρε τῆς αἰ τὰν ἄνδρα κλώνει.
 - Σῦρε νερόν, καλόηρε, νὰ πκιῶ τῆς²⁰ ἐγίῳ τῆς²¹ ὁ μαῦρος,
 νὰ πκιῶ τῆς²² ἐγίῳ τῆς²³ ὁ μαῦρος μὲν τὰ λαωνικά μου.
 Ἄχινε νὰ πάη, Κωσταντὰ, νὰ πάης τὸν ὁδὸν σου.
 150 τῆς αἰ βάλλω τὰ ζαάρια²⁴ μου τῆς αἰ θάκοις τὸ πλευρόν σου.
 - Τίνος ἔν' τοῦτα τὰ σφαχτά, τῆς αἰ τὰ κουλούτζα;²⁵
 - Δικά σου ἔναι τὰ σφαχτά, δικά σου τὰ κουλούτζα».

 - «Θέλεις, μάννα μου, ἄππαρον,²⁶ νὰ σείζης, νὰ λυτίζης;
 ἄππαρον θέλεις ἢ σπαθί, σπαθί 'ς τὴν τζεφαλή σου;»
 155 - «Ἄππαρον θέλω, γιούλλη μου, νὰ σείζω, νὰ λυτίζω».
 "Ἐφεραν δύο ἄππαρους τῆς αἰ ἔβαλάν τὴν πάνων.

*Κύπρος (Κυθηραία). - Ἐντβ. Λύντεκε, Ἑλληνικά Δημοτικά
 Τραγούδια, Μέρος Α', Ἀθήναι 1943-47, σ. 139-143, ἀρ. 88.*

Β'. Η ΝΥΦΗ ΠΟΥ ΚΑΚΟΤΥΧΗΣΕ

Πλουσία κόρη ἔλθοῦσα εἰς γάμον μετὰ εὐπόρου ὡσαύτως ἀνδρὸς ζῆ
 ἐν πάσῃ εὐμαρείᾳ. Ἐρχεται ὁμως δύσκολος ἐποχὴ (χρόνος δίσεκτος, χρόνος
 ποντισμένος), τὰ πλοῦτη σπαταλῶνται καὶ οἱ ἐν εὐμαρείᾳ ζῶντες περιπίπτουν
 εἰς ἐσχάτην πενίαν. Ὁ σύζυγος γίνεται βοσκὸς καὶ ἡ νέα ἀσχολεῖται εἰς
 χειρωνακτικὰς ἐργασίας (κατεργάζεται λινάρι, ὑφαίνει, ξενοδολεῖται κλπ.).
 Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν σκληρῶν βιοτικῶν συνθηκῶν ἀποφασίζει νὰ ἐπι-
 στρέψῃ εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον. Ἐμφανίζεται ὡς ἐπαίτις ζητοῦσα ἐργασίαν

1) ἐάν δὲν χιλιάσης. 2) μικροὶ κόνες. 3) ὡσάν. 4) κάδους. 5) κυνηγετικοὶ
 κόνες. 6) ἱππον.

καὶ ἀναθέτουν εἰς αὐτὴν νὰ ὑφαίνει. Ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς ἐπιδόσεως εἰς τὴν ἐργασίαν ἢ ἐκ τοῦ ἥσυχος της ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῆς μητρὸς της.

Τὸ ἥσυχον ἔχει εὐρείαν διάδοσιν εἰς τὴν νησιωτικὴν καὶ ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ὑπὸ δὲ τοῦ ποιητοῦ Σ. Ν. Βασιλειάδου διεσκευάσθη εἰς δράμα, τὸν «Θάνον Καλλιस्थένην».

Κατὰ τινὰς παραλλαγὰς τὸ συμπεθεριὸ γίνεται μεταξὺ τοῦ ρήγα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Δύσης ἢ τοῦ ἀρχοντα τῆς Πόλης κ.τ.τ. Κατ' ἄλλας ἡ κόρη ἀναφέρεται ὡς ἡ κυρά Ρήνη τοῦ Κριτῆ, τοῦ Δούκα ἢ θυγατέρα. Διὰ τῶν γνωρισμάτων τούτων, καθὼς καὶ διὰ τοῦ ὅλου ὕφους του, τὸ ἥσυχον φαίνεται ἔχον συνάφειαν πρὸς τὰ ἀκριτικὰ τραγούδια.

Δ. Α. Π.

Ἀποὺ τὴν ἄκρη τῶν ἀκρῶ, ὥστε νὰ πὰ' στὴν ἄλλη,
δυὸ βασιλιάδες πολεμοῦν, συμπεθεριὸ νὰ κάμου.

Τρεῖς χρόνους γράφουν τὰ προυκιά καὶ δυὸ τὰ πανωπροῦκια
καὶ τὰ χωστὰ' τῇ μάννας τῇ χρόνο καὶ πέντε μῆνες.

5 Ἐγράψαν καὶ τῇ λυγερῇ ποτὲ δουλειὰ μὴν κάνη,

μόνο νὰ κάθ' ἡ λυγερὴ αὐτὴ χρουσὴ καθέκλα,

νὰ παίξῃ μῆλο κόκκινον, νὰ παίξῃ ὠρίο κυδῶνι.

Γυρίζ' ὁ χρόνος βίαιος, ἡ κόρη κακὸς γιὰ κείνη,

καὶ μπαίνει ὁ ἄντρας τῇ προσκίς, ἡ κόρη ξενοπλάνηται

ἢ ἡ πεθερὰ τῇ φουρνάρου, ἢ ὁ πεθερός τῇ χτίστῃ.

Κ' ἡ κόρη ἔκλωθε μαλλιά, ἐκλώθε καὶ λινάρια.

Στὸν καμπανὸ ἐσύρανε, ἔσπεται τρά σκουλούδια'
καὶ κόβγει τὰ ξαθὰ μαλλιά καὶ σώνει τὰ σκουλούδια.

– «Προσερινέ⁵ μου πεθερέ, ἄμε μ' ἐκεῖ ποὺ μ' ἡῦρες».

15 – «Ὅντε σ' ἐπῆρα, λυγερή, πούρι⁶ καὶ κόκκιν' ἦσουν,
ἐδὰ' ὅσαι μαύρη καὶ χλομή, ντρέπομαι, δὲ σὲ πάω.

Μὰ πάλι γιὰ παρηγοριά μπορῶ νὰ σ' ὀρμηνέψω.

Θωρεῖς ἐκείνην τὴν κορφή, τὴν ἄλλη τὴν παρέκει;

ἐκεῖ ἀπ' ὀπίσω ὅν ἄντρας σου στειράρης⁸ στεῖρα βλέπει».

20 Χτυπᾷ τὸ πασουμάκι⁹ τῇ, τ' ἀνιτερί¹⁰ τῇ τρίζει,
τὸ καμαροφρουδάκι τῇ ἀντρώνο χωρίζει.

– «Προσερινέ⁵ μου ἄντρα μου, ἄμε μ' ἐκεῖ ποὺ μ' ἡῦρες».

– «Ὅντε σ' ἐπῆρα, κόρη μου, ἄσπρη καὶ κόκκιν' ἦσουν,
ἐδὰ' ὅσαι μαύρη καὶ χλομή, ντρέπομαι, δὲ σὲ πάω.

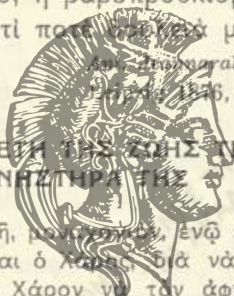
25 Μὰ πάλι γιὰ παρηγοριά μπορῶ νὰ σ' ὀρμηνέψω.

Θωρεῖς ἐκείνην τὴν κορφή, τὴν ἀποπίσω μάλιστα;

ἐκεῖδ' ἴδια¹¹ κάνουνε ζευγάρια τοῦ κυροῦ σου».

1) τὰ χρυσά. 2) δίσκος, δοσμένης. 3) εἰς τὸν ζυγὸν ἐξύγισαν. 4) τρεῖς τολύπαι. 5) προσωρινέ. 6) βεβαίως (λ. ἱ. pure). 7) τώρα. 8) βουκόλιος στεῖρων αἰγοπροβάτων. 9) γυναικίον ὑπόδημα (λ. τ. pasmak). 10) χιτῶν, ἱμάτιον (λ. τ. entiri). 11) ἐκεῖ ἀκριβῶς.

- Χτυπᾷ τὸ πασουμάκι τῆς, τ' ἀνιτερί τῆς τρίζει,
τὸ καμαροφρουδάκι τῆς ἀντρούνο χωρίζει.
- 30 - «Φελὶ ψωμί,¹ κουπιάν κρασί, νὰ πιῇ τὸ διψασμένο».
- «Ἐδὰ μόνο² τὸ φάγαμε καὶ κόπιασε³ στὸ σπίτι».
Χτυπᾷ τὸ πασουμάκι τῆς τ' ἀνιτερί τῆς τρίζει,
τὸ καμαροφρουδάκι τῆς ἀντρούνο χωρίζει.
- «Φελὶ ψωμί,¹ κουπιάν κρασί νὰ πιῇ τὸ διψασμένο».
- 35 - «Ξέρεις νὰ ράφτης τὰ χρουσά, νὰ ράφτης βελουδένια,
νὰ ράφτης χρουσοπράσινα κι ὄλο μαλαματένια;»
- «Ξέρω νὰ ράφτω τὰ χρουσά, νὰ ράφτω βελουδένια,
νὰ ράφτω χρουσοπράσινα κι ὄλο μαλαματένια».
Καὶ δούδει τῆς ἡ μάνναν τῆς παννὶ γιὰ νὰ τοῖς ράψῃ.
- 40 - «Κόττα⁴ μου, χρουσοκόττα μου καὶ χρουσοκοτταράκι,
ἐμένα ἀνημένανε νὰ σ' ἀποντεστινάρω».⁵
- «Ἐσὺ εἶς⁶ ἡ θυγατέρα μου, ἡ βαροπρουκισμένη,
ἀπὸ σοῦ γράφαν στὸ χαρτί ποτὶ τὸν γάμο μὴν κάνης;»

Δρ. Ζαχαριακίς, "Ἄσματα Κρητικά,
τ. 1, 1936, σ. 210-11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΕΠΕΥΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΝΗΣΤΗΡΑ ΤΗΣ

Εἰς τὸν Γιάννην τὸν μονογενῆ, μονογενῆ, ἐνῶ ἐτοιμάζεται διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου τοῦ παρουσιάζεται ὁ Ἄλκιος διὰ νὰ παραλάβῃ τὴν ψυχὴν του. Ὁ Γιάννης παρακαλεῖ τὸν Χάρον νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ τελέσῃ τὸν γάμον του ἀλλὰ μένει ἀμετάπειστος. Τότε καταφεύγει μὲ παρακλήσεις πρὸς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, διὰ νὰ μεσολαβήσῃ σχετικῶς πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ Θεὸς εἰσακούει τὴν παράκλησίν του καὶ δίδει εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοῦς γονεῖς του, ποῦ θὰ ζήσουν ἀκόμη 30 ἔτη, νὰ τοῦ παραχωρήσῃ εἰς ἀπὸ αὐτοὺς τὸ ἥμισυ τῶν χρόνων τούτων.

Ὁ νέος ἀποτείνεται διαδοχικῶς εἰς τοὺς γονεῖς του, ἀλλ' οὔτοι ἀρνοῦνται· μόνον ἡ νεαρὰ κόρη, μέλλουσα σύζυγός του, δέχεται προθύμως, νὰ τοῦ διαθέσῃ ἀπὸ χρόνια τῆς ζωῆς της, οὕτω δὲ ἀνεστάλῃ τὸ μοιραῖον καὶ ἐτελέσθῃ ὁ γάμος.

Τὸ ἄσμα τοῦτο, τοῦ ὁποῖου ἡ ὑπόθεσις ἀπαντᾷ ἔτι καὶ εἰς παραμύθια τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἄλλων λαῶν,⁶ εἶναι διαδεδομένον μόνον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἐκ Πόντου,⁷ εἶναι δὲ ἔτι γνωστὸν ὑπὸ διάφορον διατύπωσιν καὶ εἰς τὴν Ἀνασελίτσαν τῆς Δυτ. Μακεδονίας.

1) τεμάχιον ἄρτου. 2) τώρα μόλις. 3) ἔλα. 4) γυναικεῖος χιτῶν (λ. ἱτ. cotta).

5) ἐπερίμεναν νὰ σὲ ἀποκαταστήσω.

6) Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Die Sage von Alkestis, Archiv für Religionswiss., τόμ. XXX, σ. 1 κ. ἐξ. Μ. Gastier, Zur Alkestis - Sage, Byz. - Neugr. Jahrb., Bd. 15 (1939), σ. 66 κ. ἐξ. 7) Βλ. καὶ Νικ. Ἀνδριώτη, Ὁ μῦθος τῆς Ἀλκηστὶς στὴ δημοτικὴ ποίησιν τοῦ Πόντου, Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλ., ἔτ. 1930, σ. 452-457.

Εἰς τὸ ἐνταῦθα ἄσμα καὶ τὰ ὁμοίας ὑποθέσεως παραμύθια παρατηρεῖται ὅτι συνεχίζεται εἰς τὸν λαὸν ὁ ἀρχαῖος μῦθος τοῦ Ἀδμήτου, βασιλέως τῶν Φερῶν τῆς Θεσσαλίας.¹

Ὁ προστατεύων τὸν Ἀδμητον θεὸς Ἀπόλλων εἶχεν ἐπιτύχει ἀπὸ τὰς Μοῖρας, ὅταν θά ἤρχετο ἡ ὥρα τοῦ θανάτου τοῦ Ἀδμήτου, νὰ ἐκφύγῃ οὗτος τὸ πεπρωμένον, οὕτω δὲ νὰ παραταθῇ ἡ ζωὴ του, ἐὰν εἰς τῶν γονέων του ἢ ἡ σύζυγός του ἐδέχετο νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν θέσιν του. Τὴν μοιραίαν στιγμήν ταύτην ἐζήτησεν ὁ Ἀδμητος ἀπὸ τοὺς γέροντας γονεῖς του, τὸν πατέρα πρῶτον καὶ τὴν μητέρα ὕστερον, νὰ θυσιάσθουν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας του, ἀλλ' ὅμως ἡρνήθησαν, μόνον δὲ ἡ νεαρά σύζυγός του, ἡ Ἀλκηστis, ἐδέχθη ἄνευ δισταγμοῦ τὴν αὐτοθυσίαν ταύτην.

Τὸν μῦθον τοῦτον, ὡς γνωστόν, ἐχρησιμοποίησεν ὡς ὑπόθεσιν ὁ Εὐριπίδης εἰς τὸ ὁμώνυμον δράμα του «Ἀλκηστis».

Τὸ στοιχεῖον εἰς τὸ δημῶδες ἄσμα, ὡς κατωτέρω, τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἥρωος πρὸς τὸν Χάρον καὶ τῆς προσκλήσεως πρὸς αὐτὸν νὰ παλαίσουν «στὸ χάλκινον ἄλῳνι» ἔχει παραληφθῇ προφανῶς ἀπὸ τὰ ἀκριτικά ἄσματα καὶ εἰδικώτερον ἀπὸ τὸ τραγούδι τῆς ἀάλης τοῦ Διγενῆ ἢ τῶν ἀνδρειωμένων μὲ τὸν Χάρον.²

Γ. Κ. Σ.

Ὁ Γιάννης, ὁ Μονάχης, ὁ μοναχὸν ὁ Γιάννης,
ὁ Γιάννης ἐτοιμάζεται νὰ πιάσῃ χάριν καὶ γάμους.

Χάρος ἔστιν πόρτην ἐξ ἧς ἐκίς ἐξόναν πορεύεται.

— «Χάρε μ', κὶ ἀπόθῃ ἐρχομαι πρὸς εἶσαι χαρεμένος;»

5 — «Ἐρθα νὰ παίρῃ τὴν ψυχὴν σ', νὰ πάγῃ χαρεμένα».

— «Χάρε μ', ἔλ' ἄς παλέψωμεν ἔς τὸ χάλκινον τ' ἄλῳνιν.

Χάρε μ', καὶ ἂν νικῆς μ' αὐτὸ, νὰ παίρῃς τὴν ψυχὴν μου.

Χάρε μ', καὶ ἂν νικῶ σ' ἐγώ, νὰ φτάγῃ γὼ τὸν γάμο μ'».

— «Ἐμὲν ἀδὰ³ πού ἔστειλεν πὰς κ' εἶπεν φά' καὶ πία,

10 πὰς κ' εἶπεν ἄμε πάλεψον ἔς τὸ χάλκινον τ' ἄλῳνιν;

ἔμην π' ἔστειλεν εἶπε με, ψυχὴν ἔπαρ' καὶ ἔλα».

— «Παρακαλῶ σε, Χάρε μου, Θεοῦ παρακαλίας,

ἔχω καιρὸν νὰ χαίρωμαι, μουράτῃ νὰ πληρώνω»⁴.

ἔμην ζωὴν γιὰ χάρισον, ἄς φτάγῃ γὼ τὸν γάμο μ'».

15 — «Ἐμὲν ἀδὰ³ πού ἔστειλεν πὰς κ' εἶπεν φά' καὶ πία,

πὰς κ' εἶπεν κάθ' κὰ πέρμεσον, πότε θὰ φτάς τὸν γάμο σ'»⁵.

ἔμην π' ἔστειλεν εἶπε με, ψυχὴν ἔπαρ' καὶ ἔλα».

— «Ἀγ' Γιώρη μ', πρόφτα ἔς τὸ Θεόν, τὸν Γιάννην κὶ ἄλλα χρόνα».

1) Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, ἔνθ' ἄν., σ. 1 καὶ 18 κ. ἐξ. 2) Βλ. ἄνωτ., σ. 43 - 44 τοῦ παρόντος τόμου καὶ Ν. Γ. Πολίτην, ἐν Λαογρ., τόμ. 1 (1909) σ. 202 - 203. Πρὸλ., καὶ Γ. Ἀ. Μέγα, ἔνθ' ἄν., σελ. 4 - 5.

3) ἐξῶ. 4) ἐπιθυμίας νὰ ἐκπληρώσω. 5) μήπως εἶπε κάθῃτε καὶ περίμενε πότε θὰ κάμῃς τὸν γάμον σου;

- 20 "Αγ' Γιώρ'ς εὐθὺς ἐπρόφτασεν 'ς τὰ ἐπουράν' ἐξέβεν,
 παρακαλεῖ τὸν ποιητὴν, τὸν Γιάννεν κι ἄλλα χρόνα.
 - «"Ατιᾶμε πὲ τὸν κύρην ἀτ',¹ θά ζῇ τριάντα χρόνα,
 ἄς δι' τ' ἐμ'σά² τὸν Γιάννεν ἀτ' κι ἄς πάγ' νὰ στεφανοῦται».
 - «Κέρδε μ', ἀφέντη μ', κέρδε με, ὁ Χάρον μὴ κερδαίν' με».
 - «Υιέ μ', πῶς νὰ κερδαίνω σε, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' σε ;»
- 25 - «Δῶσ' μ' ἄσ' τὰ χρόνα σ' τὰ πολλά, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με».
 - «Ἐγ' ἄσ' τὰ χρόνα μ' τὰ πολλά ἡμέραν 'κι⁴ δανείζω».
 - «Παρακαλῶ σ', "Αγ' Γιώρη μου, Θεοῦ παρακαλίας.
 "Αγ' Γιώρη μ', πρόφτα 'ς τὸ Θεόν, τὸ Γιάννεν κι ἄλλα χρόνα.
 Εἶπα το καὶ τὸν κύρην μου, ἐμὲν χρόνα κ' ⁵ ἐδῶκεν».
- 30 "Αγ' Γιώρ'ς ὀπίσ' ἐγύρισεν, 'ς τὰ ἐπουράν' ἐξέβεν,
 παρακαλεῖ τὸν ποιητὴν, τὸν Γιάννεν κι ἄλλα χρόνα.
 - «"Αμε νὰ λὲς τὴν μάνναν ἀτ',³ θά ζῇ τριάντα χρόνα,
 ἄς δι' τ' ἐμ'σά² τὸν Γιάννε ἀτ'ς, ἄς πάγ' νὰ στεφανοῦται».
 - «Κέρδε με, μάννα μ', κέρδε με, ὁ Χάρον μὴ κερδαίν' με».
- 35 - «Υιέ μ', πῶς νὰ κερδαίνω σε, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' σε ;»
 - «Δῶσ' μ' ἄσ' τὰ χρόνα σ' τὰ πολλά, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με».
 - «Ἐγ' ἄσ' τὰ χρόνα μ' τὰ πολλά ἡμέραν 'κι⁴ δανείζω».
 - «Παρακαλῶ σ', "Αγ' Γιώρη μου, Θεοῦ παρακαλίας,
 "Αγ' Γιώρη μ', πρόφτα 'ς τὸν Θεόν, τὸν Γιάννεν κι ἄλλα χρόνα,
 εἶπα το 'γὼ τὴν μάννα μου, ἀπὲς χρόνα κ' ⁵ ἐδῶκεν».
- 40 "Αγ' Γιώρ'ς ὀπίσω ἐγύρισεν 'ς τὰ ἐπουράν' ἐξέβεν,
 παρακαλεῖ τὸν ποιητὴν, τὸν Γιάννεν κι ἄλλα χρόνα.
 - «'Αμέτε, πὲ τὴν κάλην ἀτ', θά ζῇ τριάντα χρόνα,
 ἄς δι' ἀτόν τ' ἐμ'σά⁸ νὰ ζῇ, νὰ πάγ' νὰ στεφανοῦται».
- 45 - «Κέρδε με, κάλη μ', κέρδε με, κι ὁ Χάρον μὴ κερδαίν' με,
 δῶσ' ἄσ' τὰ χρόνα σ' τὰ καλὰ, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με».
 - «Τ' ἐμά τὰ χρόνα τὰ καλὰ ἐμὲν κ' ἐσὲν 'κανεῖνταν».⁹
 'Ο Γιάννες κάμει τὴν χαράν, ὁ Γιάννες κάμν' τὸν γάμον.

Πόντος. - Π. Ἱ Τριανταφυλλίδου, Οἱ φυ-
 γάδες, ἐν Ἀθήναις 1870, σ. 174 - 175.

Β'.

Χίλιοι κίνησαν, τὴ νύφ' νὰ πᾶν νὰ πάρουν.

"Ολοι πέρασαν πέρα 'πὸ τὸ ποτάμι,

μόν' ὁ νιόγαμπρος δὲν μπορεῖ νὰ περάσῃ.

Πίσω 'γύρισε, στὴ μάννα του παγαίνει.

1) ἔλα, πῆγαινε νὰ πῆς εἰς τὸν πατέρα του. 2) ἄς διδῇ τὰ μισά. 3) του. 4)
 ἀπό. 5) οὐχί, δὲν. 6) τρίχα δὲν. 7) αὐτὴ χρόνια δὲν ἔδωκε. 8) ἄς διδῇ εἰς αὐτὸν τὰ
 μισά. 9) εἶναι ἀρκετά.

- 5 - «Στρώσε, μάννα μου, νά πέσω νά πεθάνω».
 - «Βάστα, γιέ μ' καλέ, ὅσο νά 'ρθῃ κ' ἡ νύφη».
 - «Στρώσε, ν-άδερφή μ', νά πέσω νά πεθάνω».
 - «Βάστα, ν-άδερφέ μ', ὅσου νά 'ρθῇ κ' ἡ νύφη».
 Για κ' ἡ νιόνυφη, σάν πέρδικα γραμμένη.¹
- 10 - «Στρώσε, νιόνυφη, νά πέσω γὰ πεθάνω».
 - «Βάστα, νιούτσικέ μ', ὅσου νά στεφανώσουν».
 Κεῖ π' στεφάνωναν τὸν Θεὸ παρακαλοῦσε
 - «Θέ μ' καὶ Κύριέ μ', ὁ νιόγαμπρος νά ζήσῃ».
 Τ' μάννα τ' ρώτησαν, νά δώσῃ πέντε χρόνια
- 15 καὶ δὲν θέλησε, νά δώσῃ πέντε μέρες.
 Τ' νιόνυφ' ρώτησαν, νά δώσῃ πέντε χρόνια.
 - «Δίνω τὰ μισὰ μ' κ' ἓνα παραπάνω».

Διτ. Μακεδονία (Ἀναστέλιστα). - Λ. Α.
 ἀρ. 59, σ. 29 (Διημ. Λουκόπουλος, 1914).

Δ'. ΠΙΣΤΗ ΣΥΖΥΓΟΣ ΕΠΙΘΕΤΟΣ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ

Εὐρεῖαν διάδοσιν εἰς τὴν ὁμηρικὴν ἐποικονομίαν ἔχει τὸ ἄσμα τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ξενιτεμένου μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ἀπουσίαν ἐκ τῆς πατρίδος του καὶ τῆς ἀναγνώσεως ἀπὸ τῆς γυναίκας του ἡ (ἀναγνώρισις γίνεται εἰς τὴν βύσιν, εἰς τὴν αὐλήν τῆς οἰκίας, εἰς τοὺς ἀγρούς ἢ καθ' ὁδόν. Κατὰ τὰς περισσοτέρας τῶν παρακατωτέρω θέσεως ὁ ξενιτεμένος σύζυγος ἐπιστρέφει καθαλλάρης, συνοδευόμενος συνήθως ἀπὸ τὰ «λαγωνικά του», εἰς ἐλαχίστας δὲ μόνον φέρεται ἐπιστρέφον διὰ πλοίου ἐκ θαλασσινοῦ ταξιδίου.

Ὁ Ν. Γ. Πολίτης (Ἐκλογαί, ἀρ. 84), ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν εὐρυτάτην διάδοσιν τοῦ θέματος τοῦ ἄσματος εἰς τὴν ποίησιν πολλῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν,² παρατηρεῖ ὅτι παλαιότατον καὶ ἀνυπερβλήτου κάλλους πρότυπόν του εἶναι τὸ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ ἐπεισόδιον τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ὀδυσσεύς ὑπὸ τῆς Πηνελόπης· προσθέτει ὅμως ὅτι αἱ πρὸς τὸ ὁμηρικὸν πρότυπον ὁμοιότητες τοῦ νεοελληνικοῦ δημοτικοῦ ἄσματος εἶναι μᾶλλον ἐξωτερικαί, πλείονες δὲ οἱ πρὸς τὰ ἀνάλογα ἄσματα τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἐρευνήσας διεξοδικῶς τὸ θέμα τῆς ἀναγνώσεως εἰς τὸ ὁμηρικὸν ἔπος καὶ εἰς τὸ νεοελληνικὸν δημοτικὸν ἄσμα ὁ Ἱ. Θ. Κακριδῆς,³ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμά, ὅτι τοῦτο εἶναι θέμα λαϊκὸν παλαιότατον, προομηρικόν. Ἐκ τῆς δημώδους παραδόσεως τῆς ἐποχῆς του παρέλαβε τοῦτο ὁ Ὅμηρος καὶ τὸ ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὸ ἔπος του. Ἐκτὸς τῆς θέσεώς του εἰς τὸ ἔπος τὸ θέμα ἐπέζησε καὶ εἰς τὴν προφορικὴν λαϊκὴν παράδοσιν καὶ, παραδιδόμενον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γε-

1) χειρ.: Για κ' ἡ νιόνυφη, γὰ τὴν ἔρχεται, σάν πέρδικα γραμμένη.

2) Βλ. W. Splettatöser, Der heimkehrende Gatt und sein Weib in der Weltliteratur, Berlin 1898. Πρὸλ. Boete, Zum deutschen Volksliede, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, τόμ. 28, σ. 65-67, R. Ortiz, Sul motivo folklorico del ritorno del marito, Cluj 1931. Βλ. καὶ Deutsche Volkslieder, Balladen, herausgegeben von John Meier, τόμ. I, Berlin und Leipzig 1935, σ. 102. 3) Ὀδυσσεύς ἀναγνωριστός, Ἐπιστῆμ. Ἐπετ. Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης, ἔτ. 1956, σ. 251 κ. ἐξ.

νεάν, ἔφθασε μέχρις ἡμῶν. Μετὰ τοῦ θέματος διетηρήθησαν καὶ ἐκφραστικοὶ τρόποι, ἐνῶ ἡ γλῶσσα οὐσιωδῶς μετεβλήθη.

Ἐκ τῆς συχνότητος τῶν παραλλαγῶν καὶ τῆς πλοκῆς τοῦ θέματος (συνάντησις εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σπιτιοῦ, ἐρωτήσεις γυναικός, συνάντησις εἰς βρύσιν, δοκιμαστικαὶ ἐρωτήσεις τοῦ ξενιτεμένου), ὁ S. Baud-Bovy ἐπεχείρησε νὰ χρονολογήσῃ τὸ ἄσμα, διακρίνων δύο τύπους τούτου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς διεμορφώθη εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἢ Καππαδοκίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τοῦ Βυζαντίου, ὁ δὲ ἕτερος εἰς νοτίους Σποράδας κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν.¹ Αἱ περὶ τῆς χρονολογήσεως ὁμως ταύτης διατυπωθεῖσαι ἀπόψεις παρετηρήθη ὅτι δὲν εἶναι πειστικά.²

Δ. Α. Π.

Α'.

Ἐχάραξ' ἡ ἀνατολὴ καὶ ρόιδισεν ἡ δύση,
πᾶν' τὰ πουλάκια στὲς βοσκὲς κ' οἱ εὐμορφες νὰ πλύνουν.

Πῆρα κ' ἐγὼ τὸ γρίβα μου νὰ πᾶω νὰ τὸν ποτίσω.

Βρίσκω μία κόρ' ὅπ' ἔπλυνε σὲ μιὰ κρύα βρυσοῦλα·

5 κ' ἐγὼ νερὸ τῆς γύρεψα κι ἄπλωσα νὰ μοῦ δώσῃ.

Δώδεκα κοῦπες μ' ἔδωσε, στὰ χεῖράς της τὴν εἶδα·

καὶ εἰς τὲς δεκατέσσαρες τὴν εἶσα βαλάντιον ἔμεινε.

- «Τί ἔχεις, κόρη μ', καὶ θλίβεσαι καὶ στεφαναστενάζεις;»

10 - «Ἐγὼ γ' ἐνέμισα τὸν ξενεῖα καὶ τὰ δώδεκα γρόνθια

κι οὐδὲ χαρτὶ δὲν μ' ἔστειλε αὐτὸς στίχους τοῦ ἤλθε·

κι ἀκόμα δυὸ τὸν κατερῶ ὥς τρεῖς τὸν παντοχαίνω,

κι ἀπὲ θὰ γένω καλογριά, τὰ ρούχα τὰ φορέσω».

- «Ὁ ἄνδρας σ' ἦταν ἄρρωστος βαρὺ γιὰ νὰ πεθάνῃ,

καὶ τὸν ἐδάνεισα παννί, μοῦ εἶπε νὰ μὲ τὸ δώσῃς».

15 - «Ἄν τὸν ἐδάνεισες παννί, ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ δώσω».

- «Γὼ τὸν ἐδάνεισα κερί καὶ μοῦ εἶπε, νὰ μ' τὸ δώσῃς».

- «Ἄν τὸν ἐδάνεισες κερί, ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ δώσω».

- «Γὼ τὸν ἐδάνεισα φιλί, μοῦ εἶπε νὰ μὲ τὸ δώσῃς».

- «Ἄν τὸν ἐδάνεισες φιλί, νὰ πάγῃς νὰ τὸ πάρῃς».

20 - «Κόρη μ', ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄνδρας σου, ἐγὼ 'μαι ὁ καλός σου».

- «Ἄν εἶσ' ἐσὺ ὁ ἄνδρας μου, ἂν εἶσαι ὁ καλός μου,

πές μου σημάδια τοῦ σπιτιοῦ, τότε νὰ σὲ γνωρίσω».

- «Ἐχεις μηλιά στὴν πόρταν³ σου καὶ κλημὰ στὴν αὐλὴν σου,

κάμνει σταφύλια ραζακιὰ καὶ τὸ κρασί μοσχάτο».

25 - «Ἐγὼ 'μουν κρασοπούλισσα καὶ διάβηκες καὶ τὰ 'δες.

Ἄν εἶσ' ἐσὺ ὁ ἄνδρας μου, ἂν εἶσαι ὁ καλός μου,

1) La chanson populaire grecque du Dodécanèse, I, Les textes, 1936, σ. 232-33.

2) Βλ. Στίλ. Κυριακίδην, ἐν Λαογρ., τόμ. 12 (1938-48), σ. 324. 3) ἔκδ. Tomm., ὅθι.

- πές μου σημάδια τοῦ κορμιοῦ, τότε νά σέ γνωρίσω».
 - «Ἐχεις ἐλιά στοῦ στηθος σου κ' ἐλιά στην ἀμασχάλη».
 - «Καλέ μ', ἐσύ 'σαι ὁ ἄνδρας μου, ἐσύ 'σαι ὁ καλός μου».

*N. Tommaseo, Canti popolari Greci,
 Venezia 1842, σ. 148-149.*

B'.

- Μαλαγματένιος ἀργαλειὸς κ' ἐλεφαντένιον κτένι,
 κ' ἓνα κορμί ἀγγελικόν κάθεται καὶ ὑφαίνει,
 μ' ἐξήντα δυὸ πατήματα, σαράντα δυὸ καρούλια
 κι ὁ βρόντος κι ὁ ἦχος πολὺς ἀπ' τὰ ψηλά τραγούδια.
- 5 Πραγματευτὴς¹ ἐπέρασε στοῦ μαύρου καβαλλάρης
 κοντοκρατεῖ τὸ μαύρον του καὶ τὴν καλημεράει.
 - «Καλὴ ἡμέρα σου, κόρη μου». - «Καλῶς τὸν ξένο, π' ἦλθε».
 - «Κόρη, πῶς δὲν παντρεύεσαι νὰ πάρης παλληκάρη ;»
 - «Κάλλιο νὰ σκάσ' ὁ καλὸς σου, παρὰ τὸ λόγο π' εἶπες !
- 10 Ἐχὼ ἄνδρα στὴν ἐννεαία πόρτα δώδεκα χρόνους
 κι ἄκόμη τρεῖς τὸν κρατῶν² καὶ τρεῖς τὸν ἀπανδῶν³
 κι ἂν δὲν ἔλθῃ κι ἐγὼ δὲν θά'ναι, καλόγορα⁴ θε νὰ γένω,
 κ' εἰς τὸ κελλὶ θὰ παλίστα⁵ τὰ μαύρα θε νὰ βάλω».
 - «Κόρη μ', ἄνδρας σου πῶς θά'ναι, κόρη μ', ἄνδρας σου χάθη.
- 15 Τὰ χέρια μου τὸν κράτησαν, τὰ χέρια μου τὸν ἔθαψαν⁶
 ψωμί, κερὶ⁷ τοῦ μοίρασα κ' εἶπε νὰ μὲ τὸ δώσης».
 - «Τὸν ἔκρατῃσες, τὸν ἔθαψες ; Θεὸς σοῦ τὸ πληρώσῃ,
 ψωμί, κερὶ⁸ τὸν μοίρασες ; ἐγὼ σοῦ τὸ πληρώνω».
 - «Ἐγὼ φιλὶ τὸν ἔδανεισα κ' εἶπε νὰ μὲ τὸ δώσης».
- 20 - «Φιλὶ κι ἂν τὸν ἐδάνεισες, τρέχα καὶ γύρευέ το».
 - «Κόρη μ', ἐγὼ ἔμαι ὁ ἄνδρας σου, ἐγὼ ἔμαι ὁ καλός σου».
 - «Ἄν εἶσ' ἐσύ ὁ ἄνδρας μου, ἂν εἶσαι ὁ καλός μου,
 δεῖξε σημάδια τοῦ σπιτιοῦ κ' ἀπέκει⁹ νὰ σ' ἀνοίξω».
 - «Μηλιὰν ἔχεις στὴν πόρταν σου καὶ κλημα στὴν αὐλὴν σου,
- 25 κάμνει σταφύλια ραζακιὰ καὶ τὸ κρασί του μέλι,
 τὸ πίνει ἡ Γιαντιζαριά¹⁰ καὶ πᾶ' νὰ πολεμήσῃ,
 τὸ πίνει κ' ἡ φτωχολογιά¹¹ καὶ λησμονᾷ τὰ χρέη».
 - «Αὐτὰ τὰ ξεύρει ἡ γειτονιά, τὰ ξεύρει ὁ κόσμος ὅλος»

1) ἔκδ. Kind: *πραγματευτὴς*. 2) ἔκδ. Kind: *κηρί*. 3) καὶ κατόπιν. 4) οἱ Γενί-
 τσαροι. 5) ἔκδ. Kind: *πιτωχολογιά*.

δείξε σημάδια τοῦ κορμιοῦ κι ἀπέκει νὰ σ' ἀνοίξω».

30 - «Ἐλίαν ἔχεις στοῦ μάγουλο, ἐλίαν εἰς τὴν μασχάλην, κ' εἰς τὸ δεξι σου τὸ βυζὶ μικρὴ δαγκωματίτσα».

- «Βάγιες, τρεχᾶτ', ἀνοίξατε' αὐτὸς εἶν' ὁ καλὸς μου!»

*Th. Kind, Τραγῳδία τῆς Νέας Ἑλλάδος,
Leipzig 1833, σ. 4, ἀρ. 3.*

Ε'. Η ΑΠΙΣΤΗ ΣΥΖΥΓΟΣ

Περὶ τὸ θέμα τῆς παραβιάσεως ὑπὸ γυναικὸς τῆς συζυγικῆς πίστεως μὲ τὰ ἐκ ταύτης ἐπακόλουθα γεγονότα, ὅταν ἀνακαλυφθοῦν ὑπὸ τοῦ συζύγου αἱ παράνομοι σχέσεις της, ὑπάρχουν εἰς τὸν λαὸν διάφορα ἄσματα. Εἰς τὸ πρῶτον (Α') τῶν κατωτέρω τραγουδιῶν ὁ Μαυριανός, ἐνῶ διεσκέδαζε μαζὶ μὲ ἄλλους ἄρχοντας καὶ εὐθυμῶν ἐκαυχῆθη διὰ τὴν τιμιότητα τῆς γυναικὸς του, μανθάνει ὅτι τὸν ἀπατᾷ ὡς σύζυγον καὶ τοῦ ὑποδεικνύεται νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστιν της, μεταμφιεζόμενος καὶ παρουσιαζόμενος εἰς αὐτὴν ὡς ἑραστής. Τὸ τέχνασμα τοῦτο ἐπιτυγχάνεται καὶ ὁ Μαυριανὸς ἐκδικούμενος κατασφάζει τὴν ἀπιστον ἐπὶ τῆς κλίνης του.

Τὸ τραγούδι ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον, μετὰ τὴν ἀρχαίαν διάδοσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν χώρον, φαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἥρωος Μαυριανός (Μαβιανός, Μαδιανός, Μάργιανος, Μαυραειδής, Μαυρογιάννης κ.λπ.) γνωστοῦ ἀπὸ τὸν ἀκριτικὸν κύκλον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὄλου ὕφους τοῦ καὶ παλαιόν, προερχόμενον ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρόνων καὶ εὐρισκόμενον ἐν ἀποφαιναντοῦ καὶ ἀπὸ τῶν τραγουδιῶν.

Εἰς τὸ ἄσμα (Β') στρατιώτης, ἀπαντᾷ ἀπὸ μακρόν χρόνον ἀπὸ τὸν οἶκον του, πληροφορεῖται ἀπὸ τὸ τραγούδι πομπιευτοῦ πού συνοδοιπορεῖ μαζὶ του ὅτι ἡ σύζυγός του Μάγδα (Μαΐδα, Μαργα, ἢ Μαροῦλα) ἔχει παρασυρθῇ εἰς ἑρώτα ὑπ' αὐτοῦ.

Δρομαῖος ἐπιστρέφει ἀμέσως πρὸς τὴν γυναῖκα του, ἥτις χωρὶς συστολῆν διὰ τὸ παραπτώμα της ἐλέγχει τὸν σύζυγον ὡς μηδόλως φροντίσαντα δι' αὐτὴν κατὰ τὴν ἐπὶ 12 ἔτη ἀπουσίαν του καὶ τὸν καλεῖ ν' ἀνεχθῇ τὴν δημιουργηθεῖσαν ὑπ' αὐτῆς κατάστασιν. Εἰς τινες παραλλαγὰς τοῦ ἄσματος ὁ σύζυγος ἀντιδρᾷ εἰς τὴν πρόκλησιν ταύτην τῆς γυναικὸς του διὰ τοῦ φόνου αὐτῆς.

Τὸ ἄσμα ὑπὸ τὴν μορφήν ταύτην εἶναι γνωστὸν κυρίως εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς παραλιακοὺς τόπους τοῦ Αἰγαίου, συνετέθη δέ, κατὰ τὸν Sam. Baud-Bovy,¹ εἰς Κρήτην κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑνετοκρατίας ἐνταῦθα, πιθανῶς τὸν 15ον ἢ 16ον αἰῶνα.

Εἰς τὸ ἄσμα (Γ'), τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἡ σύζυγος, ἀγρυπνοῦσα, ἐξυπνᾷ τὸν ἄνδρα της καὶ τονίζει εἰς αὐτὸν ζωηρῶς ὅτι πρέπει νὰ ἐγερθῇ καὶ ἐτοιμασθῇ διὰ τὸ ταξίδιον μετὰ τῶν ἀναχωρούντων συντρόφων του.

Ὁ σύζυγος ὑποπεύεται διὰ τὸν ζῆλον αὐτὸν τῆς γυναικὸς του πρὸς

1) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Ἀκριτικὰ ἄσματα. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ, Λαογρ., τόμ. 1 (1909) σ. 195 - 196, καὶ Γεωργ. Ἱ. Κουρμούλη, Ἔπος καὶ ἐπικὴ ὕλη, Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλ. Σχολῆς Πανεπ. Ἀθηνῶν, τόμ. 5 (1954/55) σ. 219. Gar. Morgan, Cretan Poetry. Sources and Inspiration, Κρητ. Χρον., τόμ. 14 (1960), σ. 13, σημ. 8. 2) Ἐνθ' ἀν., σ. 250.

ἀναχώρησίν του. Καθ' ὁδὸν ἐνθυμεῖται ὅτι ἔχει λησμονήσει τὸ καλαμάρι του, κατ' ἄλλας παραλλαγὰς τὸ φυλακτόν του (χαϊμαλί), καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν του νὰ τὸ πάρῃ, ὅπου καταλαμβάνει τὴν γυναῖκα του μὲ τὸν ἑραστήν της καὶ τὴν φονεύει.

Εἰς τὸν τέταρτον τύπον (Δ') τοῦ τραγουδιοῦ ἡ σύζυγος (Μάρω, Μάγδα, Μάιδω), ἀπουσιάζοντος τοῦ ἀνδρός της, τοῦ Γιάννη, εἰς κυνήγιον, προσκαλεῖ ἐντὸς τῆς οἰκίας της τὸν ἑραστήν της Κωσταντῖνον (Κώσταν).

Ὁ Γιάννης ἐπιστρέφει αἰφνιδίως ἐκ τοῦ κυνηγίου κομίζων μαζί του πλούσιον θήραμα εἰς ἐλάφια καὶ ἄρκουδια. Ἡ σύζυγός του, προσποιουμένη φόβον ἐκ τῶν θηρίων, τὸν προτρέπει νὰ φέρῃ ταῦτα εἰς τὴν μητέρα του. Πληροφορηθεὶς ὁ κυνηγὸς παρ' αὐτῆς τὰς παρανόμους σχέσεις τῆς γυναίκας του, ἐπιστρέφει ἀμέσως εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου συλλαμβάνει τὴν ἀπιστον γυναῖκα του μετὰ τοῦ ἑραστοῦ της καὶ τὴν κατασφάζει.

Μὲ τὸ στοιχεῖον τοῦ κυνηγίου ἐλάφων καὶ ἄρκτων, τὰ ὀνόματα τοῦ δραματικοῦ ἐπεισοδίου Γιάννης καὶ Κώστας, ὡς καὶ τὸ ὅλον πνεῦμα τοῦ ἔργου, φαίνεται ὅτι προέρχεται τοῦτο ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρόνων καὶ δὴ τοῦ ἀκριτικοῦ ποιητικοῦ κύκλου.

Γ. Κ. Σ.

Τρεῖς ἄρχοντες κι ὁ κυρ Μουργιαννῆς ἀντάμα τρών' καὶ πίνουν
κι ἄλλος δηᾶται¹ τὸ σπέρμα τοῦ ἄλλου τὸ μαχαίρι

κι ἄρχοντας ὁ κύρ Μουργιαννῆς δηᾶται² τὴν καλή του
δηᾶται τὴν γυναῖκα του ὁ κυρ Μουργιαννῆς.

5 Κανείς δὲν 'πληοθήκε μάννα ἀγαμπρός του.

– «Ὁμορφ' εἶν' ἡ γενναία σου μόνον ὅπου δανεῖζει».

– «Ἀρχόντισσά 'ναι κι ἄς τοῦ³,⁴ πλούσια κι ἄς τὰ δηᾶται»!

Καὶ πάλι ξαναλέει του καὶ καίει τὴ καρδιά του.

– «Μαγάρ' ἄς δάνειζε φλουριά κι ἄσπρα 'πὸ τὸ πουγγί' σου,

10 μόνο δανεῖζει τὸ φιλι' κ' εἶναι ντροπὴ⁴ δική σου

κι ἂν ἀγαπᾷς, κύρ Μουργιαννῆ, νὰ δῆς καὶ νὰ πιστεύῃς,

μετάλλαξε τὸ μαῦρο σου, βάλε κι ἄσπρα χιονᾶτα

κι ἀπ' ἔξ' ἀπὸ τὴ πόρτα της πάαινε νὰ περάσῃς⁵

νερό, φαγὶ τῆς γύρεψε, νὰ δῆς κι ἂν δὲν σοῦ δώσῃ».

15 Ἀποσπερίς⁵ τοῦ τό 'λεε καὶ τὸ πρωὶ τὸ κάμνει

κι ἀπ' ἔξ' ἀπὸ τὴ πόρτα της πάει γιὰ νὰ περάσῃ

κ' ἐκεῖ ἤϊρε καὶ τὴ μάννα της, στὸ πλάι περιπάτει.

– «Γειά σου, κυράτσα Ἀρετῇ, γειά σου, κυράτσα μάννα⁵

ἔχει φαγὶ γιὰ μέν' ἐδῶ, ἔχει φαγὶ τοῦ μαύρου;»

20 – «Κ' ἐδῶ φαγὶ, κ' ἐδῶ νερό, κ' ἐδῶ φαγὶ τοῦ μαύρου,

κ' ἐδῶ καὶ κόρη ὁμορφὴ νὰ κοιμηθῇς κι ἀντάμα».

Τὸ βράδυ ἐπλαγιάσασιν ὥσάν καλὰ ἀδελφάκια

1) διηγείται, περιγράφει, ἐξημενεῖ. 2) ἄς τὸ δίδῃ. 3) χειρ. : πουκί. 4) χειρ. : τροπή. 5) χειρ. : ἄφ' ἐοικερίς.

- καὶ ἐκεῖα¹ τὰ μεσάνυκτα ἢ κόρ' ἐποδιοντράπη.
 – «Δὲν εἶδα ἄλλο νιούτσικο μῆτ' ἄλλο παλληκάρι,
 25 μῆτε φιλᾷ, μῆτε τσιμπᾷ, μῆτε περιλαμπάζει». ²
 – «Τὸ κεφαλάκι μου πονῶ καὶ δὲν ἤξεύρ' εἶντά 'χει
 κι ἄς τῇ πονῇ ὁ Μαυργιαννῆς καὶ μὴ κακό σου σένα».
 'Κούει ὁ μαῦρος Μαυργιαννῆ καὶ στροπαλεῖ ³ ἀπ' ἔξω.
 – «Ν' ἄκου ὁ μαῦρος Μαυργιαννῆ, ποῦ στροπαλεῖ ἀπ' ἔξω».
 30 – «Μωρῇ, τὸ μαῦρ' ἐγνώρισες κ' ἐμένα δὲ γνωρίζεις;»
 Βγάλλει τὸ μαχαιράκι του 'πὸ τ' ἀργυρὸ φεκάρι
 καὶ παίρει τὸ κεφάλι τῆς σάν τρυφερό ἀγγούρι
 μέσα στὸ μύλο τὸ 'ρριξε⁴ καὶ 'λέθει καὶ ξελέθει.
 Κ' ἡ μάννα τῆς μπαινόβγαινε μὲ τὰ μαλλιά στὸ χέρι.
 35 – «Γαμπρέ, κακό μοῦ τό 'καμες στὴν ἀκριβὴ μου κόρη,
 ποὺ τὴν ἐσαββατόλουναι πρῶι καὶ μεσημέρι».

Νίουνρος. – Λ.Α. "Υλῆ, ἀρ. 609 (Νικ. Χ. 'Ανδριωτάκης).

Β'.

- Στρατιώτης τσαὶπραματευτὴς μὰ στρατὸν πουργατοῦσιν.
 – «Τραούδησε,πραματευτὴ, τὸ τραγούδι τὸ ἀρέσκει».
 «Ἐνὰ τραγούδι νὰ σὲ 'τῶν ὁ στρατιώτης νὰ σὰν ὁ
 ἐρῶ πολλές ἐφιλησά τσυράδες (τσαὶπραματεῖς,
 5 μὰ 'σάν τῆς Μάγδας τὸ φιλή, ὁ πρῶτος φιλή δὲν εἶδα».
 – «Πέ με νὰ ζῆς,πραματευτὴ, τὸ 'σάν ἐτούτ' ⁶ ἡ Μάγδα;»
 – «'Ε' Μάγδα πῶσει 'ννιά ἀδερφοὺς τὸ 'ένα στρατιώτην ἄντρα».
 – «Πέ με, νὰ ζῆς,πραματευτὴ, πολλὰ φλουριά σ' ἐπῆρε;»
 – «Μ' ἐπῆρε σίλια στὸ 'μπασμα, τσαὶ στὸ 'βγα δυὸ σιλιάδες
 10 τσ' ὡς τὰ 'πουξημερώματα ὡς δώδεκα σιλιάδες».
 Βιτσιὰδ δίει τοῦ μαύρου του, στῆς πεθθεράς του πάει.
 – «'Ωρα καλὴ σου, πεθθερά, ἔντα ⁸ 'ν' 'ποὺ κάμνει ἡ Μάγδα;»
 – «Νὰ ζῆς ἐσὺ τσ' ἐ ⁹ μαῦρος σου, ἀρρωσταριά 'ν' ἐ' Μάγδα».
 – «'Αν εἶν' βασιλιτσά ἀρρωστιά, γιατρὸν νὰ πὰ' νὰ φέρω
 15 μ' ἂν εἶναι κρυφοφιλημαν, τὴν τσεφαλὴν τῆς θέλω».
 – «Πασσούμια ⁹ μου στά πόδια μου, φέσι στὴν τσεφαλὴν μου,
 σκλάβες μ' ἄνσαστᾶτε με νὰ 'βγω νὰ τὸμ μιλήσω.
 Δώδεκα χρόνους ἔλειπες, ποῦ 'ναι ντὰ διάφορά σου; ¹⁰

1) ἐκεῖ. 2) ἀγκαλιάζει. 3) χρηματίζει: κτοπῶν καὶ τοὺς πόδας. 4) χειρ.: δειξέ.

5) τί. 6) ἔκθ. Διαμαντ.: ἐδτῆ. 'Η διόρθ. ἐκ τῆς παραλλ. Λ.Α. "Υλῆ, ἀρ. 2220, στ. 6. 7) ἡ.

8) ὁ. 9) παπούτσια. 10) Τὸ τραγούδι εἰς τὴν παραλλαγὴν ταύτην συνεχίζεται μὲ τοὺς πα-
 ρατιθεμένους κατωτέρω στίχους, οἵτινες παρελείφθησαν ὡς μὴ παρέχοντες ὀρθὸν νόημα.

Τὸ αὐτὴ μὲ μιᾶς αὐγῆς φιλή, μὲ μιᾶς αὐγῆς κανάτοι,
 ἔκαμεν τὸ 'μπα τῆς χρουσό, τὸ 'βγα τῆς ἀσημένιο,

- 20 Κ' ἐγὼ μὲ μιᾶς αὐγῆς φίλῃ, μὲ μιᾶς αὐγῆς κανάκι,
 ἔκαμα τό 'μπα μου χρυσό καὶ τό 'βγα μ' ἀσημένιο,
 ἔκαμα τὰ φελλούτσια μου ἀπὸ μαργαριτάρι
 κι ἂν δὲ σ' ἀρέσῃ, κερατᾶ.¹ κι ἂν δὲν σ' ἀρέσῃ, τρέλλῃ,
 ἀνάβα πάνω στὸν σαφάν² καὶ κούνειε τὸ κοπέλι³».

Καστελλόριζον. - Φιλ. Σύλλ. ΚΠ., τόμ. ΚΑ' (1887 -
 89), 1892, σ. 355, ἀρ. 12 (Ἀχ. Διαμαντάρης).

Γ'.

- Κόρη ξανθὴ ἐπλάγιασεν στ' ἀνδρός της τίς ἀγκάλες⁴
 κι ὁ ὕπνος δὲν τὴν ἐπιανεν, ὕπνος δὲν τήνε πιάνει
 κι ὅλο τ' ἀνδρός της ἔλεγε, κι ὅλο τ' ἀνδρός της λέγει.
 - «Βαριὰ κοιμᾶσαι, Κώστα μου, βαρὺν ὕπνο πού κάμνεις!
 5 Σήκω, καλέ μου, πηγαινε, σήκω, καλέ μου, κίνα,
 τί τὸ καράβ' εἶν' στὰ παννιά κ' ἡ συντροφιά πηγαινει
 κ' ἐσύ, λεβέντη μ', ἄργησε, ἄργησε νὰ κινήσης».
 - «Πολὺ μὲ βιάζεις, λεβέντη μου, καὶ σὲ τοῦτο τὸ ταξίδι
 κ' ἴσως θὰ μᾶς σκοτώσῃς, καὶ ἴσως θὰ πνιγοῦμε⁵
 10 κἂν ἄλλον ἄνδρα ἀγοστήσῃς, μένα δὲν μὲ θέλεις».
 - «Σκότα, λεβέντη μου, καὶ ἐγὼ καὶ μὴν τὸ σκεπτόμαι
 Ἀνίσως κι ἄλλον ἀντὶ τὸ καὶ ἐσένα δὲν σε θέλω,
 σπαθὶ βαστᾶς στὴ μέση σου, κόψε μου τὸ κεφάλι.
 Κι ὁ Κωσταντῆς ἐμίσησες, γὰρ καὶ τὴν χαιρετάει.
 15 Κι ἀκόμα δὲν ἐμάκρυνε δυὸ μίλια τοῦ πελάγου,
 τὸ καλαμάρι τ' ἄφησε, γύρισε νὰ τὸ πάρῃ.
 Βρίσκει τές πόρτες του κλειστές, σφικτὰ μανταλωμένες
 κ' εἰς τὰ παραθυράκια του τὰ σίδερα⁶ ριμμένα.
 Κάθησε κι ἀκουρμάσθηκε⁷ μιὰν ὥρα μὲ τὴν ὥρα.
 20 Ἄκουε τὸν Γιάννον καὶ μιλεῖ τῆς Λουλουδιᾶς καὶ λέγει.
 - «Θὰ σ' ἐρωτήσω, Λουλουδιά, ποιὸς εἶν' καλύτερός σου;»
 - «Στὰ κάλλη κάλλιός εἶσ' ἐσύ, στὴν εὐμορφιά εἶσ' ἀτός σου,

ἔκαμεν τὰ πασοῦμια της ἀπὸ μαργαριτάρι.

*Ἔντα τὴν κάμω τὴ ζωὴ χωρὶς τιμὴ στὸν κόσμον;
 Κλωτσιᾶν τῆς πόρτας ἔδωσε, στὴν κάμαρὴν της πάει,
 μιάμ μαδαιριᾶν τὴν ἔδωτσεν το' ἐξῆβγεν ἑ ψυδὴ της
 τσαὶ τὸ μαδαῖριν ἔστρεψε, στὸ στήθος του τὸ μπήγει.*

¹ Ἀντὶ τῶν στίχων τούτων συνεπληρώθη τὸ ὅσμη διὰ τῶν στίχων 19-23 ἐκ τῆς πα-
 ραλλαγῆς ἐπίσης ἐκ Καστελλοριζοῦ (Λ. Α. Ὑλῆ, ἀρ. 2220, στ. 6).

1) χειρ.: στρατηγέ. Ἡ διόρθ. ἐκ τῆς παραλλ. ἐκ Κρήτης (Ant. Jeannarakis, Ἑλμας
 Κρητικά, 1876, σ. 208, ἀρ. 270, στ. 15). 2) σοφάν (λ. τ. sofa). 3) ἐκδ. Ἰατρ.: τὰς
 ἀγκάλας 4) ἐκδ. Ἰατρ.: αἰδηρα. 5) ἐκροφάκουε.

- στον πόλεμο κ' εἰς τὸ σπαθί εἶναι ὁ Κωσταντάκης». Κλωτσιὰ δίνει τῆς πόρτας του καὶ μέσα τήνε μπάζει
25 καὶ τὸ σπαθί του ἔβγαλε λιανὰ λιανὰ τὴν κάμνει!

*Α. Ἰατροίδου, Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠμάτων παλαιῶν καὶ νέων, ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 44-45.

Δ'.

- Κάθιται ἡ Μάϊδα κάθεται στοῦ Γιάννη τὸ σαράγι,
γυαλί κρατεῖ στά χέργια ν-της, τὰ' κάλλη ν-της λογιάζει.
- «Καθρέφτη μου βενέτικε, τί ἔμορφη μέ κάμεις,
μηδ' ἔμορφη, μηδ' ἄσκημη, μηδὲ ἡλιουκαμένη.
5 Νά'χα τὸν Κώστα μιὰ βραδιά, ἄντρα νά τόνε κάμω!»
Νά καὶ ἡ Κώστας πού περνᾷ ἀπὸ τὸ παραθύρι.
- «Μ-πρὲ Κώστα, μ-πρὲ καλὸ παιδί, νὰ σὺρε κ' ἔλα πάνω».
- «Σκιάζουμει, Μάϊδα, σκιάζουμει, ν-τὸ Γιάννη ν-τὸ φοβοῦμαι».
- «Γιάννης, μ-πρὲ Κώστα, δὲς καὶ βράχον, πάει στὸ κυνήγι».
10 Ν-τὸ λόγο τ' δὲν ἀπόσωσε, νὰ κ' ἔβγαλε τὸ κυνήγι.
- «Κατέβα, Μάϊδα μ', ἄνοιξε, νὰ πάρης τὸ κυνήγι».
- «Σκιάζουμει, Γιάννη μ', σκιάζουμει, τὸ κυνήγι τὸ φοβοῦμι.
Πά' το,² Γιάννη μ', ν-τὴ μάννα σου, πού τὸ 'χει μαθημένο».
Βιτσιὰ χτυπάει ν-τὸ μαῦρο του θαύρανα του πηγαίνει.
15 - «Κατέβα, μάννε μ', ἄνοιξε νὰ πάρης τὸ κυνήγι».
- «Σκιάζουμει, Γιάννη μ', σκιάζουμει, τὸ κυνήγι τὸ φοβοῦμι.
Πά' τα, Γιάννη μ', ν-τὴ Μάϊδα σου, πού τὰ 'χει μαθημένα».
- «Μάννε μ', ἡ Μάϊδα σκιάζεται, τὸ κυνήγιο τὸ φοβάτι».
- «Γιάννη μ', ἡ Μάϊδα σ' παντρεύτηκι, τὸν Κώστα ἄντρα πῆρε».
20 Βιτσιὰ χτυπάει ν-τὸ μαῦρο του, στὸ σπίτι του παγαίνει
βιτσιὰ χτυπάει ν-τὴ μ-πόρτα του κι ἀπάνω ἀνεβαίνει
καὶ τὸ σπαθί του ἄρπαξε ν-τὴ κεφαλὴ ν-της παίρνει
καὶ στὸ δισάκκι τὴν ἔβαλε στοῦ μύλου τὴν παγαίνει.
- «Ἄλεσε, μύλου μ', ἄλεσε τῆς κούρβας τὸ κεφάλι»
25 κάμε τὰ κόκκαλα ἀσπράδ', τὴν κεφαλὴ κουκκ'νάδ',
γιὰ νὰ περνοῦν μελαχροινὲς νὰ βάνουνε ἀσπράδ',
γιὰ νὰ περνοῦν οἱ γ-ἔμορφες, νὰ βάνουν κουκκινάδ'».

Θράκη (Ραβδᾶς Μεσημβρίας). - Λ. Α.
ἀρ. 1104Γ', σ. 73 (Γ. Ἀ. Μέγας).

1) χειρ.: τό. 2) πηγαινέ το.

5'. ΜΑΝΝΑ ΦΟΝΙΣΣΑ

Μικρός μαθητής, ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ σχολείου εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν, εὐρίσκει τὴν μητέρα μὲ τὸν ἑραστήν της καὶ ἀπειλεῖ ὅτι θὰ καταγγεῖλῃ εἰς τὸν πατέρα του τὰς ἀνόμους σχέσεις αὐτῆς. Φοβηθεῖσα τὴν ἀπειλὴν ἡ μάννα σφάζει τὸν υἱόν· τὸ σῶμα του παραδίδει νὰ τὸ μαγειρεύσουν καὶ παρασκευάζει ἐκ τούτου δεῖπνον. Ὅταν ἐπανῆλθεν ὁ πατὴρ ἀπὸ τὸ κυνήγιον, ἀναζητεῖ ματαίως τὸν υἱόν του. Ἡ παιδοκτόνος μήτηρ ψευδολογοῦσα προσπαθεῖ νὰ τὸν καθησυχάσῃ καὶ παραθέτει εἰς τὴν τράπεζαν τὸ ψηγμένον συκῶτι τοῦ τέκνου της.

Εὐθὺς ὡς ἤρχισε νὰ τρώγῃ ὁ ἀτυχὴς πατὴρ ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ υἱοῦ· κατανοεῖ ἐκ τούτου, ὅτι πρόκειται περὶ ἐγκλήματος παιδοκτονίας. Ἐκμανεῖς φονεύει τὴν παιδοκτόνον καὶ τὸ σῶμα της φέρει εἰς τὸν μύλον πρὸς ἄλλεσιν.

Ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Ν. Γ. Πολίτης ('Ἐκλογαί, ἀρ. 91), ' μυθολογικὰ στοιχεῖα, γνωστὰ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μυθολογίαν ὡς καὶ εἰς ἄσματα καὶ παραμῦθια διαφόρων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, ἀποτελοῦν τὸ θέμα τοῦ ἔξματος. Κατ' ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους γυναῖκες παραθέτουν εἰς τοὺς συζύγους ψηγμένα κρέατα ἀνθρώπων τῶν (Πρόκνη - Τηρεύς, Ἀηδῶν - Πολύτεχνος), ἀδελφὴ εἰς τὸν πατέρα νὰ κρέατα τοῦ ἀδελφοῦ της ('Ἀρπαλύκη - Κλύμενος), ἀδελφὸς εἰς τὸν πατέρα τῶν τέκνων του ('Ἀτρεὺς - Θυέστη), πᾶσις τὰ κρέατα τοῦ ἐκτενέως ἀφ' αἰς τὸν πατέρα του (Λυκάων - Ζεὺς). Ἐπὶ οἷναι τὰ κακουργήματα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν πεπρωμένων ἀναγράφεται ἡ ἐκδίκησις.

Εἰς τὸ κατωτέρω δημοτικὸν ἔξμας ἡ παιδοκτόνος προβαίνει εἰς τὸ ἐγκλήμα ἐκ φόβου μήπως ἀπὸ τὸν πατέρα αἱ ἔνοχοι σχέσεις αὐτῆς μὲ τὸν ἑραστήν της· δὲν ἀρκεῖται δὲ εἰς τὴν ἐπαφάνισιν τοῦ υἱοῦ της, ἀλλὰ παραθέτει καὶ τὸ ἥπαρ του κατὰ τὸν δεῖπνον τοῦ πατρός. Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ, κατὰ τὸν Ν. Πολίτην, ἐκ τῆς λαϊκῆς δοξασίας, ὅτι τὸ ἥπαρ, ἔδρα τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι καὶ μαγικὸν φάρμακον.

Τὸ ἔξμα τοῦτο ἔχει εὐρείαν διάδοσιν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν καὶ νησιωτικὴν Ἑλλάδα. Παραλλαγή δὲ τούτου ὑπάρχει εἰς χειρόγραφον τοῦ 16ου ἢ 17ου αἰῶνος. Τὰ εἰς τινὰς παραλλαγὰς ἀπαντῶντα ὀνόματα Ἀνδρόνικος, Ἀντρουλιός, Ἀλέξαντρος ὁ βασιλιάς, Κωσταντίνος, Γιάννης, ἀποτελοῦν ἐνδειξιν, ὅτι τὸ ἔξμα ἔχει μακρὰν παράδοσιν, διὰ τῶν ὀνομάτων δὲ τούτων συνδέεται πρὸς τὰ ἔξματα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, πρὸς τὰ ὁποῖα ἔχει καὶ ὁμοιότητα ὕφους.

Δ. Α. Π.

1) Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτην, ἐν Δασογρ. τόμ. 2 (1910), σ. 149-151. Ν. Γ. Πολίτην, Παραδόσεις, Μέρ. Β' (1904), σ. 949, ἀρ. 362. 2) Ν. Βέη, Νεοελληνικά δημοτικὰ ἔξματα ἐκ χειρογράφων κωδίκων, Παναθήναια, τόμ. 19 (1910), σ. 211 - 212. Πρβλ. καὶ S. Baud - Bouy, ἐνθ' ἂν, σ. 258.

Α΄.

Κίνησ' ἡ Γιάννης, κίνησι νά πάη νά κυνηγήσῃ·
κίνησι κι ἡ Κουσταντίνης στοῦ δάσκαλου νά πάη.
Κ' ἡ δάσκαλους τὸν σκόλασι νά πάη νά γιουματίσῃ.
Βρίσκει τὴ μάννα τ' πῶπιζι μὴ ἓνα παλληκάρι.

5 - «"Ἀς εἶν', ἄς εἶνι, μάννα μου, ἴγῳ θὰ τὰ πῶ τ' ἀφέντη μ'».

- «Τί εἶδεις, Κώστα μ', τί θὰ πῆς κι τί θὰ μαρτυρήσῃς;»

- «Καλὸ εἶδα, καλὸ θὰ πῶ, καλὸ θὰ μαρτυρήσῃς·
κακὸ εἶδα, κακὸ θὰ πῶ, κακὸ θὰ μαρτυρήσῃς».

Κ' ἡ μάννα του τὸν γέλασι μὴ σῦκα, μὴ καρύδια

10 κ' εἰς τὸν οὐντά' τὸν ἔβανι κι σάν ἀρνὶ τὸν σφάζει.

Τοῦ κιφαλάκι τ' ἔκουσι σάν τὸν παλιὸ χασάπη,

κ' ἰνιὰ νιρά τοῦ ἔπλυνι, τοῦ αἷμα του δὲν παύει·

κ' εἰς τοῦ ταψὶ τοῦ ἔβανι στοὺν μάειρα τοῦ πάει,

νά μαειρέψ' ἡ μάειρας ἰνιὰ λουγιὸ φανάκι.

15 Νά τους κ' ἡ Γιάννης πῶρθουντ', φέροντ' πικρὸ κυνῆγι.

Φέρνει ἀλάφια ζουντανά, λαφύρια ἑσθράμενις,

φέρνει κ' ἓνα λαφόπουλου νὰ κρεμάσῃ Κουσταντίνους.

«Ὁρᾶ καλὸν τοῦ, λέει κου μαν», λέει τὸν τοῦ Γιάννη·
«Λέει κου μ', ποῦ εἶνι τοῦ πιδί, ποῦ εἶν' ἡ Κουσταντίνους;»

20 - «Κάτσι νά φάς, κάτσι νά πῆς, κάτσι νά γιουματίσῃς,

τώρα θὰ ἔρθῃ τοῦ πιδί, θὰ ἔρθ' ἡ Κουσταντίνους».

Τοῦ μαύρου τ' καβαλλίκισι στοῦ δάσκαλου πααίνει.

- «Δάσκαλι, ποῦ 'νι τοῦ πιδί μ', ποῦ 'νι ἡ Κουσταντίνους;»

- «Τοῦ γιόμα τὸν ἰσκόλασσα νά πάη νά γιουματίσῃ,

25 κι ἀπὸ τοῦ γιόμα κ' ὕστιρα εἰς τοῦ σκουλεῖο δὲν ἦρθι».

Τοῦν μαύρου του ἐχτύπησι κ' εἰς τὰ πιδιὰ πααίνει.

- «Πιδιὰ, μὴν εἶδιτι τοῦ γιό μ', τοῦ Μικρουκουσταντίνου;»

- «Τοῦ γιόμα ποῦ σκουλάσσαμι, πῆγε νά γιουματίσῃ,

κι ἀπὸ τὸ γιόμα κ' ὕστιρα στοῦ δάσκαλου δὲν ἦρθι».

30 Τοῦν μαύρου του ἐχτύπησι, στοῦ σπίτι του πααίνει.

- «Μαρή, ποῦ εἶνι τοῦ πιδί, ποῦ εἶν' ἡ Κουσταντίνους;»

- «Κάτσι νά φάς, κάτσι νά πῆς, κάτσι νά γιουματίσῃς·

τώρα θὰ ἔρθῃ τοῦ πιδί, θὰ ἔρθ' ἡ Κουσταντίνους».

Κι τοῦ σταυρό του ἔκανι κι ἀρχίνησι νά τρώῃ.

35 Πῆρι τὴν πρώτη κουμπουσιά,¹ τοῦ δεύτερου κουψίδι,

κι τοῦ τραπέζι σύντυχι κι τοῦ τραπέζι λέει:

- «"Ἀν εἶσι Τούρκους, φαί μι, Οὐβριὸς κατάλυσέ με,

1) ὀντάς· ζωμάτιον (λ. τ. οδα).

2) κομποσιά, μικρὸν τεμάχιον, χαψιά.

- κι ἂν εἶσι ἡ ἀφέντης μου, σκόψι κι φίλησέ μι».
 – «Μαρή, τί λέει ἡ σουφράς, ἡ τί λέει τοῦ τραπέζι ;»
 40 Ἀπ' τὰ μαλλιὰ τὴν ἄδραξι, λιανὰ - λιανὰ τὴ φκειάνει
 κ' εἰς τοῦ σακκι τὴν ἔβανι, στοῦ μύλου τὴν πααίνει.
 – «Ἄλισι, μύλου μ', ἄλισι τῆς Λέγκους τοῦ κουρμάκι
 κι βγάν' ἀλεύρι κόκκινου κι τὴν πασπάλη² μαύρη,
 γιὰ νὰ πιρνοῦν γραμματικοὶ νὰ παίρνουν τοῦ μιλάνι,
 45 γιὰ νὰ περνοῦν οἱ ὁμορφες νὰ παίρνουν κοκκινάδι».

Θεσσαλία ("Ἅγιος Γεώργιος Νηλείας). – Λ.Α.

"Υλῆ, ἀφ. 189 (Π. Βογιατζῆς, 1888).

Β'.

- Ἐγὼ εἶχα στὸ δάσκαλο κ' ὕγιό εἶχα στὸ σκολεῖο,
 κι ὁ δάσκαλος τὸ σκόλασε, στὸ σπίτι του τὸ στέλνει.
 Βρίσκει τὴ μάννα κ' ἔπαιζε μαζί με τὸν Ὄβραϊο.
 – «Παῖξε τα, μάννα, παῖξε τα μαζί με τὸν Ὄβραϊο,
 5 καὶ σὰν ἐρθῇ ὁ πατέρας καὶ γὰρ θὰν τὸ μαρτυρήσω».
 Τὸ γέλασε, τὸ πλάνευε με σὺκα με καρύδια,
 σὴν κάμαρά του τὸ ἔβαλε καὶ τοῦ Ὀβραίου λέει
 – «Ἐλε, νὰ σφάξης ἕνα φεῖν¹ νὰ τρυφερὸ κατσίκι».
 Καὶ σὰν ἀρνὶ τὸ ἔσφαξε καὶ σὰν τραγὶ τὸ γδέρνει.
 10 Παίρνει τὰ συκωτάκια του, στὸ μάγειρα πηγαίνει.
 Νάν τος κι ὁ Γιάννος πᾶνεται με τ' ἄλογο καβάλλα.
 Φέρνει τ' ἀρκούδια ζωντανά, τὰ λάφια μερωμένα,
 κ' ἕνα μικρὸ λαφόπουλο γιὰ τὸν ἀκριβογιό του.
 – «Ἐλένη, ποῦ ἔναι τὸ παιδί καὶ ποῦ ἔναι ὁ Κωσταντῖνος ;»
 15 – «Τὸν ἄλλαξα, τὸν χτένισα καὶ στὸ σκολεῖο τὸν πῆγα».
 Βιτσιὰ βαρεῖ τὸ μαῦρο του στὸ δάσκαλο πηγαίνει.
 – «Δάσκαλε, ποῦ ἔναι τὸ παιδί καὶ ποῦ ἔναι ὁ Κωσταντῖνος ;»
 – «Ἐχω δυὸ μέρες νάν τὸ ἰδῶ καὶ τρεῖς νάν τὸ διαβάσω,
 καὶ σήμερις ἂν δὲν τὸ ἰδῶ, τὸν κόσμον θὰ χαλάσω».
 20 Βιτσιὰ βαρεῖ τὸ μαῦρο του στὸ σπίτι του πηγαίνει.
 – «Ἐλένη, φέρε μου ψωμί, νὰ φάω καὶ νὰ φύγω».
 Τὰ συκωτάκια τοῦ ἔβαλε νὰ φάῃ ὁ πατέρας.
 Τὸ συκωτάκι μίλησε, τὸ συκωτάκι λέει:
 – «Ἄν εἶσαι Τοῦρκος, φάε με, Ρωμιός, κατάλυσέ με»
 25 ἂν εἶσαι καὶ πατέρας μου, σκόψε καὶ φίλησέ με».
 Καὶ τὸ σπαθὶ τοῦ τραύηξε, τῆς πῆρε τὸ κεφάλι,

1) σοφράς: χαμηλὸν τραπέζι (λ. τ. sofra). 2) τὴν παιπάλην.

μέσ' στο τσουβάλι τὸ 'βαλε, στὸ μύλο τὸ πηγαίνει.

- «'Αλεσε, μύλε μ', ἄλεσε, τῆς λυγερῆς κεφάλι,

γιὰ νὰν τ' ἀκοῦν' οἱ λυγερές, νὰ μὴν τὸ κάνη ἄλλη».

Πελοπόννησος (Λιγουριό). - Λαογρ., τόμ. 4,
(1912/14), σ. 177 (Δ. Εὐαγγελίδης).

Ζ'. ΤΑ ΑΓΑΠΗΜΕΝΑ ΑΔΕΛΦΙΑ ΚΑΙ Η ΑΠΙΣΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

Πανελλήνιον εἶναι τὸ ἄσμα κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπιστος γυνὴ ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ ἀνδραδέλφου καὶ τὸν προτρέπει νὰ εὕρῃ ὡς ἀφορμὴν τὴν διανομὴν τῆς πατρικῆς περιουσίας καὶ νὰ φονεύσῃ τὸν ἀδελφόν του οὕτω δὲ ἀκωλύτως πλέον νὰ ἐνωθοῦν διὰ τοῦ γάμου. Ὑπακούσας εἰς τὴν προτροπὴν ἐκεῖνος, ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του διανομὴν τῶν κτημάτων κατὰ τὴν ὁποίαν χωρίζει διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὴν ἐκλεκτὴν μερίδα, ἀφήνων τὰ κατωτέρας ἀξίας κτήματα εἰς τὸν ἀδελφόν. Ὁ ἀδικούμενος μεγαλοφύχως τηρεῖ ἀνοχήν, κρίνων τὸ ἀδικεῖσθαι προτιμότερον τῆς θανασίμου διαμάχης μετὰ τὸν ἀδελφόν του. Πρὸ τῆς μεγαλοφυχίας ταύτης ὁ ἀδικῶν συνέρχεται καὶ κατανοεῖ τὴν ἐγκληματικὴν του σκέψιν, ἐνθαλὴν συγκεκινημένος ἀπέρχεται καὶ φονεύει τὴν μηχανευθεῖσαν τὴν ἀδελφικονίαν ἀπιστον γυναῖκα. Κατὰ τινὰς παραλλαγάς, πιθανῶς μεταγενέστερας καὶ διαμορφωθείσας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἠθικῶν ἀντιλήψεων, ὁ ἀπίστης τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ τὴν φονεῖ ἀμέσως μετὰ τὴν προτροπὴν καὶ φονεύει τὸν ἀδελφόν του. Τὸ ἄσμα ἐν τῷ συνόκῳ του εἶναι ἄσματος δραματικὸν ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον δίκην ἀρχαίας τραγωδίας γένηται ἰσχυρὸν τὸν ρόβον καὶ τὸν ἔλεον καὶ περαίνεται διὰ καθάρσεως.

Α'.

"Ἄλλο κανέν' δὲ μ' ἄρεσε μέσ' στὸν ἀπάνω κόσμο,
σὰν τ' ἄλογο τὸ γλήγορο καὶ τ' ἄξιο παλληκάρι,
σὰν τὴ γυναῖκα τὴν καλὴ, ὅπου τιμáει τὸν ἄντρα.

Ἦταν δυὸ ἀδέρφια γκαρδιακὰ καὶ πολλαγαπημένα

- 5 κι ὁ πειρασμὸς ἐβάλθηκε, γιὰ νὰ τὰ ξεχωρίσῃ,
 κι ἀγάπησ' ὁ μικρότερος τοῦ πρώτου τὴ γυναῖκα.
 Μιὰ Κυριακὴ καὶ μιὰ γιορτὴ, μιὰ πύσημῃ ἡμέρᾳ,
 βγήκε ἡ νιά ν-ἀπ' τὸ λουτρό κι ὁ νιὸς ἀπ' τὸ μπαρμπέρη
 κ' ἐκεῖ συναντηθῆκανε σὲ ξέχωρο σοκάκι.

- 10 - «Νύφη μου, σάμπως σ' ἀγαπῶ, νύφη, σάμπως σὲ θέλω».

 - «Τί λές, καημέν' ἀντράδερφε καὶ μαῦρε νοικοκύρη;

 ἂν μ' ἀγαπᾷς 'πως σ' ἀγαπῶ, θέλῃς μέ 'πως σὲ θέλω.

 τὸν ἀδερφό σου σκότωσε, γυναῖκα νὰ μὲ πάρῃς».

 - «Καὶ σὰν τί δίκιο νὰ τοῦ βρῶ, γιὰ νὰ τότε σκοτώσω;»

- 15 - «Ἐσὰς Θεὸς σὰς ἔδωκε ἀμπέλια καὶ χωράφια'

- σύρτε νά τὰ μοιράσετε τ' ἀμπελοχώραφά σας.
 'Απὸ τὲς ἄκρες δῶσε του κι ἀπ' τοὺς παλιούς τοὺς ὄχτους
 κι ὅθε καλὰ καὶ καρπερά, στὸ μέρος τὸ δικό σου,
 κι ὅθ' ἄκρη καὶ παλιοσχιές, ¹ στὸ μέρος τὸ δικό του».
- 20 Τὸ μαῦρο καβαλλίκεψε καὶ στὸ χωράφι πάνει.
 – «Καιρὸς ἦρθε, μπρὲ ἀδερφέ, ² καιρὸς νά χωριστοῦμε
 ἔλα γιὰ νά μοιράσωμε τ' ἀμπελοχώραφά μας.
 'Απὸ τὲς ἄκρες πᾶρ' ἐσύ κι ἀπ' τοὺς παλιούς τοὺς ὄχτους,
 κι ὅθε καλὰ καὶ καρπερά στὸ μέρος τὸ δικό μου».
- 25 – «Γιατί, γιατί, ἀδερφούλη μου, νά πάρ' ἀπὸ τίς ἄκρες;
 γιατί νά μὴ μοιράσουμε, καθὼς μοιράζουν ὅλοι;»
 – «Πᾶρ' ἀπ' τίς ἄκρες, ἀδερφέ, ³ γιατί θά σκοτωθοῦμε».
 – «Χαλάλι σ', ἀδερφάκι μου, κι ὅλα δικά σου νά 'ναι
 παρὰ νά ξεχωρίσουμε, πᾶρε καὶ τὸ δικό μου».
- 30 Τὸν πῆρε τὸ παράπονο τ' εἶχ' ἄδικο μεγάλο,
 τραυίεται σὲ παράμερο καὶ πάλιν καὶ κλαίει.
 Τὸ μαῦρο καβαλλίκεψε καὶ στὸ χωριὸ γυρίζει,
 τῇ νόφῃ του ν-ἐφώνησε τὴ νόφῃ του φωνάζει.
 – «Νύφη, γιὰ βγάλε μου ἕνα καὶ πλύνω τὸ σπασί μου
 ἀπὸ τὴ παλιά τὸ ποῖμα, ὅπως τὸ ἀδερφάκι μου».
- 35 Κ' ἐκεῖν' ἀπ' τὴν πόλιν ἤλθε, κι ἀπ' τὴν πολλὴ χαρὰ τῆς
 τὸ μαστραπά 'φτύς ἐκράσε, ἐκράσι 'τανε γεμάτος,
 στὴ σκάλαν ἐκατέβηκε, ἀπὸ γιὰ νά τοῦ χύσῃ.
 'Οχ τὰ μαλλιά τὴν ἄρπαξε, λιανὰ-λιανὰ τὴν κόφτει,
 τὴν ἔλιασε, τὴν ξέλιασε, στὸ μύλο τὴν πααίνει:
- 40 – «'Αλεσε, μύλε μ', ἄλεσε τῆς κούρβας ³ τὸ κεφάλι
 κάνε τ' ἀλεύρι κόκκινο καὶ τὴν πασπάλη ⁴ μαύρη,
 νά 'χουν φκειασίδ' οἱ ἔμορφες, φκειασίδι τιμημένο,
 νά 'χουν καὶ οἱ γραμματικοὶ μελάνι γιὰ νά γράφουν».

¹ Ηπειρος. – Ζωγράφ. Ἀγών, τόμ. 1, Κων/πολις
 1891, σ. 154 – 55, ἀρ. 278.

Β'.

Ἄλλο πρᾶμα δὲ χαίρομαι εἰς τὸν Ἀπάνω κόσμον,
 σάν τ' ἄλογ' ὄντιεν πορπατῆ, τὸ κάτεργ' ⁵ ὄντε τρέχῃ,

1) ἔδαφος τοῦ ὁποίου τὸ χῶμα ἔχει παρασυρθῆ, ὑπὸ ὁμβρίων ὑδάτων οὕτω δι
 ἀνώμαλον καὶ ἄγονον. 2) ἔκδ.: μπρὲ Κωσταντή. Ἡ διόρθωσις κατὰ τὰς πλείστας
 τῶν παραλλαγῶν εἰς ἃς δὲν ἀναφέρεται ὄνομα βλ. καὶ σχετικὰς παρατηρήσεις τοῦ Γιάννη
 Ἀποστολάκη. Τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια, Μέρος Α'. Οἱ συλλογές, Ἀθήναι 1929, σ. 123.
 3) τῆς πόρνης. 4) παιπάλην. 5) πλοῖον εἰς τὸ ὅποιον εἰργάζοντο κατάδικοι.

- σάν τ' ἀδερφάκια τὰ καλὰ ὄντε συμπαρπατοῦνε.
 Δυ' ἀδέρφια ἦσαν μπιστικά καὶ πολυαγαπημένα
 5 κ' ἐμονοπορπατούσανε χρόνους δεκατεσσάρους.
 Πάνω 'ς τσοὶ δεκατέσσερεις, μέσα 'ς τσοὶ δεκαπέντε,
 ἐβάρθηκεν ὁ Πειρασμός γιὰ νά τσοὶ ξεχωρίση,
 κι ἀγάπησ' ὁ μικρότερος τοῦ πρώτου τῇ γυναικί,
 μὰ ντρέπεται νά τσῇ τὸ πῆ, νά τσῇ τὸ μολοήση.
 10 Μὰ μιὰ Λαμπρή, μιὰ Κυριακή, μιὰν ἑορτὴ μεγάλη,
 ἔβγαιν' ἡ κόρ' ἀπὸ λουτρό κι ὁ νιὸς ἀπὸ μπαρμπέρη
 κ' ἐμονοπαντηχτήκανε' σὲ ξεκοφτὸ σοκάκι.
 Κι ἀποκοτᾷ καὶ λέει τση. - «Κουνιάδα μ', ἀγαπῶ σε».
 - «Σὰ μ' ἀγαπᾷς, κουνιάδο, 'μέ, σφάξε τὸν ἀδερφό σου».
 15 - «Κ' εἶντ' ἄφορμὴ θε νά τοῦ βρῶ νά τότε καταλύσω».
 - «Μὰ ποῦρ' ὁ Θιὸς σὰς ἔδωκεν ἀμπέλια καὶ περβόλια,
 κ' ἐμπᾶστε νά μοιράζετε τ' ἀμπελοπέρβολά σας
 κ' ἐκεῖ ἀφορμὴ θε νά τοῦ βρῆς νά τότε καταλύσης».
 Μὰ 'θελ' ὁ Θιὸς κ' ἡ μοῖρα τοῦ ἐκείνου ἀπηλοήθη.
 20 - «Σὰ χάσω 'γὼ τὸν ἀδερφό, μὰ τὸν ἀδερφό δὲν κάνω,
 σὰ χάσω τὴν κουνιάδα μου, ποῦ τὴν κουνιάδα κάνω»
 καὶ τὸ ψαχάρι τοῦ 'συρενεῖται' ὁρῶντο βουκάρι,
 ψηλά - ψηλά τὸ πέταξε, μπήγει τὸ ἴσκιον καρδιά τζη.

Γεώργιος Κρητικός, Ἔσθια Κρητικά,
 Λαρνακῆς 1876, σ. 205 - 6, ἀρ. 267.

Η'. ΖΗΛΟΥΤΥΠΟΣ ΣΥΖΥΓΟΣ ΦΟΝΕΥΕΙ ΤΗΝ ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ

Τὸ ἔσθια ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐχόντων ὡς θέμα τὴν συζήτησιν μεταξὺ ἀνδρῶν περὶ τῆς τιμιότητος καὶ τοῦ ἐν γένει ἐναρέτου βίου τῆς συζύγου ἢ τῆς ἀδελφῆς.⁵

Ὁ ἥρωας τοῦ δράματος εἰς τὰς πλείστας τῶν παραλλαγῶν τοῦ ἔσθιατος ὀνομάζεται Μανόλης, πλὴν τῶν Ἑπειρωτικῶν (Β') εἰς τὰς ὁποίας ἔχει οὗτος ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ Μενούσαγα.⁶ Ἐνδεικτικὸν στοιχεῖον τῆς ἀρχαιότητος τοῦ τραγουδιοῦ ἀποτελεῖ ἡ παράβασις ὑπὸ τῆς γυναικὸς τοῦ κρατοῦντος κανόνος κοινωνικῆς ἠθικῆς, ἥτοι τῆς μὴ ἐξόδου αὐτῆς ἐκ τοῦ οἴκου εἰς θέαν τῶν ἀνδρῶν.

Γ. Κ. Σ.

1) συννητῆθησαν μόνοι. 2) ποίαν. 3) μὰ βεβαίως (λ. ἱ. pure). 4) ψηκάρι, θηκάρι.

5) Βλ. καὶ κάτωτ., σ. 378, ἀρ. Γ'. 6) οἱ δύο σύντροφοί του, ὁ Μπιρμπίλης καὶ ὁ Ρισούλης, ἀναφέρονται ὡς λήσταρχοι, καταγόμενοι ἐξ Ἀλβανίας. Οὗτοι συνελήφθησαν καὶ ἀπηγχονίσθησαν εἰς Ἰωάννινα (βλ. Σ. Μουσελίμη, Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἑπείρου, Ἑπειρωτ. Χρον., ἔτ. 2 (1927), σ. 202, σημ. 1, καὶ Π. Κατσέλη, Ὁ Μενούσαγας, Νεοελλ. Γράμματα, ἔτ. Α' (1935), ἀρ. φ. 36, σ. 8 - 9).

Α'.

Παλληκάρια τρωγοπίναν μέσ' στο καπηλειό,
 πρώτον είχαν τὸ Μανόλη, τὸν ὁμορφονιό.
 Τίς γυναῖκες τους παινοῦσαν, ποιά 'ναι ὁμορφ
 κ' ἓνας ἄλλος 'πηλογήθη καὶ τὸν πείραξε:

- 5 - «'Ε, μπρ' ἐσύ, κυρίτσ' Μανόλη, 'καπετάνιο μας,
 τί ἔμορφη γυναῖκα πῶχεις, τί ἔμορφη καὶ νιά».
 - «Ποῦ τὴν εἶδες, ποῦ τὴν ξέρεις, ποῦ τὴν κοίταζες;»
 - «Μέσ' στο γκιούλμπαξε ' τὴν εἶδα καὶ σιριάνιζε».²
 - «Σάν τὴν εἶδες, παλληκάρι, πές μου τί φορεῖ».
 10 - «Πράσινο τσεμπέρι ἐφόρει κι ἄσπρο καμπουχά,³
 μπελετζίκια ' εἶχε στὰ χέρια πῶλαμπαν φωτιά».
 Κι ὁ Μανόλης μεθυσμένος καὶ τὸ πίστεψε,
 πῆγε σπίτι καὶ τὴ βρῆκε καὶ τὴ σκότωσε.
 Τὸ πουρνὸ ξενηστικώθη, τὸ μετάνοιωσε.
 15 Πῆγ' ἐκεῖ ποῦ τὴν ἐθάψαν, καὶ τὴν ἐκλαιγε.
 - «Σήκω, Χάιδω μ', σήκω, Χάιδω μ', σήκω κι ἄλλαξε'
 βάλε τὰ χρυσὰ σου ρουχίδια ' ἐμένα στο χορό,
 νὰ σὲ διοῦνε τὰ κορίτσια καὶ παραίνωνται
 νὰ σὲ διοῦν τὰ παλληκάρια νὰ τσελεύουνε
 20 νὰ σὲ διῶ κ' ἐγὼ ὁ καημένος καὶ νὰ χαίρωμαι».⁴

Μ. Ἀσία (Κύζικος). - Λ. Α. ἀρ. 189,
 σ. 202, ἀρ. 25 (Μ. Φιλανθίδης, 1894).

Β'.

Ὁ Μπιρμπίλης, ὁ Ρισιούλης κι ὁ Μενούσαγας
 σὲ κρασοπουλειὸ πηγαίνουν, γιὰ νὰ φᾶν', νὰ πιοῦν.
 'Κεῖ ποῦ τρώγαν, 'κεῖ ποῦ πίναν, 'κεῖ ποῦ γλένταγαν,
 κάτι πέσαν σὲ κουβέντα γιὰ τίς ἔμορφες,

- 5 γιὰ τίς ἄσπρες, γιὰ τίς ροῦσσες, γιὰ τίς γαλανές.
 - «Ὁμορφη γυναῖκα πῶχεις, βρὲ Μενούσαγα».
 - «Ποῦ τὴν εἶδες, ποῦ τὴν ξεύρεις καὶ τὴ μολογᾷς;»
 - «Ψὲς τὴν εἶδα στο πηγάδι πῶπαιρνε νερό

1) εἰς τὸν κήπον μὲ τριαντάφυλλα (λ. τ. gül bahçe). 2) ἔκανε περίπατον (λ. τ. seyrân).
 3) χονδρὸν μεταξωτὸν ὕφαντα φέρον πολύχρωμα ποικίλματα κλάδων καὶ ἀνθέων. 4) ἀργυρὰ
 βραχιόλια (λ. τ. bilezik). 5) τὸ τραγοῦδι συνεχίζεται καὶ τελειώνει μὲ τοὺς ἐπομένους
 δύο στίχους:

Μὰ ἡ Χάιδω σκοτωμένη δὲν τὸν ἀκοῦγε
 κι αὐτὸς βγάζει τὸ σπαθί του καὶ σκοτώνεται,
 οἱ ὅποιοι φαίνεται ὅτι δὲν ἀνέγκουν εἰς τὴν ἀρχικὴν σὺνθεσίν του.

- καὶ τῆς γύρεψα λιγάκι καὶ δὲ μῶδωκε
 10 καὶ τῆς ῥριξα τὸ μαντήλι καὶ μοῦ τὸ ᾽πλυνε». — «Σάν τὴν εἶδες, σάν τὴν ξέρης, πές μας τί φορεῖ». — «Πράσινο φουστάνι φοράει, παρδαλὴ ποδιά». Κι ὁ Μενούσης μεθυσμένος πάει τὴν ᾽έσφαξε τὸ πρῶτ' ξεμεθυσμένος καὶ τὴν ἔκλαιγε.
 15 — «Σούκω, πάπια, σούκω, χήνα, σούκω, νεραντζιά· σούκω ντύσου κι ἀρματώσου² κ' ἔβγα στοὺς χοροὺς, νὰ σὲ δοῦν τὰ παλληκάρια, νὰ μαραίνωνται, νὰ σὲ δῶ κ' ἐγὼ καημένος, νὰ σὲ χαίρωμαι».

Ἡπειρος (Λοζέτσι). — Δ. Α. ἀρ. 1422, σ. 251 — 53 (Μαρία Λιουδάκη, 1940).

Θ'. Η ΠΙΜΑ ΤΟΥ ΜΑΝΕΤΑ

Ὁ καπετάν Μανέτας, συμφώνως πρὸς τὸ δημῶδες ἄσμα, προκειμένου νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς ταξίδι, ἀφῆκε τὴν γυναῖκα του εἰς τὴν Μῆλον ὑπὸ τὴν προστασίαν ἱερέως. Οὗτος, ἀφοῦ ἐπέζητησε φασαγίαν νὰ τὴν ἐλκύσῃ εἰς ἐρωτικὰς σχέσεις μαζί του, τὴν ἐσυκοφαντοῦν ἐπὶ τῇ ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Μανέταν, ὁ ὁποῖος, πιστεύσας, ἐστενακτοῦν καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπολαύσιν καὶ τὴν θανάτωσιν. Ὁ ἱερεὺς τοῦτο τῆς συκοφαντικῆς ἐπελάττει, ἀπὸ ὁποῖον ὡς θέμα ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ εἰς παραμῦθι, φαίνεται ὅτι ἐναγέρεται εἰς πραγματικὸν γεγονός μετ' ἡρώα τὸν ἐκ Μάνης Στάθην Κορναρόν, γνωστὸν καὶ ὡς Μανέταν, περίφημον κουρσάρον τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 17ου αἰ. μετ' πλουσίαν δρᾶσιν εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Αἰγαίου. Ἡ ἀδικὸς θανάτωσις τῆς γυναίκος του, ποὺ θὰ ἔγινε περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου ἢ ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, ἀπετέλεσε τὴν ὑπόθεσιν πρὸς σύνθεσιν τοῦ ἄσματος (ρίμας) τούτου μετ' ἐκμετάλλευσιν ἐν στοιχείῳ πιθανῶς καὶ ἐκ τοῦ μετ' παρόμοιον περιεχόμενον παραμυθιοῦ.³

Γ. Κ. Σ.

- Ἐπειὶ ὁποῖος θέλει, γιὰ νὰ μάθῃ, γιὰ ν' ἀκούσῃ,
 τὴ ρίμα τοῦ Μανέτα⁴ νὰ τὴ γροικήσῃ,
 κάτω στὴ Μῆλο ἦτανε παντρεμένος
 κ' ἦτανε καπετάνιος ξακουσμένος.
 5 Εἶχε καὶ μιὰ γυναῖκα ᾽πὸ τὸ Κάστρο,
 αὐτὴ ἡμοίαζε τ' αὐγερινὸν τὸ ἄστρο.
 Ἡθέλησε ὁ Μανέτας γιὰ νὰ μισέσῃ,
 νὰ πάῃ ὡς τὴν Πόλιν νὰ ταξιδέσῃ.

1) χειρ.: καὶ τὴν. 2) στολίσου.

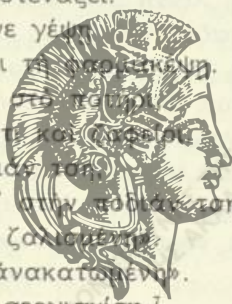
3) Βλ. πλείονα εἰς τὴν εἰδικὴν πραγματείαν τοῦ Ἀντ. Φλ. Κατσουροῦ, Ἡ ρίμα τοῦ καπετάν Μανέτα, Δασογρ., τόμ. 18 (1960), σ. 432 — 468.

4) ἔκδ.: Μανέτου.

- Ἀφήνει ἕναν παπᾶ ἑπιτροπικόν του,
 10 γιὰ νά ἔναι μέσ' στὸ σπίτι τὸ ἰδικόν του.
 Πέρ'σα φλουριά τ' ἄφήνει γιὰ νά ξεοδιάζη
 καὶ σὰν πᾶ' νά γυρίσ' τὰ λοαριάζει.
 Δὲν ἦτανε τρεῖς ἑμέρες ποὺ ἀλλαργάρεῖ²
 κ' ἐκίνησ' ὁ τουρκόπαπας νά τὴν πειράζη.
 15 Ἐκεῖνη καὶ τοῦ ἔμιλλε μπιστεμένα.
 - «Εἶπα σου, παπᾶ μου, λειψ' ἀπὸ ἑμένα,
 μὴ βάλῃς νά σοῦ κόψουνε τὰ γένεια.
 Εἶπα σου, παπᾶ μου, ἄμε στὴ δουλειά σου,
 μὴ βάλῃς νά σοῦ κόψουνε τὴ λουτρουγιά σου».
 20 Ἐκεῖνος ὁ τουρκόπαπας νά ὄῃς τί κάνειι:
 Παίρνει χαρτί καὶ μπέννα καὶ καλαμάρ³
 καὶ γράφει τοῦ Μανέτα⁴ γραφὴ γραμμένη
 καὶ μὲ τὴ μαύρη βούλλα ἔταν βουλλωμένη.
 - «Ἄν θέλῃς, γιὰ νά μὴ πῇς τὴν κερά σου,
 25 βουλιέται γιὰ ν' ἀφήνῃ τὴν παρθειά σου.
 Ἄν θέλῃς, γιὰ νά δώσῃς τὰ πᾶσι εὐρέθη,
 μὲ ἄλλον καπετάνιο ἔστρεψέ μου.
 Στὸ κάσσιόν⁶ τοῦ στέκει καὶ τὸν διώκει
 κ' εὐθὺς καὶ τοῦ λουτρούμου αὐτοῦ τοῦ φωνάζει.
 30 - «Ἐλα νά πᾶς στὴ Μῆλον ἐπινομή μου⁸
 νά φέρῃς τὴν γυναῖκα μου καὶ τὸ παιδί μου.
 Ἐπαρ' ἐννιά νομάτοι γιὰ συντροφία
 νά τσ' ἔχῃς μέσ' στὴ βάρκα ὅ,τ' εἶν' τῇ χρείας».
 Εὐτὺς ἄρμα ἢ φελούκα⁹ καὶ βορβεντζάρεῖ,¹⁰
 35 στοῖς Μήλος τὸ μπουάζι¹¹ πάει κι ἀράσσει.
 - «Πέτε¹² τοῦ Μανέτα⁴ τῇ γυναίκα
 πὼς ἄντρας τῇ πολλὰ τήνε χαιρετᾷ.
 Πέτε τῇ νά μπροβάλλῃ νά τήνε δοῦμε,
 εἵμεστα καραντίνα¹³ καὶ δὲν μποροῦμε».
 40 Στὴν κάμαράν τῇ στέκει ἡ καημένη,
 ὥσάν ποῦ ἦταν πρῶτα μαθημένη.
 Ἀνοίει τὴν κασσέλαν τῇ, γιὰ ν' ἀλλάξῃ,

1) ἔκδ.: το. 2) ἀπομακρύνεται. 3) μελανοδοχεῖον. 4) ἔκδ.: Μανέτου. 5) παρεδόθη, ζῇ βίον ἀκόλαστον. 6) τὸ ἐστειγασμένον μέρος εἰς τὴν πρόμνην τοῦ πλοίου (λ. ἐντ. cassaro). 7) τοῦ πρωρέως τοῦ πλοίου (λ. ἐντ. nostromo). 8) ἔκδ.: σου' ἐπ' ἀνὸς μου. 9) ἔκδ.: ἄρμα φιλούκα' φιλούκα = εἶδος μικροῦ πλοισαρίου. 10) κάμνει στροφάς (λ. ἐντ. volteggiare). 11) εἰς τὸν διάυλον (λ. ἐντ. bogaz). 12) ἔκδ.: πῆτε. 13) εἰς ἀπομόνωντων ἐνεκα λογιώδους νόσου (λ. ἐντ. quarantina).

- νά βάλῃ κι ἄλλα ροῦχα ἀπ' τὰ χρυσάν τση.
 – «Πῆτε τῇ Γοργόνας¹ νά μὴ ξαργήσῃ,
 45 μὴ φύγῃ ἢ φελούκα καὶ τὴν ἀφήσῃ».
 ὄντας τὴν κατεβάζαν ἀπὸ τῆ σκάλα,
 κερά καὶ κορονέτα² τὴν ἐφωνάζα.
 Μπαίνει μέσ' στὴ φελούκα μὲ τὸ καμάρι.
 Θαρρεῖ θὰ τὴν πᾶν' στ' ἀνδρούς τση καράβι.
 50 Καὶ ὅσον ἐλλαργάρα, ἐσκανταλιάρα,³
 ποῦ 'ν' πιά τὰ βαθιὰ νερά νά τὴ φουντάρου.⁴
 Ἀπέκει ὁ λοστρόμος τση τὴν ἐλυπήθη,
 ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μπάντα τὸ Θεὸ 'φοβήθη.
 – «'Ελᾶτε, νά τὴν πᾶμε εἰς τὸ καράβι,
 55 ἐκεῖ ὅπου εἶν' ὁ ἄντρας τση καὶ κουμαντάρει».⁵
 Στὸν κάσσαρόν του στέκει καὶ τὴν κιαλάρει,⁶
 στὴν κάμαρὴν του καὶ ἀναστενάζει.
 Εὐτὺς φαῖ 'τοιμάζει νά τήνε γέμῃ
 κι αὐτὸς στὸ νοῦ του βάνει τὴν ἀνακατόνη.
 60 Καὶ βάνει τὸ φαρμάκι μέσ' τὴν πατήρη
 κρῖμα στὸ λαμπρὸ διαμάντι καὶ ἀνακατόνη.
 ἔπειτα εἶπεν ὁ Θεὸς τὴν ἀδικίαν τση
 καὶ πέφτει τὸ φαρμάκι μέσ' τὴν ἀδικίαν τση.
 – «Ὡχου ἡ καημένη, εἶμαι ζαλισμένη»
 65 – «'Απὸ τῆ θάλασσά 'σαι ἀνακατωμένη».
 – «'Ελᾶτε νά τὴν πᾶτε νά σεργιανίσῃ⁷
 κι ὅλα μας τὰ περιβόλια νά τὰ γυρίσῃ».
 Κι αὐτοὶ τὴν κατεβάζουν σ' ἐν' βαθὺ λαγκάδι.
 Τῇ δώνουν μιὰ στισοὶ πλάτες,
 70 στισ' ἄσπρες, παχειές, χιονάτες
 τῇ ξαναδευτερώνουν στὸ κεφάλι.
 Τότες ἡ καημένη στὸν νοῦν τση βάνει.
 – «Μὰ εἶντά 'καμα⁸ τ' ἀντρούς μου καὶ μὲ σκοτώνει,
 ἄδικα τὴν καημένη μὲ θανατώνει.
 75 Δὲν τό 'χω στὴ ζωὴ μου μὸ' στὸ παιδί μου,
 μισεύγω καὶ τ' ἀφήνω μικρὸ πουλί μου.
 Δὲν ἔχ' ἀφέντη μῆτε καὶ μάννα,
 γιατί εἶναι ἕξη χρόνια ποῦ ἀπεθάνα.

1) ἐν μεταφ. ἐνν.: τῆς ὁραίας ὡς ἡ Γοργόνα. 2) ἡ λέξ. πιθανῶς ἀντὶ κολονέλα ἐκ τοῦ τίτλου κολονέλος τοῦ Μανέτα· βλ. Ἄντ. Κατσουρόν, ἐνθ' ἀν., σ. 455 κ. ἐξ. 3) ἐβυθομέτρουν. 4) νά τὴν ρίψουν. 5) διευθύνει (λ. ἱτ. comandare). 6) βλέπει διὰ τηλεσκοπίου (λ. ἱτ. occhiale). 7) νά περιπατήσῃ (λ. τ. seyrar). 8) μὰ τί ἔκαμα.

- Δέν ἔχ' ἀδέρφια, μήτ' ἀξαδέρφια,
 80 νά κάμουν τοῦ Μανέτα ὅ,τι τοῦ πρέπει·
 μὰ στοῦ Θεοῦ τ' ἀφήνω κι ἄς τόνε κρίνῃ». ¹
 Καί φεύγει ὁ λοστρόμος του ζαλισμένος.
 – «Ἄδικα ποὺ τὴν σκότωσες τὴν καημένη,
 μὰ στοῦ Θεοῦ σὲ 'φήνει, θὲ νὰ σὲ κρίνῃ». ²
 85 Δέν τό'χει στὴν ζωὴν τση μό' στοῦ παιδὶν τση,
 μισεύγει καί τ' ἀφήνει μικρὸ πουλὶν τση.
 Δέν ἔχ' ἀφέντη μήτε καὶ μάννα,
 γιὰτ' εἶναι ἔξε χρόνια ποὺ ἀπεθάνα.
 Δέν ἔχ' ἀδέρφια μήτ' ἀξαδέρφια,
 90 μὰ 'θελε νὰ σοῦ κάμῃ ὅ,τι σοῦ 'πρέπα».
 – «Μπρέ, ἔλατε νὰ μὲ πᾶτε νὰ ἰδῶ τὸ μνημα,
 νὰ πᾶω νὰ τὴν κλάψω τὴν κακομοῖρα.
 Ζύπνα ψηλὴ, λιγνὴ μου λείμονιά, φióρε δ' ἀμόρε, ³
 ποὺ σὺ ἤμοιαζες τοῦ ἡλιοῦ τὸν κολόρε. ⁴
 95 Ζύπνα ψηλὴ, λιγνὴ μου λείμονιά, φióρε διαμάντε,
 ὅπου δὲν ἦταν ἄλλα μέσ' ἀπὸ λειβάντε. ⁵
 Γιὰ ζύπνα, λούσου· τὸ πνεῦμα τοῦ σου,
 ἔθπνα, ποὺ σὲ γυρίζει τὸ παιδὶ τοῦ σου».
 Καί βγάζει τὸ στελετὸν ⁶ τοῦ ἀπατός του, ⁷
 100 κ' ἐσφάη σὰ γουροῦν ἀπὸ τὸν κόλπον τοῦ.

Θήρα· ὁ ποῦλ· Ἄνάλεκτα, τόμ. Β' (1871) σ. 426–429.

Ι'. ΤΟΥ ΜΑΥΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΗΣ ΤΟΥ

Ὡς παρετήρησεν ὁ Νικ. Γ. Πολίτης (Ἐκλογαί, ἀρ. 81), τὸ θέμα τῆς δοκιμασίας τῆς ἀρετῆς δυσφημηθείσης συζύγου εὐρίσκεται εἰς παραμῦθια καὶ ᾄσματα πολλῶν λαῶν, διασκευασθὲν λογοτεχνικῶς ὑπὸ συγγραφέων, ὡς ὁ Βοκάκιος (Δεκαήμερον) καὶ ὁ Σαίξπηρ (Cymbeline). ² Εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὁμῶς ᾄσμα τοῦ Μαυριανοῦ, ὡς καὶ εἰς Σικελικὰ παραμῦθια, πρόκειται περὶ δοκιμασίας ἀρετῆς ἀγάμου ἀδελφῆς καὶ οὐχὶ περὶ συζύγου. Κατὰ τὴν ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν γερμανικῶν παραλογῶν ⁸ διατυπωθεῖσαν γνώμην, ἡ ἑλληνικὴ πα-

1) ἔκδ.: καὶ ὁ Θεὸς ἄς τόνε κρίνῃ. Παραλείφθη ἡ λέξις ὁ Θεὸς χάριν τοῦ μέτρου.
 2) ἔκδ.: μὰ στοῦ Θεοῦ σὲ θέτει καὶ ὁ Θεὸς θὲ νὰ σὲ κρίνῃ. 3) λουλούδι τῆς ἀγάπης (λ. ἰτ. fiore d'amore). 4) εἰς τὸ χρῶμα (λ. ἰτ. colore). 5) Ἀνατολή. 6) εἶδος μαχαίρου (λ. ἰτ. stiletto). 7) μόνος του.

8) Περί τοῦ θέματος εἰς τὰς διηγήσεις καὶ τὰ ᾄσματα ἄλλων λαῶν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀγγλικὴν παραλογίαν· Redesdale and Wise William· βλ. P. C. Brewster and G. Turbull, Two English Ballads and the Greek Counterparts, Journal of American Folklore, vol. 69, Philadelphia 1956, σ. 41–46. Πρβλ. καὶ Gareth Morgan, Cretan Poetry. Sources and Inspiration, Κρητ. Χρονικά, ἔτ. ΙΔ' (1960), σ. 13. 8) Deutsche Volkslieder. Balladen. Herausgegeben vom Deutschen Volksliedarchiv, II, Berlin-Leipzig.

ραλλαγή τοῦ ἄσματος ἔχει τὴν ἀφετηρίαν εἰς τὴν ἀνάλογον γερμανικὴν, μετεφέρθη δὲ ἀρχικῶς εἰς Κρήτην διὰ τῶν Ἑνετῶν κατακτητῶν κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα.¹ Τὴν γνώμην ταύτην ἀντικρούει ἡ Ph. P. Bouhoulis,² εὐρίσκουσα εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἄσματος στοιχεῖα ἐκ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, ἥτις εἶναι γνωστὴ ἐκ τοῦ Τίτου Λιβίου καὶ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσέως περὶ τῆς αὐτοκτονίας τῆς Ρωμαίας Λουκρητίας.

Τὸ ἄσμα διὰ τοῦ ὅλου ποιητικοῦ ὅφους καὶ δὴ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἀναφερομένων κυρίων ὀνομάτων, Μαυριανός, Ἀλέξιος, παρουσιάζει συνάφειάν τινα πρὸς τὰ ἀκριτικά, ὥς ἤδη παρατήρησεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης. Ἐκ τῶν πολλῶν παραλλαγῶν του, γνωστῶν κυρίως εἰς τὴν νησιωτικὴν Ἑλλάδα, παραθέτομεν κατωτέρω μίαν ἐκ Κρήτης.

Δ. Α. Π.

Ὁ βασιλιάς κι ὁ Μαυριανός σὲ περιβόλι τρώγουν·

ἀθιβολές³ δὲν εἴχανε κι ἀθιβολές ἐφέρον.

γιά το' ὅμορφες, γιά το' ἄσκημες ἐκείνην τὴν ἡμέρα.

– «Ὡσάν τὸ ρόδο τ' ἀνοιχτό, τὸ λουλουδάκι τ' ἄσπρο,

5 ἔχω κ' ἐγὼ μίαν ἀδερφή, μ' ἀλήθεια δὲν πλανᾶται».

– «Ἄν τὴν πλανέσω, Μαυριανέ, εἰς τὸ στοίχημά σου ;»

– «Ἄν τὴν πλανέσης, βασιλιά, πάρε τὴν κεφαλὴ μου.

Πάλι καὶ ἃ δὲν πλανεθῇ, εἶναι τὸ δικό σου ;»

«Πᾶρε τὸ βασιλιά σου καὶ τὴν ἄδελφόν σου»

10 τὸν παίρνει τὸ Μινσαράκι⁴ του στὸ φορέα⁵ κατεβαίνει,

βρίσκει ρουφιάνες⁶ δεκοχτῶ, μαγεύει δεκαπέντε,

καὶ πᾶνε καὶ τὴ βρίστουνε σ' ὀλίγες⁷ καθέκλες.

– «Καλῶς σ' εὐρήκαμε, ροδιά, βιόλα⁸, κεφουντωμένη,

νεραντζοπούλα φουντωτὴ καὶ ἀσπροχιονισμένη».

15 – «Δὲ θέλω 'γὼ παινέματα κι ὁ Μαυριανός μανίζει,⁹
κι ἀνιβουλῆς¹⁰ τοῦ Μαυριανοῦ πρᾶμα νὰ μὴν-ε γίνη».

– «Χιλιάδες προσκυνίσματα ἀπὸ τὸ βασιλέα,

κι ἂν εἶναι μὲ τὸ θέλημα νὰ μείνῃ μετὰ σένα».

– «Τὰ παραθύρια ξέρει τα, τοσοὶ πόρτες μας κατέχει,¹¹

20 οὔλα θὰ τὰ 'χωμ' ἀνοιχτά κι ὄντεν ὀρίζ' ἄς ἔρθῃ».

Ἀπῆς τοσοὶ συναπόβγαλε στὸ μαγερειό τζη μπαίνει,

τὰ κούρταλα καταχτυπᾷ τοσοὶ βάγιες τση μαζώνει.¹²

– «Βάγιες ἀπὸ τοσοὶ βάγιες μου, ποιά θὰ μὲ ξεμιστέψῃ,¹³

νὰ βάλῳ 'γὼ τὰ ροῦχα τζη κ' ἐκείνη τὰ δικά μου ;»

1939, τ. 45 κέξ. 1) ὁ S. Baud-Bovy, ἔνθ' ἂν, σ. 247, τοποθετεῖ τὸ τραγοῦδι εἰς τὸν 14 ἢ 15 αἰῶνα. 2) Studies in the History of modern Greek Motives. Thessalonike 1953 (β' μέρος: The legend of Lucretia and its survivals in modern greek poetry).

3) συζήτησις. 4) τί εἶναι. 5) μικρὸν βέργαν. 6) εἰς τὴν ἀγοράν. 7) προαγωγὸς (λ. ἰτ. ruffiana). 8) ἄνθος (λ. ἰτ. viola). 9) ἐξοργίζεται. 10) χωρὶς τὴν θέλησιν. 11) γνωρίζει. 12) τὰς ὑπηρεσίας συγκεντρώνει. 13) θὰ μὲ σώσῃ, ἀπολοτρύσῃ.

- 25 'Ποὺ τσοὶ σαράντα βάγιες τση κιαμμιὰ δὲν ἀποκρίθῃ,
μόνο ἡ πλιὸ ' μικρότερη κ' ἤλεγαν τὴν Μαρία.
- «'Εγὼ 'μ' ἀποὺ τσοὶ σκλάβες σου, ποὺ θὰ σέ ξεμιστέψω,
νὰ βάλῳ 'γὼ τὰ ροῦχα σου, νὰ βάλῃς τὰ δικά μου».
Μπαίνει καὶ τὴν ἐστόλιζε ἀπ' τὸ ταχὺ ὡς τὸ βράδου.
- 30 τέσσερεις τὴν ἐστόλιζε κι ὀχτῶ τση παραγγέρνει.
- «Βλέπουσαι¹, Μαριγάκι μου, νὰ μὴ μὲ μαντατέψῃς,²
κι ἃ σέ ταιμπήση, τσίμπα τον, κι ἃ σέ φιλήση, φίλει
κι ἂν κόψῃ καὶ κομμάτι σου, μιλιὰ νὰ μὴν τοῦ βγάλλῃς».
Καθὼς τὴν ἀποχτένιζεν ὁ βασιλιάς προβαίνει,
- 35 μὲ σείσμα καὶ μὲ λύγισμα τὴ σκάλα τζ' ἀνεβαίνει.
'Αποὺ τὴ χέρα τὴν ἀρπᾶ, στὴν κάμερα τὴ βάνει
κι ἀποὺ τὸ βράδ' ὡς τὸ ταχὺ τὴν τσίμπα καὶ τὴ 'φίλει.
Τὴ νύχτα τὰ μεσάνυχτα τση 'κοψε τὸ δαχτύλι,
τση 'κοψε τὸ δαχτύλι τζῆ μὲ κοφερό ξυράφι
- 40 καὶ τ' ἀποξημερώματα τση 'κοψε τὴν πλεξοῦδα,
ἀποὺ 'τον ὁμορφόδετ' ὅσον ὁμορφὴ κορδέλα.
Καὶ τὸ ταχὺ κατέβαινε τση 'κοψὲ τζῆ μὲ γέλια
κ' ἐβάστα καὶ τοῦ 'παιχνιδιῶν δαχτύλια καὶ πλεξοῦδες.
- «'Ελα νὰ εἶδῃς 'δὲς 'Μαυριανό, γιάντα τὸν ἀδερφή σου».
- 45 - «Δὲν εἶναι τοῦτα τὴν ἀδερφή, δὲν εἶναι τση ξαθῆς μου,
ἔξω καὶ νὰ μ' ἐγέλασ' ἡ γιὰ ἀδερφή μου.
Σ' οὔλον τὸν κόσμ' ἀμέτετε, σ' οὔλο γυρίσετέ με,
κ' εἰς τσ' ἀδερφή μου τὴν αὐλὴ ἀμέτε σφάξετέ με».
- Κ' ἡ γιὰ ἀδερφή ντ' ὡς τ' ἄκουσε πολλὰ τση βαροφάνη,
- 50 κ' ἐμπήκε κ' ἐστόλιζεντο μὲ τὴ μεγάλη βίαση.
Βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρ' ἀστήθι
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερό βάνει καμαροφρούδι.
Κι ἀπῆς ἀποστολίστηκε κ' ἐγίνε σὰν τὴ βιόλα,
ξεπόρτισεν ἡ λυγερὴ στοῦ βασιλιᾶ νὰ φτάξῃ.
- 55 Τὴ σκάλα τζῆ κατέβαινε μόνο μὲ μιὰ βαγίτσα³
κ' ἐβάστα κ' εἰς τὴ χέρα τζῆ μαλαματένια βίτσα.
- «Στὴν μπάντα⁴ 'σεῖς οἱ γιὰ ἄρχοντες, στὴν μπάντα κ' οἱ γιὰ ἀγάδες
νὰ πὰ' νὰ ἰδῶ τὸ Μαυριανό, γιάντα' θὰ τότε πνίξουν».
- «Τὴν ἀδερφή ντου πλάνεσα καὶ θὰ τότε φουρκίσω».⁵
- 60 - «Μὰ σὺ κι ἂν τὴν ἐπλάνεσες, δεῖξε μου τὰ σημάδια».
- «Τὴ νύχτα τὰ μεσάνυχτα τση 'κοψα τὸ δαχτύλι,
τση 'κοψα τὸ δαχτύλι ντῆς μὲ κοφερό ξυράφι,

1) ἔκδ. Jeann.: λιά. 2) πρόσχε. 3) ἀναφέρῃς, καταγγεῖλῃς. 4) τῶρα. 5) θε-
ραπεινίδα. 6) ἐνν.: κάμτε μέρος (λ. ἱτ. banda). 7) διὰ τοῖον λόγον. 8) κρεμάσω.

- καὶ τ' ἀποξημερώμετα τσῇ 'κοψα τὴν πλεξούδα,
ἀπού 'τον ὁμορφόδετη μ' ὀλόχρουμε κορδέλα».
- 65 'Απλώνει τὰ χεράκια τζη, κάτασπρα σάν τὸ γάλα.
- «Γιὰ ἰδέτ', ἀγάδες κι ἄρχοντες, λείπει μου 'μέ δαχτύλι;»
Ρίχνει καὶ τὰ σγουρά μαλλιά, γεμίζ' ἡ γῆς λουλούδια.
- «Γιὰ ἰδέτ', ἀγάδες κι ἄρχοντες, λείπει μου 'μέ πλεξούδα;
ἂν λείπη τὸ δαχτύλι μου καὶ τὰ σγουρά μαλλιά μου,
- 70 ἐτότες νὰ τοῦ βάλετε τρίδιπλη τὴν καδένα».¹
- «Μὰ σένα δὲ σοῦ πρέπει μπλιό νὰ 'χῃς τὸ βασιλίκι,
σὰ χοῖρος, σὰ χοιροβοσκός νὰ κάθεται στὴν Κρήτη.
Σὰν νὰ 'σουνε φαμέγιος' μας, σὰν νὰ 'σουν δουλευτής μας,
ἔτσα σ' ἔμπεγεντίσαμε' μέ τὴν ἀναθρεφτὴ μας.
- 75 Καὶ πᾶρε τὸ μουλάρι μας, νὰ πάῃς εἰς τὰ ξύλα,
νὰ ψήσωμε τὸ φαγητὸ νὰ πάρῃς τὴ Μαρία».

*Anl. Jeannarakis, "Ἄσματα Κρητικά,
Λεωνόβ. 2276, σ. 231, ἀρ. 294.*

ΙΑ'. ΦΟΝΟΣ ΚΟΡΗΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ἸΣΜΑΤΟΥ ΤΗΣ

Θέμα τοῦ ἱσματος εἶναι ὁ φόνος ποὺ ἐκτελεῖται νεάνισσά ποὺ
ἀπὸ τὴν ἐκείνη, ὅσοι ἐπικεῖται σὲ τὰς ὁκογενεῖα τῆς
Ἡ φονευθεῖσα κόρη φέρεται κατὰ τὸν ὅσον τὰ ὀνόματα Φεβρωνία
καὶ Πεφρονία, Ἀνδρονίκη, Εὐρυδίκη, Ἑλένη, Ἐπεφρονία ἢ καὶ ἀορίστως ὡς
νέα τις. Μέρος ἔνθα ἔλαβε χώραν τὸ δράμα, τὴν ὁρίζεται ἐκ τοῦ τόπου
τῆς προελεύσεως ἐκάστης παραλλαγῆς: τῆς Πάτρας, τῆς Σπάρτης, τῆς Ρό-
δου, τῆς Κούμης τὰ χωριά, τῆς Πόλης τὰ νησιά κ.ά.

Νομίζω ὅτι τόπος τῆς πρώτης συνθέσεως τοῦ ἱσματος εἶναι ἡ Πελο-
πόννησος, εἶναι δὲ τοῦτο τῶν νεωτέρων χρόνων, ἴσως τῶν μέσων τοῦ 19ου
αἰῶνος.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

- 'Ακούσατε τί 'γένη στῆς Κούμης τὰ χωριά;
'Εντόθηκε μιὰ νέα,' στὰ εὐρωπαϊκά.
Τὸν ἐρωμένο παίρνει καὶ πάει στὸν καφενέ,
τὸν καφετζῆ προστάζει καφέ καὶ ναργιλέ.⁵
- 5 Δυὸ φίλοι τ' ἀδερφοῦ τῆς τὴν μαρτυρήσανε.
- «Τί κάθεται, Βαγγέλη, δὲν πᾶς στὸν καφενέ...
νὰ δῇς τὴν ἀδερφή σου ποὺ πίνει ναργιλέ!»
Σηκώθηκε ὁ Βαγγέλης καὶ πάει στὸν καφενέ

1) τὴν ἑλυσιν (λ. ἐν. cadena). 2) ὀπηρέτης (λ. ἐν. famegio). 3) μπεγεντίζω =
ἐκτιμῶ, προτιμῶ (λ. ε. begenpiek). 4) ἀκολουθεῖ ὡς τσάκιζμα ἢ λέξ.: κακούργα. 5) συ-
σκευὴ καπνίσματος (λ. τ. nargile).

- καί βρίσκει τὴν κακούργα νὰ πίνη ναργιλέ!
- 10 - «Σηκώσου, Εὐρυδίκη, νὰ δῆς τὸ μπόι σου, ποὺ ντρόπιασες ἐμένα κι ὅλο τὸ σόι σου!»
Δυὸ μαχαιριῆς τῆς δίνει εἰς τὴ ζερβιά πλευρά,
τῆς παίρνει τὸ συκώτι καὶ τὴ μισὴ καρδιά.
Δυὸ λόγια ἢ καημένη ἐπρόφτασε νὰ πῇ
- 15 κ' ἔκλινε τὸ κεφάλι καὶ ἔπεσε νεκρή.
- «Οἱ φίλοι τ' ἀδερφοῦ¹ μου ἦταν ὁ Χάρος μου,
γιά τὸν Πετροπουλάκη² ποὺ 'χα τὸ θάρρος μου».
Οἱ φίλοι τ' ἀδερφοῦ τῆς τὴν ἐσηκώσανε,
στὴ μάννα, τὴν καημένη, τὴν παραδώσανε.

Καλῆς Μ. Καλόβη, Λιθογραφικὰ Κόμης
Εὐβοίας, Ἀθῆναι 1938, σ. 28 - 29.

B'.

- Τὰ 'μάθατι τί 'γίνηκιν ἀπὸ τῆς ἀφάρας τὰ χουριά;
μιὰ νέα, μιὰ οὐραία καὶ καλὴν, ντύθηκ' ἱβρουπαϊκά.
Τοὺν ἱραστή τῆς παίρνει νὰ πᾶι στοὺν καφιανέ,³
τοὺν κασιτῆ διατάζει νὰ σκεῖ τὴν σουμάδα⁴ κι ἀργκιλέ⁵
τρεῖς φίλοι τ' ἀδερφοῦ τῆς τὴν ἱχθυοῦσαν
κὶ στοῦ Βαγγέλη πᾶσανε τὴν κακούργα, τὴ μαρτυρήσανι.
- «Τί κάθισι, Βαγγέλη, πᾶσαι στοὺν καφιανέ,
νὰ ἰδῆς τὴν ἀδирφή σου, τὴν κακούργα, φουμάρ'ντας ἀργκιλέ».⁶
Σηκώνειτ' οὐ Βαγγέλης κὶ πᾶει στοὺν καφιανέ,⁷
- 10 βρίσκει τὴν ἀδирφή του, τὴν κακούργα, φουμάρ'ντας ἀργκιλέ.
Μιά ντουφικιά τὴν ἔχει στὴ δεξιά τὴ μισρά,⁸
τῆς χάλασιν τὰ στήθια, τὰ πλιμόνια, κι ὅλα τῆς τὰ 'σουτικά.⁹
- «Μάννα μ', κὶ ἂν πιθάνου, νὰ μὴ μὶ κλάψιτι
νιράντζια κὶ λιμόνια νὰ μοῦ μοιράσιτι
- 15 κι αὐτὸν τοὺν ἀδирφό μου, τοὺ Βαγγέλη, νὰ τοὺν κριμάσιτι
κὶ τοὺν Πιτροπουλάκη, τοὺ λουχία, μὴν τοὺν δικάσιτι».

Δντ. Μακεδονία (Σιάτιστα). - Λ. Α. ὑρ. 985,
σ. 151, ὑρ. 15 (Ἀν. Λαζάρου, 1923).

IB'. ΤΗΣ ΣΟΥΣΑΣ

Τὸ θέμα τοῦ φόνου ἀδελφῆς ὑπὸ ἀδελφοῦ διὰ λόγους τιμῆς εἶναι κοινὸν εἰς πολλὰ ἔθνη κατὰ τόπους, ἔνθα τοιοῦτου εἴδους ἐπεισόδια διεδραματίσθησαν κατὰ καιροὺς. Τὸ ἐν τῷ κατωτέρῳ ἔθνη περιγραφόμενον γέγο-

1) ἔκδ. Καλ.: κὶ ἀδερφός. Ἡ διόρθωσις συμφωνῶς πρὸς τὸν στίχον 18. 2) ὁ ἱραστής τῆς κόρης. 3) καρενιόν. 4) ἀναψοκτικὸν ποτόν. 5) βλ. ἀνωτ.. σ. 381, σημ. 5. 6) μέρος. 7) τὰ ἐντάσθια.

νός φαίνεται ότι ἔγινεν εἰς Κρήτην καὶ δὴ εἰς Ἡράκλειον. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι αἱ πλείσται τῶν παραλλαγῶν τοῦ ἔξματος προέρχονται ἐκ Κρήτης καὶ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, σποραδικῶς δὲ μόνον ἐξ ἄλλων τόπων ἢ ἡρῶις ὡσαύτως τοῦ ἔξματος εἰς πάντα σχεδὸν τὰ κείμενα προσονομάζεται τῆς Κρήτης ἢ τοῦ Κάστρου (Ἡρακλείου) τὸ καμάρι, ἢ κορώννα, τὸ λελοῦδι κλπ.

Ἐνδεικνύειν περὶ τοῦ χρόνου τῆς συνθέσεως τοῦ ἔξματος ἀποτελεῖ ἡ παρὰ E. Legrand,¹ ἀναφερομένη εἰδήσις ὅτι εἰς περιθώριον ἐξωφύλλου ἐκδόσεως τῆς «Βοσκοπούλας», τὴν ὁποίαν εἶδεν ἐν Βάρνην τὸ ἔτος 1875, ἀνέγνωσε τοὺς στίχους:

*Ἀρχωτες καὶ ἀρχόντισες, ὅλοι μικροὶ μεγάλῃ
ἐλάτε νὰ γυρνῶσται τῆς σουσας τὸ τραγοῦδι*

καὶ ὑπὸ τοὺς στίχους τὴν χρονολογίαν: 1679 νοεμβρίου 24. Ἐκ τούτου ὁ Legrand συμπεραίνει ὅτι τὸ ἔξμα συνετέθη μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1669 καὶ πρὸ τοῦ ἔτους 1679 καὶ ὅτι ὁ συνθέτης τοῦ ἐνεπνεύσθη ἐκ τινος τοπικοῦ ἐπεισοδίου.² Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰ. ὁ C. Fauriel εἶχε σημειώσει στίχους τοῦ ἔξματος εἰς χειρόγραφά του, δημοσιευθέντα ἐν τῷ 16ῳ τόμῳ τῆς Λαογραφίας.³

Δ. Α. Π.

- Τσ' εἰκοσιπέντε τοῦ Μαγιοῦ τ' ἀνθήσει τὸ λουλούδι,
ἀφρουκαστήε νὰ σὰς πῶ τῇ Σουσάνῃ τὸ τραγοῦδι.
4 Δοῦσα ἦταν νύμφα τοῦ Καστρου τοῦ καμάρι,
κι ἀγάπαν τὸν Σαρή Μπαχρή, τὸ πρῶτο πᾶλληκάρι.
- 5 Ἀγάπαν τον κι ἀγάπαν τὴν χρῶνους δεκατέσσαρους,
μ' ἀλήθεια τ' ἀδερφάκι τῆς γυρίζε με κουρσάρους.
Μιά μέρα πού 'ταν ἑορτὴ στὴν πόρτα τῆς καθίζει,
καὶ μέ ὀλόχρυσο τσεβρὲ⁴ τὰ δάκρυα τῆς σφουγγίζει.
'Ἡ μάννα τῇ τήνε θωρεῖ, τῇ κόρης τῇ τῆς λέει.
- 10 - «Τί ἔχει τὸ Σουσανάκι μου καὶ κάθεται καὶ κλαίει;»
- «Ὀνειρο εἶδα, μάννα μου, πικρὸ φαρμακεμένο,
πὼς ἦρθε τ' ἀδερφάκι μου γυμνὸ ξεσπαθωμένο».
- «Ἄς το, Σουσάκι, τ' ὄνειρο στὸ Θιὸ παραδομένο,
καὶ νὰ τὸ στείλῃ ἡ χάρη ντου καλὸ κ' εὐλογημένο.
- 15 Μὰ 'σένα τ' ἀδερφάκι σου στὰ ξένα πού γυρίζει,
γῆ τὰ θεριά τὸν ἔφαγαν γῆ ἄλλη τὸν ὀρίζει».
Τῇ νύκτα τὰ μεσάνυχτα, πού οἱ πετεινοὶ ἐλαλοῦσαν,
ἀκούει τὴν πόρτα καὶ κτυπᾷ κ' ἐξύπνησεν ἡ Σοῦσα.

1) Chansons populaires, Annuaire de l'Assoc. pour l'encourag. d. ét. grecques en France, τόμ. X (1876) σ. 20 - 21. 2) Βλ. Ἐμμ. Δουλιγεράκη, Τὸ κρητικὸν δημῶδες ἔξμα τῆς Σουσάνας, Κρητ. Χρονικά, τόμ. 9 (1955) σ. 357 - 360. 3) Βλ. Ἀνέκδοτα κείμενα ἀπὸ τὰ κατὰλοιπα τοῦ C. Fauriel, ἐκδιδομένα ὑπὸ Δ. Α. Πετροπούλου, Λαογρ., τόμ. 16 (1956), σ. 197.

4) Τοῦ Ἡρακλείου. 5) μαντήλι (λ. τ. ζενρε)

- Κτύπησε,¹ ξανακτύπησε, γνώρισε τὴν λαλιά ντου.
- 20 – «Τ' ἀδελφι μού 'ν' Σαρή Μπαχρή, ποὺ νά καῖ ἡ καρδιά ντου.
Σήκω Σαρή Μπαχράκι μου, πῆγαινε στὴν καλὴ ὥρα,
γιατ' ἦρθε τ' ἀδελφάκι μου καὶ τί νά κάνω τώρα».
- «'Αμε, Σουσάνα, κι ἄνοιξε μὰ 'γὼ πέφτω στὴν κλίνη,
γιατ' εἶναι ὁ ὕπνος μου βαρὺς, νά φύγω δὲν μ' ἀφήνει».
- 25 Πάει ἡ Σουσάνα κι ἄνοιξε μὲ τὸ καημένο ἀχείλι
μὲ τὴν καημένη κεφαλὴ, ποὺ εἶχε τὴν ὥρα ἐκεῖνη.
- «Σουσάνα, φέρε μου νερὸ ἀπὸ τὸ κρουονέρι,
ποὺ 'ναι στὸ περιβόλι μας, μὲ τὸ δεξιό σου χέρι».
- 'Η Σουσάνα πάει τὸν μαστραπά², μ' αὐτὸς νερὸ δὲν πίνει,
- 30 μόν' στέκει καὶ τὴν ἐρωτᾷ ποιὸς κείμεται στὴν κλίνη.
- «Εἶντα θαρρεῖς, μωρ' ἀδερφέ, καὶ εἶντα φαίνεται σου,
θαρρεῖς πὼς πολεμῶ κ' ἐγὼ τίς τέχνες τίς δικές σου ;»
Καὶ τὴν κουρτίνα σήκωσε κ' ἔδειξέ της τὸν κιόλας,
κ' ἐγίνηκε ἡ καρδούλα της εἰς μαραμμένη βιόλα.³
- 35 Τὸ μαχαιράκι ἐτραύησε αὐτὴν ὡς γουρὸ φουκάρι,⁴
στὸν οὐρανὸ τὸ ξάλασε⁵ καὶ τὴν καρδιά της πάει.
- Κι ἀπὸ τὸν βρόντο τὸν ποταμὸν ποὺ ἔκαμε τὸ κομὶ της,
ἐλύπησε⁶ ἡ μάννα της ὅτι πολεμαπῆγε ντὴ.
- «Ποιὸς εἶναι, βρε Σουσάνα μου, ποὺ σ' ἔκαμε ἔτσα χάλι,
40 ποὺ νά 'χη τὴν κατὰρ⁷ ποὺ γιὰ πάντα φυλαχτάρι».
- Κι ἀπὸ τὸ χέριν τὴν τραῖε καὶ στοῦ γιατροῦ τὴν πάει.
- «Γιατρέ, ποὺ γιαίνεις τοσοὶ πληγῆς καὶ γιαίνεις τίς γιαράδες,⁸
γιάνε καὶ τὴν Σουσάνα μου, μὴ λυπηθῆς παράδες»
κι ἂν θέλῃς λίρες ἑκατό, χιλιάδες πεντακόσα,
- 45 τοσοὶ δίδει ὁ Σαρή Μπαχρής, ποὺ δὲ λυπᾶται γρόσα».
- Καὶ μὲ τ' ἀχείλι ἔλεγε, φέρτε τὴν, νά τὴ γιάνη
καὶ μὲ τὸ γνέμα ἔλεγε τὸν τάφο της θά κάμη.
- «Μέσα στοῦ Χάρου τοσοὶ πληγῆς βοτάνια δὲ χωροῦνε,
μῆτε γιατροὶ γιατρεύουνε μῆτ' Ἀγιοι βοηθοῦνε.
- 50 Ἀφήνω σας παραγγελιά, ἀνάθεμα, κατάρα,
νά πᾶτε νά μὲ θάψετε εἰς τὴν Ἀγιά Βαρβάρα.
- Καὶ πέστε τοῦ Σαρή Μπαχρῆ νά στέκη παλληκάρι,
νά κάμη τὸ μνημούρι μου ἀπὸ μαργαριτάρι.
- Καὶ πέστε τοῦ Σαρή Μπαχρῆ, νά στέκη⁷ κυπαρίσσι,
55 νά κάμη στὸ μνημούρι μου μίαν κρουσταλλένια βρύση».

1) ἔκδ.: ξύπνησεν. 2) δοχεῖον ὕδατος (λ. τ. mastropa). 3) ἀνθος (λ. ἱτ. viola).
4) θηκάρι. 5) τὸ ἐσκόπευσε. 6) ἔκδ.: γαράδες. πληγᾶς (λ. τ. yara). 7) ἔκδ.: ἂν εἶναι.
8) Ἡ διόρθ. κατὰ παραλλ. ἐκ Ψερίμου Δωδεκανήσου (Λ.Α. ἀρ. 2193, σ. 206 - 207, στ. 43).

- Κι ὅταν τὴν ἐπερνούσανε ἀπὸ τὴν Παναγία,
φωνὴ ἔσυρεν ἡ μάννα τζη κ' ἐσβήσαν' τὰ καντήλια.
Κι ὅταν τὴν ἐπερνούσανε ἀπὸ τὰ μαγαζιά,
μικροὶ μεγάλοι ἐκλαίγαν' τὰ μακριὰ μαλλιά.
- 60 Κι ὅταν τὴν κατεβάζανε τρία σκαλιά στὸν Ἄδη,
σκοτώθηκε ὁ Σαρὴ Μπαχρὴς, τὸ πρῶτο παλληκάρι.
Τοὺς δυὸ μαζί τοὺς ἔβσλαν σφιχτὰ ἀγκαλιασμένοι,
καθὼς ἦτανε ζωντανοὶ ἔτσι καὶ πεθαμένοι.

Κοῆτη (Μαργαρίτες Ρεθύμνης). - Προμ. ὁ Πυρρ.
ἔτ. ΙΑ' (1935), ἀρ. φ. 242, σ. 7.

ΙΓ'. ΦΟΝΟΣ ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΟΥ ΥΠΟ ΑΔΕΛΦΟΥ ΤΟΥ ΛΗΣΤΟΥ

Τὸ ἄσμα ἔχει εὐρυτάτην διάδοσιν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους ὑπὸ τὸν αὐτὸν πάντοτε τύπον: Πραματευτὴς περιοδεύων πίπτει εἰς χεῖρας ληστῶν, πληγώνεται ὑπ' αὐτῶν θανάσιμως καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τῆς ζωῆς του ἀποκαλύπτεται ὡς ἀδελφὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν φονέων του.

Παραλλαγαὶ τοῦ ἄσματος ὑπάρχουν καὶ πάλιν ὡς πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ προσώπου (πραματευτὴς, Γιάννης, Γεώργιος, Μήσιος, Ἀνδρονίκος, Μοσαϊτάπαυλος, Βλαχόπουλος, καὶ ἄλλοι), καὶ τῶν τόπων, ἐξ οὗ προέρχεται (Πόλη, Βιέννη, Βλαχία, Συρία, Ἑσθονία, Μεσοποταμία), τῇ ἰδίᾳ τῇ τῶν ἐπιδρομῶν (χαρὰμῆδες, κλέφται, Γαλιτσαῖοι) καὶ τὸν τρόπον τῆς συγκρούσεως. Ὁ Ν. Πολίτης (Ἐκλογαί, σ. 17) ἐπεδείξεων παραλλαγῶν τινων παρατηρεῖ, ὅτι ἀρχικῶς οἱ συγκρούμενοί τοῦ ἄσματος δὲν ἦσαν ἴσως ἔμποροι καὶ λησταὶ ἀλλὰ ἀδελφοὶ πολεμισταί· ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνει ὅτι τὸ ἄσμα ἔχει σχέσιν μὲ ἄσματα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, ἔχοντα ἀνάλογον θέμα (ἄγων Ἥλιου καὶ Γιάννη, Υἱοὶ Ἀνδρονίκου). Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἄσμα εἶναι γνωστὸν καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας τῆς Κορσικῆς ἐξεφράσθη ἡ γνώμη, ὅτι μετεφέρθη ἐκεῖ ὑπὸ τῶν ἐκ Μάνης μεταναστῶν καὶ κατὰ συνέπειαν εἶναι παλαιότερον τοῦ ἔτους 1675, ὅτε ἐγένετο ἡ μετανάστευσις αὕτη.¹

Δ. Α. Π.

Α'.

- Χέρα ἔκλαιγε τὴν πιρνήν,¹ χέρα τὸ μεσημέριν.
Πὰς² κ' ἔκλαιγε τὸν ἄντραν ἀτ'ς, ἔκλαιγεν τὰ παιδί' ἀτ'ς;³
Εἶχεν υἱὸν πραματευτὴν, εἶχεν υἱὸν στρατιώτην,
εἶχεν υἱὸν ὅς τὰ γράμματα μακρὰ ὅς τὴν Ρωμανίαν.
5 Στρατιῶτες καὶ πραματευτὴς οἱ δύο⁴ ἑντάμαν πάγ'νε.
Στρατιῶτες πάντα ἔλεγεν, πάντα γιὰ τὴν στρατείαν,
πραματευτὴς πάντα ἔλεγεν, πάντα τὴν πραματείαν.
Πραματευτὴς ἄρ' ἔρχετο ἀπὲ τὴν πραματείαν,

1) S. Baud-Bovy, La chanson populaire grecque du Dodécanèse, I, Les textes, Paris 1936, σ. 241.

2) τὸ πρῶτ. 3) μήπως. 4) τὰ παιδιὰ της. 5) χειρ.: δύο: οἱ δύο.

- ἀπὲ τὴν Πόλιν ἔρχετον κι ἀπὲ τὴνπραματεῖαν.
- 10 Εἶχεν καὶ χίλα φούλιρα,¹ εἶχεν δύο μουλάρᾱ.
Ἐπέντεσεν τὸν χαραμὴν² ἀπάν' ἔς τὸ σταυροδρόμιν.
-«Πραματευτὴ μ', ποῦ 'ν' τ' ἄσπρα σου καὶ ποῦ 'ν' ἡπραμα-
τεῖα σ';»
-«Ἐγὼ ἔχω χίλα φούλιρα,¹ ἔπαρ' τὰ δύο μουλάρᾱ
κ' ἐμὲν μαναχὸν χάρισον τὴν φλιβερὴν τὴν μάννα μ'».
- 15 Ἴκι³ παίρ' τὰ χίλα φούλιρα, ἴκι³ παίρ' τὰ δύο μουλάρᾱ.
ἔσυρεν τὸ χαντζάριν⁴ του κι ἀτὸν τριχαντζαρώνει,⁵
τ' ἕναν κρούει ἀτον ἔς τὸ πλευρόν, τ' ἄλλο ἔς σὴν ἀμασκάλᾱν,
καὶ τ' ἄλλο τὸ πικρότερον χτυπᾷ εἰς τὴν καρδίαν
καὶ ξάν' ἐμετανόησεν καὶ ξάν' ἐμετανοῦντσεν.
- 20 Κλώσκειται⁶ ἀρωτᾷ τονε. «Τὰ γεννητὰ σ'⁷ ἀπόθεν;»
- «Ἐμὲν ἀσ' τὸ ἐσκότῳσες,⁸ ντὸ θέλεις κι ἀρωτᾷς με;»
- «Ἐγὼ χίλιους ἐσκότῳσα, ἡ κάρδα μ' κ' ἐντραλίζει.⁹
ἀτῳρα σὲν ἐσκότῳσα, ἡ κάρδα μ' ἐντραλίγεν.¹⁰
ἐτρόμαξεν τὸ χέριν μου καὶ τὸ χαντζάρ' ἔρροῦξεν». ¹¹
- 25 - «Ἐμεῖς τρία ἀδέλφᾱ εἶμεν καὶ ἕνα τὸν ἄλλον κ'³ εἶδεν.
Ἐνας ἐγέντον τηρεῖς, ἔπαρ' τὰ ραζία.¹²
ἄλλος ἔπαρ' ἔς τὰ γράμματα μακά ἔς τὴν γεντεῖαν,
κ' ἐγὼ ἔμ' νεπραματευτὴς, ἐπαικὰ ππραματεῖαν». ¹³
- «Κατὰ ποῦ λές, ππραματευτὴ, ἐμεῖς ἀδέλφᾱ εἶμες».
- 30 Ἀπὲ τὸ χέρ' ἀρπάζει ἀπὸν καὶ ἔς τὸ γατρὸν ἀρ' πάγει.
- «Γιατρέ μου, κοσμογιατρεῦτε καὶ κοσμογιατρεμένε,
γιά γιατρεψον τὸν ἀδελφὸ μ', ἀτὸς χά'¹⁴ ἀποθάνει.
Ἄν θέλῃς, χίλα ἔπαρε, ἂν θέλῃς, δυὸ χιλᾶδες,
ἂν θέλῃς, ἔπαρ' τὸν μαῦρόν μου, σίτ' στέκ'¹⁵ ἀρματωμένος».
- 35 - «Μουδὲ τὰ χίλα παίρω ἔγῳ, μουδὲ τὰ δυὸ χιλᾶδες,
μουδὲ παίρω τὸ μαῦρον σου, σίτ' στέκ' ἀρματωμένος.
Ἄδᾱ ἔς τὰ δυὸ μαχαιριές ἀτ' ἐγὼ γιατρεῖαν θά βάλω,
ἀδᾱ τσῆ κάρδας τὴ γιαρὰν¹⁶ ἀδᾱ γιατρεῖᾱ κ'³ ἐμπαίνειν».
- «Κατὰ ποῦ λές καί, νε γιατρέ, ἀτὸς θὲ ν' ἀποθάνῃ».
- 40 Ἐσυρεν τὸ χαντζάριν⁴ ἀτ', ἔς σὴν κάρδα ἀτ' ἐντῳκεν.¹⁷
Οἱ δύοσ¹⁸ μίαν ἐπέθαναν, οἱ δύοσ¹⁸ μίαν ἐτάφαν.

Πόντος (Τραπεζοῦς). - Λ. Α. Ὑλη, ἀρ. 96 (Ι. Βαλαβάνης).

1) χειρ.: φούλιρα φλωριά. 2) λησότην (λ. τ. harami). 3) οὐχί, δὲν. 4) χειρ.:
χαντσόριν τὴν σπάθην του. 5) χειρ.: τριχαντορώνει τοῦ καταφέρει τρεῖς σπαθίς. 6)
γυρίζει. 7) οἱ γονεῖς σου. 8) ἀφοῦ μ' ἐσκότῳσες. 9) δὲν λυγίζει. 10) χειρ.: ἐντα-
λίγεν ἐλῳγισε, ἐρράγισε. 11) ἔπαρε κάτω. 12) ὁ ἕνας ἔγινε ληστής κ' ἐξῆλθεν εἰς τὰ
ὄρη. 13) ἔκανα τὸν πλανόδιον ἔμπορον. 14) δεικτ.: νά, ἰδοῦ. 15) τὸν ἵππον μου ἐνῳ
στίκει. 16) τὴν πληγὴν (λ. τ. yara). 17) εἰς τὴν καρδίαν του ἐκτόπησεν. 18) χειρ.: δίσσ.

Β'.

- Μικρὸ πραγματευτόπουλο ἀπὸ τὴν Πόλιν βγήκε,
ἀπὸ τὴν Πόλιν ἔβγηκε, στὴ Βαβυλῶνα πάει·
σύρνει μουλάρια δώδεκα, χρυσάφι φορτωμένα.
Στὸν δρόμον ὁποῦ πήγαινε, στὸν δρόμον ποῦ διαβαίνει,
5 ἀρκίζ' ὁ νιὸς τσαὶ τραγουδᾷ, ἀρκίζ' ὁ νιὸς τσαὶ λέγει:¹
– «Χαρὰ σ' ἐτοῦτα τὰ βουνά, δὲν ἔχουν χαρατσηδες²
νά χαρατσίσουνε³ τὸ νιό, νά πάρουν τὸ χρυσάφι».
'Ακόμη λόγος ἔστεκε καὶ νά τους καὶ προβαίνουν.
'Ενας τοῦ κόβει τὰ σχοινιά κι ἄλλος τοῦ ξεφορτώνει
10 κι ὁ τρίτος ὁ καλύτερος μιὰ μαχαιριά τοῦ δώνει.
Κι ἀπότι τὸν μαχαίρωσε στέκει κι ἀνερωτᾷ τον.
– «Πές μου νά ζῆς, πραγματευτή, 'πὸ ποῦ 'ναι ἡ γενιά σου;»
– «'Ιδὲ κακὸ ποῦ τό 'χετε ἐσεῖς οἱ χαρατσηδες,
πρῶτα νά μαχαιρώνετε κ' ὕστερις νά ρωτᾶτε.
15 "Ας εἶν' ἀπὸ τ' ἀνάθεμα κι ἀπ' τὴν ἔσφιξα τὴν ὥρα'
ἡ μάννα μ' ἀπ' τὰ Γιάννενα, ἀπ' τὴν Πόλιν,
ἔχ' ἀδελφὸ Γενίτσαρο, λείπει δώδεκα χρόνια».
– «Γιάντρε, ποῦ γιάτρεψες πολλοὶ καὶ παρ' ὅτι πρὸς πρῶτον πρῶτον
20 γιάτρεψε καὶ τὸν ἀδελφὸ κι ὅσα τοῦ τῆς ἄς πᾶνε».
– «'Εγὼ ἡγιάτρεψα πολλοὶ μαχαίρωσιν ὁτιδήποτε,
μὰ τ' ἀδελφοῦ ἡ μαχαιριά πὶο γιάτρεμα δὲν ἔχει!».

Πάρος. – Α.Α. "Υλη, ἀρ. 2044 (Μ.Κ. Κρίστης, 1873).

ΙΔ'. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ ΑΔΕΛΦΗΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

Ὑπόθεσις τοῦ ἔσματος εἶναι ἡ πώλησις γυναικὸς ὑπὸ τοῦ ἀνδρός της διὰ τὴν ἀποπληρωμὴν τοῦ φόρου, ποῦ εἶχεν ἐπιβληθῇ εἰς αὐτόν, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἡ ἀποκάλυψις εἰς τὸν ἀγοραστήν (Γενίτσαρον, Παχὺν (Σπαχὴν), ἐκ τοῦ κελαδήματος πουλιοῦ, ὅτι ἡ πωληθεῖσα εἰς αὐτόν γυναῖκα εἶναι ἀδελφή του.

Ὁ σύζυγος εἰς τὰς πλείστας τῶν παραλλαγῶν λέγεται Κοντὸς (Κόντες). Εἰς τινες εἶναι πατὴρ ὁ πωλήσας τὴν γυναῖκα του, ἵνα οὕτω συμπληρῶσθαι τὸ ποσὸν διὰ τὴν ἐξαγοράν ἐκκλησιαστικοῦ παραπτώματός του. Εἰς μίαν δὲ μεμονωμένην παραλλαγὴν ἐξ Αἰγίνης⁴ τὸ θέμα τῆς πωλήσεως γυναικὸς ἔχει ἀντικατασταθῇ δι' αἰχμαλωσίας κόρης ὑπὸ τῶν κουρσάρων.

Ὁ πρῶτος τύπος, δηλ. τῆς πωλήσεως τῆς συζύγου πρὸς ἐξόφλησιν χρέους, ἀπαντᾷ πλατύτερον διαδεδομένους κυρίως εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου,

1) ὁ στίχος, ἠλλείπων ἐκ τοῦ χειρ., παρελήφθη ἐκ παραλλ. ἐκ Χίου (Κ. Κανέλλακη, Χιακὰ ἀνάλεκτα, 1890, σ. 68, στ. 4). 2) χαρὰ τῆς = εἰσπράκτωρ τῶν φόρων· ἐνταῦθα μὲ τὴν σημ. ληστῆς (λ. τ. λησάσι). 3) νά φορολογήσουν, νά ληστεύσουν. 4) Βλ. ἐν Λαογρ., τόμ. 8 (1921/25), σ. 84-86.

φαίνεται δὲ καὶ ὁ ἀρχαιότερος, πιθανῶς ἐκ τῶν ὑστέρων Βυζαντινῶν χρόνων, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ὅλην πλοκὴν τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἔσματος καὶ μάλιστα τὰ στοιχεῖα, ὡς τοῦ καταλογισμοῦ εἰς τὸν σύζυγον ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἢ τῶν ἀρχόντων ὑπερόγκου εἰς ποσὸν χρέους ὡς φόρου καὶ τοῦ ἀγοραστοῦ τῆς γυναικὸς ὡς Γενιτσάρου.

Ἡ πώλησις ὡς σκλάβων καὶ μελῶν τῆς οἰκογενείας (συνήθως τῶν παιδιῶν, φαίνεται δὲ καὶ τῆς γυναικὸς) ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς ἦτο ὄχι ἀσύνηθες φαινόμενον καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα,² ἀκόμη δ' ὁμῶς καὶ τὸ θέμα εἰς τὸ ἔσμα τῆς ἀναγνωρίσεως ὡς ἀδελφῶν νέου καὶ νέας, προτοῦ πλησιάζουσιν ἀλλήλους, ἀναφέρεται ἐπίσης παλαιότερον τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑπάρχει ὡς ἀνάγνωσμα ἐν τῇ Συναγωγῇ ὑπὸ τῶν χρησιμοποιοῦντων τὴν ἐλληνικὴν Ἑβραίων, ἀποτελεῖ δὲ πιθανῶς, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ Στίλπ. Κυριακίδης,³ μετάφρασιν ἐκ τινος παλαιοῦ ραββινικοῦ ἔργου.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Ἐνας Κοντός κοντούτσικος ἔδ' ὁμορφὴ γενναῖκα
τῆ' ὁ βασιλιάς τ' ἀζούλεψεν, θέλει νὰ τοῦ τὴμ πάρη.

Μιὰν ἀβανιὰν⁴ τοῦ ἔβανεν ὁ μ' ἕναν γομάριν.⁵

Ἐπώλησεν τὰ χωράφια τὰ νὰ ἔτζεινα ἔν ἡφτάννουν,

5 πουλεῖ ἀλῶνια ἀσκήματα⁶ ὡς ἡφτάννουν, σηκωμένα,

πουλεῖ τῆσαι τὰ κομμάτια⁷ τοῦ ἔβανεν ὁ μ' ἕναν γομάριν.

πουλεῖ τῆσαι νὰ ζευγάρια⁸ τοῦ ἔβανεν ὁ μ' ἕναν γομάριν.

Ἐμεινέν του ἡ λυερὴ⁹ τῆσαι τὸν τὴμ πουλήση.

Τῆ' ἀποὺ τὸ θέρι πκιάννει¹⁰ τὴν τῆσαι πάει ἔς στὸ παζάρι.

10 Ἐναν παιδάκι ξέβηκε ἔβανεν ὁ μ' ἕναν γομάριν.
τῆσαι πολοῦται τῆ' εἶπεν του τῆσαι λέει τῆσαι λαλεῖ του.

- «Πέ μου, μωρὲ Κοντούτσικε, τῆ' ἐσούνη⁴ πόσα θέλεις;»

- «Τὰ θείλη θίλια κάμνουσιν, τὰ μάδκια δκυὸ θιλιάες

τῆσαι τὰ κανάτζια⁷ τοῦ λαιμοῦ ἔν ἔχουν ἔποκοπάες».⁸

15 Τῆσαι ἔβανεν ὁ μ' ἕναν γομάριν.
Ἐπώλησεν τὸν τὴμ πουλήση.

Ἐπώλησεν τὸν τὴμ πουλήση, γιὰ νὰ τὸν ἡφτειρίση.

Τῆ' ἔτζεινη σάν τὸν φτέριζε⁹ ὁ νιὸς ἀποτζοιμήθη.

Τῆ' ἕναν πουλάκιν τῆ' ἄλλαξε ἔς τοῦ καραβκιοῦ τὴμ πλώρη

τῆ' ἔν ἐκηλάδα νὰ λαλῇ σάν κηλαδοῦσιν οὐλλά,

20 μόνον ἔκηλάδαν τῆ' ἔλεγε ἀγγελικὴ φωνοῦλλα.

- «Φιλῶ ἀδερφὸς τὴν ἀδερφή, κουμπάρος τὴν κουμέρα¹⁰»

1) Βλ. καὶ S. Baud-Bovy, ἔνθ' ἄν., 242-244 καὶ 305. 2) Βλ. Anne Hadjinicolaou - Marava, Recherches sur la vie des esclaves dans le Monde Byzantin, Athènes 1950, σ. 95 κ.ἑξ. 3) Βλ. ἐν Λαογρ., τόμ. 12 (1938-48), σ. 325 καὶ 490, σημ. 1, βλ. καὶ σ. 495 - 498.

4) διαβολήν, ζουφύμησιν. 5) φορτίον. 6) ἐσὺ. 7) στολίδια. 8) ἔν ἔχουν λογαριασμόν, εἶναι ἀνεκτίμητα. 9) ἐψείριζε. 10) τὴν παράνομον (λ. γαλλ. coupé).

- τῆς ἀντράδερφος τὴν νύφην του, χάνετ' ὁ κόσμος τέλεια».
 Ἡ λυερὴ σάν τ' ἄκουσεν, ἐπῆρεν τὴν τὸ κλάμμα,
 ἐστάξασιν τὰ δάρκα τῆς ἔς τοῦ νιούλλικου τῇ βούκκα.¹
- 25 Τῆς ἐπολοῆθεν τῆς εἶπεν τῆς τζαὶ λέει τζαὶ λαλεῖ τῆς.
 - «Τῆς εἶντα ὄεις, κόρη λυερή, τῆς ἐπῆρε σε τὸ κλάμμα,
 τὸ κλάμμα τζαὶ τὸ κούθισμα² τζαὶ τὸ πολὺ θρηνούρι;
 "Οἷα θυμήθης τοῦ Κοντοῦ, νὰ πάρω νὰ σὲ πάω».³
- 30 Τῆς ἐπολοῆθην τῆς εἶπεν τοῦ τζαὶ λέει τζαὶ λαλεῖ του.
 - «Μῆτε Κοντ' ἀθθυμήθηκα, μῆτε Κοντ' ἀθθυμοῦμαι.
 "Εναν πουλάκιν ἔκατσε ἔς τοῦ καραβκιου τῆμ πλώρη
 τῆς ἔεν ἐκηλάδα νὰ λαλῇ σάν κηλαδοῦσιν οὐλλα,
 μόν' ἐκηλάδαν τῆς ἔλεγεν ἀγγελικὴ φωνούλλα.
 - Φιλῶ ἀδερφὸς τὴν ἀδερφή, κουμπάρως τὴν κουμέρα
- 35 τῆς ἀντράδερφος τὴν νύφην του, χάνετ' ὁ κόσμος τέλεια».
 - «Τζαὶ πέ μου, κόρη λυερή, τζαὶ τὰ ἐννητικά σου».⁴
 - «Ἡ μάννα μ' ἔ' Ροδίτισσα τῆς ὁ ἄντρα μου ἢ Πολίτης
 τῆς ἔχ' ἀερφόν ἔς τὴν ξενιτειά σου τζαὶ τὰ γρόνους».
 - «Τζαὶ χάτε, κόρη λυερή, τζαὶ βοήθησέ με ἀδερφή μου».
- 40 Τζαὶ ποὺ τὸ θέριν πκιάννει τὴν λυερὴν Κοντοῦ τζαὶ πᾶσιν.
 Κύπρος. - Αἰ. 1100. Hedw. 1. (Φ. 1. 1367).
- Β
- "Ενας Κοντὸς κοντακιανὸς ἔχει θυγατέρα ὀναῖκα⁵
 ζηλεύγου ν-του κ' οἱ ἐδικοί, ζηλεύγου ν-του κ' οἱ ξένοι,
 ζηλεύγου ν-του κ' οἱ ἄρχοντες κι ὅλοι οἱ καπεταναῖοι
 καὶ βάνουσι ν-του πρόστιμο ἐννιά χιλιάδες γρόσα.
- 5 Πουλεῖ λιβάδια ἀθήριστα, πουλεῖ καὶ θερισμένα,
 πουλεῖ κι ἀμπέλια ἀτρώητα, πουλεῖ καὶ τρυημένα,
 πουλεῖ λιούργια⁶ ἀμάζωχτα, πουλεῖ καὶ μαζωμένα,
 καθίζει, λοαργιάζει τα καὶ πάλι δὲν ἐσῶσα.
 Πουλεῖ μουλάρια ἀμέρεφτα, πουλεῖ καὶ μερεμένα,
- 10 πουλεῖ καὶ βούδια ἀκίνητα,⁷ πουλεῖ καὶ κινημένα,⁷
 καθίζει, λοαργιάζει τα καὶ πάλι δὲν ἐσῶσα.
 Πουλεῖ καὶ σπίθια τρίπατα κι αὐλές μαρμαρωμένες,
 πουλεῖ σερβίτσα τοῦ σπιθιοῦ ὅλο μαλαματένια,
 καθίζει, λοαργιάζει τα καὶ πάλι δὲν ἐσῶσα.
- 15 Παίρνει ὁ Κοντὸς τὴν ὁμορφὴν καὶ στὸ παζάρι πᾶει
 κ' ἕνας Παχὺς τὸν ἀρωτᾷ, κ' ἕνας Παχὺς τοῦ λέει.

1) στόμα (λ. ἱτ. bocca).

2) κρυφὸ κλάμα.

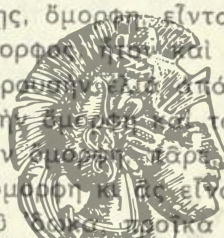
3) χειρ.: νὰ πάω νὰ σὲ πάω.

4) τοὺς γονεῖς σου.

5) ἑλαιώνας.

6) τὰ μὴ εἰθισμένα εἰς ἐργασίαν (ἄροτον κ. ἄ.).

7) τὰ ἐργαζόμενα.

- «Πουλεῖς, Κοντέ, τὴν ὁμορφὴν; καὶ πόσο ν-τὴνε δώνεις;»
 - «Πουλῶ τὴνε τὴν ὁμορφὴν μ' ἄορασμὸ δὲν ἔχει·
 20 τὸ 'να τζ' ἀχειλί χίλια 'χει, τὰ δυὸ τζη τρεῖς χιλιάδες,
 τὸ μῆλομασουλάκι τζη ἀμέτρητ' ἄλοάρι».
 Μὲ τὸ πινάκι¹ τὰ μετρεῖ, μὲ τὸ κοιλὸ² τὰ δώνει.
 Παίρνει ὁ Παχὺς τὴν ὁμορφὴν καί, στὸ καράβι πάει
 κι ἀρχίζει νὰ τὴνε τζιμπᾶ, κι ἀρχίζ' ὁ Θεὸς νὰ βρέχη,
 κι ἀρχίζει νὰ τὴνε φιλῇ καὶ πέφτ' ἀντρὺ³ χαλάζι.
 25 Κ' ἓνα μ-πουλάκι κελαδεῖ ἀπάνω στὸ κατάρτι.
 - «Φιλεῖ ἀδερφὸς τὴν ἀδερφή, μεγάλο γ-κρίμα κάνει!»
 - «Πέ μου, νὰ ζήσης, ὁμορφὴ, ἀπ' ὄντας γένος εἶσαι;»
 - «'Ας εἶμαι τσ' ἀστραποβροντῆς καὶ τσῆς ἀνεμοζάλης».
 - «'Οχι νὰ ζήσης, ὁμορφὴ, πέ μ' ὅλη ν-τὴν ἀλήθεια».
 30 - «'Η μάννα μου 'ν' ἄ' τὰ Χανιά κι ἀφέντης μ' ἄ' τὴν Πόλη
 κ' ἔχ' ἀδερφὸ κύρ χαραμῆ,⁴ πρῶτο ν-τῶ χαραμῆδω».
 - «Πέ μου, νὰ ζήσης, ὁμορφὴ, εἶντα συγκόμια⁵ ν-εἶχε;»
 - «'Ητονε νέος, ὁμορφὸς, ἦταν καὶ παλληκάρι
 κ' εἶχε γ-καὶ μιὰ χρυσὴν εἰς ἀπάνω στὸ ποδάρι».
 35 Παίρνει ὁ Παχὺς τὴν ὁμορφὴν καὶ τοῦ Κοντοῦ τὴν πάει.
 - «Πᾶρε, Κοντέ, τὴν ὁμορφὴν κατὰ Κοντὴ, σὺν ἀσπίδι
 πᾶρε, Κοντέ, τὴν ὁμορφὴν καὶ πᾶρε εἶναι χάρισμα σου
 κ' ἐκεῖνα ὅπου σοῦ ἔδωκε προῖκα τῇ ἀδερφῇς μου».

Νάξος ('Απεράθου). - Νάξος, 1441, σ. 310 (Διαλεκτὴ Ζευγώλη, 1925).

ΙΕ'. ΜΑΝΝΑ ΚΑΤΑΡΤΑΙ ΝΑ ΦΑΓΗ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ Ο ΛΥΚΟΣ 'Η ΤΟ ΑΡΚΟΥΔΙ

Τὸ ἔσμα ἀπαντᾷ ὑπὸ τρεῖς τύπους. Κατὰ τὸν πρῶτον (Α'), διαδεδομένον εἰς Πελοπόννησον, Χίον κ. ἄ., τὸ παιδί ἀρπάζεται ὑπὸ τοῦ λύκου εἰς ἐκπλήρωσιν ὄρκου τῆς μητρός, νὰ φάγῃ ὁ λύκος τὸ μόνον τῆς τέκνον, ἐὰν εἶχε νοθεύσει τὸν πωληθέντα ὑπ' αὐτῆς οἶνον μὲ νερό καὶ τὸν σῖτον διὰ προσμείξεως χώματος.

Κατὰ τὸν δεύτερον (Β') τύπον, ἀπαντῶντα εἰς Μακεδονίαν, τὸ παιδί ἀρπάζεται ὑπὸ τοῦ θηρίου πρὸς ἐκπλήρωσιν ἐπίσης εὐχῆς ἢ κατάρας ἀτέκνου γυναικός, ὅπως ἀποκτήσῃ τέκνον, ἔστω καὶ ἂν κατόπιν ἤθελε τὸ στερηθῇ, γινόμενον βορὰ τοῦ λύκου.

Μὲ τὸ θέμα τοῦτο, εἰδικώτερον τῆς κατάρας τῆς μητρός, ὅπως καταφάγῃ τὸ τέκνον τῆς τὸ ἀρκούδι ἢ τὰ ψάρια, ἀπαντᾷ ἕτερον ἔσμα (Γ'), διαδεδομένον μὲ παραλλαγὰς κυρίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, Εὐβοίαν, Δυτ. Μακεδονίαν καὶ Πόντον.

Γ. Κ. Σ.

1) ἔβλινον μέτρον χωρητικότητος 7-8 δαῖδων. 2) μέτρον τῶν δημοτικῶν (βλ. ἄνωτ., σ. 53. σημ. 12). 3) ἀδρόν, χονδρόν. 4) λ. γατὴν (λ. τ. harani). 5) ποῖα χαρακτηριστικά, σημάδια.

Α'.

- Μιά χήρα πούλαγε κρασί, έπούλαγε καί στάρι,
Τσακῶνοι πᾶν' νά πιοῦν κρασί καί στάρι ν' ἀγοράσουν.
- «Χήρα, νερό 'χεις στό κρασί καί χῶμα μέσ' στό στάρι».
- «Νερό ἂν ἔχω στό κρασί καί χῶμα μέσ' στό στάρι,
5 ἓνα παιδί ἔχω μοναχό, ὁ λύκος νά τὸ φάη».
Καί οἱ Τσακῶνοι φόρτωσαν καί πᾶνε στή δουλειά τους.
Μά ἦρθε ὥρ' ἀνάποδη καί ὥρα βουρλισμένη¹
κι ἀρπάχνει ὁ λύκος τὸ παιδί 'π' τὴν ἀγκαλιά τῆς μάννας.
Κανένας δὲν τὸν ἔσωνε, κανεὶς δὲν τόνε σώνει.
10 'Ἡ μάννα πού 'χε τὸ παιδί μονάχα τόνε σώνει.
- «'Αφ'σε μου, λύκο, τὸ παιδί καί πᾶρ' ἐμέ γιὰ δαῦτο,
πῶχω κριάς καί κόκκαλα, νά φᾶς καί νά σοῦ μείνη».
Τῆς λέει τότε τὸ παιδί ἀπ' τοῦ λύκου τὸ στόμα.
- «Γύρισε, μάννα, σπίτι σου, σῦρε καί στή δουλειά σου
15 κ' ἐσὺ τοῦ λύκου μ' ἔταξες κι ἐγὼ θά μὲ φάη».

Πελοπόννησος, Ταραντῆς. - Δελτ. 'Ιστ. 'Εθν. 'Εταιρ.,
τόμ. Α' (Περὶ τῶν Περσῶν), 1 (Σ. Καραβίτης).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- 'Απόψε πήρεν τὸ θεριὸ παιδί² ἀπὸ τὴν κοιλία.
Χίλιοι πεζοὶ τὸ κυνηγοῦν καί μόνον ἀκαβαλλάρει
κ' ἡ μά' του ἀναμαλλαριά³ κι ἀφεῖ τοῦ ἀζωνάρης⁴
καί τὸ παιδί ἐφώναζε ἀφ' τοῦ θεριοῦ τὸ στόμα.
5 - «Γύρισε, μάννα μου, γύρισε, νά μὴ σὲ φά' κ' ἐσένα
κι ὄντας ἐποῦλες τὸ κρασί κ' ἔβαλες δόλος μέσα
κ' ἤμονες καί κατάμονες θεριὸ νά φά' τὸν Γιάννη,
δὲν τό 'ξερες πῶς θά θά μὲ φά ;»

Χίος (Καρδάμυλα). - Λ. Α. ἀρ. 296, σ. 98,
ἀρ. 79 (Κωνστ. Ν. Κανελλάκης).

Β'.

- Σπινῆ⁵ λαλιά ν-ἀκούστηκε στοῦ Βαρδαριοῦ⁶ τὸν κάμπο·
'κεὶ πήρε λύκος τὸ πιδί, πήρε κι τοῦ λιχούδι.⁷
Χίλνοι νουμάτ' τὸν κυνηγοῦν, τρακόσ' ἄρματωμένοι·
κανένας δὲν τοὺν ζύγουσε,⁸ τοὺν λύκον δὲν ζυγώνει,
5 μόνον ἡ μάννα τοῦ παιδιοῦ μόν' 'κείνη τὸν ζυγώνει.

1) κακῇ. 2) μύριοι. 3) με ἀσκεπῇ καὶ ἀτημέλητῇ κόμην. 4) καὶ ὁ ἀφέντης, ὁ
πατὴρ του, μὴ φορῶν τὴν ζώνην του. 5) λεπτή, ὀξεῖα. 6) τοῦ 'Αξιοῦ ποταμοῦ. 7) λι-
χούδης = ὁ ἀρεγόμενος ἐκλεκτῶν φαγητῶν. 8) δὲν τὸν κατέφθασε, ἐπληραίωσε,

- «'Αφ'σε με, λύκε, τοῦ πιδί, ἄφ'σε με τὸ λιχοῦδι».
 Κι τοῦ πιδί 'π'λουγήθηκε ἀποῦ τοῦ λύκ' τοῦ στόμα».
 - «Θυμᾶσαι 'ντάς, ' μαννούλα μου, ὄντας μέ βλαστημοῦσες
 ταχύ· ταχύ² τὴν Πασκαλιά κι στὸν καλὸν τοῦν λόγουν,³
 10 ὄντ' ἔτρωγες, ὄντ' ἔπινες κι μένα βλαστημοῦσες:
 Νὰ μ' ἔδουν' ὁ Θεὸς πιδί, κι ἄς τό 'παιρνεὺν οὐ λύκους».
 - «'Ελα, πιδί μ', στή μάννα σου, ἔλα στὴν ἀγκαλιά μου».
 - «Θὰ ἔρτου 'γώ, μαννούλα μου, θὰ 'ρτῶ στὴν ἀγκαλιά σου,
 ὄντας ἀσπρίσ' οὐ κόρακας κι ὄντας μαυρίσ' οὐ γλάρους,
 15 κι ὄντας θὰ στίψ' ἡ θάλασσα κι σπείρουμε κριθάρι».

Θεσσαλονίκη. - Λ. Α. ἀρ. 386, σ. 138
 (Χρ. Γουγοῦσης, 1911).

Γ'.

- Οὔλες οἱ μάννες τὰ παιδιὰ τὰ εὐκίωνται νὰ προκόψουν
 καὶ μιὰ μάννα, σκυλάραινα, τὴ Γιάννη καταργιέται:
 - «Γιούλη μ', τ' ἀρκούδια νὰ σὲ φάν', νὰ σὲ μακελλοκόψουν».
 Κι ὁ Γιάννης καθὼς τ' ἀκούει τὸν τοῦ κακοφάνη,
 ἔβγαζε⁴ ἄλλαφρὸ ἀκαθάρτου βραῦ ντυμένο
 κ' ἐπῆρε διπλά τὰ βόνα καὶ πα' γανιά⁵ τοὺς κάμπους⁶
 βρῖσκει τ' ἄλλάφια κ' ἐβόρει⁶ τ' ἀρκούδια κ' ἐκοιμῶνταν
 κι ὅλα μπροστὰ τὰ μάζεψε κι ὅλα μπροστὰ τὰ βάνει⁶
 στὴ ράχη π' ἐξανάφανε τῆς μάννας τοῦ φωνάζει.
 10 - «'Εβγα, μαννούλα, νὰ μέ ἰδῆς τ' ἀρκούδια πῶς μέ τρῶνε».
 - «Γιούλη μ', τ' ἀρκούδι ποῦ θὰ σὲ φάῃ δὲν πάει κοντὰ μέ τ' ἄλλα,
 τ' εἶναι στραβό, τ' εἶναι κουτσό, κ' ἐκεῖνο νὰ σὲ φάῃ».
 Καὶ πάλι πίσω γύρισε κ' ἐκεῖνο γιὰ νὰ φέρῃ.
 Ἐβγήκε καὶ ἀγνάντεψε κατάχσμα⁵ στὸν κάμπο,
 15 βλέπει τ' ἀρκούδι μοναχὸ καὶ πάει νὰ τὸ φέρῃ.
 Πάνω π' ἐζύγωσε⁵ κοντὰ κ' ἐπῆγε νὰ τὸ πιάσῃ,
 ἐχτύπησ' καὶ τὸν ἔφαγε καὶ πίσω δὲ γυρίζει.

Πελοπόννησος (Καρνὰ Κορινθίας). - Λ. Α.
 "Υλη, ἀρ. 1386. (Γ. Τσαγκρῆς, 1889.)

1) ὄντας, ὅταν. 2) πρωί-πρωί. 3) βλ. ἀνωτ., σ. 326, σημ. 10. 4) εἰς κνήτην
 ἀγρίων ζώων. 5) χειρ.: κατάκαμα. 6) ἐπλησίασε.

III. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Α'. ΤΟ ΔΟΚΙΜΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Τὸ ὄσμα τοῦτο εἰς τὸ ὅποιον ἡ κόρη ὑποβάλλει εἰς ἀγώνισμά, δοκιμασίαν, τοὺς πολλοὺς μνηστήρας της, διὰ νὰ νυμφευθῇ ἓνα ἐξ αὐτῶν. φαίνεται ἐκ τοῦ ὅλου περιεχομένου του παρά τινα ἀκριτικὰ στοιχεῖα του ὅτι ἔχει συντεθῇ πιθανῶς κατὰ τοὺς ὑστέρους βυζαντινοὺς χρόνους μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς φραγκοκρατίας εἰς τὴν χώραν.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Χίλια ἑκατὸ ἀρχοντόπουλα¹ κ' ἐξήντα παλληκάρια,
οὐλα μιά λυγερὴ ἀγαποῦν, οὐλα μιά λυγερ' θέλουν.
Σάν ἔκασμαν καὶ κίνησαν πεζοῦρα καὶ καβάλλα.²

– «Καλημέρα σου, λυγερή». – «Καλῶς τὰ παλληκάρια»

5 κοπιάστε, ³ παλληκάρια μου, νὰ φᾶτε καὶ νὰ πιήτε». ⁴

– «Δὲν ἤρθαμαν γιὰ φαί, γιὰ πιεῖ καὶ γιὰ ψιλὰ τραγοῦδια»

μᾶς εἶπαν 'τι εἶσαι ἢ γι' ὁμορφίαν⁵ ἢ διὰ νὰ εἶσαι ἢ μαυρομάτα».

– «'Αλήθεια ἐγὼ εἶμαι ἢ γι' ὁμορφίαν⁶ εἶμαι ἢ μαυρομάτα»

λιθάρι ἔχω στὴν πόρτα μου, τρεῖς ὅλα σὺλή μου,

κι ὅποιος τὸ ρεῖ⁷ π' ὁπλίστα⁸ ἀπὸ τὸν ἄλκιον τὸν τάρα⁹.

Κι ἀλλοὶ τὸ πᾶν στὰ γόνατά¹⁰ κι ἀλλοὶ ὁρᾶν τὸ ζουναρι

κ' ἓνας κοντὸς κοντούτσικος¹¹ πιάσεν τὸ ρίχνει.

Παίρνει ὁ κοντὸς τὴν ὁμορφίαν, πιάσεν τὴν μαυρομάτα.

¹ Ηπειρὸς (Τσομερῆκα). – Λαογρ., τόμ. 5
(1915 16) σ. 88, ἀρ. 65 (Χ. Λαμπράκης).

Β'.

Ἐκατὸδ δυὸ ἀρχοντόπουλλα μιὰκ κόρην ἀπαποῦσι,

ἐνοῦς, ἐνοῦς ἐτάσσειτο φιλὶ καὶ μιὰν ἐσπέρα¹

οὐλοὶ 'μονολαῖστησάκ² κ' ὑπᾶσιν οὐλ' ἀλλάϊ.³

Στρώννει τωτ τάβλα νὰ 'εὐτοῦ,⁴ πολλῶλ λογιῶτ τραπέτζι.

5 – «Τρῶτε καὶ πίννετ', ἄρκοντες, κ' ἐγὼ νὰ σᾶς 'φηοῦμαι»⁵

μάρμαρον ἔχ' ἀφέντης μου, 'ικίμι¹⁰ τῆς ἀάπης,

κι ὅποιος βρεθῇ καὶ πιάσῃ το κι ὁπίσω του τὸ ρίξη,

ἐκεῖνος εἶν' ὁ ἄντρας μου κ' ἐγὼ ἡ ποθητή του».

Κι οὐλοὶ μονοσυνάουτται¹¹ κι οὐλλοὶ τὸ 'ικιμάτζου.

1) τὸ τραγοῦδι ᾄδεται μὲ τὸ τσάκισμα "ροδακινιά μ'". 2) ἔκδ.: πεζοῦρα καβάλλα.
Ἡ συμπλήρωσις τοῦ στίχου συμφώνως πρὸς ἑτέραν παραλλ. ἐκ Τσομερῆκων (Λαογρ., τόμ. 5, σ. 86, ἀρ. 64, στ. 2). 3) ἔλθετε. 4) τὸ διῆκτερον ἡμῶν: νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε διωρθώθη ἐκ τῆς ὡς ἄνωτ. παραλλ., ἀρ. 64, στ. 5. 5) θέλω νὰ. 6) συνεκιντρώθησαν. 7) μαζί. 8) νὰ γευθῶν. 9) ζητηοῦμαι. 10) δοκίμι, ἀγώνισμα δοκιμασίας. 11) ἔρχονται μαζί.

- 10 Κ' ἓνας τὸ παίρει ἄχτυλο κι ἄλλος μῆε καθέλου·¹
 κ' ἓνας κουτρούλλης,² κουτρουλλιός, ψειριάρης, κασιδιάρης,
 μονοχειράρι³ τὸ 'πιασε κι ὀπίσω του τὸ ρίχτει.
 - «'Εγὼ 'μαι, κόρη', ὁ ἄνδρας σου κ' ἐσού 'σ' ἡ ποθητή μου».
 - «'Αν ἐπλανειόμους σὲ κοντούς κι ἂν ἤθελα τίς μαύρους,
 15 ἤθελε νὰ 'ν' ἡ ρύμη μου τὰ σουσσυλα 'εμάτη».⁴

*Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νανάρου, Δημοτικά τραγούδια
 Καρπάθου, Ἀθήναι 1928, σ. 147*

Β'. ΤΟΥ ΧΑΡΖΑΝΗ Ἡ ΤΗΣ ΗΛΙΟΓΕΝΝΗΤΗΣ

Τοῦ ἄσματος, γνωστοῦ καὶ εἰς ἄλλους εὐρωπαϊκοὺς λαούς,⁵ παραδίδονται δύο κύριοι τύποι. Κατὰ τὸν πρῶτον, νέος ζητεῖ εἰς γάμον κόρην, ἔνεκα δὲ τῆς ἀρνήσεώς της κατέχεται ὑπὸ ἀπελπισίας. Μὲ συμβουλήν μαγισσῶν ἢ τοῦ ἵππου του, κατ' ἄλλας δὲ παραλλαγάς, μεταμφιεσθεὶς εἰς γυναικα, κατορθώνει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κλίνην τῆς ἀγαπημένης του χωρὶς ν' ἀναγνωρισθῇ ὑπ' αὐτῆς. Ἡ παραπλανηθεῖσα καταφεύγει εἰς τὴν κρίσιν τοῦ βασιλέως, ἀποκαλύπτεται ὁ ἐξαπατητὴς καὶ ὑποχρεώνεται νὰ τὴν νυμφευθῇ. Κατ' ἄλλας παραλλαγὰς αὕτη γυνὴ ἀποφασίζει νὰ τὴν ἀποφύγῃ τοῦ βασιλέως.

Κατὰ τὸν δεύτερον τύπον ὁ ἀγαπῶν ἄρσας κατορθώνει μὲ μαγικά φίλτρα νὰ σαγηνεύσῃ τὴν νέαν ἡλικίαν ἐπιδρασίῳ τῆς μαγείας ἀφυπνίζεται ἐκείνη τὴν νύκτα καὶ συνάπτει ἀγάπην ἀπὸ θεοπαγίων. Κοιχεται εἰς τὴν ἀκτίαν τοῦ ἔραστοῦ της καὶ οὐδεὶς ἡνθώραν εἶναι δὲ τῶν κλειδωμένων καὶ δὲν ἀνοίγει. Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ της παραβάνει δηλητήριον καὶ ἀποθνήσκει.⁶ Ὁ νέος ἰδὼν αὐτὴν νεκράν αὐτὸν θρῆναι.

Εἰς τὴν ὅλην του πλοκὴν τὸ ἄσμα μὲ τὰ παραμυθιακὰ αὐτὰ στοιχεῖα ἔχει τὴν μορφήν παραλογῆς. Ἡ προορμηγὴ εἰς φίλτρα καὶ μαγανείας, ἡ μεταμφίσεις τοῦ ἔραστοῦ πρὸς ἐξαπάτησιν τῆς ἐρωμένης, καθὼς παρετήρησεν ὁ Νικ. Γ. Πολίτης (Ἐκλογαί, ἀρ. 74), εἶναι στοιχεῖα γνωστὰ εἰς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους καὶ διηγήσεις, ὡς καὶ εἰς μύθους καὶ ἄσματα ἄλλων λαῶν. Εἰς μελέτην της ἡ Sophie Trenkner,⁶ σημειώνουσα ἀνάλογα παραμυθιακὰ στοιχεῖα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μυθολογικὴν παράδοσιν, ὡς εἰς τὰς κωμῶδας «Mercator» τοῦ Πλαύτου, διασκευὴν τοῦ «Ἐμπορίου» τοῦ Φιλοδήμου, καὶ «Euphrosia» τοῦ Τερεντίου, διασκευὴν τοῦ ὁμωνύμου ἔργου τοῦ Μενάνδρου, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πρόκειται περὶ λαϊκῶν θεμάτων, γνωστῶν ἤδη εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, τὰ ὅποια διατηροῦνται κατὰ μακρὰν προφορικὴν παράδοσιν. Τὰ ἴδια θέματα εἶναι γνωστὰ καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Šarġan, εἰς τὸ ἀραβικὸν λαϊκὸν κείμενον «Χίλια καὶ μία νύκτες» καὶ ὑπάρχουν καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημοτικὸν τραγούδι τοῦ Χαρζανῆ. Εἰς πρόσφατον μελέτην του ἐξ ἄλλου ὁ Giacomo Man-

1) ὁ εἰς τὸ μετακινεῖ εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς δακτύλου, ἄλλος καθέλου. 2) μικρόσωμος, ἀδύνατος. 3) διὰ τῆς μῆς χειρὸς. 4) διαδόσεις, δυσφημῆσεις γεμάται.

5) Βλ. Paul G. Brewster and Georgia Tarsoulis, «Handjeris and Lioryenneti» and Child 76 and 110. A Study in similarities, Helsinki 1961 (F. F. Communications, vol. LXXIV, No 183). 6) Les aventures de Šarġan - Charzanis dans le folklore grec antique, Byzantion, τόμ. 20 (1950), σ. 259 - 266.

ganaro¹ υποστηρίζει ότι τὸ θέμα τοῦ ἄσματος τοῦ Χαρζανῆ ὑπάρχει εἰς τὴν ἀγιολογικὴν διήγησιν περὶ τοῦ μάρτυρος Κυπριανοῦ ἐξ Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ἰουστίνης, οἵτινες ἐμαρτύρησαν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ.²

Παρά τὰ παραμυθιακὰ στοιχεῖα ταῦτα ὁ Νικ. Γ. Πολίτης (Ἐκλογαί, ἀρ. 74) περιέλαβε τὸ ἄσμα εἰς τὰ ἀκριτικά μετὰ τὸν τίτλον «τῆς Λιογέννητης», ἐπεὶδὴ μετὰ τὸ συχνὸν εἰς τὸ ἀκριτικὸν ἔπος καὶ τὰ μεσαιωνικὰ μυθιστορήματα ὀνομα Λιογέννητη, Ἡλιογέννη, Ἡλιογεννημένη, ἀναφέρεται εἰς παραλλαγὰς ἢ ἐρωμένη τοῦ Χαρζανῆ (Γιαννάκη, Κωνσταντῆ, Μαυρουδῆ κλπ). Εἰς τὸ εἰσαγωγικὸν τοῦ σημειώμα ὁ Ν. Πολίτης σχετίζει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἄσματος μετὰ ἐπεισόδιον τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους περὶ τοῦ ἔρωτος τοῦ Διγενῆ μετὰ τὴν Εὐδοκίαν, κόρην τοῦ στρατηγοῦ Δούκα, τὴν ὁποίαν οὗτος ἀπάγει, κατόπιν τῆς μὴ ἐγκρίσεως τοῦ γάμου παρὰ τοῦ πατρὸς της. Ἐξ ἐπιδράσεως τῶν ἄσμάτων τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου προέρχονται ἐπίσης τὰ κύρια ὀνόματα Φωκάς, Νικηφόρος, Πετροτράχηλος (Βαρυτράχηλος), ποὺ ἀναφέρονται εἰς παραλλαγὰς, ὡς ὀνόματα τῶν ἀποστελλομένων εἰς τὴν νέαν προξενητῶν, καθὼς καὶ τὸ ὄνομα Χαρζανῆς, τὸ ὁποῖον σημαίνει πιθανώτατα τὸν καταγόμενον ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ θέματος «Χαρσιανόν». ³ Παρὰ τὰ ἀκριτικά ταῦτα γνωρίσματα, προέχοντα εἰς τὴν πλοκὴν ταῦ ἄσματος, εἶναι τὰ παραμυθιακὰ στοιχεῖα καὶ ἐκ τούτου εἶναι ὀρθότερον νὰ κατατάξωμεν τὸ εἶδος εἰς τὰς παραλογάς.

Δ. Α. Π.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ Χαρζανῆς ὁ μικρὸς ὁ ἑκκαταεταρῆς
ὡςδεκά χρόνους πολεμᾷ τὴν Ἰουδίαν τὴν πόλιν.

Πέμπει τῇ μῆλο, ρίχνει το, λούει καὶ πατεῖ το
καὶ τοσοῖ προξενητάδες του ξυλίσσονται τοσοῖ φορτώνει.

5 Καὶ βάνει του στοιχήματα, ποὺ δὲν ὑπάρει νὰ κάμῃ,
νὰ σπείρῃ καὶ τὴ θάλασσα σιτάρι καὶ κριθάρι.

Τότε νὰ πεντικοσταθῇ⁴ καὶ μετὰ τὸν ἕναν πόδα,
νὰ σύρῃ κι ἀπὸ πίσω ντου τρικούβερο⁵ καράβι.

ΠΑίρνου ν-τονε τὰ κλῆματα ἔς τῇ μάλιστα καὶ πάει.

10 – «Δίδει σου ἡ μάνα μου ἑκατὸ κι ὁ κύρης μου διακόσα,
κρυφὰ ποὺ τοσοῖ γονέους μου σοῦ δίδω πεντακόσα».

– «Μὴ λυπηθῇς τὰ γένεια σου, κάτσε μπαρπέρисέ τα.

Μὴ λυπηθῇς τὰ νιάτα σου καὶ ντύσε τα γυναῖκα.

1) Due canti popolari neogreci: Sicularum Gymnasium I, Catania, 1957, σ. 25-35. 2) Βλ. L. Radermacher, Griechische Quellen zur Faustsage. Der Zauberer Cyprianus. Die Erzählung des Helladius. Theophilus, (Sitzungsberichte der Ak. der Wiss. in Wien, Philos.-hist. Kl., Band 206, Abh. 4). Wien u. Leipzig 1927. σ. 77 κ.ε. 3) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικά Σύμμεικτα, τόμ. Α', 1920, σ. 246. (Περὶ τοῦ ἑθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων). H. Grégoire, Échanges épiques arabogrecs Šarḳan Charzanis, Byzantion, τόμ. 7 (1932), σ. 371-382. H. Goossens, Autour de Digénis Akritas, Byzantion, τόμ. 7 (1932), σ. 303-316.

4) Ἰηραυρόν. 5) νὰ στηριχθῇ εἰς τοὺς πέντε δακτύλους τοῦ ποδός. 6) πλοῖον μετὰ τρία καταστρώματα.

- Πᾶρε βελόνα καὶ κλωστή κι ἀνέβα στὸν ὄντά ' τζη,
 15 ὡσάν ἐξαδερφούλα τζη, καλὴ γειτόνισσά τζη». Πάει χτυπᾷ τὴν πόρτα τζη τὴν ὥρα ποὺ δειπνοῦνε.
 – «Ποιὸς ἦρθε γιὰ τὴν Ἀρετὴ τὴ νυχτοπλουμισμένη, ἀπὸ τὸν ἥλιο δροσερή, 'ποὺ τὰ λουτρά καημένη;»
 – «Ἐγὼ 'μ' ἢ γι' ἀξαδέρφη τζη ποὺ δὲ μέ 'δε ποτέ τζη.
 20 Δώδεκα χρόνους πολεμῶ νὰ μάθω τὸ γκεργκέφι,² κι ἂ δὲν τὸ μάθω σήμερο, ἄντρας μου δὲ μέ παίρνει». – «Πᾶρε τὴν, Ἀρετοῦσα μου, κι ἀνέβα στὸν ὄντά ' σου, σάν ἀδερφήδες θέσετε³ καὶ βάλε τὴ κοντά σου». Στὴ σκάλα 'κειὰ ποὺ βγαίνανε ἓνα πλουμί κεντοῦσαν
 25 κ' ἓνα σκοπὸν⁴ ἐλέγανε κ' ἐγλυκοκελαηδοῦσαν. Κ' ἐκεῖ ποὺ 'ποσπερίζανε⁵ κ' ἐκεῖ ποὺ ξενουχτοῦσαν ἦρχις⁶ ἢ κόρη κ' ἦκλαιγε ὀριμὰ⁷ κι ἀνεστενάζει.
 – «Τί 'χεις, ἀξαδερφούλα μου, καὶ βαριανεστενάξεις;»
 – «Τὰ φίδια μένουν στὰ βράχια καὶ τὰ θεριά στοὺς κάμπους
 30 κ' ἐγὼ τὸ κακορρίζικα⁸ ποὺ θὰ μείνω;»
 – «Ἐβγῆτε, βάγιες, ἱερὰ⁹ καὶ ὑφικιά μου στρώση καὶ βάλετε τὸ πάπλωμα¹⁰ νὰς¹¹ καὶ τὸ Χατζαράκι». Μέσα ν-έκει¹² στὸν ὕπνο¹² τοῦ Χιροφάνταξ¹² τζη, ἦρχις⁶ ἢ κόρη κ' ἦκλαιγε ὀριμὰ⁷ κι ἀνεστενάζει.
 35 – «Τί 'χεις, ἀξαδερφούλα μου, καὶ βαριανεστενάξεις;»
 – «Μέσα ν-έκει στὸν ὕπνο¹² τοῦ, στὴ 'νειροφάνταξ⁸ μου, σέλινα σὰ νὰ μάζωνα, πράσα ν-έπρασολόγου, τὸν πράσινό μου σιντιγέ⁹ ὡσάν νὰ τὸν ἐφόρου καὶ τὸ μαργαριτάρι μου τρεῖς δίπλες στὸ λαιμό μου
 40 κ' ἓνα ζουμπί¹⁰ τριαντάφυλλο στ' αὐτί μου κρεμασμένο¹¹ ξεγυμνωμένο τὸ σπαθί εἰς τὸ προσκέφαλό μου». – «Σὰ θές, ἀξαδερφούλα μου, ξηγῶ σου τ' ὄνειρό σου. Τὰ σέλινα¹¹ 'ν' ἢ πίκρα σου, τὰ πράσα¹¹ 'ν' ὁ καημός σου καὶ τὸ ζουμπί¹⁰ τριαντάφυλλο εἶναι ἡ παρθενιά σου
 45 καὶ τὰ μαργαριτάρια σου τὰ δάκρυα ποὺ θὰ χύσης. Ξεγυμνωμένο τὸ σπαθί, ἐγὼ 'μ', ὁ Χατζαράης σου». – «Σάν εἶσ' ὁ Χατζαράκης μου, στάσου νὰ βλοηθοῦμε. Τὰ παπουτσάκια ντοῦ 'βαλε, τὴ σκάλα κατεβαίνει.
 – «Δικιά¹¹ νὰ σ' εὔρη, μάννα μου, ποὺ γίνηκες ρουφιάνα¹²

1) δωμάτιον (λ. τ. oda). 2) τὸ κέντημα ἐπάνω εἰς τὸ τεῖχος (λ. τ. gergef). 3) καταλιθίτη. 4) μελιθόδιον ἄρματος. 5) ἐκάθητο νὰ πιάσῃ τὴν ἐσπίραν. 6) ὀριμώτης, σφοδρῶς. 7) θεραπευνύτης, ἡγηγέτης. 8) εἰς τὰ ὑνειροφάντασματα. 9) εἶδος φορέματος. 10) μπουντάκι. 11) ἄδαν. 12) μαστροπός (λ. ιτ. ruffiana).

- 50 κι ἀνέβασες τὸ Χατζαρή ἀπάνω 'πού τῇ σκάλα».
Καὶ μπαίνει καὶ στολίζεται καὶ βάνει ρεκαμάδα ¹
κ' ἐπρόβαλε στοῦ βασιλιᾶ σὰ φωτερὴ λαμπάδα.
– «Πῶς ἦτον, Ἀρετοῦσα μου, πῶς ἦτονε, κερά μου,
πῶς ἦτονε κ' ἐκόπιασες μόνη σου στὸν ὄντά μου».
55 – «Ἡ κρίση σοῦ 'τονε πολλὴ κ' ἦρθα ἀμοναχὴ μου,
ἕνας 'πού τσοὶ λεβέντες σου ἐπῆρε τὴν τιμὴ μου».
Μηνύματα, μηνύματα στοῦ Χατζαρή τὴν πόρτα.
– «Ἄ δὲ τὴν πάρης, ² Χατζαρή, ἐγὼ θὰ τήνε πάρω
καὶ τὴ μικρὴ σου ἀδερφή σκλάβα τζη θὰ τὴ βάλω».

*Ειρήνης Παπαδάκη, Λόγια τοῦ Στειακοῦ
λαοῦ, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1938, σ. 18 – 19.*

Α' α'.

- Τὸ Χατζαννάκιν τὸ μικρόν, τὸ Μικροχατζαννάκι,
πού 'γάπησε στὴν ξενιτειὰ καλὸν ἀνθρώπον κόρη'
πέμπει τῆς μῆλα 'λόχρυσα καὶ κατ' ὅσον λοαρί. ³
Τὰ μῆλα 'λατζοπάτησεν ⁴ καὶ τὸ λούρι χύννει,
καὶ τοὺς ἀποστόλους σου μαγκλάει ⁵ τὸς φορτώνει ⁶
γ-ῶχι μαγκλάδι μοναχά, μόνον καὶ δαβροῖλι. ⁶
– «Καλῶς τοὺς ἀποστόλους μὴνὰ τὰ κατὰ μαντᾶτα».
– «Κακῶς μας, κακῶς ἦρταμεν μὴνὰ τὰ κατὰ μαντᾶτα».
Τὰ μῆλα 'λατζοπάτησεν ⁴ καὶ τὸ λούρι χύννει,
10 κ' ἐμᾶς τοὺς ἀποστόλους σου μαγκλάδι μᾶς φορτώνει,
γ-ῶχι μαγκλάδιν μοναχά, μόνον καὶ δαβροῖλι. ⁶
Δὲν ἔχει μὲ τὰ τί μιλεῖ κ' ἐμίλα μὲ τὸμ μαῦρο.
– «Μαυρέ μου καὶ νὰ μοῦ 'καμνες τὴν κόρη νὰ κερδέσω».
– «Βάλε με μιὰν εἰς τὴν τατή, βάλε με μιὰ στὸ στάβλο,
15 βάλε με τρεῖς καὶ τέσσερεις, 'ὰ σοῦ τὴν καταφέρω».
– «Σὰν χάσω 'γὼ τὴν νιότην μου, τὴν κόρη τί τήθ θέλω;»
– «Σάθ θέλῃς, Γιάννη, νὰ φιλεῖς καὶ νὰ περιλαμπάτῃς, ⁷
μὴ λυπηθῇς τὸμ μούστακο καὶ βάλε 'ριὸ ⁸ ξεράφι»
τρύπησε καὶ τ' αὐτάκια σου καὶ βάλε σκουλαρίκια,
20 βάλε 'πού μέσα καμουχά ⁹ κι ἀπ' ὄξω 'ριὸμ μελοῦβι: ¹⁰
πιᾶσε μελάνιγ κοντυλιά καὶ κάμε τὴν ἐλιάν της,
πιᾶσε βολόναγ καὶ κλωστή, πάννε ¹¹ στὴ γειτονιάν της

1) φόρεμα, πλουμισμένο (λ. ἐνετ. recamada). 2) ἂν δὲν τὴν νυμφευθῇς. 3) θῆ-
σαυρόν εἰς στρογγύλον δίσκον, πολλὰ χρήματα. 4) κατεπάτησε. 5) τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ
τοῦς ξολοφορτώνει. 6) ἀλλὰ καὶ μὲ ραβδοῖλι, ραβδί. 7) νὰ ἐναγκαλιζέσαι. 8) ὥραιον.
9) βλ. ἀνωτ., σελ. 374, σημ. 3. 10) ὥραιον βελούδο. 11) πῆγαγε.

- κι ἂν εὖρης καὶ τῆμ μάνναν της σάθ θειά σου τῆχ χαιρέτα». Κ' ἐτρύπησεν τ' αὐτάκια του καὶ βάλλει σκουλαρίκια,
- 25 πιάννει μελάνιγ κοντυλιά καὶ κάμνει τὴν ἐλιάν της, βάλλει 'πού μέσα καμουχά κι ἀπ' ὄξω τὸ μελουβί, πιάννει βολόναγ καὶ κλωστή, πάει στὴ γειτονιάν της καὶ βρῖσκει καὶ τὴ μάνναν της· σά θειά τὴν ἐχαιρέτα.
- «Καλῶς ἡῦρα τὴ θειούλλα μου, τῆδ δὲν εἶδα ποτέ μου».
- 30 - «Καλῶς τὴν ἀνεψούλλα μου· μὴ κ' ἐγὼ σέ ξεύρω. Γιά πές μου, ἀνεψούλλα μου, 'πὸ ποῦ 'ν' τὰ βονικά σου;»¹
- «'Η μάννα μου 'ν' ἀφ' τῆ Σουριά κι ἀφέντης μ' ἀφ' τῆδ Δύση κ' ἐμέν' ἄρραβωνιάσαμ με στῆς Μπαρμπαριάς τὰ μέρη, κι ἂν δὲν τὸ μάθω τὸ πλουμίν, ἄντρας καὶ δὲ μὲ παίρει».
- 35 - «Πάμε στὴν ἀξαέρφησ σου κ' ἐκεῖν' 'ὰ σοῦ τὸ μάθη».
- «Καλῶς τὴν ἀξαέρφη μου, τὴν δὲν εἶδα ποτέ μου».
- «Καλῶς τὴν ἀξαέρφη μου, μὴ κ' ἐγὼ σέ ξεύρω. Γιά πές μου, ἀξαέρφη μου, 'πὸ ποῦ 'ν' τὰ βονικά σου;»¹
- «'Η μάννα μου 'ν' ἀφ' τῆ Σουριά κι ἀφέντης μ' ἀφ' τῆ Δύση, κ' ἐμέν' ἄρραβωνιάσαμ με τῆς Μπαρμπαριάς τὰ μέρη, κι ἂν δὲν τὸ μάθω τὸ πλουμίν, ἄντρας καὶ δὲ μὲ παίρει».
- 40 - «Μὴμ πλήσσης,² ἀξαέρφη μου, κ' ἐγὼ 'ὰ σοῦ τὸ μάθη».
Κ' ἕνα τραοῦδιν τραοῦδᾶ κ' ἕνα χαβάν³ τὸμ παίρου.
- «Τὸ Χατζαννάκι τὸ μικρόν, τὸ Μικροχατζαννάκι, πού 'χουν τὰ ρούχα του⁴ δοῦσα καὶ τὰ λινά του πάχνη, πού 'χουν τὰ πασουμάκκια του ἀττούς⁵ ἀποὺ τὰ δέντρα⁶ ἔργησεδ,⁵ δὲν ἐπέρασεν, ἔργησεδ, δὲν ἐφάνη καὶ τὸ σκυλλίν του πέρασε κ' ἐκεῖνος δὲν ἐφάνη».
- 45 - «Γιά πές μου, ἀξαέρφη μου, ποιό 'ναι τὸ Χατζαννάκι;»
50 - «Κ' ἔχει σοῦ λείπει ἡ ἐλιά κ' ἐγὼ 'λεα 'σαι ἐκεῖνο».
- «Χριστός, ἡ ἀξαέρφη μου, τί λόγια πού μοῦ λέει!»
Βαριά, βαριά 'νεστέναξε πού μέσ' ἀφ' τὴν καρδιάν της.
- «'Ο ν-ῆλιος πά' στὴμ μάννα του κι ἀτός⁶ εἰς τὴφ φωλιάν του, κ' ἐγὼ τὸ ξένον τὸ λεινὸ ποῦ νά 'πομεῖν' ἀόψε;»⁷
- 55 - «Μὴμ πλήσσης,⁸ ἀξαδέρφη μου, 'πόμεινε μὲ τίς βάες».⁸
Πάλε βαριά 'νεστέναξε κι αὐτὰ τὰ λόγια λέει.
- «'Ο ν-ῆλιος πά' στὴμ μάνναν του κι ἀτός⁶ εἰς τὴφ φωλιάν του, κ' ἐγὼ τὸ ξένον τὸ λεινὸ ποῦ νά 'πομεῖν' ἀόψε».⁷
- «Μὴμ πλήσσης³ ἀξαέρφη μου, 'πόμεινε μὲ τῆθ θειάσ σου».

1) τὰ γονικά, οἱ γονεῖς σου. 2) μὴ πλήττης, μὴ στενοχωρῆσαι. 3) μελωδιάν ἄσμα-
τος. 4) ὅπου ἔχουν τὰ ὑποδήματά του ἀνθρώπ. 5) ἐβράδυνε. 6) ἀτός. 7) ἐγὼ τὸ
ξένον, τὸ ἐλεεινόν, ποῦ θὰ μείνω ἀόψε. 8) μὲ τὰς θεραπαίνιδας, ὀηρετρίας.

- 60 Πάλε ξανανεστέναξε κι αὐτὰ τὰ λόγια λέει:
 - «Ὁ ν-ῆλιος πᾶ' στήμ μάνναν του κι ἀτὸς εἰς τῆφ φωλιάν του,
 κ' ἐγὼ τὸ ξένον τὸ λεινὸ ποῦ νὰ 'πομείν' ἀόψε;»
 - «Μὴμ πλήσσης, ἀξιάερφη μου, 'πόμεινε μετὰ μένα.
 Σύρητε, βάες, στρώσητε τὴν νυφικὴμ μου κλίνη»
- 65 βάλητε στρώμαν ἀργυρό, στῶμα μαλαματένο,
 βάλητε τὰ παπλώματα, τὰ 'φάναν' Ἰ' Ἀνεράδες
 καὶ τὰ φαδιοπλουμίσσαι' τοῦ δράκοντα οἱ κόρες,
 νὰ πέσ' ἡ ἀξιάερφη μου, τῇ δὲν εἶδα ποτέ μου».
 Καὶ μέσα στὰ μεσάνυχτα ἐπῆρεν τὴν τιμὴν της.
- 70 Κ' ἔτσε στὰ ξιφωτίσματα ὁ νιὸς θέλ' ἄ μισέψη.³
 - «Ἐσοῦ μισεύγεις, νιώτερε, μὰ μένα ποῦ μὲ 'φήνεις;»
 - «Γιατὶ τόσες ἐφίλησα, γυναῖκες θὰ τίς πάρω;
 τῆς πρώτης γίδ' ἄμύγδαλα, τῆς δεύτερης καρύδια,
 μὰ 'σοῦ, γιατί ἤσουγ κι ὁμορφη κ' ἤσουγ κι ἀρχοντοπούλλα,
- 75 γίδω' σου πικραμύγδαλα, νὰ πικροτῇ ὁ λαιμός σου.
 Ἄν τὰ τσακίσης κ' εἶγ' κουφά, κατὰ τῆς μοναχῆ σου
 ἂν τὰ τσακίσης κ' εἶν' γερά, νὰ γὰρ γυμνῇ ἀντάμα».⁴
 Κι αὐτὸς ἀπ' ὧς πέρασε κι ὅργη, γ' οὐτὸς οὐδὲ λέει.
 Πάναν στρώματα τὰ 'ππεσε, παλάμαζ' τὸ ἔσκεπαστῇ
- 80 καὶ κόρην τὴν ἐφίλησα, τῇδ δὲν ἔχουν οἱ κόσμοι.
 - «Μὴν τοῦ πιστέψητ', ἄρχοντες, καὶ κορυκησάρης εἶναι
 ἀπᾶ' στὰ κάρβουνά 'ππεσε κι ἀφ' ἑλ' αἰτήτα' σηκώθη,
 τῇλ λούγκραμ⁸ μας τῇ ψωριαριά ἐσφιχτογκάλιασέν τη».
 - «Γιὰ σήκου, σήκου, κόρη μας, στοῦ βασιλιᾶ νὰ πάης».
- 85 Καὶ ψηλοναπουγκώννεται⁹ στοῦ βασιλιᾶ πααίννει'
 κι ὄνταν τὴν εἶδεβ βασιλιάς ἐπροσηκώθηκέν της.
 - «Δὲν εἶχες παλαμιᾶχ χαρτί¹⁰ καὶ κοντυλιάμ μελάνι,
 νὰ στείλῃς μὲ τίς βάες σου, κ' ἦρτες ἡ ἀπατή σου;»
 - «Τὸ κασαβέτιμ¹¹ μου 'ν' πολὺ καὶ ἦρτα κι ἀπατή μου»
- 90 ἕνας ἀποῦ τὸ τσοῦρμος¹² σου μοῦ πῆρεν τὴν τιμὴμ μου».
 - «Γιὰ πές μου τὰ σημάδια του, μπορ' ἄ τὸφ φέρ' ὁ νοὺς μου».
 - «Μακρὺς εἶναι σάν τὸ βεργί, λιανὸς σάν τὸ καλάμι
 κι ὄντας σεισιτῇ καὶ λυγιστῇ καὶ κάμη καὶ τὸ διῶμα,¹³
 ἀρρωστημένους καὶ νεκροὺς σηκώνν' ἀποῦ τὸ χῶμα».

1) τὰ ὕφανα. 2) τὰ ἐπλοόμισαν ὁφαίνουσαι τὸ ὑφάδι. 3) κ' ἔτσι κατὰ τὸ λυκαυ-
 γὲς ὁ νέος θίλει γὰ ἀναχωρήσῃ. 4) δίδω. 5) ἀπὸ κοινοῦ. 6) ὠραῖον. 7) ἀπὸ τὸν
 ἄθον, τὴν τέφραν. 8) ἀδηφάγος· ἐνταῦθα: ὁ χοῖρος (ἢ γουρούνα). 9) ἀνασηκώνει τὸ ποδη-
 ρες φόρεμά της. 10) χάρτην μιᾶς παλάμης. 11) θλιψίς (λ. τ. kasavet). 12) ἀπὸ τὸ
 πλήθος, τὴν ἀκολουθίαν (λ. ἱ. ciurma). 13) διῶμα = εὐγενὲς ὄψις, ἐμφάνις, καμάρωμα.

- 95 – «'Πέ μου κ' εἶναι ν ὁ Χατζαννῆς, ὁ γυναικαερφός μου». Σφυρισματίδιν ἔρριξε κ' ἐκούστη στὸ Μισίρι, καὶ ξιναδευτερώννει τον εἰς τοῦ Κιτζιλμπάση.¹
 – «Γιὰ ἔλα, ἔλα, Χατζαννῆ, ὁ βασιλιάς σέ θέλει».
 – «'Εχτὲς ἤμους στὴμ πόρταν του' σήμερον τί μὲ θέλει;»
 100 – «Κοράσος σέ καταγκαλεῖ,² πού πῆρες τὴν τιμὴ της».
 – «Γιατὶ τόσες ἐφίλησα, γυναῖκες θὰ τίς πάρω;
 τῆς πρώτης γίδ' ἀμύγδαλα, τῆς δεύτερης καρύδια,
 μ' αὐτὴ γιατ' ἦτογ κι ὁμορφη κ' ἦτογ κι ἀρχοντοπούλλα
 γίδω της πικραμύγδαλα, νὰ πικραττῇ ὁ λαιμός της»
 105 κι ἂν τὰ τσακίσῃ κ' εἷγ' κουφά, νὰ τὰ 'χῃ μοναχὴ της,
 κι ἂν τὰ τσακίσῃ κ' εἷν' γερά, νὰ τὰ 'χουμεν ἀντάμα».
 – «Γιὰ ἔλα, ἔλα, Χατζαννῆ, κι ὁ βασιλιάς σέ θέλει,
 τὴν ἀδερφήσ σου θὰ 'φήκῃ κ' ἐκείνηθ θέλ' 'ὰ πάρῃ».
 – «Αὐτὸς ἀφοῦ καὶ θέλει τη κι ἀφ' τὴμ μιλιὰ³ ξυδάτῃ»
 110 κ' ἐγὼ πού τὴν ἐφίλησα, νὰ πᾶς δὲν τὴμ παίρω;»
 Κι ἀποὺ τῆχ χέραν τὴν κρατᾷ, καὶ παίρει τη καὶ πάει.

Πηλ. Φιλ. Σόλλ. ΚΠ., τόμ. ΙΘ' (1884-85),

Στ. 19 (Δημ. Χαβιαροῦς).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- Σαββάτο τὸ βραδὺ - βράδυ τὴν ξαθὴ 'λουόταν
 τσ' ὅσ' ἄρχοντες περάκασαν, ὅλοι τὰ στσιάδια⁵ βγάναν,
 μὰ 'να μικρ'⁶ ἀρχοντόπουλλο τὸ στσιάδι του δὲ βγαίνει.
 Παίρνει τσαὶ πάει στὴ μάννα του στὰ δάκρυα βουτηγμένο,
 5 στὰ δάκρυα τσαὶ τὰ κλάματα περικουκουλωμένο.⁷
 'Ἡ μάννα του τ' ἀνερωτάει, ἡ μάννα του τοῦ λέει·
 – «Γιέ μου, τί εἶναι τὰ κλάματα ἡ ἐδιτσή σ' ἀντάρα;»⁸
 – «Μάννα, τὴν κόρη, πού εἶδα 'γὼ, γυναῖκα νὰ τὴν εἶχα».
 – «Γιέ μου, σύ 'σαι ἀρχοντόπουλλο, τσεῖνη φτωχὴ κουρτέσσα».⁹
 10 – «Μάννα μου, νὰ μὲ ἤθελε, μάννα μου, νὰ μὲ θέλῃ
 τσ' ἄς ἐπερικατέβαινα τσ' ἀπὸ τὴν ἀρχοντιά μου.¹⁰
 Μάννα μ', ὄντες τὴν εἶδα 'γὼ, χρουσοὺς φελλοὺς¹¹ ἐφόρει·
 μάλαμα εἶχε στὸ λαιμὸ τσαὶ μάλαμα στὰ χέρια.
 Τὴν εἶδα τσ' ἐλουότανε σ' ὁλόχρουσο λεγέινι»¹²
 15 τίς σκλάβες της ἐμάλωνε, τίς σκλάβες της μαλώνει,

1) πιθανῶς ὄνομα τόπου (λ. τ. kizilbas). 2) σὲ ἐγκαλεῖ, κατηγορεῖ. 3) ἔκδ. Χαβ.:
 μιλιὰ. 4) ἐπέρασαν. 5) τὰ στσιάδια, καπέλλα. 6) ἀλλ' ἓνα μικρόν. 7) καλομμένον
 γόρω, περιλουσμένον. 8) ταραχὴ. 9) εὐγενής. 10) καὶ ἄς ἐξέπιπτα ἀπὸ τὴν ἀρχοντι-
 κήν μου τάξιν. 11) φελλός, εἶδος ὀποδήματος 12) λεκάνην νιψίματος.

- γιατί δὲν τῆς ἐβάνανε μόσκο στήν ἀλίσίβα».¹
 – «Ἄν εἶναι, γιέ μου, σάν μοῦ λές, νά στείλω μηνυτάδες».²
 Στέλνει παπάδες δώδεκα, μητροπολίτες τριάντα.
 Σαράντα μέρες κάνανε τίς σκάλες ν' ἀνεβοῦνε
 20 τσ' ἄλλες σαράντα τέσσερες τῇ λυγερῇ νά ἰδοῦνε.
 Ὅντες τοὺς εἶδ' ἡ λυγερή, τοῦτο τὸ λόγο λέει.
 – «Θρονιά βάν'τε³ νά κάτσουνε, τραπέζι νά γευτοῦνε».
 – «Ἐμεῖς ἐδῶ δὲν ἤρθαμε νά φᾶμε τσαί νά πιοῦμε,
 τοῦ Δούκ' ὁ γιὸς μᾶς ἔστειλε, γυναῖκα νά σέ πάρῃ.
 25 Μᾶς εἶπε νά τοῦ δώτσετε κρεββατοστρώσες τριάντα,
 οἱ δεκοχτῶ χρουσόφαντες⁴ τσ' οἱ ἄλλες βελουδένιες
 τσ' ἡ μάννα σου τσ' ὁ τσοῦρης⁵ σου σκλάβοι νά τοῦ γραφτοῦνε».
 – «Σάν ἔρθ' ἡ μάννα μ' ἀφ' τῇ γῇ τσ' ὁ τσοῦρης⁶ μ' ἀφ' τὸν Ἄδη,
 τότες τσ' ἐτοῦνος⁷ μένανε⁸ γυναῖκα θέλ' ἅ' πάρῃ.
 30 Ὅντες θά βρέξ' ὁ Θεὸς κρασί, νά κάνωμε τὸ γάμο,
 τότες τσ' ἐγὼ ἐτσεῖνον-ε ἄνδρα θέλ' ἅ' τὸν πάρω.
 Χρουσοῦ γκολφάτσι⁹ τσ' ἂν γινῇ τσαί πέτσι¹⁰ στήν αὐλή μου,
 δὲν τὸ καταχρειάζομαι νά στσούψω¹¹ νά τὸ πάρω».
 35 Τοῦ Δούκ' ὁ γιὸς ἀπάντεχε¹² νά στείλῃ τσαί τοὺς ἀρχιερεῖς,
 τοὺς παπάδες τοὺς ἀρχιερεῖς τσ' οἱ ἀρχιερεῖς τσ' οἱ ἀρχιερεῖς,
 καλὰ χαμπάρια¹³ νά μοῦ εἰποῦν νά τσ' ἐπὶ τὸν πετσσεσάρω».¹⁴
 – «Καλὸ νά ἔχῃς, Δούκα γιέ, τσ' ἐπὶ τὸν πετσσεσάρω».
 Ἄμα ἐμεῖς τῆς εἶπαμε τὰ λόγια ποὺ μᾶς εἶπες,
 ἐτσεῖνη ἐξαγρίεψε τσαί μὲ θυμὸ μᾶς εἶπε:
 40 Σάν ἔρθ' ἡ μάννα μ' ἀφ' τῇ γῇ τσ' ὁ τσοῦρης⁵ μ' ἀφ' τὸν Ἄδη,
 τότες τσ' ἐτοῦνος⁷ μένανε⁸ γυναῖκα θέλ' ἅ' πάρῃ.
 Ὅντες θά βρέξ' ὁ Θεὸς κρασί, νά κάνωμε τὸ γάμο,
 τότες τσ' ἐγὼ ἐτσεῖνον-ε ἄνδρα θέλ' ἅ' τὸν πάρω.
 Χρουσοῦ γκολφάτσι⁹ τσ' ἂν γινῇ τσαί πέτσι¹⁰ στήν αὐλή μου,
 45 δὲν τὸ καταχρειάζομαι νά στσούψω¹¹ νά τὸ πάρω».
 Παίρνει τσαί πάει στὴ μάννα του στὰ δάκρυα βουτημένο,
 στὰ δάκρυα τσαί στὰ κλάματα περικουκουλωμένο.
 – «Οἱ πεθαμένοι τῆς γονιοί, ἂν ἔρθουν ἀφ' τὸν Ἄδη,
 τότες τσ' ἐτσεῖνη¹² μένανε ἄνδρα θέλ' ἅ' μὲ πάρῃ.
 50 Ὅντες θά βρέξ' ὁ Θεὸς κρασί, νά κάνωμε τὸ γάμο,
 τότες τσ' ἐγὼ ἐτσεῖνηνε γυναῖκα θέλ' ἅ' τὸν πάρω.

1) ἀλοοσά, σταχτόνερο. 2) ἀπεσταλμένους κομίζοντας μήνυμα, πρότασιν. 3) βάλετε.
 4) ὑφαρμέναι διὰ χρυσοῦ νήματος. 5) ὁ πατήρ. 6) ἐμέ. 7) θέλει νά=θά. 8) ἐγκόλ-
 πιον. 9) πέτσι. 10) δὲν τὸ χρειάζομαι, ὥστε νά σκούψω. 11) ἐπερίμενε. 12) εἰδήσεις,
 ἀγγελίας (λ. τ. haber). 13) νά τοὺς ἀμείψω (λ. τ. peskes). 14) ἐκεῖνος ἐμέ.

- Χρυσὸ γκολφάτσι τσ' ἂν γινῶ τσαὶ πέτωσ στήν αὐλήν της,
δὲ μὲ καταχρειάζεται νὰ στοσούψη νὰ μὲ πάρῃ·
- «Ἔμπα στή μέσα κάμαρη, στή μέσα καμαρίτσα,
55 τσαὶ μάζωξε¹ τὸ μάλαμα τσαὶ τὸ μαργαριτάρι,
τσαὶ στεῖλε το στοὺ χρουσοφῶ² τσαὶ κάνε το ζωνάρι.
Στὴ μέση βάνε τὸ Χριστό, στήν ἄκρη τὸ Βγαγγέλιο,³
τσαὶ τὴ μ-πρώτη κατάνακρη,⁴ νὰ βάνῃς τὴν ἀγάπη·
Μπαίνει στή μέσα κάμαρη, στή μέσα καμαρίτσα,
60 τσ' ἐμάζωξε τὸ μάλαμα τσαὶ τὸ μαργαριτάρι
τσαὶ τὰ 'στειλε στοὺ χρουσοφῶ⁵ τσαὶ τὰ 'καμε ζωνάρι.
Στὴ μέση βαίνει τὸ Χριστό, στήν ἄκρη τὸ Βγαγγέλιο,
τσαὶ τὴ μ-πρώτη κατάνακρη⁶ ἔβανε τὴν ἀγάπη·
στὴ μέση του τὴν ἔβανε τσαὶ ρύμνη κατεβάζει.⁷
65 Δυὸ μάγισσες ἀπάντησε,⁸ μόννα τσαὶ δεχατέρ⁹.
ἡ μόννα δὲν ἐμίλησε τσ' ἡ κόρ' ἀπηλοήθη.¹⁰
- «Λέπεις¹¹ τὸν τσεῖνο τὸν ἄλλο, ποὺ κατεβάζει ρύμνη;¹²
οὐτ' ἀφ' τὴ μ-πρίκα¹³ νὰ γλῶσσι¹⁴ οὐτ' ἀφ' τὴν ἀρρωστία¹⁵
ἡ ἀγάπη τὸν ἐτρέλανε¹⁶ τσαὶ νὰ πεθάνῃ!»
70 - «Τσαὶ τί μᾶς δίνει¹⁷ ἄλλο, τὴ γ-κόρη νὰ φιλήτῃς;¹⁸
«Πάρετε τὰ στοιαδάτσα¹⁹ τὸν χρουσοφῶν²⁰ τὸν μὲν,
πάρετε τσαὶ τὸ μαῦρο²¹ μὲν τὴ γ-κόρη νὰ φιλήτσω!»
- «Ἔχε το τὸ στοιαδάτσα²² σὲ νὰ μὴ σὲ κάῃ²³ ὁ ἥλιος·
ἔχε το τσαὶ τὸ μαῦρο σὲ νὰ περισιργιανίζῃς.²⁴
75 χάριτσέ μας τὴ ζώνη σου τὴ γ-κόρη νὰ φιλήτῃς·
- «Νά! πάρετε τὴ ζώνη μου, τὴ γ-κόρη νὰ φιλήτσω·
Τρία μῆλα τοῦ 'δῶκανε σ' ὀλόχρουντο μαντήλι,
τῆς λυγερῆς τὰ ἔστειλε μ' ἐτσεῖννε νὰ μείνῃ.²⁵
Τὸ 'να 'ρριξε στοὺς ποταμοὺς τσαὶ πάψαν τὰ ποτάμια,
80 τ' ἄλλο 'ρριξε στοὺς τρίστρατο τσαὶ πάψαν οἱ διαβάτες,
τ' ἄλλο 'πλανέθη²⁶ τσ' ἔφαιε τσ' ἐπιάκκαν τὴν τὰ μάγια.²⁷
- «Παπούτσα εἰς τὰ πόδια μου, σισέπη²⁸ στήν τσεφαλή μου,
τρία τσεριά στὰ χέρια μου στοῦ Δούκα νὰ βρεθοῦμε!»
- «Τσουρά,²⁹ μὴν ἐτρελάθητσε, τσουρά, μὴν ἐλωλλάθῃς³⁰»

1) σογκέντρωσε. 2) τὸν χρουσοφῶν. 3) Εὐαγγέλιον. 4) εἰς τὸ πρῶτον ἄκρον τῆς ζώνης. 5) ἐφόρεσε τὴν ζώνην εἰς τὴν μέσην του καὶ βαδίζων κατέρχεται τὴν στενωπὸν. 6) σονήντησε. 7) θυγατέρα. 8) ἀπάντησε. 9) βλέπεις. 10) ποὺ κατέρχεται τὴν στενὴν ὁδόν. 11) οὐτε ἐκ τῆς λύπης εἶναι γλομῶς. 12) νέε. 13) τὸ σκιάδιον, τὸ καπέλλο. 14) τὸν ἵππον. 15) νὰ μὴ σὲ καίῃ. 16) νὰ ἐξέρχεται εἰς περίπατον. 17) διὰ νὰ τὴν ἐλκύσῃ εἰς τὸν ἔρωτά του. 18) ἐπλανήθη, ἐξηπατήθη. 19) καὶ κατέλαβον αὐτὴν τὰ μάγια. 20) σκέπη = κάλυμμα τῆς κεφαλῆς. 21) κυρά. 22) μήπως παρεφρόνησες, ἐτρελάθης.

- 85 τσ' ἂν ἦπιες ἄδολο κρασί, γοργὰ νὰ τὸ ξεράτσης». ¹
 - «Παπούτσα εἰς τὰ πόδια μου, στσέπη στὴν τσεφαλή μου,
 τρία τσεριά ² στὰ χέρια μου στοῦ Δούκα νὰ βρεθοῦμε».
 Μονάχη της ἐτίσνησε στὴ σκάλα του εὐρέθη,
 ψιλὴ φωνίτσα ἔσουρε ὅση τσ' ἂν ἐδυνάστη.
- 90 - «Γιὰ ἔβγα, ἔβγα, Δούκα γιέ, τὴν πόρτα νὰ μ' ἀνοίξης».
 Ἡ μάννα του τὴν ἄκουσε τσ' ἡ μάννα του τῆς λέει.
 - «Ποιὸς εἶδε ἥλιο ἀποβραδὶς, ἄστρο τὸ μεσημέρι,
 ποιὸς εἶδε τίς πολιτιστές ³ νὰ προβατοῦν τίς νύχτες;»
 - «Τὰ μάγια σου μ' ἐφέρανε τσ' ὄχι ἡ ἀρχοντιά σου!» ⁴
- 95 Τὸ δαχτουλίδι ἔβγανε ἀπὸ τὸ δάχτυλό της,
 πού 'χε ἀπ' ὄξω μάλαμα τσαὶ μέσα τὸ φαρμάτσι ⁵
 τσαὶ τὸ 'σουρε στ' ἀχείλι της τσ' ἐτσεῖ ἐφαρμακώθη!
 Ὡσπου νὰ βγῇ τοῦ Δούκ' ὁ γιὸς εἰς τὸ σαραντασκάλι,
 βρίσκει τ' ἀντζελικό κορμί τσεῖ χάμω ξαπλωμένο!
- 100 - «Σὺν ἤθελες, μαννούλα μου, νὰ ἔβγαινε τσ' ἀνοίξης».
 Τὸ μαχαιράτσι τ' ἔβγανε ἀπ' ἀρσενικό ⁶ ἡκάρη ⁷
 τσαὶ στὴν καρδιά του τὸ μπερδεύει ὅς παλλοκάρη
 ἔτσι πού 'βάνανε τὴν νιὰ ἐβλήτσε τσ' ἀμύμονας ⁸
- 105 τσ' ἐτσεῖ πού 'βάνανε ⁹ τὸ νιὸ ἐβλήτσε τσουπαρίσι.
 Ὁ βασιλιάς τὰ βίγγλιζε ¹⁰ ἀπὸ τὰ καλεθούρι. ¹¹
 - «Γιὰ ἰδὲς τὰ τὰ μαργιόλικα, ¹² τὰ πονογαπημένα,
 πού ζωντανὰ ἀγαπιόντουσαν τσαὶ τώρα πεθαμένα!»

Ἀἶνονα - Λαογρ., τόμ. 8 (1921 - 25)
 σ. 81 - 84, ἀρ. 8 (Π. Ν. Ἡρειώτης).

Γ'. Ο ΓΙΑΝΝΗΣ Ο ΠΛΑΝΟΓΙΑΝΝΟΣ

Ὁ Γιάννος κατορθώνει διὰ τεχνάσματος νὰ παρασύρῃ τὴν Μάρω, ἡ ὁποία ἦτο συνετὴ καὶ προσεκτικὴ ἀπέναντι τῶν νέων.

Τὸ τραγούδι τοῦτο, τοπικῶς περιωρισμένον εἰς τὴν Ἡπειρον κυρίως καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ συντεθειμένον εἰς στίχον δωδεκάσλλαβον, φαίνεται μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦτο, δηλ. τῆς ἐξαπατήσεως τῆς κόρης, ὅτι εὐρίσκεται εἰς συνάφειαν πρὸς τὸ τραγούδι τοῦ Χαρτζανῆ ἢ τῆς Ἠλιογέννητης. Ὅπως εἰς ἐκεῖνο, οὕτω καὶ εἰς τὸ προκείμενον ἔσμα ἡ κόρη κατακτᾶται ὑπὸ τοῦ νέου διὰ μεταμφιέσεως αὐτοῦ εἰς γυναῖκα.

Γ. Κ. Σ.

1) νὰ τὸ βγάλῃς δι' ἐμέτου. 2) κηρία. 3) τὰς πόρναις γυναῖκας. 4) καὶ ὄχι ἡ θέσις σου εἰς τὴν ἀρχοντικὴν τάξιν. 5) δηλητηρίου. 6) ἀπὸ ἀργυρᾶν θήκη. 7) ἐνέπηξε. 8) ἔθαπτον. 9) ἐφύτρωσε σποτὰς καλάμων. 10) παρετῆρει. 11) παράθυρον. 12) τὰ πανοδρεῖα, δηλ. τὰ χρησιμοποίησαντα ἐρωτικὰ τεχνάσματα.

Α'.

- Ὁ Γιάννης κι ὁ Γιαννάκης κι ὁ Πλανόγιαννος,
 ποὺ πλάνασε τὰ κορίτσια καὶ τὲς εὐμορφες,
 τὴν Μάρω, τὴ Μαρούλα, τὴν ἀπλάνευτη,
 δὲν μπορ' νὰ τὴν πλανέσῃ καὶ μαραίνεται·
- 5 στὴν μάννα του πηγαίνει καὶ πρόσκλαιεται.
 – «Γιὰ πές μου, πές μου, μάννα μ', τί νὰ γένω 'γώ;»
 – «Σώπα, σώπα, Γιαννάκη μ', δὲν ἀποτολμῶ
 γιὰτ' εἶμαι γιὰ γυναιῖκα καὶ κολάζομαι.
 Στὴν νύφη του πηγαίνει καὶ προσκλαιεται.
- 10 – «Γιὰ πές μου, πές μου, νύφη, τί νὰ γένω 'γώ;»
 – «Σώπα, σώπ', ἀφεντάκη μ', δὲν ἀποτολμῶ,
 γιὰτ' εἶμ' ἀντὺ γυναιῖκα καὶ χωρίζομαι».
 Στὴν ἀδερφή του πάγει καὶ πρόσκλαιεται.
 – «Γιὰ πές μου, πές μου, Κάλω, τί νὰ γένω 'γώ;»
- 15 – «Σώπα, σώπα, Γιαννάκη μ', μὴ μαραίνεσαι,
 κ' ἐγὼ νὰ τὴν πλανέσω, τὴν ἀπλάνευτη.
 Γυναικεία ροῦχα ντύσω, τὴν ἀπλάνευτη,
 καὶ διάβ' ἀπ' τὴν ἀνὰ τὴν ἐκείνη ἡμέρα τὴν»
 – «Κάλω σὺ, μέρα, Μάρω, Κάλω τὴν Κάλω μου».
- 20 – «Ἄιντε, Μάρω μ', νὰ πῶμε στὰ λιβάδια μας,
 νὰ μᾶσωμε καὶ ἴσα καὶ σπυλαλούδα».
 Ἡ Μάρω τὰ μαζώνει κι ὁ Γιάννος τὰ σκορπάει.
 – «Μάρω μ', νὰ 'μουν ὁ Γιάννος, τί θέ νὰ 'κανες».
 – «Κάλω μ', νὰ 'σουν ὁ Γιάννος, 'γὼ κρημνίζομουν».
- 25 – «Μαρούλα μ', 'γὼ 'μ' ὁ Γιάννος, μὴ κρημνίζεσαι».
 – «Γιάννο μ', κι ἂν μὲ πειράξῃς, τὰ φίδια νὰ σὲ φᾶν».
 – «Μαρούλα μ', κι ἂν σ' ἀφήκω, τὰ φίδια ἄς μὲ φᾶν',
 κι ἀρκούδια ἄς μὲ σχίσουν μέσ' στὰ τρίστρατα».

Αἰν. Ραββου, Τραγούδια ρωμαίικα, Lipsiae
 1860, σ. 358 - 9, ἀρ. 478 (σουλ. Ulrich).

Β'.

- Κάτω, Μάρω μ', στὴν Πόλη, στὴν Ἀρβανιτιά
 ἐκεῖ 'ν' ὁ Γιάννης, Μάρω μ', ὁ Πλανόγιαννος·
 πλανεύει τὰ κοράσια καὶ τὲς ἔμορφες,
 τὴ Μάρω δὲν πλανεύει εἶναι πόνερη,
- 5 πῶχει ἀδερφή στὴν πόρτα καὶ στοὺ μαχαλά·

1) νὰ σὺλλέξωμεν καὶ ἴα, μανουσαῖα.

στην ἀδερφή του πάει, πάει κλαίγοντας.

– «Θά σέ ρωτήσω, Κάλιω μ', Κάλιω μ' κι ἀδερφή μ',

πῶς νά πλανέψω τ' Μάρω, πού 'ναι πόνερη;»

– «Θά σ' ὀρμηνέψω, Γιάννε μ', κι ἄς κριματιστῶ.

10 Ντῦσε γυναικεία ροῦχα, κόρης πρόσωπο,

καί πᾶρε τὴν καρδάρα, σῦρε γιὰ νερό

καί πέρνα 'πὸ τὴ Μάρω, «Μάρω μ'», φώναξε:

– ἄιντε, Μάρω μ', νά πᾶμε γιὰ κρύο νερό».

– «Σῦρε, κόρη μ', σῦρε, ἐγὼ δὲν ἔρχομαι,

15 φοβοῦμαι 'πὸ τὸ Γιάννη τὸν Πλανόγιαννο».

– «'Αιντε, κόρη μ', νά πᾶμε, Γιάννης δέ 'ναι ἐδῶ».¹

Γελάστηκε κ' ἡ Μάρω, πάησε γιὰ νερό.

Στὸ δρόμο πού πηγαίνουν μόν' κουβέντιαζαν.

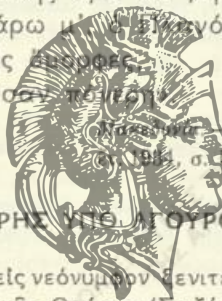
– «Μάρω μ', σὰν ἔρθ' ὁ Γιάννης, τί θά κάμωμε;»

20 – «Κόρη μ', σὰν ἔρθ' ὁ Γιάννης ἐγὼ θά γκρεμιστῶ».

– «'Εγὼ εἴμ' ὁ Γιάννης, Μάρω μ', ὁ Πλανόγιαννος,

πλανεύω τὰ κοράσια καί τὶς ἑσένας,

σέ πλάνεψα κ' ἐσένα πού 'σάν πούτ' ἔχ'.

Μακεδονία - Ἡμερολ. Διτ. Μακεδ.
(Σ. 194, σ. 105 (Φ. Ηρακλειδου))

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Δ'. ΑΠΑΓΩΓΗ ΚΟΡΗΣ ΥΠΟ ΛΟΥΤΡΟΥ

Τοῦ ἄσματος, τὸ ὁποῖον ἤδετο εἰς νεόνυμφον γενιτευομένην,² εἶναι γνωσταὶ ὀλίγαι παραλλαγαὶ ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης (Σωζόπολις καὶ Κωστή). Ἡ ὅλη οἰκονομία του ὑπεμφαίνει τὴν στενὴν συνάφειαν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ἀρπαγῆς ὑπὸ τοῦ Διγενῆ τῆς Εὐδοκίας, κόρης τοῦ στρατηγοῦ Δούκα, καί τῆς κατασκηνώσεώς του μαζὶ της εἰς πράσινον λιβάδι.

Γ. Κ. Σ.

– «Τ' ἔχουν τὰ σύννεφα καὶ πᾶν' καὶ τρέχουν καὶ κοσεύουν,³

κάμ' ὁ βοριάς τὰ κυνηγᾷ, κάμου ἡ ν-τραμουντάνα,

κάμου τὸ σπεροβόλημα πού σέρνει ὁ Μᾶς κι Ἀπρίλης;»

– «Οὔτ' ὁ βοριάς τὰ κυνηγᾷ οὔτε ἡ ν-τραμουντάνα,

5 οὔτε τὸ σπεροβόλημα πού σέρνει ὁ Μᾶς κι Ἀπρίλης».

Ἄγουρος κόρην ἔκλεψεν ἀπὸ μάννας ἀγκάλες,

ἀπὸ κυουροῦν ν-της γόνατα κι ἀπὸ λαλᾶς⁴ λαλάνδια,⁵

καὶ πῆγε καὶ τσαντήρωσε⁶ σὲ πράσινο λιβάδι,

1) ἐκδ.: 'ναι τος. Ἡ διόρθ. κατὰ παραλλ. ἐκ Καταφυγίου Μακεδονίας (ΛΑ ἀρ. 1550, σ. 12, στ. 14).

2) βλ. ἐν Λαογρ., τόμ. 1 (1909), σ. 645, ἀρ. 70, σημ. 3) τρέχουν (λ. τ. kosmak).

4) γιαγιάς. 5) θωπείας. 6) ἔστησε τὴν σκηνὴν (λ. τ. çadır).

- παίρνει ν-τὴν κόρη πλάι ν-του, στὸν ἥσκιο τὴν καθίζει,
 10 βγάξει ἀπὸ ν-τὸ γ-κόρφον ν-του ἀφῤῥατο παξουμάδι,
 βγάξει καὶ 'πὲ ν-τὸν ἄλλονα μιὰ πέρδικα ψημένη.
 - «Κάτσε νὰ φᾶμε, κορασιά, καὶ πῖσου μὴ θυμᾶσαι».
 - «Σὰ θυμηθῶ ν-τὴ μάννα μου τὸ γαῖμα μου παγώνει.
 σὰ θυμηθῶ ν-τὸ γ-κύρη μου, ν-τὸ νοῦ μου σκανταλίζει»
 15 θέλω νὰ πάγω σπῖτι μας, νὰ πάγω στὴ μάννα μου».

Θράκη (Σωζόπολις). - Λαογρ., τόμ. 1 (1909)
 σ. 644 - 45, ἀρ. 70 (Κ. Παπαϊωαννίδης).

Ε'. ΕΤΟΙΜΟΘΑΝΑΤΟΣ ΕΞ ΕΡΩΤΟΣ ΣΩΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΙΝ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΤΙΚΗΣ ΤΟΥ

Τὸ θέμα νέου, ὁ ὁποῖος κατέχεται ὑπὸ σφοδροῦ ἔρωτος πρὸς κόρην
 ἐνῶ αὐτὴ τὸν ἀποκρούει, εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον συνήθη εἰς τὴν δημόδη ποίη-
 σιν. Εἰς ἄσματα, ὡς κατωτέρω, ὑπάρχει ὡς ἀρχικὴ ἡ ἰδέα ἔραστοῦ, ὅστις κα-
 τέληξεν εἰς ἀσθένειαν, τέλος δὲ ἀποθνήσκει, ἀφοῦ ἀφήνει παραγγελίας κατὰ
 τὰς τελευταίας στιγμὰς του εἰς τὴν ἐπισκεψίαν ἑρωμένην του ἢ σφύζεται
 οὗτος εἰς τὴν ζωὴν ἐκ τῆς ἐπισκεψίαν ἐπισκέψεώς της.

Εἰς τὰ ἄσματα ἐνταῦθα α) ἑρῶς ἀποπροσιούμενος τὸν ἄρρωστον κα-
 ταπίπτει ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ πέμπει τὸν κτήρα του νὰ προσκαλέσῃ τὴν ἀγα-
 πημένην ποὺ αὐτὴ ἔρχεται εἰς ἐπισκεψίαν τοῦ καὶ τοῦ ἀποκαθίσταται ἐπὶ τὴν ὑγείαν
 διὰ τοῦ φιλήματός της. β) ἑρῶς ὁ νέος δεχεται τὴν ἐπισκεψὶν τῆς ἀγα-
 πητικῆς του. γ) εἰς νέον βαρύνει ἀσθενῶντα ἐξ ἔρωτος προσκαλεῖται ἰατρός,
 ὅστις διαγιγνώσκει τὴν κρίσιν κατωτέρω. Ἡ κόρη μαθοῦσα τοῦτο
 ἐπισκέπτεται τὸν ἄρρωστον, τοῦ ὁποῖο ἀποκαθίσταται ἀμέσως ἡ ὑγεία διὰ
 τοῦ φιλήματός της.

Τὸ τραγοῦδι ὑπὸ τοὺς τύπους τούτους μὲ εὐρυτέραν διάδοσιν εἰς τὸν
 νησιωτικὸν κυρίως χώρον καὶ τὴν Πελοπόννησον, εἶτα δὲ εἰς Θράκην καὶ
 ἄλλους τόπους, φαίνεται συντεθὲν ἀρχικῶς κατὰ τοὺς χρόνους πιθανῶς τῆς
 φραγκοκρατίας εἰς τὴν Κρήτην ἢ τὴν Δωδεκάνησον.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

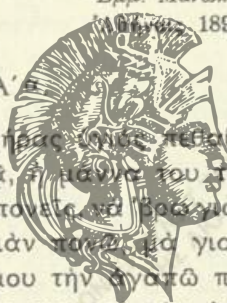
- Εἰς τὴν ἀπάνω 'ειτονιά, εἰς τὴν ἀπάνω ρύμη,¹
 μάνν' ἄουρος ψυχομαχεῖ γιὰ μῆλο, γιὰ κυώνι,
 γιὰ μιὰς κορτέσας² φίλημα, γιὰ μιὰς ἀάπης³ χάι.⁴
 τῆς μάννας του⁵ τὸ 'ιάλυσε⁶ ψουψουριστά⁷ στ' αὐτί της.
 5 - «Μάνν', ἄμε⁸ στῆς πολλαπαῶς κι ἂν ἔχη δώσει σοῦ το».
 Φεύγει κ' ὑπά' στῆς ἀαπῶς, βρίσκει τὴν καὶ πλουμίζει.⁸
 - «Ὡρα καλὴ σου, λυερή, καὶ γειά σου, γειά σου, κόρη⁹
 ἐσὺ ξομπλιάζεις⁹ τὸν ἀτό, κ' ἐμοῦ γιός μ' ἀποθαίνει,

1) ρύμη = στενὴ ὁδός. 2) εὐγενεὺς κόρης (λ. ἱτ. cortese). 3) χάδι, θωπεῖαν. 4)
 ἔκδ. Μανωλ.: της. 5) ἐξηγήθη. 6) ψιθυριστά. 7) ὑπαγε. 8) διακοσμεῖ ὑφασμα διὰ
 βελόνης, κεντᾷ. 9) διακοσμεῖς μὲ κέντημα⁹ ἐνταῦθα: κεντᾷς.

- γιά μῆλο γιά χρουσόμῆλο γιά κίτρινο κυώνι».
- 10 Ἰπλώνει, ἱ τριπλώνει το κ' εἰς τῇ φων-τιά τὸ ρίχτει.
- «Φων-τιά σὲ κάψη, ὁ σέν' ἀτὲ κι ἀποὺ σὲ θέλει πιάσει».
Βάλλει τὸ φελλοκάλικον, ἡ μπαίνει στὸ περιόλι⁸
καὶ κόβγει μῆλο τῆς φιλιᾶς, κυώνι τῆς ἀάπης
καὶ κόβγει κιτροβάρσαμον ὁ ἀποὺ τὴν ἀλετάναν.⁹
- 15 Στὸ μανδηλάκι τὰ ἔσε⁶ κ' ὑπά' στ' ἄρρωστημένου.
Βρίσκει λαὸ στὸ σπίτι του, σύναμα⁷ στὴν αὐλή του.
- «Κάμετε τόπον, ἄρκοντες, καὶ κύκλον, οἱ παπάες,
νὰ μῶ νὰ ὦ⁸ τὸν ἄρρωστο, ποὺ λέσι πὼς ὁποθαίνει».
Ἀνεκουφῷ τὸ πόπλωμα, φιλεῖ κι ἀνεφιλεῖ τον.
- 20 Τότες θωρεῖ τὸν ἄρρωστο κ' ἐχαμοέλασέ της.
- «Τοῦτος ὁ νιὸς ὁ ἄρρωστος γιά τὸ φιλι' ὁποθαίνει,
μὲ τὸ φιλι' ἱατρεύεται κι ἄλλο γιατρὸ δὲ θέλει».

Ἐμμ. Μανωλακάκη, Καρπαθιακά, ἐν
Ἰστορίᾳ, 1896, σ. 240-41, ἀρ. 41.

Α' α

Χρόσα ὁ νιὸς ψυχομαγεῖ, χήρας νιὸς πεθαίνει
κ' ὁ μόνον αὐτοῦ τὸν ἄρωτῶ, ὁ μόνον αὐτοῦ τὸν λέει.

- «Γιὰ πέ μου, γιέ μου, ποὺ πολεῖς καὶ βοά γιατρὸν νὰ γιάνης».¹⁰
- «Μάννα μου, στὴν καρδιὰν παρὰ μὲ γιατρεμὸ δὲν ἔχει,
μόνον ἂν πὰς καὶ φέρης μου τὴν ἀναπῶ ποὺ θέλω».
Παίρνει καὶ πὰ' καὶ βρίσκει τὴν καὶ τὸν ἀτόν¹¹ ἐκέντα.
- «Μωρὴ σκύλλα, μωρ' ἄνομη, μωρ' ἄνομη τοῦ κόσμου,
ὁ γιούκας μου ψυχομαγεῖ γιά λόγου σου καὶ μόνο».
Τριπλοδιπλώνει τὸν ἀτό¹² καὶ στὴ φωτιά τὸ ρίχτει.
- 10 - «Φωτιά νὰ κάψη τὸν ἀτό κ' ἡ λάβρα¹² τῇ βελόνῃ.
Δώτε μου τὰ καλίκια¹³ μου νὰ ὁμῶ στὸ περιβόλι,
νὰ κόψω μῆλον τῆς φιλιᾶς,¹⁴ κυδώνι τῆς ἀγάπης,
δαμάσκηνα μὲ τὸ κλαδί, νὰ μυριστῇ, νὰ γιάνῃ».
Παίρνει καὶ πὰ' καὶ βρίσκει τον, παπάδες τὸν ἐψάλλαν,
15 τὸ πᾶπλωμαν ἐσήκωσε κι ὁ νιὸς ἐχαμογέλα.

Χίος (Βίκι). - Λ. Α. ἀρ. 1079
σ. 41 (Βίτα Ξανθάκη, 1937).

1) διπλώνει. 2) ὑπόδημα γυναικεῖον μὲ φελλὸν ὡς κάττωμα. 3) περιβόλι. 4) εἰ-
δὸς ἀρωματικοῦ ἡθυσμοῦ. 5) ἀλιτάνα=μέρος τῆς ἀλγῆς ἢ κήπου μὲ ἄνθη (λ. ἱτ. altana).
6) τὰ ἔδισε. 7) σύναξιν. 8) νὰ ἰδῶ. 9) ἀνασηκώνει. 10) χειρ.: γιάνῃ. 11) ἀτόν.
12) ὁ ὑπερβολικὸς καύτων. 13) δώτετέ μου τὰ ὑποδήματα. 14) χειρ.: μελιᾶς.

Β'.

Ἀρρώστησα βαριόμοιρος, βαριά γιὰ νὰ πεθάνω
κ' ἔρχονται οἱ φιλαινάδες μου καὶ γ-οἱ ἀγαπητικὲς μου
κ' ἐρώταγαν τὴ μάννα μου καὶ τὴν ξαναρωτᾶνε.

- «Θειάκω, τί κάνει ὁ γιούλης σου, θειάκω, τί κάνει ὁ γιός σου;».
5 – «Μωρ', τί σὲ νοιάζει, λυγερή, πὸ μένα γιός μου δὲν μπορεῖ;»
– «Θειάκω, δικός σου ὁ γιούλης σου κ' ἐμένα ἢ παντοχὴ μου;»
– «Μωρ', γιὰ ἴα, φιλαινάδα μου, καὶ μὴ ρωτᾷς τὴ μάννα μου
καὶ πᾶρε τὸ προσκέφαλο κ' ἔλα κοντά μου, κάτσε
καὶ πᾶρε τὸ χεράκι μου καὶ ρώτα τὴν καρδιά μου,
10 νὰ εἰποῦμ' οὐλα τὰ ντέρτια³ μας καὶ τὰ παράπονά μας».

*Πισιοπόννησος (ἐπαρχ. Ἡλείας). – Δ. Α. ἀρ. 752
σ. 19, ἀρ. 11 (Ν. Λάσκαρης, 1921).*

– «Χίλια φλουριά νὰ πᾶς¹ νὰ παλιὰ κοσάρκια,²
νὰ πᾶν' νὰ φέρουν τὰ γιατρά³ παλληκάρια».

Καβαλλικέψαν τ' ἄλογα σάν τὰ πουλιά ἐτρέξαν
πᾶν νὰ φέρουν τὸ γιατρά³ δὲν ἔβρουν ἂν τὸν βροῦσι.

- 5 Στὲς τρεῖς ἡ ὥρα τῆς νύκτος ἐμπήκαν μέσ' στὴ χώρα
καὶ τὸν γιατρόν τὸν ἤρξαν⁴ στὴ χρειάζουμένη ὥρα.
– «Πᾶρε, γιατρέ, τὰ γιατρικά νὰ πᾶμε στ' ἀρρωστιάρη,
γρήγορα νὰ προφτάξουμε τ' ὄμορφο παλληκάρη.
Παίρν' ὁ γιατρός τὰ γιατρικά ἀπὸ τὴ σπετσαρία⁵
10 καὶ λέ' «ἂν τὸν ἔβρω ζωντανό, θὰ κάμω θεραπεία».
Καβαλλικέψαν τ' ἄλογα σάν τὰ πουλιά ἐτρέξαν
καὶ στοῦ ἀρρώστου τὴν αὐλὴ ἐπῆσαν κ' ἐποζέψαν.
– «Γιατρέ μου, γιατί ἄργησες, τί ἦταν ἡ ἀργία σου,
ἄράγες δὲν τὰ πλέρωννα κ' ἐγὼ τὰ γιατρικά σου;
15 Στ' ἀχίρι⁶ στέκει τ' ἄλογο, στέκει χαλινωμένο,
πᾶρ' το, γιατρέ, καὶ γιάνε με γρήγορα καὶ πεθαίνω».
Πιάν' ὁ γιατρός τὸ χέριν του, ξετάζει τὸ κορμίν του
καὶ παρουσίας λέει του «ἀγάπη ἴναι, παιδί μου.
Ἔχεις μέγανον ἔρωτα, τί ἡμπορῶ νὰ κάμω;
20 τὰ σωτικά⁷ σου ἔπιασε, κανέννας δὲν σὲ γιάνει».

1) τὸ 2ον ἡμιστίχιον λέγεται καὶ ἄλλως: γιὰ τὸ δικό μου τὸ παιδί. 2) τὸ στή-
ριγμά μου. 3) λύπας, καημοῦς (λ. τ. dert). 4) εἰκοσάρικα. 5) φαρμακεῖον (λ. ἐντ.
speciaria). 6) εἰς τὸ ἀχούρι, τὸν στάβλον. 7) τὰ σωτικά, σπλάγχνα.

- Τότες τοῦ λέει ὁ γιατρός· — «δουλειά 'χω, θά μισέψω
καί φέρτε μου τὸ ἄλλο, γιὰ νά τὸ καλλικέψω».
Μὰ τοῦ γιατροῦ τὸ μισेमὸ ἡ κόρη τὸν μαθαίνει
καί λέει στὴ μαννούλα της μὲ τὴν καρδιά καμένη.
- 25 — «Δῶσ' μου, μάννα, τὴν ἄδεια σου, νά πάω νά γεμίσω,
γιατ' ἔχω λύπη στὴν καρδιά ἴσως καί ξεκακίσω».¹
— «Δίνω σ' ἐγὼ τὴν ἄδεια νά πάης, νά γεμίσης,
γιατί νερό δὲν ἔχουμε, γρήγορα μὴνε 'ργήσης».
Σαράντα μίλια ἔκοβγε κ' ἐμπήκε μέσ' στὰ δάση.
- 30 Σ' ἓνα δεντρίν ἐκούμπησε νά πῇ τὰ βάσανά της
κ' ἐκεῖνο ἐξεράθηκεν ἀπὸ τὰ δάκρυά της.
— «ὦ οὐρανέ, πού 'σαι ψηλά, κατέβα μέσ' στὴ στράτα
καί πές μ' ἂν εἶναι ζωντανὸς ἐκεῖνος πού μ' ἀγάπα».
Φωνὴ ἐκούστη ἀπ' οὐρανό, ἀπ' Ἀρχαγγέλου στόμα.
- 35 — «Ἄν τὸν ἐγάπας μπιστικά, ἔθελε νά τὸν ἔχης,
σάν τὸ σγουρὸ βασιλικὸ πάντα νὰ τὸ προσέχης.
Μὰ ζωντανὸ θά τότε βρῆς, μὲ τὸν ἄνθρωπο νά πάη
τὸ σῶμαν του στοὺς ζωντανούς, σὺ δὲ μὴν στὸν Ἄδη».
Κ' ἡ κόρη μ' ἀναστεναγμὸ μὲι τὴν ἀνέβλεψε.
40 — «ὦ πῶς τὸν ἐμύσσηνα, τὴν ἄδεια σου πικρὸ λόγια
καί τώρα τὰ σκεπάστηκα δάκρυα, ἀποκρίνομαι».
Τρέχει καί πάει στὸ σπίτι του, πρὸς τὸν πατέρα
κουντῶ του καί σηκώνεται, φιλᾷ τὸν καὶ τὸν γιαίνει.
— «Ἐ τοῦ διαόλου τὸν υἱὸ τέχνες πού τές μαθαίνει,
45 ὄντας τοῦ λείπη τὸ φιλί, νά πέφτη, νά πεθαίνῃ».

¹Α. Βρόντη, Τῆς Ρόδου παραδόσεις καὶ
τραγούδια, ἐν Ρόδῳ 1930, σ. 59-61, ἀρ. 1.

Σ' ΤΗΣ ΑΠΟΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΗΣ

Τὸ τραγούδι εὐρίσκεται εἰς συνάφειαν μὲ τὰ ὅσματα τῆς ἀπαρνημέ-
νης κόρης ὑπὸ τοῦ ἔραστοῦ της.²

Ἡ κόρη ἐκ τῆς θλίψεώς της, διότι ἔχει ἐγκαταλειφθῇ ὑπ' αὐτοῦ, κατα-
βάλλεται καὶ πίπτει ἄρρωστη ἐπὶ τῆς κλίνης της. Τρεῖς γειτόνισσαι ἔρχονται
καὶ τὴν παρηγοροῦν, μία δ' ἐξ αὐτῶν μεσιτεύει καὶ πείθει τὸν ἀγαπημένον
της νά ἐπανέλθῃ πλησίον της. Εἰς τινὰς παραλλαγὰς συμφύρεται τὸ ὅσμα
μὲ τὸ τραγούδι τῆς κουμπάρας πού ἔγινε νύφη³ εἰς ἄλλας δὲ νέος δὲν πεί-
θεται νά ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πρῶν ἑρωμένην του, ἥτις οὕτω ἀπελπισθεῖσα
ἀποθνήσκει. Μετ' αὐτῆς δὲ αὐτοκτονεῖ κατόπιν καὶ ὁ ἔραστής της.

1) νά συνέλθω, ἀπαλλαγῶ τῆς λύπης.

2) Βλ. κατωτ., σ. 411 κ.ἐξ. 3) βλ. κατωτ., σ. 416 κ.ἐξ.

Τὸ ἄσμα φαίνεται νησιωτικῆς προελεύσεως, ¹ ἐκ Δωδεκανήσου (Ρόδου) ἢ Κύπρου, συντεθὲν πιθανῶς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Μιά λυερή ψυχομαχεῖ, μιὰ λυερή πεθαίνει
γιὰ ἐνὸς αὐούρου² ἀγκάλιασμα, γιὰ μιᾶς ὥρας ἀγάπη,
γιὰ ἐνὸς σγουροῦ μελαχρινοῦ, γιὰ ἐνὸς ἀγγελομάτη.
Καὶ τρεῖς καλὲς γειτόνισσες ἐπῆσαν νὰ τὴν εὗρουν.

5 Ἡ μιὰ πῆρε βασιλικὸ κ' ἡ ἄλλη πῆρ' ἀπίδι

κ' ἡ τρίτη ἡ μικρότερη πῆρε χρυσὸ μαντήλι.

— «Καλὴ σου μέρα, λυερή, περαστικά σου νὰ 'ναι'
μύρισε τὸ βασιλικὸ, δάγκασε τὸ ἀπίδι

καὶ σκούπισε τὰ δάκρυα σου μὲ τὸ χρυσὸ μαντήλι».

10 — «Δὲν θέλω 'γὼ βασιλικὸ, δὲν τὸ δαγκῶ τ' ἀπίδι

οὔτε τὰ δάκρυα μου σκουπῶ μὲ τὸ χρυσὸ μαντήλι».

— «Κόρη, κ' ἐμεῖς 'γαπῶμεν ἐκ' ἀλλησμονήσαμεν τοὺς
κ' ἐσύ, κόρη μ', ἐγάπησες κ' ἐπῆσες νὰ ποθάνης;»

— «'Εσεῖς, ἂν ἐγαπήσετε, ἔχετε πολληκάρια,

15 μὰ γὰρ τὸν πῶ ποὺ γάπησα τοῦ κόσμου³ διωματάρη
εἶχε τοῦ Φράγκου λιβία⁴, τοῦ Βενετσιάνου⁵ χάρι».

Κι ἀπὸ τίς τρεῖς γειτόνισσες ἡ μιὰ τὴν ἐλυπήθη,

πού 'το τῶν τέλειων ἡ βασιλὴ καὶ τῆς ἀρχῆς ἡ κρίση.

— «Γιὰ πὲς μου, πὲς μου, λυερή, ποῦ 'ναι νὰ πὰ' τὸν φέρω».

20 — «Κάτω στοὺς κάμπους ποὺ θωρεῖς, στὰ πράσινα λιβάδια,

πού 'ναι τὰ δέντρα ὁλόχρυσα κ' οἱ ρίζες ἀσημένιες,

ἐκεῖα μέσα βρίσκεται ὁ ἀπολησμανιατάρης,

ὅπου μ' ἀπολησμόνησε καὶ πῶ δὲ μὲ θυμᾶται».

Κ' ἐπῆρε τὸ δρομὶ - δρομὶ καὶ πάει νὰ τὸν φέρη.

25 Χρυσὸ δεντρί ἀνέσπασε κ' ἔκαμε χῶρο κ' ἦμπε.

'Εκεῖ θωρεῖ τὸν Γιαννακὴ σὲ τάβλα χρυσωμένη

κ' ἡ κόρη ποὺ τὸ γ-κέρναε ἀσημοκλειωμένη.

'Εκεῖνος τὴ ματιάστηκε⁶ κ' ἐπροσηκώθηκέν την.⁷

— «Καλῶς τηνε τὴν πέρδικα τὴν πενταπλουμισμένη,

30 ποὺ 'ρτεν ἐδῶ γιὰ συντροφιά, παντοτινὰ νὰ μένη.

1) Βλ. *S. Band-Bony*, ἐνθ' ἂν., σ. 213.

2) ἀγούρου, καλλιηγαριῶδ. 3) ἔχθ. Καζαβῆ: τὸν κοσμο-διωματάρη. Ἡ διόρθ. ἐκ τῆς
παραλλ. ἐκ Νισόρου (περ. Φιλ. Σουλ. Κωνστ/λεως, τόμ. 10' (1884-85), σ. 205, ἀρ. 3, στ. 14).

4) κομπὸς, ὠραίος. 5) ἔχθ. Καζαβῆ: Βενετσιάρη. Ἡ διόρθ. κατὰ τὴν προηγουμένην παραλλ.,
στ. 15. 6) τὴν ἀντελήφθη. 7) ἐσηκώθη καὶ ἔκαμεν ὑπόκλησις, διὰ νὰ τὴν ὑποδεχθῇ.

- Κάτσε νά φάς, κάτσε νά πιῆς, κάτσε νά ξεφαντώσης».
 - «Δὲν εἶμ' ἐγὼ σάν πού θαρρεῖς, δὲν εἶμαι σάν πού ξέρεις.
 Μηδὲ γιὰ τὸ φαί σου ἦρτα 'δῶ, μηδὲ γιὰ τὸ πιωτό σου
 μαλώτρια καὶ δικάτρια·¹ 'μαι κ' ἦρτα νά σοῦ μαλώσω,
 35 γιὰτ' ἔφυες καὶ ἄφησες τῇ γ-κόρη πού ἀγαποῦσες·
 εἶναι σ' ἐμέ γειτόνισσα καὶ ἡ ψυχὴ της βγαίνει».
 'Επῆραν τὸ δρομὶ - δρομὶ κ' ἐπῆσαν νά τὴν εὔρουν.
 Κ' ἡ λυερὴ ἐπρόβαλεν ἀπὸ τὸ παραθύρι.
 - «Καλῶς τὸν ἤθελα νά 'δῶ, τὸν πιθυμοῦσα νά 'ρτῇ·
 40 καλῶς τὸν τὸ βασιλικὸ μὲ τὰ χρυσά του τ' ἄνθῃ».
 - «Πριχοῦ νά σὲ παινέσ' ἐγώ, μ' ἐπαίνεσες, πουλί μου,
 θάλασσα μὲ τὰ κάτεργα,² μπαξέ³ μὲ τὰ λουλούδια»,
 βρύση μου μὲ τὸ κρύο νερό, μ' ὀλόχρυσά σουλούνια».⁴

Γεωργ. Ν. Καζαβῆ, Νισύρου Λαογραφικά,
 Νέα Ὑόρκη 1940, σ. 25-26.

Ζ' ΑΠΑΡΝΗΜΕΝΗ ΚΑΤΑΡΑΤΑ ΤΟΥ ΕΡΑΣΤΗΝ ΤΗΣ

Εὐρύτατα γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν ἑλληνικόν ἐστὶν τὸ ᾄσμα τῆς κόρης,
 τοῦ ἐγκαταλείψεως ἀπὸ τῶν ἀγαπῶν καὶ ἐρῶν, ὁποῖον εἰς τὸν παρῶν μέρα
 εἰς τὴν ἀπελευθερωτικὴν καταφύγει πρὸς ἐλπίδα καὶ ἔλπίδα.

Τὸ τραγοῦδι τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐποικίας τῆς μαρτυρίας τῆς ἐγκαταλείψεως
 καὶ τῆς κατάρας διακρίνεται εἰς δύο τύπους. Ὁ πρῶτον (Α') ἡ ἀπαρ-
 νημένη κόρη εὐρίσκεται ἐγκυος καί, ἐνῶ λαμβάνει τὸν μῆνα πού θά γεν-
 νήσῃ τὸ παιδί, καταρᾶται τὸν ἐραστὴν της, νά ἀρνηθῇ ἀπὸ ψηλά, οὕτω δὲ
 ἐνῶ οὗτος θά εἶναι τραυματισμένος, νά περάσῃ ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα καὶ ἴδῃ
 τὰ βασανιστήρια του. Τοῦ τύπου τούτου τοῦ ᾄσματος εἶναι γνωστὴ παραλ-
 λαγὴ ἡδη ἐκ τοῦ 15ου αἰῶνος.¹

Εἰς τὴν δευτέραν (Β') μορφήν τοῦ ᾄσματος ἡ κόρη ἐκπέμπει κατάραν
 κατὰ τοῦ ἐραστοῦ της, ὅστις εὐρίσκεται μακράν της. Λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν
 τῶν ἀρχικῶν στίχων τοῦ ᾄσματος α) «Φεγγάρι μου λαμπρό-λαμπρό καὶ χρυ-
 σοφορεμένο...». β) «Μάννα καράβια τέσσερα...» ἢ «οἱ τὸν ἥλιο τὸν τηροῦν

1) δικαστής. 2) καράβια. 3) κῆπε (λ. τ. bahce). 4) σωλήνες.

5) Βλ. ἀνάλυσιν τοῦ ᾄσματος παρὰ S. Band - Bouy, ἔνθ' ἀν., σ. 217 κ.εξ. 6) Βλ.
 Byz. Zeitsch., τόμ. 3 (1894), σ. 165 - 66 καὶ Στίλν. Κυριακίδην ἐν Byz.-Neugr. Jahrb.,
 τόμ. 4 (1923), σ. 341 - 44.

«Ἀσπρη ξανθὴ πανέμοστη, ὁ κύρκας της ταξιδεύει,
 καὶ ὑπάγει ὁ κύρκας της μακριὰ καὶ τὸ ταξίδιον μέγα.
 Καὶ ἡ κόρη ἀπὸ τῆς λύπης της τοῦς μῆνας καταρᾶται.
 «Νὰ κῆς, Φλεβάρη, φλέγεις με καὶ Μάρτι, ἐμάρανές με,
 'Απρίλι ἀπριλοφόρητε καὶ Μά' κατακαμένε,
 τὸν κόσμον καὶ ἂν ἐγέμισες τ' ἀθήζια καὶ τὰ ρόδα,
 τὴν ἰδικήν μου τὴν καρδιὰν τοῦς πόνους καὶ τὰ δάκρυα».

που πάει νά βασιλέψη...». γ) «'Απόψε κρύον ἔκαμε...» αἱ παραλλαγὰι τοῦ διακρίνονται εἰς τρεῖς ομάδας.

Ἡ κατάρρα ἐνταῦθα τῆς κόρης, ἡ ὁποία, ὡς ἐκφράζεται, δύναται νά λεχθῇ ὅτι ἀποτελεῖ μοιρολόγι γυναικός, τῆς ὁποίας ἔχει καταστραφῇ τὸ ὠραιότερον ὄνειρον τῆς ζωῆς, ἐκστομίζεται εἰς ἄλλας παραλλαγὰς χωρὶς βαθυτέραν σκέψιν διὰ τὰ ἐπακόλουθὰ τῆς, εἰς ἄλλας ὅμως ἡ καταρωμένη συναισθάνεται ταῦτα καὶ προσφέρεται ἀμέσως διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀγαπημένου τῆς.¹ Εἰς τρίτην κατηγορίαν, ὡς εἰς τὸν τύπον (Α') καὶ τινὰς παραλλαγὰς τοῦ (Β'), ὁ ὑποφῶρων ἑραστής ἐκφράζει τὸ παράπονόν του διὰ τὴν τὴν σκληρότητα τῆς κατάρρας τῆς.

Εἰς τὸν κύκλον τῶν ᾠσμάτων τούτων μὲ θέμα τὴν ἐγκατάλειψιν γυναικός ὑπὸ τοῦ ἑραστοῦ τῆς ἀνήκει καὶ τὸ τραγούδι (Δ') εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἀπαρνημένη τραγουδεῖ μὲ περιπάθειαν, θρηνοῦσα διὰ τὸν ἀγαπημένον τῆς, ὁ ὁποῖος τὴν ἐγκατέλειψε καὶ ἐνυμφεῦθη ἄλλην γυναῖκα.

Ἀπὸ τὸ θλιβερόν ῥημα τῆς κόρης μὲ τὸ ὁποῖον θρηνεῖ τὴν περιπέτειάν τῆς συγκινεῖται οὐ μόνον ὁ ἔμψυχος κόσμος γύρω τῆς, ὥστε τὰ ταξιδεύοντα πλοῖα νά σταματήσουν, διὰ ν' ἀκούσουν τὸ μοιρολόγι τῆς κόρης ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἄψυχος. Οὕτως ἡ γέφυρα τοῦ ποταμοῦ διερράγη, τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ ἔσταμάτησεν ἀκίνητον καὶ τὸ πλοῖόν τοῦ συνεκινήθη καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ περιπαθὲς τραγούδιμα.

Τὸ ῥημα τοῦτο λόγῳ τῆς ἀμελέσεως ἔδεται πολλαχοῦ ἠνωμένον μὲ τὸ τραγούδι τῆς κόρης τοῦ ὁποίου εἶχε προσκληθῇ ἀπὸ τὸν ἀγαπητικόν τῆς νά παραπῇ ὡς παρὰ τοῦ ἑραστοῦ εἰς τὸν ὅτι μὲν παρὰ τὴν ὥραν τῆς σπεύσεως ὁ ὑποφῶρος, ἐγκαταλείπει τὴν μελλομένην, ἐνυμφεύεται τὴν προσκληθεῖσαν ὡς παρὰ νύμφαν.

Γ. Κ. Σ.

Στὴν παραπάνω γειτονιά, στὴν παρακάτω ροῦγα,
ἐκεῖ κάθεταί μιὰ γριά, κάθεταί κ' ἕνας γέρος·
ἔχουν ἕνα κακὸ σκυλί κ' ἕνα ὁμορφο κορίτσι,
κορίτσι κρυφοφίλητο καὶ κρυφογγαστρωμένο.

5 Στὸ παραθύρι κάθεταί, τοὺς μῆνες λογαριάζει·
τί μῆνα ἐγγαστρώθηκε, τί μῆνα θά γεννήσῃ.

- «Σεπτέμβρ', Ὀκτώβρη δροσερέ, Νοέμβρη καὶ Δεκέμβρη,
Γενάρη, γέννα τοῦ Χριστοῦ, πρώτ' ἑορτὴ τοῦ χρόνου,
Φλεβάρη, φλέβες ἄνοιξε τές ρῶγες τῷ βυζιῷ μου,
10 γιὰ ν' ἀναθρέψω τὸ παιδί καὶ νά τὸ μεγαλώσω,
καὶ νά τὸ στείλω στὸ σκολεῖο, γράμματα νά τὸ μάθω.
Μάρτη μου μὲ τὰ λούλουδα κι Ἀπρίλη μὲ τὰ ρόδα,
Μάη μου, μάγεψέ τονε τὸν νιὸν ὁποῦ μ' ἀγάπα,
ὁποῦ μ' ἀγάπα κ' ἔλεγε, ποτέ του δὲν μ' ἀρνίεται.³

1) Ὁ S. Baud-Bovy, ἐνθ' ἂν., σ. 219-220, ἐξετάζων τὰς παραλλαγὰς τοῦ ῥήματος ἔχει τὴν γνώμην ὅτι τὸ ἀρχαῖον τοῦ προέρχεται ἐκ Κρήτης. 2) Βλ. κατωτέρω, σ. 416.

3) χειρ.: ἀρνίεται.

- 15 καί τώρα μ' ἀπαρνήθηκε σάν καλαμιὰ στὸν κάμπο·
σπέρνουν, θερίζουν τὸν καρπὸ κ' ἡ καλαμιὰ 'πομένει,
ἔτσ' εἶναι κ' ἡ καρδοῦλα μου μαύρη κι ἀραχνιασμένη.
Κάνω νὰ τοῦ καταρασθῶ μὰ πάλι τὸν λυποῦμαι·
μὰ 'γὼ θὰ τοῦ καταρασθῶ κι ὅ,τι τοῦ μέλλει ὅς πάθη.
- 20 'Απὸ ψηλὰ νὰ γκρεμισθῇ καὶ χαμηλὰ νὰ πέσῃ,
πέντε περόνια νὰ βρεθοῦν, πέντε πληγὲς νὰ κάμῃ,
δέκα γιατροὶ νὰ τὸν κρατοῦν καὶ δεκαφτὰ καλφάδες¹
καὶ δεκοχτὼ γραμματικοὶ νὰ γράφουν τσοὶ γιαράδες²
κ' ἐγὼ διαβάτης· νὰ γενῶ, μικρὸς περαματάρης.
- 25 -Καλῶς τὰ κάνετε, γιατροί, καλῶς τὰ πολεμάτε.
'Ας κόφτουν τὰ ψαλίδια σας, κρέατα μὴ λυπᾶσθε,
ἔχω κ' ἐγὼ λινὸ παννὶ σαρανταπέντε πῆχες
ὅλο μουρτάρια³ καὶ ξαντὰ⁴ στοῦ δῖγνῳμου⁵ τῇ σάρκα».
Κ' ἐκεῖνος ἀπεκρίθηκε μὲ τὸ καμέν' ἀχείλι.
- 30 - «Μωρὴ σκύλα, μωρὴ ἄπονη, μὴν ἀνὰ βάλου κόρη,⁶
δὲν ἦταν κρίση νὰ μὲ πᾶς, καλὴς νὰ μὲ καλέσης,⁷
μόνου μ' ἐκάλεσες στὸ Θεὸ κ' ἐν Θεῷ ἀπῆκουσέ σε!»

Γάρος. - 1) ἰ. γ. γ. 2) ἰ. γ. γ. 3) ἰ. γ. γ. 4) ἰ. γ. γ. 5) ἰ. γ. γ. 6) ἰ. γ. γ. 7) ἰ. γ. γ. 8) ἰ. γ. γ. 9) ἰ. γ. γ. 10) ἰ. γ. γ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

B

ΑΘΗΝΩΝ

- «Φιγγάρι μου λαμπρὸ λαμπρὸ κι λαμπροφουριμένου,
αὐτοῦ ψηλὰ ποὺ πιρπατεῖς κι χαμπηλὰ ποὺ φέγγεις,
μὴν εἶδεις τοὺν ἀσίκη⁸ μου, τοὺν ἀγαπητικό μου,
σάν τί σουκάκια⁹ πιρπατεῖ, σὶ τί ταβέρνις πίνει·
- 5 τίνους χιράκια τοὺν κερνοῦν κι τὰ 'δικά μου τρέμουν;
τίνους ματάκια τοὺν θωροῦν κι τὰ δικά μου κλαῖνι;
τίνους ἀχείλια τοὺν μιλοῦν κι τὰ δικά μου κλίουν;¹⁰
θέλου νὰ τοὺν καταρασθῶ ψυχρά, φαρμακουμένα.
- 'Αποὺ ψηλὰ νὰ γκριμιστῇ κι χαμπηλὰ νὰ πέσῃ,
- 10 σάν τοῦ γυαλὶ νὰ ραῖστῇ, σάν τοῦ κιρὶ νὰ λειώσῃ.
Χίλιοι γιατροὶ νὰ τοὺν κρατοῦν κι χίλιοι νὰ τοὺν κόφτουν
κ' ἐγὼ διαβάτρα νὰ πιρνῶ, νὰ τοὺς καλημιρίσου.
Καλῶς τὰ κάνιτι, γιατροί, καλὰ τοὺν τυραγνᾷ·

1) βοηθοὶ τεχνίτου (λ. τ. kalfa). 2) πληγὰς (λ. τ. yara). 3) ἰγδία (γουδιά) φαρμακευτικά (λ. ἰ. mortar). 4) νήματα διὰ τὴν ἐπίδεσιν πληγῶν. 5) τοῦ ἀσάτου, τοῦ μεταβάλλοντος γνώμην. 6) ὁ στίχος προσετέθη ἐκ παραλλαγῆς ἐκ Μυκόνου (Λ. Α. ἀρ. 740, σ. 4-6 ἀρ. 28). 7) νὰ μὲ ἐγκαλέσης πρὸς δίκην. 8) ἀσίκης= νέος ἀξιεράστος, λεβέντης (λ. τ. acik). 9) θρόμους (λ. τ. sokak). 10) κλαίουν.

- ἂν κόφτουν τὰ νυστέρια¹ σας κόψ'τι κι μὴ λυπᾶσθι,
 15 ἔχου κ' ἰγὼ λινὸ παννὶ σαρανταπέντι πηχίς·
 τίς δέκα στέλνου γιὰ ξαντό,² τίς πέντι γιὰ τὰ φτίλια,³
 κὶ τ' ἄλλου τ' ἀποδέλοιπου φκειάνου τὰ σάβανά του·
 - «Μαρῇ σκύλλα, μαρῇ Οὐβριά, γύφτ'σα, μαγαρισμένη,
 δὲν ἦταν κρίσι νὰ μὶ πᾶς, κριτάδης νὰ μὶ κρίνης,
 20 μούν' μ' ἔρριξες στοῦ Θεοῦ, στή γῇ κι γιατρίμους δὲν ἔχου;»⁴

Θεσσαλία (*Ἔγ. Γεώργιος Νηλείας*). - Λ.Α. Ὑλη
 ἀρ. 208 (Π. Βογιατζῆς, 1888).

Β'α.

- Οὔλοι τὸν ἥλιο τὸν τηροῦν⁵ πού πάει νὰ βασιλέψῃ,
 κ' ἡ κόρη ὁπού ἔχε τὸν καημὸ τῇ θάλασσα ἀγναντεύει.
 Γλέπει καράβια κ' ἔρχονται, βαρκοῦλες κι ἀρμενίζουν.
 - «Μάννα, καράβια τέσσερα μάννα, βαρκοῦλες πέντε·
 5 μάννα, κατέβα ρῶτα τὰ μάννα, ροβόλα⁶ πές τους.
 Μὴν εἶδαν τὸν ἀσὶκὴ μου, τὸν ἀγαπητικό μου;
 Σὲ τί τραπέζια τρῶει ψαλὶ σὲ τί ταβέρνες πίνει,
 σὰν τὸ κεράκι τὸν κερνάει καὶ τὰ δικά μου σπρέμεν,
 σὰν τί ματάκια τὸν τηροῦν καὶ τὰ δικά μου κλαίνε.
 10 Κάνω νὰ τὸν καταραστῶ καὶ πάλι τὸν λυπᾶμαι.
 - Ἀπὸ ψηλὰ νὰ γκρεμιστῇ καὶ χαμπηλὰ νὰ πέσῃ,
 σὰν τὸ γυαλὶ νὰ ραῖσῃ, σὰν τὸ κερί νὰ λειώσῃ.
 Χίλιοι γιατροὶ νὰ τὸν τηροῦν καὶ γιατρεμοὺς μὴν ἔχῃ,
 κ' ἐγὼ διαβάτης νὰ διαβῶ, ν' ἀλλάζω τοὺς γεράδες».⁷

Πελοπόννησος (*Βούρβουρα Κυνουρίας*). - Λαογρ., τόμ. 5
 (1915/16), σ. 571 - 72 (Ἐπαμ. Γ. Παπαμιχαήλ).

Γ'.

- Ὕλιε μου, προσχαμήλωσε, φεγγάρι μ', ἀποστάσου,
 γιὰ νὰ σᾶς⁸ πῶ τὰ πάθη μου καὶ νὰ μὲ λυπηθῇτε.
 - Ὡς ἤμουν ἄσπρη ἐμαύρισα καὶ ροῖνὴ χλομιάσα⁹
 κι ὥς ἤμου μυριοφρόνιμη ἐξέβγα πού τὸν νοῦμ μου.
 5 Μέσα στὶς κάψες τοῦ Μαγιοῦ ἀργὰ καὶ μὴν ἑσπέρα

1) χειρουργικὰ μαχαίριδια. 2) ὡς νῆμα διὰ τὴν ἐπίδεσιν πληγῶν. 3) ὡς βότμα εἰς
 πληγὴν διὰ τὴν ἐκροὴν τοῦ πύου. 4) ἄδεται εἰς συρτὸν χορὸν μὲ τὸ γόρισμα: Σταυρὸς
 τὰ κομπολόγια σου, μ' ἐμάραναν τὰ λόγια σου. 5) κοιτάζουν. 6) τρέξε. 7) βλ. ἄνωτ.,
 σ. 413, σημ. 8. 8) πληγὰς (λ. τ. yara). 9) ἔκδ. Μιχαήλ.: σοῦ. 10) καὶ ροδινὴ ἐχλόμιασα.

- ἀπὸ πηαινοφέρνουμου μέσα στὸ περιόλι
 κ' ἐπότιτ'ζα 'ασιλικά κ' ἐμούσκευα¹ βαρσάμια,
 ἐπρόαλε τοῦ Ρῆα ὁ γιὸς ἀπὸ τὸ μονοπάτι
 κ' ἦσυρε τ' ἀμπελόκλασ' ὅσω μπαίνει 'ς τὸ περβόλι,
 10 περιγιαίνει,² συντηρᾷ μετέ μου³ τὰ λουλλούδια,
 τὰ ποτισμένα 'άρσασα ἀπὸ μοσκομυρίτζου.
 Γίω⁴ τ' ἀθθοὺς τῆς λεμονιάς, περιπλεμένη φούντζια,⁵
 γίει μου χρουσοαχτυλί' μετ' τὸ μαργαριτάρι.
 -«Ὅρισε, κόρη λυερή, τὸ χρουσοαχτυλί.
 15 Μὲ τοῦ Θεοῦ τὸν ὅρισμό καὶ μετ' τὸ θέλημά σου
 'ῶκε μου⁶ τὸ χεράκις σου νὰ τὸ γλυκοφιλήσω,
 μετ' τοῦ Θεοῦ τὸν ὅρισμό, κυρά, νὰ σὲ λογιατζώ». ⁷
 -«Σάθ θέλῃς νὰ με βλοθηθῇς καθὼς τὸ γράφ' ὁ νόμος,
 καθὼς διατάσσ' ἡ ἐκκλησιά καὶ τ' ἅγιον Εὐαγγέλιο,
 20 ἔλα νὰ πὰ' νὰ μόσωμε⁸ στὶς δυόδεκα κολόννες⁹
 ὅποιος τὸν ἄλλον ἀρνηστῇ στὸν οὐρανὸ πομένη». ¹⁰
 Κ' ἐπήσαμε κ' ἐμόσαμε τὰ δυό, καὶ ὁρκισθόμεθα ὅρκου
 καὶ συνεπράμη⁹ τὰ δυό, τὰ δυὸ πὲρ ἀπ' ἀπὴ.
 Καὶ μῆνας ἔν' ἐπέσαμε κι ὁ λαλὸς ἔν' ἐπάη, ¹⁰
 25 ὅτε τὸ λαλὸ πούλιν τὸν ὅρκον ἀποστρέφει.
 - «'Ἐν εἶς' ἔσου πού μόσαμε στὶς θεαρχίας κολόννες;»
 - «Θαρρεῖς κ' ἐκεῖ πού 'μόσαμε στὴν ἐκκλησίαν μοναστήρι,
 'ὁσκοῦ μητᾶτον¹¹ ἦτογε καὶ μάντρα τῶν ἀρνίων». ¹²
 -«ὦ κυρά Παναγία μου, καὶ κάμε δίκαια κρίσι,
 30 ἢ μπάλλα ἢ τελλίδικη¹² στά στήθη του νὰ σβήσῃ».

*Μ. Μιχαηλίδου Νουάρου, Δημοτικὰ τραγούδια
 Καρπάθου, Ἀθήναι 1928, σ. 170, ἀρ. 29.*

Δ'.

- Κοράσιο στὴν Ἀνατολὴ ἔφαινε κ' ἐτραγούδειε
 κι ὁ συρισμός τοῦ μασουριοῦ κι ὁ χτύπος τοῦ πετάλου
 καὶ ἡ λαλιά τοῦ κορασιοῦ στὸν οὐρανὸ γροικοῦνται.¹³
 Καραβοκώρης τ' ἄκουσε στὴ μέση τοῦ πελάγου,
 5 τὸ κάτεργόν¹⁴ του σίμωσε¹⁵ εἰς τὴ στεριά καὶ λέει.

1) ἐπότιτ'ζα. 2) περιδιαθαίνει, περιέρχεται. 3) ἐπισκοπεῖ, παρατηρεῖ μετ' ἐμοῦ. 4) δῖδω. 5) φούντα. 6) δῶσε μου. 7) νὰ σὲ λογαριάζω. 8) νὰ ὀρκισθοῦμε. 9) συνε-
 ψωνήσαμεν. 10) δὲν διέδῃ, δὲν παρήλθε. 11) ποιμενικὴ ἐγκατάστασις. 12) σφαῖρα τοι-
 γμένη μετ' οὐρμα (τέλι), θεωρουμένη περισσότερον ἀποτελεσματικῇ. 13) ἀκούονται. 14)
 πλοῖον εἰς τὸ ὅποιον εἰργάζοντο κατάδικοι. 15) ἐπλησίασε.

- «Πάψετε, ναύτες, τὸ κουπί, ναύληροι, τὸ τιμόνι,
ν' ἀκούσωμε τοῦ κορασιοῦ, εἶντα ¹ τραγούδια λέει,
εἶντα ¹ τραγούδια τραγουδεῖ, σ' εἶντα σκοπὸ ² τὸ λέει».
- «Ὡρα καλὴ σου, λυγερή». - «Καλῶς τονε τὸν ξένο».
- 10 - «Τί 'χεις, κόρη, καὶ θλίβειςαι καὶ πρικαναστενάζεις;»
Κ' ἡ κόρ' ὡς ἦτο φρόνιμη, φρόνιμ' ἀπηλοήθη ³
- «Ἐγὼ κι ἂν ἐτραγούδηξα σὰ μοιρολόι τὸ 'πα,
γιατ' ἄντρας μου 'τον ἄρρωστος καὶ βαριαρρωστημένος
κ' ἐζήτηξε ξαρρωστικὸ κι ὁ κόσμος δὲν τὸ ἔχει,
- 15 τσ' ἄγριολαφίτσας τὸ τυρὶ καὶ τοῦ λαγοῦ τὸ γάλα,
μῆλ' ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ, κυδών' ἀπὸ τὴ Δύσι.
Κι ὥστε ν' ἀρμέξω τὸ λαγό, νὰ πιάσω τὴ λαφίτσα,
νὰ πάω στὴν Ἀνατολὴ, νὰ 'ρθω 'πίσω στὴ Δύσι,
ἄρρώστησε, ξαρρώστησε κι ἄλλην κόρην ἐπῆρε.

*Ant. Jeannarakí, "Ἄσματα Κρητικά,
Leipzig 1876, σ. 234, ἀρ. 296.*

Ξανθὴ κόρη τραγούδων, εἶντα ⁴ τὸ γιοφύρι
κι ἄπε τὸ γυμνὸ ναισάκι, τὸ γυμνὸ ναισάκι
καὶ τὸ γιοφύρι ἐρράνισε καὶ τὸ ποτάμι ἐστάθη,
καὶ τὸ στοιχειὸ τοῦ ποταμοῦ ἐστάθη κ' ἀκρομάσθη. ⁵

- 5 - «Ἀλλάξε, κόρη, τὸ στοιχὸ καὶ πὲς ἄλλο τραγούδι...».
- «Καὶ πὼς ν' ἀλλάξω τὸ σκοπὸ, ἄλλο νὰ εἰπῶ τραγούδι,
ποῦ εἶχ' ἄντρα βαριάρρωστο, βαριά γιὰ νὰ πεθάνῃ
λαγοῦ τυρὶ μοῦ 'γύρεψε κι ἀπ' ἄγριο γίδι γάλα
κι ὅσο ν' ἀνέβω τὰ βουνά, νὰ κατεβῶ τοὺς κάμπους,
- 10 νὰ φτειάξω στρούγκα τοῦ λαγοῦ, ν' ἀρμέξω τ' ἄγριο γίδι,
ἄρρώστησε, ξαρρώστησε κι ἄλλη γυναῖκα 'πῆρε!».

*Ἄγι Θέρου (= Σπ. Θεοδοροπούλου), Δημοτικά
Τραγούδια, (Ἀθῆναι 1909), σ. 34.*

Η'. ΤΗΣ ΚΟΥΜΠΑΡΑΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΝΥΦΗ

Νέα ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ μνηστήρος ἡ ἐρωμένου, ὁ ὁποῖος εἶναι
ἔτοιμος νὰ νυμφευθῇ ἄλλην, καλεῖται νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν γάμον ὡς παρὰ-
νυμφος. Ἡ πρόσκλησις γίνεται δι' ἀπεσταλμένου τοῦ ἀπιστήσαντος νέου ἢ
ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἢ, κατ' ἄλλας παραλλαγάς, μὲ τὸ πουλί, τὸν συνήθη
ἄγγελον τῶν κακῶν καὶ τῶν καλῶν εἰδήσεων εἰς τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια.

1) ποῖα. 2) εἰς ποίαν μουσικὴν μελωδίαν. 3) ἀπεκρίθη. 4) Ἰρῆς=ὁ Εὐρύτας
ποταμός. 5) ἡκρασθή.

Ἡ προσκληθεῖσα ὡς κουμπάρα ἀποφασίζει, μετὰ τὴν συγκατάθεσιν καὶ τῆς μητρὸς τῆς, ν' ἀποδεχθῇ τὴν πρόσκλησιν. Στολίζεται μετὰ ἐξωτικά καλῶπιστικά μέσα (βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φρεγγάρι στήθι) καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὴν τέλει τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου.

Μετὰ τὴν ἔκπαυλον καλλονὴν τῆς θαμβώνει τὸν παπὰν καὶ τοὺς ψάλλοντας, σαγηνεύει καὶ τὸν γαμβρόν, ὁ ὁποῖος ἐγκαταλείπει τὴν ἄλλην καὶ νυμφεύεται αὐτὴν.

Τὸ θέμα τῆς παραλογῆς, καθὼς ἤδη παρετήρησεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης ('Ἐκλογαί, ἀρ. 83), εὐρίσκεται μετὰ μικρὰς διαφορὰς καὶ εἰς τὰ ἄσματα ἄλλων χωρῶν, Γαλλίας, Ἰταλίας, Ἰσπανίας, Ἀγγλίας, Δανίας, Νορβηγίας, Σουηδίας κλπ., δὲν ἔχει ὅμως ἐρευνηθῇ συστηματικῶς τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχικῆς τοῦ καταγωγῆς καὶ αἱ τυχόν ὑπάρχουσαι ἀλληλεπιδράσεις. Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ ἔσμα ἔχει εὐρεῖαν διάδοσιν καὶ παραλλαγὰς τοῦ εἶναι παντοῦ γνωσταί· αἱ περισσότεραι καὶ ἀρτιώτεραι ὅμως εὐρίσκονται εἰς τὴν νησιωτικὴν Ἑλλάδα καὶ δὴ εἰς Δωδεκάνησον καὶ Κυκλάδας. Ἐκ τούτου εὐλόγως ὑπετέθη ὅτι ἀπὸ τὰς νήσους ταύτας, ὅπου ἦτο γνωστὸν κατ' ἀρχὴν τὸ ἔσμα, ἐξήπλωθη καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.¹

Δ. Α. Π.

Α'.

Ἐκάθουμουν κ' ἐπλούμιζα τὸν ἐκκαὶ τὸν μαντήλι·

τοῦ κύρκου καὶ ἀφρατῆ μου καὶ τὸν ὀφθαλμὸν μου.

Μασούρι τ' ὄργον ἔβαλα, μασούρι τὸ χρουσαφί,

μασούρι τ' ἀσπροχρούσαφο κ' ἐκάρπην τὸ μαντήλι.

5 Κ' ἐκεῖ ἦρτεν μιά γειτόνισσα ποῦ σ' ἔβλεπε ἄλως μὲ ξέρει.¹

– «Κόρη, τὸν ἀγαπᾷς βλοοῦν, τὸν ἀγαπᾷς παντρεύου

κ' ἐσένα προσκαλέσασι κουμπάρα νὰ πὰ' νὰ ἄμῃς».

Τρέχει καὶ πὰ' στὴ μάννα τῆς στὰ δάκρυά τῆς λουσμένη.

– «Εἶντα ἄχει ἡ παραποναριά, πάντα παραπονᾶται,

10 πάντα τὰ χεῖλη τῆς ξερά, τὰ μάτια τῆς βρεμένα;»

– «Μάννα, τὸν ἀγαπᾷ βλοοῦν, τὸν ἀγαπᾷ παντρεύου

κ' ἐμένα προσκαλέσαν με κουμπάρα νὰ πὰ' νὰ ἄμω».

– «Κόρ', ἔχεις πόδια νὰ σταθῇς καὶ χεῖλη νὰ συντύχης,²

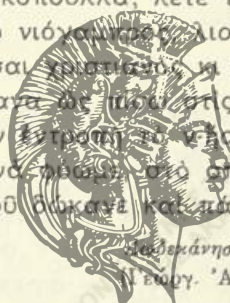
ἔχεις καὶ χειροπάλαμια τὰ στέφανα νὰ πιάσης

15 καὶ μάτια ἀστραπὴ νὰ δῇς τὸν νιὸν ἀποῦ σ' ἐγάπα;»

1) Βλ. S. Baud-Bovy, ἔνθ' ἀν., σ. 213 κ. ἐξ. Βλ. καὶ παρατηρήσεις Μαρίας Ἰωαννίδου-Μπαρμπάργου, Τὸ τραγοῦδι τῆς νύμφης κουμπάρας, Ἑλλην. Δημιουργία, τόμ. 1 (1948), σ. 641-44. Περί τῶν τοπικῶν στίχων τοῦ ἔσματος βλ. Δ. Ἀ. Πετροπούλου, Στερεότυποι στίχοι δημοτικῶν τραγοιδιῶν, Προσφορά εἰς Στίλπωνα Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 532 κ. ἐξ.

2) κύρκας, κύρκος = ἰέραξ· οὕτω καλεῖται ἐνταῦθα θωπευτικῶς ὁ ἀγαπημένος· βλ. Στίλπ. Κυριακίδου, Περί τῆς λέξεως κύρκας, Byzant.-Neugr. Jahrb., τόμ. 4 (1923), σ. 341-344. 3) νῆμα. 4) ποῦ ἀπὸ πολλὸν χρόνον μὲ γνωρίζει. 5) τί ἔχει. 6) νὰ μιλήσῃς.

- «Μάνν', ἔχω πόδια νά σταθῶ καὶ χεῖλη νά συντύχω,
ἔχω καὶ χειροπάλαμα τὰ στέφανα νά πιάσω
καὶ μάτια ἀστραπὴ νά δῶ τὸν νιὸν ἀπὸ μ' ἐγάπα.
Φκῆσου μου, μάννα, φκῆσου μου, κουμπάρα νά πᾶ' νά 'μπω».
- 20 - «Κόρη, κουμπάρα σὲ λαλοῦν καὶ νύφη νά σὲ φέρνουν».
'Εκεῖ ἦμπε κ' ἐστολίζετο 'ποὺ τὸ πορνὸ ὥς τὸ βράδυ
'ποὺ τὸ πορνὸ ὥς τ' ἄλλο πορνὸ κι ὥς τ' ἄλλο μεσημέρι
τὸν ἥλιο βάλλει πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθι
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάλλει καμαροφρύδι.
- 25 Τρέχει καὶ πᾶ' στὴν ἐκκλησιὰ μὲ τὴν ταπεινοσύνη
καὶ παίρνει καὶ τ' ἀντίερο μὲ τὴν 'πιδεξιωσύνη.
Παπὰς τὴν εἶδε κ' ἔσφαλε, διάκος κ' ἐμεταστάθη
καὶ τὰ μικρὰ διακόπουλλα ἐχάσαν τὸ «Κύριε ἐλέσο».
- «Ψάλλε, παπά, σὰν ἔψαλλες, διάκο, σὰν καλανάρκας,
30 κ' ἐσεῖς μικρὰ διακόπουλλα, λέτε τὸ «Κύριε ἐλέσο».
Καὶ τὴν θωρεῖ κι ὁ νιόχαιρος, λιοθυμιὰ τὸν πιάνει.
- «Παπά κι ἂν εἶσαι χριστιανὸς κι ἂν εἶσαι βαπτισμένος,
μετάσυρε τὰ στέφανα ὡς ποὺν στὶς κουμπάρους.
Κ' ἡ νύφη ποὺ τὴν ἐντροπὴν τοῦ κῆρκιο νῆσκιό πᾶνει
35 - «Αἰτέ, μάννα, νὰ φάω» σὺ δὲ πᾶν νὰ πᾶμε,
χρυσὸ σταυρὸ μοῦ δώκανε καὶ πάλαι πῆραν μοῦ 'τον».

Ἀποβάνης (Τῆλος). - Λ. Α. ἀρ. 172, σ. 45
Ἡ εἰσαγωγή. Ἀντωνιάδης, 1893).

Α' α.

- Τράντα χρόνους, τράντα καιροὺς ὁ Κωσταντῖνον λείπει,
κι ἄς τὰ τριάντα κι ἄλλ' ἀπάν' ἄς τὴν αὐλιὰν μ' ἐδῆβεν.¹
Λαλῶ, «μάτια μου Κωσταντῆ», κι ἀπηλογιὰν 'κὶ δὶ' με.²
λαλῶ, «ἀδελφὲ Κωσταντῆ», κι αὐτὸς ³ γερίζ' καὶ λέει με.
- 5 - «Κάρναν, ⁴ 'Ελένε, ντὸ ⁵ λαλεῖς, κάρναν, 'Ελένε, ντὸ ἔν'.
'Αδὰ 'ς σὸ πέραν τὸ ραχίν, ⁶ τ' ἄλλο τ' ἐπεκειμέριν, ⁷
ἐκεῖ ἄλλεν κόρ' ἐγάπεσα, ἐκεῖ ἄλλεν κόρ' θὰ παίρω.
'Ελένε μ', φόρ' τὰ μαῦρα σου κ' ἔλα κ' ἐσύ 'ς σὸν γάμον».
- «Τὰ χώματα 'ς σ' ὀμμάτια σου ⁸ κι ὅσον φορῶ τὰ μαῦρα».
- 10 'Ελένε χτίζ' χρυσὰ λουτρούς, μασλαματένια κούρνους.⁹

1) ἦλθεν εἰς τὴν αὐλήν μου. 2) δὲν μοῦ δίδει ἀπάντησιν. 3) αὐτός. 4) σῶπα.
5) αὐτὸ τὸ ὅποιον. 6) βουρόν. 7) πρὸς τὸ ἄλλο μέρος. 8) τὰ χώματα εἰς τὰ μάτια σου.
9) κρουνοὺς.

- Ἐμπαίν' ἀπέσ' καὶ λούσκειται κ' ἐβγαίνει κι ἀνάλλάζει.
 Ἀφκὰ ἴ φόρεσεν τὴν αὐγὴν κ' ἐπάνω τὴν ἡμέραν
 κι ὅλον ἀπάν' ἐφόρεσεν τοῦ κύρ ἥλι' μ' τὸς στόλον. *
 Βάλλει τὸν ἥλιον πρόσωπον καὶ τὸ φεγγάρ' ζουλούφα, *
 15 κι ὅλην ἐπάν' τ' ἐξίστρον ἴ βάλλει ἀτο ἐμπροκάρδιν *
 κι ὅσ' ἄστρα εἶν' ἴς σὸν οὐρανὸν βάλλει ἀτα δαχτυλίδα.
 Ἐπῆγεν καὶ ἀκούμπιξεν ἴς τῆς ἐγκλησθῆς τὴν πόρταν.
 Εἶδαν ἀτεν οἱ ἄρχοντοι θαμάζουν καὶ τεροῦνε,
 εἶδεν ἀτεν καὶ ὁ ποπὰς ἀφίν' τὴν λειτουργίαν,
 20 εἶδεν ἀτεν κι ὁ Κωσταντῆς λιγοθυμᾷ καὶ ρούζει. *
 - «Ποπά, κλῶσον' τὰ στέφανα κι ἀνάγυρον τὴν ἄγαν. *
 Ἐλέν' τὸ πρῶτον στέφανον μ', τὸ πρῶτον ἡ ἀγάπη μ',
 πάλ' τὴν Ἐλένεν ἀγαπῶ, πάλ' τὴν Ἐλένεν παίρω».

Πόντος (Τραπεζοῦς). - Ὑλη, Α. Α.
 ἀρ. 71 (Ι. Βαλαβάνης).

Β'

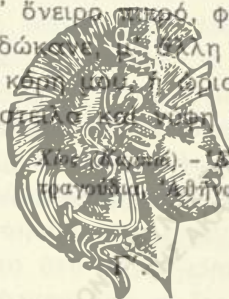

- Ἀκούγοντο γὰρ ἰδοῦσθαι σταυροδρόμους καβαλλάρη,
 εἶχαν τὰ ρούχα τοῦ οὐροῦ καὶ τὰ ἑσθία του πᾶχη,
 κάτω τὰ φτερινιστήρια του στήθους ἀπὸ τοῦ μαύρου.⁹
 Στὸ δρόμον ὅπου πῆγαινε, στὸ σταυροδρόμῳ πὺν πηγαίνει,
 5 κόρη ξανθὴ τοῦ πάντηξε πάνω στὸ σταυροδρόμῳ.
 Ἀπὸ μακριὰ τήνε θωρεῖ κι ἀπὸ κοντὰ τῆς λέει.
 - «Πρόσεξε, μῆλον κόκκινο, μὴ σὲ πατήσῃ ὁ μαῦρος».
 - «Ἄ θέλῃ ὁ καβαλλάρης του, θὰ μὲ πατήσῃ ὁ μαῦρος».
 - «Στανιὸν¹⁰ τοῦ καβαλλάρη του, θὰ σὲ πατήσῃ ὁ μαῦρος».
 10 Κόρ', ἃ δὲν περηφανευτῆς κι ἃ δὲν ψηλοκρατιέσαι,
 αὔριο θέλω νὰ βλοηθῶ, τὸν γάμον μου νὰ κάνω
 ἔλα νὰ πιάσης στέφανα καὶ νὰ γενῆς κουμπάρα».
 Παίρνει τὰ μάτια τῆς χλομὰ στὸ σπῆτιν των ἐπῆγε.
 - «Κόρη, πάλι λωλάθηκες, πάλι δαιμόνιον σ' ἦρθε»·
 15 - «Μάννα, μήτε λωλάθηκα, μήτε δαιμόνιον μ' ἦρθε,
 μόνον τὸν νιὸν ποῦ μοῦ ἴλεες, τὸν νιὸν ποῦ μοῦ ἴπροξένας,
 αὔριον θεὸν νὰ βλοηθῇ, τὸν γάμον του νὰ κάνῃ.
 Εἶπε μ', ἃ δὲ περηφανῶ κι ἃ δὲν ψηλοκρατιέμαι,

1) ἀπὸ κάτω. 2) τοῦ ἡλίου τὸν στολισμὸν, τὴν λαμπρότητα. 3) ζουλούφα = θύσανος τριχῶν τῆς κόμης, προεξέχων. 4) τὴν Πλειάδα, Πούλιαν. 5) ἐπὶ τοῦ στήθους. 6) πίπτει. 7) γόρισε. 8) τὰ ὄγια. 9) τοῦ ἵππου. 10) ἀκούσιως.

- νὰ πὰ' νὰ πιάσω στέφανα καὶ νὰ γενῶ κουμπάρα».
- 20 - «Ἄντε, κόρη μου, ἄλλαξε καὶ ντύσου καὶ χτενίσου·
βάλε τὸν ἥλιον πρόσωπον καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάλε γατανοφρύδι.
Τρεῖς μέρες ἔχτενίζετο, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.
Βάζει τὸν ἥλιον πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος
- 25 καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάζει γατανοφρύδι·
παίρνει τὰ στέφανα καὶ πὰ', γιὰ νὰ γενῇ κουμπάρα.
Παπὰς τὴν εἶδε κ' ἤσφαλε, διάκος κ' ἐμεταστάθη
καὶ τὰ μικρὰ ψαλτόπουλα ἐχάσαν τὰ χαρτιά τους.
Καὶ ὁ γαμπρὸς ἐμίλησεν ἀφ' τὰ στεφάνια πού 'ταν:
- 30 - «Παπά, κι ἂν εἶσαι χριστιανός, κι ἂν εἶσαι βαφτισμένος,
μετάστρεψε τὰ στέφανα καὶ βάλ' τα στὴν κουμπάρα».
'Ἡ μάννα της ἐμίλησε μὲ τὴν καρδιὰν καμένην:
- «Ἄντε, κόρη, νὰ φύγωμε, στοῦ σπίτι μας νὰ πᾶμε,
κι ἀπόψε τὸ 'δα τ' ὄνειρο πτοῦ, φαρμακεμένο,
35 χρυσὸν ἀτόν σοῦ δώκαται, ἡ ἄλλη σοῦ τὸν ἐπῆρε».
- «Καλῶς ἦρτεν ἡ κόρη μου, ἡ φοροπλουμισμένη,
κουμπάρα τὴν ἐπόστειλε καὶ γὰρ μοῦ τὴν φέραν».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΗΤΩΝ

Κύριος (Κόρη) - Ἄντε, κόρη μου, ἄλλαξε καὶ ντύσου καὶ χτενίσου·
βάλε τὸν ἥλιον πρόσωπον καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάλε γατανοφρύδι. Ἐκδόθηκε ἐν Ἀθήναις 1943-47, σ. 88-89, ἀρ. 57.

- Μιά κόρη κάνταν¹ κ' ὕφαινε καὶ λιανοτραγουδοῦσε
κ' ἓνα πουλί, χρυσὸ πουλί, πὰ' στοῦ ξυλόχτενό της.
- «Ἐσύ, κόρη μου, τραγουδεῖς, φαίνεις, νυφανταρίζεις,²
καὶ ὁ καλὸς σ' παντρεύεται, ἄλλη γυναῖκα παίρνει,
- 5 κ' ἐσένα σ' ἐκαλέσανε, συντέκνισσα³ νὰ γένης».
- Τρέχει καὶ πὰγ' στὴ μάννα της δάκρυα φορτωμένη.
- «Τ' ἔχεις, κόρη μ', καὶ θλίβεσαι καὶ βαριαναστενάζεις;»
- «Μάννα μ', καλὸς μ' παντρεύγεται, ἄλλη γυναῖκα παίρνει
κ' ἐμένα μ' ἐκαλέσανε, νὰ πὰ' νὰ στεφανώσω».
- 10 - «Σὰν ἔχης πόδια νὰ σταθῇς καὶ μέση νὰ λυγίσης,
σὰν ἔχης σίδερο καρδιά, στέφανα νὰ φιλήσης,
νὰ στεφανώσης πῆγαινε, συντέκνισσα³ νὰ γίνης».
- Ἔκατσε καὶ στολίστηκε 'πὸ τὸ πουρνὸ ὧς τὸ γιόμα.

1) ἐκάθητο. 2) ὑφαίνει. 3) παράνομος.

- 15 Βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρ' ἀστήθι
καὶ τὸν καθάριο αὐγερινὸ τὸν βάνει δαχτυλίδι,
τὸν ἄμμο τὸν ἀμέτρητο τὸν βάν' μαργαριτάρια·
παίρνει τίς σκλάβες ἀπ' ἐμπρὸς καὶ στὴ χαρὰ' παγαίνει.
Χάνει παπὰς τὰ γράμματα κι ὁ διάκος τὰ χαρτιά του
καὶ τὰ μικρά διακόπουλα χάσαν τὰ λογικά τους.
- 20 – «Ψέλνε, παπά, ὡς ἔψελνες, διάκε, ὡς καλονάρχας,
κ' ἐσεῖς μικρά διακόπουλα, 'λᾶτε' στὰ λογικά σας.
Παπά μ', ἂν εἶσαι χριστιανὸς καὶ ξέρης ἀπ' ἀγάπη,
γιά σήκωσε τὰ στέφανα καὶ βάλ' τα στὴν κουμπάρα».

Θεόκη (Αἶνος). – Ἀρχεῖον Θεολ. Λογ. Θεσ., τόμ. 3
(1936/37), σ. 64, ἀρ. 82 (Συμ. Μανασείδης).

Θ'. ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ ΑΠΡΟΣΚΛΗΤΟΣ ΕΙΣ ΓΑΜΟΝ

Τὸ ὄσμα, ἐν χρήσει κατὰ τὸν ἐορτασμὸν τοῦ γάμου, εἶναι γνωστὸν κυρίως εἰς τὴν Κύπρον καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας (πρόσφυγας) ἐξ Ἀνατολικῆς Θρακίης καὶ Ἑλλάδος, ὡς ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν παρακλήσεων τοῦ Ἐκκλητικοῦ Λόγου καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σωτηρικῶν Βασιλέων. Τέτοιαι ἀρχικὴ συνθέσεως αὐτοῦ εἶναι ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς Κύπρου, ὅπου ἀλλωστὲ καὶ ἀπαντᾷ ὑπὸ πληρεστέραν μορφήν.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ τραγουδιοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσέλευσιν τοῦ πτωχοῦ καλογέρου ἀπρόσκλητου εἰς τὸν γάμον καὶ ἀντιπαθητικὴν καὶ γενναιοδωρὸν παρουσίαν του, ἥτις ἐνέβαλεν εἰς ὑποψίαν περὶ τῆς πραγματικῆς ιδιότητός του, φαίνεται ὅτι ἔχει συνάφειαν μὲ τὸ ἀκριτικὸν ὄσμα εἰς τὸ ὅποιον παρουσιάζεται ὁμοίως ὁ Διγενὴς (ἢ ὁ Γιάννης Τσιμισκῆς) μεταβαίνων ἀπρόσκλητος εἰς γάμον.¹ Περὶ τῆς σχέσεως ταύτης μαρτυροῦν καὶ οἱ ἀρχικοὶ στίχοι, οἵτινες ἔχουν παραληφθῇ ἀπὸ τὸ ὄσμα τῆς ἀπαγωγῆς ὑπὸ τοῦ Διγενῆ τῆς κόρης τοῦ βασιλέως Λεβάντη.²

Γ. Κ. Σ.

- Ἄρ' ὁ ρήας τῆς Ἀνατολῆς τῆς ὁ βασιλιάς τῆς Δύσης
συμβούλιον ἐδώκασις συμπεθερκάν νά κάμουν.
Ἐδώσαν τῆς ἐκαλέσσασιμ ἅπ' ἀνατολὴν σὲ δύσιν,
ὅσους θθεπάξ' ὁ οὐρανός, ὅσους θθεπάξ' ὁ ἥλιος·
5 τοὺς παίρνει, φέρν' ἢ θάλασσα, οὐλλοὺς ἐκάλεσάν⁵ τους.
Ὁ βασιλιάς ἐκάλεσεν οὐλλον τ' ἀρκοντολόιν·

1) εἰς τὸν γάμον. 2) Ἐλθετε.

3) Βλ. ἀνωτ., σελ. 16 - 18. 4) αὐτόθι, σ. 10 Α'. 5) ἔκδ. ἐκάλεσαν.

- ὁ ρήας ἔμ' ποὺ 'κάλεσεν οὐλλον τὸ φτωχολόιν.
 'Ο βασιλιάς εἶθεν τὸν γιόν τζ' ὁ ρήας εἶθευ κόρην.
 τζαὶ καλοήρους 'ἐγ¹ καλιοῦν γιὰτ' ἐνι ρασσοφόροι.
- 10 "Ἐναμ μισοίγ καλοηρίγ καλλιέται μανηχόν του.
 'Ἐπήραν το τζ' ἐκάτσαν το πάνω μερκάν τῆς τάβλας.²
 Πάνω 'ς τὸ φάς, πάνω 'ς τὸ πκεῖν, εἴπασιν νά χαρίσουν.
 Χαρίζ' ὁ ἕνας ἐκατόν, χαρίζ' ὁ ἄλλος θιλλια,
 ὁ τρίτος ὁ καλλύττερος χαρίζει τρεῖς θιλλιάδες.
- 15 Χαρίσαν οὐλλοι 'ποὺ γυρόν,³ ποὺ μιὰμ μερκάν εἰς ἄλλην
 τζαὶ τὸ νεπέττιν⁴ ἔππεσεμ πάνω 'ς τὸ καλοήριν.
 - «"Ἀτε, μωρὲ καλόηρε, εἶντα 'θεις⁵ νά χαρίσης ;»
 - «'Ἐγὼ φτωχὸς καλόηρος εἶντα 'χω νά χαρίσω.
 Χαρίζω κάλλη τοῦ γαμπροῦ τζαὶ εὐκενιεῖς τῆς νύφης,
- 20 χαρίζω τζαὶ τοῦ νιόγαμπρου ἕνα καλὸς ζευκάριν,
 ἀμάξις σιερότροχομ⁶ μὲ τὸν ἀμαξηλάτην.
 τό 'ναν του βούδιν νά 'μ'⁷ μακρὺν τζαὶ τ' ἄλλον νά 'μ'⁷ μελίσσιν,⁸
 νά 'ν' τζ' ἡ καματόβεργα⁹ νά 'μ' ἀρκα τζυπαρίσιν.
 Χαρίζω τζαὶ τῆς νιόμπαρης ἕνα καλὸμ μυλάριν,
- 25 ἄνταν¹⁰ νά λείπη τὸ γαρόν¹¹ ἀλέθη μὲ τὸ λάδι.
 ἄνταν νά λείπη ὁ λυράκος¹² νά ἀλέθη μὲ τὸ γάλλιν.
 ἄνταν νά λείπη ὁ μελίτας¹³ νά ἀλέθη μὲ τὸ γάλλιν,
 ἄνταν νά λείπη ὁ γανσιός¹⁴ νά ἀλέθη μανηχόν του».
 - «Πκιάστε τὸγ καλόηρον (ζεῖν) φυλατζήν τὸβ βάρτε».
- 30 "Ἐπκίασαν τὸγ καλόηρον τζαὶ φυλατζήν τὸβ βάλλουν.
 "Ἐκαμεδ δκυὸ μερόνυχτα, ἔκαμεν τρεῖς ἡμέρες.
 Βκάλλουσιν τὸγ καλόηρομ, πάλε ξαναρωτοῦν τον.
 - «Τζεῖνομ ποὺ εἶπουν, εἶπουν το, τζαὶ τὸ λαλῶ, λαλῶ το».
 - «Πέ μας, μωρὲ καλόηρε, πόσα ζευκάρκα νά 'θης ;»
- 35 - «Τά μαῦρα βκαίνουν ἐκατόν τζαὶ τὰ μελίθθα¹⁵ θιλλια
 τζαὶ τὰ μελισσοπάτσала¹⁶ 'ἐν ἔχουν μετρημάδες».
 Γυρίσασιν οἱ ἄρκοντες μετάνοιαν τοῦ κάμνου.
 - «Τοῦτος 'ἐν ἔγ¹² καλόηρος 'πὸ τζεῖνους πὸ λαλοῦσιν.
 ἔν' ὁ δεσπότης ὁ Χριστὸς ποὺ τὸδ δοξολοοῦσιν».

Κύπρος ("Ἀρσος). - Ἐν. Φαρμακίδου, Κύπρια
 ἔπη, Λευκωσία 1926, σ. 153 - 155.

1) δέν. 2) εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τῆς τραπέζης. 3) κατὰ σειράν. 4) ἡ σειρά (λ. τ. pōbeti). 5) τί ἔχεις. 6) μὲ σιδηροῦς τροχοῦς. 7) νά εἶναι. 8) νά ἔχη τὸ χρώμα τῶν μελισσῶν. 9) τὸ βούκιντρον μὲ τὸ ὁποῖον ὀδηγοῦν τὰ βόδια κατὰ τὸν ἄροτον. 10) δταν. 11) τὰ παρδαλά. 12) δέν εἶναι.

Ι'. ΤΗΣ ΛΥΓΕΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

Πρὸς τὰ προηγούμενα ἄσματα νέων, οἱ ὁποῖοι ἠτύχησαν εἰς τὸν ἔρωτά των, συνδέεται καὶ τὸ τραγοῦδι τῆς μνηστευμένης ἢ ὑπάνδρου λυγερῆς, ἢ ὁποῖα, ὑψηλοφρονοῦσα διὰ τὴν οἰκογένειάν της, ἐκαυχῆθη, ὅτι δὲν φοβεῖται οὔτε τὸν Χάρον.

Ὁ Χάρος, βαρέως φέρων τὴν μεγαλαυχίαν της ταύτην, τὴν θανατώνει αἰφνιδίως, ἐνῶ δὲ ἡ κόρη ἀποθνήσκουσα ἀφήνει παραγγελίαν εἰς τὴν μητέρα της διὰ τὸν ἀρραβωνιαστικόν της, τὸν Κωσταντῆν, οὗτος ἐπιστρέφει ἐκ τοῦ ταξιδίου. "Ὅταν ἐπληροφορήθῃ περὶ τοῦ θανάτου τῆς μνηστῆς του αὐτοκτονεῖ ἐπὶ τοῦ τάφου της καὶ θάπτονται μαζὶ εἰς ἓνα μνήμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου φυτρώνει κατόπιν κυπαρίσσι διὰ τὸν νέον καὶ γιασεμί (Ἰασμος) διὰ τὴν νέαν.¹

Τὸ ἄσμα μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦτο, δηλ. τῆς διαμονῆς τῆς κόρης, τῆς λυγερῆς, ἐντὸς ὑψηλῶν πύργων καὶ τῆς ὑπεροψίας της, ὥστε νὰ περιφρονῇ καὶ αὐτὸν τὸν Χάρον, καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της, τοῦ Κωσταντῆ, εὐρίσκεται εἰς συνάφειαν μὲ τὰ ἀκριτικὰ ἄσματα εἰς τὰ ὁποῖα ἀπαντᾷ τὸ θέμα τῆς ἀντιστάσεως τῶν ἀντρειωμένων, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Διγενής, κατὰ τοῦ Χάρου. Ἐκ τῆς εὐρυτάτης διαδόσεως τοῦ τραγουδιοῦ εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, καὶ εἰς γειτονικοὺς καὶ ἄλλους λαοὺς² φαίνεται ὅτι εἶναι τοῦτο ἀπὸ τῶν παλαιῶν, προερχόμενων πιθανώτατα ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Γ. Κ. Σ. ΑΘΗΝΩΝ

Μιά λυερή καυθδήστηκε πὼς ἔ'ε' γάσται Χάρο,
γιατ' εἶν' τὰ σπίτζια της ψηλά κι αὐτὰς της παλληκάρι·
εἶχε καὶ δώδεκ' ἀερφούς κ' ἠπαῖζαν τὸ λιθάρι.

Κι ὁ Χάρος σάν τὴν ἤκουσε πολλὰ τοῦ βαρυφάνη.

5 Μαῦρο πουλλὶν ἤένηκε καὶ μαῦρο πελιστέρι,
ἀνέβη κ' ἠκατέβηκε στῆς λυερῆς τῇ σκάλα.

Τῇ λυερὴν ἠλάβωσε κ' ἠππεσε στὸ κρεββάττι.

Κ' ἡ μάννα ἡμπαινόβγαινε κ' ἠτραύαν τὰ μαλλιά της.

- «Μάννα, ὄντος ἔρτ' ὁ Κωσταντῆς μὴν τὸ γ-κακοκαρδίσης·

10 στῶσε του τάβλα νὰ γευτῇ, τράπεζα νὰ εἰπνήσῃ.

Μάννα, τὸ δαχτυλίδι μου, τ' ἀρραβωνιαστικό μου,

μάννα, δῶσ' το τοῦ Κωσταντῆ, ποὺ ὄναι ὁ ἀποχωρισμός μου».

Ἐκόμα ὁ λόος ἦστοκε στῆς λυερῆς τὸ στόμα

κι ὁ Κωσταντῆς ἡμπρόβαλε στὸ γ-κάμπο κι ἀνεβαίνει·

1) Περὶ τῶν προομένων ἐπὶ τοῦ τάφου δένδρων βλ. κατωτέρω, σ. 429. 2) Βλ. καὶ Deutsche Volkslieder, Balladen II, 1939, hrsg. von John Meier, σ. 227 κ. ἐξ. 3) Πρὸς καὶ ἐνθ' ἂν., σ. 235.

4) δέν. 5) ὅταν ἔλθῃ.

- 15 σαρανταπέντε ἄρκοντες κ' εἰκοσιδυὸ παιχνίδια.
 – «Σαρανταπέντε ἄρκοντες, σταθήτε παραπίσω.
 Σταυρὸ χωρῶ' στήμ πόρτα μου, παπάες στήν αὐλήμ μου·
 γιὰ πετιερά μου 'πόθανε γιὰ πετιερός μου 'πνίη,
 γιὰ πού τὰ νυκαδέρφια² μου καένα ἡσκοτῶσαν».
- 20 Δώννει βιτσιάν τοῦ μαύρου του στὸν ἄι Γιώρτζη 'βρέθη.
 Βρίθβει τὸν πρωτομάστορη κ' ἤννοιε τὸ μνημούρι.
 – «Περικαλῶ σε, μάστορη, τίνος εἶν' τὸ μνημούρι ;»
 – «'ὲν ἔχω στόμα νὰ σοῦ πῶ, χεῖλη νὰ σοῦ μιλήσω
 καὶ σιερένια σωτικά νὰ σοῦ τὸ 'μολοῇσω.
- 25 Τοῦ Κωσταντῆ τῆς λυερῆς πού θέλαν νὰ παντρεύουν».·
 – «Περικαλῶ σε, μάστορη, κάμε το πὸς³ μιάλο
 καὶ πὸς³ φαρδὺ καὶ πὸς³ μακρὺ, νὰ παίρνη τζυὸ νομάτους
 καὶ στήν 'εξάν⁴ του τῆ μερζιά κάμε παραθυράκι,
 νὰ μπαίννη ἀέρας καὶ δροσσά νὰ φεύζη τὸ φαρμάκι».
- 30 Βγάλλει τ' ἀρζυρομάδαρη⁵ τὴ χρυσὴν του μέση,
 στὸν οὐρανὸν τὸ πέταξε καὶ τὴ καρτζιά τὸ δέχτη.⁶
 Σ' ἓνα ταφι τοὺς θαλασσοφάνη⁷ ἓνα μνημουράκι,
 κ' ἤβριεν ἡ κόρη γιὰ τὴν ἐξέλιαν⁸ κυπαρισσάκι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Κ. Δ. Λυκούδης, π.τ.τ., 1902-1914,
 ἀρ. 5 (1ω. Ζερβός, 1918).

- 'Η Χρυσταλλοῦ φουμίστηκε πῶς δὲν τὴν παίρν' ὁ Χάρος.
 Τζ' ὁ Χάρος ὄνταν τ' ἄκουσεν, πολλὰ τοῦ κακοφάνη.
 'Ετιζά εἰς τὰ μεσάνυχτα 'γγίζει τῆς τὸ τζεφάλι.
 – «Μανούλλα μου, μανούλλα μου, πονῶ τὴν τζεφαλή μου».
- 5 – «Τζαὶ μὴ κακό σου, κόρη μου, νὰ τζεφαλοπονήσης,
 τὴ τζεφαλή σου τὴ χρυσή, μαντήλι νὰ τὴ δήσης».
 Γ' ἀρμάριν πού μοῦ ἔκαμες, μάννα, γιὰ νὰ μ' ἀρμάσης,
 ἄψε λαμπρόν⁹ τζαὶ κάψε τον, γλήορα νὰ προφτάσης.
 Τὰ ροῦχα πού μοῦ ἔκαμες, μάννα, γιὰ νὰ μ' ἀρμάσης,
 ἄψε λαμπρόν⁹ τζαὶ κάψε τα, γλήορα νὰ προφτάσης.
- 10 Τζ' ἂν ἔρτ' ὁ χαρτωμένος μου, μὲν τὸν βαρυκαρδίσσης.⁷
 Τζαὶ νὰ σου τζαὶ τὸν Κωσταντά 'ς τοὺς κάμπους τζ' ἀνεφαίνει.
 Μέσ' 'ς τὴν αὐλὴν τῆς πεθθερᾶς βλέπει σταυρόν τζαὶ στέκει.
 – «Πάψετε, ὅλα τὰ βκιολιά τζαὶ ὅλα τὰ λασοῦτα'

1) θωρῶ, βλέπω. 2) τὰ γυναικαδέρφια. 3) πὸς. 4) δεξιάν. 5) οἱ στίχοι 30-31 εὐρίσκονται καταγεγραμμένοι, προφανῶς ἐκ λάθους τοῦ ὑπαγορευσάντος, ὡς 26-27. 6) φωτιάν, ἀνημμένους ἄνθρακας. 7) ὁ ἀρραβωνιαστικός μου μὴν τὸν στενοχωρήσης.

- 15 ἡ πεθθερά μου χάθηκε ἡ πεθθερός μου θάφη·
 Τζαί βλέπει τζαί τὴν πεθθερά μέσ' 'ς τὴν αὐλὴν τζαί στέκει.
 - «Τζαί πές μου, πές μου, πεθθερά, ποῦ 'ναι ἡ Χρυσταλλοῦ μου,
 νά τὴν φιλήσω μνιὰν τζαί δκυό, νά γείρω νά πεζέψω».
 - «Τζαί πέζα, πέζα, γιούλλη μου, σάν σ' ἔχω μαθημένο
- 20 τζ' ἑλλειφτή μου 'λλιον τζερί τζ' ἐπῆεν νά τὸ φέρῃ·
 - «Τὸν τζερκοπούλῃν' ξεύρω τον τζαί πάω τζαί ρωτῶ τον».
 Δκιᾱ βιτζιὰν τοῦ μαύρου του, 'ς τὸν τζερκοπούλῃν πάει.
 - «Τζαί πές μου, πές μου, τζερκοπό, τὴ Χρυσταλλοῦ μου
 ποῦ 'ν' τὴν;»
 - «Σήμερα ἔδ' ὀχτῶ μέρες, τζαί ἄλλες ὀχτῶ δεκάξη,
- 25 ποῦ δέν εἶδα τὴ Χρυσταλλοῦ πούποτε νά θκιαλλάξη».¹
 Δκιᾱ βιτζιὰν τοῦ μαύρου του τζαί πά' 'ς τὴν πεθθεράν του.
 - «Τζαί πές μου, πές μου, πεθθερά, ποῦ ἔν' ἡ Χρυσταλλοῦ μου».
 - «'λλιον λάδι ἐλείφτη μας τζ' ἐπῆεν νά τὸ φέρῃ».
 - «Τὸ λαδοπούλῃ ξεύρω το τζαί πού 'ν' ἄρωτῶ το».²
- 30 Δκιᾱ βιτζιὰν τοῦ μαύρου του τζαί τὸν λαδοπούλῃ πάει.
 - «Ὡρα καλὴ σου, λαδοφό, τὴν λαδοπούλῃ μου ποῦ 'ν' τὴν;»
 - «Σήμερα ἔδ' ὀχτῶ μέρες τζ' ἄλλες ὀχτῶ δεκάξη
 ποῦ δέν εἶδα τὴ Χρυσταλλοῦ πούποτε νά θκιαλλάξη»³
 Δκιᾱ βιτζιὰν τοῦ μαύρου του 'ς τὴν πεθθεράν τζαί πάει:
- 35 - «Τζαί πές μου, πές μου, πεθθερά, ποῦ ἔν' ἡ Χρυσταλλοῦ μου;»
 - «Θωρεῖς το τζεῖνον τὸ βουνί, τζεῖνον τὸ μαυροβούνιν,
 τζεῖ πάνω ἔν' ἡ Χρυσταλλοῦ τζαί βκάλλουν τῆς τζιβούρι».
 Δκιᾱ βιτζιὰ τοῦ μαύρου του, 'ς τὸ μαυροβούνι πάει.
 - «Κάμετε τόπον, κάμετε, δκιακόνου τζαί ψαρτάδες».
- 40 Τζ' ἔσθυπεν τζ' ἐφίλησεν δκυὸ μάδκια κολλημένα
 τζαί κατακάτω φίλησεν δκυὸ δεῖλη κολλημένα
 τζαί κατακάτω φίλησεν δκυὸ δέρκα σταυρωμένα.
 Τζιζίζει πά' 'ς τὴν κοζούλλαν του, βρίσκ' ἄρκυρὸ φηκάρι⁴
 τζαί μέσ' 'ς τ' ἄρκυροφήκαρο βρίσκ' ἄρκυρὸ μαθαίρι.
- 45 'Σ τὸν οὐρανὸ τὸ πέταξε, 'ς τὴ γῇ χαμαὶ τὸ δέχτη,
 πάλε ξαναδιπλάζει το εἰς τὸ κορμί τ' ἀνέβη.
 Μνημαν πλατὺν ἐβκάλασιν τζαί μέσα τοὺς ἐθάψαν.
 Βλαστᾱ ἡ κόρη λεμονιά τζ' ὁ νέος τζυπαρίσσι,
 ἔδδθυπεν⁵ ὁ τζυπάρισσος τζ' ἐφίλαν λεμονούλλαν,

1) τὸν κηροπούλῃν. 2) νά ἐμφανισθῇ. 3) ἀκολουθεῖ ὁ στίχος: "Αν ἔρτ' ὁ χαρτωμένος σου ξέρω τζαί περιπαίζω, ὅστις φαίνεται μεταγενεστέρᾳ προσθήκη βλάπτουσα αἰσθητικῶς τὸ ἔργο. 4) δίδει. 5) ποῦ ἔν. 6) ἐγγίξει: εἰς τὴν μεσούλαν του καὶ εὐρίσκει ἀργυρὴν θήκη. 7) ἔσθυπεν.

- 50 ἔσθυσεν τῖζαί ἢ λεμονιά τῖζ' ἐφίλαν τῖζυπαρίσιν.
 Ἐπέρνα μνιά κοτσιάκαρη' νά πάη εἰς τὴ βρύση.
 — «Δοξάζω σε, καλὲ Θεέ, πού 'σαι 'ς τὰ ψηλωμένα
 τῖζαί τὰ δεντρά τὰ ἄλαλα ἔθεις τ' ἀγαπημένα».
 Λαλεῖ της' «Θκειὰ κοτσιάκαρη, πῆαιννε 'ς τὴ δουλειά σου,
 55 ἦμουν τῖζ' ἐγίωνη' μνιά φορά πουλλί 'ς τὴ γειτονιά σου».

Κύπρος (Λεμεσός). — Λ. Α. ἀρ. 1109,
 σ. 16 (Hedw. Lüdecke, 1936).

ΙΑ'. ΘΑΝΑΤΟΣ ΝΕΟΥ Ἡ ΝΕΑΣ ΠΡΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Νεὸς ἢ νέα ἀρραβωνιασμένοι προετοιμάζονται διὰ τὸν γάμον ἢ ἔχει ἀρχίσει ὁ ἑορτασμός αὐτοῦ, ὅτε αἰφνιδίως ἀποθνήσκει ὁ εἷς, ἀποστέλλεται δὲ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀποθνήσκοντος, διὰ νὰ τὸν ὑποκαταστήσῃ, ἄλλο πρόσωπον.

Ἄσματα μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦτο προέρχονται ἐξ Ἡπείρου, Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας. Ἐκ τῶν ἑξῶν τὸν πρῶτον τύπον (Α'), ὡς κατωτέρω, ὁ Κωσταντῆς ἢ ὁ Κώστας ἐκτελεστικῶς διὰ φωνῆς πουλιοῦ ὅτι πρόκειται μετ' ὀλίγον ν' ἀποθάνῃ, κατ' ἐξῆς δὲ παραλλαγὰς ἀποθνήσκει, ἐνῶ ἡ γαμήλιος πομπὴ ἡτοιμάζεται ἢ ἐκτελεστικῶς ὁδὸν πρὸς παραλαβὴν τῆς νύμφης. Τὸν ἀποθνήσκοντα γαμβρὸν ἀντὶ τούτου ὁ μικρότερος ἀδελφὸς τοῦ, ὁ νεώτερος ἢ μελλοντικός ὅμοιος, ἀπὸ καίριασιν ἢ γαμήλιος πομπῇ εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν, ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀποταγήν καὶ, ἀφοῦ ἀπέπεμψε τὴν συνοδείαν, κατέφυγεν ἐκ τῆς θλίψεως καὶ μοναχτήριον ὅπου ἐγένετο μοναχῇ.

Εἰς τὸ Β' ἄσμα ἡ μελλοντικὴ κόρη, ἀσθενοῦσα βαρῶς, εὐρίσκεται πλέον ἐτοιμοθάνατος, ὅτε καταφθάνουν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ γαμβροῦ διὰ νὰ τὴν παραλάβουν πρὸς στέψιν. Ἡ μελλοθάνατος, ὅταν τῆς ἀναγγέλλεται τὸ γεγονός, ζητεῖ μόνον νὰ ἰδῇ καὶ χαιρετήσῃ τὸν γαμβρόν, παραχωρεῖ δὲ τὴν θέσιν της, ὡς νύμφης, εἰς τὴν νεωτέραν ἀδελφὴν της.

Τὸ ἄσμα ὑπὸ τὴν μορφήν ταύτην τῆς ἀποθνησκούσης κόρης θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ John Meier¹ ὡς διαμορφωθὲν ἐκ στοιχείων, τὰ ὁποῖα παρελήφθησαν ἐκ τοῦ πανελληνίου τραγουδιοῦ τῆς Λυγερῆς καὶ τοῦ Κωσταντῆ.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Σὰν θέλῃσι ὁ Κουσαντῆς τοὺν γάμου τ' γιὰ νὰ κάμῃ,
 χρυσόμηλου ἀγόρασι τοῦ ψίκι' νὰ καλέσῃ.

Ἡκάλιασι, ἀπακάλιασι ἰννιά χιλιάδεις κόσμουν,

τοὺν βασιλιά εἶχι σύντικνουν,² τοὺν γιό του φλαμπουλάρη,³

1) γραῖα. — 2) ἐγώ.

3) Deutsche Volkslieder, 3te Aufl., σ. 226.

4) τοὺς γαμηλιώτας, τοὺς προσκεκλημένους εἰς τὸν γάμον. 5) παράνομφον. 6) φλαμπουριάρης = ὁ φέρων τὸ φλάμπουρον, τὴν σημαίαν, κατὰ τὴν τελευτὴν τοῦ γάμου.

- 5 κί κίνησαν κί πάιναν τή νύφ' πηγαίν' νά πάρουν.
 Κ' ἴτυχι ἡ χρόνους δύστυχους κί δύστυχη ἡ ἡμέρα,
 κί πέθανι οὐ Κουσαντήης κί πέθανι οὐ Κώστας.
 Θαμένουνταν,¹ λουγίζουνταν, τοῦ πχοιδόν γαμπρό νά κάμουν·
 ἀλλάζουν τούν ἀξάδιρφου τ', τούν βάζαν τὰ λινά του.
- 10 Τοῦ ψίκι παγαίνει ἀπού μεργιά, μαύρους² τραυάει στούν Κώστα.
 Οὐ μαύρους του χλιμίντριζι³ κί σκάφτει στοῦ κιβούρι τ'.⁴
 Μι τὰ πουλλά τούν ξέκανσιν κί κίνησι στοῦ δρόμου.
 Δέν πᾶν' σιμά, δέν πᾶν' μακριά, ἀπ' ὄξου 'πού τή χώρα,
 ἡ νύφη τοὺς παράσκυψι ἀπού τοῦ παραθύρι.
- 15 – «Μάννα μ', τοῦ ψίκι ἔρχιτι, μά οὐ Κώστας μου δέν εἶνι».
 – «Σώπα, σώπα, μαρ' Ἀριτή, νά μὴν τοῦ διφτιρώσης,
 ὅλη μέρα στοῦ κέντημα κι ἀπού βραδὺ στή ρόκα,
 κί θάμπουσιν τὰ μάτια σου κί δέν τούν ἀγνουργίζεις».⁵
 – «Μάννα μ', τοῦ Κώστα τ' ἄλογου, πὺς ἐπιζι δέν παίζει·
 20 μάννα μ', τοῦ Κώστα τὰ λινά⁶ νά ἐκάρπαν δέν πρέπουν·
 μάννα μ', τοῦ Κώστα τ' ἄρμα⁷ νά ἐκάρπαν δέν λάμπουν».
 Δέν πᾶν' σιμά, δέν πᾶν' κοντὰ ἀπ' ὄξου 'πού τοῦ σπίτι τς
 κ' ἡ νύφη τοῦ παράσκυψι ἀπού τοῦ παραθύρι.
 – «Συμπιθιροί, στὰ σπῖτια σοῦ κί ἀκελισσέν' ⁷ σκουρπίσ' τι,
 25 κ' ἰσὺ, γαμπρέ μ', στήν μάννα τοῦ, νά πᾶς νά σι παντρέψη,
 τούν Κώστα τρώ' ἡ μαύρη γῆς ὅς σέ τὰ μαῦρα ράσα».

Μακεδονία (Λογίτα). – Λαογρ., τόμ. 5 (1915/16)
 σ. 581-82, ἀρ. 4 (Γ. Ἀθ. Σιούλας).

Α'α.

- Μάννα κί γιός ἐκείτουνταν σ' ἓνα προυσκιφαλάκι.
 Μάννα βαστοῦσι τοῦ κιρὶ κί γιός της ξιψυχάει.
 – «Σβῆσι, μάννα μου, τὰ κιργιά κι ἀναψι τίς λαμπάδεις».
 – «Ἰσὺ, πιδί μου, ξιψυχᾶς, τή νύφ' ποιός θά τὴν πάρη;»
- 5 – «Δέν κλιαίς, μάννα μου, τὰ νιάτα μου, δέν κλιαίς τὴ λιβιντιά μου,
 μούν' πᾶς κί κλιαίς τὴ νύφη σου, ποιός νέους θά τὴν πάρη
 κ' ἔχου ἀδερφὸ μικρότιρου κι ἄς πάη νά τὴν πάρη».
 Τοῦν λόγου δέν ἀπόσουσι,⁸ τοῦν λόγου δέν 'πουσώνει,
 τοῦ μάιβρον⁹ του καβαλλίικισι κί πάει νά ν-τὴν πάρη.
- 10 Κ' ἡ κόρη π' τοῦν πουλὺ καημὸ κι ἀπ' τὴν πολλὴν ἀγάπη

1) ἐθαύμαζον, εἰρίσκοντο ἐν ἀπορίᾳ. 2) ὁ ἵππος. 3) ἐχρεμέτιζε. 4) εἰς τὸν τάφον του. 5) ἀναγνωρίζεις. 6) τὰ λινὰ ἐνδύματα. 7) προσκεκλημένοι. 8) δέν ἐτελείε-
 ωσε. 9) τὸν ἵππον.

στοῦ παραθύρι κάθουνταν κι στοῦ γιαλὸ ὕγναντεύει.
 Γλιέπει ' τοῦ Γιάννη ἀπὸ ὀρχουνταν στοῦ μαύρου του καβάλλα.
 – «Γιάννη μου, ποῦ εἶνι οὐ Κώστας μου, ποῦ εἶνι οὐ καλὸς μου;»
 – «Κόρη μου, οὐ Κώστας πέθανι κ' ἰγὼ ὀρθα νὰ σὶ πάρου». 15
 – «Ὅντας θὰ στίψη² ἡ θάλασσα κι γίνη περιβόλι,
 τότες κ' ἰγὼ θὰ παντρευτῶ κι σέγα, Γιάννη, θὰ πάρου».

Μακεδονία (᾿Ανω Βάντσα Κοζάνης). – Λ. Α.
 ἀρ. 1549, σ. 14, ἀρ. 15 (Δ. Πετρόπουλος, 1937).

Β'.

Κάτω στὰ Ἔξη μάρμαρα καὶ στὶς Κρύες βρυσσοῦλες,
 ἐκεῖ ἦταν κόρη ἄρρωστη, βαριά γιὰ ν' ἀποθάνη·
 μὲ τὰ ὄργανα τὴν ἔκλαιγαν, μὲ τοὺς ἀνακαράδες,³
 κ' ἡ μάννα τῆς τῆς ἔλεγε κι ἀφέντης τῆς τῆς λέει.

- 5 – «Γιὰ σὴκ' ἀπ' αὐτοῦ, ροῦσσα μου, καὶ μὴ βαριά κοιμᾶσαι,
 γιὰτ' ἦρθαν οἱ συμπεθέροι, ἦρθαν γιὰ νὰ σὲ πάρουν».
 – «Κι ἂν ἦρθαν, καλὸς ἦρθε καλῶς τους, νὰ κοπιᾶσουν.
 Για δώστε τους νὰ φάν, νὰ πιάν, καὶ νὰ χαροκοπήσουν,⁴
 καὶ πᾶντε τὰ ἀργυρά κρεῖται, καὶ τ' ἄννη ποὺ σέπη
 καὶ δώστε τῇ μικρότερη, νὰ πᾶ μὲ τὴν μάννα τὴν πάρουν
 καὶ φέρτε μ' τὸ γαμπρὸ ἔδω καὶ νὰ τὸν χαιρετήσω,
 ὅσου νὰ βγῇ ἡ ψυχούλα μου νὰ κλείσουν τὰ ματάκια μ'».

Γ. Χασιώτη, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἑπειρον δημοτ.
 ᾠσμάτων, ἐν Ἀθήναις 1866, σ. 140, ἀρ. 11.

ΙΒ'. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΑΤΥΧΟΥΣ ΕΡΩΤΟΣ ΝΕΩΝ

Τὸ θέμα ἀτυχοῦς ἔρωτος μεταξὺ νέου καὶ νέας, ὃ ὁποῖος ἀντὶ τῆς ἐνώσεως τούτων ἐν ζωῇ διὰ τοῦ γάμου καταλήγει εἰς τὸν θάνατον ἢ τὴν αὐτοκτονίαν των, δὲν ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὴν δημώδη ποιήσιν. Ἐχει τύχει, ὡς γνωστὸν, ἐκμεταλλεύσεως καὶ ὑπὸ τῆς πεζογραφίας καὶ τῆς προσωπικῆς ποιήσεως ἥδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, εὐρίσκεται δὲ σήμερον ὡς ὑπόθεσις ᾠσμάτων ὑπὸ διαφόρους τύπους καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης.⁵

Εἰς τὸ κατωτέρω πρῶτον (Α') ᾠσμα «τοῦ Γιαννακῆ ἢ Γιάννου καὶ τῆς Μάρως ἢ Μαρουδιῶς» κ. ἄ., οἱ ἀγαπώμενοι νέοι ἀποθνήσκουν ἐξ αἰτίας τῆς μητρὸς τοῦ νέου, ἣτις ἀρνεῖται νὰ συναινέσῃ διὰ τὸν γάμον των καὶ θάπτονται εἰς κοινὸν τάφον. Ἐπὶ τούτου κατόπιν φύονται δένδρα (λεμονιά, μηλιά

1) βλέπει. 2) θὰ στερέψῃ, ἀποξηρανθῇ. 3) τὴν ἔκλαιγαν παίζοντες μουσικὰ ὄργανα (βλ. Φαίδ. Κουκουλέ, Βουλαντ. βίος καὶ πολιτισμός. τόμ. 5, 1952, σ. 241). 4) διασκεδάσουν. 5) ἀπό.

6) Βλ. Deutsche Volkslieder, ἐνθ' ἂν., τόμ. III, τεῦχ. 1, 1939, σ. 22-28.

ἢ κάλαμος καὶ κυπαρίσσι), τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς φορᾶς τοῦ ἀνέμου περιπτύσσονται, φαινόμενα ὡς νὰ φιλῇ τὸ κυπαρίσσι τὴν λεμονιάν, σημεῖον ὅτι καὶ ἐν τῷ τάφῳ συνεχίζεται ὁ ἔρως τῶν κατακειμένων νέων.

Τὸ ὄσμα τοῦτο εἶναι γνωστὸν κυρίως εἰς τὰς νήσους καὶ τὴν Πελοπόννησον· τὸ θέμα δὲ εἰς τοῦτο τῶν φυσμένων ἐπὶ τοῦ τάφου δένδρων παραδίδεται ἤδη ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος, ἀπαντᾷ δὲ σήμερον μὲ τὴν σημασίαν ταύτην, δηλαδὴ ἐπιδείξεως τῆς ἀγάπης τῶν κειμένων ἐν τῷ τάφῳ νεκρῶν καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν παράδοσιν ἄλλων λαῶν.¹

Εἰς τὸ δεύτερον (Β') ὄσμα ὑπαίτιος τῆς αὐτοκτονίας τῆς κόρης εἶναι ὁ νέος μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέετο δι' ἔρωτος. Οὗτος, ἀγνοῶν τὸ διάβημα τοῦτο τῆς ἀγαπημένης του, βλέπει αἴφνης καθ' ὁδὸν τὴν ἐκφορὰν αὐτῆς νεκρᾶς, ὁπότε, ταραχθεὶς σφόδρα, ἠυτοκτόνησεν.

Εἰς ἱκανὰς παραλλαγὰς τοῦ ὄσματος, τὸ ὁποῖον εἶναι διαδεδομένον εἰς τὴν Κύπρον, Δωδεκάνησον, Κυκλάδας, Κέρκυραν καὶ ἐκ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος εἰς Πελοπόννησον, Δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ Ἡπειρον, ὁ νέος καὶ ἡ νέα ἐνταφιάζονται ὁμοῦ, ἐπὶ τοῦ τάφου δὲ βλαστάνουν, ὡς καὶ εἰς τὸ ἀνωτέρω (Α') ὄσμα «τοῦ Γιάννου καὶ τῆς Μαρουδιῶς», δύο δένδρα, μηλιά καὶ κυπαρίσσι, τὰ ὁποῖα ἐπίσης φιλιούνται.

Εἰς τὸ τρίτον (Γ') τραγούδι ὁ ἔραστής, ὁ Κόντε ἢ τοῦ Ρήγα γιός) περνᾷ καβαλλάρης ἀπὸ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ὁφθαλμοῦ καὶ ἡ κόρη, ἐξομολογεῖται τὸν ἔρωτά του πρὸς αὐτὴν καὶ ἐκείνη τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ ἀμοιβαίου τοῦ αἰσθήματός της.

Ἡ κόρη γεννημένη ἀντιληφθεῖσα τὴν παύσιν τῆς ταπεινῆς ἐξυλοκοπήσεως τῶν ἀδελφῶν της τῶν, ὥστε μετ' οὗτον ἀπεβίωσεν. Ὁ ἔραστής της, ὅτε αἰφνιδίως εἶδε τὴν ἐκφορὰν τῆς νεκρᾶς, ἠυτοκτόνησε πάραυτα ἐπὶ τόπου, οὕτω δὲ ἐτάφη μετ' αὐτῆς εἰς κοινὸν τάφον. Ἐπ' αὐτοῦ ἐφύτρωσαν κατόπιν δύο δένδρα, τὰ ὁποῖα περιπτύσσονται ἐπιδεικνύοντα, ὡς ἐλέγχθη, καὶ τὴν μετὰ θάνατον διαρκοῦσαν ἀγάπην τῶν νέων.

Τὸ ὄσματον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν κυρίως εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου, ὑπάρχει καὶ ἕτερος τύπος διαδεδομένος ἰδίᾳ εἰς Δωδεκάνησον, Κυκλάδας καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Κρήτην, ἐκ τῆς ἡπειρωτικῆς δὲ Ἑλλάδος κυρίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἶτα δὲ εἰς Χαλκιδικὴν καὶ Εὐβοίαν. Κατὰ τὴν μορφήν ταύτην τοῦ ὄσματος, ἡ ὁποία δύναται νὰ θεωρηθῇ ἰδιαιτέρως νησιωτικὴ, ἢ συνέντευξις τῶν νέων λαμβάνει χώραν εἰς τὴν ἐξοχὴν (εἰς τὸν κῆπον), ὅπου ἡ κόρη συλλέγει ἄνθη (ρόδα) καὶ προσφέρει ἀνθοδέσμην εἰς τὸν διερχόμενον ἐκεῖθεν νέον (ἔραστήν, γιόν τοῦ Ρήγα, βασιλιάν, Γιαννακὴν ἢ Γιάννην ἢ Κωσταντῖν).²

Ἡ μητέρα ὁμοίως ἀντιληφθεῖσα τὴν πρᾶξιν τῆς θυγατρὸς της κατήγγειλε ταύτην εἰς τοὺς δώδεκα ἀδελφούς της, οἵτινες μετὰ τῆς μητρὸς τὴν ἐξυλοκόπησαν τοσοῦτον, ὥστε αὕτη ἀπεβίωσεν.

Ἐκ τῶν ὁσμάτων τούτων εἰς τὸ Α' καὶ Γ' εἶναι ἡ μήτηρ ἐκεῖνη, ἥτις εἶναι ἡ αἰτία τοῦ θανάτου τῶν ἐρωτευμένων νέων. Τὸ τρίτον ὄσμα, ὡς ὑπεστήριξεν ἤδη ὁ S. Baud Bouy,³ φαίνεται παλαιότερον, ἢ πιθανῶς τοῦ 14-15 αἰῶνος. Ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ κοινωνία εἰς ἣν διαδραματίζεται τὸ ἐπεισόδιον

1) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, *Παραδόσεις*, Μέρ. Β', ἐν *Ἀθήναις* 1904, σ. 644-645. Deutsche Volkslieder, ἐνθ' ἄν., σ. 29. 2) Chanson populaire grecque du Dodécanèse, ἐνθ' ἄν., σ. 224.

τοῦτο, ὡς αὕτη ἐμφαίνεται εἰς τὸ ἄσμα, καὶ μάλιστα οἱ ἥρωες αὐτοῦ, ἀφ' ἑνὸς ὁ υἱὸς τοῦ Κόντε ἢ τοῦ Ρήγα καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ 12 ἀδελφοί, οἱ καστροπολεμιστάδες, τῶν ὁποίων τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν προσέβαλεν ἡ ἀδελφή, πρὸς δὲ τὰ ὀνόματα τούτων, Γιάννης ἢ Γιαννακῆς, Κωσταντῆς καὶ Μικροκωσταντῆς, ὀνόματα τυπικά τραγουδιῶν τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, δύναται νὰ πιστευθῇ ὅτι τὸ ἄσμα ὑπὸ τὴν δευτέραν του μορφήν, ὡς ἀρχικὴν, θὰ συνετέθη εἰς φραγκοκρατουμένην περιοχὴν, ἣτις πιθανώτατα εἶναι ἡ Κρήτη. Οὕτω τὸ ἄσμα ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἀσφαλῶς παλαιότερον τοῦ 17ου αἰῶνος προερχόμενον πιθανῶς ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Ὁ Γιάννος μὲ τὴ Μαρουδιῶ σ' ἓνα σκολεῖο διαβάζουν.

Γιάννος μαθαίνει γράμματα κ' ἡ Μαρουδιῶ τραγούδια.

Κεῖνα τὰ δυὸ ἀγαπιότανε, κανέννας δὲν τὸ ξέρει·

Καὶ μιὰ Λαμπρή, μιὰ Κυριακὴ, μιὰ 'πίσημην ἡμέρα,

5 ὁ Γιάννος ἐξεστόμισε, τῆς μάννας του τὸ λέει.

– «Μάννα, τὴν Μάρω νὰ πᾶς, γυναῖκα θὰ τὴν πάρω».

– «Τί λές, μωρὲ κοψοκέφαλε, φοδοδαγκωμένε;

ἡ Μάρω εἶναι ξαδέρφη σου, πᾶσι ξαδέρφισσά σου.

Κάλλιο ν' ἀκούσω σάβανον, παρὰ νὰ σὲ σαβανώσω,

10 παρὰ ν' ἀκούσω στεφανὸν, παρὰ νὰ σὲ στεφανώσω».

Ἡ Μάρω ἀρραβωνιάζεται, καὶ ὁ Γιάννος ἀρρώσταει·

ἡ Μάρω στεφανώνεται, καὶ ὁ Γιάννος ξεψυχάει.

Συμπεθεριὸ καὶ λείψανον ἐπὶ ἀπαντηθῆκαν.

Κανέννας δὲν ἀρώτησε ἀπὸ τοὺς συμπεθέρους

15 κ' ἡ Μάρω ξεδιαντρόπιασε, στέκει καὶ τοὺς ρωτάει.

– «Ἄ! τίνος εἶν' τὸ λείψανον μὲ τὴ χρυσὴ τὴν κάσσα;»

– «Τοῦ Γιάννου 'ναι τὸ λείψανον μὲ τὴ χρυσὴ τὴν κάσσα».

Κ' εὐθὺς σεισμὸς ἐγένηκε καὶ ταραχὴ μεγάλη.

Βεργολυγáει ἡ λυγερὴ καὶ πέφτει στὸ κρεββάτι.

20 Τὰ πῆραν τὰ βαριόμοιρα καὶ πᾶνε νὰ τὰ θάψουν.

Τὰ πῆγαν καὶ τὰ θάψανε στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα.

Μάρω φυτρώνει κάλαμος καὶ ὁ Γιάννος κυπαρίσσι,

βεργολυγáει ὁ κάλαμος, φιλεῖ τὸ κυπαρίσσι.

Ρόδος. – 'Εστία, τόμ. II" (1882), σ. 317.

Α' α.

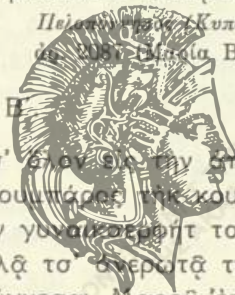
Ὁ Γιάννος μὲ τὴ Μαρουδιῇ τρεῖς χρόνους ἀγαπιόσαν

καὶ ἀπάνω μέσ' στοὺς τέσσαρες τῆς μάννας του τὸ λέει.

– «Γιάννο, νὰ πέση ἡ γλῶσσα σου, νὰ 'χε καὶ ἡ καρδιά σου,

- ποῦ ἡ Μάρω εἶν' ξαδέρφη σου, πρώτη ξαδέρφισσά σου».
- 5 Ἡ Μάρω ἀρραβωνιάστηκε κι ὁ Γιάννος ἀρρωσταίνει,
ἡ Μάρω ἐπαντρεύτηκε καὶ ὁ Γιάννος ἀποθαίνει.
Συμπεθεριὸ καὶ λείψανὸ καὶ οἱ δυὸ ἀπαντηθήκαν.
Κανέννας δὲν ἐρώτησεν ἀπὸ τοὺς συμπεθέρους,
μόνον ἡ Μάρω ρώτησε καὶ τοὺς γλυκορωτάει.
- 10 - «Τίνος εἶναι τὸ λείψανο μὲ τὸ χρυσὸ κιβούρι;»
- «Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινιάς, τοῦ ἔρημου τοῦ Γιάννου».
Κ' ἡ Μάρω πέφτει ἀπ' τ' ἄλογο, ἔπεσε κ' ἐσκοτώθη.
Σ' ἓνα μνημα τοὺς βάλανε τὰ δυὸ τὰ ἀγαπημένα
κ' ἡ Μάρω φύτρωσε μηλιά κι ὁ Γιάννος κυπαρίσσι.
- 15 Φυσάει ἀέρας καὶ βοριάς καὶ σκύφτοντ' καὶ φιλιόσαν.
Βασιλοπούλα ἀγνάντευεν ἀπὸ τὸ παραθύρι:
- «Γιὰ δὲς τὰ κακορρίζικα, γιὰ δὲς τὰ τὰ καημένα,
δὲν ἐφιλιόσαντε ζωντανά, φιλιῶνται πεθαμένα.

*Πείσμα Ἰσχυρὸν (Κυπαρισσία). - Λ. Α. Ὑλν
ἀπ. 206, 24, 25, Βασιλείου, 1888).*

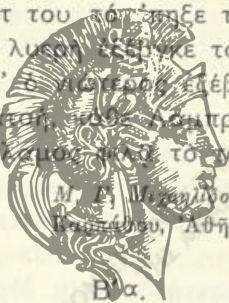

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

- Εἰς τὴν ἀπάνω εὐστάτα το' ἐλόν θά τὴν θάνατον,
φιλᾷ ἀερφὸς τὴν ἀερφή, κουμπάρα τὴν κουμπάρα,
ἐφίλα το' ὁ Συνοδινὸς τὴν γυναικαεραστὴ του,
ἐφίλα το' ἐνερώτατ τη, φιλᾷ το' ἀνερωτᾷ τη.
- 5 - «Μαροῦ τσαι' ἐπ' παντρεύγκεσαι, Μαροῦ' ἐπ' παίρεις ἄντρα;»
- «Τσαι πῶς μοῦ λὲς νὰ παντρευτῶ, νὰ πάρω ἄλλον ἄντρα;
ἔσου συνόι¹ μ' ἤκαμες, τὸν ἄντρα τί τὸθ θέλω;
ὀμπρὸς ποδιά μου κόντηνε, τσαι πίσω μάκρηνέμ μου,
τὴ τζώνην ἀποῦ μοῦ ἔφερε ἀποῦ τὸ Σαλονίτσι,
- 10 τρεῖς γίπλες τὴν ἐτζώννουμου τσαι πάλι ἴπομένέμ μου,
τώρα μονὴ τὴ τζώννομαι τσαι πάλι ἔμ² μὲ φτάννει.
Νὰ τό ἔρεν ἡ μάννα μου, πῶς εἶμ' ἀγγαστρωμένη,
κάλλια μοῦ τὸ νὰ κρεμμαστῶ γῆ νὰ μ' ἀποθαμμένη».
- «Μαροῦ, σάθ θές νὰ κρεμμαστῆς, σάθ θέλῃς νὰ ποθάνῃς,
- 15 ἄλε³ τὸ φελλοκάλικο⁴ το' ἔμπα ἔς τὸ περιόλι,
φάε τῆς δάφνης τὸκ καρπὸ, τῆς πρικοιλιάς⁵ τὴ ρίτζα
τσαι ἄλε το' εἰς τὸκ κόρφοσ σου τριτσέφαλον ἐφίλ.⁶
τῆς ὄφιεντρας⁷ τὴ τσεφαλή νὰ ξέβγκη ἡ ψυχὴ σου».
ἄλλει⁸ τὸ φελλοκάλικο, στὸ περιόλι μπαίνει,

1) δέν. 2) συνόδι· σύντροφον γάμοσ. 3) δέν. 4) βάλε. 5) ὀπόδημα ἐλαφρὸν μὲ
κάτιωμα ἀπὸ φελόν. 6) πικραελιάς, ἀγγιελαίας. 7) ὄφιν, 8) τῆς ἐχίδνης. 9) βάλλει.

- 20 τρώει τῆς δάφνης τὸκ καρπὸ, τῆς πρικολιᾶς τῇ ρίτζα,
τσαὶ ἄλλει τσ' εἰς τὸκ κόρφοι τῆς τριτσέφαλον ἐφί,
τῆς ὀφιεντρας τῇ τσεφαλή τσ' ἐξέβγκεν ἡ ψυχὴ τῆς
'έξου' τσαὶ τὸς Συνοδινὸ 'ς τὸμ μαῦρο κααλλάρη,
βρίσκει τὸπ πρωτομάστορη τσαὶ πελεκᾷ τσιούρι.
- 25 - «Νὰ τζήσης, πρωτομάστορη, τίνος εἶτ'» τὸ τσιούρι ;»
- «'Αρκοντοπούλλα 'πόθανεν ἡ γυναικαερφή σου».
- «Νὰ τζήσης, πρωτομάστορη, κάμε το τὸ τσιούρι,
νὰ 'ναι μακρὺ, νὰ 'ναι πλατύ, νὰ παίρη δυὸ νομάτους,
νὰ 'χη τσαὶ περιπέτζουλλα³ γιὰ τὰ ντασκόλουρά ' μου».
- 30 Γίει⁵ βιτσιὰ τοῦ μαύρου του τσαὶ πάει τσ' ἀποσώννει.⁶
- «Κάμετε ὕρον, ἄρκοντες, τσαὶ τσύκλον οἱ παπάες,
τσαὶ τόπον οἱ γραμματικοὶ νὰ μπῶ νὰ ὦ⁷ τῆκ κόρη».
'Εβγκάλλ' ἀργκυρομάχαιρο ἀπὸ χρουσόφ φηκάρι,⁸
στοὺς οὐρανούς τὸ πέταξε στὸ χέριτ του τὸ πιάννει
- 35 τσ' εἰς τῆκ καρντιάτ του τὸν ἔτρε τσ' ἐξέβγκεν ἡ ψυχὴ του.
'Έτσει πού θάφτ' ἡ λικρὴ ἐξέβγκε τσουπαρίσαι,
τσ' ἔτσει πού θάφτ' ὁ κάκκος πού τὸ τσουπαρίσαι.
Κάθε μεάλῃ Τσυριατῆ, πούλ' ἀνιτρήγ Γευτέρα
συμβονατίτζ' ὁ κάκκος πού τὸ τσουπαρίσαι.

Μ. Ε. Βλαχόπουλον Νουάρον, Δημοτικά τραγούδια
Βλαχόπουλου, Ἀθήναι 1928, σ. 81 - 82, ἀρ. 12(α).

Βλ. α.

- “Ένα μικρὸ Βλαχόπουλο μιὰ Βλάχα ν-άγαπάει,
τρεῖς χρόνους τὴν ἀγάπαγε, στοὺς τέσσερες τῆς λέγει.
- «Βλάχα μου, δέν παντρεύεσαι κι ἄλλον ἄντρα νὰ πάρης ;»
- «Γιὰ δὲ μοῦ λές νὰ πὰ' χαθῶ κι ἄγρια βουνά νὰ πάρω,
5 παρὰ μοῦ λές νὰ παντρευτῶ κι ἄλλον ἄντρα νὰ πάρω ;»
- «Βλάχα μ', κι ἂν θέλῃς νὰ χαθῇς κι ἄγρια βουνά νὰ πάρης,
πᾶρε τὴν ἄκρη τὸ γιαλό, τὴν ἄκρη τὸ ποτάμι,
μάσε¹⁰ τῆς δάφνης τὸν καρπὸ, τῆς πικροελιάς¹¹ τὸ φύλλο,
γαλάκτισ' τα μὲ τὴν καπνιά καὶ πιέ τα μὲ τὸ ξίδι».
- 10 Παρασκευὴ τῆς τὰ 'λεγε, Σαββάτο τὰ μαζεύει,
τὴν Κυριακούλα τὴν αὐγὴ τῇ Βλάχα πᾶν' νὰ θάψουν

1) δέξου. 2) εἶναι. 3) τὰ περίξ τοῦ μηνήματος πέτρινα κτιστὰ ὑψώματα. 4) λουριά
τῆς ντάσкас, δερματίνου θυλακίου χρήσιμου διὰ τοὺς γεωργοὺς πρὸς φύλαξιν πυροβολικῶν,
ῥσкас καὶ ἄλλων τῆς πρώτης ἀνάγκης εἰδῶν. 5) δίδει. 6) φθάνει. 7) νὰ ἰδῶ. 8)
θηκάρι, θήκη. 9) σκύθει καὶ γονατίζει. 10) σόλλεξε. 11) ἀγριελιάς.

- κι ὁ Γιάννος τὴν ἀγνάντευεν ἀπὸ ψηλῇ ραχοῦλα.
 - «Τὸ τίνος εἶν' τὰ φλάμπουρα,¹ τὰ πράσινα κρεβάτια;»
 Χρυσὸ μαχαίρι ν-ἔβγαλε καὶ στήν καρδιά τὸ μπήχνει.
 15 Τὰ πήρανε καὶ τὰ 'θαψαν τὰ δυὸ σ' ἓνα κιβούρι.
 Τό 'να φυτρώνει κάλαμος καὶ τ' ἄλλο κυπαρίσσι·
 βεργολυγάζει ὁ κάλαμος, φιλεῖ τὸ κυπαρίσσι·
 κι ὁ κόσμος τοὺς ἀγνάντευαν καὶ τοὺς ἀναγορεύουν:
 - «Κοίταξε τὰ λιγόημερα, τὰ κοισοζωισμένα,
 20 'πως ἀγαπιῶνταν ζωντανά, φιλιῶνται πεθαμένα».

*"Ηπειρος (Τσουνμέρα). - Λαογρ., τόμ. 5 (1915/16),
 σ. 109, ἀρ. 100 Β (Χρ. Ν. Λαμπράκης).*

Γ.

- Μιὰν κόρη ρόδα μάζωνε κι ἀθούς ἐκορφολόγα,
 νὰ πλέξη τζόγια² μὲ τσ' ἀθούς στεφάνι³ μὲ τὰ ρόδα.
 Κι ὁμορφος νιὸς κατέβαινε ἀπὸ γόνυ καὶ ἰλγι,
 ζευγάρι ρόδα τσῆ ζητᾷ καὶ τσάρα⁴ ἰδοὶ
 5 καὶ δαχτυλίδι καὶ περὶ⁵ στὸ ροκάκι τσῆ χτᾷ.
 Κ' ἡ μάννα τζῆ τῆς ἔβρεῖ σπ' ὄρε⁶ παραθύρι.
 - «Μωρή, καὶ δὲν ἐντράπηκες, καὶ παρὲς δαχτύλι,
 νὰ τὸ φορῆς καθημερνῶς στὸ ροκάκι δαχτύλι,
 ἀπού 'χεις δώδεκ' ἀδερφοὺς καὶ δεκοχτ' ἀξαδέρφους;»
 10 'Ολημερνίς τῇ μάλωνε κι ἀργά τῇ μαντατεύγει.
 Δέρνουν οἱ δώδεκ' ἀδερφοὶ κι οἱ δεκοχτ' ἀξαδέρφοι·
 δέρνει τὴν καὶ ἡ μάννα τζῆ μ' ἓνα χρυσὸ ροκάκι
 κι ἀφέντης τσ' ὁ πρωτόπαπας μ' ἓναν πατεριτσάκι.
 Τῇ νύχτα τὰ μεσάνυχτα ἡ κόρη ψυχομάχει
 15 κ' ἡ μάννα τζῆ μπαϊνόβγαινε τζαγκουρνομαδισμένη⁵
 κι ἀφέντης τσ' ὁ πρωτόπαπας τὰ γόνατά ντου δέρνει.
 - «Μισεύεις, θυγατέρα μου, κ' εἶντα μοῦ παραγγέρνεις;
 ποιά ροῦχα νὰ σοῦ βάλωμε κ' εἶντα τακίμι⁶ θέλεις;
 θέλεις τὰ μπά, θέλεις τὰ ξά, θέλεις τὰ βελουδένια;
 20 θέλεις τὰ χρυσοπράσινα, ποὺ σοῦ 'φερεν ὁ Γιάννης;»
 - «Δὲ θέλω μπά, δὲ θέλω ξά, δὲ θέλω βελουδένια,
 μὰ θέλω 'κεῖνα ποὺ φορῶ τὰ ματοκυλισμένα,

1) αἱ σημαῖαι. 2) στεφάνι (λ. ἐντ. zoja). 3) ὠραῖον. 4) μαρτορεῖ, προδίδει.
 5) μὲ αἱματωμέναις τὰς παρειάς διὰ τῶν ὀνύχων τῆς καὶ μὲ λομένῃν τὴν κόμην. 6) ποῖαν
 ἰνδομασίαν (λ. τ. takim).

γιά νά τὸ μάθῃ τὸ χωριό, νά τὸ γεμίσ' ἡ χώρα,¹
 πὼς μ' ἀδικοσκοτώσετε γιά 'να ζευγάρι ρόδα». ²

Κρήτη ("Ελος Κισάμου). - Δ. Α. ἀρ. 1161Γ',
 σ. 18 - 19 (Μαρία Λιουδάκη, 1938).

Γ' α.

- Ὅσο εἶναι μάκρος τοῦ γιαλοῦ καὶ φάρδος τοῦ πελάγου,
 τόσο παννὶ διαζοῦντανε ἡ κόρη στὴν αὐλὴ της
 μὲ τετρακόσια ρόδανα ³ καὶ χίλια δυο μασούρια.
 Τοῦ ρήγα ὁ γιὸς ἐπέρασε καὶ τὴν καλησπερίζει.
- 5 - «Καλησπέρα σου, λυγερή». - «Καλῶς τὸ παλληκάρι».
 - «Ἔπεσ' ὁ νοῦς σου στὸ παννὶ κι ὁ λογισμὸς σ' στὸ χτένι
 κ' ἐμένα μ' ἐπαράτησες καὶ πλιά δέ μὲ θυμᾶσαι».
 - «Δὲ σ' ἀπαρνιοῦμαι, ρήγα μου, πάλε στὸ νοῦ μου σ' ἔχω,
 σ' ἔχω γραμμένο στὸ παννὶ καὶ στὸ ξυλόχτενό μου
- 10 κι ἀπάνω στὴ σαίττα μου ἔχω ζωγραφισμένο
 καὶ μέσα στὰ μιτάρια μου χρῶμα περιτρεμένο».
 Ἡ ἡ κόρη τῆς τὴν ἀκούει καὶ τὸ παράδει.
 - «Μορὴ, μὲ ποιόνα δαίμων μὲ ποιόνα κουβεντιάσεις»
 Στάσου νά 'ρθοῦν τ' ἀδέρφια σου κι ἂν δέ σέ παραδώσω».
- 15 Ἐβράδυασε καὶ ἤρθανε τ' ἀδέρφια τῆς στὸ σπίτι
 κ' ἐφέρανε ἀφιλογές,⁴ γιὰ κόρες, γιὰ γυναῖκες,
 γιὰ τσ' ἔμορφες, γιὰ τσ' ἄσκημες καὶ γιὰ τίς τιμημένες.
 Κι ὁ Κωσταντῆς ἀρχίνησε παινᾷ τὴν ἀδερφή του,
 πού 'τανε μιὰ καὶ ὁμορφη, πού 'ταν καὶ τιμημένη.
- 20 Κ' ἡ μάννα τῆς σάν τ' ἀκουσε τοῦ Κωσταντίνου λέγει.
 - «Γιὰ σώπα, σώπα, Κωσταντή, καὶ μὴ πολυκαυκιέσαι.
 μιὰν ἀδερφή ἔχετε κ' ἐσεῖς κ' ἐκείνη πλανεμένη».
 - «Μάννα μ', καὶ ποιὸς τὴν πλάνεψε καὶ εἶναι πλανεμένη».
 - «Τοῦ ρήγα ὁ γιὸς τὴν πλάνεψε, μ' αὐτὸν κρυφομιλοῦσε».
- 25 Παίρνει ὁ μεγάλος τὸ σπαθὶ κι ὁ ἄλλος τὸ κοντάρι

1) νά διαδοθῇ εἰς τὴν πόλιν. 2) τὸ ἄρμα ἐνταῦθα καταλήγει μὲ τοὺς κατωτέρω
 στίχους, οἱ ὅποιοι παραλείπονται ὡς συμφορμὸς.

- «Ἀφήνω σας παραγγελιὰ κι ἀφήνω σας κατάρτα
 νὰ πᾶτε νὰ μὲ θάψετε εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα.
 Νὰ πᾶτε νὰ μὲ θάψετε κ' ἐμένα τὴν καημένη
 ἐκεῖα ποὺ θάψουνε τοσοῖ νιοὺς τσ' ἀδικοσκοτωμένοι».

3) ροδάνι=ἡ σβίγα μὲ τὴν ὁποῖαν περιτυλίσσεται τὸ νῆμα, εἰς τὰ καλόμενα, μασούρια.
 4) ἡ ὑφαντικὴ σαίττα ἐφ' ἧς τὸ ὄφαι. 5) ὁμιλίαν, σοζήτησιν.

- κι ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρὸς χτυπᾷ μὲ τὸ χαντσέρι.¹
 Κι ἀφοῦ τὴν ἐσκοτώσανε κάθουνταν καὶ τὴν κλαῖγαν.
 Κ' ἡ μάννα της μπαινόβγαινε μὲ τὰ μαλλιά στὰ χέρια.
 - «Γιὰ πές μου, πές μου, λυγερή, τί ροῦχα νὰ σὲ βάλω,
 30 τὰ κόκκινα, τὰ πράσινα ἢ τὰ μεταξωτά σου;»
 - «Βάλε μ' ἐτοῦτα, ποὺ φορῶ, τὰ ματοκυλισμένα,
 καὶ σύρτε καὶ περάστε με 'π' τὸ σπίτι τοῦ καλοῦ μου,
 ἀπὸ τοῦ ρήγα τίς αὐλές κι ἀπὸ τὰ παραθύρια».
 Τοῦ ρήγα ὁ γιὸς ἐμπρόβαλε ἀπὸ τὸ παραθύρι
 35 βλέπει ξεφτέρια καὶ περνοῦν, παπάδες καὶ διαβάζουν,
 τὴ μάννα του ν-ἐρώτησε, τὴ μάννα του ρωτάει.
 - «Ποιανοῦ εἶν' αὐτὸ τὸ λείψανο, ποιανοῦ εἶν' αὐτὸ τὸ ξόδιο;»²
 - «Τῆς λυγερῆς, τῆς ὁμορφῆς, τῆς μαχαιροπαρμένης,
 ἐκείνης ποὺ ἀγάπησες, ποὺ ἤθελες νὰ πάρης».³
 40 Κ' ἐκεῖνος ἅμα τ' ἄκουσε πολὺ τοῦ βαροφάνη
 ἔπεσ' ἀπ' τὸ παράθυρο κ' ἐβγῆκεν ἀπὸ τὴν πόρτάν του.
 ἔπῃγαν καὶ τὸν ἔθαψαν κοντὰ στὴν κόρη του.
 Ἐκείνη βγῆκε λεμονιά κ' ἐκεῖνος ἐπλάτανο
 45 ὁ λεμονιὸς ἡ λεμονιά φιλεῖ τὸ κλωνιὸς τὴν ἀκροῖα
 κ' ἐκεῖνος ἀπλώνει τὰ κλωνιά τῇ λεμονιά ἀκεπάζει
 κ' ἡ ρήγαινα τὰ ἔβλεπεν ἀπὸ τὸ παράθυρο
 - «Γιὰ ἰδὲς τὰ τὰ μαργέλικα καὶ τὰ μαργελεμένα,
 'κεῖνα ποὺ κάμναν ζωντανά, κάμναν καὶ πεθαμένα».

Μικρὰ Ἀσία (Κύζικος). - Λ.Α. ἀρ. 189,
 σ. 208, ἀρ. 27 (Μ. Φυλανθίδης).

Δ'.

Τὸ ὄσμη συνθεθειμένον εἰς στίχους μὲ ὁμοιοκαταληξίαν, ρίμαν, ἔχει
 ὑπόθεσιν τὸ ἐρωτικὸν αἶσθημα κόρης, ἐκ τοῦ ὁποίου ὠδηγήθη αὕτη εἰς τὸν
 θάνατον.

Πρόκειται περὶ νεωτέρας ποιητικῆς συνθέσεως, ἀστικῆς μᾶλλον προε-
 λεύσεως, πιθανῶς ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.⁴

Οὐλα τ' ἀρχοντοκόριτσα μὲ γέλια καὶ χαρές,
 μόνον ἢ Διονίτσα μὲ πίκρες μὲ χολές.

1) μὲ πολεμικὴν μάχαιραν (λ. τ. *hançer*). 2) τὸ ξόδι, ἡ κηδεῖα. 3) ἀκολουθεῖ ὁ
 στίχος: ποὺ ἐνῆς τὴν ἐσκοτώσανε τὰ τρία της τ' ἀδέλφια, ὁ ὁποῖος παρελείφθη ὡς πα-
 ρεμβληθεὶς μεταγενεστέρως πρὸς ἐπεξηγήτην τοῦ αἰτίου τοῦ θανάτου τῆς κόρης. 4) τὰ πο-
 νηρά, τὰ πανοῦργα εἰς τὸν ἔρωτα.

5) Βλ. *S. Baud-Bovy*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 296.

- «Γιὰ πές μου, Διονίτσα, τί 'χεις καὶ θλίβεσαι
κ' εἰς τὸ γ-καθρέφτη πάεις καὶ δὲ στολιζεσαι ;»
- 5 — «Τί νὰ σοῦ πῶ, νενέ' μου, ἀγάπ' εἶναι πολλή
κ' ἐπαρταώρισάν² τη γ-κ' ἐγίνηκε τρελή».
- «Πές μου, γλυκειά μου κόρη, ποιὸς εἶναι π' ἀγαπᾷς
νὰ 'πῶ εἰς τὸ μπαμπά σου, ἄντρα νὰ τόνε πάρ'ς».³
- «Μηδὲ καὶ ξένος εἶναι, μηδὲ κι ἀλλαργινός,
10 στὴ γ-κάμαρά μας εἶναι τοῦ Μανολάκ' ὁ γιός».
- «Κάλλιο 'χω, θυγατέρα μ', στὸν ἄδελφόν νὰ σὲ 'δῶ
παρ' ἄντρα τοῦ Μανόλη νὰ πάρῃς τὸν υἱόν».
- «Πάψε, νενέ' μου, πάψε, μὲ καίεις ζωντανή».
- «Καλὰ, πῶς μῆκε μέσα καὶ σὲ ἐγάπησε,
15 χωρὶς τὸν ὀρισμό μου⁴ τὸ πόδι πάτησε ;
Γιὰ πές μου, γλυκειά μ' κόρη, τί 'ν' ποὺ σοῦ 'χάρισε ;»
- «Τῆς Μάρτας δαχτυλίδι, τῆς Πόλης λαχουρί,⁵
ἐξηνταδυὸ ρεσοῦτια⁶ κ' ἑνα σταμπουσαλί.⁷
- «Γιὰ 'πέ μου, Διονίτσα, τί καὶ ποὺ τὰ 'καμες ;»
- 20 — «Στὸν ἔμποραν ἐπῆρα, τὴν τρελὴν πράματα,
ἀγόρασα κ' ἐπῆρα, τρελὴν πράματα, τὰ 'καμα.
Τὴν μὴν, νενέ' μου, ἐπῆρα, τρελὴν πράματα, τὰ 'καμα.
Νὰ νὰ ἐπῆρα, τρελὴν πράματα, τὰ 'καμα.
Νὰ νὰ ἐπῆρα, τρελὴν πράματα, τὰ 'καμα.
Τὴν ἄλλη, νενέ' μου, ἐπῆρα, τρελὴν πράματα, τὰ 'καμα.
25 Νὰ τὴν φορῇ, νὰ βλέπου, τὴν εὐστιμάδα μου.
Τὴν τρίτη, νενέ' μου, βάρ' τη γ-κάτω στὸ μνήμα μου
κι ὁ γιός τοῦ Μανολάκη ἄς ἔχη τὸ κρῖμα μου.
'Εγὼ σὰν ἀποθάνω θὰ βγῇκω γιὰ σουμὶ,
νὰ 'ρχουνται νὰ μὲ κόβουν οὐλ' οἱ μελαχρινοί.
- 30 'Εγὼ σὰν ἀποθάνω θὰ 'βγῶ βασιλικός,
νὰ 'ρχεται νὰ μὲ κόβῃ τοῦ Μανολάκη ὁ γιός».
- Πέθαν' ἡ Διονίτσα, χτυποῦσ'⁸ ἡ καμπάνα τῆς,
μικροί, μεγάλοι κλαῖαν τὴν ὁμορφάδα τῆς.

Γεωργ. Ν. Καζαβῆ, Νισύρου λαογραφικά,
Νέα Ὑόρκη 1940, σ. 35-36.

1) μητέρα (λ. τ. πίπε). 2) ἐπεριώρισά τη. 3) ἔκδ. Καζ.: πᾶς. 4) τὴν θέλησίν μου. 5) ὄφρασμα μᾶλλινον λεπτόν. 6) ρεσοῦτι = νόμισμα. 7) σάλι, ἐπῶμιον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. 8) τί. 9) ἔκδ. Καζ.: χτυποῦσεν.

ΙΓ'. ΑΝΟΣΙΟΣ ΕΡΩΣ

Τοῦ ἄσματος ὑπάρχουν παραλλαγαὶ κυρίως εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Μάννα ἐρωτεύεται τὸν υἱὸν τῆς, ὅστις ὅμως δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν ἀνόσιον ἔρωτά τῆς. Κατὰ τὰς διαφόρους παραλλαγάς, ἡ ἐρωτευθεῖσα εἶναι χήρα μάννα, μητριὰ, παπαδιὰ ἢ καλογριά.

Πρόκειται περὶ παλαιοτάτου θέματος, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ εἶναι γνωστὸν κυρίως εἰς τὸ ἐπεισόδιον Φαίδρας καὶ Ἴππολύτου, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπετέλεσε τὴν ὑπόθεσιν τῆς γνωστῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου. Δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, ἂν τὸ ἄσμα ἀποτελῇ τὴν συνέχειαν τῆς παλαιᾶς μυθολογικῆς παραδόσεως. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι διεμορφώθη ἐκ μεταγενεστέρων σχετικῶν κοινωνικῶν ἐπεισοδίων καὶ διηγήσεων.

Κατ' ἄλλον τύπον τοῦ ἄσματος (Β'), γνωστὸν εἰς παραλλαγὰς μόνον τῆς Κύπρου, ὁ υἱὸς ἀνταποκρίνεται ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὸν ἔρωτα τῆς μητέρας του. Διὰ νὰ μὴ ἀποκαλυφθοῦν δὲ καὶ προδοθοῦν αἱ ἄνομοι αὐταὶ σχέσεις ὑπὸ τῆς νύμφης (συζύγου τοῦ υἱοῦ), ἡ μάννα συμβουλεύει τὸν υἱὸν νὰ φονεύσῃ τὴν γυναῖκα του· ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐδίστασε, διαπράττει ἐκείνη τὸν φόνον διὰ δόλου καὶ παραθέτει τὸ συκώτι τῆς φονευθείσης εἰς δεῖπνον τοῦ υἱοῦ. Μὲ τὴν πλοκὴν ταύτην τὸ ἄσμα συνδέεται καὶ τὸ τραγούδι τῆς «Μάννας φόνισσας» (βλ. ἄνωτ., σ. 368).

Δ. Α. Π.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Μιά χήρα ἔχει ὁμορφον γιόν, καὶ ἄπορροκακωμένο.

Τόνε ζηλεύει ἡ γειτονιά, τόνε ζηλεύει ἡ ρούγα,¹

τόνε ζηλεύει κ' ἡ μάννα του, ἄνδρα νὰ τόνε πάρῃ.

– «Ἄιντε, Γιάννη μ', νὰ φύγουμε,² σ' ἄλλο χωριὸ νὰ πᾶμε·

5 κι ἂν σὲ ρωτήσῃ ἡ ξενιτειά κι ἂν σὲ ρωτήσουν ξένοι,

μὴν πῆς πὼς εἶμ' ἡ μάννα σου μηδὲ κ' ἡ ἀδερφή σου·

νὰ πῆς πὼς εἶμ' γυναῖκα σου, τὸ πρῶτο σου στεφάνι».

– «Μάννα μ', δὲν εἶσαι χριστιανή, δὲν εἶσαι βαφτισμένη·

μάννα μ', δὲν πῆγες σ' ἐκκλησιά, ν' ἀκούσῃς τὸ Βαγγέλιο».

Εὐβοία (Ἰστιαία). – Ἀρχ. Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, τόμ. Α' (1935/36), σ. 115, ἀρ. 19 (Γ. Γ. Παπαϊωάννου).

Α'α.

Καλόγρια 'χει ὁμορφον υἱόν, ὁμορφο παλληκάρι.

Τόνε ζηλεύει ἡ γειτονιά, τόνε ζηλεύει ἡ χώρα,

τόνε ζηλεύει κ' ἡ μάννα του ἄνδρα νὰ τόνε πάρῃ.

Δὲν ἔχει πὼς νὰ τοῦ τὸ πῆ, πὼς νὰ τὸ μολογήσῃ.

1) ὁδός (λ. ἱτ. ruga). 2) ἔκθ. Παπ.: Γιάννη μ', φύγουμε.

- 5 - «Ἐλα, παιδί μ', νά παίξωμε τῆς νύχτας τὰ παιγνίδια».
 - «Σώπα, μάννα μου, μὴ τὸ λές καὶ μὴ τὸ κοβεντιάζης,
 ὅτι τ' ἀκούει ὁ Θεός, τρεῖς χρόνους δὲ μᾶς βρέχει,
 ὅτι τ' ἀκούει κ' ἡ μαύρη γῆς, τρεῖς χρόνους δὲ χορτιάζει».

Werner von Haxthausen, Neugriechische Volkslieder,
 Münster i. W. 1935, σ. 64, ἀρ. 21.

B'.

Πάνω 'ς τὸν πάνω μαχαλά, 'ς τὴν πάνω γειτονούλλαν
 ἀγάπαν μάννα τὸ παιδὶν τζαὶ τὸ παιδὶν τὴν μάνναν.

Ἀγάπαν τὴν τζ' ἀγάπαν τὸν χρόνους δεκατεσσάρους,
 πάνω 'ς τοὺς δεκατέσσερεις ἢ Αὐκωθὰ 'νωσέν¹ το.

- 5 - «Κάνεις φιλί, κάνεις τσιμπί, ἢ Αὐκωθὰ 'νωσέν¹ μας».

- «Τζαὶ φίλα με, σὰ μὲ φιλᾷς, τσίμπα με, σὰ μ' ἐσίμπας,
 παραντζελιὰ ποὺ λείφεσαι, νὰ σοῦ τὴν παραντζεῖλω.

Νὰ πκιάσης τ' ἀρκοτσίκουρα² νὰ πᾶς 'ς τὸ ἄρκον³ ὅρος,
 νὰ πέψω σου τὴν Αὐκωθὰ⁴ φέρῃν γιὰ νὰ σοῦ φέρῃ

- 10 τζαὶ σκότωσ' τὴν τζαὶ γέρε⁵ τὴν κανεὶς νὰ μὴν τὸ ξέρῃ».

Τζαὶ σὰν τοῦ εἶπεν ἔκαμε⁶ τζαὶ σὰν τοῦ παραντζέλλει.

Ἐπκίασεν τ' ἀρκοτσίκουρα² νὰ πᾶς 'ς τὸ ἄρκον³ ὅρος,
 ἐπέφεν τζαὶ τὴν Αὐκωθὰ⁴ φέρῃν γιὰ νὰ τοῦ πάρῃ.

Ἀπὸ μακρὰ τὸν θαιρετὰ⁷ τζαὶ κοντὰ τοῦ λέει:

- 15 - «ὦρα καλὴ σου, Γιαννακό⁸ ὦρα καλὴ τζαὶ γειὰ σου,
 μούσκο τζαὶ ροδοστέμματα⁹ 'ς τὰ καμαρόφρυδὰ σου».

Τζαὶ 'πολοήθην τζαὶ λαλεῖ: - «Καλῶς τὴν Αὐκωθὰ μου.

Τζαὶ πκιάσ' το τοῦτον τὸ στρατίν, 'ς τὴν μάνναν σου νὰ πάης.

'ς τὴν πεθθεράν σου μὲν πάης, γιὰτ' ἔν' ὁ θάνατός σου».

- 20 Σηκώθηκεν 'πὸ τζεῖ χαμαὶ τζαὶ πᾶ' 'ς τὴν πεθθεράν της.

Ποὺ τὴ θωρεῖ ἢ πεθθερά, ἀψώθην⁶ τζ' ἐθυμώθην.

- «Ἐλα νὰ δῆς, ἃ Αὐκωθὰ, εἶντα μυστήρκο πρᾶμμα,⁶
 ἐγέννησεν ἢ βονικὴ⁷ τζ' ἔκαμεν τρία πουλλάρκα.

Τὸ 'ναν γι' ἐσέ, τ' ἄλλον ἐμέ, τ' ἄλλον τοῦ Γιαννακό μας».

- 25 Σὰν γέρακο⁸ τὴν ἔπκιασεν, σὰν δοῦχα⁹ τήνε θθίζει¹⁰

τζαὶ πκιάννῃ τὸ φλαγκούδι¹¹ της, 'ς τὸν ποταμὸν τζαὶ πάει.

Ἐφτὰ θιλιά τὸ ἔκαμε,¹² τὸ γαῖμα δέν-ι-στέκει.

- «Ἐλᾶτε, βάγιες¹³ τῶν βαγιῶν, μαῖροι τῶν μαεῖρων,

1) ἐνοιωσέ, ἀντελήφθη. 2) ἄγριον τσεκούρι, πέλεκυν. 3) ἄγριον. 4) μούσκον (ἄρωμα) καὶ ροδοστάγμα (ἀνθόνερο). 5) ἡρεθίσθη. 6) τί μυστηριώδες πρᾶγμα. 7) ἡ ὄνος. 8) γεράκι. 9) εἶδος ὀρνέου. 10) σχίζει. 11) πλευρόν. 12) σικλιά, δοχεῖα ὕδατος, τὸ ἔπλυνε. 13) ὑπηρέτριαι.

- ἔλα νά μαειρέψετε τοῦ γιοῦ μου τὸ φλαγκάτσιν». ¹
- 30 Τζαί νά σου τζαί τὸ Γιαννακὸ τζ' ἐμπήκεν ἔσσω ἄρπα. ²
 - «Μάννα, τζαί ποῦ 'ν' τὴν νύφην σου τζ' ἐμέν' τὴν Αὐκωθὰ μου,
 νά τὴν φιλήσω μιὰν τζαί δκυό, νά σβήσουν τὰ λαμπρά μου»; ³
 - «Πέζα ⁴ νά φάς, πέζα νά πκῆς, ἡ Αὐκωθὰ ἔν' ἔσσω,
 ὅπου τζ' ἂν ἔν' ἡ Αὐκωθὰ τὴν τάβλαν θὰ καθίση».
- 35 Τζαί τὸ σιννί ⁵ ἐλάλεν το, ἡ πρότσα ⁶ μαρτυρᾷ το:
 - «Νὰ μὴ με φάς, ἀφέντη μου, γιατί' εἴμ' ἡ Αὐκωθὰ σου».
 Τανᾷ εἰς τὴν κοζούλλαν ⁷ του, βρίσκει ἀρκυρὸν φηκάριν
 τζαί μέσ' 'ς τ' ἀρκυροφήκαρον βρίσκει ἀρκυρὸν μαθαίριν'
 'ς τὸν οὐρανὸν τὸ ἔσυρεν, 'ς τὸ θέριν του τὸ 'δέχτη
- 40 τζαί πάλε ξανασύρνει το τζαί 'ς τὴν καρκιά του ρέχτη.
 - «Τζεῖ πὸν' νά κλαίῃ ἡ μάννα της, νά κλαίῃ τζ' ἡ διτζή μου,
 νά παίρνουν τὰ μνημόσυνα διπλά 'ς τὴν ἐκκλησίαν».

Κύπρος (Ἄνω Λεύκαρα). - Ἑντ. Λύντεκς, Ἑλληνικά
 δημοτ. τραγούδια Μουσ. Ἀθ. Ἀθηνῶν 1943-1947, σ. 147-48.

ΙΔ'. ΕΡΩΣ ΣΥΝΤΕΚΝΙΣΣΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΥΝΤΕΚΝΟΝ

Τὸ ἔρως τοπικὸς διαδοχόμενον ἐκ τοῦ Στ. Λίν. Δετ. Κρήτην, τὴν Δωδε-
 κάνησον (Κάρπαθον καὶ Νίσυρον) καὶ Ἀμοργὸν φέρεται νησιωτικῆς προε-
 λεύσεως.

Ἡ οἰκονομία τοῦ ἔρματος, ἥτις προέκυψε ἀπὸ κοινωνίαν ἀστικήν, οὐχὶ
 δὲ ἀγροτικήν μετὰ αὐστηρά της κοινωνικὰ ἐνδιαφέροντα, ὡς παρατήρησεν ὁρθῶς ὁ
 S. Baud-Bovy, ἄγει εἰς τὸ νὰ θεωρήσωμεν ὅτι τὸ ἀρχέτυπον ἔρμα προέρχε-
 ται ἀπὸ τὴν Κρήτην κατὰ τὴν περίοδον τῆς Βενετοκρατίας εἰς τὴν νήσον.⁸

Γ. Κ. Σ.

Α'.

- Ἐδῶ στήν κάτω γειτονιά, ἐδῶ στήν κάτω ρίβα, ⁹
 κάθεται κούρβα ¹⁰ καὶ κερνᾷ ἓνα χρυσὸ στρατιώτη
 ἓνα ποτήρι τὸν κερνᾷ κ' ἓνα λόγος τοῦ λέει:
 - «Ὁμορφος πού 'σ', ἀφέντη μου, μ' ἔχεις κοντὴ γυναῖκα».
- 5 - «Κέρνα με, κούρβα, ¹⁰ κέρνα με καὶ λόγια μὴ μοῦ φέρνης
 κι ἂν εἶν' κοντὴ ἡ γυναῖκα μου, κάλλια 'ναί 'πὸ τ' ἐσένα'
 ἔχει τοῦ κίτρου μυρωδιά, τῆς ἀροδάφνης κάλλη,
 κ' ἔχει καὶ τὸ νεντράνισμα ¹¹ τ' αἱ Γιώργη τὸ πνέμα».

1) πλευρόν. 2) ξαφνικά. 3) οἱ φωτιές, οἱ καημοί μου. 4) πέζευσε, κατέδα ἀπὸ
 τὸν ἵππον. 5) πιάτο. 6) πιρουνί (λ. γαλλ. broche). 7) ἀπλώνει τὸ χέρι εἰς τὴν μέσην.

8) Βλ. S. Baud-Bovy, ἔνθ' ἂν, σ. 251.

9) ρούγα· ὁδὸς (λ. λ. ruga). 10) πόρνη. 11) τὸ ἀνατήκωμα τῆς κεφαλῆς, τοῦ βλέμ-
 ματος.

- Κι ἀπ' ὅξω κείνη στέκεται, ὅλα καλὰ τ' ἀφ'κρᾶται.¹
 10 – «Ἐπαινέσές μ', ἀφέντη μου, διπλοῦ νά σ' ἐπαινέσω.
 Οἱ δυό σου νῶμοι πύργοι 'ναι κ' ἡ ἐλικιά σου κάστρο
 καὶ λάμπει καὶ ἡ νιότη σου σάν τοῦ μποννέτη² τ' ἄστρο.
 Γλυκύ μου γλυκοκάλαμο 'πὸ τῆς Σουριᾶς τὰ μέρη,
 ποὺ κόβγουν οἱ Ἀράπηδες μ' ἐμίρικο³ μαχαίρι·
 15 τὴν ψίχα κάμνουν ζάχαρη καὶ τὸν ἀφρό του μέλι
 καὶ τ' ἀποκαθερίδια του κάμνουν ἀφρᾶτο μόσχο».

Νίσυρος. – Ζωγράφ. Ἀγών, ἔτ. Α' (1891)
 σ. 395 – 96, ἀρ. 14 (Γ. Παπαδόπουλος).

Β'.

- Συντέκνισσα τὸς σύντεκνο στὸ σπίτιτ της τὸν ἔχει·
 κρουφὰ κρουφὰ τότε καλεῖται τὰ ἔσματα τοῦ κάμνει,
 κρασ' ἄολον⁴ τότε κεῖται· τὰ λόγια τοῦ λέει.
 – «Ὁμορφος εἶσαι, σὺ εἶσαι καλὴ, χεῖς κακὴν γυναῖκα.
 5 Ἐσέ σοῦ πρέπει, σύντεκνε, γυναῖκα σὰκ κ' ἐμένα,
 νά 'ναι ψιλλὴ νά 'ναι ἀγρήκη, ὁμορφοκαλῶμενη
 νά 'χη τὸν ἥλιο πρᾶσιπο, τὰ φεγγαριοῦ τὴν ὄψη
 καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερό νά 'χη καμαροφρούι».·
 – «Κέρνα με, κούρβα,⁵ κέρνα με, λόγια μὴ μ' ἀναφέρνης,
 10 κι ἂν εἶκ κοντὴ ἡ γυναῖκα μου εἶναι καλὴ γιὰ μένα.
 Καὶ τὸ καλάμιν εἴμ' μακρὺ ἀμμέ μαλυδὸν 'έν ἔχει,⁶
 τὸ κλῆμα 'ναι κοντούτσικο 'μμέ κάμν' ὠρια σταφύλια·
 κάμνει σταφύλια ρατζακιά, κάμνει κρασί μοσκᾶτο,
 ἀποὺ τὸ πίννουν ἄρκοντες, ἄρκοντανεθρεμμένοι,
 15 τὸ πίννει κ' ἡ φτωχολογιά, γιὰ νά ξεχνᾷ τὰ πάθη».

Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νουάρον, Δημοτικὰ τραγούδια
Καρπάθου, Ἀθήναι 1928, σ. 265, ἀρ. 7.

ΙΕ'. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΡΟΔΑΦΝΟΥΣΑΣ

Τὸ ᾄσμα μὲ ὑπόθεσιν τὸν φόνον ὑπὸ τῆς Ρήγαινας τῆς Ἀροδαφνούσας
 πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ ἐρωτικοῦ δεσμοῦ της μὲ τὸν ἄνδρα της εἶναι Κυπρια-
 κόν, μὴ διαδοθὲν ἔξω τῆς νήσου.

Ὑπόθεσίς του εἶναι ἱστορικὸν γεγονός, ὡς παρετήρησε πρῶτος ὁ Κ.

1) ἀκούει. 2) πονέντης, ὁ δοτ. ἄνεμος (λ. ἰτ. ponente). 3) ἐκδ.: μὲ μυρικό. 4)
 ἄδολον ἄκρατον. 5) βλ. ἄνωτ., σ. 439, σημ. 10. 6) ἀλλὰ μοαλὸν δὲν ἔχει.

Σάθας,¹ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πέτρου τοῦ Α' Λουζινιάν (1358-1369), τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ σύγχρονος Κύπριος χρονογράφος Λεόντιος Μαχαιράς. Ὁ βασιλεὺς οὗτος εἶχεν ἐλκυσθῇ εἰς ἔρωτα ἀπὸ τὴν ἀρχόντισσαν «ὀνόματι Τζοάνα Λ' Ἀλεμά, γυναικὴν τοῦ αἰρ Τζουάν τε Μουντολίφ, τοῦ κυροῦ τῆς Χούλου».² Ἡ ρήγαινα Ἐλεονώρα, ὅταν ἐπληροφορήθη τὸν αἰσθηματικὸν δεσμὸν τοῦ συζύγου της, ἐπωφελήθη τὴν ἀπουσίαν του εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ συνέλαβε τὴν ἀντίζηλὸν της, τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ τῆς ἐξηφάνισε τὸ βρέφος, τὸ ὁποῖον εἶχε γεννήσει ἀπὸ τὰς σχέσεις της μὲ τὸν βασιλέα, σύζυγόν της, ἔρριπεν εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐπειτα δὲ τὴν ἠνάγκασε νὰ κλεισθῇ ὡς μοναχὴ εἰς τὸ μοναστήριον τῆς ἀγίας Φωτεινῆς, τὸ ὀνομαζόμενον Σάντα Κλέρα, πλησίον τῆς Λευκωσίας.³

Τὸ ἐπέισδδιον τοῦτο, ἀπλοποιημένον πλέον εἰς μορφήν θρύλου, παρελήφθη ἀσφαλῶς ὑπὸ συγχρόνου Κυπρίου ποιητάρη (περὶ τὰ τέλη πιθανῶς τοῦ 14ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰ.) εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ποιήματος τούτου, τὸ ὁποῖον διέσωσεν ὁ λαὸς μέχρι τῆς σήμερον ὡς δημοτικὸν μὲ ὄνομα τῆς ἡρώιδος Ἀροδαφνοῦσα ἢ Ἀροδαφνοῦ καὶ Ἀροαφνοῦ, Ροαφνοῦ κ. ἄ. ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ Ἰωάννα Λ' Ἀλεμά.⁴

Γ. Κ. Σ.

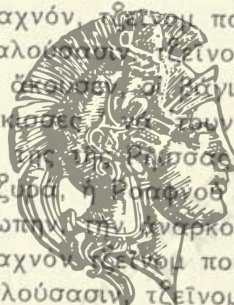
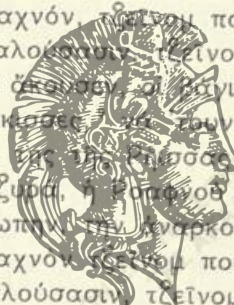
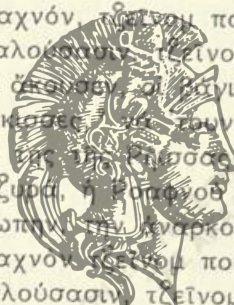
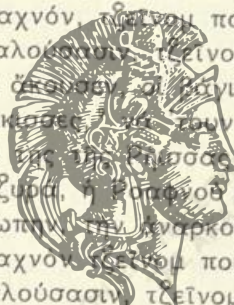
Ἡ Ρήσισα τζ' οἱ βάγιες⁵ τῆς εἶναι τὴν ἀμάσθην
πικιάννει τὲς βάγιες 'ς τ' ἀγκάλια του τὴν νύχταν τζαὶ τζοιμίζει.
τζαὶ πκοιάν ἔμ' πό' θει ἀφέντης μας τζαὶ τζείνην ἀγκαλίζει.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

- 5 - «Τρεῖς ἀερφάες εἴμασθην, ἡ μείνη καὶ οὗς ἔκαμε
τὴμ μιάλ λαλοῦν Ἀροαφνοῦ, τὴν ἄλλην λέν' Ἀθθοῦσαν,
ἡ τρίτη τζ' ἡ καλύτερη ἔν' ἡ Ἀροαφνοῦσα
τζαὶ τζείνην ἔθ' ἀφέντης μας τζαὶ τζείνην ἀγκαλίζει,
τζείνηβ βάλλει 'ς τ' ἀγκάλια του τὴν νύχταν τζαὶ τζοιμίζει».
- 10 Χαππάρκα τζαὶ μηνύματα 'ς τῆς Ροαφνοῦς τζαὶ πᾶσι.
- «Χάιτε, πᾶμ', Ἀροαφνοῦ, τζ' ἡ Ρήσισα σὲ θέλει.
- «Τζαὶ ἄμ με θέλη γιὰ χορόν, νὰ πκιάσω τ' ἀλλάχτά⁶ μου
τζ' ἂν ἔνι γιὰ τὸ σύγκομμαν,⁹ νὰ πκιάσω τὰ ψαλλίδικια
εἰ δὲ τζ' ἔν' γιὰ τὸ ράψιμον, νὰ πκιάσω τὰ βελόνια».
- 15 - «Χάιτε, πᾶμ', Ἀροαφνοῦ, τζ' ὅ,τι τζ' ἂθ θέλῃς πκιάσε».
Ἐμπην ἔσσω τζαὶ φόρησερ ροῦχα τῆς φορηθᾶς της,

1) Μεσαιων. Βιβλιοθήκη, τόμ. Β', 1873, εἰσαγ., σ. 45. 2) Λεοντίου Μαχαιρά, Χρονικὸν Κύπρου (ἔκδ. ὑπὸ R. M. Dawkins), τόμ. I, Oxford 1932, σ. 214 κ.ἑξ.) 3) Ἐνθ' ἂν., σ. 218. 4) βλ. πλεόντα εἰς τὰς μελέτας: K. Προῦση, Ἡ Ἀροδαφνοῦσα, Κυπρ. Γράμμ., τόμ. Δ' (1939/40), σ. 485-489. Γεωργ. Θ. Ζώρα, Τὸ ἄσμα τῆς Ἀροδαφνοῦσας, Νέα Ἑστία, τόμ. 58 (1955), σ. 1073 κ.ἑξ. καὶ ἐν περιλήψει εἰς τὸ περιοδ. L'Hell. Con-tempr., année 9 (1955), σ. 315-320.

5) βάγια—τροφός, θεραπαίνης. 6) βασανιστήριον (λ. τ. inskenze). 7) χειρ.: ἔν'. Ἡ διόρθωσις κατὰ τὴν παραλλ. παρὰ Ἀθ. Σακελλαρίου, Κυπριακά, Β', 1891, σ. 48, στ. 2. 8) τὴν ἐπίσημον φορεσιάν. 9) τὸ κόψιμον ὀφάσματος διὰ τὴν ραφὴν ἐνδύματος.

- μέ¹ μακριά, μήτε κοντά, ὅσον τῆς ἐλιτζᾶς τῆς,
 ὅσον τῆς κοντοσύνης τῆς τζαί τῆς παρπατηθᾶς τῆς
 20 πὺ κάτω ῥόρησεγ γρυσά, πὺ πάνω γρουσταλλένια,
 τέλια² πὺ πάνω φόρησεζ γρυσά μαλαματένια,
 ῥκατέβασεν τὸγ καζακκάν³ τζῖ ἔθθῆπασεν τὰ τέλια.
 Πκιάνει το τζεϊνον το στρατίν, τζεϊνον το μονοπάτιν,
 γρυσὸμ μῆλοσ ῥς τὸ θέριν τῆς τζαί παίζει το τζαί πάει
 τζῖ ὅσον τζαί πκιάνει τὸ σκαλίν τζῖ ἔσειστην τζῖ ἔλυτστην
 25 τζῖ ὅσον τζαί βκαίννει πανωθκιὸν ἔλεφτοκανατζίστην.
 Πὺ τῆθ θωρεῖ ἡ Ρήισσα ἐπροσηκώθηκέν τῆς,
 ἔναγ καντρίρ ροόστεμμαν⁴ ἔγειρεν τζῖ ἔνιψέν την.
 - «Ἐγιώ ῥδα⁵ σε τζῖ ἐτρόμαξα τζῖ ἄθθρωπος πῶς νά κάμη;»
 Ἐγύρισεν τζῖ ἡ Ροαφνού⁶ νά πάρη τὸν ὁδόν τῆς.
 30 Ἡ Ροαφνού ἐγύρισεν τῆς Ρήισσας νά γελάσῃ.
 - «Ἄδε τῆδ δισσοπρόσωπην, τὴν ἀναρκοδοντοῦσαν,⁷
 τὸ πετεινάριν τὸ βραχνόν, τζεϊνομ πὺ μοῦ ῥαλοῦσαν,
 τζεϊνομ πὺ μοῦ ῥαλοῦσαν, τζεϊνομ πὺ μοῦ ῥαινοῦσαν».
 Τζαί τζεϊνη ἔν τζαί ῥκαῖσεν οἱ ῥάγιες ἔμ ῥτῖ ἄκοῦσαν,⁸
 35 νά ῥουν οἱ μοναφίκκισσες⁹ κα τζὺν νά μὲν ἐζοῦσαν.¹⁰
 Ἐπρέσαν οἱ ῥάγιες τῆς τῆς Ρήισσας τζαί ῥαῖον.
 - «Ἄκουε, ἄκουε, τζεϊν¹¹ ἡ Ροαφνού εἶντα λέει:¹¹
 ῥἌδε τῆδ δισσοπρόσωπην, τὴν ἀναρκοδοντοῦσαν,⁷
 τὸ πετεινάριν τὸ βραχνόν, τζεϊνομ πὺ μοῦ ῥαλοῦσαν,
 40 τζεϊνον πὺ μοῦ ῥαλοῦσασιν, τζεϊνομ πὺ μοῦ ῥαινοῦσαν».
 Ἐτζεῖ χαμαί τῆς Ρήισσας πολλὰ τῆς ῥκακοφάνην.
 Χαππάρκα τζαί μηνύματα ῥς τῆρ Ροαφνού τζαί πᾶσιν.
 - «Χάιτε, πᾶμ¹², ῥΡοαφνού, τζῖ ἡ Ρήισσα σέ θέλει».
 - «Τῶρα ῥμουν εἰς τῆρ Ρήισσαν τζαί πάλε εἶντα μὲ θέλει»
 45 ζυμώνω σε, ζυμάρμ μου, τζαί πκοιὸς νά σέ φουρνίσῃ;»
 - «Ἐσὺ ἔμ¹³ πὺ τὸ ζύμωσες τζῖ ἄλλοι ἔν¹³ νά τὸ φουρνίσουν,
 τζῖ ἄλλοι ἔν¹³ νά τρῶσιν τὸ βραστὸν τζαί νά σέ μακαρίζουν».
 - «Τζοιμίζω τὸ μωροῦίμ μου τζαί πκοιὸς νά τὸ ζυπνήσῃ;»
 - «Ἐσὺ ἔμ¹³ πὺ τὸ γέννησες, τζῖ ἄλλ¹³ ἔν¹³ νά τῖ ἀναγυιώσῃ.¹²
 50 Κλειώννει τὰ σπιτάτζα τῆς τράντα ῥναν ἀννοιχτάριν¹³
 τζαί μέσ¹³ ῥς τὴμ μέσην τῆς αὐλῆς πετάσσει τῖ ἀννοιχτάρκα.¹³

1) μήτε. 2) λεπτά μετὰλλινα σύρματα. 3) ἐπενδύτην γυναικειὸν (λ. ἱτ. casacca).
 4) ἔνα δοχεῖον ροδόσταγμα. 5) εἶδα. 6) χειρ.: Ροαφνού. 7) με ῥακιοὺς ὁδόντας. 8)
 αἱ θεραπαινίδες εἶναι πὺ ῥχοῦσαν. 9) μοναφίκκισσα = ἡ ἐξυφαίνουσα συκοφαντίας. 10)
 νά μὲ ἐζοῦσαν. 11) τί εἶναι: πὺ λέγει. 12) ἀναθρέψῃ. 13) κλειδὶ ξόλινον.

- «Ἔθετε ἑγείψ, ψηλά βουνά τζαί κλίνη, πού ἔτσιμώμουν, τζ' αὐλή ὅπου ὀκιανέβεκουν ἑγείψ σάμ περτίτζιν ἡμουν.
 55 Ἔθετε ἑγείψ, ψηλά βουνά, τζαί σκοῦντροι² μου, χαρήτε, τζ' ἑσεῖς, γειτονοποῦλλες μου, ἔς τὰ μαῦρα νά ντυθῇτε». Πκιάννει το τζεῖνον τὸ στρατίν, τζεῖνον τὸ μονοπάτιν, τὸ μονοπάτιβ βκάλλει τῆς ἑς τῆς Ρήισσας τὸμ πύρκον. Πού τήθ θωρεῖ ἡ Ρήισσα πού τὰ μαλλιά τῆμ πκιάννει.
 60 - «Τζαί χάμνα³ με πού τὰ μαλλιά τζαί πκιάσ⁴ με πού τὸ θέριν, γιὰτ' εἰμ⁵ ἀλαφροκούκουφ, ἑ πονῶ τὴν τζεφαλήν μου». Ἐχάμνησέν τῆμ πού τὰ μαλλιά τζ' ἑπκιάσεμ πού τὸ θέριν.
 - «Ἄφησ' με νά βάλῃ μιὰ φωνήμ μιτθάν τζαί μιὰ φωνήμ μεάλην». - «Τζαί βάλε μιάν τζαί βάλε ὀκυὸ τζ' ὅσον τζ' ἂν ἡμπορήσης, ὁ Ρήας μου ἔν' τζ' ἑδ⁶ ὀαμαῖ⁷ τζ' ἔν' νά μὲ φοερίσης». 65 Τζαί βάλλει μιὰ φωνήμ μιτθάν τζ' ἀκούστη θίλια μίλια, ξαναδιπλάζει τῆφ φωνήν, ἄλλα κατόμ πεήντα. Μέσ⁸ ἑς τοῦ Λεβάντη⁹ τὴν αὐλήν ἑτάσαν τζ' ἐπίνναν, τζ' ἀπού τὸβ βάσμον¹⁰ τὸμ ποτήρκα ἑπίνναν τὰ ποτήρκα. Ἐτρέξασιν οἱ δοῦλοι τοῦ τοῦ Ρήε¹¹ ἑτάσαν τοῦ.
 70 - «Κάτομ χαλῶ¹² κατόμ βροντῶ¹³ κατόμ χαλῶ¹⁴ ρίβκει, κατόμ ἑτάσαν ὁ Πλαστής μου κατόμ χαλῶ¹⁵ νά χάσῃ». - «Μηδὲ χαλῶ, μηδὲ βροντῶ, κατόμ χαλῶ¹⁶ ρίβκει, μόνοντας ἔν' ἡ Ρήισσα, τῆγ κατόμ ἑτάσαν σκοτώνει. Τζαί φέρτε μου τὸμ μαῦρομ μου τὸμ πετροκαταλύτην,
 75 ἑ ἂνταμ νά μὲν εὔρη¹⁷ νά φά¹⁸ τῆγ χώραν καταλυεῖ τὴν, πού κοκκαλιεῖ τὰ σίερα τζαί πίννει τὸν Ἀφρίτην». Τζαί φέρνουν τοῦ τὸμ μαῦρον τοῦ σελλοχαλινωμένον, ππῆ¹⁹ τζ' ἑκαβαλλίτζεψεσ σάμ μῆλομ μαραμμένον²⁰. Σίλια μουλάρκα ἑτζάκρισεμ²¹ πού τὸ πουρνόν ὡς τὸ γιόμαν²².
 80 ἑτζάκρισεν ἄλλα ἑκατόν ἑς τὸμ πύρκον τοῦ τζαί φτάννει. - «Ἀνοιξέ μου, Ρήισσα, ἄτ τέ²³ ννά μὲ γλυτώσης. Ὅβραῖοι τζαί Σαρατζηνοί, κόρη, μὲ κατατρέχουν». - «Ἐπαρε λλίημ²⁴ πομονήν, λλίηγ καρτερωσύνην, ἑχω γεναῖκας²⁵ ἑς τὸ σελλίν²⁶ νά τῆμ πολευτερῶσω». 85 Τζαί μιὰ γκλωτζάν ἑμ πού ὀδωσεν τζ' ἑξ²⁷ ἑτουν τζ' ἑσσω ἑβρέθην, ἀσκόπησεμ²⁸ πὸ τζεῖ²⁹ πὸ ὀδά, ἡῶρεν τῆς σκοτωμένην

1) ἐπεριπάτουν. 2) ἐχθροί. 3) ἄφρη. 4) στενοχωρημένην. 5) χειρ. : τζαί ὀα³⁰ μαί. 6) ὁ ρήγας μου δὲν εἶναι ἐδῶ μπροστά, ὥστε νά μὲ ἐκφοβίσῃς. 7) ἑκδ³¹ : Λεβέντη. Ἡ ἰδιότης ἐξ ἑτέρου ἄνθρωπου (βλ. σ. 10, στ. 14 τοῦ παρόντος τόμου). 8) θόρυβον. 9) πού ὅταν δὲν εὔρη. 10) τὰ ἑσκαζε εἰς τὸν θρόνον. 11) ἂν θέλῃς. 12) σελλί=κἀθισμα εἰς τὸ ὅποιον κάθηνται αἱ γυναῖκες κατὰ τὸν τοκετόν. 13) παρετήρησε.

- τζαί 'πού τὸ γαῖμαν τὸ πολλὺν ἔκαμεδ δοξαμένην. ¹
 Τανᾶ εἰς τὴν κοζούλλαν ² του τζ' ἠῦρεν ἀρκυρόφ φηκάριν
 τζαί μέσ' 'ς τ' ἀρκυροφήκαρον ἠῦρεν ἀρκυρόμ μαθαίριν.
 90 – «Τζεῖ πού 'ν' νά κλαί' ἡ μάννα της, ἄς κλαίῃ τζ' ἡ διτζή σου.
 τζεῖ πού 'ν' νά κλαῖν' τ' ἀέρκια της, ἄς κλαῖν' τζαί τὰ δικά σου».
 – «'Εγιὼ ὅ,τ' ἔθελα ἔκαμα τζ' ἐσὸύ ὅ,τι θέλεις κάμε».
 Τζαί μιὰς σπαθκιὰν τῆς ἔδωκεγ, κόβκει τὴν τζεφαλήν της.
 'Επκιάσαν τες τζαί 'πῆραν τες τζεῖ πάνω πού 'ν' τὰ τζόνια ³
 95 τζ' ἀσπρίζαν τὰ κριάτα τους περὶττου πού τὰ θόνια. ⁴

Κύπρος (Κυρήγεια). – Λ.Α. ἀρ. 368, σ. 132-135, ἀρ. 33 (Ξεν. Φαρμακίδης, 1913).

ΙΣΤ'. ΚΥΡΑ ("Η ΤΟΥΡΚΙΣΣΑ) ΔΕΡΝΕΙ ΤΗ ΣΚΛΑΒΑ ΤΗΣ

Τὸ ὄσμα διαδεδομένον εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐκ τῶν νήσων μόνον εἰς τὴν Δυτ. Κρήτην, φαίνεται ἀρκετὰ παλαιόν, πιθανῶς τῶν πρώτων μεταβυζαντινῶν χρόνων.

Κυρά ἡ Τούρκισσα δέρνει τὴν σκλάβαν (σκλάβαν ἢ βάνιαν) τῆς ἄνευ οἴκτου, διότι ἔχει ἀπειληθῇ ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ ἀγνωστοποιήσῃ εἰς τὸν κύριόν της (ἀφέντην) τὰς παρανόμους ἐκείνης καὶ τοῦ ἄλλου ἀνδρός. Ἀρχαιοτέρα μορφή τοῦ τραγουδιοῦ φαίνεται εἰς τὸν Α', ἀπαντῶσα μόνον εἰς τὴν Δυτ. Κρήτην καὶ τὴν Θράκην. Στοιχοῦται ὡς ἑξῆς:

- Μαῦρον καπνὸ εἶδα κ' ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν σ' ἓνα ὄρος.
 – «Παιδιά, καμίνι καίουνε ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ὄρος ἐκεντήθη, ⁵
 ὦ ἡ ἀπού τ' ἀρχοντόπουλα κιανέναν ἐσκοτώσαν ;»
 – «Μήτε καμίνι καίουνε μήτ' ὄρος ἐκεντήθη,
 5 μήτ' ἀπού τ' ἀρχοντόπουλα κιανέναν ἐσκοτώσαν.
 Κερά δέρνει τὴ βάνια ⁶ τζη, δέρνει καὶ μαγκλαβίζει». ⁷
 – «Δέρνε μ', ἀφέντρα, δέρνε με, δέρνε, μαγκλαβίζέ με,
 μ' ἀργά, σάν ἔρθ' ἀφέντης μου, θέ νά σέ μολοήσω».
 – «Τ' εἶδες, μωρή, καὶ τί θά πῆς καὶ τί θά μολοήσης ;»
 10 – «Ὅψές ἀργάς πλαθιά 'στρωσα κ' ἠῦρα καὶ ξεστρωμένα
 καὶ 'γγιζῶ στὸ προσκέφαλο, βρίστω δυὸ κεφαλάκια,
 τό 'να 'το μέ ξαθὰ μαλλιά καὶ τ' ἄλλο ξυρισμένο,
 καὶ 'γγιζῶ στὰ μπροσπόδια σας, βρίστω τέσσερα πόδια,
 τὰ δυὸ 'σαν ἄσπρα καὶ παχιά. τὰ δυὸ μέ τὰ τουσλούκια». ⁸

Ant. Jeannarakí, "Ἄσματα Κρητικά, Leipzig 1876, σ.108-9, ἀρ. 103.

1) δοξαμένην, ἀποθήκην ὕδατος. 2) κοιτάζει εἰς τὴν μέσην του. 3) κίονια=νεκροταφεῖον. 4) περισσότερον ἀπὸ τὰ χιόνια. 5) ἐκάη (κεντῶ=καίω). 6) τὴν θεραπαινίδα. 7) βασανίζει, τορνανεῖ. 8) τουσλούκι=κάλτσα, ὡς περικάλυμμα τῆς κνήμης, κνημῖς (λ. τ. tuzluk).

Β'.

Κάτω στὸν κάμπο τὸν πλατύ, στὰ πράσινα λιβάδια,
Τούρκα δέρνει τὴ σκλάβα της, πικρά τὴ βαλαντώνει.¹

– «Δέρνε με, Τούρκα, δέρνε με, πικρά βαλάντωνέ με,
τὸ βράδυ νὰ ῥθῃ ὁ ἀφέντης μου κι ἂν δὲν τὸ μαρτυρήσω».

5 – «Τὸ τί εἶδες, σκλάβα, τί θὰ εἶπῃς, τὸ τί θὰ μαρτυρήσης;»

– «Καλὰ εἶδα ὕψος, καλὰ θὰ εἰπῶ, καλὰ θὰ μαρτυρήσω.

Ἐχτές βράδυ στενά ἴστωσα, φαρδιά ἦρθα καὶ τὰ ἴβρα,
περνῶ κι ἀπ' τὸ κεφάλι σου καὶ βρίσκω δυὸ κεφάλια,
περνῶ κι ἀπ' τὰ ποδάρια σου καὶ βρίσκω δυὸ ζευγάρια·

10 τὸ ἴνα ἦτον ἄσπρο καὶ παχύ, τ' ἄλλο σὰν τῆς κατσίκας».

– «Μωρὴ ἄπιστη, μωρὴ ἄνομη, μωρὴ διαβολισμένη·
τὸ τί εἶδαν τὰ ματάκια σου, νὰ μὴ τὸ μαρτυρήσης,
νὰ γίνω γῆς νὰ μὲ πατήῃς, γεφύρι νὰ περάσης,
βρυσούλα μὲ τὸ κρύο νερό τὸ χεῖλι νὰ δροσίσης».

Περ. «Ἰωνήσος». – Δ. Α. Ὑλη, ἀρ. 129.

ΙΖ'. ΦΟΝΟΣ ΝΕΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΕΠΙΛΥΤΗΣ ΕΡΩΜΕΝΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τὸ ἔπος ἀπὸ τὰ διαδεδομένα ἐπὶ τὸν ἡρωϊκὸν μόνον χώρον, ἀπὸ
τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας πρὸς τὰ ὄρια μέχρι τῆς Πελοπον-
νήσου πρὸς νότον.

Α'.

Χήρας ὑγιὸς σκοτώνεται σὲ μαυρομάτας πόρτα
καὶ κίνησε τὸ αἷμα του σὰν σιγαλὸ ποτάμι.

Κ' ἡ μάννα του τὸ μάζευε μ' ἓνα ξερό σφουγγάρι,
μέσ' στὸ ποτήρι τὸ ῥριχνε καὶ τὸ συχνορωτοῦσε.

5 – «Ἀρνήσου, γιέ μου, τίς ξανθές, ξανθές καὶ μαυρομάτες».

– «Ἀρνήσου, μάννα, τὸ Χριστὸ καὶ τὸ ἱερὸ Βαγγέλιο,
τότε κ' ἐγὼ θ' ἀπαρνηθῶ ξανθές καὶ μαυρομάτες».

Περ. «Οἰχογένεια», ἔτ. Γ' (1929),
περ. Β', ἀρ. 33 (153), σ. 919.

Β'.

Τὸ μάθετε τί γίνηκε ἓνα Σαββάτο βράδυ;
Γραμματικὸς ἐσφάηκε σὲ μαυρομάτας πόρτα
κ' ἐπάαινε τὸ αἷμα του σὰ σιγαλὸ ποτάμι.

1) στενοχωρεῖ.

- Κ' ἡ μάννα του τὸ μάζωνε μ' ἓνα στεγνὸ σφουγγάρι
 5 καὶ στὸ λεένι τὸ ῥριχνε κ' ἔκατσε καὶ τὸ κλαίει.
 -«Δὲ σ' τοῦ εἶπα ὡς, λεβέντη μου, δὲ σ' τοῦ εἶπα ὡς, παιδί μου,
 σὲ μαυρομάτα μὴ διαβῆς, σὲ χήρα μὴν περάσῃς,
 γιατί θὰ σὲ σκοτώσουνε καὶ θὲ νὰ πὰς χαϊμένος;»

*Ειρήνης Σπανδωνίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης
 (Παρνασσῷ), Ἀθήνα 1939, σ. 71, ἀρ. 106.*

ΙΗ'. ΚΟΡΗ ΤΑΞΙΔΕΥΤΡΙΑ

Κόρη ταξιδεύουσα διὰ πλοίου λιποθυμεῖ, ἐντραπεῖσα διὰ τὰς ἐρωτικὰς περιπτώξεις τοῦ ναυκλήρου. Ἐπειδὴ ἐνομιόσθη ἀποθανοῦσα, ρίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὴν Ἀτιάλειαν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Πόλιν κλπ., ὡς ἀναφέρεται εἰς τὰς παραλλαγὰς τοῦ τραγουδιοῦ. Ἰδοῦσαι αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου τὸ πτώμα ἐκβρασθὲν εἰς τὴν ἀκτὴν, θρηνοῦν τὴν νεκράν, ἐγκωμιάζουσαι τὸ κάλλος τῆς.

Κατὰ τὸν Στίλπωνα Κυριακὴν ἀπαράδοσις ὁμοίου περιεχομένου ἀναφέρεται παρὰ τοῦ Ῥωμαίου συγγραφέου Βαλερίου Μαξίμου. Ἡ ἑλληνὶς ἱππῶ, συλληφθεῖσα αἰχμάλωτος εἰς τὸ ναυτικὸν πλοῖον καὶ κινδυνεύουσα νὰ χάσῃ τὴν τιμὴν τῆς ρίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ πτώμα ἐκβράζεται εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἐρυθραίας, ἐνθαυρῶντες τὸν γόμον καὶ ἀνεμειρῶν τύμβον. Μεχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Βαλερίου ἐξέρχεται ὁ τύμβος οὗτος καὶ ἠκούοντο ἔπαινοι διὰ τὴν ἡρώϊδα.

Εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ νεωτέρου ἔκδοματος ἡ κόρη δὲν συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος εἰς ἐχθρικὸν πλοῖον, ἀλλ' αὐτοβούλως ταξιδεύει καὶ δὲν αὐτοκτονεῖ ὡς εἰς τὴν παλαιὰν παράδοσιν, ἀλλὰ ρίπτεται ὑπὸ τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου εἰς τὴν θάλασσαν, ἐπειδὴ ἐνομιόσθη ἀποθανοῦσα. Ὅτι ὁμῶς τὸ νεώτερον ἔκδομα προέρχεται ἐκ διασκευῆς τοῦ παλαιοῦ μύθου, ἀποδεικνύεται σαφῶς ἐκ παραλλαγῆς του διασωθείσης παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς τῆς Κάτω Ἰταλίας: Πλοῖον ἐκ Τουρκίας μεταφέρον δῆθεν μεταξωτά, ἀγκυρόβολεῖ εἰς Κορώνην. Κάποια γυναῖκα εἰσέρχεται εἰς τὸ πλοῖον, ἵν' ἀγοράσῃ μεταξωτά, ἀλλὰ ἔνεκα ταχέος ἀπόπλου μένει αἰχμάλωτος καὶ αὐτοκτονεῖ ριφθεῖσα εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ πτώμα ἐκβράζεται εἰς τὴν παραλίαν. Βλέπουν τοῦτο αἱ γυναῖκες, τὸ μοιρολογοῦν καὶ τὸ θάπτουν. Ἐπὶ τοῦ τάφου ἔκτισαν ἐκκλησίαν. Ἡ παραλλαγή αὕτη, διασφύζουσα σαφέστερον τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου μύθου, μετεφέρθη εἰς Κάτω Ἰταλίαν ὑπὸ τῶν ἐκεῖ καταφυγόντων Ἀλβανῶν τὸν 15ον ἢ 16ον αἰῶνα.

Τὸ νεοελληνικὸν ἔκδομα, γνωστὸν εἰς πολλοὺς ἑλληνικοὺς τόπους καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς νήσους, διεμορφώθη πιθανώτατα εἰς Ἀμοργόν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν προσδιορισμῶν «Μοριανοπούλα, Ὁμορφὴ τῆς Ἀμοργός, Μοριανὸ πηγὰδι» κ.τ.δ., οἵτινες ἀπαντῶνται εἰς πολλὰς τῶν παραλλαγῶν.¹

Δ. Α. Π.

1) βλ. εἰς μελέτην του: Κόρη ταξιδεύτρια (Mélanges offerts à Octave et Meïpo Merlier, I, Athènes 1956, σ. 333-336). 2) J. K. Bojatzides, Das neugriechische

Α'.

- Μιά κόρ' από την 'Αμοργό θέλει νά ταξιδέψη.
 δίδει 'κατὸ χρουσὰ φλουριά τοῦ καραβιοῦ τὸν ναῦλο
 κι ἄλλα τρακόσα εἴκοσι, νὰ πὰ' μὲ τὴν τιμὴν της.
 Μὰ σὰν ἦβγεν τὸ κάτεργο¹ δυὸ μίλια τοῦ πελάγου,
 5 ἐποδιαντράπη ὁ ναύκληρος κ' ἔπλωσεν πρὸς τὴν κόρην·
 κ' ἡ κόρ' ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν ἔπεσεν κ' ἐλιγώθη
 κι ὁ ναύκληρος ἐθάρρεψεν πὼς ἦταν πεθαμένη.
 'Πὸ τὰ μαλλούτσια τὴν ἀρπᾶ καὶ στὸ γιαλὸν τὴν ρίχτει
 κ' ἡ θάλασσα τὴν ἔρριξε στὸν κόρφον τῆς 'Αττάλειας.
 10 Κ' ἦβγαν αἱ 'Ατταλειώτισσες, νὰ πὰ' νὰ σεργιανίσουν,
 βρίσκουν τὴν κόρην κ' ἔπλεε στὸν κόρφον τῆς 'Αττάλειας.
 Τότες αἱ 'Ατταλειώτισσες ἐστῆσαν μοιριολόγι.
 – «Γιὰ δὲς κορμί γιὰ χαμπουκά² καὶ μέση γιὰ ζουνάρι.
 γιὰ δὲς λαιμὸν πελεκητὸ γιὰ τὸ μαζοζατάρι».

Ἡ κόρη τῆς 'Ατταλειώτισσας. – Δ. Λ. "Υλη,
 186 (212) Λγ. Διαμαντάρας).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- Μιά κόρ' ἀπὸ τὴν 'Αμοργό θέλει νά ταξιδέψη.
 Γιουρεύει βάρκ' ἀπὸ σκαρί το' ἄρην ἀπὸ βελόνι,
 γιουρεύει ναῦτες διαλεχτοὺς τσαὶ νιὸ καραβοτσούρη.
 Χίλια φλωριά 'ν' ὁ ναῦλος της, ὁ ναῦλος τοῦ κορμιοῦ της,
 5 τσαὶ ἄλλα χίλια ἑκατό, νὰ πάη μὲ τιμὴ της.
 'Ακόμα δὲν ἐπήγανε δυὸ μίλια ἀφ' τὸ λιμάνι,
 ἐξαδιαντράπ' ὁ ναύπλερος³ το' ἀπάνω της ἀπλώνει.
 Το' ἡ κόρη ἀπὸ τὸ φόβο της το' ἀπὸ τὴν ἐντροπὴ της,
 λιγοθουμιὰ τὴ βάρετσε τσαὶ ἴδρωσ τοῦ θανάτου.
 10 Το' ὁ ναύπλερος³ ἐπίστεψε πὼς ἦταν πεθαμένη
 το' ἀφ' τὰ μαλλιά τὴν ἔπιατσε, στὴ θάλασσα τὴ ρίχνει.
 Ἦταν ἀέρας στὴ νοτιά τσαὶ πάει στὴ τρεμουντάνα⁴
 τὴν πήρανε τὰ ρέματα, τὴν πᾶν' στὴν 'Αλεξάντρα.
 Μιά Τσουριατοῇ, μιὰ Πασκαλιά, μιὰ πίσημη ἡμέρα,

Volkslied Κόρη ταξιδεύτρια (Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen, Jahrg. XIV, Berlin 1911, σ. 207 - 210) Βλ. καὶ παρατηρήσεις τοῦ S. Baud-Bovy, ἐνθ' ἂν., σ. 258 κ.ἑξ.

1) πλοῖον εἰς τὸ ὁποῖον ὑπερρέτουν κατάδικοι. 2) ἔνδυμα ἀπὸ υφασμα μεταξωτὸν.
 3) ναύκληρος. 4) πρὸς βορρᾶν (λ. ἱτ. tramontana).

- 15 βγήκαν οί 'Αλεξαντρινές νά πᾶν' νά σουργιανίσουν,
βρίσκουν τ' ἀντζελικό κορμί στήν ἄμμο ξαπλωμένο.
- «Γιά δές κορμί γι' ἀγκάλιασμα, μέση σάν δαχτουλίδι
τσαί δάχτουλα μασουρωτά, νά σούρνουν τὸ κοντύλι».

Αἴγινα. - Λαογρ., τόμ. 8 (1921/25), σ. 102-103,
ἀρ. 27 (Π. Ν. 'Ηρεσιώτης).

ΙΘ'. ΠΑΙΔΟΚΤΟΝΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΔΙΚΑ

'Υπόθεσις τοῦ ὅσματος εἶναι ἡ ἀπόπειρα κόρης (παπαδοπούλας, 'Εβραιοπούλας, 'Αρμενοπούλας κ. ἄ.) νά ἐξαφανίσῃ τὸν ἐκ κλεψιγαμίας πιθανῶς γεννηθέντα υἱόν της, ὁ ὁποῖος τέλος σώζεται διὰ τῆς ἐπεμβάσεως πέρδικος. Αὕτη ἐλέγχουσα τὴν παιδοκτόνον, τῆς ὁμιλεῖ διὰ τὰ πολλὰ της πουλιά καὶ τὴν φροντίδα της ὑπὲρ αὐτῶν.¹

Τὸ ὅσμα τὸ ὁποῖον πολλαχοῦ ἄδεται κατὰ τὸ θέρος (''Ηπειρος (Καλέντζι), Χαλκιδική, Χίος κ. ἄ.) ἢ ὡς νανούρισμα (Κρήτη καὶ Κάσος) εἶναι εὐρέως διαδεδομένον.

Γ. Κ. Σ.

Μιὰν γκαστρωμένη θέρειζε ἡλιὸν κοντὸν κριθάρι
κ' εἰς τὸ δεμάτιν 'καμειτῶν' ὄψαν ὕγιον καὶ κάη.
'Εκίμην τὸν χρουσὸν υἱὸν καὶ πᾶ' τὸν ρεματίση.²

Μιά πέρδικα τῆς ἄπαντ' ἡμιὰ πέρδικα τῆς λέει:

- 5 - «Μωρῇ, σκύλλα, μωρ' ἄνομη, μωρ' ἄνομη τοῦ κόσμου,
ἐγὼ 'χω δεκοχτῶ πουλιά καὶ βούλομ' 'ὰ τὰ θρέψω³
καὶ σύ 'χεις τὸν χρουσὸν ὕγιό καὶ πᾶ' τὸν ρεματίσης;»

Χίος (Βίσι). - Α. Α. ἀρ. 1079,
σ. 35a (Βίτα Ξανθάκη, 1937).

Β'.

Μιά 'Οβριοπούλα θέριζε κ' ἦτο καὶ γκαστρωμένη.
Δεμάτι ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, δεμάτ' ἀπὸ τὴν ἄλλη,
στὴν μέση των ἐκάησε χρουσὸν υἱὸ καὶ κάνει
καὶ στὴν ποδιά της τὸ 'αλε νά πᾶ' νά τὸ κρεμίση.

- 5 Στὸ δρόμο ὅπου πήαινε, πέρδικα τῆς παντήσσει.⁴
- «Μωρῇ σκύλλα, μωρ' ἄνομη, μωρῇ κακῇ γυναιῖκα,
ἐγὼ 'χω δώδεκα πουλιά κι οὐλὰ θά τ' ἀναθρέψω
καὶ σύ 'καμες χρουσὸν υἱὸ καὶ πᾶ' νά τὸν κρεμίσης;»

1) Τὸ θέμα τοῦτο τῆς συζητήσεως ὑπὸ τῆς πέρδικος περὶ τῆς προστασίας τῶν πολλῶν πουλιῶν τῆς ἀπαντ' καὶ εἰς τὸν Πουλολόγον. Βλ. παρὰ *G. Wagner*, *Carmina graeca medii aevi*, Leipzig 1874, σ. 185, στ. 192 κ.ἑξ.

2) νά τὸ ρίψῃ εἰς τὸ ρέμα, χαράδραν. 3) τὴν συναντᾷ. 4) θέλω νά τὰ ἀναθρέψω.

- Κ' ἡ κόρη μετανόησε καὶ πίσω τὸ διαέρει¹
 10 καὶ μέσ' στὴ κούνια τὸ 'βαλε, νανάρισμα τοῦ λέει:
 - «Γιέ μ', ἃ ξερτώσης² καὶ 'ενῆς καὶ 'ίνης κυνηάρης
 καὶ σοῦ παντήξῃ ἢ πέρδικα, νὰ μὴ τήνε σκοτώσης,
 γιὰτ' 'κείνη εἶν' ἡ μάννα σου κ' ἐγὼ 'μαι ἡ νανά³ σου».

Νικ. Γ. Μαυρῇ - Εὐ. Α. Παπαδοπούλου, Δωδεκανησιακὴ
 λύρα, τόμ. 1, Κασιακὴ λύρα, Πόρτ-Σάϊδ 1928, σ. 67.

Β'.

- Σαρακηνοὶ τοῦ θέριζαν, Τοῦρκοι τοῦ κουβανοῦσαν⁴
 κι μιὰ Σαρακηνιώτισσα δὲ μπουρεῖ νὰ θιρίσῃ.
 'Αργὰ ν-άργα τοῦ θέριζι, ἀργὰ τοῦ κουβανοῦσι,
 σὶ 'ριό⁵ διμάτ' ἀκούμπησι, χρυσὸν ὕγιό νὰ κάμῃ.
 5 Χρυσὸ βλαττί⁶ τοῦ ν-τύλιγι, χρυσὸ βλαττί τοὺν βάνει,
 στοὺς ἀγ-κάλες τοὺν ἔπιρνι, νὰ πάῃ νὰ τοὺν γ-κριμίσι.
 Στὴ στράταν ἀποὺ πᾶνι, στοῦ δρόμου ποὺ διαβαίνει,
 τὴ μ-πέρδικα ἀν-τάμουνι κι τὴ ν-κουβανοῦσι.
 - «Ποὺ πᾶς, Σαρακηνιώτισσα, μὴ τὸν πᾶς τὰ χέρια;»
 10 - «Πάου πέρα στοῦ μ-πουτέρι, πᾶς νὰ τοῦ γ-κριμίσου».

- «Γὼ 'χρυσάρανα τοῦ πιδῖα, 'κόνενα δὲ γ-κριμίσι,
 κ' ἐγὼ τοῦν ἑνα τοῦν ὕγιό, ἐλεε τοῦ νὰ τοῦν γ-κριμίσι;»

Εὐκ. Κυπριώτου, Ταγοῦδια τῆς Χαλκιδικῆς,
 Θεσσαλονίκη 1940, σ. 87-88, ἀρ. 240.

Κ'. ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΩΣ

Τὸ ὄσμα, γνωστὸν εἰς τὰς περιοχὰς ἀπὸ τῆς 'Ηπείρου μέχρι τῆς Πε-
 λοποννήσου πρὸς νότον, φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς περιφερείας τῶν
 'Αγράφων. 'Εν Πελοποννήσῳ ὄδετα εὐρέως μὲ τσακίσματα καὶ γυρίσματα.
 Γ. Κ. Σ.

- «Σήκω, Δημήτρω μ', Δημήτρω μ', κι ἄλλαξε, ἄντε, καὶ βάλε
 τὰ χρυσά σου, Δημητρουλά μου,
 κι ἄντε νὰ πᾶμε στ' "Αγραφα, ψηλὰ στὸ Καρπενήσι,
 νὰ φᾶμ' ἀρνάκια τρυφερά καὶ κριάρια σουβλισμένα,
 νὰ σοῦ βαφτίσω τὸ παιδί, νὰ βγάλω τ' ὄνομά σου.
 5 Τὸ βάφτισα, τὸ μέρωσα, κ' ἐβγαλα τ' ὄνομά σου,
 μηδὲ στὰ μάτια σοῦ 'μοιάσε, μήτε στὴν ὁμορφιά σου.
 Στὰ μάτια μοιάζει τοῦ παπᾶ, στὰ φρύδια τοῦ κουμπάρου.
 Μὰ τί τὸν ἔχεις τὸν παπά, ποὺ κάθεται κοντὰ σου;»
 - «Τὸν ἔχει ἡ μάννα μ' ἀδερφό κ' ἐγὼ τὸν ἔχω μπάρμπα».

"Αγραφα. - Α.Λ. "Υλη, ἀρ. 111.

1) τὸ ἐπιστρέφει. 2) ἂν διατηρηθῇς, ζήσῃς. 3) ἡ νονά, ἡ ἀνάδοχος. 4) μετέφε-
 ρον. 5) ὠριό, ὠριόν. 6) ὕψωμα πορφυροῦν καὶ ἔνδυμα. 7) ἐμύρωσα.

ΚΑ'. ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗΣ ΠΟΥ ΔΙΔΕΙ ΖΩΝΗ ΓΙΑ ΕΝΑ ΦΙΛΙ

Τὸ ἄσμα, τοπικῶς διαδεδομένον μόνον εἰς Κύπρον, ἔχει ὑπόθεσιν πραγματευτήν, ὅστις προσφέρει εἰς κόρην πρὸς ἀγοράν ζώνην με τίμημα ἓνα φιλί της.

Γ. Κ. Σ.

- Τζηνοῦρκος νιὸς πραγματευτῆς ἔρκετουν ποὺ τὴν Ρόδον·
 βαστᾷ μουλάρκα δώδεκα τζαί με τὴρ ροδινήν¹ του,
 βαστᾷ τζ' εἰς τὴν κοξούλλαν² του ὀλόγρυσον ζωνάρι.
 Μιά κόρη τὸν ἐθδιάστηκε³ ποὺ τὸ παραθυράτζι.
 5 - «Τζηνοῦρκε νιὲ πραγματευτή, πούλησ' μας τὸ ζωνάρι
 τζ' ἂν τὸ διᾶς με τὰ καρτθιά,⁴ μάννα μου νὰ τὸ πάρῃ».
 - «Μὲ τὰ καρτθιά⁴ ἔν τὸ διῶ,⁵ με τὸ φιλί διῶ το·
 ἕναφ φιλί τὸ ὀγόρσασα, ἂν εὔρω δκυὸ διῶ το,
 ἂν εὔρω τρία, τέσσερα διῶ τζαί τὰ μουλάρκα».
 10 - «Τζαί πιάσ' το τζεῖνον τὸ στρατίν, τζεῖνον τὸ μονοπάτι·
 τὸ μονοπάτι βκάλλει σε κῆτος⁶ τὴν ρυάν⁶ τὴβ βρύση·
 ἔθει μηλιάγ, γλυκομηλιάμ με δώδεκα κλωνάρκα
 τζαί δῶσε τὰ μουλάρκα του ποθε κλωνάριν ἓνα,
 τὴμ μούλαν σου τὴρ ροδινή δῆνε τὴν εἰς τὴν κόρμην·
 15 τζ' ἐγίῳ ἔν' νὰ πῶ τὴρ μᾶν⁷ νὰ πῶς θά ῥτω νὰ γεμῶσω
 τζαί νὰ σοῦ δώσω τὸ φιλί⁸ νὰ πάρω τὸ ζωνάρι».
 - «Τζ' ἂν ἔθ⁸ ἡ κούζα⁸ σοῦ νερόν, πῶς θά ῥτης νὰ γεμώσης;»
 - «Ἄν ἔθ⁸ ἡ κούζα μου νερόν, ποτίζω τὰ δεντρά μου,
 ποτίζω τὰ τθιτθέκια μου⁹ τζαί τὰ βασιλικά μου».
 20 Ἐσὸν¹⁰ τοῦ εἶπεν ἔκαμεν, ἔσὸν τοῦ παρατζέλλει.
 Πκιάννει το τζεῖνον τὸ στρατίν, τζεῖνον τὸ μονοπάτι,
 τὸ μονοπάτιβ βκάλλει τον κάτω στήρ ρυάν⁶ τὴβ βρύση,
 βρίσκει μηλιάγ, γλυκομηλιάμ με δώδεκα κλωνάρκα,
 δῆννει τζαί τὰ μουλάρκα του κάθε κλωνάριν ἓνα,
 25 τὴμ μούλαν του τὴρ ροδινή δῆννει τὴν εἰς τὴν κόρμην.
 Ἡ κόρη ἐπεράρηκε¹¹ τζ' ὁ νιὸς ἀποτζοιμήτην,
 ὄφισ τὸν ὄφιν ἔτρεθεν, κουφή¹² τὸ φίδι τρέθει,
 ἦταν τὸ στόμαν τ' ἀνοικτὸν τζ' ἔμπην ὁ ὄφισ μέσα·
 ἀνέφανεν τζ' ἡ λυερὴ τοὺς κάμπους τζ' ἀναβαίννει
 30 τζ' ἀκόμα νιὸς ἐκούντζιζεν¹³ τζ' ἀκόμα νιὸς ἐλάλεν·

1) τὴν ὄνον. 2) εἰς τὴν μέσην του. 3) ἐστιάστηκε· παρητήρησε. 4) εἶδος νομίσματος. 5) δὲν τὸ διῶ. 6) κῆτος. 7) κορμὸν δένδρου. 8) εἶδος στάμνας. 9) ἄνθη (λ. τ. ζιρεκ). 10) ὄπως. 11) ἐπαράργησε, ἐβράδυνε πολύ. 12) εἶδος φαρμακεροῦ ὕφους. 13) ἐδόγγα.

- «'Ανάθεμά σας, λυερές, τζ' έσας τζαί τά φιλιά σας, κάμνετε τζαί τούς νιούλλικους βκαίννουν πού τήζ ζωήν τους».
- «Τζαί πέ μου, πέ μου, νιούλλικε, ποϋ θέλεις νά σέ θάψω; είς τήν 'Αγιάθ θέλεις Σοφκιάν, 'ξά' 'ς τήν 'Αγιάν 'Ελένην;
- 35 δξα' 'ς τήν Κωσταντινούπολι πού λουτουρκοϋν γουμένοι;»
- «Μέ' 'ς τήν 'Αγιάσ Σοφκιάθ θέλω, μέ 'ς τήν 'Αγιάν 'Ελένη μέ 'ς τήν Κωσταντινούπολι πού λουτουρκοϋν γουμένοι.
- "Επαρ' με, κόρη, θάψε με 'ς τήμ μέση τώσ στενώσ σου, νά μέ πατοϋν τά πόδκια σου, νά σβήνη τό λαμπρόσ' σου.
- 40 "Επαρ' με, κόρη, θάψε με μέσ' 'ς τήν μεσοτοιθιάσ σου, γιά νά φανίσκης' νά γροικώ τήν γλυκομακουτζιάσ σου."
- "Επαρ' με, κόρη, θάψε με 'ς τήμ μέσην τής αϋλής σου, νά μέ πατοϋν τά πόδκια σου, νά παίρνω τό φίλσ σου.
- "Επαρ' με, κόρη, θάψε με είς τήν τρανταφυλλιάσ σου,
- 45 νά μέ πατοϋν τά πόδκια σου τζ' άέρας τής ποδικιάς σου τζαί πιάθ'⁶ τζαί τά μουλάρκα μου, τζαί πιάσ'⁶ τζαί τό ζωνάρι τήμ μαύρην μου τήρ ροδινή, τζαί τά παφτικά μου τζαί πιάσ'⁶ τζαί τά μουλάρκα μου, τζαί τά κόλλυφά μου τζαί τρώε τζαί μακάριζε τζαί λένε τ' έσας' μου».

Κυπα, Κωνσταντά, έτ. Β' (1935), σ. 219-221, αρ. 2 γλ. Κυριατής.

**ΚΒ'. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑ (ΧΗΡΑ 'Η ΒΟΥΓΑΡΑ) ΚΑΙ ΝΕΟΣ
ΠΟΥ ΔΟΥΛΕΥΕΙ ΓΙΑ ΤΟ ΦΙΛΙ**

Θέμα τοϋ άσματος είναι ή ύπηρεσία επί πολλά έτη νέου πλησίον βασιλοπούλας, άρχοντοπούλας, κατά τās πλείστας δέ τών παραλλαγών χήρας Βουργάρας ή Βουργαροπούλας, όστις τέλος έζήτησε παρ' αϋτής ώς άμοιβήν του νά τήν φιλήση ή νά τήν νυμφευθῇ κλπ

Τό τραγούδι μέ τήν υπόθεσιν ταύτην έχει πλατεϊάν διάδοσιν είς όλον τόν έλληνικόν σήμερον χώρον, κατ' έξοχήν δέ είς τόν ήπειρωτικόν, υπό δύο τύπους.

Α') Μικρός όρφανός εργάζεται μέ μισθόν είς χήραν Βουργάραν. Μετά πάροδον 12 έτών ζητεί τόν μισθόν του, διά νά έπιστρέψη είς τόν τόπον του πρός γάμον. 'Η χήρα προτείνει είς αϋτόν νά νυμφευθῇ μίαν τών ύπηρετριών της, έκείνος όμως ζητεί αϋτήν, δηλαδή τήν κυράν του.

Τό άσμα τής μορφής ταύτης άπαντᾷ είς πολλούς τόπους μέ εισαγωγικούς στίχους ώς τó κατωτέρω (Α'α).

Β') 'Ο εργαζόμενος νέος επί 12 έτη είς τήν ύπηρεσίαν βασιλοπούλας χήρας ή Βουργάρας ζητεί τόν μισθόν του είς φιλί. 'Η κυρά προστάσσει νά έκλέξη μίαν άπό τās δούλας της, ή όποία νά τοϋ δώση τó φιλί καί νά κοιμηθῇ μαζί του. Αϋτός όμως τής εξηγεί ότι έδούλεψε μόνον διά τó φιλί της.

1) ή. 2) οϋτε. 3) φωτιά' μεταφ. καημός, βάσανο. 4) ύφαινης. 5) τήν γλυκιάν σαϊτιάν σου. 6) πώλησε.

Ἡ κυρά ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἀπαίτησίν του ταύτην, ἀλλὰ κατορθώνει δι' ἁρωμάτων ν' ἀποκοιμηθῇ ὁ νέος χωρὶς τὴν νύκτα νὰ τὴν πλησιάσῃ, οὕτω δὲ ἐξαπατηθεὶς ἔχασε τὸν μισθὸν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας του.

Εἰς ἄλλας παραλλαγὰς ἡ Βουργαροπούλα ἐργάζεται εἰς οἰνοπωλεῖον. Ἐκεῖ νέος, ἐπιστρέφων ἀπὸ τὴν ξενιτειάν, τῆς ζητεῖ φιλίῃ νὰ κοιμηθῇ μαζί της καὶ νὰ τῆς δώσῃ ὅλα τὰ χρήματά του. Ἡ Βουργαροπούλα δέχεται τὴν πρότασιν, ἐπιτυχάνει ὅμως καθ' ὅμοιον τρόπον χωρὶς, δηλ. νὰ τὴν πλησιάσῃ, νὰ τοῦ πάρῃ τὰ χρήματα.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Ἀπὸ μικρὸς ὠρφάνεψα 'ποὺ μάννα, 'ποὺ πατέρα,
μὲ στίχισαν¹ τ' ἀδέρφια μου σὲ μιὰ χήρα Βουργάρα.

Δώδεκα χρόνια ἔκαμα, στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα,
στὰ μάτια, στὰ ματόφυλλα, στὰ² καγκελλοφρυδάκια.

- 5 Μιὰ μέρα, μιὰ καλὴ μέρα, ἓνα Σαββάτο βράδυ,
ξεβγήκε κόρη ἀπ' τὸ λουτρό καὶ γιὸς ἀπ' τὸ μπαρμπέρη·
πῶς ἦρθαν κι ἀνταμώθηκαν σ' ἓνα στενὸ σουκάκι.

– «Δῶσ' μι, κυρά μ', τὸ δῶμά μου δῶσ' μου τὴ δούλεψή μου·
ἡ μάννα μου μὲ κατέρρεε νὰ πῶ νὰ μὲ παντρέψῃ».

– «Ἄν θέλ'ς ἀγόρι νὰ παντρευθῇ καὶ θέλω νὰ τραβῶνὰ,
δῶδεκα σκλάβις ἔχω γιὼ, ὅποιαν ἀρέσῃς, πᾶρε·

ἂν θέλ'ς τὴν ἄσπρη, τὴν πηγά, ἂν θέλ'ς τὴ μαυρομάτα,
ἂν θέλ'ς τ'ν ἀσπρογαλαζὶ τοῦ 'ναι φλουργιά γεμάτη».

- «Δὲ θέλω τ'ν ἄσπρη, τὴν παχιά, δὲ θέλω τ' μαυρομάτα,
15 μόν' θέλω μιὰ καλὴ κυρά, νὰ 'μοιάζῃ σὰν κ' ἐσένα».

Θράκη (Σουφλί). – Λ. Α. ἀρ. 1490B,
σ. 16 – 17 (Π. Παπασταματίου, 1921).

Α'α.

Μ' αὐτὴν τὴν ἀσημόκουπα θέλω νὰ πιῶ πέντ' ἔξι
κι ἂν δὲν μιθύσου, κόρη μου, κέρνα μ' ὅσου νὰ φέξῃ,
νὰ κάτσου νὰ σὶ διηγηθῶ τῆς ξενιτειᾶς τὰ πάθια.

- Ἀπὸ μικρὸς οὐρφάνιψα 'ποὺ μάννα, 'ποὺ πατέρα,
5 κὶ πῆγα κὶ ρουγιάστηκα³ σὶ μιὰ χήρα γυναῖκα.

Δώδεκα χρόνους ἔκανα, στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα,
κι ἀπάν' στίς δικατέσσιρες τὴν εἶδα στουλισμένη,
στὴ σκάλα ποὺ κατέβινι στὴν ἐκκλησιὰ νὰ πάνῃ.

1) ἔβαλαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, ἐμίσθωσαν. 2) χειρ.: τά. 3) ἐμισθώθηκα.

- 10 - «Δώσι μι, κυρά μ', τή ρόγα¹ μου, δώσι μι τή δούλιψή μου, μ' ἐμήνυσαν τ' ἀδέρφια μου νά πάου νά μι παντρέψουν».
 - «Δούλιψι, δοῦλι μ', δούλιψι κ' ἰγώ θά σί παντρέψου.
 Δώδεκα σκλάβις ἔχου 'γώ, ὅποια σ' ἀρέση πᾶρε.
 Θέλεις τή ροῦσσα ν-ἔπαρε, θέλεις τή μαυρομάτα,
 θέλεις τήν καταγάλανη, πού 'ναι φλουρί γιομάτη».
- 15 - «Οὐδὲ τή ροῦσσα θέλου 'γώ, οὐδὲ τή μαυρομάτα,
 οὐδὲ τήν καταγάλανη, πού 'ναι φλουρί γιομάτη,
 μόν' θέλου τοῦ κουρμάκι σου νά τοῦ σφιχταγκαλιάζου».

Μακεδονία (Θεσσαλονίκη). - Λ.Α. ἀρ. 386,
 σ. 103 - 104 (Χρ. Γουγούσης, 1911).

Β'.

- Δώδεκα χρόνους τὸ λαλῶ τῇ χήρας τὸ ζευγάρι,²
 λαλῶ το κι ἄλλους δώδεκα κι ἀκόμη δὲν τὴν εἶδα,
 μ' ἀπάνω 'ς τσοὶ εἰκοστέσσεσι, νά πάω τὴν καὶ προβαίνει.³
- 5 - «Δῶσ' μου, κερά, τή ρόγα μου, νά πάω στὴ δουλειά μου».
 - «'Αμέτε, βάγιες,⁴ δώστε τὸν γάμο μου γὴ χρουσάφι».
 - «Τινάρες πὼς ἐδούλευγα γι' ἐσὶν ὅτ' ἔχρουσάρι»
 - «'Αμέτε, βάγιες,⁴ δώστε τὰ φιλιά μου νά χορτάσῃ».
 - «Τιγάρες πὼς ἐδούλευγα γι' ἐσὶν ὅτ' ἔχρουσάρι»
 - «'Αμέτε, βάγιες, στρώσετε τὴν γῆν τὴ δική μου,
 10 πανιέρια μόσκους βάλετε εἰς τὸ προσκέφαλόν του».
 'Αποὺ τὸ μόσκο τὸν πολὺ ὁ νιὸς ἀποκοιμήθη
 καὶ τὸ ταχὺ σηκώνεται μὲ μαραμμέν' ἀχείλι.
 - «Δῶσ' μου, κερά, τή ρόγα¹ μου, νά πάω στὴ δουλειά μου».⁵
 - «'Εγὼ χωράφι σοῦ 'δωκα, νά σπείρης, νά θερίσης,
 15 μὰ 'τον τ' ἀλέτρι σου κακὸ καὶ τὸ γυνί σου μότσιο».⁶

Ant. Jeannarakis, ᾠσματα Κρητικά,
 Leipzig 1876, σ. 215 - 16, ἀρ. 278.

Β'α.

Μάννα μου, σκλάος ἦκαμα μὲ τὴβ βασιλοπούλλα,
 τέσσαρους χρόνους γιὰ φιλι καὶ πέντε γιὰ λουάρι⁷
 κι ἄλλους ἑφτά κι ἄλλους ὀχτῶ γιὰ τὸ μαργαριτάρι.

1) τὸν μισθόν. 2) ὁδηγῶ τὸ ζεῖγος τῶν ἀροτῆρων βοῶν, ἀροτριῶ. 3) τὴν βλέπω καὶ ἐμψυχώνεται. 4) πηγαίνειτε, θαλημπούλοι. 5) νά πάω εἰς τὴν ἐργασίαν μου. Ἐνταῦθα μεταφ.: νά φύγω. 6) ἀμειλί. 7) διὰ χρηματικὸν ποσόν.

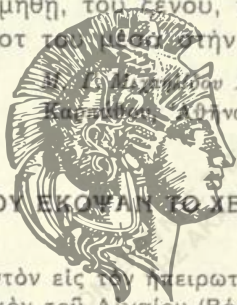
- Κ' ἦρταν οἱ χρόνοι νά γιαοῦ¹ κ' οἱ μῆνες νά περάσου
 5 κ' ἐτζήτηξα τῇ ρόα² μου, τζητῶ τῇβ βούλεψήμ³ μου.
 – «Βῶσ' μου, κυρά, τῇ ρόα μου, κυρά, τῇ βούλεψή μου,
 τοῦ ξένου νά περιγιαῶ,⁴ τοῦ ξένου νά μακρύνω».
 – «'Αμέτε, βάγιες, βῶστε⁵ του ἀσήμι καὶ λουάρι⁶
 τοῦ ξένου νά περιγιαῇ, τοῦ ξένου νά μακρύνῃ».
 10 – «Κυρά, καὶ 'ἐς σοῦ 'ούλευγα⁷ γι' ἀσήμι, γιὰ λουάρι⁸
 γιὰ τὸ καμένο τὸ φιλί σοῦ 'ούλευγα, κυρά μου».
 – «'Αμέτε, βάγιες, βῶστε του φιλί, χορτάσετέ το,
 σὰθ θέλῃ νά περιγιαῇ, συναποβγάλετέ το».
 – «Κυρά, καὶ 'ἐς σοῦ 'ούλευγα⁷ γιὰ τὸ φιλί τῆς βάγιας,
 15 γιὰ τὸ 'ἐκόσ σου⁸ τὸ φιλί σοῦ 'ούλευγα, κυρά μου.
 Βῶσ' μου, κυρά μου, τὸ φιλί, νά φύω 'πού τῇχ χώρα
 κι ἀκριοπληρωμένον εἴ' δεκάξε χρόνους τώρα».
 – «'Αμέτε, βάγιες, στρώσετε τῇ νυφικῇ μου κλίνη
 τοῦ ξένου, ν' ἀποκοιμηθῇ, τοῦ ξένου, νά πλαγιαίσῃ,
 20 νά πλερωθῇ τὸκ κόποτ του, νά πλερωθῇ τὴν ἀγκαλιά μου».

Ἡ ἑξήγησις τοῦ Νουάρου, Δημοτικὰ τραγοῦδια
 Κρητικὰ, Ἀθήναι 1928, σ. 192-93, ἀρ. 6.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΚΓ'. ΝΕΟΣ ΠΟΥ ΤΟΥ ΕΚΩΣΑΝ ΤΟ ΧΕΡΙ ΔΙ' ΕΝΑ ΦΙΛΙ

Τὸ ὄψμα, εὐρέως γνωστὸν εἰς τὸν ἡπειρωτικὸν χώρον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν μέρει εἰς τὸν νησιωτικὸν τοῦ Αἰγαίου (Βόρειοι Σποράδες, Κυκλάδες καὶ Δωδεκάνησος), ἄδεται, κατὰ τὸ πλεῖστον, ὡς χορευτικὸν μὲ τσακίσματα καὶ γυρίσματα κατὰ στίχον.

Ὑπόθεσις τοῦ εἶναι ἡ ἐξήγησις ὑπὸ μονόχειρος λιθοξόου εἰς ἐρώτησιν κόρης ξανθῆς ἢ διαβάτου περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἀναπηρίας τοῦ δι' αὐτὴν ἀπεκόπη τὸ χερί πρὸς τιμωρίαν, διότι ἐφίλησε κόρην ξανθὴν, βασιλοπούλαν, παπαδοπούλαν κλπ.

Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τιμωρίας διὰ τὴν προσβολὴν προφανῶς κόρης ἀνωτέρας κοινωνικῆς θέσεως, τὸ ἔθος δὲ τοῦτο προσδιορίζει τὴν ἀρχικὴν σύνθεσιν τοῦ τραγουδιοῦ εἰς τόπον πιθανῶς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως εἰς αὐτὸν τῶν Τούρκων."

Γ. Κ. Σ.

1) νά διαβοῦν. 2) τὴν ἀμοιβήν. 3) δοῦλεψιν. 4) νά περιδιαβῶ. 5) πηγαίνετε, θεραπευαίνετε, δῶστε. 6) λογάρι, θησαυρόν. 7) δὲν σοῦ ἐδοῦλεα. 8) ἰδικόν σου.

9) Εἰς τὴν βυζαντινὴν νομοθεσίαν ἦτο συνήθης ἡ ἀποκοπή μελῶν τοῦ σώματος πρὸς τιμωρίαν ἰδίᾳ παραβάσεων ἐπὶ τῶν ἡθῶν. Πρβλ. Ἱ. Π. Παπακυριακοπούλου, Ἡ διαπαρθένευσις κατὰ τὸ ἑλληνικὸν ἰδίᾳ δίκαιον (ποινικὸν καὶ ἀστικόν), τεῦχ. Α', Ἀθήναι 1943, σ. 107-128.

Α'.

"Αγουρος πέτρα πελεκᾷ
 ἀλήθεια τὸ ὄχι χωρατὰ
 μέ τό 'να του τὸ χέρι
 χειμῶνα καλοτσαίρι.
 Κόρη ξανθὴ τὸν ἔρωτᾷ,
 τσαὶ μέσ' στὰ σπλάχνα τὸν κεντᾷ
 κόρη ξανθὴ τοῦ λέει
 φονρκώνεται τσαὶ κλαίει.

- «"Αγουρε ποῦ 'ν' τὸ χέρι σου
 ἄχ, νὰ γινόμαν ταίρι σου
 τσαὶ πελεκᾷς μέ τό 'να
 καλοτσαίρι τσαὶ χειμῶνα».

- «Δὲν τό 'λπιζα, κόρη ξανθὴ,
 ἢ μάννα σου νὰ σὲ χαρῇ
 τσ' ἐσὺ νὰ μ' ἀρωτῇσης
 τὴν καρδιά μου νὰ ραγίσῃς»

5 μὰ τώρα ποῦ με ἀρωτᾷς
 πῶς μέσ' στὰ σπλάχνα μὲ κεντᾷ
 θὰ σοῦ τὸ μαρτύρησῃ
 μὰ θὰ σὲ κορφολογήσου.

Δέκα κορίτσα φίλησα
 καν'νοῦς δὲν τὸ μαρτύρησα¹
 τσαὶ δέκα παντρεμένες
 τσαὶ τρεῖς ῥεβωνιασμένες
 τσαὶ δεκαπέντε καλογριᾶς
 πού 'χουν τὰ μάτια σὰν ἐλιές
 τσαὶ μιὰ τσυρά 'γουμένη
 στὰ ράσα τυλιμένη
 τσαὶ στῆς γουμένης τὸ τσελλί
 ἢ μάννα σου νὰ σὲ χαρῇ
 μοῦ κόψανε τὸ χέρι
 ἄχ', καλὸ μου περιστέρι,
 μὰ 'γὼ ἄς φίλιωνα τσ' ἐσὲ
 γαρουφαλάτσι τοῦ μπαξέ²
 τσ' ἄς μοῦ 'κοβγαν τσαὶ τ' ἄλλο
 τσαὶ κακὸ δὲν εἶν' μεγάλο».

ΑΘΗΝΩΝ

Εὐβοία (Πύργος). - Λ. Α. ἀρ. 1083.
 σ. 144, ἀρ. 121 (Β. Φάβης, 1902),

1) ὁ στίχος προσετέθη ἐκ παραλλαγῆς ἐκ Σκύρου (Λ.Α. ἀρ. 2208, σ. 6). 2) τοῦ
 κήπου (λ. τ. bahçe).

Β'.

Κάτω στ' ἀφράτο μάρμαρο, στὸ πράσινο λιβάδι,
ἄγουρος πέτρα πελεκάει μὲ τὸ 'να του τὸ χέρι.

Ξανθή κόρη ἐπέρασε καὶ τὸν καλημεράει.

- «Καλημέρα σ', ἀγόρι μου». - «Καλῶς τὴν κόρη, πού 'λθε».

5 - «'Αγόρι μ', ποῦ 'ν' τὸ χέρι σου καὶ πελεκᾷς μὲ τὸ 'να;»

- «Κόρη μου, σάν μ' ἐρώτησες, νά σοῦ τὸ μολογήσω.

Ξανθή κόρην ἐφίλησα καὶ μᾶκοψαν τὸ χέρι·

ἄς τὴν φιλοῦσα κι ἄλλη φορὰ κι ἄς μᾶκοφταν καὶ τ' ἄλλο

κι ἄς ἤλεγαν τὴ μάννα μου· ὁ υἱός σ' ὁ κουλοχέρης».

Werner von Haackhausen, Neugriechische
Volkslieder, Münster i. W. 1935, σ. 78-80.

Γ'.

Στὸν Γαλατᾶ, στὰ μάρμαρα, στὰ μάρμαρα, στήμ Πόλη,
ἄουρος πέτραπ πελεκᾷ καὶ λείπει τὴ μιά του χέρα.

Κόρη ξαθθὴ τότε θωρεῖ ἀπὸ τὸ παραθύρι.

- «Πρόαλε, μάννα μου, νά 'λθῇ αὐτὸ τὸκ κουτσοχέρη,

5 ποῦ πελεκᾷ τὰ μάρμαρα, νά 'ναι μὲ τὸ 'να χέρι».

- «Κόρη, γιατί μ' ἀνέβλεπες, γιατί μ' ἀνεμπαίτεις;

'Ἐννιά κορίτσια φίλησα καὶ ὀκτώκα χηράες

καὶ δεκαπέντε καλογριές, ἔβουσαμ μου τὸ χέρι.

Χριστέ, νά φίλησα κ' ἐσέ, κι ἄς μοῦ 'κοβγακ καὶ τ' ἄλλο».

M. Γ. Μιχαηλίδου Νουάρου, ἔνθ' ἀν.,
σ. 132-33, ἀρ. 6.

ΚΔ'. ΤΡΙΑ ΑΔΕΡΦΙΑ ΚΡΕΜΟΥΝ ΓΙΑ ΦΙΛΙ

Τοῦ μάθатаν τί γίνηκι τούτην τὴν ἰβδουμάδα;

Τρία ἀδερφάκια κρέμασαν τὰ τρία ἀράδ' ἀράδα.

Τὸ 'να κριμοῦν γιὰ φίλημα, τ' ἄλλου γιὰ μαῦρα μάτγια,

τοῦ τρίτου τοῦ μικρότερου πολὺ τοῦ τυραννοῦσαν.

5 - «Μαρτύρα, Γιάννη χαραμή,¹ μαρτύρα σύ, βρὲ κλέφτη,

πόσα κουράσια φίλησις κι πόσις παντριμένις;»

- «Χίλια κουράσια φίλησα κι χίλις παντριμένις

κι καλουγρές κι παπαδιές λουγαριασμὸ δὲν ἔχουν».

Δυτ. Μακεδονία (Γερνιάδες). - Λ.Α. ἀρ. 59,
σ. 85, ἀρ. 236 (Δ. Λουκόπουλος, 1914)

1) Πρόκειται περὶ τῶν λατομείων μαρμάρου τῆς νήσου Μαρμαρᾶς (Προκόνησος).

2) λχότη (λ. τ. harami).

ΚΕ'. ΝΕΟΣ, ΟΙΝΟΧΟΟΣ, ΕΙΣ ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΤΟΥ ΑΦΕΝΤΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΥΡΑΣ ΤΟΥ

Ἐκ δούλου, νέου, ὅστις ὑπηρετεῖ ὡς οἰνοχόος εἰς τὸ συμπόσιον τοῦ κυρίου του ἢ κατὰ τὸ φαγητὸν τοῦ ἀφέντη καὶ τῆς κυρᾶς του, ἐκφεύγει ἀπὸ τὰς χεῖρας τὸ προσφερόμενον ὑπ' αὐτοῦ ποτήριον καὶ θραύεται ἐπάνω εἰς τὰ γόνατα τοῦ ἀφέντη ἢ εἰς τὴν ποδιὰν τῆς κυρᾶς του.

Ὁ κύριος ἐξοργίζεται καὶ πωλεῖ τὸν δούλον ἢ τὸν ρίπτει εἰς τὴν φυλακὴν. Οὗτος παρακαλεῖ τὸν ἀφέντην του, νὰ μὴν τὸν πωλήσῃ (Α). Εἰς τινὰς παραλλαγὰς (Πόντου, Βιθυνίας, Ἰμβρου) τὸ τίμημα διὰ τὴν ἀγοράν του εἶναι τὸ φίλημα ξανθῆς κόρης (Α'α).

Κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ θέματος τῆς φυλακίσεως τοῦ δούλου τὸ ἔσχατο συμφύρεται μὲ ἄλλο τραγούδι, τοῦ φυλακισμένου ἐπὶ τριάκοντα ἔτη, χωρὶς νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του (Β). Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐκ Πόντου τὸ ἔσχατο ἄδεται κατὰ τὸν γάμον.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

“Ὄντας οὐρίζ’ ἀφέντης μου ταβέρνασ’¹ νὰ στήσῃ,
γιά νὰ φιλέψ’ τοὺς φίλους τοῦ ἀφέντη καλίσμενους,
μένα διατάζει νὰ κιρνῶ, νὰ πείσῃ τὸν ἀφέντην μου
κι ἀπ’ τοῦ πουλὺ τοῦ κέρασιν² ἐν ἑσέ, καὶ μιλὰ τραγούδια
σέισται³ τοῦ κράκι⁴ μου κ’ ἔχεις⁵ τὸν ποτήρι
κι οὐδοὶ σὶ πέτρα βάρισι κι αἰὲν στήν γῆ καυμβάει,
μούν’ ἐπῖσι κι βάρισι πάν’ στήν κυρᾶν τοῦ γόνα⁵
κι πείσμουσι ἡ ἀφέντης μου κι θάξῃ νὰ μὴ πουλήσῃ
κ’ ἰγῶ μσύρους παρακαλάου μὴ κλάματα τούν λέου.

- 10 «Μὴ μὴ πουλᾷς, ἀφέντη μου, κὶ μὴ μοῦ παζαρεύῃς,
νὰ γένου γῆ νὰ μὴ πατῆς, γκιουφύρι νὰ διαβαίνῃς,
νὰ γένου κὶ χρυσόκηπους νὰ ῥθῇς νὰ γκιζιρνάῃς».³

Θεσσαλία (Καρατσὸλ Τιρνάβου). – Δ. Α. Ὑλη,
ἀρ. 682 (Κ. Β. Γιαννακόπουλος, 1902).

Α'α.

Ἄφέντης κάνει κάλεσμαν, κάνει χαράν μεγάλον,
ὅλον τὸν κόσμον κάλεσεν, τὴν γῆν, τὴν οἰκουμένην,
ἐκάλεσεν τὸν βασιλᾶν μὲ τὴν βασιλοπούλαν,
βάλλει κ’ ἐμένα⁴ κεραστὴν ῥς σὴ τάβλας τὸ κιφάλιν.

- 5 Ὅλον τὸν κόσμον κέρνασα, τὴν γῆν, τὴν οἰκουμένην,
ἐκέρασα τὸν βασιλᾶν μὲ τὴν βασιλοπούλα.⁵

1) τράπεζαν, συμπόσιον ἐν τῇ οἰκίᾳ του. 2) ἐπεισε. 3) νὰ περιπατῇς (λ.τ. gezetimi).
4) ἔκδ.: κ’ ἐμένα νὰ βάλλῃ. 5) ὁ στίχος προστέθη ἐκ παραλλαγῆς ἐκ Κερασούντος (Γ. Πα-
χτίκου, Δημῳδὴ ἄσματα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Ἀθῆναι 1905, σ. 63, ἀρ. 48, στ. 11 – 12).

- συντρόμαξεν τὸ χέρι μου κ' ἔπεσεν τὸ ποτήριν,
 μπουδὲ 'ς τὴν πέτρην ἔπεσε μπουδὲ 'ς τὴ γῆν ἑρράγεν,
 'ς τ' ἀφέντη μου τὰ γόνατα γένηκε τρᾶ κομμάτῃ.
 10 'Εκάκιωσεν κι ἀφέντης μου θέλει νὰ μὲ πουλήσῃ,
 μπουδὲ 'ς τὰ χιλῶ μ' ἔδωσεν, μπουδὲ 'ς τὰ δυὸ χιλᾶδες
 καὶ μιᾶς ξανθῆς 'ς τὸ φίλεμαν¹ θέλει νὰ μὲ πουλήσῃ.²
 - «Κατέβα, κόρη, κ' ἔπαρ' με, ξανθὴ, κι ἀγόρασέ με».

Πόντος (Τρίπολις). - 'Αρχ. Πόντου, τόμ. 12
 (1946), σ. 86, ἀρ. 22 ('Ελ. Τρ. Κούσης).

Β'.

- «Ποιὸς ἦταν 'πὸ τραγούδαγεν ἔφες τὸ βράδυ βράδυ;»
 - «'Αφέντης μ' ἔτραγούδαγε μὲ τὴν κυρά μ' ἀντάμα.
 Μὰ εἶχαν κ' ἑμέναν κεραστή καὶ τοὺς κερνώ καὶ πίνουν.
 Κι ἀπὸ τὸ συχνοκέρασμα κι ἀπ' τὰ πολλὰ τραγούδια
 5 ἐσφάλλαρε τὸ χέρι μου κ' ἔπεσε τὸ ποτήρι.
 Μηδὲ σὲ πέτρα βάρεσε, κινεὶ καὶ ἀγκατερίμι,³
 μόν' στῆς κυρᾶς μου τὴν πόρτῃ ἔπεσε κ' ἑρραγίστη.
 Κι ἀφέντης μ' ὁ κακογνώμις μετὰ τὴν κακογνωμίᾳ του
 στὴ φυλακὴν ἐπέταξε νὰ κἀνῶ τριάντα ἡμέρας
 νὰ ἐπαραπέσαν τὰ κλειδιά καὶ γὰρ τριάντα χρόνους.
 Λεφτοκαρυὰν ἐφύτεψα στὴ φυλακὴν τὴν πόρτα
 καὶ λεφτοκάρυν ἔφαγα καὶ ἑσπεριά δὲν εἶδα.
 Μόν' μιὰ λαμπρὴ, μιὰ Κυριακὴν μιὰ 'πίσημον ἡμέρα,
 ἀναταράχτ' ἡ φυλακὴ κι ὁ τοῖχος ἑρραγίστη
 15 κι ἀφέντης τότε ἑρώτησε κι ἀφέντης ἐρωτᾷει.
 - Ποιὸς ἦταν π' ἀναστέναξε κ' ἡ φυλακ' ἐταράχτη;
 "Αν εἶν' ἀπὸ τοὺς σκλάβους μου, νὰ τὸν ἐλευθερώσω
 κι ἂν εἶν' ἀπὸ τοὺς δούλους μου, φλωριά νὰ τοῦ χαρίσω».

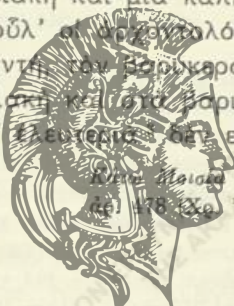
Πελοπόννησος. - Π. Παπαζαφειροπούλου, *Περισυναγωγή*
γλωσσικῆς ὕλης κλπ., ἐν Πάτραις 1887, σ. 79, ἀρ. 33.

Β'α.

'Ο βασιλὲς κάμει χαρά, χαρὰ καὶ παναγύρι·
 ὅλο τὸν κόσμον κάλεσε κι οὐλο τίς μαυρομάτες,
 κάλεσε καὶ τὸν Κωνσταντὴν, κεραστή νὰ τὸν κάμῃ·
 κι ἀπὲ τὸ συχνοκέρασμα κι ἀπὲ τὸ γειά σου, γειά μου,

1) φίλημα. 2) τὸ δεύτερον ἥμισυ διωρθώθη ἐκ τῆς παραλλ. ἐκ Κερασσοῦντος
 (Γ. Πατρίκου, ἔνθ' ἀν., στ. 20). ἔκδ.: καὶ μιᾶς κόρης ἀγάπην. 3) εἰς δρόμον λιθόστρωτον
 (λ. τ. kaldirim).

- 5 παραστρατεῖ τὸ χέρι του καὶ πέφτει τὸ ποτήρι.
Μηδὲ σὲ πέτρα ἔπεσε, μηδὲ σὲ γῆς ἐπάνω,
σὲ μιὰ ξανθή, σὲ μιὰ ζουγρή, σὲ μιὰ καὶ μαυρομάτα
κι ἀπ' τὴν ντροπὴ τοῦ τὴν πολλὴ κι ἀπ' τὸν μεγάλου φόβου
'φάν'κεν¹ ἡ ἄκρα τοῦ σπαθιοῦ, τῆς φούντας τὰ γαϊτάνια.
- 10 Σὰν χαραμὴ² τὸν ἔπιασαν, σὰν κλέφτη τὸν παγαίνουν·
ἐκεῖ πῆγαν τὸν ἔβαλαν στὴ φυλακὴ στὴ μέση.
'Ἡ φυλακ' εἶναι ἀπὸ σίδερο καὶ μολυβοστημένη
κ' ἡ μάννα τοῦ τὸν ἔκλαιε καὶ τὸν μοιρολογοῦσε.
– «Θαρροῦσα 'σε, 'σὲ Κωνσταντῇ, πῶς εἶς' ἀντρειωμένος,³
- 15 ποὺ τσάκιζες τὰ σίδερα κ' ἐξέγυρες τίς πόρτες».·
Τριάντα μέρες τὸν ἔρριψαν καὶ κάμνει τριάντα χρόνια,
λεφτοκαρυάτσα³ φύτρωσε στῆς φυλακῆς τὴν πόρτα,
λεφτοκαρυάτσα³ ν-ἔκαμε κ' ἐλευθερίᾳ δὲν εἶδε.
Καὶ μιὰ Λαμπρή, μιὰν Κυριακὴ καὶ μιὰ καλὴν ἡμέρα
- 20 ἔκατσαν καὶ ξεφάντωναν οὐλ' οἱ ἄρχοντολόγοι·
θυμοῦνται καὶ τὸν Κωνσταντῇ τὸν βαρυνκεραστή των.⁴
– «Ὁ Κωνσταντῆς στὴ φυλακὴ καὶ στα βαριά τομπρούκια⁵
λεφτοκαρυάτσαν⁵ ἔφαγε κ' ἐλευθερίᾳ δὲν εἶδε».

Ὁ γένος Βασιλιάς (Βάσιλα). – Α. Α. "Υλ. η,
ἀρ. 178 (Χρ). Ἰ. Μυστακίδης, 1872).

1) ἐφάνη. 2) ληροτῆν (λ. τ. harami). 3) χειρ. ἀντρειωμένος· λεφτοκαρυάτσα·
ἐλευθερίᾳ. 4) χειρ.: τὸν βαρυνκεραστή. 5) ξόλον βασανισμοῦ, ποδοκάκη.

IV. ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ

Α'. ΕΡΩΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΕΒΡΑΙΟΠΟΥΛΑΣ

Μεταξύ των κοινωνικῶν ἐπεισοδίων τὰ ὁποῖα παρελήφθησαν ὡς ὑποθέσεις δημῳδῶν τραγουδιῶν, εἶναι καὶ σχετικὰ, ὡς γνωστόν, μὲ λαοὺς διαφοροῦ ἐθνικότητος καὶ θρησκείας, ὡς οἱ Τοῦρκοι, οἱ Φράγκοι, οἱ Ἑβραῖοι καὶ ἄλλοι, οἵτινες διεβίωσαν μαζί μὲ τὸν ἑλληνικὸν λαόν.

Ἑβραϊκαὶ κοινότητες ἀπαντοῦν εἰς πλείστους τόπους τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου ἤδη ἀπὸ τῶν ἐλληνιστικῶν καὶ τῶν κατόπιν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν χρόνων μέχρι καὶ σήμερον. Οἱ Ἑβραῖοι, ἀποτελοῦντες εἰς αὐτὰς μειονότητα μὲ διάφορον θρησκείαν, ὑφίσταντο ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ὡς ὠργανωμένης κοινωνίας ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ὄχλου, πλείστας καταπίεσεις, ἰδίᾳ οἰκονομικὰς, διὰ τῆς ἐπιβολῆς εἰδικῶν εἰς αὐτοὺς φορολογιῶν, μάλιστα εἰς τὴν Δυτ. Εὐρώπῃν, ὡς καὶ ἄλλας ταπεινώσεις ἔνεκα μισαλλοδοξίας, πρὸς δὲ καὶ διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν νὰ κατοικοῦν εἰς ἰδιαιτέραν συνοικίαν, τὴν *ἑβραϊκὴν* (*ghetto*), ὅπου εἶχον καὶ τὰ ἐργαστήριά των, ἀπομονωμένοι ἔτσι ἀπὸ τὴν ὁλόλοιπον πόλιν, ὡς τὸν ὅτι ἡ ἀπομονωτικὴ ἀναστροφὴν καὶ ἐπιμειξίας μὲ τοὺς χριστιανούς.

Οἱ περιορισμοὶ καὶ οἱ διαφορὰς τοῦ ἑβραϊκοῦ στοιχείου ἐσφυρὶ λάτουν τὸ αἶσθημα ἀντιστάσεως καὶ τοῦ ἀρκευτικοῦ φανατισμοῦ τοῦ πρὸς ἐμμονὴν εἰς τὴν πατροπαράδοκον ἀνατροφήν. Οὕτω ἀπάντως παρουσιάζετο τὸ κατὰ τὴν ἐποχὴν προσελευσθέν ἐθνικὸν ἥ ἐβραϊστικὸν χριστενιστικόν, εἰς τὸ, εἰάν ποτε συτταίνε, ἡτορμολογικὸν καὶ ἐκρήθη τοῦτο ὡς ἐξαιρετικὸν γεγονός, κοινωνικὸν δὲ σκάνδαλον διὰ τοὺς ἑβραίους, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο οὕτω λόγῳ τῆς ἐντυπώσεως τὴν ἀπὸ τὴν προσεκάλει εἰς τὸν λαὸν νὰ ἀποτελέσῃ ὑπόθεσιν δημῳδῶδους ᾄσματος. Τὸ τοιοῦτο περιεχόμενον, δηλ. μὲ τὸ ζήτημα τῆς βαπτίσεως Ἑβραίου, εἶναι γνωστὸν τὸ ᾄσμα περὶ πραγματευτοῦ, ὁστις ταξιδεύων καὶ κινδυνεύσας ἔνεκα σφοδρᾶς τρικυμίας ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν του, ὑποσχεθεὶς νὰ βαπτισθῇ μετὰ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του.¹

Τὸ παρατιθέμενον κατωτέρω ὑπὸ τρεῖς τύπους ᾄσμα ἔχει ὑπόθεσιν τὸν ἐρωτικὸν δεσμόν νέου χριστιανοῦ καὶ Ἑβραιοπούλας.

Κατὰ τὴν πρώτην (Α') μορφήν, ἥτις εἶναι γνωστὴ εἰς τινὰς μόνον τόπους, χριστιανὸς νέος πολιορκεῖ ἐπὶ τρία ἔτη μὲ ἐκδηλώσεις τῶν ἐρωτικῶν αἰσθη-

1) Βιβλιογραφία: α) Ἀνδρ. Ἀνδρεάδου, Οἱ Ἑβραῖοι ἐν τῇ Βυζαντινῇ κράτει. Βλ. Ἀνδρέου Μ. Ἀνδρεάδου ἔργα, ἐκδιδομένα ὑπὸ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐπιμελεῖς Κ. Χ. Βαρβαρέσου, - Γ. Ἀ. Πετροπούλου, - Γ. Δ. Πίντου, I, Ἀθῆναι 1938, σ. 609 - 627 [ἐνταῦθα καὶ βιβλιογραφία] β) Les Juifs et le fisc dans l'empire Byzantin, Αἰτόβι, σ. 629 - 659 γ) Περὶ τοῦ ἂν ὁπῆρχον Ἑβραῖοι ἐν Κρήτῃ, ὅτε οἱ Βενετοὶ κατέλαβον τὴν Μεγαλόνητον. Αἰτόβι, σ. 663 - 667 δ) Joshua Starr, The Jews in the byzantine empire (641 - 1204), Athen 1939, 8ον, σελ. 266. ε) Στεφ. Α. Ξανθοῦδίδου, Οἱ Ἑβραῖοι ἐν Κρήτῃ ἐπὶ Βενετοκρατίας, Κρητικὴ Στοιὰ, τόμ. Β' (1909), σ. 209 - 224. στ) Γ. Κ. Σπυριδάκη, Οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὴν κρητικὴν λαογραφίαν. Ἑπετ. Λογοτ. Καλλιτεχνῶν Χανίων, ἔτ. Α' (1937), σ. 75 κ. ἐξ. ζ) βλ. Στεφ. Ξανθοῦδίδου, ἔνθ' ἂν, σ. 209 - 211. 3) βλ. καὶ Στ. Ξανθοῦδίδου, ἔνθ' ἂν, σ. 223. 4) βλ. κατωτ., σ. 475 - 476.

μάτων του Ἑβραιοπούλαν. Αὕτη τέλος ἀνταποκρινομένη εἰς τὸν ἑραστήν της καὶ ἀποφασίσασα νὰ τὸν ὑπανδρευθῇ ἀνακοινώνει τοῦτο εἰς τὴν μητέρα της ὡς προκαθορισμένον εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς μοίρας.

Κατὰ τὸν δεῦτερον (Β') τύπον, εὐρείας διαδόσεως εἰς τὸν ἡπειρωτικὸν καὶ τὸν νησιωτικὸν χώρον, ὁ νέος προτείνει εἰς τὴν ἀγαπημένην του Ἑβραιοπούλαν νὰ γίνῃ Χριστιανή, διὰ νὰ τὴν νυμφευθῇ. Αὕτη συγκατατίθεται εἰς τοῦτο ἀλλ' ὅμως προσκρούει εἰς τὴν κατηγορηματικὴν ἀρνήσιν τῆς μητέρας της, ἥτις προτιμᾷ τὸν θάνατόν της ὑπὸ Τούρκου παρὰ νὰ ἀλλάξῃ τὴν πίσιν της.

Κατὰ τὴν τρίτην (Γ') μορφήν, διαδεδομένην κυρίως εἰς τὸν ἡπειρωτικὸν χώρον ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου μέχρι Πελοποννήσου πρὸς νότον, ὁ ἐρωτευμένος μὲ τὴν Ἑβραιοπούλαν χριστιανὸς νέος (ὀνόματι Γιώργης εἰς τὰς Πελοποννησιακὰς παραλλαγὰς, Χριστόδουλος δὲ εἰς τὰς λοιπὰς) συλλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἑβραίων κατὰ τὴν στιγμήν τῆς συναντήσεώς του μὲ αὐτὴν καὶ ὀδηγεῖται εἰς τὴν ἀγχόνην, ἐνῶ ἡ Ἑβραιοπούλα τὸν ἐνθαρρύνει, ὑποσχομένη ὅτι θὰ φροντίσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν του.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Τρεῖς χρόνους ἐβρεχόμουν κ' ἐκλαίοντο
στ' Ὀβριοκόρης πόρτα¹ πῶς νὰ τὴν βρῶ.

Μὰ Κυριακὴ καὶ βράδυ τὴν ἐκλόνησα,
στὰ κάγκελλα πατούσε, στ' ἀστρά ἐφαίνετο.

5 στ' ἄστρα καὶ στὸ φεγγάρι, στὰν ἐπυρνῶ.

Κ' ἡ μάννα της τὴν ρώτα καὶ τὴν εἶπε.

- «Κόρη μ', τί λέγει τ' ἄστρο, τί σου μαλογᾷ;»

- «Μάννα μ', τί λέγει τ' ἄστρο, ἂν θὰ γένονταν»

Ρωμιὸ ἄντρα θὰ πάρω καὶ θὰ βαφτισθῶ

10 στὸ μέγα μοναστήρι θὰ στεφανωθῶ».

Δυτ. Μακεδονία (Σαμαρίνα). - Ἑλληνισμός,
τόμ. Δ' (1901), σ. 499 (Χ. Χρηστοβασίλης).

Β'.

«Ἐνα Σαββάτο βράδυ, μιὰν Κυριακὴ πρωτῇ,

βγῆκα νὰ σεργιανίσω εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν.

Βρίσκω μιὰ Ἑβραιοπούλα καὶ χτενιζόντανε,

ξανθιά 'ταν τὰ μαλλιά της καὶ πλεκοζόντανε.

5 Γυρίζω, τρογυρίζω νὰ τῆς τὸ πῶ στ' αὐτί.

- «Ἐρχεσ' Ἑβραιοπούλα, νὰ γίνης Χριστιανή,

νὰ λούζεσαι Σαββάτο, ν' ἀλλάξῃς Κυριακὴ

καὶ νὰ μεταλαβαίνης κάθε Χριστοῦ Λαμπρῇ;»

1) ἔκδ.: θύρα. 2) τὴν ἀντελήφθην, τὴν εἶδα.

- «Νὰ τῆς τὸ πῶ τῆς μάννας, νὰ δῶ τί θὰ μὶ πῇ.
 10 – Μάννα, Ρωμιὸς μὲ θέλει, νὰ γένω χριστιανή,
 νὰ λούζωμαι Σαββάτο, ν' ἀλλάζω Κυριακὴ
 καὶ νὰ μεταλαβαίνω κάθε Χριστοῦ Λαμπρῇ».
 – «Κάλλι' ἔχω, θυγατέρα, στοῦ Τούρκου τὸ σπαθί
 παρὰ Ρωμιὸ νὰ πάρης, νὰ γένης Χριστιανή,
 15 νὰ λούζεσαι Σαββάτο, ν' ἀλλάζης Κυριακὴ
 καὶ νὰ μεταλαβίνης κάθε Χριστοῦ Λαμπρῇ».

² *Ανατ. Θράκη (Αἶνος)*. – Δ. Α. ἀρ. 229,
 σ. 54 (Συμ. Μανασσείδης, 1880).

Γ'.

- Χριστόδουλος ἀγάπησε μιὰ κόρη 'Εβραιοπούλα'
 τὸν ἀγαπᾷ, τὴν ἀγαπᾷ καὶ θέλει νὰ τὴν πάρῃ.¹
 – «Χριστόδουλε, κι ἂν μ' ἀγαπᾷς καὶ θέλῃς νὰ μὲ πάρῃς,
 γιὰ κίνα κ' ἔλα μιὰ βράδυ Σαββάτο βράδυ,
 5 πῶχουν 'Εβραῖοι τὴ νύκτ', 'Εβραῖοι τὸ συναγῶγι».²
 Χριστόδουλος ἀλάθῃς καὶ πᾶσι Πέφτ' τὸ βράδυ.
 Τὸν ἔπιασαν τὸν ἔδρασαν, ἔκλεψαν, γὰ τὸν κρεμάσαν.
 Χίλια τὸν πᾶνουν ὀμπροστά καὶ δὺο χιλιάδες πίσω
 κι αὐτὸς στὴ μέση πᾶνουν ὅσα μῆλα μαραμμένο.
 10 Κ' ἡ κόρη τὸν ἀγνάντεψε ἀπὸ τὸ παραθύρι.
 – «Χριστόδουλε, μὴ σκιάζεσαι, μὴ βάνῃς μὲ τὸ νοῦ σου,
 τ' ἔχω τὰ γρόσια στὴν ποδιά καὶ τὰ φλωριά στὴν τσέπη·
 χίλια φλωριά ἔχω στὸ λαιμὸ καὶ χίλια στὸ κεφάλι
 κι ἂν δὲ μὲ φθάσουν οὐδ' αὐτά, πωλῶ τὸ δακτυλίδι».

² *Ηπειρος (Πάπικον Ζαγορίου)*. – Δ. Α. ἀρ. 1370,
 σ. 127 (Πύρρος Γ. Στάρας, 1939).

1) Ἡ παραλλαγή αὕτη ἀρχεῖται μὲ τοὺς ἐπομένους τρεῖς στίχους.

*Τὸ μάθεται τί γίνηκε τούτην τὴν ἑβδομάδα,
 Χριστόδουλέ μ', μάτια μ' κι αὐγερινέ;
 Χριστόδουλος ἀγάπησε μιὰ κόρη 'Εβραιοπούλα
 Χριστό*

Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος εἶναι προφανῶς μεταγενεστέρα προσθήκη· ὁ δεῦτερος χρησιμοποιεῖται ὡς γόρισμα, ἐπαναλαμβάνεται δὲ καὶ ὡς τέταρτος. Τὸ ἄσμα ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον ἀρχίζει εἰς τὰς πλείστας τῶν παραλλαγῶν μὲ τὸν τρίτον, ὡς ἄνω, στίχον, τὸν ὅποιον καὶ διετηρήσαμεν ὡς πρῶτον· προσεθέσαμεν δὲ τὸν στίχον:

«τὸν ἀγαπᾷ, τὴν ἀγαπᾷ καὶ θέλει νὰ τὴν πάρῃ»

ὡς δεῦτερον, συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν τοῦ ἄσματος ἐξ Ἡπείρου καὶ κυρίως ἐκ Δυτ. Μακεδονίας. 2) τὴν Συναγωγὴν. 3) εἰς τὰς περισσότερας τῶν παραλλ.: *παράκουσε*.

Γ'α.

Ρωμιόπουλον αγάπησε μὴν σκύλαν Ὀβριοπούλα,
 μ' ἢ γι' Ὀβριοπούλα τοῦ ἔλεγε πάντα παράγγενέ' του.
 - «Νὰ βλέπεις,» Ρωμιόπουλο, Σαββάτ' ἀργὰ μὴν ἔρθης,
 γιὰτ' ἔχουν σκόλην» οἱ γι' Ὀβριοὶ καὶ θὰ σὲ καταλύσουν».

- 5 Μὰ κεῖνο ἐπαράκουσε Σαββάτ' ἀργὰ καὶ πάει.
 Πιάνουν, μπισταγκωνίζου το καὶ πᾶν' νὰ τὸ φουρκίσουν.⁴
 Ὅμπρὸς ἐπήαινε ἡ Τουρκιά, ὀπίσω οἱ Ὀβραῖοι,
 στὴ μέση τὸ Ρωμιόπουλο σὰν μῆλο μαραμμένο.
 Μ' ἢ Ὀβριοπούλα τοῦ ἔλεγε, ξαναπαράγγενέ του.
- 10 - «Νὰ βλέπεις,» Ρωμιόπουλο, μὴν ἀλλαξοπιστήσης
 τὴν πίστι τὴν ρωμαϊκὴν».

Δημ. Βουιετάκη, Τραγούδια Κρητικά,
 Χανιά 1904, σ. 63 - 64, ἀρ. 121.

Β'. ΤΗΣ ΡΩΜΙΟΠΟΥΛΑΣ

Κόρη Χριστιανή, ἀγαπηθεῖσα ὑπὸ τὸν ὄνομα τὸ Φράγκου, ἀρνεῖται νὰ ὑπανδρευθῇ τοῦτον, παρὰ τὰς συστάσεις τοῦ πατρὸς της. Τοῦ ἔσματος ἔχουμεν παραλλαγὰς ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρονται δὲ τοῦτο προφανῶς εἰς τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. Τὸ γεγονός ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰς Ἑλληνας τῆς Κάτω Ἰταλίας, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς κατωτέρω δημοσιευομένης παραλλαγῆς (Γ'), ἀποτελεῖ ἔνδειξιν ὅτι ἀντιπροβλεπόμεναι ὑπὸ προσφύγων ἐξ Ἑλλάδος κατὰ τινὰ ἐποχὴν μετακινήσεως πληροῦσαν ἔνεκα πολεμικῶν γεγονότων, ὡς συνέβη τὸν 17ον αἰ. Ὅθεν μετὰ τὴν ἀνάστασιν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἔσμα παλαιότερον τοῦ αἵωνος τοῦτου.

Τὸ ἀναφερόμενον εἰς παραλλαγὰς ὅτι Φράγκος, ἀντὶ Τούρκου, εἶναι ὁ ἀγαπήσας τὴν Ρωμιοπούλαν, δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ χρονολογικὸν κριτήριον. Τοιοῦτου εἶδους ἀλλαγὰι εἶναι συνήθεις εἰς τὰ δημῶδη ἔσματα. Ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὰς περισσοτέρας καὶ τὰς πλέον γνωστάς παραλλαγὰς γίνεται λόγος περὶ Τούρκου, φαίνεται ὅτι εἰς Τούρκον ἀνεφέρετο ἀρχικῶς τὸ ἔσμα.²

Δ. Α. Π.

Α'.

Κάτω στὴ Ράδο, στὴ Ροδοπούλα,
 Τούρκος αγάπησε μιὰ Ρωμιοπούλα·
 κ' ἡ Ρωμιοπούλα δὲν τότε θέλει

- κ' ἡ σκύλλα ἢ μάννα τῆς τὸν προξενεύει.
 5 - «Πᾶρ' τονε, κόρη μου, τὸν Τούρκον ἄντρα,
 νὰ σὲ φορέσῃ φλουριά καὶ χάντρα».

1) παρήγγελλε. 2) νὰ προσέχῃς. 3) ἀργίαν. 4) νὰ τὸν ἀπαγχοιάσουν.

5) Βλ. καὶ Δ. Α. Πετροπούλου, Τὸ τραγούδι τῆς Ρωμιοπούλας, Δωδεκ. Ἐπιθεώρ., ἔτ. Α' (1947), σ. 403 - 407.

- «Δέν τότε θέλω, δέν τότε παίρνω,
πέρδικα γίνομαι στὰ δάση βγαίνω».
- 10 – «Πᾶρ' τονε, κόρη μου, κ' εἶ' γιὰ καλό σου».¹
– «Πᾶρ' τονε, κόρη μου, κ' ἔχει παπόρι,
νά σέ πηγαίνει Σμύρνη καὶ Πόλη».
– «Δέν τότε θέλω, δέν τότε παίρνω,
ψαράκι γίνομαι στὴ λίμνη μπαίνω».

Παύλου Γνευτοῦ, Τραγούδια δημοτικὰ
τῆς Ρόδου, Ἀλεξάνδρεια 1926, σ. 48.

Β'.

- Τώρα ὅλες οἱ ὁμορφες, τώρα βαστοῦν καμάρι,
μία κοντὴ μελαχρινὴ εἶχε αὐτὴ τὴ χάρη,
Τοῦρκος τὴν ἀγάπησε, νὰ τὴν ἀγάπησιν τὴν πάρη.
– «Χάνομαι, πνίγομαι, Τοῦρκοσά θὲ γίνομαι».
- 5 – «Κι ἂν πνιγῆς κι ἂν σκεπασθῇ
Τοῦρκοπούλα, θὰ γενῇ».
– «Εγὼ ψαράκι γένομαι, γιὰ τὸ γιὰ καλό μπαίνω».
– «Ψαρολόγος θὰ γενῶ
καὶ δέν ἔχεις λυτρωμό».
- 10 – «Ἐγὼ πουλάκι γένομαι καὶ στὸν ἀέρα πάω».
– «Κυνηγὸς θὲ νὰ γενῶ,
πάλε σὲ κερδίζω 'γώ».
– «Ἐγὼ σταφύλι γένομαι, μέσα στὸ κλῆμα μπαίνω».
– «Τρυγητὴς θὲ νὰ γενῶ,
πάλε σὲ κερδίζω 'γώ».
- 15 – «Ἐγὼ ναυτάκι γένομαι, μὲ τὰ ναυτάκια πάω».
– «Καπετάνιος θὰ γενῶ,
καὶ δέν ἔχεις λυτρωμό».
– «Ἐγὼ κρασάκι γένομαι, μέσ' στὸ μ-ποτσόνι² μπαίνω».
- 20 – «Κερναστής θὲ νὰ γενῶ,
πάλε σὲ κερδίζω 'γώ».
– «Ἐγὼ τσαπάκι γένομαι, στὴ γῆς μέσα δουλεύω».
– «Γεωργὸς θὲ νὰ γενῶ,
πάλι σὲ κερδίζω 'γώ».
- 25 – «Ἐγὼ καλόγρια γένομαι, σὲ μοναστήρι πάω».

1) εἰς τὸ κρανίον, τὸ κεφάλι σου. 2) μικρὰ φιάλη (λ. ἰταλ. boccone).

- «Γούμενος θέ νά γενῶ,
πάλε σέ κερδίζω 'γώ».
– «'Εγὼ σταράκι γένομαι, μέσ' στοῦ χωράφι πάω».
– «Θεριστὴς θέ νά γενῶ,
30 καὶ δὲ βρίσκεις λυτρωμό».

Κέρκυρα (**Αργυράδες*). – Λαογρ., τόμ. 9 (1926/28),
σ. 164 – 165, ἀρ. 32 (Μαλβίνα 'Ι. Σαλβάνου).

Γ'.

- ‘Ο Τοῦρκο ἀγάπηε τὴ Ρεουμπούλα,
ἡ Ρεουμπούλα ἔνε ἀγάπηε τὸν Τοῦρκο
ἡ σκύλα μάννα τη ποὺ τήνε ἀμπορκινάει.¹
– «Πῆρε το, γιέ μο', εὐτοῦν' τὸ τσελοπίν-τι.²
5 σοὺ φέρει μάτι τσαὶ χρυσουμαντήλι».
– «Μάννα μου, μάννα μου, τὸν Τοῦρκο δὲν τὸν παίρω
τσαὶ περδικούλα γένομαι τσαὶ μὲ' στὰ πράγια παίρω».
‘Εφτὲ⁴ τὸν μεσημέρι
μῶφυγε τὸν περιστέρι.
10 ‘Αρωτάω τὴν γαίτηνά μου.
– «Ἦλθετε φόρος⁵ τὴν πέρδικα μὰς».
– «Τὸ Παρασκιογκὸ⁶ τὸ βράδυ
τὴν ἡῦρα στοῦ λιβάδι
μ' ἕναν ὁμορφο παιδικάδι.⁷
15 ‘Εβοσκιούσα τὸ χορτοῦκι⁸
μ' ἕναν ὁμορφο παιδικαδοῦκι. . . .»

Κάτω 'Ιταλία (Bova). – *Pellegrini*, Il dialetto greco-calabro di Bova, Torino e Roma 1880, σ. 62.

Γ'. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΑ ΚΑΙ ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ

Τὸ τραγούδι, τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν καταγραφαὶ ἐκ Πελοποννήσου, Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Ἠπείρου, ἔχει ὑπόθεσιν εὐθαρσῇ ἀντίστασιν καὶ ὑπερήφανον ἀπάντησιν Ἑλληνίδος, ἡ ὁποία ἀπήχθη εἰς Ἰωάννινα διὰ τὸ χαρέμι τοῦ Τοῦρκου μπέη. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦ ἔσματος χρονικῶς φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν περίοδον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

‘Αφήνω γειὰ στίς ὁμορφες καὶ γειὰ στίς μαυρομάτες
κ' ἐγὼ πάνω⁹ στὰ Γιάννενα, στοῦ μπέη τὰ σαράγια.

- 1) τὴν παρακινεῖ. 2) καλὸ παιδί. 3) μέσα. 4) χθές. 5) μήπως (λ. ἱτ. forse).
6) τὴν Παρασκευὴν. 7) παιδί. 8) χορτόν. 9) πηγαίνω.

- Βρίσκω τὸ μπέη γ-ὀμπροστὰ καὶ τὸν καλησπερνάω.
 - «Καλησπέρα σου, μπέη μου». - «Καλῶς τῇ Βλάχα πού 'ρθε».
 5 - «'Εγὼ εἶμαι ἡ Βλάχα ἡ γ-ὀμορφη, ἡ Βλάχα ἡ παινεμένη,
 πῶχω τὰ χίλια πρόβατα, τὰ πεντακόσια γίδια».
 - «Λύκος νὰ φάῃ τὰ πρόβατα, λύκος νὰ φάῃ τὰ γίδια
 καὶ μιὰ μεγάλη ἀρρωστιὰ νὰ φάῃ τὸ τζιομπάνο,
 νὰ μείν' ἡ Βλάχα μοναχή, γυναικα νὰ τὴν πάρω».
 10 - «Κάλλια νὰ ἰδῶ τὸ γαῖμα μου στὴ γῆς νὰ κάνῃ βρύση,
 πέρι νὰ ἰδῶ τὰ χεῖλη μου Τοῦρκος νὰ τὰ φιλήσῃ».

Χαρὰλ. Ρεμπέλη, Κονιτσιώτικα,
 (Ἀθήναι) 1953, σ. 42, ἀρ. 64.

Β'.

- 'Αφήνω γειὰ στὶς ἔμορφες καὶ γειὰ στὶς μαυρομάτες
 κ' ἐγὼ θὰ πᾶ' στὰ Γιάννενα - σι' Ἀλῆ πασᾶ τὸ σπίτι.
 - «Γειὰ σου, χαρὰ σου, μπέη μου». - «Καλῶς τῆνε τῇ Βλάχα».
 - «'Εγὼ 'μαι ἡ Βλάχα ἡ γ-ὀμορφη, ἡ Βλάχα ἡ 'παινεμένη,
 5 πῶχω τὰ χίλια πρόβατα, τὰ πεντακόσια γίδια,
 στὸ 'λα βουκό 'ν' τὸ παρῆναι, δὲ ἄλλα βασιγὸ τὰ γίδια
 κι ἀνάμεσα στὰ δυό'τρουνά, τὰς καὶ μύλοι ἀλέθουν.
 Οἱ ἔξ ἀλέθουν μὲ νερό, κι ἄλλοι ἔξ μὲ γάλα
 καὶ στὸν ἀφρό τοῦ γάλατος ἀερκαίνουν τρία κορίτσια.
 10 'Ἡ μιὰ πλένει τοὺς ἀρρωστούς, ἡ ἄλλη τοὺς παντρεμένους,
 κ' ἡ τρίτη ἡ καλύτερη τοὺς ἀρρεβωνιασμένους.

Πελοπόννησος (Στεμνίτσα). - Λ. Α. ἀρ. 694,
 σ. 314 (Χ. Σακελλαριάδης, 1919).

Δ'. ΔΕΡΒΙΣΗΣ ΚΑΙ Η ΚΑΝΤΩ

Εἰς τὸ ἄσμα πρόκειται περὶ κοινωνικοῦ ἐπεισοδίου μεταξὺ Τούρκων.
 Τὸ τραγούδι προέρχεται ἐκ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας εἰς τὴν χώραν καὶ
 εἶναι γνωστὸν κυρίως εἰς Πελοπόννησον, Στερεάν Ἑλλάδα καὶ Θεσσαλίαν.

Γ. Κ. Σ.

- Ἔνας Δερβίσης 'πέρναγε μέσ' ἀπὸ τὸ παζάρι,
 μὲ τὸ γιογκάρι ' παίζοντας καὶ λιανοτραγουδώντας
 κ' ἡ Κάντω τὸν ἀγνάντευε ν-ἀπὸ τὸ παρεθύρι.
 - «Πέρνα, Δερβίση, πέρναγε, πέρνα καὶ ξαναπέρνα,
 5 καὶ στὸ καλὸ σου γύρισμα, πέρνα κι ἀνέβ' ἀπάνω».

1) Ἐγχορδὸν μουσικὸν ὄργανον.

- «Σκιάζομαι, Κάντω μ', σκιάζομαι, σκιάζομ' ἀπὸ τὸν βέη».
 – «Ὁ Βέης πάει στὸ ντζαμί, πάει νὰ προσκυνήση».
 – «Ἀπὸ τί σκάλα ν' ἀνεβῶ, Κάντω μου, νὰ 'ρθ' ἀπάνω;»
 – «Τὸ κυπαρίσσι τὸ 'ψηλό, πού 'ναι στὸ παρεθύρι,
 10 'κεῖνο 'χει κλώνους νὰ πιαστής, σκαλούνια νὰ πατήσης».
 Τὸ κυπαρίσσι ἀγκάλιασε κι ἀπάνω ἀνεβαίνει
 φιλεῖ τὴν Κάντω σταυρωτά στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.
 Τὰ παλαμάκια βάρεσε, τῆς δούλας τῆς μιλάει.
 – «Ψῆστε τοῦ Δέρβη ἓναν καφέ κι ἀνάφτε του μιὰ βέργα».
 15 Κι ἀκόμα λόγος ἔστεκε καὶ συντυχιά κρατιέται.
 Κι ὁ βέης ξαναγύρισεν ἀπ' τὸ προσκύνημά του.
 Βαρεῖ τὴν πόρτα δυνατά, φωνάζει καὶ τῆς δούλας.
 – «Κρύψε με, Κάντω, κρύψε με, μὴ μὲ σκοτώσῃ ὁ Βέης».
 – «Δὲν εἶσαι μῆλο νὰ σὲ φά', κυδῶνι νὰ σὲ κρύψω,
 20 δὲν εἶσαι κορφομάντηλο στὴν τσέπη νὰ σὲ βάλω».

Πελοπόννησος, Ν. Γ. Πολίτου, Περὶ ἀποστολῆς, Περισυναγωγὴ
 γλωσσικῆς ἔργου, ἀπὸ τὴν ἐκδόσιν 1887, σ. 70-71, ἀρ. 17.

Ε' ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ ΝΕΟΥΝΟΣ ΠΕΙΡΑΤΩΝ

Αἱ νῆσοι καὶ οἱ παραλίοι τόποι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ τοὺς κατόπιν ἐπὶ φραγκοκρατίας καὶ τουρκοκρατίας ἐμαστιζόντο ἀπὸ τὰς καταστρεπτικὰς ἐπιδρομὰς τῶν πειρατῶν, οἵ οἱ σὺν τοῖς ἄλλοις ἔσυρον εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν νέα παλληκάρια καὶ ἀνδράς, διὰ νὰ τοὺς πωλήσουν κατόπιν ὡς δούλους.

Εἰς τὸν λαόν, ἰδίᾳ τῶν νήσων, σώζονται ἀκόμη πολλαὶ παραδόσεις σχετικαὶ πρὸς τὰς πειρατικὰς αὐτὰς ἐπιδρομὰς. Ἐπεισόδια ἀπὸ τὰς ἀρπαγὰς ταύτας τῶν πειρατῶν ἀποτελοῦν τὸ θέμα τῆς συνθέσεως τῶν κατωτέρω δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Εἰς τὸ πρῶτον (Α') ᾄσμα πρόκειται περὶ αἰχμαλωσίας νέου, τὸν ὁποῖον ἡ μνηστὴ του ἐπιζητεῖ νὰ ἀπελευθερώσῃ καταβάλλουσα τὰ λύτρα. Αἱ πληρεστεραὶ παραλλαγαὶ προέρχονται ἐκ τῶν νήσων, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ φαίνεται ὅτι προέρχεται, μάλιστα ἐκ Κρήτης, ἡ ἀρχικὴ σύνθεσις αὐτοῦ. Τὸ δεῦτερον (Β) ᾄσμα ἔχει ὑπόθεσιν τὴν ἀρπαγὴν ὑπὸ πειρατῶν εὐειδοῦς κόρης (Ἐμίρισσας, Ρήγισσας, Μαριανῆς, εἰς τὰς περισσοτέρας δὲ τῶν παραλλαγῶν Χιώτισσας), τὴν ὁποίαν ἀντελήφθησαν οὗτοι νὰ πλύνῃ κοντὰ εἰς τὴν θάλασσαν, ἐκ τῆς καλλονῆς τῆς δὲ ἐφαίνετο νὰ ἀστράπτῃ ὄλος ὁ αἰγιαλός. Αἱ παραλλαγαὶ εἰς τὰς ὁποίας ἡ αἰχμαλωτισθεῖσα λέγεται Ἐμίρισσα ἢ Ἐμιροπούλα φαίνονται ἀρχαιότεραι τῶν ἄλλων εἰς ἃς ἡ κόρη ἀναφέρεται ὡς Χιώτισσα ἢ ἀπλῶς ὡς λυγερή. Τὸ ᾄσμα τοῦτο, ἀναμφιβόλως προελεύσεως νησιωτικῆς,

1) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Μέρ. Α', ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 111-112, ἀρ. 199, καὶ Γεωργ. Κ. Σπυριδάκης, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Μῆλον (31 Αὐγ.-14 Σεπτ. 1958), Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 11-12 (1958-59), ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 289-90, ἔνθα καὶ βιβλιογραφία. 2) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀρ. 97, σὴμ. εἰς τὸν στ. 1.

εἶναι εὐρῶως διαδεδομένον εἰς τὸν ἑλληνικὸν χώρον ἐξαιρέσει τῆς Κρήτης καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Κύπρου καὶ ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

- Ἐναν καράβι ξακουστὸ ἐπόρισε στὸ κροῦσος,¹
 μηδὲ πολλὰ μικρὸ 'τονε μηδὲ πολλὰ μεγάλο·
 Χίλιῳ πεντακοσιῷ πηχῷ κ' εἶχε καὶ χίλιους μέσα.
 Τὰ γυρογιάλια πορπατεῖ, τῇ θάλασσᾳ γυρίζει
 5 κι ὁμορφονιὸν ἐσκλάβωσεν ὁψὲς τὸ μεσημέρι.
 Μάννα δὲν ἔχει νὰ τὸν κλαί', κύρη νὰ τὸν λυπᾶται,
 μηδ' ἀδερφό, μηδ' ἀδερφή, νὰ τὸν ψυχοπονᾶται.
 Μὰ 'χει παλιά ἀγαπητικιά κ' ἐκείνη τὸν λυπᾶται.
 Χίλια δούδει νὰ τότε ἰδῇ, χίλια νὰ τοῦ μιλήσῃ
 10 καὶ δυὸ χιλιάδες ξέχωρα νὰ τὸν γλυκοφιλήσῃ.
 Βάνει τὰ χίλια στὸν τζεβρὲ καὶ τὸν τζεβρὲ στὰ στήθη
 καὶ παίρνει τὸ στρατὸ ἀπὸ τὸν καράβι φτάνει.
 Ἀπὸ μακριὰ τότε θάβει τὸν καράβι καὶ λέει
 «Καραβόκι μ' ἀδερφέ μου γυλὲρὲ μ' ἀφέντη»
 15 ὁμορφονιὸν ἐσκλάβωσας ὁψὲς τὸ μεσημέρι.
 Μάννα δὲν ἔχει νὰ τὸν κλαί', κύρη νὰ τὸν λυπᾶται,
 μηδ' ἀδερφό μηδ' ἀδερφή νὰ τὸν ψυχοπονᾶται·
 Μὰ 'χει παλιά ἀγαπητικιά κ' ἐκείνη τὸν λυπᾶται.
 Χίλια δούδει νὰ τότε ἰδῇ, χίλια νὰ τοῦ μιλήσῃ
 20 καὶ δυὸ χιλιάδες ξέχωρα νὰ τὸν γλυκοφιλήσῃ,
 βαστᾷ τὰ χίλια στὸν τζεβρὲ καὶ τὸν τζεβρὲ στὰ στήθη».
 Τότες ὁ νιὸς τοῦ μιλήσε 'πὸ μέσ' ἀπὸ τ' ἀμπάρι.²
 – «Ἄν ἔχῃς γρόσια, τρῶγε τα κι ἄσπρα, ξεφάντωνέ τα·³
 μὰ σάν τὴν ἰδῇς τὴ θάλασσᾳ, νὰ φυτευτῇ περβόλι,
 25 ἐτοτεσὰς τὸ κάτεχε,⁴ πὼς θὰ μὲ ξεσκλαβώσης».
 Ποτὲ ἄχνα⁵ δὲν ἔβγαλε τὸ δολερόν τοι στόμα
 μόν' ἔθεκε⁶ κι ἀπόθανε σάν νὰ 'τονε στὸ στῶμα.

Ant. Jeannarakis, Ἄσματα Κρητικά,
 Leipzig 1876, σ. 126, ἀρ. 129.

1) ἐξηλθεν ἐκ τοῦ πόρου, ἀπέπλευσεν ἐκ τοῦ ὁμηγηρίου του, διὰ πειρατεῖαν. 2) κεν-
 τητὸν τσεμπέρι (λ. τ. cenge). 3) διακρίνει τὸν ναύκληρον. 4) τὸ κύτος τοῦ πλοίου (λ. τ.
 ambar). 5) ἐξόδεσε καὶ διασκεύαζε. 6) τότε νὰ τὸ γνωρίζῃς. 7) ψίδυρον. 8) κατεκλίδη.

Α' α.

Παπαδοπούλα περπατεῖ στὸν ἄμμο τῆς θαλάσσης,
 μὲ τὰ μαλλάκια ξέπλεγα, τὰ χέρια σταυρωμένα·
 παρακαλοῦσε κ' ἔλεγε, παρακαλεῖ καὶ λέγει:

- «Καραβοκύρη κι ἀδελφὲ καὶ φίλε τοῦ πατέρα μ',
 5 αὐτὸν τὸν νιὸ ποὺ πιάσατε ἐψὲς μὲ τὸ φεγγάρι,
 μὴν τύχ' καὶ τὸν χαλάσετε, μὴν τύχ' καὶ τὸν σκοτώστε,
 ὥσπου νὰ πάω στὸ σπίτι μου καὶ πάλιν νὰ γυρίσω,
 νὰ φέρω τ' ἄσπρα στὴν ποδιά καὶ τὰ φλωριά στὴν τσέπη».
 – «Ὅταν γιομίσ' ἡ θάλασσα καὶ γίνῃ περιβόλι,
 10 τότε, κόρη μ', θὰ τὸν ἰδῇς καὶ θὰ τὸν ἀγνωρίσης».

*Αντ. Μακεδονία. – Λ. Α. ἀρ. 1412
 σ. 83 (Ἀν. Διαμάντης).*

Β'.

Μιά Ἑμίρισσα, Ἑμιροπούλα, κόρη,
 ἐπεθύμησε κάτω γιαλὸν νὰ πηγαίῃ,
 ἔνεφύσθη γλυκὺς βοριάς ἀπὸ τῆς θάλασσας,
 5 καὶ ἀνεφάνηκεν ὁ ποδιαστράναλος ἀπὸ τῆς
 Ἑλαμψ' αἰγιαλός, ἔλαμψαν τὰ κορμιά,
 κάτεργ' ἔρχοντο καὶ ἔλαμψαν τὰ εἶνα.
 – «Λάμνετε,¹ παιδιά, λάμνετε,² παλληκάρια
 διὰ νὰ φθάσωμε αὐτὸ 'π' εἶναι ἐμπρὸς μας.
 10 Κι ἂν εἶν' μάλαγμα, νὰ τὸ διαμερισθοῦμε
 κι ἂν εἶν' κορασινὰ νὰ 'ν' τοῦ караβοκύρη».

*Werner von Hatzhausen, Neugriechische
 Volkslieder, Münster i. W. 1935, σ. 90.*

Β' α.

Κάτω στὸ γιαλὸ, κάτω στὸ περιγιαλί,
 κάτω στὸ γιαλὸ κοντή,
 νεραζούλα φουντωτή.³

Πλύνουν Χιώτισσες, πλύνουν παπαδοπούλες

1) ἐκδ. Haxt: Ἑμιροπούλας. 2) ἐκδ. Haxt: λαύνετε.

3) Κατὰ τὴν μουσικὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ᾠσματος ἐπαναλαμβάνονται εἰς ἕκαστον στίχον ὡς γύρισμα αἱ πέντε πρώται συλλαβαὶ τοῦ στίχου, αἱ ὁποῖαι συμπληρώνονται εἰς δύο ἐπτασυλλάβους μὲ τὰς λέξεις: κοντή, νερανεζούλα φουντωτή. Πλὴν τούτου ὑπάρχουν καὶ ἄλλα γυρίσματα.

- καὶ μιὰ Χιώτισσα, μικρὴ παπαδοπούλα,
 5 πλύνει κι ἄπλωνε καὶ μὲ τὴν ἄμμο παίζει.
 Φύσηξ' ὁ βοριάς, μαῖστρο τραμουντάνα
 καὶ τῆς σήκωσε τὸ χρουσοφούστανόν της
 καὶ τῆς φάνηκε τὸ ποδοστράγαλόν της
 κ' ἔλαμψ' ὁ γιαλὸς κι ὄλον τὸ περιγιάλι.
 10 Κάτεργον περνᾷ, καινουριασματῶμενον
 κ' ἔλαμψε κι αὐτὸ κι ὄλα τὰ ἄρμενά του.
 Λέγει ὁ ναύκληρος, λέγει κι ὁ καπετάνιος.
 – «Ἄλα, μπρὲ παιδιά, ἄλατε τὰ κουπιά σας,
 νὰ τὸ φθάξωμεν αὐτὸ ποῦ λάμπ' ἐμπρὸς μας.
 15 Κι ἂν εἶν' μάλαμα, νὰ 'ν' τῶν παλληκαριῶν μας
 κι ἂν εἶναι φλουριά, νὰ 'ναι τοῦ ναύκληροῦ μας
 κι ἂν εἶν' ὁμορφῇ, νὰ 'ναι τοῦ καπετάνιου».

Ἰ. Μοροῦτος. – Α.Α. ἀρ. 1684, σ. 191, ἀρ. 153

(Ἰωαννίδης, 1857).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

V. ΕΚ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Α'. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΓΙΟΣ ΣΚΛΑΒΟΣ ΤΗΣ

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ τραγουδιοῦ, πολεμικὴ σύγκρουσις βασιλοπούλας πρὸς βασιλόπουλον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀναγνωρίσει τὸ φύλον της, ἀπηγεῖ πιθανώτατα γεγονὸς τῶν χρόνων τῆς φραγκοκρατίας εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους. Ἐκ τούτων δὲ φαίνεται ὅτι προέρχεται ἡ ἀρχικὴ μορφή τοῦ ἔσματος. Μετὰ τὴν διάδοσίν του εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, εἰς τὰς σχετικὰς παραλλαγὰς του θὰ ἀντικατεστήθῃ τὸ ὄνομα «Βασιλοπούλα», ὡς ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰς παραλλαγὰς ἐκ νήσων ἢ παραλιακῶν τόπων, μὲ τὰ ὀνόματα: Ρωμιοπούλα, Σουλτάνα, Λεοῦσα, Βασίλω.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Βασιλοπούλα σκάρωνε μὴν ὁμορφὴν γουλέτα.¹
 Δευτέρα τὴν ἐσκάρωσε, Σάββατον τὴν ἐπλάωνει,
 τὴν Κυριακὴν 'πὲ τὸ πουργὸν πλένει τὴν κοματώνει.
 Βάζει κατάρτια προὐντζινα καὶ ἄλλα παροσιμένα.²
 Καίρει καὶ γκεμιτζοπούλα³ ῥοδοῦν⁴ ὁμορφὰς κοπέλλας.
 Ἀκόμα δὲν ἀλάργαρε⁵ σαρανταεφιά⁶ τῆσο,
 τοῦ ρήγα ὁ γιὸς τὴν κυνηγᾷ μὲ ἑπτὰ⁷ τρεῖς γουλέτες.¹
 - «Μάйна, ⁸ ξαθή, μάйна σγουρή, μάйна καμπανοφρύδα⁹
 μάйна καὶ δώσε μ' τὸ φιλὶ καὶ πᾶρε μὴ γουλέτα».
 10 - «Ὁμορφος εἶσαι, ρήγα γιέ, κι ἄσκημα λόγια κρένεις
 κ' ἐδῶ μέσ' στ' ἀρτζιπέλαγο⁷ σάν τί φιλὶ γυρεύεις;
 "Αἰντε νὰ πᾶμε σὲ στεριά, νὰ βγοῦμε σὲ λιμιῶνα¹⁰
 βγάνεις, ἐσύ, τοὺς ναῦτες σου κ' ἐγὼ τίς ἐδικές μου
 15 κι ἂν ἴσως νικηθῶ ἐγώ, σκλάβα σου νὰ μὲ πάρης,
 κι ἂν ἴσως νικηθῇς ἐσύ, σκλάβο μου νὰ σὲ πάρω».
 Ἐδωκε ὁ Θεὸς κ' ἐνίκησε καὶ σκλάβο τὸν ἐπῆρε¹¹
 στραβὸ κουπί τὸν ἔδωκε στὴ χάμλα⁸ τόνε βάνει.
 - Τραύα, ξαθέ, τραύα σγουρέ, τραύα καμπανοφρύδη¹²
 τραύα τῆς χάμλας τὸ κουπί, ὅσο π' νὰ βγῇ ἡ ψυχὴ σου».

Μ. *Ασία (Κύζικος). - Λ. Α. ἀρ. 189,
 σ. 216, ἀρ. 31 (Μ. Φιλανθίδης, 1894).

1) διχάτρετον πλοῖον (λ. βεν. goleta). 2) μὲ μεταξωτὴν κλωστὴν (λ. α. ἰσ. ἰσ. π.
 3) ναστόπουλα (λ. α. γ. π. α. α. α.). 4) ῥοδοῦν. 5) δὲν ἀλαργάρη (λ. α. α. α. α. α. α.). 6) σαρανταεφιά (λ. βεν. π. α. α. α.). 7) ἀρτζιπέλαγος. 8) τὸν ἔδωκε στὴ χάμλα (λ. α. α. α. α. α.).

Β'.

- Βασιλιπούλ' ἀρμάτωσε ὀλόχρουση φριγάδα.¹
 Βάνει κατάρθια μπρόντζινα κι ἀντένες² ἀτσαλένιες
 καὶ τὰ κουπιὰ τῇ δαμασκί³ καὶ τὰ παννιὰ βελούδο.
 Βάνει καὶ ναῦτες ἑκατό, ἀπάρθυνα κοράσια·
 5 μπαίνουν κ' ἐλάμναν⁴ τὰ κουπιὰ δεξιὰ στὴ Μυτιλήνη.
 Ρηγόπουλο τήνε θωρεῖ ἀπὸ ψηλὸ πελάτι·
 χρουσὴ φριγάδ' ἀρμάτωσε, χρουσὰ παννιὰ τσῆ βάνει,
 βάνει καὶ ναῦτες ἑκατό, ὁμορφα παλληκάρια.
 Μπαίνουν κ' ἐλάμναν τὰ κουπιὰ ζερβά στὴ Μυτιλήνη·
 10 - «Στάσου, καράβι ξακουστό, γιὰ' θὰ σέ πολεμήσω,
 γιὰ' θὰ σοῦ παίξω κανονιά, νὰ σέ παραλαντίσω».⁵
 - «Πάτζις⁶ πὼς εἶμαι Ρήγισσα καὶ θὰ μὲ πολεμήσης;
 ρήγας ἐσύ, ρήγας κ' ἐγὼ κ' οἱ δυὸ 'μεστα ρηγάδες,
 κ' ἔλα νὰ πολεμήσωμε κι ἄλλοι κηκῶς⁷ ἄς πάρη».
 15 Μπαίνουν κ' ἐπολεμοῦσαν εἰς τὸ ταχὺ ὡς τὸ βράδυ
 καὶ θέλ' ὁ Θεὸς κ' ἡ μοῖρὰ τὴν καὶ σκλάβο τότε πιάνει·
 στὸ μεγαλύτερο κουρὶ τὸ κ' ἔκ' ἔβανε δένει.⁷

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Β'. ΤΟΥ ΚΥΡ ΒΟΡΙΑ

Τὸ ἔξομα τοῦ κύρ Βοριᾶ, ἔχον ὡς ὑπόθεσιν θρύλον κατὰ γραφικώτατον τρόπον ἀποδίδοντα σκηνὴν ἐκ τῆς ζωῆς τῶν θαλασσινῶν, εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον διαδεδομένα εἰς τὴν νησιωτικὴν καὶ ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Ὁ κύρ Βοριάς παραγγέλλει εἰς ὅλα τὰ καράβια νὰ «πιᾶσουν λιμάνι», διότι θὰ φυσῇ ὀρμητικὸς, παρασύρων τὰ πάντα. Τὰ καράβια συμμορφοῦνται πρὸς τὸ κέλευσμα· ἓνα μόνον ποῦ ἔχει ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἰσχυρόν του ἐξοπλισμόν καὶ τὴν ἐμπειρίαν τῶν ναυτῶν του δὲν ὑπολογίζει τὴν ἀπειλήν καὶ παραμένει εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος. Ἐμπειρότατον ναυτόπουλον, ἀνελθὸν εἰς τὸ κατάρτι πρὸς ἐπισκόπησιν τοῦ καιροῦ, προβλέπει τὴν καταστροφὴν ἐκ τῆς θυέλλης, ἣτις δὲν βραδύνει νὰ ἐπέλθῃ καὶ νὰ καταποντίσῃ τὸ καράβι καὶ τὸ πλήρωμά του.

Εἰς παραλλαγὰς τὸ ἔξομα τελειώνει μὲ τὸν θρήνον τῶν μητέρων τῶν

1) εἶδος πλοίου (λ. ἐνετ. fregada). 2) κεραιάς (λ. ἐνετ. antena). 3) ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Δαμασκοῦ. 4) ἤλανον, ἐκωπηλάτουν. 5) νὰ σέ διαρρήξω, νὰ σέ σπάσω. 6) μήπως, μή τυχόν. 7) εἰς τὸ ἔξομα ἔχει προσκολληθῇ καὶ ἀκολουθεῖ τὸ δίστιχον:

Δῶ' μου το, κόρη, τὸ φιλί, δῶ' μου το τοῦ καημένου
 καὶ τάξε πὼς ἐχάρισε ζωὴν τ' ἀποθαμένον.

πνιγνέντων ναυτικῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς μητρὸς τοῦ ἐπισκοπήσαντος τὸν καιρὸν ἐμπείρου ναυτοπόουλου, τοῦ ὁποίου τὸ πτώμα παρασύρεται ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς μακρινὴν ἀκτὴν.¹

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ ἔσχατον ἔχει συντεθῆ κατ' ἀρχὰς εἰς τινὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἢ τῶν παρ' αὐτὸ παραλίων τόπων. Ἀπὸ τὴν περιοχὴν ἄλλωστε ταύτην προέρχονται καὶ αἱ περισσότεραι τῶν παραλλαγῶν.² Περὶ τοῦ χρόνου ὅμως τῆς συνθέσεώς του οὐδὲν θετικὸν γνωρίζομεν.³

Δ. Α. Π.

Ὁ τοῦρ Βοριάς παρὰντζειλε ὅλων τῶν καρᾶβιουνε.

– «Καράβια π' ἀρμενίζετε, κάτεργα³ πού κινᾶτε, ἐμπᾶτε στὰ λιμάνια σας, γιατί θὲ νὰ φυσήξου, ν' ἀσπρίσου κάμπους καὶ βουνά, βρυσσοῦλες νὰ παγώσου»

5 κι ὅσα βρῶ μεσοπέλαγα, στεριᾶς θὲ νὰ τὰ ρίξου».

“Ὅσα καράβια τ' ἄκουσαν, ὅλα λιμάνια πιάσαν.

Τοῦ κύρ Ἀντριᾶ τὸ κάτεργο μέσα βαθιὰ ἀρμενίζει.

– «Δὲ σὲ φοβῶμαι, κύρ-Βοριά, φυσήξες, δὲ φυσήξης, γιατί ἔχω ἀντένες⁴ μπρούτζινες, καράβια σιδερένια,

10 ἔχω παννιά μεταξωτά, τῆς Πηνελόπιδος τὴν μεταξί, ἔχω κ' ἓνα ναυτόπουλο, ποὺ τοὺς κληῖρους κοιτάζει».

– «Ἀνέβα, βρέ ναυτόπουλο, στὸ ἄνθε τοῦ κατάρτι, νὰ ξεσκαλέγῃς τοὺς καιροὺς γιὰ ὅτε θὰ τὸν ἀγέρα».

Παιζογελῶντας ἔνβαινε, κλαίοντας κάτεβαινε.

15 – «Σὰν τ' εἶδες, βρέ ναυτόπουλο, ἔρετ' ψηλά πού πήγες;»

– «Εἶδα τὸν οὐρανὸ θολὸ καὶ τ' ἀστριματωμένο, εἶδα τὴ μπόρα π' ἄστραψε καὶ τὸ φεγγάρι ἐχάθη καὶ στῆς Ἀττάλειας τὰ βουνά νεροχαλάζι πέφτει».

Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε, τὴ συντυχιά⁵ δὲν εἶπε,

20 βαρεῖα φουρτούνα πλάκωσε καὶ τὸ τιμόνι τρίζει.

Σπιλάδα⁶ τοῦ ῥθε ἀπ' τὴ μιά, σπιλάδα ἀπὸ τὴν ἄλλη, σπιλάδα ἔρετ' ἀπὸ τὰ πλάγια τοῦ κ' ἐξεσανιδώσε το.

Γέμισε ἡ θάλασσα παννιά, τὸ κῦμα παλληκάρια καὶ τὸ μικρὸ ναυτόπουλο σαράντα μίλια πάει.

25 Οὔλες οἱ μάννες κλαίγανε κι οὔλες παρηγοριοῦνται καὶ μιὰ μαννούλα ἐνοῦς παιδιοῦ παρηγοριά δὲν ἔχει. Βάζει τίς πέτρες στὴν ποδιά, τὰ τρόχαλα στὸ γκόρφο καὶ βλαστημάει τὴ θάλασσα καὶ βλαστημάει τὸ κῦμα.

1) Αἰσθητικὰς παρατηρήσεις περὶ τοῦ ἔσχατος βλ. εἰς Γιάννη Ἀποστολάκη, Τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια, σ. 237 κ.ἑξ. 2) Ὁ S. Baud-Bovy, ἔνθ' ἂν, σ. 269, ὑποθέτει ὅτι τὸ ἔσχατον ἔχει συντεθῆ κατὰ τὸν 17ον ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος.

3) πλοία, ὅπου εἰργάζοντο κατάδικοι. 4) κεραίας τῶν ἱστών τοῦ πλοίου (λ. ἐνετ. antenna). 5) τὸν λόγον. 6) ριπὴ ἀνέμου.

- «Θάλασσα πικροθάλασσα καὶ πικροκυματοῦσα,
30 πὺ πῆρες τὸ παιδάκι μου κι ἄλλο παιδί δὲν ἔχω».

*Νίκης Πέδικα, Σκύρος, τόμ. 1,
Ἀθήναι 1940, σ. 197, ἀρ. 46.*

Γ'. ΚΑΛΟΓΕΡΟΙ ΑΡΜΑΤΩΝΟΥΝ ΚΑΡΑΒ

Εἰς τὴν κατωτέρω πρώτην παραλλαγὴν, ὡς καὶ εἰς ἄλλας, ἀναφέρεται καράβι ναυπηγηθὲν ὑπὸ καλογέρων ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ἀπὸ τὸ "Ἁγιον Ὅρος. Μόνον ὅμως διὰ τοῦ θέματος τούτου δὲν ὁλοκληροῦται τὸ ᾄσμα. Δραματικὴ τις πλοκή, ἀνάλογος πρὸς τὴν εἰς τὸ προηγούμενον ᾄσμα «τοῦ κύρ-Βοριά» καὶ τὸ ἐπόμενον «Ἐβραῖος σὲ καράβι» ἔχει δώσει πιθανώτατα ἀφορμὴν διὰ τὴν ἀρχικὴν ποιητικὴν ἐμπνευσιν καὶ σύνθεσιν του. Εἰς τὰς διασωθείσας ἐν τούτοις παραλλαγὰς δὲν ὑπάρχει τοιαύτη πλοκή, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ προσδώσῃ εἰς τὸ ᾄσμα τὴν ἀτομικὴν του φυσιογνωμίαν· ἀπλῶς εἰς τινὰς τῶν παραλλαγῶν ὑπάρχει συμπλήρωσις τῶν στίχων περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ πλοίου διὰ τῆς σκηνῆς τῆς ἐπιβουλῆς τρικυμίας καὶ τῆς καταστροφῆς, ὡς ἀκριβῶς καὶ εἰς τὰ προηγουμένα κύρ-Βοριά» καὶ «Ἐβραῖος σὲ καράβι».

Εἰς τὴν Β' παραλλαγὴν ἔχουσιν προστεθῆ στίχοι ἐκφράζοντες τοὺς ἐθνικοὺς πόθους διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

Τρεῖς καλογέροι Κρητικοὶ καὶ τρεῖς Ἁγιονορίτες
καράβιν ἐστεριώνανε σ' ἓνα βαθὺ λιμάνι.

Μηδὲ τόσο μικρὸ ἦτανε μηδὲ τόσο μεγάλο,
χίλιων τετρακοσιῶν πηχῶν κ' ἐξήντα ὀργυιᾶς τοῦ πλάτου·

- 5 μὰ εἶχε κατάρτια προύντζινα κι ἀντένες¹ ἀσημένιες
εἶχε καὶ τρία μουτσόπουλα,² γνωρίζουν τοὺς ἀέρες.

Στὴν πρῶμῃ βάνουν τὸ σταυρό, στὴν πλώρῃ τὸ Βαγγέλιο,
τὴν Παναγιά τῇ Δέσποινα στὸ μεσιανὸ κατάρτι.

Φέρνει τριακόσιους ἄρχοντες καὶ ἐξήντα καλογέρους.

*Πελοπόννησος. – Π. Παπαζαφειροπούλου,
ἐνθ' ἄνωτ., σ. 80, ἀρ. 35.*

Β'.

Τρεῖς καλογέροι Κρητικοὶ καὶ τρεῖς ἀπ' τ' Ἁγιον Ὅρος
καράβι ἐστεριώνανε σ' ἓνα βαθὺ λιμάνι·

μουδὲ τόσο τρανὸ ἦτανε, μουδὲ τόσο μεγάλο·

1) βλ. ἄνωτ., σ. 473, σημ. 4. 2) ναυτόπουλα (λ. ἱτ. *pozzo*)

- εἶχε τρακόσια δυὸ κουπιὰ κ' ἐξηνταδυὸ κατάρτια·
- 5 Στὴν πρύμνη βάνουν τὸ σταυρό, στὴν πλώρη τὸ Βαγγέλιο,
καὶ τὴν Παρθένο Δέσποινα στὸ μεσινὸ κατάρτι.
Βασιλοπούλ' ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ παραθύρι,
βλέπει τοὺς ναῦτες στὰ παννιά καὶ τὰ παννιά ἀπλωμένα.
- «Καλημέρα σας, μπρὲ παιδιά». - «Καλῶς τη τὴν κυρά μας».
- 10 - «Γιὰ πιάστε τὶς βαρκοῦλες σας καὶ βάλτε τὰ κουπιὰ σας,
γιὰ ν' ἀρμενίσουμε καλὰ, στὴν Πόλη γιὰ νὰ πᾶμε,
νὰ μποῦμε στὴν "Αἰγια Σοφιά μὲ τὲς χρυσὲς καμπάνες».

"Ηπειρος (Τσουμέρικα). - Λαογρ., τόμ. 5
(1915/16), σ. 96 (Χ. Ν. Λαμπράκης).

Δ'. ΕΒΡΑΙΟΣ ΣΕ ΚΑΡΑΒΙ

Ἐβραῖος πραματευτὴς ἢ карабоκύρης, κατὰ τινὰς παραλλαγὰς, ταξιδεύων μὲ Τούρκους καὶ Χριστιανούς εἰς πλοῖον καὶ κινδυνεύων ἐκ θυέλλης, τάσσει μεγάλην προσφορὰν εἰς χριστιανὸν (σὺν ἁγίῳ Γεώργιῳ, ἁγίῳ Νικόλαον). Μετὰ τὴν κατάπαυσιν ὁμοῦ τῶν θεῶν αἰθετεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του· ἡ θύελλα ἐπέρχεται τότε ἐκ νέου συνθήκη τὸ καράβι καὶ βυθίζει τὸ πλήρωμα μαζί μὲ τὸν ἀθετήσαντα τὴν ὑπόσχεσιν. Ὁ πλοῖος ἀπὸ τὴν ἀνὰ παραλλαγήν διαμορφώσιν εἰς τὴν ἐκείνην ταύτην ἀσματοῦ ἀ κινδυνεύων ἐκ τῆς θαλασσοταραχῆς Ἐβραῖος ἐγκαλεῖται τὴν βοήθειαν ἁγίων, ὑποσχόμενος νὰ ἀλλάξῃ τὴν πίστιν του, ἐὰν σωθῇ, καὶ διασωθεὶς τηρεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του.

Ἡ δραματικὴ εἰκὼν τῆς θαλασσοταραχῆς τῆς ἀνεμοθυέλλης καὶ τοῦ καταποντισμοῦ ἀποδίδεται εἰς τὰς περισσοτάρας παραλλαγὰς διὰ τῶν αὐτῶν περίπου στίχων, ὡς καὶ εἰς τὸ τραγούδι τοῦ «κύρ-Βοριᾶ» (βλ. προηγούμενον ἄσμα, σ. 472 κ.έξ.).

Τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ ἄσματος εἶναι παραμυθιακὸν καὶ οὐδὲν θετικὸν γνωρίζομεν περὶ τῆς προελεύσεώς του. Τὸ ταξίδιον ἐν τῷ αὐτῷ πλοίῳ Ἐβραίου, Χριστιανῶν καὶ Τούρκων ἐθεωρήθη ὡς τεκμήριον διὰ τὴν χρονολογικὴν τοποθέτησιν τοῦ ἄσματος εἰς τὸν 17ον ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅτε αἱ πολιτικαὶ συνθήκαι ἐπέτρεπον τοιοῦτον κοινὸν πλοῦν.¹ Τὸ τεκμήριον ὁμῶς τοῦτο δὲν φαίνεται ἰσχυρόν, διότι, παρὰ τὰς πρὸ τοῦ 17ου αἰ. πολιτικὰς συνθήκας, δὲν ἀποκλείονται, δι' ἐμπορικοὺς ἢ ἄλλους λόγους, κοινὰ θαλασσινὰ ταξίδια ἀτόμων ἀνηκόντων εἰς τὰς τρεῖς ὡς ἄνω ἐθνότητας.

Δ. Α. Π.

Α'.

Ἐνα καράβι ἀρμένιζε στῆς Μάλτας τὸ κανάλι,
εἶχεν Ὀβριὸ πραματευτὴ καὶ Τοῦρκο καπετάνιο.

1) Βλ. S. Baud - Bouy, ἔνθ' ἂν., σ. 268.

- Τὸ πήρε ὁ σκύλος ὁ βοριάς, ἡ ἄγρια τραμουντάνα¹
καὶ τοῦ σερέκου² ἡ θάλασσα πολὺ τὸ στραπατσάρει.³
- 5 'Ποκρίθηκεν ὁ 'Οβριὸς κι αὐτὰ τὰ λόγια λέγει:
-«Πάψε, Θεέ μου, τὴ θάλασσα, πάψε καὶ τὸν ἀγέρα,
νὰ βαφτισθῶ στὴν πίστη σου ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά μου».
'Επαψ' ὁ Θιὸς τὴ θάλασσα, ἔπαψ' καὶ τὸν ἀγέρα.
Σκυλοοβριὸς πισμάνειψε⁴ τὰ λόγια ὅπου εἶπε.
- 10 -«'Εχε, Θεγέ μ', τὴ πίστη σου κ' ἐγὼ τὴν ἐδική μου».
'Ακόμα ὁ λόγος στέκουνταν κ' ἡ συντυχιά κρατοῦσε,
τὰ πήρε ὁ σκύλος ὁ Βοριάς, ἡ ἄγρια τραμουντάνα¹
γιόμισ' ἡ θάλασσα παννιά, τὸ κύμα παλληκάρια.

Σωζόπολις. - Θεακικά, τόμ. 3 (1932), σ. 253.
ἄρ. 3 ('Αναγν. Παρασκευόπουλος).

Β'.

- 'Αφρουκαστήτε νὰ σὰς πῶ πῶς νὰ νικητίζῃ⁵ τὰ βάλη.⁶
Καράβιν ἐκιντύνευγε στὸν Μπασαπαριάς τὰ μέρη
δέρνει το νότος καὶ βοριάς⁷ πιάσκει⁸ καὶ λεβάντες,⁸
μὰ τοῦ σιρόκο οἱ θάλασσες αἰτάνε⁹ νὰ τὸ βουλῇσου.
Μέσα¹⁰ ἔχε 'Οβριὸς πρασίνισι καὶ 'Τούρκο κατεγάντι
καὶ λέ' ὁ Τούρκος τοῦ 'Οβριῶ¹¹ «Φταίεις καὶ θὰ πνιγοῦμε
καὶ κάμε παρακάλεση, νὰ γὰρ ἐμισευτοῦμε».⁹
Εἰς τὴν κουβέρτ'¹⁰ ἀνέβηκε¹¹ ἔκαμε τὸ σταυρόν του¹²
- «Πάψε, Χριστέ, τσοὶ θάλασσες καὶ τσοὶ βαρὲς φουρτίνες,
10 νὰ βαφτιστῶ στὴ χάρη σου κ' ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά μου,
νὰ φέρν' ὀκάδες τὸ κερί καὶ μίστατα¹³ τὸ λάδι,
καὶ μὲ τὸ πετροκόφινον τ' ἀρσενικὸ λιβάνι».
Κι ὄντεν τὸ λόγο κ' ἤλεγε δέν τό 'χε ἀποπωειμένο,
παύτ' ὁ Χριστὸς τσοὶ θάλασσες καὶ τσοὶ βαρὲς φουρτίνες.
- 15 Κ' ἐπῆγε κ' ἐβαφτίστηκε στὸν ἅγιον Κωσταντῖνο
κ' ἐβγάλαν τονε Θόδωρο καὶ τὸ παιδί του Γιώργη
καὶ τ' ἄλλο τὸ μικρότερο ἐβγάλανε Μανόηλη
καὶ τὴ γυναῖκαν του Μαριώ.

Ant. Jeannarakis, ἔνθ' ἄν., σ. 115, ἄρ. 116.

1) βόρειος ἄνεμος (λ. ἱτ. tramontana). 2) νοτιοανατολικὸς ἄνεμος (λ. ἱτ. scirocco).
3) καταπονεῖ, ἀναταράσσει (λ. ἱτ. strapazzare). 4) μετενόησε (λ. τ. pismian). 5) τοῦ ναύ-
του (λ. τ. yemici). 6) ἀνδραγαθίας (λ. ἱτ. vaglia). 7) νοτιοανατολικὸς ἄνεμος. 8) ἀνα-
τολικὸς ἄνεμος (λ. ἱτ. levante). 9) νὰ εἶχε σωθῶμεν. 10) κατάστρωμα πλοίου (λ. ἐνετ.
coverta). 11) μέτρον ὕψους εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Κρήτην χωρητικότητος 6-12
δκάδων (βλ. Δ. Α. Πετροπούλου, Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν λαϊκῶν μέτρων καὶ στα-
θμῶν, Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου, τ. 7 (1953), σ. 81-82).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ

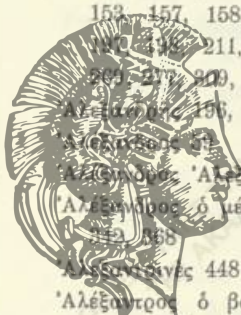
ΑΘΗΝΩΝ

Α'. ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

'Αβδῆ πασάς 256
 'Αβδούλ 'Αβούδ 158
 'Αβέρωφ Ν. 302
 'Αγαρηνοί 169
 'Αγγελάκαινα 292
 'Αγγελῆς 241, 295
 'Αγγέλιω 287
 'Αγία Τριάς 341
 'Αγιονορίτης 474
 'Αγιος 'Αβιβος 310
 'Αγιος Βασίλης 174
 'Αγιος Γεώργιος 3, 80, 104, 334, 335, 337, 341, 357, 475. - 'Αγ. Γιώργης 358. - 'Αγ. Γιώρ'ς 359. - 'Αγέρις 345.
 'Αγι. Γεώργης 6, 7, 249. - 'Αγιώργης 319. - 'Αι. Γιώργης 4, 5, 6, 31, 335, 336, 339. - 'Αι. Γιώργης 52, 337, 338. - 'Αις Γιώργιος 339, 340, 341
 'Αγιος Γουρίας 310
 'Αγιος Δημήτριος: 'Αι Δημήτρης 205
 'Αγιος Θεόδωρος: 'Αεθόδωρος 128. - 'Αιθόδωρος 256
 'Αγιος 'Ιωάννης: 'Αγιάννες 128. - 'Αι Γιάννης 79. - 'Αι Γιάννες Χρυσόστομος 128
 'Αγιος Κωνσταντῖνος 341, 476
 'Αγιος Λάζαρος: 'Αις Λάζαρος 28
 'Αγιος Μάμας: 'Αι Μάμας 52
 'Αγιος Νικόλαος 475
 'Αγιος Παντελεήμων 341
 'Αγιος Σαμωνᾶς 310
 'Αγιος Ψηλο εἴτης 4
 'Αγκύλας 54
 'Αγραφιώτης Κώστας 244, 245
 'Αγριόγιαννης, 'Αγριόγιαννος 254
 'Αδμητος 358
 'Αδωνις 310
 'Αέτιος 89
 'Αζγουρῆς 44, 46, 47, 49, 50, 51

'Αζγουρόπουλο· βλ. Σκληρόπουλος
 'Αηδών 368
 'Αθηνᾶ τοῦ Βορρά (ὄνομα πλοίου) 145
 'Αθθοῦσα 441
 'Αθίγγανοι 10
 Αἰγύπτιοι 166, 168, 172
 Αἰκατερίνη Β' 139, 196
 'Αις 'Αρχιστράτηγος 48
 'Ακρίτας, 'Ακρίτης 208· βλ. καὶ Διγενῆς
 'Αλαμάνος 236, 274
 'Αλβανοί 139, 143, 147, 148, 151, 152, 153, 157, 158, 160, 163, 192, 196, 200, 201, 211, 213, 223, 240, 259, 261, 277, 309, 319, 320, 446
 'Αλεξάνδρος 186, 197
 'Αλεξάνδρος 52
 'Αλεξάνδρος: 'Αλεξάνδρου 52
 'Αλεξάνδρος ὁ μέγας 26, 27, 264, 326, 352, 368
 'Αλεξάνδρινος 448
 'Αλέξανδρος ὁ βασιλιάς: βλ. 'Αλέξανδρος ὁ μέγας
 'Αλέξης 64, 66, 67
 'Αλεξινιός 20, 22
 'Αλέξιος 379
 'Αλήμπτης 298
 'Αλῆ πασάς 147, 148, 149, 150, 151, 158, 159, 191, 192, 194, 197, 198, 199, 200, 204, 207, 211, 213, 214, 216, 218, 219, 221, 223, 225, 226, 244, 245, 246, 247, 251, 255, 259, 263, 277, 465, 466
 'Αλῆ πασιάς: βλ. 'Αλῆ πασάς
 'Αλῆ Τσεκούρας 240, 241
 'Αλῆ Τζικούρας: βλ. 'Αλῆ Τσεκούρας
 'Αλιάντης: βλ. Λεβάντης
 'Αλκηστις 358
 'Αμαζόνες 325, 326
 'Αμιράς 7, 44, 59
 'Αμουράτ 122

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

'Αμφιτρίτη 332
 'Αναγνώστης 244
 'Αναστάσης 241
 'Ανδρομέδα 68, 335
 'Ανδρονίκη 381
 'Ανδρόνικος 3, 59, 60, 61, 63, 64, 68, 69, 74, 77, 87, 326, 368, 385
 'Ανδρούσαινα 196
 'Ανδρουσαῖοι 193, 195
 'Ανδροῦτος· βλ. 'Ανδροῦτσος
 'Ανδροῦτσος 145, 193, 194, 195, 196, 197, 228, 239, 243, 245, 251, 385
 'Ανεράδες 399
 'Αντζουλής· βλ. 'Αζγουρής
 'Αντρεϊόβλαχος 132
 'Αντριάς 473
 'Αντρίτσους· βλ. 'Ανδροῦτσος
 'Αντρουλιός 368
 'Αντώνης 200, 201, 202, 203, 204, 205
 'Απλορεάβδης 23
 'Απόλλων 358
 'Αποστόλης 235
 'Αραβες 7, 35, 44, 59, 63, 89, 104
 'Αραβίδες 59, 61
 'Αράπηδες 170, 440
 'Αράπης Γεώργιος 246
 'Αράπης ή Κακαράπης 296
 'Αρβανιτάκης 180
 'Αρβανίτες 24, 140, 148, 152, 165, 193, 196, 199, 209, 221, 230, 233, 241, 298
 'Αρβανιτιά 145, 148, 152, 197
 'Αρβανιτοπούλα 267
 'Αργυρός Λέων 46
 'Αρέστης 44, 46, 47, 48, 50
 'Αρεστής· βλ. 'Αρέστης
 'Αρεστόπουλος 44, 46, 47
 'Αρετή 113, 309, 312, 313, 314, 315, 317, 364, 395, 396, 427
 'Αρετούσα 313, 316, 317, 396, 397
 'Αριάδνη 332
 'Αριτή· βλ. 'Αρετή
 'Αρμενοπούλα 448
 'Αρμονία 332
 'Αρμούρης 44, 45, 46, 59

'Αρμουρόπουλος 44, 45, 46
 'Αρναούτ 'Ογλού 239
 'Αροαφνού, 'Αροαφνούσα· βλ. 'Αροδαφνού
 'Αροδαφνού, 'Αροδαφνούσα 440, 441, 442
 'Αρπαλύκη 368
 'Ασλάν βέης 143, 145
 'Άσπρη Θάλασσα (ὄνομα πλοίου) 213
 'Ατρεὺς 368
 'Ατταλειώτισσα 447
 Αὐγερινός 346
 Αὐκωσά 438, 439
 'Αφροδίτη 310
 'Αχιλλεύς 264, 325, 326
 'Αχμέτ πασάς Κιοπροουλής 153

Βαγγέλης 381, 382
 Βαλίος 264
 Βάπτος (ὄνομα πλοίου) 213
 Βαλκάνιοι 226
 Βασάγγοι· βλ. Φάραγγοι
 Βασαρέας 257
 Βασβασόσος, Χαϊροδίν 134
 Βαροδινάνα 274
 Βασιλάμης 264
 Βάρνας· βλ. Φωκᾶς Βάρδας
 Βαρντράχλος 30, 36, 55, 56, 57, 59, 68, 395

Βασίλειος Α' 52
 Βασιλείου Δημήτριος 149
 Βασίλης 7, 8, 155, 156, 196, 222
 Βασιλιάς τῆς Δύσης 356
 Βασιλοπούλα 471, 472
 Βασίλω 302, 471
 Βατικιώτης Γιάννης 102
 Βέβρος 264, 265
 Βεζίρης 151
 Βέϊκος Λάμπρος 249
 Βεληγκέκας 200, 201, 203, 207
 Βελῆς μπολούκμπασης 201
 Βελῆς πασάς 198, 214, 215
 Βελούλας 298
 Βενέτικα (πλοῖα) 134
 Βενετσανάκης Παναγιώτης· βλ. Παναγιώταρος

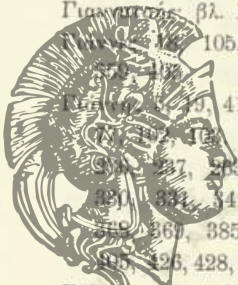

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΗΝΩΝ

Βενετσιάνος 410
 Βερβαινωτίτσες, Βερβαινωτοπούλες 237
 Βερβερίτσα 381
 Βεργίτση Εύμενία 122, 135
 Βερολίνειος συνθήκη (1881) 175
 Βερούσης ή Μουτσανάς 193
 Βέσσιαρης Ἄγιος 199
 Βίβας· βλ. Γρίβας-Μπούας Θ.
 Βιλαέτης Χαράλαμπος 231
 Βιλούλας 299
 Βλάχα 432, 466
 Βλαχάβας 213, 218. - Βλαχάβας Θεόδωρος 218. - Βλαχάβας Θύμιος ή Παπαθύμιος ιθ', 218, 219
 Βλαχάκι μικρό· βλ. Βλαχόπουλο
 Βλάχισες 300
 Βλαχοθανάσης Μητρος 193, 196
 Βλαχοπαρμπιτσιώτης· βλ. Ζαχαριάς
 Βλαχοπούλα, Βλαχοπούλες 272, 277
 Βλαχόπουλο 64, 65, 66, 67, 272, 277, 385, 432
 Βλάχος 227, 272, 277, 286. - Βλάχος Μητρος 177
 Βλαχουγιώργους 260
 Βοριάς· ὁ κύρ βοριάς 472, 473, 474, 475, 476
 Βότσαρης Κίτσος 151
 Βούλγαροι 122, 176, 177, 178, 309, 319, 320
 Βουλή 196
 Βουλούσης Θανάσης 193
 Βουργάρα 451, 452
 Βουργαροπούλα 451, 452
 Βράγγοι 107
 Γαβράς Θεόδωρος 121. - Γαβράς Κωνσταντίνος, Γαβροκωσταντίνος ιε', 121
 Γαβριήλ Ἀρχάγγελος 48. - Γαβριήλ (ἐπίσκοπος) 150
 Γάκης Θύμιος 302
 Γάλλοι 153, 228
 Γάτσος Ἀγγελῆς 158
 Γενιτσάραγας 138

Γενίτσαρος, Γιανίτσαρος 102, 103, 155, 326, 362, 385, 387, 388
 Γερμανοὶ 179, 273, 274
 Γερογιάννης 268
 Γεωργάκης 295
 Γεωργακλῆς 203
 Γεώργος 236
 Γιακωβάκης 227
 Γιαννάκης 74, 76, 78, 103, 112, 116, 117, 151, 237, 245, 264, 348, 369, 395, 404
 Γιαννάκης· βλ. Σισμάνης Γιαννάκης
 Γιαννακῆς 19, 64, 65, 66, 75, 102, 103, 347, 410, 428, 429, 430
 Γιαννάκος, Γιαννακός 10, 11, 13, 14, 15, 77, 104, 438, 439
 Γιαννακός· βλ. Γιαννακῆς
 Γιαννακός 105, 106, 113, 322, 358, 362, 410
 Γιαννάκης 19, 41, 64, 65, 66, 67, 74, 75, 77, 102, 103, 104, 106, 108, 109, 113, 114, 117, 123, 267, 283, 277, 302, 303, 322, 329, 334, 341, 347, 357, 364, 367, 369, 369, 385, 391, 392, 397, 404, 405, 426, 428, 429, 430, 433, 437, 456
 Γιάννης· βλ. Λάζος
 Γιαννῆς 191
 Γιαννιάς 230, 231, 238. - Γιαννιάς Γιώργης 230, 231, 232
 Γιαννιός 103
 Γιάννος 104, 331, 366, 370, 403, 404, 428, 429, 430, 431, 433
 Γιαννούλας ιθ', 223, 257
 Γιάχος 289
 Γιλαντελῆς 292
 Γιουγκοσλάβοι 309, 319
 Γιουσούφ Ἀράτης 192, 223, 225
 Γιώργαινα 152, 232, 300
 Γιώργης 202, 235, 237, 239, 461, 476
 Γιώργινα· βλ. Γιώργαινα
 Γιώργος 201, 206, 237, 238, 239, 248
 Γιώργους· βλ. Γιώργος
 Γιώρκης 339
 Γιώτης· βλ. Μπαρτζόκας Γιώτης

Γκέγκας· βλ. Βεληγκέκας
 Γκοντοβάς Λιάκος 206, 252
 Γκουντουβάς· βλ. Γκοντοβάς Λιάκος
 Γκούρας Γιάννης 196, 245, 246
 Γλώρος· βλ. Φλώρος
 Γοργόνα 377
 Γούλας 244
 Γραικός 157
 Γρεβενιωτόπουλο 146
 Γρηγόριος Ε' 154, 155
 Γριβαίοι 255
 Γρίβας (ἄλογο) 92
 Γρίβας-Μπούας Θ. 183, 255, 256, 257
 Γυφτάκης 192
 Γύφτης· βλ. Γυφτάκης
 Γυφτογιάννης· Γυφτογιαννάκης· βλ.
 Μπουζιώτης Γιάννης

Δαβέλης 298
 Δαβής 127
 Δάρειος 292
 Δαυκαλογιάννης 140, 141, 142, 143
 Δεληγιώργης· βλ. Γιαννιάς Γιώργης
 Δελή Ίσκος 190
 Δέρβης· βλ. Δερβίσης
 Δερβίσης 466, 467
 Δεσπότης· βλ. Ίωσήφ, επίσκοπος Ρωγών
 Δέσπω 152
 Δήμναινα 215
 Δημήτηρ 310
 Δημήτρης 186
 Δημητρούλα 449
 Δημήτρω 449
 Δημόπουλος Γ. 238
 Δήμος ιθ', 264, 282, 229 - Δήμος (γερο-
 κλέφτης) 202. - Δήμος (κλέφτης) 242.
 - Βλ. και Λάζος και Σκαλτσοδήμος
 Διάκος 156, 157, 244, 250, 251
 Διαλέττα 198
 Διαμαντής 270
 Διανής 17
 Διβιτάρης 189
 Διγενής ιβ', ιγ', 3, 7, 10, 11, 16, 17, 18,
 19, 20, 22, 23, 27, 29, 31, 32, 33, 34, 35,

36, 37, 38, 42, 43, 44, 54, 55, 59, 61, 68,
 79, 82, 95, 104, 110, 111, 112, 186,
 278, 358, 395, 405, 421, 423. - Βλ. και
 Διανής, Διγενής ή Κωσταντής, Δι-
 γιανής, Διενής και Διενάτζης
 Διγενής ή Κωνσταντάς· Διγενής ή Κω-
 σταντής 26, 27, 28

Διγιανής 17
 Διενάτζης 11, 13
 Διενής 10, 12, 13, 14, 15, 29, 30, 39, 40, 41
 Διογένης ιγ'
 Διοκλητιανός 395
 Διονίτσα 435, 436
 Δίπλας ιθ', 199, 200, 206. Βλ. και Κομνάς
 Δούκας 401, 402, 403. - Δούκας 'Ανδρό-
 νικος· βλ. 'Ανδρόνικος. - Δούκας Κων-
 σταντίνος 7, 54, 55, 59. - Δούκας
 Στρατηγός 3, 10, 22, 31, 111, 395,
 425

Δουρούμης 'Ιων 177

Δούκας 36, 341
 Δράκος Γεωργίου 249
 Δραμαλής 160, 161, 162, 251
 Δρόσος 195

Δυοβουνιώτης Γεώργιος 245. - Δυοβου-
 νιώτης 'Ιωάννης 156, 222, 244, 245,
 251

Δυσσεάς· βλ. 'Ανδρουτσός

'Εβρά 9

'Εβραία 10

'Εβραίοι 460, 462, 474, 475

'Εβριοπούλα 448, 461, 462

'Εγγλέζοι 153

'Εθνική 'Εταιρεία 176

Ειρήνη 243

'Εκκλησία Μεγάλη 124, 125

'Εκτωρ 325

'Ελγή· βλ. 'Ερήνη

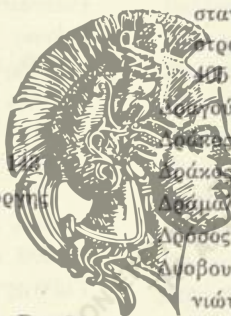
'Ελενα 343

'Ελένε 418, 419

'Ελένη 199, 342, 343, 370, 381

'Ελενίτσα 343

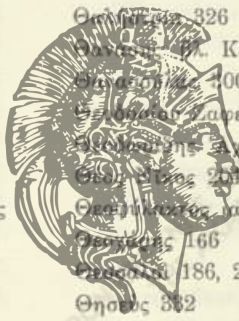
'Ελενιώ 97

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐλεονώρα 441
 Ἐλλεν Κωσταντίνος 128
 Ἐλλενος - Ἐλλενοι 34, 40, 130, 131
 Ἐλληνες 139, 140, 146, 156, 157, 160,
 161, 162, 163, 176, 179, 211, 213,
 228, 238, 252, 285. - Ἐλληνες τῆς
 Κάτω Ἰταλίας 463. Βλ. καὶ Ἐλλενος
 Ἑλληνίς 208, 465
 Ἑλληνισμός 176
 Ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος 285
 Ἑλληνόπουλο 177
 Ἑμίρ - Ἀλῆς 61, 62, 63
 Ἑμίρσσα 467, 469 - Ἑμιροπούλλα 117,
 162, 467, 469
 Ἑνετικὴ πολιτεία 153, 183
 Ἑνετοὶ 136, 137, 138, 153, 379
 Ἑνωση· βλ. Ἑνωσις
 Ἑνωσις (καταδρομικόν) 175
 Ἑπτανήσιοι 157
 Ἑρή· βλ. Ἑρήνη
 Ἑρήνη 317, 318
 Ἑρμῆς 266, 310
 Ἑρρικας - Ἑρρικός· βλ. Ἑρρικός τῆς
 Φλάντρας
 Ἑρρικός τῆς Φλάντρας 342, 343
 Ἑρωτας· βλ. Ἑρρικός τῆς Φλάντρας
 Ἑτέμ πασάς 263
 Εὐδοκία 31, 111, 302, 309, 311, 312,
 395, 405
 Εὐδοκία ἢ Εὐδουκούλα· βλ. Εὐδοκία
 Εὐμενία· βλ. Βεργίτιση Εὐμενία
 Εὐρυδίκη 381, 382
 Εὐρυσθεὺς 26
 Ζαμπαρδούνιας· βλ. Μονσάγας
 Ζαπαντιώτης Δρόσος 195
 Ζαριάδης 111
 Ζαρχάδας 176
 Ζαρνικιώτης Γιάννης 226, 227
 Ζαφέρας 293, 294
 Ζαχαράκης 225
 Ζαχαριάς ιθ', 228, 229, 230
 Ζεὺς 332, 368
 Ζιακαῖοι 257. - Ζιάκας Θεόδωρος 257, 258

Ζίδραινα 186, 187
 Ζιδραῖοι 185. - Ζίδρος Πάνος ιθ', 185,
 186 187
 Ζίτρινα· βλ. Ζίδραινα
 Ζορμπᾶς Γιάννης 237
 Ζουρόπουλος· βλ. Σκληρόπουλος
 Ζώϊκω 239
 Ἡλιογέννη ἢ Ἡλιογεννημένη· βλ. Ἡ-
 λιογέννητη
 Ἡλιογέννητη 395, 403
 Ἡλιος 385
 Ἡπειρώται 175, 204
 Ἡρακλῆς ια', 26, 68
 Ἡσιόνη 68
 Θανάσιος 326
 Θανάσιος· βλ. Καράμπελας
 Θανάσιος 400
 Θανασιώτης Καπεραῖος 158
 Θανασιώτης Χαγίλειος 162
 Θανάσιος 201, 203
 Θεοφάνης ια', 52, 53, 54
 Θεοφάνης 166
 Θεοφάνης 186, 207
 Θεοφάνης 332
 Θεοδώρης 236
 Θεόδωρος 476
 Θερακιάς (ἄνεμος) 151
 Θυέστης 368
 Θύρις 330
 Ἰαννάκης· βλ. Γιαννάκης
 Ἰάσων 68
 Ἰμβραήμ πασάς 165, 167, 168, 233, 246,
 253, 254, 255, 263
 Ἰμπραήμ· βλ. Ἰμβραήμ
 Ἰουδῆθ 342
 Ἰούλιος Καῖσαρ 264
 Ἰουσουφ πασάς 157
 Ἰουστίνη 395
 Ἰουστινιάνης Ἰωάννης 128
 Ἰππῶ 446
 Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ 164

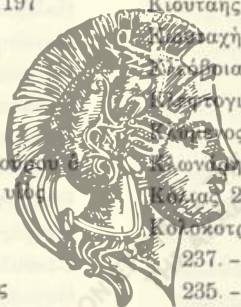
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- 'Ισοῦφ 'Αράπης· βλ. Γιουσούφ 'Αράπης
 'Ιταλοί 179
 'Ιψος 193
 'Ιωάννα Δ' 'Αλεμά 441
 'Ιωάννης Ε' 123
 'Ιωάννης Η' 123
 'Ιωαννής ('Ιωάννης) 123
 'Ιωάννης ὁ μέγας· βλ. 'Ιουστινιάνης 'Ιω-
 άννης
 'Ιωσήφ, ἐπίσκοπος Ρωγῶν 168, 247

 Κάγκalos 300, 301
 Καζαβέρνης 213, 216
 Κακαραπαῖοι 297
 Κακοσουλιώτες 148
 Καλαβρυτινοὶ 155
 Καλιακούδαινα - Καλιακούδινα 197
 Καλιακούδας Λουκάς 197
 Καλόγερος 207
 Καλογιάννης 77
 Καλομοῖρου ὁ υἱός 44, 45, 46
 Καλομοῖρου ὁ μικρότερος - Καλομοῖρου ὁ
 καλσιός· βλ. Καλομοῖρου ὁ υἱός
 Κάλιω· βλ. Κάλω
 Κάλω 404, 405
 Καλτσοδημός· βλ. Σκαλτσοδημός
 Κάντω 466, 467
 Καπετάν πασάς 135, 145, 235
 Καποδίστριας 251
 Καραγεώργης 218
 Καραγκιόζης 27
 Καραδογιάννης 144
 Καραδουιάννης· βλ. Καραδογιάννης
 Καραϊσκάκης ιθ', 199, 247, 249
 Καραϊσκος 248
 Καραμῆτσος 250
 Καράμπελας Θανάσης ιθ', 229, 230
 Καρατάσος 158
 Καρὰ Χαλὶλ ἅγος 228
 Καραχάλιος 230, 231
 Καρχίνος 26, 27
 Καρπενσιώτης 195
 Κασσάνδρα (ὄνομα πλοίου) 213
 Κατσαβός 301

 Κατσαντωναῖοι 199, 200. - Κατσαντώνης
 ιθ', 199, 200, 201, 203, 204, 206
 Κατοίγανος 10, 11, 183
 Κατοίγιανος· βλ. Κατσίγιανος
 Κατσουδαῖοι 226. - Κατσούδας 226
 Κατσώνης Λάμπρος 145, 193, 194, 214,
 228
 Κένταυρος 79
 Κέντρος 267
 Κιαμίλαινα 162
 Κιαμίλης· βλ. Κιαμὶλ μπέης
 Κιαμὶλ μπέης 162, 253
 Κιμισκής· βλ. Τσιμισκής Γιάννης
 Κιόρογλους 111
 Κιοσὲ Μεχμέτ 156, 194
 Κιούρτης· βλ. Κούρετ 'Αχμέτ
 Κιουταῖς· βλ. Κιουταχῖς
 Κιουταχῖς 162, 246, 248, 249
 Κιουτάβια 332
 Κιουταγιάννος 268
 Κιουτάρος 368
 Κιωνάκης γγ'
 Κόνιας 238
 Κολοκοτρωναῖοι 228, 233, 234, 235, 236,
 237. - Κολοκοτρώνης Κωνσταντ. 234,
 235. - Κολοκοτρώνης Θεόδ. 155, 160,
 161, 235, 237, 238, 262
 Κομνᾶς Τράκας 250
 Κομνηνὸς Δαβὶδ 127, 128, 129
 Κομνηνὸς 'Ιωάννης 121
 Κομπόπουλα 227. - Κομπόπλος ἢ Κομ-
 πόπουλος Νάσος 206
 Κονιαριά 262. - Κονιάρει - Κόνιαρος 91,
 253, 287
 Κονταναγνώστης 270
 Κόντες 387, 429, 430· βλ. καὶ Κοντός
 Κοντοφιακούπης 207
 Κοντογιανναῖοι ιθ', 206, 223, 224, 226.-
 Κοντογιάννης 224, 225, 226
 Κοντός 387, 388, 389, 390, 393
 Κοντούτσικος 388
 Κοραῖς 'Αδαμ γγ'
 Κοσκινᾶς 222
 Κοσμᾶς Λάμπρος ἢ Σουλιώτης 251

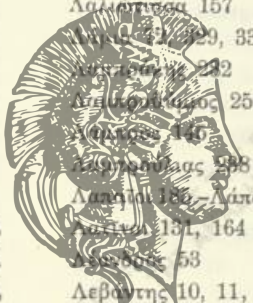

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Κουκέας 228
 Κουντουριώτης 166, 253
 Κουντουκιώται 259
 Κούφι 'Αχμέτ 189
 Κούφτης 289
 Κουσαντάν: βλ. Κωσαντάν
 Κουσαντάνης: βλ. Κωσαντάνης
 Κουσαντάνιους - Κουσαντάνιους: βλ. Κων-
 σταντίνους
 Κουσαρέλλας - Κουσαρέλλια: βλ. Κω-
 σαρέλλος
 Κουταβάς: βλ. Γκοντοβάς Λιάκος
 Κουτάνης 237
 Κουτσονίκας 148
 Κραβαρίτισσα - Κραβαριτοπούλες 199
 Κρήτες 171, 172
 Κρητικόπουλο 217
 Κρητικός 174, 474
 Κρουστάλλω 103, 243, 244
 Κσάντινος: βλ. Ξάνθινος
 Κυπριανός 395
 Κωνσταντίνος: βλ. Κωνσταντίνος
 Κωνσταντίνος 7
 Κωνσταντίνος 7, 8, 9, 41, 54, 59, 61,
 68, 87, 96, 129, 224, 309, 315, 316,
 317, 318, 333, 347, 350, 351, 354, 364,
 368, 369, 370, 418, 434, 435
 Κωνσταντίνος (βασιλεύς) 128
 Κωνσταντίνος Ε' ιγ'
 Κωνσταντίνος Η' 54
 Κωνσταντίνος ΙΑ' ιε', 123
 Κωνσταντίνος Μονομάχος ιδ', 82
 Κωνσταντίνος (ὁ μικρός) 63, 64, 68, 69
 Κωνσταντινούπολις ιε'
 Κώσταίνα 215
 Κωσαντάνης 54, 80, 367
 Κωσαντάνης ια', ιγ', 54, 70, 81, 82, 83,
 84, 85, 86, 98, 99, 100, 101, 102, 110,
 309, 313, 314, 318, 347, 352, 353,
 355, 424
 Κωσαντέλλος ιθ', 300
 Κωσαντάνης 5, 9, 30, 31, 64, 65, 66, 70,
 78, 94, 97, 117, 123, 124, 303, 304,
 309, 312, 315, 316, 317, 333, 347, 350,

351, 366, 369, 395, 418, 419, 423, 424,
 425, 426, 427, 429, 430, 434, 458, 459
 Κωσταντίνος 351, 354
 Κωσαντίνος: βλ. Κωνσταντίνος
 Κωσταντίνος 71, 72
 Κωσαρέλλος 259, 260
 Κώστας 68, 72, 73, 96, 205, 214, 256,
 309, 311, 312, 350, 351, 364, 366, 367,
 369, 385, 426, 427, 428
 Κώστας Λάζος: βλ. Λάζος
 Λαζαίοι ιθ', 213, 214, 215, 220. - Λαζό-
 πουλο (μικρό) 221. - Λάζος (Γιάννης,
 Δήμος, Κώστας, Λόλιος) 214, 216
 Λακκιώτες 256
 Λαλαίοι Τούρκοι 231, 232
 Λαλιόπουλο 157
 Λαλιόπουλο 229, 330, 331
 Λαλιόπουλο 222
 Λαλιόπουλος 256
 Λαλιόπουλος 440
 Λαλιόπουλος 288
 Λαλιόπουλος 186, 187, 188, 267
 Λαλιόπουλος 131, 164
 Λαλιόπουλος 53
 Λεβάντης 10, 11, 16, 53, 421, 443
 Λέγκου 369, 370
 Λενιό 136
 Λένω 151, 152
 Λεόντιος Μαχαιράς 441
 Λεούσα 471
 Λεπενιωταίοι 204. - Λεπενιώτης Κώστας
 ιθ', 203, 204, 205, 206
 Λέων Γ' 46, 59
 Λιάζης 190
 Λιάκαινα 208, 209, 210
 Λιακατὰς Γρηγόρης 246, 247
 Λιάκος 206, 207, 208, 210, 240, 271
 Λιάνδρος: βλ. Λεάνδρος
 Λιάπηδες 152, 153, 154
 Λιογέννητη: βλ. Ήλιογέννητη
 Λιόλιος: βλ. Λάζος
 Λιός (Μανολιός) 37
 Λιουνίδας: βλ. Λιωνίδας

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Λιπινιώτης· βλ. Λεπενιώτης
 Λιονίδας 298
 Λούκαινα 198
 Λούκας 198, 297
 Λουκρητία (ή Ρωμαία) 379
 Λυκάων 368
 Λουλουδιά 366
 Λυσσέας· βλ. Ἀνδροῦτσος

Μαβιανός· βλ. Μαυριανός
 Μάγδα 363, 364, 365
 Μαδιανός· βλ. Μαυριανός
 Μάϊδα· βλ. Μάϊδω
 Μάϊδω 393, 364, 367
 Μακάριος ὁ Ρωμαῖος (ὄσιος) 344
 Μακρῆς κδ', 247, 255, 256
 Μακρυγιάννης (Σαρακατσάνος) 204
 Μακρὺ - Πανάγος 232
 Μαλτέζα 294

Μανέτας 375, 376, 377, 378
 Μανιάκης Γεώργιος 82
 Μανούττα 140, 243, 164, 175
 Μανολάκης 436

Μανόλης 373, 374, 436, 476
 Μανουήλ Β' 123
 Μάνταλος 246, 258

Μαργαρίτα 71
 Μάργιανος· βλ. Μαυριανός
 Μάρθω 363

Μαρία 380, 381

Μαριανή 467

Μαριγάκι 380

Μαριώ 305, 306, 476

Μάρκος· βλ. Μπότσαρης Μάρκος

Μαρού 90, 91, 103, 431

Μαρουδῆ· βλ. Μαρουδιώ

Μαρουδιώ 428, 429, 430

Μαρουδζιά 98, 99, 101

Μαρούλα 363, 404

Μαρουλλιός 87, 88

Μαρουλλοῦ 323, 324, 325

Μαρτζόκας Γιώτης· βλ. Μπαρτζόκας

Μάρω 364, 403, 404, 405, 428, 430, 431

Μαστραγκύλας· βλ. Ἀγκύλας

Ματρώζος 166

Μαυραειδής· βλ. Μαυρουδής

Μαυραλής· βλ. Μαυρουδής

Μαυργιαννής· βλ. Μαυρήγιαννης

Μαυρήγιαννης 68, 71, 72, 364, 365

Μαυριανός 68, 71, 363, 378, 379, 380

Μαυροειδής· βλ. Μαυρουδής

Μαυροηλής· βλ. Μαυρουδής

Μαῦροι 64

Μαῦρο καράβι 213

Μαυρολίβης 8

Μαυρομάτης κδ', 184

Μαυρομυχάλης Κυριακούλης 160.-Μαυρομυχάλης Κωνστ. 167, 169. - Μαυρομυχάλης Πετρόμπεης 160, 170, 171

Μαῦρος (ἄλογο) 92

Μαιροτράχηλας· βλ. Βαυροτράχηλος

Μαυρουδής 8, 36, 363, 395

Μαυροῦδ πασάς 160

Μαῦρος Ἰ. 296, 297

Μέτς Παῦλος 177, 178

Μενοῦσας 141, 175

Μενοῦσης· βλ. Μενοῦσας

Μεσημεριάτες 329

Μεσολογγίται 162, 163

Μεσσηνέζης 239

Μέτζ Ἀράπης 234

Μέτζος· βλ. Μέτζ Ἀράπης

Μέτσιος Μάλιος 198

Μετισσοχούσος - σάτοι 191

Μετσοῖσος 190

Μεχμέτ Ἀλῆς (Αἰγύπτου) 164

Μεχμέτ Δ' 135

Μηλιοπούλα 293

Μήλιος 365

Μηνᾶς 36

Μήτραйна 253, 254

Μῆτρος 184

Μῆτρος· βλ. Μποταίτης

Μήτσος 224, 240, 385

Μήτσος· βλ. Σισμάνης

Μήτσους· βλ. Καραμήτσος

Μιαούλης Ἀνδρέας 165, 166

Μικροκουσταντίνους. - Μικροκωνοταν-

AKADHMIA

ΔΟΗΝΩΝ

- τίνος. - Μικροκωσταντάκης· βλ. Μικροκωσταντίνος
 Μικροκωσταντίνος 70, 72, 78, 80, 347, 351, 354, 369, 430
 Μικροχατζαννάκης 395, 397, 398
 Μικροχατζαράκης· βλ. Μικροχατζαννάκης
 Μιλιόνης Χρῖστος ιθ', 184, 185, 190
 Μιλίουνα 46
 Μίνως 332
 Μιριολής 217
 Μισριώτης 173
 Μιτζομπόνος, Μιτσομπόνος 148, 198
 Μιχαήλ ἀρχάγγελος 37, 48
 Μιχαήλ Β' 45
 Μιχαήλ Γ' ιγ', 45, 46
 Μοῖρα 358
 Μονόγιαννες 105, 358
 Μοραῖται 159, 230
 Μοραῖτοπούλο 385
 Μοριανοπούλα 446
 Μοριάς (ὄνομα πλοίου) 213
 Μοροζίνης Φραγκίσκος 136, 137
 Μόροι 16
 Μοροσέρβοι 16, 17
 Μόσκοβης· βλ. Μόσκοβος
 Μόσκοβος 139, 141, 142
 Μόσκω Τζαβέλαινα· βλ. Τζαβέλαινα
 Μουρτάτης 231
 Μουρχουντάρας. - Μουρχουντάρης· βλ. Βέσσιαρης "Αγος
 Μουσάγας 232, 233
 Μουσαμπαρδούνιας· βλ. Μουσάγας
 Μουσελίμης 184, 189
 Μουσουχουσαῖοι· βλ. Μετσιοχουσαῖοι
 Μουσταῖης πασάς 163
 Μουσταφάς· βλ. Μετσιοχουδός
 Μουσταφάς 207
 Μουτσανᾶς· βλ. Βερούσης
 Μουσταξίδης 'Ανδρέας κβ'
 Μουχαμέτης 143
 Μουχαρνάρης· βλ. Βέσσιαρης "Αγος
 Μουχτάρ Κλεισούρας 184
 Μουχτάρ πασάς 148, 149, 150, 151, 196, 218, 219
 Μπαμπαλοπούλα· βλ. Παπαδοπούλα
 Μπανούσης 222
 Μπαρδουνιώτης 233
 Μπαρμπάρεσος ιε', 132
 Μπαρμπιτσιώτης Ζαχαρίας 227, 229
 Μπαρότης 'Ανδρέας 137
 Μπαρτζόκας Γιώτης ιθ', 221, 222, 279
 Μπασντέκης 221
 Μπαταριάς Γιάννης 205
 Μπεκίρ πασάς 253
 Μπερατινός 289
 Μπιρμπίλης 373, 374
 Μπλαχάβας· βλ. Βλαχάβας
 Μποταῖτης Μητρος 253, 254
 Μπότσαρη Λένω 152
 Μπότσαρης Γεώργιος 147. - Μάρκος 147, 148, 163, 164, 195
 Μπουλάκης Γεωργάκης 152
 Μπουλάκης Γιάννης 301
 Μπουρδουλαῖοι 191, 193, 289
 Μπουρδουλάς 191, 213, 220, 253, 284
 Μπέρνι πασάς· βλ. Ίμβραϊμ πασάς
 Μπουκλέρης· βλ. Προσφύρης
 Μπουρούας 176
 Μωαμεθανοί 233
 Μωάμεθ Β' 129
 Νάνος 190, 267
 Ναουσαῖοι 158
 Νάσος· βλ. Κομπόπουλος
 Νεράιδα, -δες 329, 330
 Νικεφόρος - Νικηφόρος· βλ. Νικηφόρος
 Νίκζας 151
 Νικηταρᾶς 161
 Νικηφόρος ια', 30, 55, 57, 59, 395
 Νικολάκης· βλ. Πετμεζάς
 Νικολόπουλα - Νικολοπουλαῖοι 228
 Νικολός 196
 Νικολού 190
 Νίκος· βλ. Νικοτσάρας
 Νικοτσάρας ιθ', 211, 212, 213, 216, 218, 221
 Νιόπλιος Γεώργιος 143, 145
 Νιόπλιους· βλ. Νιόπλιος Γεώργιος

Νόβαινα 269
 Νόβας 269
 Νοῦτσος Ἀλέξης 255
 Νταβέλης Χρῖστος ιθ', 296, 297
 Ντεληγιάννης 177
 Ντελὴ Γρίβας· βλ. Γρίβας - Μπούας Θ.
 Ντελὴ Τσεκούρας· βλ. Τσεκούρας
 Ντερβίς Ἀράτης 232
 Ντόρια Ἀντρέας 134
 Ντούλας ιθ', 299

Ξάνθινος 7, 8, 61, 62
 Ξανθῖνος· Ξάντινος· βλ. Ξάνθινος
 Ξάνθος 264
 Ξερόπουλλος· βλ. Σκληρόπουλος
 Ξυλικιώτης Γιάννης 196

Ὄβραϊοι 155, 369, 370, 443, 463, 475, 476

Ὄβραϊσσα 13, 16

Ὄβριοκόρη 461

Ὄβριοπούλα 468, 469

Ὄβριος· βλ. Ὄβραϊοι

Ὄδάτις 111

Ὄδυσσεύς· βλ. Ἀνδροῦτσος

Ὄδυσσεύς 79, 110, 360

Ὄθων 173, 240, 251, 252, 255, 256, 257

Ὀλοφέρνης 342

Ὀλυμπος (ὄνομα πλοίου) 213

Ὀμέρ Βρυώνης 156, 157, 160, 162, 163, 194

Ὀμορφὴ τῆς Ἀμοργός· βλ. Μοργιανοπούλα

Ὀρέστης ιγ', 46

Ὀρεστόπουλος 46

Ὀρλώφ Ἀλέξιος 139. - Ὀρλώφ Θεόδωρος 139

Οὐβριὰ 414

Οὐβριός· βλ. Ὄβραϊοι

Παλιαρβανίτες, Παλιοαρβανίτες 159, 209

Παλιοπαππούς 40

Πάλιος 237

Παλιότουρκοι 209

Παλουμπιώτης Λιάκος 206

Πάν 330

Παναγιώταινα 272

Παναγιώταρος 235

Παναγιώτης· βλ. Παναγιώταρος

Παναρίτης Λιάκος· βλ. Λιάκος

Πανουργιάς ιθ', 156, 251, 255

Παπᾶ Βαρδῆς 135

Παπᾶ Βεργῆς 135

Παπᾶ Βοριάς 135

Παπαγιώργης 219, 220

Παπαδοπούλα 243, 244

Παπαθύμιος· βλ. Βλαχάβας Θύμιος

Παπακωνσταντάκης 230

Παπᾶ Λάμπρος 268

Παπανικόλα Γιάννης· βλ. Πρίφτης

Παπανικολῆς 166

Πάπας Ἐμμ. 158

Παραπλέσας 162, 166, 167

Παρατρέχης· βλ. Βαρυτρέχης

Παρανός 153

Παρανός 142

Παραπλούσης· βλ. Βαρβαρόσους

Πάπας Ἡρακλείου 140

Πασιάς· βλ. Ἀλὴ πιασός

Πατριαρχεῖον 176

Πατρινὸ λεμόνι 301

Παχὺς· βλ. Σπαχῆς

Παύλαινα 178

Παυλικιανοὶ 52

Πειρασμός 373

Πελοποννήσιοι 157, 167

Πενθεσίλεια 325, 326

Πέρρης 52

Περσεφόνη 310

Περσεύς 68, 335

Πετμεζαῖοι 155, 156. - Πετμεζός Ἀναγνώστης 155, 156. - Πετμεζᾶς Νικ. 155, 156, 225

Πετρίτης 106

Πετρόμπεης· βλ. Μαυρομιχάλης

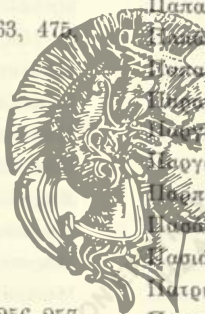
Πετροπέτσας 282

Πετροπουλάκης 382

Πέτρος Μέγας 139

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Σαρή Μπαρχής 383, 384, 385
 Σατανᾶς 343
 Sayyid Battāl ιβ'
 Σγουρομαλλιά 141
 Σεϊδάγας 264
 Σελίμης 49, 50
 Σελιχάρης 148
 Σενιάβις Δημ. 211, 213
 Σέρβοι 16, 320
 Σιατιστέοι 143
 Σιναφινόπουλος· βλ. Συνοδινόπουλο
 Σισμαναίοι ιθ', 198, 300 - Σισμάνης (Γιαν-
 νάκης, Μήτσος, Νικόλαος) 198, 199
 Σισμανόπουλο 199
 Σιρβιτάνης 88
 Σκαλτσᾶς Δήμος· βλ. Σκαλτσοδήμος
 Σκαλτσοδήμος 243, 244
 Σκιαθος (ὄνομα πλοίου) 213
 Σκληρόπουλος· βλ. Σκληρόπουλος
 Σκληρόπουλος ια', ιγ', 31, 68, 69, 86, 110
 Σκοδραῖοι 163
 Σκοντριάν πασάς· βλ. Σκόδραλης
 Σκούρης 253
 Σκυλαρβανίτες 144, 193, 204, 298
 Σκυλαρβανιτιά 193
 Σκυλογιάννης 122
 Σκυλοδημαῖοι - Σκυλοδήμος 243
 Σκυλουαρβανίτες· βλ. Σκυλαρβανίτες
 Σλάβοι 139
 Σμαήλ ἀγᾶς· βλ. Σμαήλης
 Σμαήλης 259
 Σουλεϊμάν Β' 134
 Σουλεϊμάνης 1184, 185
 Σουλεϊμάν Ταχίρ Ἀμπάζης 252
 Σουλιῶται 147, 148, 149, 151, 152, 158,
 160, 163, 249
 Σουλιώτης Λάμπρος 205
 Σουλιώτισσα 147
 Σουλτάνα 471
 Σουρμελής Ν. 175
 Σούσα 383, 384
 Σουσάκι· βλ. Σούσα

Σουσάνα, Σουσανάκι· βλ. Σούσα
 Σούφ ἀγᾶς 225
 Σούφ ἀράτης· βλ. Σούφ ἀγᾶς
 Σοχράβ 79
 Σπαθιάς 300
 Σπαρτιατόγωνα 171
 Σπαχής 387, 389, 390
 Σπηλιωτάκης Ἀ. 167
 Στάθαινα 215
 Σταθᾶς Γιάννης 211, 213
 Σταμάτης 238
 Σταμούλης 143, 144
 Στερεοελλαδίται 204
 Στερόπουλος· βλ. Σκληρόπουλος
 Στεφανάκης, Στεφανίος, Στέφανος 293
 Στοιχειά 329
 Στρονάρης Ν. ιθ', 246, 288
 Στρονάρης Σφοντύλης· βλ. Φοντύλης
 Στραπαᾶς, Στραβαπαᾶδες 165, 238
 Στράτος Ν. 255 - Στράτος Σωτήρης 258
 Στρατιμπολας Ἀντωνάκης 155, 156
 Στρούκουλος· βλ. Σκληρόπουλος
 Συναδιόπουλί, Συναδιόπουλο, Συναφι-
 νόπουλο· βλ. Συνοδινόπουλο
 Συνοδινόπουλο 68, 87
 Συνοδινός 431, 432
 Συρόπουλος· βλ. Σκληρόπουλος
 Σύρος 267, 268
 Σφοντύλης· βλ. Φοντύλης
 Σωτήρης 239

Τάκης (ὀπλαρχηγός) 176, 177
 Ταμπακόπουλος Νικολής 239
 Τάρταρης· βλ. Τάταρης
 Τάσιος 240
 Τάταρης 132
 Τεπελενλής· βλ. Ἀλή πασάς
 Τζαβέλαινα 147, 148, 149
 Τζαβέλας Λάμπρος 147
 Τζιπαῖοι 253
 Τζελαλεντίν βέης 163
 Τζέλιος 252, 255, 264
 Τζιάκαλος 206
 Τζιοβάρας Νικολός 188

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

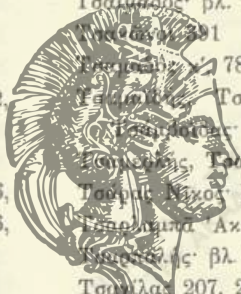
ΑΘΗΝΩΝ

Τζιτζιέρης 217
 Τζοάνα Α' 'Αλεμά 441
 Τζόγκα 255
 Τζόγκας 205
 Τζουάν τε Μουντιολίφ 441
 Τζουβάρας Νικολός 188
 Τζούρκας 297
 Τζωρτζάκης 293, 294
 Τζωρτζής· βλ. Τζωρτζάκης
 Τζωρτζιμ 149
 Τηλέγονος 79
 Τηρεύς 368
 Τιαφίλ 143, 145
 Τιτάν 42
 Τόλιος 221
 Τόμπρας 280
 Τόσκας Δ. 189
 Τούγκα 146, 208, 209, 210, 445
 Τουρκάκης 90, 91
 Τουρκαλβανοί 143, 153, 164, 179, 192, 193, 199, 200, 204, 224, 252
 Τουρκαλβανίτες· βλ. Τουρκαλβανοί
 Τουρκιά 66, 78, 137, 138, 141, 142, 146, 147, 148, 153, 154, 170, 177, 186, 189, 205, 229, 248, 250, 298, 463
 Τούρκο 130
 Τούρκισσα 162, 444, 464
 Τουρκίτσος 89
 Τούρκοι 3, 5, 6, 24, 61, 64, 65, 67, 74, 75, 77, 78, 88, 89, 90, 93, 102, 103, 111, 121, 122, 123, 127, 129, 131, 133, 136, 137, 138, 139, 140, 145, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 162, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 177, 178, 185, 186, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 202, 203, 204, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 221, 228, 229, 231, 233, 235, 236, 243, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 256, 257, 259, 262, 268, 269, 276, 277, 278, 284, 285, 286, 293, 294, 295, 297, 369, 370, 383, 449, 460, 461, 462,

463, 464, 465, 466, 475, 476
 Τουρκοπούλα 147, 293
 Τουρκοπούλια 6
 Τουρκόπουλο 5, 78, 146, 147, 209
 Τούρκοι Σελτζούκοι ιδ'
 Τουρκοφάγος· βλ. Νικηταρᾶς
 Τράκας Κομνάς, Τρακόπουλος· βλ. Κομνάς Τράκας
 Τραντέλλενος· βλ. Βαρντράχλος
 Τραπεζοῦς ιδ'
 Τρεμαντάχειλος· βλ. Βαρντράχλος
 Τρέμης 298
 Τριανταφύλλον κδ'
 Τριμπούκης 190
 Τρίτσας 187
 Τρουπάκης Μιχαήλ 235
 Τσαϊμαδός· βλ. Τσαμαδός
 Τσαϊμάς 381
 Τσαϊμάς· βλ. 78, 79, 80
 Τσαϊμαδός, Τσαμαϊδόνας, Τσαμαϊδός, Τσαμαδός· βλ. Τσαμαδός
 Τσαμαδός, Τσαμπαρής, βλ. Τσαμαδός
 Τσαρμάνκος· βλ. Νικοτσάρας
 Τσαρμπατ Ακριβή 194
 Τσαρμπατ· βλ. Τσαμαδός
 Τσαρλάς 207, 213
 Τσεκούρας 184, 241
 Τσέλιος Δημος· βλ. Τζέλιος
 Τσιμισκής· Γιάννης 18, 421
 Τσίμπος 228
 Τυνησιακή φρεγάτα 166

Υψηλή Πύλη 139

Φαναρίσιος Λιάμος· βλ. Λιάκος
 Φάραγγοι 34
 Φεβρωνία 381
 Φιλική 'Εταιρεία 176, 194
 Φιλοπαππούς· βλ. Φιλοπαππούς
 Φίλιος 254, 255
 Φιλοπαππούς 10, 11, 12, 13
 Φλέγκας 302
 Φλέσας· βλ. Παπαφλέσας

Β'. ΤΟΠΩΝ

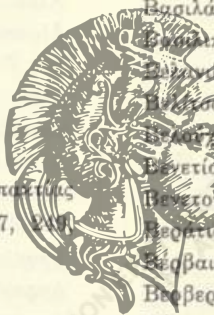
'Αβαρίκος 148, 149
 'Αβράτης· βλ. Εύφρατης
 'Αβρίτης· βλ. Εύφρατης
 'Αγγλία 172, 312
 'Αγία Βαρβάρα 384
 'Αγιά 'Ελένη 451
 'Αγία Λαύρα 154, 180
 'Αγιά Μαύρα 138
 'Αγία Παρασκευή (ἐκκλησι.) 149, 168
 'Αγιά Σοφία 9, 124, 125, 126, 127, 128, 326, 327, 451, 474, 475
 'Αγία Φωτεινή (μοναστ.) 441
 "Αγι Γιάννης Θεολόγος 90
 "Αγι Γιώργης· βλ. "Αγιος Γεώργιος
 "Αγιοι 'Ανάγκυροι (μοναστ.) 150
 "Αγιο μοναστήρι 301
 "Αγιος "Ορος 211, 250, 251, 474
 "Αγιος Γεώργιος (ἐκκλησι.) 234, 266, 314, 316, 318, 424
 "Αγιος Κωνσταντίνος 81
 "Αγιος Πέτρος Κυνουρίας 228, 229, 230
 "Αγιου Βασιλείου Ρεθύμνης (ἐπαρχ.) 289
 "Αγιούς (τὸ μοναστήρι) 219, 220
 "Αγι Σώστης 226
 "Αγιώργι· "Αγιώρτες· βλ. "Αγιος Γεώργιος
 "Αγόριανη 137, 251
 "Αγραῖς Εὐρυτανίας· γέφυρα Μανόλη 321, 322
 "Αγραπιδохώρια 241
 "Αγραπιδохώριον 'Ηλείας 240
 "Αγραφα 151, 191, 200, 203, 204, 206, 208, 223, 226, 229, 261, 276, 284
 "Αγρίνιον 222
 "Αγ'ωργής· βλ. "Αγιος Γεώργιος
 "Αδανα 319
 "Αδριανούπολις 122, 149, 150
 "Αερίζης 197
 "Αθήνα 178, 247, 248, 257
 "Αθήνας κάστρο· βλ. Κάστρο

"Αθως· βλ. "Αγιον "Ορος
 Αἰγαῖον 164, 211, 217, 375, 383
 "Αι Γεώργης· βλ. "Αγιος Γεώργιος
 "Αι Γιαννάκης 154
 "Αι Γιάννης (μοναστ. "Αγράφων) 203
 Αἴγιον 243
 "Αι Γιώργης· "Αι Γιώρξης· βλ. "Αγιος Γεώργιος
 "Αι Ζήνα (ἐκκλησι.) 274
 "Αι Θανάσης 144
 "Αι Λιάς 148, 275
 Αἶμος 211
 "Αι Μονή 237, 238
 "Αι Πύργος 141, 142
 "Αι Ρέθυμνος 217
 "Αι Σάμους 192, 200, 225
 "Αι Σάμους 182, 246, 247
 "Αι Σάμους 182, 184, 188, 191, 199, 200, 201, 246, 252
 "Αι Σάμους 234
 "Αι Σάμους 160, 162
 "Ακρόπολις ("Αθηνῶν) 194, 245
 "Ακρωτήρι (Χανίων) 173
 "Αλαμάνα (Σπερχειός) 36, 156, 157, 251, 321
 "Αλασσόνα· βλ. "Ελασσών
 "Αλβανία 179, 257, 373, 404
 "Αλεξάνδρα· βλ. "Αλεξάνδρεια
 "Αλεξάνδρεια 37, 164, 165, 319, 342, 447, 466
 "Αλεξάντρα· βλ. "Αλεξάνδρεια
 "Αλιάκμων 143, 144
 "Αλικαρνασσός 165
 "Αλισάκου 250
 "Αλμυρός (Βάλτου) 184, 299
 "Αλώνια 143, 144, 242
 "Αλωνίσταινα 155, 237
 "Αμαστρε 9
 "Αμαστεις ἢ "Αμάστρα· βλ. "Αμαστρε

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

- 'Αμοργός 447
 'Αμόριον 44, 45, 89
 'Αμουργός· βλ. 'Αμοργός
 'Αμπλιανή 243, 250
 'Αμφεία Μεσσηνίας 230
 'Αμφισσα 156, 243, 245, 250, 251
 'Αναζού 76
 'Ανάλατος (Φαλήρου) 249
 'Ανάπλι· βλ. Ναύπλιον
 'Ανδρος 145
 'Ανισαράκι 180
 'Αντολικό· βλ. Αιτωλικόν
 'Αντριανόπολη· βλ. 'Αδριανούπολις
 'Ανώπολις 141, 142, 274
 'Αξιός 264, 265, 391
 'Αποπηγάδι 274
 'Αράδαινα 141, 142
 'Αράπηδες Γορτυνίας 242
 'Αραπιά 36, 172, 242
 'Αραπίτσα (ποταμός) 159
 'Αραπύδα 145
 'Αραπύδα Γορτυνίας 242· - Ναυπακτίας
 198, 300. - Παρνασσίδος 247, 248
 297, 341
 'Αρβανιτιά· βλ. 'Αλβανία
 'Αργολικός 160
 'Αργος 160
 'Αργυρέϊκα 155
 'Αργυρόκαστρον 147
 'Αρεόπολις· βλ. Τσίμοβα
 'Αρκάδι 174
 'Αρκουδόρεμα 228
 'Αρμυρός 168, 169, 170, 171, 184, 185
 'Αρτα 152, 176, 184, 198, 210, 261, 319,
 320, 321
 'Αρτοίνα (Δωρίδος) 243
 'Ασπρο ποτάμι, 'Ασπροπόταμος, 'Ασπρου
 (τό γεφύρι)· βλ. 'Αχελῷος
 'Αταλάντη 156, 193
 'Αττάλεια 114, 446, 447, 473
 Αύλων 321
 'Αφράτης· βλ. Εύφρατης
 'Αφρίτης· βλ. Εύφρατης
 'Αχελῷος 151, 183, 186, 188, 246, 252,
 258, 284.
 Βαβυλών 309, 311, 343, 387
 Βαλεσῆ 158
 Βαλτέτσι 160, 238, 284
 Βάλτος 163, 184, 189, 206, 213, 223,
 224, 226, 261
 Βαδάρι· Βαρδαριού (κάμπος)· βλ. 'Α-
 ξιός
 Βαρδούσια 195, 272
 Βαριτάδα 205
 Βαρλαάμ μονή 219
 Βαρλάμη τό κελλί· βλ. Βαρλαάμ μονή
 Βάρνα 383
 Βασιλάδι 167
 Βασιλάκι 245, 250
 Βασιλινιά 229, 230
 Βαχίτσα 196
 Βεατρία· βλ. Τιμφοφάκος
 Βενετία 245, 246, 328
 Βενετογαλουσα 314
 Βερούτιον 189, 289
 Βεράβαινα 229, 230, 237, 269, 270
 Βεβερία 165
 Βέργα 168, 169
 Βέροια 250
 Βερούτι 339
 Βιέννα 385
 Βλάστη 341
 Βλαχιά 190, 191, 192, 385
 Βλαχοκκλησιούλα 178
 Βλαχοφτέρη 214
 Βλαχοχώρια (Θεσσαλίας) 192, 204, 206
 Βογατσικόν 297, 298
 Βόλγας 320
 Βόνιτσα 224
 Βοστίτζα 239
 Βουλγαριά 190, 191, 264
 Βουνιχώρα 193, 196
 Βουργαρέλι 151
 Βραχώρι· βλ. 'Αργίνιον
 Βρεσθαίνη 167

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Βυτίνα 301

Γαβρᾶ ραχίν 121

Γαβρολίμνη 197, 198

Γαλαξειδί 251

Γαλατάς 135, 325, 455

Γαλατινή· βλ. Κοντισκόν

Γαλλία 172

Γαστούνη 228

Γεράνεια 144

Γέροντας 166

Γιάννενα· Γιάννινα· Γιαννίνου (κάμπος)·
βλ. Ίωάννινα

Γιράνεια· βλ. Γεράνεια

Γκιόνα 195

Γκούρα ή Γούρα· βλ. Όθρυς

Γκραικού ράχη 193

Γορτυνία 235, 242

Γραβιά 243

Γραμπούσα 173

Γρανίτα 199, 216

Γρεβενά 142, 144, 185, 189, 219, 220,
253, 258, 297, 298

Γρεβενό· βλ. Γρεβενά

Γριβινά· Γριβινό· βλ. Γρεβενά

Γρίμποβον 179

Γύθειον 175, 235

Δαδι 245

Δαμασκός 472

Δαμάστας μονή 156

Δαύλεια 297, 341

Δέβρα γεφύριν 34

Δερβενάκια 160, 161, 284

Δερβένι 230

Δημητσάνα 237

Δημουλά· Κούλα 152

Δηρός 168, 169, 170

Δίστομον 247, 249, 296, 297

Δούναβις 321

Δράμα 160

Δρόμπολη 264

Δωρίς 184, 240

Έβραιοακή 461

Έγγλιτέρα 312· βλ. και Άγγλία

Έγριπος 251

Έδεσσα Μεσοποταμίας 310

Έλασσών 143, 145, 185, 186, 196, 197,
211, 212, 220, 221, 252, 259

Έλικών 286

Έλλάς 251, 319, 321, 361

Έλλενικό· βλ. Κάστρο

Έλλησποντος 213

Έλμπασάν 179

Έλυμπος· βλ. Όλυμπος

Έλυμπος (Καρπάθου) 288

Ένετία 138

Έξη μάρμαρα 428

Έπαχτος· βλ. Ναύπακτος

Έπικουρος 305

Έπικουρία· βλ. Ίόνιοι νήσοι

Έρασιόνη 145

Έρασιόνη· βλ. Θεοδοσιούπολις

Έρασιόνη 178

Έρασιόνη 446

Έρασιόνη 145

Έρασιόνη· βλ. Νεβρόπολις

Έρασιόνη 191

Εύφρατης 28, 35, 40, 41, 44, 45, 46, 48,
52, 97, 99, 100, 106, 107, 278, 325,
443

Ζάκυνθος 155, 237

Ζάλογγος 159

Ζάχη Γρεβενών 176

Ζελίτσα 199

Ζεμενό 296, 297

Ζητούνι 251· βλ. και Λαμία

Ζίχνα 212

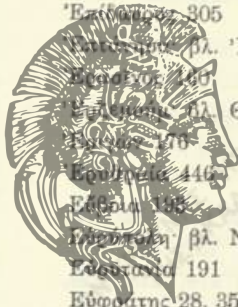
Ζυγός 256

Ζωοδόχος Πηγή (μονή) 230

Όλιον κάστρο· βλ. Κάστρο

Όλιον τὰ παρχάρια 127

Όπειρος 160, 162, 175, 184, 188, 189,
190, 191, 199, 210, 227, 246, 255,
258, 296, 462

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἡπειρωτική Ἑλλάς· βλ. Ἑλλάς
Ἡράκλειον 140, 274, 383

Θεοδοσιούπολις 121

Θεοτόκου μονή 229

Θεσσαλία 189, 190, 191, 211, 213, 214,
218, 221, 223, 246, 250, 252, 258,
288, 296, 297, 298

Θεσσαλομαγνησία 221

Θεσσαλονίκη 125, 126, 158, 250, 309,
315, 375, 431

Θιάκι· βλ. Ἰθάκη

Θράκη 325

Ἰάννινα· βλ. Ἰωάννινα

Ἰβήρων μονή 92, 122, 134, 325

Ἰδη 4

Ἰθάκη 194, 198

Ἰμβρος 174

Ἰνναχώριον (Κισάμου) 136

Ἰόνια νήσοι 173, 204, 207
- νῆος 116

Ἰωάννινα 147, 148, 149, 150, 152, 153,
159, 163, 176, 179, 192, 194, 195,
200, 201, 203, 204, 214, 218, 224,
226, 243, 245, 246, 251, 256, 257,
273, 276, 277, 278, 299, 387, 465,
466

Κάζα 256

Καϊλάρια 176

Καινούρια χώρα 191, 256

Κακοσούλι 148· βλ. καὶ Σούλι

Καλάβρυτα 155, 179, 180, 238, 239

Καλαμιάτα 168, 303

Καλαμπάκα 177, 218, 284

Καλαμπάκα· βλ. Καλαμπάκα

Καλιάρια· βλ. Καϊλάρια

Καλλιάγρα 217

Καλλιάρχας μονή· βλ. Καλλιάγρα

Καλόλιμνος 287, 288

Καλό Χωριό 92

Καλύβια 239

Καλύβες 171, 172

Κάντανος 180, 274

Καπαδοκία 335, 337, 339, 340, 361

Κάρλοβιτς 138

Καρπενήσιον 163, 177, 188, 198, 203,
204, 218, 225, 226, 449

Καρύταινα 155

Κάσος 164, 165

Κάσπακας 66

Κασσάντρα 213, 218, 250

Καστανιά 236

Καστάνιτσα 235

Καστορία 177, 178

Κάστρο 135, 137, 141, 375· - τῆς Ἀθή-
νας 246· - ἑλληνικὸ 130· - Ἡλίου 127.
- Μαρσὺς 88, 90· - μεγάλο (Ἡρά-
κλειον Κρήτης) 136, 137, 140, 274,
275· - Μηδιάς 88· - Μοριά 88· - Ὁ-
ρμιάς 88· - Σούδας 88· - Σουριάς 88·
- Τραυλόκαστρον 91· - Ὠριάς 88, 89,
90· - Πάγονος 229

Κατερίνη 214, 215, 221

Καυκασία 263, 255

Κερασσοῦ 231

Κεῖο Ἰταλία 446

Κεῖο Κασος 320

Κάψα Ἠλείας 231

Κέα 145, 193

Κέντρος 287, 289

Κεράσσοβον 191, 192

Κερασσοῦς 61, 457, 458

Κερατσίνιον 247

Κέρκυρα 136, 249

Κηπ'ρειό 189

Κιάφα 147, 148, 149, 152

Κιθαιρών 286

Κιλικία 59

Κιούγκι· βλ. Κούγκι

Κίσσαβος 215, 253, 287

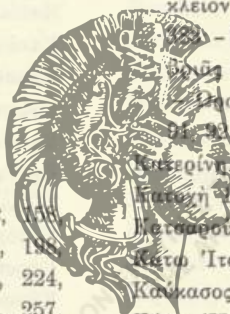
Κλεινοβόν 246

Κλείσοβα 167

Κοζάνη 143, 145

Κόζιακας 259, 284

Κοζίτσα 198

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Λαχώρη 32, 150
Λεβάδεια 145, 156, 193, 195, 196, 264,
296
Λεβίδιον 155, 156
Λειβάδι 'Ολύμπου 214
Λειβαδιά· βλ. Λεβάδεια
Λεπενού 204
Λέρνη· βλ. Μύλοι
Λευκά ὄρη 273
Λευκὰς 224
Λευκωσία 441
Λέχοβον 177
Λιάκουρα 173, 195
Λιαπουριά 153
Λιβαδάκια 164
Λιβανάτες 193
Λίβατος 257
Λίβανος 223
Λίβας 257, 300, 301
Λίβητος 241
Λίβης 257
Λίβης· βλ. 'Ολώνος
Λίβης 196, 214
Λίβης· βλ. Μόναστρον μονή· βλ. Μέγα Μοναστήριον
Λίβης· βλ. 'Ολώνος
Λούθος 188, 189, 289
Λούτζα 188

Μαγούλα 250
Μαγούλιανα 301
Μάζι 239
Μακεδονία 176, 177, 178, 185, 211, 216,
257, 258, 277, 296· - δυτική 462
Μακρυκάμπι 222
Μακρυνίτσα 268
Μακρυνόρος (Γ'ρεβενών) 257
Μακρουπλάι 241
Μαλεβή (μονή) 229, 230
Μάλεμε 273
Μάλτα 136, 292, 436, 475
Μάνη 168, 170, 235, 375, 385
Μανιάκι 167
Μανόλη γέφυρα· βλ. 'Αγραῖς Εὐρυτα-
νίας

Μαντζούκα 121, 129
 Μανωλιάσσα 179
 Μαρούς κάστρο· βλ. Κάστρο
 Μάρτα· βλ. Μάλτα
 Μάϊεσι Όλυμπιας 254
 Μαυρηγιάννη άλωνα 71
 Μαυριανού άλωνι· βλ. Μαυρηγιάννη άλωνα
 Μαυρίλλον 224
 Μαυρομάτι 247
 Μαυρομηλιά· βλ. Μηλέα
 Μέγα Μοναστήρι 194, 204
 Μέγα Σπήλιο 258
 Μεγάλο Κάστρο· βλ. Κάστρο
 Μεγαρίς 160
 Μεγίστη 88
 Μεθώνη 137, 138
 Μελιτηνή 52, 89
 Μελιτινή Λακεδαιμόνος 235
 Μεσολόγγιον 160, 162, 163, 167, 168, 191, 198, 205, 246, 247, 248, 253, 255, 257, 270, 345
 Μεσορόνι 155
 Μεσσηνία 167, 168
 Μετέωρα 344
 Μέτισοβον 176, 220, 253, 258, 302
 Μηδιάς Κάστρο· βλ. Κάστρο
 Μηλέα, Μηλιά 235
 Μηλιά Πιερίας 214
 Μηλος 375, 376
 Μιρδιτία 164
 Μίσια άργαστήρια, τοῦ 298
 Μισίρι 37, 172, 400
 Μισολόγγι· βλ. Μεσολόγγιον
 Μολδοβλαχία 211
 Μοναστηράκι Άκαρνανίας 200
 Μοναστήριον 177
 Μονεμβασία 138
 Μοράβας 179
 Μοριά Κάστρο· βλ. Κάστρο
 Μοριανό πηγάδι 446
 Μοριάς 139, 140, 161, 162, 237
 Μορίχοβο 176
 Μορώνη· βλ. Μεθώνη

Μουριάς· βλ. Μοριάς
 Μουρτζιά 303
 Μουσούρων στρατά 273
 Μπαμπαλή χάνι 143
 Μπαρδούνια, Μπαρδουνοχώρια 232, 233
 Μπαρμπαριά 114, 165, 292, 319, 398, 476
 Μπαρμπίτσα 228
 Μπεράτι· βλ. Βεράτιον
 Μπιζάνι 179
 Μπονιά (νῦν Παλαιόπυργος) 253
 Μπουγατσό· βλ. Βογατσικόν
 Μπούζι 301
 Μπούνος 144
 Μπούρτζι 239
 Μύλοι 160, 235
 Μυρτιάς 232
 Μυρτινή 293, 472
 Μυρτιόσα 158, 159
 Ναύπλιο· βλ. Ναύπλιον
 Ναύπλιος 138, 140, 160, 161, 162, 163, 167, 177, 239, 302, 306, 306
 Νεβρόπολις 205, 218
 Νεγοβάνη 177
 Νεπαχτος· βλ. Νούπιχτος
 Νευρόπολη· βλ. Νεβρόπολις
 Νιάουστα· βλ. Νάουσα
 Ντεμίρ - Καπού· βλ. Σιδηραϊ Πύλαι
 Ντερβενάκια· βλ. Δερβενάκια
 Ντερβένι· βλ. Δε βενίζια
 Ντολμάς, Ντουλμάς 246, 247
 Ντουτσό· βλ. Κοντισκόν

Ξηρομέρι, Ξηρόμερο 163, 261
 Ξόβουνο 76

Όβριάζ Κάστρο· βλ. Κάστρο
 Οινόη 9
 Οίτη 195· βλ. καὶ Παλιωκαταβόθρα
 Όλυμπία 254
 Όλυμπος 189, 196, 207, 212, 213, 214, 215, 220, 221, 253, 277, 285, 286, 287

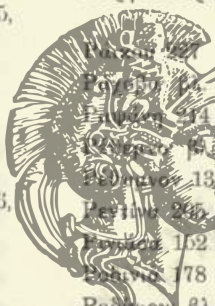
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ὅλωνός (Ἐρύμανθος) 231, 232
Ὅμαλός 273
Ὄξυά 272
Ὅθρυς (ἡ Γκούρα) 216, 224, 225, 269, 271
Ὅρφανου κόλπος 211

Παλιοκαταβόθρα 195· βλ. καὶ Οἶτη
Παλιοχώρι 245
Παναγιά Λιμνίτσα 177
Παναγιάς πύργος 221
Πάργα 153, 154
Παργασίς 173, 245, 251
Παργασός 174, 195, 250, 298
Παρόρι 229
Πάρος 134
Πασιὰ κάμπος 264
Πάτρα Πελοποννήσου 140, 157, 225,
226, 239, 241, 257, 381, 382
Πάτρα (Ὑπάτη) 156, 223, 225, 226
Πατραϊζίκιον· βλ. Πάτρα (Ὑπάτη)
Πατριό· βλ. Πάτρα (Ὑπάτη)
Πελοπόννησος 192, 227, 229, 235, 236,
240, 262, 295, 301, 381
Πέντ' Ἀλώνια· βλ. Ἀλώνια
Πέρα ράχη 256
Περιστέρι 177
Περὸν, (Πέρρη) 52
Πέτα 162, 252, 255
Πέτρα 156, 259
Πετροβούνι Γορτυνίας 301
Πετροβούνι Ἡπείρου 200
Πιάνα 155
Πίνδος 158
Πιρρὸν· βλ. Περὸ
Πλαταμὼν 221
Πόλη 12, 17, 61, 62, 94, 103, 104, 124,
125, 126, 127, 128, 133, 135, 155,
236, 259, 289, 356, 375, 381, 385,
386, 387, 390, 404, 436, 446, 455,
464, 475· βλ. καὶ Κωνσταντινούπολις
Πολιανή 167
Πόρος 247
Πόρτο Κάγιο 193, 228

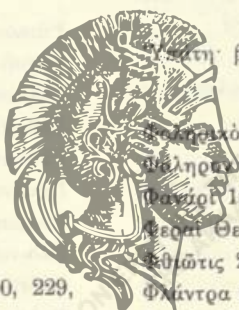
Πορφύριν 57
Ποταμιὰ 221, 284
Πούντα 176
Πονταμιὰ· βλ. Ποταμιὰ
Πράβι 211, 212, 216
Πράμαντα, Πράμαντη 227
Πρέβεζα 149, 154, 176, 193, 194, 195
Πρόνοια 239, 305, 306
Προστοβίτσα 230
Προῦσα 473
Προυσός· βλ. Προυσοῦ μονή
Προυσοῦ μονή 205, 219
Πρύμαντη· βλ. Πράμαντα
Πύλος 305
Πύργος 154, 168
Πύργου σεράγια 264

Ραγάδα· βλ. Αράχοβα (Παργασίδος)
Ραγιά· βλ. Ρέθυμνον
Ραγιάς 135, 140, 141, 142, 319
Ραγιάς 240
Ραγιάς 152
Ραγιάς 178
Ροδιον· βλ. Ροδινιά
Ροδόπολις 57
Ροδοπούλα 463
Ρόδος 134, 381, 450, 463
Ρούμελη 139, 158, 159, 161, 193, 194,
218, 233, 240, 249, 277
Ρουμλούκι 118
Ρωμανία 61, 62, 127, 128, 130, 309,
317, 385
Ρωμνίου (ράχη) 193

Σαλαμὶς 248
Σαλονίκη. Σαλονίκι· βλ. Θεσσαλονίκη
Σάλωνα 195, 251
Σαμαρίνα 179, 192, 259, 297
Σέλιον 273, 274
Σέλιτσα 168
Σέρραι 216
Σιάτιστα 143, 144, 145, 259, 298

- Σιδηραῖ Πύλαι 176
 Σινασός 76
 Σκάλωμα 225
 Σκίαθος 211, 213
 Σκόδρα 164
 Σκόπελος 211
 Σμόλικας 179
 Σμύρνη 135, 464
 Σούδας Κάστρο· βλ. Κάστρο
 Σούλι, Σούλιο 147, 149, 151, 152, 164, 225, 249
 Σουριά 398, 440
 Σουριᾶς Κάστρο· βλ. Κάστρο
 Σόφια 233
 Σπάρτη 381
 Σπερχειός· βλ. Ἀλαμάνα
 Σπήλιο 258
 Σπίνα 274
 Σποράδες 218, 361
 Σταγίους (τὸ μοναστήρι) 219
 Στάτιστα 177
 Σταυρὸν 121
 Σταυροδρόμι τοῦ Μέγα 296
 Σταυρός Τίμιος 4
 Σταυροῦ μοναστήρι 219
 Στερεά Ἑλλάς 189, 193, 194, 210, 229, 245, 249, 255, 296
 Στρυμών 211
 Συρία 68, 385
 Σῦρος 175
 Σφακιά 140, 141, 142, 274
 Σφακιανὸ (βουνό) 287, 289
 Σχιστὴ ὁδός· βλ. Σταυροδρόμι τοῦ Μέγα
 Τατάρνας γέφυρα 224. – μονή 205, 224
 Ταῦγετος 232
 Τελμησσός 71
 Τένεδος 126
 Τεπελένι 148, 179, 191
 Τζιά· βλ. Κέα
 Τζύπρος 97, 99, 101, 136
 Τόσκιζι 255
 Τούρναβος 215, 221, 322
 Τρανὸ χωριὸ 199
 Τραπεζοῦς 121, 127, 128, 129, 130
 Τρία Ἀλώνια· βλ. Ἀλώνια
 Τρίκαλα 143, 145, 218
 Τρίκορφα 232, 238, 284
 Τρίπολις 155, 162, 228, 238, 240, 253
 Τριπολιτσία· βλ. Τρίπολις
 Τριπόταμος· βλ. Τατάρνας μονή
 Τρίχας γεφύρι 261, 262, 319, 322, 325
 Τροία 325
 Τρομπολιτσία· βλ. Τρίπολις
 Τσαμανδός 79
 Τσίμβοβα (νῦν Ἀρεόπολις) 169
 Τσουμέρκα 151
 Τυμφρηστός 272
 Τρωάδα 169
 Τυρῆτι· βλ. Πάτρα (Ὑπάτη)
 Τυρηνικὸν πεδίων 247
 Τυρηνία 249
 Τυρῆσι 160
 Τυρῆσι Θεσσαλίας 358
 Τυρῶνις 223, 225
 Φάντρα 342
 Φολὴ 157
 Φονιά κάμπος 264
 Φούρκα 251
 Φούρκα Ἡλείου 259
 Φουρνάς 205, 206
 Φραγκιά 73, 125, 126, 149, 198
 Φρῶ 165
 Φωκίς 223
 Χαλδία 121
 Χαλκιδική 213
 Χαλκίς 249
 Χαλκονίματα, Χαλκωμάτα 156
 Χανιά 140, 390
 Χάνι Γραβιάς 194, 245, 250
 Χάντακας 212
 Χαριὰ 168

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Χασάντρα· βλ. Κασσάντρα
 Χάσια 189, 216, 218
 Χίλιαδου 216
 Χιμάρα 285
 Χιός 293
 Χρυστοβίτσι 301

Ψηλορείτης 4, 274, 287, 289

Ὠρά 9
 Ὠραιόκαστρον 91
 Ὠριά· βλ. Ὠρά
 Ὠριάς Κάστρο· βλ. Κάστρο

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Γ'. ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Aarne A. 345

Adontz N. 55

Αϊνιάν Δ. 247

Ἀλεξανδράκος Δ. 233

Ἀνδρεάδης Ἀνδρ. 460

Ἀνδριώτης Νικ. 131, 357

Ἀποστολάκης Γιάνν. ι'ε, ιη', κδ', κς', 125, 190, 264, 278, 282, 372, 473

Ἀραβαντινός Π. κδ', 158, 184, 190, 192, 197, 199, 207, 216, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 243, 244

Ἀραβαντινός Σπυρ. 158

Βαγενάς Θ. 230

Βαλαωρίτης Ἀ. 200

Βασδραβέλλης Ἰ. ις', 189, 211, 213, 214, 215, 216, 218, 224

Βέης Ν. 220, 229, 240, 242, 253, 254, 286, 368

Βενέζης Ἡλ. 302

Βλαχογιάννης Γιάνν. 197, 205, 224, 228, 233, 234, 255, 262, 300, 310

Βρανούσης Δ. 224

Baud-Bovy S. ζ', 3, 45, 68, 69, 82, 89, 310, 319, 347, 361, 363, 368, 379, 385, 388, 410, 411, 412, 417, 429, 435, 439, 447, 473

Boete 360

Bojatzides J. K. 446

Bolte Joh. 325

Bourboulis Ph. P. 379

Bouvier Bertr. ιδ', κβ', 184, 304, 325

Brewster P. C. 378, 394

Büdinge Max ια'

Cocchiara G. 319, 320

Γερμανός Παλαιῶν Πατρῶν 231

Γούδας Ἀ. 214

Γρηγοράς Νικηφόρος ιγ'

Γρίσπος Η. 219

Γριτσόπουλος Τ. 242

Δεληγιάννης Κανέλλος 155, 167, 168, 228, 231, 239, 246

Δημόπουλος Θ. Σ. 305

Δουλγεράκης Ἐμμ. 383

Δραβίλλας Γ'. Θ. 250

Dawkins R. 3

Dieterich Karl 310, 319

Εὐαγγελᾶτος Χ. Γ. 252

Εὐαγγελίδης Τρ. 251

Εὐαγγέλιος Γ. κβ'

Εὐαγγέλιος Γ. ις', ιθ', κ', κβ', 191, 199, 200, 207, 218, 220, 223, 224, 225, 228, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000

Εἰσδοξ Η. 78

Easter M. 357

Goossens R. 55, 395

Grégoire Henri θ', ιγ', ιδ', 7, 10, 44, 45, 46, 52, 54, 55, 59, 79, 395

Guillevière, La κα'

Ζαμπέλιος Σπυρ. κβ', κδ'

Ζαννέτος Φ. 228

Ζησίου Κ. Γ. 200, 204

Ζώρας Γ. Θ. κβ', 441

Hadjinicolaou - Marava Anne 388

Haxthausen, Werner von κα'

Heuzey L. 258

Θέρος Ἀγίς γγ'

Ἰατρίδης Ἀ. κβ', 321

Ἰωαννίδης Σάββ. 129

Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου Μαρία 36, 417

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἰωάννου Μάνθος 138
Impellizeri Salv. 36, 310

Jeannarakis Ant. κγ'
Jungbauer 330

Καιροφύλας Κ. 200
Κακριδῆς Ἰ. Θ. 360
Καλονάρος Π. ια', ιβ'. 3, 10, 19, 20, 55
Καμπούρογλους Δημ. κ', 183, 228
Κανδηλῶρος Τ. 218, 228, 230, 236, 249
Καρκαβίτσας Ἀ. 196, 300
Κασομούλης Ν. 185, 186, 188, 189, 191
194, 197, 199, 200, 204, 207, 211,
213, 214, 218, 220, 224, 243, 245,
246, 249, 250, 251, 252

Κατριβάνος Θ. 239
Κατσέλης Π. 373
Κατσουρός Ἀντ. 375, 377
Καψάλης Γερ. 233, 235

Kind Th. κβ', κγ'
Κοκκίνας Ἀντ. 239
Κονομῆς Ν. 12

Κοντάκης Ἀντ. 228
Κορομηλᾶς Γ. Δ. 185, 216, 246, 249, 258
Κουγέας Σωκρ. Β. ιβ', κα'
Κουκουλές Φαιδ. θ', 228, 319, 428
Κουρμούλης Γεώργ. ιβ', 53, 363
Κουτσονίκας Α. 165
Κριαρᾶς Ἐμμ. κβ', 131
Κρυστάλλης Κ. Δ. 258
Κυριακίδης Στίλπ. Π. ς', ζ', η', θ', ι', ια',
ιβ', ιγ', ιδ', ιθ', κ', κα', 7, 10, 11, 12,
14, 16, 26, 27, 44, 61, 82, 89, 95, 110,
111, 112, 361, 388, 411, 417, 446
Kyriakidés St. βλ. Κυριακίδης Στίλπ.

Λαμπριδῆς Ἰ. 189
Λάμπρος Σπ. κα', κδ', 296
Λαμπιδῆς Ὁδ. 121
Λαούρδας Βασ. 140
Λάππας Τ. 194, 196
Λελέκος Μιχ. κδ'
Λουκάτος Δημ. 347

Λουκόπουλος Δ. 199, 300
Lavagnini Br. 310
Legrand Ἐμ. ιβ', κα', κγ', 383
Lüdeke Hedw. ιγ'. ιδ', κγ' 45

Μαζαράκης Ἀλ. 176
Μακρῆς Ν. Δ. 168
Μακρυγιάννης Γιάννης, 194, 245, 247, 250
Μανούσας Μαν. 135, 342
Μαχαίρας Δεόντ. 441
Μέγας Γ. Ἀ. κα', 121, 127, 320, 357, 358
Μελαχρινός Ἀπόστ. κγ'
Μενάρδος Σίμ. η', κα', κβ', κγ', 41
Μέρτζιος Κ. 145, 191, 194
Μεταξᾶς Κ. 157, 163, 255
Μηλιαράκης Ἀντών. ιβ'
Μουρῆς Ἀντ. 165

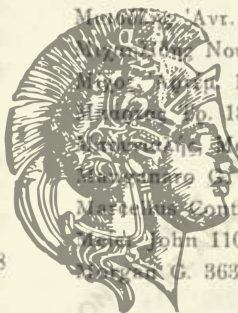
Μουρῆς Νουάρος Μ. Γ. 288
Μουρῆς Νουάρος Μ. Γ. 168, 246
Μουρῆς Νουάρος Μ. Γ. 188, 189, 200
Μουρῆς Νουάρος Μ. Γ. 147
Μουρῆς Νουάρος Μ. Γ. 394, 594
Μουρῆς Νουάρος Μ. Γ. 394, 594
Μουρῆς Νουάρος Μ. Γ. 394, 594
Μουρῆς Νουάρος Μ. Γ. 394, 594

Νοτάρης Ἰ. Σ. 178

Ξανθοιδίδης Σιέφ. 274, 460

Οἰκονομίδης Δημ. Β. 310
Οἰκονόμου Μάνθ. 155, 156, 161, 165
Ortiz R. 360

Παντζελίδς Μάρμπας 140
Παπαδόπουλος Ἀνθ. 128
Παπαδόπουλος Κάρπος 194
Παπακυριακόπουλος Ἰ. Π. 454
Παπαρηγόπουλος Κ. ις', 139, 158, 164,
188, 189, 194, 200, 204, 218, 228,
233, 239, 243, 249, 250, 277
Πετρόπουλος Δ. Α. κ' κα', κβ', κγ', κζ',
3, 48, 53, 137, 138, 139, 189, 233, 237,
278, 327, 330, 383, 417, 463, 476

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- Πηνιάτογλου 'Α. ς'
 Πολίτης Λίνος 310
 Πολίτης Ν. Γ. ς', θ', ια', ιβ', ιθ', κ',
 κβ', κγ', κδ', κε', κς', κη', κθ', 3, 22,
 36, 37, 39, 42, 64, 68, 78, 79, 82, 104,
 110, 122, 125, 128, 176, 184, 191, 196,
 199, 213, 214, 217, 225, 229, 235, 240,
 242, 255, 261, 262, 264, 277, 278,
 287, 295, 309, 310, 319, 320, 325,
 330, 332, 335, 346, 347, 358, 360,
 363, 368, 378, 379, 385, 389, 394,
 395, 417, 429, 467
 Προυσής Κ. 441
 Passow Arn. κγ'
 Potter Marry Ath. 78
 Ρωμάιος Κ. 3, 342
 Radermacher L. 395
 Σάθας Κ. ια', ιβ', 183, 184, 213, 219, 243
 Σακελλαρίου 'Αθ. 53, 83
 Σακελλαρίου Μην. 236
 Σαφειός Β. 246
 Σκουβαράς Β. 221
 Σπανδωνίδου Ειρήνη ιζ', 137, 175, 198,
 199, 206, 222, 223, 226, 244, 245,
 251, 269, 279, 296, 298, 299, 300
 Σπαταλάς Γερ. η'
 Σπυριδάκης Γεώργ. Κ. θ', ιγ', ιδ', κ', κδ',
 36, 89, 92, 132, 136, 310, 335, 343,
 344, 460, 467
 Σταυρινίδης Νικ. 137
 Συκουτρής 'Ι. κς'
 Sainéan L. 318
 Schischmanov Ivan 309, 310
 Schmidt Bern. 330
 Seemann E. 132, 347
 Soyter Gustav ζ'
 Spletstösser W. 360
 Spyridakis G. Κ. Βλ. Σπυριδάκης Γ. Κ.
 Starr Joshua 460
 Ταρσούλη Γεωργία 23, 378, 394
 Τερτσέτης Γ. 262
 Tarsonli G. Βλ. Ταρσούλη Γεωργία
 Thompson M. S. - Wace A. J. B. Βλ.
 Wace A. J. B. - Thompson M. S.
 Thompson St. 345, 347
 Tommaseo N. κβ', 223
 Trenkner Sophie 394
 Φάβης Β. 12
 Φιλαδελφεύς Θ. Ν. 262
 Φιλήμων 'Ι. 233, 253
 Φωκιάδης 'Α. 234
 Φωκίος Φ. (Χρυσανθόπουλος Φ.) 155,
 163, 169, 231, 253, 255
 Ξανθόπουλος Γ. κγ', κδ'
 Ξανθόπουλος Κ. 53, 82
 Ξανθοπούλης Χρ. κδ'
 Ξυγκας Lajos 320
 Vasiliev A. 45
 Vitti Mario ιη'
 Vrabie Gh. 310
 Wace A. J. B. - Thompson M. S. 189,
 193, 296, 297
 Wagner G. 448
 Wiora Walter 347
 Xavierius a Monte Acuto (Xavier de
 Montaigu) κα'

Δ'. ΤΟΠΩΝ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ

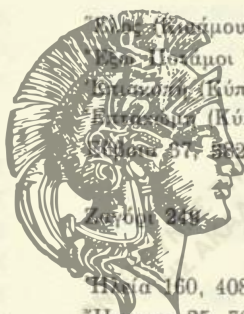
*Αβδηρα 118
 *Αγιάσος 321
 *Άγιος Γεώργιος Νηλείας 370, 414
 *Αγόριανη (Παρνασσού) 138, 177, 178,
 202, 222, 223, 240, 244, 245, 251,
 263, 269, 276, 279, 299, 331, 446
 *Αγραφα 157, 210, 449
 *Αγριλιά (Μεσολογγίου) 331
 *Αδριανούπολις 327
 *Αετός (Τριφυλίας) 306, 328
 Αιγιάλεια (Πελοποννήσου) 229
 Αιγιαλοῦσα (Κύπρου) 325
 Αἶγινα 349, 403, 448
 Αἶγιον 267
 Αἶνος 421, 462
 Αἰτωλία 194, 202, 210, 284
 Αἰτωλικόν 195
 *Αλκίον (Κύπρου) 340
 *Αλωνίσταινα 180
 *Άμοργός 79, 470
 *Ανακόν 69
 *Ανασελίτσα 360
 *Ανδρίτσαινα 154, 178, 200, 272, 280,
 290, 291, 296, 303, 305
 *Ανω Βάντσα (Κοζάνης) 428
 *Ανω Λεύκαρα (Κύπρου) 51, 439
 *Απεράθου 390
 *Αράχοβα (Παρνασσίδος) 25, 297, 301
 *Αργυράδες (Κερκύρας) 465
 *Αρχαδία 229, 242, 254, 280, 283, 295
 *Άρσος (Κύπρου) 422
 Αύγору (Κύπρου) 102

Βάρνα Κάτω Μοισίας 465
 Βατόλακκος (Κυδωνίας) 179
 Βίχι 407, 448
 Βισταγή *Αμαρίου 290
 Βλάστη 265
 Βούρβουρα (Κυνουρίας) 414
 Βυτίνα 256

Γαβαλοῦ (*Ακαρνανίας) 163
 Γκριντάδες 456
 Γορτυνία 237, 242, 277, 287
 Γουριά (ἐπαρχ. Μεσολογγίου) 262
 Γρεβενά 179
 Γρίζι (Μεσσηνίας) 93
 Δαύλεια (Λεβαθείας) 341
 Δημητσάνα 239, 290
 Δυτ. Μακεδονία 187, 201, 257, 258, 275,
 297, 405, 469

*Ελκινάρι (Καλαμάς) 434
 *Ελάμμοι (Λασιθίου Κρήτης) 56
 *Ελάμμοι (Κύπρου) 16
 *Ελάμμοι (Κύπρου) 87
 *Ελάμμοι 37, 382, 437, 453
 *Ελάμμοι 249
 *Ελάμμοι 150, 408
 *Ηπειρος 25, 70, 73, 96, 103, 133, 146,
 151, 159, 164, 175, 176, 196, 203,
 209, 225, 227, 249, 256, 257, 261,
 268, 269, 271, 272, 275, 281, 344,
 346, 351, 372, 375, 393, 428, 433,
 462, 475
 *Ηπειρος (Βόρειος) (*Αργυρόκαστρον) 220

Θεσσαλία 92, 133, 140, 147, 197, 204,
 215, 250, 270, 276, 284, 298, 370,
 414, 457
 Θεσσαλονίκη 177, 392, 453
 Θήρα 378
 Θράκη (*Ανατολική) 67, 217, 327, 333,
 367, 406, 421, 452, 462, 476
 Θράκη (Βόρειος) 67, 217, 333, 367, 406,
 465, 476
 Θράκη (Δυτική) 118

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- Ίμβρος 174
 Ίστιαία (Εὐβοίας) 437
 Ίταλία βλ. Κάτω Ίταλία
 Καλοσκοπή (Παρνασσίδος) 246
 Κάλυμνος 424
 Καμάραι (Έρινεῶν) 239
 Καμπία (Χίου) 32, 420
 Κάντανος (Σελίνου Κρήτης) 180
 Καπαδοκία 7, 69, 72, 76, 91
 Καρατσὺλ (Τιρνάβου) 140, 276, 298, 457
 Καρδάμυλα 391
 Κάρπαθος 46, 63, 87, 88, 103, 110, 117
 146, 288, 292, 303, 326, 394, 407,
 415, 432, 440, 454, 456
 Καρυνά (Κορινθίας) 392
 Καρύταινα (Γορτυνίας) 301, 303
 Κάσος 449
 Κάσπακας (Λήμνου) 66
 Καστελλόριζον (Μεγίστη) 165, 366, 411
 Καστοριά 72
 Κατάλακτοι (Λευκάδας) 17
 Κάτω Ίταλία (Βοῖα) 465
 Κάτω Μοισία (Βάρνα) 459
 Κερασσοῦς 74, 78, 113
 Κέρκυρα 109, 186, 343, 465
 Κόνιτσα 466
 Κορινθία 283, 300
 Κορώνη 161, 288
 Κρήτη 4, 17, 19, 21, 22, 38, 42, 56, 65, 68,
 77, 97, 117, 123, 124, 132, 134, 136,
 137, 141, 143, 173, 179, 180, 217,
 263, 273, 274, 283, 289, 290, 293,
 294, 304, 317, 345, 349, 357, 373,
 381, 385, 397, 416, 434, 444, 453,
 463, 468, 472, 474
 Κόζιχος 115, 374, 435, 471
 Κυθρέα (Κύπρου) 355
 Κύμη (Εὐβοίας) 382
 Κυνοურία 203, 230, 270
 Κυπαρισσία 431
 Κυπαρισσιον Ἐπιδαύρου Διμηρᾶς 132
 Κύπρος 16, 30, 41, 51, 54, 87, 101, 102,
 108, 315, 325, 341, 355, 389, 422,
 426, 439, 444, 451
 Κυρήνεια 444
 Κώμα - Κκεπίρ (Κύπρου) 101
 Κώμα τοῦ Γυαλοῦ (Κύπρου) 41
 Αἰγυπία 161, 232, 305
 Λεμεσός 426
 Λέσβος 321
 Λευκάς 5
 Λευκωσία 315
 Λήμνος 17, 66, 80
 Λιβόρζι (Καλαβρύτων) 156
 Λιγουριό 371
 Λοζέται (Ἡλείου) 73, 209, 375
 Μακεδονία 9, 72, 94, 144, 145, 159, 168,
 177, 179, 187, 193, 201, 212, 253,
 257, 258, 259, 260, 265, 275, 285,
 297, 298, 360, 382, 392, 405, 427,
 429, 449, 453, 456, 461, 469 βλ. καὶ
 Μακεδονία
 Μάνναρι (Αρκαδίας) 248
 Μήνη 371
 Μασσαί 167, 284
 Μασσαρηίτες (Ρεθύμνης) 385
 Μεθώνη 23, 161, 288
 Μέσα Ποτάμοι (Λασιθίου) 65
 Μεσδάνι (Τρικάλων) 270
 Μεσημβρία 367
 Μεσολόγγιον 178, 253, 285
 Μικρά Ἀσία 115, 337, 374, 435, 471 βλ.
 καὶ Πόντος, Καπαδοκία
 Μύκονος 6, 57
 Νάξος 329, 390
 Ναυπακτία 199, 300, 302
 Ναύπακτος 205
 Νεγάδες Ἡλείου 70, 175
 Νιγρίτα 427
 Νίσυρος 75, 365, 411, 436, 440
 Ὀλυμπία 255
 Ὀλύμπος 250
 Παπαδιανὰ (Κισάμου) 345

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Πάπιγκον (Ζαγορίου) 151, 268, 271, 272,
462

Παρνασσός 251

Πάρος 387, 413

Πάτριαι 24

Πελοπόννησος 23, 24, 81, 93, 132, 154,
156, 158, 160, 161, 167, 171, 178,
180, 200, 202, 203, 229, 230, 231,
232, 234, 236, 237, 238, 239, 242,
248, 254, 255, 256, 267, 270, 272,
277, 280, 283, 284, 287, 288, 290,
291, 295, 296, 300, 301, 303, 305,
306, 328, 371, 391, 392, 408, 414,
431, 445, 458, 466, 467, 474

Περβόλια (Κισιάμου) 123

Πιερία 285

Πόντος 8, 9, 18, 35, 44, 58, 63, 74, 78,
90, 95, 106, 113, 122, 128, 129, 130,
131, 319, 323, 334, 346, 359, 386,
419, 458

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ραβδάς (Μεσημβρίας) 367

Ρόδος 31, 339, 409, 430, 464

Ρούμελη 195, 252, 261

Ρουσβάναγα (Μεγαλόπολεως) 248

Ρωγδιά (Κρήτης) 143

Σαμαρίνα 103, 193, 461

Σαρακατσάνων 276, 312

Σελλιά (Ρεθύμνης) 274

Σητεία 4, 397

Σιάτιστα 9, 144, 145, 159, 382

Σινασός 7, 76, 91

Σινίχοβον 179

Σινώπη 337

Σιταράς (Γρεβενών) 94

Σκύρος 24, 474

Σούλι 164

Σουφλί 452

Σταυρίν (Πόντου) 122

Στεμνίτσα (Γορτυνίας) 305, 466

Στερεά Έλλάς 25, 138, 157, 163, 177,
178, 194, 195, 199, 202, 205, 210,
222, 223, 240, 244, 245, 246, 251,
252, 253, 257, 261, 262, 263, 269,
276, 279, 284, 285, 297, 299, 300,
301, 302, 331, 341, 446, 449

Σύμη 26, 37, 400

Σωζόπολις 67, 217, 333, 406, 476

Τήλος 418

Τραπεζοῦς 8, 9, 35, 58, 63, 95, 128,
130, 319, 386, 419

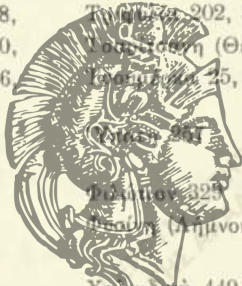
Τρίκαλα 197

Τρίπολις (Πόντου) 458

Τυνησία 202, 391

Θεσσαλία 92

Τοσκαλάς 25, 96, 393, 433, 475

Τράκιον 329
Τυνησία (Λιβανού) 80

Χαλκιδική 449

Χάσια 298

Χίος 32, 77, 391, 407, 420, 448

ΑΘΗΝΩΝ

Ύδηλου τόπου 19, 61, 93, 104, 112, 126,
134, 136, 138, 139, 148, 149, 152,
153, 154, 155, 162, 166, 174, 183,
185, 187, 188, 189, 191, 192, 195,
197, 198, 201, 205, 206, 207, 208,
209, 210, 212, 213, 214, 215, 216,
218, 219, 221, 222, 224, 225, 226,
232, 233, 241, 243, 244, 247, 264,
265, 267, 268, 272, 277, 278, 279,
280, 281, 282, 285, 286, 289, 322,
329, 362, 363, 367, 404, 416, 438,
445, 456, 469

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σελίς

ε' - λβ'.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΗΡΩΙΚΑ ΛΙΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΧΡΟΝΩΝ (ΑΚΡΙΤΙΚΑ)

Α'. Τραγούδια τοῦ κύκλου τοῦ Διγενῆ	3 - 118
1) Κόρη ἀντρειωμένη καὶ Σαρακηνὸς	3 - 7
2) Ὁ Σάντινον	7 - 9
Ὁ Κωνσταντῆς ζευγμένος μὲ βασιλέω	8 - 9
3) Ἡ ἀπαγωγή ὑπὸ τοῦ Διγενῆ τοῦ θεριού τοῦ βασιλέως	
Λεβάντη	10 - 18
Ὁ Διγενὴς βασιλεύς εἰς τὸν πόλεμον	
4) Ἡ Πάλη τοῦ Διγενῆ (ἢ τοῦ Γιωργίου) μετὰ τὸν ποταμὸν	18 - 19
5) Τὸ σκότωμα τοῦ θεριοῦ	20 - 22
6) Ὁ ὕπνος τοῦ ἀγούρου καὶ ἡ λύτρωσις	22 - 26
7) Διγενὴς καὶ κάβουρας	26 - 31
8) Ἡ ἀρπαγὴ τῆς γυναικὸς τοῦ Διγενῆ	31 - 35
9) Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ	35 - 44
Τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου	38 - 44
Β'. Τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρμούρη	44 - 51
Γ'. Τοῦ Θεοφύλακτου	52 - 54
Δ'. Τοῦ Πορφύρη	54 - 58
Ε'. Τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου	59 - 63
Ϝ'. Ἀνδρόνικος καὶ ὁ μαῦρος του	63
Ζ'. Τοῦ Μικροῦ Βλαχόπουλου	64 - 68
Ὁ γιὸς τῆς Χήρας	67 - 68
Η'. Τῶν ἐννέα ἀδελφῶν εἰς τὸν πόλεμον ἢ εἰς τὸ κυνήγι. Πάλη μὲ τὸ στοιχειό.	68 - 74
Οἱ ἐννιά υἱοὶ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ ὁ Συγρόπουλος	69 - 70
Οἱ ἐννιά ἀδελφοὶ στὸν πόλεμον. Ὁ μικρότερος Κωνσταντῆς	71 - 72
Οἱ ἐννιά ἀδελφοὶ καὶ τὸ στοιχειό τοῦ πηγαδιοῦ	72 - 74

Θ'. 'Ο Γιάννης τοῦ 'Ανδρονίκου ὁ γιὸς ('Αγών Γιάννη καὶ "Ηλίου. Θάνατος τοῦ Γιάννη)	74 — 78
Ι'. 'Ο Τσαμαδὸς παλεῖται μὲ τὸν γιόν του	78 — 81
ΙΑ'. 'Η ἀρπαγὴ τῆς γυναικὸς τοῦ Κωσταντᾶ ὑπὸ τοῦ Σκληρό- πουλου	81 — 87
ΙΒ'. Τὸ Συνοδινόπουλο	87
ΙΓ'. Σταυραετὸς καὶ τοῦ Σιρβιτάνη ὁ υἱὸς	88
ΙΔ'. Τοῦ Κάστρου τῆς 'Ωριᾶς	88 — 92
ΙΕ'. 'Ο υἱὸς τῆς χήρας καὶ τὰ ἄλογά του	92 — 93
ΙΣ'. 'Ο ἄγουρος (ἢ χήρας υἱὸς) κι ὁ μαῦρος του	94 — 95
ΙΖ'. 'Ο Κωσταντῆς νομφευμένος κι ὁ μαῦρος του	95 — 102
ΙΗ'. 'Ο Γιάννης κ' ἡ καλὴ του	102 — 104
ΙΘ'. Κόρη (ἢ γιὸς) τῆς ἀστραπῆς κι ὁ δράκος	104 — 109
Κ'. 'Αρπαγὴ λυγερῶν ὑπὸ στρατιωτῶν	109 — 110
ΚΑ'. 'Αισματα τῆς ἀρπαγῆς γυναικὸς Τῆς γυναικὸς τοῦ ξενιτεμένου	110 — 118 113
Τοῦ σκλάβου εἰς τὸ καρότσι	114 — 117
'Ο φυλακισμένος κ' ἡ βασιλοῦσα	117 — 118

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΥΜΒΕΤΑ

Α'. Τοῦ Κωνσταντίνου Γαβρᾶ (1118 — 1140)	121 — 122
Β'. Τὸ κροῦσος τῆς 'Αντριανόπολης (1361)	122 — 123
Γ'. Τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου	123 — 124
Δ'. Τῆς 'Αγιά Σοφιάς (1453)	124 — 126
Ε'. Τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης εἰς τὰ τραγοῦδια τοῦ Πόντου	127 — 129
Ϛ'. Τῆς Τραπεζοῦντος (1461)	129 — 131
Ζ'. Οἱ σκλάβοι τῶν Μπαρμπαρέσων	131 — 132
Η'. Οἱ αἰχμάλωτοι τοῦ Τάταρη	132
Θ'. Τὸ Παιδομάζωμα	133
Ι'. Τῆς πολιορκίας τῆς Ρόδου (1522)	134
ΙΑ'. Τῆς καταστροφῆς τῆς Πάρου (1537)	134
ΙΒ'. Τὸ πάρσιμο τῆς Κρήτης (1669)	135 — 136
ΙΓ'. Τῆς πτώσεως τοῦ Μεγάλου Κάστρου ('Ηρακλείου) (1669)	136 — 137
ΙΔ'. Μεθώνη — Κορώνη	137 — 138
ΙΕ'. Πτώσις τοῦ Ναυπλίου (1715)	138

ΙΣ'. Προετοιμασία τοῦ Γένους πρὸς Ἑπανάστασιν	139
ΙΖ'. Ἑπανάστασις 1769	139 - 140
ΙΗ'. Τὸ τραγοῦδι τοῦ Δασκαλογιάννη (1770)	140 - 143
ΙΘ'. Ἀλβανικαὶ ἐπιδρομαὶ κατὰ τῆς Σικετίας (1784, 1827)	143 - 145
Κ'. Τοῦ Λάμπρου Κατσώνη	145 - 146
ΚΑ'. Δυὸ παιδιὰ Ρωμιόπουλα	146 - 147
ΚΒ'. Σουλιώτικα	147 - 149
ΚΓ'. Πτώσις τοῦ Σουλίου	149
ΚΔ'. Τῆς κυρᾶ Φροσύνης (1801)	149 - 151
ΚΕ'. Τῆς Λένως τοῦ Μπότσαρη (1804)	151 - 152
ΚΣ'. Τῆς Δέσπως (1803)	152 - 153
ΚΖ'. Τῆς Πάργας (1819)	153 - 154
ΚΗ'. Τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821	154 - 155
ΚΘ'. Μάχη εἰς τὸ Λεβίδι (1821)	155 - 156
Λ'. Τοῦ Διάκου (1821)	156 - 157
ΛΑ'. Οἱ Λαλιώτισσες (1821)	157 - 158
ΛΒ'. Τῆς Νάουσας	158 - 159
ΛΓ'. Τοῦ Κυριακοῦ Μαυρομιχάλη (1821)	160
ΛΔ'. Τοῦ Δαφνίου (1822)	161
ΛΕ'. Τοῦ Κεραμῆ Μπέη	162
ΛΣ'. Τὸ Μεσολόγγι (1822)	162 - 163
ΛΖ'. Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη (1822)	163 - 164
ΛΗ'. Ἡ καταστροφή τῆς Κάσου (1824)	164 - 165
ΛΘ'. Ναυμαχία τοῦ Γέροντα (1824)	165 - 166
Μ'. Τοῦ Παπαφλέσα (1825)	166 - 167
ΜΑ'. Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου (1826)	167 - 168
ΜΒ'. Τῆς μάχης τοῦ Δηροῦ	168 - 171
ΜΓ'. Ὁ καταδικασμὸς τῆς Κρήτης (1830)	171 - 173
ΜΔ'. Τοῦ βασιλέως Ὁθωνος	173 - 174
ΜΕ'. Τῆς Μονῆς τοῦ Ἀρκαδίου (1866)	174
ΜΣ'. Τὸ καταθρομικὸν "Ἐνωσις", (1867 - 1868)	175
ΜΖ'. Τὰ σύνορα κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ 1881	175 - 176
ΜΗ'. Τοῦ Μπροῦφα (1896)	176 - 177
ΜΘ'. Τοῦ πολέμου τοῦ 1897	177
Ν'. Τοῦ Παύλου Μελά (1904)	177 - 178
ΝΑ'. Τοῦ πολέμου τοῦ 1912	179
ΝΒ'. Τοῦ πολέμου τοῦ 1940 - 1944	179 - 180

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΑΙΣΜΑΤΑ

I. ΔΡΑΣΙΣ ΚΛΕΦΤΩΝ ΚΑΙ ΑΡΜΑΤΟΛΩΝ

Σελίς

Α'. Βίβας καὶ Κατσιγιαννος	183
Β'. Τοῦ Χριστοῦ Μιλιόνη	184 - 185
Γ'. Τοῦ Ζίδρου	185 - 186
Δ'. Τοῦ Λάπα	186 - 187
Ε'. Τοῦ Στουρνάρη	188
ΣΤ'. Τοῦ Νικολοῦ Τζιοθάρα	188 - 189
Ζ'. Τοῦ Τόσκα	189
Η'. Τοῦ Νάνου	190 - 191
Θ'. Τοῦ Μπουκουδάλα	191
Ι'. Τοῦ Γουφτάκη	192
ΙΑ'. Τοῦ Γιάννη Παπανικόλα ἢ Πρίμου	192 - 193
ΙΒ'. Τῶν Ἀνδρουτσαίων	193 - 196
ΙΓ'. Κλέφτης τοῦ Ὀλύμπου (Βλαχάδας)	196 - 197
ΙΔ'. Τοῦ Καλιακρούδα	197 - 198
ΙΕ'. Τῶν Σισμαναίων	198 - 199
ΙΣ'. Τοῦ Δίπλα	199 - 200
ΙΖ'. Τοῦ Κατσαντώνη	200 - 204
ΙΗ'. Τοῦ Λεπενιώτη	204 - 205
ΙΘ'. Τοῦ Νάσου	206
Κ'. Τοῦ Λιάκου	206 - 208
ΚΑ'. Τῆς Λιάκαινας	208 - 210
ΚΒ'. Ἀρπαγὴ τῆς γυναικὸς τοῦ Χριστοῦ	210
ΚΓ'. Τοῦ Νικοτσάρα	211 - 212
ΚΔ'. Τοῦ Γιάννη Σταθά	213
ΚΕ'. Τῶν Λαζαίων	214 - 215
ΚΣ'. Τοῦ Καζαβέρνη	216
ΚΖ'. Ἀγῶν κατὰ θάλασσαν	217
ΚΗ'. Ὁ Μιρισολῆς	217
ΚΘ'. Θύμιος Βλαχάδας	218 - 219
Λ'. Μονὴ Βαρλαάμ.	219 - 220
ΛΑ'. Τοῦ Πλιάτσκα	220 - 221
ΛΒ'. Τοῦ Γιώτη Μπαρτζόνα	221 - 222
ΛΓ'. Τοῦ Κοσκινᾶ	222
ΛΔ'. Τοῦ Γιαννοῦλα	222 - 223
ΛΕ'. Κοντογιανναῖοι	223 - 225

ΛΣ'. Τοῦ Ζαχαράκη	225
ΛΖ'. Τοῦ Κατσούδα	226
ΛΗ'. Τοῦ Γιάννη Ζαρνικιώτη	226 - 227
ΛΘ'. Τοῦ Γιακωβάκη	227
Μ'. Τοῦ Ζαχαριά	227 - 229
ΜΑ'. Τοῦ Θανάση Καράμπελα	229 - 230
ΜΒ'. Τοῦ Γιαννιά	230 - 231
ΜΙ'. Τοῦ Δεληγιώργη (Γιώργη Γιαννιά)	231 - 232
ΜΔ'. Τοῦ Μουσαμπαρδούνια	232 - 233
ΜΕ'. Τραγοῦδια τῶν Κολοκοτρωναίων	233 - 238
1. Τὸ καμάρι τῶν Κολοκοτρωναίων	234
2. Ὁ φόνος τοῦ Μεῖζ Ἀράπη	234
3. Εἰς τὸν Πύργον τῆς Καστανιάς	235 - 236
4. Οἱ διωγμοὶ τοῦ 1806	236
Τὸ φερμάνι τοῦ Σουλτάνου	236
Οἱ Κολοκοτρωναῖοι εἰς τὰ ἔθνη	237
5. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης εἰς τὴν Ζαφειρίαν	237
6. Προδοσία καλογέρον	237 - 238
7. Μοῖρα εἰς τὴν Τυκτοφρα	238
ΜΖ'. Τῶν Χοντρογιανναίων	238 - 240
ΜΑ'. Τοῦ Χρόνη	240 - 242
ΜΗ'. Τοῦ Δήμου	242
ΜΘ'. Τοῦ Σκυλοδήμου	243
Ν'. Τοῦ Δήμου Σκαλτσά	243 - 244
ΝΑ'. Τοῦ Κώστα Ἀγραφιώτη	244 - 245
ΝΒ'. Τοῦ Γιάννη Γκούρα	245 - 246
ΝΓ'. Τοῦ Γρηγόρη Λιακατά	246 - 247
ΝΔ'. Τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη	247 - 248
ΝΕ'. Ὁ Βεΐκος καὶ ὁ Δράκος	249
ΝΣ'. Τοῦ Καραμήτσου	250
ΝΖ'. Τοῦ Κομνᾶ Τράκα	250 - 251
ΝΗ'. Τοῦ Πανουργιά	251
ΝΘ'. Τοῦ Τσέλιου	252
Ξ'. Τοῦ Λιάκου Γκοντιβά	252 - 253
ΞΑ'. Τοῦ Μήτρου Μποταίτη	253 - 254
ΞΒ'. Τοῦ Ἀγριόγιαννη	254 - 255
ΞΓ'. Θεωδωράκης Γρίδας	255 - 257
ΞΔ'. Τοῦ Ζιάκα	257 - 258
ΞΕ'. Τοῦ Σμαγλ Ἀγά	259

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΞΥ'. Τοῦ Κωσταρέλλου

259 - 260

II. ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ

Α'. Ἀπειλή ὑπὸ κλεφτῶν	261
Β'. Ἀπελευθέρωσις αἰχμαλώτων	261 - 262
Γ'. Ὁ μαραμμένος πλάτανος	262 - 263
Δ'. Ὁ Γιάννης στὸν πόλεμο	263
Ε'. Ὁ Βαρλάμης	264
Σ'. Πληγωμένος κλέφτης καὶ ὁ ἵππος του	264 - 265
Ζ'. Ἡ κόρη μὲ τοὺς κλέφτες	266 - 267
Η'. Κλέφτες φιλονικοῦν περὶ γυναικὸς	267
Θ'. Κλέφτες καὶ παπαδοπούλα	267 - 269
Ι'. Ἡ αἰχμάλωτη νιόνυφη	269 - 270

III. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ

Α'. Ἐπιθυμίαι κλεφτῶν	271 - 274
Β'. Συνάντησις κλεφτῶν	275
Γ'. Οἱ κλέφτες μπαρμπερίζουν	275 - 276
Δ'. Οἱ κλέφτες σκορπίζουν	276 - 277
Ε'. Κλέφτες ποὺ δὲν προσκυνοῦν	277 - 278
Σ'. Ὁ κλέφτης ποὺ πεθαίνει	278 - 282
Ζ'. Τὰ ὅπλα τοῦ κλέφτη	282 - 283
Η'. Ὁ κόρακας διψᾷ γιὰ αἷματα	284 - 285
Θ'. Γεράλαφος καὶ Ζήρχαδος	285 - 286
Ι'. Βουνά μαλώνουν	286 - 289
ΙΑ'. Αὐτός	289 - 291

IV. ΠΕΙΡΑΤΙΚΑ

Α'. Τοῦ Γιλαντελῆ	292
Β'. Ὁ Δάριος καὶ ὁ Στέφανος	292 - 293
Γ'. Ὁ Τζωρτζάκης κι ὁ Ζαφέρας	293 - 294

V. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΛΗΙΣΤΡΙΚΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ

Α'. Τοῦ Ἀγγελῆ	295
Β'. Τοῦ Χρίστου Νταβέλη	296 - 297
Γ'. Τοῦ Λεωνίδα Σαμαρινιώτου	297 - 298
Δ'. Τοῦ Βελούλα	298 - 299

Ε'. Τοῦ Ντούλα	299
Σ'. Τοῦ Κωσταντέλλου	300
Ζ'. Τοῦ Κάγκαλου	300 - 301
Η'. Τοῦ Κατσαβῶ καὶ Γυφτογιάννη	301
Θ'. Ἡ Βασίλω αἰχμάλωτος τῶν ληστών	302
Ι'. Τραγοῦδιὰ τῆς φυλακῆς	302 - 306

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ι. ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΛΑΪΚΑΣ ΔΟΞΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΚΑΣ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Α'. Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ	309 - 319
Β'. Τῆς Ἑρτας τὸ γεφύρι	319 - 325
Γ'. Ὁ κριματισμένος	325 - 327
Δ'. Φωνὴ νεκροῦ ἀπὸ τὸ μνήμα	327 - 329
Ε'. Ὁ βοσκὸς καὶ ἡ νεράϊδα (ἢ λησταί)	329 - 331
Σ'. Τοῦ Κολυμβητῆ	331 - 334
Ζ'. Τοῦ Ἀγίου Κωνσταντοῦ φονεύοντος τὸν ἄνδρα τῆς ἑρτας	335 - 341
Η'. Ἀντικαὶ ἐμποδίζε τὴν ὁδρευσιν τοῦ	341
Θ'. Φόνος βασιλέως (Ἑρρίκου, Ἀλκιβιάδου) ὑπὸ βασιλοπούλας	342 - 343
Ι'. Ἀσκητὴς καὶ διάβολος (γυναίκα)	343 - 344
ΙΑ'. Πλουσία γεννᾷ φίδι καὶ πτωχὴ παιδί	344 - 346
ΙΒ'. Ὁ ἀγερνὸς καλεσμένος εἰς τὸν γάμον τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ φεγγαριοῦ	346

ΙΙ. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ

Α'. Ἡ κακὴ πεθερὰ	347 - 355
Β'. Ἡ νύφη ποὺ κακοτύχησε	355 - 357
Γ'. Νέα χιρίζει ἔτη τῆς ζωῆς τῆς εἰς τὸν μνηστῆρα τῆς	357 - 360
Δ'. Πιστὴ σύζυγος (γυρισμὸς ξενιτεμένου)	360 - 363
Ε'. Ἡ ἄπιστη σύζυγος	363 - 367
Σ'. Μάννα φόνισσα	368 - 371
Ζ'. Τὰ ἀγαπημένα ἀδελφία καὶ ἡ ἄπιστη γυναίκα	371 - 373
Η'. Ζηλότυπος σύζυγος φονεύει τὴν γυναίκα τοῦ	373 - 375
Θ'. Ἡ ρίμα τοῦ Μανέτα	375 - 378
Ι'. Τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ	378 - 381
ΙΑ'. Φόνος κόρης ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς	381 - 382

IB'. Τῆς Σούσας	382 - 385
II'. Φόνος πραγματευτοῦ ὑπὸ ἀδελφοῦ του ληστοῦ	385 - 387
IAΔ'. Ἀναγνώρισις ἀδελφῆς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ	387 - 390
IE'. Μάννα καταράται νὰ φάγῃ τὸ παιδί της ὁ λύκος ἢ τὸ ἀρκούδι	390 - 392

III. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

A'. Τὸ δοκίμι τῆς ἀγάπης	393 - 394
B'. Τοῦ Χαρζανῆ ἢ τῆς Ἡλιογέννητης	394 - 403
Γ'. Ὁ Γιάννης ὁ Πλανόγιαννος	403 - 405
Δ'. Ἀπαγωγὴ κόρης ὑπὸ ἀγοῦρου	405 - 406
E'. Ἐτοιμοθάνατος ἐξ ἔρωτος σώζεται ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς ἀγαπητικῆς του	406 - 409
Σ'. Τῆς ἀπολησμονημένης	409 - 411
Ζ'. Ἀπαρνημένη καταράται τὸν ἐραστὴν τῆς	411 - 416
Η'. Τῆς κουμπάρας ποὺ ἔγινε νύμφη	416 - 421
Θ'. Καλόγερος ἀπρόσκλητος ἐπὶ τῆς νύμφης	421 - 422
I'. Τῆς λυγερῆς καὶ τοῦ Χάρου	423 - 426
IIA'. Ὁ νέος πρὸς τὴν ἄνδρα	426 - 428
IB'. Τραγωδία ἀνέχοντος ἔρωτος νέων	428 - 435
IIΓ'. Ἀνόσιος ἔρωτος	437 - 439
IIΔ'. Ἐρως συντέκνισσας πρὸς τὸν πατέρα	439 - 440
IIΕ'. Τὸ τραγοῦδι τῆς Ἀροδαφνούσας	440 - 444
IIΣ'. Κυρά (ἢ Τούρκισσα) δέρνει τὴ σκιάδα της	444 - 445
IIZ'. Φόνος νέου εἰς τὸ σπίτι τῆς ἐρωμένης	445 - 446
IIH'. Κόρη ταξιθεύτρια	446 - 448
IIΘ'. Παιδοκτόνος καὶ πέρδικα	448 - 449
K'. Τῆς Δημήτρως	449
KA'. Πραγματευτὴς ποὺ δίδει ζῶνῃ γιὰ ἓνα φιλὶ	450 - 451
KB'. Βασιλοπούλα (χήρα ἢ Βουλγάρα) καὶ νέος ποὺ δουλεύει γιὰ τὸ φιλὶ	451 - 454
KΓ'. Νέος ποὺ τοῦ ἔκοψαν τὸ χέρι δι' ἓνα φιλὶ	454 - 456
KΔ'. Τρία ἀδέρφια κρεμοῦν γιὰ φιλὶ	456
KE'. Νέος, οἶνοχόος εἰς τὸ συμπόσιον τοῦ ἀφέντη καὶ τῆς κυρᾶς του	457 - 459

IV. ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ

A'. Ἐρως Χριστιανοῦ καὶ Ἑβραιοπούλας	460 - 463
B'. Τῆς Ρωμοπούλας	463 - 465

Γ'. Βλαχοπούλα καὶ Ἀλὴ Πασάς	465 - 466
Δ'. Δερβίτης καὶ ἡ Κάντω	466 - 467
Ε'. Αἰχμάλωσία νέων ὑπὸ πειρατῶν	467 - 470

V. ΕΚ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Α'. Βασιλοπούλα καὶ τοῦ ρήγα γιὸς σκλάβος της	471 - 472
Β'. Τοῦ κὸρ Βοριᾶ	472 - 474
Γ'. Καλόγεροι ἀρματώνουν καράβι	474 - 475
Δ'. Ἑδραῖος σὲ καράβι	475 - 476

ΠΙΝΑΚΕΣ

α') Κυρίων ὀνομάτων	479 - 492
β') Τόπων	493 - 501
γ') Συγγραφέων	502 - 504
δ') Τόπων ἐξ ὧν προέρχονται τὰ ὀνόματα τῆς ἐκλογῆς	505 - 507
ε') Περιεχομένων	509 - 517

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

- σ. 3 σημ. 2 ἐνηλικιώθη γρ. ἐφόρεσε τὸν θώρακα· ἀρματώθηκε (λ. lt. corazza).
- σ. 10, στ. 4: $\overline{\sigma\epsilon\acute{\alpha}\zeta}$ γρ. $\overline{\sigma\sigma\epsilon\acute{\alpha}\zeta}$ *
- σ. 19 Α', στ. 1: καὶ ἔς τὸ κρῦο γρ. κάτω ἔς κρῦο*
- σ. 19 Α', στ. 3: λαλιὰ ἀκού', (ἀκού) φωνὴν καὶ δράκο² γρ. λαλιὰ(ν) ἀκού',
φωνὴν καὶ δράκου στόμα.*
- σ. 19 Α', στ. 7: καὶ δὸς μου γρ. καὶ δῶσ' μας.*
- σ. 33-35 Διορθωτέα ἢ ἀρίθμησις τῶν στίχων τοῦ τραγουδιοῦ.
- σ. 45, σημ. 1, στ. 2: Revue Éd. t. Gr. γρ. Revue d. Étud. Gr.
- σ. 91, σημ. 2 πρόσθ.: ἔκδ.: τὰ ροῦχα ἢ διόρθ. ἐκ τῆς παραλλ. ἐν Λαογρ.,
τόμ. Β', σ. 680-81, στ. 15.
- σ. 112, στ. 4 καὶ 40: Ἰαννάκη γρ. Γιαννάκη.
- σ. 125 σημ. 1 στ. 2: Ἀθῆναι 1920 γρ. Ἀθῆναι 1929.
- σ. 132, στ. 6 ἐκ τῶν κάτω: Κυπαρισσία Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς γρ. Κυπαρίσ-
σιον Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς.
- σ. 153 ΚΖ': ΤΗΣ ΠΡΑΓΑΣ γρ. ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ
- σ. 189 Ζ' στ. 9: Κυπριοῦ γρ. Αἰγυπτίου.
- σ. 216 ΚΖ', στ. 10: τὰ χαθούμε γρ. τὰ χαθούμε.
- σ. 229 ΜΑ', σημείωμα, στ. 6: Μαλεβῶν γρ. Μαλεβῆς.
- σ. 237, σημείωμα 6, στ. 6: καλόγερος γρ. καλόγερος.⁴ Διορθωτέος καὶ ὁ
ἀριθμὸς τῆς ἀντιστοίχου ὑποσημείωσης.
- σ. 241 Β', στ. 5: Μακρὺ πλάϊ γρ. Μακρυπλάϊ.
- σ. 257 ΞΔ', στ. 2: Μακρυνόρους γρ. Μαυρονόρους.
- σ. 300 Ψ': Τοῦ Κωνσταντέλλου γρ. τοῦ Κωσταντέλλου.
- σ. 342, στ. 13 ἐμποδίζει γρ. ἐμποδίσει
- σ. 360 Δ', στ. 14 οἱ πρὸς γρ. αἱ πρὸς

* Ἡ διόρθωσις κατὰ τὴν ἔκδοσιν: *Bertr. Bonvier*, Δημοτικὰ τραγούδια ἀπὸ χειρό-
τοαυο τῆς Μονῆς Ἰερόων, Ἀθῆναι 1960, σ. 14, ἀρ. 12, στ. 1, 3, 7.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΗΡΩΪΚΑ ΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΧΡΟΝΩΝ (ΑΚΡΙΤΙΚΑ)

Α΄. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

1. - ΚΟΡΗ ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΗ ΚΑΙ ΣΑΡΑΚΗΝΟΣ

Εἰς τὸ ἔθνος τοῦτο, ὡς εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Λευκάδα καὶ τοὺς Ἑλληνας ἐκ Σινασοῦ τῆς Καππαδοκίας, κόρη ἀντρειωμένη, μετρηφισμένη εἰς πολεμιστὴν, ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Σαρακηνῶν καὶ προξενεῖ εἰς αὐτοὺς μεγάλην φθοράν. Ὅμως εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς συμπλοκῆς ἀναγνώριζεται τὸ φύλον αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, Σαρακηνοῦ ἢ Τούρκου, ὅστις ἀναθαρρήσας κάμπει τὴν ἀντίστασιν τῆς, οὕτω δὲ διωκομένη καταφεύγει εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Μετ' ὀλίγον καταφθάνει ἐκεῖ καὶ ὁ διώκτης τῆς, ὅστις ὑπόσχεται δῶρον εἰς τὸν Ἅγιον, πρὸς δὲ καὶ νὰ βαπτισθῇ, ὁ δὲ Ἅγιος Γεώργιος ἐνδίδων ἀποκαλύπτει τὴν κρύπτην τῆς κόρης.

Τὸ ἔθνος εἶναι γνωστὸν εἰς πολλὰς πόλεις, μετὰ τὸν τύπον τοῦτον τῆς καταδιωκομένης νέας ὑπὸ ἀλλοθρήσκου, κυρίως Τούρκου, καὶ τῆς καταφυγῆς τῆς πρὸς προστασίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μετὰ τὴν ἐπακούσασθαι τὴν προδοσίαν αὐτοῦ. Ὁ Σαρακήνος τῆς κόρης εἰς τὸ ἔθνος εἰς τὸν κατωτέρω τύπον (Α΄) τύπον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον περιεχόμενον τοῦ προσδιορίζουν τοῦτο ὡς ἀρκετὰ παλαιὸν μὲ ἐμφανὴ τὴν σχέσιν τοῦ πρὸς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον καὶ μάλιστα πρὸς τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, ὃς παρετήρησε πρῶτος ὁ Νικ. Πολίτης. Κατὰ τοῦτον τὸ τραγοῦδι ἀπηχεῖ τὸ ἐπεισόδιον εἰς τὸ ἔπος τῆς ἀπαγωγῆς τῆς ὡραίας κόρης τοῦ Βυζαντινοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου ὑπὸ τοῦ μουσουλμάνου ἀμιρά τῆς Συρίας, τὴν ὁποῖαν οὗτος ἐνυμφεύθη, ἀφοῦ προηγουμένως ἠσπάσθη τὸν χριστιανισμόν. Ἐκ τούτων δ' ἐγεννήθη ὁ Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας.

Γ. Κ. Σ.

Α΄.

Μιὰν κόρη κορασώθηκε ² στὸν πόλεμο νὰ πάη
καὶ σφιχτανεμπουκώνεται ³ καὶ βγαίνει στ' ἄλογό τζη,
δίδει βιτσά τοῦ μαύρου τζη στὸν κάμπο κατεβαίνει.

1) Ἐκλογαί, ἀρ. 72. Τὴν ἔποιην ταύτην ἀπέκρουσεν ὁ S. Baud-Bovy (La chanson populaire grecque du Dodécanèse I, Les textes, 1936, σ. 270) καὶ ὁ R. Daskalakis (Λαογρ. 13, σ. 81-82), ἐδέχθη δ' αὐτὴν ὁ Π. Καλονάρος (Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας, τόμ. Β', 1941, σ. 207 σημ. α') καὶ ἐν μέρει ὁ Κ. Ρωμανός (Πρόσφορὰ εἰς Στίλπ. Π. Κυριακίδην, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 586). Πρβ. περὶ τοῦ ἔθους καὶ Δημ. Ἀ. Πετροπούλου, Ἑλληνικά δημοτικὰ τραγοῦδια, Α', Ἀθήναι 1958, σ. 5. Ὁ Π. Καλονάρος, ἐνθ' ἂν, βπεστήριξε, νομίζω, ὁρθότερον τὴν προέλευσιν τοῦ ἔθους ἐκ τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα.

2) ἐνηλικιώθη. 3) σφιχτοζώνεται καὶ κουμπώνεται.

- Χίλιους κόβγει στὸν ἔμπασμό, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες
 5 καὶ στὸν καλὸ τζη γυρισμὸ μὴδέ 'το μὴδ' ἐφάνη.
 Σαρακηνὸς τήνε θωρεῖ ἀπὸ τὸ μεροβίγλι.¹
 – «Γυναικάς εἶν' ὁ πόλεμος, καὶ 'ς το' ἄντρες χόχλους² κάνει'
 γυναικάς εἶν' ὁ πόλεμος, κι ἄντρες, μὴ φοβηθῆτε».
 Δίδει τοῦ μαύρου³ τζη βιτσά⁴ στὸν Ψηλορείτη⁵ πάει.
 10 – «Ἄγιε Ψηλορείτη⁶ μου, σῶσε με τῶν κουρσάρω'
 νὰ φέρ' ὁκάδες τὸ κερί καὶ μὲ τ' ἄσκιὰ τὸ λάδι,
 μὲ τὰ καραβοκάτεργα τ' ἄσερνικὸ⁷ λιβάνι».
 Τὸ μάρμαρο 'νεκούφωσε⁸ κ' ἔμπηκεν ἀπὸ κάτω,
 ὄντε τὴν ὥρα 'κεινηγιὰ⁹ ἐφτάξαν οἱ κουρσάροι.
 15 – «Ἄγιε Ψηλορείτη⁶ μας, δεῖξε μας τὸ κοράσο'
 τὸ ἔμπα¹⁰ κάνομε χρυσό, τὸ ἔβγα σ' ἄσημένιο,
 κι ἀπάνω τὸ καμπαναργιὸ ἀσήμι κουκλωμένο». ¹¹
 Καὶ μὲ τ' ἀχείλι ν-του 'λεγε: δὲν εἶδα 'γὼ κοράσο
 καὶ μὲ τὸ χέρι ν-του 'δειχνε στὸ μάρμαρο 'ποκάτω.
 20 Τὸ μάρμαρο 'νεκούφωσε⁸ κ' ἐβγήκε ν-ἀπὸ κάτω
 κ' ἐγύρισ' ἀνατολικὰ καὶ δυτικαταρᾶται.
 – «Ἄγιε Ψηλορείτη⁶ μου, καὶ νὰ γοργοχαλάσης'
 τὸ ἔμπα¹⁰ σου, τὸ ἔβγα σου σφαλίστρα¹² τῶν προβάτων
 κι ἀπάνω στὸ καμπαναργιὸ ἡ κούτλη¹³ τῶ γ-κοράκω».

Κορὴν (ἐπαρχ. Σητείας). – Ἐπετ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ.
 1938, σ. 513 (Εἰρήνη Παπαδάκη).

Α' α.

- Κάπου πόλεμος γίνεται σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση
 καὶ τὸ 'μαθε μιά λυγερὴ καὶ πὰ' νὰ πολεμήσῃ.
 Ἄντρίκια 'ντύθη κι ἄλλαξε καὶ παίρνει τ' ἄρματά τση,
 φίδια στρώνει τὸ φάρο¹⁴ τση κι ὀχιές¹⁵ τὸν καλλιγώνει
 5 καὶ τοὺς ἀστρίτες¹⁶ τοὺς κακοὺς τοὺς βάνει φτερνιστήρια.
 Φτερινὰ δίνει τοῦ φάρου¹⁴ τση, πάει σαράντα μίλια,

1) ἀπὸ τὴν βίγλαν, παρατηρητήριον τῆς ἡμέρας. 2) ἀναταραχὴν. 3) τοῦ ἵππου.
 4) μαστίγωσιν. 5) τὸ ὄρος Ἰδη. 6) πρόκειται περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Τιμίου Σταυροῦ
 εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ψηλορείτου. Εἰς τὴν παραλλαγὴν ταύτην ἔχει ἀντικατασταθῇ ἡ ἐπί-
 κλησις πρὸς τὸν "Αἰ Γιώργην διὰ τῆς πρὸς τὸν "Αγιον Ψηλορείτην. 7) εἶδος λιβάνου μὲ
 ἰσχυράν ὁσμὴν. 8) ἀνεσηκώθη, ἀνοψώθη, ὥστε νὰ σχηματισθῇ ὁπή. 9) ὁπότε κατὰ
 τὴν ὥραν ἐκείνην ἀκριβῶς. 10) τὴν εἰσοδον. 11) καλυμμένον. 12) τόπος μὲ σκιὰν
 διὰ τὴν μεσημβρινὴν διαμονὴν τῶν προβάτων. 13) φωλεά, κοιτῶν. 14) τὸν ἵππον. 15)
 ἐχίδνας. 16) εἶδος ἐχιδνῶν (ἔχιδς ἢ ἀσπίς).

- κι ἄλλη τοῦ ἐδευτέρωσε στὸν πόλεμον ἐμπήκε.
 Στά 'μπα τση¹ στράτες ἔκανε, στά 'βγα² τση μονοπάτια
 καὶ στὸν καλὸ τση γυρισμὸ δὲν ἤρε τί νὰ κόψη.
- 10 Σαρακηνὸς τὴν ἀγναντᾶ³ ν-ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα
 κ' ἡ κόρη τὸν ἀγνάντεψε κοντὰ στὸν ἄϊ Γιώργη.
 -«Ἀφέντη μ' ἄϊ Γιώργη μου, κι ἀφέντη καβαλλάρη,
 πού 'σαι ζωσμένος μὲ σπαθὶ καὶ μὲ χρυσὸ κοντάρι,
 νὰ κάμω τὰ 'μπα σου χρυσᾶ καὶ τὰ 'βγα σ' ἀσημένια,
- 15 καὶ τὰ ξυλοκεράμιδα οὔλο μαργαριτάρι,
 ν' ἀνοίξουνε τὰ μάρμαρα νὰ κρύψουν τὸ κοράσι».
 Σαρακηνὸς νὰ κ' ἔφτασε κοντὰ στὸν ἄϊ Γιώργη.
 -«Ἀφέντη μ', ἄϊ Γιώργη μου, ἀφέντη καβαλλάρη,
 ν' ἀνοίξουνε τὰ μάρμαρα νὰ βγάλουν τὸ κοράσι,
- 20 νὰ βαφτιστῶ στὴ χάρη σου ἐγὼ καὶ τὸ παιδί μου.
 ἐμὲ νὰ βγάλουν Κωνσταντῇ καὶ τὸ παιδί μου Γιάννη».
 Γιὰ νὰ κερδίση τὲς ψυχὲς ἀφέντη ἄϊ Γιώργης,
 ἀνοίξανε τὰ μάρμαρα κ' ἐβγάλαν τὸ κοράσι.

Περικὴς - Φιλ. Σπ. ΚΠ., τόμ. Η' (1873-74)
 415, στίχοι 15-16 Σταματέλος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- “Ἐνα μικρὸ Τουρκόπουλο τοῦ βασιλῆα κοπέλλι⁴
 μιὰ Ρωμιοπούλλα 'γάπησε κ' ἐκεῖνη δὲν τὸ θέλει.
 Παίρνει τὰ ὄρη ὀπίσω της καὶ τὰ βουνὰ μπροστά της
 κ' ἡ μοῖρα της τὴν ἔρριξε στοῦ ἄϊ Γιωργιοῦ τὴν πόρτα.
- 5 «“Αἱ μου Γιώργη, κρύψε με ἀπ' τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια
 νὰ φέρνω κάσες⁵ τὸ κερί, ὀκάδες τὸ λιβάνι
 καὶ μὲ τὸ βουβαλόπεσο⁶ νὰ κουβαλῶ τὸ λάδι».
 Σκίζουν τὰ ἅγια μάρμαρα καὶ μπαίνει ἡ κόρη μέσα,
 πάει καὶ τὸ Τουρκόπουλο στοῦ ἄϊ Γιωργιοῦ τὴν πόρτα.
- 10 -«“Αἱ μου Γιώργη, ξέκρυψε⁷ τὴν κόρη πού 'χεις μέσα
 νὰ φέρνω κάσες τὸ κερί κι ὀκάδες τὸ λιβάνι
 καὶ μὲ τὴν карабόбарκα νὰ κουβαλῶ τὸ λάδι,
 νὰ βαφτιστῶ στὴν χάρη σου νὰ βγῶ καὶ τὸ ὄνομά σου».
 Σκίζουνε τὰ ἅγια μάρμαρα καὶ βγαίνει ἡ κόρη πάνω
- 15 τρέχει καὶ τὸ Τουρκόπουλο κι ἀπ' τὰ μαλλιά τὴν πιάνει.

1) κατὰ τὴν εἰσοδὸν, τὴν εἰσὸρμηνσίν της. 2) κατὰ τὴν ἔξοδον. 3) τὴν βλέπει καὶ τὴν διακρίνει. 4) παιδί. 5) εἰς κιθώτια. 6) ἀσκὸς ἐκ δέρματος βουβάλου. 7) φανέρωσε.

«'Αφισ' με, σκύλλε, ἀπ' τὰ μαλλιά, πιάσ' με ἀπὸ τὸ χέρι,
πού'χω δυὸ λόγια γιὰ νὰ πῶ καὶ ὃ τι μοῦ μέλλει, ἄς γένη».
Δὲν εἶδα Ἅγιο δῖβουλο ¹ ὥσάν τὸν ἅϊ Γιώργη,
νὰ παραδίδῃ καὶ Ρωμιά εἰς τῶν Τούρκων τὰ χέρια.

Μύκος. - Δ. Α. Ὑλη, ἀρ. 3146
(Ι. Μ. Βενιέρης, 1888).

Γ'.

Εἰς παραλλαγήν ἐκ Καππαδοκίας τὸ ᾄσμα δὲν καταλήγει ὡς εἰς τοὺς
ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους μετὰ τὴν προδοσίαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς
χριστιανῆς κόρης. Ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος προστατεύει ἐνεργῶς τὴν καταφυγού-
σαν πρὸς αὐτόν.

- Ὅπου ζωνοῦτον τὰ σπαθιά καὶ ἀντεβάστη ² λωρίκια,
κώλανεν ³ τοὺς Σαρακηνοὺς, σφάγεν τὰ Τουρκοπούλια, ⁴
ἐκώλησεν, ἐκώλησεν ⁵ ὑπὸ τὸν βουνὸ ἀνέβη,
ἔστηξε τὸ μιζράχι ⁶ τῆς κοιτῆς τὸ σπαθί τῆς
5 ἔλυσε τὴν ζωστρίδα ⁷ τῆς κατὰ καλοπαθήσει
καὶ ὁ σκύλλος ⁸ Σαρακηνοὺς τὴν μάστιγα ⁹ τῆς σφαιρῆς ¹⁰
«Ἀρχοντοί, μὴ δοῦλεῖσθε τὰ παιδιά, μὴ φοβηθῆτε
αὐτὴ πού με ἐκώλανεν ¹¹ ἡ τοῦ θανάτου κοράσιον».
Ὡς τ' ἄκουσε τὸ κοράσιον ¹² τῆς, καβαλλικεύει,
10 πῆδησε, καβαλλίκευσε, κατὰ δρόμον πηγαίνει
πῆγεν ἐκεῖ κ' ἐτέντωσε ¹³ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὴν πόρτα.
- «Ἄγι Γεώργη μου, κρύψε με, κ' ἐγὼ σε ζωγραφήσω,
τὴν πάτωση ἀπὸ γυαλί καὶ τροῦλλα σ' ἀπ' τ' ἀθήμι
κ' ἔως κλώθει ¹⁴ τ' ἅγι' βήματα, ὅλα μαργαριτάρη».
15 «Κόρη μου, σὰ λάκκα 'κὲ χωρεῖς ¹⁵, σὲ κόλφο 'κὲ μουλλώνεις ¹⁶
σ' ἐμβάσω 'ς τ' ἅγια βήματα, βρίσκουν κ' ἐσέν' κ' ἐμένα».
Ἐννεὰ καμάρες ἤνοιξε κι ἀπέσω τὴν ἐπῆρε.
Ἦκσαν τα ¹⁷ καὶ Σαρακηνοί, πού 'ν' τ' ἄστρα πού 'ν' τὰ φύλλα,
πῆγαν ἐκεῖ κ' ἐτέντωσαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὴν πόρταν,
20 «Ἄγιε μ', ἅγι Γεώργη μου, ἔβγαλ' τὴν κόρην ὅπου 'κρύβη.
τζακῶνομ' τὸ εἰκόνι ¹⁸ σου καὶ πάρομ' τοὺς σταυρούς σου».

1) μετὰ δύο βουλὰς. 2) ἐβάσταζε φοροῦσα. 3) ἔτρεπεν εἰς φυγὴν. 4) ἔκδ. Liagarde: μικροπούλια. 5) ὑπεχώρησε. 6) κοντάρη. 7) ἔκδ. Liagarde: ζωστρίδα του. 8) διέκρινε, ἀντελήφθη τοὺς μαστοὺς τῆς. 9) μὴ δειλιάζετε. 10) ἐσταμάτησε. 11) γυρίζει. 12) εἰς τὸν λάκκον δὲν χωρεῖς. 13) δὲν τροπώνεις. 14) ἤκουσαν αὐτά. 15) ἔκδ. Liagarde: τὰ εἰκόνι.

Κι ἄγι Γεώργης σάν τ' ἄκουσε, πολὺ τοῦ βαρειαεφάνη·
τοὺς ἔκαμε κόμματα, παλούκια καὶ παρτθάδια ¹,
ἡμιτυφλοί, ἡμικουτθοί, ἡμιμονοποδάροι.

Καππαδοκία (Συνασός). - Paul de Lagarde, Neugr.
aus Kleinasien. Göttingen 1886, σ. 36 ἀρ. 38.

2.-Ο ΞΑΝΤΙΝΟΝ

Εἰς τὸ κατωτέρω τραγοῦδι, τὸ ὁποῖον ἀπηχεῖ τὴν ἐπὶ αἰῶνας σκληρὰν
πάλην μεταξὺ τῶν Βυζαντινῶν ἀκριτῶν καὶ τῶν Ἀράβων, ὁ ὑπερφυσικὸς ἥρωας
Ξάντινον ² ἀναζητεῖ τὸν ἐξαφανισθέντα υἱὸν τοῦ Βασιλῆν. Εἰς τὸν δρόμον
τοῦ συναντᾷ Σαρακενόν, ὅστις τὸν πληροφορεῖ ὅτι ὁ Βασιλεὺς εὐρίσκεται
αἰχμάλωτος καὶ ἔχει ὑποβληθῆ εἰς τὴν καταναγκαστικὴν ἐργασίαν νὰ «κου-
βαλῇ λιθάρια», τὸν καθοδηγεῖ δὲ πῶς νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸν υἱὸν του.

Τὸ ἄσμα τοῦτο ὁ Στίλπ. Κυριακίδης ³ καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Π. Καλονάρος ⁴
συνδέουν μὲ τὸν κύκλον τῶν ἄσμάτων τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Οὕτως εἰς τὸ ὄνομα
Ξάντινος, Κωνσταντίνος, θεωρεῖται ὅτι ὑπόκειται ὁ Ἀμιράς, ὁ πατὴρ τοῦ Δι-
γενῆ, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βασιλῆς, ὁ ἥρωας τοῦ ἔπους, ὁ Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρί-
τας. Ὁ Η. Γρέγοιρ πιστεύει ἀντιθέτως ὅτι ὁ Ξάντινον εἶναι πιθανῶς ὁ ὀνο-
μαστός ἥρωας καὶ ἐπαναστάτης τοῦ ἔπους ⁵. Ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας, τοῦ
ὁποίου τὰ τέκνα ἐθανατώθησαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἀνταρσίας του,
τὸ δὲ ὄνομα Βασιλεὺς προέρχεται κατ' ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἀνταρσίαν, ὅτι παρὰ
δοσεὺς περὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα μετὰ τὴν τρικλινὴν ὕλιν, ἣ ὁποία ἐχρη-
σιμοποιήθη εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἔπους τοῦ Βασιλῆος Διγενῆ Ἀκρίτα ⁶.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Ὁ Ξάντινον, ὁ πάντινον, ὁ πάντα λαλεμένον, ⁶
ἔς τὸ ἕναν τὸ ρωθῶνιν ἀτ' ⁷ ἄλογα σταμισμένα ⁸
καὶ ἔς τ' ἄλλο τὸ ρωθῶνιν ἀτ' ⁹ χερομυλίσσῃ ⁹ κλώσκουν
κι ἀπάν' εἰς τὴν κορφίτσαν ἀτ' ¹⁰ ζευγάρ' βούδῃ ¹⁰ ἀλωνίζ' νε.
5 Ἐχάσεν τὸν υἱιόκαν ἀτ', τὸν νῶν ¹¹ τὸ κύρ Βασίλιν.
Εὐτάγει ¹² σιδερινὸν στουράκ' ¹³ καὶ χάλκενα τθαρούχῃ ¹⁴
ἐβγαίνει κι ἀραγεύει ¹⁵ ἀτον ¹⁶ ραχιά ¹⁷ καὶ πολιτείας
καὶ ἔς τὰ λιθαροσπάσματα καὶ ἔς τὰ γεφυροπόδῃ.
Σαρακενὸν ἐπέντεσεν ¹⁸ ἀπάν' ἔς τὸ σταυροδρόμιν.

1) κομμάτια (λ. τουρκ. parça). 2) συγκεκομμένος τύπος τοῦ ὀνόματος Κωνσταντί-
νος - Κωνσταντῖνον - Κωσταντῖνον - Ξάντινον.

3) Ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας, Ἀθήναι: [1926] σ. 39. 4) Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας, τόμ. II,
1941, σ. 220 σημ. 5) Η. Γρέγοιρ, Ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας. Νέα Ἰόρκη (1942), σ. 222 - 23.

6) ἐξακουστός, περίφημος. 7) αὐτοῦ. 8) δεμένα. 9) χειρόμυλοι. 10) βόδια.
11) νέον. 12) κατασκευάζει. 13) ραβδί. 14) τσαρούχια, ὑποδήματα. 15) ζητεῖ (λ. τουρκ.
aramak). 16) αὐτόν. 17) βουνά. 18) συνήντησε.

- 10 - «'Σ τὸν Θό σ', 'ς τὸν Θό σ', Σαρακενέ, σαρακενὸν παιδίον, πουθὲν 'κ' εἶδες¹ τὸ υἱιόκα μου, τὸ νέον κύρ Βασίλην ;»
 - «'Ακεῖ 'ς τὸ πέραν τὸ ραχίν², 'ς τ' ἄλλο τ' ἔπεκειμέριν, 'ς τὸ τούρκικον τῇ μαχαλάν³, 'ς τ' ἀρμέν'κον⁴ τὸ χωρίον, ἐκεῖ κάστρος ἐχάλασεν καὶ κουβαλεῖ λιθάρᾱ.
- 15 Ἐκόθεψεν⁵ τὸν βουδανὸν καὶ κουβαλεῖ λιθάρᾱ.
 Ἄν ἀποστέκ' ὁ βουδανὸν κρούγ'ν⁶ ἄτον τῆμπουκέας⁷ ἃν ἀποστέκ' ὁ γιόκας σου κρούγ'ν ἄτον μαχαιρέας». «Πῶς νὰ φτάγω, πῶς 'κ'⁸ εὐτάγω, νὰ παίρω τὸν υἱιόκα μ', νὰ παίρω τὸν υἱιόκα μου, τὸν νὸν τὸν κύρ Βασίλην» ;
- 20 - «Γιὰ ξύρτσον⁹ τῇ γενάδα σου καὶ γίνον παλληκάριν καὶ κούρεψον τὸν μαῦρο σου καὶ ποῖσον¹⁰ νὸν¹¹ πουλάριν· γιὰ ἄμε σὺ καὶ κόνεψον εἰς τοῦ καστρί' τὴν πόρταν· γιὰ σοῦκ'¹² καὶ καλοκόνεψον καὶ 'ς σὴ χωρί' τὴν μέσην, φαγὶν ψαλάφα¹³ καὶ ποτὶν, ταγὴν καὶ γιὰ τὸν μαῦρον,
- 25 ψαλάφα κόρην ἔμορφον τοῦ Μαυρολῖβ' τὴν κόρην»¹⁴. Ἐξύρτσεν τῇ γενάδᾱ ἄτ' ἔγέντον παλληκάριν, ἐκούρεψεν τὸν μαῦρον ἄτ' ἔποικεν¹⁵ νὸν πουλάριν, ἐπῆγεν καὶ ν-ἐκόρεψεν εἰς τῇ καστρί' τὴν μέσην· ψαλάφεψεν φαγὶν, ποτὶν, ταγὴν καὶ γιὰ τὸν μαῦρον,
- 30 ἔστειλεν κ' ἐψαλάφισεν ἄτ' ἕναν παλληκάριν.
 - «Ποῖος ζαρπλῆς¹⁶ καὶ δυνατὸς καὶ ὄλων παλληκάριν· ἄς ζώσκεται λαφρόν ἀπαθὴν, 'ς τὸν πόλεμον ἄς ἔρ'ται.»¹⁷ Ποῖος νὰ πάη ; ποῖος 'κ'¹⁸ πάη ; - ἄς πάγη ὁ Βασίλης. Μὲ τὴλ λαλᾶν ἄτ'¹⁹ ἔλεγεν· - ἔλα ἄς πολεμοῦμε·
- 35 καὶ μὲ τ' ἰδμάρ'ν²⁰ ἄτ' ἔλεγεν· - Βασίλη μ', χάιτε²¹, ἄς πᾶμε.

Πόντος (Τραπεζοῦς). - Λ.Α. ἀρ. 31, σ. 110 - 113.
 ἀρ. 6. (Ἰωάνν. Βαλαβάνης) = Λ. Α. "Υλη, ἀρ. 28.

Β'.

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ ΖΕΥΓΜΕΝΟΣ ΜΕ ΒΟΥΒΑΛΙ

*Απὸ τὸ θέμα, ὡς εἰς τὸ προηγούμενον ἄσμα, τῆς ζεύξεως τοῦ Βασίλη, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ξαντίνου ἢ Κωνσταντίνου, μὲ τὸ βουδανὸν διὰ τὴν μεταφορὰν λίθων πρὸς ἀνέγερσιν κάστρου, διεμορφώθη μὲ στοιχεῖα ἀπὸ ἄλλα ἄσματα,

1) δὲν εἶδες πουθενά; 2) βουνό. 3) συνοικίαν. 4) ἀρμένικον. 5) ἔξευξεν (λ. τουρκ. koşmak). 6) κρούει, κτυπᾷ. 7) βοσκεντριές (λ. τουρκ. çubuk). 8) δὲν (οὐκί, 'κί, 'κ' = οὐχί). 9) ξύρισε. 10) κάμε. 11) νέον. 12) σήκω. 13) ἀναζήτησε. 14) Εἰς τὴν παραλλαγὴν τοῦ Π. Τριανταφυλλίδου, Οἱ Φογάδες, ἸΑθ. 1870, σ. 170, ὁ στίχος ἔχει ὡς ἐξῆς: «ψαλάφα κόρην εὔμορφον, τοῦ Μαυροειδῆ τὴν κάλην». 15) ἔκαμε. 16) ἰσχυρὸς (λ. τουρκ. zağr). 17) ἔρχεται. 18) νὰ μὴ. 19) φωνήν του. 20) ἰσμάριν (λ. τουρκ. ismar) = νεύμα. 21) ἔλα.

ἀκριτικά καὶ μὴ, αὐτοτελὲς τραγούδι, ὡς εἰς τὰς παρατιθεμένας κατωτέρω δύο παραλλαγάς.

- Δὲν εἶναι κρῖμα κι ἄνομιά, παραπονιὰ μεγάλη;
ἐξεύγωσαν τὸν Κωνσταντὴν μὲ τ' ἄγρην τὸ βουβάλιν,
νὰ κουβαλήσῃ μάρμαρα ἀπ' τὸ μαρμαρονήσιν.
'Οπού 'ταν λάσπες καὶ νερὰ ἐσύρνε τὸ βουβάλιν,
5 κι ὅπου 'ταν πέτρες καὶ βουινὰ 'σύρνε ὁ Κωνσταντῖνον.
Κανεῖς, κανεῖς 'κ' ἐλάλεσεν ¹ κανεῖς 'κ' ἐπηλογέθεν.²
Βασιλοπούλα 'λάλεσεν ἀπὸ ψηλὸν παλάτιν:
«'Αγάλι· ἀγάλα, Κωσταντῆ, μὴ δέρνης τὸ βουβάλιν».
- «Θωρεῖς τῇ σκύλλαν, τὴν 'Εβράν, καὶ τ' ἄνομον τὴν κόρην,
10 ποὺ ἐλυπέθεν τὸ θεριόν, τὸ ἄγρην τὸ βουβάλιν,
κ' ἐμένα 'κ' ³ ἐλυπήθηκε, τ' ἄξον τὸ παλληκάριν;
'Ασ' σ' ὄρος ⁴ φέρω τὸ νερόν, κι ἀσ' σὴν 'Ωρὰν ⁵ τ' ἀσβέστιν
κι ἀσ' τὴν ⁶ Κωσταντινούπολιν φέρω τὸ κεραμίδιν,
νὰ χτίσω τὸ παλόκαστρον, τῆς 'Αμάστρας ⁷ τὸ κάστρον».

Πόσιος· Πόσιος, - Λ. Α., "Υλῆ, ἀρ. 87.

Υποστ· Βασίλισσας.

Βα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- Δὲν εἶναι κρῖμα κι ἄδικου, δὲν εἶναι κι ἁμαρτία,
ποὺ 'ζέψανι τοὺν Κουσταντῆ μὲ τ' ἄγριου βουβάλι,
νὰ κουβαλήσῃ μάρμαρα, νὰ κουβαλήσ' λιθάρια,
νὰ χτίσουν τὴν 'Αγιά Σοφιά, τοῦ Μέγα μοναστήρι.
5 "Οπ' εὐρὴ λάσπες κί νερὰ πηγαίν' τ' ἄγριου βουβάλι
κι ὅπ' εὐρὴ λιανοστέλναρα, πηγαίν' οὐ Κουσταντῖνος.⁸
Βασιλοπούλ' ἀγνάντευε 'πὸ κρυσταλλένιο πύργω.
- «'Αγάλια· ἀγάλια, Κουσταντῆ, μὴν σκάσης τοῦ βουβάλι».
- «Δὲν κλαῖς, κόρη μ', τὰ νιάτα μου, δὲν κλαῖς τῇ λεβεντιά μου,
10 μόν' κλαῖς τὸν παλιοβούβαλο, ποὺ θέλω νὰ τὸν σκάσω».⁹

Σιάτιστα. - Λ. Α., ἀρ. 1430 α', σ. 7 (Κ. Μπέντας, 1939).

1) δὲν ἐμίλησε. 2) οὐχί, δὲν ἀπήντησε. 3) δέν. 4) ἀπὸ τὸ ὄρος. 5) καὶ ἀπὸ τὴν 'Ωριά. Θέσις παρὰ τὴν Οἰνὸν τοῦ Πόντου. 6) Χειρ.: καὶ ἀς σὴν (= ἀπὸ τὴν). 7) ἡ πόλις 'Αμαστρίς ἢ 'Αμάστρα ἐν Παφλαγονίᾳ τοῦ Πόντου. 8) Χειρ.: Κουσταντῆς.

9) Τὸ ᾄσμα τελειώνει ἐνταῦθα μὲ τὸν κατωτέρω στίχον: «Μὴ αἶμα τὸν καζάντισα μὲ αἶμα θὰ τὸν σκάσω», ὃ ὁποῖος φαίνεται μεταγενεστέρᾳ προσθήκη.

3. - Η ΑΠΑΓΩΓΗ ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ ΤΗΣ ΘΥΓΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΕΒΑΝΤΗ

Ὁ Διγενής, πληροφορηθείς ἀπὸ Ἀθιγγάνους ὅτι ὁ βασιλεὺς Λεβάντης ἢ Ἀλιάντρης προετοιμάζεται νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν θυγατέρα του μὲ τὸν Γιαννακόν, πέμπει ἀμέσως τὸν Φιλοπαπποῦν ὡς προξενητὴν πρὸς τὸν Λεβάντην διὰ νὰ τὸν προτιμήσῃ ὡς γαμβρόν του. Ὁ βασιλεὺς τὸν ἀποκρούει λόγῳ τῆς καταγωγῆς του ἀπὸ πατέρα Σαρακηνὸν καὶ μητέρα Ἑβραίαν.

Ὁ Διγενής τότε ἀγανακτημένος ἀπὸ τὴν προσβολὴν ἔρχεται ἔφιππος κάτω ἀπὸ τὸν πύργον τοῦ βασιλέως καὶ μὲ τὸν γλυκὺν ἦχον τῆς ταμπούρας του θέλγει τὴν κόρην, ἣ ὁποία τὸν ἀκολουθεῖ καὶ φεύγει μαζί του.

Ὁ πατὴρ τῆς κόρης μόλις ἤκουσε περὶ τῆς ἀπαγωγῆς τῆς ἐτέθῃ εἰς καταδίωξιν τοῦ Διγενῆ, οὗτος ὁμως ἀντεπετέθη καὶ κατετρόπωσε τοὺς διώκτας του.

Τὸ ἔξομα εἰς τὰς κατωτέρω δύο παραλλαγὰς εὐρίσκεται εἰς στενωτάτην σχέσιν μὲ τὴν σχετικὴν εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔπος διήγησιν τῆς ἀπαγωγῆς τῆς κόρης τοῦ στρατηγοῦ Δούκα ὑπὸ τοῦ Διγενῆ. Κατὰ τὸν H. Grégoire τὸ ἔξομα τοῦτο συμφωνεῖ εἰς τὸ περιεχόμενον του μὲ τὴν ἀρχικὴν μορφήν τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα¹.

Γ. Κ. Σ.

Ὁ ρῆας τῆς Ἀνατολῆς² ὁ βασιλεὺς τῆς Δύσης
συμβούλιον ἐκάλεσεν³ θυγατέρεσσαν νὰ κάμουν
ἔζηκαν⁴ τζαὶ καλέσαν⁵ τὴν Ἀγατολὴν ὡς Δύσιν
ἄσσους διεπάζ⁶ ὁ οὐρανὸς τζ⁷ ἄσσους ἡβράζ⁸ ὁ ἥλιος⁹

- 5 καλέσαν τοὺς Κατοίγγανους³ νὰ πάσιν εἰς τοὺς γάμους⁴
τοῦ Γιαννακοῦ τὴν προδρεοῦν τζαὶ θέν νὰ τοὺς ἀρμάσουν.⁴
Τζαὶ μιὰν ἀγίαν Τζεγκατζήν, δεσποτιτζήν ἡμέραν,
ἐξέηκεν ὁ Διενῆς ἐτζεῖνος ἔς τὸ τζυνήν,
περτίτζιν ἐκακκούρισεν, εὐτύς τὸ σαίττεῦκει.
- 10 Οἱ τρεῖς, οἱ τρεῖς Κατοίγγανοι ἔς τὴν ἀφκοποταμοῦσαν,⁵
στογ γάμον ἐπαιάννασιν, μεγάλην ξήην⁶ εἶχαν⁷
ἕνας ξηάτουν⁷ γιὰ σπαθὶ τσ' ὁ ἄλλος γιὰ κοντάρι,
ὁ τρίτος τζ⁸ ὁ καλύτερος γιὰ μιὰν αὐλήν ξηάτι.
«Σάν τοῦ Λεβάντου τὴν αὐλήν, ἄλλην αὐλήν ἔν εἶα,⁸
- 15 ἀππ' ἔσω ἔν' μὲ τὸ ψηφὶν τζ⁹ ἀππ' ἔξω μὲ τὸν τὸρνον,
τζαὶ μέσα κόρη κάθεται, <τοῦ ἡλίου φέγγος ἔθει>.
Ἐθει φεγγάριν πρόσωπο, τὸν ἥλιον μηλοβούτσια⁹

1) Βλ. H. Grégoire, Ὁ Διγενής Ἀκρίτας, Νέα Ὑόρκη (1942), σ. 230. καὶ Βασίλειος Διγενής Ἀκρίτας (ἔκδ. Π. Καλονάγου), τόμ. Β, 1941, σ. 229 σημ. καὶ 231 σημ.

2) Ξεγῆκαν, ἐξγῆκαν. 3) Ἀθιγγάνους. 4) παντρέψουν. 5) ἄγνωστος ἢ ἐτυμολ. τῆς λ. πιθανῶς σημαίνει βαλτωδὴ τόπον πλησίον ποταμοῦ, (ἐκ τῆς λ. ὀφκός (= τέλμα) + ποτάμι). Ὁ Στ. Κυριακίδης ὑποθέτει ὅτι πρόκειται περὶ τῆς λέξ. ἀνωποταμοῦσα = ἀνωποταμία. 6) ἐξήγησιν, συνομιλίαν. 7) ἐξηγεῖτο, ὠμίλει. 8) δὲν εἶδα. 9) μῆλα τῶν παρειῶν.

- δκυό ἄστρον ποῦ τὸν οὐρανὸν ἔθει καμαροφρύδκια.
 Τοῦ Γιαννακοῦ τὴν προξενοῦν τζαί θέν νά τοὺς ἀρμάσουν.¹
- 20 Τοῦ Γιαννακοῦ ἔν πρέπει του παρὰ τοῦ Διενάτζη,
 ποῦ 'ν' ἄξιος τζαί πότορμος² γιὰ νά τήνε βλεπίση».·
 'Ο Διενῆς ἔν' π' ἄκουσε τήλ λέξιν ἀποῦ λέουν,
 τὸ τρικλαππήν ἔπκιασεν³ τζ' ἐπῆεν τζ' ἔφτασέν τους.
 Πρῶτα διᾶ τους μουστουνιάν τζαί ὕστερα ρωτᾶ τους.
- 25 - «Πέτε μου, βρὲ Κατσιγγανοί, εἴντα 'ν' ποῦ ἐξηᾶστε;
 τζαί πέτε μου τζαί τὸ ποίημαν 'ς τὴν ἀφκοποταμοῦσαν».⁴
 - «Χαμμάζομέσ' σε⁵, Διενή, τὰ λόγια ποῦ μᾶς λείεις·
 πρῶτα διᾶ μας μουστουνιάν τζαί ὕστερα ρωτᾶς μας.
 "Ἐπαρ' μας λλὴν πομονήν, λλὴν καρτερωσύνην,
- 30 νά φέρουν φῶς τὰ μμάδκια μας, τζαί νοῦν ἡ τζεφαλή μας,
 τζαί λοῖσμὸν τὰ μήλη⁶ μας, τζ' ἐμεῖς νά σοῦ τὸ ποῦμεν».
 Παίρνει τους λλὴν πομονήν, λλὴν καρτερωσύνην,
 ἐφέραφ φῶς τὰ μμάδκια τους τζαί τὴν τζεφαλή τους,
 τζαί λοῖσμὸν τὰ μήλη τους, σὺ δὲ ποῦσιν.
- 35 - «'Οσον κόσμον ἐύριδα, τζ' ὅσοι εὐρὸν ἐν εἶα,
 σὰν τοῦ Λεβάντου τὴν αὐλὴν ἀλάφ' ὀφθαλ' ἐν εἶα
 σὰν ἔπαρ' ἐν με τὸ μπφίν, εἰς ἀσπ' ὄρε' με τὸν τόνον,
 τζαί μέσα κόρη κάθεται, τοῦ 'ν' ὀφθαλμοῦ ἔθει.
- "Ἐθει φεγγάριν πρόσωπο, τὸν ἡμὸν κηλοβούτσια,
 40 δκυό ἄστρον ποῦ τὸν οὐρανὸν ἔθει καμαροφρύδκια.
 Τοῦ Γιαννακοῦ τὴν προξενοῦν, τζαί θέν νά τοὺς ἀρμάσουν·
 τοῦ Γιαννακοῦ ἔν πρέπει του παρὰ σένα Δινεάτζη,
 ποῦ 'σ' ἄξιος τζαί πότορμος γιὰ νά τήνε βλεπίσης».
 Τζαί ποῦ τ' ἀκούει Διενῆς πολλὰς χαρὲς παθαίνει,
 45 περτίτζιν ποῦ τὸ θέριν του εὐτύς τὸ ποσκληβώννει.
 - «'Αμε τζαί σοῦ, περτίτζιν μου, 'ς τὸν τόπον ἀποῦ ἦσουν,
 τζ' ἀφοὺς ἤζκιουσιν⁷ τὰ πολλὰ, νά ζκῆς τζαί σὺ μιτὰ τους».
 Τζ' ἐπολογήθην τζ' εἶπεν τους, τζαί λέει τζαί λαλεῖ τους.
 - «Γλήορα, βρὲ Κατσιγγανοί, προξενητές νά πάτε».
- 50 Τζαί πολοοῦνται τζ' εἶπαν του (τζαί λέουν τθαί λαλοῦν του).
 - «Στόγ γάμον μᾶς καλέσασιν, προξενητές ἐν⁸ πᾶμεν.
 Τζ' εὔρε τὸν Φιλιοπαπποῦν, προξενητῆς νά πάη».
 'Ο δόος ἐν ἐτέλειωσεν, ἡ ὥρα ἐν πομένει,
 θωρεῖ⁹ τζαί τὸ Φιλιοπαπποῦν τὸν κάμπον τζ' ἀνεφαίνει.

1) παντρέψουν. 2) τολμηρός, θαρραλέος. 3) ἔκαμε τρία πηδήματα. 4) βλ. ἀν., σ. 10 σημ. 5. 5) σὲ θαυμάζομεν, ἀποροῦμεν διὰ σέ. 6) Κατὰ τὸν Στ. Κυριακίδην: αἱ μήνιγγες (μηλίγγια). 7) ζοῶν 8) δέν. 9) ἔχδ. Στ. Κοριακίδου: χωρεῖς.

- 55 Τζαί ποὺ τὸν εἶε Διενῆς πολλές χαρὲς παθθαίννει.
 Τζ' ἐπολοήθην τζ' εἶπεν του, τζαί λέει τζαί λαλεῖ του.
 - «Γλήγορα, τζαί Φιλιοπαπποῦ, προξενητὴς νὰ πάης».
 Τζ' ἐπολοήθην τζ' εἶπεν του, τζαί λέει τζαί λαλεῖ του.
 - «'Εννιὰ χρόνους ἔθει ἀπού 'μαι σκλαβωμένοις,
 60 τὸμ πόλεμον κερτέψαμεν 'ς τὴμ Πόληθ θὲν νὰ πάω.
 Τὰ ροῦχα μου ζουρώθησαν¹ τ' ἄρματά μου ἀγιώσαν²
 τζαί ἡ νουρά τοῦ μαύρου μου φτεῖρες ἐγεμώσαν³
 τζ' ὁ μαῦρος μου ποστάθηκεν, προξενητὴς 'έν πάω».
 Τζαί πολοᾶται Διενῆς Φιλιοπαπποῦ τζαί λέει.
 65 - «Δικῶ σου τζαί τὰ ροῦχα μου, δικῶ σου τ' ἄρματά μου,
 δικῶ σου τζαί τὸμ μαῦρον μου, γιὰ νὰ καβαλλιτζέψης».
 Φιλιοπαπποὺς φοήθηκεν τζαί γύρεψεν νὰ φύη,
 τὸ τρικλαππήιν ἐπκίασεν τζαί πῆεν τζ' ἔφτασέν τον.
 Διᾶ⁴ του τζαί τὰ ροῦχα του, διᾶ του τ' ἄρματά του,
 70 πηδηᾶ τζαί καβαλλιτζέψη, τζαί λάμνησεν νὰ πάη.
 'Ο Διενῆς ἐξήχασε γιὰ νὰ τοῦ παραντζεῖλη,
 τζαί μιὰν σφυρκὰν⁵ τοῦ ἔβαλεν, εὐτὺς τὰ πίσω στράφη.
 Τζ' ἐπολοήθην τζ' εἶπεν του, τζαί λέει τζαί λαλεῖ του.
 75 - «'Εννιὰ με θέλεις, Διενῆ, γιὰ νὰ μου παρατζεῖλης»
 Τζαί πολοᾶται Διενῆς, Φιλιοπαπποῦ, τζαί λέει.
 - «'Εννιὰ ὄρες ἡ ἡμέροῦ
 τὲς τρεῖς νὰ πὰς, τὲς τρεῖς νὰ 'ρτῆς, τὲς τρεῖς νὰ μοῦ συντύδης».
 "Οσον νὰ πῆ, ἔθετε γειὰν, εἶπεν θίλια μίλια,
 ὅσον νὰ τοῦ πολοηθοῦν, θίλια τζαί πεντακόσια·
 80 στὲς τρεῖς ὄρες τῆς ἡμεροῦς ἐμπέην εἰς τὸν γάμον.
 'Αμμον εἶδεν ἡ θάλασσα τ' ἀσκέριν ἔν' περίτου.
 'Ετζεῖ ἐπαῖζαν τὰ βκιολλιά, ἐπαῖζαν τὰ λαοῦτα·
 τζαί ποὺ τὸν εἶδαν ἄρκοντες σηκώθησαν 'ς τὸ πῶδι.
 - «Καλῶς ἦρτες Φιλιοπαπποῦ, νὰ φᾶς, νὰ πκῆς μιτά μας,
 85 νὰ φάης ἄφρην τοῦ λαοῦ⁶, νὰ φᾶς ὀφτόν περτίτζιν,
 νὰ φᾶς ἀρκοτζεράμιον⁷, ποὺ τρῶν' οἱ ἀντρειωμένοι,⁷

1) ἐζάρωσαν καὶ ἐλερωθήσαν. 2) ἐσκοῦριασαν. 3) δίδει. 4) σφόδριγμα. 5) Λέγεται ἔτι καὶ ἄθριν, ἄθριν, ἄθριν τοῦ λαοῦ κ. ἄ. εἰς ἄλλα κυριακὰ ἔσματα. Ἡ λ. σημαίνει προφανῶς τὸ καλὺτερον μέρος τοῦ λαοῦ, ὡς τὸ ψαχνὸ μέρος ἐπὶ τῶν νεφρῶν. (Βλ. Κυπρ. Γράμματα, ἔτ. 16 (1951) σελ. 74 καὶ 127, ἔτ. 17 (1952) σ. 342-43). 6) Ὑπεστηρίχθη ὅτι ἡ λ. σημαίνει εἶδος ἐκλεκτοῦ ἄρτου ἢ ἄθριν κρόμμυον (βλ. Λαογραφία 8, σ. 230 καὶ 572. Κυπρ. Γράμμ. ἔτ. 16 (1951) σ. 74), πιθανωτέρα δὲ μὴ φαίνεται ἡ ἐρμηνεία τῶν Β. Φάδῃ καὶ Ν. Κονομῇ ἐκ τῆς λ. ἄγριοχίμαρος (= ἄγριοκάτσικον) (βλ. Ἀφισρ. εἰς Γ. Ν. Χατζιδάκιν, Ἀθ. 1921, σ. 117-20, Λεξ. Ἀρχ. 5' (1923) σ. 359 κ. ἐξ. Κυπρ. Γράμμ. ἔτ. 16 (1951) σ. 162-163). 7) ἔκδ. Στ. Κυριακίδου: φουσκωμένοι βλ. καὶ παρατήρησιν τοῦ ἐκδότου, σ. 113-14 ἐν σημ.

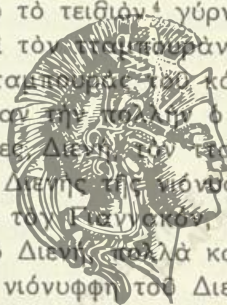
νά πκιῆς γλυκύποτον κρασίν, <πού πίννουφ φουμισμένοι>, πού πίνουν το τζ' οί ἄρρωστες τζαί βρέθονται γιαμμένες». Τζαί πολοᾶται τζ' εἶπεν τους τζαί λέει τζαί λαλεῖ τους.

- 90 - «'Ο Διενῆς μὲ ἔπεψε, γιά νά τὸν προξενήσω τοῦ Γιαννακοῦ τὴν προξενοῦν τζαί θέν νά τοὺς ἀρμάσουν· τοῦ Γιαννακοῦ ἔν πρέπει του παρά τοῦ Διενάτζη, πού 'ν' ἄξιος τζαί πότορμος, γιά νά τήνε βλεπίση». Τζαί πού τ' ἀκούουν ἄρκοντες, πολλὰ τοὺς κακοφάνην.
- 95 - «'Ἐν τοῦ τὸ εἶπουν μίαν τζαί δκυὸ τζαί τέσσερεις τζαί πέντε, ὁ τζύρης του ἔσ' Ἱ Σαρατζηνὸς τζ' ἡ μάννα του 'τον' Ὁβραῖσσα τζαί φτάννει ἀπὸ τρεῖς γεννιές, γαμπρόν τζαί δέν τὸθ θέλω;» Τζαί πού τ' ἀκούει Φιλοπαπποῦς, εὐτὺς τὰ πίσω στράφην. Ἐστύλλωσεν ὁ ἥλιος ² τζαί βρέθηκεν κοντά του.

- 100 Τζαί πού τὸν εἶε ³ Διενῆς, πολλές χαρές παθθαίνει. - «Καλῶς ἦρτε Φιλοπαπποῦς μὲ τὰ καλὰ χαπάρκα». ⁴ Τζαί πολοᾶται Φιλοπαπποῦς τοῦ Διενῆ τζαί λέει. - «Κακῶς ἦρτε Φιλοπαπποῦς μὲ τὰ κακὰ χαπάρκα. Ὁ τζύρης σὸς ⁵ Σαρατζηνὸς τζ' ἡ μάννα ὅδν ⁶ Ὁβραῖσσα ¹⁰⁵ τζαί φτάννει ἀπὸ τρεῖς γεννιές γαμπρόν τζαί δέν σὲ θέλουν. Τζαί πού τ' ἀκούει Διενῆς πολλὰ τοῦ κακοφάνην. - «Κατέβα πού τὸμ μαῦρον μου, περὶ σαρατζιασμένον, ⁶ τζαί κρομμύν ἄκαπο ⁷ τζαί εἶσαι φουμισμένον.

- Τὰ ροῦχα μου ἐζούρωσες, ⁸ τ' ἄρματα μου ἀγιώσες, ⁹
- 110 τζαί τὴν νουράν τοῦ μαύρου μου φτεῖρες τὴν ἐγεμώσες». Διᾶ του τζαί τὰ ροῦχα του, διᾶ του τ' ἄρματα του, διᾶ του τζαί τὸμ μαῦρον του, πηδᾶ καβαλλιτζεύκει. Τζ' ὅσον νά πῃ, ἔθετε γειάν, ἐπῆεν θίλια μίλια, ὅσον νά τοῦ πολοηθοῦν, θίλια τζαί πεντακόσια.
- 115 Φιλοπαπποῦς ἐξήχασεν γιά νά τοῦ παραντζεῖλῃ τζαί μίαν σφυρκάν τοῦ ἔβαλεν, εὐτὺς τὰ πίσω στράφην. Τζαί πολοᾶται Φιλοπαπποῦς τοῦ Διενῆ τζαί λέει. - «Πόμεινε τώρα, Διενῆ, γιά νά σοῦ παραντζεῖλω. Ἄν πκιάσης τὴν παραντζελιάν, τὴν νιόνυφην νά κλέψης.
- 120 Τζαί πκιάσε τοῦτον τὸν στρατίν, τοῦτον τὸ μονοπάτιν· τὸ μονοπάτι βκάλλει σε σὲ δασερόλ λιβαίν, τζαί εὔρε δασερὴν ¹⁰ ἐλιάν, πουκάτω νά πεζέψης, τζαί κόψε κούρμην ¹¹ τῆς ἐλιάς τζαί κάμε μίαν ταμπούραν,

1) εἶναι. 2) ἀνέτειλε καὶ ἔφθασεν ὀψηλὰ εἰς τὸ στερέωμα. 3) εἶδε. 4) εἰδήσεις (λ.τ. haber). 5) σου ἔν'—εἶναι. 6) σκληροκόρπον. 7) ἄνευ φλοιοῦ. 8) ἐλέρωσες. 9) ἐσκούριασες. 10) πυκνόφυλλον, φουντωτὴν. 11) κορμόν.

- σκότωσε φίδικια τζαί θερκά <τζαί βάλλε της¹ τές κόρτες>
 125 τζαί βάρ' τές μαῦρες γιά χοντρές, τές ἄσπρες γιά μεντζάνες²
 τότες νά παίξ' ὁ τταμπουράς τοῦ κόσμου τές γλυκάες». Καθὼς τοῦ εἶπεν ἔκαμεν, καθὼς τοῦ παραντζέλλει.
 "Ἐπκiasεν τζεῖνον τὸ στρατίν, τζεῖνον τὸ μονοπάτιν, τὸ μονοπάτι βκάλλει τον ὁ δασερὸλ λιβάν,
 130 τζ' εὐρίσκει δασερὴν ἐλιάν πουκάτω τζαί πεζεύκει τζαί κόβκει κούρμην τῆς ἐλιάς τζαί κάμνει τὴν ταμπούραν, σκοτώννει φίδικια καί θερκά τζαί βάλλει της τές κόρτες· βάλλει τές μαῦρες γιά χοντρές, τές ἄσπρες γιά μεντζάνες² τζαί ἔπαιξεν ὁ τταμπουράς τοῦ κόσμου τές γλυκάες·
 135 τζαί τὰ πουλιά τοῦ οὐρανοῦ χαμαὶ ἐτζιλαουσσαν τζαί τὰ θερκά στές τρύπες τους, τζεῖνα ἀρκολοηθήκαν.³ Ποὺ τές χαρές του τές πολλὲς ππηδᾶ καβαλλιτζεύκει. Ἔστα κατὰ τὰ δειλινά μέσα στοῦ γάμον μπαίνει.
 "Ἀπ' ἔξω ἀποὺ τὸ τειθιόν⁴ γύρνει τζαί πεζεύκει
 140 τζ' ἔπκiasε τζαί τὸν ταμπουράν εὐτὺς εἰς τὸ θέριν τζ' ἔπαιξεν ὁ τταμπουράς τοῦ κόσμου τές γλυκάες. Ποὺ τὴν γλυκάαν τὴν τζαί τὸν κόσμος ἐσπαγιάστην.⁵ Ποὺ τὸν ἡῦρε Διενῆ τὸν ταμπουράν τζαί παίζειν· τζαί πολοᾶται Διενῆς τῆς νιόνυφης τζαί λέει.
 145 - «"Ἄν πάης μὲ τὸν Κιάνγκόν, πολλὰ κακὰ ἔν' νά 'θης, ἄν πάης μὲ τὸ Διενῆ, πολλὰ καλὰ ἔν' νά 'θης. Τζαί πολοᾶται νιόνυφῃ τοῦ Διενῆ τζαί λέει.
 - «'Ἐσ⁶ σοῦ πιστεύκω, Διενῆ, ἄν μέσ⁶ σέ δοτζιμάσω. "Ἐχω διτζίμιν ἔσσω μου, κάτω γιά νά τὸ σύρῶ,⁷
 150 'ς τές φοῦχτες σου βαστάχνεις το, πάνω νά μοῦ τὸ σύρης;» Τζαί πολοᾶται Διενῆς τζαί λέει τζαί λαλεῖ της.
 - «Τζαί κουντιστὸν τὸ ρῖψε ἐσύ, γιά νά μὲ δοτζιμάσης». Τὸ τρικλαππὴν ἔπκiasε⁸ τζαί πάει 'ς τὸ διτζίμιν τζαί κουντιστὸν τὸ ἔφερε τζαί πάει φοῦντα κάτω.
 155 Τὸ 'ναν του παίζει τταμπουράν, τ' ἄλλο πκιάνει διτζίμιν, πίσω του τὸ ἐπέταξεν τζαί πῆεν ἑνάμ μίλιν. Τζαί ποὺ τὸν εἶεν⁹ νιόνυφῃ, πολλὲς χαρές παθαίνει· σωρέει τζαί τὰ ροῦχα της τζαί κάμνει φοῦντα κάτω.
 "Ἐππесен μέс' 'ς τὸ θέριν τοῦ σάν μῆλον μυρωᾶτον.
 160 Ἐκρόκατσεν τὸμ μαῦρον¹⁰ του, πίσω του τὴν πετάσσει.¹¹

1) ἔκδ. Κυριακ.: του.

2) αἱ λεπταὶ χορδαὶ τοῦ βιολιοῦ.

3) ἠκροάσθησαν.

4) τεῖχος.

5) ἐλιγώθηκε.

6) δέν.

7) ρίψω.

8) ἔτρεξε μὲ τριπλὰ κηδήματα.

9) εἶδε.

10) ἔκαμε νά χαμηλώσῃ, λογίζων τὰ γόνατα, ὁ ἵππος.

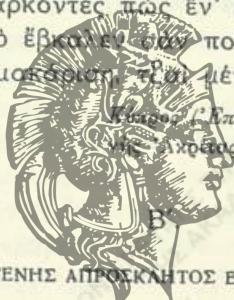
11) τὴν πετάει.

- Φτερνιστηρκάν τοῦ μαύρου του, τῆ ἐλάμνησεν τζαί πάει.
 "Οτι τῆ ἐπάψαν τὰ βκιολιά τῆ ἐπκιάσαν τὰ λαοῦτα,
 ἐπκιάσεν τῆ ὁ τταμπουράς τοῦ κόσμου τὲς γλυκάες·
 τὴν νιόνυφην γυρεύκουν τὴν τζαί πκιόν ἔν τὴν ηῦρίσκουν.
 165 Τζαί τ' ἀπισόν τοῦ Διενῆ σάν τ' ἄστρον σάν τὰ φύλλα,
 ἀπού 'τουν οὔλλον ἄρκοντες τῆ οὔλλον ἀντρειωμένοι.
 Τζαί τ' ἀπισόν² τοῦ Διενῆ, τὴν νιόνυφην νὰ πκιάσουν,
 τὸδ Διενῆν γυρεύκουν τον, τζαί ποῦ ἔν νὰ τὸν εὔρουν!
 Θέλεις τζέινου ἢ τύση του, θέλεις τὸ ριζικόν του,
 170 τὸν Γιαννακόν ἔν πόπλασε³ ἔς τὸδ δρόμον τζαί πηαίννει.
 Ποῦ τὴν δεξιάν του τὴν μερκάν ὀγδόντα διλιάες,
 ποῦ τὴν ζαβράν του τὴν μερκάν ὡς ἑκατὸν διλιάες.
 Τζαί τζαχαμαί ἀνέφανεν ἕναν μικρόν φουσατον,
 τὸ ἐνεννηνταλάμπουρον⁴, τῶν διλιων διλιάων,
 175 τὴν νιόνυφην ἀχρώνισαν⁵ τζαί θέν νὰ τοῦ τὴν πάρουν.
 "Αμμον εἶθεν ἡ θάλασσα τ' ἀσκέριν⁶ περίτου,
 τζαί πάνω του τσιπώσασι⁷ τὴν νιόνυφην νὰ πκιάσουν.
 Ἐτραύησε ἔς τὴν κόξαν του⁸ τὴν νιόνυφην νὰ πκιάσουν,
 τζαί ἄκρες ἄκρες ἐπκιάσεν, τῶν ἀκρῶν ἐλαϊάναν.
 180 Ἐτζίνο⁹ ἐφορῆκεν πῶς ἔν νὰ τοῦ τὴν πάρουν,
 φτερνιστηρκάν τοῦ μαύρου τοῦ πάνω τὸ βοννόν ἡβκαίννει.
 Τὸ διλλιολίτριν του ραβτίν χαλά τζαί τὸ κουμπίζει,
 τὴν νιόνυφην ἐπέζεψεν, ἐτζίνη¹⁰ ἔστρεψεν.
 Τζαί πολοᾶται Διενῆς τῆς νιόνυφης τζαί λέει.
 185 - «Τζαί μέφ φοᾶσαι, νιόνυφην, τῆ ἐγιώ ἔν νὰ σὲ γλυτώσω·
 τζαί πέ μου τζαί τὸν τζύρην σου, πέ μου τζαί τὴν γενιάς σου».
 Τζ' ἐπολοήθην νιόνυφην, τοῦ Διενῆ τζαί λέει.
 - «"Οσοι φοροῦν τὰ κότζινα ἔν τὰ γεννητικά μου,
 ὅσοι φοροῦν τὰ πράσινα ἔν [τὰ] παππογεννητικά μου».
 190 Τὸμ μαῦρον ἐκαβαλλίτζεψεν εἰς τὸν καβκάν νὰ πάη.
 Φτερνιστηρκάν τοῦ μαύρου του, ὁ μαῦρος ἔν πηαίννει.
 Τζαί πολοᾶται ὁ μαῦρος του, τζαί λέει τζαί λαλεῖ του.
 - «Τὸ λίθος ἔθει δράκοντα, τὸ λίθος ἔθει λιόντα,
 τὴν νιόνυφην τρώσ σου τὴν, τζαί πκιόν ἔν τὴν ηῦρίσκες».
 195 Τζαί ποῦ τ' ἀκούει Διενῆς, εὐτὺς τὰ πίσω στράφην.
 Μπήει τὸν μιαλιώναν⁸ τοῦ λίθον τῆ ἀνακατώννει·
 βρίσκει τὸν δράκον τζαί δειπνᾷ, τὸν λιόνταν τζαί τζοιμάται.

1) πὺ δέν. 2) καταπίσω. 3) συνήντησε. 4) φουσατον με ἐνενήντα φλάμπουρα, σημαίας. 5) ἀγρώνισαν, ἐγνώρισαν. 6) ὠρμησαν. 7) μέσην του. 8) τὸν ἀντίχειρα.

- Διὰ¹ τοῦ δράκου μινὰν κλωτσιάν, κάμνει τον δκυὸ κομμάδκια,
 διὰ τοῦ λιόντα φουχταλιάν, βκάλλει του δκυὸ του μμάδκια,
 200 – «Τζαί μείνε, βρέ θθυλλόσταις², τὴν νιονυφην νὰ βλέπης».
 Τοῦ μαύρου ἐκαβαλλίτζεψεν εἰς τὸν καβκάν νὰ πάη.
 τὸ διλιολίτριν του ραβτὶ ᾿ς τὸ θέριν του τὸ πκιάννει,
 τζαί ἄκρες ἄκρες ἔπκιασεν, τζ᾿ οἱ μέσες ἐλλιάναν,
 εἰς τὰ κλωθοῦρίσματα βρίσκει τὴν πεθθεράν του,
 205 τζαί μιὰν σπαθκιὰν τῆς ἔδωσε, κόβκει τὰ δκυὸ τῆς θέρκια.
 – «Τζ᾿ ἐν μοῦ τὸ εἶπες³ μινὰν τζαί δκυὸ τζαί τέσσερις τζαί πέντε,
 ὁ τζύρης μὸς⁴ Σαρατζηνὸς τζ᾿ ἡ μάνα μὸν⁴ Ὁβραῖσσα,
 τζαί φτάννω ἀπὸ τρεῖς γεννιές, γαμπρὸν τζαί δὲν μὲ θέλεις;
 Τώρα ποὺ τὴν ἔπκιασα, εἶντα μπορεῖς νὰ κάμης»;
 210 Φτερινιστηρκάν τοῦ μαύρου του, πάνω βουνὸν ἤβκαίννει,
 πίσω του τὴν ἐπέταξε, ᾿ς τὸν τζύρην του τζαί πάει.
 Αὔριον ἐν' Τζεγκατζή τζαί πιθαρκου⁵ ἐν' Τρίτη,
 τζ᾿ εἶπασιν οἱ ἄρκοντες πῶς ἐν' ὁ γιὸς τ' Ἀκρίτη.
 Ἐτζεῖνος ποὺ τὸ ἔβκαίνει ὅαν ποιητὴς λοᾶται,
 215 τζεῖνου πρέπει μακάρονη, τζαί μέναν τὸ ᾿ς πολλὰ ᾿τε.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Κυριακίδου, Ὁ Διγενής, Ἀκρίτης. Ἀθήνα, 1928, σ. 140-149.

ΑΘΗΝΑΝ

Ο ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΠΡΟΣΚΛΗΤΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ

Μὲ τὸ προηγούμενον τραγοῦδι, τῆς ἀρπαγῆς ὑπὸ τοῦ Διγενῆ τῆς κόρης τοῦ Λεβάντη, φαίνονται ὅτι εὐρίσκονται εἰς ἄμεσον σχέσιν αἱ ἐπόμεναι παραλλαγαὶ εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἄσμα ἔχει ὑποστῆ διασκευήν. Οὕτως ἐνταῦθα ὁ Διγενὴς μὲ χαρακτηριστὰ ἀπελάτου καὶ φήμην ἀρπαγὸς κατὰ τοὺς γάμον τῶν νυμφῶν καὶ φονέως τῶν γαμβρῶν, δὲν προσκαλεῖται εἰς τὸν γάμον, διὸ μεταβαίνει ἀπρόσκλητος.

Οἱ Σέρβοι⁶ κ' οἱ Σαρακηνοὶ κ' οἱ Μόροι⁷ γάμον κάνουν
 κι οὐλον τὸν κόσμον τὸν καλοῦν κι οὐλοὶ τὸν πρεμαζώνουν⁸.
 τὸν Διγενῆ δὲ ν-τὸν καλοῦν γιὰ τοσοὶ κακὲς του χάρες,

1) δίδει. 2) σκολλόσταις. 3) ἐκδ. Κυριακίδου: εἶπεν. 4) μου ἔν' (= εἶναι). 5) μεθαῦριον. 6) Τὸ ὄνομα Σέρβοι ἐνταῦθα δὲν παρέχει ἱκανοποιητικὸν νόημα. Εἰκάζω ὅτι ἀρχικῶς ἔκειτο ἄλλη λέξις, ἥτις ἀντικατεστάθη διὰ τῆς Σέρβοι ἐκ τῆς εἰς τὸν βον στίχον λέξεως Μοροσέρβοι. Πιθανὸν τὸ δεύτερον συνθετικὸν σέρβοι, ὄνομα ἀρχικῶς ἐθνικόν, Σόροι (;) προήλθε κατὰ τὴν περίοδον τῆς Βενετοκρατίας ἐν Κρήτῃ ἐκ συνθέσεως ἴσως τοῦ ἀρχικοῦ τούτου ὀνόματος πρὸς τὴν ἰταλικὴν λέξιν servi = δοῦλοι. Ὑπὸ τὴν νέαν αὐτὴν μορφήν τὸ σέρβοι ἀντικατέστησε καὶ τὸ ἀρχικόν εἰς τὸν πρῶτον στίχον. 7) Οἱ Ἀραβες τῆς Μαυριτανίας καὶ τῆς Ἰσπανίας, 8) περιμαζεύουν, συγκεντρώνουν.

- γιατί σκοτώνει τσοί γαμπρούς και παίρνει τσοί νυφάδες.
5 Μ' ὁ Διγενής εἶχε φιλιὰ ¹ κ' ἐπῆγαν καὶ τοῦ τό 'παν.
— Μωρὲ κακο-Σαρακηνοί, κ' ἐσεῖς οἱ Μοροσέρβοι,
καὶ ποιὸν γαμπρὸν ἐσκότωσα καὶ ποιά σας νύφη 'πῆρα
καὶ ποιᾶς τὸν ἄντρα 'σκότωσα;

Δημ. Βουτετάκη, Τραγούδια Κρητικά.
Χανιά, 1904, σ. 27-28, ἀρ. 13.

Β'α.

- Ὁ ἄρχος ὁ Σαλονικιὸς κι ὁ ἄρχοντας τῆς Πόλης
κά'νταν στὸ φάϊ καὶ στὸ πιεῖ καὶ στὴ ξεφαντοσύνη,
συμπεθεριά νὰ κάνουνε, συμπεθεριά νὰ γένη,
καὶ δῶσαν καὶ τὰ χέρια τις, συμπεθεριά νὰ γένη,
5 καὶ βάζουν καὶ τὰ ἔξοδα σ' ἓνα ταβλί ἀπάνου
ἐννιά χιλιάδες τοῦ γαμπροῦ κι ἑννιά χιλιά τῆς νύφης,
ἄλλες τριαντατέσσερις μὲ ² γὰρ καὶ καλὸν.
Οὐλο τὸ γ-κόσμο κάλεσεν ἡ δοξὰ τῶν ἀρχολόγι,
τὸ Διανὴ δὲ γ-τὸ γ-καλεῖ, τὸ τὸ καλὸν γινώμη
10 τὸ Διανὴ, σὰ ντ' ἐπύουσε, ἐπὶ τὸν παρσφάν' κεν
ἀρπάζει τὸ σκεπάρνι του, ἐν ἄντρῳ περιβόλι
σ' ἐν' περιβόλι σέμπηκεν, ἐλίας κεντάρνι κόβει
ντογρί ³ παιγνίδι ⁴ ἔκανε, ντογρί παιγνίδι κάνει,
τὰ φίδια κόρδες ἔβαλε ἀπάνω στὸ παιγνίδι,
15 τὴν ὄχεντρα τὴ μ-πλουμιστὴ δοξάρι στὸ παιγνίδι
καὶ τὰ μικρὰ 'χεντρόπουλα στιφνάρια ⁵ στὸ παιγνίδι.
Στενά ⁶ στενά τὸ ἔπαιζε καὶ στὴ χαρὰ ⁷ παγαίνει,
ἐξήντα μίλια ὁ χορός, ἐβδομῆντα τὸ τραπέξι,
κανέννας δὲν ἀπάντησεν, κανὲς δὲν συντυχαίνει
20 ἡ νύφη τόσο ντροπαλὴ γλέπ' ἀπ' τὸ παραθύρι.
«Βγῆτε, νὰ δγιῆτε, μπρὲ παιδιὰ, τὸ Διγιανὴ π' ἐρχόται
καὶ παίζει τὸ παιγνίδι του, θέλει κανὲς νὰ γλέπη».
Κεῖν' τὸν καλωσορίζανε. — Καλῶς τὸ Διγιανὴ.
Πιάσαν καὶ τὸν χαρίζανε οὐλο φλουριά καὶ ντοῦμπλες.⁸

Λῆμνος (Κατάλακκος). — Λ. Α. ἀρ. 1160
Γ', σ. 17. (Γ. Α. Μέγας, 1938).

1) φιλιάν. 2) μόνον. 3) ἴσια, ἀμέσως (λ. τουρκ. dogru). 4) μουσικὸν ὄργανον.
5) στιφνάρια· αἱ στιφνίγγες διὰ τὸ χόρδισμα τοῦ ὄργανου. 6) ἐπίρρ. ὠραία. 7) γάμον.
8) χρυσῶν νόμισμα, εἶδος φλωριῶ (λ. γαλλ. double).

Β'β.

- Γιάννες έποϊκεν¹ κάλεσμαν, Γιάννες έποϊκεν γάμον,
λαλεῖ καί τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ, λαλεῖ τῆς γῆς τὰ φύλλα,
τὸν βασιλέαν παράνυφον, τὸν υἷόν αὐτ'² φλαμπουριάτεν.³
Τὸν Κιμισκῆν 'κ'⁴ ἐλάλεσεν, τὸν Κιμισκῆν τὸν Γιάννεν.
5 Τὴν σκεπαριάν⁵ ἐπέρπαξεν⁶ καὶ ἄρ στ' ὀρμάν⁷ ἐξέβεν·
ὀξέαν ξύλον ἔκοψεν τῇ δάφνης τὴν καρδίαν,
ταμπούραν ἐκατόρθωνεν, ταμπούραν κατορθώνει,
ὀφίδια κόρδας ἔβαλεν, στραφτάρας⁸ κοβοτσούτσας.⁹
πῆγεν κι αὐτὸς ἐπέζεψεν ἀπέσ¹⁰ 'ς σὸν γαμοστόλον.¹⁰
10 τσάλια¹¹ τσάλια τὴν ταμπουράν καὶ κελαηδεῖ μαγείας,
κι ἂν κ' ἔν μαγεύ' τὸν νέγαμον¹² κι ὄλον τὸν γαμοστόλον,
κι ἂν κ' ἔν μαγεύ' τὴν νεγάμψαν¹³ κ' ἐβγάλ' ἄσ' σὸ νυμφίον.¹⁴

Παντ. Μελανοφρύδου, 'Η ἐν Πόντῳ
ἑλλην. γλῶσσα. Βατοῦμ 1910, σ. 52.

4. ΠΑΛΗ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗΣ (Ἡ ΤΟΥ ΠΑΝΝΗ) ΜΕ ΤΟΝ ΔΡΑΚΟΝ

Ὁ Διγενὴς μετὰ τὴν γυναῖκα του, τὴν καλὴν τοῦ, κατὰ τὸ ἀκριτικὸν
ἐπὶ¹, ἦλθεν ἐν ὥρᾳ ἀνοίξεως καὶ εὐφροσύνης τὴν σκηνὴν (τένταν) τοῦ εἰς τόπον
τερπνόν, στολισμένον μετὰ τῆς ἀνθέων καὶ δένδρων. Ἐκεῖ, ἐνῶ ἡ καλὴ τοῦ
ἤρχετο εἰς τὴν πηγὴν διὰ νὰ πλύνῃ τὸ πόδι, ἐμφανίζεται αἰφνιδίως δράκων, με-
ταμορφωμένος εἰς ὠραῖον ἔφηρον καὶ ἐπιτίθεται κατ' αὐτῆς.

Ὁ Διγενὴς, ἀκούσας τὰς κραυγὰς τῆς, προστρέχει εἰς βοήθειαν, συμ-
πλέκεται πρὸς τὸν δράκοντα καὶ μετ' ἀγρίαν πάλην τὸν φονεύει καὶ σφάζει
τὴν γυναῖκα του.

- 1) ἔκαμε. 2) τοῦ. 3) σημαιοφόρον. 4) δὲν (οὐχί). 5) σκέπαρνον. 6) ἤρπασε.
7) δάσας (λ. τουρκ. oğman). 8) στριφτάρια, ἤτοι στρόφιγγας (κλειδιά) τοῦ ὄργάνου. 9) σαύ-
ρας. 10) ἀπέξω ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου οἱ γαμηλιῶται, οἱ ἑορταστοὶ τοῦ γάμου. 11) παίζει (λ.
τουρκ. çalnak). 12) νιόγαμβρον. 13) τὴν νεόνυμφον.

14) Τὸ ἔσμα συνεχίζεται ὡς κατωτέρω.

- «Χάρισον, Γιάννε, χάρισμαν, γὰ χάρισον τὴν νύμφην».
- «'Αὐτ' τὰ χιλοφούλια ἃς εἶν' τῇ νύμφῃ χάρη».
- «'Αὐτὰ τὰ χιλοφύλια νύμφην καλὰ 'κὶ σὼν' νε».
- «Χάρισον, Γιάννε, χάρισον κόσμον καὶ κοσμοδόνια,
κοσμοδόνια καὶ τ' ἀηδὸν τὰ τρία χαμελέτας . . .
τ' εἶν' ἃς ἀλέθει τὸ γάλαν καὶ τ' ἄλλο πὰ τὸ μέλι».

Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἔσματος φαίνεται μεταγενεστέρᾳ προσθήκη ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ τραγο-
δοῦ τοῦ καλογήρου, ὅστις προσφέρει δῶρα εἰς τοὺς νεονύμφους.

15) Παραλλ.: Ἀνδρου - Ἀθηνῶν, στ. 2880-2891. Κρυπτοφ. σ', στ. 42 - 77. Ἐσχωρ.,
στ. 1095 - 1137.

Πρὸς τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα εὐρίσκονται εἰς ἄμεσον σχέσιν¹ τὰ κατωτέρω δημῶδη ἄσματα, ὧν αἱ παραλλ. Α' αὐ καὶ Α' β εἶναι γνωσταὶ μόνον ἐκ Κρήτης. Ἡ παραλλαγή (Α) εἶναι παλαιότερα, σωζομένη εἰς χειρόγραφον τοῦ Ἀγ. Ὁρους, τοῦ 17ου αἰῶνος, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ αὕτη προέρχεται ἐκ Κρήτης.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Εἰς πρασινάδα λιβαδιοῦ καὶ ᾽ς τὸ κρῦο πηγάδι
κόρη ἔσκυψε νὰ πιῇ νερό, νὰ πιῇ καὶ νὰ γεμώσῃ.
Φωνὴν ἀκού', λαλιά ἀκού', <ἀκού> φωνὴν καὶ δράκο.²
«Στάμα, ξανθή, στάμα, σγουρή, στάμα, μηδὲν γεμίσης,
5 γιὰτὶ ἐδῶ ᾽ς τὸν τόπον μας καὶ τὸ νερὸ πουλιέται.
Μηδὲ γιὰ χίλια τὸ πουλοῦν, μηδὲ γιὰ δυὸ χιλιάδες,
μόνο γιὰ κόρης φίλημα καὶ δὸς μου κ' ἔπαρέ το».

Νέος Ἑλληνομν. ΙΑ' (1914), σ. 431, 11

Α' α.

Μιά λυγερὴ κατέβαινε στὴ βρύση γὰρ γλυκὴ
στὸ δρόμο δράκος κάθεται τὴν κόρη καὶ φιλῇ.
κ' ἡ κόρη, ὡς ἴσα φρόνιμη, πρὸς αὐτὴν ἐπηλθὴ.
«Ἄρρεται, κὶ ἀνφιλῇς με, νὰ τὸ πικρῶσθαι θέλεις,
5 γιὰτ' ἔχω δώδεκα ἀδερφοὺς καὶ δεκάτ' ἀδέρφια
κ' ἔχω καὶ ἄντρα³ Διγενή».

Κρήτη. - Λ. Α. ἀρ. 428, σ. 250
(Σταῦρ. Ἑμμ. Φραγκάκης, 1905).

Α' β.

Σὲ ψηλὸ βουνό, σὲ χαμηλὸ λαγκάδι,
Γιάννης πορπατεῖ μαζί μὲ τὴν καλὴν του.
κ' εἰς τὴ στράταν του κ' εἰς τὴν πορπατηξιάν του,
δράκος τ' ἀπαντᾷ, θεριὸ τοῦ συντυχαίνει.
5 «Γεῖά σου, Γιαννακή, γεῖά σου, καλ' ἀντρωμένε,
κὶ ἄς τὰ παίξωμε, Γιάννη, γιὰ τὴν καλὴ σου».
Κὶ ἀπαλεύγανε ἀπ' τὸ ταχύ⁴ ὡς τὸ βράδυ.
«Γεῖά σου, Γιαννακή».

Ant. Jeannarakis, Ἄσματα Κρητικά.
Leipzig 1876, σ. 98 ἀρ. 78.

1) Βλ. καὶ Π. Καλονόρου, ἔνθ. ἀν., τόμ. Β', σ. 241 σημ. ιθ'.

2) Ἑκδ. Σπ. Λάμπρου: Φωνὴν ἀκού[ει] λαλιά, ἀκού' φωνὴν καὶ δράκο.

3) Χειρ.: κόρη· διώρθ.: ἄντρα, συμφώνως πρὸς τὴν παραλλ. ἐξ Ἰνναχωρίου Κισάμου Κρήτης. (Λ. Α. ἀρ. χειρ. 1161 Δ, σ. 68).

4) ἀπὸ πρωῒας.

5. ΤΟ ΣΚΟΤΩΜΑ ΤΟΥ ΘΕΡΙΟΥ

Τὸ κατωτέρω ἔσχα με ὑπόθεσιν τὸν φόνον δικεφάλου θηρίου (ὄφως) εἶναι γνωστὸν μόνον ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Κρήτην, σφάζεται δὲ ἀτελές, ὥς συμβαίνει καὶ μετὰ πολλὰ ἄλλα τραγούδια, ἔνεκα τῆς συνηθείας ἐνταῦθα νὰ τραγουδοῦνται κατὰ τὰς διασκεδάσεις γενικῶς ἀπὸ τὰ πολὺστιχα ἔσματα οἱ ἀρχικοὶ μόνον στίχοι. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. Α' γ κατωτέρω παραλλαγή «Ἀλεξινὸς τὸ σκότωσε τὸ φίδι στὸ λιβάδι» ἀποτελεῖ πιθανῶς ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ τραγουδιοῦ, ὡς φαίνεται τοῦτο εἰς τὴν πρώτην (Α) παραλλαγήν.

Ἡ στενὴ σχέσις τοῦ τραγουδιοῦ τούτου μετὰ τὸν ἀκριτικὸν κύκλον καὶ μάλιστα μετὰ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆς Ἀκρίτα ἔχει τονισθῆ πρὸ πολλοῦ.¹

Κατὰ τὸ ἔπος ὁ Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας, ὅτε κάποτε περιεπάτει μετὰ τὴν καλὴν (τὴν γυναῖκα) του εἰς «τόπους ὑπολίβαδους» μετὰ «κατάσκια δένδρα», βλέπει αἰφνης μπροστὰ του ἕνα δράκοντα, ὁ ὁποῖος ἐπιχειρεῖ νὰ ἀρπάσῃ τὴν γυναῖκά του καὶ πρὸς ἐκφοβισμόν του παρουσιάζεται μετὰ τρεῖς κεφαλὰς ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μία ἦτο ὄφως.² Ὁ Διγενὴς ἀπτόητος ἐπιτίθεται καὶ φονεύει μετὰ τὴν σπάθην του τὸν ὄφιν· ἐκ τοῦ συριγμοῦ τοῦ ἐκπηδᾷ ἀπὸ τὸν καλαμιῶνα λέων ἀπειλητικὸς, τὸν ὁποῖον ἐπίσης ἀποκρούει καὶ φονεύει.

Καὶ ὁ συριγμὸς τοῦ δράκοντος πρὸ γέλιον τῆς καλῆς μου,
λέοντας μέγας τὸν δόραται· ἀπὸ τὸ καλὰ μιν,
καὶ κτύπον ἤκουσε· ὅτε εἰς τὴν πλευρά του δέρνει,
καὶ ἐκ τὸ καλὰ μιν ἐβέβαιε· αἱ βάλασσα ἀγριωμένη·
καὶ ὡς εἶδεν τὸν ὄφιν· αἰετὸς καὶ τῆς καλῆς μου,
τοὺς ἀπ' αἰμῶνός τ' ἐκείνου· δούλεται νὰ μάς τῆς
.....
καὶ μίαν σπαθῆεν τὸν ὄφιν· εἰς τὰς δισομύεας ἐπάνω,
καὶ ἡ κεφαλὴ του ἐκπῆκε· ἀπέσωθεν τῆς βάλτης.⁴

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εἰς τὸ ἔπος, τῆς πάλης τοῦ Διγενῆ πρὸς τὸν λέοντα, ὅστις ἐξεπηδήσεν ἀπὸ τὸν καλαμιῶνα ἐκ τοῦ συριγμοῦ τοῦ δράκοντος, ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον τοῦ παρατιθεμένου δημῶδους ἔσματος· εἰς τοῦτο ὁμῶς συμφύρεται, ὡς εἰς τὰς παραλλαγὰς Α' α, Α' β καὶ Α' γ, ὁ προηγηθεὶς ἕτερος ἄθλος τοῦ Διγενῆ, ἡ διήγησις περὶ τοῦ φόνου τοῦ τρικεφάλου δράκοντος (ὄφως). Ὑπὸ τὴν κατωτέρω μορφήν του τὸ δημῶδες ἔσχα φαίνεται ὅτι εὐρίσκεται εἰς στενὴν συνάφειαν πρὸς τὴν διατύπωσιν τῶν ἐπεισοδίων τούτων εἰς τὸ ἔπος κατὰ τὴν παραλλ. τοῦ Ἑσχωριάλ, ὡς ἀνωτέρω.

Γ. Κ. Σ.

1) Παραλλ. Ἑσχωριάλ, στίχ. 1098 - 1138 (Π. Καλονάρον, Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας, τόμ. Β (1941) σ. 173 - 175). 2) Βλ. Π. Καλονάρον, ἔνθ. ἀν., σ. 240 σημ. ιε' καὶ τῆς 3)

..... τρεῖς κεφαλὰς μετὰ δειγνύει,
ἡ μία ἦτον γέροντος, ἡ ἄλλη νεωτέρου,
ἡ δὲ μεσαία ἦτον ὄφως, δράκοντος τῆς γενέας.

Παραλλ. Ἑσχωρ., στ. 1109 - 1111· βλ. Π. Καλονάρον, ἔνθ. ἀν., σ. 173, σημ.

4) Παραλλ. Ἑσχωρ., στ. 1122-1138. Κατωτέρω εἰς τὴν διήγησιν ὑπὸ τοῦ Διγενῆ τῶν ἄθλων αὐτοῦ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του ὁ δράκων ἀναφέρεται κρυπτόμενος μέσα εἰς τὸν καλαμιῶνα, ἐνεφανίσθη δὲ εἰς τὸν Διγενὴ μετὰ φλόγας εἰς τὸ στόμα του. (Ἑσχωρ., στίχ. 1740-1744).

Α'.

Μαῦρο καπνό 'δα κ' ἔβγαινε ἀπὸ 'ναν καλαμιῶνα
κι ὁ καλαμιῶνας εἶν' πολὺς κ' ἓνα θεργιό 'χει μέσα.
Τρεῖς κυνηγοὶ 'παρθήκανε¹ νὰ πᾶν' νὰ τὸ σκοτώσουν.

Στὴν στράταν ἀπὸ 'πηαίνανε ἐπεριροζονάραν²

- 5 σὰν τὸ σκοτώσωμ' τὸ θεργιό, πού 'ναι στὸν καλαμιῶνα,
νὰ πᾶμε εἰς τοῦ βασιλιᾶ μισθὸ νὰ μᾶς δώσῃ,
γιατὶ τὸν ἐγλυτώσαμε.

Δημ. Σ. Βουτετάκη, Τραγοῦδια Κρητικά,
Χανιά 1904, σ. 26 ἀρ. 8.

Α'α.

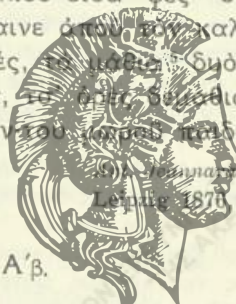
Μάννα, δὲν κάνω καλατσιό³, μάννα, δὲν κάνω γιόμα,
ἃ δὲ σκοτώσω τὸ θεριό, ἀπὸ εἶδα 'ψές⁴ στὴ βρύση,

κ' εἶδά το, μάννα, κ' ἔβγαινε ἀπὸν 'ναν καλαμιῶνα,

κ' εἶχε τσοὶ κεφαλὲς διπλές, τὰ μάθια⁵ δυὸ ζευγάρια,

- 5 τ' ἀντόδια⁶ πυκνοφύτευτα, τὰ μάθια⁷ δυὸ ζευγάρια,

κ' ἔβάστα καὶ στὸ στόμα ντοῦ⁸ κεφαλῆ τοῦ κεφάλι.

9) ἄσκημα, ἄσκημα, ἄσκημα Κρητικά,
Leipzig 1876, σ. 174 ἀρ. 229.

Α'β.

'Εξώρισέ μ' ἡ μοῖρα μου σὲ δάση δασωμένα,

κάτω στὸ μαῦρον ποταμό,⁸ στὸ μαῦρον καλαμιῶνα,

ἐκεῖα πού διάουν⁹ τὰ θεργιὰ κ' εἶναι κατοικημένα

κ' εἶναι τὰ φίδια μαλλιαρά, τ' ἀρκούδια φωλεμένα.

Μὰ εἶδά 'να μαῦρο κι ἄσκημο πολλὰ ξαγκριγεμένο¹⁰

- 5 κ' εἶχε τὰ μάθια τ' ἀνοιχτά καὶ τὴν θωριά¹¹ μεγάλη,

κ' εἶχε τσοὶ κεφαλὲς διπλές, τὰ μάθια δυὸ ζευγάρια,

τὰ δόντια πυκνοφύτευτα καὶ πυκνοφυτευμένα

κ' ἐσφύριζε κ' ἐφώνιαζε.

Δημ. Σ. Βουτετάκη, Τραγοῦδια Κρητικά,
Χανιά 1904, σ. 26 ἀρ. 9.

1) ἀπεφάσισαν.

2) συνεζήτουν.

3) πρόγευμα.

4) χθές.

5) χειρ.: ἀμμάθια.

6) δόντια.

7) αἱ οὐραὶ τοῦ ἦσαν ὅπως τὰ δεμάτια.

8) ἐκδ. Δ. Σ. Βουτετάκη: στὴν μαύρη

θάλασσα· διωρθ.: στὸ μαῦρον ποταμό, συμφώνως πρὸς τὸ ἄσμα παρὰ Ant. Jeannarakis,

ἄσματα Κρητικά, Leipzig 1876, σ. 166 ἀρ. 204, στ. 2.

9) διάτουν, διαβιοῦν.

10) ἀγρι-
εμένον, με ἀγρίαν μορφήν.

11) τὴν ὄψιν.

Α'γ.

Ἄλεξινιδος τὸ ὀκότησε τὸ φίδι στὸ λιβάδι,
 μ' ἀπῆτις ἡ καὶ τὸ ὀκότησε δὲν τ' ἄφηκε νὰ φύγη,
 μ' ἔκατσε κ' ἐξεμέτρων το κ' ἐπιθαμολογᾷ² το·
 κ' εἶχε διπλὲς τοσὶ κεφαλὲς καὶ τὴν θωριὰ³ μεγάλῃ
 5 κ' εἶχε κι ὀρά⁴ κι ἀπανορά.

Δημ. Σ. Βουτετάκη, Τραγούδια Κρητικά,
 Χανιά 1904, σ. 39 ἀρ. 46.

6. Ο ΥΠΝΟΣ ΤΟΥ ΑΓΟΥΡΟΥ ΚΑΙ Η ΛΥΓΕΡΗ

Τὸ ἄσμα τοῦτο, εὐρέως διαδεδομένον, ἀπαντᾷ ὑπὸ δύο, ὡς κάτωθι, μορφὰς καὶ χρησιμοποιεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον, ὡς γαμήλιον, εἰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ γάμου, προσαρμοσθέντων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τῶν ἀρχικῶν στίχων τοῦ ἄσματος. Ἄδεται μετὰ τὴν στέφιν, περὶ τὰ ἐξημερώματα τῆς Δευτέρας, ὡς ἐπιθαμνίον πρὸ τοῦ κοιτῶνος τῶν νεόνυμφων (τύπ. Α' καὶ Β') ἢ πρὸ τῆς στέφης καὶ μετ' αὐτήν, ἥτοι εἰς τὰ προκλήα, ὅταν κενίζων τὴν κόρη τὴν παρθενὴν τοῦ γάμου, τὸ ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου εἰς τὸ τραπέζι, πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ μέλλοντος ζεύγους πρὸς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὴν στέφιν καὶ.

Ἡ Β' μορφή τοῦ ἄσματος φανερύεται ὅτι προήλθεν ἐκ τῆς πρώτης (Α) διὰ τῆς διασπάσεώς της εἰς δύο αὐτοτελῆ τραγούδια (Β καὶ Βα) ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν διετηρήθη ὡς ἐπιθαμνίον, ὡς ὁ τύπος Α', τὸ δ' ἕτερον προσηρμόσθη εἰς τὰς λοιπὰς, ὡς ἄνω, περιστάσεις τοῦ γάμου.

Τὸ τραγούδι τοῦτο μὲ περιεχόμενον αὐτοῦ τὸν ἐπικίνδυνον βίον τοῦ φρουροῦ εἰς τὴν βάρδιαν (ἢ τὴν βίγλαν), τὴν κατατρόπωσιν ὑπ' αὐτοῦ πολυαρίθμων ἐχθρῶν καὶ τὴν στάθμευσίν του ἔπειτα κάτω ἀπὸ δένδρον καὶ μὲ τὴν λυγερὴν πλησίον του, τὴν ὁποίαν παρακαλεῖ νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ κοιμηθῇ ἐπ' ὀλίγον διὰ νὰ συνέλθῃ ἐκ τοῦ καμάτου τῆς μάχης, ἔχει ἐμφανῆ ἀκριτικὰ γνωρίσματα⁵ ἢ ὑπόθεσίς του μάλιστα εὐρίσκεται εἰς σχέσιν μὲ τὸ ἐπεισόδιον εἰς τὸ ἀκριτικὸν ἔπος κατὰ τὸ ὅποιον ὁ Διγενὴς, μετὰ τὸν γάμον του μὲ τὴν θυγατέρα τοῦ στρατηγοῦ Δούκα, φεύγει εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἄθλων. Ἐκεῖ, ἀφοῦ οὗτος ἐπάλαψε καὶ κατέβαλεν ἀλληλοδιαδόχως δράκοντα καὶ λέοντα, συνεκρούσθη κατόπιν πρὸς 300 ἀπελάτας, τοὺς ὁποίους διασκορπίζει καὶ ἐξαφανίζει. Ἐπειτα ἀποσύρεται ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης διὰ νὰ ἀναπαυθῇ, ἐνῶ δὲ ἡ κόρη (σύζυγός του) μεταβαίνει νὰ φέρῃ εἰς αὐτὸν νερό διὰ νὰ πῇ καὶ ἐνδύματα νὰ ἀλλάξῃ,

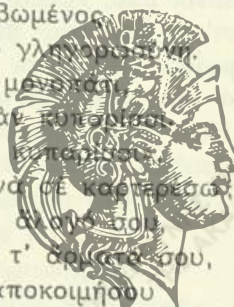
1) ἀφοῦ. 2) τὸ ἐμέτρα μὲ τὴν σπιθαμὴν του. 3) ὄψιν. 4) οὐράν.
 5) Βλ. καὶ Νικ. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἀρ. 147.

αὐτὸς καταφεύγει ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρου ὅπου κάθηται κοντὰ εἰς τὴν ρίζαν
του, τοποθετεῖ δ' ἐκεῖ καὶ τὰ ὄπλα του (τὸ σπαθὶν καὶ τὸ χεροσκοῦτάρι).¹

Γ. Κ. Σ.

Α'.

- Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ μπερδικες συχνολαλοῦν² καὶ λένε:
«Ξύπνα, ἀφέντη μου, ξύπνα καλέ μ' ἀφέντη»
ξύπνα ἀγκάλιασε κορμὶ κυπαρισσένιο,
5 κι' ἄσπρονε λαιμό, βυζάκια σὰ λεῖμόνια.
– «Ἄφσε μ', λυγερή, λίγον ὕπνο νὰ πάρω,
γιατ' ἀφέντης μου στὴ βάρδια μέ 'χε ἀπόψε,
γιὰ νὰ σκοτωθῶ ἢ σκλάβο νὰ μέ πάρουν»·
μὰ 'δωκ' ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγιά Παρθένα,
10 καὶ ξεσπάθωσα καὶ τὸ σπαθί μου βγάνω·
χίλιους ἔκοψα καὶ χίλιους λαβωμένους,
ἕνας μῦφυγε κ' ἐκεῖνος λαβωμένος,
μὰ 'χε ἀητοῦ φτερά, λαγοῦ γλῆφον ἔκαστος.
Πῆρα τὸ στρατί, στρατί τὸ μόνον·
15 βρῖσκω 'να δεντρί, ψηλὸ σὰν εὐπειρία,
«ἔξορ' με δεντρί, δέξε με, ἐκπαρτίσει»·
«Μὲς νὰ σε δεχτῶ, πῶς νὰ σε κατεργασθῶ,
νὰ³ ἡ ρίζα μου καὶ δέσε τ' ἀγκυρὰ σοῦ,
νὰ οἱ κλώνοί μου, κρέμασε τ' ἀρματαί σου,
20 νὰ ὁ ἥσκιος μου, πέσε κι ἀποκοιμηθῶ
καὶ σὰ σηκωθῆς, τὸ νοῖκι νὰ πλερώσης
(τριὰ σταμνιά νερὸ στὴ ρίζα νὰ μοῦ ρίξης.⁴

Μεθώνη Πυλίας. – Α.Α. ἀρ. 1378 Β, σ. 167.
(Γεωργία Ταρσούλη, 1939)

1) Παρ. α): α) Ἐσχωριά, στ. 1139-1197. β) Ἄνδρου – Ἀθηνῶν, στ. 2940 – 3045.
γ) Κροτοφέρρης Γ', στ. 100 – 175.

Εἰς ἕτερον συναφές ἐπεισόδιον εἰς τὸ ἔπος (παρ. α). Ἄνδρου – Ἀθηνῶν, στ. 2543-44),
ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς συναντήσεως τοῦ Διγενῆ μετὰ τὴν κόρην τοῦ ἀμειρά, τοῦ Ἀπλορράδου,
ἀπαντᾷ ἐπίσης τὸ θέμα τῆς καταφυγῆς τοῦ ἐνόπλου Διγενῆ ὑπὸ δένδρον:

Τὸ ἄλογόν μου ἔδεσα στοῦ δένδρου τὸ κλωνάρι
καὶ τὸ κοντάρι μου ἔμπηξα εἰς τὴν αὐτοῦ τὴν ρίζαν.

2) Χειρ.: ξυπνολαλοῦν. 3) χειρ.: ἔ. Ὁδὴ καὶ εἰς τοὺς στ. 19 καὶ 20. 4) Οἱ
δύο τελευταῖοι στίχοι (21-22) προσετέθησαν εἰς τὸ ἔπος ἐκ τοῦ χειρ. ὅπ' ἀρ. 1159 Γ'. σ. 67
(σουλ. Γεωργίας Ταρσούλη, ἐκ Κορώνης Πολίης, 1938 = Τῆς αὐτῆς, Μωραΐτικα τραγού-
δια Κορώνης καὶ Μεθώνης. Ἀθῆναι 1944 σ. 65 ἀρ. 90). Εἰς τὸ χειρ. ὅπ' ἀριθμ. 1378 Β
τὸ παρατιθέμενον ἀνωτέρω τραγούδι: τελειώνει εἰς τὸν στίχον 21:

κι ὄνειρο θὰ ἰδῆς, νὰ μοῦ τὸ μαρτυρήσης.

Α'α.

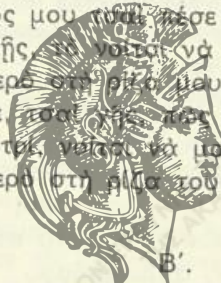
Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ πέρδιττες συχνολαλοῦν τσαὶ λένε:
«Ξύπν', ἀφέντη μου, ξύπνα, καλέ μ' ἀφέντη,
ξύπνα νὰ φιλῆς ματάτσα ζαχαρένια».

5 – «Ἄφες με, νὰ ζῆς, λίγον ὕπνο νὰ πάρου,
γιατ' ἀφέντης μου στή βάρδια μ' εἶχ' ἀπόψε,
γιὰ νὰ σκοτωθοῦ, γιὰ ἰ σκλάβος ν' ἀπομείνου.
Μά 'δωσ' ὁ Θεὸς τσ' ἡ Δέσποινα τοῦ κόσμου
τσαὶ ξεσπάθωκα σὲ Τούρκους τσ' Ἀρβανῖτες.

10 Χίλιους ἔκοψα, τρακόσους ἄβωσά τους,
τσ' ἕνας μοῦ ἔφυγε, στὸ νέφελον ἐκρύφτη.
ΠΑίρνου τὸ στρατὶ, στρατὶ τὸ μονοπάτι,
βρίσκου ἄνα² δεντρί, βρίσκου ἕνα τσυπαρίσι.
«Δέξου με δεντρί, δέξου με, τσυπαρίσι».

15 – Νὰ οἱ κλοῦνοι μου, κρέμασε τ' ἄρματά σου,
νὰ τσ' ὁ ἥστοςος μου τσὶν τσὶν τσαὶ τσοιμήσου
τσαὶ σὰ σηκωθῆς νὰ νάσαι νὰ πληρώσης,
δὺο σταμνιά νερὰ στὴ βίτσα μου νὰ ρίξης».

20 – «Φοῖξον, ἤλιε τσὶν τσὶν τσὶν ὑπομένεις
ὅς τσαὶ τὸ δέντρο νάσαι νὰ μοῦ γράψῃ
δὺο σταμνιά νερὰ στὴ βίτσα μου νὰ ρίξου».

Νίκης Πέρθικα, Σκύρος Ι. Ἀθήνα
1940, σ. 174, ἀρ. 10.

Τώρα τὰ πουλιά τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ πέρδικες συχνολαλοῦν καὶ λένε:
«Ξύπν', ἀφέντη μου, ξύπνα, καλέ μ' ἀφέντη.

5 Ξύπν', ἀγκάλιασε κορμὶ κυπαρισσένιο
κι ἄσπρονε λαιμό, βυζάκια σὰ λεῖμόνια,
σάν τὸ κρυδὸ νερὸ πῶρχειτ' ἀπὸ τὰ χιόνια».

– «Ἄς με, λυγερή, λίγον ὕπνο νὰ πάρω,
γιατ' ἀφέντης μου στή βάρδια μέ 'χε ἀπόψε,
γιὰ νὰ σκοτωθῶ, γιὰ ἰ σκλάβο νὰ μέ πάρουν.

10 Μά δωσ' ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγιά ἡ παρθένα,
κ' ἐξεσπάθωσα τὸ διμισκὶ σπαθί³ μου,
χίλιους ἔκοψα, χίλιους σκλάβους ἐπῆρα
κ' ἕνας μῶφυγε κ' ἐκεῖνος λαβωμένος».

Πάτραι. – Λαογρ. 6 (1917 – 18)
σ. 637 ἀρ. 5 (Χ. Π. Κορύλλος).

1) ἦ. 2) ἕνα. 3) τὸ δαμασκί· τὸ ἐκ δαμασκηνοῦ χάλυθος, τὸ καλῆς ἀντοχῆς· ἐπίσης χρυσοποικίλτον.

Β'α.

“Ένας άγουρος κ' ένας καλός λεβέντης¹
κάστρο 'γύρευε, χωριό νά πάη νά μείνη'
βρίσκει ένα δεντρί, τοῦ κάμπου κυπαρίσσι.
«Δέξε με, δεντρί, κ' ἐμέ καί τ' ἄλογό μου».

- 5 – «Γιὰ οἱ ρίζες μου καί δέσε τ' ἄλογό σου,
γιὰ κ' οἱ κλώνοι μου καί κρέμασ' τ' ἄρματά σου,
γιὰ κι ὁ ἥσκιος μου καί πέσε καί κοιμήσου,
κι αὔριο τὸ πρωὶ τὸ νοίκι νά πληρώσης,
τρία σταμνιά νερὸ στὶς ρίζες μου νά ρίξης.

“Ηπειρος (Τσουμέγκα). – Λαογρ. 5 (1915)
σ. 114. ἀρ. 110. (Χρ. Ν. Λαμπράκης).

Β'β.

Μιά Παρασκευή, ένα Σάββατο, μὲν
μάννα μ' ἔδιωχνε ἀπὸ τὰ γόνιμα πεδία,
κι ὁ πατέρας μου κι αὐτὸς νερὸ ἔπινε, φεύγοντα
Φεύγω κλαίοντα, φεύγω παρὰ ποταμὸν ὡνά,
5 πιάνω 'να στρατί, στρατί τὸ μου ποταμὸν
βρίσκ' ένα δεντρί ψηλὸ σὰν κυπαρίσσι.
«Δεῖξε μου, δεντρί, δεῖξε μου, κυπαρίσσι,
ποῦ εἶν' ἡ ρίζα σου, νά δέσω τ' ἄλογό μου,
ποῦ 'ναι οἱ κλώνοι σου, νά βάλω τ' ἄρματά μου».²
10 – «Νά ἡ ρίζα μου καί δέσε τ' ἄλογό σου,
νά κ' οἱ κλώνοι μου καί κρέμα τ' ἄρματά σου,
νά κι ὁ ν-ἥσκιος μου, στρώσε πλατιά, κοιμήσου,
κι αὔριο πρωὶ κοντὰ τὸ μεσημέρι
δυὸ σταμνιά νερὸ ρίξε καί πότισέ με.

Ἀράχοβα – Λ. Α. ἀρ. 1153 Α σ. 11
ἀρ. 3. (Μαρία Ἰωαννίδου, 1938).

1) Γόρσιμα τοῦ α' ἡμιστιχίου: παπαδοποῦλα μου' τοῦ δὲ τέλους τοῦ στίχου: παπαδιά μου, πολλὰ σου χρόνια.

2) Οἱ στίχοι 8 καὶ 9 παρελήφθησαν ἀπὸ παραλλαγὴν ἐκ τῆς Ἀταλάντης. Χειρ. Λ. Α. ἀρ. 1453 α., σ. 16 (σὺλλ. Edw. Lüdtke, 1939). = Τῆς αὐτῆς, Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια, Ἀθήναι 1942 - 47, σ. 245, ἀρ. 174, στ. 10 - 11).

Β' γ.

Σάββατο βραδύ μ' ἐδιώξαν οἱ γονοὶ μου
 ἀφ' τὸ σπίτι μας κι ἀπὸ τὰ βονικά μας.
 Παίρω τὸ στρατί, στρατὶν τὸ μονοπάτι.¹
 Βρίσκω 'να δεντρί, τὸ λέσι κεπαρίσσι.

- 5 «Δέξου με, δεντρί, δέξου με, κεπαρίσσι».
 – «Νὰ τὰ κλώνια μου, κρέμασε τ' ἄρματά σου
 νὰ κι ὁ ἥσκιος μου, πέσε, γλυκὰ κοιμήσου
 κι αὖριο τὸ πρωὶ τὸ νοῖκι μου νὰ φέρης²
 τριά σταμνιά νερὸ στήν ρίτζαμ μου νὰ χύσης».
- 10 – «'Ακουε, 'ρανέ, καὶ γῆς μὴν τὸ βαστάξης³
 ὡς καὶ τὸ δεντρί τὸ 'νοῖκιμ μοῦ γυρεύγει,
 τριά σταμνιά νερὸ στήρ ρίτζαν του νὰ ρίξω».

Σύμμ. – Φιλ. Σόλλ. ΚΠ., τόμ. ΙΘ',
 (1884 – 85), σ. 230 (Δημ. Χαβιαφᾶς)

7. ΔΙΓΕΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΒΟΥΡΑΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τὸ τραγουδι τῆς περὶ τοῦ Διγενὸς καὶ Κἀβουρας πρὸς τὸν ἑαυτοῦ μέ-
 νον κάβουραν, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ ἐν «τῶν ἄκρων τῶν ἀκρῶν εἰς ἄγριον καλα-
 μῶνα», εἶναι διαδεδομένον ἐν τῇ Καστρὶ καὶ τῇ Δωδεκανήσῳ (Ρόδον,
 Κῶ κ. ἄ).

Ὁ ἥρωρ, ἐκτελὼν βασιλικὴν διαταγήν, παλαίει μὲ πελώριον κάβου-
 ραν, ὡς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ Ἡρακλῆς ἐξετέλει ἄθλους κατ' ἐντολήν
 τοῦ Εὐρυσθέως, ὅπως δ' ἀκόμη εἰς πολλὰ σήμερον παραμύθια τοῦ λαοῦ ἀνα-
 φέρεται ἡ ἐκτέλεσις ἄθλων ἀπὸ βασιλόπουλλα καὶ ἄλλους ἥρωας.⁴

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀκριτικοῦ τούτου τραγουδιοῦ κατὰ τὸν Στίλπ. Κυρια-
 κίδην⁵ φαίνεται πιθανώτατον, ὅτι παρελήφθη ἀπὸ δημῶδη παράδοσιν ἀνή-
 κουσαν εἰς κύκλον ἡρωϊκῶν παραδόσεων τῶν Βυζαντινῶν περὶ ἀνδραγαθη-
 μάτων ἡρώων μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μέγας Ἀλεξάνδρος, ὡς παραδίδε-
 ται περὶ αὐτοῦ εἰς τὸ μυθιστόρημα τοῦ ψευδο-Καλλισθένους.

Ἐνταῦθα ἀναφέρεται, μὲ ἐμφανεῖς ὁμοιότητας πρὸς τὸ δημοτικὸν τρα-
 γουδι, ἡ συνάντησις τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου κατὰ τὴν πορείαν του πρὸς τὰ
 ἄκρα, τὰ πέρατα, τῆς οἰκουμένης μὲ τεράστιον καρκίνον, ὁ ὁποῖος παρου-
 σιάσθη αἰφνιδίως ἐκ τῆς θαλάσσης. Οἱ στρατιῶται τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου
 μετὰ μεγάλης δυσκολίας κατῴρθωσαν νὰ τὸν φονεύσουν, διότι τὰ βέλη των

1) Μετὰ τὸν στίχ. 3 ἀκολουθεῖ τὸ γόρισμα: Βάσανα τὰ 'χ' ἡ ἀγάπη. 2) Ὁ στίχος,
 ἀτελής κατὰ τὸ βον ἡμιστίχιον, συνεπληρώθη ἐκ τῆς παραλλ. τοῦ ᾄσματος ἐκ Σάμου. ('Επαμ.
 'Ι. Σταματιάδου, Σαμιακά, τόμ. Ε', Ἐν Σάμῳ 1887, σ. 282.

2) Βλ. Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Διγενὴς καὶ Κἀβουρας. Λαογρ. 6 (1917 – 1918) σ. 370.

3) Βλ. εἰς τὴν ἐδικήν μελέτην του ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἔνθ' ἂν, σ. 368 ἐξ.

δὲν διεπέρων τὸ ὄστρακον αὐτοῦ, διὰ δὲ τῶν χηλῶν του ἤρπαζε τὰ δόρατα τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰ συνέτριβεν.

Ἡ διήγησις αὕτη περὶ τοῦ καρκίνου φαίνεται πιθανόν ὅτι διεμορφώθη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἰς λαϊκὴν παράδοσιν μὲ ἥρωα τὸν Μεγ. Ἀλέξανδρον, ἀνάλογον πρὸς τὴν νεοελληνικὴν περὶ τοῦ φόνου τοῦ θηρίου ὑπ' αὐτοῦ, ὅπως αὕτη παρουσιάζεται εἰς τὸ θέατρον εἰς παραστάσεις τοῦ Καραγκιόζη. Ἡ λαϊκὴ αὕτη παράδοσις τῶν Βυζαντινῶν θὰ παρελήφθη ἀργότερον εἰς τὰς παραδόσεις περὶ τῶν Ἀκριτῶν, ἀποδοθέντος τότε τοῦ ἄθλου εἰς τὸν Διγενῆ ἢ τὸν Κωνσταντῶν, ὡς εἰς τὸ κατωτέρω ἔξομα.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Κάτω 'ς τὴν ἄκρη τῶν ἀκρῶν² 'ς τὸν ἀρκοκαλαμιῶναν,³
κάουρος ἐδρακόντεψεν τζαὶ τρώ' τοὺς ἀρκομένους,⁴
τοὺς ἀρκομένους τοὺς καλοὺς, τοὺς καστροπολεμίτες.⁵
Τζαὶ ἄρ ρέξουν⁶ δκυὸ σκοτώννει τους, τζαὶ ἄρ ρέξουν τρεῖς
ρουφᾷ τους

5 τζαὶ ἄρ ρέξη τζαὶ ἓνας μονακὸς ξιντύννει τον⁷ τζαὶ ρέσσει.
Χαππάρκα⁸ τζαὶ μηνύματα τοῦ Διγενῆ τζαὶ πᾶσιν,
τζαὶ τζαχαμὰ ἡ ποὺ στέκεινται ὡς ἐδῶ τζαὶ λαοῦ του
— εἰς τὰ βῆς, ἃ βασιλιά, εἴητα οὐαῖ καὶ⁹ πρᾶμα.
Κάτω στήν ἄκρη τῶν ἀκρῶν στήν ἀρκοκαλαμιῶναν,
10 κάουρος ἐδρακόντεψε τζαὶ τρώ' τοὺς ἀρκομένους,
τοὺς ἀρκομένους τοὺς καλοὺς, τοὺς καστροπολεμίτες.
Τζαὶ ἄρ ρέξουν δκυὸ σκοτώννει τους τζαὶ ἄρ ρέξουν τρεῖς
ρουφᾷ τους

τζαὶ ἄρ ρέξη τζαὶ ἓνας μονακὸς ξιντύννει τον τζαὶ ρέσσει.
Νύχταν πατᾶ 'ς τὲς χώρες τους, πατᾶ τζ' εἰς τὰ παιδικιά τους.
15 πατᾶ τζ' εἰς τὲς γεναῖτρες τους, στέκει τζαὶ ἀναγελᾷ τους».
Χαππάρκα τζαὶ μηνύματα τοῦ Διγενῆ τζαὶ πᾶσιν.

1) Βλ. Στ. Κυριακίδου, ἔνθ' ἄν., σ. 387.

2) Ἐκδ. Στ. Κυριακίδου: Κάτω 'ς τὸν ἄκρη τῶν ἀκρῶν 'ς τὸν ἀρκοκαλαμιῶναν. Διωρθώθη τὸ ἀ' ἡμιστίχιον εἰς: κάτω στήν ἄκρη τῶν ἀκρῶν (βλ. Στ. Κυριακίδου, ἔνθ' ἄν., Λαογρ. 6, σ. 404). Ἡ διόρθωσις αὕτη καὶ εἰς τοὺς στίχ. 9 καὶ 34. 3) Ἐκδ. Στ. Κυριακίδου: ἀρκοκαλαμιῶναν. Διωρθώθη εἰς: ἀρκοκαλαμιῶναν (= ἀγριοκαλαμιῶναν) ὡς ἐν Λαογρ. Α' (1909) σ. 208, στ. 48. Βλ. σχετικῶς καὶ Στ. Κυριακίδου, ἔνθ' ἄν., σ. 402 καὶ 404. Ἡ διόρθωσις αὕτη καὶ εἰς τοὺς στίχ. 9 καὶ 34. 4) τοὺς ἀγριεμένους, δηλαδὴ τοὺς ἀνδρειωμένους. 5) Ἐκδ. Κυριακ.: τοὺς ἀρκομένους τοὺς κακοὺς τοὺς κακοπολεμίτες. Διωρθώσαμεν τὸν στίχον πρὸς ἐπιδόωσιν τοῦ νοήματος, συμφώνως πρὸς τὴν ἀποφιν τοῦ ἐκδότου (ἔνθ' ἄν., σ. 408) καθ' ἣν ἀρχικὴ μορφή τοῦ στίχου θὰ ἦτο: τοὺς ἀνδρειωμένους τοὺς καλοὺς, τοὺς καστροπολεμίτες. Τὸ κείμενον διωρθώθη ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς στίχ. 11 καὶ 36. 6) περάσουν. 7) ἐκδύει αὐτόν. 8) εἰδήσεις (ι. τουρκ. haber). 9) φοδερὸν.

- «Καλῶς ἦρτεν ὁ Διγενής, νὰ φά', νὰ πκῇ μιτά μου,
νὰ φάῃ ἄρδι τοῦ λαοῦ¹, νὰ φά' ὄφτὸ περτίτζιν,
νὰ φά' ἄρκοτζεράμιδον,² ποὺ τρῶν' ἀντρειωμένοι,
55 νὰ πκῇ γλυκόποτον κρασίν ποὺ πίννουν χουμισμένοι³
τζαί ἀποὺ τὸ πίννουν ἄρρωστοι τζαί βρίσκονται γειαμμένοι». Ἐπολοήθην Διγενής τζαί λέει τζαί λαλεῖ του.
– «Τζαί δὲν ἦρτεν ὁ Διγενής νὰ φά' νὰ πκῇ μιτά σου,
νὰ φάῃ ἄρδιν τοῦ λαοῦ, νὰ φάῃ ὄφτὸν περτίτζιν,
60 νὰ φά' ἄρκοτζεράμιδον ποὺ τρῶν' ἀντρειωμένοι,
νὰ πκῇ γλυκόποτον κρασίν ποὺ πίννουν χουμισμένοι
τζαί ἀποὺ τὸ πίννουν ἄρρωστοι τζαί βρίσκονται γειαμμένοι·
μόνον ἦρτεν ὁ Διγενής, ἔδει καβκάν μιτά σου». Γυρίζει τὸ τ'οππούζιν του τζεῖνον τὸ διλιολίτριν
65 τζαί μιὰν τοῦ κάουρῶδωκε πουπάνω 'ς τὴν καυκάλλαν.⁴
Δὲν ἦτουν πύρκος νὰ ραῇ, γιὰ ὄρος νὰ χαλάσῃ,
τζαί ἂν ἦτουν μολυβόχτιστος ἔθειν νὰ χαλάσῃ.
Τζαί μὲ τὰ πέντε τὸν κρατεῖ τζαί μετὰ τοῦ δοκυὸ τὸν παίζει
τζαί μὲ τὲς δακκαννοῦρες⁵ τοῦ πῆρεν τοῦ τ'οππούζιν.
70 Γυρίζει τὸ σπαθάτζιν του τζεῖνον τὸ σπαθαφένον
τζαί μιὰν τοῦ κάουρου διὰ τὸν πομπόνω 'ς τὴν καυκάλλαν.
Δὲν ἦτουν πύρκος νὰ ραῇ γιὰ ὄρος νὰ χαλάσῃ,
τζαί ἂν ἦτουν μολυβόχτιστος ἔθειν νὰ χαλάσῃ.
Τζαί μὲ τὰ πέντε τὸν κρατεῖ τζαί μετὰ τοῦ δοκυὸ τὸν παίζει,
75 τζαί μὲ τὲς δακκαννοῦρες τοῦ πῆρεν τοῦ τὸ σπαθίν του.
Ἀννοίει τὲς ἀγκάλες τοῦ τζαί τὸθ θεὸδ δοξάζει.
– «Δοξάζω σε, γλυτζέ θεέ, τζαί σὲν τζαί τ' ὄνομάς σου,
καμμιά δουλειὰ δὲγ γίνεται δίχως τὸ θέλημάς σου». Ἄγγελος ἐκατέβηκεν τοῦ Διγενῆ τζαί λέει.
80 – «Ἀσκοπά⁷ 'ς τὴν κοξοῦλλας⁸ σου τζ' ἔδει γρουσὸν φηκάριν,⁹
τζαί μέσ' 'ς τὸ γρουσοφήκαρον ἔδει γρουσὸν μαθαίριν·
πκιάσ' το μετὰ δαχτύλια σου, μετὰ δεξίν σου θέριν,
τζαί δὲς τοῦ μιὰν τοῦ κάουρου πουκάτω ποὺ τ' ἀρφάλιν,¹⁰
τότε νὰ δῆς τὸν κάουρον χαμαὶ μαλλιά κουβάριν».
85 Τζαί σάν τοῦ εἶπεν ἔκαμεν τζαί σάν τοῦ παραντζέλλει.
Ταννᾶ¹¹ εἰς τὴν κοξοῦλλαν του, τζαί ἡῦρεν τὸ μαθαίριν,

1) ἄλλως: ἄγρι τοῦ λαοῦ. Ἡ λ. σημαίνει πιθανῶς τὸ ψαχνὸ μέρος τοῦ λαγοῦ ἐπὶ τῶν νεφρῶν. (Βλ. ἀνωτ., σ. 12 σημ. 5.) 2) Πιθανῶς ἀγριοκατσικον. Βλ. ἀνωτ., σ. 12 σημ. 6.
3) φημισμένοι: χομίζω = φημίζω. 4) τὸ κρανίον. 5) δαγκάνες, χηλαί. 6) δίδει, καταφέρει. 7) κοίταξε. 8) κόξα = ἡ μέση, ἡ ὀσφύς. 9) χρυσὴν θήκη. 10) ὀμφαλόν.
11) τανόει, ἀπλώνει τὰς χεῖρας.

- πκιάννουν το τὰ δαχτύλια του πού τὸ δεξίν του θέριν,
 τζαί μιάν τοῦ κάουρδῶκεν πουκάτω πού τ' ἄρφάλιν,
 τζαί νά σου τζαί τὸν κάουρον χαμαί μαλλιά κουβάριν.
 90 Ἐπολοήθην κάουρος τζαί λέει τζαί λαλεῖ του.
 – «Ἄ Διενή, τῆς μάννας σου, κκισμέτ'ιμ¹ μου ἐμέναν,
 θεὸς σοῦ ἐπαράντζειλεν τζ' ἐσκότωσης με μέναν.
 Τζαί πκιάσ' τζαί τὴν καυκάλλαμ μου γιὰ νά τῆβ βάλης τάρκα²
 οὔτε θδιπέτ'ος³ τὴν τρυπᾶ οὔτε κατζή πουμεμπάρτα».⁴

Κύπρος (*Ακάκιον Μόρφου). – Λαογρ. 6 (1917 -
 1918) σ. 390 - 393 (Στ. Κυριακίδης).

Α' α.

- Κάτω στήν ἄκρη τῶν ἀκρῶν στοῦ βάθου καλαμιῶνα,⁵
 κάουρας ἐδρακόντεψε καὶ τρώει τοὺς ἀντρειωμένους,
 τρώει τό(ν) μαῦρον τὸν Φουκᾶ, τρώει τὸν Νικηφόρο,
 τρώει τὸν Πετροτράχηλο, τὸν τρέμ' ἡ γῆς κι ὁ κόσμος.
 5 Χαπάρια⁶ καὶ μηνύματα⁷ τοῦ Κωνσταντῆ τὰ σπίτια.
 – «Ὡρα καλή, κύρ Κωνσταντῆ, ὁ βασιλιάς σέ θέλει.»
 – «Μ' ἐψές⁸ 'μουνα σπῆς τῶντε του, σήμερα τί με θέλει;
 "Ἄν εἶναι γιὰ τὸ πιάσ' τα, κύρ Κωνσταντῆ, πιάσ' τα τὰ παινιδια⁹
 ἂν εἶναι γιὰ τὸν πλάσ' τοῦ πλάσ' τοῦ ἀρματά μου».
 10 – «Πιάσ' τα, κύρ Κωνσταντῆ, πιάσ' τα καὶ τ' ἄρματά σου».
 – «Ὡρα καλή σου, βασιλιά, γιὰ πές μου τί με θέλεις»;
 – «Κάουρας ἐδρακόντεψε στοῦ βάθου καλαμιῶνα.⁵
 Τρώει τὸν μαῦρον τὸν Φουκᾶ, τρώει τὸ Νικηφόρο,
 τρώει τὸν Πετροτράχηλο, πού τρέμ' ἡ γῆς κι ὁ κόσμος».
 15 Στρατί στρατί τὸ ἔπιασε τὸ ὠριο τὸ μονοπάτι
 καὶ τὸ στρατί τὸν ἔβγαλε στοῦ κάουρα τὴν τρυπα.
 Ὁ κάουρας πού τὸν θωρεῖ, χαρὰν μεάλην 'πῆρε.
 «Καλῶς τὸ δεῖπνο τὸ πωρνό, δεῖπνον τὸ μεσημέρι,
 ἄ(μ) μοῦ 'πομείνη καὶ 'λιό¹⁰ τραβῶ το μέσ' τὴν τρυπα.»
 20 Μιά ματσουκιά¹¹ τοῦ χάρισε ἀπάνω στοῦ καππάκι.¹¹
 "Ἄν ἦταν πέτρα 'ράδιζε¹² καὶ μάρμαρο ἐσκόρπα,
 πού νά 'ταν στεροκάραβο, ἐπήαινε καὶ νά 'ρτη.
 Οἱ δράκοι πού τ' ἀκούσσαι, πού τὰ βουνὰ ἐφύγαν,
 μὰ ὁ Θεὸς ὠργίστηκε καὶ χάλαζα θὰ βρέξη.

1) μοῖρα (λ. τουρκ. kismet). 2) πρόχωμα (λ. ἱταλ. targa). 3) τουφέκι (λ. ἱταλ. schioppetto). 4) πυροβόλον βομβοδόλον πλοῖον (λ. ἱταλ. bombardia).

5) Ἐκδ. Γερ. Δρακίδου: σιὰ βάθη καλαμιῶνα. 6) εἰδήσεις. 7) χθές. 8) μουσικά ὄργανα. 9) τὸ ἡλιοδασίλειμα. 10) κτύπημα διὰ τῆς ράβδου. 11) τὸ κέλοφος (λ. τουρκ. tapak). 12) ἐρράγιζε.

- 25 "Επλώσε τὰ δαχτύλια του τὸν Κωσταντὴ 'γκαλιάζει.
 'πλώνει καὶ τοὺς δαχτύλους του παίρνει τον τὴν ματσούκα.¹
 'Εκεῖ ποὺ 'πίασε ὁ Κωσταντὴς κόκκαλα ἐκουναροῦσαν,²
 ἐκεῖ ποὺ 'πίασ' ὁ κάουρας τὰ γαίματα ἐτσιλλοῦσαν.³
 "Ὅσον καὶ κατακόντεψεν ὁ κάουρας νὰ τὸν φάη,
 30 φωνὴν μεγάλην ἔρριξε τ' αἶ Γιωργιοῦ φωνάζει.
 "Αἶ Γιώργη, ἀφέντη μου,⁴ στ' ἄλογο καβαλλάρη,
 τὴ χάρη ὁποῦ μοῦ 'δωσες, κάουρας θὰ τή(μ) πάρη.
 'Αγγελικὴ φωνὴ 'γροικᾷ κι ἄγγελος τοῦ φωνάζει.
 - «Βρὲ σκύλλε, σκύλλε, Κωνσταντὴ, θεριὸν ὁποῦ 'φοήσης.
 35 Τράβα τ' ἀργυρομάχαιρο 'ποὺ τ' ἀργυρὸ φηκάρι⁵
 καὶ βάρεσέ⁶ το τὸ θεριὸ 'ποὺ κάτω 'ποὺ τ' ἀφβάλι». ⁷
 'Ὡς τ' ἄκουσεν ὁ κάουρας τοῦ Κωνσταντὴ φωνάζει.
 - «Γιὰ στέκα, στέκα, Κωσταντὴ, ποὺ 'χω νὰ σοῦ μιλήσω.
 Βκάλε τὸ κατωκαύκαλο⁸ καὶ κάλεσε τ' ἀσκέρι,⁹
 40 βκάλε τὸ πανωκαύκαλο¹⁰ καὶ στέκα¹¹ τσατήρι,¹²
 καὶ κάλεσε τὸ Βασιλιά μαζί με τὸ Βερίση».

Γερ. Δ. Δρακίδου, Ροδιακά.

Δεναι 1937, σ. 104.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

8. Η ΑΡΠΑΓΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Εἰς τὸν Διγενή, γεωργοῦντα, ἀγγέλλει ἓνα πουλὶ τὴν ἀρπαγὴν τῆς γυναικὸς του. Ὁ ἥρως σπεύδει ἀμέσως εἰς τὸν στάβλον, ἱππεύει, ὥς ὁ Κωσταντᾶς εἰς τὸ τραγοῦδι τοῦ Σκληρόπουλλου,¹³ ἵππον γηραιὸν ἀλλὰ ταχύπουν καὶ φεύγει πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἀπαχθείσης συζύγου του.

Ἡ παρατιθεμένη κατωτέρω ποντιακὴ παραλλαγή διεμορφώθη εἰς τὸ τέλος αὐτῆς, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ στίχ. 69-72, ἐξ ἐπιδράσεως τῆς διηγήσεως εἰς τὸ ἀκριτικὸν ἔπος τῆς ἀρπαγῆς ὑπὸ τοῦ Διγενὴ τῆς Εὐδοκίας, τῆς θυγατρὸς τοῦ στρατηγοῦ Δούκα.

Τὸ ᾄσμα τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῶν τραγουδιῶν τῆς ἀρπαγῆς τῆς γυναικὸς κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ συζύγου. (Βλ. κατωτέρω: "ᾄσματα τῆς ἀρπαγῆς γυναικὸς).

Γ. Κ. Σ.

1) τὴν ράβδον. 2) ἔτριζαν. 3) ἐξεπήδων. 4) ἔκδ. Γερ. Δρακίδου: *Πρόδρομε*.
 5) θήκη. 6) κτόπησε. 7) ὀμφαλόν. 8) τὸ κάτω κέλυφος τοῦ κάβουρα. 9) τὸν στρα-
 τὸν (λ. τουρκ. asker). 10) τὸ ἐπάνω κέλυφος. 11) ἔκδ. Γερ. Δρακίδου: τό. 12) σκη-
 νήν (λ. τουρκ. çadır).
 13) Βλ. κατωτέρω.

Α'.

- Κάτω στὰ ρούσια χώματα καὶ σὲ βαθὺ λιβάδι
 ἐκεῖ σπέρνει ὁ Διγενὴς μὲ τ' ὦριον¹ του ζευγάρι.
 Φακὴν καὶ ρόβιν ἔσπερνε, ταὴν² τοῦ ζευγαριοῦ του.
 Πουλάκιν πῆγεν κ' ἤκατσεν στὴν ὄσπερην³ τ' ἀλέτρου.
 5 – «'Εσὺ σπέρνεις, βρὲ Διγενή, μὰ τὴν καλή σου 'κλέψαν».
 – «'Αν τὴν ἐκλέψανε ἐχτές, νὰ πᾶ' νὰ τὴν γυρεύω,
 ἂν τὴν ἐκλέψαν σήμερα νὰ κάμω τὴν σποριά⁴ μου».
 – «'Εγὼ σοῦ λέω, Διγενή, πὼς τὴν καλή σου 'κλέψαν».
 Καὶ τὸ ζευγάριν 'νέφηκε, στὸν στάβλον του πηγαίνει,
 10 παίρνει τ' ἀργυροκλείδια του, τὸν στάβλον ξεκλειδώνει.
 Τοὺς στάβλους ἐξεκλειδωσε, τοὺς μαύρους⁵ ἐνερώτα.
 "Οσοι μαῦροι τὸν εἶδανε αἷμαν ἐκατουροῦσαν,
 ὅσοι τὸν ἐκαλόδανε ἐπέσαν κ' ἐψοφοῦσαν.
 "Ενας μαῦρος, παλιόρατος, χλῖω χρονῶ κοντριάρης,⁶
 15 ἐστάθην καὶ 'ποκάθη' τοῦ σάν' κάλλιο παλληκάρι.
 – «'Αν εἶν' γιὰ τὴν κυρά καλή, ἐγὼ νὰ σοῦ τὴν φέρω,
 γιατί με κρουφοτάζει αὐτὸ τ' ἀκριβὸ κληῖδι,
 γιατί με κρουφοποιεῖ μεσ' τὸ 'θρογυρὴ λεγένη.
 Δέσε μου τὴ μεσίτσα μου με λαχουρί⁷ ζωνάρι·
 20 σφίξε μου τὸ κεφάλι σου με συρματένια τρίχα
 κι ἀμέσως τὴν κυρά καλή ἐγὼ θὰ σοῦ τὴν εὔρω».
 Βιτσιὰ δίνει τοῦ μαύρου του καὶ στὰ βλοῖδια⁸ φτάνει.
 'Ο μαῦρος διλιμουντρησε⁹, κ' ἡ κόρη 'γνώρισέν το.
 – «Πάψε, παπα, τὰ γράμματα καὶ διάκο τὰ βαγγέλια
 25 κι ὁ μαῦρος μου διλιμουντρᾷ κι ὁ Διγενὴς εἶν' κ' ἦρτε».
 Κι ὁ μαῦρος ἐγονάτισε κ' ἐπάνω του τὴν πῆρε.
 Κι ὅσο νὰ ποῦν, γιὰ δῆτε το! παίρνει σαράντα μίλια
 κι ὅσο νὰ ποῦνε, πιάτε¹⁰ το! μὴτ' ἦτο μὴτ' ἐφάνη.

Χίος (Καμπιά). – Λεξικ. Δελτίον Γ' (1941)
 σ. 164 ἀρ. 2 (Κωνστ. "Αμαντος).

1) τὸ ὦραιον. 2) τροφήν. 3) εἰς τὴν χειρολαβὴν τοῦ ἀρότρου, τὴν ἐχέτην. 4) τὴν σποράν. 5) τοὺς ἵππους. 6) πληγωμένος. 7) ζώνη ἐκ λεπτοῦ μαλλίνου ὀφάσματος. Ἡ λ. ἐκ τῆς ἰνδικῆς πόλεως Λαχώρη. 8) τὰ στεφανώματα. 9) ἐχρεμέτισε. 10) πιάστε.

Β'.

- Ἀκρίτας ὄνταν ἔλαμνεν¹ ἀφκά² ᾿ς σὴν ποταμέαν,
ἐπῆγεν κ' ἔρθεν κ' ἔλαυνεν, ἐποῖκεν πέντ' αὐλάκια
ἐπῆγεν κ' ἔρθεν κ' ἔσπειρεν ἐννέα κότῃ³ σπόρον.
Ἔρθεν πουλὶν κ' ἐκόνεψεν ᾿ς σοῦ ζυγονί⁴ τὴν ἄκραν,
5 σ'κοθται⁵ καὶ καλοκάθεται ᾿ς σοῦ ζυγονί⁶ τὴν μέσσην.
- «Ὅπισ', πουλὶν, ὀπίσ', πουλὶν, μὴ τρῶς τὴν βουκεντρέαν».
Καὶ τὸ πουλὶν κελάηδησεν σάν ἀνθρωπί⁶ λαλίαν.
- «Ἀκρίτα μου, ντό⁷ κάθεσαι, ντό στέκεις καὶ περ' μένεις;
τὸ ἔνοικοσ σ'⁸ ἐχάλασαν καὶ τὴν καλή σ' ἐπαίραν,⁹
10 τ' ὄλον καλλίον τ' ἄλογο σ' στρών'νε καὶ καβαλλ'κεύ'νε,
καὶ τ' ἄλλα τὰ καθώτερα σ' στέκ'νε καὶ χλιμιτίζ'νε».¹⁰
Ἀκρίτας ᾿ παραθύμωσεν, Ἀκρίτας ἐθερέθεν.¹¹
᾿κάρφωσεν τὸ βουκέντριν ἀτ'¹² καὶ ἔστεσεν τὰ βούδῃ τ',
ὄλα τ' ὄρνᾱ¹³ ᾿φοβέριζεν, τ' ὄρα καὶ τὰ ραχίᾱ,¹⁴
τοὺς λύκους ἐφοβέριζεν νὰ μὴ κλέψωσι τὰ βούδῃ,
15 τοὺς κλέφτες ἐφοβέριζεν νὰ μὴ κλέψωσι τὸν σπόρον.
καὶ τὰ πουλιά ᾿φοβέριζεν νὰ μὴ πιάσῃ τὸν σπόρον.
ἄπιν¹⁵ καὶ πᾶν ᾿Ακρίτας μοῦ, ᾿Ακρίτας μοῦ, ᾿Ακρίτας,
εὐρίπ' τὰ πόρτας ἀνοικτά, τὰ παραῖπ' ἀκλείδῃ,
πάγει κ' εὐρίκ' τοὺς μαύρους ἀτ' ὅτε νὰ καὶ χλιμιτίζ'νε.
20 - «᾿Σ σὸ Θῶν ἔσοῦν, ναὶ μαῦροι μοῦ σ' ἐφτάν' καὶ κοντοφτάνει;»
Κανεῖς, κανεῖς ᾿κ'¹⁷ ἐλάλεσεν, κανεῖς κ' ἀπολογέθεν
καὶ τὸ γιαγούζιν¹⁸ τ' ἄλογον λαλεῖ κι ἀπολογάται.
- «᾿Ασ' σὰ κρυφοταγίσματα σ' ἐφτάνω, κοντοφτάνω».
᾿Απάν' ἀτου ἐλάγκεψεν,¹⁹ ἐχπάστεν κ' ἔχ'²⁰ καὶ πάγει,
25 βιτσοκοπᾷ²¹ τὸν μαῦρον ἀτ', νὰ φτάν' καὶ κοντοφτάνη.
᾿Ακρίτας πρὶν νὰ πρόφτανεν, ἡ κόρ' ἔρθεν κ' ἐδέβεν.
Οὐτζόπουλα²² ἐπέντεσεν²³ ἀπάν' ᾿ς σὸ σταυροδρόμιν.
- «᾿Σ σὸν Θῶν ἔσουν οὐτζόπουλα, πουθὲν χαρὰν ἐδῆβεν;»²⁴
- «Κάθεν ὥραν χαρὰ δαβαίν²⁵,²⁵ κάθεν ἡμέραν γάμος,

1) ἡρωδία. 2) κάτω. 3) κότε· μέτρον χωρητικότητος περίπου 8 χιλ'μων σίτου.
4) τοῦ ζυγοῦ. 5) σημειώνεται. 6) ἐκδ. Τριανταφυλλίδου: ἀνθρωπον. 7) ἐκδ. Τριανταφ.
δὲν τό· διώρθ. ντό=διατί. 8) τὸ σπιτικόν σου· ἐκδ. Τριανταφ.: τὸ ἔνοικοσ. 9) τὴν γυναῖκα
σου ἀπήγαγον. 10) χρεμιτίζουν. 11) ἐθρηιώθη. Ὁ στίχος παρελήφθη ἐκ τῆς παραλλ.:
ἐν Ποντ. Φύλλ. ἔτ. 1936, φ. 10, σ. 18. 12) αὐτοῦ. 13) τὰ ὄρνῃα. 14) τὰς πλαγίᾱς
τῶν ὀρέων. 15) δύνον· ἐκδ. Τριανταφ.: ντ' ἐγίνεν. Ἡ διόρθωσις ἐγύνιν ἐκ τῆς παραλλ.:
Ποντ. Φύλλα, ἐνθ' ἂν. 16) ὁ ἰσχυρός (ὡς ὁ κριός). 17) δέν. 18) δυνατόν, ἀτίθασσον
(λ. τ. γανουζ). 19) ἐπῆδησεν. 20) ἐξεκίνησε. 21) κτοπᾷ. 22) περηὰ πὸς ἐπετοῦσαν.
23) ἀπήντησε, συνήντησε. 24) μήπως διέβη ἀπὸ ἐδῶ γαμήλιος πομπή; 25) διαβαίνει.

- 30 ἄμὸν τ' ἄτωρ' ὄν τὴν χαρὰν ἄλλο χαρὰν κ' ἐδέβεν·
κάθεν τσατσίν³ μαλλὶν κρατεῖ, κάθεν λιθάριν αἶμαν».
Βιτσοκοπῶ τὸν μαῦρον ἀτ' νὰ φτάν' καὶ κοντοφτάνη.
'Ακρίτας μου κ' ἐπρόφτασεν, ἡ κόρ' ἔρθεν κ' ἐδέβεν·
ἐπῆγεν κ' ἐταγιάνεψεν⁴ ὅς σῃ ἔΔέβας τὸ γεφύριν.
- 35 'Εκεῖ καθοῦνταν Ἕλληνοι, ἀτόναν⁵ φοβερίζ'νε.
«Δῶβάσ'τε με, ὅ ναι Ἕλληνοι, τὴν Δέβαν ἄς δαβαίνω·
ὁ μαῦρον νὸν πουλάριν ἔν', χωρὶς ταγὴν κ' ἵ μένει,
ἡ κάλη μ' νὸν κοράσῳ ἔν', χωρὶς ἐμέν⁶ κ' στέκει».
Τὸν θάνατον ἀτ' κ' νουνίζ', ὅ τὴν κάλην ἀτ' θυμάται.
- 40 – «Ἄν κρούω καὶ σκοτώνω σας, θὰ λέγ'νε με φονέα,ν,
ἂν κρούω, κ' σκοτώνω σας, θὰ λέγ'νε⁷ μ', ἐφοβέθεν·
καλλίον κ' σκοτώνω σας κ' ἄς λέγ'νε μ' ἐφοβέθεν».
Κλώδκεται,⁸ σύρ' τὸν μαῦρον ἀτ' καὶ ὅς σὸ βαθὺ λιμνίτσιν·
βιτσοκοπῶ τὸν μαῦρον ἀτ' νὰ φτάν' καὶ κοντοφτάνη.
- 45 'Ακρίτας μου κ' ἐπρόφτασεν, ἡ κόρ' ἀπέσ' ἐσῆβεν.⁹
'Επῆγεν κ' ἐταγιάνεψεν καὶ τὸ τοῦ καστρί' τὴν πόρταν.
'Ο μαῦρον ἐχλιμπίσεν καὶ τὸ καστρον ὅλ' ἐσεῖεν.¹⁰
'Η κόρ' ἐπαρεγνώρισεν, ἔπειν, «ἔρθεν Ἀκρίτας».
«Ἄνοιξτέ με, νὰ πορταῶ, ἀνοιξ'τε κ' ὅς ἐμπαινῶ»
50 'Ο μαῦρον νὸν πουλάριν ἔν', χωρὶς ταγὴν κ' μένει,
ἡ κόρη νὸν κοράσῳ ἔν', χωρὶς ἐμέν κ' στέκει».
'Ενοιξαν ἀτον οἱ πορταῶ, ἐμπαιν' ἀπέσ' Ἀκρίτας,
ἄλλοι σκαμνία δίγ'ν' ἀτον,¹¹ ἄλλοι καυκὶν¹² ἀπλῶν'νε,
καὶ ὅς σὸ σκαμνὶν ἀτ' κάθεται καὶ τὸ καυκὶν ἐπαίρην.
- 55 – «Γιὰ σοὺς,¹³ γιὰ σοὺς, Ἀκρίτα μου, καὶ μὴ πολυλογίζης
ἀδὰ¹⁴ μεγάλον στράτεμαν ἐσέναν κυνηγαί».
'Εσυρεν τὸ σπαθίτσιν ἀτ' ἀσ' σὸ χρυσὸν θοκάριν,¹⁵
χίλιους ἐμπρὸς ἐσκότωσε καὶ μύριους ἀπ' ὀπίσω,
ἄλλα τριακόσιους Φάραγγους¹⁶ ὅς σῃ Δέβας τὸ γεφύριν.
- 60 'Επῆρην τὴν κόρ' κ' ἔφυγεν ἐννιά νύκτας κ' ἡμέρας
ἐπῆγεν καὶ ν ἐκόνεψεν¹⁷ ὅς σῃν παραποταμέαν¹⁸

1) σὰν τὸν τωρινὸν γάμον. 2) κλαδίσκος. 3) ἐστάθμευσε (λ. τ. tajanmak).
4) ἐκδ. Τριανταφ.: ὅς τῇ. 5) ἀτόν. 6) ἀφῆσατέ με νὰ διαβῶ ἐκδ. Τριανταφ.: Διαβάσετέ
με. 7) οὐχί, δέν. 8) ἐκδ. Τριανταφ.: τ' ἐμέν διώρθ.: χωρὶς ἐμέν, ὡς εἰς Ποντ. Φύλλα
ἔτ. 1936, φ. 10, σ. 18. 9) δὲν συλλογίζεται, δὲν σκέπτεται. 10) ἐκδ. Τριανταφ.: λέτε
διώρθ. ὡς ἐν στ. 40 καὶ 42. 11) ἐπιστρέφει. 12) εἰσῆλθεν ἐντός. 13) ἐσεῖσθη. 14) ἀνε-
γνώρισεν. 15) δίδουν εἰς αὐτόν. 16) ποτήρι. 17) σιῶπα. 18) τώρα. 19) θηκάρι, θή-
κην. 20) εἰς ἄλλην παραλλαγήν: Βάραγγους. (Ἀρχ. Πόντου 1, σ. 72, στ. 68). 21) ἐγκα-
τεστάθη (ἐκ λ. τ. konak).

ἐβγάλ' ἀπὸ τὸν κόλφον ἀτ' ἀπ' ὅλα τὰ γενέας.¹

– «Γιὰ φά, κόρη, γιὰ φά, κόρη, κιοζέτεψον² τὰ στράτας».

Ἀκρίτας ἐπεκκούμπησεν ἕναν ὕπνον ἐπῆρεν.

65 Ἡ κόρ' τερεῖ³ τὸ πέραν κι ἄν'⁴ φουσατον κατεβαίνει.

Ἐντρέπεται νὰ λέγῃ ἄτον, φουσατον κατεβαίνει.

Τὰ δάκρυα τσ' ἐκατέβαιναν 'ς σ' Ἀκρίτα τὴν καρδίαν.

Ἐγνέφισεν⁵ κι Ἀκρίτας μου ἄσ' σὸ γλυκὺν τὸν ὕπνον.

– «Κόρη, ἀκείν' ποὺ ἔρχουνταν κανὰν πάλ' 'κ' ἐγνωρίζεις;»⁶

70 «Ἐμπρὸς ποὺ ἔρτ' ὁ καβαλλάρης ὁμάζ'·⁷ νὰ ἔν' ὁ κύρη μ' κι ἀκείν' οἱ μαῦρ' οἱ ἀλογάντ' ὁμάζ'·⁸ νὰ εἶν' τ' ἀδέλφ'α μ' κι ἀκείν' ἡ γερανόφορος⁹ ὁμάζ'· νὰ ἔν' ἡ μάννα μ'».

Πόντος (Τραπεζοῦς). – Περ. Τριανταφυλλίδου, Οἱ Φυγάδες. Ἐν Ἀθήναις 1870, σ. 171 – 73.

9. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Ἐκ τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων τὰ ὁποῖα διασώζονται εἰς τὸν Διγενῆ περισσότερον διαδεδομένον εἰς τὸν λαὸν εἶναι τὸ διγενικὸν μετὰ τὸν θάνατον του.

Ἐκ τῶν ᾠσμάτων κατ' ὅλον τὸν βίον τοῦ ἥρωος αὐτοῦ.

ὅπου ἐνίκα δυνατοὺς κ' ἐπὶ τῶν ἀποστόλων
καὶ ἄρκτους ἐδιέφθειρε ὁμοῦ καὶ ἀσπίδας,¹⁰

ἀρνεῖται νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν κοινὴν μοῖραν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν θάνατον, καὶ τολμᾷ νὰ ἐναντιωθῇ εἰς αὐτὸν καὶ νὰ παλαίσῃ μετὰ τὸν Χάρον.

Κατὰ τὸ ἀκριτικὸν ἔπος ὁ Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας, ἀφοῦ ἐξετέλεσε διαφόρους ἀθλους, ὑπέταξε τοὺς ἀπελάτας καὶ κατετρόπωσε τοὺς Ἀραβας, ἐπιδρομεῖς εἰς τὸ Κράτος, ἐγκατεστάθη τέλος μετὰ τὴν καλὴν (σύζυγον) του εἰς ὠραῖον ἀνάκτορον παρὰ τὴν δχθὴν τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ.

Αἰφνης ὁμως τὸν εὐδαίμονα ἐκεῖ βίον τοῦ ἐτάραξε χαλεπὴ νόσος ἐκ τῆς ὁποίας πίπτει ἐπὶ τῆς κλίνης ἐτοιμοθάνατος.

Ἐνῶ ὁ Διγενὴς παλαίει ἀκόμη μετὰ τὸν θάνατον, ὁ Θάνατος τὸν πολεμᾷ εἰς τὸ παλάτι μέσα (Παραλλ. Ἀνδρου-Ἀθηνῶν, στ. 4405), περιστοιχίζεται ἀπὸ τὴν καλὴν του καὶ τριακόσια παλληκάρια του, τὰ ὁποῖα ἔρχονται νὰ τὸν ἰδοῦν. Ὁ ἥρωας κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν διηγεῖται εἰς τοὺς συντρόφους του τὰ ἀνδραγαθήματά του καὶ μετ' ὀλίγον ἐκπνέει. Μαζὶ μετὰ αὐτὸν συναποθνήσκει ἐξ ἀπελπισίας καὶ ἡ καλὴ του διὰ νὰ μὴ μείνῃ χήρα καὶ ἀπροστάτευτος.

1) εἶδη. 2) κοιτάξ' γόρω καὶ κατασκόπευσε (λ. τ. gözlemek). 3) ἔκδ. Τριανταφ.: *εἰταν τερεῖ*· διώρθ.: *ἡ κόρ' τερεῖ*, ὡς εἰς Ποντ. Φόλλα, ἔνθ' ἄν., στ. 66=θωρεῖ, βλέπει. 4) πέρα καὶ ἐπάνω· ἔκδ. Τριανταφ.: *κά*· διώρθ.: *κι ἄν*, ὡς ἐν Ποντ. Φόλλ., ἔνθ' ἄν., στ. 66. 5) ἐξόπνησε. 6) δὲν γνωρίζεις κανένα; 7) ὁμοιάζει. 8) οἱ ἵπποις ὁμοιάζουν. 9) ἡ ἐνδεδομένη μετὰ σκοῦρα φορέματα. 10) Ἀκριτ. ἔπος (παραλλ. Ἀνδρου – Ἀθηνῶν, στ. 4401 – 2).

Ἡ οἰκονομία αὕτη ἀπαντᾷ περίπου ὁμοία καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν, ὡς παρετήρησεν ὁ Νικ. Πολίτης (Λαογρ. 1, 175), τῶν παραλλαγῶν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ, αἱ ὁποῖαι διακρίνονται εἰς δύο τύπους.¹

Εἰς τὸν πρῶτον, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ περιλαμβάνονται αἱ περισσότεραι παραλλαγαί, ὁ Διγενής, ἀντισταθεὶς εἰς τὸν Χάρον καὶ καταβληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ἀναμένει κατακείμενος ἐπὶ τῆς κλίνης τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Τὰ παλληκάρια (οἱ ἄγouroi) τοῦ ποῦ ἔχουν πληροφορηθῇ τὸ θλιβερόν γεγονός ἐρχονται νὰ τὸν ἴδωυν καὶ τὸν ἀποχαιρετήσουyn. Ὁ ἥρως τότε, ἀποχαιρετῶν τὴν ζωὴν, ἀφηγεῖται εἰς τοὺς συντρόφους του, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἀκριτικὸν ἔπος, τὰς ἀνδραγαθίας του, ἔπειτα δὲ καλεῖ πλησίον του τὴν γυναῖκα του, τὴν ὁποίαν ἀποπνίγει, ὡς ἀναφέρεται εἰς τινὰς τῶν κατωτέρω παραλλαγῶν, ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι, ἐάν μείνῃ χήρα, θὰ ἔλθῃ εἰς δεῦτερον γάμον.

Εἰς τὸν δεῦτερον τύπον, γνωστὸν ἐκ Μ. Ἀσίας (Πόντου καὶ Καππαδοκίας), ὁ Ἀκρίτας (ὁ Διγενής), ἀφοῦ ἔχει κτίσει εἰς κατάλληλον θέσιν κάστρον μὲ πάντερπνον κῆπον ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἐνῶ διαγεί ἐκεῖ τὸν βίον ἀμέριμνος, ἀντιμετωπίζει τὸν Χάρον, ὁ ὁποῖος αἰφνιδίως παρουσιάσθη εἰς αὐτόν. Ἐπακολουθεῖ πάλῃ μεταξύ των μὲ ἀποτέλεσμα ἐξ αὐτῆς τὴν ἥτταν τοῦ Διγενῆ καὶ τὸν θάνατόν του.

Γ. Κ. Σ.

Τρίτῃ 'γεννήθ' ὁ Διγενὴς καὶ Τρίτῃ θά πεθάνῃ.

Ἡ γυναῖκα καλεῖ τοὺς φίλους του καὶ ὅλους τοὺς ἀντρείομένους
νὰ 'ρθ' ὁ Μηνᾶς κι ὁ Μαυράλης, νὰ 'ρθῃ κι ὁ γιὸς τοῦ Δράκου,
νὰ 'ρθῃ κι ὁ Τρεμαντάκης, ποὺ τρέμ' ἡ γῆ κι ὁ κόσμος.

5 Ἐπῆγαν καὶ τὸν ἡῤῥαν στὸν κάμπο ξαπλωμένο.

— «Ποῦ 'σουν ἐσύ, βρὲ Διγενῆ, καὶ θέλεις νὰ πεθάνῃς;»

— «Φᾶτε καὶ πῖετε, φίλοι μου, κ' ἐγὼ σᾶς ἀφηγιέμαι»

Στῆς Ἀλαμάνας τὸ βουνό, στῆς Ἀραπιᾶς τὸν κάμπο,

ἐκεῖ ποὺ πέντε δὲν περνοῦν καὶ δέκα δὲ διαβαίνουν,

10 περνᾶν πενήντα κ' ἑκατὸ καὶ νὰ 'ν' κι ἀρματωμένοι.

Κ' ἐγ' ὁ μαῦρος ἀπέρασσά πεζὸς κι ἀρματωμένος.

Τριακόσι' ἀρκούδια σκότωσα κ' ἐξηνταδυὸ λεοντάρια,

ἐπέτυχά κ' ἐβάρεσα τὸ στοιχειωμένο ἐλάφι,

ποὺ 'χε σταυρὸ στὰ κέρατα κι ἀστέρι στὸ κεφάλι,

15 κι ἀνάμεσά στὰ δίπλατά εἶχε τὴν Παναγία.²

1) Βλ. *Salv. Impellizzeri, La morte di Digenis Akritas. Annali del Museo Pitre I (1950) σ. 81 κ. ἐξ.* καὶ βιβλιοκρισίαν τῆς μελέτης ταύτης ὑπὸ τῆς *Μαρίας Ἰωαννίδου - Μπαρμπάργου, Λαογρ. 15 (1953 - 54) σ. 194.*

2) Μεταξὺ τοῦ στίχ. 15 καὶ 16 ὑπάρχει εἰς τὴν παραλλ. ταύτην ὁ στίχος: Ἀὐτὸ τὸ κοῖμα μ' ἔσωσε καὶ θέλω νὰ πεθάνω. Περὶ τῆς ἐλάφου μὲ σταυρὸν εἰς τὰ κέρατα καὶ ἀστέρα εἰς τὴν κεφαλὴν βλ. Νικ. Γ. Πολίτην (Λαογρ. 1, σ. 191 κ. ἐξ.). Περὶ κυνηγίου τῆς ἱερᾶς ἐλάφου βλ. ἔτι Γ. Κ. Σποριδάκην ἐν Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδ. ΚΗ' (1958) σ. 566 κ. ἐξ.

- Τρακόσους χρόνους ἔζησα ὅδω στὸν ἀπάνω κόσμω,
 κανένα δὲν ὀφθήθηκα ἀπ' τοὺς ἀντρειωμένους.
 Τώρ' εἶδ' ἕνα ξεσκάλτσωτο, πεζὸ κι ἄρματωμένο,
 πᾶχει τοῦ ρήσου¹ τὰ πλουμιά,² τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
 20 τὸν εἶδανε τὰ μάτια μου κ' ἐλάβωσ' ἡ καρδιά μου.
 Κεῖνο τὸ κρῖμα μ' ἔσωσε³ καὶ θέλω νὰ πεθάνω.»

Εὐβοία. - Πανδώρα 4 (1853 - 54) σ. 621 - 22
 = Λαογρ. 1 (1909), 224 - 25 ἀρ. 10.

Α'α.

- Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τότε τρομάσσει,
 κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχᾷ ππῶς θὲ νὰ τὸν ὀναπάψη.
 Οἱ ἄρκοντες τὸ μάθανε καὶ πᾶ' νὰ τότε δοῦσι.
 Σύρνει θρονιά, καθίτζει τους, γλυκὸν κρασὶν κερνᾷ τους.
 5 - «Γιὰ φᾶτε, πιῆτε, ἄρκοντες, κ' ἐγὼ νὰ σᾶς διοῦμαι⁴
 ποιὸς εἶναι νὰ τὰ γύρισε τοῦ Μανόλη⁵ τὰ ὄρη,
 τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνὰ ὥραν τὸ μεσημέρι;
 Ἐγὼ μουν νὰ τὰ γύρισα τοῦ Μανόλη⁵ τὰ ὄρη,
 τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνὰ ὥραν τὸ μεσημέρι.
 Σάραντ ἄρκοντ' ἀκότῳ καὶ ἄκοτῳ⁶ φερντάρια.
 Ποῖτε μου δὲν ἐδειλιάσα ὥσπ' αὐτὴν τὴν ὥραν,
 πού ὅδε Χάρον ἐγδυμὸν, τὸν ἄνθρωπον ἄρματωμένο,
 τὸν Μιχαὴλ ἀρκάγγελον τριὰ σπῆρτα⁷ ἔσωσμένο·
 15 τὸ ἕνα ὄναι γιὰ τοὺς φτωχοὺς, τ' ἄλλο γιὰ τοὺς ἄρκόντους,
 τὸ τρίτον τὸ φαρμακερὸ γιὰ μᾶς τοὺς ἀντρειωμένους.»

Σύμη. - Βυζαντ. Χρον. Πετροπόλεως 12 (1906)
 σ. 499 = Λαογρ. 1 (1909), σ. 222 - 23 ἀρ. 8.

Α'β.

- Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τότε τρομάσσει,
 κ' ἡ πλάκα τοῦ ἀνατριχᾷ, πού θὰ τότε σκεπάσῃ.
 Καὶ τοῖς καλῆς¹ τοῦ φώνιαξε νὰ πᾶ' τὴν ἐρωτήξῃ.
 - «Ἄν ἀποθάνω, βρε καλή, ποιὸν ἄντρα θὲ νὰ πάρῃς ; »

1) τοῦ λυγρὸς (ζῶον τῆς οἰκογενείας τῶν αἰλουροειδῶν). 2) στολίδια. 3) αὐτὴ ἡ ἁμαρτία μὲ κατέλαβε, μ' ἐπίασε. 4) διοηθῆμαι. 5) τῆς Αἰγύπτου. 6) Περὶ τοῦ ὀνόματος Λιδὸς παρατηρεῖ ὁ Ν. Γ. Πολίτης (Λαογρ. 1, σ. 223, σημ.) ὅτι εἰς πολλὰ μέρη εἶναι τοῦτο ἐν χρήσει ὡς ὀνομαστικὸν τοῦ Μανόλη - Μανολιδὸς - Λιδὸς ἀλλ' ὅτι «ἐνταῦθα πιθανῶς ἐννοεῖται ὁ προφήτης Ἰλίας, ἂν καὶ ἡ παράστασις τοῦτου ὡς ψυχοπομποῦ εἶναι ἄγνωστος ἀλλοθεν, ἢ ὁ ἅγιος Νικόλαος, ὅστις παίρνει τὴν ψυχὴν, κατὰ τὰ συμβαλὲν μοιρολόγια».

7) καλὴ = ἡ σύζυγος.

- 5 - «'Αν αποθάνης, Διγενή, τὰ μαῦρα θὲ νὰ βάλω,
νὰ τρώῃ 'σένα ἢ μαύρη γῆ κ' ἐμέ τὰ μαῦρα ροῦχα».
Μὰ κείνος δὲν τοῖ 'πίστεψε, πάλι ξαναρωτᾷ την.
- «'Αν αποθάνω, βρὲ καλή, ποιὸν ἄντρα θὲ νὰ πάρης;»
- «'Αν αποθάνης, Διγενή, τὰ μαῦρα θὰ φορέσω,
10 νὰ τρώῃ 'σένα ἢ μαύρη γῆ κ' ἐμέ τὰ μαῦρα ροῦχα».
Μὰ πάλι δὲν το' ἐπίστεψε καὶ τρεῖς ξαναρωτᾷ τη.
- «'Αν αποθάνω, βρὲ καλή, ποιὸν ἄντρα θὲ νὰ πάρης;»
- «'Αν αποθάνης, Διγενή, τὸν ἄρχο¹ θὲ νὰ πάρω,
ὁποῦ 'ν' ἡ πρώτη μου χαρά,² τὸ πρῶτο μου καμάρι».
15 'Ποὺ τὰ μαλλιά τὴν ἄρπαξε τρεῖς γύρους καὶ τοῖ κάνει.
- «'Αφῆσ' με, σκύλε Διγενή, νὰ πῶ ἓνα τραγούδι.
Τρεῖς ἀδελφίδες εἴμεσταν κ' οἱ τρεῖς ἀδικοπήγαν,
ἢ μιὰ ἐπῆγ' ἀπὸ φωτιά κ' ἡ γι ἄλλη ἀπὸ πηγάδι,
κ' ἐγὼ τὸ κακορρίζικο στοῦ Διγενῆ τὰ χέρια!
- 20 "Ἐπαρε πέρδικα πλουμί³ καὶ σὺ τρυγόνα πάσσο⁴
καὶ σὺ τὸ σφακολούτουδ⁵ ἔπαρε τὴν κοκκινάδα,
καὶ σὺ βρουλιά,⁶ κομπορούλια⁷, ἔπαρε τὰ μαλλιά μου,
νὰ μὴν τὰ πάρῃ θηλυκό⁸ νὰ χῇ τὰ βάσανά μου».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Διγεν. - Λαοῦ λαός, ἑτ. Α' 1900, σ. 15
(Παῦλ. Βλαστός).

ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

- Ὁ Χάρος μαῦρα φόρησεν, μαῦρα καβαλλιτζεύκει,
μαῦρα σκλαβούνικα⁷ φορεῖ νὰ πὰ' 'ς τὸ παναῦριν.
'Σ τὴν νάκραν τοῦ παναῦρκοῦ ἠῦρεν τοὺς ἀροκόπους,⁸
'ς τὴν μέση τοῦ παναῦρκοῦ ἠῦρεν τοὺς τρῶν' τζαὶ πίνουν.
5 - «Καλῶς ἦρτεν ὁ Χάροντας νὰ φά', νὰ πκῇ μιτὰ μας,⁹
νὰ φάῃ ἄγριν τοῦ λαοῦ,¹⁰ νὰ φά' ὀφτὸν περτίτζιν,¹¹
νὰ πκῇ γλυκόποτον κρασὶν ποὺ πίννουφ φουμισμένοι,
ποὺ πίννουσιν οἱ ἄρρωστοι τῖθαι βρέθονται γιαμμένοι».
- «'Ἐν ἦρτα 'γιώ, ὁ Χάροντας, νὰ φά', νὰ πκιῶ μιτὰ σας,
10 νὰ φάω ἄγριν τοῦ λαοῦ, νὰ φά' ὀφτὸν περτίτζιν,
μὴ¹² γλυκόποτον κρασὶν ποὺ πίννουφ φουμισμένοι,

1) τὸν ἄρχοντα. 2) συμπάθεια, ἔρωσ. 3) στολίδι, ποίκιλμα. 4) βάδισμα (λ. ἱτ. passo). 5) ἄνθος τῆς ροδοδάφνης. 6) τὸ βρούλι, ἢ βουρλον. 7) σκλαβοῦνικον· ἐσωκάρδιον, εἶδος γελίκου. 8) τοὺς χαροκόπους, τοὺς διασκεδάζοντας. 9) μαζί μας. 10) ἄγρι τοῦ λαοῦ, δηλ. τὸ καλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ· βλ. ἄνωτ., σελ. 12, σημ. 5. 11) ὀπτόν, ψητὸ περδίκι. 12) μήτε.

- μόνον ἦρτα ὁ Χάροντας τὸν κάλλιός σας νὰ πάρω».
 – «Τζαὶ πκοιὸς ἔνι ὁ κάλλιος μας, ἀπού 'ρτες γιὰ νὰ πάρης;»
 – «Τζεῖνος ὁ χοντροδάκτυλος, τζεῖνος ὁ 'ναρκοδόνας,¹
 15 τζεῖνον τὸ παλληκάριό σας, πῶνι 'ς τὸ παναθύριν».
 Ποὺ τὸν γροικᾷ ὁ Διενῆς ἀρκώθην² τζ' ἐθυμώθην.
 «Γιὰ μὲν' τὸ λέεις, Χάροντα, γιὰ μὲν' τὸ συντυχάννεις.»
 Σερκές, θερκές³ ἐπκιάσασιν καὶ 'ς τὴν παλιώστραν πᾶσιν.
 Τζαὶ τζεῖ 'νι ποὺ παλιώννασιν τρεῖς νύκτες, τρεῖς ἡμέρες.
 20 Τζεῖ πῶπκιαννεν ὁ Χάροντας τὰ γαίματα πιτοῦσαν,
 τζεῖ πῶπκιανεν ὁ Διενῆς τὰ κόκκαλα ἐλειοῦσαν,
 τζεῖ πῶνοσεν⁴ ὁ Χάροντας, πῶς ἔν' νὰ τὸν νιτζήση,
 ἐπολοήθην τζ' εἶπεν του τοῦ Διενῆ τζαὶ λέει.
 «Τζαὶ χάμνα χάμνα,⁵ Διενῆ, γιὰ νὰ μεταπκιαστοῦμεν».
 25 Τζ' ἐχάμνησεν ὁ Διενῆς γιὰ νὰ μεταπκιαστοῦσιν.
 Χρουσὸς ἀτὸς⁶ ἐγίνηκεν, 'ς τοὺς οὐρανοὺς τζ' ἐξέην⁷
 τζ' ἀνοιξεν τὲς ἀλάτες⁸ του τζαὶ τῆθ θεότην δοξάζει.
 – «Δοξάζω σε, καλὲ Θεέ, ποὺ σὰς τζαὶ ψηλωμένα,
 καμμιὰ βουλή 'ἐγ' γένηται αἰ⁹ δοῦν¹⁰ σου εἰσένα.
 30 'Ανδρειωρκές¹¹ ποὺ τῶδωσες καὶ πᾶς¹² ἀπὸ τοῦ τόφ φέρω»
 «Τζαὶ πκιάρε πκιάσε, Χάροντα, τζαὶ τοῦτην τῆθ θεότην,
 τοῦ Διενῆ τὴν ἔπαρε τζ' ἔρκεται τὴν πᾶσ¹³ σου.»
 Τζαὶ πκιάννει, πκιάνν' ὁ Χάροντας τζ' ἐτζεῖνην τῆθ θεότην,
 τοῦ Διενῆ τὴν ἔδειξεν, τζαὶ ππέφσε¹⁴ τὸ κρεββάτιν.
 35 'Αππεξωθκίόν¹⁵ του στέκονται τρακόβοι δκυὸ νομάτοι,
 θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ τὸδ 'δοῦν τζαὶ 'κόμα κροφοοῦνται¹⁶
 τζ' ἕναν κοντόν, κοντούτσικον, τζαὶ χαμηλοβρακᾶτον
 στέκεται, νεπουγκώννεται,¹⁷ τζαὶ μπαίνειν τζ' ἀρωτᾷ τον.
 – «'Αππεξωθκίός σου στέκονται τρακόβοι δκυὸ νομάτοι,
 40 θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ σὲ 'δοῦν τζαὶ 'κόμα κροφοοῦνται».
 – «Πέ τους νὰ μποῦσιν νὰ μὲ 'δοῦν, πέ τους νὰ μέφ¹⁸ φοοοῦνται».
 Στήννει τους τάβλαν ἀρκυρήν, ποτήριν τζαὶ τζερνᾷ τους.
 – «Τρῶτε καὶ πίννεν¹⁹, ἄρκοντες, τζ' ἐγιῶ νὰ σᾶς ξηοῦμαι».²⁰
 – «Τζαὶ πέ μας, πέ μας, Διενῆ, πᾶ' 'ς τὲς παλληκαρκές σου,
 45 πᾶνω 'ς τὲς παιδικιωσύνες σου τζαὶ τὲς ἀντρειωρκές σου».
 – «Πᾶνω 'ς τὲς παιδικιωσύνες μου καὶ τὲς παλληκαρκές μου

1) ὁ ἀραιοδόνης, ὁ ἔχων ἀραιοὺς ὀδόντας. Κατὰ τὰς λαϊκὰς δοξασίας οἱ ἔχοντες ἀραιοὺς ὀδόντας εἶναι βραχύβιοι. βλ. Ν. Γ. Πολίτην ἐν Λαογρ. 1 (1909), σ 210-211. 2) ἐξηγριώθη. 3) χερεῖς, ἀπὸ τὰ χέρια. 4) ποὺ ἐνόησε. 5) χαλάρωσε, πιάσε με χαλαρῶς. 6) ἀιτὸς. 7) ἐξέβη, ἀνῆλθε. 8) πτεροῦγες (λ. ἱ. alata). 9) δέν. 10) ἀνδρείαν. 11) ἀπέξω. 12) φοβοῦνται ὀλίγον, διστάζουν. 13) ἀνακομῶνεται. 14) νὰ μὴ. 15) διηγούμεναι.

- ἦτουν τ' ἀγκάθθιν πιθαμὴ καὶ τὸ τριόλιν¹ δόλιν.*
 Κάτω 'ς τὲς νάκρες τῶν νακρῶν, 'ς τὸν ἀρκοκαλαμιῶναν,²
 τζεῖ μέσα ἔν' ποὺ γύριζα τζαὶ νύχταν τζαὶ ἡμέραν.
- 50 Εἶχα τζαὶ τὴν καλίτσαμ μου πίσω μου πᾶ' 'ς τὸμ μαῦρον,
 τζ' ἐφέγγαν μου τὰ κάλλη της τὴν νύχταν νὰ γυρίζω.
 Τζαὶ πᾶ' 'ς τὰ γλυκοξίφωτα,³ ποὺ πᾶ' νὰ ξημερώση,
 θθισαστήκασιν⁴ τ' ἀμμάδκια μου τζ' ἓνα μεγάλοφ φίν'
 ἐξήντα τζύκλους ἔκαμνεν, βδομηνταδκυὸ καμάρες,
- 55 τζ' ἀκόμα δκυὸ τζυκλίσματα τὸν "Ελενον νὰ φάη.
 Μὲ τοῦ Θεοῦ τῆς δύναμιν, μὲ τοῦ Θεοῦ τῆς χάριν,
 μπαίνω τζαὶ σαΐττεύκω τὸν 'ς τὴμ μεσατζὴν καμάραν.
 'Ποὺ τὸ φαρμάτζιν τοῦ φιδκιὸς ἐδίψασεν ὁ μαῦρος
 τζαὶ 'ς τὸν Ἀφρίτην⁵ ποταμὸν πᾶω νὰ τὸν ποτίσω.
- 60 πᾶ' τζ' ἡῶρα τὸς Σαρατζηνὸν τζ' ἔβλεπεν τὸν Ἀφρίτην.
 Σὰν τὸ βουνὸν ἐκάθετον, σὰν τ' ὄρος ἐκοιμάτουν,
 καὶ πάνω 'ς τὴρ ραχοβλῶτα⁶ τοῦ στθύλος λαὸν ἐβούραν,⁷
 πάνω 'ς τὴν τζεφαλοῦλα⁸ τοῦ περτίτζια κακκαρίζαν
 καὶ μέσα 'ς τὰ ρεῦθῶνα⁹ τοῦ ἰππάρκα⁸ ἔισταβλίζαν.
- 65 Τζαὶ ποὺ τὸν εἶδε¹⁰ Διένης¹¹ γαῖον¹² νὰ τὸν κροφῶσθην
 τζ' ἐστέκει δκιανέζετο¹³ πὺς νὰ τὸς θαιρέτην.
 — «Ἄτε, ἄς τὸς θαιρέτην¹⁴ μὲν γοιὸν πρέπει, γοιὸν ταιρκάζει.
 Καὶ γειά σου, γειά Σαρατζηνέ, γλεπάτουρε¹⁵ τοῦ τόπου,
 νάκκον¹¹ νερόν σ' ἐρκασιτῆκα¹² τὸν μαῦρον νὰ ποτίσω».
- 70 Τοῦτος νερόν ἐζήτησεν, τζεῖνος σπαθὶν ἐταύραν.
 'Ο Διένης ὁ γλῆρος ἄρπαξεν τὸ ραβτίν του,
 τζαὶ μιὰ ξυλιὰν τοῦ ξύλωσεν, τζαὶ μιὰ ξυλιὰν τοῦ βκάλλεν¹⁵
 τσακκίζει τ' ὀχτῶ κόκκαλους κ' ἐξηνταδκυὸ παῖτες,¹³
 τζ' ἄλλους δκυὸ μονοκόκκαλους, τζεῖνη¹⁴ 'ν' ἡ ἄρρωσθιά του.
- 75 Ξέην τὸ νᾶχος¹⁴ τῆς ραβκιᾶς ἐξηνταπέντε μιλία.
 "Αρκοντες ἔν' πότρώασιν μέσ' 'ς τοῦ ρηὸς τὰ σπιδκία¹⁵
 καὶ τὴν ξυλιὰν ἀκούσασιν τζ' οὐλλοὶ μπρουμουτιστήκαν.¹⁶
 — «Κάπου στράφτει, κάπου βροντᾷ, κάπου χαλάζιρ ρίβκει,
 γιὰ¹⁷ θέλησεν ὁ πλάστης μου τὸν κόσμον του νὰ χάσῃ!»
- 80 Ννάσου τζαὶ τὸν Παλιοπαπποῦν ποὺ τζεῖα χαμαὶ καὶ ράσσει.¹⁸
 — «Τρῶτε τζαὶ πίννεν', ἄρκοντες, τίποτες μέφ φοᾶστε,

1) τριόλος, εἶδος ἀκάνθης. 2) ἀφθονία· βλ. ἐν Λαογρ. 1 (1909), σ. 211. 3) ἀγριο-
 καλαμιῶνα. 4) γλυκοχαράματα. 5) διέκριναν, παρετήρησαν. 6) Εὐφράτην. 7) σκύλος
 λαγὸν ἐκυνήγα. 8) ἰππάρια, μικρὰ ἄλογα. 9) ὡς (ὡς οἶον). 10) βλεπάτορα, φύλακα.
 11) ὀλίγον. 12) ἐζήτησα. 13) πλευρά. 14) ἐξέδη ἠκούσθη, ὁ ἦχος. 15) σπιδία.
 16) ἔπεσαν μπρούμυτα, πρηγνέις. 17) ἦ. 18) διαβαίνει τρέχων.

- τῆς ἔνι ξυλιά τοῦ Διενῆ, τῆς ἀλί του πού τήν ἔφαν,
 τῆςαί πού τήν ἔφαν τῆς ἔζησεν, καλλιόν του παλληκάριν». ¹
 Ννάσου τῆςαί τὸς Σαρατζηνόν τῆς ἔρκετον κοντζυστώντα
 85 τῆςαί πού τὲς ποκοντζύστρες του ἐστθειοῦνταν τὰ παλάδκια.²
 Τῆς ἕναν κοντόν κοντούτσικον τῆςαί χαμηλοβρακάτον
 στέκεται, νεπουγκώννεται τῆςαί μπαίνει τῆς ἄρωτᾷ τον.
 – «Τῆςαί πέ μας, πέ, Σαρατζηνέ, εἴντα ὅν ἡ ἄρωστιά σου;»
 – «Σαράντα χρόνους ἔβλεπα τὸ γ γέρημον Ἀφρίτην»
 90 μῆτε πουλλὶν ἐδκιάλλασσεν,³ μῆτ' ἄνθρωπος ἐπέρναν
 τῆς ἕνας νερό μὸζήτησεν τῆς ἐγιώ σπαθὶν ἐταύρου
 τῆςαίνος ἀπού ὅτον γλήορος ἄρπαξεν τὸ ραβτὶν του
 τῆςαί μιὰ ξυλιάν μοῦ ἔδωσεν, τῆςαί μιὰ ξυλιάν μοῦ βκάλλεν,
 τσακκίζει μου δκυὸ κόκκαλα τῆςαί δεκοχτῶ παῖες
 95 τῆς ἄλλους δκυὸ μονοκόκκαλους, τούτη ὅν ἡ ἄρωστιά μου.
 Σηκοῦτε τὴν κουτάλα μου,⁴ νὰ δῆτε τὴν ραβκιάν μου».
 Σηκῶσαν τὴν κουτάλαν του, νὰ δῶντες τὸν ραβκιάν του,
 σηκῶσαν τὴν κουτάλαν του, τῆςαί τὸν φλαντζίν⁵ του
 τῆςαί πού τὸν πόνον τὸν πολὺν ἔβλεπεν ὅτ' ἔμωθ' ὅν.
 100 Τῆςαί πολὺν⁶ ὁ Διενῆς τῆς καλὴς τῆςαί λέει.
 – «Ἐλὰ ὦδε, καλίτσα μου, νὰ ποδαρειστοῦμεν.
 Τὸν Γιάννην ἐσοῦ μὲν⁷ πάρῃς τῆς ἔπαρ, τὸν Κωσταντίνον».
 – «Ὁ Γιάννης ἄντρας μου ἦτο, πάλι τὸν Γιάννην παίρνω».
 – «Ἐλὰ ὦδε, καλίτσα μου, νὰ ποδαρειστοῦμεν.
 105 Θέλεις τὸν Γιάννην ἔπαρε, θέλεις τὸν Κωσταντίνον». ⁸
 Ἐπῆεν τῆς ἡ καλίτσα του νὰ ποδαρειστοῦσιν,
 στ' ἀγκάλια του τὴν ἔσφιξεν τῆς ἔξέην⁷ ἡ ψυδὴ τους.

Δοξάζω σε, καλὲ θεέ, πού ὅσαι ὅτ' αὖ ψηλωμένα,
 ὅπου γινώσθεις τὰ κρυφὰ τῆςαί τὰ φανερωμένα,

- 110 ποπίσω πᾶν⁸ τὰ ζωντανὰ τῆς ὁμπρὸς τὰ ποθαμμένα.
 Ζωὴν τῆςαί χρόνους νὰ ὅχουσιν ὅσοι τῆς ἂν τ' ἀγροικοῦσιν,
 τῆς ἂν ἔν ἡ χνώμη⁸ τους καλή, πρέπει νὰ μᾶς τῆςερνοῦσιν.⁹

Κύπρος (Κώμα τοῦ Γιαλοῦ). – Ἀρχιτὰς ἔτ. Α' (1904)
 σ. 297 – 300 = Λαογρ. 1 (1909), σ. 207 – 210.

1) γογγύζων. 2) ἀπὸ τοὺς γογγυσμοὺς ἐσεῖοντο τὰ παλάτια. 3) ἐσὺ χνάξ, διέτριβε.
 4) τὴν πλάτην, ὠμοπλάτην μου. 5) ὁ πνεύμων. 6) μῆ. 7) ἐξέβη, ἐβγήκε. 8) ἡ γνώμη.
 9) Ὁ ἐκδότης (Σίμ. Μενάρδος) ἐπέφερεν εἰς τὸ κείμενον διορθώσεις τινάς, ἰδίᾳ πρὸς ἀποκα-
 τάστασιν τοῦ μέτρου. Περὶ τούτων βλ. ἐν Λαογρ. 1 (1909), σ. 210 σημ.

Α'δ.

Εἰς τὰς ἐπομένας ἐκ Κρήτης παραλλαγὰς ὁ Διγενής, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοπικῶν ἐκεῖ παραδόσεων, ὡς παρατήρησεν ἤδη ὁ Ν. Γ. Πολίτης (Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Ἀθήναις 1914, ἀρ. 78), ἔχει προσλάβει μορφήν Τιτᾶνος, μὴ χωρῶν ἐντὸς σπηλαίου, διασκελίζων ὄρη, ὑπερπηδῶν τὰς κορυφὰς αὐτῶν, ρίπτων ὀλοκλήρους βράχους ἐν εἵδει ἀμάδας καὶ συλλαμβάνων διὰ πηδήματος πουλιά καὶ ἐλάφους.

1.

Ὁ Διγενής ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τότε τρομάσσει,
βροντᾷ κι ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἀπάνω κόσμος,
κι ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ πῶς θὰ τότε σκεπάσῃ,
πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν ἀητό, τῇ γῆς τὸν ἀντρειωμένο.
Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπῆλιο δὲν τὸν ἐχώρει,
τὰ ὄρη ἐδιασκελίζε, βουνοὶ κορφὰς ἐπήδα,
χαράκι¹ ἀμαδολόγους² καὶ ριζιμαῖα³ ἔεκοῦνιε
στὸ βίτσιμα⁴ πιανε πούλια⁵ στὸ πέταμα γεράκια,
στὸ πλάκκο⁶ κ' εἰς τὸ κρημὰ τὰ λάγια θοῖ⁷ ἄνοιγαν.
Ζηλεύγει ὁ Χάρος⁸ με χεῖρα μακρὰ τότε βγλίζει,
κ' ἐλάβωσέ⁹ του τὸν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχὴν του πῆρε.

Κρήτη. - Κρητ. Λαός, ἔτ. Α' (1909)
σ. 15 (Παῦλ. Γ. Βλασιός).

2.

Ὁ Διγενής ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆς τότε τρομάσσει
κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ πῶς θὰ τότε σκεπάσῃ.
Κι ἀποκειδὰ πού κοιτεται λόγι¹⁰ ἀντρειωμένου λέει.
- «Νὰ ἔχεν ἡ γῆς πατήματα κι ὁ οὐρανὸς κερκέλλια,¹⁰
5 νὰ πάτουν τὰ πατήματα, νὰ πιανα τὰ κερκέλλια
νὰ δώσω σεῖσμα τ' οὐρανοῦ, νὰ βγάλῃ μαῦρο νέφι.»

Κρήτη. - Α. Α. ἀρ. 1109α, σ. 57
(Hedw. Ludeke, 1936).

1) βράχους. 2) ἔρριπτεν ὅπως τὴν ἀμάδα. ἀμάδα = πλάξ, ὡς δίσκος, ριπτομένη εἰς ἀποστάσεις εἰς τὸ ὁμώνυμον παιγνίδι. 3) βράχους ριζιμοῦς, ριζιμαίους, ἤτοι ριζωμένους βαθύως ἐντὸς τῆς γῆς. 4) λόγιμα, στροφὴν τοῦ σώματος. 5) εἰς τὸν δρόμον, τρέξιμον 6) αἰγάγρους. 7) ἐνέδραν. 8) παραμονεύει. 9) ἐπλήγγωσε. 10) κρικέλλια, κρίκους.

Β'.

- 'Ακρίτας κάδτρον ἔχτιζεν κι 'Ακρίτας περιβόλιν·
 σ' ἓναν ὁμάλ'¹, σ' ἓναν λιβάδ', σ' ἓναν πιδέξον τόπον.
 "Όσα τοῦ κόσμου τὰ φυτὰ ἐκεῖ φέρ' καὶ φυτεύει,
 κι ὅσα τοῦ κόσμου τ' ἀμπελᾶ ἐκεῖ φέρ' κι ἀμπελώνει,
 5 κι ὅσα τοῦ κόσμου τὰ νερὰ ἐκεῖ φέρ' κι αὐλακώνει,
 κι ὅσα τοῦ κόσμου τὰ πουλᾶ ἐκεῖ πᾶν' καὶ φωλάζ'νε.
 Πάντα κελάηδ'ναν κ' ἔλεγαν· - «Πολλὰ θὰ ζῇ 'Ακρίτας».
- Κ' ἓναν πουργόν² πουργνίτικον καὶ Κερεκὴν ἡμέραν
 ἀτὰ³ κελάηδ'ναν κ' ἔλεγαν· - «Αὖρ' ἀποθάν' 'Ακρίτας».
- 10 'Η κάλ' ἀτ'⁴ βαρυκάρδισην καὶ βαρᾶναστενάζει.
 - «'Ακούς, ἀκούς, 'Ακρίτα μου, ντό λέγ'νε⁵ τὰ πουλόπα;⁶
 Πάντα κελάηδ'ναν κ' ἔλεγαν: Πολλὰ θὰ ζῇ 'Ακρίτας
 κι ἀτώρα κελαηδοῦν καὶ λέν': Θε ν' ἀποθάνη 'Ακρίτας».
- 'Ακούει ἀτο 'Ακρίτας ἱμ, χαμογελοῦν καὶ λέει.
 15 - «'Ατὰ μικρὰ πουλόπα εἶν', καὶ χεῖρ' κ' ἐγροικοῦνε.⁷
 'Αφήστε ἀτὰ τὰ παλαλά,⁸ ἃς κελαηδοῦν καὶ χαίρουν
 καὶ φέρτε τὴν σαίττα μου, ντό σὺς⁹ τρακόθα πῆγες,
 καὶ τὸ δέν¹⁰ τὸ μικρότερον, κατὰ θινὰ¹¹ ἐξήντα πέντε.
 Φέρτε τὰ κυνηγόσκυλα μ' τὰ ἀλυσόμενα,
 20 κι ἃς πάω καὶ νὰ κυνηγῶ καὶ τὰ σὺς¹² κυνηγοτόπα·
 κι ἂν εὐρίκω καὶ κυνηγῶ, ἐγὼ θὰ¹³ θ' ἀποθάνω·
 κι ἂν 'κ' ἔν'¹⁰ πουλὶν νὰ κυνηγῶ, ἀλλ' ἂν θ' ἀποθάνω».
- 'Ακρίτας πάει νὰ κυνηγᾷ καὶ 'ς σὰ κυνηγοτόπα.
 Κυνήγεσεν, κυνήγεσεν, πουθὲν κυνήγιν 'κ'¹¹ εὖρεν,
 25 κι οὐδὲ μικρόν νὰ κυνηγᾷ πουθὲν πουλόπον εὖρεν.
 'Ο Χάρον τὸν ἐπέντεσεν¹² ἅπᾶν' 'ς σὸ σταυροδρόμιν.
 - «Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς, ναὶ Χάρε μου, καὶ εἶσαι χαρεμένος;»
 - «'Εγὼ σ' ἐσέναν ἔρχουμαι καὶ εἶμαι χαρεμένος».
- «Χάρε, ντό¹³ ἔχεις μετ' ἐμὲν καὶ πάντ' ἀκολουθᾷς με;
 30 κι ἂν κάθουμαι, συγκάθεσαι, κι ἂν περπατῶ, ἀκλουθᾷς με;
 κι ἂν κεῖμαι ν' ἀποκοιμηθῶ, γίνεσαι μαξιλάρι μ';
 'Εμὲν 'Ακρίτα λέγ'νε με, ἀνίκητον 'Ακρίταν».
- «Γιὰ σοῦς, γιὰ σοῦς,¹⁴ 'Ακρίτα μου, βαρέα μὴ καυχᾶσαι·
 ἐμὲν 'ς ἐσὲν ποῖος ἔστειλεν ἀπ' ἐσὲν παλληγκάρ' ἔν'». ¹⁵

1) ὁμάλον τόπον, κάμπον. 2) πουργόν. 3) αὐτὰ. 4) ἡ γυναῖκα του. 5) τί εἶναι
 αὐτὸ ποὺ λέγουν. 6) πουλόπια. 7) δὲν καταλαβαίνουν. 8) μωρά, ἀνόητα. ἔκδ.:
 πελαλί. 9) οὐχί, δέν. 10) καὶ ἂν δὲν εἶναι. 11) δέν. 12) συνήντησεν. 13) τί. 14) γιὰ
 αἰώπα. 15) ἀπὸ σὲ εἶναι καλύτερο παλληγκάρι.

- 35 «Κι ἄρ' ἔλα, ἄς παλεύουμε 'ς σὸ χάλκενον τ' ἁλώνιν,
κι ἂν ἔν' καὶ ντὸ νικῆς μ' ἐσύ, ἔπαρ' τὴν ψῆ μ' καὶ δέβα,¹
κι ἂν ἔν' καὶ ντὸ νικῶ σ' ἐγώ, θὰ πάρω καὶ τὸν μαῦρο σ'». ²
Ἐξέβαν καὶ ἐπάλεψαν κ' ἐνίκησεν ὁ Χάρον.
- «Χάρε μ', ἔπαρ' ἀσημικά, μαλάματ' ὅσα θέλεις,
40 ἂν θέλῃς καὶ τὸ ἄλογο μ', ντὸ 'κ' ἔχ' ³ ὁ βασιλέας.
ἔπαρε τὴ σαῖττα μου, ντὸ σύρ' ⁴ τρακόθα πῆχες,
ἔπαρ' τὰ κυνηγόδκυλα μ', ἔπαρεν εἴνταν ⁵ θέλεις». ⁶
- «Ἐμὲν 'ς ἐσὲν ποῖος ἔστειλεν ἀοῖκα ⁷ 'κ' ἐθυμέθεν, ⁸
μόνον ἐμέναν εἶπε με: τὴν ψῆν ἀτ' ⁹ ἔπαρ' κ' ἔλα». ¹⁰
45 Ἀκρίτας ἐνεστέναξεν, 'ς σὴν κάλην ἀτ' ¹¹ ἐπῆεν.
- «Ἀλλ' ἐμὲν τὸν ἄκλερον, ἐγὼ θὲ ν' ἀποθάνω!
Ἄς χαίρουν τὰ ψηλὰ ραχᾶ ¹² καὶ τὰ παρχαρομύτα. ¹³
Ἐμπα, κάλη μ', καὶ στῶσο με θανατικὸν κρεββάτιν ¹⁴
θέκον ἄνθα ¹⁵ 'ς σὴν κεφαλὴ μ' καὶ παρχαρί' τδιτδέκια, ¹⁶
50 θέκον ἄνθα παπλώματα καὶ μουσκομαξιλάρα». ¹⁷
Ἐέβεν ἡ κάλη κ' ἔστειλεν ἑλῶν καὶ μανουθάκα.

Πόντος. - Λαογρ. 9 (1926), σ. 601 - 602.

Ἀθ. Ἰ. Παγχαρίδης).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ Β' Τὸν υἱὸν τοῦ Ἀρμούρη ΔΟΗΝΩΝ

Ὁ Ἀρμούρης εἶχε συλληφθῆναι ἐκτελειώτως ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. Ὁ υἱὸς του, ὁ Ἀρμουρόπουλος, μόλις ἐξοικισθῆναι ὀπλιζέται μὲ τὰ δπλα τοῦ αἵχμα. λώτου πατρός του, διαβαίνει τὸν πλημμυρισμένον Εὐφράτην καὶ εἰσορμᾷ ἐκδικητὴς εἰς τὸ ἐχθρικὸν ἔδαφος. Κατατροπώνει ὀλόκληρον στρατιάν Ἀράβων, ἐπιφέρει τὸν θάνατον εἰς αὐτοὺς καὶ ἀναγκάζει τέλος τὸν ἀμιράν τῆς Συρίας νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὸν πατέρα του.

Τὸ τραγούδι, γνωστὸν ἐκ μιᾶς παραλλαγῆς 201 στίχων, ἥτις ἐσώθη διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως εἰς χειρόγραφον τοῦ 15ου αἰῶνος, ¹ ἀπαντᾷ ἔτι καὶ σήμερον εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ τῆς Καρπάθου καὶ τῆς Κύπρου εἰς βραχυτέρας παραλλαγάς.

Εἰς τὰς Καρπαθιακάς παραλλαγὰς ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρμούρη λέγεται τοῦ «Καλομούρου ὁ καλογιός» καὶ τοῦ «Καλομοίρου ὁ υἱός». Εἰς τὰς Κυπριακάς, ὁ μὲν πατὴρ ὀνομάζεται Ἀζγουρὴς ἢ Ἀντζουλῆς, ὁ δὲ υἱὸς φέρει τὸ ὄνομα Ἀρέστης καὶ Ἀρεστόπουλος.

Κατὰ τὸν H. Grégoire τὸ τραγούδι τοῦτο ἀναφέρεται εἰς γεγονότα τοῦ 9ου αἰῶνος, ἀπῆχῃ δὲ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 859 ἐκδίκησιν τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τῶν Ἀράβων διὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν ὑπ' αὐτῶν καταστροφὴν τοῦ Ἀμορίου τὸ

1) πᾶρε τὴν ψυχὴν μου καὶ διάβαινε. 2) τὸ ὅποιον δὲν ἔχει. 3) ἡ ὁποία ἐκσφενδονίζει. 4) ἡ.τ.ι. 5) τέτοιον. 6) δὲν ἐπέφεθη. 7) τὴν ψυχὴν του. 8) εἰς τὴν γυναῖκα του. 9) κορυφαὶ βουνῶν. 10) αἱ ἄκραι τῶν ὀροπεδίων. 11) τοποθέτησε ἄνθη. 12) ἔζηθη ἀπὸ τὸ ὀροπέδιον (λ. τ. čicek).

10) Βλ. τὸ κείμενον: Στίλπ. Κυριακίδου, Διγενῆς Ἀκρίτας. Ἐν Ἀθῆναις 1926, σ. 119-129.

838. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρμούρη, τοῦ αἰχμαλώτου ἥρωος, ἔχει σχέσιν μετὰ τὸν Ἀμόριον καὶ ὁ ἐκδικητὴς υἱὸς του, ὁ Ἀρμουρόπουλος ἢ τοῦ Καλομούρου ὁ γιὸς, ὡς εἰς τὸ Καρπαθιακὸν ἄσμα, εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Γ' τῆς ἐξ Ἀμορίου δυναστείας, ὅστις, διὰ σειρᾶς νικῶν κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ τελικῶς τὸ 859 μετὰ τὴν διάβασιν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου, ἐξεδικήθη τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως Ἀμορίου, ἰδιαιτέρας πατρίδος τῆς οἰκογενείας του ἐκ τοῦ πάππου του, τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Β' (820-829).¹ Οὕτω τὸ ἄσμα τοῦτο, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ H. Grégoire, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἀρχαιότερον ἱστορικὸν ἄσμα τὸ ὁποῖον διετηρήθη εἰς τὴν μνήμην τοῦ λαοῦ.

Γ. Σ. Κ.

Α'.

Τοῦ Καλομούρου ὁ καλογιὸς τὴν νύκταν ἐεννήθη²
τὴν νύχτα πρίτ τοῦ πετεινοῦ,³ πρίχου πουλλὶ νὰ κράξη.

Τὴν νύχτα ποὺ ἐεννήθηκε, ζητᾷ ψωμί νὰ φάη,
καὶ τρώει ἐννιά φουρνὲς ψωμί κ' ἐννιά δισίκλες⁴ γάλα,

5 κ' ἐλάφι κ' ἐλαφόπουλλο καὶ τ' ἀλαφιοῦ τὴμ μάννα,

καὶ πάλ' ἤκλαιε κ' ἐέρετο⁵ πὼς εἶναι ἡ γιῶμα.⁶

Τὴμ μάννατ τοῦ ἑνρώτηξε, γὰρ πέρα τὰ μαῦρα.

— «Υἱέ μου, τὸν ἀφέντησ σὲ πέρα πάλαι τὸν ἔχου».

— «Εὐχῆσου, ὀφχῆσου, μάννατ τοῦ πέρα πᾶν νὰ τὸ φέρω».

10 «Υἱέ μου, οὐκ μικρὸν παῖν νὰ περήμεθ' δέν εἶσαι

Θαυρεὶς τὴν πέρα κάμερα, τὴν πέρα καμάριδαν;

εἶν' τοῦ κυροῦ σου τ' ἄρματα καὶ πῆν νὰ τὰ πάρης».

Πρίχου⁸ τὰ πιᾶση, πιάνουττο, τὸν πᾶν τὰ σείση, σειόττο

πρίχου τὰ βάλη ἄνω του, ἐκεῖνα περπατειόττο⁹

15 ἄμμ'¹⁰ ἔχει μαῦροπ ποταμὸ καὶ δέμ μπορεῖ περάση

ρίχτει κοντάριν εἰς τὴν γῆ καὶ τ' ἄρματά του λάμνει,¹¹

τὸν ποταμὸν εἴλακε¹² χωρὶς καμὸ καὶ λαύρα

καὶ ἀπῆτι¹³ πέρα ἔπερασε καὶ ἀπῆτι πέρα διᾶβη,

Σαρακηνὸς τοῦ ἑννήτηξεν, ἀμέρωτοθ θερῖον.

20 ἀπάνω στὶς κουτάλες¹⁴ τοῦ τριά ἀνεομούλια ἔλεθαν,

ἀπάνω στοὺς βακτύλους¹⁵ τοῦ τριά ἀντρόύνα κοιμοῦττο.¹⁶

1) Βλ. H. Grégoire, 'Ο Δυγενὴς Ἀκρίτας. Νέα Ἔορκη (1942), σ. 6-11, 201-204. Βιβλιογραφία: H. Grégoire, Études sur l'épopée byzantine, Revue Ét. t. Gr. 46 (1933) σ. 33 κ. ἐξ. H. Grégoire et H. Ludeke, Nouvelles chansons épiques des IX et Xe siècles, Byzantion 14 (1939) 235-265. Sam. Baud-Bovy, Notes sur l'épopée Byzantine. 1. La chanson d'Armouris et sa tradition orale, Byzantion 13 (1938) 249-250. A. Vasiliev, Byzance et les Arabes. Tome I, Bruxelles 1935, σ. 236.

2) ἐγεννήθη. 3) προτοῦ κράξη ὁ πετεινός. 4) σίκλον ἢ σίκλα = ἐόλινον δοχεῖον δι' ὕγρ. (1 σίκλον = 2 1/2 περίπου χιλιόγραμμα. Ἡ διοίκλα εἶναι διπλὴ σίκλα). 5) ἐέρετο, ὠδύρετο. 6) γεῖμα. 7) πῆγγαινε. 8) πρίν. 9) ἐπερπατοῦσαν. 10) ἀλλ' ὅμως. 11) λαμβάνει καὶ κωπηλατεῖ. 12) διέβη. 13) ἀφοῦ. 14) ὠμοπλάτας. 15) δάκτυλα. 16) ἐκδ.: κοιμῶντο.

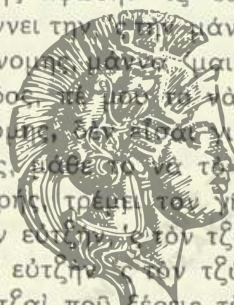
- Στέκει καὶ διαλοῖζεται, πῶς νὰ τὸχ χαιρετήσῃ.
 «Νὰ τὸν εἰπῶ Σαρακηνόφ; φοοῦμαι μὴ μὲ φάη,
 νὰ τὸν εἰπῶ, ἀφέντημ μου; πάλι 'ντροπὴ μοῦ πέφτει»
 25 ἄς τὸν εἰπῶ Σαρακηνὸ καὶ ὅ τι 'κλουθήξῃ, ἄς ἔρτῃ». — «Ὡρα καλὴ, Σαρακηνέ». — «Καλῶς τοτ τὸν υἱόμ μου». — «Ἄμε, μωρὲ Σαρακηνέ, νὰ πάῃς¹ τὸ χαπάρι² τοῦ Καλομοῦρ³ ὁ μικρογιὸς πόλεμοθ θὰ σοῦ κάμῃ.

Κάραθος. — Ζωγράφ. Ἀγών, ἔτ. Α'. (1891)
 σ. 295 — 296, ἀρ. 8.

B'.

- Ὁ Ὀ Ἀζγουρὴς⁴ ὁ φρόνιμος, ὁ πολλογορονισμένος
 ταξίδιν τοῦ ἐφέρασιν νὰ πᾶ' νὰ πολεμήσῃ⁵
 γυναῖκα του κατάβαρη⁶ τζαὶ ποῦ νὰ τὴν ἀφήσῃ;
 Φήννει τὴν πρῶτα 'ς τὸν Θεόν, δευτέρα 'ς τὴν Παρθένα,
 5 τὸ τρίτον τὸ καλύττερον⁷ τὴν εὐδικὴν του μάνναν.
 Στέκει τζαὶ παραντίζει καὶ στέκει τζαὶ ὁδηγᾷ της.
 — «Ἄν εἶναι ἄρκον⁸ τὸ παιδί, ἔβαλε τον Ἀρέστην,⁹
 Ἀρέστην τζ' Ἀρεστόπουλον¹⁰ τζ' ὅλλου τοῦ κόρη¹¹ ἀρέστει
 ν' ἀρέσκῃ τζαὶ τοῖς βασιλεῖς¹² ὅντας καβαλλιτζούκῃ¹³
 10 Ἄν ἔνι ἄρκα¹⁴ τὸ παιδί, ἔβαλε τὴν Μιλιούναν,
 γιὰ νὰ στέκῃ ὄνομα μασοῦ¹⁵ στέκ' ἡ ἀκοή μας.»
 Πκιάννει τὰ ἀνοιχτάρκα¹⁶ τοῦ τζαὶ πᾶει 'ς τ' ἄλοά του.
 Ὅσα ἦταν γιὰ τὸν πόλεμον γαῖμαν ἑκατουροῦσαν,
 ὅσα ἦταν μιτσοπούλαρα ἐγέρναν τζ' ἐποφοῦσαν.
 15 Δὲν πκιάννει μὲ τὴν κοτζινούν¹⁷,¹⁸ μήτε τὸ διζινί¹⁹ του,
 παρὰ 'πκiasεν τὸ μαῦρον του τὸ πετροκαταλύτην
 ὅπου μασοῦ τὰ σίδερα τζαὶ πίννει τὸν Ἀφρίτην.
 Ππηδᾷ τζαὶ καβαλλίτζεψεν τζαὶ 'πῃεν 'ς τὴ δουλειά του.
 Περνοῦν τρία μερόνυχτα, περνοῦσιν τρεῖς ἡμέρες,
 20 γυναῖκα του ἐγέννησεν τζ' ἔκαμεν παλληκάριν.

1) ἔκδ.: πάρης 2) εἰδῆσιν (λ. τ. haber). 3) τὸ ὄνομα Ἀζγουρὴς προέρχεται κατὰ τὸν H. Grégoire (Byzantion, 14 (1939) σ. 243) ἐκ τοῦ Ἀργυρὸς καὶ συνδέεται ὑπὸ τούτου πρὸς τὸν ἥρωα Λέοντα Ἀργυρὸν ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ Γ'. 4) ἔγκυος. 5) ἀγόρι ἱσχυρόν. 6) Κατὰ τὸν H. Grégoire (ἐνθ' ἂν., σ. 240 — 242) εἰς τὸ τραγούδι τοῦτο ἀντικατεστάθησαν περὶ τὸ 918, τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος Γ', τὰ ὀνόματα Ἀρμούρης καὶ Ἀρμουρόπουλος διὰ τῶν Ὁρέσσης καὶ Ὁρεστόπουλος, τὰ ὅποια παρεφθάρησαν κατόπιν, ὡς εἰς τὸ ἐνταῦθα ἄσμα, εἰς Ἀρέσσης καὶ Ἀρεστόπουλος, πρὸς ἐξόμνησιν τοῦ στρατηγοῦ τότε τοῦ θίματος τῆς Μεσσηνιαίας Ὁρέστου Χαρσιανίτου. 7) κόρη δυνατῆ. 8) κλειδιά. 9) οὔτε τὸ ἐρσθροῦ χρώματος ἄλλογον. 10) ἡ φορβὰς ἣτις ἔχει χρῶμα ὅπως τὸ αἶζιν (= εἶδος νομίσματος).

- Ἀρέστην τὸν ἐβκάλασιν, τζ' Ἀρέστην τὸν λαλοῦσιν,
 Ἀρέστην τζ' Ἀρεστόπουλον τζ' οὔλλον τοῦ κόσμου ἀρέσκει,
 ν' ἀρέσκη τζαὶ τοῦ βασιλιᾶ, ὄντας καβαλλιτζεύκη.
 Τζαὶ μιὰν ἀγίαν Τζεγκατζήν τζαὶ πύσημην ἡμέραν,
 25 ποὺ λουτουρκοῦν οἱ ἐκκλησιῆς π' Ἀνατολήν ὡς Δύση
 ἐθέλησεν ὁ βασιλιάς νὰ πὰ' νὰ τζυνηγήσῃ.¹
 Οὔλλοι πκιάννουν τὲς μοῦλες τους, πκιάννουσιν τ' ἄλοά τους
 Ἀρέστης τζ' Ἀρεστόπουλος ἐπῆεν περπατώντας.
 "Ὅσον τζαὶ κοντοφτάσασιν ποὺ θέν νὰ τζυνηήσουν
 30 πκιάννει περτίτζια 'πὸ φτεροῦ τζαὶ τ' ἄρκα² 'πὸ τζεράτω³
 τζαὶ τρικλαππήδιν⁴ τὰ 'καμε, παίζει τζαὶ ξαπολᾶ⁵ τὰ.⁶
 Ποὺ τὸ θωρεῖ ὁ βασιλιάς ἀψώθην τζ' ἐθυμώθην.
 - «Ἄδε τὸν γιόν τῆς ἄνομης, ἄδε τὸν γιόν τῆς κούρβας,
 ἄδε τὸν ἐφταμπάσταρδον τζαὶ πῶς μᾶς περιπαίζει.»
 35 Ποὺ τ' ἄκουσεν ὁ Ἀρεστής ἀψώθην⁷ τζ' ἐθυμώθην.
 Οὔλλην τὴν στράταν πκιάννει τὴν μάνναν του τζαὶ πάει.
 - «Μάννα, 'μαι γιὸς τῆς ἄνομης, μάννα, 'μαι γιὸς τῆς κούρβας,
 μάννα, 'μαι ἐφταμπάσταρδος, μάννα, μάννα, νὰ τὸ ξέρω».
 - «Δὲν εἶσαι γιὸς τῆς ἄνομης, δὲν εἶσαι γιὸς τῆς κούρβας,
 40 δὲν εἶσαι ἐφταμπάσταρδος, μάννα, νὰ τὸ ξέρω». ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
 Ὁ τζύρης σὸν⁸, ὁ Ἀζγουρής⁹ τρέμει τὸν γῆς τζαὶ κόσμος.
 - «Μάννα τζαὶ δός μου τὴν εὐτίην¹⁰ τὸν τζύρην μου νὰ πᾶω». ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
 - «Πῶς νὰ σοῦ δώσω τὴν εὐτίην¹¹ τὸν τζύρην σου νὰ πάης,
 δκυὸ χρονῶν παιδί εἶσαι τζαὶ ποὺ ξέρεις τὲς στράτες!»
 45 Τζ' ἕναν κοντὸν κοντούτσικον τζαὶ χαμηλοβρακάτον
 τζεῖ¹² πολοᾶται τζαὶ λαλεῖ, τζαὶ λέει τζαὶ λαλεῖ του.
 - «Παραντζελιά ποὺ λείφκεσαι νὰ σοῦ τὴν παραντζελίω.
 Νὰ κάμης μιὰν ἐορτὴν μικρὴν τζαὶ μιὰν ἐορτὴν μεάλην,
 κάλεσ' οὔλλους τοὺς δράκοντες τζ' οὔλλον τὸ δρακολοῖ,
 50 πᾶνω 'ς φαῖν τζαὶ πᾶνω 'ς πκιεῖν γιὰ νὰ δοτζιμαστήτε». ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
 Τὸ Σάββατον τοῦ τὸ λαλεῖ, τὴν Τζεγκατζήν τὸ κάμνει.
 Καλεῖ οὔλλους τοὺς δράκοντες τζ' οὔλλον τὸ δρακολοῖ.
 Πᾶνω 'ς φαῖν τζαὶ πᾶνω 'ς πκιεῖν οὔλλοι δοτζιμαστοῦσιν.
 Μικρὸ δοτζίμιν ἐπκίασεν τῶν ἑκατὸν διλιάδων.
 55 Πκιάννει το ἕνας δράκοντας μιὰν πιθαμὴν κουντᾶ¹³ το,
 πκιάννει το ἄλλος δράκοντας δκυὸ πιθαμὲς κουντᾶ το¹⁴
 πκιάννει το τ' Ἀρεστόπουλον, παίζει τζαὶ ξαπολᾶ¹⁵ το
 τζαὶ τρικλαππήδιν τὸ 'πκίασεν, σῦρνει το θίλια¹⁶ μίλια,

1) χειρ.: πολεμήσῃ. 2) ἄγρια. 3) ἀπὸ τὰ κέρατα. 4) μὲ τρία πηδήματα. 5) τὰ ἀπο-
 λύει. 6) ὠργίσθη. 7) ὁ κύρης σου εἶναι. 8) ἐκεῖ. 9) κινεῖ. 10) ἐκσφενδονίζει. 11) χίλια.

- ἀρπάσσει το πού δά χαμαί τζαί παίρει το 'ς τὰ σπίδικια.¹
- 60 Τζ' ἕνας ἐπολοήθηκεν τῆς μάννας του τζαί λέει.
 – «Τζυρά, τζαί δός του τὴν εὐτζήν, τὸν τζύρην του γιὰ νά 'βρῇ
 τζ' ὅπου τζ' ἂν πά', τζ' ἂν εἶσ' ² σταθῇ, Ἀρέστης ἔφ' φοᾶται». ³
 Τζαί μέ τὸ στόμαν τῆς μιλᾷ τζαί μέ τὰ μάδικια κλαίει.
 – «Γιέ μ', ὅ'σε ⁴ τὴν εὐκοῦλλα μου, γιέ μ' ὅ'σε τὴν εὐτζή μου,
- 65 ὁ Μιχαήλ τζ' ὁ Γαβριήλ⁵ δεξιὰ τζ' ἀριστερά σου
 τζ' ὁ ἄϊς Ἀρχιστράτηγος νά μέ ⁶ σὲ ξιστρατίση.»
 Πκιάννει τὰ ἀνοιχτάρκα⁷ του τζαί πάει στ' ἄλλόα του.
 Ὅσα ἦταν γιὰ τὸν πόλεμον γαῖμαν ἐκατουροῦσαν,
 ὅσα ἦταν μιτσοπούλαρα ἐγέρναν τζ' ἐσοφοῦσαν.
- 70 Δὲν ἐπκίασεν τὴν κοτζινοῦν, μήτε τὸ διζινί του,
 παρὰ 'πκίασεν τὸν μαῦρον του ὁπού 'ξερεν τὲς στράτες.
 Ππηᾷ τζ' ἐκαβαλλίτζεψεν σάν νέφος ἀντρωμένος,
 περούνιν δὲν ἐγύρεψεν σάν ἦτουν μαθημένος.
 Ὅσον νά πῆς «ἔθετε γειάνητ' ἐκοψεν θίλια μίλια,
- 75 ὥς του νά πῆς «εἰς ⁸ τὸ κατ' ⁹ ἄλλα 'κατὸν πενήντα.
 Ὅσον τζαί ἐκοντόστανε τζ' ἐπῆεν 'ς τὸν Ἀφράτην.
 Ἀφράτης ἦτουν τζαί θεῶν¹⁰ ἦτουν κατεβασμένοι.
 Στέκει τζαί τουδαυτσίτην¹¹ στέκει τζαί ἀκροᾶται.¹²
 Φτερνιστήρκαν τοῦ μαύρου του τζ' ἐμούνταρέν¹³ τὸν μέσα.
- 80 Περπάτεν τρία μεροῦντα, περπάτεν τρεῖς ἡμέρες.
 Ἀρέστης ἐφοβήθηκεν τὸν τζ' Θεὸ δοξάζει.
 – «Θεέ, τζ' ἂν εἶμαι πλάσμαν σου, Χριστέ, τζ' ἐπόκουσέ μου». ¹⁴
 Θέλεις ὁ νιὸς ἁγίος ἦτουν, Χριστὸς ἐπόκουσέν του,
 ἀντζελος πού τοὺς οὐρανούς εὐρέθηκεν ὀμπρός του.
- 85 – «Τζαί χάμνα¹⁵ τὴν ὀμπροστινὴν τζαί σφίξε τὴν 'ποπίσω'
 φτερνιστήρκαν τοῦ μαύρου σου, νά σὲ πετάξῃ ἔξω.»
 Τινάχτηκε ὁ μαῦρος του, ππέφτουν ἐννιά μόδκι¹⁶ ἄμμον,
 τινάχτηκε τζ' ὁ ἴδιος, ππέφτουν ἄλλα δεκάξη.
 Ποδῖνες¹⁷ του ἐλύσσασιν, τὰ ροῦχα του θδιστήκαν,¹⁸
- 90 τζαί ἠῶρεν τοὺς Σαρατζηνοὺς 'ς τὸν κάμπον τζαί τζοιμοῦνταν.
 Τζεῖνος κατὰ τὴν πίστιν του καλὰ τοὺς ἀπεκρίθην.
 – «Σηκοῦτε, βρὲ Σαρατζηνοί, τζαί πκιάστε τὰ σπαθικιά σας,
 μέμ' ¹⁹ πῆτε ἔδωκα πάνω σας ἄρπα τζαί ἄρπαξά σας».
 Ἕνας ἀπὸ τὴμ μέση τους τζεῖνου ἐπολοήθην.

1) τὸ παίρνει εἰς τὰ σπῖτια. 2) ἂν εἶναι. 3) δὲν. 4) θρῖσε, πάρε. 5) μή.
 6) κλειδιά. 7) συλλογίζεται (λ. τ. dšunmek). 8) ἀκροᾶται. 9) ὤρμησε μὲ τὸν ἵππον.
 10) χαλάρωσε. 11) μόδια. Τὸ μόδι μέτρον χωρητικότητος διὰ τὰ δημητριακὰ κ. ἄ. Βλ. Δ. Πε-
 τρόπουλον ἐν Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ. 7 (1952), σ. 67. 12) ὑποδήματα. 13) ἐσχίσθησαν. 14) μή.

- 95 Ν'εἶεν ἑ κοπή ἡ γλῶσσα του, χαμαὶ ν'εἶεν ἡπέσει.
 – «Πόθεν περηφανεύκεσαι, πῶς εἶσαι παλληκάρι,
 δξω 'πού τὸ μαυράππαρον' πού εἶσαι καβαλλάρης;
 ἡ πού τὸ κλῶσμαν τὸ πολὺν πού ἔθεις 'ς τὰ μαλλιά σου,
 πού τές παλιοποδῖνες³ σου πού ἔθεις 'ς τὰ ποδιά σου;»
- 100 Τζαὶ δκιεῖ τὸ μανικάτζιν του, πέφτει ἀρκὸν ραβτάτζιν,⁸
 ἐννιά καντάρκα σίερον, ξύλον ὅσον ἐκράτειε.
 Τές ἄκρες ἄκρες ἔκοβκεν, ἡ μέσ' ἐκαταλυέτουν,
 'ς τὸ γύρισμαν τ' ἀππάρου⁹ του ἐγλύτωσέν του ἕνας.
 Κατέβη πού τὸν ἄππαρον καβαλλικᾶ τὸν τζεῖνον·
- 105 στέκει τζαὶ παραντζέλλει τὸν, στέκει τζαὶ ὀδηγᾷ τὸν.
 – «Τζαὶ λάμνε τζαὶ θαιρέτα μου τὸ θδύλλον' τὸ Σελίμη,
 νὰ βκάλλη τζαὶ τὸν τζύρην μου, τὸν τζύρην τοῦ τζυροῦ μου,
 νὰ βκάλλη τζαὶ τὸν πάππον μου, τὸν πάππον τοῦ παπποῦ μου,
 γιατί πατῶ τὴν χώραν του, κάμνω μεάλων κοῦρσον»⁸
- 110 νιάζω⁹ τὴν, δκιολίζω¹⁰ τὴν τζαὶ βάλω τὴν λουλάτζιν.¹¹
 νιάζω τὴν, δκιολίζω τὴν, βάλω τὴν καννασούριν.¹²
 "Ὅσο τζαὶ ἐκοντόφτασεν τὴν χούρα τοῦ τζυροῦ του
 ἄππαρος ἐθιδίνησεν¹³ τζ' ἡ γλῶσσα καπστην
 τζαὶ τὸ θρόνον τοῦ βασιλιά¹⁴ γέναντί, ἐτσοκίστην¹⁵
- 115 Πού τ' ἀκούσεν ὁ Ἀζγουρὴ βασιὰ ἀντασενάζει.
 Τζαὶ πολοᾶται ὁ βασιλιάς τοῦ Ἀζγουρὴ τζαὶ λέει.
 – «Εἶντά 'παθες, ἂ Ἀζγουρὴ, τίς βαριαναστενάξεις;
 ἂ σ' ἔλειπεν τζαὶ τὸ ψουμί, ἐν' νὰ σοῦ τὸ πιντώσω»¹⁵
 ἂ σ' ἔλειπεν τζαὶ τὸ νερόν, ἐν' νὰ σοῦ τὸ ποσώσω·
- 120 τζ' ἂ θέλῃς τὴ βασιλίσσα νὰ πέψω νὰ τήφ φέρω».
 – «Δέ μ' ἔλειψε 'μέ τὸ ψουμί γιὰ νὰ μοῦ τὸ πιντώσης,
 δέ μ' ἔλειψε 'μέ τὸ νερόν γιὰ νὰ μοῦ τὸ ποσώσης,
 δέ θέλω τὴ βασιλίσσαν νὰ πέψῃς νὰ τήφ φέρουν.
 Τ' ἄλοο πού 'θιδίνησεν εἶναι πού τ' ἄλοά μου·
- 125 τὸ σπίτι μου πατήσασιν¹⁶ τζαὶ 'κάμαν μιάλη κοῦρσαν».¹⁷
 Νά σου τζ' ἐτζεῖνον τὸν κουτσὸν ποπάνω τζ' ἀναφαίνειν.
 Τζ' ἀπὸ μακρὰ τοὺς θαιρετᾷ τζ' ἀπὸ κοντὰ λαλεῖ τους.
 – «Ἐναν κοντόν κοντούτσικον τζαὶ χαμηλοβρακᾶτον,
 ποπίσω σέλλα μπλέει του 'π' ὀμπρὸς ἐξητρουλλᾷ του»¹⁸
- 130 τζεῖνος κατὰ τὴν πίστιν του καλὰ μᾶς ἀπεκρίθη.

1) νὰ εἶχε. 2) μαῦρον ἵππον, ἄλογον. 3) παλαιὰ ὑποδήματα. 4) σγίζει. 5) δυνατὴ ράβδος. 6) ἵππου. 7) σκύλον. 8) διαρπαγὴν. 9) ὀργάνω. 10) διβολίζω. 11) λουλάκι = τὸ ἰνδικόν. 12) θὰ τὴν σπείρω καννασούρι. 13) ἐχρεμέτισε. 14) εἶναι νά. 15) ἐπαυξήσω. 16) κατέλαβον. 17) διαρπαγὴν. 18) τὸ ἐφίππιον ἐκ τῶν ὀπισθεν ἐξέχει καὶ καλύπτει τὸν ἵππῳ μέχρι τῆς κεφαλῆς, ἔμπροσθεν δὲ ὑπερέχει τοῦ ὅλου σώματος αὐτοῦ.

- «'Ανοῦτε,¹ βρὲ Σαρατζηνοί, τζαί πκιάστε τὰ σπιάθκια σας, μέμ πητε² ἔδωκα 'πάνω σας ἄρπα³ τζαί ἄρπαξά σας». Τζ' ἕνας ἀπὸ τὴμ μέση μας, τζεινὸς ἐπολοήθην. Ν' εἶεν κοπή⁴ ἡ γλῶσσα του, χαμαί ν' εἶεν ἡπέσει.
- 135 – «Πόθεν περηφανεύεσαι πὼς εἶσαι παλληκάρι, ὄξω πού τὸ μαυράππαρον⁵ πού εἶσαι καβαλλάρης· ἢ πού τὸ κλῶσμαν τὸ πολὺν πού ἔθεις 'ς τὰ μαλλιά σου, πού τὲς παλιοποδῖνες⁶ σου πού ἔθεις 'ς τὰ ποδιά σου». Τζαί σκιεῖ⁷ τὸ μανικάτζιν του, ππέφτει ἀρκὸν ραβτάτζιν.⁸
- 140 ἔννια καντάρκα σίερον, ξύλον ὅσον ἐκράτειε. Τὲς ἄκρες ἄκρες ἔκοβκεν, ἡ μέσ' ἐκαταλυέτουν, 'ς τὸ γύρισμαν τ' ἀππάρου του ἐγλύτωσά του ἐγιώνη.⁹ Κατέβη 'πού τὸν ἀππαρον, καβαλλικᾶ με 'μέναν, στέκει τζαί παραντζέλλει μου, στέκει τζαί ὁδηγᾶ μου.
- 145 – «Τζαί λάμνε¹⁰ τζαί θαιρέτα μου τὸ θθύλλον¹¹ τὸ Σελίμη νά βκάλλη τζαί τὸν τζύρην μου, τὸν τζύρην τοῦ τζυροῦ μου, νά βκάλλη τζαί τὸν πάππον μου, τὸν πάππον τοῦ παπποῦ μου, γιατί πατῶ τὴν χώραν τοῦ καμνω μέalon κοῦρσον· νιάζω¹² τὴν, δκιολίζω τὴν, τζαί βάλλω τὴν λουλάτζιν·¹³ νιάζω τὴν, δκιολίζω τὴν, βάλλω τὴν κανναούριν¹⁴». Τζαί παλσαται ὁ βασιλῆς τοῦ Τζιγορη τζαί λέει.
– «Ἔτο¹⁵ πού ἔν' ὁ γιούλῆς σου τζ' ἔν' νά μᾶς πολεμήσῃ». «Ἐναν φουσάτον ἔπαμεν πάλ' ἑκατὸν διλιάδων· πέμπει τζ' ἐτζεῖνον τὸν κουτσὸν τζαί πᾶ' νά τοὺς τὸν δείξῃ.
- 155 "Ὅσον τζαί περικλῶσαν¹⁶ τὸν τζαί βάλαν τὸν 'ς τὴ μέση, δικλᾶ¹⁷ ποτζίε, δικλᾶ ποδά,¹⁸ κανένα δὲν ἡύρέθη. Βλέπει τζ' ἐτζεῖνον τὸν κουτσὸν 'ς τὸν μαῦρον καβαλλάρη. Μιὰν μουστουνιὰν¹⁹ τὸν ἔδωκεν τζαί πέταξέν τὸν κάτω. Ππηᾶ τζαί καβαλλίτζεψεν σὰν νέφος ἀντρωμένον, περούνιν δὲν ἐγύρεψεν σὰν ἦτο μαθημένος. Σκιεῖ τὸ μανικάτζιν του, ππέφτει ἀρκὸν ραβτάτζιν, ἔννια καντάρκα σίερον, ξύλον ὅσον ἐκράτειε. Τὲς ἄκρες ἄκρες ἔκοβκεν, ἡ μέσ' ἐκαταλυέτουν, 'ς τὸ γύρισμαν τ' ἀππάρου του ἐγλύτωσεν του ἕνας.
- 165 Τζ' ἐτζεῖνος πού τοῦ γλύτωσεν εἶπεν πὼς ἔν' ἀρφός του.¹⁸ Σερκιές θερκιές ἐπκιάσασιν 'ς τὸν τζύρην τοὺς τζαί πᾶσιν. – «Ἐλα, ἔλα, τζυρούλλη μου, ἔτο¹⁹ πού σοῦ τὸν φέρνω». Πού τοῦ ἀκούει ὁ Ἀρεστής ἀψώθην²⁰ τζ' ἐθυμώθην,

1) σηκωθῆτε. 2) μὴν πῆτε. 3) ἐξαίφνης. 4) νά εἶχε κοπή. 5) μαῦρον ἵππον. 6) παλαιὰ ὑποδήματα. 7) σχίζει. 8) δυνατὴ ράβδος. 9) ἐγώ. 10) πῆγαινε. 11) τὸν σκύλον. 12) ὀργώνω. 13) ἰδέ τον. 14) περικύκλωσαν. 15) παρατρεῖ. 16) ἐδῶ. 17) ράπισμα. 18) ἀδελφός του. 19) ἰδέ τον. 20) ἐξωργίσθη.

- μῖαν πασπαλιὰν¹ τοῦ ἔδωσεν, κόβκει τὴν τζεφαλήν του
 170 τζαί πκιάνει τζαί τὸν τζύρην του, τὸν τζύρην τοῦ τζυροῦ του.
 Οὐλλήν τὴν στράταν πκιάννουσιν, ᾿ς τὸν τόπον τους νά πάσιν.
 Ποὺ τὸ θωρεῖ ὁ Ἀζγουρῆς ἀκόμα κροφοᾶται,²
 μήπως τζαί δὲν ἔν' γαῖμαν του, μήπως τζ' ἔν' ἔν' παῖν του.³
 Ἀννοίει τὲς ἀγκάλες του τζαί τὸ Θεὸ δοξάζει.
 175 - «Θεέ, τζ' ἂν εἶμαι πλάσμα σου, Χριστὲ τζαί ᾿πόκουσέ μου,
 ἕναν φουσατον ᾿νέφανεν⁴ τῶν ἑκατὸν διλιάδων,
 νά ᾿δῶ, ἂν εἶναι γαῖμαν μου, νά ᾿δῶ, ἂν ἔν' παῖν μου».
 Θέλεις τζεῖνος ἀγιὸς ἦτουν, Θεὸς ἐπόκουσέν του.
 Ἐναν φουσατον ᾿νέφανε τῶν ἑκατὸν διλιάδων.
 180 Ὅσον τζαί περικλεῖσαν τους τζαί βάλαν τους ᾿ς τὴν μέσην
 ππηᾱ τζαί καβαλλίτζεψεν σάν νέφος ἀντρωμένον,
 περούνιν δὲν ἐγύρεψεν σάν ἦτο μαθημένος.
 Σκιεῖ τὸ μανικάτζιν του, πέφτει ἀρκὸν ραβτάτζιν,⁵
 ἔννιὰ καντάρκα σίερον, ξύλον ὄσαν τεράττει.
 185 Τὲς ἄκρες ἄκρες ἔκοβκεν, ἡ μέση ἐπικιάσκειν,
 ᾿ς τὸ γύρισμαν τ' ἀππάρου του ἔπικιάσκειν τοῦ ἕνας.
 Τζ' ἐτζεῖνος ποὺ τοῦ γλύτωσεν⁶ τὸν κὸς ἦτον θκειὸς του.
 - «Ἀλλάρκ' ἀλλάρκκ,⁷ θκειούλλη μου, γιατί κακαδικῶ σε
 τὸ θέρι μου πυροβολεῖ τζαί τὸ σπαθί μου κόβκει
 190 τζ' ἡ γέρημη κουτάλα⁸ μου δὲν ἦῤρεν νά χορτάση.
 Τζαί πολοᾶτ' ὁ θκειούλλης του τζαί λέει τζαί λαλεῖ του.
 - «Τὸ θέρι σ' ἂν πυροβολῇ τζαί τὸ σπαθί σ' ἂν κόβκει,
 τζ' ἡ γέρημη κουτάλα σοῦν⁹ δὲν ἦῤρεν νά χορτάση,
 ἔθει σιτάρκα περισσά, ἄς κόψη νά χορτάση».
 195 Τζεῖνος κατὰ τὴν πίστιν του πάλε ξαναλαλεῖ του.
 - «Ἀλλάρκ' ἀλλάρκα, θκειούλλη μου, γιατί κακαδικῶ σε,
 τὸ θέρι μου πυροβολεῖ τζαί τὸ σπαθί μου κόβκει,
 τζ' ἡ γέρημη κουτάλα μου δὲν ἦῤρεν νά χορτάση».
 Τζαί πολοᾶτ' ὁ θκειούλλης του τζαί λέει τζαί λαλεῖ του.
 200 Τὸ θέρι σ' ἂν πυροβολῇ τζαί τὸ σπαθί σ' ἂν κόβκει,
 τζ' ἡ γέρημη κουτάλα σοῦν δὲν ἦῤρεν νά χορτάση.
 ἔθει σπουρτέλλα¹⁰ περισσά, τζ' ἄς κόψη νά χορτάση».
 Τζαί μῖαν σπαθικιὰν τοῦ ἔδωκεν, κόβκει τὴν τζεφαλήν του.
 Ποὺ τὸ θωρεῖ ὁ τζύρης του, ἐγλυκοφίλησέν το.
 205 Σερκιές, θερκιές ἐπκιάσασιν ᾿ς τὸ σπίτιν τους ἐπῆσαν.

Κύπρος (᾿Ανω Λεύκαρα).—Λ. Α. ἀρ. 1109,
 σ. 127 - 134 (Hedw. Litdeke, 1936).

1) ράπισμα. 2) κατέχεται ὑπὸ φόβου. 3) δὲν εἶναι παιδί του. 4) ἐνεφανίσθη. 5)
 δυνατὴ ράβδος. 6) μακρὰν (λ. ἱτ. alla larga). 7) κακοποιῶ. 8) ἡ ὠμοπλάτη. Ἐνταῦθα
 μὲ τὴν σημ.: χέρι. 9) σου ἂν. 10) ἀσφοδέλους.

Γ'. ΤΟΥ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ

Ὁ ἄθλος τὸν ὁποῖον ἐπιτελεῖ ὁ Θεοφύλακτος, ἥρως τοῦ τραγουδιοῦ, εἶναι ἐκ τῶν συνήθων εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἀκριτῶν, οἵτινες ἀνελάμβανον συχνὰς ἐπιδρομὰς ἐντὸς τοῦ ἐχθρικοῦ ἐδάφους.

Τὸν Θεοφύλακτον τοῦτον ταυτίζει ὁ H. Grégoire¹ πρὸς ἱστορικὸν πρόσωπον, τὸν Θεοφύλακτον Ἀβάστακτον, ἀξιωματικὸν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Α', ὅστις ἠνδραγάθησεν εἰς ἐκστρατεῖαν του κατὰ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Παυλικιανῶν τῆς Τεφρικής. Ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς ἀνταμοιβὴν παρ-χώρησεν εἰς αὐτὸν κτῆμα εἰς Λακάπην πλησίον τῆς Μελιτηνῆς, τούτου δὲ υἱὸς ἦτο ὁ Ρωμανὸς Α' ὁ Λακαπηνός, βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ ἔτους 920 - 944.

Γ. Κ. Σ.

Ὁ βασιλέας Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδροπολίτης,
ἔκαμεν μίαν γιορτὴν μικρὴν καὶ μίαν γιορτὴν μεάλην·
ἔκαμεν μίαν τ' αἰ Γιωρκοῦ καὶ μίαν τ' αἰ Μάμα·
ἐκάλεσεν τοὺς ἄρκοντες, κι οὐλον τ' ἄρκοντολόιν,
5 ἐκάλεσε καὶ τοὺς φτωχοὺς κι οὐλον τὸ φτωχολοῖν.
Τραπέζιν ἔν' ποὺ ἔβαλε κ' ἔκατ' αὖσι νὰ φάσιν
κι ἀπολοῦτ' ὁ βασιλεὺς τὸ πρὸν λόον λέει.

— «Ποῖος πάει πέρα 'ς τὸ Πέρα»¹ 'ς τὸ μέγα σουλτανίκιν,²

νὰ πόρῃ τοῦτο τὸ χαρὶν νὰ φέρῃ ἀντιχάσιν,³
νὰ κάμῃ δικαίον πέλεμον νὰ βγαλοῦν 'ς τὸν κόσμον».

Κ' ἐκεῖ χαμαὶ Θεοφύλακτος ἀγκώθη⁴ κ' ἐθυμώθη,
κλωτσιάν τῆς τάβλας ἔβαλε 'ς τὰ πόδια του εὐρέθη.

— «Οὐλα γιὰ μένα τὰ λάκεις, οὐλα γιὰ 'μὲ τὰ λείεις»
καὶ φέρτε μου τὸν μαῦρον μου τὸν πετροκαταλύτην,

15 ποὺ καταλυεῖ τὰ σίερα καὶ πίνειν τὸν Ἀφρίτην·
ὅπου πατᾶ τὰ μάρμαρα καὶ κορνιαχτοὺς 'ἐν⁵ βκάλλει·
καὶ φέρτε τὸ σπαθάκιν μου τὸ 'περευλοημένον,
ὅθες νὰ μπῇ 'ς τὸν πόλεμον βκαίννει μακελλωμένον.⁶

20 Φέρτε μου τὸ κοντάριν μου ποὺ 'ν' αἴξ Γιώρκης πάνω.

Φέρτε μου τὸ ματσούκιν μου ποὺ 'ν' αἴξ Μάμας πάνω.
Ππηᾶ κ' ἔκααλλίκεψεν τὸν πέρκαλλον τὸν μαῦρον·
κι ὥστε νὰ πῇ «ἔχετε γειάν», ἔπηε θίλια μίλια,

25 κι ὥστε νὰ ποῦσι «'ς τὸ καλὸν» ἔπην ἄλλα θίλια.
Φτερνιστηρκὰ τοῦ μαύρου του καὶ μπαίνει 'ς τὸ φουσάτον·⁷
τὲς νάκρες νάκρες ἐπίαννε κ' οἱ μέσες καταλυοῦνταν·

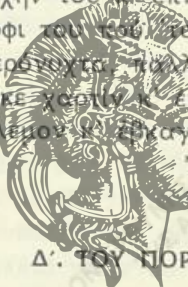
1) Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, New York N. Y., (1942), σ. 212 - 213.

2) Τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας Πέρρης, σήμερον Πιρρουν, πλησίον τῆς Λακάπης παρὰ τὴν Μελιτηνὴν τῆς Μ. Ἀσίας· βλ. H. Grégoire, ἔνθ' ἂν., σ. 213. 3) σουλτανάτον. 4) νὰ ἀκουσθῇ. 5) ἐξηγριώθη. 6) θέν. 7) αἵματωμένον ἐκ σφαγῆς. 8) φουσάτον = στρατόπεδον.

- τὲς μέσες μέσες ἐπίαννε κ' οἱ νάκρες ἐλιαῖναν.
 Παλιώννει' τρία μερόνυχτα, παλιώννει τρεῖς ἡμέρες,
 ὁ μαῦρος του 'ποστάθηκε κ' ἐκεῖνος ἐβαρύθη.
 Φτερνιστηρκά τοῦ μαύρου του βκαίννει ποὺ τὸ φουσάτον
 30 καὶ βρίσκει πέτρα ριζιμιὰ καὶ γύρνει καὶ πεζεεύει.
 Γροθιὰν τῆς πέτρας ἔδωκε κι ἀννοῖξαν πέντε βρύσες,
 κ' ἐπίασε μὲ τὴν δράκαν³ του κ' ἐπότισε τὸν μαῦρον,
 καὶ μῆπει τὸ κοντάριν του, κάμνει ὀσκιὸν³ καὶ πέφτει,
 ἀννολεῖ τὲς ἀγκάλες του καὶ τὸν Θεὸν δοξάζει.
 35 - «Θεέ, κι ἂν εἶμαι πλάσμα σου, Χριστέ, κ' ἐπάκουσέ μου'
 νὰ 'δῶσε νὰ 'διανέφανεν ἀρφός⁴ μου 'Αλιάντρης».⁵
 Πάντες ὁ νιός⁶ αἰὶός ἦτουν, Χριστὸς τῷ⁷ ἐπάκουσέν του.⁷
 "Ἐδῶσε κ' ἐδιανέφανεν⁸ ἀρφός του 'Αλιάντρης.
 'Απὸ μακριὰ φωνάζει του, ἀπὸ κοντὰ λαλεῖ του.
 40 - «'Εγλέπ' ἐγλέπ', ἀρφούλλη μου, ἀρφούλλη μ' 'Αλιάντρη'
 'ς τὸ γύρισμα τοῦ μαύρου σου, 'ς τὸ γύρισμα τοῦ σπαθιοῦ σου
 ἔχει μωρὰ Σαρακηνά, γέροντες ἀρκοῦσαντες⁹
 καὶ στήνουν τὰ βροχόλουρα¹⁰ καὶ γλῶσσαι μὲν¹¹ σὲ πιάσουν».
 Φτερνιστηρκά τοῦ μαύρου του καὶ μπαίνει 'ς τὸ φουσάτον
 45 τὲς νάκρες νάκρες... ('Ἐπὶ καὶ ἀπὸ τὸν στίχον 25-40).
 'ς τὸ γύρισμα τοῦ μαύρου του 'ς τὸ γύρισμα τοῦ σπαθιοῦ του,
 εἶχε μωρὰ Σαρακηνά, γέροντες ἀρκοῦσαντες,⁹
 κ' ἔστησαν τὰ βροχόλουρα τὸν γυλιάντρη πιάννουν.
 "Ἐρραψαν τὰ 'μματάκια του τρεῖς δίπλες τὸ ραφίδιν,
 50 ἐδήσασι τὰ χέρκα του τρεῖς δίπλες 'ς τ' ἄλυσίδιν,
 ἔβαλαν καὶ 'ς τὴν ράχην του ἐννέα μοδιῶν¹² μολύβιν.
 Καὶ 'κεῖ χαμαὶ Θεοφύλακτος ἀρκώθη κ' ἐθυμώθη,
 ππηῖ κ' ἐκααλλίκεψεν τὸν πέρκαλλον τὸν μαῦρον.
 Φτερνιστηρκά τοῦ μαύρου του μπαίνει μέσ' 'ς τὸ φουσάτον,
 55 παλιώννει τρία μερόνυχτα, παλιώννει τρεῖς ἡμέρες
 τὲς τρεῖς ἡμέρες ἔκοβκεν οὐλον μοῦττες¹³ καὶ γλῶσσες.

1) παλαίει. 2) μὲ τὴν χροῖστα. 3) σκιάν. 4) νὰ ἐνεφανίζετο ὁ ἀδελφός. 5) εἰς τὸ 'Ακριτικὸν ἔπος ἀπαντᾷ ὡς ἥρωις μετὰ τῶν 'Απελατῶν ὁ Λεάνδρος καὶ Λιάνδρος (Παραλλ.: 'Εσπ., στ. 1500, 1600. "Ανδρῶν - 'Αθ-ηνῶν, στ. 3551 κ. ἀ. Κρυπτοφ. 5' στ. 549, 620, κ. ἀ.). Τοῦ ὀνόματος τοῦτου ἄλλος τύπος εἶναι τὸ 'Αλιάντρης τοῦ ἁσματος. Βλ. καὶ Γ. Κ. Κουρμούλην ἐν 'Ἐπιστ. 'Ἐπετ. τῆς Φιλοσ. Σχολ. Π.Α., ἔτ. 1954-55, σ. 219 σημ. 1. 6) καθὼς ὁ νιός. ἔκθ. Σακελλ.: αἰὶος' διώρθ.: ὁ νιός ὡς ἡ διόρθ. ἀπὸ Κυρ. Χατζηγιάννου, Κυπρ. Χρον. ἔτ. ΙΑ' (1935), σ. 60. 7) εἰσῆκουσεν αὐτοῦ. 8) ἐνεφανίσθη. 9) ποὺ βαδίζουν ἐρποντες. 10) τὰ βρόχια. 11) πρόσχε μή. 12) μόδι=22 κοιλὰ (βλ. 'Αθ. Σακελλαρίου, τὰ Κυπριακά, 1891, σ. 663). Τὸ κοιλὸν ἰσοδυναμεῖ κατὰ μέτρον ὄρον πρὸς 20 ὀκάδας (βλ. Α. Πετρόπουλον, ἐν 'Ἐπετηρ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 7 (1952), σ. 62. 13) μύτες.

- οί μοῦττες ἔν' τοὺς δράκοντες, οἱ γλῶσσες ἔν' τοὺς λεόντες·
 'ς τὸ γύρισμα τ' ἀππάρου¹ του, 'ς τὸ κλῶσμα² τοῦ σπαθιοῦ του,
 εἶχε μωρὰ Σαρακηνά, γέροντες ἀρκουδιῶντες³
- 60 κ' ἔστησαν τὰ βροχόλουρα Θεοφύλακτον τὸν πιάνουν.
 "Ερραψαν τὰ ἔμματακια του τρεῖς δίπλες τὸ ραφίδιν'
 ἐδήσασι τὰ χέρκα του τρεῖς δίπλες 'ς τ' ἄλυσιδιν,
 ἔβαλαν καὶ 'ς τὴ ράχην του ἐννέα μοδιῶν μολύβιν.
 - «Σοῦ εἶσαι ὁ Θεοφύλακτος ὁ γιὸς τοῦ Μαστραγκύλα,⁴
 65 ποὺ σκότωσες τὸν κύρην του κ' ἐπῆρες τὸν λαόν του,
 χίλια χωρκά⁵ τοῦ 'ξήλειψες καὶ δεκαπέντε χῶρες;»
 - «'Εγὼ εἶμαι ὁ Θεοφύλακτος ὁ γιὸς τοῦ Μαστραγκύλα,
 'ποὺ σκότωσα τὸν κύρην του κ' ἐπῆρα τὸν λαόν του,
 χίλια χωρκά τοῦ 'ξήλειψα καὶ δεκαπέντε χῶρες».
- 70 'Εκρόννοιξε⁶ τὰ ἔμματακια του κ' ἐκόπη τὸ ραφίδιν'
 ἔσφιξεν τὰς ἀγκῶνες του κ' ἐκόπη τ' ἄλυσιδιν·
 ἔγειρε καὶ τὴν ράχην του κ' ἔππεσε τὸ μολύβιν'
 ἀπέσπασεν τ' ἀέρφι τοῦ τοῦ τὸν φυλακωμένον·
 παλιώννει τρία μερόνυχτα, παλιώννει τρεῖς ἡμέρες·
- 75 κ' ἐκεῖ χαμαὶ ὄρωε χερσὶν κ' ἐπῆρεν ἀντιχάρτιν,
 ἔβαλε δίκαιον πόλεμον⁷ ἔρκαίνθηδε⁸ 'ς τὸν κόσμον.

Δ'. ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΗ

Ὁ ἥρωες τοῦ ἔσματος Πορφύρης καὶ Πόρφυρας εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκ Πόντου τῆς Μ. Ἀσίας, Προσφύρης, Μπροσφύρης (Κρήτη), Πρόσφυρος (Κρήτη, Δωδεκάνησος), Προσφύρκας, Ποσσφύρκας (Κύπρος) ἀλλὰ καὶ Κωσταντῆς, Κωνσταντῖνος καὶ Κωσταντάκης εἰς ἄλλας παραλλαγάς, αὐξηθεῖς εἰς θαυμαστήν σωματικὴν ρώμην ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, ἐπ' αὐστηρεῖ κατὰ τοῦ βασιλέως. Οὗτος ἐπιτυγχάνει νὰ συλλάβῃ τὸν ἀντάρτην, κατ' ἄλλας μὲν παραλλαγάς κοιμώμενον, κατ' ἄλλας δὲ μετημφιεσμένον εἰς αἰγοβοσκόν· ὁ αἰχμάλωτος ἥρωες ὁμως ἐν μιᾷ στιγμῇ θραύει τὰ δεσμά του καὶ ἐξολοθρεύει τοὺς διώκτας του.

Τὸ ἔσμα τοῦτο ὑπεστηρίχθη⁸ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν, ὅστις ἐπανεστάτησε τῷ 913 κατὰ τοῦ νομίμου αὐτοκράτορος Κωνσταντῖνου Η' τοῦ Πορφυρογεννήτου πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον, ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰς τὸ ἐγχειρήμα του τοῦτο.

1) ἵππου. 2) γύρισμα, στροφὴν. 3) ποὺ βαδίζουν ἔρποντες. 4) Τὸ ὄνομα Ἀγκύλας ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος (παραλλ. "Ανθρ. - Ἀθηνῶν, στ. 3080 ἐξ.) ὅπου ὁ ἥρωες Ἀγκύλας, ὡς ἀπελάτης, ἐναντιοῦται πρὸς τὸν Διγενή. Βλ. καὶ H. Grégoire ἐν Byzantion 13 (1938), σ. 251. 5) χωριά. 6) ἡμιάνοιξε. 7) ἔγινε ἑκαουστές. 8) Βλ. H. Grégoire, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας. New York N. Y. (1942), σ. 25 - 28.

Οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὸ ἄσμα ἥρωες: ὁ Γιάννης Φωκάς ἢ Βάρνας Φωκάς (τὸ ὀρθὸν Βάρδας Φωκάς), ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ Βαρυτράχηλος ἢ Παρατράχηλος καὶ Μαυροτράχηλας, εἶναι ἐκ τῆς ἐνδόξου οἰκογενείας τῶν Φωκάδων, τοῦ 2ου ἡμίσεος τοῦ δεκάτου αἰῶνος, προστετέθησαν δὲ μεταγενεστέρως εἰς τὸ τραγοῦδι τοῦτο τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα.¹

Γ. Κ. Σ.

Α'.

- Μιά καλογρά κοιλιοπονᾷ νά κάμη γιὸ Μπροσφύρη.
 Τὴν ταχινὴν² ἐγέννησε κι ἄργα³ τὸν ἐβαφτίσα
 καὶ τ' ἀποξημερώματα ζητᾷ ψωμί νά φάη·
 κ' ἦφασε ἐννιά φουρνιὲς ψωμιά, ὥστο νά γείρη ἡ μέρα·⁴
 5 σακκὶ κουκκιά 'κουκκάλισεν' ὥστο νά ξημερώσῃ.
 Κι ἀπῆτις ἐξημέρωσεν, ἐβγήκεν καὶ καυκάται,
 ἐβγήκε κ' ἐκαυκήσθηκε πὼς ἄντρες δὲ φοβάται,
 μούδε τὸ Γιάννη τὸ Φουκά, μούδε τὸ Νικηφόρο,
 μούδε τὸν Παρατράχηλο, ποὺ τρέμει τὴ γῆ κι ὁ κόσμος.
 10 Κι ὁ βασιλιάς, ὡς τὸ 'κουσε, πολεμᾷ τὸν 'βαροφάνη,
 ἐννιά χιλιάδες ἤβγαλε νά πολεμᾷ τὸν Μπροσφύρη.
 — «Μωρὲ βοσκέ, γιδοβοσκέ, δεῖτε μὲν τὸν Μπροσφύρη».
 «Μαζέψετε⁵ τὰ πόδια μου, κ' ἐλθέτε εἰς τὸν δεξιὸν⁶
 μαζέψετε καὶ τὰ σφυγὰ καὶ τὸ ἄσπερ⁷ ἀπὸ τὸν βρικόκω».
 15 Τρεῖς μέρες τὰ 'μαζώνανε καὶ μὴ ἀνέβην εἶχαν.
 Σύρνει ὁ Μπροσφύρης μιά σφυρά, ἐκνεμαζώνουντ'·⁸ ὅλα.
 — «Ἐγὼ 'μαι κι ὁ γιδοβοσκός, ἐγὼ 'μαι κι ὁ Μπροσφύρης!»
 Καὶ δένουνε τὰ πόδια ντου μ' ἐννιά λογιῶ ἄλυσίδες,
 καὶ δένουνε τὰ χέρια ντου μ' ἐννιά λογιῶ καννάβια,⁹
 20 καὶ ράφτουνε τ' ἀχείλια ντου μ' ἐννιά λογιῶ τεχρίλια,¹⁰
 καὶ ράφτουνε τὰ μάθια ντου μ' ἐννιά λογιῶ μπρισμία.¹¹
 — «Σ' ὅλα τὰ κάστρα ἀμέτε¹¹ με, σ' ὅλα γυρίσετέ με,
 'ς τὸ κάστρο, τὸ παλιόκαστρο, μόνο νά μὴ μὲ πᾶτε,
 γιὰτ' ἔχω μάννα κι ἀδερφή καὶ θεὸ νά μὲ λυπᾶται».
 25 Γιὰ ἓναν του πεισματικὸ, ἐκεῖα τὸν πρωτοπᾶνε.
 — «Δὲ σ' τὸ 'πα 'γὼ, Μπροσφύρη μου, νά μὴν πολυκαυκάσαι,

1) Βλ. N. Adontz et H. Grégoire, Nicéphore au col roide. Byzantion 8 (1933), σ. 203 - 212. R. Goossens in Byzantion 9 (1934), σ. 414. H. Grégoire, 'Ο Διγενῆς 'Ακρίτας, (1942), σ. 29 - 33. 'Ο Πέτρος Καλονάρος (Βασίλειος Διγενῆς 'Ακρίτας, τόμ. Β' (1941), σ. 217 σημ. ζ') πιστεύει ὅτι ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα Προσφύρης ἥρωες τοῦ ἄσματος εἶναι ὁ Διγενῆς.

2) τὴν πρωϊάν. 3) τὸ ἐσπέρας. 4) ἕως τοῦ κλίνῃ ὁ ἥλιος πρὸς τὴν δύσιν, ἕως τὸ ἀπόγευμα. 5) ἔφαγε. 6) μαζέψετε, συγκεντρώσατε. 7) μαζεύονται, συγκεντρώνονται. 8) σχοινία ἐκ καννάβου. 9) μεταξωτὰ σειράδια, κορδόνια (λ. τ. tabril)· ἐπιρράπτονται εἰς τὰ γελεία τῶν βρακοφόρων. 10) κλωσταὶ ἐκ μετάξης (λ. τ. ibrisim). 11) ἄγετε, ὀδηγήσατε,

- γιατί 'ναι κι άντρες πλιά καλοί, πρέπει νά τσοί φοβάσαι». Καί παίρνουν τον καί πᾶν' τονε κάτω 'ς τσοί κάτω κάμπους. Κουνεῖ τὰ ποδαράκια ντου καί κόβγει τσ' αλυσίδες,
 30 σαλεύγει¹ τὰ χεράκια ντου καί κόβγει τὰ καννάβια, σαλεύγει καί τ' ἀχειλία ντου καί κόβγει τὰ τεχνίλια, σαλεύγει τὰ ματάκια ντου καί κόβγει τὰ μπρισίμια. Στὸ ἔμπα² χίλιους ἤκοψε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες, καί στὸ δεξὸ ντου γύρισμα μουδ' εὔρε, μουδ' ἐφῆκε,
 35 μόνο τὸν Παρατράχηλο σὲ μιὰ βουρλιά 'ποκάτω, καί παίζει του μιὰν παπουτσά καί πᾶν' τ' αὐθιά ντου κάτω,

Κρήτη (ῥΕξω Ποτάμου). - Ἐπετ. Ἐτ. Κρητ. Σπουδ. 3 (1940) σ. 406 - 407 (Μαρία Λιουδάκη).

Β'.

- Καλογριά ν ἡγέννησε τσ' ἦκαμε γιὸ Προσφύρη. Παραστσευγὴ 'γεννήθηκε Σαρράτο ν ἐβαφτίστη, τὴν Τσεργατοῦ ν ἐζήτησε κατὰ νά κοκκαλίση.³ Στὶς πέντε πιάνει τὸ σπαθί, σὺν ἔξε τὸ κοντάρι καί στὶς ἑφτά καί σὺν ἔχρησε κατὰ νά κοκκαλίση.⁴
 5 Ο βασιλέας, σὰν τ' ἄκουσε, πάλυ τοῦ βαρσοφάνη. Στέλνει τὸ Μαυροτράχηλ νά πᾶ νά τότε φέρη.
 - «Δὲν πᾶ', ἀφέντη βασιλέε', ἐγὼ γιατί δουλειῶ⁴ τον. Δώσε μου χίλιους ἀπὸ μπρος τσαὶ δυὸ χιλιάδες πίσω
 10 τσαὶ δυὸ χιλιάδες πλάϊ μου νά πᾶ' νά τότε φέρω». Στὸ δρόμο ποὺ πηαίνανε τὸ Θιὸ περικαλοῦσαν.
 - «Θέ μου, νά τότε βρῖσκαμε στὴν κλίνη νά τσοιμάται». Ἦδωτσ' ὁ Θιὸς τσ' ἡ μοῖρα τως στὴν κλίνη του τσοιμοῦντα. Τοῦ ράβγουνε τὰ μάτια του μ' ἐννιά διπλῶ μετὰξι,
 15 τοῦ δένου τσαὶ τὰ χέρια του μὲ μιὰ βαρεῖα αλυσίδα.
 - «Σ' οὔλα τὰ κάστρα ἀμῆτε με,⁵ σ' οὔλα γυρίσετε με, 'ς τῆς ἀμουρούζας μου⁶ κοντὰ δὲ θέλω νά μὲ πᾶτε». Τσ' ἔτσεινοι γιὰ τὸ πείσμα του πρῶτ' ἀπὸ τσεῖ τὸν πᾶνε. Τσ' ἡ ἀγαπῶ του μπρόβαλεν ἀπὸ τὸ πανεθύρι.
 20 - «Δὲν εἶσαι σὺ ποὺ μοῦ 'λεγες, πὼς δὲ δουλειᾶς⁷ κανέννα, οὔτε τὸν Μαυροτράχηλα ποὺ τρέμ' ἡ γῆ τσ' ὁ κόσμος τσαὶ τώρα σὲ γελάσανε σὰν τὸ μωρὸ παιδάτσι, ὅπου τοῦ λέ' ἡ μάννα του, σῶπα καί νά⁸ βυζᾶτσι».

1) κινεῖ. 2) κατὰ τὴν εἰσὸρμησιν. 3) κοκκαλῖα νά φάγη. 4) δειλιῶ, φοβοῦμαι. 5) πηγαίνετε με. 6) ἀγαπητικῆς μου (λ. ἱ. amorosa). 7) δὲν δειλιᾶς, δὲν φοβάσαι. 8) νά, πᾶρε.

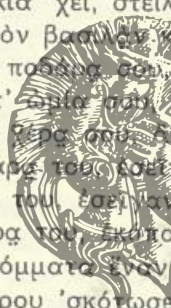
- Ἔσεισε τὰ ματάτσα του καὶ κόβει τὰ μετάξια·
 25 ἔσεισε τσαὶ τὰ χέρια του τσαὶ σπᾶ τίς ἀλυσίδες.
 Στὸ ἔμπα κόβγει χίλιοι δυό, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες
 καὶ στὸ στερνό του γύρισμα δὲν ἤυρε πιά νὰ κόψη,
 μόνο τὸ Μαυροτράχηλα κουσαύτη, κουσομύτη.
 - «Ἄμε νὰ πῆς τοῦ βασιλῆ νὰ στείλῃ τσ' ἄλλοι τόσοι,
 30 τσ' ἂν ἴσως τοῦ βαριοφανῆ, ἃς ἔρθῃ κι ἀπατός του».

Εὐαγγ. Μονογυιοῦ, Τὰ Μυκονιάτικα.
 Ἐν Ἐρμουπόλει Σύρου, 1927, σ. 40-41.

Γ.

- Νὰ σάν τὴν μάνναν ποὺ γεννᾷ τὰ τράντα χρόνα μίαν¹
 κ' εὐτάει υἱὸν Τραντέλλενον² καὶ νύφεν γαλαφόρον,³
 κανεὶς υἱὸν 'κ'⁴ ἐγέννεσεν, κανεὶς υἱὸν 'κ' ἐποῖκεν·⁵
 καλόγρῳ υἱὸν ἐγέννεσεν ἀπάνου 'ς τὸ Πορφύριν.⁶
 5 - «Ἄτόναν⁷ πῶς θὰ λέγουμε, ἀτόν⁸ πῶς θὰ καλοῦμε;»
 - «Ἄτον Πορφύρην πέτε ἀτον⁹ Πόρφυρ' καλέστεν».
 Μονοήμερος ἔτονε κ' ἔφαγεν¹⁰ πορφυρῆν,
 διήμερος ἐγέντουνε, ἔφαγ' ἑνὸς¹¹ τριαντάκτου¹²
 10 πεντεήμερος ἐγέντουνε, ἔφαγεν¹³ τὸν φερόνεα,
 τριαντάκτου ἐγέντουνε, ἔφαγεν¹⁴ καὶ ἐκαυκάθεν·¹⁵
 - «Ἐγὼ κόρην ἐγάπεσα καὶ ἐν¹⁶ τοῦ βασιλῆα!»
 - «Ναί, Πόρφυρα, ναί, Πόρφυρα, Βάρβα¹⁷ μὴ καυκάσαι·
 ὁ βασιλιάς γεράκια¹⁸ 'χεῖ, στείλλει καὶ κυνηγᾷ σε».
 - «Οὐδὲ τὸν Βάρναν φοβοῦμαι, οὐδὲ τὸν Νικεφόρον,
 15 οὐδὲ τὸν Βαρυτράχηλον, ντὸ¹⁹ τὸ σπαθὶν κόφτ' ἔμπρου καὶ ὀπίσω».
 Μαθάνει ἀτο²⁰ ὁ βασιλιάς ὁ πολυχρονεμένον.
 - «Ἀπόθεν ἔν' ὁ Πόρφυρας, ἐμὲν ποὺ 'κί²¹ φοβᾶται;
 Ἐχω ἀπάν' ἀτ'²² πόλεμον, ἔχω ἀπάν' ἀτ' στρατεῖαν».
 Ἐρμάτωσεν τοὺς στρατηγούς καὶ ὅλον τὸ φουσατον.
 20 Ἀχπάθκεται ν²³ ὁ στρατηγὸν καὶ πάγει 'ς τὸ σεφέριν.²⁴
 'Σ σὴν μέσην ἔν' ὁ σερασκέρς,²⁵ 'ς σ' ἄκρας ἔν' τ' ἀσκέριν,²⁶
 σείτ²⁷ ἔπαιγ' νεν,²⁸ σείτ' ἐκλαιγεν, σείτ' χαμελὰ 'τραγῶδ' νεν.
 - «Θέ μ', νὰ πᾶμε νὰ βρῖσκουμε τὸν Πόρφυραν 'ς σὸν ὕπνον,
 νὰ 'ν' τὸ σπαθὶν ἀτ' 'ς σὸ θεκάρ²⁹, τ' ἄλογον ἀτ' 'ς σὸν κάμπον,
 25 νὰ δένω, νὰ ξεδέν' ἀτον, νὰ διπλοσιδεράζω,

1) μίαν φορὰν. 2) καὶ κάμνει υἱὸν τριακοντάκτις Ἑλληνα, γενναῖον. 3) γαλακτοφόρον, ἔχουσαν πολὺ γάλα. 4) οὐχί, δὲν. 5) δὲν ἔκαμε. 6) χωρίον πλησίον τῆς Λιθεράς, ἐπαρχ. Ροδόπολεως τοῦ Πόντου. 7) αὐτόν. 8) αὐτόν. 9) ἐλόκληρον ψωμί. 10) ἐβγήκε καὶ ἐκαυχῆθη. 11) πολὺ. 12) κυνηγετικοὺς ἱέρακας. 13) τοῦ ὕπνου. 14) μανθάνει αὐτό. 15) δέν. 16) αὐτοῦ. 17) ἐκκινεῖ. 18) ἐκστρατεῖαν. 19) σερασκέρης, ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ. 20) στρατός (λ. τ. asker). 21) ἐνῶ, καθ' ὃν χρόνον. 22) ἐπῆγγαινε. 23) νὰ εἶναι τὸ σπαθὶ τοῦ εἰς τὴν θῆκην.

- νά δένω καί τ' ὀμμάτῃ του μ' ἐννᾶ λοῖδων μετάξιν.
Καί ἄρ' ἐπ' ἐκεῖ νά ἐγνεφίξ' ἄσ' ὀδ' γλυκὺν τὸν ὕπνον.
"Ἀρ' ἔκ' σεν ἄτον³ ὁ δᾶβολον καί βριεταί ὅς σὸν ὕπνον!
δέν'ν ἄτον καί ξεδέν'ν ἄτον καί διπλοσιδεράζ'νε,
30 καί δέν'νε καί τ' ὀμμάτῃ ἄτου μ' ἐννᾶ λοῖδων μετάξιν.
Ἐγνεφίσειν⁴ ὁ Πόρφυρας ἄσ' σὸν⁵ γλυκὺν τὸν ὕπνον.
- Παρακαλῶ σε, σερασκέρ', Θεοῦ παρακαλίας.
Ἵς ὅλα τὰ κάστρα φέρε με δεμένον καί φλιγμένον,⁷
καί ὅς σὴν Κωσταντινούπολιν λυτὸν καί χαρεμένον.
35 ἐκεῖ κόραθον ἀγαπῶ, ἐλέπ' ἡ καί περγελᾷ με».
Ἵς ὅλα τὰ κάστρα φέρ'ν' ἄτον, τὰ δάκρυα τ' κ' ἐκατήβαν
καί ὅς σὴν Κωσταντινούπολιν τὰ δάκρυα τ' ἐκατήβαν.
τὰ δάκρυα τ' ντ' ἐκατήβανε, ἐσέψαν⁸ τὸ μετάξιν.
Βασιλοπούλα ἄλαεσεν ἀπὸ ψηλὸν παλάτιν.
40 - «Κ' εἶπα σε,⁹ ναί κύρ Πόρφυρα, βαρέα μὴ καυκάσαι;
ὁ βασιλᾶς γεράκια ἔχει, στείλλει καί κυνηγᾷ σε.
καί σ' ἔπαιξες τὸν βασιλᾶν καί αὐτὸν τὸν σερασκέρην.
Γιὰ σείξον¹¹ τὰ ποδάρα σου, ὅς σείγουν τὰ λωρία.
γιὰ σείξον καί τ' ὠμιά σου, ὅς σείγουν τὰ ραχία.¹²
45 γιὰ λάϊξον¹³ τὰ ἔρρα σου, ὅς ἀλύσιδαν¹⁴.
ἔσειξεν τὰ ποδάρα σου, ὅς σείγουν τὰ λωρία.
ἔσειξεν τὰ ὠμιά σου, ὅς σείγουν τὰ ραχία.
ἐλάϊξεν¹⁵ τὰ χέρρα σου, ὅς ἀλύσιδαν.
Ἄσ' τ' ἀλύσιδοκόμματα ἔσαν ὅς σὸ χέρ' ἐπαῖρεν.
50 Χίλιους ἀπ' ἔμπρου ὀκόντωσεν καί μύριους ἀπὸ πίσω,
ἐννᾶ κοφίνα φόρτωσεν ὠτία καί μυτία
καί ἄλλα ἐννᾶ ἐφόρτωσεν καί χέρρα καί κιφάλρα,
καί στείλλει ἅτα τὸν βασιλιάν μεγάλον ἀρμαγάδιν.¹⁶
«Υείας¹⁷ καί χαιρετίσματα πέτε τὸν βασιλέαν,
55 ἐρμάτωσεν καί ἔστειλεν σ' ἐμέν' ἀπάν' φουσατόν.
θίχα¹⁸ σπαθίν, θίχα κοντάρ' ἐγ' ἀτουνοὺς ἐντῶκα,¹⁹
ἀτῶρα ὅζωστα τὸ σπαθίν, ὅς σὸν πόλεμον ἐξέβα.
"Ἀν ἔχης ἀσκέρ' ἀρμάτωσον ὅς σὸν πόλεμον καί στείλων».
Ἐσυρεν τὸ σπαθίτιν ἀτ', ὅς σὸν πόλεμον ἐξέβεν
ἐπαῖρεν καί τὸ κόραθον

Σάββα Ἰωαννίδου, Ἱστορία καί στατιστικὴ Τραπε-
ζοῦντος. Ἐν Κων/πόλει 1870, σ. 288, ἀρ. 22.

1) Καί κατόπιν νά ἐξηγήσῃ. 2) ἀπὸ τόν. 3) λαιπὸν ὀπήκουσεν αὐτόν. 4) εὗρίσκει-
ται ἐν τῷ ὕπνῳ, καταλαμβάνεται κοιμώμενος. 5) ἐξόπνησεν. 6) ἀπὸ τόν. 7) θλιγμένον.
8) βλέπει. 9) τὰ δάκρυα ποὺ ἔρρευσαν ἐσάπισαν. 10) δέν σου εἶπα. ἑκδ. Σ. Ἰωανν.: Ὅσον
εἶπα σε. 11) σείξω. 12) αἱ ράχεις τῶν βουνῶν. 13) τίναξε. 14) ἐσεῖσθησαν. 15) ἐτίναξε.
16) δῶρον (λ. τ. armagan). 17) θείας. 18) δίχως, χωρὶς. 19) ἐκτόπησα, προσέβαλα.

Ε'. ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ

Ὁ Ἀνδρόνικος εἰς τὸ κατωτέρω ἄσμα εἶναι πιθανώτατα ὁ στρατηγὸς Ἀνδρόνικος Δούκας, ὅστις ἔδρασεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Σ' τοῦ Σοφοῦ (886–912) καὶ ἐδοξάσθη ἐκ τῆς νίκης του εἰς τὴν Κιλικίαν κατὰ τῶν Ἀράβων ὀλίγον πρὸ τοῦ 906. Ἀργότερον οὗτος, συκοφαντηθεὶς εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ κινδυνεύσας, κατέφυγε πρὸς σωτηρίαν τοῦ μαζὶ μὲ τὸν υἱὸν του Κωνσταντῖνον εἰς τοὺς Ἀραβας. Ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας ἐπιστρέφει ἀργότερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῷ 913 τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του συναυτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ὁργανώνει ἐπανάστασιν πρὸς κατάληψιν τοῦ θρόνου, ἣ ὁποία ὁμως κατεστάλη.

Τὰ γεγονότα ταῦτα, δηλαδὴ τῆς καταφυγῆς τοῦ ἐνδόξου στρατηγοῦ Ἀνδρονίκου Δούκα εἰς τοὺς Ἀραβας καὶ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸν γέναιον υἱοῦ του Κωνσταντῖνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ τραγουδιοῦ τούτου, εἰς τοῦ ὁποίου ὁμως τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν κατόπιν τελικὴν διαμόρφωσιν ἐχρησιμοποιήθησαν στοιχεῖα καὶ ἐξ ἄλλων ἀκριτικῶν τραγουδιῶν καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ παλαιότερον τοῦ υἱοῦ Ἀρμούρη.¹

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Κουρσεύουν¹ οἱ Σαρακηνοί, κουρσεύουν οἱ Ἀραβίδες,²
κουρσεύουν τὸν Ἀνδρόνικον καὶ πόρνεον τὴν καλὴν³ του,
ἐγγαστρωμέν⁴ ἐννιά μηνῶν, τῆς ἡδονῆς γὰρ ἀενήσας,⁵
ἐπὶ τὴν φυλακὴν τοῦ πέννησε, ἐπὶ τὰ σπείρα τὸ θρέψει.

- 5 Ἡ μάννα του τὸ τάγιζε ψυχούδια μὲ τὰ γάλα,
ἡ μίρισσα⁶ τὸ τάγιζε ψυχούδια μὲ τὸ μέλι.
ἡ μάννα του τοῦ ἔλεγε· «ἄ! υἱέ μου τ' Ἀνδρονίκου»⁷
ἡ μίρισσα τοῦ ἔλεγε. «ἄ! υἱέ μου τ' Ἀμιρά σου».
Χρονιὸς⁸ ἐπιάσε τὸ σπαθὶ καὶ διέτης τὸ κοντάρι
10 καὶ ὅταν ἐπάτησε τοὺς τρεῖς, κρατειέται παλληκάρι⁸
ἐβγήκ' ἐδιαλαλήθηκε, κανένα δὲν φοβάται,
μήτε τὸν Πέτρον τὸν Φωκᾶν, μήτε τὸν Νικηφόρον,
μήτε τὸν Πετροτράχηλον, τὸν τρέμ' ἡ γῆ καὶ ὁ κόσμος,
καὶ ἂν εἶναι δίκιος πόλεμος, μήτε τὸν Κωνσταντῖνον.
15 Ἐτραύηξαν τὸν μαῦρον του, πηδᾷ, καβαλλικεύει⁹
φτερνιστηριὰν¹⁰ τοῦ χάρισε, πάνω 'ς βουνὶ ἐβγαίνει
κ' εὕρισκει τοὺς Σαρακηνοὺς, δικίμι ἀπηδοῦσαν.¹¹
– «Δικίμιν ποὺ πηδᾶτε σεῖς, πηδοῦν το κ' οἱ γυναῖκες»

1) Βλ. H. Grégoire, L'ago héroïque de Byzance. Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga, Paris 1933, σ. 393. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, New York N. Y. (1942), σ. 23 κ. εἰ.

2) κάμνουν ἐπιδρομὰς πρὸς διαρπαγὴν. 3) οἱ Ἀραβες. 4) τὴν σόζυγόν του. 5) ἡ σόζυγος τοῦ ἀμυρά ἢ τοῦ ἐμίρη. 6) εἰς ἡλικίαν ἐνὸς ἔτους. 7) κτόπημα διὰ τῶν πτεριν¹² στήρων τοῦ ἱππέως. 8) διηγωνίζοντο εἰς τὸ ἄλμα.

- ὄχι γυναῖκες ἄτροφες,¹ μόνον ἐγγαστρωμένες.
- 20 Οἱ μαῦροι σας εἶναι ἑννιά, κ' ἕνας δικός μου δέκα·
δέστε κ' ἐξαγκωνιάστε με τρεῖς δίπλες τ' ἄλυσιδι,
ράψετε τ' ἄμματάκια μου τρεῖς δίπλες τὸ ραφίδι,
βάρτε κ' εἰς τὲς μασχάλες μου τρικάνταρον² μολύβι,
καὶ βάρτε κ' εἰς τὰ πόδια μου δυὸ σιδερένιες κλάππες³,
- 25 διὰ νὰ ἴδῃτε πῶς πηδοῦν Ρωμαῖκα παλληκάρια».
Δένουν κ' ἐξαγκωνιάζουν τον τρεῖς δίπλες τ' ἄλυσιδι·
ράβουν καὶ τ' ἄμματάκια του τρεῖς δίπλες τὸ ραφίδι·
βάρτουν κ' εἰς τὲς μασχάλες του τρικάνταρον μολύβι,
καὶ βάρτουν κ' εἰς τὰ πόδια του δυὸ σιδερένες κλάππες.
- 30 Ἀφοῦ τοῦ τὰ ἐκάμασι Σαρακηνοί, λαλοῦν του.
- «Ἄ, βρὲ μωρὸν κι ἀνήλικον, ἔπαρ' τὴν λευτεριάν σου».
Κρανοίγει⁴ τ' ἄμματάκια του, ἔκοψεν τὸ ραφίδι·
τινάσσει τὰ χεράκια του κ' ἔκοψε τ' ἄλυσιδι,
ἔσεισε τὲς μασχάλες του κ' ἔπτεσε τὸ μολύβι·
- 35 καὶ δυὸ πηδήματα⁵ ἔκαμει κ' ἐπλήγκασιν οἱ κλάππες,
κι ἀπὸ τοὺς μαύρους τοὺς ἔβλεψεν εὐρέθη ὅς τον δικόν του.
Φτερνιστηριὰν τοῦ γαίρει⁶ τὸν κάμπον κατεβαίνει.
Ἡ μάνα του τοῦ λέγει ἀπὸ τὸ παραθύρον
- «Γιέ μου, ἂν πᾶς ὁ τὸν κυρὸν σου, στάσου νὰ σοῦ συντύχω».
- 40 «Ὅλες οἱ τέντες⁷ κόκκινες καὶ τοῦ κυροῦ σου μαύρη·
κι ἂν δὲν σοῦ μόσουν⁸ τρεῖς φορές, μὴ γείρης νὰ πεζεύσης».
Καὶ σὰν τοῦ εἶπεν, ἔκαμει, καὶ σὰν τοῦ παραγγέλλει.
«Ὅλες οἱ τέντες κόκκινες καὶ τοῦ κυροῦ του μαύρη,
καὶ τρεῖς γύρους τὲς ἔδωκεν, καὶ πόρταν δὲν εὐρήκεν·
- 45 καὶ μ' ἕνα κλωτσοῦν δυνατὸν ἔξω 'ταν⁹ κ' ἔσω βρέθη.
Ἀνδρόνικος ποὺ τὸν θωρεῖ, βγαίνει καὶ χαιρετᾷ τον·
νὰ κατεβῇ τὸν προσκαλεῖ¹⁰, ρωτᾷ, ξαναρωτᾷ τον·
- «Ἄ, βρὲ μωρὸν κι ἀνήλικον, πόθεν ἔν' ἡ γενιά σου,
καὶ πόθεν ἔν' ἡ ρίζα σου καὶ τὰ γεννητικά¹² σου;»
- 50 - «Ἄν δὲν μοῦ μόσης τρεῖς φορές, δὲν γέρνω¹³ νὰ πεζεύσω».
- «Ἄν πιάσω τὸ σπαθάκι μου, καλὰ θέλω σοῦ μόσω».
- «Ἄν πιάσης τὸ σπαθάκι σου, ἔχω κ' ἐγὼ δικόν μου».
- «Ἄν πιάσω τὸ κοντάρι μου, καλὰ θέλω σοῦ μόσω».
- «Ἄν πιάσης τὸ κοντάρι σου, ἔχω κ' ἐγὼ δικό μου».

1) στεῖραι, ἄγονοι γυναῖκες. 2) βάρους τριῶν κανταριῶν, στατήρων μεγάλου βάρους.

3) κλάππα = ἀντικείμενον πρὸς παρακώλυσιν τῆς κινήσεως. 4) βάλλουν, τοποθετοῦν. 5) μόλις ἀνοίγει. 6) ἔκδ. Leger.: δι' ὅλ' ἐπὶ δ. 7) νὰ σοῦ μιλῇσω. 8) σκηναί. 9) ὁρκοσθῶν. 10) ἔκδ. Leger.: ἔξωθεν. 11) ἔκδ. Leger.: προσεκληεῖ. 12) ἔκδ. Leger.: γεννητικά. 13) ἔκδ. Leger.: γύρνω.

- 55 - «Μὰ τὸ σπαθὶ ποὺ ζώνομαι καὶ πάγ' ὀμπρὸς καὶ πίσω,
εἰς τὴν καρδιάν μου νὰ μπηχθῇ, ἂν σὲ κακαδικήσω».¹
'Ακρόγειρεν κ' ἐπέzeugεν ἀπὸ τὸν μαῦρον κάτω
τότ' ἐκαταρωτῆσαν τὸν, πόθεν ἔν' ἡ γενιά του
καὶ πόθεν ἔν' ἡ ρίζα του καὶ τὰ γεννητικά² του.
- 60 Κι ἀτὸς³ ἀπολογήθηκεν ποὺ τὴν ἀρχὴν καὶ λέγει:
- «Κουρσεύουν οἱ Σαρακηνοί, κουρσεύουν οἱ Ἀραβίδες
κουρσεύουν τὸν Ἀνδρόνικον καὶ παίρνουν τὴν καλὴν του...
(Επαναλαμβάνεται: ὁμοίως τὸ τραγούδι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ στίχου 41).
'Ανδρόνικος ποὺ τὸν θωρεῖ ἐλούσθη τῶν κλαμάτων,
σηκώνει τὰ χεράκια του καὶ τὸν Θεὸν δοξάζει.
- 65 - «Δοξάζω σε, γλυκὲ Θεέ, καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον,
ὅπου 'μουν μονοξίφερος⁴ κ' ἔκαμα δυὸ ξιφτέρια».

*Ém. Legrand, Recueil de chansons popu-
laires grecques, Paris 1874, σ. 186 - 190.⁶*

Β'.

- Οἱ Τοῦρκ' ὄνταν ἐκούρσευαν τὴν Ῥωμανίαν,⁷
ἐπάτ'νανε⁸ τὰ⁹ ἐγκλησὰς καὶ ἐκείναις εἰκόνας,
ἐπαίρνανε χρυσὰ σταυροῦς¹⁰ καὶ σταυροὺς ποστραπάδες¹¹.
ἔπῃραν καὶ τὸ μάννα μου, καὶ ἐμὲν ἐμπόδας¹² ἔγαν.
5 ἔς τὰ στέρα κοίλοπόνεν, ὅττιν φέσσαν γεννᾶ με,
ἐπῃγεν καὶ ἐποίκε¹³ με ἔς τὸν ἑλῆν¹⁴ καὶ τὰ σκάλας,
κ' ἐκεῖ ἐμὲν πεσλέεβεν¹⁵ με τὸ μελὶ καὶ τὸ γάλαν,
με τὸ μελί, με τὸ γάλαν καὶ με τὸ ἀρνί¹⁶ τὸ κρέας.
'Σ τὰ φανερά 'ταντάνιζεν,¹⁷ ἔς τὰ κρύφα διαρμενεύ¹⁸ με.
10 - «Υἱέ μ', ἂν ζῆς κι ἂν γίνεσαι, ἔς τὴν Ῥωμανίαν φύγον¹⁹.
ἐκεῖ ἔχ'ς κύρ²⁰ Ἀνδρόνικον, καλαδελφὸν Ξανθίνον».
'Εγέν'τονε αἰχμάλωτον,¹⁸ ἐγέν'τον κ' ἐρματώθεν,
ἐπῃρεν τ' ἐλαφρὸν σπαθίν, τ' ἐλλενικὸν κοντάριν,
'τοιμάσκειται αἰχμάλωτον καὶ τὴν στρατὴν τὸ ὁδένης.¹⁹

1) κακοποιήσω, βλάψω. ἔκδ. Legr. καταδικήσω. 2) ἔκδ. Legr.: γεννητικά. 3) ἔκδ. Legr.: αὐτός. 4) ξιφτέρι = ὁ ἰεραξ: ἐνταῦθα με τὴν σημ.: δυνατό παιδί.

5) Τὸ ἄμα δημοσιεύεται με διορθώσεις συμφώνως πρὸς τὴν ἐκδοσιν ὑπὸ Στίλπ. Κυριακίδου, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, Ἀθῆναι [1926], σ. 35 - 38.

6) τὸ Βυζαντινὸν κράτος. 7) κατεπάτου. 8) ἔκδ. Τριανταφυλλίδου: τάς. 9) ἔκδ. Τριανταφ.: σταυρά. διωρθ.: σταυροὺς κατὰ τὴν παρὰ. ἐκ Κεραισσίντου. ΛΑ. Ὁ Γλη, ἀρ. 63. 10) μικρὸν δοχεῖον νεροῦ (λ. τ. πιασγαρα). 11) ἔγκυος. 12) ἐποίησε, ἐγέννησε: ἐνταῦθα με τὴν ἔννοιαν: ἀπέθηκε. 13) ἔτρεφε (λ. τ. beslemek). 14) με ἐχώρει βασιτάζουσα εἰς τὰ χέρια της. 15) με συμβουλεύει, νοουθετεῖ. 16) νὰ φύγῃς εἰς τὴν Ῥωμανίαν, εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος. 17) Κωνσταντῖνον (βλ. ἄνωτ., σελ. 7 σημ. 2). 18) ἡνδρώθη ὁ αἰχμάλωτος. 19) ἐτοιμίζεται ὁ αἰχμάλωτος διὰ τὸν δρόμον πρὸς τὸν γαλόν. Εἰς παρὰ. ἐκ Κεραισσίντου: τὴ Δεγῆς (λ. τ. deniz=θάλασσα).

- 15 - «'Αστρίτθα μ', χαμελώσετεν, φεγγάρι μ', ἔλα κάθεν.¹
Γιὰ δεῖξετέ με τὴ στρατὴν ντὸ πάγ'² 'ς τὴν Ρωμανίαν». Οἱ ἄστροι ἐχαμέλωσαν, οἱ φέγγοι ἔρθαν κάθεν ἐδείξαν ἄτον³ τὴν στρατὴν, ποὺ πάγ' 'ς τὴν Ρωμανίαν. Κύρην καὶ υἱὸν ἐπέντεσεν⁴ ἅπán' 'ς τὸ σταυροδρόμιν.
- 20 'Ο κύρης ἐκοιμάτονε κι ὁ υἱός αὐτ'⁵ ἐν' ἐξόπνῃ·
δαβαίν' καλημερίζ' ἄτον,⁶ καλημερᾶν 'κ'⁷ ἐπῆρεν.
'Εσύραν τὰ σπαθίτζα τουν νὰ κρούγ'νε⁸ τ' ἕναν τ' ἄλλο,
τσακοῦνταν τὰ σπαθίτθα τουν, 'κὶ κρούγ'νε τ' ἕναν τ' ἄλλο.⁹
'Επῆραν τὰ κοντάρα τουν νὰ κρούγ'νε τ' ἕναν τ' ἄλλο.
25 τσακοῦνταν τὰ κοντάρα τουν, 'κὶ κρούγ'νε τ' ἕναν τ' ἄλλο.
ἐρχοῦνταν κ' ἐνταμοῦντανε¹⁰ καὶ κρούγ'νε μουστουνέας.¹¹
'Ας¹² τοῦ μουσι¹³ τὸ χτύπεμαν ἐγγέφιξεν¹⁴ ὁ κύρ'ς αὐτ.¹⁵
- «Υἱέ μ', κανεῖς 'κ' ἐντῶκε σε,¹⁶ κι ἀτὸς ἔχ' σε¹⁷ καὶ πάγει.
Γιὰ στά, κι ἄς ἐρωτοῦμ' ἄτον, τὰ γονικά τ' ἀπόθεν.
30 - «'Σ τὸν Θῷ σ' 'ς τὸν Θῷ αἰχμάλωτε, τὰ γονικά σ' ἀπόθεν.¹⁸
- «'Κ' ἐξέρ'ς,¹⁹ ὄντα ἐκούρσευαν τὴν Πόλ', τὴν Ρωμανίαν;
ἐκούρσευαν τὰ ἐγκλίτθα κ' ἐπαίρ'ναν τὰ εἰκόνας·
ἐπαίρ'νανε χρυσὰ σταυροὺς κι ἀργύρα μαστραπάδες,
ἐπῆραν καὶ τὴ μάγνα μαν' οἱ ἐρεῖν ἐμποδός ἔταν.
35 ἐπῆγεν καὶ ἐποῖκε με²⁰ 'ς τὴν Ἐμίρ' Ἀλῆ τὰ σκάλας». - «Παιδὶν ἔμ'νε²¹ κ' ἐπέρσασα, ζευγάρ' γεράκα 'κ'²¹ εἶχα,
κι ἀτώρα, ἄσ' τ'²² ἐγέρσασα, ζευγάρ' γεράκ' ἐχτέθα». ²³
'Ασ' τὴν χαράν αὐτ' τὸ πολλαῖ ἄσ' τὴν χαράν ντὸ ²⁴ εἶχεν,
κατέβαιναν τὰ δάκρῃα του, Καλομηνὰ ²⁵ χαλάζα.
- 40 Κλώσκεται ²⁶ 'ς τὴν ἀνατολὴν κ' εὐτάει ²⁷ τρία μετάνοις.
- «Χριστέ μ', κι ἄς ἐκατέβαινεν 'ς τὸ πέραν κα' ²⁸ φουσάτον,
οὐδὲ πολλὰ οὐδὲ 'λίγον, ἐννέα χιλιάδες,
νὰ 'παίρ'να τὰ γεράκα μου, ἐγὼ ἐκεῖ ν' ἐντοῦνα». ²⁹
Τὸν λόγον αὐτ' 'κ' ἐπλέρωσεν ³⁰ φουσάτον κατεβαίνει,
45 οὐδὲ πολλὰ οὐδὲ 'λίγον, ἐννέα χιλιάδες.
'Εκεῖ ποὺ κρούει ὁ Ξάνθινον, τὸ αἷμαν οὐς ³¹ τὴν μέσσην·
ἐκεῖ ποὺ κρούει αἰχμάλωτον, τὸ αἷμαν οὐς τὴν γούλαν.³²

1) κάτω. 2) ἡ ὁποία ὁδηγεῖ. 3) εἰς αὐτόν. 4) ἀπήνητησεν, συνήνητησεν. 5) αὐτοῦ. 6) αὐτόν. 7) οὐχί, δέν. 8) νὰ κρούσῃ, νὰ κτυποῦν. 9) θραύονται τὰ σπαθιά των, δὲν κτυποῦν ὁ εἰς τὸν ἄλλον· ἔκθ. Π. Τριαντ.: των' διώρθ. τουν. Ὁμοίως καὶ ἐν στ. 24. 10) ἀνταμώνοντο. 11) γρονθοκοπήματα. 12) ἀπὸ. 13) τῆς γροθιάς. 14) ἐξόπνησεν. 15) ὁ πατέρας του. 16) δὲν σὲ ἐκτύπησε. 17) σὲ ἔχει καταβάλει. 18) ἀπὸ ποῦ εἶναι οἱ γονεῖς σου. 19) δὲν ξέρεις. 20) ἤμουν. 21) οὐχί, δέν. 22) ποῦ. 23) ἀπέκτησα. 24) ποῦ. 25) ὅπως τοῦ Μαΐου. 26) στρέφεται. 27) κάμνει. 28) εἰς τὸ ἀντικρὸ πρὸς τὰ κάτω. 29) ἐγὼ ἐκεῖ νὰ ἐκτυποῦσα. 30) δὲν ἐτελείωσαν. 31) ἔως. 32) ἔως τὸν λαμῖον.

- «Ὅπισ', ὅπισ', Ἐμίρ Ἀλῆ, ὅπισ', ἐσὲν μὴ κρούω,
τ' ὀμμάτῃ μου ἐθάμπωσαν καὶ τὸ σπαθίν ἔχ' ἄφναν».¹
- 50 Ἄν κρούω καὶ σκοτώνω σε, θά λέγ'νε μ' ἔν' φονέας·
ἂν κρούω, 'κὶ σκοτώνω σε,² θά λέγ'νε μ' ἐφοβέθεν·
κάλλιον 'κὶ σκοτώνω σε κι ἄς λέγ'νε μ' ἐφοβέθεν.

Πόντος (Τραπεζοῦς). – Περ. Τριανταφυλλίδου,
Οἱ Φυγάδες. Ἐν Ἀθήναις 1870, σ. 22 – 23.

5'. ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΚΙ Ο ΜΑΥΡΟΣ ΤΟΥ

Οἱ ἀκρίται, οἱ ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἄκρας, τὰ σύνορα,
τῆς Μ. Ἀσίας πρὸς τοὺς Ἀραβας, εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἶναι πάντοτε
ἔτοιμοι μὲ τὸ ὄπλον εἰς χεῖρας καὶ μὲ δυνατόν ἵππον, ὥστε νὰ ἀποκρούουν
ἐπιτυχῶς τὰς ἀραβικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὸ Κράτος ἢ τὰς ἐπιθέσεις ἐντοπιῶν
ληστών.

Τὰ κατορθώματα τῶν γενναιοτέρων ἐν πολεμικῇ κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις
ταύτας, ὡς καὶ κατὰ τὰ κυνήγια καὶ τὰς ἀνταρκαγίας ἀγρίων ζώων, ἐξυ-
μνοῦντο κατόπιν μὲ τραγούδια εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς πανηγύρεις τῶν.

Τὸ κατωτέρω ᾄσμα παρουσιάζει μίαν ἐκ τῶν τοῦ ἰδιομόρφου τού-
του βίου τῶν ἀκριτῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- Ἄρκοντες τρώκ'³ καὶ πίννουσι σὲ μαρμαρένη τάβλα,
σὲ μαρμαρένη κι ἀργυρὴ καὶ σὲ μαλαματένη.
Κι οὐλοὶ τρώσι καὶ πίννουσι κι ἄθλολῃ⁴ ἔφ⁵ φέρνου
κι ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρὸς ἄσ'⁶ ἐψιλοτραοῦει,
- 5 τ' ἀκράνι⁷ του τ' Ἀνδρόνικου, τοῦ νιοῦ τοῦ παινεμένου.
– «Μαῦρος εἶσαι, μαῦρα φορεῖς, μαῦρο κααλλικεύγεις,
μαθαίνεις τον νὰ πορπατῇ, μαθαίνεις τον νὰ δρέμῃ,⁸
μαθαίνεις τον νὰ ἔχεται⁹ τὸν ὄχλο τοῦ πολέμου,
μαθαίνεις του καὶ τῆς στεριᾶς ὡσὰκ καὶ τοῦ πελάου,
- 10 ξεχάνεις¹⁰ καὶ τῆς λυερῆς, τῆς γλυκοποθητῆς σου».

Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νουάρου, Δημοτικὰ τραγούδια
Καρπάθου, Ἀθῆναι 1928, σ. 145 – 46.

1) ἄχνην. 2) δὲν σὲ σκοτώνω. 3) τρώγουν. 4) λόγον, συζήτησιν. 5) δέν.
6) ἤρχισε. 7) τοῦ συντρόφου (λ. ἀρβ. akran). 8) νὰ τρέχῃ. 9) δέχεται. 10) λη-
σμονεῖς.

Ζ'. ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

Εἰς τὸ τραγούδι τοῦ Μικροῦ Βλαχόπουλου εἰκονίζεται ὁ ἰδιότυπος βίος τῶν ἀκριτῶν μὲ τὰ ἥθη των, συγχρόνως ὅμως παρέχει τοῦτο σαφὴ ἰδέαν καὶ περὶ τῶν τότε ληστικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν ἐντὸς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἀλλὰ καὶ τῆς ταχείας καὶ ἀποτελεσματικῆς ἀποκρούσεώς των ὑπὸ τῶν ἀκριτῶν, τῶν ὁποίων ἡ πολεμικὴ ἀρετὴ ἐνσαρκώνεται εἰς τοὺς ἥρωας τοῦ τραγουδιοῦ τούτου Κωνσταντῆν, Γιαννακίην, Ἀλέξην καὶ κυρίως εἰς τὸν γενναϊότερον καὶ νεώτερον ἐκ τούτων, τὸ Μικρὸ Βλαχόπουλο.

Ὁ Νικ. Πολίτης (Ἐκλογαί, ἀρ. 70) συνδέει τὸ τραγούδι πρὸς τὸ ἄσμα τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου, πιστεύων ὅτι ὁ Κωνσταντῆς ἢ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρὸς εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου, τὸ δὲ μικρὸ Βλαχόπουλο τὸ αἰχμάλωτον τέκνον αὐτοῦ.

Τὸ τραγούδι τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τρεῖς τύπους ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον γίνεται γνωστὴ εἰς τοὺς συμποσιάζοντας ἄρχοντας (μὲ τὴν μάνναν, μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φωνὴν τοῦ πουλιοῦ, μὲ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ ἀπὸ στόματος ἀγγέλου) ἢ ἐχθρική ἐπιδρομὴ καὶ ἢ αἰχμαλωσία μελῶν τῶν οἰκογενειῶν των.

Εἰς τὰς πλείστας τῶν παραλλαγῶν καταλήγει τοῦτο μὲ τὴν ἐντὶ μέθῃ τῆς μάχης προτροπὴν τοῦ ἡρώος πρὸς τοὺς συντρόφους του, ὅπως ἀποσυρθοῦν ἐκ τοῦ πεδίου τῆς συμπλοκῆς, ἵνα μὴ, χωρὶς νὰ τοὺς ἀναγνώρισῃ, ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῶν.

Γ. Κ. Σ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ

Τρεῖς ἄρχοντες καὶ ὁ Γιάννης καὶ τὸ μικρὸ Βλαχάκι
κάθονται, τρῶν' καὶ πίνοντες σὲ μαρμαρένια τάβλα,
σὲ μαρμαρένια, σὲ χρυσή, σὲ παραχρυσωμένη,
κι ἡ μάννα ν-τως ἐπρόβαλεν ἅπ' ὦριον² παραθύρι.

5 – «Τρῶτε καὶ πίνετ', ἄρχοντες, καὶ Τοῦρκοι σὰς πλακώνουν».³

– «Πρόβαλε, μάννα, νὰ τοσὶ ὀῆς, πόσες χιλιάδες εἶναι.

Ἄν εἶναι δυό, νὰ κάθωμαι, κι ἂν εἶναι τρεῖς, νὰ πίνω,
κι ἂν εἶναι ἑφτά, κι ἂν εἶν' ὀχτώ, νὰ σηκωθῶ νὰ φύγω».

– «Πρόβαλε, γιέ μου, νὰ τοσὶ ὀῆς, μὰ μετρητὸ δὲν ἔχουν».

10 Ὡστο⁴ νὰ στρώσῃ ὁ Κωνσταντῆς, νὰ χαλινώσῃ ὁ Γιάννης,
ἦτονε τὸ Βλαχόπουλο στὰ τρία βουνὰ βγαρμένο.⁵

Θωρεῖ τὸν κάμπο κ' ἤγεμε Σαρακηνοὺς καὶ Μαύρους.

Δίδει τοῦ μαύρου ν-του βιτσά,⁶ στὸν κάμπο κατεβαίνει·

δίδει τοῦ μαύρου ν-του βιτσά στὴ μέση ν-τως καὶ μπαίνει.

15 Στὸ ἔμπα⁷ χίλιους ἤκοψε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες,
καὶ στὸ δεξὸ ν-του γύρισμα σύρνει φωνὴ μεγάλη.

– «Μωρὲ σύ, ἀδέρφι Κωσταντῆ, κ' ἐσύ, ἀδερφέ μου Γιάννη,

1) ἐνεφανίσθη. 2) ὦραιον. 3) ἐπιτίθενται καὶ καταλαμβάνουν. 4) ἕως ὅτου.

5) βγαλμένο, ἀνεβασμένον. 6) μαστίγωσιν. 7) ἔφοδον.

ἂν εἴστε ἀλλάργο, ' φύγετε, γῆ ἐπὰ κοντά * χωστήτε, '
τὰ μάθια μου θαμπώσανε καὶ δὲ σᾶς-ε γνωρίζω.

Κρήτη (Μέσα Ποτάμοι Λασιθίου). - Έπεε. Κρητ.
Σπουδῶν, 3 (1940), σ. 405-406 (Μαρία Λιουδάκη).

Α'α.

Οὐ Κουσαντήης κι οὐ Γιαννακῆς κι τοῦ μικρὸ Βλαχάκι
ἀντάμα τρώγαν' κ' ἔπιναν κι ἀντάμα ξεφαντώνουν
κι ἀντάμα ἔχ'ν τοὺς μαύρους των σ' ἓνα στάβλο δεμένους.
Ἀπὰ στὸ φάγε' καὶ στὸ πιεῖ καὶ στήν ξεφαντοσύνη
5 πῆγε πουλάκι κ' ἔκατσε ἀπὰ ⁵ στήν τράπεζά τους.
Δέν κελαηδοῦσε σάν πουλί 'πὼς κελαηδοῦν τ' ἀηδόνια,
μόν' κελαηδοῦσε κ' ἔλεγε ἀνθρώπινη λαλίτσα.

- «Γιὰ σηκωθῆτε, βρέ παιδιὰ, μὴ πολυξεφαντῶν' τε
καὶ Τοῦρκοι σᾶς πατήσανε καὶ Τοῦρκοι σᾶς κουρσέψαν.»

10 Πῆραν τοῦ Γιάννη τὰ παιδιὰ, τοῦ Κωνσταντῆ τ' γυναικὰ
καὶ σύ, μωρὲ Βλαχόπουλο, πῆραν τὴν καλή σου».⁷

Οὐ Κωνσταντῆς καλλίγωνε' κι οὐ Γιάννης σελλώνει
κι τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο τῆναξτε, κεφαλῶνει.

«Σπρε μωρὲ Βλαχόπουλο, ἀπὸ τὴν πέρα βίγλα».

15 Ἄν εἶναι τρεῖς κι τέσσερεις, πᾶρε τὸ κονάχός σου'
ἂν εἶναι δέκα, δώδεκα, δώδεκα, κ' ἔχε χαμπάρι».

Πηγαίνει τὸ Βλαχόπουλο κοιτάς στήν πέρα βίγλα
κι μέτραγε κι μέτραγε κι μετρημὸ δὲν εἶχαν.

Νὰ πάγη πίσω ντρέπονταν, νὰ πάγη μπροστὰ φοβοῦνταν.

20 Σκύφτει φιλᾷ τὸ μαῦρο του πᾶ' στήν ἀστερατάδα.¹⁰

- «Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι στὸ αἷμα γιὰ νὰ πλέξης;»¹¹

- «Δύνομ', ἀφέντη μ', δύνομαι στὸ αἷμα γιὰ νὰ πλέξω,

μό' δέσε τὸ χεράκι σου μ' ἓνα διπλὸ μαντήλι,

δέσε καὶ τὸ κεφάλι σου μ' ἑπτὰ δίπλες μπερσίμι.¹²

25 Θὰ χυμηχτῶ,¹³ θὰ ταραχτῶ, μὴ ταραχτῇ ὁ μυαλός σου».

Στὸ ἔμπα¹⁴ χίλιοι ν' ἔκοψε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες,

στὸ ξαναμεταγύρισμα μὴδ' ἡῶρεν, μὴδ' ἀφήκεν.

Γύρισε καὶ διάβαινε, γύρισε νὰ παγαίνει,

1) μακράν (βλ. λ. ἄν., σ. 51, σημ. 6). 2) ἢ ἐδῶ κοντά. 3) κρυφθῆτε. 4) ἐπάνω
εἰς τὸ φαγητόν, κατὰ τὴν διάρκειάν του. 5) ἐπάνω. 6) ἔκομαν ἐπιδρομὴν καὶ σᾶς ἐλῆστευσαν.
7) τὴν γυναῖκα σου. 8) ἐποποθέτει πέταλα ὁπὸ τὴν ὀπλὴν τοῦ ἀλόγου. 9) σκοπιάν, παρατη-
ρητήριον. 10) φιλεῖ τὸ ἄλογό του εἰς τὸ ἄσπρο σημάδι ἐπάνω εἰς τὸ μέτωπον. 11) νὰ πλεό-
σῃς, καλομνήσῃς. 12) κλωστή ἐκ μετάξης (λ. τ. ibrisim). 13) θὰ ὀρμήσω. 14) κατὰ
τὴν ἑφοδόν.

- βρίσκει τὸν Κωσταντή, τὸ Γιαννακή, τὸν κάνανε σιργιάνι.¹
 30 - «'Αν εἴστε φίλοι μ', φύγετε, κι ἂν εἴστε ὀχτροί μ', σταθῆτε,
 γιατί ὁ μαῦρος βούρκωσε καὶ τὸ σπαθί μ' ἀλίτσεν.²

Δῆμος (Κάσπακας). - Λ. Α., ἀρ. 1843
 σ. 41 - 42. (Παπαγγελής, 1953).

· Α' β.

- Ὁ Γιάννης ὁ μικρότερος κι Ἀλέξης ὁ μεγάλος
 καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο ἀντάμα τῶν καὶ πίνουν,
 κι ἀντάμα ξεφαντώνουνε³ καὶ γλυκοχαιρετειοῦνται,
 κι ἀντάμα ἔχουν τίς μαύρους⁴ τοὺς σ' ἓνα στάβλο δεμένους.
 5 Τοῦ Γιάννη τρώει τὰ σίδερα, τ' Ἀλέξη τὰ λιθάρια,
 καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὰ δέντρα ξεριζώνει.
 Κ' ἐκεῖ ποὺ τρώγαν' κ' ἔπιναν καὶ γλυκοχαιρετειοῦνταν
 φωνὴ τίς ἦρτ' ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπὲ ἀγγέλου στόμα.
 - «'Εσεῖς τρώτε καὶ πίνετε καὶ γλυκοτραβουδάτε»
 10 Σαρατσανοὶ σὰς πλάκωσαν καὶ πῆραν τίς καλές σας⁵
 πῆραν τοῦ Γιάννη ν-τὴν (ν-τὴν) ἡ γενναῖα
 καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου ν-τὴν (ν-τὴν) ἡ γενναῖα
 Ὁ Γιάννης κόψτει πέταλα⁶ κι Ἀλέξης καλαβώνει,
 καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο βράσκει καβαλλάρης.
 15 - «Σῦρε, σῦρε, Βλαχόπουλε, νὰ πὰς νὰ τίξε φέρης»
 σὰν εἶναι χίλιοι, σφάξε τοὺς, σὰν εἶναι δυὸ χιλιάδες,
 σὰν εἶναι τρεῖς καὶ τέσσερις, στεῖλε καὶ μὰς χαμπάρι».⁸
 Δώνει ν-τὸ μαῦρο ν-του βιτσιά, στὸ δρόμο καὶ πηγαίνει.
 Ν-τὸ δρόμον ὅπου πῆγαινε, ν-τὴ στράτα ποὺ πηγαίνει,
 20 γλέπει⁹ ν-τὸ κάμπο πράσινο κι ἀμέτρητα τσαντήρια.¹⁰
 Στέκει καὶ συλλογιζεται καὶ μὲ ν-τὸ νοῦ ν-του λέγει
 - «Νὰ πάγω πίσου ντρέπουμει, νὰ πάγω μπρὸς φοβοῦμαι».
 Κι ὁ μαῦρος πηλογήθηκε κι αὐτὸ ντὸ λόγο λέγει
 - «Ὅσους θὰ κόψῃ τὸ σπαθί, τόσους θὲ νὰ πατήσω».
 25 Δώνει ν-τὸ μαῦρον του βιτσιά καὶ στὴν Τουρκιά ἐμπαίνει.
 Στὸ ἔμπα¹¹ χίλιους ἔκοψε, στὸ ξέβα¹² δυὸ χιλιάδες,

1) Οἱ στίχοι 28 - 29 παρελήφθησαν ἐξ ἑτέρας παραλλ. τοῦ ὅσματος ἐκ Κάσπακα Λή-
 μνου (Λ. Α., ἀρ. 1160 Δ., σ. 51· συλλ. Γ. Α. Μέγα, 1938). τὸν κάνανε σιργιάνι = τὸν ἐκοίταζαν.
 2) διότι ὁ ἵππος δὲν διακρίνει πλέον καὶ τὸ σπαθί εἶναι ἀσυγκράτητον. Ἡ λ. ἀλίτσεν πιθανῶς ἐκ τῆς
 τουρκ. alışmak = συνηθίζω. 3) μαζὶ διασκεδάζουν. 4) τοὺς ἵππους. 5) Σαρακηνοὶ ἔκαμαν
 ἐπιδρομὴν καὶ ἤρπασαν τὰς γυναῖκας σας. 6) τὴν σόζογον. 7) τοποθετεῖ πέταλα ὑπὸ τὰς
 ὀπλὰς τοῦ ἵππου. 8) εἰδῆσιν (λ. τ. liaber). 9) βλέπει. 10) σκηνὰς (λ. τ. çadır). 11)
 ἔφοδον. 12) ἀποχώρησιν.

καί εἰς τὸ ξαναγύρισμα δὲν ἦρε τί νὰ κόψη.
 Παίρνει τοῦ Γιάννη ν-τὴ γ-καλή,¹ τ' Ἀλέξη ν-τὴ γυναῖκα
 καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο ν-τὴ ρεβωνιαστικὴν του.

- 30 Ν-τὸ δρόμον ὅπου πήγαινε, ν-τὴ στράτα ποὺ περπάτειε,
 ἄνθρωποι ν-τὸν ἀπάντησαν, βαριά τὶς ἐξετάζει.
 – «Σὰν εἴστε φίλοι, φύγετε, ἐχθροί, ἐμπρὸς σταθῆτε,
 ὁ μαῦρος μου ἐμέθυσε ἀπ' τῶν Τουρκῶν τὸ αἷμα».

Θράκη (Σωζόπολις). – Λαογρ., τόμ. 1 (1909)
 σ. 594 – 95 (Κωνστ. Δ. Παπαϊωαννίδης).

Β'.

Ο ΓΙΟΣ ΤΗΣ ΧΗΡΑΣ

Μὲ τὸ τραγοῦδι τοῦ Μικροῦ Βλαχόπουλου συνδέεται στενῶς τὸ κατω-
 τέρω ἐκ Κρήτης καὶ Λευκάδος ᾄσμα, τοῦ ὁποῖου ἦρωες εἶναι ὁ γιὸς τῆς
 χήρας. Εἰς τὴν διαμόρφωσίν του φαίνεται ἐνδεῶς ἀνηρεασθῆ ἀπὸ τὰς Κρη-
 τικὰς παραλλαγὰς τῶν τραγουδιῶν τοῦ Μικροῦ Βλαχόπουλου καὶ τοῦ Πορ-
 φύρη, προέρχεται δὲ πιθανῶς ἐκ τῶν ἐνθάδε βιζαντινῶν ἢ τῶν ἀμέσως
 μετ' αὐτοὺς χρόνων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

- Χήρας υἱὸς ἐγεύγετο σὲ παρμαρέα τόβλα.²
 χρουσά 'ταν τὰ πιρούνια ντουκὰ οὐραγὰ τὰ πιάτα
 κ' ἡ κόρ' ἀπὸς τότε κερνᾷ ἀσηκεροκυκλωμένη.
 Μ' ἡ μάνναν του στὴ μιὰ μεριά φάνει ξαγκριγεμένη.²
 5 – «Γεύγεσαι, γιέ μου, γεύγεσαι κ' οἱ Φράγκοι σ' ἐπλακῶσαν».
 – «Πρόβαλε, μάννα μου, νὰ ἰδῇς πόσες χιλιάδες εἶναι·
 Κι ἂν εἶναι δυό, νὰ χαίρωμαι, κι ἂν εἶναι τρεῖς, νὰ πίνω
 κι ἂν εἶναι περισσότεροι, σελλῶσετε τὸ μαῦρο».³
 – «Ἐβγήκα, γιέ μου, κ' εἶδα τσοι, μὰ μετρημὸ δὲν ἔχουν».
 10 – «Σελλῶσετε τὸ μαῦρο μου, καλογιγλῶσετέ⁴ τον
 καὶ δῶσ' μου, μάννα, τὸ σπαθί, τ' ἁγιοκωσταντινᾶτο,⁵
 νὰ βγῶ, νὰ ἰδῶ τὸν πόλεμο ποὺ κάνουνε οἱ Φράγκοι».
 – «Μαῦρε μου, γοργογόνате κι ἀνεμοκυκλοπόδη,⁶
 πολλές φορὲς μ' ἐγλύτωσης ἀπὸ βαρεῖες φουρτίνες·
 15 κι ἂ μὲ γλυτώσης κι ἀπ' αὐτή, θὰ σὲ μαλαματώσω.
 Τὰ τέσσερά σου πέταλα χρουσά θὰ σοῦ τὰ κάμω,
 τὰ δαχτυλίδια τσῆ ξαθῆς σκάλες καὶ χαλινάρια».

1) τὴν ἀγαπητινίαν. 2) ἐξηγριωμένη. 3) τοποθετήσατε τὸ σάγμα εἰς τὸν ἵππον.

4) νὰ ἐφαρμόσετε καλῶς τὰς ἱγλάς, τὰ λωρία, ποὺ σφίγγουν τὸ σάγμα. 5) σπάθη παλαιὰ
 ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο χαραγμένη ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου. 6) ἀνεμοπόδη, ταχύπους.

- Στό ξμπα¹ χίλιους ἔκοψε, στοῦ ἔβγα δυὸ χιλιάδες
 κ' εἰς τ' ἄλλο στριφογύρισμα δὲν ἤρρηκε νὰ κόψη,
 20 παρά τὸ Πολυτρίχηλο² εἰς τὸ σκαμνὶ 'ποκάτω'
 καὶ βάνει τὸ χεράκι ν-του τὴν κεφαλὴ ν-του πιάνει'
 κι ὁ οὐρανὸς ἐσείστηκε κ' ἡ θάλασσα 'μουγκήστη'³
 κι ἄγγελος ἀπὸ τσ' οὐρανὸς σέρνει φωνὴ μεγάλη.
 - «Σώνει σε μπλιό, χήρας' ὑγιός,⁴ κι ὁ κόσμος θὰ βουλήσῃ⁵
 25 κι ὁ οὐρανὸς ἐσείστηκε κ' ἡ θάλασσα μουγκήστη».⁶

*Ant. Jeannarakí, "Ἄσματα Κρητικά,
 Leipzig 1876, σ. 200 - 201.*

Η'. ΤΩΝ ΕΝΝΕΑ ΑΔΕΛΦΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ "Η ΕΙΣ ΤΟ ΚΥΝΗΓΙ. ΠΑΛΗ ΜΕ ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

Τὰ ἄσματα: α') τῶν ἐννέα υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου ἢ τοῦ Διγενῆ, τοὺς ὁποίους ἐξελεθόντας διὰ κυνήγιον καταπίνει, κατὰ παραλλαγὰς ἐκ Καππαδοκίας, ὁ Συγρόπουλος, καὶ β') τῶν ἐννέα ἀδελφῶν οἱ ὁποῖοι ἐκκινοῦν εἰς ἐκστρατεῖαν καὶ δηλητηριάζονται ὑπὸ τοῦ Μαυριανοῦ ἢ τοῦ Μαυρήγιαννη ἢ ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν, ὁ μικρότερος ὁ Κωνσταντῖνος, κατατρώγεται ὑπὸ τοῦ στοιχειοῦ τοῦ πηγαδιοῦ, εὐρίσκονται μετὰ τῶν εἰς στενὴν συνάφειαν, φαίνεται δὲ πιθανόν ὅτι προέρχονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου.

Ὁ ὑπὸ ἀκαθόριστον πορταῖν γενεᾶς ὡς στοιχεῖο, παρῶς ἀκούμενος Συγρόπουλος εἶναι κατὰ τὴν Ν. Γ. Πολίτου, «ὁ ἀντικαλὸς τοῦ Διγενῆ ἢ τοῦ Συρόπουλος», δηλαδή ὁ ἐκ Συρίας καταγόμενος, ὅστις εἰς ἄλλα ἀκριτικά τραγοῦδια λέγεται καὶ Στερόπουλος, Φτερόπουλος καὶ Σιναφινόπουλος.⁶

Τὸ ἐπεισόδιον τῆς καταβροχθείας ὑπὸ τοῦ Συγρόπουλου τῶν τέκνων τοῦ Ἀνδρονίκου, πιστεύει ὁ Ν. Πολίτης, ὅτι εἶναι «ἀνανέωσις ἀρχαίων ἐλληνικῶν μύθων περὶ τῆς καταπόσεως τοῦ Ἰάσονος ὑπὸ τοῦ φυλάσσοντος τὸ χρυσοῦν δέρας δράκοντος, τοῦ Ἡρακλέους ὑπὸ τοῦ κήτους εἰς τὸ ἐξετέθη βορὰ ἢ Ἡσιόνη, καὶ τοῦ Περσέως ὑπὸ τοῦ μέλλοντος νὰ καταφάγῃ τὴν Ἀνδρομέδαν κήτους».

Πρὸς τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα καὶ πρὸς τὸ ἀνωτέρω τραγοῦδι τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου ἔχει ὁμοιότητας, ὡς παρετήρησεν ὁ S. Baud-Bovy,⁷ τὸ τραγοῦδι Γ', ὡς κατωτέρω, τῶν ἐννέα ἐπίσης ἀδελφῶν, οὔτινες πορεύονται πρὸς πόλεμον. Οὗτοι ὀπλισθέντες καὶ ἐκκινήσαντες ἐφθασαν διψασμένοι εἰς φρέαρ ἐντὸς τοῦ ὁποίου, κατόπιν κληρώσεως μετὰ τῶν, κατέρχεται ὁ μικρότερος, ὁ Κωνσταντῖνος ἢ Κώστας, διὰ νὰ ἀντλήσῃ νερό· ἐκεῖ ὅμως εὐρίσκει οἰκτρὸν τέλος ἀπὸ τὸ στοιχεῖο τοῦ πηγαδιοῦ.

Τοῦ θέματος τούτου, δηλαδή τῆς κληρώσεως τοῦ ἀδελφοῦ, ὅστις πρέπει νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν βυθὸν τοῦ φρέατος, ἐσημείωσεν ἤδη τὴν ὑπαρξιν

1) κατὰ τὴν εἰσόρμησιν. 2) πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τοῦ δνόμ. Πατραράχλος, ὡς εἰς τὸ ἄσμα τοῦ Πυρφόρη' βλ. ἀνωτ., σ. 55. 3) ἐμούγκρισε. ἐξέβαλε βοὴν ὡς μουκῆθμόν. 4) φθάνει σε πλέον, υἱὲ τῆς χήρας. 5) θὰ καταβυθισθῇ. 6) βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ Σύμμεϊντα, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 246-249. 7) Ὑνθ' ἀν., σ. 249. 8) La chanson populaire grecque du Dodécaneèse I, Les textes, Paris 1936, σ. 285 κ. ἐξ., 287.

ὕπο διάφορον μορφήν εἰς τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος ὁ S. Baud - Bony¹ ἔνθα γίνεται κλήρωσις μεταξὺ τῶν πέντε ἐκ μητρὸς θείων τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα περὶ τοῦ ποῖος θὰ μονομαχήσῃ πρὸς τὸν ἀμῖράν τῆς Συρίας·

«ἀλλ' ἵνα μὴ φιλονεικοῦν ποῖος θὰ πολεμήσῃ,
λαγρούς θεῖναι προέκριναν καὶ ἔλυσαν τὴν ἔριν·
ἔλαχε δὲ τὸν ὑστερον τὸν μικρὸν Κωνσταντῖνον».²

Γ. Κ. Σ.

Α'.

ΟΙ ΕΝΝΕΑ ΥΙΟΙ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ Ο ΣΥΓΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὀλημεριῶς Ἀνδρόνικος τοὺς υἱοὺς του παραγγέλλει·

– «Παιδιά μ', ἂν κυνηγήσητε, παιδιά μ', ἂν κυνηγᾶτε,
κάτω μὴ κατεβαίνετε, κάτω μὴ κατεβῆτε·

Συγρόπουλον ἐφύτρωσε, τρώγει τοὺς ἀδρειωμένους».

5 Σὰν τ' ἄκουσαν καὶ τὰ παιδιά τὸ ἔχουν χαρὲς μεγάλες·

κυνήγησαν, κυνήγησαν, κατέβαν, πῆγαν κάτω,

πῆγαν, ἠῦραν Συγρόπουλον σὸν ὄλιο³ ἀντίκρου κά'ται⁴

καὶ τοὺς ἰννιοὺς ἐκούρτησε⁵ μὲ τὸ πλοῦτά τους ἑντάμα.⁶

Ὡς τ' ἄκουσεν Ἀνδρόνικος πᾶσι τοῖς κρυφάνῃ.

10 – «Ἄς σωρωφτῇ τ' ἀλάϊ⁷ τοῦ καὶ βούλε⁸ προλαγιά μου⁹

ὅπου τρώγει τὸ γέμα μου, Συγρόπουλον ἄς πάγῃ.¹⁰

Πῆγαν πᾶσιν καὶ ἔκοντησαν ἑνὶ κοίτησι¹¹ εὐρήσαν·

– «Ἦνὰ μὴ σέ ποῦμ', τσιφτσι¹² παση¹³ ἰννὰ ἀδέλφια εἶδες;»

– «Ἰννὰ ἀδέλφια εἶδα ἡγὼ καὶ τὰ μὲν διαβῆκαν·

15 ὥς θωρῶ καὶ ὥς ἀκούγω ἀπ' τοῦ μαχαρ¹⁴ διαβῆκαν».

Πῆγαν ἐκεῖ καὶ κόντησαν¹⁵ Συγρόπουλον τῇ θύρᾳ.

Κι Ἀνδρόνικος ἐφώναξε κι Ἀνδρόνικος φωνάζει.

– «Ἐβγα ὀξω, Συγρόπουλο, σκυλί μαγαρισμένο·

– «Καὶ ποιὸς ἔσαι σύ, καὶ τίς ἔσαι σύ, κι ὀγῶνα¹⁴ νὰ ῥτω ὀξω;»

20 – «Ἀνδρόνικος εἶμαι ἐγὼ, τὸ μέγ' ἀδρειωμένο».

– «Κ' ἐμεῖς μὲ τὸν Ἀνδρόνικο ἔχουμ' ἀδελφοσύνη,

ἀδελφοσύνη¹⁵ ἔχουμ' ἀδελφοσύνη καὶ συντεκνιότη».¹⁶

Ἀνδρόνικος βρεχῆστηκε¹⁷· «Πῆγεν ἀδελφοσύνη

ἀδελφοσύνη¹⁵ ἔχουμ' ἀδελφοσύνη καὶ συντεκνιότη».

25 Ἐσκότῳσε Συγρόπουλον κι ὄλο τὴ συγγενιά του.

Καππαδοκία (Ἀνακού). Λ. Α., ἀρ. 228
σ. 15, ἀρ. 12 (Χρ. Ν. Τουργούτης).

1) Ἐνθ. ἀν., σ. 285. 2) παραλλ. Κρυπτοφ. Α, 129 - 131.

3) εἰς τὸν ἥλιον. 4) κάθῃται. 5) κατέπιε. 6) μαζί. 7) ὁ στρατός (λ. τ. alay).

8) ὄλον. 9) ὄλοι ποὺ ἀνήκουν εἰς τὴν ὀπηρεσίαν μου (:). 10) ὅποιος τρώγει εἰς τὸ σπίτι μου, ἀπὸ τὸν ἄρτον μου, ἄς παρευθῇ κατὰ τοῦ Συγρόπουλου. χειρ. : γεῦμα. 11) ἐσάθμευσαν (λ. τ. konniak). 12) γεωργόν (λ. τ. çiftçi). 13) μεγάλον νοικοκύρην, γαιοκτήμονα. 14) καὶ ἐγώ. 15) ὅχι· μόνον ἀδελφοσύνην. 16) συντεκνιάν, κουμπαριάν. 17) ἐβροχήθη.

Α'α.

- Ού Κουσαντήης κι ού Κουσαντάς κι ού Μικρουκουσαντήινους
 όπου 'χι τούς Ιννιά τούς γιούς κι τις Ιννιά νυφάδης.
 Μιά μέρα γύριψαν εὐχή νά πάνουν στού κυνήγ'.
 – «Μι τήν εὐχή μ', ὦ πιδιά, νά πᾶτι στού κυνήγ'.
 5 Γυρίσι κάμπους κι βουνά κι ράχες κι λαγγάδια·
 στής ἀλαφίνας τὸ βουνό, μὴ λάχη κι ἀναβητ'
 ἰκεῖ φουλιάζ' δράκουντας, ἕνα στοιχειὸ μιγάλου
 π' τρώει κόσμου ζουντανὸ κι ἄντρις κι γυναῖκις».
 Οὐλημῆρης κυνήγησαν, κυνήγ' δὲν εὐρήκαν·
 10 στής ἀλαφίνας τοῦ βουνό τοῦ βράδ' ἀνιβαίνουν
 κι τὰ πιασιν οὐ δράκουντας κι ὅλα τὰ κατὰπιν'.
 Οὐ Κουσαντήης καρτέραί, νά 'ρθ'ν ἀπ' τοῦ κυνήγ'.¹
 Σάν εἶδι πού δὲν ἦρθανι, τὸν ἔπιασεν ἡ ζάλ'.
 Ἐπλάγιασι νά κοιμηθῇ, ὕπνους δὲν τοῦγ κουλνοῦσι.²
 15 κ' ἡ νύφη ἡ μικρότερη κατὰ βουρο³ εἶδι.
 Πουλὺ προῦτ σηκώθηκε, σταῦ δάκρυ φουρτουμέν'.
 Οὐ πιθιρός τ' ρώτησε, ὅτ' ἀπὸ τ'ς λέει.
 – «Στὰ δάκρυα, κυφάλα, εἰς εἰς φουρτουμέν'»·
 – «Εἶδα ἕνα εἰνούρο κατὰ βουρο, λαλεῖ κι οὐρουλουγέει,
 20 πὼς εἶχαμαν μιὰ νύφη σὲ δάκρυα τοῦ εἶχ' Ιννιά πουλάκια·
 κακὸ γεράκι πέρασι κατὰ βουρο τὰ πέντε
 τὰ τέσσιρα ἐτρύπουσαν μῆσα σὶ κατὶ βάτια».
 Ἀκούουντας οὐ Κουσαντήης τραβαίει τὰ μαλλιά τ'.
 – «Ἄχ οὐ καημένους τ' ἔπαθα, χαθῆκαν τὰ πιδιά μ'.
 25 Στής ἀλαφίνας τοῦ βουνό ὑπῆγαν στού κυνήγ'
 κι τὰ πιασιν οὐ δράκουντας κι ὅλα τὰ κατὰπτε».
 Κι τοῦ σπαθί τ' ζώθηκι κ' εἰς τοῦ βουνό πηγαίν',
 τοῦ δράκου βρίσκ' ξαπλαριό, κλαίουντας τὸν ρουτάει.
 «Δράκου, μὴν ἦρθαν τὰ παιδιά, οἱ Ιννιά οἱ γιοί μου;»
 30 – «Ἦρθαν, μόν' δὲν τὰ γνώρισα πού 'νι πιδιά δικά σου
 κι μὴ μιὰς, βρὲ Κουσαντή, ψές βράδ' τὰ κατὰπια».
 Κι τοῦ σπαθί τ' ἔσυρι κι τήν κοιλιά του σκίζ'.
 Τέσσιρ' εὐρίσκ' ζουντανά κι πέντι πιθαμένα.
 Ἰκεῖ τὰ πέντι τὰ 'θαψι μὴ τέσσιρα γυρίζ',
 35 γιμάτους ἀναστιναγμό, πικρά φαρμακουμένους.

¹ Ηπειρος (Νεγάδες). – Α. Α. ἀρ. 1570, σ. 489
 (Μ. Οἰκονόμου, 1939).

1) κυνήγι. 2) δὲν τὸν ἔπαιρνε ὁ ὄπνος, ἡγρόπνευε. 3) ὄνειρον. 4) ἡρώτησε.

Β'.

ΟΙ ΕΝΝΕΑ ΑΔΕΛΦΟΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ. Ο ΜΙΚΡΟΤΕΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ

- 'Σάν τσῆ μάννα, 'σάν τσῆ μάννα, 'σάν ἐκείνη τσῆ μάννα,
 ἐπῶχει τοὺς ἐννιά υἱοὺς καὶ τὲς ἐννιά νυφάδες
 καὶ σένονται ¹ 'ς τὸ σπίτσι της ἐννιά 'γγονῶ νανούδια ²
 καὶ κρέμουνται 'ς τοὺς πάλους ³ της ἐννιά 'γγονῶ χιρχάδια. ⁴
 5 - «Μάννα μου, ψῆσε μας ψωμιά, μάννα μου, παξιμάδια!
 ἐμέ καὶ τοὺς ὀχτάδερφους 'ς τὸν πόλεμο καλοῦν μας».
- «Μὲ τοὺς πόνους ἐζύμωσα, μὲ τὰ δάκρυα τσοπάνω, ⁵
 μὲ τὰ βαριά στενάγματα 'ς τὸ φοῦρνο τ' ἀπερρίφτω». ⁶
 Τὰ 'χτάδερφια καλλίκεψαν, ⁷ Κωστάντσινος ἀπόμειν'.
- 10 - «Κάλδεψε, ⁸ γιέ μ', Κωστάντσινε, τὰ 'χτάδελφια σου πᾶνε».
- «Μάννα, πολλὰ καλλίκεψα γιὰ λευθεριά ἐπῆγα
 ἂν καὶ καλδέψω καὶ τεριά, ⁹ ἄλλο ποῦ δὲ θωρεῖς με».
- «Μάννα μ', φέρ' με τσῆ νύφη σου, τσῆ μικρὴ Μαργαρίτα» ¹⁰
 ἃς φιλήσουμε μιὰ καὶ δυό, 'σὸ τσῆς θωρεῖτσα».
- 15 Πέντε φιλᾷ τὸ μαῦρο του καὶ ἐκεῖ τσῆ καλὴ του
 ἃς ¹¹ ποῦ νὰ εἰπῇ «νὰ μ' εὔχεσθαι ἐννιά βουνιά διέβη.
 'Ἦτο κ' ἔρα μικρὸ βουνί, σὲ λειῶν ἔειπ' ἡ ποίκε». ¹²
- «Νὰ κοράσι ρωτήσῃ 'ς σὲ δάκρυα 'κωσμένο.
- 20 - «'Οχτῶ διαβάται διάβανε 'σάν 'εῖσαν κι ἄλλον ἕνα.
 'Σὰ 'ξόπισω ἐντράνηναν, ¹⁴ πάλ' εἶσαν ἄλλον ἕνα».
- «Νὰ μὴ σε εἰπῶ, τὸ κόρασο, ἐδῶ διαβάται δέβαν;» ¹⁵
- 20 - «'Οχτῶ διαβάται διάβανε 'σάν 'εῖσαν κι ἄλλον ἕνα.
 'Σὰ 'ξόπισω ἐντράνηναν, ¹⁴ πάλ' εἶσαν ἄλλον ἕνα».
- «Νὰ μὴ σε εἰπῶ, ¹⁵ τὸ κόρασο, ποῦ πάγω, πῶς συφθάνω;» ¹⁶
- «'Αν γένῃ μαῦρος σου πουλί, κ' ἐσὺ ὠριο ¹⁷ χιλιδόνι,
 παίνεις καὶ συφθάνεις τα 'ς τοῦ Μαυρηγιάνν' ¹⁸ τ' ἀλώνια».
- 25 - «Μαυρήγιαννη, βγάλ' μας κρασί καὶ κέρνα μας νὰ πιούμε».
- «'Εγὼ γιὰ τοὺς ὀχτάδερφους πιθάρι δὲν ἀνοίζω.
 'Εγὼ γιὰ τὸν Κωστάντσινο ἐννιά πιθάρι' ἀνοίζω».
- 'Ανοίξει τὸ 'να δὲν ἔχει, ἀνοίξει τ' ἄλλο γιόμει,
 ἀνοίξει καὶ τὸ μεσιακὸ παλιοῦ φιδιοῦ φαρμάκι.
- 30 Κερνᾷ καὶ πίν' Μαυρήγιαννης καὶ εἰς τοὺς ἄλλους δίνει.

1) σείονται, αἰωροῦνται. 2) αἰῶραι βρεψῶν. νανῶ—κινῶ. 3) πασσάλους. 4) βραχεῖς ἐπενδύται (λ. τ. hırka). 5) τυπάνω, πλάσσω. 6) ρίπτω. 7) ἐκαβαλλίκευσαν. 8) καβαλλίκευσε. 9) ἂν καβαλλίκεύσω καὶ τώρα. 10) εἰς ἄλλας παραλλ.: Φεγγαρίνα ('Ανακό, Σινασοός). 11) ὦς, ἔως. 12) δὲν τὸ διεσκεῖσε, δὲν τὸ διέβη. 13) νὰ σὲ ἐρωτήσω, κοράσι, ἐπέρασαν ἀπὸ ἐδῶ διαβάται; 14) παρετήρησαν (τρανῶ = βλέπω). 15) νὰ σοῦ πῶ, νὰ σ' ἐρωτήσω. 16) πῶς προφθάνω. 17) ἔλετ. ὄρηιο· διῶρδ. ὠριο κατὰ τὴν παραλλ. παρὰ Paul de Lagarde, Neugr. aus Klein Asien, σ. 21-22, στ. 27. 18) εἰς τὴν παραλλ. ἐκ Τελημεροῦ λέγεται: «σοῦ Μαοριανοῦ τ' ἀλώνι», βλ. Paul de Lagarde, ἔνθ' ἂν., σ. 21-22, στ. 28.

- Μαυρήγιαννης απέθανε κ' οί ἄλλ' ψυχομαχοῦνε.
Καί τοῦ Κωστάντίνου ἡ καλὴ ὄρωμα 'ς τὸν ὕπνον εἶδε.
- «Μάννα μ', ἐσπé' δα 'ς τ' ὄρωμά μ', μάννα μ', 'ς σὴν ἁμαρτιά' μου,
ἀπέσω-να 'ς σά ² σπίτσια μας, ἀπόξου 'ς σὴν ³ αὐλή μας,
35 ἀπέσω 'ς σά κελλάρια μας χρυσὸ δεντρὶ γυρίσθην.
'Η ρίζα του ἦτοσ' ἐσὺ καὶ κλώνια τὰ παιδιὰ σου,
τὰ φύλλα του τὰ 'γγόνια 'σου, τὰ θέλ'ν νὰ σκορπισθοῦνε».
*'Αναστ. Σ. 'Αλεκτορίδου. - ᾠσματα Καππαδοκικά. Δελτ.
'Ιστ. Ἐθνολ. Ἑταιρείας, τόμ. Α' (1883), σ. 722 - 723.*

Γ'.

ΟΙ ΕΝΝΙΑ ΑΔΕΛΦΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΟΥ ΠΗΓΑΔΙΟΥ

- Τὰ τέσσερα, τὰ πέντε, τὰ ἑννία ἀδέρφια·
τὰ δώδεκα ξαδέρφια τὰ παντέρημα·
τὸ μήνυμα τὰ ἦρθεν ἀπὸ τὸν βασιλιά,
νὰ πᾶν' στοῦ σεφέρι, νὰ πᾶν' στὸν πόλεμο.
5 - «Εὐχῆσου, μάννα μ', εὐχῆσου, δώσ' μας τὴν εὐχή,
νὰ πᾶμε στοῦ σεφέρι, νὰ πᾶμε στὸν πόλεμον».
- «Ἄστε, παιδιὰ μου, ἄστε, πᾶτε στοῦ καλὸ·
ἐννία ἀδέρφια νὰ πᾶτε εὐχόμενα νὰ 'ρθετε
τὸν Μικροκωσταντίνον νὰ εἴναι τὸν φέρετε».
10 Σαράντα μέρες πᾶνε δίχως τὸ πῶμι
κι ἄλλες σαρανταπέντε εὐχόμεν' τὸ νερό.
Στὸ δρόμο ποὺ πηγαίνουν εἰς ὅπου πηγαιναν
βρίσκουν ἓνα πηγάδι, συρτοπηγάδο, ⁴
σαράντα ὀργυιῆς τὸ βάθος κ' ἐξήντα ἦταν πλατύ.
15 Κἀθ' ἦνταν σ' ἓναν ἥσκιον καὶ ρίχνουν τὸν λαχμὸ ⁵
καὶ ὁ λαχμὸς ἐπέσεν στὸν Κώστα τὸν μικρό.
- «Γιὰ σέβα, μαῦρε Κώστα, καὶ βγάλε μας νερό».
- «Σεβαίνω, μαῦρ' ἀδέρφια, μὰ πῶς μὲ βγάζετε;»
- «Σέβα, μαῦρε Κώστα, κ' ἐμεῖς σέ βγάζουμε».
20 «Ὡς τὴ μέση πάνει ὄλο, ὄλο ⁶ χαίροντας
κι ἀπὸ τὴ μέση κάτω, ὄλο κλαίγοντας.
- «Τραβᾶτε, μαῦρ' ἀδέρφια, τραβᾶτε τὰ σκοινιά·
ἐδῶ νερὸ δὲν εἶναι, νερὸ δὲν βρίσκεται,
εἶναι ἡ σκύλα Λάμια, ποὺ τρώει τὰ παιδιὰ».
25 - «Τραβοῦμε, μαῦρε Κώστα, μ' ⁷ δὲν ταράζεσαι».

Καστορία. - Λ.Α. ἀρ. 1688, σ. 101 - 102 (Γ. Α. Μέγας, 1952)

1) ὄραμα, ὄνειρον. 2) εἰς τὰ. 3) εἰς τὴν. 4) φρέαρ ἀπὸ τὸ ὅποιον ἡντλεῖτο τὸ
ὕδωρ μὲ δοχεῖον ἀνασυρόμενον διὰ σκοινίου. 5) λαχνόν, κλῆρον. 6) ἡ λέξις προστετέθη εἰς
τὸ κείμενον πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ μέτρου. 7) κείμ.: μὰ.

Γ' α.

- Τὰ τέσσερα, τὰ πέντε, τὰ ἐννιάδερφα
 τοὺς ἦρθ' ἓνα φερμάνι¹ ἀπὸ τὸ βασιλιά,
 νὰ πὰ' νὰ πολεμήσουν μέσα στὴ Φραγκιά.
 Σελλώνουν τ' ἄλογά τους, τρέμουν τὰ ἱ-βουνά·
 5 τροχᾶν' καὶ τὰ σπαθιά τους λαίμπει ἡ θάλασσα.
 - «Φκῆσε μας, μαννούλα, τώρα στὸ κίνημα».
 - «Τὴν εὐκὴ μου, γιέ μου, σύρτε στὸ καλὸ,
 τὰ ἐννιά νὰ πᾶτε, τὰ ὀχτῶ νὰ ῥθοῦν'
 κι αὐτὸς ὁ δόλιος Κώστας πίσω νὰ μὴν ἐρθῇ».
 10 Πάνουν² σαράντα μέρες, σῶθ' κε τὸ ψωμί
 κι ἄλλες σαράντα πέντε, σῶθ' κε τὸ νερό.
 Στὴ στράτα ποὺ πααῖναν κι ὅπου πάαιναν,
 βρίσκουν ἓνα πηγάδι, ξηροπήγαδο·
 σαράντα ὀργυιές στὸ βάθι κ' ἐκατόπτατό·
 15 λαχνίζουν,³ ξελαχνίζουν, ποιοὺς νὰ κατέβῃ.
 *Ἦρθε τοῦ δόλιου Κώστα ἡ μικρότερη.
 - «Κατέβα, δόλιο Κώστα, γιὰ νὰ ῥοῖς νερό».
 Κατέβηκε ὁ καημένος δὲν πῆρε νερό.
 - «Τραβάτε μ', ἀδερφάκια, δὲν ἦῤα νερό».
 20 - «Τραβάμε τὰ καημένα, δὲν ταραξέσαι».
 - «Βάλτε καὶ τ' ἄλογό μου νὰ τραβᾷ κι αὐτό».
 - «Κι αὐτὸ τραβάει τὸ μαῦρο, δὲν ταραξέσαι».
 - «Βάλτε καὶ τ' ἄρματα μου νὰ τραβᾶν' κι αὐτά».
 - «Κι αὐτὰ τραβᾶν' τὰ μαῦρα, δὲν ταραξέσαι».
 - «'Αφήστε μ', ἀδερφάκια, σύρτε στὸ καλὸ».

*Ἠπειρος (Λοζέτσι). - Λ.Α. ἀρ. 1422, σ. 186 - 187
 (Μαρία Λιουδάκη, 1940).

Γ' β.

- Τέσσαρες σὺν τέσσαρες γένηκαν ὀχτῶ
 κ' ἓνας ὁ μικρότερος γένηκαν ἐννῶ.
 'Σ τὸν πόλεμον ἐβγήκαν νὰ πολεμήσουνε
 καὶ πόλεμον δὲν ἦῤραν, ἐγυρίξανε.
 5 'Σ τὸν δρόμον π' ἐδαβαίν'ναν ἐδιψάσανε
 καὶ ἦῤρανε τὸν λάκκον τῶν χίλιων ὀργυιῶν,
 τριγύρω γύρω πέτρες, μαρμαρόχτιστον,

1) διαταγὴ (λ. τ. fernian). 2) πηγαίνουν. 3) ρίπτουν κληρον.

- μέ σιδερένᾱ πόρτας, Φράγκικα κλειδᾶ'
 κ' ἐκάνανε τὸν κλῆρον, ποιὸς θά κατηβαίν'
 10 κ' ἔπεσεν ὁ κλῆρον 'ς τὸν μικρότερον.
 – «Δεσῆτε μ', ἀδελφάκια μ', κ' ἐγὼ θά κατεβῶ,
 νὰ βρίσκω τὸ νερόν, νὰ πίν' ἐγὼ κ' ἐσεῖς.
 – «Τραβᾶτε μ', ἀδελφάκια μ', ἡῶρα τὸ νερόν,
 θολὸν καὶ βρουχνασμένον,¹ πικρόν, φαρμακερόν».
 15 – «Τραβοῦμεν σ', ἀδελφάκι, καὶ σὺ δὲν ἔρχεσαι».
 – «Δέσητε με 'ς τὸ μαῦρο μ' κ' ἐκεῖνος μὲ τραβᾷ».
 – «'Εδέσασμέ σε 'ς τὸ μαῦρο σ' κ' ἐκόπεν ἡ ἄλυσά».²
 – «'Αμῆτεν,³ ἀδερφάκια μ', ἀμῆτε 'ς τὸ καλόν'
 τῇ μάννα μου πεῆτεν,⁴ ὁ υἱὸς σ' παντρεύθηκεν
 20 κ' ἐπῆρενε τὸν λάκκον τῶν χίλιων ὀργυιῶν.

Πόντος (Κερασσοῦς). – 'Αρχ. Πόντου 15 (1950)
 σ. 250 – 251, ἀρ. 12 (Ε. Κούσης).

Θ'. Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Ο ΓΙΟΣ

(ΑΓΩΝ ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ἩΡΩΟΣ ΠΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ)

Κατὰ παραλλαγὰς τοῦ ἀρχ. Πόντου, Δωδεκανήσου, Κρήτης, Πελοποννήσου καὶ Ἀλκυονίδος ἥως τοῦ Ἰσθμοῦ, εἶναι ὁ Γιάννης, υἱὸς τοῦ Ἀνδρονικοῦ, κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς ἀπλῶς ὁ Γιάννης καὶ Ἡρὼν ἡ Γιαννάκης, ὅστις εἰς τὰς ἐκ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος φέρεται, ὡς ἀνεκτόλος.

Καυχώμενος διὰ τὴν προσηγορίαν τοῦ ἀνδρείαν, προεκάλεσεν ὁ ἥρως τὸν ἥλιον εἰς ἀγῶνα δρόμου, κατὰ τὸν ὅποιον ὁμῶς ἡττήθη καὶ ἐνυκτώθη εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ εἰς ἔρημον τόπον. Ἐκεῖ περιέπεσεν εἰς ἐνέδραν πολυαριθμῶν Τούρκων καί, ὥς ἦτο μόνος, κατεβλήθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐτραυματίσθη θανασίμως.

Εἰς ἀρκετὰς παραλλαγὰς (Πόντου, Δωδεκανήσου, Κρήτης, Σωζοπόλεως, Νάξου κ. ἄ.) ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐχθρῶν, τοὺς ὁποίους ὁ ἥρως ἀντιμετωπίζει καὶ καταβάλλει, διέφυγεν εἰς, ὅστις, ἐπιτεθεὶς μὲ ἐκπληκτικὴν ταχύτητα, ἐπέτυχε νὰ τὸν πλήξη καὶ τραυματίσῃ.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

- Ὁ Γιάννης κι ὁ κύρ' ἥλιος ὁμάδιν περπατοῦν·
 βαρυστοιχηματίζουν τὰ κεφάλια τους·
 ποιὸς νὰ πάη πλιά γρήγορα στὴ μάννα του·
 Ὁ ἥλιος ἐβραδυάστη εἰς τῆς μάννας του
 5 κι ὁ Γιάννης ἐβραδυάστη μέσ' στὲς δαμασκιές,
 ὅπ' ἄνθρωπο δὲν ἔχει, μόνο τρία δενδριά,

1) θολὸν καὶ πλήρες βορβόρου, μούχλας. 2) ἡ ἄλυσις. 3) πηγαίνειτε. 4) νὰ εἴπητε.

Ὁχου, ἀδέρφει, ὄχου, τί 'ναι πού μου 'καμες;
 ἔδειξες τὸ σπαθὶ σου καὶ μ' αἱμάτωσες.
 Τρέξε, ἀδέρφει, τρέξε, νὰ φέρῃς τοὺς γιατροὺς,
 κ' ἔχω παιδιά, γυναικὰ, κ' εἶν' κρῖμα νὰ χαθῶν». *Τρέχει ἀδερφός του πάει καὶ φέρνει τοὺς γιατροὺς.*
 «Γιατροί, γιατρέψτε τον, γιατί θὲ νὰ σφαθῶ,
 πού 'τον ὁ ἀδερφός μου κ' ἐν τὸν ἐγνώρισα,
 κ' ἔδειξα τὸ σπαθὶ μου καὶ τὸν ἐβάρσα».

B'.

- 'Εβράδυν', παλιοβράδυν' ¹ καὶ ἥλιος ἔδυνε,
 καὶ ὥριος ² ὁ Γιαννάκης πάγ' 'ς τὸ Ξύβουνο. ³
 'Σ τὸ Ξύβουνον ὀπίσω ἔνι πηγάδι ⁴
 ἐκεῖ ἔν' ⁵ ὁ Γιαννάκης, ἄχ Γιαννάκη μου,
 5 δομένος, σκοτωμένος, ὀρηκείμενος ⁶
 κι ἀγγελοσκορπισμένος ⁷ κι ἀναγνώριστος.
 – «Γιαννάκη μ', νά 'χες μάννα, νά 'χες ἀδελφή,
 ἢ νά 'χες μιὰ καλὴ ⁸ διὰ νά σ' ἔκλαιεν».

 – «Γιαννάκη μ', ἡ καλὴ σ' ⁹ ἐφάνη κ' ἔρχεται,
 10 μὲ δυὸ μαῦρα λιθάρια συχνοδέρνεται».
 – «Δὲν σ' τὸ 'λεγα, Γιαννάκη μ', ἄχ, Γιαννάκη μου,
 'ς τὸν πόλεμο μὴ βγαίνης καὶ μὴ πολεμῇς;
 ὁ Τοῦρκος πονηρὸς εἶν' καὶ νύχτα πολεμᾷ».
 – «Χίλιους Τούρκους ἐκόψαν διὰ τὸν Χριστόν,
 15 κι ἄλλους πεντακάσιους διὰ τὴν Παναγιάν.
 'Εμὲν οἱ Τοῦρκοι ἐκούπωσαν ¹⁰ κ' ἐπιάσαν με.
 ὅλημερὰ με δέρνουν κι ἀνασταίνουν με ¹¹
 τὴν νύχτ' αὖ ἐπιτίθουν ¹² εἰς τὰ κρύα νερά.
 – «Σήκω, σήκω, Γιαννάκη μ', πάμε σπίτι μας». ¹³
 20 – «'Εκοψαν τὰ πουνδάρια ¹⁴ ὥς τὰ γόνατα μ'».
 – «Σήκω, σήκω, Γιαννάκη μ', καὶ πιάσε ραβδί».
 – «'Εκοψαν τὰ βραχιόνια μ' ὥς τοὺς κόμπους τῶν».

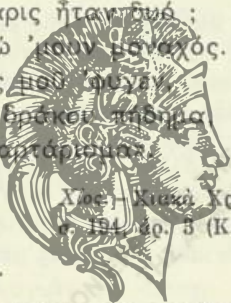
Καππαδοκία (Συνασσός). – *Paul de Lagarde*, Neugr.
 aus Klein Asien, Göttingen 1886, σ. 39, ἀρ. 42.

1) πάλιν ἐβράδυασε. 2) ὥριος· ἐνταῦθα μὲ τὴν σημασίαν: ὁμορφο παλληγάρι.
 3) ὕρος πλησίον τῆς Συνασσῶ. 4) πηγὴ. 5) ἡ λ. ἔν' προσετέθη εἰς ἑτέρας παραλλ. (Λ. Α. ἀρ. 1668, σ. 5, ἀρ. 4, στ. 4). 6) κείμενος εἰς τὰ ὄρη (:). 7) ἐτοιμοθάνατος. 8) σόζογον.
 9) ἡ γυναῖκα σοο. 'Η ἀντιων. σ' προσετέθη ἐκ τῆς παραλλ. ἐξ 'Ανακού (Λ. Α. ἀρ. 228, σ. 26, ἀρ. 21, στ. 15). 10) ἠπάτησαν. 11) βασανίζουν. 12) μὲ ρίπτουν. 13) Οἱ στίχοι 19-22 παρελήφθησαν ἐκ παραλλ. ἐξ 'Ανακού (Λ. Α. ἀρ. 228, σ. 26, στ. 27-30. συλλ. Χρ. Ν. Τουρ-γούτη). Εἰς τὴν παραλλ. ἐνταῦθα τοῦ ἄζματος ἐκ Συνασσῶ μετὰ τὸν στίχον 18 ἡ συνέχεια αὐτοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς.

κόψαν τὰ βραχιόνια τ' ὥς τοὺς κόμπους του
 ἔκοψαν τὰ πουνδάρια τ' ὥς τὰ γόνατα

Γ'.

- Κάτω στήν Κρύα βρύση καὶ στὸ Κρύο νερό,
 ἐκεῖ κείτετ' ὁ Γιάννης τ' Ἀντρονίκου ὁ γιός,
 σπαθοκατελυμένος¹ καὶ ἀνεγνώριστος!
 Τοῦρκοι τὸν τριγυρίσαν καὶ Ρωμοὶ τὸν κλαῖν',
 5 τρία ἀπάρτενα² κορίτσια τὸν μοιριολογοῦν.
 – «Γιάννη μου, νά 'χες μάννα, νά 'χες κι ἀδερφή
 νά 'χες καλὴ γυναῖκα, νά σέ λυπηθῇ;»
 Ἀκόμη λόγος στέκει νά 'κου³ ἡ μάννα του,
 νά 'κου κ' ἡ ἀδερφή του κ' ἡ γυναῖκα του,
 10 μὲ τρία παιδιὰ στὸν ὄμο κι ἄλλο στὸ βυζὶ
 κι ἄλλο πού 'ν' γκαστρωμένη τριῶ μηνῶ παιδί.
 – «Γιάννη μου, Καλογιάννη, κι ἄντρα μου καλέ,
 πῶς ἐκαταπονέθη⁴ τὸ σπαθάκι σου,
 πῶς ἐκαταδικάστη τὸ κορμάκι σου;»
 15 – «Τίγαρις⁵ ἦταν ἓνας, τίγαρις ἦταν τὸ
 ἔννια χιλιάδες ἦταν, μὰ 'γὼ 'ρουν ἐναχός.
 Ἀφ' τὴς ἔννια χιλιάδες ἓνας μου φύγαν,
 μὰ 'χε λαγοῦ ποδάρια καὶ ἐπάκει πύδρια
 καὶ τὴς ἐγριοκαφίνας τὸ σπατάριμα.

Χρυσή Λογία, Χρονικά, τεύχ. 6 (1926),
 σ. 194, ἀρ. 3 (Κ. Ἀμαντός).

Γ'α.

- Κάτου 'ς τὴν βρύσ', 'ς τὴν βρύση, εἰς τὸ Κρύον νερόν,
 σκοτῶσαν τὸν Γιαννάκον, τὸν μοναχὸν υἱόν,
 μὲ πέτρες, μὲ λιθάρα, μὲ γυμνά σπαθά.
 Δυὸ κονταριές τοῦ ὅδωκαν μέσα 'ς τὴν καρδᾶν.
 5 Τουρκία⁶ τὸν παραστέκουν, Ρωμοὶ τὸν θρηνολογοῦν,
 τρᾶ⁷ ἀπάρθενα² κοράσσι τὸν μοιρολογοῦν.
 – «Γιαννάκη μ', νά 'χες μάνναν, νά 'χες κι ἀδελφὴν,
 νά 'χες καλὴν γυναῖκα καὶ νά σ' ἐκλαιγεν».
 Ἰκόμαν ὁ λόγος στέκει, ἡ συντυχιά⁸ κρατεῖ
 10 νὰ τοῦ Γιαννάκ' ἡ μάννα, νὰ κ' ἡ ἀδελφή,
 νὰ κ' ἡ καλὴ γυναῖκα, κλαίει κ' ἔρχεται
 τὰ δυὸ παιδιὰ 'ς τὸ χέριν κι ἄλλο 'ς τὴν κοιλᾶν
 καὶ τὰ μαλλιά ξυσμένα,⁹ δέρνει τὴν καρδᾶν.

1) σκοτωμένος μὲ σπάθην. 2) τρία ἀπάρτενα. 3) νὰ ἴκου, ἰδοῦ. 4) κατεβλήθη.

5) μήπως. 6) Τουρκόπουλα. 7) τρία. 8) χειρ.: συντυχία ἢ συζήτησις, ἢ συνομιλία.

9) χυμένα, λυμένα.

- «Καὶ 'κ' εἶπα σε,¹ Γιαννάκη μ', ὦριον² μου βεργίν,
 15 'ς τῶν Τούρκων 'ς τοὺς πολέμους μὴ καυκίθκεσαι;»³
 – «Σῶπα, καλὴ γυναῖκα, μὴ ἐντροπάζῃς με,
 ἐμπρὸς 'ς τὰ παλληκάρια καὶ 'ς τοὺς ἄρχοντας.
 Καὶ μέσ' 'ς τοὺς⁴ χίλιους 'σῆβα⁵ κι ἄρμαν 'κὶ κρατῶ⁶
 καὶ μέσ' 'ς τοὺς⁴ δυὸ χιλιάδες κι ἀναρμάτωτος».

Πόντος (Κερασσοῦς). – Λ. Α. "Υλη ἀρ. 133 καὶ
 Χφον, ἀρ. 31, σ. 279, ἀρ. 7 (Ι. Βαλαβάνης).

Ι'. Ο ΤΣΑΜΑΔΟΣ ΠΑΛΕΥΕΙ ΜΕ ΤΟΝ ΓΙΟΝ ΤΟΥ

Ὁ Τσαμαδὸς (Τσαμαϊδῆς, Τσαϊμαδός, Τσαμερλής, Τσαμπαρλής, Τσαρπαλής, Τσάμβοϊδας) προικισμένος μὲ σπανίαν σωματικὴν ρώμην προσέρχεται ἀπρόσκλητος εἰς τὰ πανηγύρια, τὰ ὁποῖα διαλύει μὲ τὴν ἐχθρικὴν συμπεριφορὰν του καὶ τὰς προκαλουμένας ὑπ' αὐτοῦ μονομαχίας, ὡς εἰς τὸ προκειμένον ἔσμα μὲ τὸν γιόν τῆς χήρας (ἢ τὸν Κωνσταντὴν ἢ τὸν Μικροκωσταντάκην).

Ἡ διεξαγωγὴ καὶ ἔκβασις τῆς ἐν λόγῳ πάλης τοῦ Τσαμαδοῦ δὲν παρουσιάζεται ὁμοίως εἰς τὰς παραλλαγὰς τοῦ ἔσματος. Εἰς τινὰς τούτων ὁ ἥρωας, ἔχων πρὸ αὐτοῦ ἰσχυρὸν ἀνταγωνιστὴν, τοῦ ζητεῖ πρὸ τῆς μονομαχίας πληροφориὰς περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ καὶ μαθαίνει οὕτως, ὅτι εἶναι νόθος υἱὸς τοῦ τύπου Α'. Κατὰ τὴν ἀσκήσιν αὕτη τῆς ἀναγνώσεως πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐπιβεβαιώνεται ἄλλας παραλλαγὰς αὐτῆς, ὡς ἡ ἐκδοὶς Β' τοῦ ποίτου, ἡ ὁποία προσφέρει εἰς τὸν γιόν τῆς δηλητήριον, εἰς δὲ τὸν Τσαμαδὸν, ἑραστήν της, κρασί (τύπος Β'). Εἰς τρίτην ἄλλην κατηγορίαν παραλλαγῶν τοῦ ἔσματος ὁ υἱὸς τῆς χήρας καταβάλλει καὶ φονεύει τὸν Τσαμαδὸν (τύπος Γ') κλπ.

Τὸ στοιχεῖον τοῦ προσερχομένου Τσαμαδοῦ ἀπρόσκλητου εἰς τοὺς γάμους καὶ διαταράσσοντος διὰ τῆς προκλητικότητός του τὸν πανηγυρισμὸν αὐτοῦ ἀπαντᾷ ὁμοίως καὶ εἰς ἔσμα περὶ τοῦ Διγενῆ (βλ. σελ. 16-18 τοῦ παρόντος τόμου), εἰς ἄλλο δ' ἔσμα περὶ αὐτοῦ, ἔνθα περὶ τῆς πάλης του πρὸς τὸν χάρον, καὶ ἡ παρουσία τῆς μητρὸς κατὰ τὴν μονομαχίαν. Αὕτη φέρει κρασί καὶ δηλητήριον εἰς χεῖρας, περιμένουσα, ἂν μὲν νικήσῃ ὁ Διγενής, νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν τὸν οἶνον, ἂν δὲ νικηθῇ νὰ πῇ αὕτη τὸ φαρμάκι (βλ. ἐν Λαογρ., τόμ. 1 (1909-10), σ. 255-56).

Πρὸς τοῦτοις κυρίως ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔσματος, δηλαδή ἡ μονομαχία πατρὸς πρὸς υἱόν, οἱ ὁποῖοι μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἀγνοοῦν τὴν σχέσιν των ταύτην, ἀπαντᾷ, ὡς παρετήρησεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης (Ἐκλογαὶ ἀρ. 77), καὶ εἰς τὸ ἀκριτικὸν ἔσμα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐπικάς διηγήσεις ἄλλων ἔθνων. Ἐκ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος ση-

1) καὶ δὲν σοῦ εἶπα. 2) ὦραιον. 3) νὰ μὴ καυχᾶσαι. 4) χειρ.: καὶ μὲ τοὺς. 5) εἰσώρμησα. 6) καὶ ὄπλον δὲν κρατῶ.

7) Βλ. *Murray Ath. Potter, Sohrab and Rustem. The epic thema of a combat between father and son.* London 1902 (Βιβλιοκρ. εἰς τὸ περιοδ. *Folk-Lore*, XIII (1902), σ. 444-447). Τοῦ αὐτοῦ, *Ἀθότθι*, τόμ. XV (1904), σ. 216-220. *H. Gaidoz, Le combat du père et du fils.* Ἀθότθι, τόμ. XIV (1903), σ. 307 κ.ἑξ. *Zeitsch. d. Ver. f. Volks-*

μειώνει οὗτος, ὡς παράδειγμα, τὴν σύγκρουσιν τοῦ Ὀδυσσέως πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Τηλέγονον μὲ ἀποτέλεσμα τὸν θάνατον τοῦ πρώτου, ἐκ δὲ τῆς περσιτικῆς παραδόσεως τὴν μονομαχίαν τοῦ Ρουστὲμ καὶ τοῦ Σοχράβ εἰς τὸ ἔπος Σάχ Ναμέ (= Βίβλος Βασιλέων) τοῦ Φιρδούση.

Ὁ ἥρωας τοῦ τραγουδιοῦ ἐνταῦθα φέρει τὸ ὄνομα Τσαμαδός, τὸ ὁποῖον ὁ H. Grégoire (Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, New York N. Y. (1942), σ. 253-54) θεωρεῖ ὡς ἐπώνυμον ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ «θέματος Τσαμανδοῦ» τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ εἰκὼν τοῦ ἥρωος Τσαμαδοῦ ὅστις κατέρχεται ἐκ τῶν ὀρέων καὶ βαστάζει «δένδρα ξερριζωμένα καὶ θεριά», ἐνθυμίζει, κατὰ τὸν Ν. Γ. Πολίτην (ἐνθ' ἄν.), «τὰς παραστάσεις τῶν Κενταύρων ἐν ἀρχαῖκαῖς ἀγγειογραφίαις», ἐρμηνεύεται δ' ἡ εἰκὼν αὕτη ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ H. Grégoire (ἐνθ' ἄν.) ἐκ τοῦ εἰς τὴν περιοχὴν Τσαμανδοῦ τῆς Μ. Ἀσίας ὑπάρχοντος ὁμώνυμου χειμάρρου.

Κ. Γ. Σ.

Α'.

Παναυράκι γίνεται στ' αἶ Γιαννιοῦ τῇ χάρῃ.

Σφάζουσι χίλια πρόβατα, σφάζουσι χίλια βούδια,

μὲ τὰ βουβαλομόσκαρα γίνονται τρεῖς χιλιάδες¹

κι ὅλοι τρῶσιν καὶ πίνουνσιν κ' ἔχον² χωρὰν μεγάλην.³

5 - «Τρῶτε καὶ πίνετε παιδιὰ κ' ἔχετε καὶ τὴν ἔγνοιαν

νὰ μὴν πλακῶσ' ὁ Τσαρπαλῆς⁴ χεῖρά τῶ Παναυρία⁵

χαλᾷ τοὺς δεκοχτῶ χορούς⁶ τὰ δένδρα τ' ἀσπάζει».

Κι ἀνὰμ⁷ ὁ λόγος ᾤσκειν⁸ κ' ὁ Τσαρπαλῆς προβάλλει⁹

κ' ἐβάσταν εἰς τὰ χεῖρά του δένδρα ξερριζωμένα

10 καὶ στὰ παρακλωνάρια των οὐδ' ἄξιος¹⁰ ν' κρεμασμένα.

- «Ποιὸς εἶναι ἄξιος, δυνατὸς μ' ἐσένα νὰ παλέψῃ;»

Καένας δὲν εὐρέθηκεν ἀπηλογιὰν νὰ δάσῃ.

Τῆς χήρας ὁ γιὸς ἐφώναξε 'πὸ μέσα 'πὸ τ' ἀσκέρι.¹¹

- «'Εγὼ 'μαι ἄξιος, δυνατὸς μ' ἐσένα νὰ παλέψω».

15 Κ' ἐπῆαν κ' ἐπαστρέψασι τριῶν κοιλῶν χωράφι¹²!

Κι ὅταν ἐπιάσ' ὁ Τσαρπαλῆς, λακκὶν κάνει τὸ γαῖμα,

κι ὅταν ἔπιασε χήρας γιὸς, γλυκὺν κριάς χορταίνει.

- «Πέ μου, νὰ ζήσης, χήρας γιέ, ποιά 'ναι τὰ γονικά σου;»

- «Χήρα 'ναι 'μέν' ἡ μάννα μου καὶ Τσαρπαλῆς γονιὸς μου».

20 - «Σὺρ', ἔπαρε τὸν μαῦρον μου κι ἄμε νὰ σεργιανίσης,¹³

τὸν κόσμον ὡς εὐρίσκεται, γιέ μου, νὰ τὸν ὀρίσης».¹⁴

¹ Αμοργός. - Λ.Α. ἀρ. 1684Α, σ. 79,

ἀρ. 44 (Ἑμμ. Ἰωαννίδης, 1857).

kunde 17 (1907), σ. 343. (Τὸ Βιβλιογραφικὸν σημεῖωμα τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἐν τῷ φακέλῳ τοῦ ἔργου ἐν τῷ Λαογρ. Ἀρχεῖφ σημειουμένης βιβλιογραφίας ὑπὸ Νικ. Γ. Πολίτου).

1) ὁ στίχος οὗτος δευτέρος ἐν τῷ κειμένῳ, μετεφέρθη ἐνταῦθα διὰ τὸ νόημα ὡς τέταρτος. 2) συνεχίζεται ὁ λόγος. 3) προβάλλει, παροροιάζεται. 4) τὸ πληθος (λ. τ. asker). 5) ἔκτασις ἀγροῦ διὰ σποράν 60 ὅκ. δημητριακῶν βλ. καὶ ἀνωτ., σ. 53, σημ. 12. 6) νὰ κάμῃς περίπατον (λ. τ. seyrhan). 7) νὰ διοικήσῃς, ἐξουσιάσῃς.

Β'.

- Παναγυράκι γίνονται στ' ἅγιο Γιωργιοῦ τῇ χάρῃ.
 Σφάζουνε βόδια ἑκατὸ καὶ γίδια πεντακόσα,
 σφάζουν βουβαλομούσκαρα, δαμάλια δυὸ χιλιάδες.
 Τρῶνε καὶ πίνουν καὶ γλεντοῦν καὶ γλυκοτραγουδᾶνε.
- 5 Μὰ πᾶ' στὸ φάγε καὶ στὸ πνιεῖ καὶ στὴ ξεφαντοσύνη,
 βγαίνει φωνὴ καὶ δγιαλαλεῖ, ντελάλης¹ καὶ φωνάζει.
 - «Τρῶτε καὶ πίν'τε, βρὲ παιδιά, κ' ἔχετε καὶ τὸ νοῦ σας
 νὰ μὴ μ-πλακώσῃ² ὁ Τσαμαῖδης, χαρνᾷ τὸ παναγύρι».
- 10 Ἀκόμ' ὁ λόγος λέγονταν καὶ ἡ μιλιὰ στεκόνταν,³
 ὁ Τσαμαῖδης ἐπρόβαλε ἀπὸ τῇ μ-πέρα μ-πάντα.⁴
 Στὸ 'να τὸ χέρι του βαστᾷ σπαθὶ ξεγυμνωμένο,
 στ' ἄλλο τὸ χέρι του βαστᾷ δεντρί ξερριζωμένο,
 καὶ κάτω ἀπὸ τὰ κλωνιά δγυὸ ἀδέρφια κρεμασμένα.
 Ὁ Τσαμαῖδης δὲ μ-πρόκανε⁵ οὐδὲ νὰ σταματήσῃ.
- 15 - «Ποιὸς εἶναι ἄξιος, παιδί μου, ἐμὲ νὰ πολεμήσῃ;»
 Κανεὶς δὲν ἀπ'λογῆθηκε.⁶ αὐτὸς ἀπ'λογιὰ τὸν δῶκε
 μόν' 'νας κοντός, κοντούτσικος, κοντούτσικος στὸ μπόγι,⁷
 τῆς μικροχήρας τὸ παιδί, ὁ Μυσοκωσταντάκης.
 ἐκεῖνος ἀπ'λογήθηκε τὸ Τσαμαῖδῃ καὶ λέγει.
- 20 - «Ἐγὼ 'μαι ἄξιος, δυνατός, νὰ σὲ νὰ πολεμήσω».
 Πριάστηκαν καὶ παλευράζοντο μαρμαρένιο ἀλάνι.⁸
 Ὅπῳ πνιανεν ὁ Τσαμαῖδης, κρέας παίρνει στὰ χέργια
 κι ὁπῳ πνιανεν καὶ τὸ παιδί, τὸ αἷμα κάν' αὐλάκι.
 Ὁ Τσαμαῖδης φοβήθηκε, τὸ γ-Κωσταντάκη λέγει.
- 25 - «Πές μου, 'πὸ ποῦ κατάγεσαι, 'πὸ ποῦ 'ναι ἡ σειρὰ σου;»
 - «Ἐγὼ 'μουνα μιᾶς χήρας γιός, τοῦ Τσαμαῖδῃ μπαστάρδι».¹⁰
 Νὰ καὶ γ-ῆ μάννα τ' ἐπρόβαλε, μὲ δγυὸ γυαλιὰ στὰ χέργια
 στὸ 'να γυαλὶ γλυκὸ κρασί, στ' ἄλλο πικρὸ φαρμάκι.
 Τὸ Τσαμαῖδῃ κερνᾷ κρασί καὶ τὸ παιδί φαρμάκι
- 30 μὰ τὸ παιδί 'ταν γνωστικὸ καὶ τῇ μητέρα λέγει.
 - «Σ' εὐχαριστῶ, μαννούλα μου, σένα καὶ τὸ κρασί σου
 ὅπ' ἀγαπᾷς κερνᾷς κρασί καὶ μένα τὸ φαρμάκι».¹¹

Λῆμνος (Φυσίην). - Λ. Α., ἀρ. 1160Β,
 σ. 16 (Γ. Α. Μέγας 1938).

1) κήρυξ (λ. τ. tellā). 2) μὴ ἐπιτεθῇ αἰφνιδίως. 3) συνεχίζετο ἡ συζήτηση.
 4) ἀπὸ τὸ ἀπέναντι μέρος (λ. ἱτ. banda). 5) ἐπρόφθασε. 6) ἀπήντησε. 7) εἰς τὸ ὄψος
 τοῦ σώματος (λ. τ. boy). 8) ἁλάνι. 9) ἡ οἰκογενειακὴ καταγωγή σου. 10) νόθος υἱός (λ. ἱτ.
 bastardo). 11) ὁ τελευταῖος, τριακοστὸς τρίτος, στίχος εἶναι ἐλλιπής. Ἐγὼ τό...

Γ'.

Πανηγυράκι γίνεται στὸν "Άγιον Κωσταντῖνο.

Τρεῖς δίπλες ἔρχετ' ὁ χορὸς καὶ πέντε τὸ τραπέζι
κι ὁ νιὸς ὅπου τὸν γιόρταζε κι ὁ νιὸς ποὺ τὸν γιορτάζει,
τῆς γῆς τὸν κόσμον ἐκάλεσε, τῆς γῆς τὴν οἰκουμένη.

- 5 - «Φάτε καὶ πιέτε, βρὲ παιδιὰ, κ' ἔχετε καὶ τὸν νοῦ σας,
μὴ μᾶς πλακώσῃ¹ ὁ Τσαμαῖδός, μᾶς πάρῃ τὸ κεφάλι».
Κι ἀκόμ' ὁ λόγος ἔστεκε κ' ἡ συντυχιά κρατεῖται,²
κι ὁ Τσαμαῖδός ἐπλάκωσε, στοὺς κάμπους ξαναφαίνει.
Δένδρα φέρνει στὰ χέρια του, δένδρα ξερριζωμένα.

- 10 - «ὦρα καλὴ σας, βρὲ παιδιὰ!» - «Καλῶς τὸν Τσαμαῖδόνα!»
- «Ποιὸς ἔχει ἀτσάλι στὴν καρδιά καὶ σιδερένια χέρια,
νὰ βγῇ νὰ πολεμήσωμε, μαζί νὰ σκοτωθοῦμε;»
Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε ἀπὸ τὰ παλληκάρια.
Χήρας ὕγιὸς ἐφώνασε, χήρας ἐννοῶν τὴν λέγει.

- 15 - «Ἐγὼ ἔχω ἀτσάλι στὴν καρδιά καὶ σιδερένια μπράτσα³
κ' ἔβγα νὰ πολεμήσωμε, μαζί νὰ σκοτωθοῦμε».

Ὦρα τὸν φέρνει ὁ Τσαμαῖδός, φέρει τὸν γονατίζε
τὸν φέρνει χήρας γιὸς τοῦ γιὸς τὸ κεφάλι.

- «Φάτε καὶ πιέτε, βρὲ παιδιὰ, χαρῆτε, νὰ χαροῦμε,
20 τί ὁ Τσαμαῖδός ἐχάθηκε ἀπ' τοῦ κόσμου κόσμον».

Πελοπόννησος. Δεστ. Ἰστ. καὶ Ἑθν. Ἑταιρ.
τόμ. I (1883 - 84), σ. 550, ἀρ. 3.

ΙΑ'. Η ΑΡΠΑΓΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑΝΤΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΚΛΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ Σκληρόπουλος (ἄλλως Σκληρόπουλος, Ξερόπουλος, Φτερόπουλο, Συρόπουλο, Ἀζγουρόπουλο, Ζουρόπουλος κλπ.), προετοιμαζόμενος διὰ τὴν ἀρπαγὴν τῆς συζύγου τοῦ Κωσταντᾶ, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ καταλάβῃ αὐτὸν κοιμώμενον (παρὰλλ. ἐκ Κύπρου, Ρόδου, Πόντου, Ἠπείρου) ἢ κατὰ τὰς πλείστας, ἰδίᾳ τὰς Κυπριακὰς, παραλλαγὰς, ὅπλον (ξαρμάτωτον) ἢ καθήμενον πρὸς φαγητόν.

Ἡ παράκλησίς του εἰσηκούσθη καὶ οὕτως ἐπιτυγχάνει τὴν ἀπαγωγὴν. Ὁ Κωσταντᾶς ὀπλίζεται ἀμέσως ἐναντίον τοῦ ἀπαγωγέως καὶ ἐπιβάς ἵππου ἱκανοῦ εἰς τὸν δρόμον καταφθάνει τὸν ἄρπαγα, κατανικᾷ αὐτὸν καὶ ἐλευθερώνει τὴν σύζυγόν του.

Τὸ ἄσος τοῦτο, διαδεδομένον κυρίως εἰς τὴν Κύπρον, ἀνήκει εἰς τὴν

1) μὴ μᾶς ἐπιτεθῇ αἰφνιδίως. 2) ἡ συζήτησις συνεχίζεται. 3) βραχίονας (λ. βεν. braccio).

κατηγορίαν τῶν τραγουδιῶν τῆς ἀρπαγῆς γυναικός¹, φαίνεται δὲ ὅτι δὲν ἔχει ὀργανικὴν σχέσιν πρὸς τὸν κύκλον τῶν ᾠσμάτων τοῦ Διγενῆ, ὡς ὑπεστήριξεν ἀρχικῶς ὁ Νικ. Πολίτης² καὶ μετ' αὐτὸν ὁ S. Baud-Bovy.³ Ὡς ἀσχετον πρὸς τὰ περὶ τὸν Διγενῆ τραγούδια ἐθεώρησε τοῦτο ὁ Στίλπ. Κυριακίδης,⁴ ὅστις πιστεύει ὅτι ἐκ τῶν ὀνομάτων τοῦ ἥρωος, ὡς ἀνωτέρω, εἰς τὰς διαφόρους παραλλαγὰς τοῦ ἔξματος ἀρχαιότερον εἶναι τὸ Σκληρόπουλον καὶ ὅτι κρύπτεται ὑπὸ τοῦτο ὁ Ρωμανὸς ὁ Σκληρός, ὅστις ἀναφαίνεται ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου. Εἰς τὸ ἔξμα τοῦτο ὑποστηρίζει ὁ Στίλπ. Κυριακίδης,⁵ ὅτι διέπλασεν ὁ λαὸς τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ (II, 547 στ. 16 καὶ 548 στ. 1-4, ἐκδ. Βόννης) ἐπεισδιδόν τῆς προσβολῆς ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω Ρωμανοῦ τοῦ Σκληροῦ τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Μανιάκη (τοῦ Κωσταντᾶ εἰς τὸ ἔξμα), ἐν ᾧ οὗτος ἀπουσίαζεν εἰς πολεμικὴν ἀποστολὴν ἐν Σικελίᾳ.

Γ. Κ. Σ.

Σήμερον ἐσυννέφκισεν, σήμερον ἔν' νὰ βρέξη,
σήμερον τὸ Σκληρόπουλλον⁶ ἔν' νὰ καβαλλιτζέψη,
νὰ πάη τζεῖ 'ς τοῦ Κωσταντᾶ τὴν κάλην του νὰ κλέψη.
Βκαίννει τζαῖ πά' 'ς τὴν μάνην⁷ του, εὐτζήν νὰ τοῦ χαρίση.

5 - «Νὰ μοῦ χαρίση τὴν καλήν⁸ 'ς τοῦ Κωσταντᾶ νὰ πάω⁹
χουμίζουν¹⁰ τζαῖ τὴν κάλην του, νὰ πά' νὰ τοῦ τὴν πάρω

τζαῖ νὰ τὴν φέρω¹¹ μαζὶ μου, σκλάβον¹² νὰ μὲς γουλεῖκη¹³,
νὰ μὰς παρίξη¹⁴ τὸν νοτὰν¹⁵ τζεῖ νὰ μὰς μαϊρεύκη¹⁶».

Ἡ μάνηνα πού 'τουν¹⁷ ἀπὸ τὸν τζεῖ¹⁸ ὁ τζύρης του 'στρονόμος.

10 - «Πόμεινε, γιέ μου, πόμεινε, νὰ μπῶ ν' ἀστρονομῆσω¹⁹».
Τζαῖ πέντε ὥρες τῆς νύκτους μπαίνει τζαῖ 'στρονομῆ²⁰ του,
τζαῖ δκυὸ ὥρες τῆς ἡμεροῦς βκαίννει, καλημερῆ²¹ του.

- «Καλημερουδκία, γιούλλη μου, τζαῖ σοῦ κορμὶν θωρᾶτον²²,
νὰ μὲν²³ πάης 'ς τοῦ Κωσταντᾶ, γιὰτ' ἡῦρα σε παρκάτου²⁴».

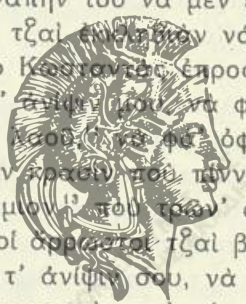
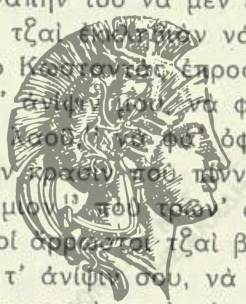
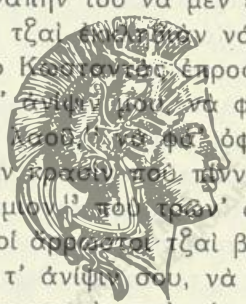
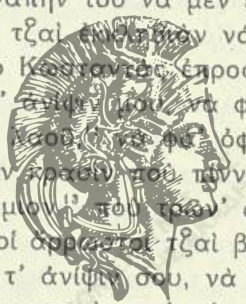
15 τζ ὁ Κωσταντᾶς ἔν' ἄθρωπος τζαῖ πρῶτον παλληκάριν,
κάλλιον σου παίζει τὸ σπαθὶν, κάλλιον σου τὸ κοντάριν,
τζαῖ χέμα²⁵ πολεμίζει σε 'ς τ' ἄστρη τζ' εἰς τὸ φεγγάριν²⁶
τζ' ἄης το 'μ' πρῶτος σ' ἀνιψιὸς²⁷ τζ ἔν' ἀντροπή²⁸ μας μιάλη²⁹».

1) Βλ. ἀνωτ., σ. 31. 2) Ἐκλογαί, ἀρ. 75. 3) *Une chanson populaire grecque du Dodécanèse*, I Textes, Paris 1936, σ. 155-158. 4) *Λαογρ.*, τόμ. 12 (1938-1948) σ. 500. 5) Βλ. εἰς *Μακεδονικά*, τόμ. Β' (1941-1952), σ. 803.

6) ἐκδ. Παντελ.: *Ξερόπουλλον*. Ἐγράψαμεν *Σκληρόπουλλον*, διότι: τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι συμφωνότερον πρὸς τὴν παράδοσιν (βλ. καὶ Στίλπ. Κυριακίδην ἐν *Λαογρ.* 12, σ. 500 καὶ Κ. Χατζηϊωάννου, *Ἑλληνικά* 2 (1929), σ. 203-204) ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι τοῦτο ὑπὸ τοὺς τύπους *Σκληρόπουλλο* καὶ *Σκληρόπουλλο* ἐπικρατέστερον εἰς τὰς κυπριακὰς παραλλαγὰς. 7) ἐκδ. Παντελ.: *Ἰδα*. Ἐγράψαμεν ἔν' ὡς εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν κυπριακῶν παραλλαγῶν. 8) φουμίζουν, φημίζου. 9) δουλεύη, ἐργάζεται. 10) σαρώνη, καθαρίζει. 11) τὸν ὄντᾶ (λ. τ. *oda*). 12) νὰ παρατηρήσω τοὺς ἀστέρας. 13) θεωράτον, θεωρητικόν, ὀψηλόν. 14) νὰ μῆ. 15) κατώτερον. 16) ἐπίρρ. *μαζὶ* (λ. τ. *hem*). 17) *κι ἄφρη* το, εἶναι πρῶτος σου ἀνιψιός, ἐξάδελφος.

- 20 - «Οὔλλοι πάν' εἰς τὴν μάνναν τους, εὐτζὴν νὰ τοὺς χαρίση,
τζ' ἐώ' ρτα 'ς τὴν παλιοπετζάν' νὰ μοῦ παραλαλήση».²
- «Πήαινε, γιέ μου, 'ς τὸ καλόν' Θεὸς νὰ βοηθήση,
νὰ 'ρτης ὡς τὴν μεσόστραταν³ τζ' ἐμένα ν' ἀττυμίσης».⁴
Φεύτει⁵ τζαὶ πά' 'ς τὸν τζύρην του, εὐτζὴν νὰ τοῦ χαρίση.
- «Φέντη, τζ' ἂν εἶς' ἀφέντης μου, τζ' εἶμαι παῖν δικόν σου,
25 νὰ μοῦ χαρίσης τὴν εὐτζὴν σὰν ἦρτα 'δὰ 'ς αὐτόν σου,⁶
νὰ μοῦ χαρίσης τὴν εὐτζὴν 'ς τοῦ Κωσταντᾶ νὰ πάω
χουμίζουν τζαὶ τὴν κάλην του νὰ πά' νὰ τοῦ τὴν πάρω
τζαὶ νὰ τὴν φέρ', ἀφέντη μου, σκλάβαν νὰ μᾶς γουλεύκη,
νὰ στρώννη νὰ τζοιμούμασιν τζαὶ νὰ μᾶς μαειρεύκη».
30 - «Πόμεινε,⁷ γιέ μου, πόμεινε, νὰ μπῶ, ν' ἀστρονομήσω».
Πέντε ὥρες τῆς νυκτοῦς μπαίνει τζαὶ 'στρονομᾷ του,
τζαὶ δκυὸ ὥρες τῆς ἡμεροῦς βκαίνει, καλημερᾷ του.
- «Καλημεροῦδκια, γιούλλη μου, τζαὶ σοῦ κορμὶν θωρᾶτον,
νὰ μὲν⁸ πάης 'ς τοῦ Κωσταντᾶ νὰ τζορᾷ σε παρκάτου».⁹
35 τζ' ὁ Κωσταντᾶς ἔν' ἄθρωπος π' ἔν' ἀπὸ τὸν παλληκάριν,
κάλλιον σου παίξει τὸ σπαθὶν, κάλλιον σου τὸ κοντάριν
τζαὶ χέμα πολεμίζει¹⁰ 'ς τ' ἀρμάριν¹¹ του, εἰς τὸ φενγόντι.
- «Οὔλλοι πάν' εἰς τὸν τζύρην τοῦ εὐτζὴν νὰ τοὺς χαρίση,
40 τζ' ἐώ' ρτα 'ς τὸν πατσόερον¹² νὰ τοῦ παραλαλήση».²
- «Πήαινε, γιέ μου, 'ς τὸ καλόν' Θεὸς νὰ βοηθήση,
νὰ 'ρτης ὡς τὴν μεσόστραταν τζ' ἐμένα ν' ἀττυμίσης,⁴
τζ' ὀρπίζω¹³ τὰ κριάτα σου τοὺς θδύλους νὰ ταῖσης».¹⁴
Βκαίνει τζαὶ πά' 'ς τ' ἀρμάριν¹⁴ του, τζ' ἀπού 'θεν τ' ἄρματά του
45 τζαὶ χόρησεν¹⁵ τὰ ροῦχα του τζ' ἐζώστην τὰ σπαθικά του,
μὲ μακρυκά μὲ κοντά,¹⁶ ροῦχα τοῦ πολεμάτου.
Βκαίνει τζαὶ πά' 'ς τὸν στάβλον του τζ' ἀπού 'θεν τ' ἄλοά του
μήτε τοῦ ἄσπρου σύντυθεν¹⁷ μήτε τοῦ θιζιννιᾶ¹⁸ του,
μόνον τοῦ μαυρογόνατου πού 'ξερεν τζεῖν' τὰ μέρη.
50 Σελλοχαλιναρώνει τον τζ' ἄρπαξεν τὸ κοντάριν,

1) κ' ἐγὼ ἦλθα εἰς τὴν παλιόγειαν. 2) νὰ μοῦ φλυαρήσῃ. 3) εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου.
4) ἐνθυμίσης· ἐνταῦθα μὲ τὴν ἔννοιαν: νὰ μὲ ἐνθυμηθῇς. 5) φεύγει. 6) ἀποῦ ἦλθα
ἐδῶ εἰς σέ. 7) περίμενε. 8) νὰ μὴ. 9) κατώτερον. 10) κι ἄφητὲ το εἶναι. 11) κ' ἐγὼ
ἦλθα εἰς τὸν παλιόγειον. 12) ἐλπίζω, νομίζω. 13) τοὺς σκύλους νὰ θρέψῃς. 14) θήκη,
γιοχλάπι (λ. λατ. armarium). 15) ἐφόρτισεν. 16) μήτε μακριὰ μήτε κοντά. 17) ὠμίλησεν.
18) τοῦ ἀλόγου τοῦ ὀποῖου τὸ χρῶμα εἶναι ὅπως τὸ σιζίνιν (εἶδος νομίσματος)· βλ. Ν. Κονομήν,
Λ. Α. ἀρ. 2269Β, σ. 108. Κατὰ τὸν Ἀθ. Σακελλαρίου: λευκὸν ζῖον μὲ μαύρας γραμμὰς· πρὸς
καὶ ἐν Λαογρ., τόμ. 2, σ. 62, στ. 45 σημ.

- τῇ ἴθα εὐτὺς ἐβρέχηκεν¹ πουπάνω καθαλλάρης.
 "Ανοιξεν τὲς ἀγκάλες του τζαὶ τὸν Θεὸν δοξάζει.
 – «Δοξάζω σε, καλὲ Θεέ, πού 'σαι 'ς τὰ ψηλωμένα,
 τζαὶ πού γινώσθεις² τὰ κρυφὰ τζαὶ τὰ φανερωμένα.
 55 "Αν εἶσαι πολυέσπλακνος, βοήθα μου τζ' ἐμέναν,
 τζαὶ νὰ βρω τζαὶ τὸν Κωσταντάν τραπεζοκαχισμένον,
 τὸν θθύλλον τὸν λαμπρόστομον³ 'ς τὸν ἄλυσον γημμένον.⁴
 τὴν θθύλλαν τὴν κουλουκαρκάν⁵ 'ς τὸν λάκκον λατζισμένην,⁶
 νὰ βρω τζαὶ τὴν ἀγάπην μου νὰ μὲν ἔν' ἀλλαμένη,⁷
 60 τζαὶ πού λουτρὸν τζαὶ ἐκκλησιάν νὰ 'ναι λουτουρκισμένη».
 Θέλεις Θεὸς Χριστὸς ἦτουν, θέλεις τζ' ἐπόκουσέν του.
 τζαὶ ἡῦρε τζαὶ τὸν Κωσταντάν τραπεζοκαχισμένον⁸
 τὸν θθύλλον τὸν λαμπρόστομον³ 'ς τὸν ἄλυσον δημμένον,
 τὴν θθύλλαν τὴν κουλουκαρκάν⁵ 'ς τὸν λάκκον λατζισμένην.⁶
 65 ἡῦρεν τζαὶ τὴν ἀγάπην του νὰ μὲν ἔν' ἀλλαμένη,⁷
 τζαὶ πού λουτρὸν τζαὶ ἐκκλησιάν νὰ 'ναι λουτουρκισμένη.
 Πού τὸν χωρεῖ⁹ ὁ Κωσταντάν ἐπροσηκώηκέν¹⁰ του.
 – «Καλῶς ἦρτεν τ' ἀνίψιν μου, νὰ φά', νὰ πιῇ μιτά μου,
 νὰ φά' ἄγρον τοῦ λαοῦ, νὰ φά' ὀφτόν¹¹ πασιτίτριν,
 νὰ πιῇ γλυκόποτον κρασί, πού πίνουν οἱ γουμένοι,
 νὰ φά' ἀρκοτζεράμιον¹² πού τρῶν¹³ ἀντρειωμένοι,
 τζαὶ ἀπού τρῶν¹⁴ οἱ ἄρρωστοι τζαὶ βρέχονται¹⁵ γιαμμένοι».
 – «Τζαὶ 'έν ἦρτεν τ' ἀνίψιν σου, νὰ φά', νὰ πιῇ μιτά σου,
 νὰ πιῇ γλυκόποτον κρασί, πού πίνουν οἱ γουμένοι,
 75 νὰ φά' ἀρκοτζεράμιον πού τρῶν¹³ ἀντρειωμένοι,
 τζαὶ ἀπού τρῶν¹⁴ οἱ ἄρρωστοι τζαὶ βρέχονται¹⁵ γιαμμένοι,
 μόν' ἦρτεν τὸ ἀνίψιν σου τὴν κάλην σου νὰ πάρῃ».
 – «Πόμεινέ μ', ἀνίψιν μου, νὰ μπῶ νὰ τὴν ἀλλάξω». ¹⁶
 – «Θέλω τὴν νὰ 'ν' ἀνάλλαχτη, νὰ μὲν ἔν'¹⁶ ἀλλαμένη».
 80 Κατέβην πού τὸν μαῦρον του, πάνω του γονατίζει
 τζαὶ ράφκει τ' ἀμματάτζια του μ' ἕναν ψιλὸν ραφίν¹⁷

1) εὐρέθηκε. 2) γνωρίζεις. 3) τὸν σκύλον ὅστις ἐκβάλλει φωτιά ἀπὸ τὸ στόμα. 4) δεμμένον. 5) τὴν σκύλαν ποὺ ἔχει μικρά, ἀκόμη τυφλά, σκυλάκια. 6) νὰ κάθεται εἰς τὸν λάκκον, εἰς τὴν θέσιν της. 7) νὰ μὴν ἔγῃ ἀλλάξει τὸ χέριμά της. 8) ὁ στίχος, μὴν ὑπάρχων εἰς τὸ κείμενον, προσετέθη πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου συμφώνως πρὸς τὰς ἄλλας ἐκ Κύπρου παραλλαγὰς αὐτοῦ. βλ. Ξεν. Π. Φαρμακίδου, Κύπρια ἔπη, Λευκωσία 1926, σ. 27 στ. 58. Α.Α. ἀρ. 1110, σ. 17-20, στ. 62 κ.ἄ. 9) θωρεῖ, βλέπει. 10) ἐσηκώθη νὰ τὸν ἐποδεχθῇ. 11) τὸ καλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ, ἴσως τὸ ψαχνὸ ἐπὶ τῶν νεφρῶν. βλ. ἀνωτ., σ. 12, σημ. 5. 12) ψητόν. 13) ἀγριοκάσιτον. βλ. ἀνωτ., σ. 12, σημ. 6. 14) βρίσκονται. 15) νὰ τῆς φορέσω ἄλλα ἐνδύματα. 16) νὰ μὴν εἶναι. 17) ψιλὴν ραφήν.

τζαί δήννει τζαί τὰ θέρκα του¹ τρεῖς δίπλες τ' ἄλυσίν·
βάλλει τζ' εἰς τὴν κοξούλλαν² του δκυὸ κάνταρα³ μολύβιν.
'Επολοήχην⁴ λυερὴ τζαί λέει τζαί λαλεῖ του.

85 - «Τοῦτα 'μ' πού μοῦ χουμίζεσουν,⁵ τοῦτα ἔν' πού μοῦ 'λάλες,
πὼς δὲν μὲ βκάλλεις μιὰν ὥραν ἀποὺ τὲς δκυὸ σ' ἀγκάλες'
τοῦτα 'μ' πού μοῦ χουμίζεσουν' πὼς ἦσουν παλληκάριν,
πὼς θέλεις θίλιους 'ς τὸ σπαθίν τζαί θίλιους 'ς τὸ κοντάριν,
τζαί τώρα πὼς σὲ νίτζησεν τὸ νέον παλληκάριν ;»

90 - «Πήαινε, κόρη, 'ς τὸ καλόν· Θεὸς νὰ βοηθήσῃ,
μιτὰ μου μεσομέρκασες,⁶ μιτὰ μου 'ν' νὰ δειπνήσῃς».
'Εβάσταξεν τζ' ὁ Κωσταντὰς τζ' ἔκοψεν τὸ μεθύσιν·
κροννοίει⁷ τ' ἄμματάτζια του τζ' ἔππεσεν τὸ ραφίν,⁸
σοῦζει τζαί τὰ θερούκια του⁹ τζ' ἔππεσεν τ' ἄλυσίν·
95 σοῦζει τζαί τὴν κοξούλλαν του¹⁰ τζ' ἔππεσεν τὸ μολύβιν.
Τρέδει τζαί πὰ' στ' ἄρμαριν¹¹ του 'τζὰ πού 'θεν¹² τ' ἄρματά του.
'Εχώρησεν¹³ τὰ ρούχα του τζ' ἐξέφθινε τὰ σπαθικά του,
μὲ μακρυὰ μῆτε κοντά,¹⁴ ροῦχα τὰς πολεμάτου.
Τρέδει τζαί πὰ' 'ς τὸν στάβλιν¹⁵ του 'τζὰ πού 'θεν τ' ἄλοά του.

100 'Ἄμαν τὸν ἔαν¹⁶ τ' ἄλοα ἐστενῇ¹⁷ τὸν ἐξερουῖσαν·
τζαί τζεῖνα πού 'ξέραν πολεμον¹⁸ λαίαν¹⁹ ἐκατοροῦσαν·
τζαί τζεῖνα πού 'ν' ἐξέρασιν²⁰ ἑλῶναν²¹ τζ' ἐψοφοῦσαν.
'Επολοήχην τζ' εἶπεν τοὺς τζαί καὶ τζαί λαλεῖ τοὺς.
- «Ποῖος ἄξιος τζαί πότορμος²² νὰ φτάσῃ τὴν τζυράν του ;»

105 'Επολοήχην τζ' ὁ γεράππαρος²³ πού τὴν ἀπέξω πάχνην.
- «Εἴμ' ἄξιος τζαί πότορμος νὰ φτάσω τὴν τζυράν μου,
ἀποὺ μ' ἐκρυφοτάτζιζεν κλιττάριν²⁴ 'ς τὴν ποδικιάν της,
τζαί πού μ' ἐκρυφοπότιζεν νερόν μέσ' 'ς τὴν λεένην·²⁵
τζαί σελλοχαλινάρωσ' με, τζαί βάρ' μου προστελλίνες,²¹
110 τζαί προστελλίνες ἔντεκα τζαί πισιλλίνες²² τράντα,
τζαί φτερνιστήρκα μὲν βάλλης²³ γιατί' ἐν ἡβρίσκ' ἀμάντα»²⁴.
Σελλοχαλιναρώννει τὸν τζαί βάλλει προστελλίνες·
τζαί προστελλίνες ἔντεκα τζαί πισιλλίνες τράντα,
τζαί φτερνιστήρκα ἔβαλεν κάχα πόιν²⁵ τοῦ ἔναν.

1) καὶ δίνει καὶ τὰ χέρια του. 2) μέσην. 3) δύο καντάρια, στατήρας. 4) ἀπεκρίθη. 5) αὐτὰ εἶναι πού μοῦ ἐκανχάσο. 6) μαζί μου ἐγενομάτισες. 7) ἀνοίγει ἐλαφρῶς. 8) διελύθη καὶ ἔπεσεν ἡ ραφή. 9) σείει καὶ τὰ χέρια του. 10) σείει καὶ τὴν μέσην τοῦ σώματός του. 11) εἰς τὴν ὀπλοθήκην. 12) ἐκεῖ ὅπου εἶχε. 13) ἐφόρεσε. 14) μῆτε μακροὰ μῆτε κοντά. 15) ἐταν τὸν εἶδαν. 16) ἐθωροῦσαν. 17) τολμηρὸς. 18) ὁ γέρικος ἵππος. 19) κριθῆρι. 20) λάγηνον. 21) προστελλίνα = ἱμάς, ζευκτήρ, εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ σώματος. 22) ἱμάντες, ζευκτήρις, συγκρατοῦντες τὸ σάγμα ἐκ τῶν ὀπισθεν. 23) μὴ βάλλης περνιστήρας. 24) διότι δὲν ἐβρίσκω ἡτυχιάν. 25) εἰς κάθε πόδι.

- 115 Ππηᾱ τζ' ἑκαβαλλίτζεψεν τζ' ἄρπαξεν τὸ κοντάριν.
Φτερνιστηρκὰν τοῦ ἔωκεν¹ τζ' ἑβκέην πού τὸ δῶμαν.²
τὰ νέφη νέφη ἔπιασεν τζαὶ νέφη ἑπαρπάτεν.³
Ἐπολοήχην Κωσταντὰς τζαὶ λέει τζαὶ λαλεῖ του.
– «Ἦσουν πουλάριν δκυὸ χρονῶν κακὸν ἔν τζ' ἑκαμές μου,
120 εἰς τὰ γεροντοσύννια σου ἐσύ 'ν' νὰ μὲ σκοτώσης;»
– «Σκόπα εἰς τὴν κοξούλλαν σου ἔδ' ἄρκυρον φηκάριν,⁴
μέσα 'ς τ' ἀρκυροσφήκαρον ἔδ' ἄρκυρο μααίριν.⁵
τὰ φτερνιστήрка κόψε τα μὲ τὸ δεξιόν σου θέριν».
Ὅ,τι τοῦ εἶπεν ἑκαμεν, ὅ,τι τοῦ παρατζέλλει.
125 Τζ' οὐλλες τὲς στράτες ἔπιασεν, τζ' οὐλλα τὰ μονοπάκια.
Ποθθέπασεν⁶ πὸ τζεῖ πὸ 'ὰ' κανεῖς ἔν ποθθεπάζει⁷
τζαὶ μόνον ἔν' πού φάνηκεν ἕναν μιτοῖν βοσκάριν.⁸
Πρῶτα χτυπᾱ του μουστουνιάν,⁹ τζ' ὕστερα θαιρετᾱ τον.
– «Ἐν εἶες¹⁰ τὸ Σκληροπούλλον,¹¹ ἔν εἶες τὸ φουσᾱτον;»
130 – «Ἄ! Θικιέ, τοῦτ' οἱ ἄρκυνε εἶντα μούττην¹² πού κρατοῦσιν
πρῶτα χτυποῦσιν μούστουνιάν,¹³ τζ' ὕστερα θαιρετοῦσιν
νὰ κάτσω 'ς τὸν λασκοῦπιν¹⁴ τζαὶ δικιάζουμαι¹⁵ νὰ πάω.
Εἶθεν ἔβηντα φλάμπουρε¹⁶ τῶν ἑκατὸν θιλάρων.¹⁷
Τρέβει τρεῖς κοντοῦτάνκοι¹⁸ τρεῖς. Εἰ ἀπάριν διθινίζει.¹⁹
135 Πού τ' ἄκουσεν ἡ κόρη του εἰρέχην²⁰ γελασμένη.
Ἐπολοήχην τὸ Σκληροπούλλον²¹ τζαὶ λέει τζαὶ λαλεῖ της.
– «Ὡσπου ἔσουν εἰς τοὺς τόπους σου ἦσουν μαραζωμένη,²²
τώρα πού ῥτες 'ς τοὺς τόπους μου εὐρέχης γελασμένη».
– «Τ' ἀππάριν πού διθινίζειν τζαὶ τώρα 'ν' νὰ νεφάνη».²³
140 – «Νὰ ἔξερα ποιοῦ 'ν' τὸ φταῖσιμον, ποιὸς ἔδει τὴν αἰτίαν».
Γυρίζει πᾱ 'ς τὸν ἀππαρον τζ' ἑκαμεν ἀμαρτίαν.
Τζαὶ νὰ σου τζαὶ τὸν Κωσταντάν, ἐφάνη ὀμπροστά τους.
Οὐλλες τὲς νάκρες ἔπιαννεν τζ' ἡ μέση καταλυέτουν,
τζαὶ τέλεια εἰς τὰ ὕστερα ἤυρεν τὸν ἀνιψιόν του.
145 Κατέβην πού τ' ἀππάριν του, ὀμπρὸς του γονατίζει.
– «Πέ μου, κόρ', ἂν σ' ἐφίλησεν, τὰ θειλῆ του νὰ κόψω.
Πέ μου, κόρ', ἂν σ' ἐτοῖμπησεν, τὰ θέρκα του²⁴ νὰ κόψω».
– «Ἐφίλησεν τζ' ἐτοῖμπησεν τζ' ὅ,τι ἔθελεν ἐποῖσεν,²⁵

1) ἔδωκεν. 2) ἐξήλθεν ἀπὸ τὴν στέγην. 3) ἐπερπάτει. 4) κοίταξε εἰς τὴν ὁσφόν σου, ἔχει ἀργυρᾶν θήκην (λ. λατ. соха). 5) ἔχει ἀργυροῦν μαχαίρι. 6) ξεσκέπασεν παρετήρησε. 7) ἀπ' ἐκεῖ κι' ἀπ' ἐδῶ. 8) κανεῖς δὲν φαίνεται. 9) μικρὸς βοσκός. 10) ράπισμα. 11) δὲν εἶδες. 12) βλ. ἀν., σ. 82, σημ. 6. 13) τί μούτην, ἑπαρσιν. 14) βιάζομαι. 15) σημαῖας (λ. λατ. flammulum). 16) χιλιᾶδων. 17) χρεμετίζει. 18) ἐβρέθη. 19) βλ. ἀνωτ., σ. 82, σημ. 6. 20) λυπημένη. 21) ὁ ἵππος ὅστις ἐχρεμετίζει, ὅπου νὰ εἶναι θὰ ἀναφανῇ. 22) τὰ χέρια του. 23) ἐποῖησε.

- τῆσαι μέσ' ὡς τὴν δίπλην τῶν βυζιῶν σημαίν σοῦ ἀφῆσεν».
- 150 Γυρίζει τὸ σπαθάτιζιν του, κόφκει τὰ δκυό του θειλην,
κόμα ζαναδιπλάζει το, κόφκει τὰ δκυό του θέρκα.¹
– «Παρά τῆσαι κόφκεις τὰ θέρκα μου, κόψε τὴν τζεφαλήν μου,
γιατί ἐπαραντζέλλαν μου ἐμέναν οἱ γοννιοί² μου,
τῆ' ἐγιώ ἐν τοὺς ἐκρόστηκα,³ ἄς τὰ βρ' ἡ τζεφαλή μου».
- 155 Κόμα ξαναδιπλάζει το, κόφκει τον ποὺ τὴν μέσην.
Τῆσαι πιάννει τῆσαι τ' ἀππάρκα του τῆσαι τὰ λαωνικά⁴ του,
τῆ' ἐπιασεν τα τῆ' ἐπῆρεν τα οὐλλα μαζὶν μιτά του.

Κύπρος (Ἑπτακώμη). – Λαογρ., τόμ. 2 (1910)
σ. 64 – 69 (Χρ. Γ. Παντελίδης).

ΙΒ'. ΤΟ ΣΥΝΟΔΙΝΟΠΟΥΛΟ

Τὸ ἄσμα τοῦτο, γνωστὸν ἐκ τῶν νήσων Καρπάθου, Νάξου, Μήλου καὶ Κερκύρας, δὲν ἔχει ἀρκούντως ἐμφανῆ γνωρίσματα τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν, ἐν τούτοις διὰ τὸ ὅλον περιεχόμενόν του καὶ τὰ ἐν αὐτῷ δρῶντα πρὸς ὅσα μὲ τὰ ὀνόματα Συναφινόπουλο, Ἀνδρονίκου καὶ Κωσταντίνου, ὡς εἰς τὴν κατωτέρω παραλλαγὴν, περιλαμβάνονται, τὸ ἐκείνην τὴν κατηγορίαν ταύτην.

Ὁ ἥρως (Συναφινόπουλο, Συνοδινόπουλο, Συναδιόπουλο, Συναδινόπουλι) ἀποθνήσκει δηλητηριασθεὶς (φαρμακισθεὶς) ἀπὸ τίνος γυναικὸς ξενοδόγου (παραλλ. Καρπάθου καὶ Νάξου) ἢ ἀπὸ τίνος βασιλέως ἢ τῆς θυγατρὸς τοῦ παραλλ. Μήλου καὶ Κερκύρας.

- (Γ)έμουν⁵ οἱ κάμποι ἔπ' ἄλσα καὶ τὰ ὄνιά⁶ στρατιῶτες
καὶ τὸ σεράγιον⁷ ἄρκοντες πετιέζ⁸ καὶ κααλλάρους.
Καὶ τὸ Συναφινόπουλλο βαριά ἔν' ὑπρῆσθημένο,
βαριά καὶ τόσογ γυνατὰ⁹ πού ἔναι γιὰ νὰ ποθάνη.
- 5 Κι ἀνεοκατεαίνουσι γιατροὶ καὶ γιατρολόοι.
Δεξιὰ κάετ¹⁰ ἡ μάννα του, τζερβά ἡ ἀερφή του
κ' εἰς τὰ προσκεφαλάκια του ὁ ἄσιλιάς ἀτός του¹¹
ἄστῃ¹² μαντήλι καὶ κερὶ, τοὺς ἴδρους τοὺς σφογγίτζει
καὶ φέγγει κ' ἐνερῶτα το, φέγγει κι ἀνερῶτῃ το.
- 10 – «Πέ μου, Συναφινόπουλλο, ποῦ τό ἔβρες τὸ φαρμάκι;»
– «Ὅψες ἀργά¹³ ἐπέρασσα ἔπου τὴ ξενοσοχοῦσα,¹⁴
ἀποὺ τὴ ρύμη τῆς αὐλῆς, τοῦ Μαρουλλιῦ τὴπ πόρτα,
μὲ τ' Ἀνδρονίκου τὸν υἱὸ καὶ μὲ τὸκ Κωσταντίνου¹⁵
κι οὐλους ἐκέρνα τὸ κρασίκ κ' ἐμένα τὸ φαρμάκι
- 15 κ' ἐπῆρα τὴκ κατηγορίαν ἀποὺ τὸκ κόσμον οὐλο».

Μ. Γ. Μιχαλίδου Νονάρου, Δημοτικὰ τραγούδια
Καρπάθου, Ἀθῆναι 1928, σ. 86-87, ἀρ. 16.

1) χέρια. 2) οἱ γονεῖς. 3) δὲν ἤκροάσθην, δὲν ὀπῆκουσα. 4) κωνηγετικοὶ κόνες.
5) γέμουν. 6) βουνά. 7) τὸ ἀνάκτορον (λ. τ. saray). 8) δυνατὰ. 9) κάθεται. 10)
ὁ ἴδιος ὁ βασιλιάς. 11) βασιτῆ, κρατεῖ. 12) χθὲς βράδυ. 13) ξενοδοχοῦσα, ἡ ξενοδόχος.

ΙΓ' ΣΤΑΥΡΑΕΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΙΡΒΙΤΑΝΗ Ο ΥΙΟΣ

Τὸ τραγούδι τοῦτο μὲ περιεχόμενον ἀκριτικὸν εἶναι γνωστὸν μόνον ἀπὸ τὴν Κάρπαθον. Εἰς τοῦτο, συναφὲς πρὸς τὸ προηγούμενον (ἀρ. ιβ') ἐκ τοῦ εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἄσματα ταῦτα ἄρχοντος Μαρουλλιοῦ, ἔχομεν εἰκόνα ἐκ τῶν ἀκριτικῶν συμποσίων (βλ. καὶ ἀνωτ., σ. 63, ἄσμα 5').

Γ. Κ. Σ.

- Σταυραετὸς ἐγιάεινε¹ 'ς τοῦ Μαρουλλιοῦ τὴν πόρτα·
 'έμου τὰ (δ)όντια του² κριάς καὶ τὰ φτερά του τό 'μα,³
 'έμου τὰ φταρνιστήρια⁴ του δροσιές ἀπού τ' ἀέρι.
 Κι ἄλλος ἀτός⁵ τὸν ἐρωτᾷ κι ἄλλος ἀτός τοῦ λέει.
 5 – «Πέ μ', ἀετέ, σταυραετέ, ποῦ τό 'βρες τὸ κυνήϊ;»
 – «Ὅψες ἀργά⁶ ἐπέρασα τοῦ Μαρουλλιοῦ τὴν πόρτα
 κ' ἦῶρα τοὺς ἄρκοντες ἐκεῖ τραπετζοκαλεσμένους.
 Κι οὐλ' ἔτρωακ κι οὐλ' ἔπιννακ κι οὐλ' ἐχαροκοποῦσα.
 Μόνοτ τοῦ Σιρβιτάν' ὁ γιὸς ἀπού 'το χολιασμένος
 10 κ' ἐπεριύρνα τὰ 'ουνιά⁷ τὰ βουνα καὶ τὰ λαγκάγια.⁷
 Μὲ τὴσ σαῖττα πολέμω⁸ τὴν σαῖττα δρέμει⁸
 σκοτώννει λάφια⁹ τὰ τὰ ἀφήννει τα καὶ φεύγει.

Κ' ἦῶρα κυνήϊ γιά τρεχέ⁹ καὶ τὴν διαλεμένο⁹

Μ. Π. Μιχαηλίδου Νουάρου, Δημοτικά τραγούδια
 Καρπαθοῦ, Ἀθῆναι 1928, σ. 70 - 71, ἀρ. 2 (β).

ΙΔ'. ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ

Τὸ ἄσμα τοῦ Κάστρου τῆς Ὠριάς (τοῦ Μαρούς ἢ τῆς Μαρούς εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐκ Καππαδοκίας, τῆς Σουριάς εἰς τὴν Μεγίστην (Καστελλόριζον) καὶ μὲ ἄλλα ἀκόμη ὀνόματα: τοῦ Μοριᾶ, τῆς Ὀβριάς, τῆς Μηδιάς, τῆς Σούδας κ.λπ.) εἶναι ἐκ τῶν περισσότερον διαδεδομένων ἁσμάτων εἰς ὅλον τὸν ἐλληνικὸν χῶρον.

Τὸ ὄχυρόν φρούριον ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατοικεῖ ἡ ἡρώϊς τοῦ τραγουδιοῦ ἀνθίσταται ἐπιτυχῶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατὰ τῶν πολιορκούντων αὐτὸ Σαρακηνῶν ἢ Τούρκων. Τέλος δμως παρουσιάζεται ἕνας Χριστιανὸς ἐξ-ισλαμισμένος, «ρωμιογύριστος», ὁστις ἀναλαμβάνει νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐκπόρθειν τοῦ φρουρίου ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ λάβῃ ὡς γέρας τὴν ὁμορφὴν κόρην, βασιλίσσαν τοῦ Κάστρου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μεταμφιέζεται οὗτος εἰς ἔγκυον γυναῖκα ἢ εἰς Ἑλληνα καλὸ γέρον καὶ κατορθώνει νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς πολιορκουμένους, ὥστε νὰ ἀνοίξουν εἰς αὐτὸν τὴν θύραν, ὁπότε μαζὶ τοῦ εἰσώρμησε καὶ ὁ ἐχθρὸς καὶ κατελήφθη οὕτως ἐξ ἐφόδου τὸ Κάστρον. Τὸ ἀρχικὸν ἄσμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τὸ σημερινόν, φαίνεται ὅτι θὰ συνετέθη

1) ἐδιάβαινε. 2) γέμουν, εἶναι γεμάτα, τὰ δόντια του. 3) τὸ αἷμα. 4) γέμουν οἱ περνιατῆρες, ὄνυχες τῶν ποδῶν. 5) ἀετός. 6) χθὲς βράδυ. 7) ἐπεριγύρνα τὰ βουνα, τὰ ὄρη καὶ τὰ λαγκάδια. 8) τρέχει. 9) κ' ἦῶρα κυνήϊ διαλεκτό, κυνήϊ διαλεγμένο.

κατά τὰ μέσα τοῦ 9ου αἰῶνος μὲ ὑπόθεσιν τὴν διὰ προδοσίας κατάληψιν τοῦ Ἀμορίου τῷ 838 ὑπὸ τῶν Ἀράβων.¹

Μὲ τὸ ἄσμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον πιστεύομεν ὅτι εἰς τὴν ἀρχικὴν του σύνο-
θεσιν ἦτο ἀραβικόν, θὰ ἐτραγοῦδῃσαν τὸ πρῶτον οἱ Ἀραβες τῆς Μελιτηνῆς
τὸ σημαντικόν τοῦτο στρατιωτικόν κατόρθωμά των. Ἀργότερον δέ, ὅτε μὲ
τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, τὸ ἱστορικόν τοῦτο γεγονός θὰ εἶχε πλέον λησμο-
νηθῇ, τὸ ἐπεισόδιον εἰς τὸ ἄσμα τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ὑπερασπιστοῦ τοῦ
Ἀμορίου στρατηγοῦ Ἀετίου εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐτελείωνε τὸ τραγούδι ἀντι-
κατεστάθῃ διὰ τοῦ ἐκ λαϊκῆς διηγήσεως γνωστοῦ μεταξὺ τῶν Ἀράβων θέμα-
τος τῆς ἀρπαγῆς ἐκ πύργου τῆς ὠραίας χριστιανῆς κόρης, ἥτις συμφώνως
πρὸς τὸ ἀρχικόν ἄσμα, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ στρατηγοῦ
τοῦ Ἀμορίου, ἐθεωρήθη ὁμοίως ἀρχηγὸς τῆς ἀμύνης τοῦ Κάστρου.

Ὑπὸ τὴν νέαν αὐτὴν μορφήν θὰ διεδόθη τὸ τραγούδι τοῦτο, μετὰ τὴν
προσάρτησιν τῆς Μελιτηνῆς τὸν 10ον αἰῶνα εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, εἰς
τοὺς Ἑλληνας πρῶτον τῶν γειτονικῶν περιοχῶν, ἥτοι τῆς Καππαδοκίας ἢ
τοῦ Πόντου, διὰ τῶν ὁποίων καὶ διεδόθη κατόπιν εἰς τὸν λοιπὸν Ἑλληνικὸν
κόσμον.²

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Ἀτόσα³ κάθτρα εἶδα κ' ἐλῶν⁴ ἄστρον⁵ ἔτουνε.⁶
κι ἄμον⁴ τὸ Ὠριάς τὸ κάθτρο⁷ τῶν⁸ ἄστρον⁵ ἔτουνε.⁶

Ἐρράντο⁹ πόρταν εἶχε κι ὄλα¹⁰ ὁκεία¹¹
κ' ἐξήντα¹² περαθούρα¹³ κι ὄλα¹⁰ γάλακτα¹⁴

5 καὶ τοῦ γιαλοῦ ἡ πόρταν ἀν¹⁵ ἀν¹⁵ μῆ¹⁶ ὁκεία¹¹.

Τοῦρκος τὸ τριγυρίζει χρόνους¹⁷ κάθτρα⁷
μηδὲ μπορεῖ τὸ πάρη¹⁸ μηδ' ἀφήνει¹⁹ ὅτο²⁰

Κ' ἕνας μικρὸς τουρκίτσος, ρωμιογύριστος,
ρόκα καὶ ροκοστέλι βάλ' 'ς σά μέσα του,²¹

10 ἀδράχτι καὶ σποντύλι,²² παίρ' 'ς σά¹⁸ χέρια του.

Μαξιλαρίτσα βάλλει κ' ἐμπροζώθκεται²³

κ' ἐγέντουνε γυναῖκα, βαρσμένισσα.²⁴

Τὸν κάθτρο ὀλογυρίζει καὶ μοιρολογᾷ.

- «Ἄνοιξον, πόρταν, ἄνοιξον, καθτρόπορτα²⁵

15 ἄνοιξον, νὰ ἐμπαίνω, Τοῦρκοι διώχν'ε με».

- «Κι ἀπόθ' ἐμπαίν' ὁ ἥλιον ἔμπα ἀπέσ' κ' ἐσύ,²⁶

1) Βλ. S. Baud-Bovy, La chanson populaire grecque du Dodécanèse, I Textes, 1936 σ. 279 κ. ἐξ. ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Τὴν γνώμην ταύτην δὲν ἐδέχθη ὁ Στίλπ. Κυριακίδης, βλ. ἐν Λαογρ., τόμ. 12 (1938-48), σ. 325-26. 2) Βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Ἡ ἄλωσις τοῦ Ἀμορίου τῷ 838 καὶ τὸ δημῶδες ἄσμα τοῦ «Κάστρου τῆς Ὠριάς». Πρακτ. τοῦ ΙΑ' Διεθν. Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου, 1958.

3) τόσα. 4) ὡς, καθῶς. 5) δὲν ἦτο. 6) ἀπὸ τό. 7) αὐτό. 8) εἰς τὴν μέσην του. 9) σποντύλι. 10) παίρνει εἰς τὰ. 11) τοποθετεῖ εἰς τὴν κοιλίαν του προσκεφάλαιον καὶ τὸ συγκρατεῖ ἐκτὶ διὰ ζώτης. 12) ἔγκυος. 13) ἀπὸ ἐκτὶ ποδὸ μπαίνουν, εἰσδύουν, αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου εἰσελθεῖ ἐντὸς καὶ σὺ.

- κι απόθ' ἐβγαίν' ὁ φέγγον' ἐβγα ἔξ' κ' ἐσύ». — «Ν' ἀλί¹ ἐμέν τῇ μάρ'σσα, ² τῇ χιλιάκλερο³ καὶ ποῦ νὰ παιδοποιίω⁴ χεიმων'κό καιρό.
- 20 Ἄνοιξον, πόρταν, ἄνοιξον, καθτρόπορτα.
Ἄνοιξον νὰ ἐμπαίνω, Τοῦρκοι διώχν'ε με.
Τὸν Κάθτρο ἰογυρίζει καὶ μοιρολογᾷ
κι ἀπέσ' ⁵ ἡ κόρ' ἀκούγει καὶ καρδοπονᾷ.
Κι ἄμον⁶ ντ' ἐνοίγε ἡ πόρτα, χίλιοι ἔτρεξαν.
- 25 κι ἄμον ντ' ἐκαλονοίγε μύριοι ἔτρεξαν.
Κι ἄλλοι τὴν κόρ' ἀρπάζ'νε κι ἄλλοι τὰ φλουριά.
Κι ἀπὸ τὸ παραθύρ' ἡ κόρ' ἐπήδησε,
σὲ παλληκάρ' ἀγκάλιας ψυχομάχησε.

Ποντιακά Φύλλα, ἔτ. Α' (1936-37), ἀρ. 1, σ. 26-27.

B'.

- Κάτω 'ς τὸν Ἀγί Γιάννη, ἔξω θεολόγον,
πολλὰ κάστρα ντ' εἶδα⁷ μεγάλα,
σὰν τοῦ Μαροῦς τὰ κάστρα, Κάθτρο δὲν εἶδα,
ἐπλοῦν⁸ τὸν ποῦν γιόμω⁹ πολυθρόκτινα
σιδεροκαρφωμένο καὶ ἀσπίδι.
- 5 Χίλιοι τὸ πολεμοῦσαν, ξένους δώδεκα,
κι ἄλλους δεκατεσσάρους, καὶ δὲν παίρνετο.
Μά 'νας μικρὸς Τουρκάκης, 'νας γενίτζαρος
εἶπεν εἰς τὸν ἀφέντη τ': «Ἄι ἀφέντη μου
- 10 κ' ἐγ' ἂν πάρω τὸ κάστρο, τ' εἶν' τὰ δῶρα μου;»
— «Ξανθὰ ξανθὰ κοράσια ἄς εἶν' οἱ σκλάβες σου,
τὰ 'μορφα παλληκάρια ἄς εἶν' οἱ δοῦλοι σου
καὶ τὴν Μαροῦ πού λέν' ἄς εἶν' γυναῖκα σου».
- «Ἄνοιξε, Μαροῦ μ', ἄνοιξ', νὰ μπῇ ὁ ξένος.
- 15 Βαί, βαί, ἐμέν τὸν ξένον καὶ τὸν ἔρημον,
καὶ τὸν ξενυχτισμένο ποῦ νὰ βραδυαστῶ
πού 'ν' τὰ βουῖνὰ γιομᾷτ' ἀπὸ στρατέματα
κ' οἱ στράτες σκοτωμέν' ἀπὸ τ' ἀδέλφια μου.
- Ἄνοιξε, Μαροῦ μ', ἄνοιξ', νὰ μπῇ ὁ ξένος,
20 τὴν νύχτα τ' νὰ περάσῃ, νὰ μὴ σκοτωθῇ».
Καὶ στὸν ξένο κατόπι χίλιοι μπήκανε.
Οὔλοι τρέχανε στ' ἄσπρα κι ὁ γενίτζαρος

1) τὸ φεγγάρι. 2) ἀλλοίμονον. 3) τὴν μαζύρη, τὴν δυστοχῇ. 4) τὴν χιλιάκις ἄκλῃρον, πολὺ δυστοχῇ. 5) νὰ γινήσω. 6) ἀπῆτω, ἀπὸ μέσα. 7) καθὼς, ὡς. 8) ἐγύρισα, περιήλθον.

ἔτρεξεν ὃς τὴν Μαροῦ του καὶ τήνε ζητεῖ.
Μὰ ἡ Μαροῦ, σὰν εἶδε τοῦτο τὸ κακὸ,
25 ἔβγαλε τὰ ξεγκιὰ¹ της, τσάρουχα² φορεῖ,
ἔβγαλε τὴν ζωστήρ της, ράμμα ζώνεται
ὃς τοὺς πύργους ἀνατρέχει καὶ μοιριολογᾷ.
- «Τὸ κάστρο μ' σὰν ἐπάρτη, τί θέλ' τὴν ζωὴν!»
Καὶ κάτω ἐκρημίστην κ' ἐσκοτώθηκε.

Ἰ. Σαραντίδου Ἀρχελαόν, Ἡ Συνασός,
ἐν Ἀθήναις 1899, σ. 168 - 69.

Γ'.

“Ὅσα καστριά κι ἂν εἶδα κι ἂν περπάτησα,³
σὰν τῆς Ὠριᾶς τὸ κάστρον δὲν ἐλόγιασα.
Σαράντα πύργους ἔχει ὅλον μάλαγμα,
κι ἄλλους σαράντα πέντε διὰ τὸν πόλεμο.

- 5 Τοῦρκος τὸ πολεμαίει χρόνους δώδεκα,
δὲ μπόρει νὰ τὸ πάρῃ τ' Ὠραιονάσιον.
Ἕνας κακὸς Τουρκάκης, ἕνας Κόνιαρς,
πάγει στὸν βασιλέα καὶ τὸν προσκυνεῖ.
- «Ἀρέντη βασιλέα, τ' εἶν' ἡ πόλις σου καὶ
«Χίλια φλωριά σὲ δίνω κι ὅλονο πέλα,
καὶ δυὸ σπαθιά ἀσημένια γιὰ τὴν πόλιν σου».
- «Οὐδὲ τ' ἄσπρα σου θέλω, οὐδὲ τὰ φλωριά,
οὐδὲ καὶ τ' ἄλογόν σου κι οὐδὲ τὰ σπαθιά·
μόνον τὴν κόρην θέλω, 'π' εἶναι στὰ γυαλιά».
15 - «Ὅσάν τὸ κάστρον πάρῃς, χάρισμα κι αὐτὴ».
Καλογεράκι ἐγίνῃ, ράσα φόρεσε·
πάγει στὴν πόρτα, κλαίει, πέφτει, προσκυνεῖ,
κλαίει καὶ γονατίζει καὶ παρακαλεῖ.
- «Ἄνοιξ', ἄνοιξε, πόρτα, πόρτα τῆς Ὠριᾶς,
20 πόρτα τῆς μαυρομμάτας, τῆς βασιλίσσας!»
- «Σὺ ὅσαι ἕνας Τουρκάκης, ἕνας Κόνιαρς·
φεύγα καὶ σὲ σκοτώνουν, φεύγα, σὲ κρεμνοῦν».
- «Μὰ τὸ σταυρό, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιά,
οὐδὲ Τουρκάκης εἶμαι, οὐδὲ Κόνιαρς·
25 εἶμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκηταριό,
τῆς πείνας ἀποθαίνω καὶ λυπήσου με».

1) τσαγκιὰ, ὑποδήματα ὑψηλὰ μέχρι τῶν γονάτων. 2) τσαροῦχια, χαμηλὰ ὑποδήματα.

3) ἐκδ. Κινδ: κι ἂν εἶδα κι ὅσα λόγιασα· ἐγένετο διόρθωσις, συμφώνως πρὸς ἄλλας ἐκ Θεσσαλίας παραλλαγὰς (Ἀθ. Οἰκονομίδου, Τραγοῦδια τοῦ Ὀλύμπου, Ἀθ. 1881, σ. 15, στ. 1. Α. Α. ἀρ. 906, σ. 17, στ. 1, συλλ. Χρ. Φόρου ἐκ Τυρνάβου, 1910).

- «Γιὰ δώτε τον ψωμάκι· κι ἄμε στοῦ καλό».
 – «Κυρά, στήν ἐκκλησίᾳ νά προσευχηθῶ!»
 – «Ἄνοιξ', ἄνοιξε, πόρτα, πόρτα τῆς Ὠριᾶς,
 30 πόρτα τῆς μαυρομμάτας, τῆς βασιλίσσας!»
 – «Γιὰ ρίξετε τοὺς γάντσους, ὁ νά τὸν πάρετε».
 – «Τὰ ράσα μ' εἶναι σάπια καὶ ξεσκίζονται».
 – «Γιὰ ρίξετε τὸν σάκκον νά τὸν πάρετε».
 – «Ἄ! μὴ, κυρά, τὸν σάκκον κι ἀντραλίζομαι».¹
 35 Ἡ πόρτα μισανοίγει, γέμισ' ἡ αὐλή.
 Ἄλλοι στ' ἄσπρα χυθῆκαν κι ἄλλοι στὰ φλωριά,
 κι αὐτοὺς μέσα στήν κόρην ὅτι εἶναι στὰ γυαλιά.
 Κ' ἡ κόρη σὰν τὸν εἶδε, ἔπεσε στὸν γιалόν.

Θεσσαλία (Τσαρίτσανη)². – Θεοδ. Κινδ, Τραγῶδια
 τῆς Νέας Ἑλλάδος, Leipzig 1833, σ. 6–7, ἀρ. VI.

ΙΕ'. Ο ΥΙΟΣ ΤΗΣ ΧΗΡΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΛΟΓΑ ΤΟΥ

Τὸ θέμα τοῦ ἔπους ἀναφέρεται εἰς στενὴν συνάφειαν μὲ τὸν ἀκρι-
 τὸν βίον καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἔργα. Ἐν τῇ κατὰ τὴν συνεχῆς ἀπασχόλησιν τῶν ἀκρι-
 τῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπολλύουσας ἀθλητικᾶς ἀσκήσεως, εἰς τὸ κυνή-
 γον καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἰσχυρῶν τοῦ ἐκπομπῆς κατὰ τὸν
 πόλεμον καὶ τὰς διαφόρους ἐπιστάσεις τῶν εἰς τὸ ἀγρικὸν ἔδαφος.
 Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν γνωστῶν μορφῶν εἰς τὸν λαὸν παραλλαγῶν τοῦ
 ἔπους εἶναι ἡ ἐκ κώδικος 96, 1203 τοῦ 17ου αἰῶνος τῆς Μονῆς Ἰβήρων
 ἐν Ἀγ. Ὅρει εἰς τοὺς τρεῖς μορφὰς κατωτέρω, ἀρχικοὺς στίχους.

*Εἰς τὰ ψηλὰ παλάτιας τὰ μορφα βοννά
 χήρας υἱὸς σταβλίζει τὰ ἄλογα γοργά,
 τὸν Μαῦρον καὶ τὸν Γρίβαν καὶ τὸν Πέπανον.*⁴

Γ. Κ. Σ.

Α'.

- Κάτω στ' ἄσπρα σπίτια, στοῦ Καλὸ Χωριό,
 χήρας υἱὸς λατρεύει⁵ τρία καλὰ ἄλογα,
 τὸ Μαῦρο καὶ τὸ Γρίβα καὶ τὸν Πέπανο.
 Τὸ Γρίβα γιὰ καβάλλα καὶ γιὰ λεβεντιά,
 5 τὸν Πέπανο γιὰ ξύλα καὶ γιὰ τὸ νερό,
 τὸ Μαῦρο γιὰ σεφέρια⁶ καὶ γιὰ πόλεμο.
 Μὰ πῆγαν στοῦ σεφέρι κ' ἦρθε μοναχός,
 κι ἀναγελάει⁷ ὁ Γρίβας τὸν Παλιόμαυρο.

1) γάντζος = σιδηροῦν ὄγκιστρον. 2) ζαλίζομαι.

3) Βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη ἐν Ἑπετ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 8 (1953–54), ἐν Ἀθήναις
 1956, σ. 111 κ. ἐξ.

4) Νέος Ἑλληνομνήμιον, τόμ. 11 (1914), σ. 430, ἀρ. 5. 5) περιποιεῖται. 6) ἐκστρα-
 τίας (λ. τ. sefer). 7) ἀμπαίζει.

- «Βρέ Μαύρε, σκονταψάρη κι άσκημάλογο,
 10 σ' ένα σεφέρι έπήγες κ' ήρθες μοναχός ;»
 – «Γιά σώπα, σώπα Γρίβα, μη μ' άναγελας.
 Νύχτα ήταν και σκοτάδι και λιανόβρεχε,
 κ' έκαμα νά περάσω τριάντα άμπελόφρανα·¹
 σαράντα όργυιές του πλάτου κ' έκατό βαθύ,
 15 και κόπηκαν οί σκάλες, τά σκαλόλoura,
 κ' έπεσε άφέντης μέσα κ' ήρθα μόναχός».

Μεσσηρία (Γρίζι). – Γεωργίας Ταρσούλη, Μωραΐτικα τραγούδια Κορώνης και Μεθώνης, Άθήναι 1944, σ. 68, άρ. 96.

Β'.

- Χήρας υιός λατρεύει² τρία καλά άλογα.
 Τό Μαύρονε τόν έχει για τόν πόλεμο,
 τόν Κόκκινον τόν έχει για την λαβάνια,
 τόν Άσπρονέ τόν έχει νά κερνάει στην καρά.
 5 Τόν Κόκκινον καβάλλει και πάγει
 Στην στράταν, όπου πάγει, μέσ' στο διάσελλο,
 Τουρκοί του άπάντησαν, τούς έζώσανε,
 κ' έκαμε νά πηδήκη έν' άμπελόφρακτο,
 σαράντα όργυιές του βάθους κ' έκατό πλατύ,
 10 κ' έκόπηκε ή ίγκλα,³ τά ιγκλόλoura,
 κ' έκόπηκαν κ' οί σκάλες, τά σκαλόλoura,
 κ' έπεσε μέσα άφέντης με τη σέλλα του.⁴
 Κι ό Μαύρος τόν μαλώνει και του έλεγε.
 – «Κόκκινε, ποϋ 'ν' άφέντης, άτυχ' άλογο !»
 15 – «Σώπαινε, μπρέ Μαύρε, μη με κατηχῶς.⁵
 Στην στράταν, όπου πηγαίναμ', μέσ' στο διάσελλο,
 Τουρκοί μᾶς άπάντησα, μᾶς έζώσανε,
 κ' έκαμα νά πηδήκω έν' άμπελόφρακτο,
 σαράντα όργυιές του βάθους κ' έκατό πλατύ,
 20 κ' έκόπηκεν ή ίγκλα, τά ιγκλόλoura,
 κ' έπεσε μέσα άφέντης με την σέλλα μου».

Werner von Haxthausen, Neugriechische Volkslieder, Münster i. W., 1935, σ. 118-120, άρ. 16.

1) τάφρους εις άμπελώνας. 2) περιποιείται. 3) λωρίς δι' ης συγκρατείται τὸ σῆμα εις τήν ράχιν τοῦ ἵππου. 4) τὸ σῆμα, σημάρι, τοῦ ἵππου. 5) μη με κατηγορήσ.

ΙΣ'. Ο ΑΓΟΥΡΟΣ ("Η ΧΗΡΑΣ ΥΙΟΣ) ΚΙ Ο ΜΑΥΡΟΣ ΤΟΥ

Τῶν ἄσμάτων τούτων ἐπίσης, ὡς τοῦ προηγουμένου, θέμα εἶναι ἡ φρονι-
τις τοῦ κυρίου, νέου πολεμιστοῦ, διὰ τὸν ἵππον του. Ἐκ τούτων τοῦ πρώτου
(Α) εἶναι γνωσταὶ παραλλαγὰὶ ἐκ Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ Λήμνου.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

- Ἕνας ἄγουρους κ' ἕνας καλὸς λιβέντης
Μαύρουν τάϊζι, τοῦ μαύρουν τιμαρεῦει¹
στὰ ψηλά-ι βουνά, ψηλά στὶς κρύις βρύσις.
– «Φάγισ, Μαῦρι μ', τὰ δροῦσιρά² χουρτάρια
5 κὶ κρύου νιρὸ ἀποὺ τίς κρύις βρύσις·
κι αὔρουν τοῦ πουννὸ κι αὔρου τοῦ μισημέρι
στράταν ἔχουμι κὶ δρόμον γιὰ νὰ πᾶμι·
κούρσους³ γένιτι, κούρσους, χαρὰ μιγάλη».

Μακεδονία (Σιταρᾶς Γρεβενῶν). – Α. Α. ἀρ. 59,
π. 89, ἀρ. 221 (Δ. Λουκόπουλος, 1914).

- Χήρας⁴ υἱὸς ἐπείνασεν⁵ θῆ-να πούλῃ τὸν Μαῦρον
κ' ἀφέντη⁶, μέ-ε⁷ ἐπείνασεν, τὸ νὰ ποῦλῃ καὶ τρώ-ε με·
Πούλῃσον τὴ σαγίττα σου κὶ ἀγόρασον κριθάριν,
πούλῃσον τὸ τοξάρι-ν σου κὶ ἀγόρασον οἰνιάριν·⁸
5 βαρὺν ταγήνιν τάγιζον⁹ ἐξήντα δύο κότᾱ,⁷
ἄμε κ' ἔλα καὶ κέρα με⁸ ἐς τὸ ἀργυρὸν πεγάδιν,⁹
στρῶσον καὶ καβαλλίκα με τσῇ Πόλῃς τὸ παζάριν.⁹
'Εκεῖν' ἐξέρ'νε τὴν τιμὴ μ' καὶ δίν'νε τὴν ἀξία μ'».¹⁰
'Επούλ'τσεν τὴν σαγίτταν ἀτ', ἐγόρασεν κριθάριν,
10 ἐπούλ'τσεν τὸ τοξάρι-ν ἀτ', ἐγόρασεν οἰνιάριν·
βαρὺν ταγὴν ταγίζει ἀτον, ἐξήντα δύο κότᾱ,⁷
πάει κ' ἔρ'ται καὶ κεράζει ἀτον ἀσ' τ' ἀργυρὸν πεγάδιν,¹¹
στρῶνει καὶ καβαλλ'κεύει ἀτον τσῇ Πόλῃς τὸ παζάριν.⁹
'Ο Μαῦρον ἐχλίμτιξεν¹² κ' ἡ Πόλ' ὅλον ἐσεῖγεν,¹³
15 ἐγγέφιξεν¹⁴ ἐννᾶ κάδτρα καὶ δεκοχτῶ χωρία,
ἐγγέφιξεν τὸν βασιλέαν με τ' ὅλον τὸ φουσάτον.¹⁵

1) ἐτοιμάζει. 2) χειρ.: φάγισ, μαῦρι μ', φάγι τὰ δροῦσιρά. 3) ἀγὼν δρόμου.

4) χήρας. 5) ἐπειδὴ ἐπείνασεν. 6) οἰνάριν, οἶνον. 7) μεγάλῃν μερίδα τροφῆς
δῶσε, ἐξήντα δύο κότῃα. κότῃ = μέτρον χωρητικότητος ἴσον πρὸς τὸ 1/10 τοῦ κοιλῶ (=8-10.
ὀκάβης)· βλ. ἀνωτ., σ. 33 σημ. 3, σ. 53 σημ. 12. 8) καὶ πότιξέ με εἰς τὸ ἀργυροῦν φρέαρ
9) εἰς τὴν ἀγοράν (λ. τ. pazar). 10) χειρ.: τὴμ παχάμ μου· διωρθ.: τὴν ἀξία μ' συμφώ-
νως πρὸς τὴν παραλλ. Α. Α. ἀρ. 31, σ. 136 ἀρ. 15, στ. 8. 11) καὶ τὸν ποτίζει ἀπὸ τὸ
ἀργυροῦν φρέαρ. 12) ἐχρεμέτισεν. 13) ἐσεῖσθη. 14) ἐξόπνησεν. 15) στρατεύμα.

- «Τὸ τίνος ἔτον τ' ἄλογον, τόισον φωνὴν π' ἐξέγκεν;»
 - «Χέρας υἱὸς ἔχ' τ' ἄλογον, τόισον φωνὴν π' ἐξέγκεν».
 - «Χέρας υἱέ, ἄς ἀλλάζωμε ἐγὼ κ' ἐσὺ τοσοῖ μαύρους».
 20 - «Καθὰν μαλλὶν καὶ φουλιρὶν τὸν μαῦρον μου 'κὶ ἀλλάζω».¹
 - «Χέρας υἱέ, ἄς συντρέχωμε, τεροῦμε τοὶ δαβραῖνει».²
 Τὴν Σάββαν σ'κοῦται ὁ βασιλέας, τὴν Κερεκὴν στραϊτιάτες³
 καὶ τὴν Δευτέραν τὴν πιρνὴν ἐφτάν' καὶ κοντοφτάνει.⁴
 - «Ὅπισ' ὅπισ', νέ βασιλέα, τσαλοπατεῖ σ' ὁ μαῦρο μ'».
 25 - «Χαρίζω σε τὴν βασιλὴν⁵ καὶ μὴ τσαλαπατῆς με».

Πόντος (Τραπεζοῦς). - Α.Α. Ὑλη, ἀρ. 92
 (Ἰ. Βαλαβάνης).

ΙΖ'. Ο ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ ΝΥΜΦΕΥΜΕΝΟΣ ΚΙ Ο ΜΑΥΡΟΣ ΤΟΥ

Τὰ κατωτέρω ἄσματα, παρὰ τὴν διάφορον ἐν αὐτοῖς δρᾶσιν τοῦ ἥρωος, ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς ἀντιθέσεως τοῦ ἀφέντη πρὸς τὸν διὰ τὸν πόλεμον ἵππον (τὸν μαῦρον) του.

Ὁ Κωσταντής, νυμφευμένος, ἐπιδίδωκεν ἄσματα πρῶτον ἄσμα εἰς ἔρωτικὰς κατακτήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁμοῦ ἀπελευθερώθη, διότι προδίδεται ὑπὸ τοῦ ἵππου του ὅτι ἐνέει καὶ συνάεσμον μετὰ τὸν ἄνδρα, ὅτι ἐχέουσι νόμιμον συζύγον. Κατὰ τὸ δεύτερον ἄσμα ὁ ἥρωος τοῦ ἀκροῦ οὗτος ἐπὶ τὸν καὶ ἀπεκοιμήθη, ἐνδυθεῖσα τὴν παλαιάν του καὶ ἱππεύσασα οὕτω μετημφισμένη τὸν πλέον ταχύποδα ἵππον. Τὸν ἀπέβη καὶ ἐφόνευσε τὴν ἔρωμένην τοῦ ἀνδρός της.

Ὁ Κωσταντής εἰς ἀμφοτέρα τὰ ἄσματα ταῦτα, ἐλέγχων τὴν ἀπιστον συμπεριφορὰν τοῦ ἵππου του, ἀπειλεῖ αὐτὸν διὰ τιμωρίας. Οὗτος ἀντιδικῶν ἀπαντᾷ ἐπίσης δι' ἀπειλῆς εἰς τὸν ἀφέντην του.

Τὰ ἄσματα ταῦτα κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ ὅλον ἐν αὐτοῖς πνεῦμα ἀνήκουν ἐπίσης εἰς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον. Ὡς ἐλέχθη ἤδη,⁶ οἱ Ἀκρίται, φρουροὶ καὶ ὑπερασπισταὶ τῶν παραμεθορίων περιοχῶν τῆς ἀνατολικῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν, εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντηροῦν, ἀναλόγως πρὸς τὴν οἰκονομικὴν του ἑκάστος δυνατότητα, ἀξιομάχους πολεμικοὺς ἵππους.⁷ Οἱ πολεμισταὶ οὗτοι, κατὰ τὸν χρόνον τῆς σχολῆς τῶν ἐκ τῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐπεδίδοντο εἰς κυνήγια, ἀγῶνας, συμπόσια καὶ ἄλλας περιπετείας. Ἐπεισόδια ἐκ τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς ζωῆς τῶν Ἀκριτῶν πιστεύομεν ὅτι ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον καὶ τῶν κατωτέρω ἄσμάτων.

Γ. Κ. Σ.

1) τὸσον δυνατὴν φωνὴν ποῦ ἐξήνεγκεν, ἔβγαλεν 2) δὲν ἀνταλλάσσω τὸν μαῦρον (ἄλογον) μου, ἐὰν δὲν λάβω διὰ κάθε τρίχα ἓνα φλωρίον. 3) χήρας υἱέ, ἄς διαγωνισθῶμεν καὶ ἄς ἴδωμεν ποῖος θὰ ξεπεράσῃ. 4) τὸ Σάββατον ἐξορμᾷ. 5) στρατιῶτες. 6) καὶ τὴν Δευτέραν τὸ πρῶτ' ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ψθάνει. 7) σοῦ χαρίζω τὴν βασιλείαν καὶ μὴ με καταπατῆς.

8) Βλ. ἀν., σελ. 63 καὶ 92. 9) Βλ. Στίλπ. Κυριακίδου, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ἐν Ἀθήναις [1926], σ. 42 κ.εξ.

Α'.

- Καλότυχη, καλόμοιρη τοῦ Κωσταντίνου ἡ μάννα,
ὁπῶχει Κώσταν ὁμορφο μὲ γρίβα παιγνιδιάρη.
Καβαλλικεύει, χαίρεται, πεζεύει, καμαρώνει.
Χίλιοι κρατοῦν τὸ γρίβα του, χίλιοι τὸν καλλιγώνουν,
- 5 κι ἄλλοι χίλιοι παρακαλοῦν· «ἀφέντη καβαλλίκα».
Κι αὐτὸς δὲν καταδέχεται τὴ σκάλα νὰ πατήσῃ.
Κ' ἡ σκάλα ἦταν μάλαμα, ἀγνὸ μαργαριτάρι.
Κι ὅσα κορίτσια τὸν ἰδοῦν, ὅλα φιλὶ τοῦ δίνουν.
Χίλια κορίτσια φίλησε, μυριάδες παντρεμένες,
- 10 καὶ πέντε δέκα παπαδιὲς καὶ τρεῖς καλογριοποῦλες,
κ' ἓνα κορίτσι ὁμορφο δὲν μπορεῖ νὰ τὸ γελάσῃ.
"Αν ξόδιασε κι ἂν ξόδιασε! χίλια τρακόσια γρόσια·
στὴ σκάλα της, κατασκαλῆς, ἐννιά πύργους ἀσήμι,
καὶ ἄλλους ἔξι μάλαμα καὶ τρεῖς μαργαριτάρι·
- 15 καὶ φόντας¹ τ' ἀποξόδιασε² βῆκε³ στοὺς παραθῦρι.
— «Κώστα μου, μὴν ξοδιάσῃς, μὴ χάνῃς καὶ τὸ βιό⁴ σου!»
Καὶ πάησε⁵ γιὰ μαγεύματα, τὴν κόρη νὰ μαγέψῃ.
Φόντας τὴν ἀπομάγεψε, λένει γιὰ κοντὰ του,
"Θέλα σ' εἰξὼ στοὺς θεοὺς, ἐκεῖ στὴν Παναγία,
- 20 νὰ κάνῃς ὄρκο καὶ σταυρὸ μὴν ἔχῃς ἄλλη γυναῖκα».
— «Ὁρκο κάνω στοὺς θεοὺς, μου κι ὄρκο στοὺς χαῖμαλί⁷ μου,
ἄλλην γυναῖκα δὲν ἔχω, ἄλλην ἀπὸ τ' ἐσένα».
Κι ὁ Γρίβας⁸ ἀποκρίθηκε· ἀπὸ τὸ νταβλά⁹ δεμένος.
— «Χίλια κορίτσια φίλησε, μυριάδες παντρεμένες,
- 25 καὶ πέντε δέκα παπαδιὲς καὶ τρεῖς καλογριοποῦλες».
— «Κι ἂς εἶν', ἂς εἶναι, Γρίβα μου, κι ἂ δέ σ' τὸ ξαγοράσω!
Θὰ πάω ποτὲ μέσ' σ' ἀλυκὴ νὰ σὲ βαρυφορτώσω,
νὰ βάλω πέντε¹⁰ ἀπὸ μεριά καὶ πέντε ἀπὸ τὴν ἄλλη,
καὶ πέντε ἀπανωσάμαρα νὰ γίνουν δεκαπέντε,
- 30 καὶ ὅθε εὐρὼ λάσπη καὶ βροχὴ νὰ βάνω κι ἄλλα δέκα,
κι ὅθ' εὐρὼ τ' ἀσπροχάλικο νὰ σὲ ξεκαλλιγώνω».
— «Ἄς εἶν', ἂς εἶναι, Κώστα μου, κ' ἐγὼ στοὺς ξαγοράζω¹²
θὰ πάρῃς μῆνες καὶ καιροὺς νὰ ξέβγης στοὺς σεφέρι¹³
θὰ σκύβω τὸ κεφάλι μου, νὰ παίρνουν τὸ δικό σου».

⁷ Ηπειρος (Τσουμέγκα). — Λαογρ., τόμ. 5 (1915-16)
σ. 93-94, ἀρ. 71 (Χρ. Ν. Λαμπράκης).

1) ἀφοῦ. 2) ἐδῆκε, παρουσιάσθη. 3) περισούαν. 4) μετέβη. 5) γάλα μαγικόν.
6) ἐγκόλπιον. 7) περίαπτον, φυλακτό (λ. τ. hamagli). 8) ὁ ἵππος χρώματος συνήθως λευκοῦ.
9) ἐκδ. Λαμπρ.: ἀντικρύθηκε. 10) παχνί. 11) ἐνν.: σακκιά φορτίου. 12) σοῦ τὸ ἀν-
ταποδίδω. 13) ἐκατραπεῖα (λ. τ. sefer).

Α' α.

Εἶντα στολή εἶν' ὁ Κωσταντής, ὄντεν καβαλλικέψη!
σάν ἥλιο φέγγ' ἡ σέλλα ντου, σάν ἄστρ' ἡ φορεσιά ντου·
κι ὅσα κοράσια κι ἂν τὸν ἴδουν οὔλα φιλι τοῦ διδουν·
μὰ τὸ κοράσιο ἡ γι' Ἐλενιὼ φιλι καὶ δὲν τοῦ διδει.

- 5 - «Φοβοῦμαι σε, πλανόμματε, πῶς ἔχεις κι ἄλλη ἀγάπη».
- «Μὰ τὸ σπαθακί ἀπὸ βастῶ καὶ μὰ τὸ χαϊμαλί' μου,
ἄλλην καμμιά δὲν ἀγαπῶ παρὰ τὴν ἀπατή σου».¹
Κι ὁ μαῦρος του ἀμίλητος, τότες μιλεῖ καὶ λέει·
- «Βλέπουσαι,² σκύλα Ἐλενιὼ, φιλι νὰ μὴν τοῦ δώσης.
10 Σὲ πᾶσα χώρα ἔχ' ἐννιά, σὲ πᾶσα κάστρο δέκα,
κ' εἰς τὴν Κωσταντινούπολι παιδιὰ μὲ τὴ γυναῖκα».

Ant. Jeannarakis, ᾠσματα Κρητικά,
Leipzig 1876, σ. 109, ἀρ. 104.

Β'.

Ἐτρώσιν τζ' ἐπίννασιν 'ς τὸ φέν' ὅς' ἐδειπνοῦσαν,
τζ' ἐτζέρναν του τζ' ἐτζέρναν τὸν γὰρ τὸν ποτζίσιση.
Τρεῖν τὸν ἐποτζίσισην πᾶν τὸν γάτα τὴν
τζαὶ μασουλούκαν³ ἄρκυρην βαλλει τὴν κεφαλὴν του.

- 5 Ἐτάνυσεν 'ς τὴν πούγκαν τοῦ τζ' ἀπὸ δὲν τ' ἀννοιχτάρκα⁴
ἐπῆεν ἔσω τζ' ἀννοιξεν οὔλλα τὰ τζελλάρκα⁵
ἐχόρησεν⁶ τὰ ροῦχα τοῦ τζ' ἐζώστην τὰ σπαθικά του·
ἐπῆεν εἰς τὸν στάβλον τοῦ τζ' αὐτὸν 'θεν⁷ τ' ἄλοά του·
μὴ τοῦ μαύρου σύντυθεν⁸ μὴ τοῦ διζινιᾶ⁹ του,
10 μόνον τοῦ μαυρογόνату, τοῦ πετροκαταλύτη,
ποῦ καταλυεῖ τὰ σίερα τζαὶ πίννει τὸν Ἀφρίτην,
τζ' ἄντ' ἂν νὰ μὲν εὔρη¹⁰ νὰ φά', μιὰν χώραν καταλυεῖ την.
- «Μαῦρε μου μαυρογόνατε, μαῦρε μ' ἀνεμοπόα¹¹
δύνεσαι τζαὶ περάσης με τῆς Τζύπρους τὸν λιμνιῶνα;
15 τὰ τέσσερά σου πέταλα χρουσὰ νὰ σοῦ τὰ κάμω,
τὰ σκολαρίτζια ποῦ χορῶ¹² πρόκκες¹³ 'ς τὰ πέταλά σου,
τζαὶ τὰ βραδιόλια ποῦ χορῶ, σελλοχαλίναρά σου».

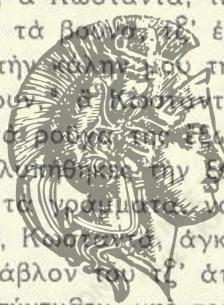
1) φυλακτὸ (λ. τ. hamağiti). 2) παρὰ εἶνα. 3) πρόσχε. 4) ὁ στίχος ἐλλιπὴς
συνεπληρώθη εἰς τὸ δεύτερον ἡμιστίχιον ἐκ τῆς παραλλ. ἐν Λαογρ. 10 (1929-32), σ. 562, στ. 1.
5) προσκεφάλαιον ἐκδ. Παντελ.: μαβλοῦκαν. 6) ἔβαλε τὴν χεῖρα εἰς τὴν τσέπην του. 7) τὰ
κλειδιά. 8) τὰ κελλάρια (λ. λατ. cellarium). 9) ἐφόρσε. 10) ἐκεῖ ὅπου εἶχε. 11) ὠμί-
λησε. 12) ἵππος ἢ φορβάς, λευκοῦ χρώματος μὲ μαύρους γραμμὰς (βλ. ἀν., σ. 83, σημ.
18). 13) καὶ ὅταν δὲν εἶρη. 14) ἵππε μου, ἀνεμοπόδη, ταχὺ εἰς τὸν δρόμον. 15) τὰ
σκολαρίκια, ἐνώτια, ποῦ φορῶ. 16) καρφιά (λ. ἱτ. brocca).

- «Μετὰ χαρᾶς, ἃ Μαρουδικιά, ὅτι τζ' ἂν μὲ ὀρίσης,
σκλάβος τζαί δοῦλος νὰ ἰνῶ,¹ νὰ βκῆς νὰ μὲ πουλήσης·
- 20 τζαί βάρ' μου χάθες δώδεκα τζαί προστελλίνες δέκα,²
τζαί πισιλλίνες³ δεκαχτῶ νὰ μὲν-ι-ξισελλήσω,⁴
τζ' ἐσοῦνη⁵ μὲ τὸ γλήγορον μὲν βάλλης φτερνιστήρκα.⁶
Βάλλει του χάθες⁷ δώδεκα τζαί προστελλίνες δέκα,
τζαί πισιλλίνες δεκαχτῶ νὰ μὲν-ι-ξισελλήση,
- 25 τζ' ἐτζεῖνη μὲ τὸ γλήγορον βάλλει του φτερνιστήρκα.⁶
Φτερνιστηρκάν τοῦ μαύρου της, ἔβκαλεν την 'ς τὰ νέφη,
τζαί νὰ σου τζαί τὸν μαῦρον της, μὲ τοὺς ἀνέμους πάει.
- «Μαῦρε μου μαυρογόννατε, μαῦρε μ' ἀνεμοπόα'
ἦσουν πουλάριν δκυὸ χρονῶν τζ' ἐκαβαλλίτζευκά σε,
- 30 τώρα ποὺ γερομάρκασες⁷ ἔν' νὰ μὲ χαραντζίσης ;»⁸
'Επολοήχην τζ' εἶπεν της μὲ τὰ φτανά⁹ του θεῖλη.
- «Τζαί σφίξε τὲς ἀμπροστινὲς τζαί χάμνα¹⁰ τὲς ἀπίσω,
τζαί πεδεξιῶσου¹¹ τζ' ἔβκαλε τζεῖνον τὸ φτερνιστήριν,¹²
νὰ δοῦσιν φῶς τ' ἀμάρκα¹³ τοῦ τζαί νοῦν ἡ τζεφαλή μου».
- 35 Τζαί σφίγγει τὲς ἀμπροστινὲς, χάμνα τζαί τὲς ἀπίσω,
τζ' ἐπεδεξιῶχην τζ' ἔβκαλε τζεῖνον τὸ φτερνιστήριν.
Εἶπον¹⁴ φῶς τ' ἀμάρκα¹⁵ τοῦ τζαί νοῦν ἡ τζεφαλή του.
τζαί νὰ σου τζαί τὸν μαῦρον της 'ς τὴν γὴν τὴν στερκωμένην.¹⁶
Τὴν θιδινιάν¹⁷ ἔν' ποὺ ἔβκαλε, ἡ χώρα πῆεν τζ' ἦρτεν.
- 40 'Ἡ κόρη ποὺ τὸ γροῖτζησε¹⁸ ἡ κόρη χνώρισέν τον·
τὸ 'ναν της θέριν τὸ ξιτρίν¹⁹ τζαί τ' ἄλλον τὸ κολότσιν,¹⁸
τέλεια 'ς τὸ μικροάχτυλον ἀφράτον ποξαμάτιν.¹⁹
Φιλᾷ τὸν μαῦρον τέσσερα, τὸν καβαλλάρην πέντε,
τζαί τὰ σελλοχαλίναρα δέκα τζαί δεκαπέντε.
- 45 - «Τζαί ποῦ ἦσουν, ἃ Κωσταντά, τζ' ἔμεινες ὡς τὰ τώρα,
τζ' ἐσκοτεινιάσαν τὰ βουνὰ τζ' ἐμαύρισεν ἡ χώρα ;»
- «Τζαί ἤμουν εἰς τὴν κάλην μου²⁰ τὴν πρωτοστεφανοῦσαν».
- «Τζαί δὲν σοῦ 'πούν, ἃ Κωσταντά, τζαί νὰ τὴν-ι-σκοτώσης,
νὰ βκάλλης τζαί τὰ ροῦχα της ἔξω γιὰ νὰ τὰ χώσης ;»²¹

1) νὰ ἴνῶ. 2) βάλε μου σάκκους πρὸς κάλυφιν τῆς κεφαλῆς δώδεκα καὶ προστερνίδια δέκα. 3) πισιλίνα=λαυρὶς δι' ἣς στερεοῦται τὸ σάγμα ἐκ τῶν ὀπισθεν' ἡ ὀπουρίς. 4) νὰ μὴ φύγῃ ἀπὸ τὴν ράχιν τὸ σάγμα. 5) κ' ἐσού. 6) μὴ βάλλης περνιστήρας. 7) ἐγήρασε τὸ τομάρι σου, ἐγήρασες (βλ. Λαογρ. 2 (1910), σ. 77, στ. 114, σημ.). 8) θὰ μὲ κρημνίσῃς εἰς τὴν φάραγγα. 9) φτενά, ἀχαμνά, χεῖλη. 10) χαλάρωσε, ἄφησε. 11) καὶ κάμει μὲ ἐπιδέξιον τρόπον. 12) τὸν περνιστήρα. 13) εἶδον. 14) στερεωμένη. 15) τὸ χρεμέτισμα. 16) ἤκουσε. 17) τὸ ἵνα της χέρι εἰς τὸ ποτήρι τοῦ κρασιοῦ. 18) κολούθι = δοχεῖον οἴνου ἐξ ἀπεξηραμένης κολοκύνθης· ἄλλως φλασάκι. 19) παξιμάδι. 20) εἰς τὴν γυναῖκα μου. 21) νὰ τὸ θάψῃς.

- 50 Τζαί προπατεῖ τές σκάλες της πῶς ἔν' νά τήφ φιλήσῃ¹
τὴν τζεφαλήν της ἔκοψεν, βάλλει τὴν 'ς τὸ ἰσάτζιν.²
Ποὺ τζά χαμαὶ³ ἐγύρισεν 'ς τοῦ Κωσταντᾶ τζαί πάει.
Σηκώχηκεν ὁ Κωσταντᾶς τοῦ ὕπνου μααραμμένος,
τοῦ ὕπνου τζαί τῆς ἀγνωθιδας, τοῦ ἡλίου ποκαμένος.
- 55 -«Ἐφές εἶα' ἕναν ὄρωμαν⁴ τζαί νά μοῦ τὸ δκιαλύσῃς.⁵
'Ετζέρνας μου τζ' ἐτζέρνουν σου γιὰ νά μὲ ποτζοίμισῃς⁶
τζ' ἐσοὺ 'μ' ποὺ μ' ἐποτζοίμισες πάνω 'ς τὰ γόνατά σου,
τζαί μαουλούκαν ἀρκυρὴν βάλλεις τὴν τζεφαλήν μου,
τζ' ἐτάνυσες τὴν πούγκαν μου τζά ποὺ 'χα τ' ἀννοιχτάρκα⁷
- 60 ἐπήες ἔσσω τζ' ἀννοιξες οὐλλα μου τὰ τζελλάρκα.
'Εχόρησες⁸ τὰ ροῦχα μου, τζ' ἐζώστης τὰ σπαθκιά μου.
'Επήες εἰς τὸν στάβλον μου τζά⁹ ποὺ 'χα τ' ἄλοά μου¹⁰
μὲ τοῦ μαύρου σύντυδες, μὲ τοῦ διζινιᾶ μου,
μόνον τοῦ μαυρογόνату, τοῦ πετροκαταλύτη,
- 65 ποὺ καταλυεῖ τὰ σίερα τζαί τὸν Ἀφρίτην,
τζ' ἄντ' ἄν νά μὲν εὔρῃ¹¹ νά εἰσέλῃ¹² ἄν ἄν ἄν ἄν ἄν
καταλυεῖ τὴν
«Μαῦρε μου μαυρογόνате, μαῦρε μ' ἀνεμοπόα'¹³
δύνεται τζαί περᾶς με τῆς τζορᾶς τὸν λιμάνου,
τὰ τεσέρε σου πετάλα χρῶστα νά σου τὰ κάμω,
70 τὰ σκολαρίτζια ποὺ χορῶ¹⁴ σκολαρίτζια σου».
«Μετὰ χαρᾶς, ἃ Μαρουδκιά, ὅτε τζ' ἄν μὲ ὀρίσης.
Σκλάβος τζαί δοῦλος νά ἴνῳ, νά ἔκη¹⁵ νά μὲ πουλήσῃς¹⁶
τζαί βάρ' μου χάδες¹⁷ δώδεκα, τζαί προστελλίνες¹⁸ δέκα,
τζαί πιαιλλίνες¹⁹ δεκαχτῶ νά μὲν-ι-ξισελλήσω,
75 τζ' ἐσοῦνη μὲ τὸν γλήγορον μὲν βάλης φτερνιστήρκα».²⁰
Βάλλεις του χάδες δώδεκα, τζαί προστελλίνες²¹ δέκα,
τζαί πιαιλλίνες δεκαχτῶ νά μὲν-ι-ξισελλήσῃ,
τζ' ἐσοῦνη μὲ τὸ γλήγορον βάλλεις του φτερνιστήρκα.
Φτερνιστηρκάν τοῦ μαύρου σου ἔβκαλε σε 'ς τὰ νέφῃ.
80 τζαί νά σου τζαί τὸν μαῦρον σου μὲ τοὺς ἀνέμους πάει.
«Μαῦρε μου μαυρογόνате, μαῦρε μ' ἀνεμοπόα'
ἦσουν πουλάριν δκυὸ χρονῶν τζ' ἐκαβαλλίτζευκά σε,
τώρα ποὺ γερομάρκασες ἔν' νά μὲ χαραντζίσης».²²

1) ἔκθ. Παντελίδου, στ. 49: 'Εβάλαν με 'ς τὰ γραμμῖτα νά βάλω νοῦν τῶαί τάξιν.
'Ο στίχος ἀντικατεστάθη ἐκ τῆς παρᾶλλ. παρὰ Ξεν. Φαρμακίδη, Κόπρια ἔπη, Λευκωσία 1926,
σ. 19, στ. 47. Πρβλ. καὶ παρᾶλλ. ἐν Λαογρ. 10 (1929-30), σ. 563, στ. 28. 2) δισάκκι, δι-
πλοῦς σάκκος. 3) ἀπὸ ἐκεῖ χάμω. 4) χθῆς τὴν νύκτα εἶδα. 5) ὄρωμα, ὄνειρον. 6) νά
ἐξηγήσῃς. 7) ἐφόρεσες. 8) ἐκεῖ. 9) καὶ ὅταν δὲν εὗρη. 10) φορῶ. 11) βλ. ἀνωτ.,
σ. 98, σημ. 2. 12) βλ. ἀνωτ., σ. 85, σημ. 21. 13) βλ. ἀνωτ., σ. 98, σημ. 3. 14) μὴ
βάλης πτερνιστήρκα. 15) ἔκθ. Παντελ.: πιαιλλίνες. Ἐγένετο ἡ διόρθωσις συμπτῶνως πρὸς
τοὺς στ. 20 καὶ 73 τοῦ ἔργου. 16) βλ. ἀνωτ., σ. 98, σημ. 7 καὶ 8.

- Ἐπολοήχην τζ' εἶπεν σου μὲ τὰ φτανά του θεῖλη.¹
- 85 - «Τζαί σφίξε τές ἀμπροστινές τζαί χάμνα τές ἀπίσω
τζαί πεδιξιώσου τζ' ἔβκαλε τζεῖνον τὸ φτερνιστήριν,
νά δοῦσιν φῶς τ' ἀμμάκια μου, τζαί νοῦν ἢ τζεφαλή μου». Τζαί σφίγγεις τές ἀμπροστινές, χαμνᾶς τζαί τές ἀπίσω,
τζ' ἐπεδεξιώχης τζ' ἔβκαλες τζεῖνον τὸ φτερνιστήριν.
- 90 Εἶασιν φῶς τ' ἀμμάκια του, τζαί νοῦν ἢ τζεφαλή του,
τζαί νά σου τζαί τὸν μαῦρον σου 'ς τὴν γῆν τὴν στερκωμένην.²
Τὴν θιδινιάν ' ἐν' πού 'βαλεν, ἢ γῆ ἐπῆεν τζ' ἦρτεν
τὴν θιδινιάν ἄμ' ἄκουσεν ἢ κόρη χνώρισέν τον
τό 'ναν της θέριν τὸ ξιτρίν τζαί τ' ἄλλο τὸ κολότσιν,³
- 95 τέλεια 'ς τὸ μικροάχτυλον ἀφράτον ποξαμάτιν.⁴
Φιλᾷ τὸν μαῦρον τέσσερα, τὸν καβαλλάρην πέντε,
τζαί τὰ σελλοχαλίναρα δέκα τζαί δεκαπέντε.
«Τζαί ποῦ ἦσουν, ἂ Κωσταντά, τζ' ἔμεινες ὥς τὰ τώρα,
τζ' ἐσκοτεινιάσαν τὰ βουῖνα τζ' ἐμαῦρισε νά χώρα;»
- 100 «Τζαί ἤμουν εἰς τὴν καλλιᾶν τὴν πρωτοστεφανοῦσαν».
«Τζαί δὲν σοῦ 'ποῦν, ἂ Κωσταντά, τζαί νά τὴν-ισκοτώσης,
νά βγάλῃς τζαί τὰ ρούχα τὰς γῆς γιὰ νά τὰ χύσῃς;»
«Τζαί ἐν τὴν ἐλαιοθήκῃ τὴν γενὴν τὴν καμένην;»
- «Ἐβάλαν με 'ς τὰ γραμμάτια, νά βάλῃς νοῦν τζαί τάξιν
ἂν δὲν πιστεύῃς, Κωσταντά, ἀγκάδκια 'ς τὸ ἰσάτθιν».⁵
- 105 Ἐπῆεν εἰς τὸν στάβλον τοῦ τζ' ἀπού'θεν τ' ἄλοά του.⁶
μὴ τοῦ μαύρου σύντυθεν, μὴ τοῦ θιζινιᾶ⁷ του,
μόνον τοῦ μαυρογόνατου, τοῦ πετροκαταλύτη,
ποῦ καταλυεῖ τὰ σίερα τζαί πίννει τὸν Ἀφρίτην,
- 110 τζ' ἄντ ἂ νά μὲν εὔρη⁸ νά φά', μίαν χώραν καταλυεῖ την.
- «Μαῦρε μου μαυρογόνατε, μαῦρε μ' ἀνεμοπόα⁹»
νά πᾶμεν εἰς τὸν καλλιᾶν¹⁰ νά σέ ξεκαλλικώσω,¹¹
νά πᾶμεν εἰς τὴν ἀλυτζήν, ἄλας νά σέ φορτώσω.
Πουκάτω μόδκια¹² εἴκοσι, πουπάνω μόδκια τριάντα,
- 115 ἀνήφορα, κατήφορα,¹³ πουπάνω καβαλλάρης».
- «Ἄτε νά πᾶμεν, Κωσταντά, νά μὲ ξεκαλλικώσης¹⁴
νά πᾶμεν εἰς τὴν ἀλυτζήν, ἄλας νά μὲ φορτώσης,
πουκάτω μόδκια εἴκοσι, πουπάνω μόδκια τριάντα,

1) φτανά, ἀχαμνά, χεῖλη. 2) στερεωμένην. 3) τὸ χρημέτισμα. 4) βλ. ἀν., σ. 98, σημ. 17 καὶ 18. 5) παξιμάδι. 6) καὶ δὲν σοῦ εἶπον. 7) παρατήρησε εἰς τὸ δισάκκι, τὸν διπλοῦν σάκκον. 8) ἐκεῖ ὅπου εἶχε τὰ ἄλογά του. 9) βλ. ἀν., σ. 97, σημ. 12. 10) καὶ δταν δὲν εὔρη. 11) ἀνεμοπόδη, ταχύπους. 12) πεταλωτήν. 13) νά σοῦ ἀφαιρέσω τὰ πέταλα. 14) μόδια· βλ. ἀν., σ. 48, σημ. 11. 15) εἰς τὰ ἀνωφερῇ καὶ κατωφερῇ μέρη.

- ἀνήφορα, κατήφορα, πουπάνω καβαλλάρης·
 120 νὰ σοῦ χτυποῦν τὴν κουρτσουνιάν¹ τζαὶ ν' ἀκρογονατίζω,
 νὰ σοῦ χτυποῦν τὴν σαΐτιαν² τζαὶ νὰ σοῦ τ' ἀττυμίζω».³
 – «Ὁι, μαῦρε μου μαυρογόνατε, μαῦρε μ' ἀνεμοπόδα,
 τὰ τέσσερά σου πέταλα χρουσὰ νὰ σοῦ τὰ κάμω».

Κύπρος (Κώμη - Κκελίρ). – Λαογρ., τόμ. 2.
 (1910 - 11), σ. 69-72 (Χρ. Γ. Παντελίδης).

Β'α.

- Ἡ παραλλαγή αὕτη εἶναι βραχυτέρα τῆς προηγουμένης.
 Ὁ Κωσταντάς τζ' ἡ Μαρουδικιά 'ς τὸ φέγγος ἐδειπνοῦσαν
 τζ' ἐτζέρναν τῆς τζ' ἐτζέρναν του γιὰ νὰ τὴν ποτζοιμίση.
 Τζεϊνή τὸν ἐποτζοίμισε πᾶνω 'ς τὰ βόνατά⁴ τῆς.
 Βάλλει του τάβλαν ἀρκυρὴν τζαὶ μαουλούκαν⁵ πλούδαν·
 5 ἐτάνυσεν⁶ 'ς τὴν πούγκαν⁷ του τζ' ἐπκίασεν τ' ἀνοιχτάρκα⁸
 τζ' ἐπῆεν τζ' ἐποκλείωσεν τζεϊ μάνη⁹ τζαὶ τζελλάρκα.
 Ἐχώρησεν¹⁰ τὰ ροῦχα του τζεϊνὰ τὰ κουπικά του,
 πκιάννει τζαὶ τὲς πιστόλες του, πκιάννει τζαὶ τ' ἄρματα του
 τζ' ἐπῆεν εἰς τὸν στάβλον του τὸν ἐξέει¹¹ τ' ἄλοά του.
 10 ἤνῃ τὸν μαῦρον ἐπκίασεν¹² τὰς τοῦ θιθίνιαν¹³ τζαὶ
 πκιάννει τὸν μαυρογόνατον¹⁴ που ἔφερεν τ' ἀγκάθια.
 Βάλλει του χάδες¹⁵ ἔνδεκα τζαὶ μπροστελλίνες¹⁶ δέκα
 τζαὶ βάλλει εἰς τὸ πόϊν τῆς¹⁷ γέρημον φτερνιστήριν.¹⁸
 – «Μαῦρε μου μαυρογόνατε, μαῦρε μου ἀνεμοπόδα·
 15 Μαῦρε μου, τζαὶ νὰ μ' ἔρρεξες¹⁹ 'ς τῆς Τζύμπρου τὸν λιμνιῶνα».
 – «Βάλε μου χάδες¹⁵ ἔνδεκα τζαὶ μπροστελλίνες¹⁶ δέκα
 τζαὶ ποδεξιῶσου τζ' ἔβκαλε γέρημον φτερνιστήριν,
 νὰ φέρουν φῶς τ' ἀμμάδκια μου τζαὶ νοῦν ἡ τζεφαλή μου
 τζαὶ λοῖσμούς²⁰ τὰ μέλη μου μὲ σὲ κακαδοιτζήσω».¹⁶
 20 Ἄμαν τζ' ἐμπήκαν τοῦ χωρκοῦ θιθίνισεν ὁ μαῦρος.¹⁷
 Ἡ κόρη ἄμαν τό 'κουσεν εὐτύς ἐγρώνισέν το.
 Τὸ 'νναν τῆς θέριν τὸ ξιστρίν¹⁸ τζαὶ τ' ἄλλον τὸ κολότθιν,¹⁹
 πᾶνω 'ς τὸ μικροδάχτυλον ἐβάσταν ποξαμάτιν.²⁰

1) τὸ κύπημα σφαίρας. 2) τὸ κύπημα τῆς σαΐτας τοῦ τόξου. 3) καὶ νὰ σοῦ τὸ
 ὀπενθυμίζω. 4) γόνατα. 5) προσκεφάλαιον. 6) ἐξέτεινε τὴν χεῖρα. 7) εἰς τὸ θυλάκιον.
 8) τὰ κλειδιά. 9) ἐφόρεσε. 10) βλ. ἄνωτ., σ. 97, σημ. 12. 11) βλ. ἄνωτ., σ. 98, σημ. 2. 12)
 μπροστελλίνα: λωρίς πρὸς στήριξιν τοῦ σώματος ἐκ τῶν ἔμπροσθεν τὸ προστερνίδιον· 13)
 πόδι: τῆς. 14) φτερνιστήρα. 15) νὰ μὲ ἐπερνοῦσε. 16) μὴ σὲ κακοποιήσω. 17) ἔχρε-
 μέτισεν ὁ ἵππος. 18) τὸ ἓνα τῆς χεῖρι εἰς τὸ ξιστρίν, εἰς τὸ ποτήρι τοῦ οἴνου. 19) κολο-
 κῶθι: δοχεῖον οἴνου ἐξ ἀπεξηραμμένης κολοκύνθης· ἄλλως φλασκή. 20) κείμ. Lild.: τὸ πο-
 τήριον διωρῶσα: ποξαμάτιν συμπαύως πρὸς τὰς λοιπὰς Κυπριακὰς παραλλαγὰς.

- «Ἐντα' ἑκαμνες, ἅ Κωσταντά, τζ' ἔμεινες ὡς τὰ τώρα».
- 25 – «Ἦμουν εἰς τὴν γεναϊκαν μου τὴν πρωτοστέφανή μου».
- «Δέ σοῦ τὸ εἶπα, Κωσταντά, γιὰ νὰ τὴν-ι-σκοτώσης, νὰ φέρης τζαὶ τὰ ροῦχα τῆς τ' ἀπάνω νὰ τὰ χώσης;»¹
- Μνιάν σπαθικιάν τῆς ἔδωσεν, κόβκει τὴν τζεφαλήν τῆς τζαὶ πκιάννει τὴν 'πού τὰ μαλλιά, βάλλει τὴν 'ς τὸ γισάτθιν.²
- 30 Χτυπᾷ σκαλιάν τοῦ μαύρου τῆς 'ς τὸ σπίτι τῆς πααίνειν τζαὶ σήκωννε τὸν ἄντρα τῆς τ' ὄρωμαν νὰ δκιαλύση.³
- «Τζαὶ δὲν τὴν ἔλυπήθηκες τὴν ἄρφανὴν τὴν ξένην;»
- «Εἶντα' νὰ τήνε λυπηθῶ τὴν ἄρφανὴν τὴν ξένην μ' ἔδει τρεῖς χρόνους, Κωσταντά, πού σένα χωρισμένη».

Κύπρος (Αὐγόρου). – Α. Α. ἀφ. 1108, σ. 21 – 22. (Hedw. Lüdtke, 1935).

ΙΗ'. Ο ΓΙΑΝΝΗΣ Κ' Η ΚΑΛΗ ΤΟΥ

Τὸ ἄσμα, γνωστὸν κυρίως ἐκ τῆς περὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Δωδεκανήσου (Καρπάθου καὶ Σαρωνίου) ἀπομνημονεύου, ὑπὸ δύο τύπους.

Εἰς τὸν πρῶτον (Α') οἱ καταγεγραμμένοι (Τούρκοι ἢ Σαρακηνοὶ) τὸν Γιάννην ἢ τὴν Γιαννίκαν δὲν τὸν εὕρισκαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ καὶ ζητοῦν περὶ αὐτοῦ πληροφορίαν, ἀπὸ τῆς καλῆς τοῦ τὴν γυναῖκα τοῦ.

Ὁ ἕτερος (Β') τύπος, πληρέστερον περιλαμβάνει προσέτι τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἀπουσιάσαντος ἥρωος καὶ τῆς συγκρούσεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς, τοὺς ὁποίους τὸν ἐξασπράττει.

Εἰς τινὰς παραλλαγὰς τὸ ἄσμα συνάπτεται μὲ τοὺς κλέφτες Γιάννην Βατικιώτην καὶ Γιάννην τοῦ Παπανικόλα, προφανῶς λόγῳ τῆς συμπτώσεως τοῦ ὀνόματος τούτων πρὸς τὸ ὄνομα Γιάννης, τοῦ ἥρωος τοῦ ἄσματος.

Εἰς τὴν ἀρχικὴν τοῦ μορφῆν φαίνεται τοῦτο ἀκριτικόν· ὅπως σώζεται σήμερον εἰς τὸν λαὸν φαίνεται ὅτι ἔχει ὑποστῇ ἀνάπλασιν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὑποδοῦλου ἔθνους ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Τρεῖς Τούρκοι, τρεῖς Γιανίτσαροι, τρεῖς μορφοτσελεπῆδες⁴ οἱ τρεῖς τὸν Γιάννη γύρευαν, οἱ τρεῖς τὸν Γιάνν' γυρεύουν. Τὸν Γιάννη δὲν τὸν εὕρισκαν, μόν' βρίσκουν τὴν καλὴν τοῦ, ἀπὸπλενε τὰ χέρια τῆς μὲ τὸ μαργαριτάρι.

5 Ν' ἀσπρύτερα τὰ χέρια τῆς ἀπ' τὸ μαργαριτάρι.

1) εἶντα, τί. 2) αὐτοῦ ἐπάνω νὰ τὰ κρύψης. 3) εἰς τὸ δισάκι, διπλοῦν σάκκον. 4) τὸ ὄραμα, τὸ ὄνειρον, νὰ ἐξηγήσῃ. 5) διατί. 6) ἄρχοντες (λ. τ. celebi).

Θαμαίνονταν, ¹ λογιάζονταν, τὸ πῶς νὰ τὴν φωνάξουν.
 Νὰ τὴν φωνάξουν τριανταφυλλιά; ἢ τριανταφυλλιά ἔχει ἀγκάθια·
 νὰ τὴν φωνάξουν λεμονιά; ἢ λεμονιά ἔχει φύλλα.

- «Μαρή Κρουστάλλω τοῦ γιαλοῦ καὶ πάχνη τοῦ χειμῶνα·
 10 κόρη μ', τὸ ποῦ 'ν' ὁ ἄντρας σου, τὸ ποῦ 'ναι κι ὁ Γιαννάκης;»
 Θαμαίνονταν, λογιάζονταν, τὸν ποιὸν Γιάννη γυρεύουν.
 – «Ἐχὼ 'γὼ Γιάννη ἀδελφό, ἐγὼ 'χῶ Γιάννη ἄνδρα,
 ἔχῶ 'γὼ Γιάννη ἐξάδελφο, σὴν Πόλη ξακουσμένο».

Ἡπειρος (Σαμαρίνα). – Ἑλληνισμός, τόμ. 14 (1911),
 σ. 635, ἀρ. 79 (Λ. Ἐνυάλης).

Α'α.

Ἐκατὸ δυὸ ἀρκοντόπουλντα τὸ Γιαννατοῦ γυρεύκου· ²
 τὸ Γιαννατοῦ δὲν ἤρρασι, βρίσκου τὴν ποθητὴ ³ του.
 Στέκου τσαὶ διαλο(γ)ίζουται πῶς τὴν χαιρετῆσου.

- Ἄτ τὴν εἶποῦ κλημαδιανή, ⁴ τὰ κληματῆρες ἔχει,
 5 ἄτ τὴν εἶποῦ μοσκοκαρφά, ⁵ ἀπὸ τὴν κλημὰν ἐβγκαίνει.
 – «Κούπα μου κοτσινόχειλη τσαὶ ἀπὸ πατήρι,
 βρίσκου μου μαργαριτῆ, ⁶ βρίσκου τσαὶ ποῦ 'ναι ὁ Γιάννης;»
 – «Ἰγιώ ⁷ 'χῶ Γιάννην ἀ(δ)ερφο, ἔχῶ τσαὶ Γιάννην ἄντρα,
 Γιάννη πρῶτον ἀξάερφο· ⁸ μπρὶς Γιάννη μου ζητᾶτε;»
 10 – «Τὸ Γιάννην ἀποῦ ⁹ σὲ φιλεῖ τοῦ ἀπὸ σὲ καμαρώνει».

Κάρπαθος. – Λαογρ., τόμ. 11 (1934 – 37),
 σ. 159, ἀρ. 5 (Ἑμμ. Πρωτοψάλτης).

Β'.

Τρεῖς Τοῦρκοι, τρεῖς Γιανίτσαροι καὶ οἱ τρεῖς μου τσελεπήδες ¹
 οἱ τρεῖς τὸν Γιάννη 'γύρευαν κ' οἱ τρεῖς τὸν Γιάννη θέλουν.
 Τὸν Γιάννη δὲν μποροῦν νὰ βροῦν καὶ βρίσκουν τὴν καλὴν του,
 ὅπ' ἔπλενε τὰ χέρια της μὲ τὸ μαργαριτάρι.

- 5 – «Μωρὴ κρουστάλλα τοῦ γιαλοῦ καὶ πάχνη τοῦ χειμῶνα,
 μωρή, τὸ ποῦ 'ναι ὁ Γιάννης σου, καὶ ποῦ 'ναι ὁ καλὸς σου;»
 – «Θιαμεύομαι, ¹⁰ λογίζομαι ¹¹ γιὰ ποιὸν Γιαννιὸν μοῦ λέτε,

1) ἡ πόρου. 2) εἰς ἑτέραν Καρπαθιακὴν παραλλ. τοῦ ὅσματος ὁ πρῶτος στίχος ἔχει
 ὡς ἐξῆς: Ἐξήντα δυὸ Σαρακηνοὶ τὸν Γιαννακὴν γυρεύου. (Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νονάρον,
 Δημοτικὰ τραγούδια Καρπάθου, 1928, σ. 135, ἀρ. 11). 3) τὴν σύζυγον. 4) ἐὰν τὴν εἶποῦν
 κλημαδιανήν, δηλ. ὁμοίαν μὲ τὸ κλημα. 5) ἐν τὴν εἶποῦν γαρυφαλλίαν. 6) ἐγώ. 7) ποῖον.
 8) ὁ ὁποῖος. 9) βλ. ἀνωτ., σ. 102, στήμ. 6. 10) θαυμάζω, ἀπορῶ. 11) διαλογίζομαι.

- πού 'γώ 'χω Γιάννον αδερφόν, ἔχω καὶ Γιάννον ἄνδρα,
ἔχω καὶ Γιάννον 'ξάδερφον στὴ Πόλῃ ξακουσμένο».
- 10 Τὸν λόγον δὲν ἀπόσωσε, τὸν λόγον δὲν ἀπόειπε,
νὰ καὶ ὁ Γιάννος¹ π' ἔρχεται στὸν κάμπον καβαλλάρης,
μὲ τ' ἄλογό του παίζοντας μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.
– «Γεῖά σας, χαρά σας, Μπέηδες κ' οἱ τρεῖς² μου τσελεπήδες.
Θέτε φαῖ, θέτε πιετό, θέτε ψιλὰ τραγούδια ;»
- 15 – «Μεῖς γιὰ φαῖ δὲν ἤρταμε καὶ γιὰ ψιλὰ τραγούδια³
ἐμεῖς φερμάνι ἔχομεν μέσα ἀπὸ τὴν Πόλῃ,
ἢ σκοτωμένος, ζωντανός, νὰ μᾶς ἀκολουθήσης,
στὴν Πόλῃ νὰ σὲ φέρωμε, στὴν πόρτα τοῦ Σουλτάνου».
– «Σὰν τί κακὸν τοῦ ἔκαμα καὶ μ' ἔχει ὠργισμένο ;⁴
- 20 Παιδιά μου, ἡσυχάσετε, νὰ γένουμαι χαζίρι.⁵
'Εγὼ κακὸν δὲν ἔκαμα, κανέναν δὲν φοβοῦμαι».
Κι ἀποτραβήχθη ἀπὸ μπροστὰ καὶ βγάλλει τὸ σπαθὶ του.
Μὲ μιᾶς ἐρρίχθηκε σ' αὐτοῦ, τοὺς τρεῖς τοὺς πετσοκόβει.

N. Tommaseo, Canti popolari,
vol. III, Venezia 1842, σ. 162.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΘ'. ΚΟΡΗ (Ἡ ΥΙΟΣ) ΤΗΣ ΑΣΤΡΑΠΗΣ ΚΙ Ο ΔΡΑΚΟΣ

Ὁ δράκος κατὰ παραδόξην ἀρχαίας, βυζαντινᾶς καὶ μέχρι σήμερον εἰς τὸν λαόν⁶ ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ λαϊκόν "Ἔπος" καὶ εἰς ἀκριτικά καὶ ἄλλα δημώδη τραγούδια⁷ ἐμφωλεύει εἰς πᾶν καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν προσερχομένων πρὸς ὕδρευσιν ἢ κατακρατεῖ τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς, ὥστε ἐκ τούτου νὰ ὑποφέρουν οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὴν δίψαν.

Μὲ τὸν δράκοντα τοῦτον παλαίει καὶ τὸν καταβάλλει ὁ Διγενὴς ἢ ὁ Γιάννης καὶ Γιαννακὸς εἰς δημοτικά τραγούδια ἢ ἀκόμη ὁ ἅγιος Γεώργιος. Ἀντιθέτως εἰς τὸ κατωτέρω ᾄσμα (παραλλ. Α καὶ Β) ὁ Γιάννης ἐνέπεν εἰς ἐνέδραν τοῦ δράκοντος, ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν πηγὴν, ἢ συνελήφθη ὑπ' αὐτοῦ, ἐνῶ διήρχετο ἐκεῖθεν μεταβαίνων πρὸς τέλει τῶν γάμων του.

Ὁ Γιάννης παρακαλεῖ τὸν δράκοντα νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς γονεῖς του ἢ νὰ τελέσῃ τὸν γάμον του, κατ' ἄλλας παραλλαγὰς, ὑπόσχεται δὲ μὲ ἐγγυητὴν τὸν ἥλιον καὶ τὸ φεγγάρι νὰ ἐπιστρέψῃ ὡς θυμὰ του. Ὁ μελλοθάνατος τηρεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ ἐπανέρχεται συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς νύμφης, συζύγου του, ἥτις ἐκφοβεῖ τὸν δράκοντα, ἐμφανισθεῖσα ὡς κόρη τῆς ἀστραπῆς καὶ ἐγγονὴ τῆς βροντῆς⁸ καὶ ἐλευθερώνει τὸν καλὸν της.

Γ. Κ. Σ.

1) ἔκδ. Tomm. : ἰδοὺ καὶ Γιάννος. 2) ἔκδ. Tomm. : καὶ τρεῖς. 3) ἔχει ὀργισθῇ ἐναντίον μου. 4) ἔτοιμος (λ.τ. hazir).

5) Βλ. Νικ. Γ. Πολίτου, Δημώδη ἑλληνικά ᾄσματα περὶ τῆς δρακοντοκτονίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, Λαογρ. 4 (1913-14), σ. 208 ἐξ. 6) Παραλλ. "Ἀνδρου-Ἀθηνῶν, στίχ. 2984 κ.ἐξ.

7) Βλ. ἀνωτ., σελ. 18-19, 70. 8) Περὶ τῆς προσωποποιήσεως ταύτης τῆς ἀστραπῆς καὶ τῆς βροντῆς βλ. Νικ. Γ. Πολίτου, Λαογραφικά σύμμεικτα, τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1931, σ. 13-14.

Α'.

Ὁ Γιάννης, ὁ Μονόγιαννης κι ὁ μοναχὸν ὁ Γιάννης
ὁ Γιάννης ἐπεπύρηνεν¹ καὶ ὅς σὸ πεγάδ' ἐπῆγεν,
ἐχτύπεσεν τὴν μαστραπάν,² ἐγένεφισεν³ ὁ ρδάκον.⁴
Ἐξέβεν ρδάκος ἄγγελος καὶ θέλ' νὰ τρώῃ τὸν Γιάννην.

5 - «Καλῶς, καλῶς τὸ πρόγεμα μ', καλῶς τὸ δειλινάρι μ'.⁵
καλῶς τὸ τρώγω κι ἀγρυπνῶ καὶ κεῖμαι καὶ κοιμοῦμαι».

- «Ἄφες με, ρδάκον, ἄφες με, ἄφες με κἂν πέντ' ἡμέρες·
ἄς πάγω, λέπω⁶ τὸν κύρη μ', ἐρχομαι, ρδάκε, φά' με».
Πῆγεν ὁ Γιάννης κ' ἐργεψεν,⁷ ὁ ρδάκον ἐθερέθεν.⁸

10 κι οὐντάς τερῆ⁹ τὸ πέραν κά,¹⁰ ὁ Γιάννης κατεβαίνει.

- «Ἀφ'σι με, ρδάκον, ἄφ'σι με, θερίον, πέντ' ἡμέρες·
ἄς πάγ', ἐλέπω τὴν μάννα μ', ἐρχομαι, ρδάκον, φά' με».
Πῆγεν ὁ Γιάννης κ' ἐργεψεν,⁷ ὁ ρδάκων ἐθερέθεν⁸

κι οὐντάς τερῆ⁹ τὸ πέραν κά,¹⁰ ὁ Γιάννης κατεβαίνει.

15 - «Καλῶς, καλῶς τὸ πρόγεμα μ', καλῶς τὸ δειλινάρι μ'.⁵
καλῶς τὸ τρώγω κι ἀγρυπνῶ καὶ κεῖμαι καὶ κοιμοῦμαι».

- «Παρακαλῶ σε, ρδάκε μου, ἄφ'σι με, κἂν πέντ' ἡμέρες,
ἄς πάγ', ἐλέπω τὴν ἀδέλφια μ', ἐρχομαι, ρδάκε, φά' με».
Πῆγεν ὁ Γιάννης κ' ἐργεψεν,⁷ ὁ ρδάκον ἐθερέθεν.⁸

20 κι οὐντάς τερῆ τ' ἀντικρυνά ὁ Γιάννης ἐχ' ξάν'¹¹ κ' ἐρ'ται.

- «Ἀφ'σι με, ρδάκον, ἄφ'σι με, ρδάκα, πέντ' ἡμέρες·

Παρακαλῶ σε, ρδάκε μου, Θεοῦ παρακαλίας·

θέλω ν' ἐλέπω τὰ χάταλα¹³ μ', δατάχκουμαι τὴν χέραν¹⁴
ἄς πάγω ξαί¹⁵ κι ἀργεύω ξαί, ρυτά¹⁶ ἐρχομαι, φά' με».

25 Πῆγεν ὁ Γιάννης κ' ἐργεψεν, ὁ ρδάκον ἐθερέθεν.⁸

κι οὐντάς τερῆ⁹ τὸ πέραν κά,¹⁰ ὁ Γιάννης κατεβαίνει.

Εἶχεν τὰ χέρια τ' πίσταυρα,¹⁷ τὴν γούλαν¹⁸ κρεμασμένον
κι ἄλλ' ἀπὸ πίσ' ὁ κύρης ἀτ' φτουλίζ' τὰ γένεια κ' ἐρ'ται¹⁹
κι ἄλλ' ἀπὸ πίσ' ἡ μάννα του καταματοῦται κ' ἐρ'ται,

30 ὅς ὅλτς ἀπὸ πίσ'²⁰ ἡ κάλη του χρυσὴ καβαλλαρέα,
χρυσὸν μῆλον ὅς σὸ χέρ' ἀτης²¹ παίζει καὶ κατεβαίνει.
Κατακαρδῶν²² τὸν Γιάννην ἀτ'ς καὶ φοβερίζ' τὸν ρδάκον.

- «Καλῶς, καλῶς τὸ πρόγεμα μ', καλῶς τὸ δειλινάρι μ'.

1) ἀποπνίσθη, ἐξόπνησε. 2) τὸ δοχεῖον ὕδατος (λ. τ. mastropa). 3) ἐξόπνησε. 4) ὁράκος. 5) τὸ δειπνόν μου. 6) βλέπω. 7) ἐβράδυνε. 8) ἐγίνε θηρίον, ἐξηγριώθη. 9) καὶ ὅταν κοιτάξῃ. 10) πέραν κάτω. 11) ἐθύμωσεν. 12) πάλιν, ἐκ νέου. 13) τὰ βρέφη. 14) νὰ τακτοποιήσῃ τὰ τοῦ οἴκου καὶ τὰ ἀφορώντα τὴν χήραν γυναῖκα μου. 15) πάλιν. 16) ἐπίρρ. γρήγορα. 17) σταυρωτά. 18) λιμὸν. 19) καὶ ἀπ' ὅλους ὀπίσω ὁ πατὴρ του μαδεῖ τὰ γένεια του κ' ἐργεῖται. 20) πίσω ἀπὸ ὅλους. 21) εἰς τὸ χεῖρ της. 22) ἐγκαρδιώνει, ἐνθαρρύνει.

- καλῶς τὸ τρώγω κι ἀγρυπνῶ καὶ κεῖμαι καὶ κοιμοῦμαι».
- 35 – «Ρδάκον, τοξάρ' ἰ τὸ πρόγεμα σ', μαχαίρ' τὸ δειλινάρι σ'».¹
 – «Στὸν Θός, 'ς τὸν Θός, νὲ κόρασον, τὰ γονικά σ' ἀπόθεν ;»²
 – «Ὁ κύρη μ' ἀσ'σοὺς οὐρανοὺς, ἡ μάνα μ' ἀσ'σὰ νέφια³
 τ' ἀδέλφια μ' στράφτ'νε καὶ βροντοῦν κ' ἐγὼ γριλεῶ⁴ ρδάκου».
 – «Καθὼς ποὺ λές, νὲ κόρασον, ἄμε ἀπόθεν ἔρθες»⁵
- 40 ἄς ἐν' ὁ Γιάννης ἀδελφὸ μ', ἡ κάλλια του ἡ νύφε μ',
 τοῦ Γιάννε τὰ μικρότερα, ἄς εἶν' γυναικαδέλφια μ'».

Παντ. Μελανοφρύδου, Ἡ ἐν Πόντῳ ἑλληνικὴ
 γλῶσσα, Βατοῦμ 1910, σ. 55.

Β'.

- Ὁ υἱὸς εἰς τὴν Ἀνατολὴν 'ς τὴν Δύσιν προξενεῖται
 καὶ θὲν νὰ πὰ' νὰ παντρευτῇ, τρία θερκά⁶ φοᾶται.
 Φοᾶται 'ποὺ τὸν δράκοντα φοᾶται 'ποὺ τὸν λιόντα,
 'ποὺ τὸν Ἀβράτην⁷ ποταμὸν νὰ τὸν κακαδοικήσῃ.⁸
- 5 Ἡ πεθερὰ τοῦ 'μήνε⁹ μ' ἔδαν¹⁰ πουλλὴν ξιφτέριν.¹¹
 σὰν θὲν νὰ πὰ' νὰ παντρευτῇ καλλίον καιρόν 'ἐν ἰ¹² θέλει.
 τὸν δράκοντ' ἐσκοτώσας¹³ τὸν λιόνταν ἐσκοτώσας,
 καὶ τὸν Ἀβράτην ποταμὸν νὰ τοῦρκα τὸν ἐχτίσας.
 'Ποὺ τ' ἄκουσεν ὁ υἱὸς¹⁴ τοῦ τὴν χαρὰν τοῦ 'πέτα.
- 10 Ἐπῆεν εἰς τὸν στάβλον τοῦ ἀποῦ 'ταν τ' ἄλοόν του.
 Μουδὲ τὴν μούλαν ἔπιασεν, μηδὲ τὴν βεργινάδα,¹²
 μόνον τὸν μαῦρον ἔπιασεν, τὸν λέουσιν Πετρίτην,
 'ποὺ καταλυεῖ τὰ σίερα καὶ πίνει τὸν Ἀβράτην⁷
 ποὺ μὲ τὰ νέφη παρπατεῖ καὶ τὲς δροσιεὺς ἐγλείφει.
- 15 Ππηξ¹⁵ κ' ἐκααλλίκεψε σὰν νέφος ὠγκωμένον,
 μήτε περούνια¹³ γύρεψε 'σὰν ἦταν μαθημένος.
 Ὡστι νὰ πῇ: «ἔχετε 'γειάν», ἔκοψε χίλια μίλια,
 κι ὥστι νὰ ποῦν «εἰς τὸ καλόν» ἄλλα 'κατὸν πενήντα.
 Ὅσον καὶ ἐκοντόφτασεν τὸν ποταμὸν Ἀβράτην,⁷
- 20 πιάννει το κεῖνον τὸ στρατίν, κεῖνον τὸ μονοπάτιν¹⁶
 τὸ μονοπάτιν βκάλλει τὸν 'ς τοῦ δράκοντα τὸ σπήλιον.
 'Ποὺ τὸν θωρεῖ ὁ δράκοντας κρυφὲς χαρὲς τοῦ ἦρταν.

1) τόξον, τὸ βέλος τοῦ τόξου. 2) ὁ στίχος παρελήφθη ἐκ τῆς ἐκδ.: Σάββα Ἰω-
 ἀννίδου, Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος, ἐν Κων πόλει 1870, σ. 291, ἀρ. 24, στίχ. 35.
 3) ἀπὸ ποῦ κατάγονται. 4) ὁ πατέρας μου ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, ἡ μάνα μου ἀπὸ τὰ νέφη.
 5) κυνηγῶ. 6) θηρία. 7) Εὐφράτην. 8) νὰ μὴ τὸν κακοποιήσῃ, τὸν βιάσῃ. 9) ἱε-
 ρακα (λ. λατ. accipiter). 10) δέν. 11) ἀπηγχόμизαν. 12) βεργινάδα ἢ φορβὰς μέχρι δύο
 ἐτῶν (λ. ιτ. vergine). 13) πτερινιστήρας.

- «Καλῶς μοῦ ῥτε τὸ μπούκκωμαν,¹ καλῶς μοῦ ῥτεν τὸ γιόμαν²
 μπούκκωμαν τρώω ἄθρωπον, τὸ γιόμαν τ' ἄλοόν του
 25 καί με τὲς κοκκαλίστρες³ του φτάννουν με νὰ δειπνήσω».
 Καί πολοῦται νιούλλικος τοῦ δράκοντα καί λέει.
 – «Ἄφησ' με, δράκο, ἄφησ' με, ἄφησ' με νὰ περάσω,
 νὰ πά' κ' ἐγὼ νὰ παντρευτῶ καί νὰ ῥτῶ νὰ μέ φάης».
 – «Μόσε⁴ μου, παῖδιο, μόσε μου, κι ἀφήννω σε νὰ πάης».
 30 Ἔμοσέν του χαμαὶ ῥς τὴν γῆν, εἶπεν του, χῶμαν νὰ 'νι⁵
 ἔμοσέν του ῥς τὸν οὐρανόν, ῥς τὰ ἄστροι καί ῥς τὸ φεγγάριν,
 πῶς τριῶν μερῶν γαμπρὸς νὰ 'νι κ' ἔν' νὰ ῥτῇ νὰ τὸν φάη
 κι ἂν παρσλλάξῃ πού τὲς τρεῖς, ἅς τρώ' πού τὸ φεγγάριν.
 Ὁ δράκος στάθην ἐμπιστὰ⁶ κι ἀφήκεν τον καί πάει.
 35 Πιάννει το κεῖνον τὸ στρατίν, κεῖνον τὸ μονοπάτιν,
 τὸ μονοπάτιν βκάλλει τον ῥς τῆς λυερῆς τὰ σπίτια.
 Καί πού τὸν ὄῃ ἡ λυερὴ ἀπὸ τὸ παναθύριν,
 διπλοῦ τριπλοῦ κατέβηκεν ἀπὸ τὸ πῶμα⁷ κάλιν,
 σηκώνει τὸ χεράκιν της κι ἀντιβῆκεν τὸν γανδῆλιν
 40 κ' ἐκεῖ χαμαὶ ῥφιλήθηκαν κ' ἐπὶ καὶ ῥφικάριν
 καί ἔν τοῖς ποχωρίζασιν ῥραγῶν⁸ καὶ τὰ κοντάριν
 ῥαμνῶν τὸν γαμπρὸν ἐμπιστὰ τὴν λυερὴν νὰ πάει.
 Ὁ νιούλλικος παντρεύκεται καί καίει τρεῖς ἡμέρες⁹
 περνᾷ ἡ μιά, περνοῦν οἱ δυο, ῥτε τρεῖς ἀναστενάζει.
 45 Πού τ' ἄκουσεν ἡ λυερὴ στέκει καὶ ἀρωτᾷ τον.
 – «Εἶντα ῥχεις νιούλλικε, εἶντα ῥχεις καί βαριαναστενάξεις;»
 – «Τὸν δράκοντ' ἀθθυμήθηκα τώρα πού 'ν' νὰ μέ φάη».
 Καί πιάννει καί τὸν μαῦρον του τὸν πετροκαταλύτην,
 πού κοκκαλεῖ τὰ σίερα καί πίννει τὸν Ἀβράτην.
 50 Πιπᾷ κ' ἐκασάλλικεψεν ῥγοιὰν⁶ ἦταν μαθημένος.
 Ἐκεῖ ἐποχαιρέτησεν κ' ἐπῆαινε κλαμένος.
 Οὐλὴν τὴν στράταν ἔπιασεν, οὐλον τὸ μονοπάτιν,
 τὸ μονοπάτιν βκάλλει τον ῥς τοῦ δράκοντα τὸ σπῆλιον.
 Ὁ νιὸς πάει τῆς Μερικιδᾶς κ' ἡ κόρη τῆς Μερικάς,
 55 ἡ κάλη του τοῦ ῥφώναζεν κ' ἐκεῖνος ἔν ἐγροῖκαν.⁷
 Καί πού τὸν ὄῃ ὁ δράκοντας πολλὴν χαρὰν ἐπῆρεν.
 – «Καλῶς ἦρτεν τὸ μπούκκωμαν,¹ καλῶς ἦρτεν τὸ γιόμαν²
 μπούκκωμαν τρώω ἄθρωπον, τὸ γιόμαν τ' ἄλοόν του,
 ἔτσά νὰ δειλινιάτικα τρώω καί τὴν γεναῖκαν».
 60 Κόρη ῥάν ἦτουν βρένιμη,⁸ βρένιμα ῥπολοήθην.

1) πρόγευμα. 2) κοκκαλίστρα—ἡ κοκκάλα· τὸ ἴσχνον ἐκ κοκκάλων μόνον σῶμα. 3) ὀρ-
 κίσου. 4) ἐτήρησε τὸν λόγον του. 5) Φράγχοι. 6) ὀπω. 7) δὲν ἤκουεν. 8) φρόνιμη.

- «Δράκο, νά φάς τὴν φάουσαν,¹ νά φάς τὴν κεφαλὴν σου, παρὰ νά φάς τὸν ἄντρα μου, τὸν εὐλοητικόν μου, ποὺ μοῦ τὸν εὐλόησασιν πίσκοποι καὶ γουμένοι. Καὶ νά 'ξερες, ἃ δράκοντα, τίνος παιδάκιν εἶμαι.
- 65 Τῆς ἀστραπῆς παιδὶν εἶμαι καὶ τῆς βροντῆς ἀγγόνιν, καὶ τῆς χαμηλοπούμπουρης² δισάγγονον κι ἀγγόνιν. Τώρα στράβκω³ καὶ καύκω· σε, βροντῶ καὶ καταλυῶ σε, σηκώννω καὶ τὸν ἄνεμον καὶ παίρνω τὸν σταχτόν⁴ σου». Ποῦ τ' ἄκουσεν ὁ δράκοντας πολλὰ ἀκροφοήθη.⁵
- 70 – «Καὶ τὴν 'στραπὴν φοοῦμαι τὴν καὶ τὴν βροντὴν περίττου,⁶ καὶ τὴν χαμηλοπούμπουρην περίττου καὶ περίττου. Καὶ πολοῦται κ' εἶπεν τῆς λυερῆς καὶ λέει.
- «Καὶ πιάσε καὶ τὸν καλὸν σου κι ἄμετε 'ς τὴν εὐκὴν μου».

'Αθαν. 'Α. Σακελλαρίου, τὰ Κυπριακά, τόμ. Α', ἐν 'Αθήναις 1890, σ. 721 - 722.

Ἐψὲς ἀργὰ ἐψιχάλαε κι ὁ Γιάννης ἐτραγουῶν
 θυπνᾷει τ' ἀποβῆναι 'ς ἀποταχινὸς τραγῖα που καὶ στοὺς κάμπους
 ξυπνᾷει καὶ τὸ δράκοντα μετὰ τὴν δρακόντισσά του.

- «Καλῶς τὸ Γιάνν', τὸ γιόμα μου, τὸ Γιάνν', τὸ δειλινὸ μου,
- 5 κι ἃ μ' ἀπομείνη τίποτα, νά εἶν' τ' ἀποταχινὸ⁷ μου».
- «'Αφες με, δράκο, μὴ μέ φάς, τί πάω νά στεφανώσω, τί ἐμένα 'χουν τραγουδιστὴ καὶ πρῶτο σοναδόρο».⁸
- «'Σάν ποιοῦ μ' ἀφήνεις ἐγγυητὴ, 'σάν ποιοῦ μ' ἀφήνεις πιέτζο».⁹
- «Τὸν ἥλιο ἀφήνω ἐγγυητὴ, καὶ τὸ φεγγάρι πιέτζο».
- 10 Κι ὁ Γιάννης ἐπαράργησε, καὶ ὁ δράκοντας πεινᾷει κ' ἐκεῖ ἀρχίναε κ' ἔτρωγε τοῦ ἡλίου τοσοῖ ἀκτίδες. Μὰ νά το τὸ συμπεθερεῖο κι ὅλοι οἱ συμπεθέροι.
- «Καλῶς τὸ Γιάνν', τὸ γιόμα μου, τὸ Γιάνν', τὸ δειλινὸ μου, κι ἃ μ' ἀπομείνη τίποτα, ν' εἶν' τ' ἀποταχινὸ μου».
- 15 Κανεῖς δὲν ἀποκρίθηκε ν' ἀπὸ τοσοῦ συμπεθέρους, παρὰ ἡ νύφη μοναχὴ, 'ποῦ ἐπόνει γιὰ τὸ Γιάννη.
- «Μαχαίρια νά εἶν' τὸ γιόμα σου, σπαθιά τὸ δειλινὸ σου, κ' ἓνα μαχαίρι δίκοπο νά εἶν' τ' ἀποταχινὸ⁷ σου».

1) φάουσα = ἡ φαγέδαινα. 2) τῆς ἀσθενοῦς βροντῆς τῆς ἀκουσόμενης χαμηλὰ πρὸς τὴν γῆν. 3) ἀστράπτω. 4) τὴν τέφραν. 5) πολλὸ ἐφοβήθη. 6) περισσώτερον. 7) τὸ πρῶτον μου. 8) ὀργανοπαίκτην μουσικόν (λ. ἰτ. sonatore). 9) ὡς ἐγγύησιν (λ. βενετ. piezo).

- 20 - «Τίνος παιδί, μωρή, 'σαι σύ, πού κουβεντιάξεις ἔτσι;»
 - «Ἡ μάννα μου εἶναι ἡ ἀστραπή κι ὁ ἀφέντης μου τὸ βόλι,
 κ' ἐγὼ τ' ἀστροποπέλεκο πού καίω τοσὺ δρακόντους.»

Γ. Ἀρ. Κοντοῦ, Δημοτικά ἀνέκδοτα
 Κερκύρας, Κέρκυρα 1877, σ. 11 - 12.

Κ'. ΑΡΠΑΓΗ ΛΥΓΕΡΩΝ ΥΠΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ

Τὸ ἄσμα τοῦτο ἔχει ἀκριτικὸν χαρακτῆρα οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸ περιε-
 χόμενόν του (ἀρπαγὴ γυναικῶν, σύνθεσις θέμα εἰς τε τὸ ἀκριτικὸν Ἔπος καὶ
 τὰ ἄσματα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου), ἀλλὰ κυρίως καὶ ὡς πρὸς τὴν ὅλην σύνθε-
 σιν τοῦ θέματος τούτου, ἰδίᾳ εἰς τὴν διαγραφὴν τῆς μορφῆς τοῦ γέροντος,
 πατρὸς τῶν ἀπαχθεισῶν νεανίδων.

Ὡς ἄρχεται τὸ ἄσμα μὲ τὴν ἐρώτησιν πρὸς τὸν γέροντα διαβάτην, ἐὰν
 συνήντησε τρεῖς στρατιῶτες νὰ σύρουν μαζί των τρεῖς λυγρές, φαίνεται ἀκέ-
 φalon. Δηλαδή ἑλλείπουν οἱ ἀρχικοὶ στίχοι τοῦ ἔνθα τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀπα-
 γωγῆς τῶν λυγερῶν. Τὸ θέμα τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ
 ἄσματος ἐκ Καρπάθου καὶ Κρήτης, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἀκρότητάν φαίνεται ὅτι ἔχει προσ-
 τεθῇ εἰς αὐτὴν ἐξ ἐτέρου ἄσματος ὁμοίου περιεχομένου.

Γ. Κ. Σ.

- «Γιὰ πέ μου, μπάρα ἔροντα, γιὰ πέ μου, μπάρα ἔρο»
 «Γιὰ πέ μου, μπάρα ἔροντα, γιὰ πέ μου, μπάρα ἔρο»
 νὰ σύρουνσι τρεῖς λυγρές, τρεῖς λυγρές, τρεῖς λυγρές.
 - «Γιὰ πέ μου τὰ σουσσούμια τὰ ἀν εἶαμε,⁵ νὰ ποῦμε».
 5 - «Ἡ μιὰ σβουρή,⁶ ἄλλη ξαθθὴ κ' ἄλλη μαυρομμάτα».
 - «Ὅπες ἀργὰ τίς εἶα ἔγω' ἔς τὰ Κούπετρα καὶ πάσι·
 μαῦρος ἐφίλα τὴ σβουρή, ἄσπρος τὴ ξαθθομάλλα,
 μελαχροινὸς τὴν ὁμορφὴ καὶ τὴν παιγνιομμάτα.
 Φιλοῦσι κ' ἐρωτοῦσι τες, φιλοῦκ κι ἀνερωτοῦτ τες.
 10 - «Κόρες, ἐν⁸ ἔχειτ' ἀερφούς, ἐν ἔχειτ' ἀξερφούς;»
 - «Μόνον ἀφέντην⁹ ἔχομε, ἔροντα παλληκάρι·
 γέροντας εἶναι ἔς τὴν βουλή καὶ νιὸς εἰς τὸ κοντάρι·
 σὰν ἀστραπὴ τὸ βλέμμα του κι ὡσὰ βροντ' ἡ φωνή του
 κι ὡσὰν ἀνεμοστρόφιλον τὸ στριφοῦρισμά του».
 15 Ἀκόμ' ὁ λόγος ἦστεκε κ' ἡ συντυχιά ἔποκράει¹⁰
 καὶ ἔξου¹¹ καὶ τὸν γέροντα ἔς τὸν κάμπο ξεπροβάλλει.¹²

1) Τὸ ἄσμα εἰς τὴν παραλλαγὴν ταύτην συνεχίζεται μὲ τοὺς στίχους:

Τρέχα Γιαννὴ μου στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα,
 τί ἔχω ἀδερφὸ μικρότερο, σκιάζομαι μὴ τὸ κάψῃ.

2) γέρο. 3) ἀν σὲ συνήντησαν. 4) τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματά των. 5) ἀν
 εἶδαμε. 6) σβουρή. 7) χθὲς βράδυ τὰς εἶδα ἐγώ. 8) δὲν. 9) πατέρα. 10) ἡ συζή-
 τησις συνεχίετο. 11) καὶ δέξου. 12) ξεπροβάλλει.

στριγγιά φωνή τὴν ἤσυρε ὅση κι ἂν ἐβουλειέτο.¹
 - «Μωρὲ σκύλλοι, σταθῆτ' ἀτοῦ»² καὶ τώρα θά σᾶς γείξω».³
 "Ἄλλος τὰ ὄρη πέρασε κι ἄλλος μέσ' 'ς τὰ λαγκάγια....

Μ. Μιχαηλίδου Νουάρου, Δημοτικά Τραγούδια
 Καρπάθου, ἐν Ἀθήναις 1928, σ. 86, ἀρ. 15(β).

ΚΑ'. ἈΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ἈΡΠΑΓΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

Εὐρύτατα γνωστὰ εἰς ὅλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον εἶναι τὰ δημοτικά τραγούδια μὲ θέμα τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὸν ἐξανασκασμὸν εἰς γάμον τῆς γυναικός, ἀπουσιάζοντος ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ συζύγου.

Ταῦτα διακρίνονται κυρίως εἰς τοὺς τύπους:

Α) τοῦ συζύγου, ὅστις εὐρισκόμενος ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς ξένην χώραν, ξενιτεμένος, ἢ διατελὼν ἀλυσόδετος (σκλάβος) εἰς καράβι (φρεγάδαν, γολέταν), μαντεύει ἐκ τοῦ αἰφνιδίου χρεμετισμοῦ τοῦ ἀλόγου του ἢ ἐξ ὀνείρου ἢ ἐξ ὅλως ἀπροόπτως ἐνθυμήσεως τοῦ σπιτιοῦ του, ἀκόμη δὲ καὶ ἐξ ἄλλων σημείων, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου τὴν γυναῖκα του θά νυμφευθῇ ἄλλος. Ὁ δὲ τοῦ ἐπιστρέφει πάραυτα διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἴππου του, φθάνει κατὰ τὴν στιγμήν τῆς στέψεως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν τῇ γυναικίᾳ πρὸ αὐτῆς καὶ ἐμποδίζει τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου. Ἀναγνωρίζεται ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς συζύγου, ἥτις καὶ ἀκολουθεῖ αὐτόν, οὕτω δὲ ἢ ἄλλως καταστρέφει ὁ γάμος.

Β) τῆς ἀρπαγῆς τῆς γυναίκος τοῦ ἄνδρος. Ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς συζύγου καὶ τῆς ἀρπαγῆς τῆς γυναίκος τοῦ ἄνδρος. Ὁ Σκληρόπουλος ἀπάγει διὰ τῆς βίας τὴν γυναῖκα του. Ὁ Κωσταντᾶς ἀπλίζεται ἀμέσως πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἄρπαγος καὶ ἐπιβάς γηραιὸν ἄλλ' ὠκυποδεστάτου Ἴππου καταφθάνει τοῦτον, τὸν καταβάλλει καὶ ἐλευθερώνει τὴν σύζυγόν του.⁴

Γ) τῆς ἀπαγωγῆς τῆς γυναίκος τοῦ Διγενῆ καὶ τῆς ἀγγελίας τοῦ γεγονότος εἰς αὐτόν, εὐρισκόμενον μακράν της, ὑπὸ πούλιου. Ὁ ἥρωας ὁμοίως, ὡς ἀνωτέρω ὁ Κωσταντᾶς, ἱππεύει γηραιὸν ἄλλ' ταχὺν Ἴππον καὶ τίθεται πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἀρπαγείσης, τὴν ὁποίαν καὶ ἐλευθερώνει⁵ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀπαγωγέως.

Τὸ θέμα τῶν ᾠσμάτων τούτων (Α καὶ Β), διαδεδομένων εὐρέως εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον μὲ πλῆθος παραλλαγῶν, ἔχει ἤδη παρατηρηθῇ ὑπὸ τοῦ Νικ. Πολίτου (Ἐκλογαί, ἀρ. 75) ὅτι «εἶναι κοινότατον εἰς ᾠσματα, μύθους καὶ παραδόσεις πολλῶν λαῶν Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ἐπαναλαμβάνομένου τοῦ ὁμηρικοῦ μύθου περὶ Ὀδυσσεύς» καὶ τῶν μυηστήρων τῆς Πηνελόπης κατὰ ποικιλωτάτους τρόπους».

Τὸ πρωτότυπον τοῦ μύθου τούτου διὰ τὴν διάπλασιν τῶν ᾠσμάτων τούτων τῆς ἀρπαγῆς ὑποστηρίζει ὁ Στίλπ. Κυριακίδης ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ὁ ὁμηρικὸς μῦθος ἄλλ' ἄλλη μεταγενεστέρα διήγησις (Δ' π. Χ. αἰ.) μὲ πλατεῖαν διάδοσιν

1) ἐξέβαλε σκληράν, ἰσχυράν, φωνὴν ὅσον τοῦ ἤτο δυνατόν. 2) ἐπὶρρ. τοπ.: αὐτοῦ. 3) δεῖξω.

4) Βλ. ἀνωτ., σ. 81, ᾠσμα ια'. 5) Βλ. ἀνωτ., σ. 31, ἀρ. 8. 6) Βλ. Στίλπ. Κυριακίδου, Δημῶδες ποίησις καὶ ἱστορία, Λαογρ., τόμ. 12 (1938 - 1948), σ. 501. Πρὸς καὶ John Meier, Deutsche Volkslieder, I Teil, Balladen, Leipzig 1935, σ. 101.

εις τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὴν διήγησιν ταύτην ἡ βασιλόπαις Ὁδάτις καὶ ὁ νέος Ζαριάδρης ἠράσθησαν ἀλλήλων ἐν ὄνειρῳ, ὅτε δὲ κατόπιν ἡ Ὁδάτις ἐξηναγκάζετο ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς γάμον μετ' ἄλλου, ὁ Ζαριάδρης, εἰδοποιηθεὶς, ἔσπευσεν ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως, κατέλαβε τὴν Ὁδάτιν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς τελέσεως τοῦ γάμου καὶ ἀπήγαγεν αὐτήν. Ὡς πιστεύει ἔτι ὁ Στ. Κυριακίδης ὅτι ἡ διήγησις αὕτη ὑπόκειται καὶ «εἰς τὴν ἀρπαγὴν τῆς κόρης τοῦ στρατηγοῦ Δούκα ὑπὸ τοῦ Διγενῆ καὶ ἄλλους παρομοίους ἀνατολικούς μύθους ἐν οἷς καὶ εἰς τὰς τουρκικὰς διηγήσεις τοῦ Σαῖτ-Μπατάλ καὶ τοῦ Κιόρογλου. Ὡστε τὸ ἔξομα τῆς ἀρπαγῆς καὶ ἡ ἀρπαγὴ τῆς Εὐδοκίας ὑπὸ τοῦ Διγενῆ εἶναι παράλληλοι διασκευαὶ τοῦ αὐτοῦ μύθου, οὐδεμίαν ἀπ' ἀλλήλων ἔχουσαι ἐξάρτησιν».²

Τὰ παρατιθέμενα κατωτέρω ἄσματα ἀνήκουν εἰς τὸν πρῶτον (Α) τύπον.

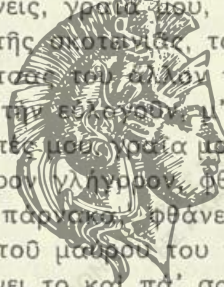
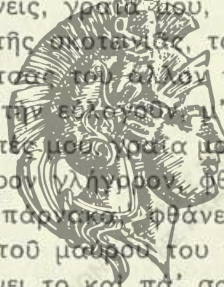
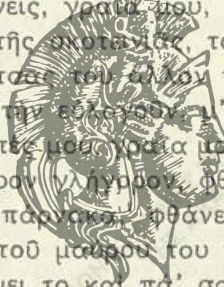
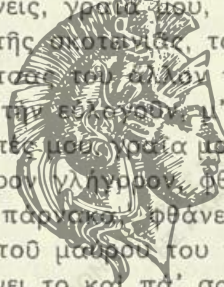
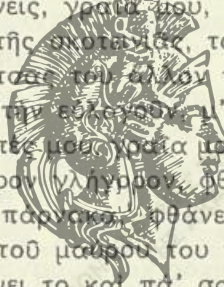
Γ. Κ. Σ.

ΑΙ.

- Ὡς κάθουμουν καὶ ἔτρωγα εἰς μαρμαρένια τάβλα,
ὁ μαῦρος μου χλιμίντρισε, ράϊσε τὸ σπαθί μου·
κ' ἐγ' ἀπὸ νοῦς μου· τὸ νοιώσα, τὸν πορεύουν τὴν καλὴν μου·
μ' ἄλλον ἄνδρα τὴν εὐλογοῦν, ὅσον τὴν στεφανώνουν·
5 παντρευσσάμενιάζου τὴν εὐλογίαν, ὅσον τὴν δίνουν ἄνδρα.
Περνῶ καὶ πᾶν στοὺς μαῦρους εἰς τὸν ἑβδομηνταπέντε.
— «Ὅπως εἶν' ἀπὸ τοὺς μαῦρους πρὸς τοὺς ἑβδομηνταπέντε,
ν' ἀστράψῃ στὴν ἀνατολή, νὰ εὐρεθῇ σὲν ἡ δύση;»
Οἱ μαῦροι ὅσοι τ' ἄκουσαν, ὅσον κατουρῆσαν·
10 κ' οἱ μαῦρες ὅσες τ' ἄκουσαν, ὅσον πουλάρια ῥρίξαν.
Κ' ἕνας γέρος, γερούτσικος καὶ σαρανταπληγιάρης·
— «ἐγὼ εἶμαι γέρος κι ἄσκημος, ταξίδια δὲν μοῦ πρέπου·
γι' ἀγάπη τῆς καλῆς κυρᾶς νὰ μακροταξιδέψω,
ὅπου μ' ἀκριβοτάγιζε στὸ γῦρο τῆς ποδιᾶς της,
15 ὅπου μ' ἀκριβοπότηζε στὴ χοῦφτα τοῦ χεριοῦ της».
Στρώνει γοργὰ τὸ μαῦρο του, γοργὰ καβαλλικεύει.
— «Σφίξε τὸ κεφαλάκι σου μ' ἐννιά πηχῶν μαντήλι,
καὶ μὴ σὲ πάρῃ κουρτεσιὰ³ καὶ βάλῃς φτερνιστήρια,⁴
καὶ θυμηθῶ τὴ νιότη μου καὶ κάμ' ὥσαν πουλάρι
20 καὶ σπείρω⁵ τὰ μυαλούλια σου σ' ἐννιά πηχῶν χωράφι».
Δίνει βουτσιάν⁶ τοῦ μαῦρου του καὶ πᾶ' σαράντα μίλια·
καὶ ματαδευτερώνει το καὶ πᾶ' σαρανταπέντε.
Στὴν στράταν ὅπου πήγαινε, τὸν Θιὸν ἐπαρακάλει·
— «Θεέ! νὰ βρῶ τὸν κύρη μου στ' ἀμπέλι νὰ κλαδεύῃ!»

1) Βλ. Στίλπ. Κυριακίδου, ἔνθ' ἄνωτ., Λαογρ. 12, σ. 500. 2) Αὐτόθι, σ. 501.

3) μὲ τὸν νοῦν μου, μόνος μου. 4) εἰς τοὺς ἵππους μου. 5) μὴ σὲ καταλάβῃ ἡ φιλοτιμία (: (λ. ἵ. cortesia). 6) καὶ κτηνότης μὲ τοὺς πτερνιστήρας. 7) σὲ κρημνίσω καὶ διασπείρω. 8) κτύπημα διὰ τοῦ μαστιγίου (τῆς βίτσας).

- 25 Σάν χριστιανὸς τὸ ἔλεγεν, σάν ἅγιος ἐξακούστη,
καὶ εὗρηκε τὸ κύρην του στ' ἀμπέλι νὰ κλαδεύη.
– «Καλῶς τὰ κάνεις, γέροντα! καὶ τίνος εἶν' τ' ἀμπέλι;»
– «Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινιᾶς, τοῦ υἱοῦ μου τοῦ 'Ιαννάκη»
σήμερα τῆς καλίτσας του ἄλλον τῆς δίνουν ἄντρα,
- 30 μ' ἄλλον ἄντρα τὴν εὐλογοῦν, μ' ἄλλον τὴν στεφανώνουν».
– «Γιὰ πές μου, πές μου, γέροντα, φθάνω τους στὸ τραπέζι;»
– «Ἄν ἔχης μαῦρον γλήγορον, φθάνει τους στὸ τραπέζι·
ἂν ἔχης μαῦρον πάρνακα,¹ φθάνεις τους νὰ βλογοῦνται».
Δίνει βουτσιάν² τοῦ μαύρου του, καὶ πὰ' σαράντα μίλια·
35 καὶ μεταδευτερώνει το καὶ πὰ' σαρανταπέντε.
Στὴν στράταν ὅπου πήγαινε, τὸν Θιὸν ἐπαρακάλει.
– «Θεέ! νὰ βρῶ τὴ μάννα μου στὸν κῆπο νὰ ποτίζῃ!»
Σάν χριστιανὸς τὸ ἔλεγε, σάν ἅγιος ἐξακούστη.
Εὗρηκε καὶ τὴν μάνναν του, στὸν κῆπο νὰ ποτίζῃ.
- 40 – «Καλῶς τὰ κάνεις, γράτ³ μου, καὶ τίνος εἶν' ὁ κῆπος;»
– «Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινιᾶς, τοῦ υἱοῦ μου τοῦ 'Ιαννάκη»
σήμερα τῆς καλίτσας του ἄλλον τῆς δίνουν ἄντρα,
μ' ἄλλον ἄντρα τὴν εὐλογοῦν, μ' ἄλλον τὴν στεφανώνουν».
– «Γιὰ πές μου, πές μου, γράτ³ μου, φθάνω τους στὸ τραπέζι;»
45 – «Ἄν ἔχης μαῦρον γλήγορον, φθάνει τους στὸ τραπέζι·
ἂν ἔχης μαῦρον πάρνακα,⁴ φθάνεις τους νὰ βλογοῦνται».
Δίνει βουτσιάν² τοῦ μαύρου του καὶ πὰ' σαράντα μίλια·
καὶ μεταδευτερώνει το καὶ πὰ' σαρανταπέντε.
Ὁ μαῦρος ἐχλιμίντρισε⁵ κ' ἡ κόρη τὸν γνωρίζει.
- 50 – «Κόρη μου, ποιὸς σοῦ ὀμιλᾷ καὶ ποιὸς σὲ συντυχαίνει;»
– «Εἶναι ὁ πρῶτος μ' ἀδερφός, μοῦ φέρνει τὰ προικία».
– «Ἄν εἶν' ὁ πρῶτος σ' ἀδερφός, ἔβγα νὰ τὸν κεράσῃς·
ἂν εἶν' ὁ ἀγαπητικός, νὰ βγῶ νὰ τὸν σκοτώσω».
– «Εἶναι ὁ πρῶτος μ' ἀδερφός, μοῦ φέρνει τὰ προικία».
- 55 Χρυσὸν ποτήρι ἄρπαξε, νὰ βγῇ νὰ τὸν κεράσῃ.
– «Δεξιὰ μου στέκα, λυγερή, ζερβιά κέρνα με, κόρη».
Κι ὁ μαῦρος ἐγονάτισε κ' ἡ κόρη ἀπάν' εὐρέθη.⁶

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome II, Paris 1825, σ. 140 – 144.

1) Ἰππον ὀκνόν· βλ. Στίλπ. Κυριακίδου, Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ἐν Ἀθῆναις [1926], σ. 9, σημ. 1. 2) βιτσιάν. 3) ἐχρεμέτισε. 4) συνδιαλέγεται, συνομίλει, μαζί σου. 5) εἰς τὴν ἐκδοσιν C. Fauriel ὑπάρχουν ἔτι καὶ οἱ ἐξῆς 4 στίχοι, οἵτινες φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦν μεταγενεστέρων προσθήκην εἰς τὸ ἄσμα:

Τρέχει εὐθὺς σὰν ἄνεμος, Τοῦρκοι κρατοῦν τουφέκια.
Μηδὲ τὸν μαῦρον εἶδανε, μηδὲ τὸν κοινορετόν του·
Ποιὸς εἶχε μαῦρον γλήγορον, εἶδε τὸν κοινορετόν του.
Ποιὸς εἶχε μαῦρον πάρνακα, μηδὲ τὸν κοινορετόν του,

ΑΙΑ.

ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ

- 'Ο Γιάννης ἐξενίτεψεν,¹ ἐποίκεν² ξενιτεῖαν
 σεῖτ' θὰ 'λειπεν³ τριά χρόνους, ἔλειπεν τράντα χρόνους.
 'Ασ' τὰ τριάντα χρόνι' ἀπάν' ὄρωμαν⁴ εἶδ' ἐκεῖνος·
 ἐκεῖνος εἶδεν ὄνειρον, ἡ κάλη⁵ ἀτ' θὰ 'παντρεύη.
 5 'Εγνέφισεν⁶ κι ἀναστενάζ', μέγαν φωνὴν ἐξέγκεν⁷.
 'Εγνέφισεν ἐννὰ καθιρὰ καὶ δεκοχτῶ χωρία,
 ἐγνέφισεν τὸν βασιλέαν μὲ ὄλον τὸ φουσατον.⁸
 - «Τὸ ποῖος ἐν' π' ἐφώναξεν κι ἄγρῳ φωνὴν ἐξέγκεν;⁹
 - «'Εγὼ εἶμαι π' ἐφώναξα κι ἄγρῳ φωνὴν ἐξέγκα.
 10 'Εγὼ μικρὸς ἐπάντρεψα¹⁰, ἔκαμα ξενιτεῖαν,
 σεῖτ' τρία χρόνους θὰ 'λειπα, ἔλειψα τράντα χρόνα.
 'Απὸ θεοῦ χαρτὶν ἔρθεν θὰ ὑπαντρεύη ἡ κάλη μ'.¹¹
 - «Φερῆτε ἀτον¹² 'λαφρὸν σπαθὶν¹³ καὶ ἑλληνικὸν κοντάριν,
 φερῆτε καὶ τὸν μαῦρον μου, ὅς καὶ ἀλλ' ἐκεῖ καὶ 'πάγῃ».
- 15 'Ο μαῦρον ἐν' τοῦ βασιλέα καὶ ἐπὶ τὰ πάλαι¹⁴ ἐξέβεν
 ἀκόμην κ'¹⁵ ἐκαβάλλ' κεψεν¹⁶ ἐπὶ τὸν ἄλκιμον¹⁷.
 χρυσόγερον¹⁸ ἐπέντεσεν¹⁹ ἀπ' αὐτῶν²⁰ ὅς σὺ σταυροδρόμῳ.
 - «Ποῦ πὰς, ποῦ πὰς, χρυσόγερε, τὰ χαίματα λουσμένους;²¹
 Κεῖνος ὁπίσ' ἐτέρεσεν,²² ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐδῶκεν.
 20 - «Εἶχα υἱὸν 'ς τὴν ξενιτεῖαν καὶ εἶπε τριάντα χρόνους·
 τὴν νύφε μου τὴν 'Αρετὴν ἐστρουλίαν²³ νὰ παίρ'νε.
 - «Χάετε²⁴ κ' ἐσύ, χρυσόγερε, ἅς πᾶμ' οἱ δυὸ ἐντάμαν».
- 25 - «Βούλομαι, μάννα μ', βούλομαι καὶ ξάν'²⁵ μετανοῖζω·
 βούλομαι ραχιά²⁶ νὰ πατῶ, χωρία νὰ χαλάνω,
 νὰ παίρω τὴν ἀγάπη μου 'πως ἔτον ἀπὸ πρῶτα».
- 'Η κόρ' ἐπαραγνώρισεν²⁷ κ' εἶπεν· «ἔρθεν ὁ Γιάννης».
- «Καλῶς τὸ πρῶτον στέφανο μ', καλῶς τὴν πρώτη ἀγάπη μ'.
 Συμπέθεροι 'ς τ' ἐσέτερα,²⁸ κουμπάρε 'ς τὰ δικά σου,
 30 καὶ σὺ γαμπρέ, καλογαμπρέ, ἅμε καὶ ὄθεν ἔρθε».

Πόντος (Κερασσοῦς). - Α. Α., Ὑλη ἀρ. 67
καὶ ἀρ. 31, σ. 161 - 166 (Ι. Βαλαβάνης).

1) ἐξενιτεύθη. 2) ἐποίησε. 3) ἐνῷ ἐπρόκειτο νὰ λείψῃ. 4) ὄρωμα, ὄνειρον. 5) ἡ καλή, ἡ σύζυγός του. 6) ἐξόπνησε. 7) ἐξέβαλε. 8) τὸ στράτευμα (λ. λατ. fossatum).
 9) ἐπαντρεύτηκα, ἐνομφεύθην. 10) ἦλθε χαρτί (ἀγγελία) ἀπὸ τὸν Θεὸν ὅτι θὰ παντρευθῇ ἡ καλή μου. 11) εἰς ἀτόν. 12) βουνα. 13) δέν. 14) καὶ ἐπροχώρησε πολὺ. 15) συνήντησε. 16) ἐκοίταξε. 17) ἀπάντησιν. 18) ἐστόλισαν. 19) ἔλα. 20) οἱ δύο μαζί. 21) ξανά, πάλιν. 22) ἀνεγνώρισε. 23) εἰς τὸ σπῖτι σας. 24) πῆγαινε πάλιν ἀπ' ἐκεῖ ποῦ ἦλθες.

ΑΠ.

ΤΟΥ ΣΚΛΑΒΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΡΑΒΙ

- Γολέτα¹ ν'έταξίδευε 'ς τσ' 'Αιτάλειας τὸ κανάλι·
 εἶχε λεβέντες ναυτικούς καὶ μπέη καπετάνιο,
 εἶχε καὶ σκλάβο ν' ὁμορφο στὰ σίδερα δεμένο.
 Κι ὁ σκλάβος ἀνεστέναξε κ' ἐστάθηκ' ἡ γολέτα.
- 5 Κι ὁ μπέης 'πηλογήθηκε μέσ' ἀπ' τὴν κάμαρά του.
 —«Ποιὸς ναύτης ἀπ' τοὺς ναῦτες μου καὶ ποιὸς ἀπ' τὰ παιδιά μου,
 ποιὸς εἶναι π' ἀνεστέναξε κ' ἐστάθηκ' ἡ γολέτα;»
 Κι ὁ σκλάβος 'πηλογήθηκε μὲ τὸ καημένο ἀχειλί.
 —«'Εγὼ 'μαι π' ἀνεστέναξα κ' ἐστάθηκ' ἡ γολέτα».
- 10 —«Σκλάβε μ', πεινᾷς; σκλάβε μ', διψᾷς; σκλάβε μ', ροῦχα δὲν ἔχεις;»
 —«Οὔτε πεινῶ, οὔτε διψῶ, κι οὔτε ροῦχα δὲν θέλω!
 τὸν τόπο μου θυμήθηκα κ' ἐκεῖ θέλω νὰ πάγω.
 "Ἦμουν τριῶ μερῶ γαιῆς, δώδεκα χρόνια σκλάβος
 κι ἀπόψε τὴ γυναιὶς μου ἔλας τὴν εὐλογᾷται».
- 15 —«Σκλάβε μου, γιὰ τραγουδήσω καὶ νὰ σέ λευτερώσω».
 —«Ποιὸς φέρεις τραγουδιὰ καὶ λευτεριά (σὲν εἶδα)
 μὰ πάλι γιὰ χατήρι σου νὰ θανάτραγουδήσω.
 Φέρτε μου τὸ λαγούδι μου μὲ τὸ ἀσημένιες κόρδες,
 νὰ τραγουδήσω χλιβερό, νὰ κλαίγω πικραμμένα,
- 20 τὰ νιάτα μου ποὺ πέρασα στὰ σίδερα δεμένος.
 Δώδεκα χρόνια ἔκαμα στῆς Μπαμπαραῖς τὰ μέρη·
 λεφτοκαρυὰν ἐφύτεψα στῆς φυλακῆς τὴν πόρτα
 καὶ λεφτοκάρυ ν' ἔφαγα καὶ λευτεριά δὲν εἶδα».²
 —«'Αἶδε, σκλάβε μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα
 καὶ πᾶρε καὶ τὸ μαῦρο μου καὶ πάνω καβαλλίκα».
- «Ὡστε νὰ πῇ «ἔχετε γειά», πῆρε σαράντα μίλια
 κι ὥστε νὰ ποῦνε «στὸ καλὸ», ἄλλα σαράντα πέντε.
- 25 Στὸν δρόμον ὅπου πήγαινε τὸν Θεὸν παρακαλοῦσε.
 —«Θεέ μ', νὰ βρῶ τὸν κύρη³ μου στ' ἀμπέλια νὰ δουλεύη».
 Σὰν χριστιανὸς ποὺ τό 'λεγε, σὰν ἅγιος ἐξακούστη⁴
 καὶ πῆγε καὶ τὸν εὔρηκε καθὼς παρακαλοῦσε.
 —«Καλησπέρα σου, γέροντα». — «Καλῶς τὸ παλληκάρι».
- 30 —«Τοῦνος⁵ εἶναι τ' ἀμπέλια αὐτὰ ποὺ μὲ καλὸ τὰ σκάφτεις;»

1) γολέτα = εἶδος ἰστιοφόρου πλοίου (λ. βεν. goleta). 2) θλιβερά. 3) οἱ στίχοι οὗτοι, 21-23, αποτελοῦν μεταγενεστέραν εἰς τὸ ἄσμα προσθήκην παραληφθέντες ἐξ ἐτέρου δημοτικοῦ τραγουδιοῦ βλ. κατωτέρω, σ. 117-118. 4) τὸν πατέρα. 5) εἰσηκούσθη. 6) τίνος.

- «Τῆς ἔρημιᾶς, τῆς σκοτεινιάς, τοῦ γιοῦ μου τοῦ χαμένου, πού 'ταν τριῶ μερῶ γαμπρός, δώδεκα χρόνια σκλάβος κι ἀπόψε τῇ γυναίκα του ἄλλος τὴν εὐλογᾶται.
- 35 — «Πές μου νὰ ζήσης, γέροντα, φτάνω κ' ἐγὼ στὸ γάμο ;» — «'Αν εἶν' ὁ μαῦρος σ' γλήγορος φτάνεις καὶ σὺ στὸ γάμο· ἂν εἶν' ὁ μαῦρος σου βαρὺς' ἔπ' τὴν ἐκκλησιὰ νὰ βγαίνουν». Δίνει βιτσιὰ¹ τὸ μαῦρο του σὰν ἀστραπὴ διαβαίνει. Στόν δρόμον ὅπου πῆγαινε τὸν Θεὸν παρακαλοῦσε. «Θεέ μ', νὰ βρῶ τὴ μάννα μου στόν ποταμὸ νὰ πλύνῃ».
- 40 Σὰν χριστιανὸς πού τό 'λεγε, σὰν ἅγιος ἐξακούστη καὶ πῆγε καὶ τὴν ἤρρηκε καθὼς παρακαλοῦσε. — «Καλημέρα σου, μάννα μου». — «Καλῶς τὸ παλληκάρι. — «Τοῦνος² εἶναι τὰ ροῦχ' αὐτὰ πού κάθεσαι καὶ πλύνεις ;» — «Τῆς ἔρημιᾶς, τῆς σκοτεινιάς, τοῦ γιοῦ μου τοῦ χαμένου,
- 45 πού 'ταν τριῶ μερῶ γαμπρός, δώδεκα χρόνια σκλάβος κι ἀπόψε τῇ γυναίκα του ἄλλος τὴν εὐλογᾶται. — «Πές μου νὰ ζήσης, μάννα μου, φτάνω κ' ἐγὼ στὸ γάμο ;» — «'Αν εἶν' ὁ μαῦρος σ' γλήγορος φτάνεις καὶ σὺ στὸ γάμο κι ἂν εἶν' ὁ μαῦρος σου βαρὺς σὲν ἐκκλησιὰ νὰ βγαίνουν». Δίνει βιτσιὰ³ τὸ μαῦρο του στὴν ἐκκλησιὰ προβαίνει
- 50 κι ὁ μαῦρος χιλιμίντρησε⁴ στὴν ἐκκλησιὰ τὴν πόρτα. Κ' ἡ νύφη καθὼς ἄκουσε τὸ μαῦρο νὰ μουγγρίζῃ,⁵ γυρίζει λέγει τοῦ παπᾶ πού 'ρτε νὰ τὴν βλογήσῃ. — «'Αφσε, παπᾶ μ', τὰ στέφανα, πᾶψε καὶ τὸ βαγγέλιο γιὰτ' ὁ καλὸς μου πρόφτασε, γιὰτ' ὁ καλὸς μου ἦρτε».

Μικρὰ Ἀσία (Κύζικος). — Λ. Α., ἀρ. 189, σ. 180, ἀρ. 5 (Μ. Φιλανθίδης, 1894).

Αἰα.

- Πέντε φριγάδες⁶ ἤμεστα καὶ δεκοχτὼ γαλιότες⁷ εἶχαμε σκλάβους ὁμορφους στὴν ἄλυσσο βαρμένους. Γεῖς σκλάβος ἀναστέναξε κ' ἐστάθηκ' ἡ φριγάδα. Κι ὁ μπέης ἀπὸ τσ' ὠριζε, πολλὰ τοῦ βαροφάνῃ.
- 5 — «Ποιὸς εἶν' ἀπ' ἀναστέναξε κ' ἐστάθηκ' ἡ φριγάδα ; ἂν εἶναι ἀπὸ τσοὶ σκλάβους μου νὰ τόνε λευτερώσω κι ἂν εἶν' ἀπὸ τσοὶ ναῦτες μου νὰ τόνε ξεπλερώσω».⁸

1) βραδόπους. 2) τίνος. 3) μασιτίγωσιν. 4) ἐχρεμέτισε. 5) νὰ φωνάζῃ δυνατὰ.

6) φριγάδα = τρίστηλον πολεμικὸν πλοῖον (λ. βεν. fregada). 7) γαλιότα· ἐνταῦθα πειρατικὸν πλοῖον, ἱστιοφόρον ἢ κωπηλάτων. 8) οἱ στίχοι 6-7 προσετέθησαν ἐκ τῆς παραλλ. ἐκ Κρήτης. Λ. Α., ἀρ. 31, σ. 245-246.

- 40 πάλι καὶ εἶν' ἀμπασσωπός,¹ θὰ φτάξης εἰς τὸ γάμο».
Δούδει βιτσιὰ² τοῦ μαύρου ντου σσιῇ νύφης καὶ προβαίνει³
κι ὁ μαῦρος του χιλμιντρᾶ⁴ κ' ἡ κόρη τὸν γνωρίζει.
- «"Ἀσ"⁵ τὰ διαβάσματα, παπᾶ, δάσκαλε, τὸ ψαλτήρι,
γροικῶ τὸν τὸν Γιαννάκη μου ποὺ τραγουδεῖ καὶ φτάνει.
45 - «Τὴν μπάντα μπάντα,⁶ δέσποτα, νὰ ἰδῶ κ' ἐγὼ τὴ νύφη».
Κι ἀποὺ τὴ χέρα τὴν ἀρπᾶ στὸ μαῦρο τὴν καθίζει.

*Ant. Jeannarakis, ᾠσματα Κρητικά,
Leipzig 1876, σ. 203 - 204, ἀρ. 265.*

Ο ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΣ Κ' Η ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑ

Εἰς τὸν κύκλον τῶν ᾠσμάτων τούτων τῆς ἀρπαγῆς δύναται νὰ ὑπαχθῇ,
παρὰ τὸν χαρακτήρα του μᾶλλον ὡς παραλογῆς, καὶ τὸ ὄψμα τοῦ φυλα-
κισμένου ὅστις μὲ τὸ τραγούδι του συγκινεῖ τὴν βασιλοπούλαν, τὴν ὁποίαν
ἔχει ἐρωτευθῇ καὶ διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ἐγκάθειρκτος καὶ ζητεῖ ἀπ' αὐτὴν
τὴν ἀπελευθέρωσίν του.

Γ. Κ. Σ.

- Σ' ἦθε⁷ καὶ καὶ μπουριστῇ⁸ ἐκεῖν' ἡ βολιαμέρα,
ἐκεῖν' ἡ βολια Κυριακὴ κ' ἡ πούλη⁹ εὐτέρα,¹⁰
ποὺ πιάσασι τὸν Κωσταντὴ μετ' ἡν βασιλοπούλλα.
Τράντα τὸπ πιάνν' ἀφ' τὸ γιὰ κ' ἐξήκοσι¹¹ ποὺ τὰ πόγια,¹²
5 στηφ φυλακὴ τὸβ βάλλουσι νὰ καμῇ τράντα μέρες.
κ' ἐκεῖ τὸν ἐξεχάσασι κ' ἦκαμε τράντα χρόνους.
Πότε καὶ πότε τραουεῖ¹³ καὶ σβήννει τὸκ καμότ του.
Κ' ἡ κόρη ποὺ τὸν ἀπᾶ¹⁴ ᾗς τὸ παραθύριν ἦβγε.
- «Τραούησέ μου, Κωσταντῇ, νὰ ᾗς¹¹ τὴλ λευτεριάς σου».
10 - «Πολλὲς φορὲς τραούησα καὶ λευτεριά¹² ἔν εἶα,¹²
'μμ' ἐγὼ¹³ διὰ τὴν ἐλευτεριά πάλι νὰ τραουήσω.
Λεφτοκαρυὰν ἐφύτεψα στής φυλακῆς τὸκ κῆπο
καὶ λεφτοκάρυα ἦφακα καὶ λευτεριὰν¹⁴ ἔν εἶα.¹⁴
Σῶρε, κόρη, στής μάννας σου νὰ πᾶ¹⁵ ᾗς τοῦ κυροῦ σου,
15 νὰ μπῇ, νὰ βγῇ ᾗς τοῦ ᾠσιλιὰ γιὰ νὰ μὲ λευτερώσῃ».

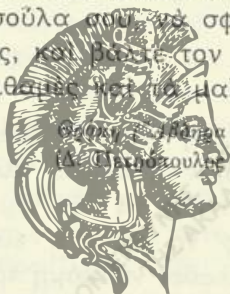
*Μ. Γ. Μιχαηλίδου Νονάρον, Δημοτικά τραγούδια
Καρπάθου, Ἀθῆναι 1928, σ. 273.*

1) ἂν πάλι εἶναι βραδυκίνητος (λ. ἱτ. abasso). 2) δίδει μαστίγῳσιν. 3) προβάλλει, παρουσιάζεται. 4) χρεμετίζει 5) ᾤφησε. 6) πρὸς τὰ πλάγια παραμέρισε (λ. ἱτ. banda). 7) νὰ ᾄθελαι κατὰ καὶ ἀνάψαι. 8) ἡ ἐπίδουλος, κακὴ, Δευτέρα. 9) πόδια. 10) ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, κάπου κάπου, τραγουδεῖ. 11) νὰ ἰδῇς. 12) δὲν εἶδα. 13) ὅμως ἐγὼ. 14) δὲν εἶδα. 15) δὲν εἶδα.

Α'α .

- Πήγα στη βρύση για νερό, κύο νερό νά πάρω,
 βαρειά άδικιά μου ρίξανε πώς φίλησα κορίτσι.¹
 Στη φυλακή μ' έρρίξανε² νά κάμω χρόνια δέκα
 καί τά κλειδιά έχάσανε καί κάνω δεκαπέντε.
- 5 Πορτοκαλίτσα φύτεψα στῆς φυλακῆς τήν πόρτα,
 πορτοκαλάκια ἔφαγα κι ἀκόμα δέν ἐβγήκα.
 Μιά μέρα καί μιὰ Πασκαλιά, μιὰ πίσημην ἡμέρα
 μέ πήρε τὸ παράπονο κι ἀρχίνησα νά κλαίω³
 κι ἀρχίνησα νά τραγουδῶ τῆς φυλακῆς τραγούδι.³
- 10 Βασιλοπούλα τ' ἄκουσε 'πό 'να ψηλὸ παλάτι.
 – «Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποὺ τραγουδεῖ, ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ κλαίει;
 νά τοῦ χαρίσω ἔννιά χωριά καί δέκα βιλαιτία».
 – «Δέν θέλω τὰ ἔννιά σ' χωριά μηδὲ τὰ βιλαιτία σ',
 μόν' θέλω τῇ μεσοῦλα σου νὰ σφίξω, ν' ἀγκαλιάσω».
- 15 – «Σύρτε, σκλάβες, καὶ βάλτε τὸν ἀκόμη παραμέσα
 νά κάμῃ νύχια πιθαμὲς καὶ τὰ μαλλιά του πῆχες».⁴

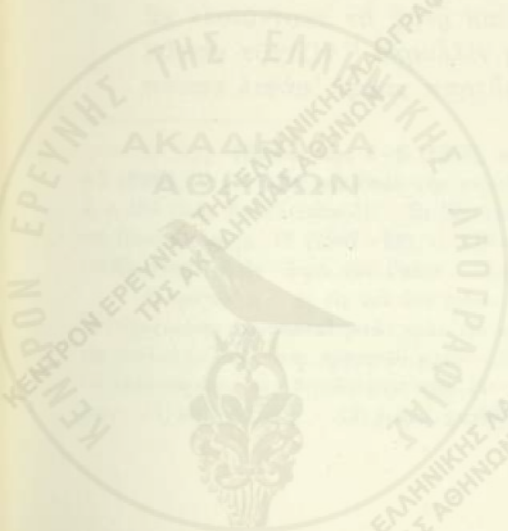
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

1) Εἰς τὸ κείμενον τοῦ ᾠσματος μετὰ τὸν στ. 2 ἀκολουθεῖ: οὐδὲ κορίτσι φίλησα, οὐδὲ καὶ παντρεμένη. 2) χειρ.: μου ρίξανε. 3) εἰς τὸ κείμενον τὸ βον ἡμιστίχιον εἶναι: τὰ κλέφτικα τραγούδια. Τοῦτο διωρθώθη συμφώνως πρὸς τὴν παρ. ἐκ Ρουμλουκίου Πιερίας (Α.Α., ἀρ. 984 Γ', σ. 872-74, ἀρ. 55, στ. 9, Δ. Λουκόπουλος, 1935). 4) Ὁ στίχος ἀπαντᾷ καὶ ἄλλως: νά κάμῃ νύχια πιθαμὲς καὶ τὰ μαλλιά πλεξοῦδες.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ἈΣΜΑΤΑ

Α'. ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΑΒΡΑ

(1118 - 1140)

Τὰ ἄσματα τοῦ Πόντου, ὅστις διέσωσεν, ὥς καὶ ἡ Κύπρος, ἀκραιφνεῖς τὰς παραδόσεις τῆς Ἀκριτικῆς ἐποποιίας, διετήρησαν κατ' ἀξιοθαύμαστον τρόπον καὶ τὴν μνήμην τῶν ὀνομάτων ἀνδρῶν διακριθέντων εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ Πόντου. Εἰς τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι ὁ στρατηγὸς Κωνσταντῖνος Γαβρᾶς, ὁ μνημονευόμενος εἰς τὸ κατωτέρω ἄσμα. Οὗτος ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ ἐν ἔτει 1098 αἰχμαλωτισθέντος ὑπὸ τῶν Σελτζούκων Τούρκων καὶ ἐν Θεοδοσιουπόλει (Ἐρζερούμ) μαρτυρήσαντος στρατηγοῦ Θεοδώρου Γαβρᾶ, γενόμενος δ' ἐν ἔτει 1118 ἑπαρχος καὶ στρατηγὸς τοῦ θέματος Χαλδίας, τοῦ ὁποῦ ἐδρα ἦτο ἡ Τραπεζοῦς, ἐκήρυξε τὸ 1126 ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον ἡγεμόνα καὶ κατέσχε τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ 1140, ὅτε κατεβλήθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Β' Κομνηνοῦ.¹

Τὸ ἄσμα ἀναφέρεται εἰς καταστροφὴν τοῦ ποντιακοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Γαβρᾶ ἐκ χιονοθύελλης κατὰ τινα ἐν τῷ αὐτῷ ἄσματι διάβασιν αὐτοῦ ἀπὸ τὸ Σταυρίν διὰ Κουλάτ ντάν πρὸς Μανασσῆν ἐν ταύτῃ θέσει, ἡ ὁποία μέχρι σήμερον ὀνομάζεται *ντ Γαβρᾶ τὸ ραζόν*.² Ἐπειδὴ ὡς γνωστὸν, τὰ ἱστορικά ἄσματα, οὐδεὶς ἄνευ ἐξαιρέσεως, εἰναισιφρονέως γεγονότων εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρονται, τὸ κατωτέρω ποντιακὸν ἄσμα δεῖν ἀρκεῖ νὰ θεωρήσωμεν ὥς τὸ παλαιότατον ἐκ τῶν γνωστῶν ἱστορικῶν ἄσμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.³

Γ. Α. Μ.,

– «Τραβῶδ',⁴ Γαβρᾶ, τραβῶδ', Γαβρᾶ, νὲ Γαβροκωσταντίνε».

– «Ἐμέν' 'κὶ πρέπ' νὰ τραβῶδω, μοιρολογῶ κ' ἐσ' ἄκ'σον⁵ καὶ ἔμπ' ἀπέσ' 'ς σὸ μαναστήρ' κ' ἕναν κερόπον⁶ ἄψον.⁷

Ἄν ἔρτ' ὁ Μάρτ'ς ὁ μάραντον⁸ κι Ἀπρίλῃς ὁ φονέας,⁹

5 ἂν λειούντανε τὰ χῶνα καὶ φαίν'νταν τὰ ρακάνα,¹⁰

πᾶσαν τζατζίν¹¹ σκουλλὶν μαλλίν, πᾶσαν ὀρμὶν¹² κορμία,

πᾶσαν λιθάρ' κρέας παρτιῶν¹³ καὶ πᾶσαν τόπον φρούχνα¹⁴

1) Ἀρχ. Πόντου, τόμ. 4 - 5 (1933), σελ. 55-56, 226, 456 καὶ Ἐπετ. Ἐτ. Βοζ, Σπουδῶν, τ. 7 (1930), 70 κέ. ἔνθα καὶ εἰκὼν τῆς σημαίας τοῦ Κωνστ. Γαβρᾶ βλ. καὶ Ἄνναν Κομνηνῇν 2, σ. 196 (ἐκδ. Reifferscheid). 2) Βλ. καὶ Γεωργ. Ἀ. Μέγα, Παλαιὰ ἱστορικὰ τραγούδια τοῦ Πόντου, Λαογρ. 17 (1957 - 58), σ. 373 - 382. Πρὸς. Ὁδ. Λαμπρίδου, Ἡ χρονικὴ σύνοψις τοῦ Μανασσῆ καὶ ἐν ἄσματι τοῦ Γαβρᾶ, Ἀρχ. Πόντου, τόμ. 22 (1958), σ. 199 - 219.

3) τραγούδα. 4) εἰς ἐμὲ δὲν πρέπει. 5) κ' ἐπὶ ἄκουσον. 6) κεράκι. 7) ἀναψέ. Ὁ στίχος μόνος ὁμοιοκαταλητῶν πρὸς τὸν προηγούμενον καὶ διακόπτων τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου μετὰ τὸ ἄκ'σον. εἶναι προφανῶς μεταγενεστέρη προσθήκη. 8) ὁ μαραιῖνων. 9) λέγεται καὶ καταναῆμνος, ὡς θιρμὸς μὴν πρὸς. ἔκχει τὸ φωνεῖν φονέας τὸν ἐπὶ ὀρώσει πολλά. 10) ράχες. 11) κάθε θύμνος. 12) ρεῖμα, χαράδρα. 13) κομμάτι (λ. τ. parça). 14) μούχλα.

καὶ πᾶσαν παραπόταμον χερεάν¹ πάει τὸ αἴμαν.
 "Ἐρχουν μαννάδες κ' ἔρωτοῦν καὶ ντό τζοάπ' θά δίγω ;"
 10 ἔρχουν χερράδες" κι ὀρφανὰ καὶ ντό ν' ἀπηλογοῦμαι ;»

Πόντος (Σταυρίν). - Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 11 (1941), σ. 29.

Β'. ΤΟ ΚΡΟΥΣΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΡΙΑΝΟΠΟΛΗΣ

(1361)

Εἰς τὴν ὑπερχιλιετῇ ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου ἡ Ἀδριανούπολις καὶ ὁλόκληρος ἡ Θράκη ὑπέστη πολλὰς δηώσεις, ἰδίᾳ ἀφότου οἱ Βούλγαροι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν παρὰ τὸν Δούναβιν χώραν. Εἰς ποίαν ἐκ τούτων ἀναφέρεται τὸ τραγούδι δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Ν. Γ. Πολίτης εἰκάσεν ὅτι ἡ καταστροφή συνέπεσεν εἰς ἡμέρας ἑορτῶν, καὶ δὴ τῶν ἑορτῶν τοῦ Πάσχα, εἰς ἃς τίθεται ἡ ἄλωσις τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τοῦ Σκυλογιάννη (τὸ 1205), εἶναι τυπικοί, ἀπαντώντες, ὥς καὶ ὁ πρῶτος στίχος, καὶ εἰς ἄλλα τραγούδια (πρβλ. τὸ τραγούδι τῆς Ρεθεμνιώτισσας καὶ τῆς Εὐμενίας Βεργίτη, Λαογρ. 9 (1926/28), 176-177, ἀρ. 47, στ. 29, 36 καὶ ἀνέκδ. συλλογὴν Παύλου Λάμπρου, Λ. Α., "Υλὴ Ν. Πολίτου, ἀρ. 265).

... τὲς τρεῖς ἑορτὲς τοῦ χρόνου,

ἢ μιὰ ἦτον τῶν ἐορταστικῶν, ἢ ἄλλῃ τῶν ἡμερῶν,
 τὴν ἀρίστην καὶ καλὴν μὴ τὸς ἁριστὸς ἀνέστη.

"Ἀλλως τε καὶ εἰς τὸν Ν. Γ. Πολίτην φαίνεται πιθανώτερον, ὅτι τὸ τραγούδι διεκτραγωδεῖ ἄλλην, νεώτερον ἑξ ἰσοδραματικὴν, καταστροφὴν τῆς πρώτης μετὰ τὴν Βασιλεῦσαν πόλεως τῆς Θράκης, τὴν ἄλωσιν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Ἀμουράτ κατὰ τὸ 1361. Καὶ ταύτης ὁμοῦς προηγήθη κατὰ τὸ 1353 ἡ δῆωσις ὑπὸ τῶν συμμάχων τοῦ βασιλέως Καντακουζηνοῦ Τούρκων, εἶναι δὲ πιθανὸν κατὰ τὸν Ν. Πολίτην, ὅτι «θὰ διετηρεῖτο τότε ἀκόμη νωπὴ ἡ μνήμη τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀλώσεων καὶ καταστροφῶν» ποῦ ὑπέστη ἡ μαρτυρικὴ πόλις «κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος ὑπὸ Φράγκων, Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων, ἀφοῦ μάλιστα τρεῖς τούτων ἔγιναν ἐντὸς δύο ἐτῶν».⁴

Γ. Α. Μ.

Τὰ χελιδόνια τῇ Βλαχιάς καὶ τὰ πουλιὰ τῇ Δύσης⁵
 κλαῖσιν ἀργά,⁶ κλαῖσιν ταχιά,⁷ κλαῖσιν τὸ μεσημέρι,
 κλαῖσιν τὴν Ἀντριανόπολη τὴν πολυκρουσεμένη,
 ἀποῦ τὴν ἐκρουσεύγανε⁸ τρεῖς ἑορτὲς τοῦ χρόνου·

1) χεριά, φουχιές, ἄφθονον. 2) καὶ ποίαν ἀπάντησιν θά δίδω; (λ. τ. cevap). 3) ἔρχονται χῆρες.

4) Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἀρ. 1. 5) ὁρθότερον παρὰ Ἀντ. Μανούση, Τραγούδια ἐθνικά, Μέρ. [Β'] εἰς Κέρκυραν 1850, σ. 119; Τ' ἀηδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιὰ τῇ Δύσει. Ὅστω καὶ ἐν κώδ. τοῦ 15' αἰ. τῆς μονῆς Ἰβήρων τοῦ Ἀγ. Ὁρου. Ν. Ἑλληνομνήμων, τόμ. ΙΑ', (1914), σ. 429, ἀρ. 2. 6) κατὰ τὸ βράδυ. 7) τὸ πρωί. 8) ἐλεηλάτουν,

5 τῷ Χριστογενένῳ γιὰ κερί καί τῷ Βαγιῷ γιὰ βάγια
καί τὴν ἡμέρα τῇ Λαμπρῇ γιὰ τὸ Χριστὸς ἀνέστη.¹

Κρήτη (Περβόλια Κισάμου). - Λ.Α., ἀρ. 1161
Δ', σ. 70 - 71 (Μαρία Λιουδάκη, 1938).

Γ'. ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Διὰ τῶν καταπληκτικῶν κατακτήσεών των οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα εἰς βάρος τοῦ βυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ καί τοῦ συνεχοῦς δι' αὐτῶν ἀκρωτηριασμοῦ τοῦ Κράτους ἔθεσαν ὑπὸ τὴν ἀμεσον ἀπειλὴν αὐτῶν καί τὸ τελευταῖον προπύργιον του, τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ τότε αὐτοκράτορες, πρὸ τοῦ ἐπικρεμαμένου μεγίστου κινδύνου, βλέποντες ὅτι ἦτο ἀδύνατος ἡ δι' ἰδίων μόνων μέσων ἀπόκρουσις καὶ ἐκδίωξις τοῦ κατακτητοῦ ἀπὸ τὸ εὐρωπαϊκὸν ἔδαφος, ἐστράφησαν πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς χριστιανικῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ζητοῦντες παρ' αὐτῶν συνδρομὴν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τοῦ τε χριστιανικοῦ καί τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ Ὑῶάννης Ε' ὁ Παλαιολόγος πρῶτος ἐπεχείρησε πρὸς τοῦτο κατὰ τὰ ἔτη 1369 - 1370 μακρὸν ταξίδιον εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἄνευ ἀποτελέσματος τινος, ὅπου τὰ ἔτη ἐκπείνωσιν ἐκ μέρους τῶν Ἑνετῶν ὡς κρατηθεὶς ἐπ' ἀρκετὸν αἰχμαλωτιστὴν εἰς συναφθὲν ὑπ' αὐτοῦ χρηματικὸν δάνειον, τὸ ὁποῖον κατόπιν διὰ τὸν αὐτὸν ἦτο ἀπιστρέφη.

Ἀργότερον, τῷ 1399, ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Γερμανίαν καὶ Ἀγγλίαν, ἐπαιτῶν ἐπίσης εἰς μάτην βοήθειαν διὰ τὸν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουῆλ Β' (1391-1425) κατ' ἐμ' αὐτὸν ὁ Ὑῶάννης Η' (1425-1448) τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὰ ἔτη 1437 - 1439.

Εἰς τινὰ τῶν ἀτυχῶν τούτων ἀποστολῶν φαίνεται ὅτι ἀναφέρεται τὸ κατωτέρω ᾄσμα τὸ ὁποῖον εἶναι σήμερ' ἀπώτερον μόνον εἰς τὴν δυτικὴν Κρήτην. Κατὰ τοῦτο ὁ Κωνσταντῆς, περιερχόμενος ἀγνώριστος εἰς τὴν ξένην πρὸς ἐπαίτειαν, προφανῶς βοηθείας, ἀεγνώρισθη ἐκ τῶν ὄπλων τὰ ὁποῖα ἔφερον ὑπὸ τὸν μανδύαν του ὅτι ἦτο βασιλόπουλο.

Πιθανὸν εἰς τὴν ἀρχικὴν μορφήν τοῦ ᾄσματος ἀντὶ τοῦ ὀνόματος Κωνσταντῆς ἀνεφέροντο Ὑῶάννης (= Ὑῶάννης) ἢ Μανουῆλ, ὀνόματα τῶν αὐτοκρατόρων οἵτινες, ὡς ἀνωτέρω, ἐταξίδευσαν εἰς τὴν Δύσιν, εἰς τὰ ξένα, ζητοῦντες βοήθειαν. Τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τοῦτο ἀργότερον, μετὰ τὴν ἄλωσιν, φαίνεται ὅτι ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ Κωνσταντῆς, τοῦ ὀνόματος τοῦ θρυλικοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ΙΑ' τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις ἐπίσης διὰ πρεσβειῶν πρὸς τὰς χριστιανικὰς Αὐλὰς τῆς Εὐρώπης μέχρι τελευταίας στιγμῆς πλείστας κατέβαλε προσπάθειας, ὅπως ἐπιτύχῃ ἀποστολὴν βοηθείας εἰς τὴν κινδυνεύουσαν Κωνσταντινούπολιν. Οὕτω δὲ συνεδέθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ τὸ ᾄσμα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον, εἰς τὸν ὁποῖον καί τὸ ἀποδίδει ἡ σχετικὴ περὶ αὐτοῦ παράδοσις.²

Γ. Κ. Σ.

1) Τὸ ᾄσμα συνεχίζεται μὲ τοὺς στίχους :

Χριστὸς ἀνέστη, κοπελιά, ἔλα νὰ φιληθοῦμε
καὶ βάστα καὶ στή χέρα σου κληῖμα νὰ βλοηθοῦμε.

² Ἡ προσθήκη αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ ᾄσμα ᾄδεται κατὰ τοὺς γάμους.

2) Βλ. εἰς περ. Προμηθ. ὁ Πορφ., ἔτ. Η' (1932) ἀρ. 169, σ. ζ', Κρητικὰ Μελέται, ἔτ. Α' (1933), σ. 221.

“Οντεν ἐδικονίζεντον ὁ Κωσταντῆς ᾿ς τὰ ξένα,
τοσοὶ ρουγες ρουγες¹ περπατεῖ καὶ τὰ στενὰ διαβαίνει²
κ’ εἶχε τὰ ράσα κούντουρα³ κ’ ἐφάνη τ’ ἄρματάν του,
κ’ ἐφάνη τ’ ἀλαφρὸ σπαθί με τ’ ἀργυρὸ θηκάρι.”

- 5 Βασιλιοπούλα τὸ θωρεῖ ἀπὸ ψηλὸ πελάτι·
– «Δὲν εἶν’ εὐτὸ φτωχόπουλο μηδὲ καὶ διακονιάρης,⁴
μόνο ἔναι βασιλιόπουλο μεγάλης ρήγας γέννα».⁵

*Ant. Jeannarakis, "Ἔσματα Κρητικά,
Leipzig 1876, σ. 96 – 97, ἀρ. 75.*

Δ'. ΤΗΣ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑΣ (1453)

Μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν τραγουδιῶν τοῦ λαοῦ μας ἐξέχουσιν θέσιν κατέχει τὸ τραγούδι τῆς Ἁγίας Σοφίας. Καὶ εἶναι τοῦτο εὐνόητον. Κανένα ἄλλο γεγονός τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας δὲν συνεκλόνησε τόσο καθολικὰ τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν, ὅσον ἡ πτώσις τῆς Πόλεως καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ποὺ ἐσήμεινε τὴν ἀπώλεια τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ γένους. Δι’ αὐτὸ ὁ λαὸς διὰ τὸ πάροισμο τῆς Πόλεως καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπῆρξε γενικὸς, πανελληνίως.

Ἀλλὰ καὶ ὡς τραγούδι, ὁ θρησκευτικὸς εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα, τὰ λυρικώτερα, ἐκπονημένα καὶ λυρική μουσική. Δὲν ἐκφράζει ἐξ ὅσων ἔχουσιν καὶ ποιητὴς νὰ ἱστορήσῃ, νὰ ἐκθέσῃ τὰ γεγονότα, ἀλλὰ ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὰ οἰαδήποτε περιστατικά, διακρίνει καὶ ἐκφράσιν εἰς τὸ πάθος, τὴν συγκίνησιν τῆς ψυχῆς ποὺ προκαλεῖ ἡ μεγάλη καταστροφὴ.

Αὕτῃ ἡ ἀναγγελία τοῦ γεγονότος ἀπηχεῖ εἰς τὸ πρῶτον ἐκ τῶν παρτιθεμένων ᾠσμάτων ὡς κραυγὴ σπαρακτικὴ ἀπογνώσεως.

Ἡ φωνὴ κατόπιν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, τὰ δάκρυα εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, καὶ τὰ δύο στοιχεῖα ζωντανὰ θρησκευτικῆς πίστεως καὶ ποιήσεως, εἶναι τὸ πρῶτον φωνὴ μιᾶς ἀδυσωπῆτου μοίρας, τὸ δεύτερον ἐκφράσις τελειωμένη τῆς θλίψεως διὰ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν τῆς μοίρας. Καὶ ἐνῶ βαθεῖα ἐκδηλώνεται ἡ συνειδήσις τῆς συμφορᾶς, ποὺ ἔρχεται νὰ πλήξῃ τὸ ἔθνος ὁλόκληρον, ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ δὲν ἀφήνεται εἰς τὴν ἀποθάρρυνσιν καὶ παρήγορος λάμπει εὐθὺς ἡ ἐλπίς διὰ τὴν ἀνόρθωσιν, τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας· εἶναι ἡ ἐλπίς τοῦ δουλωθέντος ἔθνους καὶ ἡ πεποίθισις ποὺ ἐρριζώθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν εἰς τὸν ἐλληνικὸν λαόν, ἡ ἴδια ἐκείνη ἐλπίς, ἡ ὁποία ὑπ’ ἄλλην μορφήν ἀπεκορυφώθη εἰς τὴν παράδοσιν διὰ τὸν Μαρμαρωμένο βασιλιά.

Τὸ δεύτερον ᾠσμα, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν στ. 7 συμφύρεται μετὰ τὸ πρῶτον, ἐκφράζει εἰς τοὺς περιφήμους δύο πρώτους στίχους ὅλην τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ μέσα ἀκοῦμε βαθεῖα ν’ ἀντηχῇ τὸ σήμασμα τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ νὰ μπαίνη στὴν ἴδια σειρὰ μετὰ τὴ δοξολο-

1) ρούγα = ὁδὸς (λ. ἰτ. ruga). 2) εἶχε τὰ ἐνδύματά του κοντά. 3) Ὁ στίχος λέγεται καὶ ἄλλως: Κ’ ἐφάνη τ’ ἀργυρὸ σπαθί με τὸ χρυσὸ θηκάρι (= θηκάρι). 4) ἐπαίτης. 5) τέκνον μεγάλου βασιλέως.

για τοῦ οὐρανοῦ καὶ γενικά ὅλης τῆς χτίσης . . . Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ σήμαντρα, ἀπὸ καμπάνες, ἀπὸ παπᾶδες καὶ διάκους, ποὺ ἀναφέρουν οἱ κατοπινοὶ στίχοι, εἶναι ἡ συνέχεια στὴν ἔκφραση τῆς μεγαλοπρέπειας. Μὲ τὸν στ. «ψάλλει ζερβά ὁ βασιλιάς, δεξιά ὁ πατριάρχης» τελειώνει ἡ περιγραφή τῆς ἐκκλησίας . . . κι' ἀρχίζει ὕστερα ἡ γνωστὴ παράδοση γιὰ τὸ σταμάτημα τῆς λειτουργίας κτλ.»¹

Τὸ τρίτον ἄσμα διεσώθη ὡς προοίμιον εἰς θρῆνον περιεχόμενον ἐν χειρογράφῳ τῆς Ἑθν. Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, καὶ ἐπιγραφόμενον «Ἀνακάλημα τῆς Κωνσταντινόπολις», ὡς φαίνεται δ' ἐκ τινων ἐνδείξεων εἶναι κρητικῆς προελεύσεως.

Γ. Α. Μ.

Α'.

Πῆραν τὴν Πόλην, πῆραν τὴν! πῆραν τὴ Σαλονίκη!²
πῆραν καὶ τὴν Ἀγιά Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
πού εἶχε τριακόσια σήμαντρα, κ' ἐξήντα δυὸ καμπάνες·
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.³

5 Σιμά νά 'βγοῦν τὰ ἅγια, κι' ὁ βασιλιάς τοῦ κόσμου,
φωνὴ τοὺς ἦρθ' ἐξ οὐρανοῦ, ἐπ' ἐλάττω τὸ στόμα·
— «Ἀφῆτ' αὐτὴν τὴν ψαλμουδίαν, νὰ χαμηλώσουν τ' ἅγια,»

1) Βλ. Γιάννη Μ. Ἀποστολάκη, Τὸ τραγούδι τοῦ Μέρου Α' (Θ. Ἑλληνιστ. 1920, σ. 202) καὶ Τὸ τραγούδι τῆς Ἀγίας Σοφίας, Θεσσαλονίκη 1939.

2) Εἰς παραλλαγὰς τοῦ ἄσματος ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀσματος γίνεται, ὡς συνήθως εἰς τὰ τραγούδια μας, μὲ τὸ ποῦλί: Ὁὕτως εἰς ἡπειρωτικὴν παραλλαγὴν:

Ποῦ πάς, χελιδονάκι μου, τώρα ἐν βράδν, βράδν;
— Πάνω χαμπέρια στὴ Φραγκιά, μαντιᾶτα γιὰ τὴν Πόλην.
Πῆραν τὴν Πόλην κλπ.

Παραλλαγή τοῦ τραγουδιοῦ παρὰ Passow (Τραγούδια ρωμαίικα, Lips. 1860, ἀρ. 195 ἐκ συλλογῆς Ulrich) καὶ Σπυρ. Ζαμπελίω, (Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐν Κερκίρα 1852, σ. 599, 1), δίδει ἐν ἀρχῇ τοὺς ἐξῆς στίχους, ποὺ ἐκφράζουν ὅλην τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας:

Σημαίν' ὁ Θεός, σημαίν' ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ 'πουράνια,
σημαίνει κ' ἡ Ἀγιά Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι
μὲ τετρακόσια σήμαντρα, μ' ἐξήντα δυὸ καμπάνες

καὶ προσαρμόζονται ἄριστα εἰς τὴν συνέχειαν τῆς παρὰ C. Fauriel παραλλαγῆς:

κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.

Κατὰ τὰ λοιπὰ αἱ καταγραφαὶ ὅπῃ Ulrich καὶ Σπ. Ζαμπελίου δὲν ἀποδίδουν τὴν γνησίαν παράδοσιν. (Βλ. περὶ τούτων Γιάννη Ἀποστολάκη, Τὸ τραγούδι τῆς Ἀγίας Σοφίας, Θεσσαλονίκη 1939). 3) Κατὰ τὸν Ν. Γ. Πολίτην (Ἐκλογαί, ἀρ. 2, σημ. ἐν στ. 4) «ὁ ἀριθμὸς τῶν 62 παπᾶδων δὲν φαίνεται ἀνακριτής· ἀληθῶς ἐνίοτε ἡ Ἀγία Σοφία εἶχε περὶ τοὺς ἐξήκοντα πρεσβυτέρους (τὸ ὀλίκον πλῆθος τῶν κληρικῶν καὶ ὀπηρετῶν τῆς ἐκκλησίας ἦτο ὑπερδευκαπλάσιον)· ὁ ἀριθμὸς δ' ὅμως τῶν διακόνων ἦτο ἀνώτερος τοῦ τῶν πρεσβυτέρων». 4) Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ τελευταία λειτουργία εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν δὲν ἐπερατώθη διενόκη ὅτε ἐψάλλετο ὁ χερουθικός ὕμνος καὶ ἔμελλον νὰ «γορίσουν τ' ἅγια», νὰ βγῇ ὁ «βασιλιάς τοῦ κόσμου», ψαλλομένης τῆς φράσεως

- καὶ στεῖλτε λόγο στή Φραγκιά, νὰ ἔρθουν νὰ τὰ πιάσουν,
νὰ πάρουν τὸ χρυσὸ σταυρό, καὶ τ' ἅγιο εὐαγγέλιο,
10 καὶ τὴν ἁγία τράπεζα, νὰ μὴ τὴν ἀμολύνουν».
Σὰν τ' ἀκουσεν ἡ Δέσποινα, δακρύζουν οἱ εἰκόνες·
– «Σώπα, κυρία Δέσποινα, μὴν κλαίης, μὴ δακρύζης·
πάλε μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς, πάλε δικὰ σου εἶναι».

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce
moderne, tome II, Paris 1825, σ. 340.

Β'.

- Σημαίν' ὁ Θιός, σημαίν' ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ 'πουράνια,
σημαίνει κ' ἡ Ἀγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα, μ' ἐξήντα δυὸ καμπάνες,
πῶχει τριακόσιες καλογριές καὶ χίλιους καλογέρους.
5 Ψάλλει ζερβά ὁ βασιλιάς, δεξιά ὁ πατριάρχης.
Φωνὴ τοὺς ἦρτ' ἀπὸ τὸ Θιὸ κι ἀπ' τὴν ἀγγέλου κρίση·
– «Πάψτε, παπᾶδες, τὰ χαρτιά καὶ κλείστε τὰ βαγγέλια.

Πῆραν τὴν Πόλη, πῆραν τὴν Σαλονίκη,
πῆραν καὶ τὴν Ἀγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι·

- 10 πῆραν παιδιὰ 'π' τὸ δασκάλο, κοράσι' ἀπ' τὸ γκεργκέφι.¹
Πῆραν μαγιάδες καὶ παρὰ τὰς κυράδες μὲ τὰς ἀντρούς».

John Vassow, Τραγούδια ρωμαίικα, Lipsiae
1866, σ. 146, ἀρ. 195. (Συλλογὴ Ulrich).

Καράβιν ἐκατέβαινε 'ς τὰ μέρη τῆς Τενέδου
καὶ κάτεργο τὸ ὑπάντησε, στέκει κι ἀναρωτᾷ το.

– «Καράβιν, πόθεν ἔρχεσαι² καὶ πόθεν κατεβαίνεις;»

– «Ἔρχομαι² ἐκ³ τ' ἀνάθεμα κ' ἐκ³ τὸ βαρὺν τὸ σκότος,
ἐκ τὴν ἀστραποχάλαζαν, ἐκ³ τὴν ἀνεμοζάλην·

- 5 ἀπὲ τὴν Πόλην ἔρχομαι τὴν ἀστραποκαμένην.

Ἐγὼ γομάριν⁴ δὲ βαστῶ, ἀμμέ μαντᾶτα φέρνω,⁵

κακὰ διὰ τοὺς Χριστιανούς, πικρὰ καὶ θολωμένα».⁶

Em. Legrand, Collection de monuments... N° 5, n. s. Athènes 1875, σ. 93.

Περβλ. Ἑμμ. Κριαρᾶ, Τὸ ἀνακάλυμμα τῆς Κωνσταντινόπολης. Κριτικὴ ἔκδοσις (Θεσσαλονίκη) 1956, σ. 29, στ. 6–13.

τοῦ ὕμνου «ὡς τὸν βασιλεῖα τῶν ὄλων ἐποδεξόμενοι». Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐξέλεξε καὶ ὁ δημοτικὸς ποιητὴς διὰ νὰ θρηνηθῇ διὰ τὴν μεγάλην συμφορὰν. Ὡς χριστιανὸς στρέφει τὴν σκέψιν του πρὸς τὰ ἱερὰ κειμήλια καὶ σκεύη τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὡς Ἕλλην συνάπτει τὰς τύχας τούτων μὲ τὰς τύχας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὡς καταφαίνεται εἰς τὰς σχετικὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

1) ἀπὸ τὸ κέντημα (λ. περσ. gergef = τὸ τελάρ, ξύλινον πλαίσιον τοῦ κεντήματος, ὁ μάγγανος). 2) ἔκδ. Κρ.: ἔρχεσαι, -κομαι. 3) ἔκδ. Κρ.: ἀκ. 4) φορτίον. 5) ἀλλὰ φέρω εἰδήσεις. 6) ἔκδ. Κρ.: θολωμένα.

Ε'. ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΕΙΣ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Καθ' ὃν χρόνον ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπιπτεν ὑπὸ τὰ πλήγματα τοῦ Μωάμεθ Β', ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος ἐξηκολούθει νὰ ζῇ ἀδούλωτος ὑπὸ τὸ σκῆπτρον "Ἑλληνος αὐτοκράτορος, τοῦ Δαβίδ Κομνηνοῦ. "Ἄν καὶ μακράν, τὸσον μακράν ἀπὸ τὴν πολιορκουμένην Πόλιν, οἱ "Ἕλληνες τῆς Τραπεζοῦντος ζοῦν τὸ δρᾶμα τῶν ἀγερώχων ὑπερασπιστῶν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τῆς Ρωμανίας. Τὸ πικρὸν ἀγγεῖμα φθάνει καὶ ἐκεῖ μὲ τὸ πουλὶ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ποῦ ἔρχεται καὶ κενεῖει 'ς τὸ κάστρο τοῦ "Ἡλίου (κατὰ τινὰ παραλλαγήν: 'ς σοῦ κύρ Δαβὴς τὸν οἶκον). Δὲν ὁμιλεῖ, ὅπως συνήθως εἰς τὰ τραγούδια μας, τὸ πουλὶ μὲ ἀνθρωπινὴ φωνή· εἶναι τὸ ἴδιο πληγωμένο καὶ 'ς τὴ φτερούγα του βαστᾷ χαρτὶ γραμμένο. "Ἐνα παιδί τὸ διαβάζει καὶ μὲ τὸ διάβασμά του ξεσπᾷ τὸ μοιρολόγι· ἓνα μοιρολόγι γιὰ τοὺς ζωντανούς, ὅχι γιὰ τοὺς πεθαμένους. "Ἀλλὰ ὅπως εἰς τὸν πανελλήνιον θρήνον, ἔτσι καὶ εἰς τὸν τραπεζουντιακόν, ὁ δημοτικὸς ποιητὴς ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἔθνικὴν ψυχὴν ἐγκαρτέρησιν εἰς τὰ δεινὰ καὶ ἐκφράζει εὐθύς τὴν πίστιν του εἰς τὰ πεπρωμένα τοῦ ἔθνους: ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία πάλιν μέλλει ν' ἀνθήσῃ καὶ νὰ ξαναδώσῃ καρπούς.¹

Τὴν ἔλπιδα διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἑλληνικῆς πόλεως ἐκφράζει καὶ τὸ δευτερον ἐκ τῶν ποντιακῶν ᾠσμάτων, τὰ ὅποια παρατίθενται κατωτέρω, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἡ ἄλωσις τῆς Πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀποδίδεται εἰς προδοσίαν ἀπίστον στρατιωτῶν. Εἰς τὸ τρίτον ἐκ τῶν ᾠσμάτων τούτων τὸ μεγεθὸς τῆς ἑθνικῆς καταστροφῆς αἰθεῖται φύσις ἀπὸ τὸν ποταμόν, ὃς ἥλιος ὡς ἀκούσιος θεατὴς τῆς τραγωδίας, ποῦ ἐκτυλίσσεται ἐκπῶν εἰς τὴν γῆν. Τὸ τραγούδι αὐτό, ἀδρὸν εἰς τὴν ἔμπνευσιν καὶ δραματικὴν εἰς τὴν ἀφήγησιν, ἔχει ὡς πρότυπον τὸ ᾠσμα τοῦ "Ἡλίου καὶ τῆς λυγρῆς

Α'.

Γ. Α. Μ.

"Ἐναν πουλὶν, καλὸν πουλὶν, ἐβγαίν' ἀπὸ τὴν Πόλιν,
οὐδὲ 'ς σ' ἀμπέλια 'κόνεψεν,² οὐδὲ 'ς σά περιβόλα·
ἐπῆγεν καὶ ν' ἐκόνεψεν καὶ 'ς σοῦ "Ἡλί' τὸν κάστρον·³
ἐσεῖξεν ' τ' ἓναν τὸ φτερόν, 'ς σὸ αἴμαν βουτεμένον,
5 ἐσεῖξεν τ' ἄλλο τὸ φτερόν, χαρτὶν ἔχει γραμμένον.
'Ατὸ κανεῖς 'κ' ἐνέγνωσεν,⁴ οὐδ' ὁ μητροπολίτης·
ἓναν παιδί, καλὸν παιδί, ἔρχεται κι ἀναγνώθει·⁵

1) Βλ. Γ. Α. Μέγα, Τὸ πάρσιμο τῆς Πόλεως εἰς τὰ τραγούδια τοῦ Πόντου, Ἑλλην. Δημοιοργία, τόμ. Γ' (1949), σ. 899 κέ. Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ Τραπεζουντιακοὶ θρήνοι ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 8 (1953-54), ἐν Ἀθήναις 1956, σ. 3-13.

2) ἐσταθμεύσε, ἐκάθισε. 3) κάστρον τοῦ "Ἡλίου. Ὀνομάζεται οὕτω διὰ τὸ ὄψηλόν καὶ ἀπόκρημνον, ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς ἄλλο ποντιακόν ᾠσμα «τοῦ "Ηλ' τὸν κάστρον» (Περ. Τριανταφυλλίδου, Οἱ φυγάδες, σ. 45)· ἀλλαχόθι λέγεται «τοῦ "Ἡλιον τὰ παρχάρια» (Σάββα Ἰωαννίδου, Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος, Κων/λς 1870, σ. 286, ἀρ. 18, στίχ. 13, ἀρ. 19, στίχ. 13). 4) ἔσεισεν, ἐτίναξε. 5) αὐτὸ κανεῖς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναγνώσῃ. 6) Μετὰ τὸν στίχ. 5 ὑπάρχει χάσμα, τὸ ὅποιον ἐπληρώσαμεν διὰ τῶν στίχ. 6-7 ἐκ τῆς παραλλαγῆς παρὰ Σάββα Ἰωαννίδου, ἐνθ' ἀν., σ. 292, ἀρ. 25, στίχ. 13-14.

Σεῖτ' ἀναγνώθ' σεῖτα κλαίγει, σεῖτα κρούει τὴν καρδίαν. ¹
 «'Αἰλί ἐμᾶς, καὶ βαί ἐμᾶς, πάρθεν' ἡ Ρωμανία!»

- 10 Μοιρολογοῦν τὰ ἐγκλησᾶς, κλαίγ'νε τὰ μοναστήρᾶ,
 κι αἶ Γιάννες ὁ Χρυσόστομον κλαiei, δερνοκοπᾶται. ³
 «Μὴ κλαίς, μὴ κλαίς, αἶ Γιάννε μου, καὶ δερνοκοπισκᾶσαι.
 – 'Η Ρωμανία 'πέρασεν, ἡ Ρωμανία 'πάρθεν.
 – 'Η Ρωμανία κι ἂν 'πέρασεν, ἀνθεῖ καὶ φέρει κι ἄλλο». ⁴

Πόντος (Τραπεζοῦς). – *Περ. Τριανταφυλλίδου, Οἱ φυγάδες,*
 1870, σ. 51 (= Λαογρ. τόμ. 9 (1926–28), σ. 235, 8).

Β'.

Τὴν Πόλιν ὄνταν ὠρίζεν ὁ «Ἕλλην» Κωσταντῖνον,
 εἶχε πορτάρους δίκλωπους, ἀφέντους φοβετδάρους, ⁶
 εἶχεν ἀφέντην σερασκέρ' τὸν μέγαν 'Ιωάννην. ⁷
 'Εκεῖνος εἶχε σύνοδον Ρωμαίους δωδεκάραν, ⁸
 5 ἐκεῖνος εἶχε μεκχεμέν ⁹ Ρωμαίους ἀφεντάδες.
 'Εκεῖν' 'κ' ἐκρίναν δίκαια, ¹⁰ ἐδῶκαν τὰ κλειδιά.

'Εκλειδωσαν τὰ ἐγκλησᾶς καὶ τὴν 'Αγί' Σοφίαν.
 'Απ' οὐρανοῦ κλειδὸν ὄρεν, ὅσ' 'Αγί' Σοφίας τὴν πόρταν.
 Χρόνους ἔρθαν κ' ἐπέρασαν, καιροὶ ἔρθαν κ' ἐδέβαν,
 10 νεοτὰ ἔρταν τὸ κλειδὸν ὅσ' κ' ἐπὶ μ'νε κλειδωμένον.
 Θέλ' ἀπ' οὐρανοῦ ἰαστορᾶν κι ἐπὶ τὴν γὴν ἀργάτεν. ¹²

Πόντος (Τραπεζοῦς). – *Δ. Δ. Λαογρ. 94–95** = *Ν. Γ. Πολίτης, 'Εκλογαὶ*
 ἀπὸ τὰ τραγοῦδια τοῦ ἑλληνοποταμίᾳ, ἐν Ἀθήναις 1914. 'Επίμ. Β', σ. 264–65.

1) 'Ενῶ ἀναγινώσκει συγχρόνως κλαίει καὶ σπαράσσει τὴν καρδίαν. 2) ἀλίμονον σ' ἐμᾶς, ἀλίμονον σ' ἐμᾶς, ἐπάρθηκε ἡ Ρωμανία, τὸ Βυζαντινὸν κράτος. 3) δέρνεται καὶ κτυπιέται. 4) Εἰς παραλλαγὴν τοῦ ἄσματος ('Ημερολ. Δοτικῆς Μακεδονίας, ἔτ. Δ', 1935, σ. 128) οἱ τελευταῖοι πέντε στίχοι ἔχουν οὕτω.

«Ὁλ' ἐπαιρναν ὑπομονήν, ἐπαιρναν παρ'γορίαν
 'Αγιάννες κι 'Αεθόδωρον καὶ 'Αγία Σοφία σὴν Πόλιν
 παρηγοσίαν 'κ' εἶχανε οὐδὲ παρηγορίαν.

– 'Αγιάννε, ἔπαρ' ὑπομονήν, ἔπαρ' καὶ παρ'γορίαν,
 οἱ 'Ελληνες γεροῦν κι ἀνθοῦν καὶ φέρον πάλιν ἄλλα.

γεροῦν κι ἀνθοῦν = γεροῦν, γηράσκουν, ἀλλὰ ξανανθοῦν.

5) ὁ «Ἕλλην, ὁ ἀνδρεῖς καὶ ἰσχυρός. 6) εἶχε φρουροὺς τῶν πολῶν τοῦ τείχους προδότες, ἀρχηγοὺς δειλοῦς» βλ. Ἀνθ. Παπαδόπουλον ἐν Ἀρχ. Πόντου 18 (1953), σ. 96. 7) εἶχε ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τὸν μέγαν 'Ιωάννην, ἦτοι τὸν Γενοάρτη 'Ιωάννην 'Ιουστινιάννην. «Εἶναι ἄξιον σημειώσεως», λέγει ὁ Πολίτης, «ὅτι τὰ τραπεζουντικὰ ἄσματα διετήρησαν τὴν μνήμην ὅχι μόνον τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Δαυὶδ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ 'Ιουστινιάννου». 8) δωδεκαμελὲς συμβούλιον ἢ δωδεκάδα τῶν βασιλέων εἰς τὰ παραμύθια. 9) κριτάς. 10) ἐκεῖνοι δὲν ἔκριναν δικαίως. 11) ἐλησμονήθη τὸ κλειδί της κ' ἔμεινεν ἡ 'Αγία Σοφία κλειδωμένη. 12) Τὸ νόημα τοῦ στίχου εἶναι: Διὰ ν' ἀνοιχθῇ χρειάζεται τεχνίτης ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἐργάτης ἀπὸ τὴν γῆν. Διὰ τῆς θείας βοήθειας καὶ τῆς ἐνέργειας ἥρωος θ' ἀποδοθῇ ἡ 'Αγία Σοφία εἰς τοὺς πρῶτους κυρίους αὐτῆς.

* Οἱ στ. 4 καὶ 9–11 παρελήφθησαν πρὸς συμπλήρωσιν ἐκ τῆς παραλλαγῆς τοῦ ἄσματος παρὰ Σ. 'Ιωαννίδην, Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζοῦντος, Κων/πολις 1870, σ. 293.

Γ'.

Ὁ ἥλιον πάει 'ς σὴν μάνναν ἀτ'¹ μαυρομελανιασμένον.

Φέρει καὶ τραπεζώνει ἀτον γάλαν καὶ παξιματίν,
ὁ πρόσωπος ἀτ' 'κὶ γελᾷ, ἀπολογιὰν 'κ' ἐδῶκεν.²

– «Ντό ἔπαθες,³ νὲ γιόκα μου, κ' ἐμαυρομελανιάσες;

5 Νὰ μὴ μὲ τ' ἄστρα μάλωνες, νὰ μὴ μὲ τὸ φεγγάρι;
νὰ μὴ μὲ τὸν ἀβιδανόν ' κανέναν λόγον εἶχες;»

– «Μηδὲ μὲ τ' ἄστρα μάλωνα, μηδὲ μὲ τὸ φεγγάρι,
μηδὲ μὲ τὸν ἀβιδανόν κανέναν λόγον ἔχω.

Ἄιλί, ντ' εἶδαν τὰ μάτια μου 'ς σὸ σημερ'νὸν τὴ μέραν.⁴

10 Ἀντὶς ἀρνᾶ παιδᾶ σπάζ'νε,⁵ ἀντὶς πρόβατα μάννες,
ἀντὶς τὰ κριάρα τ' ἄκλερα,⁷ σπάζ'νε τὰ παλληκάρᾳ.

Ἐναν παιδὶν θὰ ἔσπαζαν,⁸ ἢ μάνν' ἀθ' ἄλλο 'κ' εἶχεν».⁹

– «Δίγω¹⁰ σας δέκα ἄλογα καὶ δεκοχτῶ μουλάρα,
δίγω σας χίλια φούλιρα, ἀτόναν μὴ λαλεῖτεν».¹¹

15 Παίρ'νε τὰ δέκα ἄλογα, τὰ δεκοχτῶ μουλάρα,
παίρ'νε τὰ χίλια φούλιρα καὶ σπάζ'νε καὶ ἐκεῖνον.¹²

Ἄ. Τ. Παναγιώτης, Δημοτικά ᾠσματα Πόντου,
Λαογραφία, 2 (1932), 28, σ. 237.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Σ'. ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

(1461)

ΑΘΗΝΩΝ

Ἐννέα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μωάμεθ Β' ἐπολιόρκησεν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τὴν Τραπεζούντα. Ἐπὶ 32 ἡμέρας ἡ πόλις ἀντέσχεν εἰς τὰς ἐφόδους τῶν Τούρκων. Πολεμισταὶ ἄνδρεῖοι δὲν ἔλειπαν διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ τὰ σκήπτρα τῶν Κομνηνῶν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ Δαβίδ Κομνηνὸς δὲν ἦτο Κωνσταντῖνος! Δὲν ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὸ ἥρωικόν του παράδειγμα. Κακοὶ σύμβουλοι παρέσυραν αὐτὸν εἰς συνθηκολόγησιν καὶ παράδοσιν.

Τὰ κατωτέρω ᾠσματα εἶναι θρηνοὶ τραπεζουντιακοὶ διὰ τὴν πτῶσιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, συντεθειμένοι μὲ στοιχεῖα τῆς ἀκριτικῆς ποιήσεως τοῦ Πόντου. Τὸ πρῶτον ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Σάββα Ἰωαννίδου, ὅστις πρῶτος τὸ ἐδημοσίευσεν, εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τραπεζούντος. Ἡ ἀναγγελία τῆς συμφορᾶς γίνεται κατ' αὐτὸν ὑπὸ τοῦ «ἀρχηγοῦ τῶν ἐν Ματζούκα κάστρων, ὅστις ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του καὶ τῶν ἐκεῖ γειτόνων διὰ νὰ πληροφορηθῇ τὰ περὶ Τραπεζούντος». Τὸ τραγοῦδι δίδει ἔκπαγλον εἰκόνα τῆς τουρκικῆς πλημμυρίδος, ποὺ κατέκλυσε καὶ τὸν ἐλληνικὸν Πόντον. Τὸ δευτέρον ᾠσμα, δημοσιευθὲν ὑπὸ Π. Τριανταφυλλίδου, παρουσιάζει μὲν

1) του. 2) τὸ πρόσωπόν του δὲν γελᾷ, ἀπόκρισιν δὲν ἔδωκε. 3) τί ἔπαθες. 4) αἰτηρινόν. 5) ἀλίμονον τί εἶδαν τὰ μάτια μου τὴν σημερινὴν ἡμέραν. 6) ἀντὶ ἀρνιά σφάζουν παιδιὰ. 7) ἀντὶ τὰ κριάρα τὰ ἄτοχα. 8) θὰ ἔσπαζαν. 9) ἢ μάννα του ἄλλο δὲν εἶχε. 10) δίδω. 11) σας δίνω χίλια φλωριά, αὐτόν (τὸ παιδί μου) μὴ ζητεῖτε. 12) παίρνουν τὰ χίλια φλωριά καὶ σφάζουν καὶ ἐκεῖνον.

άσφαειαν ἰδίᾳ εἰς τὸ τελευταῖον αὐτοῦ μέρος, ἀλλὰ παρέχει μὲ τὴν θλιβερὴν τρυγόνᾳ καὶ τὸν ποταμόν, ποῦ σύρει «κεφάλια μοναχά, ὠτίᾳ καὶ μυτία», ἀδρᾶν εἰκόνα τῆς σφαγῆς, ποῦ ἐπηκολούθησε τὴν πτώσιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Α'.

Γ. Α. Μ.

- Καλοὶ γειτόνοι ἔλεγαν, κατέβα σὺ 'ς σὴν Πόλιν.¹
 Τὸν ἄρχονταν ἐπέντεσα ἀπάν' 'ς σὸ μεσοστράτιν·
 ἀτόν² ἐγὼ ἐρώτεσα κι ἀπηλογιὰν 'κ'³ ἐδῶκεν,
 τὸν μαῦρον ἀτ' ἐγύρισεν, μαῦρος ἐρημωμένος,
 5 τὴν γῆν δάκρυ ἐγόμεωσεν, ἀπηλογιὰν 'κ'³ ἐδῶκεν.
 'Ερώτεσα τοὶ θεραπεύς, ' ἀπηλογιὰν 'κ' ἐδῶκαν·
 καὶ πάλιν ξάν' ἐρώτεσα Θεοῦ παρακαλίᾳς
 κ' ἐκεῖν' ἐπελογέθανε· ποῦ εἶν' τὰ γεννητὰ σου;⁴
 – «'Εγὼ ἔμουνε μᾶστορας 'ς σ' 'Ελληνικὰ τὰ κάστρα
 10 κ' οἱ 'Ελλεν' ἐμέν' ὠρισαν, κατέβα σὺ 'ς σὴν Πόλιν.¹
 – « Ντό⁵ νὰ λέγωμε, πόλιν καὶ ντό νὰ λέγωμε, νέε μ'.
 Τούρκικα εἶν' τὰ κάστρα, Τούρκικα τὰ φουσᾶτα.⁷
 Κακὸν χαπέρ' ἐπέσα⁸ νὰ γὰρ πιάγω 'πίσ' 'ς σὸν κύρη μ',
 'ς σοῦ ἥλιου τὸ βασίλειον 'ς σὸ παραθύρ' εὐρέθα.
 15 'Ερ' πᾶ⁹ κ' ἡ μάννα μ' ἐρῶσέ με τὴν καλὴν ἐντραπὴν!
 ἡ μάννα μ' ξάν' ἐρώτεσέ κ' ἡ κάλ' φωνὴν 'κ' ἐδῶκεν!¹¹
 καὶ οἱ καλοὶ μ' οἱ γειτόνοι οἱ¹² ἐρωτᾶνε, κλαίγ'νε.
 – «'Αλί ἐμᾶς καὶ βαί εἰς¹³ πᾶρθεν ἡ Ρωμανία». ¹³
 – «'Επαρ', υἱέ μ', τὴν σπάθην σου, τ' 'Ελληνικὸν κοντάρι σ',
 20 δέβ' ἀτουνοὺς σκόρπισον ἀτ'ς¹⁴ σὰν ἄνεμος τὰ φύλλα». ¹⁴
 Χίλιους ἔκοψα τὴν πινὴν, ¹⁵ χίλιους τὸ μεσημέριν,
 ὁ Θεὸς ἔστεσεν τὴν βροχὴν καὶ βρέχει τουρκοπούλλα,
 ὁ Θεὸς ἔστεσεν τὴν βροντὴν, βροντοῦν τὰ ἐγκλησίᾳς.
 – «Ντ' ἐποίκαμέ σε,¹⁶ νὲ Θεέ, 'ς τὰ αἵματα βαμμένοι!¹⁷
 25 Σεράντα χρόνᾳ χτίσκουντου¹⁸ τοῦ ξένου μου ὁ κάστρον
 κι ἀτώρα νὰ χαλαέται¹⁹ μὲ τὸ βαρὺν τὴν σπάθην!
 'Εκεῖ πουλλία κελαηδοῦν μὲ φλιβερόν λαλιν,
 ἐκεῖ 'Ελλενοὶ ἐπέθαναν, μύρια παλληκάρᾳ.

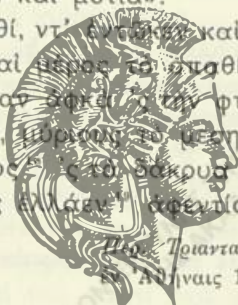
Σάββα 'Ιωαννίδου, 'Ιστορία καὶ Στατιστικὴ Τραπεζοῦντος,

ἐν Κων/πόλει 1870, σ. 287, ἀρ. 29 (= 'Αρχεῖον Πόντου, τόμ. 16 (1951), σ. 75).

1) ἐννοεῖ τὴν Τραπεζοῦντα. 2) αὐτόν. 3) οὐχί, δὲν. 4) τοὺς θεράποντας, ἀπηρέτας.
 5) ἡ οἰκογένεια, ἡ καταγωγὴ σου. 6) τί. 7) τὰ στρατεύματα. 8) καλὴν εἴδησιν ἐπ' ἡρᾶ
 (λ. τ. haber). 9) ἔρχεται. 10) μαζί με τὴν καλὴν μου. 11) ἡ καλὴ μου δὲν ἔδωκεν
 ἀπάντησιν. 12) ὅτε, ἐνῶ. 13) τὸ Βυζαντινὸν κράτος' (βλ. 'Ελληνικά, ἔτ. σ' (1933) σ. 231
 κ. ἐξ.). 14) πῆγαινε, σκόρπισέ τους. 15) τὸ πρῶτ. 16) τί σοῦ ἐκάμαμε. 17) νὰ εἴμεθα
 βαμμένοι εἰς τὰ αἵματα. 18) ἐκτίζετο. 19) νὰ χαλασθῇ.

Β'.

- 'Ακεῖ 'ς τὸ πέραν τὸ λιβάδ' μέγαν φωνὴν ἐξέβεν.¹
 «Σκοτῶθαν δράκοι»² Ἕλληνοι καὶ μύριοι μυριάδες». Οἱ μαῦροι ἐχλιμνίζαν³ 'ς τὰ αἵματα βραγμένοι.⁴
 - «Ποῦ πάς; ποῦ πάς; αἰλὶ ποῦ πάς, ποῦ φέρεις καὶ τοὺς μαύρους;»⁵
 5 - «'Αιλὶ ἐμᾶς καὶ βαί ἐμᾶς, πάρθεν ἡ ἀφεντία!»⁶
 Ντ' ἐποίκαμέ σε,⁷ νὲ Θεέ, 'ς τὰ αἵματα βαμμένοι;
 Ντό⁸ ἔπαθες, τρυγὸνα μου, 'κὶ πίν'ς ἄσ τὸ νερόν μας;»⁹
 - «'Εγὼ φαγὶν πάς¹⁰ κ' ἔφαγα, νὰ πίν' ἄσ τὸ νερόν σας;
 'Εμὲν κορώναν 'κ' εἶπανε¹¹ νὰ πίνω νερόν κ' αἶμαν'
 10 ἐμὲν κορώναν 'κ' εἶπανε νὰ τρώγω 'στοῦδ'¹² καὶ κρέας,¹³
 ἐμὲν τρυγόναν λέγ'νε με 'ς τὰ 'ψηλὰ τὰ κλαδόπα'
 τὰ γαίματα μ' ἐτύφλωσαν τῶν δράκων¹⁴ τῶν Ἑλλένων
 κατὶ τερεῖς¹⁵ τὸν ποταμὸν πῶς πάγ'νε τὰ κιφάλια,
 ἐκεῖ κιφάλια μοναχά, ὠτία καὶ μυτία».
 15 - «Γιὰ δεῖξ'τε με καὶ τὸ σπαθί, ντ' ἐπὶ τῶν καὶ τὸν γιούκα μ'».¹⁶
 Μέρος πάγει ὁ ποταμὸς καὶ ἔπρεε τὸ σπαθὶν ἀτ'.
 Οἱ Τοῦρκ' ἄτον¹⁷ ἐκύκλωσαν ἀκεῖ τὴν φτεριδέαν¹⁸
 χιλίους ἐκόμην τὸ πουργόν, τὸ πουργόν τοῦ ἡμερίν
 καὶ ἡ μάννα τ' ἡ χιλιά κλερός¹⁹ 'ς τὸν δάκρυδ' ἐν' βαμμένῃ
 20 - «'Αιλὶ ἐμᾶς καὶ βαί ἐμᾶς Ἕλληνας²⁰ ἀφεντία».

Πορτ. Τριανταφυλλίδου, Οἱ Φυγάδες,
 Ἀθήναις 1870, σ. 170.

Ζ'. ΟΙ ΣΚΛΑΒΟΙ ΤΩΝ ΜΠΑΡΜΠΑΡΕΣΩΝ

Ἡ ἐν τῷ κατωτέρῳ ἔξματι ἀποστροφή πρὸς τὸν ἥλιον καὶ ἡ εἰκὼν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ὑγραינוμένων ἀπὸ τὰ δάκρυα τῶν σκλάβων ἀνευρίσκονται εἰς δύο ἐκ τῶν πολυαριθμῶν θρήνων, τῶν συντεθέντων ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ δακρύων ἔχομεν ἐκεῖ αἵματα.

*“Ἦλιε, πλανῆτα γ' οὐρανοῦ, ποσῶς μὴ ἀνατεῖλῃς....
 μὴ ματωθοῦν οἱ ἀκτῖνες σου 'ς τὸ αἷμα τῶν Λατίνων.”*²⁰

1) ἐξέβη, ἠκούσθη. 2) ἐνταῦθα μὲ τὴν σημ.: ἀνδρείοι. 3) ἐχρεμνίζον. 4) βρε-
 γμένοι. 5) ὁ στίχος ἐλλιπής, συνεπληρωθῇ ἐκ παραλλ. ἐκ Πόντου (Λ.Α., Ὑλ. ἀρ. 147, στ. 49
 σολλ. Ἰ. Βαλαδάκη), κατὰ τὰς λέξεις: αἰλὶ ποῦ πάς. 6) ἀλόμενον εἰς ἡμᾶς καὶ βαί εἰς
 ἡμᾶς ἐπάρθη ἡ ἐξουσία, τὸ κράτος. 7) τί σοῦ ἐκάμαμε. 8) τί. 9) δὲν πίνεις ἀπὸ τὸ
 νερόν μας. 10) μήπως. 11) δὲν μ' ὠνόμασαν, δὲν εἶμαι. 12) ὁστοῦν. 13) σάρκας. 14)
 δὲν κοιτάξεις; 15) τὸ ὅποιον ἐκτόπησε καὶ τὸν οἶόν μου. 16) ἐκδ. Τριανταφ.: ὄνταν ἡ
 διόρθ. : ἄτον κατὰ Ἰωάν. Βαλαδάκη. 17) κάτω εἰς τὸ μέρος τὸ φουτευμένον μὲ φτέρες.
 18) χιλιάκις ἄκληρος, δυστυχισμένη. 19) ἡλλάχθη. 20) Βλ. σχετικῶς Ν. Π. Ἀρδριώτην
 ἐν Ἀθηνῶν, τ. 51 (1941 - 46) σ. 33 - 34. Πρβλ. Ἑμμαν. Κριαρᾶ, Τὸ ἀνακάλυμμα τῆς Κων-
 σταντινουπόλεως, (Θεσσαλονίκη) 1956, σ. 31, στ. 57 κ.ἐξ. καὶ σ. 43 κ.ἐξ.

Πιθανῶς ὁ ποιητὴς τοῦ θρήνου ἐδανείσθη τὴν ποιητικὴν εἰκόνα ἀπὸ τὸ δημοτικὸν τραγούδι, ὅπου διεκτραγωδοῦνται τὰ δεινοπαθήματα τῶν δυστυχῶν αἰχμαλώτων, συρομένων εἰς τὰ ὀρητήρια τῶν Μπαρμπαρέσων, τῶν φοβερῶν πειρατῶν τῆς βορείου Ἀφρικῆς.

Γ. Α. Μ.

- “Ἢλιε, ποὺ βγαίνεις τὸ ταχύ, σ’ οὐλον τὸν κόσμον δούδεις,
σ’ οὐλον τὸν κόσμ’ ἀνάτειλε; σ’ οὐλὴν τὴν Οἰκουμένην
στῶ Μπαρμπαρέσω τίς αὐλές, ἦλιε, μὴν ἀνατείλῃς,
κι ἂν ἀνατείλῃς, ἦλιε μου, νὰ γοργοβασιλέψῃς,
5 γιὰτ’ ἔχουν σκλάβους ὁμορφους, πολλὰ παραπονιάρους,
καὶ θὰ γραθοῦ” οἱ γι ἀχτίδες σου ’ποὺ τῷ σκλαβῷ τὰ δάκρυα.

*Ant. Jeannarakis, "Ἄσματα Κυθητικά,
Leipzig 1876, σ. 172, ἀρ. 221.*

Η'. ΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ ΤΟΥ ΤΑΤΑΡΗ

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς δουλείας τῶν “Εθνους ἀνήκει χρονικῶς τὸ θρηνητικὸν ᾄσμα τῆς μητρὸς διὰ τὴν ἀπώλειαν ὑπὸ τοῦ Τάρταρη ἢ Τάταρη (ἢ Ἀντριόβλαχου) τῶν ἐννιά παιδιῶν τοῦ Ν. Γ. Παλίτρου (Ἐκλογαί, ἀρ. 210) ἐκ τῆς σχέσεως μετὰ τὸν γάμον καὶ τὸν θάνατον καὶ ἐπομένως ἐν τῷ ᾄσμα εἰς τὸν ἀλλοτριτικὸν μετασχηματισμὸν φαίνεται ὡς ὅτι τοῦτο ἀπῆλθε ἱστορικὸν γεγονὸς συλλήμως καὶ ἀπαγωγῆς τῶν τέκνων μητρὸς τινος ὑπὸ τοῦ Τάρταρη ἐπὶ τὸν ταχυδρόμου τοῦ Σουλτάνου πρὸς μεταβίβασιν ἐκάστοτε διαταγῶν ὁμογενῶν) τοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν.³

Γ. Κ. Σ.

- «Ἄσπρε σταυραῖτέ, πανώρια γερακίνα,
τί εἶδες, τί ἄκουσες ἐκεῖ ψηλὰ ποὺ τρέχεις;»
– «Θάλασσες πικρές, καράβια βουρκωμένα.
Σέρνει ὁ Τάρταρης ἐννιά ἀδερφοὺς δεμένους
5 σὲ μιὰν ἄλυσσο, σὲ μιὰ μακριὰ ἀλυσίδα».
Νὰ κ’ ἡ μάννα τους, ἡ μάννα τῶν παιδιῶν.
– «Ἀφέντη Τάρταρη καὶ ἀφέντη τῶν παιδιῶν μου,
χάρισε κ’ ἐμὲ κανένα ἀπ’ τὰ παιδιὰ μου,
τὸ μικρότερο, τὸ μεγαλύτερό μου,
10 τὸ γραμματικὸ, τὰ φύλλα τῆς καρδιάς μου».

*Πελοπόννησος (Κυπαρισσία τῆς Ἐπιδάφρου Λιμερᾶς). – Deffner's,
Archiv f. mittel. u. neuerg. Philologie I (1880) σ. 88, ἀρ. 3.*

1) δίδεις (ρίπτεις τὸ φῶς σου). 2) ἡγρὰνθοῦν.

3) Βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Τὸ τραγούδι τῶν αἰχμαλώτων τοῦ Τάρταρη. Μοιρολόγι ἢ ᾄσμα ἱστορικόν; Ἐπιτηρ. τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, τόμ. 8 (1953–54), Ἀθ. 1957, σ. 46 κ.εξ. Ἠρέλ. καὶ E. Seemann, ἐν Zeitsch. f. Volkskunde, τόμ. 55 (1959) σ. 320 κ.εξ.

Θ'. ΤΟ ΠΑΙΔΟΜΑΖΩΜΑ

Ἡ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, κατὰ τὸν 14ον αἰ., ἐγκαινισθεῖσα στρατολόγησις χριστιανοπαίδων διὰ τὴν καλυτέραν ὀργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐξειλίχθη, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰ., εἰς βιαίαν ἀρπαγὴν τῶν ὠραιότερων καὶ εὐρωστωτέρων νέων, διενεργουμένην συστηματικῶς εἰς διαφόρους περιφερείας τοῦ τουρκικοῦ κράτους καθ' ὀρισμένην ἐποχὴν. Ἐκβιασμοί, ἀργυρολογία καὶ ἄλλαι ἐπαίσχυντοι πράξεις καὶ βαρβαρότητες συνώδευσαν συνήθως τὴν ἀρπαγὴν ταύτην.

Αἱ ὀμόμητες αὗται τῶν Τούρκων, ἡ πικρία καὶ ἡ καταθλιψὶς τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι ἐστεροῦντο διὰ παντὸς τῶν προσφιλῶν τέκνων των, ἐκφράζονται εἰς θρηνητικὰ ᾠσματα, γνωστὰ εἰς πολλοὺς ἑλληνικοὺς τόπους. Παραλλαγαὶ τούτων ἐκ Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου δημοσιεῦνται κατωτέρω.

Δ. Α. Π.

Α'.

Ἔνας πασιὰς κατέβινι ἀποὺ μέσα 'πού τὴμ-Πόλη
μῆδι σὶ χάνι πέξιψι, μῆδι σὶ γιραν τὰ ἄλλα
μόν' πῆγι κὶ ξιπέξιψι στῆς χήρας τοῦ παλάτι.

- «Γουργά ψουμί, γουργά κρασί, ἄντρε καλὸ προσφαί,
γουργά κὶ τὰ πιδάκια σου νὰ γένουν γενιτσάρου».

- «Γουργά ψουμί, γουργά κρασί, ἄντρε καλὸ προσφαί,
ἡμεῖς πιδιά δὲν ἔχουμε νὰ γένουν γενιτσάρου».

- «Φέρ'τι τῆς χήρας τὸ πιδὶ παρ' τὴν γραμματισμένου».

Κὶ πᾶνι κὶ τοὺς ἤφιραν 'πού μέσα εἶν' τ' Ἀγίου βῆμα,

μὶ τὰ μαλλάκια ξέπλιγα μὶ τοῦ χαρτί στὰ χέρια.

Πααίνει κ' ἡ μάννα του κουντὰ, κουντὰ παρακαλῶντα:

- «Τι 'ν' τοῦ κακοῦ ποὺ γίνηκι στὴ μένα τὴ γκαημένη

στήμ-πρώτῃ τὴ γενιτσαριὰ πῆραν τοὺν ἀδιρφό μου,

στὴ δεύτιρῃ τοὺν ἄντρα μου κὶ τώρα τοὺν ὕγιό μου!»

Θεσσαλία. - Δ. Α. ἀρ. 787, σ. 22 (Χ. Γ. Πριάκος, 1927).

Β'.

Ἀνάθεμά σε, βασιλιά, καὶ τρισανάθεμά σε

μὲ τὸ κακὸν ὀπδοκαμες, καὶ τὸ κακὸ ποὺ κάνεις.

Στέλνεις, δένεις τοὺς γέροντας, τοὺς πρώτους, τοὺς παπᾶδες,

νὰ μάσης παιδομάζωμα, νὰ κάμῃς γενιτσάρους.

Κλαῖν' οἱ γονεοὶ τὰ παιδιὰ κ' οἱ ἀδερφές τ' ἀδέρφια,

κλαίγω κ' ἐγὼ καὶ καίγομαι καὶ ὅσο ζῶ θὰ κλαίω,

πέρσι πῆραν τὸ γιόκα μου, φέτο τὸν ἀδερφό μου.

II. Ἀ(ρ)αβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἡπείρου
τόμ. 1, ἐν Ἀθήναις 1855, σ. 218, σημ. 1.

Ι'. ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ (1522)

Ἐκ τῶν ὀλίγων δημοτικῶν ἄσμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα πόλις ἢ χώρα παρίσταται θρηνοῦσα διὰ τὰ ἐκ τοῦ πολέμου δεινά, εἶναι καὶ τὸ ἐπόμενον. Ἡ Ρόδος ἡ «βαριόμοιρη στέκ' ἀποσφαλισμένη», διότι στενῶς πολιορκεῖται κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Πιθανώτατα πρόκειται περὶ τῆς μακροχρονίου πολιορκίας καὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς νήσου εἰς τοὺς Τούρκους ἐπὶ Σουλεϊμάν τοῦ Β' ἐν ἔτει 1522.

Δ. Α. Π.

Οὔλες οἱ χώρες χαίρουνται κι οὔλες καλὴν καρδιά 'χουν
μ' ἡ Ρόδος ἡ βαριόμοιρη στέκ' ἀποσφαλισμένη.

Τρεῖς χρόνους τήνε πολεμοῦν στεργιά καὶ τοῦ πελάγους,
οἱ πόρτες το' ἀραχνιάσανε καὶ τὰ κλειδιά σκουριάναν·

- 5 μηνοὺν τοῦ πρωτομάστορα² τοῦ πρώτου καπετάνου:
«μάστορα πρωτομάστορα, βοήθησε τῇ Ρόδος».

Δ. Βουτετάκη, Τραγοῦδια Κρητικά,
Χανιά 1904, σ. 26 - 27.

ΙΑ'. ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥ

1537

Τὸ ἄσμα περὶ τῆς δηρώσεως τῆς Πάρου διεσώθη ἐν κώδικι τοῦ 12' αἰῶνος εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν βιβλίων τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. Κατὰ τὸν Σηολογιανὸν γινώσκται ἐν τούτῳ λόγος περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐξωμότης ναυάρχου τῶν Τούρκων Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσα τὸν Δεκέμβριον 1537 ἐλώσεως τῆς Πάρου, ἣν μάτην ἥρωικῶς ὑπερήσπισεν ὁ τότε δεσπότης αὐτῆς ἡγεμόνδος Σαγρέδος, ὅστις ἔνεκεν ἐλλείψεως πολεμικῶν ἐφοδίων ἠναγκάσθη τέλος νὰ παραδώσῃ τὴν νήσον, δεινῶς δηρωθεῖσαν καὶ ἀποβαλοῦσαν πλείστους τῶν κατοίκων, ὧν οἱ μὲν νέοι κατετάχθησαν εἰς τοὺς γενιτσάρους, οἱ δὲ λοιποὶ ἐξηνδραποδίσθησαν».³

Δ. Α. Π.

Ὅλα τὰ δώδεκα νησὰ στέκουν ἀναπαμένα,
κ' ἡ Πάρος ἡ βαριόμοιρη στέκεται ἀποκλεισμένη,
καὶ ὅσοι τὴν ξεύρουν κλαίουں την καὶ ὅλοι τήνε λυποῦνται,
καὶ ὅσ' ἂν τὴν κλαί' ἡ Δέσποινα κανεῖς δὲν τήνε κλαίγει.

- 5 - «Πάρο, μηλιά μυριστική, μῆλον τοῦ Παραδείσου,
Πάρο, καὶ τί σου ὠργίσθηκεν αὐτὸς ὁ Παρπαρούσης;»⁴
Δευτέρα ἡμέρα πρόβαλε τὰ κάτεργα στὴν Πάρο.
Ἄλλοι λέγουν Βενέτικα, ἄλλοι τ' Ἀντρέα [Ντόρια].⁵

Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. ΙΑ'
(1914), σ. 430, ἀρ. 7.

1) Βλ. καὶ κατωτέρω ἀρ. ΙΑ' καὶ ΙΕ'. 2) πρωτομάστορας = ὁ πρωτομάστορος, ἄρχων τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου.

3) Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. ΙΑ' (1914), σ. 432. Πρὸς. Β. Bouverier, Δημ. τραγοῦδια ἀπὸ χειρόγραφο τῆς Μονῆς τῶν Ἱδίων, Ἀθήνα 1960, σ. 41 - 42. 4) ὁ Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσας. 5) Περὶ τούτου βλ. Β. Bouverier, ἔνθ' ἂν.

ΙΒ'. ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

(1669)

Με τὸν κρητικὸν πόλεμον καὶ διὰ τὴν τελικὴν φάσιν τοῦτου τῷ 1669 συν-
δέονται τὰ κατωτέρω ἄσματα. Εἶχεν, ὡς φαίνεται, γνωσθῇ ὅτι ἡ πρώτη σύ-
ζυγος τοῦ σουλτάνου Μεχμέτ Δ', τοῦ ὀργανώσαντος τὴν τελικὴν ἐκστρατείαν
κατὰ τοῦ Κάστρου, ἦτο κρητικῆς καταγωγῆς, μία τῶν ἀπαχθεισῶν τὸ 1646
κορασίδων κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Ρεθύμνου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ Εὐμενία
τοῦ παπᾶ Βεργῆ. Ἡ κοινὴ μάλιστα πίστις τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὅλης ἐκστρα-
τείας ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἐπίμονον παρακίνησιν τῆς κρητικῆς σουλτάννας, ἐπι-
θυμούσης τὴν κατάκτησιν τῆς μεγαλονήσου ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡ ἰδία κατήγετο.
Τὴν πίστιν αὐτὴν παρουσιάζει τὸ δεῦτερον ἐκ τῶν παρατιθεμένων ἁσμάτων,
ἐνῶ τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀρχικὸν γεγονὸς, τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς
κόρης τοῦ παπᾶ Βεργῆ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἰς παραλλαγὰς τινὰς παρε-
φθάρη εἰς παπᾶ Βαρδῆ, παπᾶ Βοριᾶ κ. ἄ.¹

Γ. Α. Μ.

Α'.

Μιὰν Κυριακὴν ξημέρωμα μὴν εἶχε ἐξημερώσει

κι ὁ ἥλιος ὁ παντοτεινὸς μὴν εἶχε ἔλθῃ γὰρ δώσῃ.

Γροικῶ τὸν κόρφο² κ' ἔμπαζε καὶ κέρει καὶ καράβια
λεῖν εἰν αὐτὴν Ἰσλακιανὰ ἔμπα καὶ τοῦ Ρεθέμνου.

5 μὰ 'ναι τοῦ Καπετὰν πασᾶ πρὸ μέσῃ τοῦ τὴν Πόλῃ.

Παίρνουν μαννάδες καὶ παιδιὰ, παύρια κι ἀξαδέρφια,
παίρνουν καὶ τοῦ παπᾶ Βαρδῆ τὴν μίαν τοῦ θυγατέρα,
τὴν πρώτη καὶ τὴν ὕστερη τὴν μεσακὴν κοπέλλα.

10 Χίλιοι κρατοῦν τὴν κούδα³ τῆς, τρακόσοι τσ' ἀκλουθοῦσι,
ἐκλούθα κι ὁ παπᾶ Βαρδῆς κ' ἔδερνε τσοὶ μερούς του.⁴

— «Ποῦ πάς, ἀσήμι, νὰ χαθῆς, ποῦ πάς, σταυρέ, νὰ λειώσης,
ποῦ πάς, ἀγιοκωστάντινο, ν' ἀλλάξῃς τ' ὄνομά σου;»

— «Στὴ Σμύρνη πάω νὰ χαθῶ, στοῦ Γαλατᾶ νὰ λειώσω
κ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ν' ἀλλάξω τ' ὄνομά μου!»

15 Κι ὄντ' εἰς τὴν ἀνεβάζῃ εἰς τοῦ πασᾶ τὴ σκάλα,
ἐτρέχασιν τὰ μάτια τῆς ὡσάν τὴν κουτσουνάρα.⁵

— «Ἄμ', ἀφεντάκη, σὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴν τὴν ὥρα
καὶ νὰ γεμίς' ἡ στράτα σου τραντάφυλλα καὶ ρόδα.

Κι ἄμ'ε χαιρέτηξέ μου τσοὶ ὅλες μου τσ' ἀδερφάδες·

1) Βλ. Μ. Μανούσακα, Ἡ Ρεθεμνιώτισσα σουλτάνα Εὐμενία Βεργίτου (1643 - 1715)
στὲς εὐρωπαϊκὰς χαλκογραφίαις καὶ στὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγοῦδια. Κρητ. Χρονικά, τόμ. Ε'
(1951) σ. 349 - 384.

2) ἀκούω τὸν κόλπον. 3) κούδα, ἡ οὐρὰ τοῦ γυναικείου φορέματος. 4) τοῦς μερούς
του. 5) ὡς τὸ ἔδωρ ἐκ τῆς ὑδρορρόγης τῆς στέγης.

- 20 την αδερφή μου, τὸ Λενιό, μὴ μοῦ τὸ χαιρετήσης,
γιατὶ μοῦ καταρήστηκε Τοῦρκος νὰ μὲ φιλήσῃ·
Τοῦρκο νὰ κάμω πεθερὸ καὶ τὸν καδῇ κουινιάδο
καὶ τοῦ βεζίρη τὸν ὕγιό ἄντρα νὰ τόνε πάρω».¹

Παρνασσός, τόμ. 7 (1883) σ. 771-72.

Β'.

- Βασιλιοπούλα κάθεντον εἰσὲ ψηλὸ παλάτι·
τῇ Κρήτης ἐθυμήθηκε πὼς ἦτον τοῦ κυροῦ τζη.²
Ἐννιά πασάδες ἔκραξε κ' ἐκουσουλτάριζέν τσοι.³
- «Πασάδες κι ἂν τὴν πάρετε τὴν ξακουσμένη Κρήτη,
5 νὰ σᾶσε ντύσω ὁλόχρουσα κι ὅλο μαλαματένια,
τσοὶ γοῦνες ἀποῦ βάνετε χρουσὲς νὰ σᾶς τσοὶ κάμω».

Ant. Jeannarakis, Ἔσματα Κρητικά,
Leipzig 1876, σ. 111, ἀρ. 108.

ΙΓ'. ΤΗΣ ΠΤΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ (ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ)

Ἡ παράδοσις τῷ 1669 τοῦ Ἱεροῦ Καστροῦ τῆς Κρήτης (σημ. Ἡρακλείου)
ὕπο τῶν Εὐρωπαίων εἰς τοὺς Τούρκους μετὰ μακροχρόνιον ἐπὶ ἐκστρατείας
ἔλην γενναίαν ἀμυνάν τῶν ἐν τῷ περικυκλωμένῳ χριστιανῶν, ὑπῆρξε τὸ γε-
γονός τῆς ὁριστικῆς πλέον κατὰ τὴν ἐκείνην ἐποχὴν τοῦρκων εἰς τὴν νήσον.

Ὁ πληθυσμὸς, αἰφνιδιασθεὶς ἐκ τῆς ἀπροσδοκῆτου ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου
Μοροζίνη ἐκκενώσεως τοῦ φρουρίου καὶ τῆς παραδόσεώς του εἰς τὸν ἐχθρόν.

1) εἰς παραλλαγὴν τοῦ ἔσματος, δημοσιευομένην εἰς περιοδ. "Ἐβδομάς", ἔτ. Θ' (1894)
ἀρ. 8 σ. 1-2 οἱ στίχοι 22-23 ἔχουν ὡς ἑξῆς:

νὰ κάμω Τούρκους ἐδικοὺς καὶ τὸν πασᾶ κουινιάδο
καὶ τὸν μεγάλο βασιλιὰ ἄντρα νὰ τόνε πάρω.

2) τοῦ πατρὸς τῆς. Κατὰ παραλλαγὴν ἐξ Ἰνναχωρίου Κισάμου: πὼς ἦτονε δικὴ τζη.
3) τοῦς συνεβούλευε, τοῦς προέτρεπε. Εἰς τὰς ἐν Κερκύρας παραλλαγὰς, θπου τὸ ἔσμα μετε-
δόθη ἴσως ὑπὸ Κρητῶν προσφύγων μετὰ τὸ 1669, οἱ στίχοι τοῦ δευτέρου ἔσματος προτάσσον-
ται ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὸ πρῶτον (Α) μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ βασιλοπούλας ἀναφέρεται βα-
σιλιάς (ἢ πασάς):

"Ἐνας πασάς ἐκάθοντο σ' ἓνα ψηλὸ ἀπαλάτι
τὴν Κρήτη ἐξαγνάντενε, γιὰ νὰ τὴν πολεμήσῃ

(Λαογρ., τόμ. 9, σ. 178-179), ἀλλ' ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν μορφήν αὐτὴν αἱ προετοιμασίαι τοῦ
σουλτάνου διὰ τὴν ἐκστρατείαν ἀνευρίσκονται ἤδη εἰς δύο κύπρια ἔσματα, ἀναφερόμενα τὸ μὲν
εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μάλτας (1565), τὸ δὲ εἰς τὴν ἄλωσην τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Τούρκων
(1571), τὰ ὁποῖα πιθανῶς ὑπῆρξαν τὸ πρότοπον καὶ ὃ ἐγένετο ἡ ἀρχικὴ μορφή καὶ τοῦ τρα-
γουδιοῦ διὰ τὸ πάροισο τῆς Κρήτης διασωθεῖσα, ὡς φαίνεται, πιστότερον εἰς τὴν νήσον αὐτὴν
τοῦ Ἰονίου καὶ μὴ ὑποστῆσα τὰς μεταλλαγὰς, τὰς ὁποίας τὸ ἔσμα ἔσχε βραδύτερον ἐν Κρήτῃ.
(βλ. σχετικῶς Γ'. Κ. Στυριδάκη, Παρατηρήσεις ἐπὶ δύο ἱστορικῶν ἔσμάτων τῆς Κύπρου,
Ἐπιστημ. Ἐπετ. τῆς Φιλοσ. Σχολῆς Πανεπ. Ἀθηνῶν, ἔτ. 1955-1956, σ. 435 κ. ἐξ.).

ἐπληροφορεῖτο ὅτι τὴν τύχην ταύτην εἶχεν ἐπιβάλει ὁ προδότης Ἀνδρέας Μπαρότης. Οὗτος, ὡς ἀναφέρεται σαφῶς ὑπὸ τοῦ Μαρίνου Τζάνε Μπου-
γιαλῆ εἰς τὸ μακρὸν ποίημά του περὶ τοῦ πολέμου ἐν Κρήτῃ μεταξὺ Ἑνε-
τῶν καὶ Τούρκων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1645 - 1669, πρὸς δὲ καὶ εἰς ἄλλας ἱστορι-
κὰς πηγὰς, ὁ ὑπῆρξε διὰ τῆς προδοσίας ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς Τούρκους ἀσθε-
νοὺς μέρους τοῦ φρουρίου ὁ συντελεστής τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως, διὸ καὶ
ἡμεῖς ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τῆς παραχωρήσεως εἰς αὐτὸν ἰδίου τιμαρίου.²

Τὸ κατωτέρω ῥῆμα, διαδεδομένον σήμερον εἰς τὴν Δυτ. Κρήτην, ἀνα-
φέρεται εἰς τὸ ἱστορικὸν τοῦτο γεγονός.

Γ. Κ. Σ.

Κάστρο, καὶ ποῦ 'νι' οἱ πύργοι σου καὶ τὰ καμπαναριά σου
καὶ ποῦ 'νι' οἱ γι ἀντρωμένοι σου, τ' ὁμορφα παλληκάρια;
- «Μὰ μένα οἱ γι ἀντρωμένοι μου, τ' ὁμορφα παλληκάρια,
ἡ μαύρη γῆς τὰ χαίρεται τ' ἀραχνιασμένον Ἀδη.

- 5 Δὲν ἔχ' ἀμάχη τοῦ Τουρκιάς μηδὲ κακιά τοῦ Χάρο,
μόν' ἔχ' ἀμάχη κι ὄρηγτα³ τοῦ σκύλου τοῦ προδότη,
ἀπὸς μοῦ τὰ κατάδουδε».⁴

Ἐλ. Σπανδωνίδης, Ἔσματα Κρητικά,
Ἔκ. Β' (1916), σ. 168, ἀρ. 208.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΙΔ. ΝΕΘΩΝΗ - ΚΟΡΩΝΗ

ΑΘΗΝΩΝ

Αἱ δύο πόλεις τῆς ΝΔ Πελοποννήσου, Νεώκωνη καὶ Κορώνη ὑπῆρξαν,
ὡς γνωστόν, κέντρα ἐμπορίου ἀξιόλογα καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς φραγκοκρα-
τίας καὶ τουρκοκρατίας, ἀλλὰ καὶ ὀχυρὰ μεγάλης σημασίας διὰ τὴν κυριαρ-
χίαν εἰς τὴν νότιον Πελοπόννησον. Ὡς ἐκ τούτου ἐγένοντο κατὰ καιροὺς πε-
δῖον σφοδρῶν πολεμικῶν συγκρούσεων μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ Τούρκων, περιερ-
χόμεναι ἄλλοτε εἰς τὸν ἓνα καὶ ἄλλοτε εἰς τὸν ἄλλον κατακτητὴν.

Εἰς ποίαν ἐκ τῶν συγκρούσεων τούτων ἀναφέρεται τὸ κατωτέρω ῥῆμα
δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐκ τῆς ἱστορουμένης ὁμως ἐν αὐτῷ καθόδου μεγάλου
στόλου καὶ τῆς γενναίας ἀντιστάσεως τῆς ἐν Κορώνῃ φρουρᾶς ὑποθέτομεν
ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἐν ἔτει 1686 ἐπιχειρήσεως τοῦ ἐνετικοῦ στόλου ὑπὸ
τὸν Φραγκίσκον Μοροζίνη.⁵

Δ. Α. Π.

Σὰν ξέφεξε ἡ γι ἀνατολὴ καὶ ρόδισε κ' ἡ δύση
σημάδια ὄρωκε ὁ οὐρανός, ἡ γι ἀρμάτα κατεβαίνει,

1) Βλ. Νικ. Σταυρινίδου, Ἀνδρέας Μπαρότης ὁ προδότης τοῦ Μεγάλου Κάστρου.
Κρητ. Χρονικά, ἔτ. Α' (1947), σ. 399 κ.ἑξ. 2) Ἑνθ' ἀν., σ. 413 κ.ἑξ. 3) ἔχθραν, κα-
κίαν. 4) ἐπρόδιδε.

5) Βλ. Εἰρ. Σπανδωνίδου, Τραγούδια τῆς Ἀγρόρωνης, Ἀθήναι 1939, σ. 163 κ.ἑξ. Δ.
Α. Πετροπούλου, Ἱστορικὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Πελοποννήσου, Πελοποννησιακά, τόμ. Α'
(1956), σ. 164 κ.ἑξ.

τά 'ξηνταπέντε κάτεργα, τὰ 'ξηνταδυὸ γιουμπρούκια¹
καὶ πᾶνε νὰ πατήσουνε Μορώνη² καὶ Κορώνη.

- 5 - «Μορώνη, δῶσ' μας τὰ κλειδιά, Κορώνη, τ' ἀντικλείδια!»
- «Δέ σᾶς τὰ δίνω τὰ κλειδιά, μουῖδὲ καὶ τ' ἀντικλείδια».
Καὶ μιὰ φεργάτα φοβερὴ νοῦλο τὸ βάθο πάει.
Μιὰ παταριά τῆς ἔρριξε, τὴ βάρεσε στὴ μέση
γιομίζει ἡ θάλασσα παννιά κ' οἱ γι ἄκρες παλληκάρια
10 κι αὐτὰ τὰ γεμιντζόπουλα³ σὰν τὰ παπάκια πλένε.

*Εἰρ. Σπανδωνίδου, Τραγούδια τῆς Ἀγούριανης,
'Αθήναι 1939, σ. 3 ἀρ. 1.*

ΙΕ'. ΠΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ (1715)

Τὸ Ναύπλιον, ὑποταχθέν τὸ 1389 εἰς τοὺς Ἱενοτούς, ὑπέστη ἐπανε-
λημμένως ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων μέχρι τῆς ὁριστικῆς ὑποταγῆς του εἰς
αὐτοὺς τὸ 1715. Ἡ πτώσις αὐτοῦ συνεπέφερε καὶ ὁλοκλήρου τῆς Πελοπον-
νήσου τὴν ὑποταγὴν. Ἡ μεταβολὴ τῆς τύχης πόλεως ἀκμαζούσης διὰ τοῦ
ἐμπορίου καὶ τῶν πρὸς τὴν Δύσιν σχέσεων αὐτῆς εἶχεν εὐρείαν ἀπήχσιν
εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ὡς φαίνεται ἐκ σχετικῶν περιγραφῶν καὶ θρήνων,
οἱ ὅποιοι συνετέθησαν τότε ὑπὸ κατωτέρω δημοτικῶν ποιητῶν.⁴

Εἰς τὸν κατωτέρω δημοτικὸν θρήνον ἡ πόλις παρίσταται θρηνοῦσα μὲ
ἐπιγραμματικὴν συντομίαν τὴν σκηνὴν τῆς Ἐξαιρέτης ἡ γενναίας ἀντίστα-
σεως τῆς πόλεως τοῦ Ναυπλίου, ἐκ τῆς ἀποστάσεως πρὸς τὴν αἰματὴν παραβολὴν
τῆς Παυπακτοῦ ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν εἰς τοὺς Τούρκους (συνθήκη Κάρλοβιτς 1699),
καὶ τὰς συχνὰς ἐναλλαγὰς καὶ ἐκτοπισμοὺς εἰς τὴν Λευκάδα, (Ἀγίαν Μαύ-
ραν), (1699 - 1715).

Δ. Α. Π.

“Ὅλα τὰ κάστρα χαίρονται κι ὅλα βαροῦν παιγνίδια,
τὸ Νάπλι κ' ἡ Μονεμβασιά κάθονται μαραμμένα.

- «Νάπλι, γιατί δὲν χαίρεσαι, τί δὲν βαρεῖς παιγνίδια;»

- «Τί καλὸ ν' ἔχω νὰ χαρῶ καὶ νὰ βαρῶ παιγνίδια;

- 5 μένα μὲ πλάκωσε Τουρκιά, στεριά καὶ τοῦ πελάγου.

Μεριά μὲ δέρν' ἡ θάλασσα, μεριά οἱ Σαρατσογλήδες⁵
κι ἀπ' ἔξω Γενιτσάραγας ρίχνει καὶ μὲ κρημνίζει».

- «Νάπλι μου, δώσε τὰ κλειδιά, Νάπλι, παράδωσέ τα».

- «Τίγαρ εἶμαι ὁ Νέπαχτος, Ἀγιά - Μαύρα πουτάνα;

- 10 ἐγὼ εἶμαι Νάπλι ξακουστό, στὸν κόσμον παινεμένο.

Θὰ τρέξ' τὸ αἷμα ποταμός καὶ τὰ κουφάρια⁶ πύργοι».

*'Α. Ἰατρίδου, Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠσμάτων παλαιῶν
καὶ νέων, ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 98 - 99, στ. 8 - 18.⁷*

1) εἶδος πλοίου (λ. τ. gümrik); 2) Μεθώνη. 3) ναυτόπουλα (λ. τ. yemici).

4) Μάνθου Ἰωάννου, Σοφορὰ καὶ αἰχμαλωσία τοῦ Μωρέως, Ἑνετία 1875. Π. Κα-
τοαῖτη, Θρήνος Πελοποννήσου, ἔκδ. Μ. Κριαρᾶ, Ἀθήνα 1950. Βλ. καὶ Δ. Α. Πετροπούλου,
ἔνθ' ἄν., σ. 171 κ.εξ. 5) τάγμα πυροβολιστῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γενιτσάραγα. 6) τὰ
πτώματα ἔκδ. Ἰατρίδου; κουφάρια. 7) τὸ δημοσιευόμενον ἐδῶ κείμενον εἶναι ἀπόσπασμα ἐκ

ΙΣ΄. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΠΡΟΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν ρωσικὸν θρόνον τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἀναφανδὸν στρέφεται ἐναντίον τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ διὰ διαφόρων προπαγανδιστικῶν μέσων ὑποβάλλονται αἱ ἐπαναστατικαὶ διαθέσεις τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, Σλάβων καὶ Ἀλβανῶν. Τὴν 23ην Μαρτίου 1711 ὁ Τσάρος ἀπευθύνει τὴν πρώτην προκήρυξιν πρὸς «πάντας τοὺς πιστοὺς καὶ πάντας τοὺς μητροπολιτάδες, ὅπου μᾶς ἀγαποῦν, καὶ τοὺς βοιβοδάδες καὶ τοὺς σερδάρηδες καὶ τοὺς προεστοὺς τῶν κλεφτῶν καὶ τοὺς καπετάνους, καὶ τὰ ἄξια παλληκάρια καὶ πάντας τοὺς Χριστιανοὺς, ὅπου εἶναι εἰς τὴν πίστιν μας, πάντας τοὺς παπᾶδες». Ἡ προκήρυξις ταύτην ἠκολούθησε δευτέρᾳ δι' ἧς ἐκαλοῦντο οἱ ὑπόδουλοι νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τοῦ τσάρου, διὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τὸ ρωσικὰ ταῦτα κηρύγματα δὲν εἶχον ἄμεσον πρακτικὸν ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ ἐγέννησαν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀνεξωπύρωσαν τὰς ἐλπίδας τῶν καταδυναστευομένων. Οἱ λόγιοι ἔγραφον ἐγκώμια διὰ τὸν τσάρον, τὸ ὄνομά του ἐμνημονεύετο εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἐνῶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ βουνὰ οἱ ἀγωνιζόμενοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν κλέφτες ἔψαλλον στίχους ὥς οἱ κατωτέρω.

Δ. Α. Π.

Ἀκόμῃ τούτ' τὴν ἀνοιξὴ — ραγιάδες, ραγιάδες,
τοῦτο τὸ καλοκαίρι — καμμένη Ρωσία, καμμένη
Ρωσία, καμμένη Ρωσία, — ραγιάδες, ραγιάδες,
νὰ φέρῃ τὸ σεφὲρι, — Μορὶα καὶ Ρωμμελίη

Παρασσός, — τόμ. 8 (1884) σ. 7
(Κ. Παπαρρηγόπουλος).

ΙΖ΄. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ 1769

Τὸ ἄσμα διεκτραγωδεῖ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Πελοποννησίων μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769,¹ ἥτις, ὥς γνωστόν, ὑπεκινήθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνης Β'. Μετὰ τὰς ἀτυχεῖς ἐπιθέσεις τοῦ ρωσικοῦ στόλου ἐναντίον τῶν Τούρκων ὑπὸ τοὺς ἀδελφούς Ἀλέξιον καὶ Θεόδ. Ὁρλώφ, οἱ ἐπαναστατήσαντες Ἕλληνες ἀφέθησαν μόνοι εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Τούρκων. Ἀλβανοὶ ἀποσταλέντες τότε ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης εἰς τὴν Πελοπόννησον κατέπνιξαν τὴν ἐπανάστασιν, σφάζαντες πολλοὺς ἐκ τῶν κατοίκων καὶ ἐρημώσαντες τὴν χώραν. Τὸ κατωτέρω σχετικὸν ἄσμα εἶναι γνωστόν μόνον ἐκ τῶν περιοχῶν Τιρνάβου, Δυτ. Μακεδονίας καὶ Παγγαίου

Δ. Α. Π.

τῆς παραλλαγῆς Ἰατρίδου, ἥτις συμψύρεται μὲ ἄλλα τραγούδια.

1) Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία τοῦ ἑλλ. ἔθνους, τόμ. Ε', μέρος 2ον (1925) σ. 191 - 193. Δ. Α. Πετροπούλου, Ἱστορικὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Πελοποννήσου, Πελοποννησιακὰ Α' (1956), σ. 194 - 195. 2) τὸν στρατὸν (λ. τ. sefer).

3) διεξοδικὴν ἀνάλυσιν τοῦ τραγουδιοῦ βλ. Δ. Α. Πετροπούλου, Ἱστορικὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Πελοποννήσου, Πελοποννησιακὰ Α' (1956), σ. 190 - 192.

- Τὰ παλληκάρια τοῦ Μουριᾶ κ' οἱ ἔμορφις τῆς Πάτρας
 πουτές δὲν καταδέχονταν πιζοὶ νὰ πιρπατήσουν,
 κὶ τώρα πῶς κατήντησαν σκλάβοι στοὺς Ἀρβανίτις!
 Κλαίγουν οἱ μαῦροι τῇ σκλαβιά, ποὺ εἶναι σκλαβουμένοι,
 5 κλαίγουν κὶ τοὺν ξιχωρισμό, τοῦ πῶς θὰ ξιχωρίσουν.
 κ' ἡ ζουντανὸς ξιχουρισμὸς παρηγουριά δὲν ἔχει!
 Ἀφὴν' ἡ μάννα τοῦ πιδὶ κὶ τοῦ πιδὶ τῇ μάννα,
 χωρίζει κ' ἔν' ἀντρόγυνου, μιά μέρα ἀνταμουμένου.

Θεσσαλία (Καρατσὸλ Τερνάβου). - Λ.Α. Ὑλη, ἀρ. 680
 (Κ. Γιαννακόπουλος 1902)

ΙΗ'. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ (1770)

Ὁ Δασκαλογιάννης, ἰσχυρὸς παράγων εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Σφακίων τῆς Κρήτης, εἶχε μνηθῇ εἰς τὴν προετοιμαζομένην τῇ ὑποκινήσει τῆς Ρωσίας ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ἥτις καὶ ἐξερράγη κατὰ τὸ 1770 ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ τὴν ἄφιξιν ρωσικῆς πολεμικῆς μοίρας εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα.

Μόλις ἔφθασαν αἱ πρῶται εἰδήσεις αὐταὶ εἰς τὴν Κρήτην ὁ Δασκαλογιάννης συνεκάλεσε τοὺς προσηλόνες τῶν Σφακίων καὶ ἀπεφασίσθη ὑπ' αὐτῶν ἡ ἐξέγερσις κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τὴν ἀρχηγίαν του. Μὴ τυχὼν ὁμως οὗτος πρὸς ἀναμενένης βοήθειας τῶν τῶν Ρώσων ἐξέβη τὴν ἐπιθετικὴν πομπήν του, τοῦρκικὴν δυνάμειν ἐπὶ τὸν πρῶτον καὶ Μεγ. Καστρου, τοῦ Ρεθύμνου καὶ τῶν Χανίων. Οὗτοι, ἐπὶ ἀντιπαρὸς εἰς τὰ Σφακιά ἔκαμψαν τελικῶς τὴν ἥρωικὴν ἀντίστασιν τῶν Σφακίων.

Ὁ Δασκαλογιάννης, πεισθεὶς ἐπὶ τὰς προτάσεις τοῦ Πασᾶ τοῦ Μεγ. Καστροῦ (Ἡρακλείου) περὶ ἀσφαλείας τῆς ζωῆς του, μετέβη πρὸς συνάντησίν του μετὰ 70 προκρίτων τῶν Σφακίων. Ὁ πασὰς ἀθετήσας τὴν ὑπόσχασίν του ἔστειλε τούτους δεσμίους εἰς τὸ Μ. Καστρον, ὅπου ὁ Δασκαλογιάννης ἐθανατώθη ἀργότερον ἐκδαρεῖς ζῶν.

Τὰ γεγονότα ταῦτα διὰ τὰ Σφακιά ἱστορήθησαν εἰς μακρὸν ποίημα (ρίμαν) ἐκ 1034 στίχων ὑπὸ τοῦ Μπάρμπα Παντζελιοῦ.¹

Ἐκ τοῦ ποιήματος τούτου ἀπόσπασμα παρελήφθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης, τὸ ὁποῖον, ἄδόμενον ἰδίᾳ εἰς τὰς Δυτικὰς ἐπαρχίας, ἀπέβη δημῶδες ᾄσμα, ὡς τὸ κατωτέρω.

Γ. Κ. Σ.

Α'.

Ἀπού ῥχει νοῦ καὶ λοῖσμον καὶ γνῶσι εἰς τὸ κεφάλι,
 ἄς κάτση νὰ συλλογιαστῇ τὸ Δάσκαλο τὸ Γιάννη.
 Κάθε Λαμπροχριστόγεννα² ἔβανεν τὸ καπέλλο

1) Βλ. Μπάρμπα Παντζελιοῦ, Τὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη. Εἰσαγωγή, σελῶν Βασ. Δασούδα, Ἡράκλειον Κρήτης 1947, σ. 15 κ. ἐξ.

2) ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ Λαμπρῆν.

- κ' ἤλεγεν τοῦ Πρωτόπαπα· τὸ Μόσκοβη· θά φέρω.
 5 Καί ὁ πασάς, ὥς τ' ἄκουσε, πολλὰ τοῦ βαροφάνη·
 στο Κάστιρο καί στο Ρέθεμνος εὐτὺς χαμπέρι κάνει.
 -'Ελᾶστε ν' ἀρματώσετε τὰ τρία μπαϊράκια·
 νὰ πᾶ' νὰ δώσωμε φῶθιά στὰ τρία χωριουλάκια.
 Κ' ἐτοιμασίαν· κάμασι γιὰ τὰ Σφακιά κινουσι,
 10 κ' ἡ Κρήτ' ἡ γι ἀποδέλοιπη στέκουν καὶ συντηροῦσι.
 Κι αὐτοὶ δὲν τὸ κατέχασι⁵ γιὰ νὰ 'νιαι ὀρδινιασμένοι⁶
 καὶ λίγο μόνον ἔλειψε νὰ 'νιαι ἀφανισμένοι.
 Πιάνουσι στήν 'Ανώπολιν τὸ Δάσκαλον τὸ Γιάννη
 κι ἄλλος κιανεὶς δὲν τὸ 'ξερε βοήθεια νὰ τοῦ κάμη.
 15 'Απῆς⁷ καὶ τὸν ἐπιάσασι ξεμιστεμό⁸ δὲν ἔχει,
 γιὰτὶ παντοτεινὰ ἡ Τουρκιὰ παντοῦ τόνε ξετρέχει.⁹
 Καῖσιν καὶ τὴν 'Αράδαινα, καῖσιν τὸν 'Αἰ Γιάννη,
 πετᾶται καὶ ἡ Σγουρομαλλιὰ, δέρνει τὰ γόνάτ' αὐτῆς.
 - Δάσκαλε Γιάννη τῷ Σφακιῷ, μὲ τὸν πολὺ κεσίμι,¹⁰
 20 ἐσύ 'σουν 'πού τὴν ἤθελες τὴν Κρήτ' ἐτοιμοσύνη;
 Κι ὄντεν τοῦ στῶναν τ' ἄλλοι, γὰρ νὰ καταβλικέψη,
 ἡ γι ἀρχόντισσάν του τὸν ράιτ' ἀπὸ τὴν ταξιδέψη.
 Μισεῖν¹¹ ἀρχόντοπαλα μου, καλὰ σοὺ παραγγέλνω,
 γιὰτὶ καλὰ λογιάζω τὸ πὼς δὲ ξαναπαγγέλνω.¹²
 25 Νὰ 'χης τσοὶ πόρτες σφαλιχτές¹³ καὶ τὰ κλειδιὰ βγαρμένα
 καὶ τὰ πορτοπαράθυρα σφιχτοπερασμένα.¹⁴
 Κι ὅσα ἄστρα 'νιαι στὸν οὐρανὸ τῶν ἔτασε παράδες,
 πούρ' ἀπατός του¹⁴ τσοὶ 'κοβγε τσοὶ Μεγαλοβδομάδες.
 Κι ὄντεν τὸν ἀνεβάζασιν εἰς τοῦ πασᾶ τὴ σκάλα
 30 τ' ἀμμάθιαν του ἐτρέχασιν ὥσάν τὴ μπουτσουνάρα.¹⁵
 -'Αχ ποῦ 'στ' ἐσεῖς οἱ φίλοι μου κ' ἐσεῖς οἱ γέδικοί μου,
 καὶ τοῦ πασᾶ μ' ἀφήκετε νὰ πάρῃ τὴ ζωὴ μου;
 Καὶ τοτεσάς¹⁶ τοῦ 'δῶκασιν τὸν ἀργυρὸν καρφίχτη¹⁷
 κ' ὕστερα τὸν ἐγδέρνασι στ' ἀμμάθια καὶ στὴ μύτη.
 35 Βαριά βαριαναστέναξε κι ἀπόκειας τῶνε κάνει¹⁸
 ἔτ' ἀποὺ τόνε ἐκάμασιν καλλιὰ¹⁹ 'χε ν' ἀποθάνῃ.

'Αρ. Κριάρη, Πλήρης συλλογὴ Κρητικῶν δημοδῶν
 ᾠσμάτων, Ἀθῆναι 1920, σ. 33 - 35.

1) τὸν Ρῶσσον. 2) τοῦ κακοφάνη, δυσηρεστήθη. 3) σημαίας, σώματα στρατοῦ (λ. τ. bayrak). 4) παρατηροῦν. 5) ἤξεραν. 6) παρεσκευασμένοι, ἔτοιμοι. 7) εὐθὺς ὡς. 8) ἀπολοτρῶσιν, σωτηρίαν. 9) καταδιώκει, καταζητεῖ. 10) μὲ πολλὴν περιουσίαν (λ. τ. kesimi = οἱ κατ' ἀποκοπὴν φόροι). 11) ἐπιστρέφω, ξαναγορίζω. 12) κλειστάς. 13) κλεισμένα καλῶς καὶ ἡρφαλισμένα διὰ τοῦ περάτου, ξυλίνου μοχλοῦ. 14) λοιπόν, αὐτὸς ὁ ὅλιος. 15) μπουτσουνάρα καὶ κουτσουνάρα = λαξευμένον στόμιον βρύσης. 16) τότε, ἐκείνην τὴν στιγμὴν. 17) καθρέπτην. 18) καὶ ἔπειτα δεικνύει νὰ ἐννοήσουν. 19) καλότερα.

Β'.

Ἀπού ἔχει νοῦ καὶ στόχασι καὶ γνῶσι στὸ κεφάλι,
νὰ κάτση νὰ συλλογιστῇ τὸ Δάσκαλο τὸ Γιάννη.
Κάθα Λαμπρή, Χριστόγεννα ἦβανε τὸ καπέλλο
καὶ τοῦ πρωτόπαπα ἔλεγε, τὸ Μόσκοβο δὰ φέρω.

- 5 - «Δασκαλογιάννη τῷ Σφακιῷ, σῶπα γιὰ δὲ σοῦ πρέπει,
νὰ μὴν τ' ἀκούσῃ μίαν Τουρκιά νὰ ῥθῇ νὰ σὲ ἔετρεξῃ.
Δασκαλογιάννη τῶν Σφακιῶ, λυπήσου τὰ παιδιὰ σου,
νὰ μὴ σοῦ τὰ σκλαβώσουνε κ' εἶν' ἐντροπὴ τὸ ἀντρεῖας σου».

- 10 - «Μὰ τὸ Θεὸ δὲν παραιτῶ, ἂν δὲν τότε κρεμάσω
στὴ μέσα μπάντα τὸ Σταυρὸ κι ἀπόκειας νὰ περάσω.

Ἀπῆστις¹ ἐτελείωσε τὸ γράμμα τοῦ βεζίρη,
στὸ βιλαέτι μῆνυσε νὰ γίνονται χαζίρι.²

Στὸ Ρέθεμνο μαζεύγονται ἀγάδες καὶ ὀλμάδες³
καὶ στὰ τζαμιά ἐμπαίνανε κ' ἐκάνανε ντοάδες.⁴

- 15 Μὰ ὄντὲν ἐπορίζανε,⁵ λέγετε τὸν Σερασκέρη⁶
εἶντα βουλή μᾶς ἡδωκε ἔπειτα τὸ σεφέρι;⁷
μ' ὀπίσω νὰ γιαιερώμε εἶν' ἐντροπὴ δική μας,
γὰ ἔβλεπε τότε πιάσαμε πόνε τῆς τιμῆς μας.

Τέτοιο εὐπτοκέφαλο ἔβρισε καὶ Μουταρισὶ ἰστέτι,⁸
πὼς δὰ τότε ἠμερώσαμε νὰ μῆν' στὸ βιλαέτι!

- 20 Ντελόγο⁹ ἔεκινήσανε θάλασσ' ὑπαῖράκια¹⁰
καὶ πᾶνε στὴν Ἀνώπολιν, ὅπου μπῆν' τὰ κονάκια.
'Σ τὸ Ἀνώπολης τὰ δώματα τὰ στέσαν τὰ τσαντήρια¹¹
'πὸ πέρα στὴν Ἀράδαινα πολέμους καὶ παιγνίδια.

- 25 Δίδουν τὸ Ἀράδαινας φωτιά, καίγεται κι Ἀῆς Γιάννης,
κι ἄμοναχὸς τσοὶ πολεμῶ ὁ Δάσκαλος ὁ Γιάννης
κι ἄμοναχὸς τσοὶ πολεμῶ μόνο μὲ τ' ἄρματά ντου,
τὸ αἶμα πίν' ὥσαν σκυλί ἀπὸ τὴ μάνιτά¹² ντου.

Ἀμοναχὸς τσοὶ πολεμῶ μόνο μὲ τὸ σπαθί ντου,
30 κι ὀμπρὸς κι ὀπίσω τὸ πετᾶ¹³ σὰν λάφι τὸ κορμί ντου.

Μὰ ἴστερις ἔθαρρεύτηκε σὰν πιστεμένοι φίλοι,
κι ἀπάνω ντου ἐρράξαν¹⁴ σὰν λυσσασμένοι σκύλοι.
Πιάνουν ἴσταγκωνίζουν τα τὰ γλήγορά ντου χέρια
καὶ μὲ τὰ ἑντόντια¹⁵ του ἔπαιρνε τὰ τούρκικα μαχαίρια.

1) ἀφοῦ. 2) νὰ ἐτοιμαστοῦν (χαζίρι λ.τ. hazir). 3) λόγιοι-μουςουλμόνοι (λ.τ. ulema). 4) δεήσεις (λ. ἄρ. dua). 5) ἐξήρχοντο. 6) τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ (λ. πρσ. sarasker). 7) ἐκστρατεία, πόλεμος (λ.τ. sefer). 8) μορφή, ἐμφάνισις (λ.τ. ispat). 9) εὐθὺς ἀμέσως (λ.ἱτ. di luogo). 10) σημαῖται ἐνταῦθα στρατιωτ. ἐμῆματα (λ.τ. hayrak). 11) σκηνᾶς (λ.τ. cadir). 12) μανίαν, ὀργὴν του. 13) ὠρμησαν. 14) δόντια.

- 35 Ὁμπρός ὁμπρός τότε λαλοῦν σαράντα μπεξεληδες,¹
 κ' ἔχουν καὶ τὰ σπαθιά γδυμνά καὶ φαίνουντ' οἱ λεμπίδες.
 - Διάλε τσ' ἀποθαμένους σας κ' ἐσᾶς καὶ τὰ σπαθιά σας,
 τρεῖς ἔμερες σᾶσε πολεμῶ κ' ἤκαψα τὴ γκαρδιά σας.
 Μ' ὄντε τὸν ἐπερνούσανε στὰ ἔρμα ντου κονάκια,
 40 ἐτρέξανε τὰ ἴματια ντου σὰ θελωμένα ρυάκια.
 Κι ἄχι καὶ νὰ μοῦ δίδετε τσικίνια² πεντακόσα,
 νὰ σάσω τὰ κονάκια μου καθὼς ἦσαν καὶ πρῶτα.
 - Γροῖκα, μωρ', ἕναν κερατᾶ εἴντα λαλεῖ καὶ λέει,
 τὴν κεφαλὴν του ἔχασε καὶ τὰ κονάκια κλαίει.
 45 Μ' ὄντε τὸν ἐπερνούσανε στοῦ Μπαμπαλῆ τὸ χάνι,³
 ἐζήτηξε κρυγιὸ νερὸ κι ἀπόκειας⁴ ν' ἀποθάνη.
 Βάνουν ἕνα γλυκὸ καβὲ σὲ φαρμουρί φλιτζάνι⁵
 κ' ἕνα τζιμπούκι⁶ γιασεμί ἑφτά σακκούλια κάνει.
 Τσαρσί τσαρσί⁷ τότε λαλοῦν καὶ τότε διαρωτοῦνε.
 50 - «Δασκαλογιάνν' ὁ βασιλιάς ποῦ προσκυνᾷς καὶ ποῦ ναι ;»
 - «Μ' ὁ βασιλιάς ποῦ προσκυνᾷς, σὲ φέρει εἶν' κι ὁ Θεὸς μου
 διάλε στὸ Μουχαμέτη σας καὶ σὲ γέμισε ὁμπρός μου».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΙΘ'. ΑΛΒΑΝΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ
 (1784, 1827)

Ἡ Σιατίστα ἀκμάσασα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας διὰ τοῦ ἐμπορίου εἴλκυσε τ' ἀρπακτικὰ βλέμματα Ἀλβανῶν ἀτάκτων, οἱ ὅποιοι ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς πολλάκις ἐπέδραμον κατ' αὐτῆς. Ἡ πρώτη τῶν ἐπιδρομῶν τούτων ἔγινε τὸ 1784 ὑπὸ τρεῖς ἀρχηγούς, τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἦτο χριστιανὸς Ἀλβανός, ὁ ἐν τῷ πρώτῳ ἄσματι ἀναφερόμενος Σταμούλης. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐκκινήσαντες ἀπὸ τὸ παρὰ τὰ Γρεβενὰ χωρίον Τρία Ἀλώνια διέβησαν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀλιάκμονος ποταμοῦ γέφυραν καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Ἐπιχειρήσαντες νὰ εἰσχωρήσουν διὰ μιᾶς στενωποῦ εἰς τὴν πόλιν ἐδέχθησαν τὰ πυρὰ τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκίᾳ τῆς κυρᾶς Σαννούκως (Ἡ Ἀννης Χατζηγιάννη) ὠχυρωμένων Σιατιστέων καὶ ἠναγκάσθησαν ν' ἀποχωρήσουν μὲ μεγάλαν ἀπώλειαν.

Τὸ δεῦτερον ἄσμα ἀναφέρεται εἰς ἐπιδρομάς, γενομένας τὸ 1827, ὑπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς Τιαφίλ Μπούζη καὶ Ἀσλάν βέη. Οὗτοι, ἀφοῦ ἐδήλωσαν τὰ Τρίκαλα, τὴν Ἐλασσόνα καὶ τὴν Κοζάνην, ἐπέδραμον καὶ κατὰ τῆς Σιατίστης ἅλλ' ἀπεκρούσθησαν. Τὸ ὄνομα τοῦ ἐν τῷ ἄσματι ἀναφερομένου ἀρχηγοῦ τῆς ἀμύνης Γεωργίου Νιόπλιου διατηρεῖται μετ' εὐλαβείας μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν μνήμην τῶν Σιατιστέων. Οὗτος μὲ 400 μόνον ἄνδρας ἀπέκρουσε πολλαπλασίους ἐπιδρομεῖς.

Γ. Α. Μ.

1) φύλακες, φρουροὶ (λ. τ. bekçi). 2) χρυσὰ νομίσματα (λ. βενετ. zechino). 3) χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου. 4) ἔπειτα, κατόπιν. 5) καφφὲ εἰς κύπελλον ἐκ πορσελάνης. 6) καπνοσύριγξ (λ. τ. cipluk). 7) διὰ τῆς ἀγορᾶς (λ. τ. çarsi).

Α'.

- Στοῦ Ἀΐ Θανάση¹ τὴν αὐλή
 πουλάκι* στέκει κί λαλεῖ
 ἀηδουνουλαεῖ κί λέει
 τὸν κIRO πOυ θέλ' νά εὔρη.
 5 Στὰ Τρί' Ἀλώνια³ βάλαν τὴ βουλή
 ἰὰ Σταμούλη τοῦ σκυλί,
 μέσ' στὴ Σιάτιστα νά πάνουν,
 τρεῖς ἀρχόντισσες νά πάρουν
 τὴ Γιράνεια⁴ νά πατήσουν
 10 κί ἄρχουντα νά μὴν ἀφήσουν.
 Στοῦ Γριβινὸ ἰουμάτισαν⁵
 κί στοῦ γιουφύρ'⁶ σταμάτησαν
 μέσ' στὴν ἄκρα 'π' τοῦ γιουφύρι
 ἔστησαν χρυσὸ τσιαντήρι.⁷
 15 Ἄνοιξαν τὰ μπαῖράκια⁸ τοῦ
 δὲν ξέρουν τὰ φαρμακία⁹ τοῦ
 θά 'υρίσουν λαβουμάρι
 δὲν τοῦ ξέρουν οἱ κοπεῖναι
 20 μὴν τὰ Σαννούκα, περὶ τῆς βάτας σου¹⁰
 νά διώξ' τοὺς φυλάνταδες,
 Διῶξι τοὺς νά πάνι κεῖ
 νά πατήσουμι τοῦ σπιτίου
 – «Δὲ σᾶς φοβοῦμι, Σκυλορβανιτάδεις,
 25 ἔχου τὰ σπιτία μου ψηλά,
 μὴ μουλιβὶ σκιπασμένα
 κί μὴ μάρμαρου στρουμένα.
 Κάτου στοῦ Μπούνου¹⁰ μαχαλᾶ
 μᾶς'τι φκέλλια¹¹ κί τσαπιᾶ,
 σύρτι κί στοὺν Καραδοιάννη¹²
 30 νά τοῦ πάρ'τι τοῦ τηγάνι».

Σιάτιστα. – Μακεδ. Ἡμερολ., ἔτ. 1910,
 σελ. 143 – 144 (Ἀναστ. Λαζάρου).

1) ἐκκλησία ἐξοχικὴ εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς πόλεως. 2) Μακεδ. Ἡμερολ.: (χρυσὸν) πολλάκι. 3) Τρία Ἀλώνια, χωρίον πλησίον τῶν Γρεβενῶν. 4) Γεράνεια, ἡ κάτω συνοικία τῆς πόλεως. 5) ἐγευμάτισαν. 6) γέφυρα ἐπὶ τοῦ Ἀλιάκμονος εἰς τὴν ὁδὸν ἣτις ἄγει ἀπὸ Γρεβενῶν εἰς Σιάτισταν. 7) σκηνὴν (λ. τ. çadır). 8) σημάδας (λ. τ. bayrak). 9) τῆς θεραπευτικῆς σου. 10) Μποῦνος, συνοικία εἰς τὰ νότια τῆς πόλεως, ὅπουθεν διέρχεται στενὴ φάραγξ ἄγουσα πρὸς τὴν πόλιν· ἐκεῖ εὑρίσκεται ἡ μεγάλῃ καὶ ὀχυρὰ οἰκία τῶν Σατιή-γιανναίων. 11) δικέλλια. 12) Καραδοιάννη. Παλαιὰ πτωχὴ οἰκογένεια τῆς Σιατιστῆς. Εἰρωνικῶς οἱ ἐπιθρομεῖς προτρέπονται, ἂν θέλουν λάφυρα, νά ὑπάγουν εἰς τὸ Μποῦνο, συνοικίαν

Β'.

Δέν εἶν' ἰδῶ τὰ Τρίκκαλα — Τιαφίλ κι 'Ασλάν μπεη — δέν εἶν'
ἡ 'Αλασσόνα,

δέν εἶν' ἡ μαύρη Κόζανη νά κάμης ὅ,τι θέλεις.

'Ἰδῶ τοῦ λέγουν Σιάτιστα, τοῦ λέν κιφαλουχώρι.

«Ὡς πού 'ν' οὐ Νιόπλιους' ζουντανός, ἡ Σιάτ'στα δέν φουβατι·

5 ἔχει τρακόσιους στοῦ σπαθί κι χίλιους στοῦ ντουφέκι

κι τὰ μπουγάζια² πιάσανι, πιάσαν τὰ καρασούλια.³

Δέν σᾶς φουβατ', 'Αρβανιτιά, κ' ἰσᾶς, βρὲ βρουμουμπέηδες.

ἔχει τοῦ Νιόπλιου ἀρχηγό κι ὄλα τὰ παλληκάρια.

Σιάτιστα. — Μακεδ. 'Ημερολ., ἔτ. 1910,
σ. 146 ('Αναστ. Λαζάρου).

Κ'. ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ ΚΑΤΣΩΝΗ

Ὁ ἐκ Λεβαδείας πολεμιστῆς Λάμπρος Κατσώνης (1752-1804) ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας καὶ ἐπαναστατικὰς ἐκστῆσεις, κυρίως ὡς ἀξιωματικός τοῦ ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ ἑλληνικοῦ ταξιστάς. Τὴν 5 Μαΐου 1790, ἡγούμενος στολίσκου, συνεκρούσθη μετὰ τὴν ἐπὶ τὴν ἀρμάδα παρὰ τὴν νῆσον Κέον (Τζιάρ) καὶ ὑπέστη μεγάλην κατάνυξη. Ὁ ναυαγιστὴς αὐτῆς ἐστρεφίσατο εἰς τὸ κατωτέρω καρπαθιστὸν ὁρμαεῖν ἐξ αὐτοῦ ἀναφερόμενον «καράβι τοῦ Λάμπρου» εἶναι ἡ ναυαγία αὐτοῦ «Ἀθηνᾶ τοῦ Βορρά», τὴν ὁποῖαν ὁ ἴδιος, τρεπόμενος εἰς φυγὴν ἀπὸ τῆς πίεσεως τῶν Τούρκων, ἠναγκάσθη νὰ πυρπολήσῃ.⁴

Δ. Α. Π.

'Ανάμεσα στὴν "Ἄνδρο τσ' ἀπόξω 'πού τὴ Τζιά
εὐρέθητσεν ὁ Λάμπρος τσ' ὁ Καπετὰ πασιὰς'

τσ' ὁ Λάμπρος ὁ καμένος ἐχάρητσεν πολλὰ,

ἀπού βρητσεν ὀμπρός του Τοῦρκο νὰ πολεμᾷ.

5 Τρεῖς μέρες πολεμοῦσε ὄλο μετὰ τὴ φωδιά,

πάνω στὶς τρεῖς ἡμέρες ἐβγάλα τὰ σπαθιά.

'Ποῦ τὸ πολλὸ κανόνι τσ' ἀπού τὸτ ταραμὸ

τοῦ Λάμπρου τὸ καράϊν ἐκάλαρε νερό.⁵

— Μάϊνα, σκύλλε Λάμπρο, τίς παντιέρες σου,

ἐργατικὴν καὶ νὰ ἀρκάσουν ἀπὸ ἐκεῖ δικέλλια καὶ τσαπιά καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Καραδογιάννη τὸ μόνον του πρᾶγμα, τὸ τηγάνι του. 1) Τὸ ὄνομα «Νιόπλιος», ἔλαβον οἱ ἀπόγονοι τοῦ Γεωργίου Ροδόη, ἱεραφίλοσόφου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου, κατὰ παραφθορὰν τοῦ τίτλου εὐγενείας «nobilis», τὸν ὁποῖον τὸ Πανεπιστήμιον ἐκεῖνο εἶχεν ἀπονεύσει εἰς τὸν Γ. Ροδόη. 2) στενάς διόδους (λ. τ. bogaz). 3) σκοπιὰς (ἴσως λ. τ. karakoi).

4) Βλ. Κ. Μέρτζιου, Νέαι εἰδήσεις περὶ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη καὶ τοῦ Ἀνδρούτσου ἐκ τῶν Ἀρχαίων Βενετίας. (Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 23, ἀρ. 3, ἐν Ἀθήναις 1959, σ. 30 κ. ἐξ.). 5) ἔβαλε νερό (λ. ἱτ. calare).

- 10 νά μῆς σέ πάρω σκλάβο μὲ τίς λεβέντες σου.
 – 'ὲ κλαίω τὸ καρδί, μῆε τῆς σιρμαγιά,¹
 'μμε κλαίω τίς λεβέντες, πού 'τοκ' καλὰ παιδιά.....

*Μ. Μιχαηλίδου Νονάρον, Δημοτικά τραγούδια
 Καρπάθου, Ἀθῆναι 1928, σ. 249, ἀρ. 44.*

ΚΑ΄. ΔΥΟ ΠΑΙΔΙΑ ΡΩΜΙΟΠΟΥΛΑ

Πλείστα εἶναι τὰ παραδείγματα Ἑλλήνων, οἵτινες κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς δουλείας, διαπνεόμενοι ἀπὸ βαθεῖαν ἐθνικὴν πίστιν, ἠρνήθησαν νὰ ὑποκύβουν εἰς δελεαστικὰς προτάσεις περὶ ἐκτουρκισμοῦ καὶ οὐδόλως ἐκάμφθησαν ἐκ τῶν περὶ βασανισμοῦ ἀπειλῶν. Τοιούτου εἵδους ἐθνικὴ πίστις ἐξυμνεῖται εἰς τὸ κατωτέρω ᾄσμα, γνωστὸν εἰς παραλλαγὰς ἐξ Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας. Ἐκ τῆς ἰδιαζούσης συνθέσεώς του ἐξ ἑπτασυντάκτων ὁμοιοκαταληκτῶν στίχων φαίνεται τοῦτο κατασκευάσμα ἡμιλογίου ποιητοῦ ἐμπνευσθέντος ἐκ τινος ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς ἐπεισοδίου.

Δ. Α. Π.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- Δυὸ παιδιὰ Ρωμιόπουλα,
 δυὸ Γρεβενιωτόπουλα,
 Τούρκα χήρα δούλευαν,
 Τὴν ἡμέρα δούλευαν,
 5 καὶ τὸ βράδυ ἔσκαφταν.
 – «Βρὲ παιδιὰ Ρωμιόπουλα,
 βρὲ Γρεβενιωτόπουλα,
 γένεστε³ Τουρκόπουλα,
 νὰ χαρῆτε τὴν Τουρκιά,
 10 τ' ἄλογα τὰ γρήγορα,
 τὰ σπαθιά τὰ δαμασκιά;»
 Γύρισαν καὶ λέν' κι αὐτά:
 – «Γένεσαι,⁴ κυρά, Ρωμιά,
 νὰ χαρῆς τὴν Ἐκκλησιά,
 15 τ' ἄγια τὰ 'κονίσματα
 καὶ τὰ βαγγελίσματα;»

*Ἡπειρος. – Δ. Α. ἀρ. 1099, σ. 59 – 70
 (Ἑλλη Λευτεραίου, 1937).*

1) χρηματικὸν κεφάλαιον (λ. τ. sermaye). 2) ποὺ ἦσαν. 3) χειρόγρ.: δὲ γένεστε. Τὸ ἀρνητικὸν δὲ παραλείπεται χάριν τοῦ μέτρου. Πρβλ. *Arn. Passow*, *Τραγούδια ρωμαίικα*, Lipsiae, 1860, σ. 215, ἀρ. 289. 4) χειρόγρ.: δὲν γένεσαι. Βλ. προηγουμένην σημ.

Β'.

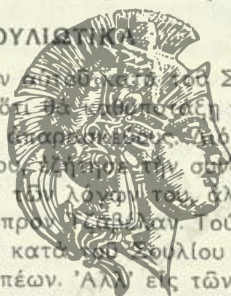
Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου νά περπατώ·
φέγγε καὶ χαμήλωσε,
γιὰ νά σέ ρωτήσωμε.

- 5 Δυὸ παιδιά ποὺ χάσαμε,
εἶπαν πὼς τὰ πιάσανε,
στοῦ καντή τὰ πήγανε
καὶ τὰ ἐζητήσανε.
– «Μπρὲ παιδιά Ρωμιόπουλα,
10 γίνεστε Τουρκόπουλα,
νά χαρήτε τὴ Τουρκιά,
Τουρκοποῦλες μὲ φλωριά;»

Θεσσαλία. – Arn. Passow, Τραγούδια ρωμαίκα.
Lipsiae 1860, σ. 216, ἀρ. 290 (H. Ulrichus).

ΚΒ'. ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΑ

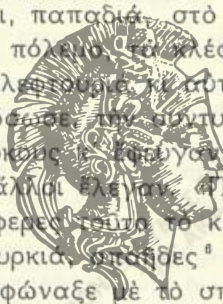
«Κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν τοῦ Σουλίου (τὸν Ἰούλιον τοῦ 1792) ὁ Ἄλῃ πασάς ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ ἐκστράφη τοὺς Σουλιώτας, καταλαμβάνων αὐτοὺς ἀνυπόπτους καὶ κατακλύζων αὐτοὺς, προσπορίζων ἐκστρατείας κατὰ τοῦ Ἀργυροπαστρός, ἡγετῆρα τῆς σφοδρότητος τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες παρεπλανήθησαν μὲν ἐκ τῶν λόγων τούτων, ἀλλὰ δὲν τῷ ἀπέστειλαν εἰμὴ 80 ἐπιλέκτους ὑπὸ τὸν Λάμπρου Ἰωάννην. Τούτους ἀφοπλίσας καὶ φυλακίσας ὁ ἄπιστος Ἄλῃς, ἐστράφη κατὰ τοῦ Σουλίου μετὰ δυνάμεως δωδεκακισχιλίων περίπου πεζῶν καὶ ἱππέων. Ἄλῃς εἰς τῶν Σουλιωτῶν, κατορθώσας νά διαφύγη, ἐμήνυσε τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς συμπολίτας του, οἵτινες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Γεώργη Μπότσαρη (τοῦ πατρὸς τοῦ Μάρκου) ὥργανωσαν κρατερὰν ἄμυναν. Ὁ στρατὸς τοῦ Ἄλῃ συνετρίβη εἰς τὰς κλεισωρείας τοῦ Σουλίου τὴν 20 Ἰουλίου 1792, ὁ δὲ Ἄλῃς διεσώθη φυγὼν εἰς Ἰωάννινα. Εἰς τὴν νίκην συνετέλεσαν μεγάλως αἱ Σουλιώτισσαι, διότι τετρακόσαι περίπου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Μόσκως Τζαβέλαινας (τῆς γυναικὸς τοῦ Λάμπρου), ὀπλισθεῖσαι μετέσχον τῆς μάχης (ἐκ τῆς ἐξῆς αἰτίας). Ἐκ τοῦ ἀδιαλείπτου πυρὸς ἐπὶ τετράωρον τὰ ὅπλα τῶν εἰς τὰς κλεισωρείας ἐνεδρευόντων Σουλιωτῶν κατέστησαν ἄχρηστα «ἀνάψαν τὰ τουφέκια» καὶ πρὸς ὥραν ἔπαυσαν οἱ τουφεκισμοί, ἔπαυσαν δὲ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πυροβολοῦντες καὶ οἱ Ἄλβανοί. Ἄλλ' αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν, αἱ καταφυγεῖσαι εἰς τὴν Κιάφαν, ἰδοῦσαι μὲν ἐκ τῶν βράχων προχωροῦντας τοὺς ἐχθροὺς, μετ' οὐ πολὺ δὲ μὴ ἀκούουσαι τὸν κρότον τῆς μάχης, ὑπέλαβον ὅτι κατετροπώθησαν οἱ ἄνδρες τῶν. Τότε ἡ σύζυγος τοῦ Λάμπρου Τζαβέλα Μόσκω παρώρμησε τὰς ἄλλας γυναῖκας νά λάβουν ὅπλα καὶ νά τρέξουν κατὰ τῶν Ἄλβανῶν, ὅπως συναποθάνουν μετὰ τῶν ἀνδρῶν, ἀφήνουσαι τὰς γράϊας καὶ τὰ παιδιά ν' ἀποθάνουν κρημνιζόμενα ἐκ τῶν βράχων, ὅταν καταλάβουν τὴν Κιάφαν οἱ ἐχθροί. Φθάσασαι εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης, εἶδον ὅτι οἱ Σουλιῶται δὲν εἶχον νικηθῇ, καὶ μετὰ μείζονος θάρρους ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἄλβανῶν, πυροβολοῦσαι καὶ κυλίουσαι ὀγκώδεις λίθους. Ἐκ τῆς ἀπροόπτου ἐπιθέσεως τῶν

γυναικῶν πτοηθέντες οἱ Ἀλβανοί, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, οἱ δὲ Σουλιῶται ὀρμήσαντες ξιφῆρεις κατέκοπτον αὐτούς. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν αὐτὴν ἐπῆλθεν ἡ μεγίστη φθορά τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀλῆ, ὅστις μετὰ τὴν ἥτταν ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς Σουλιώτας. [Εἰς τὴν δρᾶσιν αὐτὴν τῆς Τζα βέλαινας ἀναφέρεται τὸ δεύτερον ᾄσμα].

N. Γ. Πολίτον, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλλήν. λαοῦ, ἀριθ. 5.

Α'.

- Τρία μπαϊράκια¹ κίνησαν, τὰ τρι' ἀράδ' ἀράδα.²
 Τὸ 'να ἦταν τοῦ Μουχτάρ πασᾶ,³ τ' ἄλλο τοῦ Μιτσομπόνου,⁴
 τὸ τρίτο, τὸ καλύτερο, ἦταν τοῦ Σελιχτάρη.⁵
 Μιά παπαδιά τ' ἀγνάντεψεν ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα.
 5 - «Ποῦ 'στε, παιδιὰ τοῦ Μπότσαρη, παιδιὰ τοῦ Κουτσουνίκα;
 - Ἀρβανιτιὰ μᾶς πλάκωσε, θέλει νὰ μᾶς σκλαβώσῃ,
 στὸ Τεπελένι νὰ μᾶς πάῃ, ν' ἀλλάξωμε τὴν πίστην».
 Κι ὁ Κουτσουνίκας χούγιαξεν⁶ ἀπὸ τὸν Ἀβαρίκο:
 - «Μὴν τὸ φοβᾶσαι, παπαδιά, στὸ νοῦν σου μὴν τὸ βάνης.
 10 Τώρα νὰ ἰδῆς τὸν πόλεμον, τὰ κλέφτικα τουφέκια,
 πῶς πολεμοῦν ἡ κλεψυρὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Κακοσουλιῶτες.
 Τὸν λόγο δὲν ἀπόφασε, τὴν συντυχιὰ δὲν εἶπε:
 νὰ ἰδῆς τοὺς Τούρκους π' ἐφεύγαν πεζοὺς καὶ καβαλῶν.
 Ἄλλοι ἐφεύγαν κι ἄλλοι ἐλέγαν, «Πασά μου, ἀνάθεμά σε!
 15 Μέγα κακὸ μᾶς ἔφερες εἰς τὸ καλοκαίρι·
 ἐχάλασες τόση Τουρκιά, σπαῆδες⁷ κι Ἀρβανίτες».
 Κι ὁ Μπότσαρης ἐφώναξε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι·
 - «Ἐλα, πασά, τί κάκιωσες καὶ φεύγεις μὲ μενζίλι;⁷
 Γύρνα ἐδῶ, στὸν τόπο μας, στὴν ἔρημην τὴν Κιάφα,
 20 ἐδῶ νὰ στήσῃς τὸ θρονί, νὰ γένῃς καὶ σουλτάνος».

C. Faumiel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, Paris 1824, σ. 288 - 290.

1) σημαῖα, στρατιωτικὰ τμήματα (λ. τ. bayrak). 2) Ἡ παραλλαγὴ αὕτη τοῦ ᾄσματος ἔχει ἐν ἀρχῇ τοὺς ἐξῆς τέσσαρας στίχους, ἀνήκοντας προφανῶς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἄλλου Σουλιώτικου τραγουδιοῦ:

*Τρία πουλάκια κάθονταν στὸν Ἀῖ Ἠλιὸν στὴν ῥάχην.
 Τὸ 'να τηράει τὰ Ἰάννινα, τ' ἄλλο τὸ Κακοσοῦλι,
 τὸ τρίτον, τὸ καλύτερον, μοιρολογᾷ καὶ λέγει:
 Ἀρβανιτιὰ μαζώχθηκε, πάγει στὸ Κακοσοῦλι.*

(βλ. καὶ παρὰ *Werner v. Haaxthausen, Neugr. Volkslieder, 1935, σ. 40*).

3) Μουχτάρ πασᾶς ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ. 4) Ὁ Μιτσομπόνος καθὼς καὶ ὁ Σελιχτάρ (ὁ Σελιχτάρ Πόττας) τοῦ ἐπομένου στίχου ἦσαν Ἀλβανοὶ ὀπλαρχηγοί. 5) ἐφώναξεν (μεσ. χουγιάζω (σλαβ. hujati). 6) Σπαῆδες ἢ σπαῆδες (λ. περσ. sipahi) = ἱππεῖς, ἑφιπποι· φοροσυλλέκται· ἰδιαιτέρως δὲ σπαῆδες ἐκαλοῦντο οἱ τιμαριῶχοι, οἱ ὅποιοι διὰ τὰ χορηγηθέντα εἰς αὐτοὺς προνόμια εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ στρατεύωνται ἰδίαις δαπάναις, ὅσας εἶχε χρεῖαν ἡ τουρκικὴ διοίκησις. 7) μὲ ταχυδρομικὸν ἀπόσπασμα (λ. ἀραβ. menzil).

Β'.

- “Ένα πουλάκι κάθονταν άπάνω στο γεφύρι’
μοιριολογοῦσε κ’ ἔλεγε, τ’ Ἄλῃ πασαῖ τοῦ λέγει.
– «Δέν εἶν’ ἔδω τὰ Γιάννινα νά φτειάσης σαρδιβάνια,¹
δέν εἶν’ ἔδω ἡ Πρέβεζα νά φτειάσης παλαιομέρι.²
5 μόν’ εἶν’ τὸ Σούλι ξακουστό, τὸ Σούλι ξακουσμένο,
ποῦ πολεμοῦν μικρά παιδιά, γυναῖκες καὶ κορίτσια’
ποῦ πολεμᾷ Τζαβέλαινα μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι,
μὲ τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά, μὲ τὸ τουφέκι στ’ ἄλλο,
μὲ τὰ φυσέκια στὴν ποδιά

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, Paris 1824, σ. 284.

ΚΓ'. ΠΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Κατὰ τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν πολιορκίαν τοῦ Σουλίου οἱ Σουλιῶται, πιεζόμενοι ἐκ τῶν στερήσεων, ἀναγκάζονται εἰς ἐπικρατικὴν ἄμυναν νὰ συνηκολογήσουν καὶ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν ὅταν κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1803. Μόνον ὁ καλόγερος Σαμουὴλ μετὰ τῶν συντρόφων τοῦ παρέμεινεν εἰς τὸ ἐν Σουλίῳ φρούριον Κιούγκι, ἐνθα ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ θέσπας πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδαν ἐφύελλεν. Ἐξ αὐτοῦ ἐπόμενον ἔσται ὁ Σαμουὴλ φέρεται κρεῖς ἀπὸ τῶν Τούρκων.

Δ. Α. Π.

- “Ένα πουλάκι ξέβγαينه μέσα ἀπὸ τὸ Σούλι.
Παργιώτες τὸ ρωτήσανε, Παργιώτες τὸ ρωτοῦνε.
– «Πουλάκι, ποῦθεν ἔρχεσαι, πουλί μου, ποῦ πηγαίνεις;»
– «Ἀπὸ τὸ Σούλι ἔρχομαι καὶ στὴν Φραγκιὰν πηγαίνω». 5
– «Πουλάκι, πές μας τίποτε, κανέν’ καλὸν μαντᾶτον».
– «Ἄχ τί μαντᾶτα νά σᾶς πῶ, τί νά σᾶς μολογήσω!
Πῆραν τὸ Σούλι πήρανε κι αὐτὸν τὸν Ἄβαρικον’
πῆραν τὴν Κιάφαν τὴν κακή, ἐπῆραν καὶ τὸ Κιούγκι
κ’ ἔκαψαν τὸν καλόγερον μὲ τέσσερες νομάτους».³

C. Fauriel, ἔνθ’ ἀν., σ. 300.

ΚΔ'. ΤΗΣ ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗΣ
(1801)

Ἡ Φροσύνη, σύζυγος τοῦ ἐμπόρου Δημητρίου Βασιλείου, φημιζομένη διὰ τὸ κάλλος, τὸ γένος καὶ τὴν μόρφωσιν αὐτῆς, δέν ἡδυνήθη ν’ ἀντιστῇ εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ Μουχτάρ υἱοῦ τοῦ Ἄλῃ, ἐπωφεληθέντος τὴν ἀποδημίαν τοῦ συζύγου της εἰς Βενετίαν. Ὅτε δὲ ὁ Μουχτάρ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του, κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου, ἐναντίον τοῦ ἀποστάτου Τζωρτζίμ εἰς Ἀδρια-

1) ἀναβρυτήρια, σαρδιβάνια (λ. τ. sardīnān). 2) πιθανῶς σημαίνει τὸ λημέρι, δούλωμα. 3) ἄτομα, ἀνδρώπους (μεσ. ὀνομάτοι).

- ἢ φέρτε τὸ Μουχτάρ πασιά, δυὸ λόγια νὰ τοῦ κρίνω.
 15 "Ἀχ, Φροσύνη μου καημένη,
 τί κακὸ πολὺ θὰ γένη!
- Μουχτάρ' πασά μου, πρόβαλε, τρέξε νὰ μὲ γλυτώσης,
 'μέρωσε τὸν 'Αλῆ πασά καὶ δῶσ' ὅ,τι νὰ δώσης.
 20 "Ἀχ, Φροσύνη πέρδικά μου,
 τί κακὸ 'παθες, κυρά μου!
- Εἰς τὸν Βεζίρη τὰ φλουριά καὶ δάκρυα δὲν περνᾶνε
 κ' ἐσένα μ' ἄλλες δεκαεφτά τὰ ψάρια θὰ σᾶς φᾶνε.
 "Ἀχ, Φροσύνη πέρδικά μου,
 μῶκαψες τὰ σωθικά μου!
- 25 Χίλια καντάρια ζάχαρη θὰ ρίξω μέσ' στὴ λίμνη,
 γιὰ νὰ γλυκάνη τὸ νερό, νὰ πιῇ ἡ κυρά Φροσύνη.
 "Ἀχ, Φροσύνη παινεμένη,
 μέσ' στὴ λίμνη ξαπλωμένη!
- 30 Φύσα, Βοριά, φύσα Θρακιά,¹ γιὰ νὰ 'πάρω' ἡ λίμνη
 νὰ βγάλῃ τὲς ἀρχόντισσες καὶ τὴν κυρά Φροσύνη.
 "Ἀχ, Φροσύνη παινεμένη,
 μέσ' στὴ λίμνη ξαπλωμένη!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

"Ηπειρος, Ἐπιστολὴν Σουλτοῦ (Α. Α. Α. ἀφ. 1370)
 σ. 474 (Π. Σάπας, 1889).

ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕ'. ΤΗΣ ΛΕΝΩΣ ΤΟΥ ΠΡΟΤΣΑΡΗ
 (1804)

«Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Σουλτοῦ διὰ τῆς συνθήκης τῆς 12 Δεκεμβρίου 1803, δι' ἧς ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Σουλιώτας νὰ μεταβῶσιν ἔνοπλοι ὅπου ᾔθελον, ὁ 'Αλῆ πασάς παρασπονδήσας ἐπεχείρησε νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς ἐπιζήσαντας. Τούτων ὁ Κίτσος Βότσαρης φεύγων τὴν δίωξιν ἦλθεν εἰς Βουλγαρέλι τῶν Τσουμέρκων, ἀλλὰ βλέπων ὅτι καὶ ἐκεῖ διέτρεχε κίνδυνον νὰ κυκλωθῇ ὑπὸ τῶν 'Αλβανῶν, παρέλαβε πάντας τοὺς ἐκεῖ Σουλιώτας, ἀνερχομένους εἰς 1148, καὶ κατέφυγε τὴν 22 Δεκεμβρίου εἰς τὰ "Αγραφα, εἰς μονὴν τινα ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου. Πολιορκηθεὶς ἐν αὐτῇ ὑπὸ ἰσχυρᾶς δυνάμεως τοῦ 'Αλῆ, ἀντέστη ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ 'Απριλίου 1804 οἱ 'Αλβανοὶ κατέλαβον διὰ προδοσίας τὴν μονὴν καὶ κατέσφαξαν τοὺς ἐν αὐτῇ, πλὴν 80 περίπου ἀνδρῶν καὶ δύο γυναικῶν, διαφυγόντων μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἡ Λένω, εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ ἐπόμενον τραγούδι, δεκαπενταέτις θυγάτηρ τοῦ Κίτσου Βότσαρη ἐκ πρώτου γάμου, ἐπολέμει εἰς τὴν μονὴν παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀδελφοῦ της Γιαννάκη φονευθέντος δὲ τούτου, μετέβη πλησίον τοῦ θείου της Νίκζα, πολιορκητοῦ παρὰ τὸν 'Αχελῶν, καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς Τούρκους. Ἄλλα περικυκλωθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὅπως μὴ συλληφθῇ, ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἐπνίγη».

Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλλην. λαοῦ, ἀφ. 7.

1) Θρακιάς, ὁ ἐκ τῆς Θράκης πνέων ἄνεμος, βορειοανατολικός.

- “Όλες οἱ καπετάνισσες κ’ οἱ καπετανοποῦλες,
 ὅλες τὴν Ἄρτα πέρασαν, στὰ Γιάννινα τὶς πᾶνε,
 κ’ ἡ Λένω δὲν ἐπέρασε, μήτε σκλάβα πηγαίνει,
 μόν’ πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια.
- 5 Πέντε Τοῦρκοι τὴν κυνηγοῦν, πέντε τζοχαντζαραῖοι.¹
 Γυρίζει ἡ Λένω καὶ τοὺς λέει καὶ μὲ θυμὸ τοὺς κραίνει:
 – «Ποῦ πᾶτε, βρὲ Βρωμότουρκοί, κ’ ἐσεῖς παλιοζαγάρια;
 Ἐγὼ ἔμαι ἡ Λένω Μπότζαρη, ἡ ἀδερφή τοῦ Γιάννη,
 π’ ἔκαμε τὴν Ἀρβανιτιά καὶ ντύθηκε στὰ μαῦρα.»²

Παρνασσός, τόμ. 12 (1888), σ. 380.

ΚΣ΄. ΤΗΣ ΔΕΣΠΩΣ
 (1803)

«Κατὰ τὴν δίωξιν τῶν Σουλιωτῶν, περὶ ἧς ἔγινε λόγος ἐν τῇ προηγου-
 μένῃ σημειώσει, μικρὸν ἀπόσπασμα ἐξ 78 ψυχῶν κατέφυγεν εἰς τὸ χωρίον Ῥι-
 νιάσαν (μεταξὺ Πρεβέζης καὶ Ἄρτης), ὅπου παρέμενον καὶ ἄλλαι τινὲς σου-
 λιώτικαι οἰκογένειαι. Ἀλλὰ στίφος Ἀλβανῶν, καταφθάσαν εἰς τὸ χωρίον
 τὴν 23 Δεκεμβρίου 1803, κατέλαβον ἐξ ἀπροόπτου τοὺς κατοίκους καὶ ἄλ-
 λους μὲν κατέσφαξεν, ἄλλους δὲ ἀνέλαβον. Μεταξὺ τῶν κατοίκων ἦτο καὶ
 ἡ οἰκογένεια τοῦ Γεωργάκη Μπότση τοῦ ἀποῦ ἀπόντος, ἡ ἥρωικὴ σύζυγος
 Δέσπω ἀντέταξε σθεναρὰν ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἀφανέων. Κλεισθεῖσα εἰς
 πύργον τὴν λεγομένην Κοῦραν τοῦ Διμουλά, μετὰ δέκα ἄλλων θυγατέρων,
 νυμφῶν, ἐγγονῶν καὶ ἐγγόνων τῆς, ποῦ ἐπὶ πολὺ ἐπολέμησε πρὸς τοὺς
 Ἀλβανούς, ὅτε εἶδεν ὅτι πᾶσα περὶ τὴν ἀντίστασιν ἦτο ματαία, ἠρώτησε
 τὰ τέκνα τῆς, ἂν δὲν προτιμοῦν ἀπὸ τῆς σκλαβιᾶς τὸν θάνατον. Πάντες ἐζή-
 τησαν τὸν θάνατον, τότε δὲ συσσωρεύσασα εἰς τὸ μέσον ὄσῃν πυρίτιδα εἶ-
 χεν ἔθεσε πῦρ εἰς αὐτὴν καὶ ἐκάησαν».

Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια
 τοῦ ἑλλήν. λαοῦ, ἀριθ. 8.

- Ἀχὸς³ βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
 Μῆνα σέ⁴ γάμον ρίχνονται, μῆνα σέ⁵ χαροκόπι;⁶
 Οὐδὲ σέ⁴ γάμον ρίχνονται, οὐδὲ σέ⁵ χαροκόπι
 ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ’ ἀγγόνια.
- 5 Ἀρβανιτιά τὴν πλάκωσε στοῦ Διμουλά τὸν πύργο.
 – «Γιώργαινα, ρίξε τ’ ἄρματα, δὲν εἶν’ ἐδῶ τὸ Σούλι.
 ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων».
 – «Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνῃ, κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
 ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάμνει».

1) τζοχαντάρης ἢ τσοχαντάρης (πληθ. τζοχανταραῖοι), ἀδελικὸς ὑπηρέτης, συνοδὸς
 (λ. περσ. cuhadar). 2) εἰς παραλλαγὴν παρὰ Γ. Χασιώτη (1866) σ. 102, ἀρ. 19 ἐκδηλώ-
 νεται ἐν τέλει ἡ ἀπόφασις τῆς ἡρωίδος ν’ ἀποθάνῃ παρὰ νὰ παραδοθῇ.

ἀέρω ντουφέκι ντιμισοκί, πιστόλες ἀσημένιες

καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνονται εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.

3) ἄχος, κρότος. 4) ἔκδ. Fauriel: εἰς. 5) ἔκδ. Fauriel: κ’ εἰς. 6) διασκευάσιν.

- 10 Δαυλι στὸ χέριν ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει.
- «Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμεν, παιδιά μ', μαζί μου ἔλατε!
καὶ τὰ φυσέκια ἄναψε, κι ὅλοι φωτιά γενήκαν.

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, Paris 1824, σ. 302.

ΚΖ'. ΤΗΣ ΠΡΑΓΑΣ (1819)

«Ἡ Πάργα, τελευταία τῶν πόλεων τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους. Ταχθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἑνετῶν, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας περιήλθε μετὰ τῶν Ἰονίων νήσων εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Γάλλων. Ἀλλὰ τῷ 1814 παρεδόθη εἰς τοὺς Ἀγγλους, οἵτινες βραχὺν μόνον χρόνον τὴν ἐκράτησαν, ἀπεμπολήσαντες αὐτὴν εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1817. Πρὸ τῆς παραδόσεως αὐτῆς, συντελεσθείσης τὴν 28 Ἀπριλίου 1819, οἱ Παργινοὶ, εἰς τρακισχιλίους ἀνερχόμενοι, κατέλιπον τὴν πατρίδα των, ἀφοῦ προηγουμένως, ἀνασκάψαντες τοὺς πατρώους τάφους, συνήθροισαν τὰ ὄσα καὶ τὰ ἔκαυσαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς, διὰ νὰ μὴ βεβηλωθοῦν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν».

Ν. Γ. Παύλου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἔθνους, τ. 1, ἀριθ. 9.

Α.

- «Μαῦρο πουλάκι, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὰ δάκρυά μου, τὴν κλαίει, θάβει, ἢ μαῦρα μοιρολόγια ἀπὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε, ποὺ τὰ βροῦνε καίγουν!»
Μήνα τὴν πλάκωσε Τουρκιά καὶ πόλεμος τὴν καίγει;»
5 - «Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιά, πόλεμος δὲν τὴν καίγει· οἱ Ἑγγλέζοι τὴν ἐπούλησαν εἰς τὰ σκυλιά στοὺς Τούρκους,¹ κι ὅλοι θὰ πᾶν² στὴν ξενιτειά οἱ Παργινοὶ οἱ καημένοι.³ Τραυοὺν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τ' ἄσπρα τους στήθια· μοιρολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
10 παπᾶδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν τές⁴ Ἐκκλησίες.
Ξανοίγεις κείνη τὴ φωτιά, μαῦρον καπνὸ ποὺ βγάνει;
'Εκεῖ καίγονται κόκκαλα, κόκκαλα ἀντρειωμένων, ποὺ τὴν Τουρκιά τρομάξανε καὶ τὸν⁵ βεζίρη ἐκάψαν.
'Εκεῖ 'ναι κόκκαλα γονιοῦ, ποὺ τὸ παιδί τὰ καίγει,
15 νὰ μὴν τὰ βροῦνε Λιάπηδες,⁶ Τοῦρκοι μαγαρισμένοι.
'Ακοὺς τὸ θρήνο τὸν πολὺ, ὅπου βογγοῦν τὰ δάση;

1) Ὁ στίχος ἐλλείπων ἐκ τοῦ καμμένου τοῦ Tommasæo, ἀφαιρεθεὶς πιθανῶς ὅπῃ τῆς ἀστυριακῆς λογοκρισίας τῆς Βενετίας, δοπο ἐτοπώθη τὸ βιβλίον, ἐλήφθη ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀντ. Μανούσου, Τραγούδια ἑθνικά, Μέρ. Α', 1850, σελ. 139. 2) μετὰ τὸν στ. 7 ὑπάρχουν δύο στίχοι, προφανῶς ἐμβόλιμοι.

θ' ἀφήσουν τὴν πατρίδα⁷ τους, τὸν τάφον τοῦ γονιοῦ τους,

θ' ἀφήσουν τὸ προσκόνημα, Τοῦρκοι νὰ τὸ πατήσουν.

3) Τουρκαλβανοὶ ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Λιαπουριᾶς.

Εἶναι π' ἀποχωρίζονται τῇ δόλια τὴν πατρίδα,
φιλοῦν τὲς πέτρες καὶ τῇ γῇ καὶ τρώγουνε τὸ χῶμα.

N. Tommaseo, Canti popolari toscani... Greci,
vol. III, Venezia 1842, σ. 419.

Β'.

Τρία πουλιά ὄχ τὴν Πρέβεζα διαβῆκαν εἰς τὴν Πάργα,
τὸ 'να κοιτάει τὴν ξενιτεία, τ' ἄλλο τὸν "Αἰ Γιαννάκη,
τὸ τρίτο τὸ κατὰμαυρο, μοιριολογάει καὶ λέγει.

– «Πάργα, Τουρκιά σὲ πλάκωσε, Τουρκιά σὲ τριγουρίζει.

5 Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιὰ σὲ παίρνει.

Βεζίρης δὲ σ' ἐνίκησε μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀσκέρια.¹

"Εφευγαν Τούρκοι σὰν λαγοὶ τὸ παργινὸ τουφέκι·
οἱ Λιάπηδες δὲν ἤθελαν νὰ 'ρθοῦν νὰ πολεμήσουν.

Εἶχες λεβέντες σὰν θεριά, γυναιῖκες ἀντρειωμένες,

10 π' ἔτρωγαν βόλια γιὰ ψωμί, μπαρούτι γιὰ προσφάγι.

Τ' ἄσπρα πουλῆσαν τὸ Χριστὸ τ' ἄσπρα πουλοῦν κ' ἐσένα».²

Πάρτε, μαννάδες, τὰ παιδιὰ καὶ παῖδες, τοὺς ἀγίους.

"Αστε, λεβέντες, τ' ἄσπρα, ἀφιστε τὸ τουφέκι,

σκάψτε πλατιά, σκάψτε πλατιά, βλάσατε τὰ κιβούρια,

καὶ τ' ἀντρεωμένα ἰσχυρά, βεβαίως τὰ φρονισέ σας

Τούρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τούρκοι μὴ τὰ πατήσουν».

N. Tommaseo, ἐνθ' ἄν., σ. 420.

ΚΗ'. ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1821

'Εκ τῶν κατωτέρω δύο ἄσμάτων, τὸ μὲν πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὸ
ἐπαναστατικὸν κήρυγμα ἐν Ἁγία Λαύρα, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὸν ἀπαγχονι-
σμὸν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.

Δ. Α. Π.

Α'.

Κρυφὰ τὸ λένε τὰ πουλιά, κρυφὰ τὰ χελιδόνια,
κρυφὰ τὸ λέγει ὁ γούμενος ἀπὸ τὴν Ἁγία Λαύρα.

– «Παιδιὰ γιὰ μεταλάβετε, γιὰ ξεμολογηθῆτε

δὲν εἶν' ὁ περσινὸς καιρὸς, ὁ φετινὸς χειμῶνας.

5 Μᾶς ἦρθε ἡ γι-ἄνοιξη πικρή, τὸ καλοκαίρι μαῦρο,

γιατὶ σηκώθη πόλεμος καὶ πολέμῳ τὸς Τούρκους.³

Πελοπόννησος (Ἀνδρόισαινα). – Δ.Α. ἀμ. 1586
σ. 9 (Δ. Πετρόπουλος, 1934).

1) μὲ τοὺς πολλοὺς στρατιώτας (λ. τ. asker). 2) μετὰ τὸν στίχον τοῦτον ὑπάρχει
χάσμα εἰς τὸ κείμενον τοῦ Tommaseo, πιθανῶς ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως ἐνὸς στίχου ὑπὸ τῆς αὐ-
στριακῆς λογοκρισίας. 3) Οἱ στίχοι 5-6 ἐλήφθησαν ἐξ ἐτέρας παραλλαγῆς βλ. Νικ. Ἱ. Λάσκαρη. Ἡ Λάσα καὶ τὰ μνημεῖα τῆς, Μέρ. Ε', ἐν Πύργῳ 1909, σ. 437.

Β'.

Ποιὸς εἶδε τέτοια συννεφιά, ποιὸς εἶδε τέτοι' ἀντάρα,
 πού τοῦτ' τὸ χρόνο πλάκωσεν Ἀνατολῇ καὶ Δύση.
 Τὸν Πατριάρχη κρέμασαν τὸν ἅγιον τὸν Γρηγόρη,
 σὰν νὰ 'τανε κατὰδικος στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα.

- 5 'Εκεῖ πού ἐλειτούργαε κ' εὐλόγαε τὸ Γένος,
 πλακώνουν οἱ Γιανίτσαροι καὶ οἱ Ὀβριοὶ ἀντάμα.
 - «Κόπιας», ἀφέντη Δέσποτα, καὶ διάβας' τὰ φερμάνια,¹
 πού λέν' νὰ σὲ κρεμάσωμε στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα.
 Δέν σ' ἄρесе νὰ κάθῃσαι στὸ θρόνον θρονιασμένος,
 10 μὰ θέλησες Ρωμαίικο τὴν Πόλη νὰ τῇ φκειάσῃς.
 "Ἄλλοι τὸν δέρνουν

*Em. Legrand, Recueil de chansons populaires
 grecques, Paris 1874, σ. 124.*

ΚΘ'. ΜΑΧΗ ΕΙΣ ΤΟ ΛΕΒΙΔΙ

(1821)

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Ἀπριλίου 1821 εἶχε συσταθῇ εἰς τὸ Λεβιδιον ὑπὸ τῶν Καλαβρυτινῶν ἀρχηγῶν ἐπὶ τῶν στρατοπέδων. Ἐναντίον τοῦ-
 του τὴν νύκτα τῆς 13ης πρὸς τὴν 14ην Ἀπριλίου 1821 ἐκινήθη ἐκ Τριπόλεως
 ὁ τούρκικος στρατὸς ἀπὸ 2000 ἀνδρῶν μετὰ τοῦ ἐνδοτικτοῦ. Ἀπὸ τῆς εἰρή-
 νης τῆς νύκτος ἐκινήθη ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Ἐκράζοντες οἱ Τούρκοι ἐρχόμενοι ἤρκει
 νὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν πολλοὺς ἐκ τῶν πονημιστῶν, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον ἀκόμη
 ἐξοικειωθῇ εἰς τὰς συγκρούσεις ἐναντιῶν τῶν τοῦ στρατοῦ καὶ ἦσαν ἀπο-
 θαρρῦμένοι ἀπὸ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας τῶν Τούρκων εἰς τὰς ἐπιθέσεις των
 κατὰ τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν στρατοπέδων (Καρυταίνης, Πιάνας, Ἀλωνιστά-
 νης). Τοιαύτη κραυγὴ ἠκούσθη μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ τούρκικοῦ στρατοῦ καὶ
 μόνον ἡ εὐψυχία ὀρισμένων ἀρχηγῶν συνεκράτησεν ἀπὸ τὴν φυγὴν τοὺς συγ-
 κεντρωμένους περὶ τὸ Λεβιδιον. Τότε προβάλλει ἡ ἥρωικὴ μορφή τοῦ Ἀνα-
 γνώστη Στριφτόμπολα ἀπὸ τὸ Μεσορούγι τῶν Καλαβρυτῶν διδασκάλου ἐν
 Τριπόλει κατὰ τὰ ἔτη 1800 - 1805, ὅστις εἶχεν ὑπηρετήσῃ εἰς τὰ ἀγγλικά
 τάγματα τῆς Ζακύνθου μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη. Μὲ τὴν παρόρμησιν τοῦτου
 ἑβδομήκοντα περίπου ἀγωνισταὶ κλείονται εἰς τὰ σπίτια τοῦ Λεβιδίου (Ἀρ-
 γυρέϊκα), ἵνα ἐκεῖθεν ἀμυνθοῦν κατὰ τῶν ἐπερχομένων Τούρκων. Λυσώδης
 μάχη συνάπτεται. Ὁ ἥρωισμὸς τῶν ἐκ τῶν οἰκῶν ἀμυνομένων καὶ ἡ ὁρμὴ
 τῶν ἐξωθεν ἐλθόντων εἰς βοήθειαν δίδουν τὴν πρώτην σημαντικὴν νίκην εἰς
 τοὺς ἐπαναστάτας. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἔπεσε μεταξὺ ἄλλων ὁ Ἀναγνώ-
 στης Στριφτόμπολας, τὸν ὅποιον ἐξυμνεῖ τὸ κατωτέρω δημοτικὸν ᾄσμα.²
 Οἱ ἐν αὐτῷ μνημονεύμενοι Ἀναγνώστης Βασίλης καὶ Νικολάκης εἶναι οἱ
 ἀδελφοὶ Πετμεζαῖοι, συναγωνισταὶ τοῦ πεσόντος.³

Δ. Α. Π.

1) διαταγὰς (λ. τ. ferman).

2) Βλ. καὶ Μ. Οἰκονόμου, Ἱστορικὰ τῆς ἐλληνικῆς καλιγγινεσίας ἢ ὁ ἱερός των
 Ἑλλήνων ἀγών, Ἀθήναι 1957, σ. 90 - 91 (Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν τοῦ 21 ἁρ. 14.
 ἐκδ. "Βιβλιοθήκης"). Φωτάκου, Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς ἐλλ. ἐπαναστάσεως, ἐκδ. 1^η
 (1955) σ. 89 κ.εξ.. 3) Κατὰ τὸν Κανέλλον Διληγιάννην. (Ἀπομνημονεύματα ἀγωνιστῶν τοῦ

Τρεῖς περδικοῦλες κάθονται στήν ἄκρην τὸ Λεβίδι·
εἶχαν τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερά βαμμένα,
εἶχαν καὶ τὰ κεφάλια τους στὸ αἷμα βουτηγμένα.
Μοιριολογοῦσαν κ' ἔλεγαν, μοιριολογοῦν καὶ λένε.

- 5 Τί 'ν' τὸ κακὸ ποὺ γίνεται στήν ἄκρην τὸ Λεβίδι.
Κάνε λιοντάργια πιάνονται, κάνε θεργιά μαλώνουν;
Μάϊδε λιοντάργια πιάνονται, μάϊδε θεργιά μαλώνουν·
ἐκλείσαν τὸ Στριφτόμπολα, τὸ δόλιον 'Αναγνώστη.
Ψιλὴ φωνίτσαν ἔβαλεν ὅσον κι ἂν ἐδυνάστη.
- 10 - «Ποῦ εἶς', 'Αναγνώστη μ' ἀδερφέ, καὶ ξάδερφε Βασίλη,
καὶ Νικολάκη γλήγορε, ποὺ πᾶς μὲ τοὺς ἀέρες,
κ' ἐμένανε μὲ κλείσανε στήν ἄκρην τὸ Λεβίδι».

Διβάρζι Καλαβρύτων. - Λαογρ., τόμ. 6
(1917 - 18) σ. 636, ἀρ. 3 (X. Π. Κορώλλος).

Λ. ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τὴν 18ην Ἀπριλίου 1821 τὸ σώμα καὶ στρατεύματα τῶν τῶν Μικρῶν καὶ Ὁμῶν Εὐρυάνων προελαύνοντα ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Πάτας.

Οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ Διάκος, Πανουργιάς καὶ Δυοβουνιώτης, ὑποχωροῦντες ἐκ τῆς Ὑπάτης, ἀποφασισθέντες ν' ἀντισταθοῦν κατὰ τοῦ προελαύνοντος ἔχθρου. Τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιά καταλαμβάνει τὴν 23 Ἀπριλίου τὴν Χαλκωμάταν, χωρίον ἐπὶ τῆς πρὸς Ἀμφισσαν ὁδοῦ, ὃ δὲ Διάκος ἀπὸ τῆς 20 Ἀπριλίου τὸ κέντρον τῆς γραμμῆς ἀμύνης παρὰ τὴν ἑκκλῆσον τῆς Δαμάστας, ἔχων ὡς προκάλυμμα τὴν γέφυραν καὶ τὸ χάνι τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχεῖου). Οἱ Τοῦρκοι, ἐπιτεθέντες κατὰ πρῶτον κατὰ τοῦ Πανουργιά, ἔτρεψαν τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς φυγὴν, εἶτα δ' ἐστράφησαν κατὰ τοῦ Διάκου καὶ ἐνίσχυσαν τοὺς κατ' αὐτοῦ μαχομένους. Ὁ Διάκος, μαχόμενος ἥρωικῶς, πληγώνεται καὶ συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος.¹

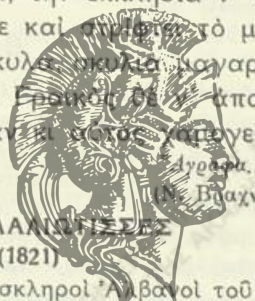
Γ. Α. Μ.

Τρεῖς περδικοῦλες κάθουνταν ψηλά στὴ Χαλκουμάτα,²
μοιριολογοῦσαν κ' ἔλεγαν, μοιριολογοῦν καὶ λέγουν.
«Νό Διάκος τί νὰ γίνηκε φέτο τὸ καλοκαίρι;
ν οὐδὲ στήν Πέτρα³ φάνηκε, ν οὐδὲ στήν Ἀταλάντη»

21, ἔκδ. "Βιβλιοθήκης" ἀρ. 16, σ. 189) οἱ ἀδελφοὶ Πετμετζεῖοι δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην.

1) Περὶ τοῦ γεγονότος βλ. Μ. Οἰκονόμου, ἔνθ' ἀν., σ. 130.

2) Χωρίον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἀμφισσαν. 3) χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λευκαδίας, ὅπου βραδύτερον (29 Σεπτ. 1829) συνήφθη ἡ τελευταία μάχη τοῦ ἀγώνος τοῦ 1821.

- 5 μᾶς εἶπαν πῶς ἐπέρασε πέρα στήν 'Αλαμάνα,
νὰ καρτερέση τὸ πασιὰ κι αὐτὸν τὸν 'Μερ Βρυώνη·¹
Κι 'Ομὲρ Βρυώνης ἔφτασε μὲ δώδεκα χιλιάδες
κ' ἐκεῖ γράμματα τοῦ 'στεῖλεν αὐτὸς 'Ομὲρ Βρυώνης:
-«'Εβγα, Διάκο μ', μὴ στέκεσαι καὶ πιάσε τὴ Λαμία».
- 10 Κι αὐτὸς ὁ μαῦρος τοῦ 'λεγε κι αὐτὸς ὁ μαῦρος λέγει.
- «Ν ἐγὼ δὲν εἶμαι νιόνυφη νὰ πιάσω τὴ Λαμία²
ν ἐγὼ 'μαι Διάκος τρομερὸς μὲ ὀχτακόσ' νουμάτοι».
Καὶ πιάστηκαν στὸν πόλεμο τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.
Τρία γιρούσια³ ν' ἔκαμε, τὰ τρί' ἀράδα ἀράδα,
- 15 βούλωσε τὸ ντουφέκι του, τσακίς' κε τὸ σπαθί του⁴
πιάσαν τὸ Διάκο ζωντανό, τὸ Διάκο παλληκάρι.
Στὴ μέσ' Τοῦρκοι τὸν ἔβαλαν καὶ τὸν βαριουξετάζουν.
- «Γίνεσαι Τοῦρκος, Διάκο μου, τὴν πίστη σου ν' ἀλλάξεις,
νὰ προσκυνήσης στὸ τζαμί, τὴν ἐκκλησιά ν' ἀφήσης ;»
- 20 Κι αὐτὸς ὁ μαῦρος γέλαγε καὶ ἀνέφανε τὸ μουστάκι.
- «Τί λέτ' αὐτοῦ, βρωμόσκυλο, σκυλὶ ἀγαρισμένα ;
ν ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θά μ' ἀποθάνω».
Καὶ στὸ σουβλί τὸν ἔβαναν κι αὐτὸς ἀπεργελάει.⁵

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΧΗΝΩΝ

ΛΑ'. ΟΙ ΛΑΛΙΩΤΙΣΣΕΣ
(1821)

«Οἱ ὑπὲρήφανοι, γενναῖοι καὶ σκληροὶ Ἀλβανοὶ τοῦ Λάλα, τερπνῆς πολίχνης ἐπὶ τοῦ ὄρους Φολῆς (ἐν τῷ νῦν δήμῳ Ὀλυμπίων τῆς Ἠλείας), οἱ ἀπηνῶς καταδυναστεύοντες τοὺς περιοικοῦντας Ἑλλήνας, πολιορκηθέντες ὑπὸ τρισχιλίων περίπου Πελοποννησίων καὶ Ἐπτανησίων, κατῴρθωσαν τὴν 22 Ἰουνίου 1821, προσελθόντες εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν τοῦ Ἰουσούφ πασᾶ τῶν Πατρῶν μετὰ 700 ἱππέων, νὰ διασωθῶσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των εἰς Πάτρας. Κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἐνέπρησαν τὴν πολίχνην καὶ τὰ πλεῖστα τῶν δυσμετακομίστων πραγμάτων αὐτῶν, ὥστε ἐλάχιστά ἀπέμειναν πρὸς λαφυραγωγίαν εἰς τοὺς εἰσελθόντας ὕστερον εἰς τοῦ Λάλα Ἑλλήνας, πάντως δὲ πολὺ ὀλίγοι θὰ ἤχημαλῶτισθησαν Λαλιώτισσαι, ὧν τὰ παθήματα διατραγφεῖ τὸ κάτωθι ᾠσμα».¹

Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλλην. λαοῦ, ἀρ. 12.

1) Ἀκολουθεῖ ὁ στίχος

Στὴν 'Αλαμάνα πιάσανε κι φκειάσανε ταμπούρια,

ὅστις παρεμβλήθητις πιθανῶς ἐξ ἄλλης παραλλαγῆς ταράσσει τὴν συνέχειαν τοῦ ᾠματος. 2) ἐφόδους (λ. τ. γυῖθύις). 3) Ὁ στίχος οὗτος εἰς τὸ χειρόγραφον εὑρίσκεται πρὸ τοῦ στ. 22 διακόπτων τὴν ἀπάντησιν τοῦ Διακού.

4) Λεπτομερείας περὶ τῆς μάχης τοῦ Λάλα βλ. Κ. Μεταξά, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεῦματα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1956, σ. 30 κ.ἑξ. (Ἀπομνημονεῦματα Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀρ. 6. Ἐκδ. «Βιβλιοθήκης»).

Τοῦ Λάλα μὲ τὰ κρυὰ νερά μὲ τίς βαρεῖες κυράδες,
 ποὺ δὲν καταδεχόντανε τὴ γῆς νὰ τὴν πατήσουν,
 καὶ τώρα καταντήσατε κοπέλλες τῶν ραγιάδων!
 Φέρνουν βαρέλια μὲ νερὸ καὶ ξύλα ζαλωμένες.

- 5 Καὶ ἡ μιὰ τὴν ἄλλη ἐλέγανε καὶ ἡ μιὰ τὴν ἄλλη λένε:
 – «Τί νὰ 'ν' 'κεῖνα ποὺ φαίνονται, τί νὰ 'ν' 'κεῖνα π' ἐρχόνται;
 Μὴνα εἶν' μπαῖράκια' τούρκικα, μὴν τὰ 'στείλε ὁ πασάς μας;»
 – «Δὲν εἶν' μπαῖράκια τούρκικα, δὲν τὰ 'στείλε ὁ πασάς μας,
 παρὰ εἶν' μπαῖράκια κλέφτικα κ' εἶναι τῶν Πλαπούταιων.
- 10 Κλαῖνε μαννοῦλές γιὰ παιδιὰ, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες,
 κλαίει καὶ μιὰ χανούμισσα γιὰ τὸ μοναχογιό της».

Πελοπόννησος. – Π. Παπαζαφειροπούλου, Περιυναγωγὴ
 γλωσσικῆς ὕλης κλπ. ἐν Πάτραις 1887, σ. 150, ἀρ. 134.

ΛΒ'. ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1803 συνθηκὴν τῆς ἀντιστάσεως τῶν Σουλιωτῶν ὁ
 'Αλῆ πασάς διαώρισθ' ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου διοικητὴς τῆς Ρούμελης (Ρούμελη
 Βαλεσῆ) μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιστρέψῃ τοὺς ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ
 κλέφτες καὶ ἀρματολούς. Τὸν αὐτὸν χρόνον 'Αλβανοὺς διέβη τὴν Πίνδον
 καὶ προβαλλομένην τοὺς ἐπιστὰς τοῦ Σουλτάνου, ἐπέκρινε τὴν δύναμιν
 αὐτοῦ. Κινησάμενος ἐκ τούτου τὴν ἀρχὴν τῆς 'Υψηλῆς Πύλης, διατάσσεται
 νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὸ πασαλίκι τοῦ Περδανίου. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του
 εἰς 'Ηπειρον λαφυραγωγεῖ τὰς μακεδονικὰς πόλεις δι' ὧν διέρχεται, συν-
 τρίβων πᾶσαν προβαλλομένην ἀντίστασιν. Οἱ κάτοικοι τῆς Ναούσης ἀντέ-
 στησαν τότε γενναίως κατὰ τῶν ἐπιθεσεων τοῦ 'Αλῆ, ἀλλὰ μετὰ δεκάμη-
 νον πολιορκίαν ἀναγκάζονται νὰ ὑποταχθοῦν. Εἰς τὸ γεγονός τοῦτο ἀναφέ-
 ρεται τὸ πρῶτον ἐκ τῶν κατωτέρω ἁσμάτων.

Καὶ εἰς τὴν μεγάλην 'Ελληνικὴν 'Επανάστασιν τοῦ 1821 οἱ Ναουσαῖοι
 ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήμα-
 τος τοῦ 'Εμμ. Παπαῦ εἰς τὴν 'Ανατολικὴν Μακεδονίαν, ὑψώνουν τὴν 22αν
 Φεβρουαρίου 1822 τὴν σημαίαν τῆς ἐπανάστασεως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κα-
 ρατάσου, τοῦ Ζαφειράκη Θεοδοσίου καὶ τοῦ 'Αγγελῆ Γάτσου, καὶ καταλαμ-
 βάνουν ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τῶν ἐπανάστα-
 τῶν κινουνται πολυάριθμα τουρκικὰ στρατεύματα ἐκ Θεσσαλονίκης ὑπὸ τὸν
 'Αβδοῦλ 'Αβοῦδ, ἅτινα, φθάσαντα μέχρι Ναούσης τὴν 22αν Μαρτίου, πολιορ-
 κοῦν στενῶς τὴν πόλιν. Μετὰ πολυήμερον σθεναρὰν ἀντίστασιν οἱ πολιορ-
 κοῦμενοι ἀναγκάζονται νὰ ὑποκύβουν. Τὰ τουρκικὰ στίφη εἰσέρχονται τὴν 6
 'Απριλίου 1822 εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀχαλίνωτα ἐπιδίδονται εἰς τὴν λεηλασίαν
 καὶ τὴν καταστροφὴν. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἥρωικῶς ἀγωνιζομένων εὐρίσκουν τὸν

1) σημαῖαι, στρατιωτικαὶ μονάδες (λ. τ. bayrak).

2) Π. 'Αραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς 'Ηπείρου, τόμ. 1, (Ἀθῆναι 1856) σ. 295 κ.ἑξ.
 τόμ. 2, σ. 116. Πρβλ. Κωνστ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ 'Ελλην. ἔθνους Ε῞, (1925)
 σ. 219. Σπύρου 'Αραβαντινοῦ, Ἱστορία τοῦ 'Αλῆ πασά τοῦ Τεπελενλή, Ἀθῆναι 1895, σ. 177,
 σημ. 1. Ν. Γ. Πολίτου, 'Εκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγ. τοῦ ἐλλ. λαοῦ, ἀρ. 61Α.

θάνατον, ἄλλοι κατορθώνουν νὰ διαφύγουν πρὸς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα. Γυναῖκες τῆς Ναούσης, μητέρες μὲ τὰ βρέφη εἰς τὴν ἀγκάλην, διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν ἀτίμωσιν, ρίπτονται ἔκ τινος ὑψώματος εἰς τὸν καταρρακτώδη ποταμὸν «Ἀραπίτσα» καὶ δίδουν οὕτω νέον δείγμα γυναικείας εὐψυχίας ἀνάλογον πρὸς ἐκεῖνο τοῦ «χοροῦ τοῦ Ζαλόγγου». Ἀπήχησιν τῶν ἐπαναστατικῶν τούτων συμβάντων τῆς Ναούσης εὐρίσκομεν εἰς τοὺς στίχους τοῦ δευτέρου ὕμνου, τὸ ὁποῖον συμπληροῦται μὲ στίχους ἀπὸ τοῦ κλέφτικο τραγοῦδι «αἰχμάλωτος νιόνυφη».

Δ. Α. Π.

Α'.

- Βάστα, καημένη Νιάουστα, τ' Ἀλῆ Πασᾶ τ' ἀσκέρι,¹
πὼς τὸ βαστοῦν στὰ Γιάννινα χειμῶν² καὶ καλοκαίρι...

- «Τί νὰ βαστάξω ἢ ὀρφανή, καὶ τί νὰ νταγιαντίσω;³
δὲν πολεμοῦνε κλεφτουργιά, ἀλλ' οὔτε καὶ ζορμπάδες,⁴

5 μόν' πολεμάει Ἀλῆ πασάς μὲ δεκοχτῶ χιλιάδες.....»

Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία
τῆς Ἡπείρου, τόμ. 2ος, σ. 116.

Β'.

Τοῦ κρίμα νὰ 'χ' ἡ Ρούμιλα, τοῦ κρίμα οἱ Μουρατίς,
ποὺ σήκουσαν ἡ παγὰστασι, τοῦ σήκουσαν κιφάλι
χαλαστήκαν, μιὰ χούρια κ' ἀκούσαν, κατὰρα,
χαλαστήκιν ἡ Νιάουστα, ποὺ ἦταν ἐπακουμένη.

5 Πῆραν μανοῦλλις μὲ πιδιά κ' ἀκούσαν μὲ νύφης,
πῆραν κ' μιὰ νυφόιπουλη, τὰ τέλια⁵ στὰ μαλλιά της.

Πέντι πασιάδης τὴν κρατοῦν κ' τρεῖς τὴν παραστέκουν
κ' ἓνα μικρὸ μπιόιπουλλου τὴν σέρν' ἀπὸ τοῦ χέρι.

- «Πιρπάτα, μήλου μ' κόκκινου κ' μουσχομυρισμένου,
10 μῆναν⁶ τὰ ροῦχα σὶ βαροῦν, μῆναν ἢ φουρισιά σου;»

- «Οὔδι τὰ ροῦχα μὲ βαροῦν, μήδι κ' ἢ φουρισιά μου,
μόν' μὲ βαρεῖ τοῦ ντέρτι⁶ μου κ' ἢ ἀντρουπὴ τοῦ κόσμου.

Μὲ χώρισις⁷ 'π' τοὺν ἄντρα μου κ' ἀπὸ τοὺν καλὸ μου».

- «Ἄντραν μπέην κ' ἂν ἔχασις, πασάς θέλ' νὰ σὶ πάρῃ».

15 - «Σώπα, σώπα, Βρουμότουρκι, σώπα Παλιαρβανίτη⁸
κάλλια νὰ ἰδῶ τοῦ αἵμα μου στὴ γῆς νὰ κουκκινίσῃ,
παρὰ νὰ ἰδῶ τὰ μάτια μου Τούρκους νὰ τὰ φιλήσῃ».

Μακεδονία (Σιάτιστα). - Μακεδον.

Ἡμερολόγιον, ἔτ. 1910, σ. 194-95.

1) τὸν στρατὸν (λ. τ. asker). 2) πῶς νὰ ὑπομείνῃ (λ. τ. dayandim). 3) ἀδθαί-
ρετος, τορνανικὸς ἄνθρωπος (λ. τ. zorba).

4) σύρματα, μετάλλιοι διακοσμητικαὶ ταινίαι (λ. τ. tel). 5) μήπως (ἐκ τῆς φρ.: μὴ
νὰ εἶναι). 6) καημός, πίκρα (λ. τ. dert).

ΛΓ'. ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΗ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ

(1822)

«Ο Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὁ ἀδελφός τοῦ Πετρόμπεη καὶ νικη-
τῆς τοῦ Βαλτέτση, ἡγούμενος 400 περίπου, τῶν πλείστων Μανιατῶν, ἀπεβί-
βάσθη εἰς τὴν Ἑπειρον, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν τῷ τόπῳ τῶν
Σουλιώτας. Ἀλλ' ἐν μάχῃ παρὰ τὸ Φανάρι πρὸς πολυαρίθμους Τούρκους
καὶ Ἀλβανοὺς ὑπὸ τὸν Ὁμέρ πασάν, ἔπεσε τὴν 4 Ἰουλίου 1822, ὀλίγοι δὲ
τῶν διασωθέντων πολεμιστῶν αὐτοῦ ἐκόμισαν διὰ πλοίου τὸν νεκρὸν εἰς
Μεσολόγγι, ὅπου ἐτάφη. Τὸ δημοτικὸν ᾄσμα μὲ πολλὴν πρωτοτυπίαν, ἀντὶ
περιγραφῆς τοῦ θανάτου τοῦ Κυριακούλη, ἐκθέτει πῶς ἀνεκοίνωσεν ἐν Μάνῃ
τὸ θλιβερόν ἄγγελμα εἰς τὴν σύζυγον τοῦ φονευθέντος ὁ Πετρόμπεης».

*Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια
τοῦ ἑλλ. λαοῦ, ἀριθ. 14.*

Πετρόμπεης καθότανε στὸ μεσανὸ μπαλκόνι
κ' ἐσφουγγίζει τὰ μάτια του μ' ἓνα χρυσὸ μαντήλι.
Καὶ ἡ μπέαινα τὸν ἐρωτάει, καὶ ἡ μπέαινα τοῦ λέει.

– «Τί ἔχεις, μωρὲ Πετρόμπεη, ποὺ χύνεις μαῦρα δάκρυα;»

5 – «Σὰ μ' ἐρωτᾷς, μωρὲ μπέαινα, καὶ θέλεις γιὰ νὰ μάθῃς,
σήμερα γράμμα ἔλαβον ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι,
κι ἀπόξω λέει τ' ἀπὸ τοῦ βαλίου καὶ μέσα λέει τὸ γράμμα.

«Τὸν Κυριακούλη σκότωσε τὸν πρῶτο βασιλεῖο
καὶ στάζουνε τὰ μάτια μου καὶ τρέχουν μαῦρα δάκρυα».

*Παλιὸν τραγ. (Ἡλεία). – Ν. Λάσκαρη, Ἡ Λάστα καὶ τὰ
μυστήρια τῆς Μέρ. Ε'. Ἐν Πύργῳ 1909, σ. 443, ἀρ. 35.*

ΛΔ'. ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

(1822)

Ὁ Μαχμουὺδ πασάς, ὁ ἐπιλεγόμενος Δράμαλης διὰ τὴν ἐκ Δράμας τῆς
Μακεδονίας καταγωγὴν του, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου σερασκέρης στρα-
τιᾶς τριακοντακισχιλίων περίπου πεζῶν καὶ ἱππέων, κατῆλθεν ἐκ τῆς Λαρίσης
εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ὅπως εἰσβαλὼν εἰς τὴν Πελοπόννησον κατα-
πνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ἐπικουροῦντος καὶ τοῦ τουρκικοῦ στό-
λου ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ καὶ τῷ Ἀργολικῷ. Οὐδεμίαν συναντήσας ἀντί-
στασιν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς στενοπορίας τῆς
Μεγαρίδος, κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον, ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλή-
νων, καὶ διὰ τῶν ἀφυλάκτων στενῶν τῶν Δερβενακίων προήλασεν εἰς τὴν
Ἀργολικὴν πεδιάδα, ὅπου συνεκράτησε τὴν ἐτοίμην πρὸς παράδοσιν τουρκι-
κὴν φρουρὰν τοῦ Ναυπλίου, ἀκυρώσας τὴν συναφθεῖσαν συνθήκην τῆς παρα-
δόσεως. Οἱ Ἕλληνες, συγκεντρωθέντες εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης καὶ τὰς
πηγὰς τοῦ Ἑρασίνου, στρατηγοῦντος τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀπησχόλησαν μὲν αὐ-
τὸν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἀργους Λαρίσης, κα-
ταστρέψαντες δὲ ὅσα τρόφιμα ἡδυνήθησαν, περιήγαγον αὐτὸν εἰς πολλὴν
στενοχωρίαν διὰ τὴν στέρησιν τῶν ἐφοδίων. Προβλέπων δ' ὁ Κολοκοτρώνης

1) ἡ ἐπιγραφή ἐπὶ τοῦ φακέλου.

ὅτι θ' ἀναγκασθῇ ὁ Δράμαλης νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κόρινθον, κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων διὰ 2500 περίπου ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Νικηταρᾶν. Καί ὅτε τὴν 26 Ἰουλίου 1822 ἐπεχείρησεν ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη νὰ διέλθῃ διὰ τῶν στενῶν, ὑπέστη μεγάλην φθοράν, ἔκτοτε δ' ὁ Νικηταρᾶς ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος. Οἱ διαφυγόντες εἰς Κόρινθον τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἐπομένας ἀπεδεκατίσθησαν ὑπὸ τῶν στερήσεων καὶ τῶν νόσων, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν ἐν Κορίνθῳ».¹

Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλλην. λαοῦ, ἀριθ. 15.

Α'.

Φύσα, μαῖστρο² δροσερέ, κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τῇ μάννα.
Τοῦ Δράμαλη οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη τ' ἀσκέρι³
στὰ Ντερβενάκια κείτονται, κορμιὰ χωρὶς κεφάλια.

5 Βάνουν τὴ γῆς γιὰ στρώματα, πέτρες γιὰ μαξιλάρια,
βάνουν πανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη.

Ἔνα πουλάκι πέταξε κι οὔλοι τὰ ρωτᾶνε.

– «Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ βλεπτικό ντουφέκι;»

– «Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πρὸς τὴν Κολοκοτρώνης

10 καὶ παραπίσω γιὰ τὴν Ἑλληνίδα, τὰ σπαθιά στὰ χέρια

Γεωργίας (Παρούσα) – Μεταφραστικὰ τραγούδια Κορνήης καὶ Μετῶν, Ἀθήνα 1904, σ. 14, ἀρ. 7.

Β'.

Οἱ μπέηδες τῆς Ρούμελης καὶ τοῦ Μοριᾶ οἱ λεβέντες
στὰ Ντερβενάκια κείτονται, κορμιὰ δίχως κεφάλια·
στρώμα εἶχανε τὴ μαύρη γῆ, προσκέφαλο μιὰ πέτρα
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα εἶχαν δεντρῶνε φύλλα.

5 Φυσάει ἀέρας τὸ πρωί, βοριάς τὸ μεσημέρι
καὶ παίρνει τὰ σκεπάσματα, φανῆκαν τὰ κορμιὰ τους.

Κι ὅσοι διαβάτες κι ἄν περνοῦν, στέκουνε τὰ ρωτᾶνε.

– «Κορμιὰ, ποῦ εἶν' τὰ κεφάλια σας καὶ ποῦ εἶναι τὰ σπαθιά σας;»

– «Μιὰ παγανιά⁴ ἐπέρασε καὶ μιὰ μεγάλη φούγα⁵

10 κ' ἐπῆρε τὰ κεφάλια⁶ μας, ἐπῆρε τὰ σπαθιά μας».

Πελοπόννησος (Λαγκάδια Γορτυνίας). – Λ. Α.

Ὑλη ἀρ. 844 (Κ. Κασσιμάτης, 1893).

1) Λεπτομερὴ περιγραφὴν τῆς μάχης τῶν Δερβενακίων βλ. Μ. Οικονόμου, Ἱστορικὰ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἢ ὁ ἱερός τῶν Ἑλλήνων ἀγών, Ἀθήνα: 1937, σ. 266 κ. ἐξ. (Ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀρ. 24, ἐκδ. "Βιβλιοθήκη"). 2) μαῖστρος = ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος (λ. ἐντ. maistro). 3) σῶμα στρατοῦ (λ. τ. asker). 4) ὁμὰς κυνηγῶν ἀγρίων ζώων· ὁμὰς πολεμιστῶν. 5) ὁρμή, σὺνταρμα (λ. ἱτ. fuga). 6) χερ.: κορμᾶκια.

ΛΕ'. ΤΟΥ ΚΙΑΜΙΛ ΜΠΕΗ

«Ο Κιαμίλ μπες της Κορίνθου ἦτο κατὰ τὸ 1821 ὁ ἰσχυρότατος καὶ πλουσιώτατος τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Τούρκων. Φοβηθεὶς ἐκ τῆς προόδου τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, κατέφυγεν εἰς τὴν Τρίπολιν, καταλιπὼν τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον, ὅπου ἐνέκρυψε καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς ἐφαντάζετο ὡς ἀνερχομένους εἰς πολλὰ ἑκατομύρια. Κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ καθεῖρχθη εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον. "Οτε δ' ἐπιδραμόντος τοῦ Δράμαλη κατὰ τὸ 1822 ὁ φρούραρχος Ἀχιλλεὺς Θεοδωρίδης ἐγκατέλιπε τὸν Ἀκροκόρινθον, ἔκρινε ἀναγκαῖον νὰ θανατώσῃ τὸν Κιαμίλ, ὅστις ἤρνεϊτο ν' ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς κρύπτας τῶν χρημάτων του. Μέρος τούτων λέγεται ὅτι εὔρεν ὁ Δράμαλης, ὅστις καὶ ἐνυμφεύθη τὴν χήραν τοῦ Κιαμίλ μπες».

N. I. Πολίτου, Ἑκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλλην. λαοῦ, ἀριθ. 13.

Πῆραν τὰ κάστρα, πῆραν τα, πῆραν καὶ τὰ ντερβένια,¹
πῆραν καὶ τὴν Τριπολιτσά, τὴν ξακουσμένη χώρα.
Κλαίουں στοὺς δρόμους, κλαίουں² Ἐμιροπούλες,³
κλαίει καὶ μιὰ χανοῦισσα τὸν δόλιο τὸν Κιαμίλη.

5 - «Ποῦ εἶσαι καὶ δὲν φαίνεται, καμαρωμένε ἀφέντη;

Ἦσαν κολόνα στὸ Μοριά καὶ φάμπορα στὴν Κόρθον,⁴
ἦσαν καὶ στὴν Τριπολιτσά πρὸς θεμελιωμένας.

Στὴν Κόρθον πλιά δὲ φαίνεται, οὐδὲ εἰς τὰ σαράγια.⁵

Ἔνας παπάς⁶ σοῦ τὰ κάστρα ἔρμα τὰ παλάτια.

10 Κλαίουں τ' ἀχούρια⁷ γι' ἀχούρια καὶ τὰ τζαμιά γι' ἀγάδες.
κλαίει καὶ ἡ Κιαμίλαινα τὸ δόλιο τῆς τὸν ἄντρα.⁸

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, τόμ. II, Paris 1825, σ. 62.

ΛΣ'. ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ (1822)

Κατὰ Μάιον τοῦ 1821 συνεκροτήθη ἐν Μεσολογγίῳ στρατιωτικὸν σῶμα, τοῦ ὁποίου τὴν ἀρχηγίαν ἀνέλαβεν ἀπὸ τῆς 11ης Μαΐου τοῦ 1822 ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέια (Ἰούλιος 1822) οἱ Μεσολογγίται, οἵτινες μετέσχον τῆς ἀτυχοῦς ἐκείνης ἐκστρατείας, παρεσκευάσθησαν πρὸς ἄμυναν. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Κιουταχὴν καὶ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην, κατερχόμενα ἐξ Ἠπείρου πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν, ὑπέταξαν τοὺς ἐκεῖ ἐπαναστάτας καὶ περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου τοῦ 1822 ἐπολιόρκησαν τὸ Μεσολόγγιον. Ἐπανειλημμένα προτάσεις τῶν Τούρκων περὶ παραδόσεως ἀπερρί-

1) τὰ στενά (λ. περσ. derbent). 2) ἔκθ. Fauriel: πολλὰς. 3) ἀρχοντοπούλες, κυρίως κόρσι ἐμίρη (ἡγεμόνος). 4) μέγαλα (λ. τ. saray). 5) ἐν. ὁ Παπαλέσας. 6) στάβλοι. 7) τὸ τραγούδι εἰς τὴν ἔκθ. Fauriel τελειώνει μὲ τὸν ἐξῆς στίχον, ὁ ὁποῖος προφανῶς προσετίθη ὑπὸ ἀδελφεὸν στιχογράφοι:

σκέλεος ραϊάδων ἔπεσε καὶ ζῇ ραϊὰς ἐκείνων.

φθησαν. Ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις τῆς 25ης Δεκεμβρίου ἀπεκρούσθη καὶ οἱ Μεσολογγῖται ὠχυρώθησαν ἐκ νέου, ἵνα συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα. Εἰς τὴν γενναίαν αὐτὴν ἀντίστασιν τῶν Μεσολογγιτῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ἀναφέρεται τὸ κατωτέρω ᾠσμα.

Δ. Α. Π.

Ἐσεῖς βουνά τῆς Κατοχῆς, βουνά τοῦ Ξηρομέρου,
βαστάτε, νὰ βαστάξωμε τὸν φετινὸν χειμῶνα.

Ὁ Βάλτος ἐπροσκύνησε κι ὄλο τὸ Ξηρομέρι,
τὸ Μεσολόγγι τὸ μικρό, αὐτὸ δὲν προσκυνάει,

- 5 μόνο χαλεύει¹ πόλεμο, χαλεύει τὸ ντουφέκι,
γιατ' ἔχει ἄντρες διαλεχτοὺς κι ὄλο καπιταναίους,
ἔχει τὸ Μᾶρκο Μπότσαρη μὲ χίλιους πεντακόσιους.²

¹ *Ακαρνανία* (Γαβαλοῦ). - Λ. Α. ἀρ. 765,
σ. 6, ἀρ. 1 (Δ. Λουκόπουλος, 1926).

ΛΖ' Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ (1823)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ Μουσταῖ πασὰς τῆς Σκόδρας, ἡγούμενος στρατοῦ ἐξ 8000 Ἀλβανῶν καὶ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Ὁμέρ Βρυάνη τῶν Ἰωαννίνων μετὰ 4000 ἀνδρῶν, ἐκινήθη τὸν Αὐγούστον τοῦ 1823 κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ ἐχθροῦ ὑπὸ τὸν Τζελαλεντὶν βέην κατέλαβε τὸ Καρπενήσιον. Εἰς τὰς κρίσιμους ἐκείνας στιγμὰς ἀναφαίνεται πάλιν ἡ ἥρωικὴ μορφή τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Μὲ 250 ἀνδρας σπεύδει πρὸς τὸ Καρπενήσιον καὶ τὴν νύκτα τῆς 9 Αὐγούστου ἐπιτίθεται αἰφνιδιστικῶς κατὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ ἐχθροῦ. Εἶναι τόση ἡ ὁρμὴ τῶν ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Σουλιωτῶν, ὥστε οἱ Σκοδρινοὶ ἐκβάλλονται ἀπὸ τὰς θέσεις τῶν καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Μόνον εἰς μίαν μάνδραν, ὅπισθεν τῆς ὁποίας εἶχε στήσει τὴν σκηνὴν τοῦ Ὁ Τζελαλεντὶν βέης, ἀντιτάσσεται ἄμυνα. Ὁ Μᾶρκος, ἀν καὶ πληγωμένος, πλησιάζει τὴν μάνδραν καὶ ἐπιχειρεῖ ν' ἀναρριχηθῇ εἰς τὸν τοῖχον, διὰ νὰ κατοπτέυσῃ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτεθῇ. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην βόλι ἐχθρικὸν εὐρίσκει αὐτὸν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἀφήνει ἄπουν.³

Οἱ Ἕλληνες ἐθρήνησαν τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου ὡς ἐθνικὴν ἀπώλειαν, οἷα πράγματι ἦτο.

Γ. Α. Μ.

1) γορεύει, ἐπιζητεῖ. 2) ὁ στίχος, ἐλλειπὴς εἰς τὸ δευτέρον ἡμιστίχιον, συμπληρώθη ἐξ ἡπειρωτικῆς παραλλαγῆς (Λ. Α. ἀρ. 1365, σ. 79, ἀρ. 57, σ. 5).

3) Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Μπότσαρη βλ. Κ. Μεταξᾶ, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Ἀθήναι 1956, σ. 91 - 92 (Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀρ. 6, ἐκδ. «Βιβλιοθήκη»).

Τρεῖς περδικοῦλες κάθονταν — θαῖνι¹ Μάρκο μου — ψηλά στὰ Λιβαδάκια

ν εἶχαν τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερά βαμμένα.²

Τ' ἀπὸ βραδὶς μοιριολογοῦν καὶ τὸ ταχιά³ φωνάζουν.⁴

— «Σκοντριὰν πασὰς μὰς ἔρχεται μὲ χίλιους ὀχτακόσιους·

5 στὸν κάμπο ρίχνει τὴν ὀρδή,⁵ στὸν κάμπο ξεπεζεῦει».

Κι ὁ Μάρκος καθὼς τὰ ἤκουσε, βαριά τοῦ κακοφάνη,

πικρὸ γερούσι⁶ ν ἔκανε στοῦ Σκόδραλη τ' ἀσκέρι.⁷

στοῦ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, στοῦ ἔβγα δυὸ χιλιάδες

κι αὐτοῦ στοῦ πσιωγύρισμα νά μέτρητες χιλιάδες·

10 κ' ἓνας Λατίνος⁸ τὸ θκυλί, νὰ τοῦ 'χε πέρσ' τὸ χέρι,

μὲ τὸ ντουφέκι ὀπὸρριξε στοῦ Μάρκου τὸ κεφάλι

τὸ στόμα τ' αἷμα γιόμισε, τ' ἀχείλι του φαρμάκι

κ' ἡ γλῶσσα του ἀηδονολαλεῖ καὶ στοὺς συντρόφους λέει.

— «Μὴν κιστευτῆτε,⁹ μπρὲ παιδιὰ, μὴ βάνετε στοῦ νοῦ σας

15 κ' ἐγὼ θὰ πάνω στοῦ γιστρώ πέντ' ἔξι δέκα μέρες

καὶ πάλι πίσω θέλα ραῦ¹⁰ νὰ σὰς συμμασῶ.¹⁰

Ἡπειρος (Σοῦλι). — Λ. Α. ἀρ. 36, σ. 366

ἀρ. 86 (Δ. Σάργος, 1919).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΜΕΤΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΑΣΟΥ (1824)

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1823 τοῦ βασιλικοῦ τῆς Πελοποννήσου ἀνετέθη ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης εἰς τὸν Μεχμέτ Πασῆν τῆς Αἰγύπτου. Πρόσκομμα εἰς τὰς κινήσεις τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ σκόλου μεταξύ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου ἐξηκολούθουν ν' ἀποτελοῦν οἱ στολίσκοι τῶν ἐλληνικῶν νήσων. Διὰ τοῦτο ἀποφασίζεται ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ Αἰγαίου διὰ ταυτοχρόνου ἐξορμήσεως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας.

Τῶν κατὰ θάλασσαν αἰγυπτιακῶν ναυτικῶν δυνάμεων γενικὸς ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Χουσεῖν μπέης, τμήμα δ' αὐτῶν ὑπὸ τὸν Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ περισφίγει ἀπὸ τῶν μέσων Μαΐου τὴν Κάσον καὶ τὴν 7ην Ἰουνίου 1824 σῶμα ἐκ 3000 Τουρκαλβανῶν ἀποβιβάζεται εἰς τὴν νήσον. Ἐκ τῶν 7000 περίπου κατοίκων τῆς νήσου πλεῖστοι ἐθανατώθησαν, παιδιὰ δὲ καὶ γυναῖκες ἠχμαλωτίσθησαν, ἵνα πωληθοῦν εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Ἀφρικῆς ὡς ἀνδράποδα.¹¹ Μὲ ἐπιγραμματικὴν δραματικότητα ἀπεικονίζεται ἡ συμφορὰ εἰς τοὺς στίχους τοῦ ἐπομένου ὅσματος.

Δ. Α. Π.

1) εἶδος ἱέρακος (λ. τ. sahin). 2) χειρ.: γραμμένα. 3) τὸ πρωί. 4) οἱ τρεῖς πρώτοι στίχοι ἐλήφθησαν ἀπὸ παραλλαγὴν καταγραφείσαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συλλέκτου (Δ. Σάργου) τὸ 1919 εἰς τὸ Σοῦλι (ἢ Παραμυθίαν). Λ. Α. ἀρ. 36, σ. 367, ἀρ. 87. 5) τὸ στίφος, τὸν στρατὸν (λ. τ. ordu). 6) ἔφοδον (λ. τ. yürüyüş). 7) τὸ σῶμα στρατοῦ (λ. τ. asker). 8) ὡς γνωστὸν, τὸ πλεῖστον τοῦ στρατεύματος τοῦ Σκόδρα παρὰ ἀποτελεῖτο ἐκ χριστιανῶν καθολικῶν τῆς Μιρδιτίας καὶ Σκόδρας. 9) μὴ δευλιάσετε (λ. τ. kōiũ = κακός). 10) νὰ σὰς συγκεντρώσω.

11) Βλ. Κ. Παπαρηγόπουλον, Ἱστορία τοῦ ἑλλ. γν. ἔθνους, τόμ. ΣΤ', ἐν Ἀθ-ῆναις 1925,

Μαῦρο πουλάκι κά'εται στῆς Κάσος τ' ἀκροοῦνι·¹
 βγάζει φωνίτσα θλιερὴ καὶ μαῦρο μοιριολόι.
 «Μάννα, κλαμὸς καὶ βουγγητὸς εἰς τὸ νησί τῆς Κάσος!
 Ἡ μάννα κλαίει τὸ παῖ καὶ τὸ παῖ τῇ μάννᾳ,
 5 κι ὁ ἀερφὸς τὴν ἀερφή, κι ὁ ἄουρος τὴν καλὴ του.²
 "Ἰνουνται στοῖτες" τὰ κορμιά, τὰ αἵματα ποτάμια.
 Πὰς καὶ πανοῦγλα πλάκωσε, πὰς καὶ σεισμὸς ἐγίνη;
 – «Μῆε πανοῦγλα πλάκωσε, μῆε σεισμὸς ἐγίνη.
 Χουσέν πασὰς ἐπλάκωσεν ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρᾳ,
 10 στὸ Φρὺ³ ἐπῆγε κ' ἤραξεν ἡ φοερὴ ἀρμάδα.⁴
 Βγάλλ' Ἀρβανίτες περισσοὺς, βγάλλει Στρααραπάδες,⁵
 γιὰ νὰ πατήσου τὸ σταυρό, γιὰ νὰ πατήσου τ' ἅγια,
 νὰ μααρίσουν⁷ ἐκκλησιὰς κι οὔλα τὰ μοναστήρια.
 Σφάζουν τοὺς γέρους καὶ τίς γρές, κι οὔλα τὰ παλληκάρια,
 15 τίς κοπελιὰς καὶ τὰ μωρὰ στὴ φλόττα⁸ τοὺς μπαρκάρουν,
 σκλάβους νὰ τοὺς πουλήσουσι στὴν Ἰνκουμπάριας⁹ τὰ μέρη.
 Καὶ μιὰ ἀπ' τίς σκλάες ἔλεε μεθ' αὐτῆς φωνίτσα.
 «Χίλια κι ἄν κάμης, Χουσεῖν, πούθ' ἐκείν' ἐμὲς πουλήσης,
 ἐμεῖς τοῦ Τούρκου τὸ σπαθ' εἶν' ὅσο τὸ φερθεοῦμε,
 20 γιὰ θὰ μᾶς κλέψῃς ἄλλους μᾶς γιὰ τὸν Τούρκου θὰ ἴσμεν.¹⁰
 Καστελλόριζον. – Ἑβδομάς τόμ. 1, 1859, τ. 3, ἀρ. 25 (Ἀχ. Διαμαντάρας)
 = Ν. Μανωλῆ – Ε. Παπαδοπούλου, Ἰστορικὰ Δέσματα, 1928, μέρ. Β', σ. 3.

ΛΘ'. ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΑ (1824)

Κατ' Αὐγουστον τοῦ 1824 ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Χοσρέφ πασὰν συνηνώθη μετὰ τῶν αἰγυπτιακῶν πολεμικῶν καὶ μεταγωγικῶν πλοίων τοῦ Ἰμπραῖμ μετὰ τῶν Ἀλικαρνασσου καὶ Κῶ, ἐνῶ αἱ μοῖραι τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, τελοῦσαι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη, ἐπεριπόλουν, ὅπως ἐμποδίσουν τὴν ἀποβίβασιν τῶν αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μετὰ πολλὰς ἀψιμαχίας καὶ ἀπόπειραν τοῦ Ἰμπραῖμ νὰ κυκλώσῃ

σ. 113–114. Μ. Οἰκονόμου, Ἱστορικὰ τῆς ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας ἢ ὁ ἱερός τῶν Ἑλλήνων ἀγών, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1957, σ. 31–32. (Ἀπομνημ. Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀρ. 15, ἐκδ. "Βιβλιοθήκης"). Α. Κοντσόνικα, Γενικὴ ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασεως, Ἀθῆναι 1956, σ. 100 (Ἀπομνημ. Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀρ. 4, ἐκδ. "Βιβλιοθήκης"). Ἀντ. Μιαούλη, Σονοπτικὴ ἱστορία τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος γενομένων ναυμαχιῶν, Ἀθῆναι 1956, σ. 159 (Ἀπομν. κλπ. ἀρ. 8).

1) ἀκροβοῦνι. 2) ὁ νέος τὴν ἀγαπητικιά του. 3) γίνονται στοῖτες. 4) ἐπίνειον τῆς Κάσου κατὰ τὴν βορείαν παραλίαν. 5) ὁ τουρκικὸς στόλος. 6) Στραβοαραπάδες, Αἰγυπτίους. 7) νὰ μαγαρίσουν, μολώνουν. 8) εἰς τὰ πλοῖα τοῦ πολεμικοῦ στόλου. 9) Βερβερίας (παλαιότερα ὄνομ. τῆς Β. Ἀφρικῆς). 10) δέν. 11) θὰ ἴσασμε.

τμήμα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εὐρισκόμενον ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Γέροντα συνήφθη τὴν 28 Αὐγούστου ἡ τελικὴ ναυμαχία, καθ' ἣν διέπρεψαν τὰ πυρπολικά τοῦ Παπανικολῆ, Ματρόζου, Πιπίνου καὶ Θεοχάρη. Πρῶτον ἐπυρπολήθη αἰγυπτιακὸν πλοῖον πρώτης δυνάμεως, τοῦτο δ' ἐπέφερε σύγχυσιν εἰς τὰ πληρώματα. Ὁ πυρπολητὴς Θεοχάρης ἐπιπίπτει κατὰ Τυνησιακῆς φρεγάτας φερούσης 44 πυροβόλα καὶ μέγα φορτίον πυρομαχικῶν τοῦ στρατοῦ καὶ πεζικόν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς τυνησιακῆς μοίρας, ὅστις ἐπέβαινε τῆς φρεγάτας, ἀγωνίζεται νὰ διαφύγῃ τὰς ἀρπάγας τοῦ ἑλληνικοῦ πυρπολικοῦ. Παρὰ τοὺς ἐπιτηδεῖους τοῦ ὅμως ἐλιγμοὺς ἡ φρεγάτα του παραδίδεται εἰς τὰς φλόγας. Ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος ἄλλοι ἐκάησαν καὶ ἄλλοι ἐπνίγησαν. Αὐτὸς δ' ναύαρχος καὶ πολλοὶ Αἰγύπτιοι ἀξιοματικοὶ συνελήφθησαν αἰχμάλω. τοι. Εἰς τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἀναφέρεται τὸ κατωτέρω ᾠσμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὕμνεται γενικῶς ὁ νικητὴς τῆς ναυμαχίας τοῦ Γέροντα.

Γ. Α. Μ.

Εἰς τοῦ Γέροντα τὸν κάβο
καραντί¹ κάνει μεγάλο.

Μιά φεργάδα βόλτα βόλτα,
φοβερίζει τὰ μπουρλότα.²

5 Μπουρλότο τῆς 'μολήσανε³
στὴν πρύμνη, πλὴν τὸ σβήσανε
ἄλλο ἓνα τῆς μολήσανε

καὶ στὴν μπάντα τὴν 'κακαίονε⁴
ἵππῳ ὁ 'ξεσχανέσε⁵ φώλια⁶

10 καὶ φοβηθῆκαν τὰ σκυλιά.
Μπρ' ἀπόψε θὰ μᾶς κάψουνε
καὶ σκλάβους θὰ μᾶς πιάσουνε.
Χαίντε, γειά σου, μωρ' ναβέτα,⁷
πού 'καμες τὲς μπάλες νέτα.⁸

15 Νά 'ταν δυὸ σάν τὸν Μισαούλη,
καίγαν τὴν ἀρμάδα⁹ οὐλῇ·
νά 'ταν ἄλλη μιὰ ναβέτα,
κάναν τὴν ἀρμάδα νέτα.

Marcellus, Chants du peuple en Grèce,
I, Paris 1851, σ. 138.

Μ'. ΤΟΥ ΠΑΠΑΦΛΕΣΑ (1825)

Τὸ 1825 ὁ Γρηγόριος Παπαφλέσας, ὑπουργὸς τότε τῶν Ἑσωτερικῶν καὶ τῆς ἀστυνομίας εἰς τὴν κυβέρνησιν Γ. Κουντουριώτου, μὴ γενομένης δεκτῆς προτάσεώς του ν' ἀπελευθερωθοῦν οἱ φυλακισμένοι ἀγωνισταί, ἵνα ἀπὸ κοι-

1) καραντί = θόρυβος; 2) τὰ πυρπολικά πλοῖα (λ. ἱτ. brulotto). 3) ἐξέπληψαν. 4) εἰς τὸ πλευρὸν τὴν κοποῦν. 5) πυριτιδαποθήκη (λ. τ. cebcane). 6) μικρὸν τρικέ-
ταρτον ἱστιοφόρον (λ. ἱτ. navetta). 7) πού 'καμες, ὥστε νὰ ἐξαντληθοῦν τὰ βλήματα (νέ-
τος· λ. ἱτ. netto). 8) ὁ τουρκικὸς στόλος.

νοῦ ἀντιμετωπίσουν τὰς δυνάμεις τοῦ Ἱμπραΐμ, ἀναλαμβάνει ὁ ἴδιος τὸν ἀγῶνα, ἔχων συνεργάτας τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθαίνης, πρόεδρον τῆς βουλῆς, τὸν Κ. Μαυρομιχάλην, τὸν Ἀ. Σπηλιωτάκην κ.ἄ.

Ἐπὶ κεφαλῇς ἐκστρατευτικοῦ σώματος ἐκ 2000 περίπου Ρουμελιωτῶν καὶ Πελοποννησίων ἔρχεται ἐκ Ναυπλίου εἰς Μεσσηνίαν, ὅπου καταλαμβάνει τὴν ὑψηλὴν θέσιν Μανιάκι τῆς Πυλίας, ἵνα παρακωλύσῃ τὴν προέλασιν τῶν αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων. Ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πολυαρίθμου στρατοῦ τοῦ Ἱμπραΐμ, πολλοὶ δειλιάσαντες ἀπεχώρησαν καὶ ἀπέμεινεν ὁ Παπαφλέσας μὲ μικρὸν ἀριθμὸν πολεμιστῶν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μάχην τῆς 19ης Μαΐου 1825, διαρκέσασαν μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν, ὁ Παπαφλέσας μὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν γενναίως ἀγωνισθεῖς ἐφονεύθη.¹

Δ. Α. Π.

Τοῦ Φλέσα ἡ μάννα κάθεταί στὴν Πολιανὴ² τῇ ράχῃ·
μὲ τὰ πουλιά κουβέντιαζε καὶ μὲ τὰ χελιδόνια.

– «Πουλάκια μ' ἄγρια κ' ἡμερα, ἄγρια κ' ἡμερωμένα
μὴν εἶδατε τὸν ἀρχηγό, τῆς Πολιανῆς τὸν κλέφτη;»

5 – «Ἐψές, προψές τὸν εἶδαμε μέσα στὸν Ἀμπίρ³ τῇ βρύσῃ
καὶ σύναζε τ' ἀσκέρι⁴ του, νὰ ποῖ τὴν πολεμῆση».

– «Αἰντε, παιδιά, νὰ πιάσουν τὸ ἔρμυ Μανιάκι.

Κι ἀρχίσανε τὸν πόλεμο ἀπὸ τὴν ὥσπιν⁵ ὡς τὸ βράδυ

Μπραΐμ βάνει μιά φωνή, λέει τοῦ Παπαφλέσα.

10 – «Ἐβγα, Φλέσα, προσκύνῃς μὲ σὺν⁶ σου τ' ἀσκέρι».

– «Δέ σέ φοβάμαι, Μπραΐμ ποῖς πῶς νοῦ μου δέ σέ βάνω
κ' ἐμέ μιντάτι⁷ μοῦ 'στειλαν οὐλ⁸ οἱ καπεταναῖοι».

Ὁ Φλέσας βάνει μιά φωνή καὶ κάνει τὸ γιουρούσι⁹.

μὲ μιά σπαθιά τὸν σκότωσαν τῆς Πολιανῆς τὸν κλέφτη.

15 Ὅσ¹⁰ εἴστε φίλοι κλάψετε καὶ σεῖς ἐχτροὶ χαρήτε.

Πελοπόννησος (Μανιάκι). – Δ. Α. ἀρ. 1474, σ. 71
(Μαγδαληνὴ Τσάκωνα, 1938).

ΜΑ'. Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ (1826)

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετὰ τὴν κατὰληψιν τῶν πέριξ νησιδῶν Βασιλαδίου καὶ Κλείσσοβας καὶ τὴν πτώσιν τοῦ Αἰτωλικοῦ (Μάρτιος 1826), ἡ πόλις περισφίγγεται στενώτερον καὶ ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων γίνεται δυσχερεστάτη.

1) Βλ. Κανέλλου *Δεληγιάννη*, Ἀπομνημονεύματα, τ. 3ος, Ἀθήναι 1957, σ. 9-13, (Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀρ. 18, ἐκδ. «Βιβλιοθήκη»). Φωτάκου (Φ. Χρυσανθοπούλου), Βίος τοῦ Παπαφλέσα, Ἀθήναι 1868. Τοῦ ἰδίου, Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς ἐλληρικῆς ἐπανάστασεως, ἐκδ. γ' (1955), σ. 466 κ.ἑξ.

2) χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσσηνίας, πατρὶς τοῦ Παπαφλέσα. 3) τὸν στρατὸν (λ. τ. asker). 4) βοήθειαν (λ. τ. medet). 5) ἔσφοδον (λ. τ. yūrtiyūs).

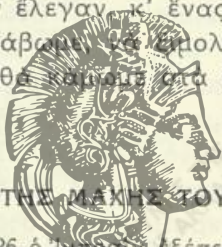
Εἰς σύσκεψιν τῆς φρουρᾶς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπισκόπου Ρωγῶν Ἰωσήφ ἐν τῇ πλατεῖᾳ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς τὴν 27ην Ἀπριλίου 1826 ἀποφασίζεται ἡ ἔξοδος διὰ τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου τοῦ Λαζάρου, ἀφοῦ κάθε ἐλπίς εἶχεν ἐκλείψει. Σκηναὶ συγκινητικαὶ διαδραματίζονται εἰς τὰς δυσκόλους ἐκεῖνας στιγμὰς. Ὁ ἐπίσκοπος Ἰωσήφ, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἱερέων, προσφέρει τὴν θείαν κοινωνίαν εἰς ὅλους. Ἀσθενεῖς καὶ τραυματῖαι, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἀποχωρίζονται μὲ σπαραγμὸν ἀπὸ τοὺς πατέρας, συζύγους καὶ ἀδελφούς των, οἱ ὅποιοι μέλλουν νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν ἔξοδον. Τὰς τραγικὰς ἐκεῖνας στιγμὰς ἀπθανάτισεν ἡ λαϊκὴ μούσα διὰ τῶν κάτωθι στίχων.

Δ. Α. Π.

Σαββάτο μέρα πέρασα κοντὰ στὸ Μεσολόγγι
ἦτο Σαββάτο τῶν Βαγιῶν, Σαββάτο τοῦ Λαζάρου,
κι ἄκουσα μαῦρα κλιάματα, ἀνδρίκια μοιρολόγια.
Δὲν κλαίουں γιὰ τὸ σκοτωμό, δὲν κλαῖν' πού θὰ πεθάνουν,
5 μόν' κλαῖν' πού σῶσαν τὸ ψωμί, τοὺς ἔφαγεν ἡ πείνα.
Στὴν ἐκκλησιὰ συνάχτηκαν, μέσα στὸ ἅγιο Βῆμα,
κ' ἓνας τὸν ἄλλον ἔλεγον, κ' ἓνας τὸν ἄλλον λέγουν.
«Παιδιά, νὰ μεταλάβωμε, νὰ ἐπιλοηθοῦμε,
βράδου γιουρούς»² θὰ κἀγαθὰ στα ἔξω γιὰ νὰ βγοῦμε».³

Μακεδονία, - Δ. Α. "Υλὴ ἀρ. 141
(Ν. Μανουσίου)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΟΗΝΩΝ

ΜΒ'. ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΟΥ ΔΗΡΟΥ

«Κατ' Ἰούνιον τοῦ 1826 ὁ Ἰνστιτούτ ἐξέπεμψε πρὸς ὑποδούλους τῆς Μάνης στρατιὰν ἑπτακισχιλίων πεζῶν καὶ ἵππῶν, ἥτις τὴν 22 τοῦ μηνὸς εὐρίσκετο πρὸ τοῦ στενοῦ τοῦ Ἀρμυροῦ, εἰς τὰ ὄρια τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Μάνης. Τὴν προέλασιν τῶν Αἰγυπτίων ἀνέκοψαν χίλιοι περίπου Μανιάται, οἵτινες προφυλασσόμενοι ὑπὸ ἀσθενοῦς δυχρώματος, τῆς λεγομένης Βέργας, ἦτοι λιθοκτίστου μάνδρας μήκους δισχιλίων μέτρων περίπου, κλειούσης τὴν μεταξὺ τῆς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ τῆς Σέλιτσας καὶ τῆς θαλάσσης δίοδον, ἔφεραν πολλὴν φθοράν εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἀποκρουσθέντες ἐπανειλημμένως, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ἐπέστρεψαν τὴν 15 Ἰουνίου εἰς τὴν Καλαμάταν τῆς Μεσσηνίας. Ἐν τῷ μεταξύ δ' ὅμως καὶ ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς μάχης τῆς Βέργας, ὁ Ἰμπραὶμ ἀποσπάσας 1500 ἄνδρας, ἔπεμψε διὰ πλοίων εἰς τὰ παράλια τῆς Μάνης, διὰ νὰ ἐνεργήσουν ἀντιπερισπασμόν. Αὐθημερόν οὗτοι ἀπεβίβάσθησαν εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Δηροῦ, καταλαβόντες δὲ τὰ πρὸς δεξιὰ χωρία Πύργον καὶ Χαριάν, ἐστράφησαν πρὸς

1) Λεπτομερεῖας περὶ τῆς πολιορκίας καὶ καταστροφῆς τοῦ Μεσολογγίου βλ. εἰς τὴν σειρὰν τῶν Ἀπομνημονευμάτων Ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἐκδ. "Βιβλιοθήκη", Ἀθῆναι 1956 καὶ 1957, τὰ ὅπ' ἀρ. 5: Ἀπομνημονεύματα Ἀρτεμίου Μίχου, ἀρ. 9: Ν. Δ. Μακροῦ, Ἱστορία τοῦ Μεσολογγίου καὶ Σπυρομύλιου, Ἀπομνημονεύματα τῆς δευτέρας πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου 1825 - 1826, ἀρ. 18: Κ. Θ. Δελιγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, τόμ. 3ος, σ. 101 - 111.

2) ἔξοδον (λ. τ. yllūyūs). 3) ἡ φράσις: στα ἔξω γιὰ νὰ βγοῦμε ἐλήφθη ἐκ παρολαγῆς ἐκ Τσουμέρκων (Λαογρ. Ε', 59, στ. 17) ἀντὶ τῆς τοῦ χειρ.: μὲ μυριάδες Τούρκους.

τ' ἀριστερά, ἵνα προσβάλῃσιν τὴν Τσίμοβαν (τὴν μετονομασθεῖσαν ὕστερον Ἀρεόπολιν). Ὁλίγιστοι μόνον Μανιάται, διότι οἱ λοιποὶ ἐμάχοντο εἰς τὸν Ἀρμυρόν, εὐρισκόμενοι εἰς τοὺς πύργους των, ἀνθίσταντο κατὰ τῶν ἐπιδρομέων· ἀλλὰ γνωσθείσης τῆς ἀποβάσεως τῶν Ἀράβων, ἔγινε διὰ κωδωνοκρουσίων συναγερμὸς τῶν ὑπολειφθέντων κατοίκων τῶν πέριξ χωρίων, καὶ προσέτρεξαν πάντες καὶ γέροντες καὶ ἱερεῖς, καὶ αἱ θερίζουσαι εἰς τοὺς ἀγροὺς γυναῖκες μὲ τὰ δρέπανά των, ἐνωθέντες δὲ μετ' ὀλίγων ὅπλοφόρων, οἵτινες ἔτυχε νὰ διαβαίνωσιν ἐκεῖθεν ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην, ἡμύνοντο κατὰ τῶν Ἀράβων, εὐάριθμοι μὲν δι' ὅπλων, οἱ δὲ λοιποὶ διὰ πετρῶν καὶ τῶν δρεπάνων. Τὴν ὁρμὴν τοῦ ἀσυντάκτου λαοῦ δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ὑπομείνουν οἱ ἐπιδρομεῖς καὶ ἔσπευσαν νὰ ἐπιβῶσι πάλιν τῶν πλοίων κακῶς ἔχοντες, ἀπῆλθον δὲ τὴν 25 Ἰουνίου πολλοὺς καταλιπόντες νεκροὺς».¹

Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλλην. λαοῦ, ἀρ. 17.

Στὸ ρημοκκλήσι τοῦ Δηροῦ
 λειτούργα ὁ Πρωτοσύγγελος,
 καὶ τ' ἄχραντα μυστήρια
 ἐβάστα στὸ κεφάλι του,
 5 ψέλνοντας τὸ χερουβικόν.
 Ἐκεῖ ἄξαφνα κι ἀπάντεχα
 τοῦρκοι τὸν ἐκυκλώσανε.
 Ἰὰ χεῖρα τοῦ ἀναπήλασε
 κ' εἶπενε, «Παντοδύναμε,
 10 δυνάμωσε τοὺς Χριστιανοὺς,
 τύφλωσε τοὺς Ἀγαρηνοὺς
 τὴ μέρα τὴ σημερινή...».·
 Οἱ ἄντρες ὅλοι ἐλείπασιν
 κ' ἦταν στὴ Βέργα τ' Ἀρμυροῦ,
 15 ὅπου Τρωάδα ὁ πόλεμος²
 ἐπάαινε μερόνυχτα.
 Μόνα τὰ γυναικόπαιδα
 καὶ γέροντες ἀνήμεποροι,
 (γιατ' ἦταν θέρος) βρέθηκαν
 20 μὲ τὰ δραπάνια στὰ λουριά.³
 Καθόλου δὲν δειλιάσασιν,
 καθόλου δὲν τρομάξασιν,
 μόνο ἔδωκαν τὴν εἰδηση
 στὸν Κωνσταντῖνον⁴ μὲ πεζόν.

ΑΘΗΝΩΝ

1) Βλ. καὶ Φωτάκον (Φ. Χρυσανθοπούλου), Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς ἑλλην. ἐπαναστάσεως, ἔκδ. Γ' (1955) σ. 649. 2) πόλεμος προτερὸς καὶ μέγας, ὡς ὁ παλαιὸς τῆς Τρωάδος. 3) λωρίδες, χωράφια καλλιεργημένα εἰς τὰς πλαγιάς τῶν βουνῶν. 4) ἐνν. τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην.

- 25 Κ' ἐκεῖνος σάν πολέμαρχος
ἐσύναξ' ὅλα τὰ χωριά,
γράφει καὶ στέλνει στ' Ἀρμυρό,¹
καὶ τρέχει κάτω στοῦ Δηρό.
Γυναῖκες βλέπει νὰ ὀρμοῦν
30 μὲ τὰ δραπάνια ποὺ κρατοῦν
τοὺς Ἀραπάδες² νὰ χτυποῦν.
«Εὔγε σας, ματαεὔγε σας,³
γυναῖκες, ἄντρες γίνατε,
σάν ἀντρειωμένες κρούετε».
35 Εἶπε καὶ βρυχουμάνισε⁴
σάν τὸ λιοντάρι στὰ βουνά.
Τοὺς Τούρκους κόφτει ἀλύπητα.
Μαζί τὰ παλληκάρια του
πετάχτηκαν σάν τοὺς αἰτοὺς
40 κι ἀρπάχτηκαν μὲ τοὺς ὀφθαλμούς
χέρια μὲ χέρια ἀντάμα,
καὶ τοὺς ἐβάλασι πρὸς τὰ
σά νὰ ἦσαν γιδοπάρβαρα,⁵
καὶ τοὺς καταπονίσασιν.
45 Σφάζοντας καὶ σκοτώνοντας
φτάσασιν στὴν ἀκρογιάλη,⁶
ποὺ μέλισσά ἦτον ἡ Τούρκια.⁷
Πάνου σὲ κείνη τῇ στιγμῇ
ν ἀγνάντισαν κ' ἐπρόφτασαν
50 τὰ παλληκάρια τ' Ἀρμυροῦ,
κ' ἦτανε πρῶτος μπροστινός
ὁ γιὸς τοῦ γέρο βασιλιᾶ,⁸
ποὺ 'χε στὰ πόδια του φτερά
κ' ἦταν ὁ πρῶτος ἄγουρος.⁹
55 Ξεγυμνωμένο τὸ σπαθί
κράταγε καὶ τὰ μάτια του
σπίκιες⁹ καὶ φλόγες βγάζασιν.
«Κάμετε θάρρος, εἶπεκε»
μὲ μιὰ φωνὴ σάν τῇ βροντῇ.

1) γράφει... στ' Ἀρμυρό, δηλ. ἀνακοινώνει τὴν εἰδηρὴν εἰς τοὺς πολεμοῦντας εἰς τὸν Ἀρμυρόν. 2) τὸν αἰγυπτιακὸν στρατόν. 3) καὶ πάλιν εὔγε σας. 4) ἐδρυχήθη. 5) Οἱ στ. 45-47 ἐπώθησαν εἰς παραλλογήν παρὰ Em. Legrand, Recueil de chansons populaires grecques, Paris 1874 σ. 146. 6) τοῦ γέρο βασιλιᾶ = τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη. 7) νῆον παλληκάρι. 8) σπίθες. 9) εἶπε.

- 60 μὴν τὰ φοβᾶστε τὰ σκυλιὰ
κι ἂν εἶν' πολλοὶ κι ἀμέτρητοι.
Πολλοὶ ἦτανε καὶ στ' Ἀρμυρό
κ' ἐμεῖς τοὺς ἐνίκησαμε».
Πρόφτασε τότε κι ὁ ἀρχηγός,¹
65 ὁπού εἶναι πενταγνώστικος²
στὶς μάχες, στὰ πολιτικά,
κ' εἶπε στὰ παλληκάρια του.
«Σήμερα ἂν γεννηθήκαμε,
σήμερα θὰ πεθάνουμε».
70 Ἦνοιξε ἡ μάχη κι ὁ καβγάς
κ' ἔγινε ξεσυνέριση³
σ' ὅλα τὰ Σπαρτιατόγονα,⁴
ποιοὶ θὲ νὰ πᾶσι μπροστινοί.
Οἱ Τοῦρκοι σωριαστήκασι
75 πάνω στὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ,
μὰ στὸ στερνὸ⁵ δειλιάσασι
καὶ πέφτασι στὴ θάλασσα,
σὰν ὄρνια σὰν πετρόποδα,
μὰ τ' ἔσαν Θεοῦ θέλημα
80 νὰ 'σακουστῇ ἡ παράκληση
τοῦ ἁγίου Πρωτοσύγγελου.

Κ. Παράγγη, Μανιάτικα μοιρολόγια καὶ τραγούδια, Ἀθήναι 1928, σελ. 58 - 60.

ΜΓ'. Ο ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (1830)

«Τὰ πρωτόκολλα, δι' ὧν συνιστᾶτο τὸ ἐλληνικὸν βασίλειον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν συμπεριλαμβάνετο ἡ Κρήτη, ἀνεκοινώθησαν κατὰ τὸ 1830 εἰς τοὺς Κρήτας ἐν Καλύβαις τοῦ Ἀποκορώνου ὑπὸ πληρεξουσίου τῶν τριῶν ναυάρχων, κυβερνήτου γαλλικοῦ πλοίου. Εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀναφέρονται τὰ ἐπόμενα ἄσματα».

Ν. Γ. Πολίτου, Ἑκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλλήν. λαοῦ, ἀρ. 18.

Α'.

Στὰ χίλια ὀχτακόσια εἰκοσιοχτῶ, μιὰν Τρίτη,
ἀφρουκαστήτε⁶ νὰ σᾶς 'πῶ ὀγιά τὴν μαύρην Κρήτη.
Σύναξη κάνου οἱ βασιλεῖς καὶ πᾶνε στὸ Παρίσι,

1) ὁ Πετρόμπεης. 2) συνετώτατος. 3) ἐμύλλα. 4) τοὺς ἀπογόνους τῶν Σπαρτιατῶν. 5) στὰ στερνά, τελευταῖον. 6) ἀκούσατε.

- νά κάμουνε συνέλεψη τί νά γενῇ ἡ Κρήτη.
- 5 Καί σάν ἐσυναχτήκανε κι ἀρχίζαν τὸ κουσοῦλτο,¹
κομματαρχίες γίνονται· καὶ δίδουν την τοῦ Τοῦρκο.
Καὶ στέλνουν ἀντιπρόσωπο κ' εἰς τσοὶ Καλύβες βγαίνει,
νά συναχτοῦν οἱ Χριστιανοὶ νά δώση τὸ χαμπέρι.²
Καὶ σάν ἐσυναχτήκασι, διαβάζει τῇ συθήκη,
- 10 κ' ἔγραφε πὼς ἐδῶκανε τοῦ Μισιριοῦ³ τὴν Κρήτη.
Φωνιάζουν κλαῖν' οἱ Χριστιανοί· «'Αφέντη κουμαντάτε,⁴
ἀνέβα πάνω στὰ βουνά, νά κάτσης εἰς τσοὶ στράτες,
νά ἰδῇς πουλιά πετούμενα στσοὶ δρόμους νά περνοῦσι
τὰ κόκκαλα τῷ Χριστιανῷ στὰ ντόδια⁵ νά βαστοῦσι.
- 15 "Ὅσοι καταλυθῆκανε στὰ ὄρη κ' εἰς τὰ δάση,
ποιὸς εἶν' ἀποῦ θὰ σοῦ τσοὶ πῆ καὶ θὰ τσοὶ λογαριάση;»
- «'Ακουσ', ἀφέντη, νά σοῦ πῶ τὰ πάθη τὰ δικά μας·
στὴν 'Αραπιά πουλήσανε οἱ Τοῦρκοι τὰ παιδιὰ μας.
Κι ὅσοι κι ἂν ἀβαντσάρουνε⁶ τὰ βουνά γλακοῦμε⁷
- 20 ξυπόλυτοι κι ὀλόδυνοι, νά νά λευτερωθοῦμε.
Κ' εἴχαμε θάρρος εἰς τσοὶ βασιλεῖς, τσοὶ Φράγκους,
κ' ἐβᾶ⁸ μᾶς ἀδικήσανε καὶ κινήσανε μᾶς ἀκλῆσαι.
Ὅντε θὰ βγαῖν τὰ ντόδια⁹ καὶ νά φαντοῦν οἱ κρίνοι
καὶ νά 'ρθ' ὁ φοβερός κριτὴς οὐρανοῦ νά μᾶς κρίνη,
- 25 τὰ τάγματ' οὐλα τ' οὐρανοῦ τριγύρου ν' ἀκλουθοῦσι,
τὰ πάθη τῷ Χριστιανῷ, τὰ δόκα, νά γροικοῦσι,¹⁰
νά 'ρθουνε μὲ παράπονο κ' οἱ Κρήτες νά σταθοῦνε,
μπροστά στὸ φοβερό κριτὴ τ' ἀδικὰ ντων νά ποῦνε,
τότεες ν' ἀποκριθῇτ' ἐσεῖς, 'Αγγλία καὶ Γαλλία,
- 30 μπροστά στὸ φοβερό κριτὴ, δευτέρα παρουσία!».
'Ο Χάλης¹¹ τοῦ κουβέδιαζε¹² καὶ τοῦ 'κανε τὴν κρίση,
καὶ τ' ἄμοιρα τ' ἀμμάθιαν του ἐτρέχαν σάν τὴ βρύση.
- «Εἶντα νά σᾶς κάμω 'γώ, καημένοι μπουνταλάδες,¹³
γιάντα¹⁴ νά μὴν τὰ γράψετε εὐτὰ στσοὶ βασιλιάδες;
- 35 Τώρα τ' ἀποφασίσανε κ' ἐκάμανε συθήκη
κ' ἐγράψαν κ' ἐβουλῶσανε τοῦ Μισιριοῦ τὴν Κρήτη.¹⁵
Λυποῦμαί σας, Χριστιανοί, δὲν ἔχω τί σᾶς κάμω,

1) συμβούλιον, σύσκεψιν (λ. ἱτ. consulto). 2) κομματαρχίες γίνονται κατ' ἄλλην παραλλαγὴν: ἐδιχονήσανε = ἐδιχονόησαν, δὲν συνεφώνησαν. 3) τὴν εἰδησιν (λ. τ. haber). 4) τῆς Αἰγύπτου. 5) ἀρχηγὴ (λ. γαλλ. commandant). 6) δόντια. 7) κι ὅσοι κι ἂν ἀπομείναμε τρέχομεν εἰς τὰ βουνά. 8) καὶ τώρα. 9) ἔταν θὰ ἐμφανισθοῦν τὰ νέφη. 10) νά ἀκούσουν. 11) Κρής ὀπλαρχηγός. 12) ὁμιλεῖ. 13) ἀνόητοι (λ. τ. budala). 14) γιατί. 15) ὑπέγραψαν καὶ ἐσφράγισαν τὴν ἀπόφασιν περὶ τῆς παραδόσεως τῆς Κρήτης εἰς τοὺς Αἰγυπτίους.

γιατ' ὅ,τ' ἀποφασίστηκε δὲ δύνομαι ν' ἀλλάξω».

- 40 Κ' ἔρχονται πλοῖα Φράγκικα καὶ πᾶνε στὴ Γραμποῦσα'
καὶ βγάνουνε τσοὶ Χριστιανοὺς ἀποὺ τὴν ἐβαστοῦσα.
Καὶ Μισιριώτες φέρνουνε κ' εἰς τὰ χωριὰ χτυποῦσι,
φοροῦνε ροῦχα κόκκινα καὶ τούμπανα βαστοῦσι.
Καθίζουν σὲ μερκὰ χωριὰ καὶ κάνουνε κρισάδες
καὶ τυραννοῦν τσοὶ Χριστιανοὺς, σκεντσεύουν ² τσ' ἀραγιάδες,³

Ant. Jeannarakis, "Ἄσματα κρητικά,
Leipzig 1876, σ. 66 - 68, ἀρ. 49.

Β'.

- Στὰ χίλια ὀχτακόσια στὰ τριάντα,
στσ' ὀχτῶ τοῦ Σετεμπριοῦ ἦρθ' ἡ γι ἀρμάδα.
Καὶ βγαίνει στ' Ἀκρωτήρι,⁴ σιργιανίζει,
τὸν κόσμο βιζιτάρει⁵ καὶ ξανοίγει.⁶
5 τσοὶ Χριστιανοὺς γυρεύουνε νὰ ἰδοῦσι
καὶ θλιβερὸ χαμπέρι γιὰ νὰ ποῦσι
«Οἱ Χριστιανοὶ νὰ μείνουν ἀραγκάδες»
Κ' οἱ Τοῦρκοι χαρὲς κάνουνε περὶ αὐτάς.
Γλήγορα εἰς τὴν φράγκικην ἀρμάδα
10 ἐβγάσανε παραινῶνα λεγάλα
«Ὅρη, βουνὰ καὶ τρύπες καὶ ἰακάρια,
γεμᾶτα 'νιαι φτωχοὺς καὶ παλινκαρῶνα
τοῦ πείνας καὶ τοῦ δίψας ξεραμμενῶνα,
γιὰ νὰ λευτερωθοῦνε οἱ καημένοι».
15 Κ' οἱ καπετάνι' ἀρχίζουν καὶ γελοῦσι,
κ' εἰς τὰ καράβια μπαίνουν καὶ κινοῦσι.
Τὸ κρῖμα τῷ φτωχῷ καὶ τῷ χηράδω
εἰς τὸ λαϊμὸ σας νὰ 'ν' οὔλων τῷ Φράγκω.

Ant. Jeannarakis, ἐνθ' ἀν., σ. 74 - 75, ἀρ. 54.

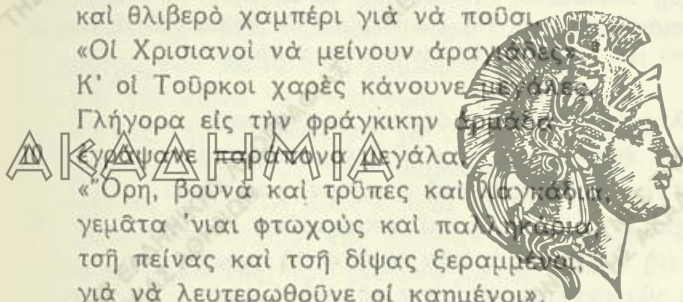
ΜΔ'. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΘΩΝΟΣ

Τὸ ἐπόμενον εἰς δημοτικὸν ὕφος ᾄσμα συντετέθη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς περιοδείας τοῦ βασιλέως Ὁθωνος εἰς Παρνασσίδα κατὰ τὸ 1834.

Δ. Α. Π.

ᾠρα καλὴ σου, βασιλιά, ὦρα καλὴ σ', ἀφέντη⁷
αὐτοῦ ποὺ βούλεσαι νὰ πᾶς, στὴ Λιάκουρα⁸ ν' ἀνέβης,

1) νηαὶς παρὰ τὰ ΒΔ παράλια τῆς Κρήτης. Τὸ ἐπ' αὐτῆς φρούριον κατεῖχeto ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. 2) βασανίζουν (λ. τ. iskence = βασανισμός). 3) ὑπόδουλοι (λ. τ. garya). 4) Ἀκρωτήρι ἢ παρὰ τὴν πόλιν τῶν Χανίων ὁμώνυμος χερσόνησος. 5) ἐπισκοπεῖ, παρατηρεῖ (λ. ἱ. visitare). 6) κοιτάζει. 7) ἔχθ. Russ: αὐθέντη. 8) δημώδης ὀνομασία τοῦ Παρνασσοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

νὰ πάς, νὰ δγῆς τὸν Παρνασσόν, τὸν ὁμορφο¹ τὸν τόπο,
ν ὁπῶχει τὸ ψηλὸ βουνό, ψηλότερον ἀπ' ὄλα.

- 5 Περικαλῶ σε, βασιλιά, περικαλῶ σ' ἀφέντη,
ἀγάλια ἀγάλια νὰ ῥχεσαι, ἀγάλια νὰ διαβαίνης,
μὴν ἀποστάσης, βασιλιά, μὴν ἀποστάσης, ρήγα,
γιατί 'ν' ὁ τόπος ζαρωτός,² καβάλλα δὲν διαβαίνεις.³

L. Ross, Wanderungen in Griechenland in Gefolge des Königs
Otto und der Königin Amalie, I, Halle 1851. σ. 54.

ΜΕ'. ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ (1866)

Ἡ καταστροφή τοῦ Ἀρκαδίου ἐγένετο, ὡς γνωστόν, τὴν 8 Νοεμβρίου τοῦ 1866. Τὸ θλιβερόν ἄκουσμα διεδόθη παντοῦ, ἔφθασε καὶ εἰς τὴν Ἰμβρον. Θὰ ἐπλησίαζεν ἡ Πρωτοχρονιά μὲ τὰ τραγούδια τῆς καὶ τὴν χαρὰν ποῦ φέρει ἡ πρώτη ἑορτὴ τοῦ χρόνου. Ἀλλὰ ἡ ψυχὴ τοῦ τραγουδιστοῦ δὲν θέλει, δὲν ἔμπορεῖ νὰ χαρῇ· αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ θρηνήσῃ, νὰ κλαύσῃ τοὺς Κρητικούς ποῦ ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ὁ πόθος τοῦ θρήνου κυριεύει τὴν ψυχὴν του καὶ τὸ τραγούδι γίνεται μοιρολόγι.

Γ. Α. Μ.

Ἄγιος Βασίλης ἔρχεται γλυκὺς καὶ λυπημένος,
καὶ στὰ ραβδί ἐκούμπησε σὰν κ' ἦταν καυρημένος·
βαστοῦσε πέννα καὶ χαρτί καὶ τὸ χαρτί του λέγει
καὶ τὸ δγιαβάζει γι' Ἄγιος καὶ πικραμμένα κλαίγει.

- 5 – «Φέτο νὰ μὴ γιορτάσεις σάν πρῶτα τὴ γιορτὴ μου,
καλὰ νὰ μὲ γλυκάνετε, νὰ ῥχετε τὴν εὐχὴ μου.
Κόλλυβα νὰ μοιράσετε, νὰ φᾶν', νὰ συγχωρέσουν,
νὰ κλάψουν οἱ χριστιανοὶ ὅσο κι ἂν ἠμπορέσουν.
Ἀπὸ τὴν Κρήτη πέρασα, ἀπ' τὰ πιστὰ παιδιὰ μου,
10 καὶ πολεμοῦν νὰ μὲ σηκώσ' καὶ κόφτηκ' ἡ καρδιά μου.
Ἐκεῖ 'ναι τὸ περήφανο, τὸ ἅγιον Ἀρκάδι
εἰς σέ σωρὸ κατάμαυρον, καθὼς τὸν μαῦρον Ἄδης·
ἐκεῖ πεινοῦν οἱ ζωντανοὶ καὶ κλαῖν' οἱ πεθαμένοι,
εἶναι στὸν κόσμον ἄθαφτοι, στὸν κάμπο ξαπλωμένοι·
15 ἔχει καὶ νιές, ἔχει καὶ νιούς, παιδιὰ σάν ἀγγελούδια,
ποῦ τὰ θερίζει τὸ σπαθὶ τοῦ Τούρκου σάν πουλούδια.

Ἰμβρος. – Λ.Α. ἀρ. 1160 Ε', σ. 32-33
(Γ. Α. Μέγας, 1938).

1) ἔκδ. Ross: εἴμορφον. 2) μὲ πολλὰς τροφάς, ἀνώμαλος. 3) εἰς τὴν ἔκδ. Ross ἀκολουθοῦν οἱ δύο κατωτέρω στίχοι, πιθανῶς προσθήκη λογίου στιχορρογοῦ.

Μπροστὰ πηγαίνουν οἱ ὀλοφόροι, πίσω καπεταναῖοι,
στὴ μέση πάει ὁ βασιλιάς, παρατηρεῖ τὸν τόπον.

ΜΣ'. ΤΟ ΚΑΤΑΔΡΟΜΙΚΟΝ «ΕΝΩΣΙΣ» (1867 - 1868)

Κατά τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866-1869 τὸ καταδρομικὸν «Ἐνωσις» μετὰ πληρῶμα 120 περίπου ἀνδρῶν καὶ ναύαρχον τὸν Ν. Σουρμελῆν ἐξετέλεσεν ἀπὸ τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1867 μέχρι τῆς 2 Δεκεμβρίου 1868 τεσσαράκοντα ἑξ διαδρομάς, διασπῶν τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ ἐφοδιάζον τοὺς ἐπαναστάτας μετὰ τροφὰς καὶ πολεμικοὺς ἐφόδους.

Ὁ τελευταῖος πλοῦς τοῦ πλοίου τούτου ἦτο περιπετειώδης. Κατ' αὐτόν, ἀφοῦ παρέλαβεν ἐκ Γυθείου τὴν 25 Νοεμβρίου 1000 ἐπιλέκτους Μανιάτας, ἀπεβίβασεν αὐτοὺς κατόπιν πολλῶν κινδύνων εἰς Κρήτην. Ἐπαναπλέον ἐκ Κρήτης εἰς Σῦρον διέτρεξε μέγιστον κίνδυνον, κλυδωνιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ διωκόμενον ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Δι' ἐπιδεξίων ἐλιγμῶν, προσορμιζόμενον ἀπὸ λιμένας εἰς λιμένας, κατορθώνει ἐπὶ τέλους νὰ καταφύγῃ τὴν 2 Δεκεμβρίου 1868 εἰς τὸν λιμένα τῆς Σύρου.¹

Εἰς τὴν πολεμικὴν ταύτην περιπέτειαν τῆς «Ἐνώσεως» ἀναφέρεται τὸ ἐπόμενον ᾠσμα.

Δ. Α. Π.

— «Ἀσπρα μου πουλιά, μαῦρα μου χιτῶνα,
αὐτοῦ τοῦ πέτισθι κί χαμπηλὰ τοῦ σῆμα
μὴν τὴν εἶδιτι τὴν «Ἐνούση» τῆς Ἰουλιᾶς.

«Ὥς τὴν ἐβδίκων εἶς τὰ νῆα τῆς Κρήτης
καὶ νῆα κινηροῦν δυὸ τουρκικὰ πειρώται.
Δέν τὴ φθάνουνι οὔδι κί στὰ μισὰ τῆς.

Κανουνουβουλοῦν, τῆς σπᾶσαν τοῦ ἀγένη
κί τὴ ρόδα τῆς, τοῦ μισιανὸ κατάρτι.

Τότις φώναξεν οὐ πρώτους καπιτάνους:

10 Ντούρ' ἄμάν πασά, ν' ἀλλάξου τοῦ τιμόνι
κί τὴ ρόδα μου, τοῦ μισιανὸ κατάρτι,
κί ἂν μί φτάσιτι, σκλάβους 'θελα σᾶς γίνου
κ' ἰγὼ κ' ἡ «Ἐνούση...».

*Ἡπειρος (Νεγάδες). — Δ.Α. ἄρ. 1570, σ. 505-6
(Μ. Οἰκονόμου, 1939).*

ΜΣ'. ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗΝ ΤΟΥ 1881

«Κατὰ τὴν ὁροθεσίαν, τὴν γενομένην ὑπὸ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς βερολινείου συνθήκης τῷ 1881, ἀπεκλείσθη τῶν ἐλληνικῶν συνόρων τὸ μέγιστον τμήμα τῆς Ἡπείρου, καίτοι ἐπιδικασθὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν Δυνάμεων. Τὰς ματαιωθεῖσας προσδοκίας τῶν πέραν τῆς δεξιᾶς δόξης τοῦ Ἀράχθου Ἡπειρωτῶν θρηνηθεῖ τὸ ἐπόμενον ᾠσμα».

*Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια
τοῦ ἑλλ. λαοῦ, ἄρ. 19.*

1) Βλ. σελῖδα Εἰρ. Σπανδωνίδου, Τραγούδια τῆς Ἀγέρας, Ἀθήναι 1939, σ. 291-292.

- Σ' ὅλον τὸν κόσμον ξαστεριά, σ' ὅλον τὸν κόσμον ἥλιος,
καὶ στὰ καημένα Γιάννινα μαῦρο, παχύ, σκοτάδι·
τί φέτο ἐκάμαν τῇ βουλῇ ὀχτῶ βασιλεία ἀνθρώποι,
κ' ἐβάλανε τὰ σύνορα στῆς "Αρτας τὸ ποτάμι,
5 κι ἀφήκανε τὴν Πρέβεζα¹ καὶ πήρανε τὴν Πούντα
κι ἀφήκανε τὰ Γιάννενα καὶ πήρανε τὴν "Αρτα,
κι ἀφήκανε τὸ Μέτσοβο μὲ τὰ χωριά του γύρα.

¹ *Ηπειρος*. - Ν. Γ. Πολίτου, ἔνθ' ἀν., ἀρ. 19.

ΜΗ'. ΤΟΥ ΜΠΡΟΥΦΑ (1896)

Μετά τὴν διὰ τοῦ φερμανίου τῆς 11ης Μαρτίου 1870 ἀναγνώρισιν παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἡ ἐθνικιστικὴ προπαγάνδα τούτων προσλαμβάνει ἐπικινδύνους διαστάσεις ἐν Μακεδονίᾳ. Συμμορίαὶ βουλγαρικαὶ τρομοκρατοῦν τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ σλαβοφώνους πληθυσμούς, ἀσκοῦσαι ἐπ' αὐτῶν παντὸς εἶδους πιέσεις, διὰ νὰ τοὺς ἀποσπᾶσουν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὸν Ἑλληνισμόν.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν τρομοκρατικῶν τούτων ἐνεργειῶν ἰδρύθη ἐν Ἀθήναις τὴν 12ην Νοεμβρίου 1895 ἡ ἑθνικὴ Ἑταιρεία² κατὰ τὸ πρότυπον τῆς «Φιλικῆς Ἑταιρείας», μὲ σκοπὸν τὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν ἐν τῇ ἐκείνῃ ἐπιδρόμῳ τῶν δούλων Ἑλλήνων καὶ τὴν παρασκευὴν τῆς ἀπελευθερωτικῆς ἀγῶνι διὰ πάσης θυσίας.³ Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1896 ὁργανώμεται ἡ ἐπὶ τῇ ἐν ὀπλῶν καύσει τῶν Μακεδονικῶν συνολικῆς δυναμείως 4000 ἐνδρόνων ἐκστρατεία. Τὰ σώματα ταῦτα, δρᾶσαντα ἥρωικῶς κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων, ἐνεψύχωσαν τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικοὺς πληθυσμούς.

Ἡ δρᾶσις τῶν ἀγωνιστῶν τούτων ἐξυμνεῖται εἰς τὸ κατωτέρω τραγούδι. Ὁ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενος Μπρούφας ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν διακεκριμένων ὀπλαρχηγῶν. Καταγόμενος ἐκ Ζάχης Γρεβενῶν, ἐγένετο γνωστός ἤδη ἀπὸ τοῦ 1878 διὰ τὴν ἀνταρτικὴν δρᾶσιν του εἰς τὰ βουνὰ τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τινὰς πληροφορίας ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τὸ 1896 εἰς Σιδηρᾶς Πύλας (Ντεμίρ - Καπού).⁴

Ὀπλαρχηγοὶ ἐπίσης τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος ὑπῆρξαν καὶ οἱ δύο ἄλλοι ἐν τῷ ἔσματι μνημονεύμενοι, Τάκης καὶ Ζαρκάδας.

Δ. Α. Π.

Τὸ λέν' οἱ κοῦκκοι στὰ βουνὰ κ' οἱ πέρδικες στὰ πλάγια,
τὸ λέει κι ὁ πετροκότουφας σ' ἀντάρτικα λημέρια.

Οἱ ἀντάρτες ἐσκορπίσανε, γινήκανε μπουλουκία,⁵

ὁ Μπρούφας στὸ Μορίχοβο,⁶ Ζαρκάδας στὰ Καλιάρια⁶

1) ἔκδ. Ν. Πολίτου : *Γιάννενα*.

2) Βλ. καὶ Ἀλ. Μαζαράκη, Ἀπομνημονεύματα, Ἀθῆναι 1948, σ. 19. 3) Βλ. Μακ. ἐδ. Ἡμερολόγιον, ἔτος Α' (1908) σ. 355-56. Λογογρ., τόμ. 6 (1917-18), σ. 526-27.

4) οἱ στίχοι 3 καὶ 6-7 ἐλήφθησαν ἐκ παραλλαγῆς τοῦ ἔσματος, δημοσιευθείσης εἰς τὴν «Μεγάλῃν Ἑλλάδα» τῆς 1 Ἰαν. 1897. 5) ὁροπέδιον τῆς Δυτ. Μακεδονίας, παρὰ τὴν δεξιὰν ὕψην τοῦ ποταμοῦ Ἐριγῶνος. Βλ. Μακ. ἐδ. Ἡμερολ., ἔτος Β' (1909), σ. 235 κ.εξ. 6) εἰς τὰ Καλιάρια Κοζάνης.

- 5 κι ὁ Τάκης ὁ περήφανος ψηλά στὸ Περιστέρι.
Καὶ πάλιν ἐσυνάχτηκαν στὴν Παναγιὰ Λιμνίτσα
κ' ἐκεῖθε στέλλουν προσταγὴ καὶ τὴν Τουρκιὰ τρομάζουν.
– «Τοῦρκοι, καθήστε φρόνιμα, σὰς καίμε τὰ χωριά σας!
δὲν εἶναι ὁ περσινὸς καιρὸς, Βουργάρ' ἀρκουδιαραῖοι,
10 μόνον εἶναι Ἑλληνόπουλα, ποὺ ζοῦνε στὰ λαγκάδια
καὶ πολεμοῦνε τὴν Τουρκιὰ καὶ νόχτα καὶ ἡμέρα».

Θεσσαλονίκη. – Α. Α. ἀρ. 386, σ. 165
(Χρ. Γουγούσης, 1911).

ΜΘ'. ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1897

- Λεβέντες τοῦ Καρπενησιοῦ
καὶ μαυρομάτες τ' Ἀναπλιοῦ,
τὰ ροῦχα σας νὰ βάψετε
κι ἀπὸ καρδιάς νὰ κλάψετε,
5 τί ὁ Ντελγιάννης ὑπουργός,
χαρὰ στονε πού 'ναι μικρός,
μαζώνει τοὺς ἐπίστρατους,
τρεῖς παίρνει ἀπὸ τὰ ἐπίτια τρεῖς.
Στὴν Καλαμπάκα τοὺς καλεῖ
10 κόκκινα φέσια τοὺς φορεῖ
πιάνει τοὺς κόβει τὰ μαλλιά,
γιὰ νὰ τοὺς μοιάζ' ἡ φορεσιά.
πιάνει κόβει τὰ γένεια τους,
νὰ μοιάζουνε τὰ φέσια τους.

Εἰρήνης Σπανδωνίδη, Τραγοῦδια τῆς Ἀγόριανης
(Παρνασοῦ), ἐν Ἀθήναις 1939, σ. 24, ἀρ. 40.

Ν'. ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ (1904)

Ὁ Παῦλος Μελάς μετὰ τοῦ Ἰωάνος Δραγοῦμη ὑπῆρξαν ἐκ τῶν πρω-
τεργατῶν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἀναπτυχθείσης μετὰ τὴν ἤτταν τοῦ 1897 ἀντι-
δράσεως κατὰ τῶν βουλγαρικῶν σχεδίων περὶ ἐπικρατήσεως. Ὁ Παῦλος
Μελάς εἶχεν ἐπανειλημμένως ἀναλάβει ἀποστολὰς πρὸς μελέτην τῆς ἐκεῖ
καταστάσεως, τὴν δὲ 18 Αὐγούστου 1904 εἰσηλθεν ἐπὶ κεφαλῇς σώματος ἐκ
35 ἀνδρῶν εἰς τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχόμενον μακεδονικὸν ἔδαφος. Διορι-
σθεῖς ἀρχηγὸς τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων Μοναστηρίου καὶ Καστορίας, ἀνέ-
λαβε τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ ἐδάφους ἐκ τῶν βουλγάρων κομιτατζήδων καὶ
ὠργάνωσε τὴν τοπικὴν ἀμυναν, ἔχων ὡς βάσιν τὰ χωρία Λέχοβον καὶ Νε-
γοβάνην. Τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1904, εὕρισκόμενος εἰς τὸ χωρίον Στάτισταν,
ἐπροδόθη ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Μήτρου Βλάχου καὶ πολιορ-

κηθεις ὑπὸ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος ἐπληρώθη βαρέως καὶ ἀπέθανεν.¹ Ἡ συγκίνησις ἐκ τοῦ ἥρωικοῦ θανάτου τοῦ Παύλου Μελά ὑπῆρξε ζωηροτάτη, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν δημοτικῶν ᾄσμάτων, παραλλαγαὶ τῶν ὁποίων δημοσιεύονται κατωτέρω.

Δ. Α. Π.

Α'.

– «Κορίτσια ἀπὸ τὴν Καστοριά κι ἀπ' τὴ Βλαχοκκλησιούλα,
κάτι νὰ σᾶς ρωτήσουμε, κάτι νὰ σᾶς εἰποῦμε».

– «Ποιὸς εἶσαι σὺ πού μᾶς ρωτᾷς καὶ θέλεις νὰ σοῦ εἰποῦμε;»

- 5 – «Ἐγὼ 'μαι ὁ Παῦλος ὁ Μελάς, τῆς Καστοριάς καμάρι,
τῆς Καστοριάς, τῆς Ροδινιάς² καὶ τῆς Βλαχοκκλησιούλας».

*Εἰρήνης Σπανδωνίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης
(Παρνασοῦ), ἐν Ἀθῆναις 1939, σ. 25, ἀρ. 42.*

Α'α.

– «Κορίτσια ἀπὸ τὴν Καστοριά κι ἀπ' τὴ Μακεδονία,
κοντοσταθῆτε νὰ σᾶς πᾶρ' ὅλα νὰ σᾶς ρωτήσω.

«Μὴ μπῆκαν Τοῦρκοι στὴν χωριὰ, μὴν ᾔρθαν καὶ Βοργάρει;
«Ποιὸς εἶσαι πού μᾶς ρωτᾷς καὶ θέλεις νὰ σοῦ εἰποῦμε;»

- 5 – «Ἐγὼ 'μαι ὁ Παῦλος ὁ Μελάς...»

*Μεσολόγγι. – Δ. Α. ἀρ. 1768, σ. 142
(Δημ. Πετρόπουλος, 1952).*

Β'.

Τὸ κατωτέρω ᾄσμα ἔχει συντεθῆ κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Μῆτρου Μποταίτη. (Βλ. κατωτέρω εἰς τὰ κλέφτικα ᾄσματα).

Ποιὸς εἶν' ἄξιος κι ὀγλήγορος, ἄξιος καὶ παλληκάρι,

γιὰ νὰ διαβῇ τὰ σύνορα, νὰ πάη στὴν Ἀθήναι

νὰ πάη νὰ εἰπῇ τῆς Παύλαινας, τῆς μικροπαντρεμένης,

νὰ μὴν ἀλλάξῃ τὴ Λαμπρή, φλωργιά νὰ μὴν κρεμάσῃ.

- 5 Τὸν Παῦλο τὸν σκοτώσανε μέσ' στὴ Μακεδονία.

Μαῦτρα πουλιά τὸν τρώγανε κι ἄσπρα τὸν τριγυρνᾶνε.

*Πελοπόννησος (Ἀνδριτσάινα). – Δ. Α. ἀρ. 2213γ',
σ. 154 (Δημ. Πετρόπουλος, 1934).*

1) Περὶ τῆς ζωῆς καὶ δράσεως τοῦ Π. Μελά βλ. *Ι. Σ. Νοτάρη, Παῦλος Μελάς, Βιογραφία*, Θεσσαλονίκη 1955. 2) πιθανῶς πρόκειται περὶ τοῦ χωρίου Ροδινοῦ τῆς Μακεδονίας.

ΝΑ'. ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1912

Ἰσεῖς βουνά τοῦ Γρίμποβου,¹ βουνά τῆς Μανωλιάσσας,²
λίγου νά χαμπηλώσιτι κἀνα ντουφέκι τόπου,
γιά νά φανοῦν τὰ Γιάννινα, τὸ ἔρημου Μπιζάνι,
πῶς πολεμοῦν οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς Τουρκαρβανίτες.

- 5 Πέφτουν κανόνια σάν βρουχή, οὐβίδες σάν χαλάζι
κι αὐτὰ τὰ λιανουτούφικα σάν ἄμμους τῆς θαλάσσης.

Μακεδονία (Σινίχοβον). - Λ.Α. ἀρ. 59, σ. 18
ἀρ. 35 (Δημ. Δουκόπουλος, 1914).

ΝΒ'. ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1940 - 1944

Τὰ κατωτέρω ἄσματα ἀναφέρονται εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον 1940-1944. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὸν ἥρωικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ἰταλῶν ἐν Ἀλβανίᾳ τὸ 1940 - 1941· τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον εἰς τὴν ἐπιθεσιν τῶν Γερμανῶν πρὸς κατάληψιν τῆς Κρήτης (Μάιος 1941), τὸ δὲ τέταρτον εἰς τὴν πυρπόλησιν τῶν Καλαβρυτίων ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὸ 1943.

Εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν εἶναι προφανὲς ἡ ἐπίδρασις παλαιότερων ἥρωικῶν ἄσματων, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχουν ληφθῇ στίχοι.

Δ. Α. Π.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Α

ΔΟΗΝΩΝ

Γ' ἔχεις, βρε μαῦρε κόρακα, καὶ σκούεις καὶ φωναίεις,
μῆνα³ γιὰ αἷμα δίψασες, μῆνα γιὰ μάθρα λέσια;⁴
ἔβγα ν' ἀπάν' στοῦ Ἑλμπασάν, Μοράφα, Τεπελένι,
νά δῆς κορμιὰ ἑλληνικά, θαμμένα ἀνάδα ἀράδα.

- 5 Ἐβγα ψηλά στοῦ Σμόλικά, ἀπάν' στή Σαμαρίνα,
νά δῆς κορμιὰ ἰταλικά, γεμίσαν οἱ χαράδρες.

Μακεδονία (Γρεβενά). - Λ.Α. ἀρ. 2151Γ',
σ. 95 (Δ. Β. Οἰκονομίδης, 1955).

Β'.

- «Παιδιά, κ' εἶντὰ ἔναι οἱ μπαλλωτές,⁵ στὸν κάμπο οἱ καμπάνες,
ἄτζεμπα⁶ γάμο κάνουνε ἢ πανηγύρι ἔχουν;»

- «Οὔτε καὶ γάμο κάνουνε, οὔτε καὶ πανηγύρι,
μόνο ἐπέσαν Γερμανοὶ ἀπὸ τ' ἀεροπλάνα

- 5 κι ἀρχίσανε τὸν πόλεμο στὸν κάμπο οἱ καμπίτες».

Κρήτη (Βατόλακκος Κυδωνίας). - Λ.Α. ἀρ.
1841Γ', σ. 135 (Δ. Πετρόπουλος, 1953).

1) χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιπιάδος Ἠπείρου. 2) χωρίον τῆς ἐπαρχ. Ἰωαννίνων,
3) μήπως. 4) χειρ.: μῆνα διψᾷς γιὰ αἷματα γι' ἀνθρώπινα τομάρια; Ἡ ἀντικατάστασις
τοῦ στίχου ἔγινεν ἐκ παραλλαγῆς ἐκ Κοζάνης (Λ. Α. ἀρ. 1549, γ. 5, Δ. Πετρόπουλος, 1937).
λέσια = πτώματα (λ. τ. les). 5) οἱ πυρβολισμοί. 6) μήπως, ἄρα γε (λ. τ. acaba).

Γ'.

Φωνή καὶ κλάημαν ἄκουσα τοῦ Κάντανος ¹ τὸν κάμπο·
 σὲ ποιά μεριά τοῦ Κάντανος, σὲ ποιά μεριά τοῦ κάμπου;
 Στ' Ἀνισαράκι ² κλαίγανε τσοὶ γιούς των οἱ μαννάδες,
 κλαῖνε καὶ στὸν Κουφαλωτὸ ² τὸ ἄντρες των οἱ γυναῖκες,
 5 ποὺ τῶν ἀφῆκαν ὀρφανά,

Κρήτη (Κάντανος Σελίνου). - Λ. Α. ἀρ. 1841
 Α', σ. 275 (Δ. Πετρόπουλος, 1953).

Δ'.

Περᾶστ' ἀπ' τὰ Καλάβρυτα κι ἀπὸ τὴν Ἁγία Λαύρα,
 νὰ ἴδῃτε γέρους καὶ παιδιά, γυναῖκες μὲ τὰ μαῦρα.
 Κι ἀπάνου στὰ χαλάσματα πουλιά μοιριολογοῦσαν
 καὶ κλαίγανε τοὺς ἥρωες καὶ τὸν Ἀρβανιτάκη.

Πελοπόννησος (Καλάντανα). - Λ. Α. ἀρ. 2214, σ. 189-90
 (Στ. Παπαδόπουλος, Πρ. Δημητρόπουλος, 1956).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

1) κώμη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων.
 Καντάνου.

2) συνοικισμὸς πλησίον τῆς

ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΚΛΕΦΤΙΚΑ ἈΣΜΑΤΑ

Ι. ΔΡΑΣΙΣ ΚΛΕΦΤΩΝ ΚΑΙ ΑΡΜΑΤΟΛΩΝ

Α'. ΒΙΒΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΟΣ

Κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἔζησαν οἱ κλέφτες τοῦ τραγουδιοῦ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Εἰς παραλλαγὰς ἐξ Ἡπείρου¹ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα Γρίβας ἀντὶ τοῦ Βίβα καὶ ἐκ τούτου ἐνομήσθη, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Θ. Γρίβα-Μπούα, ὁ ὁποῖος ἐπρωτοστάτησε κατὰ τὸ ἐν Ἡπείρῳ ἐκραγὲν ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ 1585, τῇ ὑποκινήσει τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, καὶ ἐτραυματίσθη θανασίμως εἰς συμπλοκὴν παρὰ τὸν Ἀχελῷον ποταμόν.² Ἄν τοῦτο εἶναι ἀληθές, τὸ τραγοῦδι πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν, δηλαδὴ εἰς τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος.

Δ. Α. Π.

Ζακόνι³ τὸ 'χουν τὰ βουνὰ καὶ βρέχουν καὶ χιονίζουν,
τὸ καλοκαίρι πράσινα καὶ τὸ χειμὼν γαυρὰ.

Κανέννας δὲν τὰ χάρηκεν ἀπ' τοῦ κατσίγιαννοῦ,
Κατσίγιαννος τὰ χάρηκε μὲ τὸν Βίβα ἄγιάμα.

Ἄγιάμα ποὺν καὶ πίνουνε, ἐγὼ τὰ χάρηκεν
κι ὁ Βίβας πίνει μὲ γυαλί, μὲ μαστίχα βουκεμένη
κι ὁ δόλιος ὁ Κατσίγιαννος καθεστὴ μαρμαμένος
κι ὁ Βίβας τὸν ἐρώτησε καὶ τοῦ παραρωτάει.

- «Κατσίγιαννε, δὲ χაίρεσαι; δὲν τραγουδοῦς; δὲν πίνεις;»

10 - «Τὸ τί καλὸ 'χῶ νὰ χαρῶ, νὰ πιῶ, νὰ τραγουδήσω;
'Απόψ' εἶδα στὸν ὕπνο μου, στὸν ὕπνο ποῦ κοιμώμουν·
εἶχα μιὰ γούνα κόκκινη ἀπ' τὴν κορφήν στὰ νύχια».

- «Τὸ κόκκινὸ 'ναι γλήγορα ἀπ' τὴν αὐγὴ στο γέμα».

Κι ἀκόμα λόγος ἔστεκε καὶ ἡ συντυχία κρατιόταν⁴
15 κ' ἡ παγανιά⁵ τοὺς πλάκωσε ἀπάνω στὰ λημέρια.

Μιά μπαταριά τοὺς ἔδωσαν, πικρὴ φαρμακωμένη,
τὸν Βίβα παίρνει στὴν καρδιά, τὸν ψυχογιὸν στὸ χέρι,
τὸν δόλιον τὸ Κατσίγιαννον τὸν παίρνει στὸ κεφάλι.

Τ' ἀσκέρι του μαράθηκε...

Arn. Passow, Τραγοῦδια ρωμαίικα, Lipsiae 1860,
ἀρ. 184 (ἐκ τῆς συλλογῆς H. Ulrich).

1) Π. Ἀραβατινοῦ, Συλλογὴ δημοδῶν ᾠμάτων Ἡπείρου, Ἀθῆναι 1880, σ. 43, ἀρ. 49. Ζωγράφ. Ἀγών Α' (1891) σ. 58, 1. 2) Δ. Καμπούρογλου, Θεόδωρος Γρίβας. Βιογραφικὸν σχεδίασμα ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων καὶ σημειωμάτων, ἐν Ἀθήναις 1896, σ. 6. Κ. Σάθα, Ἑλληνικὰ ἀνέκδοτα, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1867, σ. ρλ' α.ἰξ.

3) συνήθεια (λ. σλαβ. *zakoni*). 4) ἔκδ. Pass.: καὶ ἐσυχνοκρατεῖτο. 5) τὸ πολεμικὸν σῶμα, ἢ περίπολος.

Β'. ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΙΛΙΟΝΗ

Ὁ Χρῖστος Μιλιόνης ἐκ Δωρίδος ἔζησε περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος, ὡς συνάγεται ἐκ δακτυλιολθίου αὐτοῦ σωζομένου εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας Ἑλλάδος καὶ φέροντος χρονολογίαν 1744.¹ Ἡ προσωνομία του «Μιλιόνης» ὀφείλεται πιθανώτατα εἰς τὸ ἐν χρήσει τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὄπλον *μιλιόνι*, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπολέμει.²

Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὁ Μιλιόνης ἔδρασεν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Ἡπείρου. Μετὰ τοῦ φίλου του ὀπλαρχηγοῦ τοῦ Βάλτου Μήτρου Τσεκούρα³ ἀπήγαγεν ἐξ Ἀρτης τὸν δικαστὴν (καδὴν) καὶ δύο ἀγάδες καὶ ἐξήτει λύτρα πρὸς ἀπελευθέρωσιν των. Ὁ ἐπίτροπος τοῦ πασᾶ (μουσελίμης) ἐν Ἀρτῇ ἠξίωσε παρὰ τοῦ Ἑλλήνος προεστῶτος Μαυρομάτη καὶ τοῦ δερβέναγα Μουχτάρ Κλεισούρα νὰ θανατώσουν τὸν Μιλιόνην, ἐκείνοι δὲ ἀνέθεσαν τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸν Ἀλβανὸν Σουλεϊμάνην, ὅστις ἠδύνατο νὰ πλησιάσῃ τὸν Μιλιόνην χωρὶς νὰ τὸν ὑποπτεύσῃ, διότι ἦτο ἀδελφοποιτὸς (βλάμης) του. Συναντήσας ὁ Σουλεϊμάνης τὸν Μιλιόνην εἰς τὸ χωρίον Ἀλμυρὸν τοῦ Βάλτου, ἐθεώρησεν ἄτιμον νὰ τὸν δολοφονήσῃ καί, ἀποκαλύψας τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, ἐκάλεσεν αὐτὸν νὰ παραδοθῇ. Ὁ Μιλιόνης ἠρνήθη καί, γενομένης συμπλοκῆς, ἐφρονεύθησαν καὶ οἱ δύο.⁴ Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο διεκτραγωδεῖται εἰς δημοτικὰ ἄσματα, μία ἐκ τῶν παραλλαγῶν τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐπομένη.

Δ. Α. Π.

Τρία πουλάκια κάθοντο ἐπὶ τῇ μαρτῇ στο λημέρι:

τὸ ἕνα τρώει τὸν Ἀρμερὸν, τὸ ἄλλο⁵ κατὰ τὸν Βάλτο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερό μοιριόλογαί καὶ λέγει.

— «Κυρίέ μου, τί ἐγίνηκεν ὁ Χρῖστος ὁ Μιλιόνης;

5 οὐδὲ στὸν Βάλτο φάνηκε, οὐδὲ στὴν Κρύα Βρύση.

Μᾶς εἶπαν πέρα πέρασε καὶ πῆγε πρὸς τὴν Ἀρτα
καὶ πῆρε σκλάβο τὸν κατή, μαζί μὲ δυὸ ἀγάδες».

Κι ὁ Μουσελίμης τ' ἄκουσε, βαριά τοῦ κακοφάνη.

Τὸ Μαυρομάτην ἔκραξε καὶ τὸν Μουχτάρ Κλεισούρα.

10 — «Ἔσεῖς, ἂν θέλετε ψωμί, ἂν θέλετε πρωτᾶτα,⁶

τὸν Χρῖστον νὰ σκοτώσετε, τὸν καπετὰν Μιλιόνη.

Τοῦτο προστάζ' ὁ βασιλιάς καὶ ἔστειλε φερμάνι».⁷

1) Βλ. Κ. Σάθα, Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου, ἐν Ἀθήναις 1914, σ. 169. Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλλήν. λαοῦ, 1914, ἀρ. 49. Πρὸς καὶ Π. Ἀρμυρηνίου, Χρονογραφία Ἡπείρου 1, σ. 256, σημ. 1γ. 2) Βλ. C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, I, 1824 σ. 1. 3) Κατὰ τὸν Κ. Σάθαν (ἐνθ' ἂν, σ. 167) τὴν μετὰ τοῦ Μήτρου Τσεκούρα φιλίαν βλέπει τις καὶ εἰς τὸ ἐπόμενον ἄσμα:

Ὁ ἡλιος βγήκε σὰ βουνά, ψηλά σὰ κορφοβούνια.

Πουκάτου σ' ἔναν ἔλατο, κοντὰ σὲ κρύα βρύση,

ὁ Μῆτρος ἐλημέριαζε μὲ τὸν Χρῖστο Μιλιόνη,

ἐκουβεντιάσαν κ' ἔλεγον τὰ δυὸ καπετανᾶτα...

4) Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτην, ἐνθ' ἂν. 5) ἐκδ. Faur. : κ' ἄλλο. 6) ἀξιώματα, ἀρμυρλίκια.

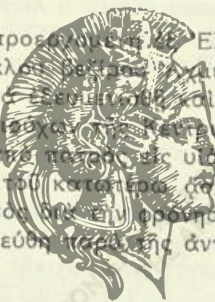
7) διαταγὴ τοῦ σουλτάνου (λ. τ. ferman).

- Παρασκευή ξημέρωνε, ποτὲ νά μὴ 'χε φέξει!
 κι ὁ Σουλεϊμάνης στάλθηκε νά πάγη νά τὸν εὕρη.
 15 Στὸν 'Αρμυρὸ τὸν ἔφτασε κι ὡς φίλοι φιληθῆκαν,
 ὄλονυχτὶς ἐπίνανε, ὅσο νά ξημερώση.
 Κι ὅταν ἔφεξ' ἡ αὐγή, πέρασαν στὰ λημέρια,
 κι ὁ Σουλεϊμάνης φώναξε τοῦ καπετὰν Μιλιόνη.
 – «Χρῖστο, σὲ θέλ' ὁ βασιλιάς, σὲ θέλουν κ' οἱ ἀγάδες».
 20 – «Ὅσο 'ν' ὁ Χρῖστος ζωντανός, Τούρκους δὲν προσκυνάει».
 Μὲ τὰ τουφέκια τρέξανε ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλο·
 φωτιά ἐδώσαν στὴ φωτιά, κ' ἔπεσαν εἰς τὸν τόπο.

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, Paris 1824, σ. 4.

Γ'. ΤΟΥ ΖΙΔΡΟΥ

Ἡ οἰκογένεια τῶν Ζιδραίων, προσφύγων ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἔλαβε τὸ ἄρματολίκι Γρεβενῶν παρὰ τοῦ μεγάλου βεῖρα. Ἀπὸ παλαιὰ Κιοπρουλή περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος, διὰ τὴν ἐξουσίαν τοῦ καὶ παύση τοὺς λυσσώδεις ἀγῶνας τῆς ἐναντίον τῶν τιμαρτσάκων τῆς βουλγαρικῆς Μακεδονίας. Τὸ ἄρματολίκι τοῦτο, μετὰ βαλάνειον ἀπὸ παλαιὰς ὑπὸν, περιήλθε εἰς τὸν Πάνον Ζίδρον (1720–1770), τὸν ἥρωα τοῦ καταπύσεως ὁμήρου. Οὗτος κατέστη παντοδύναμος, ἀλλὰ καὶ ὀνομαστός διὰ τὴν φρονήσιν του, δι' ἣν ὕμνεται εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἐφονεύθη ὑπὸ τῆς ἀντιζήλου ἄρματολικῆς οἰκογενείας τῶν Λαπαίων.¹

Δ. Α. Π.

- Ἔνα πουλάκι κάθουνταν στοῦ Ζίδρου τὸ κεφάλι·
 δὲν ἐλαλοῦσε σὰν πουλί, σὰν ὅλα τὰ πουλάκια,
 μόν' ἐλαλοῦσε κ' ἔλεγεν ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
 – «Ζίδρο μου, σύ 'σουν φρόνιμος, ἦσουν καὶ παλληκάρι,
 5 ἦσουν καὶ πρῶτος ἔπαρχος σ' ὅλα τὰ μοναστήρια
 κι ὅσα βουνὰ περπάτησες σ' ὅλα βοτάνια ν-ἦταν·
 δὲν τό 'ξερες, κακόμοιρε, νά φάς νά μὴν πεθάνης!»
 – «Τί λές, μωρὲ πουλάκι αὐτοῦ, γιατί μὲ καταριέσαι;
 Σαράντα χρόνους ἔζησα ν-ἄρματολὸς καὶ κλέφτης
 10 κι ἄλλους σαράντα νά 'ζουνα, πάλι θά νά πεθάνω.
 Δὲν τό 'χω πὼς θά νά χαθῶ καὶ πὼς θά νά πεθάνω,
 μόν' τό 'χω σὲ παράπονο καὶ σ' ἐντροπὴ μεγάλη,

1) Βλ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθρομήματα στρατιωτικὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, 1821–1833, τόμ. Α', Ἀθήναι 1939, σ. 10, 17, 40 καὶ τὸ ἄρθρον ὑπὸ Γ. Δ. Κ(ορομηλᾶ), Ζήτρος Πάνος, ἐν Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ.

πού θά τὸ μάθη ἡ Τουρκιά, νά πάη στὴν Ἀλασσόνα,
νά μοῦ χαλάση τὰ χωριά, τ' ἔρημα βιλαέτια.¹

- 15 Παρακαλῶ τὴ συντροφιά κι ὅλα τὰ παλληκάρια,
νά μοῦ γνοιασθοῦν τὸ σπίτι μου, νά σφάζουνε τοὺς Τούρκους,
νά μοῦ κοιτάζουν τὸ παιδί, τὸ μαῦρο τὸ Δημήτρη,
πού 'ναι μικρὸ κι ἀνήλικο κι ἀπὸ κλεφτιά δὲ ξέρει!».

Κέρκυρα. - *Ἀ. Μαγούσου*, Τραγούδια ἔθνικα,
μέρ. Α', Κέρκυρα 1850, σ. 79.

Δ'. ΤΟΥ ΛΑΠΑ

Ὁ Λάπας, γνωστὸς κλέφτης Θεσσαλός, ψυχογίδς τοῦ Πάνου Ζίδρου,²
ἔδρασε κατὰ τὴν μετὰ τὸ 1760 χρονικὴν περίοδον καὶ ἐφονεύθη εἰς τινὰ μά-
χην παρὰ τὸν Ἀχελῶν (Ἀσπροπόταμον) τὸ 1785.³

Εἰς τὸ τραγούδι, διαδεδομένον κυρίως εἰς Θεσσαλίαν, Ἡπειρον, Δυτι-
κὴν Μακεδονίαν, παρουσιάζεται ὁ Λάπας προσερχόμενος ἀκάλεστος εἰς τὸν
γάμον τοῦ υἱοῦ ἢ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ζίδρου καὶ κομίζων ὡς δῶρον ἐλάφι στο-
λισμένον. Πρώτῃ ἡ Ζίδραινα, κατὰ τὴν παραλλαγὰς, βλέπει τὸν προσερχό-
μενον καὶ τὸν καλωσορίζει.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο μᾶλλον ἐκτείνεται εἰς ἀτμόσφαιραν διάφορον τῆς
συνήθους εἰς τὰ κλέφτικα τραγούδια, ὡς ἐπὶ τὸ παρὸν γινέται
ἀγὼς περὶ μάχης καὶ σκοτωφῶν. Ὁ Λάπας τοῦ παραπάνω κῆκλου ὁ Λά-
γενής μένει ἀπρόσκλητος εἰς γάμον, ἐν τῷ ὁποίῳ πολλοὶ εἶναι οἱ προσκε-
κλημένοι. Πρὸς μεγάλην ὁμῶς ἐνθουσιασμὸν τῶν εορταζόντων ἐμφανίζεται κρα-
τῶν λύραν ἢ ταμπουράν φανταστικῆς κατασκευῆς, ἔχοντα ὄφεις ἀντὶ χορ-
δῶν, θηρία ἀντὶ κλειδιῶν (στριφταριῶν) ὡς δοξάρι κρατεῖ ἔχιδναν πλουμι-
στήν. Πρώτῃ διακρίνει τὸν ἀπροσδόκητον ἐπισκέπτην ἢ νύμφη, ἢ ἡ βασιλο-
πούλα κατὰ τινὰς παραλλαγὰς, καὶ ἀναγγέλλει τοῦτο εἰς τοὺς ἄλλους.⁴

Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι εἰς ἄλλο ἔξσημα εὐρέως διαδεδομένον, ὃ μὴ
προσκληθεὶς εἰς γάμον εἶναι πτωχὸς καλὸ γέρον, ὃ ὁποῖος ὁμῶς προσέρχε-
ται κομίζων πλουσιώτατα δῶρα.

Τὸ θέμα τῆς μὴ προσκλήσεως εἰς γάμον φαίνεται λαϊκὸν καὶ ἐξ ἐκεί-
νων μάλιστα, ἅτινα ταχέως λαμβάνουν εὐρείαν διάδοσιν. Τοῦτο εἰς παλαιο-
τέρους χρόνους ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀκριτικοῦ τραγουδιοῦ
καὶ τῆς παραλογῆς τοῦ μὴ προσκληθέντος εἰς γάμον καλογέρου. Δοθει-
σης δὲ ἀφορμῆς ἐκ τινος περιστατικοῦ τῆς ζωῆς τοῦ κλέφτου Λάπα, συνε-
τέθη καὶ τὸ σχετικὸν πρὸς αὐτὸν ἔξσημα κατὰ τὸν τύπον τῶν παλαιωτέρων.

Δ. Α. Π.

1) διοικητικὴ περιφέρεια (λ. τ. vilâyet). 2) Βλ. εἰσαγ. σημείωμα προηγουμένου ἔξσημα-
τος. 3) Βλ. *Ν. Κασομούλην*, ἐνθ' ἄνωτ. Α', σ. 11, 23 - 24, 314. 4) Βλ. ἄνωτ., σ. 17.

Α'.

- 'Ο Ζίδρος κάνει τὴ χαρά, χαρά γιὰ τὸν υἱόν του
 ἐκάλεσε τὴν κλεφτουριά, τὰ δώδεκα πρωτᾶτα,¹
 τὸ Λάπα δὲν ἐκάλεσε, τὸ μαῦρο ψυχοπαίδι.
 Κι ὅλοι πηγαίνουν κέρασμα κριάρια μὲ κουδούνια,
 5 κι ὁ Λάπας πάγ' ἀκάλεστος μὲ ζωντανὸν ἀλάφι,
 στ' ἀσήμι καὶ στὸ μάλαμα καὶ στὸ μαργαριτάρι.
 Κανέννας δὲν τὸν λόγιασεν ἀπὸ τοὺς καλεστάδες·
 ἡ Ζίδραινα τὸν λόγιασεν ἀπὸ τὸ παραθύρι·
 πάλε ἡ μαύρη Ζίδραινα, ἡ μαύρη παραμάννα.
 10 - «Καλῶς τὸν Λάπα πῶρχεται μ' ἀλάφι στολισμένο.
 Στρῶστε τοῦ Λάπα στὸν ὄντά,² τοῦ Τρίτσα στὴν κρεββάτα,
 στρῶστε καὶ τῶν παλληκαριῶν ἀπ' ὅλα τὰ πρωτᾶτα».¹

C. *Peuples et coutumes populaires de la Grèce moderne*, tome I, 1824, σ. 68.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- 'Ο Ζίτρος κάνει τὴ χαρά, χαρά στὸν υἱό του
 κι ὅλους τοὺς κλέφτες κάλεσε κ' ἔβλεπε τοὺς καπετάνιους·
 τὸν Λάπα δὲν ἐκάλεσε τὸν πρῶτο ψυχογιό του.
 'Όλοι πηγαίνουν κέρασμα κριάργια μὲ κουδούνια,
 5 κι ὁ Λάπας πάει ἀκάλεστος μ' ἀλάφι στολισμένο.
 Κανείς δὲν τὸν ἐλόγιασε, κανείς δὲν τὸν λογιάζει·
 ἡ Ζίτρινα τὸν λόγιασε ψηλ' ἀπ' τὸ παρεθύρι.
 - «Ζίτρο μ', ὁ Λάπας ἔρχεται μ' ἀλάφι στολισμένο,
 ἀπ' τὸ φλωρί δὲ φαίνεται κι ἀπ' τὸ μαργαριτάρι».
 10 - «Καλὴ μέρα σου, Ζίτρο μ'». - «Καλῶς τὸ Λάπα πού 'ρθε».
 - «Ζίτρο μ', ποῦ εἶν' οἱ ἀκάλεστοι καὶ ποῦ οἱ καλεσμένοι;»
 - «Στὴν κόχη¹ εἶν' οἱ ἀκάλεστοι, στὸν πάτο⁴ οἱ καλεσμένοι».

Δυτικὴ Μακεδονία. - Λ.Α. ἀρ. 22138·
 σ. 5 (Δ. Πετρόπουλος, 1935).

1) καπετανίγια. Ἡ χρῆσις τοῦ ἀριθμοῦ δώδεκα εἶναι τυπική, κατ' ἐπίδρασιν ἰσως τῆς "δωδεκάδης" τῆς τουρκοκρατίας καὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, τῶν κατὰ τόπους δηλαδὴ συμβουλίων, ἀπαρτιζομένων ἢ μὴ ἐκ δώδεκα μελῶν. 2) δωμάτιον. Συνήθως διὰ τῆς λ. ἐννοεῖται δωμάτιον ὁποδοχῆς τῶν ξένων (λ. τ. oda). 3) εἰς τὴν γωνίαν. 4) εἰς τὸ κάτω κάτω μέρος, εἰς τὸ βάθος.

Ε'. ΤΟΥ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗ

Ὁ ἐξ Ἀκαρνανίας ἀρματολὸς Νικολὸς Στουρνάρης ἤκμασε τὸν 18ον αἰ., ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1800.¹ Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λάπα τὸ 1785 παρέλαβε τὸ ἀρματολίκι Ἀσπροποτάμου, ὅπερ καὶ διετήρησε μέχρι τέλους τοῦ βίου του παραδώσας τοῦτο εἰς τοὺς ἀπογόνους του.² Ὁ Στουρνάρης ἐφημίζετο διὰ τὴν ἀνδρείαν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διπλωματικὴν του ἱκανότητα νὰ βοηθῇ τοὺς ὁμοεθνεῖς του, χωρὶς νὰ ἔρχεται εἰς συγκρούσεις πρὸς τὴν τουρκικὴν διοίκησιν. Τὴν τακτικὴν του αὐτὴν ὑπαινίσσονται οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τοῦ τραγουδιοῦ.

Δ. Α. Π.

Βουνά μου ἀπ' τ' Ἀσπροπόταμο μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια·
τὰ χιόνια μὴν τὰ λειώσετε, ὅσον νὰ ῥθοῦν καὶ τ' ἄλλα,
τί 'ν' ὁ Στουρνάρης ἄρρωστος βαριά γιὰ νὰ πεθάνῃ·
καὶ τοὺς γιατροὺς ἐκάλεσε, νὰ τὸν ἀποφασίσουν
5 κι ἀπὸ τὰ παλληκάρια του ἐκάλεσε τὸν πρῶτο.

– «Ἐλα, Φοντούλη³ ἀδελφέ, καὶ πρῶτο παλληκάρι,
ἔλα, κάθου στὰ γόνατα, ἔλα κάθου σιμά μου·
σ' ἀφήνω διὰ τὰ⁴ τὸ ποῦ εἶσαι μικροχαϊδεμένο,
τί 'ναι μικρὸ κι ἀνήμερο· τὰ γόνατα δὲν γνωρίζει·
10 νὰ μ' ἔχῃς ἔννοια τοῦ χροῦ καὶ τοῦ καπετανλίκι·
γέροντες θέλουν χροῖμα καὶ ἀνάδωδε θέλουν ἀσπίδα
κι ὁ καπιτάνος δόκιμος, εἰς νὰ τοὺς κυβερνήσῃ».

Τρ. Μπάρτα, Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος,
ἐν Παρισίοις 1861, σ. 130.

Ζ'. ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΟΥ ΤΖΙΟΒΑΡΑ

Κλέφτης καὶ ἀρματολὸς ὁ Νικολὸς Τζιοβάρας ἐζήσε κατὰ τὸ β' ἡμῖσι τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Κατὰ τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα δημοτικὰ ἄσματα, ἦτο ὀνομαστὸς διὰ τὴν δρᾶσιν του εἰς Ἡπειρον καὶ Ἀκαρνανίαν, ἔνθα εἶχε καταστή τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων. Κατὰ τὸν Π. Ἀρσβαντινὸν⁵ ἐφονεύθη εἰς ἐνέδραν πλησίον τοῦ χωρίου Λούτζα.

Λάλησε, κοῦκε μ', λάλησε, λάλα, καημέν' ἀηδόني,
λαλᾶτε σ' ἀκροπέλαγος, ποὺ πλέουν τὰ καράβια·
ρωτᾶτε γιὰ τὸν Νικολό, τὸν Νικολό Τζουβάρα,
ποὺ ἦτον στὸ Λοῦρ⁷ ἀρματολός, στὸ Καρπενήσι κλέφτης·
5 εἶχε φλάμπουρο⁸ κόκκινο, κόκκινο καὶ γαλαζιο,

1) Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά, τόμ. Α', 24. 2) Βλ. καὶ Κ. Παπαρηγόπουλον, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τόμ. Εβ (1925), σ. 136. Τρ. Μπάρτα, Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος, ἐν Παρισίοις 1861, σ. 169. 3) πρόκειται πιθανῶς περὶ τοῦ Σφοντούλη Στουρνάρη. 4) σοῦ ἐμπιστεύομαι. 5) ἔμπειρος. 6) Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου Α', 259 στήμ. 1, ε'. Βλ. καὶ Κ. Παπαρηγόπουλον, ἔνθ' ἀν., σ. 139. 7) ποταμὸς τῆς Ἡπείρου. Ἐνταῦθα ἐννοεῖται ἢ περὶ τὸν ποταμὸν χῶρα. 8) σημαῖαν.

- εἶχε Σταυρό, εἶχε Χριστό, εἶχε καὶ Παναγία·
 – «Ἐψές, προψές, ἀκούσαμε τὰ βροντερά τουφέκια,
 κ' εἶδαμε πῶς ἐβάρεσε τοὺς Τούρκους μέσ' στὸ Λοῦρο
 κ' ἐπῆρε σκλάβους δεκοκτῶ κι αὐτὸν τὸν Μουσελλίμη·
 10 πῆρε μουλάρια δώδεκα μ' ἀσήμι φορτωμένα,
 κ' ἐκεῖθε πέρα διάβηκε, πέρα κατὰ τὸ Βάλτο·
 πῆγε νὰ κάμη τὴ Λαμπρὴ καὶ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη,
 νὰ ψῆσῃ τὸ σφαχτάρι του, κόκκιν' ἀβγά νὰ φάγῃ,
 καὶ νὰ χορέψουν τὰ παιδιά, νὰ ρίξουν στὸ σημάδι.

Τρ. Μπάρτα, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 132.

Ζ'. ΤΟΥ ΤΟΣΚΑ

Καταγόμενος ἐκ χωρίου τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου ὁ Δ. Τόσκας, ἔδρα-
 σεν ὡς κλέφτης κατὰ τὸ δευτέρον ἡμισυ τοῦ 18ου αἰ. εἰς τὰς περιφερείας
 Κονίτισης, Γρεβενῶν καὶ Χασιῶν. Τραχὺς καὶ ἡρώδης εἰς τὰς ἐνεργείας
 του, εἶναι γνωστὸς κυρίως διὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐναντίον τοῦ Κούρτ Ἀχμέτ,
 πασᾶ τοῦ Βερατίου, ὅστις ἐπέδιωσε τὴν ἐξουσία τοῦ ἀρματολῶν καὶ κλε-
 φτῶν, ὅτε, μετὰ τὸ 1760, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ σουλτανοῦ γενικὸς δερβέναγας,
 δηλαδὴ ἐπόπτης τῶν ἀδικῶν διαβάσεων ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν (σ. 63, ἀρ. 71) ἐφονεύθη πλησίον τοῦ χωρίου Κυπαρίσσι καὶ Γρεβενῶν μετὰ τὸ 1809.¹

Δ. Α. Π.

- Ὅψές, προψές ἐδιάβαινα σὲ κλέφτικα ἡμέρια
 κι ἄκουσα πῶς ὠρμήνευε Τόσκας τὰ παλληκάρια.
 – «Παιδιά, μὴν προσκυνήσετε σ' αὐτὸν τὸν Διβιτάρη
 πού 'ναι βαλῆς² στὰ Γρεβενά, τὸν ἔχει βάλ' ὁ Κιούρτης». ³
 5 – «Παιδιά, ἂν θέλετε σπαθί κι ἂν θέλετε παλούκι,⁴
 ἐλάτε νὰ σᾶς κόψω 'γὼ καὶ νὰ σᾶς παλουκώσω,
 γιὰ ν' ἀκουσθῇ στὰ Γρεβενά, σ' ὅλα τὰ βιλαέτια,⁵
 ὁ Τόσκας πῶς ἐλύσσαξε, σκοτῶν' τὰ παλληκάρια,
 γιατί δὲν θέλει στὴν Τουρκίᾳ νὰ καταντήσουν σκλάβοι.

Δ. Α. "Υλη ἀρ. 2714 (Π. Λάμπρος).

1) Βλ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθρομήματα στρατιωτικὰ Α', 11, 16. Ἱ. Λαμπρίδου, Ἡπειρω-
 τικὰ μελετήματα, τόμ. Γ' (Ἀθῆναι 1888), σελ. 69, σημ. 1. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ
 ἑλληνικοῦ ἔθνους, τόμ. Εβ (1925) σ. 138. Τρ. Μπάρτα, Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος, 1861, σ. 170.
 Α. J. B. Wase - M. S. Thompson, The Nomads of the Balkans, London 1914, σ. 24,
 Ἱ Βασδραβέλλη, ἀρματολοί καὶ κλέφτες εἰς τὴν Δοτικὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 27.

2) διοικητῆς (λ. τ. vali). 3) ἐνν. τὸν Κούρτ Ἀχμέτ πασάν. 4) ἐννοεῖ τὴν δι' ἀνα-
 σκολοπισμοῦ ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῶν Ταούρκων ποινὴν (βλ. Δ. Α. Πετροπούλου, Ἡ θανάτω-
 σις δι' ἀνασκολοπισμοῦ κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, Ἐπετ. Ἐταιρ. Βοζ. Σπουδῶν, ΚΓ' (1953),
 σ. 531 κ.ἐξ.) 5) τὰς διοικητικὰς περιοχάς (λ. τ. vilâyet).

Η'. ΤΟΥ ΝΑΝΟΥ

Περὶ τῆς δράσεως τοῦ Νάνου ὡς κλέφτου οὐδὲν βέβαιον γνωρίζομεν. Ὑπὸ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ (Χρονογραφία Ἑπείρου, τόμ. 1, σ. 256, σημ. 1) τὸ ὄνομα τοῦ Νάνου ἀναφέρεται μεταξὺ ληστῶν καὶ ὀπλαρχηγῶν τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος, τοῦ Χοντρομάρα, τοῦ Τριμπούκη, τοῦ Χρίστου Μιλιόνη κ. ἄ., οἵτινες ἔδρασαν εἰς Ἑπείρον καὶ Θεσσαλίαν. Ληστρικοῦ περιεχομένου εἶναι καὶ τὸ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενον ἄσμα, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ λεηλασίας (πατήματος) τῶν σπιτιῶν τῆς Νικολοῦς. Τὸ θέμα τοῦτο εἶχε γίνεαι κοινόν, συνδεόμενον μὲ τὴν δρᾶσιν καὶ ἄλλων ληστῶν, ὡς ὁ Μετσοῖσος, Λιάζης καὶ Δελῆ Ἴσκος, οἵτινες ἀναφέρονται εἰς ἄσματα περιλαμβανόμενα εἰς τὴν «Συλλογὴν δημοδῶν ἁσμάτων Ἑπείρου» τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ (σ. 27, ἀρ. 31, σ. 29, ἀρ. 33 καὶ σ. 50, ἀρ. 58).¹ Στίχοι παραλλαγῶν τοῦ τραγουδιοῦ (ὡς οἱ 13-15 ἐν τῇ κατωτέρῳ παραλλαγῇ) προέρχονται ἐκ παλαιότερου ἀκριτικοῦ τραγουδιοῦ, ἔνθα οἱ ἐρχόμενοι πρὸς σύλληψιν τοῦ ἥρωος Πορφύρη, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως, εὗχονται νὰ καταλάβουν τοῦτον εἰς τὴν κλίνην του (βλ. ἀνωτ., σ. 56-57, Β', Γ').

Δ. Α. Π.

Νάνος² γυρίζει στὰ βασάνια³ καὶ στὰ κορφοβούνια
καὶ κλέφτες ἐσυμμαζῶνε καὶ κλέφτες συμμαζῶνε
καὶ τὰ μικρὰ κλεφτοπούλια⁴ καὶ ἄσημένια σκιαδία.

Τὰ μάζωξε τὰ σύνταξε τὰ κρεμαστρεῖς γυλιόφες
κι ὀλημεριε τοὺς δίσταχνε καὶ δλονοχίτης τοὺς λέγει

- «Βρ' ἀκοῦστε, παλιόκρια μου καὶ σεῖς παιδιὰ δικά μου,
δὲν θέλω κλέφτες γιὰ² κριάρια, κλέφτες γιὰ³ τὰ κριάρια,
μόν' θέλω κλέφτες γιὰ³ σπαθὶ κλέφτες γιὰ τὸ τουφέκι⁴
τριῶν μερῶν περπατησιὰ νὰ πᾶμε σὲ μιὰ⁴ νύχτα,

10 νὰ πᾶμε νὰ πατήσωμε τῆς Νικολοῦς τὸ σπίτι,
πού 'χει τὰ ἄσπρα τῆς Βλαχιᾶς, τῆς Βουλγαριᾶς τὰ γρόσια».
Στὴν στράτα ὅπου πήγαινε, τὸν Θεὸν ἐπαρακάλει.

«Θεέ μου, νὰ βρῶ τὴ Νικολοῦ στὸ στρῶμα νὰ κοιμᾶται,
ξεβράκωτη, ξεζώνωτη καὶ ξαμαντηλωμένη».

15 Καθὼς ἐπαρακάλεσε, πάγει καὶ τὴν εὕρισκει.

- «Γειά σου. χαρά σου, Νικολοῦ». - «Καλῶς τονε τὸν Νάνο».

- «Ψωμί θέλουνε τὰ παιδιὰ, κρασί τὰ παλληκάρια,
καὶ ἀτός μου θέλω πέντε ἄρνιὰ καὶ δυὸ παλιοκριάρια».

- «Μὲ τὲς χαρὲς σου, Νάνο μου, νὰ στείλω νὰ τὰ φέρω».

20 - «Ψωμί δὲν θέλουν τὰ παιδιὰ, κρασί τὰ παλληκάρια,
μηδὲ κι ἀτός μου πέντ' ἄρνιὰ, τὰ δυὸ παλιοκριάρια,

1) Κρίσεις περὶ τούτων βλ. Γιάννη Ἀποστολάκη, Ἡ συλλογὴ Ἀραβαντινοῦ, Ἀθήναι 1941, σ. 44-45. 2) ἔκδ. Ηαxth.: Γιάννης. 3) ἔκδ. Ηαxth.: διαί. 4) ἔκδ. Ηαxth.: εἰς μίαν.

μόν' θέλομ' τ' ἄσπρα τῆς Βλαχιάς, τῆς Βουλγαριάς τὰ γρόσια». Πέντε καμῆλες φόρτωσε καὶ τέσσερα μουλάρια καὶ στο βουνό ἀνέβηκε, νὰ πάη νὰ τὰ μοιράσουν.

Werner von Haxthausen, Neugriechische Volkslieder, Münster i W. 1935, σ. 88.

Θ'. ΤΟΥ ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑ

Ἡ οἰκογένεια τῶν Μπουκουβαλαίων ἐξ Ἀκαρνανίας κατεῖχε τὸ ἄρματολίκι Ἀγράφων. Γενάρχης τῆς οἰκογενείας θεωρεῖται ὁ Γιάννης Μπουκουβάλας, ὅστις ἀνεδείχθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος κυρίως διὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐναντίον τῆς ἀλβανικῆς φάρας τῶν Μετσιοχουσαίων ἢ Μουσουλχανισαίων. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1780 ἢ 1785.

Οἱ Μουσουλχανισαῖοι, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Μουσταφᾶ ἢ Μετσιοχουσο, προπάππου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐπεχείρουν πολλὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν παρὰ τὸ Τεπελένιον χώραν, εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἡπείρου καὶ μέχρι τῆς Θεσσαλίας. Πρὸς τοὺτους ἦλθον πολλάκις εἰς συγκρούσεις οἱ Μπουκουβαλαῖοι, ὥς κατὰ τὰ ἔτη 1759 - 1760 ἐν Θεσσαλίᾳ.¹ Περὶ τὴν ἀναστατήρα τῶν συγκρούσεων τούτων φαίνεται ἡ ἐν τῷ ἐπομένῳ ἔκτακτῳ ἀνατολίτικῳ ἱερογράφῳ παρὰ τὸ Κεράσοβον, χωρίον τοῦ Μεσολογγίου ἢ τῶν Ἀγράφων.

Δ. Α. Π.

Τὴν ὁ ἄσπρος παῦ γίνεται καὶ τὸν ἄσπρον ἀνδρῆ;
 - Μὴνὰ βουβάλια σφάζονται, μὴνὰ περὶ μαλώνουν;

- Κι οὐδὲ βουβάλια σφάζονται, κι οὐδὲ περὶ μαλώνουν;

ὁ Μπουκουβάλας πολεμᾷ μὲ χιλιὰς πεντακόσιους,

5 στὴ μέση στο Κεράσοβο³ καὶ στὴν Βαλκουρία χώρα.

Κόρη ξανθὴ ἐχοῦϊαξεν ἀπὸ τὸ παραθύρι.

- «Πάψε, Γιαννὴ, τὸν πόλεμον, πάψε καὶ τὰ τουφέκια,

νὰ κατακάτῃ, ὁ κορνιάχτς, νὰ σηκωθῇ ἡ ἀντάρρα,

νὰ μετρηθῇ τ' ἄσκερι σου,⁴ νὰ ἰδοῦμε πόσοι λείπουν».

10 Μετροῦνται οἱ Τοῦρκοι τρεῖς φορές, καὶ λείπουν πεντακόσοι, μετροῦνται τὰ κλεφτόπουλα, τοὺς λείπουν τρεῖς λεβέντες.

Ἐπῆγ' ὁ ἕνας στο νερόν κι ἄλλος ψωμί νὰ φέρη,

ὁ τρίτος ὁ καλύτερος στέκεται στο τουφέκι.

C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 12.

1) Βλ. καὶ C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I., 1824, σ. 9 κ. ἐξ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά, Ἀθήναι 1939, Α' σ. 28, 94, 100, 255, 367. Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί, ἀρ. 50. 2) Βλ. Κ. Μέττζιου, Συμπλήρωμα εἰς τὰ "Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας", Εἰς μνήμην Κ. Ἀμάντου, Ἀθήναι 1960, σ. 63 κ. ἐξ. 3) Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται διάφορα χωρία τῆς Ἡπείρου καὶ Ἀκαρνανίας ἐνταῦθα πρόκειται πιθανώτατα διὰ τὸ Κεράσοβον τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου ἢ Εὐρυτανίας. 4) οἱ πολεμισταῖ σου (λ. τ. asker).

Ι'. ΤΟΥ ΓΥΦΤΑΚΗ

Κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινὸν (Χρονογραφία Ἡπείρου Ι, σ. 282, σημ. α) ὁ Γυφτάκης τοῦ τραγουδιοῦ ἦτο συγγενὴς τῶν Μπουκουβαλαίων ἐκ μητρὸς καὶ ἐφονεύθη εἰς τὰ Βλαχοχώρια τῆς Θεσσαλίας πολεμῶν κατὰ τοῦ Γιουσούφ Ἀράπη.

Δ. Α. Π.

Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερά καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια
καὶ τὰ γεράκια¹ γιὰ πουλιὰ κ' οἱ Τοῦρκοι γιὰ κεφάλια.²
Ἄρα τὸ τί νὰ γένηκεν ἡ μάσσα τοῦ Γυφτάκη,
ποῦ ἔχασε τὰ δυὸ παιδιά, τὸν ἀδερφό της, τρία;
5 καὶ τώρα παλαβώθηκε καὶ περπατεῖ καὶ κλαίει
μῆτε στοὺς κάμπους φαίνεται, μῆτε στὰ κορφοβούνια.
Μὰς εἶπαν πέρα πέρασε, πέρα στὰ Βλαχοχώρια,
κ' ἐκεῖ τουφέκια ἔπεφταν καὶ θλιβερά βροντοῦσαν.
Μῆτε σέ³ γάμους ἔπεφταν, μῆτε σέ³ πανηγύρια,
10 μόνον τὸν Γύφτη λάβωσαν, στὸ γόνα καὶ στὸ χέρι.
Σὰν δένδρον ἐρραγίσθηεν, σὰν κυπαρίσσι πέφτει
ψιλὴν φωνούλαν ἔβλεπεν, σὰν παλληκάρ' ὁποῦ ἦταν.
— «Ποῦ εἶσαι, καλέ μου ἀδερφέ, καὶ πολλαγαπημένε;
γύρισε πίσω, πάρε με, πρὸς τοῦ κεφάλι.
15 νὰ μὴν τὸ παρ' ἡ Γιάννια⁴ καὶ τὸ Ἰσοῦφ Ἀράπη
καὶ μοῦ τὸ πάη στὰ Ἰστανίνα⁵ ἢ Ἀλὴ πασσά τοῦ σκύλου».

Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 20.

ΙΑ'. ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑ ἢ ΠΡΙΦΤΗ

Ὁ Γιάννης τοῦ Παπανικόλα ἢ Πρίφτης κατήγετο ἐκ Σαμαρίνης. Ἐξῆσε κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ 18ου αἰῶνος, διακριθεὶς διὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐναντίον τῶν Τουρκαλβανῶν, οἵτινες τότε ἐλυμαίνοντο τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα. Μεταξὺ τῶν νικηφόρων ἐπιθέσεων τοῦ ἀναφέρεται ἡ τοῦ 1770, ὅτε κατεδίωξεν Ἀλβανοὺς ἐπανερχομένους ἐκ τῆς εἰς Πελοπόννησον ἐπιδρομῆς των, καὶ ἡ τοῦ 1793, ὅτε ἐπὶ κεφαλῇς πολεμιστῶν κατεδίωξεν ἐκ Σαμαρίνης καὶ Κερασόβου τοὺς Ἀλβανούς. Ὁ Πρίφτης ἦτο ἀπηνὴς καὶ ἀμείλικτος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του, τοσοῦτος δὲ ἦτο ὁ ἐκ τῆς ἐμφανίσεώς του προκαλούμενος τρόμος, ὥστε αἱ γυναῖκες τῶν Ἀλβανῶν πρὸς ἐκφοβισμόν τῶν παιδίων ἔλεγον «ἔρχεται ὁ Γιάννης Πρίφτης».

Ὁ Πρίφτης κατ' ἄλλους ἔπεσε θύμα προδοσίας συμπολιτῶν του κινου-

1) ἔκδ. Faur.: *Ιεράκια*. 2) Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι δὲν ἔχουν στενὴν συνάρτησιν πρὸς τὸ ὅλον ᾄσμα. 3) ἔκδ. Faur.: *εἰς*. 4) τὸ ἐχθρικὸν ἀπόσπασμα, ἡ περίπολος. 5) ἀρχὴ γῆς τοῦ τουρκικοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος. 6) ἔκδ. Faur.: *Ἰάννινα*.

μένων ἐκ ζηλοτυπίας, κατ' ἄλλους ἐφονεύθη εἰς συμπλοκὴν μετὰ Τουρκαλ-
βανῶν.¹

Δ. Α. Π.

Τί 'ν' τὰ μπαριάκια² πού 'ρχονται ἀπ' τοῦ Γκραικοῦ³ τῇ ράχῃ;
Μῆνα καὶ γάμος γίνεται, μῆνα καὶ πανηγύρι;
Οὔτε καὶ γάμος γίνεται οὔτε καὶ πανηγύρι,
παρὰ Τοῦρκοι μᾶς ἔρχονται, Τοῦρκοι καὶ Ἀρβανίτες.

- 5 Ὁ Γιάννης χαμογέλασε, ταράζει τὸ κεφάλι.
ΠΑίρνει καὶ ζώνει τὸ σπαθί, παίρνει καὶ τὸ ντουφέκι,
κ' ἡ μάννα του τὸν ἤλεγε⁴ κ' ἡ μάννα του τὸν λέει.
— «Ποῦ πᾶς, Γιάννη μ', μοναχός, χωρὶς κᾶνα⁵ κοντά σου;»
— «Καὶ τί τοὺς θέλω τοὺς πολλοὺς, πάνω⁶ καὶ μοναχός μου».

- 10 Καὶ παίρνει τὸν ἀνήφορο σὰν 'μορφοπεριστέρι.⁷
Σὰν ἔτρεξε, ἐφώναζε⁸ σὰν ἄλογο βαρβᾶτο.
«Ποῦ πᾶτε, Σκυλαρβανιτιά καὶ σεῖς Σκυλαρβανίτες;
ἰγὼ 'μαί Γιάννης τοῦ παπᾶ καὶ τοῦ παπᾶ Νικόλα».

Σαμαρίνα. — Δ. Α. Π. 12, σ. 369 (Στ. Μάνεσης, 1954).

ΙΒ'. ΤΩΝ ΑΝΔΡΟΥΤΣΑΙΩΝ

Τὰ κατωτέρω τραγούδια ἀναφέρονται εἰς τοὺς Ἀνδρουτσαίους τῶν
ἐπὶ τῇ ἀνατολῇ τοῦ Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐπὶ τῇ νότιας τοῦ Ἑλλάδος. Ὁ πρῶτος ἐγγενὴς καλεῖται
μέσα τοῦ 18ου αἰ. εἰς χωρίον τῆς Ρουμέλης, ἐκ πατρὸς Θανάση Βουλούση.
Διεκρίθη κατ' ἀρχάς ὡς πρωτοπαλλήκαρος τοῦ ἐκ Βουνιχώρας Παρνασσίδος
Μήτρου Βλαχοθανάση, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, τὸ 1771, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ
τῶν ἄλλων κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν ἀρχηγὸς τῆς Ρουμέλης. Χάριν ἀσφα-
λείας διεχείμαζε συνήθως εἰς Πρέβεζαν, κατὰ δὲ τὴν ἀνοιξιν ἐξώρμα εἰς τὴν
Στερεάν Ἑλλάδα, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τὸ 1787 εὕρισκόμε-
νος εἰς Σαραγόσσαν τῆς Ἰσπανίας συνεφώνησε μὲ τὸν Ρώσον στρατηγὸν
ἵψον νὰ συγκεντρώσῃ ὀκτακοσίους πολεμιστὰς ἀπὸ τουρκικὰ μέρη. Τὴν 5ην
Μαΐου 1790 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν παρὰ τὴν Κέα νυμαχίαν, ὑπὸ τὴν ἀρ-
χηγίαν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, μετὰ τοῦ ὁποῦ κατέφυγε μετὰ ταῦτα εἰς
Πόρτο Κάγιο τῆς Μάνης. Ἐκεῖ ὀχυρωθέντες οἱ δύο ἀρχηγοὶ μὲ τὰ πᾶλλη-

1) Βλ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ δημοτῶν ᾠδῶν τῆς Ἡπείρου, ἐν Ἀθήναις 1880,
σ. 44, ἀρ. 51. A. J. B. Wace - M. S. Thompson, The Nomads of Balkans, London,
1914, σ. 141. Λαογρ., τόμ. 6, σ. 164. 2) αἱ σημαῖαι, αἱ στρατιωτικαὶ ὁμάδες (λ. τ. bayrak).
3) εἰς τινὰς παραλλ.: Ρωμιοῦ. 4) χειρ.: καὶ ἡ μάννα του ἀπὸ κοντὰ τὸν ἤλεγε. 5) κανένα.
6) πηγαῖν. 7) χειρ.: σὰν ὁμορφο περιστέρι. 8) χειρ.: σὰν ἔδωκε καὶ φώναξε.

9) Ὁ Ἀνδρουτσαῖος ἐφέρετο καταγόμενος ἀπὸ τὸ χωρίον Λιβανάτες, μὲ τὸ οἶκογ. ὄν.
Βεροῦσης ἢ Μουτσανᾶς (βλ. Τ. Λάππα, Ὁδυσσεὺς Ἀντροῦτσας, Ἀθήνα [1961], σ. 12). Κατ'
εἰδήσεις ἐγγράφων δημοσιευομένων ὑπὸ Κ. Μέρτζιου (Νέα εἰδήσεις περὶ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη
καὶ τοῦ Ἀνδρουτσαῖου, Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, τόμ. 23, ἀρ. 3 (1959), σ. 110, σημ. 2),
κατήγετο ἀπὸ τὸ Λάνδι τῆς Ρουμέλης. Κατὰ τὸν Κ. Μέρτζιον πρόκειται περὶ συγκεκομμένον
τύπου τοῦ ὄν. Ἀταλάντη. Κατ' ἄλλα ἔγγραφα κατήγετο ἐκ Λεβαδείας καὶ εἰς ἑνὸς μόνον ση-
μειώμενα ὡς τόπος καταγωγῆς του ἡ Εὐβοία.

κάρια των έπεχείρουν έπιδρομάς έναντίον τών Τούρκων κατά θάλασσαν. Μετά την έπιθεσιν του τουρκικού στόλου υπό τόν Χουσεΐν, τήν 5ην 'Ιουνίου 1792, ήναγκάσθησαν νά εγκαταλείψουν τό όχυρόν των καί κατέφυγον εις Κύθηρα. 'Εκείθεν, ό μέν Κατσώνης διεπεραιώθη εις 'Ιθάκην καί κατοΐπιν πολλών περιπλανήσεων έφθασεν εις Πετρούπολιν περί τά τέλη Σεπτεμβρίου 1795, ό δέ 'Ανδρούτσος, διαπεραιωθείς εις Πρέβεζαν, απέπλευσε διά τό Σπάλατον τής Δαλματίας, ίνα ύποστῇ τήν νενομισμένην κάθαρσιν εις τό λιμνοκαθαρτήριον καί άναχωρήσῃ διά Πετρούπολιν, ίνα εισπράξῃ καθυστερουμένου μισθούς του. 'Εκεί όμως συνελήφθη, τό 1792, υπό τών ένετικῶν άρχών, παρεδόθη εις τούς Τούρκους καί μετεφέρθη ύπ' αὐτῶν εις Κωνσταντινούπολιν.¹ 'Εγκλεισθείς εις φυλακάς καί βασανισθείς επί μακρόν, έθανατώθη, άγνωστον πῶς, κατά τό 1797.

'Εκ του 'Ανδρούτσου καί τής 'Ακριβῆς Τσαρλαμπά έκ Πρεβέζης έγεννήθη κατά τό 1788 ή 1790 ό 'Οδυσσεύς, όνομαστός διά τήν άνδρειαν του κατά τούς άγώνας έναντίον τών Τούρκων. 'Υπηρετήσας εις τήν αὐλήν του 'Αλῆ πασᾶ τών 'Ιωαννίνων ό 'Οδυσσεύς, διωρίσθη ύπ' αὐτοῦ άρματολός τής Ρούμελης. Κατά τό 1818 έμυήθη εις τήν Φιλικήν 'Εταιρείαν, άρχομένης δέ τής έπαναστάσεως έλαβεν ένεργόν μέρος εις πολλές μάχας, προσπαθών πάντοτε νά ανακόψῃ τήν πρὸς νότον προέλασιν τών Τούρκων έκ Στερεᾶς 'Ελλάδος. Σημαντική διά τόν άγώνα ύπηρετήσας, καί τήν Χάνι τής Γραβιάς αντίστασις του (8 Μαΐου 1821), διά τής όποίας έπαινήθη, νά ανακόψῃ τήν πορείαν του Κιοσέ Μεχμέτ καί 'Ομερ Βρυώνη. Περικλόμενος τήν πρὸς τήν έλληνικήν κυβέρνησιν, ένεκλείσθη εις τόν έντερον πόλεμον τής 'Ακροπόλεως τών 'Αθηνών, ένθα καί έπολιορκήθη κατά τας τάξεις Ιανουαρίου του 1825.² Τῷ Α' έκ τῶν έτοιμένων τῶν οὐρανῶν άναφέρεται εἰς τήν εἰς Μοναστήρι πολιορκίαν του 'Ανδρούτσου, ύπο τῶν Τούρκων. Εἰς τό Β' τὰ βουνά θρηνοῦν διά τήν εγκατάλειψιν τῶν οὐρανῶν 'Ανδρουτσαίους. Πιθανώτατα πρόκειται διά τήν χρονικήν περίοδον περί τό 1790, ότε ό 'Ανδρούτσος έπολέμει μετά του Λάμπρου Κατσώνη κατά θάλασσαν. Τό Γ' άναφέρεται εις τόν 'Οδυσσεά 'Ανδρούτσον, ὡς φαίνεται έκ τής μνείας του όνόματός του, διαχειμεισάντα έν Πρεβέζῃ, εις δέ τό Δ' ή μάννα του 'Οδυσσεώς θρηνεί τήν άπώλειαν του υιοῦ.

Δ. Α. Π.

Α'.

Τίνους μαννούλα χλίβιτι, τίνους μαννούλα κλαίει;

Τ' 'Αντρίτσου ή μάννα χλίβιτι, τ' 'Αντρίτσου ή μάννα κλαίει.

Μι τὰ βουνά ν-ιμάλουνι, τούς κούκους καταριέτι.

— «Κοῦκοι, νά μή λαλήσιτι, πουλιά, νά μήν του είπητι,

5 'Αντρίτσους κάπου κλείστηκι, σέ Μέγα Μοναστήρι³

κι τρώει κι πίνει ξέγνοιαστα, στοῦ νοῦ του δέν του βάνει

κ' ή παγανιά⁴ τούν έξουσι...

Αιτωλία. — Δ. Α. άρ. 869, σ. 12 (Δ. Λουκόπουλος, 1902).

1) Βλ. Κ. Μέριτζιον, ένθ' άν., σ. 4-6. 2) Ν. Κασομούλη, 'Ενδομήματα στρατιωτικά, Α', σ. 14. Μακρυγιάννη, 'Απομνημονεύματα, έκδ. Γ' (1957), σ. 181. Κάρπου Παπαδοπούλου, 'Οδυσσεὺς 'Ανδρούτσος καί Γ. Βαρνακιώτης ('Απομνημονεύματα 'Αγωνιστῶν του 21, άρ. 12, έκδ. "Βιβλιοθήκης", Έν 'Αθήναις 1957). Κ. Παπαρηγοπούλου, 'Ιστορία του 'Ελλην. έθνους, τόμ. ΕΒ' (1925), σ. 210. Τ. Λάμπρα, 'Οδυσσεὺς 'Ανδρούτσος, 'Αθήνα [1961].

3) τό μοναστήρι του 'Οσίου Λουκά Λεβαδείας. 4) τό στρατιωτ. άπόσπασμα, ή περίπολος.

Β'.

- Κλαΐνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριά δὲν ἔχουν
 δὲν κλαΐνε γιὰ τὸ ψῆλωμα, δὲν κλαΐνε γιὰ τὰ χιόνια,
 ἢ κλεφτουριά τ' ἀρνήθηκε καὶ ροβολάει στοὺς κάμπους.
 'Ἡ Γκιόνα' λέει τῆς Λιάκουρας,¹ κ' ἡ Λιάκουρα τῆς Γκιόνας.
- 5 - «Βουνό μου, πού 'σαι πὶὸ ψηλὰ καὶ πὶὸ ψηλὰ ἀγναντεύεις,
 ποῦ νὰ 'ναι, τί νὰ γίνωνται οἱ κλέφτες 'Ανδρουτσαῖοι;
 Σὰν ποῦ νὰ ψένουν τὰ σφαχτά, νὰ ρίχνουν στὸ σημάδι;
 Ποιοὺς κάμπους νὰ στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια;»
 - «Τί νὰ σοῦ πῶ, βρὲ Λιάκουρα, τί νὰ σοῦ πῶ, βουνό μου,
 10 τὴν κλεφτουριά τὴν χαίρονται οἱ ψωριασμένοι κάμποι».
 'Ἡ Λιάκουρα σὰν τ' ἄκουσε, πολὺ τῆς κακοφάνη
 τηράει δεξά, τηράει ζερβά, τηράει κατὰ τὸν κάμπο.
 - «Βρὲ κάμπε, ἀρρωστιάρικε, βρὲ κάμπε, μαραζιάρη,²
 μὲ τὴ δική μου λεβεντιά νὰ στολιστῇς κυρεύεις;
 15 Γιὰ βγάλε τὰ στολίδια μου, δώσε μου τὴ λεβεντιά μου,
 μὴ λειώσω ὅλα τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάμω!»

Μέλλως, τ. 6 (1889) ἀρ. 30, σ. 3.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Β'

ΑΘΗΝΩΝ

- Ποιὸς εἶδε τέτοιο θάμασμα, παραβῆκε μεγάλο,
 νὰ κουβεντιάσουν τὰ βουνά μὲ τὰ καπντοραχοῦλες!
 'Ἡ Λιάκουρα³ τῆς Λειβαδιᾶς κ' ἡ Γκιόνα⁴ τῶν Σαλόνων,
 καὶ τὰ Βαρδούσια⁵ τὰ ψηλά, κ' ἡ παλιο-Καταβόθρα,⁶
- 5 ποῦ σώσανε⁷ τὴν κλεφτουριά, τοὺς δόλιους 'Ανδρουτσαῖους,
 τὸ Δρόσο⁸ τὸν περήφανο.

Μέλλως Μερλιέ, Τραγούδια τῆς Ρούμελης,
 ἐν Ἀθήναις 1931, σ. 8.

Γ'.

- «Δυσσέα, ποῦ ξεχείμασες τὸ φετινὸ χειμῶνα,
 ποῦ ἦταν τὰ χιόνια τὰ πολλὰ καὶ τὰ βαριά χαλάζια;»
 - «Στὴν Πρέβεζα ξεχείμασα, μέσ' στ' ἀγγλικά καράβια⁹
 εἶχα λεβέντες διαλεχτούς, ὅλο Καρπενησιῶτες,
 5 εἶχα τὸ Μᾶρκο Μπότσαρη, τὸ μπιστεμένο φίλο».¹⁰

Αἰτωλικόν. - Λ. Α. ἀρ. 1768, σ. 156 (Δ. Πετρόπουλος, 1952).

1) ὁροσειρά μεταξύ Λοκρίδος καὶ Αἰτωλίας. 2) τοῦ Παρνασσοῦ. 3) ἀρρωστημένη, καχεκτικὴ (λ. τ. μαγαν). 4) ὁροσειρά ἐν Στερεῇ Ἑλλάδι, ὁ ἀρχαῖος Κόραξ. 5) κοινὴ ὀνομασία τοῦ ὄρους Οἶτη. 6) ἔχασαν. ἔκδ. Μερλιέ: σώσατε. 7) πρόκειται περὶ τοῦ καπετάνιου Δρόσου Ζαπαντιώτη. 8) χειρ.: σὰ δόντια παίζον τὰ σπαθιά· ὁ στίχος ἀντικατεστάθη ἐκ παραλλαγῆς ἐξ 'Ανδριταίνης' (Λ. Α. ἀρ. 2213γ', σ. 48. Δ. Πετρόπουλος, 1934).

Δ'.

- Ποῖδς θέλ' ν' ἀκούσῃ κλιάματα, δάκρυα καὶ μοιργιολόγια'
 διαβατ' ἀπὸ τῇ Λειβαδιᾷ καὶ σῦρτε στῇ Βελίτσα'
 κ' ἐκεῖ ν' ἀκοῦστε κλιάματα, δάκρυα καὶ μοιργιολόγια,
 ν' ἀκοῦστε τὴν Ἀντρούτσαινα, τὴ μάννα τοῦ Δυσσέα,
 5 πῶς κλαίγει καὶ μοιργιολογᾷ καὶ σάν παπὶ μαδιέται,
 σάν τοῦ κοράκου τὰ φτερά μαυρίζ' ἢ φορεσιά της.
 «Δὲ στό εἶπα ἐγὼ, Δυσσέα μου, δὲ στό εἶπα ἐγὼ παιδί μου,
 μὲ τῇ Βουλῇ μὴν πιάνεσαι, μὲ τοὺς καλαμαράδες,
 κάνουν τὸ Γκούρα κεχαγιά,² τὸ Νικολὸ γιὰ πρῶτο;»

² *Ηπειρος*. - Λ.Α. ἀρ. 1365, σ. 76 (Σπ. Μουσελίμης, 1938).

ΙΓ'. ΚΛΕΦΤΗΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ (ΒΛΑΧΟΘΑΝΑΣΗΣ)

Εἰς τὰς διαφόρους ἐκδόσεις ποιητικῶν συλλογῶν τὸ τραγοῦδι τιτλοφορεῖται συνήθως «Κλέφτης τοῦ Ὀλύμπου», διότι γίνεται λόγος ἀορίστως περὶ κλέφτου ἀνελθόντος εἰς τὸν Ὀλὺμπον καὶ ἀναζητοῦντος τοὺς συντρόφους του. Ἐκ τῆς ἐπώδου ὅμως εἰς πολλὰς παραλλαγὰς «Θανάση, Θανάση, μωρὲ Βλαχοθανάση», ὡς καὶ τοῦ ἀναφερομένου κουμπάρου Ἀλεξαντρῆ, φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ γνωστοῦ κλέφτου τοῦ Ἰστροῦ Βλαχοθανάση ἐκ Βουλγαρίας, Πάρνασσίδας, ἀκμάσαντος κατὰ τὸ δεύτερον μῆκος τοῦ 18ου αἰῶνος. Οὗτος ἔδρασε κυρίως ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν δερβεναγᾶδων, συνεργασθεὶς ἐπὶ μακρόν μετὰ τοῦ Ἀνδρούτσου, πατρὸς τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου. Μετέσχε εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Ρωσίας ὑποκινηθεῖσαν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τὸ 1770, ὡς καὶ εἰς ἄλλας μάχας ἐναντίον τῶν Τούρκων. Μετὰ τοῦ Ἀνδρούτσου ἐπίσης καὶ τοῦ Γιάννη Ξυλικιώτη ἔλαβε μέρος εἰς συμπλοκὴν κατὰ τοῦ Μουχτάρ πασᾶ περὶ τὴν Ναύπακτον, ἔνθα πληγωθεὶς ἀπέθανεν. Εἰς τὸ ἐπόμενον τραγοῦδι φέρεται προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ κουμπάρου τοῦ Ἀλεξανδρῆ ἐξ Ἑλασσόνης.³

Δ. Α. Π.

- Βγήκα ψηλὰ στὸν Ὀλυμπο καὶ κοίταξα τριγύρω
 τριγύρω γύρω θάλασσα κι ἀπὸ στεριά Ἀρβανῖτες
 κι ἀπὸ μεριά κλεφτόπουλα μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια
 καὶ πάλε πίσω γύρισα, κατ' τὰ παλιὰ λημέρια,
 5 τὰ βρίσκω ὁ μαῦρος ἔρημα κι ὅλα χορταριασμένα.
 Ψιλὴ φωνίτσα ἔβαλα, ὅσο κι ἂν ἐδυνάστην·
 «Ποῦ εἶσαι, κουμπάρ' Ἀλεξανδρῆ, κ' ἐξάδελφε Βασίλη;»
 Κανεὶς δὲν πολογήθηκε, κανεὶς δὲν ἀπεκρίθη

1) χωρίον τῆς Λοκρίδος. 2) ἐπιμελητήν, ἀρχηγὸν (λ. τ. кегауа).

3) Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Ἑκλογαί, ἀρ. 52. Ἀ. Καρκαβίτσα, Ἱστορικὰ ἀνέκδοτα, ἐν Ἑστίᾳ, τόμ. 26 (1888), σ. 628. Τ. Λάππα, ἔνθ' ἂν. σ. 13. 4) ἐκδ. Ἰατρ.: ἐδυνάτο.

- κι ὁ ψυχογιὸς τ' Ἀλεξανδρῇ, κεῖνος ἀπολογήθη.
 10 - «Ἀλεξανδρῆς δὲν εἶν' ἐδῶ, πάγ' εἰς τὴν Ἑλασσόνα,
 πάγει νὰ μάσ' Ἀρβανιτιά, γιὰ νὰ σὲ πολεμήσῃ.
 - «Τί τῶκαμα τοῦ κερατᾶ καὶ θὰ μὲ πολεμήσῃ,
 πού ἦρθε μὲ παλιόρουχα καὶ τοῦ ὅωκα καινούργια,
 πού ῥθε μὲ παλιοτούφεκο καὶ τοῦ ὅωκα ἀσημένιο,
 15 καὶ τ' ἄρματά του τὰ ἴκαμα ὅλα μαλαματένια!»

Ἀ Ἰατρίδου, Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠσμάτων,
 ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 22 - 23.

ΙΔ'. ΤΟΥ ΚΑΛΙΑΚΟΥΔΑ

Ὁ Λουκάς Καλιακούδας ἔζησε περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἔδρασεν ὡς πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ἀνδρούτσου. Κατὰ τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα δημοτικὰ ᾠσματα ἐπολέμησε γενναίως ἐναντίον Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν, ἀπεσταλμένων ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πρὸς ἐξόντωσιν τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν. Ἐφονεύθη εἰς τὴν ἀπὸ τὴν ἑλπίδα παρὰ τὸ χωρίον Γαβρολίμνη τῆς Ναυπακτίας.¹

Εἰς τὸ κατωτέρω ᾠσμα ἡ Καλιακούδα ἀναγγέλλει τὴν θλιβερὰν εἰδησίην περὶ τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου τῆς, ὃν τὴν ἄρτι καὶ ὀδύρεται, ὡς λέγει

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Α

- Ν-άκους, μαρ' Καλιακούδινα, τί λέν' τὰ παλληκάρια;
 - «Σαββάτου μέρα μὴ λουστῆς, τὴν Κυργιακὴ μὴ ἄλλάξης
 κὶ τὴ Δευτέρα τοῦ προὐὶ βάλ' του στὰ μοιργιολόγια.
 Τοὺν Καλιακούδα βάρισαν ψηλὰ στοὺν Ἀερίζῃ
 5 τρεῖς παταριές τοὺν ἔρριξαν κὶ τρεῖς ἀράδ' ἀράδα
 κ' ἡ μιὰ τοὺν παίρνει στοὺ πλιβρὸ κ' ἡ ἄλλη μέσ' στὰ στήθη.
 τοῦ στόμα τ' αἷμα γιόμουσι, τὰ χεῖλια του φαρμάκι». - «Γιὰ πάρτι με γιὰ σῶρτι με σὶ μιὰ ψηλὴ ραχοῦλα,
 δουμίτι μου τοὺν νταμπουρά,² νὰ τοὺν μουρφουλαλήσου,³
 10 νὰ βγάλου τοῦ τραγούδι μου, τοῦ παραπουνιμένου».

Τρίκαλα, - Α. Α. Ὑλη, ἀφ. 1548
 (Ν. Βραχνός, 1890).

1) Βλ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά, Α', 14. C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, σ. 117. II. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἡπείρου 1, σ. 281, σημ. 1α. Πρβλ. Γ. Βλαχογιάννη, Κλέφτες τοῦ Μοριά, σ. 133 καὶ 279 (πρόκειται περὶ ἄλλου Καλιακούδα, ἢ αἱ παρεχόμεναι εἰδήσεις παρὰ Γ. Ἀντωνοπούλου, τοῦ βιογράφου τοῦ Παχαριά, δὲν εἶναι ἀκριβεῖς.)

2) δώσατέ μου τὸν ταμπουράν. 3) νὰ τὸν παίξω ὁμορφα.

Β'.

Νά 'μουν πουλί νά πέταγα, νά πήγαινα τοῦ ψήλου,
ν' ἀγνάντευα καὶ τὴν Φραγκιά καὶ τὸ 'ρημο τὸ Θιάκι,
νὰ κούρμαινα' τὴ Λούκαινα, τὴ δόλια τὴ Διαλέττα,²
πῶς κλαίει, πῶς μοιρολογᾷ, πῶς χύνει μαῦρα δάκρυα.

- 5 Σάν περδικούλα θλίβεται, σάν τὸ παπὶ μαδιέται,
σάν τοῦ κοράκου τὰ φτερά μαυρίζει ἡ φορεσιά της.
«Δὲν σ' εἶπα, Λούκα, μιὰ φορά, δὲν σ' εἶπα τρεῖς καὶ πέντε,
στὴ Γαβρολίμνη³ μὴν κλειστῆς καὶ πόλεμο μὴν κάμης,
ὅτι ἔμαθεν 'Αλὴ πασάς, στέλνει τὸν Μιτζομπόνο;»⁴

N. Tommaseo, Canti popolari greci,
Venezia 1842, σ. 431.

ΙΕ'. ΤΩΝ ΣΙΣΜΑΝΑΙΩΝ

Ἡ οἰκογένεια τῶν κλεφτῶν Σισμαναίων προήρχετο ἀπὸ τὸ χωρίον Κο-
ζίτσα τῆς ὀρεινῆς Ναυπακτίας. Ὁ πατριάρχης εἰσὶν εἰς τὸ ἀρματολίκι Καρπενη-
σίου. Μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦτοι ἐπὶ καιροὺς θύματα τῶν δολο-
πλακίων τῶν Τούρκων. Κατ' ἐξοχὴν ἐν καθικὶ ἐκ τῆς Καρπενησίας τὸ ἔτος
1798 ὁ ἐξ 'Αραχέβης Ναυπακτίας Σισμάνος Σισμάνης ἐφονεύθη κατὰ δια-
ταγὴν τοῦ 'Αλὴ πασᾶ ὑπὸ τοῦ 'Αλβανοῦ βερβέναγα Μάλιου Μέτσιου. Ὁ 'Ιω-
άννης, ἀδελφὸς τοῦ Ν. Σισμάνη, παρυσιασθεὶς τὸ 1803 εἰς τὸν ἐν Ἀρτῇ
διατρίβοντα τότε Βελὴν πασάν, φερόμεται κατὰ διαταγὴν τοῦτου καὶ δι-
δει τέλος εἰς τὴν ζωὴν του διὰ «πνευμονῆς». Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ρίπτε-
ται κατὰ διαταγὴν τοῦ 'Αλὴ πασᾶ εἰς τὴν λίμνην τῶν 'Ιωαννίνων ὁ εἰκοσι-
πενταετὴς υἱὸς τοῦ Νικολάου Μήτσος.

Εἰς τὸ τραγικὸν τοῦτο τέλος τῶν δύο τελευταίων Σισμαναίων ἀναφέ-
ρεται τὸ κατωτέρω ᾠσμα.

Δ. Α. Π.

- 1) νὰ ἤκουον. 2) ἡ λ., ἐλλείπουσα εἰς τὴν ἔκδ. Tommaseo, παρελήφθη ἐξ ἄλλης
παράλλαξης (Passio, Τραγούδια ρωμαίικα, 1860, ἀρ. 56). 3) χωρίον τῆς Ναυπακτίας.
4) 'Αλβανὸς ὀπλαρχηγὸς τοῦ 'Αλὴ πασᾶ.

Εἰς τὴν ἔκδοσιν Tommaseo ἀκολουθοῦν οἱ κατωτέρω στίχοι, προφανῶς νεωτέρα
προσθήκη:

Ὁ Μιτζομπόνος κίνησε μὲ χίλιους πεντακόσιους,
στὸ Μισολόγγι ἀπέρασε, στὴ Γαβρολίμνη ἐπῆγε.
Κ' ἐπίσπευκε ὁ πόλεμος ἀπ' τὴν ἀγὴν ὡς τὸ βράδυ.
'Εξήντα Τούρκους σκότωσαν, ὅλο νιζοχατζαράιους
κ' ἕνα ριντζέλι τοῦ πασᾶ, καὶ τοῦ πασᾶ κολόσιες.

- 5) Βλ. Ἱστορικὰ σημεῖα ἐν Δελτίῳ Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρ. Ἑλλάδος, τόμ. Β' (1885) σ. 114-115. "Ἐστία", τόμ. 30 (1890) σ. 326 κ.ἑξ., 341 κ.ἑξ. Πρβλ. Εἰρ. Σπανδωνίδη, Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης (Παρνασοῦ), 1939, σ. 265 κ.ἑξ., ἔνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Τὸ λέν' οἱ κοῦκοι στὰ βουνὰ κ' οἱ πέρδικες στὰ πλάγια,
τὸ λέν' οἱ Κραβαρίτισσες κ' οἱ Κραβαριτοποῦλες:
Πᾶν' οἱ ἀρχόντοι στὸν πασά, πᾶν' οἱ κοτζαμπασήδες,
πᾶνε τὰ Σισμανόπουλα, ὁ Μῆτσος κι ὁ Γιαννάκης.

- 5 'Ο Μῆτσος πάει τὰ φλουριά, Γιαννάκης τὴν 'Ελένη.
– «Πολλὰ τὰ ἔτ', ἀφέντη μου!» – «Καλῶς τὸν κὺρ Γιαννάκη!»
– «Γιαννάκη, τί παλάβωσες καὶ πῆρε ὁ νοὺς σ' ἀγέρα,
καὶ χάλασες τρία χωριά, τρία κεφαλοχώρια,
Γρανίτσα,¹ τὸ Τρανὸ χωριό,² Ζελίτσα³ ξακουσμένη!»
10 – «Ἐφταιξ', ἀφέντη μ', ἔφταιξα, καὶ νὰ μὲ συμπαθήσης».
– «Δὲν εἶναι γιὰ συμπάθισμα, γιὰ νὰ στὸ συμπαθήσω».
Τὰ παλαμάκια βάρεσε καὶ τὸ τζελάτη⁴ κράζει.

Ναυπακτία. – Ἑστία, τόμ. 30 (1890)
σ. 341 (Ἄνδρ. Καρκαβίτσας).

ΙΣ'. ΤΟΥ ΔΙΠΛΑ

Ἀρχηγὸς σώματος κλεφτῶν περὶ τὸν ἔτος 1807 αἰῶνος ὁ Δίπλας διεκρίθη διὰ τὴν δρᾶσιν του ἐναντίον τοῦ Τζαλῆ καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Ἠπειρόν, συνεργασθεὶς πολλὰκι μετὰ τοῦ Κατσαντώνη, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἀνάδοχος καὶ συγγενής. Μετὰ τὸ (1807) ἐπέλαζε ἡ μεγάλη δίδυρος τῶν κλεφτῶν ὁπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὁ Δίπλας ἀνυπερέβητο ἐπὶ τὴν ἡμέραν μετὰ τῶν Τουρκαλβανῶν. Εἰς τινὰ μάχην τοῦ ἔτους 1807, πολεμῶν μετὰ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τοῦ Κατσαντώνη, ὅπου τὴν γενικήν ἀρχηγίαν τοῦ δευτέρου, ἐφονεύθη.⁴

Δ. Α. Π.

Τοῦ Δίπλα οἱ φίλοι λέγανε καὶ τὸν παρακαλοῦσαν.

– «Σήκω νὰ φύγης, Δίπλα μου, μὲ τοὺς Κατσαντωναίους·
σᾶς ἔμαθε ὁ Ἀλῆ πασάς καὶ στέλνει νὰ σᾶς πιάσῃ
ἕναν κακὸν δερβέναγα τὸν ἀγὰ Μουχαρνάρη».⁵

- 5 Τὸ λόγο δὲν ἀπόκειωσαν,⁶ τὸ λόγο δὲν ἀπόδειπαν,
καὶ τὰ λημέρια⁷ φώναξαν ὅσο κι ἂν ἤμποροῦσαν.
– «Ὁ Μουχαρνάρης πλάκωσε μὲ τέσσερες χιλιάδες,
σέρνει Ἀρβανῖτες διαλεχτοὺς ὅλο τσοχανταραῖους.⁸
Στὰ δόντια σέρνουν τὰ σπαθιά, στὰ χέρια τὰ ντουφέκια».

1) χωρίον τῆς Ἠπείρου. 2) χωρίον πλησίον τοῦ Καρπενησιῦ. 3) τὸν δῆμιον (λ. τ. cellat).

4) Βλ. καὶ C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, tome I, 1824, σ. 155. Ν. Κασομούλη, Ἐνθουμήματα στρατιωτικὰ Α', σ. 15 καὶ 301, σημ. 5. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία Ἠπείρου 1, 282 (δ). Ν. Γ. Πολίτου, Ἑκλογαί, ἀρ. 65. Δ. Λουκοπούλου, Στὰ βουνὰ τοῦ Κατσαντώνη, Ἀθῆναι 1934, σ. 141, 187.

5) πρόκειται διὰ τὸν Ἄγον Βέσσιαρην Μορχουντάρην ἢ Μορχουντάραν (βλ. Εἰρ. Σπανδωνίδη, ἔνθ' ἂν., σ. 229). 6) ἐτελείωσαν. 7) τὰ καταφύγια τῶν κλεφτῶν. 8) στρατιώτας τῆς αὐλῆς, ἐπιλέκτους (λ. περσ. चुबादार).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ, ΑΡΙΘΜ. 7

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΜ. Α΄

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1962

ΦΩΤΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ 2000

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
(ΕΚΛΟΓΗ)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ Ἐφορευτική Ἐπιτροπή τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (πρ. Λαογραφικό Ἀρχεῖο), μετὰ ἀπὸ εἰσήγηση τῆς ὑπογράφουσας, ἀποφάσισε τὴν ἀνατύπωση τοῦ παρόντος τόμου, ὁ ὁποῖος πρὸ πολλοῦ εἶχε ἐξαντληθεῖ. Μετὰ τὴν πρόσφατη (1999) ἀνατύπωση τοῦ Γ' τόμου (Ἑλληνικά Δημοτικά Τραγούδια - Μουσική Ἐκλογή), παραδίδονται στὸ κοινὸ δύο ἔργα βασικά γιὰ τὴ μελέτη τῶν κειμένων καὶ τῆς μουσικῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Μὲ τὴν ἔκδοση καὶ τοῦ παρασκευαζομένου Β' τόμου τῶν Τραγουδιῶν ἐντὸς τοῦ 2001, θὰ ὁλοκληρωθεῖ μία χρηστική καὶ παράλληλα ἐπιστημονική σειρά γιὰ τὸ Δημοτικὸ μας Τραγούδι.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ - ΚΑΜΗΛΑΚΗ

Διευθ. τοῦ Κ.Ε.Ε.Λ.